Ayuntamiento de Madrid

Sig. 60-1

I c 1775

Ayuntamiento de Madrid

Iſidorus ethimologiarum
Idem de ſummo bono

160 S
Reg.to n.o 10.264
Madrid
Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Del Conv.to de Carm. Desc. de la Mancha Real.

¶ Incipit epiſtola Iſidori iunioris hiſpalenſis epiſcopi ad Braulionem cęſar auguſtum epiſcopum.

DOmino meo ⁊ dei ſ̄uo braulioni ep̄o: Iſidor⁹. Omni deſiderio deſideraui nūc videre faciē tuā: ⁊ vtinā aliquando impleret deus votū meum anteq̄ꝫ moriar. Ad pręſens autem deprecor vt cōmendes me deo orationib⁹ tuis: ⁊ vt in hac vita ſpez meam impleat ⁊ in futuro beatitudinis tuę conſortiuz mihi concedat: Et manu ſua. Ora ꝓ nobis beatiſſime domine ⁊ frater.

¶ Braulio ad Iſidoꝝ.

DOmino meo ⁊ vere domino: chriſtoq́ꝫ electo Iſidoro ep̄orū ſummo. Braulio ſeru⁹ inutilis ſanctoꝝ dei. O pie domine ⁊ viroꝝ pręſtantiſſime: ſera eſt inq̄ſitio: ⁊ tarde data eſt mihi ſcribēdi optio: qꝛ peccatis meis exigētib⁹ nō tantūmodo ſterilitatis vel inopię malo: veꝝ etiā peſtis mortalitatis luis ⁊ hoſtilitatis quo minus inq̄rerē horribili ſum prępedit⁹ incurſu. Nūc aūt ⁊ ſi mille neceſſitatib⁹ ⁊ mille curis attrit⁹ poſt longū miſerię tp̄s veluti ab improbi ſoporis vt ita dixeriz grauedine ſuſcitatus: iſti⁹ meę ſuggeſtiones affatib⁹ ꝓpendere pręſumo ſalutis obſequꝫ: ⁊ cordis ⁊ corpis humilitate ꝓſtratus: imprecās excellētiſſimā tuę beatitudinis poteſtatem: vt peculiarē famulū quē pio illo ſacre dignatōis intuitu ſemꝑ habuiſti ſuſceptū: vſq́ꝫ in finē habere iubeas ꝯmēdatū. Nā ⁊ ego (xp̄s nouit) graui dolore diſcutiō ꝙ emēſo tp̄e taz ꝓlixo vel nūc veſtꝝ nō mereor videre ꝯſpectū: ſed ſpero in illū qui nō obliuiſcit̄ miſereri: nec repellit in finez qꝛ exaudiet p̄cez pauperis: ⁊ veſtro me miſeꝝ repreſentet aſpectui. Suggero ſane ⁊ omnimoda ſupplicatōe depoſco: vt libꝝ etymologiaꝝ quē iam fauēte dn̄o audiuim⁹ conſumatū: ꝓmiſſiōis veſtrę memores ſ̄uo veſtro dirigere iubeatis: qꝛ vt mihi ſum ꝯſcius: magna ibi ex parte ſ̄ui tui poſtulatōe ſudaſti. Et iō in me p̄mū exiſte munificus: ſic in ſcōꝝ cętibus ⁊ fęlix habearis ⁊ p̄m⁹. Geſta etiā ſynodi in qua ſintaurius exanimis veſtri igne: ⁊ ſi nō purificatus: inuenit̄ tm̄ decoctus: q̄ſo vt veſtro inſtinctu a filio veſtro dn̄o rege: nobis dirigāt̄ cito. Nā ⁊ nr̄a ei⁹ ſic flagitauit gloriā ſuggeſtio: qꝛ multū in cōcilio ꝓ inueſtigāda opus eſt veritate. Decetero creatoris altiſſimi pietatē efflagito vt coronā beatitudinis veſtrę ꝓ integritate fidei: ⁊ ſtatu eccleſię ſue lōgo tp̄e pręcipiat ꝯſeruare: meq́ꝫ inter oblatrātia p̄ſentis mūdi varia ⁊ innumerabilia diſcrimina munitū reddat tuę īterceſſionis gr̄a ac reconditū in gremio memorię tuę tutū ab omni tēpeſtate peccati oratu vr̄o efficiat trinitas ſacratiſſima. Et manu ſua. Ego ſeru⁹ dn̄i Braulio Iſidoro in dn̄o: fruar te lucerna ardens ⁊ non marceſcens.

¶ Iſidorus ad Braulionem.

DOmino meo ⁊ dei ſeruo Brauliōi ep̄o: Iſidorus. Qꝛ te incolumen cognoui: gr̄as xp̄o egi: ⁊ vtinā cui⁹ cognoui ſalutē: in hoc corꝑe aſpicerē ⁊ viſionē. Qd̄ aūt mihi euenit pro peccatis meis manifeſtabo: qꝛ nō fui dign⁹ tua ꝑlegere eloquia: ſtatiꝫ vt accepi pictatiū tuū: puer regius ad me venit: dedi cubiculario meo illō pictatiū: ⁊ confeſtim ambulaui ad p̄ncipem vt poſtea ꝑlegerē reſcriberēq́ꝫ. Reuerſus e palatio regis: non ſolū ſcripta tua nō inueni: ſꝫ etiā q̄cq̄d aliō in caſtris fuit periit: ⁊ iccirco ſcit dn̄s: luxi meritū meū: qꝛ nō ꝑlegi eloquiū tuuꝫ: ſꝫ rogo vt quęcūq́ꝫ occaſio euenerit: reſcribe mihi. Et gratiā v̄bi tui nō auferas: vt qd̄ ex meo delicto ꝑdidi: iteꝝ gr̄a tua recipiā. Et māu ſua. Ora ꝓ nobis beatiſſime dn̄e.

¶ Braulio ad Iſidorum.

DOmio meo ⁊ vere dn̄o chriſtoq́ꝫ electo Iſidoro ep̄oꝝ ſūmo: Braulio ſ̄uus inutilis ſanctoꝝ dei. Solet repleri lętícia hō īterior ac ſpiritalis: cū inq̄ſitōe fūgit̄ amātis. Ob id velle meū ē mi dn̄e reuerēdiſſime: niſi culpaꝝ maceria meaꝝ obſiſtat ⁊ benigne te inq̄ſitionē meā amplecti: ⁊ q̄relaꝝ calūniā patiēter accipere. Utrūq́ꝫ eni ago: ⁊ officiū inq̄ſitōis ꝑſoluo: ⁊ tibi ꝯtra te cauſaꝝ meaꝝ neceſſitates dirigo: qd̄ vt benigniſſime tuo auditui admittas ī ingreſſu hui⁹ dictatōis portuq́ꝫ ꝓſtratus peto a culmine veſtri apoſtolatus: vt q̄ꝫq̄ꝫ vacillet calūnie obiectio vbi lachrymaꝝ eſt interceſſio: cū lachrymę nō ſint ſigna calūnię: tm̄ ſint opto ⁊ lachrymabiles calūnię ⁊ calūniabiles lachryme: ſꝫ vtrūq́ꝫ ꝓ licētioſa amoris p̄ſumptōe: nō aūt ꝓ arrogātię temeritate: ſꝫ iaꝫ cauſaꝫ exordiar. Septez niſi fallor ānoꝝ ſe tp̄a gyrāt: ex quo me memini libros a te ꝯditos originū poſtulaſſe ⁊ vario diuerſoq́ꝫ mō p̄ñte me fruſtratū eē: ⁊ abſenti nil ide te reſcripſiſſe: ſꝫ ſ̄btili dilatōe mō necdū eſſe ꝑfectos: mō necdū ſcriptos: mō meas lr̄as interceſſiſſe: aliaq́ꝫ m̄lta opponēs ad hāc vſq́ꝫ diē ꝑuēim⁹: ⁊ ſine petōis effcū āim⁹ ꝑdurat. Ob hoc ⁊ ego vertā p̄ces ī q̄relā: vt qd̄ ſupplicatione neq̄ui: vel calūnia laceſcēdo valeā adipiſci. Sępe nāq́ꝫ ſolet mendico ꝓdeſſe vociferatio. Quocirca cur q̄ſo te dn̄e nō tribuas qd̄ rogaris? Unū ſcias: vt non dimittā quaſi fingēs me nolle negata. Sꝫ querā: ⁊ inſtāter querā: quouſq́ꝫ aut accipiā aut eliciā pyſſimo redēptore iubente. Quęrite ⁊ inuenietis: ⁊ adyciēte: pulſate ⁊ aperietur vobis. Quęſiui ⁊ quero: etiaꝫ ⁊ pulſo. Uñ ⁊ clamito vt aperias. Nā hui⁹ argumēti me conſolat̄ inuētio: qꝛ q̄ cōtēpſiſti poſtulātē: exaudies forte calūniantē. Hic ergo ſciētię tuę ingero quę nec ſtulti iactationē nouit: aliqd̄ ſuggerere īſipiens ꝓfecto pręſumo. Nec tm̄ erubeſco impit⁹ diſertiſſimo loq: ap̄lici memor p̄cepti quo p̄ceperit libēter ſufferre inſipiētē. Quāobrē accipe clamores calūnię. Cur rogo talētoꝝ diſtributionē ⁊ cibarioꝝ diſpēſationē tibi creditā hucuſq́ꝫ retētas? Iā ſolue manū: imꝑtire familys: ne inopia pereāt famis. Noſti q̄d creditor veniēs repoſcat a te. Nō minuet̄ tibi q̄cq̄d dederis nobis. Memor eſto paruis panib⁹ multitudinē ſatiatā: ⁊ ſuꝑeſſe reliq̄as fragmētoꝝ magnitudīe panū. An putas donū tibi collatū ꝓ te ſolūmō eē datū? Et veſtrū ē ⁊ noſtrū: cōe eſt: nō p̄uatū. Et q̄s dicere vel inſan⁹ pręſumat: vt p̄uato tuo gaudeas: q̄ de cōmuni tm̄ inculpabiliter gaudere ſcias? Nā cū deus tibi ęconomiā ſui theſauri ⁊ diuitiaꝝ ſalutes ſapiētię ⁊ ſciētę tenere ꝯceſſerit: cur larga manu nō effundis: qd̄ dādo nō minues? An cū in mēbris ſuperni capitis vnuſq̄ſq́ꝫ qd̄ nō accepit: ſic in altero poſſideat vt alteri qd̄ habet poſſidēdū ſciat: tu forſitan: iō nobis parcus exiſtis: qꝛ qd̄ mutue a nobis reſumas non īuenis. Sꝫ ſi habēti das: ab illo mercedis fructū reportas. Sin v̄o nō habēti tribuis: p̄ceptis euāgelicis ſatiſfacis: vt reddat̄ tibi in retributōe iuſtoꝝ. Proīde ⁊ ego remordeor ꝯſciētia: eo ꝙ ī me ꝯmunicabile nihil boni ſentiam. Quō iubemur ꝑ charitatē ſeruire inuicē: ⁊ vnuſq̄ſq́ꝫ quā accepit gratiā ī alterutrū illā adminiſtrare ſic̄ boni diſpēſatores multiformis gratię dei: atq́ꝫ vnicuiq́ꝫ ſicut diuiſit deus menſurā fidei ī vno cōpage mēbroꝝ debeat ea cęteris ꝑtib⁹ cōmunicare: qꝛ hęc oīa opat̄ vnus atq́ꝫ idē ſp̄ūs diuidēs ſingulis ꝓut vult: ſed ad vnū ac peculiare ſubſidiū qd̄ p̄miſi recurro ad inopportunitatē. ſ. amicam amicitia deſtitutus: ac nulla membroꝝ honeſtorum gratia decoratus. Iccirco audi vocem meam tot interiacentibus terris. Redde redde quod debes. Nā

Ayuntamiento de Madrid

ſeruus: ſuus es xp̄i ⁊ xp̄ianoꝝ vt illis ſis maioꝛ omniuꝫ no
ſtrũ: ⁊ q2 noſtri cauſa tibi collatã pꝛ̨ſentis gratiã: ſitientib⁹
animis ſciẽtieq3 fame cruciatis impꝑtiri nõ dedigneris. Nõ
ſum ſaltim pes qui ad iniuncta diſcurrens poſſim aluo ec
cleſię mẽbꝛoꝝ .ſ. iudici obedientię diſcurſu parere: nec pn̄ci
patui capitis ĩpetrãti obſequẽdo placere. Quin ⁊ ſi de inho
neſtioꝛib⁹ mẽbꝛis me eẽ ſciã ſufficiat: q2 quę te ꝯſtat a capi
te pcepiſſe p me ẽ dignum egere: nec me te non egere q̃uis
minimũ: xp̄i tñ ſanguine redẽptũ. Nã non dicit caput pedi
bus: nõ eſtis mihi neceſſarij: qũo q̃ videnť mẽbꝛa coꝛpoꝛis
ĩfirmioꝛa eẽ neceſſarioꝛa ſũt: ⁊ quę putanť ignobilioꝛa eſſe
coꝛpis mẽbꝛa his honoꝛẽ abundantioꝛẽ circũdam⁹: ⁊ q̃ ĩho
neſtioꝛa ſũt nr̃a: maioꝛẽ honeſtatẽ habẽt. Sic itaq3 creatoꝛ
noſter ac diſpẽſatoꝛ cũcta diſpẽſat: vt cũ in altero alteri do
na dĩna q̃ in ſe nõ pcipit poſſidẽda tribuũť: charitas cumu
leť. Deniq3 tũc bene multifoꝛmis gratia diſpenſať: qñ acce
ptum donũ ⁊ eis qui hoc non habent crediť: qñ ꝓpter eum
cui impendiť datũ putať. Hoc apl̄i capitulũ a nobis in par
te ꝑmiſſuꝫ: optime nouit pꝛudẽtia charitatis veſtrę: huic re
gi ꝯgruere totũ: ⁊ qcq̄d ſũmãtim tetigi: te ꝓcul dubio noſſe
melius latet nulluꝫ. Itaq3 hoc ſolũ ſupereſt qđ ⁊ magnope
peto: vt pſtes poſtulata: ⁊ ſi non pꝛo me: ſaltim ꝓ ipſa chari
tate diuinit⁹ impꝑtita. Pꝛo qua iubemur ⁊ noſſe ⁊ pſtare oĩa
⁊ ſine qua nihil ſunt oĩa. Sꝫ ⁊ ſi q̃ ſupflua: ſi q̃ negligẽter: ſi
qua minus humiliter aut inutiliter poti⁹ effudi q̃3 dixi: cun
cta queſo benigne ſuſcipias: cũcta ignoſcas: cuncta oꝛes vt
deus ignoſcat. Ergo ⁊ hoc innoteſco: libꝛos etymologiaruꝫ
quos a te dño meo poſco: ⁊ ſi detruncatos coꝛroſoſq3 iam a
multis haberi: inde rogo vt eos mihi trãſcriptos integros
emendatos ⁊ bene coaptatos digneris tranſmittere: ne ra
ptus auiditate in ꝑuerſum cogar vitia ꝓ virtutib⁹ ab alijs
ſumere. Ego aũt opto q̃uis nulli⁹ egeas: ⁊ vltronę dicanť
putere mercedes: vt dignatio veſtrę benignitatis imperet
nobis in id qđ ⁊ poſſum⁹ ⁊ valemus: tãtũ vt obſeqo noſtro
vtaris: ĩmo charitate quę de⁹ eſt pfruaris. His igiť expleti
erãt mihi queſtiões de ſacris diuiniſq3 paginis quaꝝ mihi
expoſitionem coꝛdis veſtri lumen aperiret: ſi tñ ⁊ nobis iu
bes reſplendere ⁊ diuinę legis obſcura reſerare. Nec ſi iſta
que peto percepero de illis ſilebo: ſꝫ viã reſeras capiẽdę fi
ducię. Cum in hac pꝛima fronte nõ me cõfodieris ſtimulis
verecundię ⁊ ignauię meę locũ dederis venię ꝙ quem dili
gebas quãlibet immeritũ nõ iuſſeris repꝛobare: q2 ignomi
nioſum valde videtur ac vile ſi nec dum ſatiatus qui chari
tate ab eo quem amabat inuenitur recedere. Obſequio au
tem meę ſeruitutis impendo iura ſalutis: ⁊ quęſo pietateꝫ
ſanctiſſimę veſtrę poteſtatis: vt pꝛo me oꝛare digneris: qua
tenus quottidie fluctuantẽ animã in malis: ⁊ tuo ĩterceſſu
lucreris ⁊ ad poꝛtũ trãquillitatis ęterne perducas: erutam
a miſerijs ⁊ ab ſcandalis. Dulce mihi fuit diu ad te loq: qua
ſi coꝛam poſitus vultũ videre tuę faciei. Ideo nec verboſi
tatem caui: ⁊ temeritatem foꝛtaſſis incurri: ſed aut hoc aut
aliud agere debui: tantũ vt quod noluiſti per humilitateꝫ:
ſaltem tribuas p tumultuãteꝫ impꝛobitatem. Ecce quan
tam audaciã dedit mihi gratię veſtrę beniuolẽtia. Et ideo
ſi quod in hoc diſplicuerit ſibi imputet quę tantum amat:
vt timoꝛeꝫ tollat. Naꝫ perfecta charitas foꝛis mittit timo
rem. Speciali quoq3 gratia frętus: ſpeciali domino in quo
vires ſanctę eccleſię conſiſtunt ſuggero: vt q2 euſebius no
ſter metropolitanus diſceſſit: habeas miſericoꝛdie curam.
Et hoc filiolo tuo noſtro domino ſuggeras: vt illuꝫ illi loco
pꝛęficiat: cuius doctrinę ſanctitas cęteris ſit vitę foꝛma.
Hunc autem filium pꝛęſentem beatiſſime poteſtati veſtre
per omnia commendo: ⁊ tam de his quę hic ſuggeſſimus:
q̃3 etiam de his quę ſupꝛa queſti ſumus eloquio veſtro per
eum illuſtrari mereamur.

¶ Iſidoꝛus ad Bꝛaulionem.

DOmino meo ⁊ dei ſuo Bꝛauliõi ep̄o: Iſido
rus. Tuę ſanctitatis epiſtolę me in vꝛbe to
letana inuenerũt. Nã pmotus fuerã cauſa
ꝯcilij. Sꝫ q̃uis iuſſio pn̄cipis in itinere poſi
tũ remeare me ãmõuiſſꝫ: ego tñ: q2 ꝓpinqoꝛ
erã pſentie ipſi⁹ q̃3 regreſſioni: malui potius
curſuꝫ itineris nõ ĩtercludere. Uẽi ad pſen
tiã pn̄cipis ĩueni pſentẽ diaconũ tuũ: p eũ eloqa tua ſuſcipi
ens: ãplex⁹ ſuꝫ ⁊ legi: ⁊ de ſalute tua deo gr̃as egi: deſiderio
oĩ deſiderãs: q̃uis debilť atq3 feſſus: fiduciã tñ hñs p xp̄m ĩ
hac vita videndi te: q2 ſpes nõ ꝯfundiť p charitatẽ q̃ diffuſa
ẽ ĩ coꝛdib⁹ nr̃is. Codicẽ etymologiaꝝ cũ alijs codicib⁹: đ iti
nere trãſmiſi: ⁊ licꝫ emẽdatũ ꝑ ualitudĩe tñ tibi mõ ad emẽ
dãdũ ſtatuerã offerre ſi ad deſtinatũ ꝯcilij locũ ꝑueniſſeꝫ.
De ꝯſtituẽdo ãt ep̄o taraconẽſi ñ eã quã petiſti ſenſi ſn̄iam
regis: ſꝫ tñ ⁊ ipe adhuc vbi certi⁹ ꝯuertat animũ illi manet
ĩcertũ. Peto ãt vt ꝓ meis pctis apđ dñꝫ exiſtere digneris
ĩterceſſoꝛ: vt ĩpetratu tuo deleãť delicta mea: ⁊ remittãť fa
cinoꝛa. Iteꝫ manu ſua. Oꝛa p nob̄ btiſſime dñe ⁊ frater.

¶ Item Iſidoꝛus ad Bꝛaulionem.

EN tibi ſicut pollicitus ſum miſi opus de quarũdã
reꝝ oꝛigine ex veteris lectõis recoꝛdatione col
lectũ: atq3 ita in quibuſdã locis annotatum ſicu
ti extat cõſcriptuꝫ ſtilo maioꝛum.

¶ Incipit liber pꝛimus etymologyaꝝ ſancti Iſidoꝛi hiſpa
lenſis ep̄i.

¶ De diſciplina ⁊ arte. Cap. I.

DIſciplina a di
ſcẽdo nomen accepit. Uñ ⁊
ſcia dici pt. Nã ſcire dictũ ẽ
a diſcere: q2 nemo nr̃uꝫ ſcit
niſi q2 diſcit. Alr̄ dicta diſci
plia: q2 diciť plẽa. Ars vo di
cta eſt ꝙ artis pceptis regu
liſq3 ꝯſiſtat. Alij dicũt a gre
cis hoc tractũ eẽ vocabulũ
απο τησ αρετησ .i. a vtu
te: quã ſciaꝫ vocauerũt. In
ter artẽ ⁊ diſciplinã plato ⁊
Ari. hãc drĩaꝫ eẽ voluerũt:
dicẽtes artẽ eẽ ĩ his q̃ ſe ⁊ alr̄ hr̄e poſſũt: diſciplina vo ẽ que
de his agit q̃ aliter euenire nõ poſſunt. Nã qñ veris diſpu
tationib⁹ aliq̄d diſſeriť: diſciplina erit: qñ aliquid veriſimi
le atq3 opinabile tractatur: nomen artis habebit.

¶ De ſeptẽ liberalib⁹ diſciplinis. Cap. II.

DIſciplĩe liberaliũ artiũ ſeptẽ ſũt. Pꝛia grãmati
ca .i. loquẽdi pitia. Scđa rhetoꝛica q̃ pp nitoꝛẽ ⁊
copiã eloq̄ntie ſue maxĩe ĩ ciuilib⁹ q̄õnib⁹ nec̃ia
exiſtimať. Tertia dialetica cognomẽto logica: q̃
diſputatiõibus ſubtiliſſimis va ſecernit a falſis.
Quarta arithmetica q̃ ꝯtiet nũeroꝝ caſus ac diuiſiões. Quĩ
ta muſica: q̃ in carminib⁹ cantibuſq3 ꝯſiſtit. Sexta geome
tria: q̃ menſuras terre dimenſioneſq3 cõplectiť. Septima
aſtronomia: que continet legem aſtroꝛum.

¶ De litteris communibus. Cap. III.

PRimoꝛdia grãmaticę artis litterę cõmũes
exiſtũt: q̃s librarij ⁊ calculatoꝛes ſequunť:
quaꝝ diſciplina velut q̃dã grãmatice artis
ĩfantia ẽ: vñ ⁊ eã Uarro litteratiõnẽ vocat.
Litterę aũt ſunt ĩdices reꝝ: ſigno verboꝝ:
qb⁹ tãta vis ẽ: vt nobis dicta abſentiũ ſine
voce loquanť. Uerba eñi p oculos nõ p au
res introducũť. Uſus lr̄aꝝ repertus eſt ꝓpter memoꝛiã re
rum. Nã ne obliuione fugiãt: litteris alligãť. In tãta enim
reꝝ varietate nec diſci audiẽdo poterãt oĩa: nec memoꝛia
cõtineri. Littere auteꝫ dicte q̃ſi legitere: ꝙ iter legentibus

Ayuntamiento de Madrid

p̄ſtent: vel ꝙ in legendo iterentur. Littere latine ꝛ grȩce
ab hebꝛeis videntur exoꝛte. Apud illos enim pꝛius dictū ē
Aleph. deinde ex ſimili enūciatiōe apud grȩcos tractū eſt
Alpha: īde apud latinos A: Trāſlatoꝛ eni ex ſimili ſono al
teri⁹ lingue litterā ꝯdidit: vt noſſe poſſim⁹ linguā hebꝛaicā
oīuꝫ linguarū ac litterarū eē matrē. Sꝫ hebꝛȩi viginti duo
bus elemētis litterarū ſm veteris teſtamēti libꝛos vtunt̄
Greci vō. 24. Latini īter vtrāqꝫ linguā ꝓgrediētes. 23. ele
menta habent. Hebrȩoꝝ lr̄as a lege cepiſſe p moyſen. Sy
roꝝ aūt ꝛ chaldeoꝝ per abꝛahā. Vñ ꝛ cū hebꝛȩis ꝛ nume
ro ꝛ ſono ꝯcoꝛdāt: ſolis characterib⁹ diſcrepāt. Egyptioꝝ̄
lr̄as Iſis regina inachis filia: de grȩcia veniēs in ȩgyptum
repperit: ꝛ ȩgyptijs tradidit. Apud ȩgyptios auteꝫ alias ha
buiſſe lr̄as ſacerdotes: alias vulgus. Grȩcarū lr̄arū vſum p̄
mi phȩnices īuenerūt. vñ ꝛ Lucan⁹: Phȩnices p̄mi magni
ſi credit̄ auſi: Māſurā rudib⁹ vocē ſignare figuris. Hinc ē
ꝙꝛ phȩniceo coloꝛe libꝛoꝝ capita ſcribunt̄: qꝛ ab ipſis lr̄e
initiū habuerūt. Cadmus agenoꝛis fili⁹ grȩcas lr̄as a phȩ
nice in grȩciam. 17. p̄mus attulit: α β γ Δ ε ζ ι κ λ μ ν ο π
ρ σ τ φ. His Palamedes troiano bello tres adiecit η χ ω
Poſt quē Simonides ſilr̄ tres alias adiecit ξ θ ψ. Y litte
raꝫ Pythagoꝛas ſami⁹ ad exēplū vitȩ humanȩ p̄m⁹ foꝛma
uit. Cuius virgula ſubterioꝛ p̄mā ȩtatē ſignificat: īcertā qp
pe ꝛ q̄ adhuc ſe nec vitijs nec v̄tutib⁹ dedit. Biuiuꝫ aūt qđ
ſupeſt ab adoleſcētia īcipit: cui⁹ dextra ps ardua eſt: ſed ad
beatā vitā tēdēs: ſiniſtra facilioꝛ: ſꝫ ad labē īteritūqꝫ dedu
cēs. De q̄ ſic Perſius ait. Et tibi quȩ ſamios deduxit lr̄a ra
mos: Surgētē dextro mōſtrauit limite callē. Quinqꝫ autē
eſſe apud grȩcos myſticas litteras. Pꝛima. Y. quȩ humanā
vitā ſignificat: de q̄ nūc diximus. Scđa theta. θ. q̄ moꝛteꝫ ſi
gnificat. Nā iudices eandē lr̄aꝫ thetā apponebāt ad hoꝛuꝫ
noīa q̄s ſupplicio afficiebāt ꝛ dicitur theta ἀπὸ τοῦ θανά
του. i. a moꝛte. Vñ ꝛ hꝫ p mediū teluꝫ. i. moꝛtis ſignū: de q̄
qdā ſic ait: O mlt̄ū añ alias īfȩlix lr̄a theta: Tertia thau. τ.
figurā demōſtrās dñicȩ crucis. Vñ ꝛ hebꝛaice ſignū īterp̄
tat̄: de qua dictū eſt in ȩzechiele angelo: Tranſi p mediaꝫ
irl'm ꝛ ſigna thau ī fronte viroꝝ gemētiū ꝛ dolentiū. Reli
quas vō duas ſūmā ꝛ vltimā ſibi vēdicat xp̄s. Ipſe ē enim
p̄cipiū ꝛ finis dicēs: Ego ſuꝫ alpha ꝛ. ω. Cōcurrētib⁹ enim
in ſe inuicē. α. ad. ω. vſqꝫ deuoluit̄: ꝛ rurſus. ω. ad. α. repli
catur: vt oſtēderet in ſe dñs: ꝛ initij ōcurſuꝫ ad finē: ꝛ finis
decurſuꝫ ad initiū. Oēs aūt litterȩ apud grȩcos: ꝛ v̄ba com
ponūt: ꝛ numeros faciūt. Nā alpha. α. littera apud eos vo
cat̄ in numeris vnū. Ubi aūt ſcribūt beta. β. vocatur duo
vbi ſcribūt gāma. γ. vocat̄ in numeris ipſoꝝ tria: vbi ſcri
bunt delta. Δ. vocat̄ q̄tuoꝛ: ꝛ ſic oēs littere apud eos nume
ros habēt. Latini aūt numeros ad lr̄as nō cōputāt: ſꝫ ſola
verba ꝯponūt: exceptis aliq̄bus q̄ numeros figura demon
ſtrant: vt i. pꝛo vno: c pꝛo centū. d pꝛo quingentis. l. pꝛo qnq̄
ginta. m pꝛo mille. v pꝛo qnqꝫ: ꝛ. x pꝛo decē. littera q̄ ꝛ in fi
gura crucē ſignificat: ꝛ in numero decē demōſtrat. Latias
litteras carmētis nympha p̄ma italis tradidit. Carmentis
aūt dicta qꝛ carminib⁹ futura canebat. Cȩterū ꝓpꝛie voca
ta nicoſtrata. Litterȩ aūt aut ſūt cōes aut liberales. Cōes
dicte: qꝛ multi eis vtūtur in cōe: vt ſcribere ꝛ legere: libera
les: qꝛ eas tm̄ illi nouerūt: q libꝛos ꝯſcribūt: recteqꝫ loquen
di dictādiqꝫ rōnē nouerūt. Litterarū duplex modus ē. Di
uident̄ enī p̄ncipaliter in duas ptes: in vocales ꝛ ꝯſonātes.
Uocales ſunt q̄ directo hiatu fauciū ſine vlla colliſiōe va
rie emittunt̄: ꝛ dicte vocales ꝙ per ſe vocē īpleāt: ꝛ p ſe ſyl
labā faciant: nulla adherēte cōſonante. Cōſonantes ſunt q̄
diuerſo motu linguȩ vel īpꝛeſſiōe labioꝝ efficiunt̄: ꝛ voca
tȩ cōſonātes: qꝛ per ſe nō ſonant: ſed iūctis vocalib⁹ conſo
nant. He in duab⁹ partib⁹ diuidūt̄: in ſemi vocalib⁹ ꝛ ī mu
tis. Semiuocoles dicte eoꝙ quidā ſemiſonū de vocalibus
habeant. Ab e. quippe vocali īcipiūt ꝛ deſinūt in nālē ſonū
vt. f. l. m. Mute aūt dicte: qꝛ niſi ſubiectis ſibi vocalib⁹ nē
quaq̄ꝫ erūpūt. Si ō eis extremū vocalis detraxeris ſonuꝫ
incluſuꝫ littere murmur ſonabit: vt. b c d. Uocales aūt et
ſemiuocales: ꝛ mute: a veterib⁹ ſone: ꝛ ſemiſone: ꝛ īſone di
cte ſunt. Inter vocales aūt i ꝛ u apud grāmaticos varias
habēt ſignificatiōes. Nā mō vocales ſūt: mō ſemiuocales:
mō medie ſunt. Uocales ideo ſunt: qꝛ ſole poſite ſyllabas
faciūt: ꝛ alijs ꝯſonātibus ꝯiungūtur. Cōſonātes iō haben
tur: qꝛ īterdū habēt poſt ſe vocales in eiſdē ſyllabis cōſtitu
tas: vt iuno vates: ꝛ habent̄ pꝛo ꝯſonātibus. Medie aūt ic
circo dicunt̄: qm̄ nāliter ſole mediū ſonū habēt: vt illi⁹ vni
us. Cōiuncte alijs pingui⁹ ſonāt: vt ianus vanus. Sole enī
poſite aliter ſonāt: aliter iuncte. I vero ꝓpterea īterdū du
plex dicit̄: qꝛ quotiēſcūqꝫ in metro īter duas vocales inue
nit̄: pꝛo duab⁹ ꝯſonantibus habet̄: vt troia. Geminat̄. n. ibi
ſonus eius. U quoqꝫ littera ꝓinde īterdū eſt nihil: qꝛ alicu
bi nec vocalis: nec ꝯſonās ē: vt qs. Uocalis enī nō ē: qꝛ i ſe
quit̄: cōſonās nō ē: qꝛ q p̄cedit: ideoqꝫ qñ nec vocalis nec
ꝯſonās ē: ſine dubio nihil ē. Eadē ꝛ digāmon a grecis voca
tur: qñ ſibimet alijſqꝫ vocalibus iungit̄: q̄ ideo digāmon di
cit̄: qꝛ duplex ē īſtar f lr̄e q̄ duplex gāma hꝫ: ad cui⁹ ſilitudi
nē ꝯiūctas vocales digāmō appellari grāmatici voluerūt.
vt votū virgo. Inter ſemiuocales: aut q̄dā liq̄de dicunt̄ ꝓ
pterea: qꝛ īterdū in vna ſyllaba poſtpoſite alijs ꝯſonātibus
deficiūt: ꝛ a metro excludunt̄: ex q̄b⁹ due apud latinos liq̄
ſcūt. l ꝛ r. vt fragoꝛ ꝛ flat⁹. reliq̄ m ꝛ n. apud grecos liq̄ſcūt:
vt mneſteus. Decē ꝛ ſeptē aūt latinis lr̄is vet⁹ ſcriptura cō
ſtabat. Vñ ꝛ latine noiant̄: illa rōne. ſ. ꝙ ab e vocali incipi
unt: ꝛ in mutū ſonū deſinūt: vt ſūt ſemiuocales: vel ꝙ a ſuo
ſono īcipiūt: ꝛ in vocalē e deſinūt: vt ſūt mute. Fuerūt au
teꝫ in p̄ncipio. 17. ideſt a b c d e f g i l m n o p r s t ꝛ u. H
aūt lr̄a pꝛo ſola aſpiratiōe adiecta ē poſtea. Vñ ꝛ a pleriſq̄ꝫ
aſpiratio putat̄ eē nō littera: q̄ ꝓinde aſpiratiōis nota dr̄:
qꝛ vocē eleuat. Aſpiratio enī ē ſonus vberi⁹ eleuat⁹ cui cō
traria ē ꝓſodia: ſon⁹ eq̄liter flexus. K litterā: Salui⁹ Ludi
magiſter poſtea latinis adiecit: vt in ſono diſcrimē faceret
duarū litterarū. c ꝛ q. q̄ ideo ſupuacua dicit̄: qꝛ exceptis ka
lēdis ſupflua iudicat̄: p c enī vniuerſa exp̄mim⁹. Q litterā
nec greci reſonāt: nec hebꝛei: exceptis enī latinis hāc nulla
alia lingua hꝫ: hec p̄us nō erat: vñ ꝛ ipſa ſupuacua ē vocata
qꝛ p c cūcta veteres ſcripſerūt. X littera vſqꝫ ad Auguſti
tp̄a: nōdū apud latinos erat: ſꝫ pꝛo ea c ꝛ ſ ſcribebāt: vnde
ꝛ duplex vocat̄: qꝛ pꝛo c ꝛ ſ ponit̄: vñ ꝛ ex eiſdē litteris cōpo
ſitū nomen hꝫ. A grecis duas litteras mutuauit latinitas:
y ꝛ z: ꝓpter noīa. ſ. greca: ꝛ he apud romanos vſqꝫ ad augu
ſti tēpus nō ſcribebant̄: ſed ꝓ. z duo ſſ ponebant: vt hilariſ
ſat: pꝛo y vō i ſcribebant. vnicuiqꝫ aūt littere tria accidūt:
nomē: quō vocet̄ figura: quo charactere ſignet̄ ptās: q̄ vo
calis: q̄ cōſonās habeat̄. Poteſtatē nā dedit: volūtas oꝛdi
neꝫ. A q̄buſdā ꝛ oꝛdo adijcit̄. i: q̄ p̄cedat: q̄ ſequat̄: vt a p̄oꝛ
ſit: ſequēs b. A aūt in oībus gētibus iō pꝛioꝛ ē lr̄arū pꝛo eo
ꝙ ipſa pꝛioꝛ naſcētibus vocē apiet. Noīa aūt litterarū gē
tes ex ſono ꝓpꝛie lingue dederūt notatis oꝛis ſonis: atqꝫ di
ſcretis. Nā poſtq̄ꝫ eas aīaduerterūt: ꝛ noīa illis ꝛ figuras ī
poſuerūt. Figuras aūt partim ex placito: partiꝫ ex ſono lit
terarū foꝛmauerūt: vt puta. l ꝛ o quaruꝫ vnius ſicut exilis
ſonus eſt: ita tenuis virgula: alterius pinguius ſonus: ſic ꝛ
plena figura. Inter figuras litterarū ꝛ apices veteres diſtī
xerūt. Apiceꝫ autē dictū pꝛo eo ꝙ longe ſit a pedibus: ſꝫ in
cacumine litterarū apponitur. Eſt enim linea iacēs ſuper
litterā eq̄liter ducta.

De grāmatica. Cap. IIII.

GRāmatica eſt ſciētia recte loquēdi: ſcribēdiq̄ꝫ
rō: oꝛigo ꝛ fundamētū liberaliū artiuꝫ. Hec in
diſciplinis poſt litteras cōmunes īuēta eſt: vt iā
q didicerūt lr̄as: p eā recte loquēdi rationeꝫ ſci
ant. Grammatica aūt a litteris nomen accepit.

Ayuntamiento de Madrid

Grammata enim greci litteras vocant. Ars vero dicta eſt ꝙ artis preceptis reguliſq; ꝯſiſtat. Aliỹ dicunt a grecis hoc tractũ eẽ vocabulũ: apo tes aretes. i. a vtute: quã ſciẽtiã vocauerunt. Oratio dicta eſt: quaſi oris ratio. Nam orare eſt loqui ⁊ dicere. Eſt autem oratio contextus verborum cum ſenſu. Contextus autem ſine ſenſu nõ ẽ oratio: quia non eſt oris rõ. Oratio aũt plena ẽ ſenſu voce ⁊ lr̃a. Diuiſiones aũt grãmatice artis a qbuſdã. 30. dinumerant̃. i. partes or̃onis 8. vox articulata: lr̃a: ſyllaba: pedes: accẽtus: poſiture: note: orthographia: analogia. etymologia: gloſe. differẽtie: barbariſmi: ſoloeciſmi: vitia: methaplaſmi: ſchemata: tropi: proſa metra: fabule: hiſtorie.

De partibus orationis. Cap. V.

Partes or̃nis p̃mus Ariſtoteles duas tradidit: nomẽ ⁊ verbũ. deinde donat⁹ octo definiuit: ſed oẽs ad illa duo p̃ncipalia reuertũtur. i. ad nomẽ ⁊ ṽbũ: que ſignificãt pſonã ⁊ actũ. Reliqꝫ appẽdices ſunt: ⁊ ex his origonem trahũt. Nã ꝑnomẽ ex noĩe naſcit̃: cuius officio fungit̃: vt orator ille. Aduerbiuꝫ de noĩe naſcit̃: vt doctus docte. Participiũ de noĩe ⁊ ṽbo: vt lego legẽs. Cõiũctio v̓o ⁊ ꝓpoſitio vel iteriectio. in ꝯplexu iſtarũ cadũt. Ideo ⁊ nõnulli qnqꝫ partes definierũt: qꝛ iſte ſuperflue ſunt.

De nomine. Cap. VI.

Nomen dictũ q̃ſi notamẽ ꝙ nobis vocabulo ſuo res notas efficiat. Niſi enĩ nomẽ ſcieris cognitio rerũ perit. Propria noĩa dicta ſunt: qꝛ ſpecialia ſunt. Uni⁹ enĩ tm̃ pſonã ſignificãt. Spẽs ꝓprioꝝ nominũ q̃ttor ſunt: ꝑnomẽ: nomẽ: cognomẽ: agnomen. Prenomen dictũ eo ꝙ noĩ ꝓponit̃: vt Luci⁹ qnt⁹. Nomẽ vocatũ: qꝛ notat gen⁹: vt cornelius: Cornelij. n. oẽs in eo genere dicebant̃. Cognomẽ: qꝛ noĩ ꝯiungit̃: vt ſcipio. Agnomẽ v̓o q̃ſi accedẽs noĩ: vt Metell⁹ creticus: qꝛ cretã ſubegit. Extriſecus enĩ venit agnomen ab aliqua rõne. Cognomẽtũ aũt vulgo dictũ eo ꝙ noĩ cognitionis cauſa ſuꝑadyciat̃: ſiue ꝙ cũ noĩe ẽ. Appellatiua noĩa ĩde vocant̃: qꝛ coĩa ſunt: ⁊ multoꝝ ſignificatione ꝯſiſtunt. Hec in 28. ſpẽs diuidunt̃: ex qbus corpalia dicta: qꝛ vel vident̃ vel tangũtur: vt celũ: terra. Incorporalia qꝛ carẽt corpe: vñ nec videri nec tãgi poſſunt: vt veritas: iuſticia. Generalia quoqꝫ: qꝛ multarũ rerũ ſunt: vt aĩal. Naꝫ ⁊ hõ ⁊ equus ⁊ auis aĩalia ſunt. Specialia: qꝛ partẽ demõſtrãt: vt hõ. Spẽs. n. aĩaliũ hõ. Principalia: qꝛ p̃mã poſitionẽ habẽt: nec aliũde naſcũtur: vt mõs fons. Deriuatiua: eo ꝙ ex alio noĩe deducunt̃. vt a mõte mõtan⁹. Diminutiua: qꝛ minuunt̃ ſenſu vt greculus ſcholaſticul⁹ a ſcholaſtico. Sono diminutiua: qꝛ ſic ſonãt ſicut diminutiua: ſꝫ itellectu p̃ncipalia ſũt: vt tabula fabula. Tota greca: qꝛ ex toto grece declinãt̃: vt caliſto calypſo. Sic. n. grecus ⁊ latinus dicit. Tota latĩa: qꝛ ex toto ĩ latinũ vertũt̃: grecus dic̃ odyſſeus: latin⁹: vlyxes. Media dicta: qꝛ ex parte greca ſunt: ex parte latina. Eadẽ ⁊ nota qꝛ corrũpũt vltimas ſyllabas: manẽtibus priorib⁹: vt apõ grecos alexãdros: apud latinos vero alexãder: menãder. Dicta aũꝫ notha queãdmodũ nothus dicit̃ qſqs de diſpari genere naſcit̃. Synonyma: hoc ẽ plurinomia. eo ꝙ ſit in plurib⁹ noĩbus ſignificatio vna: vt terra: hum⁹: tellus: ideꝫ enĩ ſunt oĩa. Omonyma: hoc eſt vninomia: eo ꝙ ſit in vno noĩe ſignificatio plurima. vt tumulus nũc mõs breuis eſt: nũc tumẽs tellus: nũc ſepulchrũ. Eſt enĩ in vno noĩe ſignificatio diuerſa. Relatiua dicta: eo ꝙ ad aliã referant̃ pſonã: ut magiſter: dñs: pater. Illa aũt que dicũt̃ ad aliqd aliter ſe habẽtia a ꝯ̃ria ſignificatiõe dicta ſunt: ut dexter. Dici enĩ dexter nõ põt niſi ſiniſter fuerit. Porro q̃litatis noĩa ex eo dicta: qꝛ ꝑ ea q̃lis qſqꝫ ſit oñdit̃: ut ſapiẽs: formoſus: diues. Quãtitatis: qꝛ a mẽſura trahunt̃ ut longus breuis. Patronymica dicuntur eo ꝙ trahuntur a patribus: ut tytides tidei filius: eneius: enee fili⁹: q̃ꝫuis ⁊ a maiorib⁹ ⁊ m̃ribus ducãt̃. Cretica. i. poſſeſſiua a poſſeſſiõe: vt euãdrius enſis. Epitheta q̃ latine adiectĩa vel ſuppoſita appellãt̃: eo ꝙ ad implẽdã ſuiꝫ ſignificationẽ noĩbus adyciãt̃: vt magnus doctus. Adycis ea pſonis vt magnus ph̃s: doctus homo: ⁊ plenus ẽ ſenſus. Actualia ab actu deſcẽdũt: vt dux: rex: curſor: nutrix: orator. Gentes a gente veniũt: vt grecus: romanus. Patrie a patria deſcẽdũt: vt atheniẽſis: thebanus. Loci a loco: vt ſuburbanus. Uerbalia dicuntur: qꝛ de v̓bo naſcunt̃: vt lector. Participalia: q̃ ſic ſonãt ſicut participia: vt clemens prudẽs. Uerbi ſimilia a verbi ſimilitudine dicta vt contẽplator. Naꝫ ⁊ verbũ eſt imperatiui modi futuri tẽporis: ⁊ nomen qꝛ comparationem recipit. He oẽs ſpecies a nominũ appellatione deſcendunt. Secunda pars nominis comparatio. Comparatio dicta: qꝛ ex alterius comparatione alterum prefert. Cuius gradus tres ſũt: poſitiuus: comparatiuus: ⁊ ſuperlatiuus. Poſitiuus dictus: qꝛ prim⁹ ponitur in comparationis gradu: vt doctus. Comparatiuus ab eo ꝙ comparatiu⁹ poſitiuo prefert̃ illi: vt doctior: plus enim doctior nouit q̃ꝫ doctus. Superlatiuus eo ꝙ cõparatiuo ſuꝑferat̃ vt doctiſſimus: plus. n. nouit q̃ꝫ doctior. Genera dicta ſũt eo ꝙ generẽt: vt maſculinũ ⁊ femininuꝫ. Cetera nõ ſunt genã: ſꝫ hoc nominũ rõ ⁊ auctoritas voluit. Neutꝝ dictũ: qꝛ nec hoc ẽ nec illud. i. nec maſculinũ nec femininũ. Cõmune dictũ qđ duobus generib⁹ nominũ ꝯmunicat: vt hic ⁊ hec canis. Cui ꝯtrariuꝫ ẽ epicenon: qꝛ vtrũqꝫ ſexũ ſub vno genere enũciat: vt hic piſcis. Eſt enim incerti generis: qđ nec natura: nec oculis diſcernit̃: ſꝫ ſenſus tm̃ peritia. Omne genus dictũ: qꝛ cũctis generibus ſeruit: maſculino ⁊ feminino ⁊ neutro cõi ⁊ oĩ. Numerus dictus: qꝛ ꝑ eũ vel ſingularia vel pluralia noĩa oñdũt̃. Figura: qꝛ vel ſimplicia vel cõpoſita ſũt. Caſus a cadẽdo dicti: ꝑ eos enĩ inflexa noĩa variãt̃ ⁊ cadũt. Noĩatiuus caſus dict⁹: qꝛ ꝑ eũdem aliqd noĩam⁹ vt h̓ magr̃. Genitiu⁹: qꝛ eũ ꝑ genus cuiuſcũqꝫ q̃rimus vt h⁹ magiſtri filius: vel ꝙ rẽ ſignificamus h⁹ magiſtri. Datiuus: qꝛ ꝑ eũ nos dare alicui d̓mõſtramus: vt da huic magiſtro. Accuſatiuus: qꝛ ꝑ eũ aliquem accuſamus: vt accuſo hũc magiſtrũ. Uocatiuus: qꝛ ꝑ eũ aliquẽ vocamus: vt o mogiſter. Ablatiuus: qꝛ ꝑ eũ nos auferre aliqd cuiq̃ꝫ ſignificamus: vt auferã a magr̃o. Hexaptota noĩa dicta: qꝛ ꝑ ſex caſus varietates hñt: vt ẽ vnus. Penetaptota ꝙ tm̃ in qnqꝫ caſibus variant̃: vt doctus. Tetraptota ꝙ tm̃ in quattuor caſibus declinãtur: vt latus. Triptota ꝙ tm̃ ĩ tribus: vt tẽplũ. Diptota ꝙ tm̃ in duobus vt iupiter. Monoptota ꝙ vno tm̃ caſu vtuntur: vt frugi.

De pronomine Cap. VII.

Pronomẽ dcm̃: qꝛ ꝑ vice noĩs ponit̃: ne faſtidiũ faciat nomẽ ipꝫ dũ iterat̃. Nã cũ dicimus Uir. ſcripſit bucolica: addimus ꝑnomẽ: ipſe ſcripſit ⁊ georgica: ſicqꝫ varietas ſigificatiõis ⁊ faſtidiũ tollit: ⁊ ornatũ ĩducit. Pronoĩa ãt aut finita ſũt aut ĩfinita. Finita ꝑnoĩa dicta: eo ꝙ definiũt certã pſonaꝫ: vt ego: me enĩ ſtatiꝫ itelligis. Infinita dicũt̃: qꝛ nõ ſũt certe pſone. De abſentibus enĩ dicũt̃ ⁊ in certis: vt qs q̃: qđ. Minus q̃ꝫ finita appellãt̃: qꝛ ꝯmemorationẽ faciũt note pſone vt ipſe: iſte. Certũ ẽ enĩ de quo dr̃. Poſſeſſiua vocant̃: eo ꝙ nos aliqd poſſidere oñdũt. Nã cũ dico meus tuus: definio aliqd meũ eẽ vel tuũ. Relatiua dicũt̃: qꝛ ad iterrogatiõeꝫ referũt̃: vt qs ẽ: rñdet̃ is ẽ. Demõſtratiua: eo ꝙ habent demõſtratõis ſignificationẽ. Aliquẽ enĩ pſentẽ his demõſtramus: vt hic hec hoc. Que tria ⁊ articuli noĩant̃. articuli aũt dicti ꝙ noĩb⁹ artant̃. i. colligant̃: cũ dicim⁹ h̓ orator. Inter articulũ aũt ⁊ ꝑnomẽ hoc itereſt: ꝙ articulus tũc ẽ qñ nomini iũgit̃: vt hic ſapiẽs: cũ v̓o nõ ꝯiungit̃: demõſtratiuꝫ:

Ayuntamiento de Madrid

pnomē ē: vt hic ꝛ hec ꝛ hoc. Oīa aūt pnoīa aūt pmogenia ſūt aut deductiua. Primogeīa dicta ſūt q: aliūde originē nō trahūt. Dec. z i. ſunt. Finita tria: ego tu ille. Infinita ſeptē: qs. qlis. tal'. qt'. tāt'. quot'. tot'. Min' q̄ finita ſex: iſte. ipſe. hic. is. idē. ſui. Poſſeſſiua qnq;: me' tuus. ſuus: noſter ꝛ veſter. Reliq̄ aūt deductiua dn̄r: q: ex illis deducta atq; cōpoſita exiſtunt: vt qſpiam aliquis ꝛ reliqua.

De verbo. Cap. VIII.

V Erbū dcm̄: eo q verberato aere ſonat vel q hec ps frequēter i orōne vſet. Sūt āt vba mētis ſigna qb' hoīes cogitatōes ſuas iuicē loquēdo demōſtrāt. Sic āt nomē ſignificat pſonaz: ita vbū fcm̄ dictūq; pſonę. In pſona vbi agētis ꝛ patiētis ſignificatio ē. Naz ſcribo: pſonę fcm̄ ē. Itē ſcribor: pſonę factū idicat ſz ei' a q̄ patiſ. Uerboꝝ gnā duo ſūt: grāmaticoꝝ atq; rhetoꝝ. Grāmaticoꝝ i tria cadūt tpa: pteritū: iſtās: ꝛ futuꝝ: vt fecit: fac: faciet. Rhetoꝝ autē vniuerſa orō vba dn̄r: veluti vbis bōis nos cepit vba bona būit. Ubi nō tm̄ vba que i tria cadūt tpa: ſz vniuerſa orō ē. Uerboꝝ ſpēs ſunt: formę: modi: ꝯiugationes ꝛ gnā. Formę vboꝝ ide dictę: eo q nos ad vnāquāq; rē iformēt: p has. n. oſidimus qd agam'. Perfecta forma dr a pficiēdo vt lego: tūc. n. dicēdū ē qn̄ i pſenti tpe legim'. Meditatiua dcā ſunt a meditātis ſenſu: vt lecturio. i. legere meditor. Inchoatiua p' meditationē ab ichoantis indicio vt caleſco. Frequētatiua a ſepi' agēdo: vt lectito: clamito. Formę. n. ſenſuz tenēt: modi declinationē. Nā neſcis qd ſit decliātio: niſi pus didiceris qd ſit ſenſus. Modi dci ab eo queādmodū ſint i ſuis ſignificatōibus. Indicatiu'. n. modus dr q: ſignificatiōem idicātis hz: vt lego. Impatiuus q: ſonū hz iperādi vt lege. Optatiu' q: p ipz optam' aliqd agere vt vtinā legerē. Cōiunctiuus q: ei ꝯiūgiſ aliqd: vt locutio plena ſit. Nā qn̄ dicis: cū clamē: pēdet ſenſus. Et ſi dicā clamē q̄re putas q taceā: plenus ē ſenſus. Infinitiuus dr eo q tpa definiens pſonā vbi nō definit: vt clamare: clamaſſe. Cui ſi adiungas pſonā: clamare dbeo dbes dz: fit q̄ſi finitū. Impſonal' dr q: idiget pſona nois vl' pnois: vt legiſ: addis pſonā a me a te ab illo: ꝛ plene ſentiſ. Sz ifinitiuus modus pſona tm̄ vbi eḡ. Impſonal' vo vel pnois pſona vel nois. Cōiugatio dr eo q p eā ad vnū ſonū m̄lta ꝯiūgūſ. Docet. n. i quā ſyllabā exeat futuꝝ tps: ne p iperitiā qs dicat legebo p legā. Daꝝ pma ꝛ ſcda mittūt futuꝝ tps i bo ꝛ i bor: tertia i am ꝛ i ar. Genera vboꝝ iō dicta q: gignūt: nā actio adycis r. ꝛ gignit paſſiuuz: rurſuz paſſiuo adimis r. ꝛ parit actiuū. Ipſa āt actiua dn̄r: q: agūt vt vbero: ꝛ paſſiua q: patiūſ: vt vberor. Neutralia q: nec agūt nec patiūſ: vt iaceo ſedeo. His ſi r lraz adycis nō ſonāt latia. Cōia āt dn̄r q: ꝛ agūt ꝛ patiūſ: vt āplector. Hec ſilr depoſita r lra latia nō ſunt. Deponētia vo dn̄r: q: depoūt futuri tpis pticipiū a ſignificatōe paſſiua qđ exit i dus vt gloriādus.

De aduerbio. Cap. IX.

A Duerbiū dictū ē eo q vbis accedat vtputa bn̄ legi. Bn̄ aduerbiū ē: legi vbū. Inde ḡ aduerbiuz q ſemp vbo iūctū adimpleaſ. Uerbū. n. ſolū ſenſuz iplet vt ſcribo. Aduerbiū āt ſine vbo nō hz ſignificationē plenā: vt hodie. Adycis illi vbuz hodie ſcribo: ꝛ iuncto vbo impleſti ſenſum.

De participio. Cap. X.

P Articipiū dictū q nois ꝛ vbi ptes capiat q̄ſi particapiū. A noie. n. vēdicat ſibi gnā ꝛ caſus: a vbo tpa ꝛ ſignificationes: ab vtroq; numeꝝ ꝛ figuram.

De coniunctione. Cap. XI.

C Oniūctio dcā: eo q ſenſus ſentētiaſq; ꝯiūgat. Hec. n. p ſe nihil valet: ſz i copulatōe ſmonū q̄ſi qđdā exhibet glutinuz: aut. n. noīa ſociat: vt Aug. ꝛ Hiero. aut vba: vt ſcribit ꝛ legit. Una āt vis oīuz ſiue copulēt ſiue diſiungant. Copulatię āt ꝯiūctōes dictę: eo q ſenſuz vl' pſonas ꝯiūgāt: vt ego ꝛ tu eam' ad foꝝ: ipz ꝛ ſenſus ꝯiūxit. Diſiūctię dictę q: diſiūgūt res ꝛ pſonas vt ego aut tu faciamus. Subiūctiuę dn̄r. q: ſubiunguntur vtq;. Dicim'. n. regiq; hoīq; deoq;: non dicimus q; regi q; hoī q; deo. Expletiuę dictę q: explēt ppoſitā rē: vtputa ſi hoc nō vis ſaltē illud fac. Cōes noiantur: q: vbi vim preponuntur ꝛ ſubiunguntur: vt igitur hoc faciam: hoc igitur faciā. Cāles dicuntur a cā. eo q aliquid cogitēt facere. vtputa occido illū q: hz auꝝ. Rōnales dn̄r a rōne q̄ qſq; vtiſ i faciēdo: vt quō euz occidā ne agnoſcar: veneno an ferro:

De ppoſitione. Cap. XII.

P Repoſitio dicta q noib' pponaſ ꝛ vbis. Accuſatię aūt ꝛ ablatię ppoſitōes a caſib' qbus ſeruiunt dictę. Loq̄lares vo q: loq̄lis. i. vbis ſemp coherent: nec aliqd valēt ſolę poſitę. vt di. dis. Cōiuncte vo verb figurā faciūt. vt diduco diſtrabo.

De iteriectōe. Ca. XIII.

I Nterieccto ē vocata: q: ſmōib' iteriecta. i. iterpoſita affectū ꝯmoti aīmi expmit: ſic cū dr ab exultāte va: a dolēte heu: ab iraſcēte he: a timēte hei. Quę voces q̄rūcūq; liguaꝝ pprię ſūt. nec i aliā liguā facile trāſferūſ.

De voce. Cap. XIIII.

V Ox ē aer ictus ſenſibil' auditu: q̄tū i ipſo ē. Ois vox aut articulata ē aut ꝯfuſa. Articulata ē hoīuz: ꝯfuſa aīaliū. Articlata ē quę ſcribi pt. ꝯfuſa quę ſcribi nō pōt.

De ſyllaba Cap. XV.

S Yllaba grece. latie cōceptio ſiue ꝯplexio dr. Naz ſyllaba dicta ἀπὸ τοῦ συλλαμβάνειν. i. a cōceptione lraꝝ. σιλλαυβανεῖν. n. dr ꝯcipere. Uñ ꝛ vē illa ē ſyllaba q̄ ex plib' naſciſ lris. Nā vnā vocalē p ſyllaba abuſiue ñ pprie dicim' q nō taz ſyllaba dicēda ē: q̄ rō tēpoꝝ. Syllabę aūt aut breues ſūt aut lōgę aut cōes. Breues vocatę q: nūq̄ pduci pnt. Lōgę q: ſemp pducūſ: ꝛ nūq̄ corripi pnt. Cōes aūt q: p ſcribētis arbitrio cū necītas cogit ꝛ pducūſ ꝛ corripiunſ. Lege donatū. Iō aūt ſyllabę lōgę breueſq; dicunſ. q: p varias vocū moras aut dupla aut ſimpla ſpacia tpis hre videſ. Diphthōgę ſyllabę greco noie dictę. q i eis binę vocales iunganſ. Ex his apud nos veras eē ſcim' qttuō: ae. oe. au. eu. Ei vero apud maiores tm̄ celebrata fuit. Syllaba autē apud metricos iō ſemipes noiaſ q ſit dimidius pes. Nā pes duab' ꝯſtat ſyllabis. Cū ḡ ſyllaba vna ē: quaſi dimidius pes ē. Dyoniſi' lintius ſyllabaꝝ oīuz ſingulas formas aptiſſimas fec: ꝛ ob id ſtatua honoratus eſt.

De pedibus. Cap. XVI.

P Edes ſūt q certis ſyllabaꝝ tpib' iſiſtunt nec a legitimo ſpacio vnq̄ recedūt. Pedes dci eo q p ipſos metra ambulēt. Naz ſic nos pedibus icedimus: ita metra q̄ſi pedib' gradiūſ. Pedes aūt oēs. i. z 4. ſūt: diſſyllabi qttuō: triſſyllabi octo tetraſyllabi. 16. pentaſyllabi. 32. hexaſyllabi. 64. Uſq; ad qttuor aūt ſyllabas pedes dn̄r: reliquę ſiſigię vocanſ. Ipſi aūt pedes hn̄t ſpāles cauſas noīuz q̄re ita vocenſ. Pirrichius dict' ē q: hic aſſidue vel i certamie vl' i ludo puerili ſcpi' frequētabaſ. Spōde' dr: q: tractim ſonat. Nā ſpōdeus tract' qdā dr. i. ſon' q fundebaſ circa aures ſacrificantiū. Uñ ꝛ hi q tibys canebāt i ſacris gētiliū ſpōdiales noīabanſ. Trocheus vero ab eo dict' ē q celebrē ꝯuerſionē faciat cantilenę: ꝛ q̄ſi rota velociter currat i metris. Trochos. n. grece rota dr. Iābus dictus eſt qđ ἰαμβίζειν greci detrahere dixerūt. Hō. n. carmie oēs iuectōes vel detractōes iplere poetę ſūt ſoliti. dcm̄ āt nomē ab eo q veluti venenū quodāmō maledicti aut liuoris ifundat. Tribrachus q ꝛ chor' appellaſ dict' q: ſit ex trib' breuib'. Moloſus dict' a ſaltatōe moloſoꝝ quā exercuerūt armati. Anapeſtus grece dr repcuſſus. Greci. n. anapeſtin repcuſſionez dicūt. Qui iō dr repcuſſus eo q repcutiaſ a dactylo. Eſt. n. illi cōtrari'. dactilus a digito dict' q a lōgiore nodo ichoās i duas deſinat breues. Sic ꝛ iſte pes iūcturā vnā hz lōgam ꝛ duas breues. Uñ ꝛ man' oppanſa palma dr: ꝛ pēdētes digiti dactyli. Amphibrac' q i vtraq; pte breuē hēat: lōga in medio iteriacēte. Brachis. n. breuis dr. Ampbimacrus: q

Ayuntamiento de Madrid

duę hinc ⁊ ide lōgę hēant ī medio īclusaꝫ breuē. Macros .n. grece lōgus dr̄. Bachius appellatus ē: eo ꝙ iſto pede bachia .i. liberi ſacra celebrabāt. Antibachi⁹ vel palimbachi⁹ dictus qꝛ tract⁹ a bachio ē. Proceleuſmatic⁹: eo ꝙ ſit ad celeuma canētiū aptus. Diſpōdeus aūt ⁊ ditroche⁹ ⁊ dyābus dcī ꝙ geminis ꝯſtēt iābis ſpōdeis vel trocheis. Antiſpaſt⁹ ꝙ ſit ex ꝯ̄rys ſyllabis: ex breui .ſ. ⁊ lōga ex longa ⁊ breui. Coriāb⁹ vero qꝛ ex hoc pede ꝯpoſitū carmē choris aptiſſimuꝫ ſit. Jonici ſane ꝑꝑ numeroꝝ īęq̄lē ſonū dcī: hn̄t .n. binas lōgas ſyllabas binaſqꝫ correptas. Pęones dcī ab īuētore. Cōſtant ipſi ex vna lōga ⁊ trib⁹ breuibus: q̄ lōga iuxta noīa eorū variatiꝫ ē ꝯſtituta. Epitriti vocati ꝙ ſemꝑ tres lōgas habeāt ſyllabas ⁊ vnā breuē. Siçigię āt ſūt pentaſyllabi ⁊ hexaſyllabi pedes: dicti apud gręcos ſiçigię quaſi quędā declinatiōes. Sꝫ hi nō ſunt pedes ſꝫ appellant̄ pētaſyllabi ⁊ hexaſyllabi qꝛ vltra qnqꝫ ⁊ ſex ſyllabas nō ꝓcedūt: vn̄ nō oꝫ in carmine has ſyllabas q̄libꝫ excedere nomē: vt carthaginēſiuꝫ: hieroſolymitanoꝝ: ⁊ conſtantinopolitanoꝝ. Accidunt vnicuiqꝫ pedi arſis ⁊ theſis .i. eleuatio ⁊ depoſitio vocis. Neqꝫ enī iter vocis pedes dirigere poterūt: niſi alterna vice leuent̄ ⁊ deponāt̄: vt arma: ar eleuatio ē: ma depoſitō. Jn his duob⁹ ꝑ diuiſioneꝫ pedes legitimi colligunt̄: vt duo ad duo. Equa diuiſio ē quotiēs arſis ⁊ theſis ęquali tēporū diuiſiōe cędunt̄: vt q̄ttuor ad duo. Dupla q̊tiēs ex his vnū alteꝝ duplo vincit. Seſcupla vero ē quotiēs vnū alteꝝ ſeſcuplo ſupat: dimidietate nūeri: vt tria ad duo. Jn ſimpla enī eius parte vnū plus inuenit̄: in dupla vno minus habetur. Seſcuplū enī dimidiū dupli dicit̄. Tripluꝫ ē qn̄ maior ꝑs ter ꝯtinet totū minus .i. tria ⁊ vnū. Epitritū ē qn̄ minus cōtinet̄ a maiore: ⁊ ei⁹ tertia pars. Cędūt̄ vero pedū mēbrá vel ꝑ ęqualitatē vel ꝑ duplū vel ꝑ ſecuplū vel ꝑ triplū vel ꝑ epitritū. Patimur ergo in ęqua hos pedes. Pirrichiuꝫ .ui.ui. vt fuga: ęq̄. Spōdeū .–ii.–.ii. vt ęſtas: ęq̄. Dactylū .–ii.ui.ui. vt męnalus: ęq̄. Anapeſtū .ui.ui.–ii. vt erato: ęqua. Diſpondeū .–ii.–ii.–ii–.ii. vt oratores: ęq̄. Proceleuſmaticū .ui.ui.ui.ui. vt auicula. Diiambum .ui.–.ii.ui.–.ii. vt ꝓpinquitas: equa. Ditrocheuꝫ .–.ii.ui.–.ii.ui. vt cantilena: ęq̄. Antiſpaſtū .ui.–.ii.–.ii.ui. vt ſalonin⁹. ęqua. Coriambū .–.ii.ui.ui.–.ii. vt armipotens. ęqua. Jtem in dupla partimur hos pedes. Trocheū .–.ii.ui. vt meta. dupla. Jambuꝫ .ui.–.ii. vt parens. dupla. Moloſum .–.ii.–.ii.–.ii. vt ęneas. dupla. Tribrachū .ui.ui.ui. vt macula. dupla. Jonicū maiorē .–ii.–.ii.ui.ui. vt iunōius. dupla. Jonicū minorē .ui.ui.–.ii.–.ii. vt diomedes. dupla. Un⁹ v̉o tm̄ ē g tripla partitiōe diuidit̄: q̄ ē maxima: atqꝫ ideo minime metris adeſt. Amphibrach⁹ .ui.–.ii.ui. vt carina. triplex. Seſcupli aūt hi ſunt. Amphimacrus .–.ii.ui.–.ii. vt inſulę. ſeſcuplū. Bachi⁹ .ui.–.ii.–.ii. vt achates. ſeſcupluꝫ. Antibachi⁹ .–.ii.–.ii.ui. vt natura. ſeſcuplū. Pęon prim⁹ .–.ii.ui.ui.ui. vt legitim⁹: ſeſcuplū. Pęon ſecūdus .ui.–.ii.ui.ui. vt colonia. ſeſcuplum. Pęon tertius .ui.ui.–.ui. menedemus. ſeſcuplum. Pęon quartus .ui.ui.ui.–.ii. vt celeritas. ſeſcuplū. Reſtāt quos epitrita partitione diuidimus. Epitritus ꝑ̄mus .ui.–.ii.–.ii.–.ii. vt ſacerdotes. epiter. Epitritus ſecūdus .–.ii.ui.–.ii.–.ii. vt cōditores. epiter. Epitrit⁹ tertius .–.ii.–.ii.ui.–.ii. vt demoſthenes. epiter. Epitrit⁹ q̄rt⁹ .–.ii.–.ii.–.ii.ui. vt feſcennin⁹. epiter. Sūt igit̄ hi .ęg .x. dupli vero .6. triplus vn⁹: ſeſcupli .7. epitriti q̄ttuor. Numerus autem ſyllabaruꝫ in pedibus a duobus vſqꝫ ad ſex protenditur. vlterius enim non procedit qꝛ vſqꝫ ad ſex ſyllabas tendunt̄ pedes. Tempora in pedibus ſunt: vt quāta vnuſqſqꝫ pes habeat. Reſolutio eſt peduꝫ quādo pro vna longa duę breues ponuntur: aut pro duabus longis q̄ttuor breues ponuntur: vt ſectaqꝫ intexunt abiete coſtas. Abiete nunc reſolutio eſt ſpondei in proceleuſmatico: in qua reſolutione ſemper ſynalephā ſequitur Uirgilius. Ex vna autē longa duę breues fiunt: ex duabus autem breuibus longa nunq̄ꝫ fit. Findi enim ſolida poſſunt: ſolidari ſciſſa non poſſunt. Figura eſt cuius nota ſyllabę agnoſcuntur. Ubi eniꝫ circuli partem inferiorem bis poſitam aſpicis: pirrichius eſt .–.–. vbi i geminatam iacentem ſpondeus .–.–. Naꝫ nota breuis: inferior ſemicirculus eſt .u. nota longa i iacēs ē .–. Metra pedibus accidunt: vt a trocheo trochaicuꝫ: a dactylo dactylicum: a iambo iambicuꝫ: de quibus paulopoſt dicendum eſt.

De accentibus Cap. XVII.

ACcentus qui gręce proſodia dicitur: ex gręco nomen accepit. Nā gręce pros: latine ad: oden gręce: latine cantus eſt. Hoc enim nomen de verbo ad verbuꝫ expreſſuꝫ eſt. Latini autem habent ⁊ alia nomina. Nam accentus ⁊ tonos ⁊ tenores dicunt: quia ibi ſonus creſcit ⁊ deſinit. Accentus autē dictus ꝙ iuxta cantum ſit: ſicut aduerbium quia iuxta verbū eſt. Acutus accentus dictus ꝙ acuat ⁊ erigat ſyllabam: grauis ꝙ deprimat ⁊ deponat. Eſt enim contrarius acuto circunflexus: quia de acuto ⁊ graui conſtat. Jncipiens eniꝫ ab acuto in grauem deſinit: atqꝫ ita dum aſcendit ⁊ deſcendit: circunflexus efficitur. Acutus autem ⁊ circunflexus ſimiles ſunt. Nam vtraqꝫ leuat ſyllabam. Grauis contrarius ambobus videtur. Nam ſemper deprimit ſyllabas cum illi leuent: vt vnde venit titan: ⁊ nox vbi ſidera condit: vnde hic grauis eſt: minus eniꝫ ſonat q̄ꝫ acutus ⁊ circunflexus. Monoſyllaba autem pars orationis ſi naturaliter breuis eſt vt vir: aut poſitione longa vt ars: acutum accentum habebit. Si vero naturaliter longa vt res: circunflexum. Diſyllaba pars orationis ſi priorem naturaliter longam habet: ⁊ vltimam breuem: circunflectitur vt muſa. Aliter acuitur. Triſyllaba pars orationis: ſi mediam breuem habet vt tibia: tunc primam acuimus. Si vero naturaliter longam habet ſecundam: ⁊ vltimam breuem: vt metellus: tunc mediam circunflectimus. Tetraſyllaba autem ⁊ pentaſyllaba ratione triſyllabarum retinentur. Grauis accentus cum vno accentu poni poteſt in dictione vna: cum vtriſqꝫ nunq̄ꝫ vt catullus. Jn compoſita dictione vnus accētus eſt vt armipotens omnipotens. Accentus autem reperti ſunt vel propter diſtinctionem: vt viridiqꝫ in littore conſpicitur ſus: ne dicas vrſus vel propter pronunciationem: ne dicas meta breuiter: ⁊ non producte meta: vel diſcernendę ambiguitatis cauſa vt ergo. Nam cum producitur go: cauſam ſignificat: cum corripitur coniunctionem.

De figuris accentuum. Cap. XVIII.

f Igurę accentuum .x. ſunt: quę a grammatiticis pro verboꝝ diſtinctionibus apponuntur.

Oxia id eſt acutus accētus: linea a ſiniſtra parte in dextrā partem ſurſum ducta fit ita.

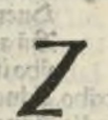

Baria id ē grauis linea a ſummo ſiniſtrę in dextram depoſita fit ita.

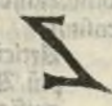

Periſpomene id eſt circunflexus: linea de acuto ⁊ graui facta exprimitur ita.

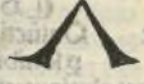

Macra autem id eſt longa virgula iacens eſt ita.

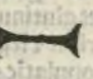

Brachia id eſt breuis pars circuli inferior iacens eſt ita.

Ayuntamiento de Madrid

Hyphen.i.coniunctio q2 duo verba coniungit ſubiecta v̄gula verſui circūflexa fit ita.

Diaſtole.i.diſtinctio q̄ econtrario ſeparat dextra pars circuli ſuppoſita v̄ſui fit ita.

Apoſtrophos ps itez circuli dextra ꝛ ad ſūmaz lr̄az appoſita fit ita. Qua nota deeſſe oñdiť i ſmōe vltias vocales: vt tribūal ꝓ tribunale.
Daſian qđ interpretať aſpiratio.i.vbi h.littera poni debet tali figura notatur.

Pſile quod interpretatur ſiccitas ſiue purum id eſt vbi h.littera eſſe non debet: tali nota oſtenditur.
Quoꝝ duoꝝ accentuū figuraz latini ex ipſa lr̄a aſpirationis fecerunt. Ūn̄ ſi iūgas has facis eandē aſpirationis notam. Rurſum ſi mediū eius apicē ſcindis daſian ꝛ pſilen facis.

¶ De poſitura. Cap. XIX.

Poſitura ē figura ad diſtinguēdos ſēſus ꝑ cola ꝛ cōmata ꝛ periodos: q̄ dū ordine ſuo apponiť: ſenſū nobis lectiōis oñdit. Dictę aūt poſiture: vel q2 pūctis poſitis annotāť: vel q2 ibi vox ꝑ iteruallo diſtictiōis deponitur. Has gręci theſis vocant. latini poſituras. Prima poſitura ſubdiſtictio dr̄: eadē ꝛ cōma. Media diſtictio ſeq̄ns ē: ipſa ꝛ cola. Ultima diſtictio q̄ totā ſniam claudit: ipſa ē ꝑiodꝰ: cuiꝰ vt diximꝰ ꝑtes ſūt cola ꝛ cōma: q̄ꝝ diuerſitas pūctis diuerſo loco poſitꝭ ōmr̄ať. Ubi.n.i initio ꝓnūciatōis nec dū plena ſēſui ps ē ꝛ tñ reſpirare oportet: fit cōma.i.ꝑticula ſēſus pūctuſq3 ad vnā lr̄am poniť: ꝛ vocať ſubdiſtictio ab eo ꝙ pūctū ſubtus.i.ad vnam lr̄am accipit: vbi āt i ſeq̄ntibꝰ iā ſnia ſenſū p̄ſtat: ſ3 adhuc aliq̄d ſuꝑeſt de ſnię plenitudie: fit cola: mediāq3 lr̄az pūcto notamꝰ ꝛ mediam diſtictionē vocamꝰ: q2 pūctuz ad mediā lr̄az ponimus. Ubi v̊o iā ꝑ gradꝰ ꝓnūciādo plenā ſnię clauſulā facimꝰ: fit periodus: pūctūq3 ad caput lr̄e ponimꝰ: ꝛ vocať diſtictio: id ē diſiūctio: q2 itegrā ſeꝑat ſniaz. Hoc q̄dē apđ oratores. Cęteruz apđ poetas vbi i v̊ſu poſt duos pedes ſyllaba remāet cōma ē: q2 ibi poſt ſcāſionē p̄ciſio v̊bi facta eſt. Ubi v̊o poſt duos pedes de ꝑte orōnis nihil ſuꝑeſt: colon ē. Totꝰ āt verſus periodus eſt.

¶ De notis ſentētiaꝝ. Cap. XX.

Pręterea q̄dā ſcripturaꝝ notę apđ celeberrimos auctores fuerūt: q̄ſq3 antiq̄ ad diſtinctionē ſcripturaꝝ carminibꝰ ꝛ hyſtoriȷs appoſuerūt. Nota ē figura ꝓp̄a i lr̄ę modū poſita ad demōſtrādā vnāquāq3 v̊bi ſniarūq3 ac v̊ſuū rōnez. Notę aūt v̊ſibus apponūtur: numero.26.q̄ ſunt noibus ifra ſcriptis.
Aſteriſcus apponiť i his q̄ omiſſa ſūt vt illuceſcāt ꝑ eā notā q̄ deeſſe videť. Stella.n.αστηρ gręco ſmone dr̄: a quo aſteriſcus ē deriuatus.
Obelus.i.virgula iacens apponiť in verbis vľ ſentētȷs ſuꝑflu e iteratis: ſiue in his locis vbi lectio aliq̄ falſitate notata eſt: vt q̄ſi ſagitta iugulet ſuꝑuacua atq3 falſa ꝯfodiat. Sagitta.n.gręce obelus dicitur.
Obelus ſuper ne appūctatꝰ poniť in his de q̄bꝰ dubitať vtrū tolli debeāt necne apponi.
Limmiſcus.i.virgula inter geminos punctos iacēs apponitur in his locis que ſacrę ſcripturę interpretes eodem ſenſu ſed diuerſis ſermonibus tranſtulerunt.

Antigraphus cum puncto apponitur: vbi i trāſlationibus diuerſus ſenſus habetur.

Aſteriſcus cum obelo: hac proprie ariſtarchus vtebatur: in his verſibus qui nō ſuo loco poſiti erant.
Paragraphus ponitur ad ſeparandas res a rebus que in cōnexu ꝯcurrūt: queādmodū in catalogo loca a locis ꝛ regiōes a regiōibꝰ: i agōe premia a p̄mȷs: certamina a diuerſis certaminibꝰ ſeꝑanť.
Poſitura eſt figura paragrapho contraria: ꝛ iō ſic formata: quia ſicut ille principia notat: ita iſta fines a principȷs ſeparat.
Sriphia circuli pars inferior cum puncto ponitur in his locis vbi q̄ſtio dubia ꝛ obſcura aperiri vel ſolui non potuit.
Antiſigma ponitur ad eos verſus quorū ordo permutādus eſt: ſicut ꝛ in antiquis auctoribꝰ poſitum inuenitur.
Antiſigma cuz puncto ponitur in his locis vbi in eodez ſenſu duplices verſus ſunt: ꝛ dubitatur qui potius eligendus ſit.
Diple: hāc ſcriptores nr̄i apponūt i libris eccleſiaſticoꝝ viroꝝ ad ſeparanda vel demonſtrāda teſtimonia ſanctaru ſcripturarum.
Diple piſtichō. hāc p̄mꝰ leogaras ſyracuſanus poſuit hōericis v̊ſibꝰ ad ſeꝑatōez olipi a cęlo.
Diple piſtigme.i.cū geminis pūctis. hāc antiq̄ i his apponebāt: q̄ zenodotus epheſius non recte adiecerat: aut detraxerat: aut permutauerat: i his ꝛ nōſtri ea vſi ſunt.
Diple obeliſmene interponiť ad ſeparandos i comedȷs vel tragedȷs periodos.

Auerſe quotiēs ſtrophe ꝛ antiſtrophus iferť.

Auerſa cū obelo ad ea pōiť q̄ ad aliq̄d r̄ſpiciūt: vt nos ne tibi fluxas phrygie res v̊tere fundo cōamur: nos an miſos q̄ troas achiuis obieč.
Diple ſuꝑne obelata ponitur ad cōditiones locoruz ac temporum perſonarumq3 mutatas.

Recta ꝛ auerſa ſuperne obelata ponitur finita loco ſuo: monade ſignificante ſimilez ſeq̄ntem quoq3 eſſe.
Ceraunium ponitur quotiēs multi verſus improbātur: nec per ſingulos obelantur. Ceraunium enim fulmen dicitur.

Chriſanon. hec ſola ex voluntate vniuſcuiuſq3 ad aliquid notādum ponitur.

Phietro.i.fortis: hec vbi aliquid obſcuritatis eſt ob ſollicitudinem ponitur.

Anchora ſuperior ponitur: vbi aliquā res magna omnino eſt.

Anchora inferior vbi aliquid viliſſime aut incōuenientius denunciatum eſt.

Cronis tm̄ in fine libri apponitur.

Alontꝰ nota q̄ ad mēdas adhibeť. Fueřt talie note libroꝝ ꝓ agſcēdꝭ his q̄ ꝑ extrēitates paginaꝝ exponūť: vt vbi lectō i limiari hꝰ ſignū iuenerit ad textū recurrēs eiuſđ ſmōis vľ v̊ſiculi ſciat eē expōnē cuiꝰ ſimilē ſuꝑiacentē notā iuenerit.

Ayuntamiento de Madrid

¶ De notis vulgaribus. Cap.XXI.

Ulgares notas enni⁹ ꝑm⁹ mille ⁊ cētū īuenit. No
taꝝ vſus erat:vt qcq̄d ꝓ ꝯtētionē aut ī iudicijs di
cereť:librarij ſcriberēt cōplures:ſil'aſtātes diuiſis
īter ſe ꝑtib⁹ q̄t q̄ſq; vba:⁊ quo ordie exciperet. Rome ꝑmus
tulli⁹:tyro ciceronis libert⁹ cōmēt⁹ ē notas:ſʒ tm̄ ꝓpōnuʒ.
Poſt eū terti⁹ pſannius:pilargyrus ⁊ aqla: libert⁹ mecena
tis alias addiderūt.Deīde ſeneca ꝯcto oīuʒ digeſtoq; ⁊ au
cto nūero op⁹effecit ī qnq; milia. Note āt dicte eo ꝙ vba
vel ſyllabas ꝑfixis characterib⁹ notēt ⁊ ad noticiā legētiū
reuocēt:q̄s q dīdicerūt ꝓprie iā notarij appellantur.

¶ De notis iuridicis. Cap.XXII.

Uędā aūt lr̄ę ī libris iuris vboꝝ ſuoꝝ notę ſunt:q̊
ſcriptio celeris breuiorq; fiat. Scribebať.n.verbi
grā ꝑ.b ⁊ ꝑ f.bonū factū ꝑ ſ.⁊ ꝑ c.ſenat⁹ꝯſult⁹: ꝑ r.
⁊ ꝑ p.reſpublica:ꝑ p.⁊ ꝑ r.ppl's rōanus:ꝑ d.⁊ ꝑ t.dūtaxat:ꝑ
ſupinā m.litterā mulier:ꝑ p.ꝭʒ nām pupillus:ꝑ r.verſo ca
pite pupilla:ꝑ vnū.k.caput:ꝑ duo cappa iūcta:calūnie cā:ꝑ
i.⁊ e.iudex eſto:ꝑ d.⁊ m.dolū malū.Cui⁹ generis plurime
conſimiles notę in libris antiq̄s īueniuntur.Das iuris no
tas nouitij īꝑatores a codicib⁹ legū abolēdas ſanxerūt: q̄r
multos per has callidi īgenio ignorātes dcipiebāt atq; ita
iuſſerūt ſcribēdas ī legib⁹ lr̄as:vt nullos errores nll'as am
bages afferant:ſʒ ſequēda ⁊ vitanda aperte demonſtrent.

¶ De notis militaribus. Cap.XXIII.

N breuiculis q̊q; q̄b⁹ militū noīa ꝯtinebanť: ꝓpa
nota erat apd̄ veteres:q̄ īſpicereť:q̄ti ex militibus
ſupeſſēt:quātiq; ī bello cecidiſſēt.T.thau nota ī ca
pite vſicli ſupſtitē deſignabat.θ.Theta vo ad vniuſcuiuſq;
dfūcti nomē apponebať.Uñ ⁊ hʒ ꝑ mediū telū.i.mortis ſi
gnū.De q̄ Perſi⁹ ait.Et potis ē nigruʒ vitio ꝑfigere theta.
Cū autē puericiā ſignificare vellēt.λ.lauda lr̄a vſi ſunt ſic
mortem ſignificabant:cum ponebant thetā ad caput. Jn
ſtipendiorum quoq; largitione proprie erant note.

¶ De notis litterarum. Cap.XXIIII.

Otas ēt lr̄aꝝ īter ſe veteres faciebant:vt qcq̄d oc
culte inicē ī ſcripturis ſignificare vellēt mutuo ſcri
berēt.Teſtis ē brut⁹q ī his litteris ea q actur⁹erat
notabat.ignorātib⁹ alijs q̄d ſibi vellēt hę lr̄ę.Ceſar q̊q; au
guſt⁹ ad filiū:Qm̄ igt īnūerabilia icidūt aſſidue q̄ ſcribi alte
rutrū oporteat ⁊ eē ſecreta.hēam⁹ īter nos notas ſi vis ta
les.vt cū aliq̄d notis ſcribēdū erit.ꝓ vnaq̄q; lr̄a ſcribam⁹
ſeq̄ntē h̄ mō.Pro a b.ꝓ b c.⁊ deīceps eadē rōne ceteras.
Pro ʒ.āt lr̄a redeūdū erit ad duplex aa.Quidā ēt vſis ver
bis ſcribūt.

¶ De notis digitoꝝ. Cap.XXV.

Unt q̄dā ⁊ digitoꝝ notę.ſūt ⁊ oculoꝝ q̄b⁹ ſecū ta
citi ꝓculq; diſtātes colloquūť.ſic mos ē militaris
vt q̊tiēs ꝯſentiat exercit⁹:q̄r voce nō ꝑt.manu pro
mittat.Alij q̄r voce nō pſſīt.gladioꝝ motu ſalutāt.Ennius
de q̄dā īpudica.q̄ſi ī choro pila ludēs:datatiʒ dat ſeſe:⁊ cō
munē faċ.Aliū tenet.alij nutat.alibi man⁹ eſt occupata.
alij ꝑuellit pedē:alij dat annulū expectandū a labris:aliuʒ
inuocat:cum alio cantat.at tm̄ alijs dat digito lr̄as.Et ſalo
mon.Annuit oculo:terit pede:digito loquitur.

¶ De orthographia. Cap.XXVI.

Rthographia grece latine recta ſcriptura īterꝑta
tur.Ortho.n.grece recta.graphia ſcriptura diciť.
Hęc diſciplina docet.quēadmodū ſcribere debea
mus.Nā ſic ars tractat de ꝑtiū dcliatōe.ita orthographia
de ſcribēdi peritia:vtputa ad.cū ē ꝓpoſitio.d.lr̄aʒ.cū ē ꝯiū
ctio.t.lr̄aʒ accipit.Haud qn̄ aduerbiū ē negādi d.lr̄a termia
tur.⁊ aſpirať ī capite.qn̄ āt ꝯiūctio diſiūctiua ē.ꝑ t.lr̄am ſi
ne aſpiratōe ſcribiť.Apd̄ ꝓpō ꝑ d.ſcribiť.ſic ad.vt apd̄ pa
trē:qm̄ veteres ſępe apd̄ ꝓ ad vſi ſūt duab⁹ ex his medijs
lr̄is ſubtractis.Jnterdū āt alię lr̄ę ī locū aliaꝝ lr̄aꝝ rite po
nunť.B ⁊ p. lr̄is q̄dā cognatio ē.Nā ꝓ byrrho dicim⁹ pyr
rhū.C.⁊ g.quādā cognationē hn̄t.Nā cū dicim⁹ cētū ⁊ tre
cētos.poſtea dicim⁹ q̄drigētos g.ponētes ꝓ c.Porro.c.⁊
q.q̄dā cognatio ē.nā huiuſcemōi ꝑ c.cuiuſq; ꝑ q.ſcribim⁹.
Cū āt ꝓpō ꝑ.c.ſcribēda ē.ſi āt aduerbiū fuerit ꝑ q.Dicim⁹
.n.quū lego.De⁹ꝑ e.ſolā.Demō ꝑ ę.diphthōgon ē notād⁹.
Equus qd̄ ē aīal ꝑ e.ſolā ſcribēdus:ęqu⁹ qd̄ ē iuſt⁹ ꝑ ę diph
thōgon ē ſcribēdus.Exſul addita.ſ.dʒ ſcribi.q̄r exſul dr̄ qui
ex ſolū ē.Exultat melius ſine.ſ.lr̄a ſcribiť.Nā cū ipſa x.ex
c.⁊ ſ.ꝯſtat.quō cū ī ea ſit ſ.rurſus ei addiť alia.ęquor per
diphthōgon ſcribēdū:q̄r nō ab aq̄.ſʒ ab ęq̄litate nomē ē fa
ctū.Forſitā ꝑ n.ī fine ſcribēdū:q̄r ītegrū eius ē.ſi forte tan
dē.Fedus qd̄ ē dformis ꝑ e ſolā ſcribēdū.fędus qd̄ ē pactū
cū ę.diphthōgo ſcribēdū.Formoſ⁹ ſine.n.ſcribiť.q̄r a for
ma vocať.Gnatus qd̄ ē filius ꝑ.g.ſcribēduʒ.q̄r faċ gnātus
H.q̄ aſpiratōis lr̄a ē:ī latino tm̄ vocalibus iūgiť.vt honor:
hō humus.Aſpirať āt ⁊ ꝯſonātib⁹:ſʒ ī grecis ⁊ hebreis noi
bus.Heus āt ⁊ heu īteriectiōes ꝑ h.ſcribēdę.J litterā īter
duas vocales ꝯſtitutā.bis ſcribi q̄dā exiſtimabāt vt troia
maia:ſʒ hoc rō nō ꝑmittit.Nunq̄.n.tres vocales ī vna ſyl
laba ſcribūť.ſʒ i.lr̄a īter duas vocales ꝯſtituta ꝓ dupla ha
beť.Jd ꝓnomē neutri generis ꝑ d.ſcribiť ab eo qd̄ ē is ea
id:q̄r faċ idē.Qr ſi vbū ē tertię pſonę:ꝑ.t.notabim⁹ab eo ꝙ
ē eo is it.q̄r faċ itur.K.lr̄aʒ ātiq ꝓponebāt quotiēs a ſeq̄ba
tur:vt kaput.kanna kalamus.Nūc āt kartago ⁊ kalēdę ꝑ
eandē tm̄ ſcribūť.Oīa āt greca noīa q̄licūq; ſeq̄nte vocali
ꝑ.k.ſūt ſcribēda.Lętus ꝑ ę diphthōgon ſcribiť:q̄r lęticia a
latitudine vocata ē:cui ꝯria ē triſticia q̄ anguſtiā faċ.L āt
lr̄a iterdū ꝓ d.lr̄a vtimur.vt latū ꝓ datū:⁊ calamitate ꝓ
cadamitate.a cadēdo.n.nomē aſſūpſit calamitas.Maxu
mus an maxim⁹:⁊ ſi q̄ ſilia ſūt q̄l'r ſcribi debeāt q̄ſituʒ eſt.
Uarro tradidit ceſarē ꝑ i.eiuſmodi vba enūciare ſolitū eē
⁊ ſcribere.īde ꝑꝑ auctoritatē tāti viri ꝯſuetudinē factā.vt
maximus:optimus.peſſimus.ſcribať.Malo ꝑ vnū l.ſcri
bēdū:q̄r ē magis volo.Malle ꝑ duo.ll.magis ſcribēdū:q̄r
ē magis velle.Nolo quoq; ꝑ vnuʒ.l.velle ⁊ nolle ꝑ duo.ll.
Nolo.n.ne volo ē.nolle ne vl'le.Os:ſi vultū aut oſſa ſigni
ficat ꝑ o ſolā ſcribēdū ē:ſi ꝑſonā.h ꝓponēda ē.Ora finiuʒ ꝑ
o.hora diei ꝑ h ſcribēdū.Onus ſi de onere venit.ꝑ o ſolaʒ
ſcribēdū:ſi de honore:cū h aſpiratiōe.Prępō ⁊ ꝑterea ꝑ di
phthōgō ſcribēdū.Pene vo qd̄ ē ꝯiūctio ꝑ e.pęna qd̄ ē ſup
pliciū ꝑ ę.Q.lr̄a tūc recte poniť cū illā ſtatim.u.lr̄a ſeq̄ť:⁊
alia q̄lʒ vna plures ve vocales iūgunť ita vt vna ſyllaba fi
at.Cętera ꝑ.c.ſcribūť.Quę ꝓnomē ꝑ ę:ſcribēdū:q̄ ꝯiūctio
ꝑ.e.Quid ꝑ.d.lr̄aʒ ſcribiť cū ꝓnomē ē ꝑ t.cū vbū:cuius po
ſitio ꝑma ē.queo q̄s quit:⁊ ī ꝯpōne nequeo nequis nequit.
Qd̄ qn̄ ꝓnomē ē ꝑ d ſcribendū:qn̄ numerus ꝑ t.q̄r totidē ꝑ
t.ſcribiť.Quotidie ꝑ q. ſcribēdū:nō ꝑ c.vt ſit quot diebus
R.lr̄a cōionem hʒ cū ſ lr̄a.Jtaq; apud antiquos honos:la
bos:arbos dicebatur:nunc honor labor arbō.Sat ꝑ t ſcri
bi oportet:q̄r ītegrū ei⁹ facit ſatis.Sed ꝑ d.oportet ſcribi:
apud antiquos eniʒ ſʒ ſedū dicebať:nos finales duas lr̄as
abſcidimus.Tātus ſicut ⁊ quātus in medio.m.habebant.
Quā eniʒ ⁊ tam:vnde ⁊ quantitas:quātus:tantus.Uę īter
iectio per ę ſcribenda:ve ꝯiunctio per e.Xp̄s q̄r grecum ē
ꝑ x ſcribendū:ita ⁊ chriſma.Y.⁊ ʒ litteris ſola greca nomi
na ſcribunť.Nā cū iuſtitia ʒ litterę ſonū exprimat:tm̄ q̄r la
tinū eſt ꝑ t ſcribendū eſt.Sic militia malitia nequitia ⁊ cę
tera ſilia.Jn dubijs quoq; vbis ꝯſuetudo veteruʒ erat vt
cū eadē littera aliū intellectuʒ correpta:aliū producta ha
beret:longę ſyllabę apicē apponebant:vtputa populus an
arborē ſignificaret:an hoium multitudinē:apice diſtigue
batur:ſic ⁊ vbi littere conſonātes 'geminabanť ſicilicū ſup
ponebant:vt ſella:ſerra:aſſeres.Ueteres.n.nō duplicabāt
litteras:ſed ſupra ſicilicuʒ apponebant:qua nota admone
batur lector geminandam eſſe litteram.

¶ De analogia. Cap.XXVII.

Ayuntamiento de Madrid

ANalogia grçce latine ſimiliũ cõparatio: ſiue ꝓportio noiať. Cui⁹ hec vis ẽ vt qđ dubiuʒ ẽ ad aliqđ ſiľe qđ nõ ẽ dubiũ referať: vt incerta certis ꝓbenť. Octo aũt modis cõparatio analogiç colligiť .i. q̃litate: cõparatiõe: genere: numero: figura: caſu: extremitatib⁹ ſimilium ſyllabaꝝ: ⁊ ſiľitudine tẽpoꝝ. Si qđẽ de his vnũ defuerit: iã nõ eſt analogia .i. ſiľitudo: ſʒ ẽ anomalia .i. extra regulaʒ: vt lup⁹ ⁊ lepus: totũ ꝯuenit: ſʒ diſſentiũt caſu: facit .n. lupi leporis. Nã regulariter ẽ dum q̃ris vtꝝ trames maſculinũ an femininũ ſit: ſiľis ẽ illi in oĩ declinatõe limes: ⁊ erit maſculinũ. Itẽ funis ſi ĩcerti generis eẽ credis: ſiľis eſt illi panis ĩ declinatõe: ⁊ erit maſculinũ. Itẽ ex cõparatiõe poſitiuoꝝ: vt ſi dicas doct⁹: magn⁹: poſitiui ſũt: ⁊ ſui ſiľes. Fit ⁊ ꝑ diminutionẽ: vtputa: funẽ maſculinũ eẽ funiculus oñdit ſiĉ marmor neutri generis eẽ marmuſculũ idicat. Naʒ qđ genus ĩ ꝑ̃ncipalitate ẽ: idẽ eẽ ſolet ĩ diminutõe: ſʒ hoc nõ ſꝑ vt piſtrinũ piſtrella. ſʒ ſcire debemus ex poſitione .i. primitiuo declinationẽ ⁊ ex diminutione genus colligere.

¶ De çtymologia. Cap. XXVIII.

AEtymologia ẽ origo vocabuloꝝ cuʒ vis v̄bi vel nois ꝑ interp̃tationẽ colligiť. Hanc ariſtoteles ſymbolon: cicero annotationẽ noiauit: qꝛ noia ⁊ v̄ba reꝝ nota faĉ exẽplo ꝓpoſito: vtputa flumẽ qꝛ fluẽdo creuit: a fluẽdo dictũ. Cui⁹ cognitio ſçpe vſũ neĉiuʒ hʒ interp̃tatiõe ſua. Nã cũ videris vñ ortũ ẽ nomẽ: citi⁹ vim ei⁹ ĩtelligis. Ois .n. rei iſpectio çtymologia cognita plaňior ẽ. Nõ aũt oĩa noia a veterib⁹ ꝭʒ nãm ĩpoſita ſũt: ſʒ q̃daʒ ⁊ ꝭm placitũ: ſiĉ ⁊ nos ſeruis ⁊ poſſeſſiõib⁹ interdũ ꝭʒ ꝙ placet noſtrç volũtati noia dam⁹. Hinc ẽ ꝙ oĩum noiuʒ çtymologiç nõ repiunť: qꝛ q̃daʒ nõ ꝭm q̃litatẽ q̃ genita ſunt: ſʒ ꝭʒ arbitriũ hũanç volũtatis vocabula acceperũt. Sũt ãt çtymologiç noiuʒ: aut ex cã datç: vt reges a recte agẽdo: aut ex origie vt hõ qꝛ ſit ab humo: aut ex ꝯ̃rys vt a lauãdo lutũ dũ lutum nõ ſit mundũ: ⁊ luc⁹: qꝛ vmbra opac⁹ parũ luceat. Quçdã ẽt fcã ſũt ex noiuʒ deriuatiõe: vt a prudẽtia prudẽs. Quçdam ẽt ex vocib⁹: vt a garrulitate garrulus. Quçdã ex grçca çtymologia orta ⁊ declinata ſũt ĩ latinũ: vt ſilua dom⁹. Alia quoq; ex noĩb⁹ locoꝝ vrbiũ vľ fluminũ traxerũt vocabula. Multa ẽt ⁊ de diuerſaꝝ gentiuʒ ꝭmõe vocanť. vñ ⁊ origo eoꝝ vix cerniť. Sũt .n. plçraq; barbara noia incognita latinis ⁊ grçcis.

¶ De gloſis. Cap. XXIX.

GLoſa grçca interp̃tatõe linguç ſortiť nomẽ. Hãc philoſophi aduerbiũ dicunt: qꝛ vocẽ illaʒ de cuius q̃litate reqriť vno ⁊ ſingulari v̄bo deſignat. Quid .n. illud ſit ĩ vno v̄bo poſitũ ꝺ̃clarat: vt ꝯticeſcere ẽ tacere. Itẽ latus haurit aptũ: haurit ꝑcutit. Itẽ cũ terminuʒ dicimus finẽ: aut populatas ĩterp̃tamur eẽ vaſtatas: ⁊ oĩo cuʒ vnius verbi rem vno v̄bo mãifeſtam⁹.

¶ De differentys. Cap. XXX.

DIfferẽtia ẽ ſpẽs diffinitiõis quã ſcriptores artiũ de eodẽ ⁊ de altero noiant. Hec .n. duo q̃dã iter ſe cõione ꝯfuſa: ꝯiecta differẽtia ſecernũť: ꝑ quã qđ ſit vtrũq; cog̃ſciť: vt cũ q̃riť qđ iter regẽ ſit ⁊ tyrãnũ: adiecta dr̃ia qđ vterq; ſit diffiniť: vt rex modeſtus ⁊ tẽperãs: tyrãnus v̄o crudelis. Inter hec .n. duo differẽtia cũ poſita fuerit: qđ ſit vtrũq; cognoſciť: ſic ⁊c̃.

¶ De barbariſmo. Cap. XXXI.

BArbariſm⁹ ẽ v̄bũ: corrupta littera vel ſono enũciatũ: littera vt floriet: dũ florebit dicere oporteat: ſono ſi ꝓ media ꝑ̃ma ſyllaba ꝓducať: vt latebrç tenebrç. Appellat⁹ ãt barbariſmus a barbaris gẽtibus: dũ latine orõnis integritatem neſcirent. Unaquçq; .n. gens facta romanorũ cuʒ opibus ſuis: vitia quoq; ⁊ v̄borum ⁊ moꝝ romã tranſmiſit. Inter barbariſmũ aũt ⁊ barbarolexiʒ hoc iter eſt: ꝙ barbariſmus in v̄bo latino fit: duʒ corrumpiť: qñ aũt barbara v̄ba latinis eloquys iſerunť: barbarolexis diciť. Itẽ qñ in proſa vitiuʒ fit ſermonis: barbariſmus vocatur: qñ in metro metaplaſmus dicitur. Barbariſmus ãt fit ſcripto ⁊ pronunciatione. Scripto .iiy. modis: ſi quis ĩ verbo litteram vel ſillabam adyciat: mutet: tranſmutet vel minuat. Pronunciatione ãt fit: in tp̃ibus: tonis aſpirationib⁹ ⁊ reliquis que ſequunť. Per tp̃a quippe fit barbariſmus: ſi pro lõga ſyllaba breuis ponatur aut pro breui lõga. Per tonos: ſi accentus in alia ſyllaba cõmuteť. Per aſpiracõeʒ ſi adyciatur .h. littera vbi non debet: aut detrahať vbi eſſe oportet. Per hiatũ quotiens in ꝓnunciatione ſcindiť verſus anteq; cõpleatur: ſiue quotiens vocalis vocalẽ ſequiť: vt muſç: aonides. Fit barbariſmus ⁊ ꝑ metaciſmos iotaciſmos: ⁊ labdaciſmos. Metaciſmus ẽ quotiens .m. litteram vocalis ſequiť: vt bonũ aurũ: iuſtuʒ amicũ: ſʒ hoc vitiũ aut ſuſpenſione .m. litterç: aut detractiõe vitamus. Iotaciſm⁹ eſt quotiens in iota littera duplicatur ſonus: vt troia maia: vbi eaꝝ litteraꝝ adeo exilis ꝓnunciatio vt vnũ iota nõ duo ſonare videatur. Labdaciſmus ẽ: ſi pro vno .l. duo pronuncienť vt aphri faciũt: ſicut colloquiũ proconloquiũ vľ quotiẽs vnũ .l. exilius duo largius ꝓferrim⁹ qđ ꝯtrariuʒ ẽ. Nã vnũ largi⁹ duo exili⁹ ꝓferre d̃bem⁹. Colliſio ẽ quotiẽs nouiſſime ſyllabe finis ĩ alteri⁹ ꝑ̃ncipio ẽ: vt mater terra.

¶ De ſoloeciſmo. Cap. XXXII.

SOloeciſmus ẽ plurimoꝝ v̄boꝝ iter ſe incõueniẽs cõpoſitio: ſicut barbariſmus vnius verbi corruptio. Uerba eniʒ nõ recta lege ꝯiũcta ſoloeciſmus ẽ: vt ſi qs dicat: iter nobis ꝓ inter nos: aut date veniã ſceleratorũ ꝓ ſceleratis. Dictus aũt ſoloeciſmus a ciuibus cicilib⁹ q ex vrbe ſoloe q̃ nunc põpeiopolis appellať ꝓfecti: cũ apđ italos cõmorãtes: ſuã ⁊ illoꝝ linguã vitioſe ĩcõueniẽterq; cõfunderẽt: ſoloeciſmo nomẽ dederũt. Uñ ⁊ ſiľr loquẽtes ſoloeciſmos facere dicũť. Soloeciſmus ãt apud poetas ſchema dr̃: quotiens in v̄ſu neceſſitate metrifact⁹ inueniť. Cũ aũt nõ ĩueniť neceſſitas: ꝑ̃manet ſoloeciſmi culpa. Soloeciſmus fit duob⁹ modis: aut ꝑ ꝑtes orõnis: aut ꝑ accidẽtia ꝑtiũ orõnis. Per ꝑtes orõnis: ſi alterã partẽ ꝓ altera ponamus: vtputa ſi ꝑ̃poſitões aduerbys applicem⁹. Per accidẽtia fit .i. ꝑ ea q̃ accidũt ꝑtib⁹ orõnis: vtputa ꝑ q̃litates: genã: numeros: figuras: ⁊ caſus. Per iſta igiť oĩa fiũt ſoloeciſmi: ſicut donat⁹ expoſuit: fiũt prçterea ⁊ plurimis modis. Nam lucilius centum genera ſoloeciſmoꝝ dixit: quas omnes vitare potius q̃ ſequi debet qui regulam recte loquendi tenere ſtudet.

¶ De cçteris vitys. Cap. XXXIII.

AItia apud grãmaticos illa dñr q̃ ĩ elogo cauere d̃bem⁹. Sũt ãt h̃: barbariſm⁹: ſoloeciſm⁹: acyrologia: cacephatõ ⁊ reliq̃. Barbariſm⁹ ẽ corruptõ v̄bi vni⁹: vt ſi tertiã ſyllabã qs ꝓducat ĩ ignoſcere. Soloeciſm⁹ cõpoſitio vitioſa v̄boꝝ vt ſi aliqs dicat: inter hoĩb⁹ ꝓ iter hoĩes. Acyrologia nõ ꝓp̃ria dictio vt liceat ſpare timẽti. Propriũ ãt timẽti ẽ formidare nõ ſpare: ⁊ gramineo ĩ cãpo. Propriũ ẽ ãt graminoſuʒ dicere cãpũ: nõ gramineũ. Cacephatõ dictio obſcçna vel ĩcõpoſite ſonãs: Obſcçna: vt his animuʒ arrecti dictis. Incõpoſita: vt iuuat ire ⁊ dorica caſtra videre. Mala eni cõpoſitio fit ab ea ſyllaba ĩcipe q̃ ſupior finierat: ſed ⁊ ſi alio mõ quolibet incõpoſita dictio ꝓferať: cacephatõ diciť. Pleonaſmos adiectio vni⁹ verbi ſuperuacua: vt hactenus aruorum cultus ⁊ ſidera cçli. Neq; enim alibi niſi in cçlo ſunt ſidera. Periſologia adiectio plurimorum verborum ſuperuacua: vt viuat ruben ⁊ non moriatur dum non ſit aliud viuere quam non mori.

Ayuntamiento de Madrid

Macrologia longiloquium res non neceſſarias compre
hendens vt: legati nõ impetrata pace retro vnde venerãt
domum reuerſi ſunt. Tantologia.i.eloquium: vt ſi fata
virũ ſeruãt: ſiue ſcit aura ętherea: neqꝫ adhuc crudelibꝰ oc
cupat vmbris. Totũ.n.qꝺ repetit vna res ẽ: ſꝫ crebro ſmo
ne anũciata. Eclipſis ẽ defectꝰ dictiõis: ĩ quo neceſſaria ver
ba deſunt: vt cui pharetra ex auro: deeſt enĩ erat. Tapino
ſis ẽ humilitas ſtatũ rei magnę dictis ĩfirmãs: vt apparẽt
rari nãtes ĩ gurgite vaſto. Gurgitẽ poſuit ꝓ mari. Catoſyn
theton vitioſa cõpoſitio: vt Uerſaqꝫ iuuẽcuꝫ terga fatiga
mus haſta. Amphibologia: ambigua dictio quę fit aut ꝑ ca
ſum accuſatiuuꝫ: vt illud reſpõſuꝫ Apollinis ad Pyrrhuꝫ:
Aio te eacida romanos vicere poſſe: ĩ quo nõ eſt certũ quẽ
in illo vſu mõſtrauerit eẽ victorẽ. Fit ⁊ per ĩcertã diſtincti
onẽ: vt Bellũ ĩgens geret Italia. Incerta diſtinctio: vtruꝫ
belluꝫ ĩgens: an ĩgens Italia. Fit ⁊ ꝑ cõe verbũ: vt depcat
cato: calũniat cicero: preſtolat brutꝰ: õdignat antoniꝰ: nec
oñdit ĩ hac ambiguitate vtrũ ipſi alios: an alij ipſos depca
ti ſint aut calũniati. Fit ⁊ ꝑ omonyma qñ vno noĩe mlta ſi
gnificãt: vt acies: ⁊ ñ addas aut ferri aut ocloꝝ: aut militũ.

De metaplaſmis. Cap. XXXIIII.

Metaplaſmus gręca lingua latine traſſormatio di
cit. Qui fit in vno vbo pp metri neceſſitateꝫ ⁊ li
centiã poetarũ. Cuius ſpẽs he ſũt. Protheſis ap
poſitio in pncipio vbi vt gnato ꝓ nato. Epenthe
ſis appoſitio ĩ medio: vt relligas pro reliquias: ⁊
maneãt in religiõe nepotes ꝓ religione. Paragoge apposi
tio in fine: vt admitier pro admitti: ⁊ poteſtur ꝓ põt. Aphe
reſis abſciſio de pncipio: vt tẽno ꝓ ꝯtẽno. Syncope: abſci
ſio de medio: vt forſan pro forſitan. Apocopę: abſciſio de fi
ne: vt ſat pro ſatis. Ectaſis: ꝓductio ꝯ naturã: vt Italiaꝫ fa
to ꝓfugus: Et exercet diana choros. Syſtole: ẽ correptio ꝯ
naturã: vt Aquoſus orion: ⁊ vrbẽqꝫ fidenã: cũ pma ſyllaba
ꝓduci debeat. Dięreſis: diſciſſio ſyllabę in duas: vt diues
pictai veſtis: pro picte: ⁊ albai lõgai. Epiſynaliphę: ꝯglutina
tio duarũ in vnam: vt pariete ꝓ pariete: ⁊ genua ꝓ genua:
phaeton pro phęton. Synalęphe: colliſio vocaliũ iũcta vo
calibus: vt atqꝫ ea diuerſa penitus dũ pte gerũtur. Ecthli
pſis: colliſio ꝯſonãtiũ cũ vocalibꝰ: vt multũ ille ⁊ terris ia
ctatus ⁊ alto. Antitheſis: ꝯpoſitio littere ꝓ alia littera: vt ĩ
pete pro ĩpetu: ⁊ olli pro illi. Metatheſis: tranſpoſitio litte
rę: vt euãdre pro euãder: timbre ꝓ timber. Inter barbariſ
muꝫ ⁊ lexim hꝫ ẽ latinã ⁊ pfectã elocutionẽ. Metaplaſmꝰ
eſt.q. in vno ſermone fit rõne vitioſus. Itẽ ĩter ſoloeciſmũ
⁊ phraſin.i.pfectã ꝯnexionẽ ſermonũ figura ẽ q̃ fit ꝯtextu
ſmonũ rõne vitioſa. Ergo metaplaſmi ⁊ ſchemata media
ſunt: ⁊ diſcernunt peritia ⁊ ĩperitia. Fiũt aũt ad ornatuꝫ.

De ſchematibus. Cap. XXXV.

Schemata ex gręco ĩ latinuꝫ eloquiũ figurę
iterptant: que fiũt ĩ verbis vel ſententijs p
varias diſtictionũ formas pp eloquij orna
tuꝫ. Hec duꝫ multa ſint apud grãmaticos:
iſta inueniunt. Prolepſis eſt pręſũptio vbi
ea que ſequi debẽt anteponunt: vt interea
reges ĩgẽti mole latinꝰ. Debuit enĩ ſic dice
re. Interea reges ĩgẽti mole: ⁊ ſtatim adijcere qꝺ ſequit: p
cedũt caſtris: deinde dicere latinus ⁊c. ſed facta ẽ pro orna
mẽto pręſumptio rei: ⁊ qui ſequi debuere reges interpoſiti
ſunt in ſeptẽ vſibus: ⁊ poſtea additũ eſt: pcedũt caſtris. Et
deinde pręſũptio: qꝛ antepoſita ſunt q̃ ſequi debuere. Zeu
gma eſt clauſula: cũ plures ſenſus vnũ vbo claudunt. quę
fit tribus modis. Nã aut in pmo aut in poſtremo aut ĩ me
dio id verbũ ponit qꝺ ſentẽtias iungit. In pmo: vt vertit
oenophori fundus ſnĩa nobis. In medio: vt gręcia ſulpitio
ſorti data: gallia cotte. In poſtremo vt nãqꝫ hoc tpe obſeq
uium amicos: veritas odiũ parit. Hypozeuxis ẽ figura ſupio
ri ꝯtria vbi in ſingulis ſenſibus ꝓpria vnicuiqꝫ clauſula eſt:
vt regẽ adit ⁊ regi memorat nomẽqꝫ genuſqꝫ. Syllepſis ẽ
in diſſimilibꝰ clauſulis aut pluralis dictio ſingulari verbo
finita: vt ſocijs ⁊ rege recepto: aut ſingularis dictio plurali
vbo expleta: vt ſunt nobis initia poma: caſtaneę molles et
preſſi copia lactis. Fit aũt ſylepſis nõ ſolũ per ptes orõnis:
ſed ⁊ ꝑ accidẽtia ptibꝰ orõnis. Nã vbi ⁊ ꝓ multis vnus: et
pro vno multi ponunt: ſyllepſis ẽ. Pro multis vnꝰ: vt eſt il
lud vterqꝫ armato milite cõplent: cũ nõ vno: ſed multis mi
litibus. Itẽ pro vno multi: vt in euãgelio: Latrones q cru
cifixi erãt cũ eo ĩproperabãt: vbi ꝓ vno vterqꝫ ĩducit blaſ
phemaſſe. Anadiploſis ẽ qñ ab eodẽ vbo quo pꝰ verſus fi
niuit: ſequẽs vſus ĩcipit: vt eſt illud: Certẽt ⁊ cygnis vlulę:
ſit tityrus orpheus. Orpheus ĩ ſiluis: ĩter delphinas orion.
Anaphora eſt repetitio eiuſdẽ verbi ꝑ pncipia verſuũ plu
rimoꝝ: vt Nos te dardania incẽſa tuaqꝫ arma ſecuti. Nos
tumidũ ſub te pmenſi claſſibus ęquor. Epanaphora eſt in
vno vſu ꝑ pncipia ſenſuũ eiuſdẽ vbi repetitio: vt Te nemꝰ
angitie: vitrea te fucinus vnda: Te ligdi fluere lacus. Epi
pizeuxis eſt in vno ſenſu cõgemiatio vbi: vt ſic: Sic iuuat
ire ſub vmbras. Epanalepſis ẽ ſermonis in pncipio verſus
poſiti: eiuſdẽ in fine replicatio: vt eſt illꝺ: Creſcit amor nũ
mi quãtũ ipſa pecunia creſcit. Paranomaſia ẽ in ſignifica
tione diuerſa dictio pene ipſa: vt illud: Abire an obire te cõ
uenit.i. exulẽ fieri an mori. Scheſiſonomaton: multitudo
nominũ ꝯiũctoꝝ quodã ambitu copulata: vt: Nubila nix
grãdo: ꝓcellę fulmina venti. Paramęon ẽ multitudo vbo
ruꝫ ex vna littera ĩchoãtiũ: q̃le eſt apud Enniũ: O tite tute
tati tibi tanta tyrãne tuliſti: ſed hoc bene tẽperat Uirgiliꝰ:
dũ nõ toto verſu vtit hac figura: vt Ennius: ſꝫ nũc in pnci
cipio verſus tm̃: vt eſt illud: Sena ſedes ſup arma: nunc in
medio: vt: Queqꝫ lacus late ligdos queqꝫ aſpa dumis. nũc
aũt in fine: vt: Sola mihi tales caſus caſſandra canebat.
Homęoptoton: eſt cũ plurima noĩa ꝑ vnũ caſuꝫ denũcian
tur: vt ẽ illud: Sꝫ neqꝫ currẽtẽ: nec ſe cognoſcit euntẽ. Tol
lentẽqꝫ manus ſaxũqꝫ immane mouẽtẽ. Homęoteleuton:
ẽ cũ vno mõ vba plurima finiunt: vt abijt: abſceſſit: euaſit:
erupit. Polyptoton: ẽ cũ diuerſis caſibꝰ ſnĩa variat: vt: Ex
nihilo nihil in nihilũ nil poſſe reuerti: Marcida ⁊ mappa
marco ſpõdẽte recurras. Marcus dixit: Ita ẽ aſſigna mar
ce tabellas. Hirmos: ẽ ſnĩa ꝯtinuatę orõnis tenorẽ ſuũ vſqꝫ
ad vltimũ ſeruãs: vt ẽ: In ſeceſſu lõgo locus ĩſula portum:
⁊ reliqua. Hinc enĩ in lõgũ vadit ſenſus vſqꝫ ad illud. De
ſup horrẽtiqꝫ atrũ nemus iminet vmbra. Polyſyntheton:
eſt dictio multis ꝯcatenata cõiunctionibꝰ: vt: Tectũqꝫ: la
rẽqꝫ: armaqꝫ: amycleũqꝫ canẽ. Dialyton vel aſyntheton: ẽ
figura quę ecõtrario ſine ꝯiũctionibꝰ ſolute ac ſimpliciter
effert: vt venimꝰ: vidimꝰ: placuit. Antitheton: eſt vbi ꝯtria
ꝯtrijs opponunt: ⁊ ſentẽtię pulchritudinẽ reddũt: vt illud:
Frigida pugnabũt calidis humẽtia ſiccis: Mollia cuꝫ du
ris: ſine põdere habẽtia põdus. Hypallage: ẽ quotiẽſcũqꝫ
ꝑ ꝯtriũ verba ĩtelligunt: vt Dare claſſibꝰ auſtros: Cũ vẽtis
naues demus: non nauibus ventos.

De Tropis. Cap. XXXVI.

Tropos gręco noĩe grãmatici vocãt: q lati
ne modi locutionũ iterptant. Fiũt aũt a ꝓ
pria ſignificatione ad nõ ꝓpriã ſilitudine.
Quoꝝ oĩuꝫ noĩa difficilimũ ẽ ãnotare: ſꝫ ex
oĩbꝰ donatꝰ.iꝫ. vſui tradẽdo ꝯſcripſit. Me
taphora: ẽ vbi alicuiꝰ vſurpata trãſlatio: ſicͭ
cũ dicimꝰ: Fluctuare ſegetes: gẽmare vites
Dũ ĩ his rebꝰ fluctꝰ ⁊ gẽmas nõ ĩuenimꝰ: ĩ qbꝰ hec vba aliũ
de trãſferunt. Sꝫ hę atqꝫ alię tropicę locutiões ad ea q̃ in
telligẽda ſũt: ꝓpea figuratis amictibꝰ obtegunt: vt ſenſũ le
gẽtis exerceãt: Et ne nuda atqꝫ ĩ prõptu poſita vileſcãt. Fi
unt aũt metaphorę modis q̃tuor. Ab aĩali ad aĩale: vt: Ali

Ayuntamiento de Madrid

geros ꝯſcēdit equos. Metaphorice loquens miſcuit q̄dru
pedi alas auis. Et quo curſu deſerta petiuerit: Miſcuit vo
latili curſū q̄drupedis: Ab iaiali ad .aiale: vt Pōtū pˀ arat
ſulcū p̄mit alta carina. Miſcuit vſuʒ terre aqs: dū arare ⁊
ſulcum premere: ad terram pertineat non ad mare. Ab ina
nimali ad animale: vt florida iuuentus: miſcuit flores ina
nimales iuuentuti: que animam habet. Ab animali ad ina
nimale: vt tu neptune pater cui tempora cana crepanti.
Cincta ſalo reſonant: magnus cui perpete mento: Profluit
oceanus ⁊ flumina crinibus errant. Mentum enim ⁊ tem
pora ⁊ crines non ad oceanum pertinent: ſed ad homines.
Sic ⁊ alia rerum nomina de alio genere i aliud genus de
centiſſime decoris gratia tranſferuntur: vt oratio perorne
tur. Metaphora autem aut partis vnius eſt: vt fluctuare
ſegetes: non potes dicere ſegetare fluctus: aut antiſtropha
eſt: id eſt reciproca: vt remigium alarum. Nam ⁊ alę naui-
um: ⁊ alarum remigia dicuntur. Catachreſis eſt alienę rei
nomen appoſitum: ⁊ eo a metaphora differt: ꝙ illa vocabu
lum habenti largitur: hec quia non habet proprium alieno
vtitur: vt faciemq; ſimilima lauro: ⁊ centaurus nunc vna
ambę iunctiſq; feruntur frontibus ⁊ longę ſulcant vada
ſalſa carine: dum facies ⁊ frons tm̄ animalium ⁊ hominuʒ
ſint. Quod nomen ſi poeta non appoſuiſſet naui: quid pro
prium eidem parti diceret non haberet. Metalepſis eſt
tropus a precedente indicans quod ſequitur: vt Jnq; ma
nus charte nodoſaq; venit arundo. Nam per manuʒ ver
ba; per arundinem littere ſignificate ſunt. Metonomia
tranſnominatio ab alia ſignificatione ad aliam proximi-
tate tranſlata. Fit autem multis modis: aut enim per
id quod continet: id quod continetur oſtendit: vt theatra
plaudunt: prata mugiunt: dum illic homines plaudant hic
boues mugiant: aut contra per id quod cōtinetur id quod
continet: vt iam proximus ardet vcalegon: dū non ille: ſʒ
domus eiˀ arderet. Jtē ꝑ inuētorē id qđ iuentuʒ eſt: vt ſine
cerere ⁊ libero friget venˀ: ⁊ cōmixtaʒ vulcanus mittit ad
aſtra fauillā. Uult.n.ꝑ cererem frumēti iuentricē itellige
re panē: ꝑ liberꝫ iuentorē vitis vinū: ꝑ venerē libidinē: per
vulcanū ignē. At cōtra ꝑ inuentū inuentorē demōſtrat: vt
vinū p̄camur: pro libero q vinū apud gręcos iuenit. Jteʒ ꝑ
efficientē id qđ efficit̄: ſic̄ pigrū frigus ꝙ pigros hoies faci
at: ⁊ timor pallidus eo ꝙ pallidos hoies reddat. At cōtra
ꝑ id qđ efficit̄ efficiēs: vt iūgit eqs curru gēitor ſpumātiaqʒ
addit frena feris. Spumātia frena dixit: cū vtiqʒ non ipſa
faciāt ſpumas: ſʒ equus q ea gerit ſpumis cōſpergat īfuſis.
Antonomaſia ē pro noie.i.vice nois poſita vt maia genitˀ
ꝑ mercurio. Qui tropus fit tribˀ modis. Ab aio: vt magna
nimuſqʒ anchiſiades: a corpore: vt ipſe arduˀ: extriſecˀ: vt
infęlix puer atqʒ ipar ꝯgreſſus achilli. Epitheton ſuprano-
men: p̄ponit̄.n. ꝑprio nomini: vt alma ceres obſcęniqʒ ca
nes: iportunęqʒ volucres. Jnter antonomaſiā aūt ⁊ epithe
ton ħ differt: ꝙ antonomaſia ꝑ vice nois ponit̄: epitheton
āt nūq; ſine noie eſt. Quibˀ duobus tropis: vel vitupamus
aliquē vel oſtēdimus vl̄ laudamˀ. Synecdoche ē ꝯceptio:
cū a pte totū: vel a toto ps itelligit̄. Eo.n.⁊ ꝑ ſpecieʒ genˀ: ⁊
ꝑ genus ſpēs demōſtrat̄: ſʒ ſpēs ps ē: genus āt totū. A toto
.n. ps itelligit̄: vt q; multę glomerant̄ aues: vbi frigidus an
nus tranſpontū fugat. Nō.n. totus annus ē frigidus: ſʒ ps
āni.i. hyems. At ꝯtra a pte totū: vt flāmas cū regia puppis
extulerat: vbi nō ſolū puppis: ſʒ nauis: ⁊ nō nauis: ſʒ q i ea:
⁊ nō oēs: ſʒ vnus flāmas extulit. Onomatopęia ē nomen fi
ctuʒ ad imitāduʒ ſonū vocis ꝯfuſe: vt ſtridor valuaꝝ: hin-
nitus equoꝝ. mugitus boū. balatus ouiū. Periphraſis eſt
circūloquʒ: dū res vna plurimis v̄bis ſignificat̄: vt auras
vitales carpit. Significauit.n.ꝑ copulationē v̄boꝝ vnā rē:
hoc ē: viuit. Hic āt tropus geminus ē. Nā aut v̄itatē ſplēdi
de ꝑducit: aut fęditatē circuitu euitat. Ueritatē ſplēdide
ꝑducit: ſic̄: ⁊ iaʒ p̄ma nouo ſpargebat lumie terras Tithoni
croceū linquēs aurora cubile. Uult.n. dicere: iā luceſcebat
aut dies ortus erat. Fęditatē circuitu euitat: ſic̄: placidūqʒ
petiuit ꝯiugis īfuſis gremio ꝑ mēbra ſoporē: ħ.n. circuitu
euitat obſcęnitatē ⁊ decenter oñdit ꝯcubitū. Hyperbaton
ē trāſcēſio cū v̄bū aut ſentētia cōmutat̄. Huius ſpēs qnqʒ
ſūt: anaſtrophe: hyſteroprotherō: parēthesis: temeſis: ſyn-
cheſis. Anaſtrophe v̄boꝝ ordo p̄poſterˀ; vt littora circū: ꝑ
circū littora. Hyſterōprotherō ſnia ordie mutata: vt pˀq;
altos tetigit fluctˀ ⁊ ad ęq̊ra vēit: añ.n. ad eq̊ra vēit: ⁊ ſic te
tigit fluctus. Parentheſis vbi iterponimus ſentētiā nr̄aʒ:
q̄ ex medio remota: iteger ſēſus ꝑdurat: vt ęneas (neqʒ.n.
patrius ꝯſiſtere mēteʒ paſſus amor) rapidū ad naues pre
mittit achathen. Eſt.n. ordo: enęas rapidum p̄mittit acha
then. Nā illud in medio parentheſis ē. Temeſis eſt ſectio
vniˀ nois ꝑ interpoſitionē v̄boꝝ: vt multū nebule circum
dea fudit amictū: ꝑ circūfudit. Syncheſis ē vbi ex oi par
te ꝯfuſa ſūt v̄ba: vt illud. Juuenes fortiſſima fruſtra pecto
ra: ſi vobis audēdi extrema cupido ē certa ſeq: quę ſit rebˀ
fortuna videtis: exceſſere oēs adytis ariſq; relictis dij qbˀ
iperiū hoc ſteterat: ſuccurritis vrbi icēſę: moriamur ⁊ ime
dia arma ruamus; ordo talis ē. Juuenes fortiſſima pecto-
ra: fruſtra ſuccurritis vrbi icenſe: qr exceſſere dij qbˀ ħ im
periū ſteterat. vñ ſi vobis cupido certa ē me ſeq audētem
extrema: ruamˀ i media arma ⁊ moriamur. Hyperbole eſt
excelſitas fidē excedēs vltra q; credendū ē vt ſidera v̄be
rat vnda: ⁊ terrā inter fluctus aperit. Hoc.n. mō vltra fidē
aliqd auget̄: nec tm̄ a tramite ſignificādę v̄itatis erratur: q;
uis v̄ba qbus idicat̄ excedāt: vt voluntas loq̄ntis nō fallē
tis appareat. Quo tropo nō ſoluʒ nō auget̄ aliqd ſʒ ⁊ minui
tur. auget̄: vt velocior aura: minuit̄: vt mollior pluma: du-
rior ſaxo. Allegoria ē alieniloquiū: aliud.n. ſonat: ⁊ aliud in
telligit̄: vt tres littore ceruos ꝯſpicit errantes: vbi tres du
ces belli punici: vel tria bella punica ſignificant̄. Et in bu
colicis: Aurea mala đcē miſi.i. ad auguſtū. x. eglogas paſto
rū. Huius tropi plures ſunt ſpecies: e qbus eminēt ſepteʒ
ironia: antiphraſis: enigma: charientiſmos: paręmia: ſarcaſ
mos: aſteiſmos. Jronia ē ſentētia ꝑ ꝓnūciationē ꝯ̄triuʒ ha
bens itellectū. Hoc.n. tropo callide aut ꝑ accuſationē: aut
ꝑ iſultationē aliqd dr̄: vt ē illud: Ueſtras eure domos illa
ſe iactet i aula Eolˀ: ⁊ clauſo vētoꝝ carcere regnet. Et quō
aula ſi carcer eſt: Soluit̄.n. ꝓnūciatiōe. Nā carcer ꝓnun
ciatio ē: iactet i aula ironia ē: ⁊ totū ꝑ ꝯ̄riā ꝓnunciationē an
nunciat̄ ꝑ ironię ſpeciē: q̄ laudando deridet. Antiphraſis ē
ſermo ecōtrario intelligendus: vt lucus qr caret luce ꝑꝑ ni
miā nemoꝝ vmbrā: ⁊ manes.i. mites ⁊ modeſti: cū ſint ter
ribiles ⁊ imanes: ⁊ parce: ⁊ eumenides furie: ꝙ nulli par-
cant vel bene faciant. Hoc tropo ⁊ nani atlantes: ⁊ cęci vi
dentes: ⁊ vulgo ęthiopes argētei appellant̄: Jnter ironiaʒ
āt ⁊ antiphraſin hoc diſtat: ꝙ ironia ꝓnūciatiōe ſola indi-
cat quod intelligi vult: ſicut cum dicimus homini agenti
male: bonum eſt quod facis. Anphraſis vero nō voce pro-
nunciantis ſignificat contrarium: ſed ſuis tm̄ verbis quo-
rum origo cōtraria eſt. Enigma eſt queſtio obſcura quę dif
ficile intelligitur niſi aperiatur: vt eſt illud: De comeden-
te exiuit cibus: ⁊ de forti egreſſa eſt dulcedo: ſignificans ex
ore leonis fauum extractum. Jnter allegoriam autē ⁊ eni
gma hoc intereſt: ꝙ allegoria bis gemina eſt: ⁊ ſub re alia
aliud figuraliter idicat. Enigma vero ſenſus tm̄ obſcurus
eſt: ⁊ per quaſdam imagines adumbratus. Charientiſmos
eſt tropus quo dura dictu gratius proferuntur: veluti cuʒ
interrogantibus nunquid nos quęſierit aliquis: reſponde
tur bona fortuna: vnde intelligitur neminem nos queſiſ-
ſe. Paręmia eſt rebus ⁊ temporibus accommodatum pro
uerbium. Rebus: vt contra ſtimulum calces: dum ſigni-
ficatur aduerſis reſiſtendum. Temporibus: vt lupus

Ayuntamiento de Madrid

in fabula. Aiunt.n.ruſtici vocē hoīem perdere: ſi eū lupus prioꝛ viderit: vnde ⁊ ſubito tacenti dicitur iſtud prouerbium: lupus in fabula. Sarcaſmos eſt hoſtilis irriſio cū amaritudine: vt referes ergo hec ⁊ nuncius ibis pelidę genitori illi mea triſtia facta: degenerēq; neoptolemum narrare memēto. Huic ꝯtrarius eſt aſteiſmos.i.vꝛbanitas ſine iracundia: vt id: Qui bauiū nō odit amet tua carmina meui. Atq; idē iungat vulpes: ⁊ mulgeat hircos.i.qui bauiū non odit: pro pęna ei contingat diligat meuiū. Fuerunt autem meuius ⁊ bauius poetę peſſimi ⁊ inimici virgilij. Qui hos ergo diligit: faciat que contra naturā ſunt.i.iungat vulpes ⁊ mulgeat hircos. Omoeſis eſt que latine interpꝛetatur ſimilitudo per quā minus notę rei: per ſimilitudinē eiꝰ quę magis nota ē panditur demonſtratio. Huius ſpecies ſunt tres: icon: ꝑabolę: paradigma.i.imago: cōparatio exēplum. Icon eſt imago cū figuram rei ex ſimili genere conamur exprimere: vt oīa mercurio ſimilis: vocēq; coloꝛēq; ⁊ crines flauos ⁊ mēbꝛa decoꝛa iuuenta. Cōgrua.n.eſt ſimilitudo de ſpecie cuius perſona īducitur. Parabola eſt cōparatio ex diſſimilibus rebus: vt qualis in aruis ē fere libye viſus leo cominus hoſteʒ conſedit: vbi leoni cęſareʒ cōparauit: non ex ſuo ſed ex alieno genere ſimilitudineʒ faciens. Paradigma vero eſt exemplū dicti vel facti alicuius: aut ex ſimili aut ex diſſimili genere: conueniens ei quā pꝛoponimus rei: ita: Taʒ foꝛtiter perijt apud hypponē ſcipio ꝗ̃ vtice cato. Similitudo aūt tribus modis fit: a pari: a maiorē: a minoꝛe. A pari: ac veluti magno in populo cum ſępe cooꝛta eſt ſeditio. A maioꝛe ad minus: ꝗ̄liter expꝛeſſuʒ vētis ꝑ nubila fulmen. A minoꝛe ad maius: ſi potuit manes arceſſere ꝯiugis oꝛpheus: thꝛeicia frętus cithara fidibuſq; canoꝛis: quaſi dicat: re parua ⁊ bꝛeui.i.ſi ille cithara frętus ego pietate.

De pꝛoſa. Cap.XXXVII.

PRoſa eſt producta oꝛatio ⁊ a lege metri ſoluta. Pꝛoſuʒ.n.antiqui productū dicebant ⁊ rectū. Unde ait Uarro: Apud plautū pꝛoſis lectis ſignificari rectis. Unde ēt quę nō eſt ꝑflexa numero ſed recta: pꝛoſa oꝛatio dicitur in rectū ꝓducendo. Alij pꝛoſaʒ aiūt dictam ab eo ꝙ ſit pꝛofuſa: vel ab eo ꝙ ſpacio ſuus pꝛodeat ⁊ excurrat: nullo ſibi termino ꝑfinito. Pręterea taʒ apud grecos ꝗ̃ apud latinos longe antiquioꝛeʒ curaʒ fuiſſe carminū ꝗ̃ pꝛoſę. Oīa.n.pꝛius verſibus cōdebātur. Pꝛoſę aūt ſtudium ſero viguit. Pꝛimus apud grecos pherecydes ſyrus ſoluta oꝛatione ſcripſit: apud romanos āt Appius cęcus aduerſus pyrrhū ſolutā oꝛationē pꝛimus exercuit. Iaʒ ex hinc ⁊ cęteri pꝛoſę ęloquentia ꝯtenderūt.

De metris. Cap.XXXVIII.

MEtra vocata: qꝛ certis pedūʒ menſuris atq; ſpatijs terminantur: neq; vltra dimenſionē tēpoꝛuʒ conſtitutā ꝓcedunt. Menſura enī gręce metruʒ dicitur. Uerſus dicti ab eo ꝙ pedibus in oꝛdine ſuo diſpoſitis: certo fine moderanť ꝑ articulos: ꝗ ceſa ⁊ mēbꝛa nominantur. Qui ne longius ꝓuoluerentur ꝗ̃ iudiciū poſſit ſuſtinere: modū ſtatuit ratio vnde reuerteretur: ⁊ ab eoipſo v̄ſuʒ vocatū dicunt ꝙ reuertiť. Huic adhęret rhithmus ꝗ non eſt certo fine moderatꝰ: ſed tm̄ rationabiliter oꝛdinatis pedibꝰ currit: ꝗ latine nihil aliꝺ ꝗ̃ numerus dicitur: de quo eſt illud: Numeros memini ſi verba tenerē. Carmen vocatur quicqͩ pedibꝰ contineť. Cui datuʒ nomen exiſtimāt: ſeu ꝙ carptum ꝓnunciareť. vnde hodie lanā quā purgātes diſcerpūt carmiare dicimꝰ: ſeu ꝙ ꝗ illa canerēt: carere mēte exiſtiabanť. Metra vꝉ a pedibꝰ nūcupata vel a rebꝰ ꝗ̄ ſcribunť: vꝉ ab inuētoꝛibꝰ: vel a freꝗ̄ntatoribꝰ vꝉ a nūero ſillabaꝝ. A pedibꝰ metra vocata: vt dactylica: iambica: trochaica. A trocheo.n.trochaicū metrū naſcitur: a dactylo dactylicū: ſic ⁊ alia a ſuis pedibꝰ. A numero vt hexametrū: pentametrū: trimetrū. Nam ſenarios v̄ſus nos ex numero pedū vocamꝰ. Hos gręci qꝛ geminos ferūt trimetros dicunt. Hexametros āt latinos pꝛimum feciſſe Enniꝰ tradit: eoſq; longos vocat. Ab inuentoꝛibus metra vocata dicunť vt anacreonticū: ſapphicū: archiloicū. Naʒ anacreōtica metra: anacreon cōpoſuit. Sapphica ſappho mulier edidit. Archiloicū: archilochus ꝗdaʒ ſcripſit. Colophoniū: colophonius quidā exercuit. Sotadęoꝝ quoq; repertoꝛ eſt ſotades genere cretēſis. Simonidia quoq; metra: ſimonides poeta lyricus cōpoſuit. A freꝗ̄ntatoꝛibꝰ: vt aſclepiadea. Nō.n.ea aſclepius īuenit: ſʒ pꝛoinde ita vocata ꝙ eis frequētiſſime ⁊ elegātiſſime vſus ſit. A rebus que ſcribūť: vt heroicū: elegiacuʒ: bucolicū. Heroicū.n.carmē dictū: ꝙ eo viroꝝ foꝛtiū res ⁊ facta narrentur. Nā heroes appellanť viri ꝗ̄ſi aerei ⁊ celo digni pꝛopter ſapientiam ⁊ foꝛtitudinē: qꝺ metrū auctoꝛitate cętera metra pręcedit: vnū ex oībus taʒ maximꝰ opibus aptū ꝗ̃ paruis: ſuauitatis ⁊ dulcedinis eque capax. Quibus v̄tutibꝰ nomen ſolū obtinuit: vt heroicū vocareť: ad memoꝛandas.ſ.heroum res. Nā ⁊ pręcęteris ſimpliciſſimuʒ habeť: conſtatq; duobus pedibus dactylo ⁊ ſpondeo: ac ſępe pene vel ex hoc vꝉ ex illo: niſi ꝙ tēꝑatiſſima ſit vtriuſq; mixtura: ꝗ̃ ſi iſtruať a ſingulis. Oībus quoq; metris pꝛius eſt. Hoc ꝑmuʒ moyſes in cantico deuteronomij: lōge ante phereciden ⁊ homerū ceciniſſe ꝓbať. Unde ⁊ apparet antiquius fuiſſe apꝺ hebꝛeos ſtudiū carminū ꝗ̃ apud gentiles. Siquidē ⁊ iob moyſi tempoꝛibus adeꝗ̄tus hexametro v̄ſu dactylo ſpondeoq; decurrit. Hoc apud gręcos achates mileſius fertur pꝛimus cōpoſuiſſe: vel vt alij putant pherecides ſyrus: qꝺ metrū ante homeꝝ pythiū dictuʒ ē: poſt homerū heroicū noīatuʒ. Pythiū āt vocatū noluit: eo ꝙ hoc genere metri oꝛacula apollinis ſint edita. Nam cum in parnaſo monte phythonem ſerpentē in vindictā matris ſagittis inſequeretur: accolę delphici hoc illū metro hoꝛtati ſunt dicentes vt ait terentianus. Elegiacū aūt dictum eo ꝙ modulatio eiuſdē carminis cōueniat miſeris. Terētianus hos elegos dicere ſolet: ꝙ clauſula talis triſtibꝰ vt tradūt aptioꝛ eſſet modis. Hoc aūt vix oīno conſtat a quo ſit inuētum: niſi qꝛ apud nos Ennius eo pꝛioꝛ vſus ē. Nā apꝺ grecos ſic adhuc lex grāmaticoꝝ pendet: vt ſub iudice res religata ſit. Naʒ quidā eoꝝ colophoniū quēdaʒ: quidaʒ archilochū: auctorem atq; inuentoꝛē volunt. Bucolicū.i.paſtoꝛale carmen plęriq; ſyracuſis pꝛimū cōpoſitū a paſtoꝛibus opinanť: nō nulli lacedęmone. Nāq; tranſeunte in thꝛaciā xerxe rege ꝑſaꝝ: cuʒ ſpartanę v̄gines ſub hoſtili metu neq; egredi vꝛbeʒ auderent: neq; pompā choꝛūq; agreſtē dianę de moꝛę exercere poſſent: turba paſtoꝝ ne religio pręteriret: idē in conditis cātibus celebꝛarunt. Appellatur aūt bucolicū de maioꝛe parte: ꝗ̃uis opilionū capꝛarioꝛūq; ſermones: ī his ⁊ cantica inſerātur. Hymnos pꝛimū dauid pꝛopheta ī laudem dei cōpoſuiſſe ac ceciniſſe manifeſtū eſt. Deinde apꝺ gentiles ꝑma mnemia timotoe facit in appollinē ⁊ muſas que fuit tēpoꝛibus ennij longe poſt dauid. Hymni autē ex greco in latinū laudes interpꝛetantur. Epithalamia ſunt carmina nubentiū que cantantur a ſcolaſticis in honoꝛeʒ ſponſi ⁊ ſponſę. Hęc pꝛimū ſalomon edidit in laudē ecclię ⁊ chꝛiſti. Ex quo gentiles ſibi epithalamiū vendicarunt: ⁊ iſtius generis carmen aſſumptū eſt. Qꝺ genus pꝛimū a gētilibus in ſcęnis celebꝛabatur: poſtea tm̄ in nuptijs hęſit. Uocatū autē epithalamiū: eo ꝙ in thalamis canteť. Trenos qꝺ latine lamentū vocamus pꝛimus hieremias verſu cōpoſuit ſuꝑ vꝛbē irlm̄ ⁊ ppl'ʒ qn̄ captiuus ductus ē. Poſt hunc apud grecos ſimonides poeta lyricus. Adhibebātur aūt funeribus atq; lamentis: ſimiliter ⁊ nunc eſt. Epitha-

Ayuntamiento de Madrid

phyꝛuꝫ grece latine ſupra tumulum.eſt enim titulꝰ mortuorum qui in dormitione eoꝝ fit q iam defūcti ſunt.Scribitur enī vita ⁊ mores ⁊ etas eoꝝ.Poeſis dicit̄ greco nomie opus multoꝝ libroꝝ:poema vniꝰ:idilion paucoꝝ verſuū: diſticon duoꝝ.monoſticon vnius.Epigrāma ē titulus qđ i latinū ſuperſcriptio interpretatur.Epi enī ſupergrāma lr̄a vel ſcriptio noiat̄.Epidon in poemate clauſula breuis eſt. Dictū aūt epodon qđ aſſimilat̄ ad ſpecieꝫ elegiaci:vbi premiſſo vno longiore:alter breuior cōponit̄:atq̄ꝫ in ſingulis qbuſq̄ꝫ maioribꝰ ſequētes minores:quaſi clauſule recinūt Clauſulas aūt lyrici appellant quaſi p̄ciſos verſus itegris ſubiectos:vt eſt apud Horatium: Beatus ille qui procul negocijs:deinde ſequitur p̄ciſus vt priſca gens mortalium. ſic ⁊ deinceps:Alterni quibus aliqua ps deeſt:⁊ ipi p̄cedentibus ſimiles:ſed minores:Centones apud grāmaticos vocari ſolent qui de carminibus homeri vel virgilij ad ꝓpria opera more cētenario:ex multis hinc inde cōpoſitis i vnū ſarciunt corpus:ad facultatem cuiuſq̄ꝫ materie. Deniq̄ꝫ ꝓba vxor adelphi:cētōeꝫ ex virgilio de fabrica mūdi ⁊ euāgelijs pleniſſime exp̄ſſit:materia cōpoſita ſ̄ꝫ verſus ⁊ verſibus ſ̄m materiam cōcinatis.Sic qnoqꝫ ⁊ quidam pomponius.ex eodem poemate iter cetera ſtili ſui ociatytirem in xp̄i honorē compoſuit:ſimilr̄ ⁊ eneidos.

De fabula. Cap. XXXIX.

Fabulas poete a fando noiauerūt: qꝛ nō ſūt res facte. ſed tm̄ fādo ficte. Que iđ ſunt inducte: vt ficto mutorū aialium inter ſe colloquio imago q̄dam vite hoium noſceret̄. Has p̄mꝰ iuēiſſe tradit̄ alemō crotoniēſis. appellāt̄ q̄ꝫ eſopice:qꝛ is apđ phrygiā i hac repolluit.Sūt aūt fabule:aut eſopice:aut libyſtice.Eſopice ſt̄:cū aialia muta iter ſe ſ̄mociaſſe fingūt̄ vl̄ que aiaꝫ nō habēt:vt vrbes.arbores.mōtes.petre flumia. Libyſtice aūt:dū hoium cū beſtijs:aut beſtiarū cū hoibus fingitur vocis eē cōmertiū.Fabulas poete quaſdā delectādi cauſa finxerūt:quaſdā ad naturas reꝝ:nōnullas ad mores hoium interpretati ſunt.Delectādi cā:vt eas quas vulgo dn̄t:vel q̄les Plautus ⁊ Terentiꝰ cōpoſuerūt.Ad naturam rerū fabulas fingunt.vt Uulcanus claudus:qꝛ ꝑ nāꝫ nūq̄ꝫ rectꝰ eſt ignis:vt illa triformis beſtia.p̄ma leo.poſtrema draco.media ipſa chymera.i.caprea.etates hoiuꝫ ꝑ eaꝫ volentes diſtinguere.quarū ferox ⁊ horrens prima adoleſcentia:vt leo:dimidiū vite tēpus lucidiſſimū vt caprea:eo ꝙ acutiſſime videat.Tūc fit ſenectꝰ caſibꝰinflexis vt draco.Sic ⁊ hippocentauri fabulā eſſe ꝯfictā.i.hoieꝫ equo mixtū ad exp̄mendā hūane vite velocitatē:qꝛ equū conſtat eſſe velociſſimū.Ad mores.vt apud Horatiū. Mus logt̄ muri:⁊ muſtella vulpecule:vt ꝑ narrationē fictaꝫ ad id qđ agit̄:verax ſignificatio referat̄.Un̄ ⁊ eſopi tl̄es ſt̄ fabl̄e ad morū finē relate.vel ſicut in libro iudicū ligna ſibi regem requirunt ⁊ loquūtur ad oliuā:⁊ ad ficū:⁊ ad viteꝫ: ⁊ ad rubuꝫ:qđ totū vtiq̄ꝫ ad mores fingit̄:vt ad rem que intendit̄ ficta quidē narratōe:ſed veraci ſignificatione veniat̄.Sic ⁊ Demoſthenes orator fabula vſus eſt aduerſus philippū q cū ab atheniēſibus poſtularet:vt ſibi decē oratores darētur ⁊ diſcederet:finxit ille hāc fabulā:q diſſuaderet dicēs. lupos aliqn̄do paſtoribꝰ quoꝝ diligentiā decipere voluiſſent ſuaſiſſe:vt in amicitiā cōuenirent:ea tamen conditiōe vt canes in quibus erat cauſa iurgiorū iure illis traderent̄ annuiſſe paſtores:⁊ in ſpem ſecuritatis dediſſe canes:quos ouiū ſuarū vigilātiſſimos cuſtodes habebāt.Tūc lupi adēpta oi fortitudine:oē qđ i gregibus illis erat:non pro ſatietate tm̄:verumetiam pro libidine lacerauerunt.philippum quoq̄ꝫ p̄ncipes pp̄li poſtulare:quo facilius poſſit oppmere ſpoliatam cuſtodibus vrbem.

De vocabulo hiſtorie. Capi. XL.

Hiſtoria eſt narratio rei geſte ꝑ quā ea que i preterito facta ſunt dinoſcūtur.Dicta autē grece hiſtoria:apo tu iſtorin.i.videre vl̄ cognoſcere.Apud veteres enī nemo cōſcribebat hiſtoriam niſi is q iterfuiſſet:⁊ ea q̄ ſcribenda erāt vidiſſet.Melius enim oculis que fiūt dep̄hēdimꝰ:q̄ꝫ ea q̄ auditōe colligimus.Que eniꝫ videntur ſine mēdatio ꝓferunt̄.Hec diſciplina ad grāmaticā ꝑtinet.qꝛ qcqd dignū memoria ē litteris mandat̄.Hiſtorie āt ideo monumēta dn̄r:eo ꝙ memoriā tribuant rerum geſtarum.Series autē dicta ꝑ tranſlationem a ſertis florum inuicem comprehenſorum.

De primis auctoribꝰ hiſtoriaꝝ. Cap. XLI.

Hiſtoriā āt primus apud nos moyſes de initio mundi conſcripſit. Apud gētiles vero primꝰ dares phrygius de grecis ⁊ troianis hiſtoriā edidit:quā in folijs palmaꝝ ab eo conſcriptā eē ferūt.Poſt daretem auteꝫ i grecia herodotꝰ hiſtoriographus p̄mꝰ habitus eſt:poſt queꝫ pherecides claruit:his tēporibus qbus eſdras legē conſcripſit.

De vtilitate hiſtorie. Cap. XLII.

Hiſtorie gētiū nō impediunt legentes in his q̄ vtilia dixerūt.Multi enī ſapiētes p̄terita hoium geſta:ad iſtitutionē p̄ntiū hiſtoris ididerūt.Siqdē ⁊ ꝑ hiſtoriam ſūma retro tēporum ānorūq̄ꝫ ſupputatio cōprehēditur:⁊ ꝑ cōſulū regūq̄ꝫ ſucceſſū multa neceſſaria ꝑſcrutantur.

De generibꝰ hiſtorie. Cap. XLIII.

Genus hiſtorie triplex eſt.Ephimeris nāq̄ꝫ appellat̄ vniꝰ diei geſtio.Ħ apud nos diarium vocat̄.Nā qđ latini diariuꝫ:greci ephimerida dicūt.kalēdaria appellāt̄ q̄ in menſes ſingl̄os digerūt̄.Annales ſūt res ſingulorum annoꝝ.Queq̄ꝫ enī digna memorie domi militieq̄ꝫ mari ac terre ꝑ ānos i commētarijs acta ſūt:ab āniuerſarijs geſtis ānales noiauerūt Hiſtoria āt multoruꝫ ānoꝝ vel tēpoꝝ ē cuiꝰ diligētia annui cōmentarij i libris delati ſūt:Inter hiſtoriā aūt ⁊ ānales hoc itereſt ꝙ hiſtoria eſt eorū temporū que vidimꝰ: Annales vero ſūt eorū annorū quos etas noſtra nō nouit: vn̄ Saluſtius ex hiſtorialibus:Euſebius et hieronymus ex ānalibꝰ ⁊ hiſtoria cōſtāt.Inter hiſtoriā et argumētū:et fabulā itereſt.Nā hiſtorie ſūt res vere que facte ſūt.argumēta ſūt que et ſi facta nō ſūt fieri tm̄ poſſūt fabule vero ſūt que nec facte ſūt nec fieri poſſūt qꝛ cōtra nām ſūt.

Incipit liber ſecūdus. De rethorica et eiꝰ noie. Capi.I

Rhetorica ē bene dicēdi ſcientia i ciuilibus queſtiōibus ad ꝑſuadēdū iuſta et bōa in reꝝ ꝑſonarūq̄ꝫ negocio Dicta aūt rethorica greca appellatiōe apo tis rheſis idest a copia locutionis. Rheſis.n.apđ grecos locutio dicitur rhetor orator. coniūcta ē aūt grāmatice arti:rhetorica. In grāmatica enī ſciētiā recte loq̄ndi diſcimus.in rhetorica vero ꝑcipimꝰ qualiter ea que didicimus ꝓferemꝰ.

De inuentoribꝰ rhetorice artis. Capitulum II

Ayuntamiento de Madrid

HEc autem diſciplina a grecis inuēta ē. a gorgia: Ariſtotele: hermachora: et tranſlata in latinū a Tullio videliczet Quintiliano. ſꝫ ita copioſe ita varie vt eam lectori admirari in ꝓmptu ſit: ꝯprehēdere īpoſſibile. Naꝫ membranis retentis: quaſi adhereſcit memorie ſeries dictionis: ac mox repoſitis: recordatio omnis elabitur. Huius diſcipline perfecta cognitio oratorem facit.

¶ De nomine oratoris et ꝑtibus rhetorice. Capi. III

ORator igitur eſt: vir bonus dicendi perit⁹. Uir bonus conſiſtit natura. moribus. vita artibus. Dicendi peritus cōſiſtit artificioſa eloquentia: q̄ conſtat partibus quinqꝫ. inuētione. diſpōne. elocutiōe. memoria ꝓnunciatione. ⁊ fine officij. qđ eſt aliqđ ꝑſuadere Ipſa aūt peritia dicēdi in trib⁹ rebus conſiſtit. natura. doctrina. vſu. Natura ingenio: doctrina ſciētia: vſu aſſiduitate. Hec ſūt eni q̄ non ſolū ī oratore: ſed in vno quoqꝫ homine artifice expectanť vt aliqđ efficiāt.

¶ De tribus generibus cauſaꝝ. Capi. IIII

GEnera cauſarū tria ſūt. deliberaituū. demōſtratiuum. iudiciale. Deliberatiuū genus ē: in quo de qbuſlꝫ vtilitatibus vite: qđ aut debeat: aut n̄ debeat fieri tractať. Demr̄atiuū: in quo laudabil' ꝑſōa aut rep̄hēſibil' oſtēdiť. Iudiciale: in quo de ipi⁹ perſone facto: aut pene aut premij ſententia datur. Dictuꝫ āt iudiciale: eo ꝙ iudicet hoīem: ⁊ ſnīa ſua oſtendat vtruꝫ laudabilis premio dignus ſit: aut certe reus condēnari: liberariqꝫ ſupplicio. Deliberatiuuꝫ gen⁹ vocať: eo ꝙ de vna q̄qꝫ re in eo ꝺliberatur. Huius genus duplex eſt: ſuaſio: ⁊ diſſuaſio. i. đ expetēdo ⁊ fugiendo. i. de faciēdo ⁊ nō faciēdo. Suaſoria autē ī tribus locis diuiditur: honeſto: vtili: ⁊ poſſibili. Hec differt aliqđ a deliberatiua: q2 ſuaſoria eget altera ꝑſona. deliberatiua iterdum ⁊ apud ſe agit. In ſuaſoria autē due ſunt que plus valent. ſpes: ⁊ metus. Demōſtratiuū dictū. qđ vnāquāqꝫ rem aut laudādo aut vituꝑando demonſtrat. Qđ genus duas h⁹ ſpecies: laudē ⁊ vituꝑationē. Laudis ordo tribus tꝑibus diſtiguiť. an̄ ip̄m. in ip̄m. poſt ip̄m. An̄ ip̄m: vt que re tam leta tulerūt ſecula. In ip̄m. vt o ſola īfandos troie miſerata labores. Poſt ipꝫ: vt In freta dū fluuij currēt: dū mōtib⁹ vmbre Luſtrabunt cōuexa polus dum ſidera paſcet. Semꝑ honos nomēqꝫ tuū laudeſqꝫ manebunt. Pari ordine econtrario ⁊ in vituperatione hominis hec forma ſeruāda eſt: an̄ hoīem: in hoīem: poſt hoīem. Locus cōis ad demonſtratiuum vituperatōis genus pertinet. qđ tamen ab eo in aliquo differt. Nam vituperatio q̄ cōtraria eſt laudi ſpāliter ad certam faciētis perſonam adhibetur. Cōis vero locus generaliter in facti crimine p̄ponitur. Un̄ et cōis locus dicitur: q2 abſente perſona: non tātū ī homine: q̄ꝫtum in ip̄m crimē exponitur. Omne eniꝫ viciū: nō ī vno tm̄: ſed ēt cōe in p̄libus inuenitur.

¶ De gemino ſtatu cauſarū. Capi. V.

STatus apud rhetores dr̄ ea res in qua cauſa conſiſtit. i. cōſtitutio. Greci eni ſtatū a cōtentiōe ſtaſin dicunt. latini āt non ſolū a pugna ꝑ quā expugnēt ꝓpoſitionē aduerſarij: ſed ꝙ ī eo ꝑs vtraqꝫ cōſiſtat. Fit aūt ex ītētione ⁊ depulſiōe. Status aūt cauſaꝝ duo ſunt. rōnalis: ⁊ legalis. De rōnali oriunť cōiectura. finis: qualitas: tranſlatio. De fine iuridicial' ⁊ negocialis. De iuridiciali. abſoluta: ⁊ aſſūptiua. De aſſumptiua: cōceſſio: remotio criminis. relatio criminis: cōpenſatio. De cōceſſione. purgatio ⁊ deprecatio. Coniectural' ſtatus ē: cuꝫ factū qđ alij obijcitur: ab alio pernegať. Diffinitiu⁹ ſtatus eſt cū id quod obijciť nō hoc eē cōtenditur: ſed quid illud ſit adhibitis diffinitiōibus approbatur. Qualitas eſt dum qual' ſit res q̄ritur: ⁊ q2 de vi ⁊ gn̄e negocij cōtrouerſia agitur conſtitutio general' apellatur. Tranſlatio eſt cum cā ex eo pendet ꝙ non aut is agere videtur quem oꝫ: aut nō apđ quos: quo tꝑe: qua lege: quo crimīe: q̄ pena oporteat. Trāſlatiua conſtitutio ē ꝙ actio trāſlatiōis ⁊ ꝯmutatiōis idigere vr̄. Iuridicialis eſt ī qua eq̄ ⁊ recti nā aut p̄mij aut pene ratio queritur. Negocialis ē in qua quid iuris ex ciuili more ⁊ eq̄tate ſit conſiderať. Aſſumptiua eſt q̄ ip̄a ex ſe nihil dat firmi ad recuſationem: foris aūt aliquid defenſionis aſſumit. Cōceſſio eſt cuꝫ reus non id quod factū eſt defendit: ſed vt ignoſcať poſtulat: qđ nos ad penitentes ꝓbam⁹ pertinere. Remotio criminis eſt: cū id crimē qđ infertur a ſe ⁊ ab ſua culpa: vi ⁊ poteſtate ī aliuꝫ reus dimouere conatur. Relatio criminis ē: cū ideo iure factum dicitur: ꝙ aliquis ante iniuria laceſſitus ſit. Comparatio eſt cū aliud aliquod alterius factū: honeſtum aut vtile contēditur: qđ ut fieret illud qđ arguiť: diciť eſſe cōmiſſum. Purgatio eſt cū factū quideꝫ cōcediť: ſed culpa remouetur. Hec partes hꝫ tres: iprudētiā: caſū: neceſſitatem. Dep̄catio eſt cum ⁊ peccaſſe ſe ⁊ conſulto peccaſſe reus confitetur: ⁊ tn̄ vt ignoſcatur poſtulat: qđ genus ꝑraro pōt accidere. Itē ex legali ſtatu hec oriunť. id ē ſcriptū ⁊ voluntas: leges cōtrarie: ambiguitas: collectio ſiue ratiocinatio: ⁊ diffinitio legalis. Scriptū ⁊ volūtas ē qn̄ verba ip̄a videntur cū ſententia ſcriptoris diſſidere. Legis cōtrarie ſtat⁹ eſt: qn̄ inter ſe due leges aut plures diſcrepare noſcunť. Ambiguitas eſt cū id quod ſcriptuꝫ ē: duas aut plures res ſignificare videť. Collectio vl' rōcinatio eſt qn̄ ex eo quod ſcriptum eſt: aliud quoqꝫ qđ nō ſcriptū eſt īuenitur. Diffinitio legalis eſt cū vis verbi q̄ſi in diffinitiua conſtitutiōe ī qua poſita ſit queritur. Stat⁹ ergo tā rōnales q̄ꝫ legales: a quibuſdam certius. xviij. connumerati ſūt. ceterū ſm̄ rhetoricos tulij. xix. reperiunť: ꝓpterea q2 trāſlationē iter rōnales principal'r aſſixit ſtatus: Inde ſeip̄e ēt cicero rep̄hendens: tranſlationem legalibus ſtatibus applicauit.

¶ De tripartita controuerſia. Cap. VI.

TRipartita cōtrouerſia iuxta Ciceronē aut ſimplex ē: aut iuncta. Et ſi iūcta erit cōſiderandū eſt vtꝝ ex pluribus q̄ōnibus iuncta ſit: an ex aliqua cōparatiōe. Controuerſia ſimplex eſt que abſolutā cōtinet vnā q̄ſtionē hoc mō. Corinthꝯ bellū indicamus an nō: Iūcta ē ex plurib⁹ q̄ōnibus ī qua plʼa q̄rūtur hoc pacto. vtꝝ carthago diruať. an carthaginenſib⁹ reddatur: an eo colonia deducať. Ex cōparatione ī qua ꝑ cōtētionē vtrū potius aut quid potiſſimū queritur. ad hū c modū. Utꝝ exercitus in macedoniā cōtra philipphū mittatur: qui ſocijs ſit auxilio: an teneatur in italia: vt maxie contra hannibale m copie ſint.

¶ De quattuor partibus orationis. Cap. VII.

PArtes orationis in rhetorica arte quattuor ſūt: exordiū: narratio. argumētatio concluſio: Hax prima auditoris animū ꝓuocat. Secūda res geſtas explicat. Tertia fidem aſſertionibus facit. Quarta finē totius orationis cōplectitur. Inchoandū ē itaqꝫ taliter vt beniuolū: docilē: vel attētū auditorē faciamus. Bēiuolū: p̄cādo· docilē inſtruendo. attētū. excitādo. Narrādum eſt ita vt breuiter atqꝫ apte loquamur. Argumentandum ita: vt primum noſtra firmemus de hinc aduerſa confringamus. Cōcludendum ē ita vt concitemus animum audientis implere que dicimus.

¶ De quinqꝫ modis cauſaꝝ. Capi VIII

Ayuntamiento de Madrid

Species cauſaꝝ ſūt quinq; ideſt honeſtū:ad
mirabile: hūile:anceps :obſcurū: Honeſtū
cauſę genus ē:cui ſtati ſinę oratione noſtra
fauet animus auditoris.Admirabile ē.quo
eſt alienatus aius eorū q audituri ſūt. Hūi
le ē qđ negligiť ab auditore et nō magnope
re attendēdū videtur.Anceps eſt ī quo aut
iudicatio dubia ē:aut cauſa honeſtatis et turpitudinis pri
ceps vt et beniuolētiā pariat et offēſā.Obſcurū.in quo aut
tardi auditores ſunt.aut difficilioribus queſtionibus ad
cognoſcendū negociū cauſa cernitur implicata.

¶ De ſyllogiſmis. Capi. IX.

Sillogiſmus gręce latine argumētatio ap
pellatur.Argumētatio aūt dicta eſt quaſi
argute mentis oratio qua iuētū ꝓbabile
exequimur.Syllogiſmus igitur ē ꝓpōnis
et aſſumptiōis cōfirmationiſq; extrema ꝯ
cluſio aut ex ambigentis īcerto aut ex fidu
cia cōprob antis.Conſtat enī tribus parti
bus:ꝓpōne:aſſūptione:concluſione:propoſitione.vt puta:
qđ bonū ē turpē vſū habere nō pōt: cōſentit audiens aſſū
pſit ille pecunia turpē vſū habet: Cōcludiť:ergo pecunia
bonū nō ē.Sillogiſmis aūt nō ſolū rhetores ſed maxime
dyalectici vtūť.licet apoſtolus ſępę ꝓponat aſſumat:cōfir
met.atq; concludat.q̄ vt diximus proprie artis dialecticę
atq; rherorice ſūt.Syllogiſmorū apud rhetores pricipa
liter genera duo ſunt īductio et ratiocinatio. Inductiōis
mēbra tria ſūt.Pria ꝓpoſitio:Secūda illatio: que et aſſū
tio di citur .tertia cōcluſio:inductio eſt que rebus non du
bys captat aſſenſionē eius cui īſtituta ē ſiue inter phōs ſiue
īter rhetores ſiue īter ſmocinātes.Propoſitio īductiōi s
ē q̄ ſimilitudines cōcedēde rei neceſſario vnius īducit aut
pluriū.Illatio īductionis ē.quę et aſſumptio dř quę rem đ
qua contēditur et cuius cā ſimilitudines habitę ſūt intro
ducit.Concluſio inductionis eſt quę aut conceſſionē illa
tionis cōfirmat:aut quid ex ea conficiatur declarat.Rōci
natio eſt oratio:qua id quo eſt qđ cōprobať.Enthymema
igitur latinę interpretatur mentis cōceptio quā imperfec
tū ſyllogiſmū ſolēt artigraphi nūcupare: Nā in duabus ꝑ
tibus eius argumēti forma conſiſtit:qñ id quod ad fidē ꝑ
tinet faciēdā:vtitur ſyllogiſmorū lege pręterita:vt ē illud
Si tēpeſtas vitanda ē:nō eſt igitur nauigādū.Ex ſola enī
propoſitione cōſtat eē pfectū:vnde magis rhetoribus q̄;
dialecticis conuenire iudicatū ē.Rōcinationis modi ſūt
duo.Primus enthymema qui eſt īperfectus ſyllogiſmus
atq; rhetoricus.Secūdus epicherema qui ē in rhetoricis
latior ſyllogiſmus.Enthimematis membra ſunt quinq;
Primū conuincibile. Secundum oſtentabile.Tertiū ſē
tentiale.Quartū exemplabile.Quintū collectiuum. Con
uincibile ē quod Euidēti ratione conuincitur ſicut fecit ci
cero pro milone:eius igitur mortis ſedetis vltores cuius
vitā ſi putetis per vos reſtitui poſſe nolitis.Oſtentabile ē
quod certa rei demonſtratione conſtringit.ſicut cicero in
catilina.Sic tamen viuit.immo viuit et iam in ſenatum
vēit.Senten tiale eſt.quod ſnia generalis adycit:vt apud
Terentium:obſequium amicos:veritas odium parit.exē
plabile eſt quod alicuius exempli comparatione euentu;
ſimilem comminatur:ſicut Cicero ī philippicis. te miror
antoni:quorum exempla imitaris.eorum exitꝰ non perti
meſcere.Collectiuum eſt:cum in vnum quę argumenta
ſunt colliguntur.ſicut ait Cicero pro milone. Quem igiť
cum gratia noluit.hunc voluit cum aliquorum querela.
quem iure:quem loco:quem tempore non eſt auſus:hunc
iniuria alieno tempore cum periculo capitis non dubita
uit occidere.Preterea ſm Uictorinū ēthimematis: ē alte
ra diffinitio ex ſola ꝓpōne.ſicut iā dcm̄ eſt.quę ita conſtat.
Si tempeſtas vitāda ē:nō eſt nauigatio requirēda:ex ſola
aſſūptione.vt eſt illđ.Si inimicus ē occidit:inimicus āt ē.
Et q2 illi deeſt cōcluſio:enthymema vocať.Segť epiche
rema deſcēdens de ratiocinatōe:latior ꝛ executior rhetori
cis ſyllogiſmis latitudine diſtans ꝛ ꝓductōe ſmonis a dya
leticis ſyllīs: propter ꝙ rhetoribus datur.Hic aūt cōſtat
modis tribus.Primꝰ modus tripartitus eſt.Scđs quadri
partitus.Tertius qnq;partitus.Tripartitus epicherama
ticus ſyllogiſmꝰ eſt:q cōſtat mēbris tribꝰ.i.ꝓpōne:aſſūptio
ne:cōcluſione.Quadripartitꝰ eſt.q ꝯſtat ex mēbris q̄tuor.
prima ꝓpōne:ſcđa aſſumptōe.ꝛ vna ꝓpōnis ſiue aſſumpti
onis cōiūcta.tertia ꝓbatōe ꝛ cōcluſiōe. Quin q;partitꝰ eſt
qui cōſtat ex mēbris qnq;.i.p̄ma ꝓpōne.ſcđa eius ꝓbatōe.
tertia eiꝰ aſſumptōe.q̄rta eius ꝓbatione.qnta ꝯcluſiōe:hūc
Cicero ita facit in arte rhetorica. Si deliberatio ꝛ demon
ſtratio genera ſūt cauſarū:nō poſſunt recte partes alicuiꝰ
generis cauſę putari.Eadē.n.res aly genꝰ aly pars eē pōt.
eidem genus ꝛ pars eſſe non poteſt:ꝛ cetera quouſq; ſyllo
giſmi huius membra clauduntyr.

¶ De lege. Capi. X.

Lex eſt cōſtitutio ppľi:quā maiores natu cū
plebibꝰ ſanxerūt. Nā qđ rex vel imperator
edicūt:cōſtitutio vel edictū vocať. Inſtitu
tio ęquitatis duplex eſt:nūc in legibꝰ nunc
in moribꝰ. Inter legē aūt ꝛ mores hoc īter
ē:ꝙ lex ſcripta ē.mos vō ē vetuſtate ꝓbata
cōſuetudo:ſiue lex nō ſcripta. Nam lex a le
gendo vocata q2 ſcripta eſt:Mos aūt lōga cōſuetudo eſt đ
moribꝰ tracta tantundē.Cōſuetudo aūt eſt ius quoddam
moribꝰ inſtitutum:qđ ꝓ lege ſuſcipitur cū deficit lex. Nec
differt ſcriptura an ratione conſiſtat quādo ꝛ legem ratio
cōmendat.Porro ſi rōne lex cōſiſtat:lex erit oē iā qđ rōne
cōſtiterit:dū taxat qđ religiōi cōgruat:qđ diſciplinę conue
niat:qđ ſaluti ꝓficiat.Uocata aūt cōſuetudo q2 in coī ē vſu.
Ois aūt lex aut ꝑmittit aliqd:vt vir fortis petat premium
aut vetat:vt ſacrarū virginum nuptias nulli petere liceat:
aut punit:vt q cędē fecerit:capite plectať.Facte ſūt autem
leges vt earū metu humana coerceať audacia:tutaq; ſit in
ter īprobos īnocentia:ꝛ in ipſis improbis formidato ſuppli
cio:refreneť nocēdi facultas. Legis.n.pręmio aut pęna vi
ta moderať hūana.Erit aūt lex honeſta:iuſta:poſſis: ſ3 na
turā:ſm cōſuetudinē patrię:loco tēporiq; cōueniēs: neceſ
ſaria.vtil:māifeſta q̄q; ne aliqd ꝑ obſcuritatē ī captōe3 ꝯti
neat:nullo p̄uato ꝯmodo:ſ3 ꝓ coī ciuiū vtilitate ꝯſcripta.

¶ De ſententia. Capi. XI.

Sentētia eſt dictū impſonale:vt obſequium
amicos:vitas odiū parit. Huic ſi pſona fue
rit adiecta :chria erit. ita :offendit Achiles
agamēnonē vera dicēdo.Metrophanes ꝑ
meruit gratiā mitridatis obſequēdo. Na3
īter chria ꝛ ſnia3 h intereſt:ꝙ ſnia ſine pſo
na pferť.Chria ſine pſona nunq̄; diciť.Uñ
ſi ſnie pſona adyciať:fit chria:ſi detrahať fit ſnia.

¶ De cataſceua ꝛ anaſceua. Capi. XII.

Cataſceua ē cōfirmatio poſitę rei. anaſceua
aūt cōtraria ſupiori eſt. Reuincit eni3 non
fuiſſe:aut nō eſſe qđ natū aut factū aut dc3
eē ꝓpōiť:vt ſi qs chymerā neget fuiſſe: aut
fuiſſe confirmet. Inter has ꝛ theſim h īter
eſt: ꝙ theſis q̄;uis ꝛ ipſe hēat diſputatione3
in vtrāq; partē:tñ iucertę rei quaſi q̄da3 de
liberatio vľ cohortatio ē.Cataſceua āt ꝛ anaſceua ī his re
bus q̄ veriſiľes nō ſūt:ſ3 ꝓ veris ponūť plerūq; verſantur.
Anaſceuę p̄ma diuiſio ē incōueniēs ꝛ mēdaciū. Incōueni
entis ſpecies ſūt:qđ inhoneſtū eſt:ꝛ qđ inutile eſt. Itē inho
neſtū tractatur aut in dictis aut in factis. In dictis vt ſi qs

Ayuntamiento de Madrid

indecora ⁊ nõ rñdentia auctoritati dixiſſe dicatur: velut ſi
aliqs infamet catonē illū cenſoriū: iuuētutē illā ad nequi-
tiam ⁊ luxuriā cohortatā. In factis: vt ſi qs abhorrens ali
qd a ſcimonia ⁊ noīe ſuo feciſſe dicat̃: vt eſt fabula de adul
terio martis ⁊ veneris. Mēdaciū tres hʒ ſpēs: icredibile ē
qđ factū nō eē credat̃: vt adoleſcētē q de ſicnlo littore īgre
diētes africā claſſes viderit. Impoſſ'e eſt: vt clodiꝰ inſidias
miloni fecerit: ⁊ idē occiſus ſit a milone: cõtrariū eſt. Nam
ſi inſidias fecit occidit. Occiſus eſt nõ fecit īſidias. Hęc di
ſtributio īcontrariū reformata cataſceuę ꝓderit. Oporte-
bit tñ pn̄cipia ſic ordinari: vt aut credēdū eſſe veterꝝ aucto
ritati: aut fabulis fidē nõ habēdā eē dicamꝰ. Et ad poſtre
mū in anaſceua regramꝰ ne qđ aliud ſignificare voluerit
qui iſta finxerūt: vt ſcyllam non marinā: ſʒ maritimā fęmi
nam: nec ſuccinctam canibus ſed rapacē ʒ aliquā: ⁊ in hoſpi
talem venientibus extitiſſe.

De proſopopeia. Capi. XIII.

Roſopopęia eſt cū in aīaliū rerū ⁊ ꝑſona et
ſmo fingit̃: ſicut Cicero ī catilinā. Etenim
ſi mecū pr̄ia mea q̄ mihi vita mea multo ē
mihi carior loqueretur dicens ⁊c̄. Sic ⁊
mõtes ⁊ flumina vl' arbores loquētes in
ducimꝰ: ꝑſonā īponētes rei q̄ nõ habʒ natu
rā loquendi: quod ⁊ tragędis vſitatū eſt: ⁊ ī
orationibus frequentiſſime inuenitur.

De ethopeia. Capi. XIIII.

Thopęiā v̄o illā vocamꝰ ī qua hoīs ꝑſonā fingimꝰ.
e ꝓ exꝓmēdis affectibꝰ ętatis: ſtudij: fortune: letitię:
ſexus: meroris: audacię. Nā cum piratę ꝑſona ſuſci
pitur audax abrupta: temeraria erit oratio: cū fęminę ſmo
ſimulat̃: ſexui cõuenire dʒ oratio. iam v̄o adoleſcentis ⁊ ſe
nis ⁊ militis: et imꝑatoris: ⁊ paraſiti: ⁊ ruſtici ⁊ philoſophi
diuerſa eſt ratio dicēdi. Al'r eni loqtur gaudio affectus: al'r
vulneratꝰ. In quo gn̄e dictionis illa ſūt maxime cogitāda:
quis loquatur: ⁊ apđ quē: ⁊ de quo: ⁊ vbi: ⁊ quo tp̄e: qđ ege
rit: qđ acturꝰ ſit: aut qđ pati poſſit: ſi hęc ꝯſulta neglexerit.

De generibus queſtionum. Capi. XV

Enera qõnum duo ſūt: quoꝝ vnū ē finitū
alterū infinitū. Finitū hypoteſis gręce: la-
tine cauſa dicit̃: vbi cū certa ꝑſona contro
uerſia eſt. Infinitū qđ gręce theſis latine ꝓ
poſitū nominat̃. hoc ꝑſonā nõ habʒ tertiaʒ
nec ineſt ī aliq̄ certa circūſtātia. i. nec locus
nec tēpus. In cauſa vero certa omnia ſunt.
vnde quaſi pars cauſe eſt propoſitum.

De elocutione. Capi. XVI.

i Am v̄o ī elocutionibꝰ illo vti oportebit: vt res: locꝰ:
tēpus: ꝑſona audiētis efflagitat: ne ꝓphana religio
ſis: ne inuerecūda caſtis: ne leuia grauibꝰ: ne laſciua ſerijs:
ne ridicula triſtibꝰ miſceant̃. latine āt ⁊ ꝑſpicue loquendū.
latine aūt loqtur q verba rerū vera ⁊ nālia ꝑſeqtur: nec a
ſmone atqʒ cultu p̄ſentis tēporis diſcrepat. Huic nõ ſit ſa
tis videre qđ dicat: niſi id quoqȝ ſuauiter ⁊ apte dicere: ne
id quidem tm̄: niſi id quod dicat ⁊ facere.

De trimodo genere dicendi. Capi. XVII.

Icenda ſūt quoqʒ ſūmiſſa leniter: incitata
grauiter: īflexa moderate. Hoc ē. n. illđ tri
modū genꝰ dicēdi: humile: mediū: grandilo
quum. Cū. n. magna dicimꝰ granditer ꝓfe
renda ſūt: cū parua dicimꝰ ſubtiliter: cū me
diocria tēperate. Nā ī paruis cauſis nihil
grāde: nihil ſublime dicēdū ē: ſed leni ac pe
deſtri more loquēdū. In cauſis aūt maioribꝰ vbi de deo vl'
hoīum ſalute referimꝰ: plus magnificētię ⁊ fulgoris ē exhi
bendū. In tēperatis v̄o cauſis vbi nihil agit̃ vt agat: ſʒ tan
tūmõ vt delectet̃ auditori: iter vtrūqʒ ē moderate dicēdū:
ſʒ ⁊ q̄uis đ magnis rebꝰ quiſqʒ dicat: nõ tñ ſemꝑ grāditer
docere debet: ſʒ ſūmiſſe cū docet: tēperate cum aliqđ lau
dat vel vituperat: grāditer cū ad conuerſionē auerſos ani
mos ꝓuocat. Utēda tñ v̄ba ī ſūmiſſo gn̄e ſufficiētia: ī tem
perato ſplendentia: in grandi vehementia.

De colo: cõmate: ⁊ periodis. Capi. XVIII.

Omponit̃ aūt inſtruiturqȝ oīs oratio v̄bis com
ma: colon: ꝑiodon. Cõma ꝑticula eſt ſn̄ie. Colon
mēbrū. Periodus ambitꝰ vl' circuitꝰ. Fiat autē
ex cõiūctõe v̄borū cõma: ex cõmate colõ: ex co
lon ꝑiodus. Cõma eſt iuncture finitio: vtputa: ⁊
ſi vereor iudices: ecce vnū ꝯma: ſeq̃t ⁊ aliđ cõma: ne turpe
ſit ꝓ fortiſſimo viro dicere: ⁊ factū eſt colõ. i. membrū: qđ ī
tellectū ſenſui p̄ſtat. ſed adhuc pēdet oratio: ſicqȝ deīde ex
pluribꝰ mēbris fit periodus. i. extreme ſn̄ie clauſula. Ita ve
terē iudiciorū morem regrunt. Periodus autem longior
eſſe non debet: q̄ʒ vt vno ſpiritu ꝓferatur.

De vicijs litterarū ⁊ verboruʒ ⁊ ſententiarum cauendis.
Capi. XIX.

Ręterea purū ⁊ honeſtū oratoris eloquium carere
p debet oībus vicijs tam in litteris q̄ʒ ī v̄bis: q̄ʒ etiaʒ
in ſentētijs. In litteris vt iūctura apta ⁊ cõueniens
ſit: ⁊ ſic obſeruādū: ne p̄cedētis v̄bi extrema vocalis ī eādē
vocalē ꝑmā īcidat v̄bi ſequētis: vt fęminę ęgyptię. Que in
ſtructura melior fit: ſi cõſonātes vocalibꝰ applicent̃. Triū
quoqȝ cõſonātiū q̄ ſe īcidētes ſtridere ⁊ q̄ſi rixari vident̃.
vitāda iūctura ē. i. r. ſ. x: vt ars ſtudiorū. rex xerſes error ro
muli. Fugiēda ē ⁊ cõſonans. m. illiſa vocalibus: vt verū. n.
Preterea carere dehʒ oratio oībus vicijs: que inter prima
grammaticorū ſtudia cognoſcuntur.

De iuncturis verborum. Capi. XX.

N v̄bis quoqȝ cauēda ſūt vicia. ⁊ ſi īꝓpria
v̄ba ponāt̃: q̄ gręci acyrologiā vocāt. Amā
da ē q̄ ꝓp̄etas: ſic tñ vt nõ aliq̄n ꝑꝑ humili
tatē ſordidi aut ſpurci vocabuli tranſlatis
noībꝰ ſit vtēdū: nõ tñ lõge accitis: ſʒ vt v̄is
ꝓxia ⁊ cognita videāt̃. Fugiēda ēt hyꝑba-
ta longiora q̄ fieri ſiñ alioꝝ ſenſuū ꝯfuſiõe
nõ pn̄t. Ambiguitas q̊qȝ ⁊ viciū illđ cauēdū: cū qdā iacta
tione eloquētię ducti: qđ vno aut duobꝰ verbis ſignificare
poterāt: īterpoſitis inanibꝰ vocibꝰ: longa circūplexa āba-
ge cõcludūt: qđ viciū ꝑiſſologia vocat̃. Cui cõtrariū crimis
viciū ē: ⁊ breuitatis ſtudio ēt neceſſaria verba furari. Fugi
enda ſunt quoqʒ in litteris ⁊ verbis: ita ⁊ ſententijs vicia:
quę inter prima grammaticorum ſtudia cognoſcuntur.
Sūt aūt cacephoton: tātologia. eclypſis. acyrologia macro
logia periſſologia. pleonaſmos: ⁊ his ſiſ'ia. At contra oratio
nē extollit ⁊ exornat energia. cū emphaſis quę plus quid
dā q̄ʒ dixerat itelligi facit. vt ſi dicas ad gloriam ſcipionis
aſcēdet. et Uir. dimiſſū lapſi ꝑ funē. Cū. n. dicit lapſi. altitu
dinē imaginis ſuggeret. Huic cõtraria virtꝰ eſt verbis mi
nuere: quę natura ſua magna ſūt.

De figuris verboꝝ ⁊ ſn̄iaꝝ Cap. XXI

Unt aūt et quędā figurę verboꝝ ī pręcep
tis eloquētię. quibꝰ auget̃. et ornatur orõ
ēt figuris verborū ac ſn̄iarū. Nam qr dire
cta ⁊ ꝑpetua oratio fatigationē atqʒ faſtidi
um tam dicendi q̄ʒ audiendi creat: flecten
da ē et in alias verſanda formas. vt ⁊ dicē
tē reficiat et ornatior fiat. ⁊ iudicē diuerſo
vultu audituqʒ deflectat. De quibus plurimę ſupius a do
nato ī ſchematibꝰ artis grammaticę annotatę ſunt. Unde
tantum illa hic interponi oportuit quę in poematę aut nū
quā aut difficulter fiūt. in oratione aūt liberę fiūt. Anadi
ploſis eſt congeminatio verborū: vt hic tamē viuit immo
viuit ⁊ iam in ſenatum venit: Climax ē gradatio cum ab

Ayuntamiento de Madrid

eo verbo quo ſenſus ſuperioꝛ termiatur inferioꝛ icipit. ac
dehinc quaſi ꝑ gradus dicēdi oꝛdo ſeruatur vt ē illud afri
cani: Ex inocētia naſcit̄ dignitas: ex dignitate honoꝛ: ex ho
noꝛe iperiū: ex iperio libertas. Hāc figurā nōnulli catenā ap
pellant: ꝓpter ꝙ aliud ī alio quaſi nectit̄ noīe: atq̨ ita res
plures ī geminatiōe verboꝝ trahūt̄. Fit aūt h̄ ſchema nō
ſolū ī ſingulis v̄bis. ſed ēt ī cōtextu v̄boꝝ vt apud grecū.
Pueritia tua adoleſcētię tuę ihōeſtamētū fuit. adoleſcen
tia ſenectutis decoꝛamentū: ſenectus reipublicę flagitiū.
ſic ⁊ apō ſcipionē. Ui atq̨ gratis coactus cū illo ſponſio
nē feci. facta ſpōſione ad iudicē adduxi: adductū prio cętu
dānaui: dānatū ex voluntate dimiſi. Antitheta quę latine
cōtrapoſita appellātur quę dū ex aduerſo ponūtur: et in
oꝛnamēto locutiōis decentiſſima exiſtūt vt cicero. Ex hac
ꝑte pudoꝛ expugnat: illinc petulātia: hic pudicitia: illic ſtu
pꝛū: hic fides: illic frandatio: hic pietas: illic ſcelꝰ: hinc cō
ſtātia: illic furoꝛ: hic hōeſtas: illic turpitudo: hic cōtinētia
illic libido: hic deniq̨ eq̄tas: tēperātia: foꝛtitudo: puden
tia: ⁊ virtutes oēs certāt: cū iniq̄tate luxuria: ignauia cū
temeritate ⁊ cū vitiis omnibꝰ. Poſtremo copia cū egeſta
te: bōa rō cū ꝑdita: mēs ſana cū amētia: bona deniq̨ ſpes
cū oīum rerū deſꝑatione ꝯfligit. In hꝯ certamie ac pꝛęlio
hꝰ locutiōis oꝛnamēto liber eccleſiaſticꝰ vſus ē dicēs. Cō
tra malū bonū: ⁊ ꝯ moꝛtē vita: ſic ꝯtra piū peccatoꝛ. ⁊ ſic i
tuere ī oīa opa altiſſimi bina ⁊ bina: vnū cōtra vnū. Sy
nonima ē quotiēs ī cōnexa oꝛatiōe. pluribꝰ verbis vnā rē
ſignificamꝰ vt ait Cicero. Nihil agis: nihil moliris: nihil
cogitas. Itē nō ferā: n̄ patiar: n̄ ſinā. Epanodos quā regreſ
ſionē noſtri vocāt: Pricipū dignitas erat pęne par non par
foꝛtaſſe eoꝝ qui ſequebant̄. Antapodoſis: quotiēs media
p̄mis ⁊ vltimis cōueniūt vt ibi. Ueſtrū etiā hoc factū rep̄
hēdo patres ꝯſcripti nō meū ac pulcherrimū q̄dē factū ve
rū vt dixi nō meū ſed veſtrū: Paradiaſtole ē: quotiēs id qō
dicimus iterpꝛętatiōe diſcernimus: cū te ꝓ aſtuto ſapiētē
appellas: ꝓ icōſiderato foꝛtē: ꝓ illiberali diligētē. Antana
claſis ē: quę eodē verbo cōtrariū expꝛimit ſenſū. Quereba
tur q̄dā de filio cur moꝛtē ſuā expectaret: reſpondēte nō
expecto: imo peto iquit vt expectes. Antimetabole ē ꝯuer
ſio verboꝝ: quę ordine mutato cōtrariū efficit ſenſū. Nō
vt edā viuo: ſed vt viuā edo. Et illud Si cōſul antoniꝰ bꝛu
tꝰ hoſtis. Si cōſeruator reipublicę bꝛutꝰ hoſtis antonius.
Exochē q̄s eos appellauit. Apiꝰ. Quis ꝓduxit. Apiꝰ. Nūc
figuras ſentētiarū quas opęꝑciū ē cognoſcere ꝑſequimur:
Snia ē dictū iperſonale vt obſequiū amicos: veritas odiū
ꝑit. Huic ſi ꝑſona fuerit adiecta chriā erit: ita Offēdit achil
les agamēnonē vera dicēdo. Metrophanes ꝓmeruit grati
am mitridatis obſequēdo. Nā iter chriā ⁊ ſniam hoc iter
eſt: ꝙ ſnia ſine perſōa profertur: chriā ſine ꝑſona nūquā di
citur. vnde ſi ſnię ꝑſona adiiciatur fit chriā: ſi detrahatur
fit ſentētia. Sniaꝝ ſpēs multę ſūt. Alię enī ſūt indicatiuę.
alię ꝓnūciatiuę. vt nuſquā tuta fides: Alię ipatiuę vt vade
age natę voca zephiros ⁊ labere pennis. Alię admiratiuę.
tātū ne animis cęleſtibus ire. Alię cōpatiue vt ē ſi vinco ⁊
ꝑeo q̄d ibi me vicere pꝛeſtat: Alię ſuꝑlatiuę cū aliquo mo
tu aī ⁊ idignatiōe ꝓmūtur vt ibi. q̄d nō moꝛtalia pectora
cogis auri ſacra fames: Alię iterrogatiuę vt iuuenes q̄ cā
ſubegit ignotas tētare vias: q̄ genꝰ: vñ domo: pacēne huc fer
tis. an arma: Alię rn̄ſiuę vt illic. iſtic. Alię depcatię vt eri
pe me his iuicte mal: Alię ꝓmiſſiuę vt pce metu cytherea
manēt imota tuoꝝ. Alię cōceſſiuę. q̄ cū ipulſiōe ꝓhibeāt
vt I ſeq̄re italiā vētis: pete regna ꝑ vndas. q̄ tñ ne nō itelle
cta ſit ꝑſuaſio: ꝑmixta ſūt aliq̄ q̄ vetēt latēter. vt vētis ꝑ vn
das. Alię demōſtratiuę. vt en ecce. Alię optatię vt o mihi p̄
teritos referat ſi iuppiter ānos. Alię derogatiuę vt neq̄q̄
Alię cū exclamatiōe ꝓferūt̄. vt q̄s furoꝛ o ciues pacem cō
uertit ī arma: et cicero. O dii imoꝛtales vbi nā gētiū ſumus

Alię exhoꝛtatiuę: cū ad ſniam ꝓuocamꝰ: vt Aude hoſpes cō
tēnere opes. Alię dehoꝛtatiuę: cū a ꝯtrario vicio peccatoq̨
reducimꝰ. Sūt ⁊ affirmatiuę vt q̄d ni q̄ppe. Pꝛęceptiuę vt
nudus ara: ſere nudus ⁊ hēbis frigoꝛe meſſes. Uetatiuę vt
ne ve iter vites coꝛylū ſere: ne ve flagella ſūma pete. Nega
tiuę vt nō: minime. Sūt ⁊ miratiuę: vt pape viuere nō lic̄
⁊ foꝛnicari libet. Dolētis: vt hei mihi ꝙ nullis amoꝛ ē ſana
bilis herbis. Siꝉitudinis ſic: vt Creta fert̄ quōdā labyrin
tus in alta. Admonētis iridētis: gemētis: flentis: exhoꝛtati
uę: cōſolatiuę: cōmiſerātis: quoꝝ quot ſūt gn̄a vꝉ figure: tot
⁊ in ꝓnūciādo voces. Sūt ⁊ amphidotę: quaꝝ ꝑs honeſta
ē: pars inhōeſta: vt nō ē tua tuta volūtas. magna petis phę
ton. Sūt ⁊ alię: ꝓcatalepſis cū id qō nobis obiici poterat
ante p̄ſumimꝰ ad diluendū: vt ſi q̄s veſtꝝ iudices: aut eoꝝ
q̄ aſſunt foꝛte mirant̄. Sūt ⁊ apoꝛię: dubitatio ſimulantis
neſcire ſe q̄ ſcit: aut q̄uo dicat̄. Cęnoneſis āt dicit̄ cōicatio
cōſilii cū iudicibus aut aduerſariis: vt ſi dicas: vos cōſulo
iudices: aut vos aduerſarii: q̄d me facere cōuenerit: aut q̄d
vos facturi fuiſſetis. Paradoxō ē: cū dicimꝰ iopinatū aliq̄d
accidiſſe: vt ꝓ flacco Cicero: cuiꝰ laudis p̄dicatoꝛ eē debue
rit: eiꝰ ꝑiculi depꝛecatoꝛē eē factū Epitrope. i. ꝑmiſſio: cum
aliq̄ ipſis iudicibꝰ aut aduerſariis ꝑmittimꝰ exiſtimāda: vt
caluus ī vatinio. Perfrica frōtē: ⁊ dic te digniorē q̄ pꝛętoꝛ
fieres q̄ catonē. Pariſia ē oꝛatio libertatis ⁊ fiducię ple
na: vt ibi: occidi nō ſpuriū meliū ⁊ cetera. Qua figura cau
te vtendū ē: vt Cicero p̄miſit. n. rōnē. Ethopęia ē cū ſmo
nem ex aliena ꝑſona iducimꝰ: vt ꝓ Celio Tulliꝰ facit Apiū
cęcū cū clodia loquētē. Energia ē reꝝ geſtaꝝ: aut q̄ſi geſta
rū ſub oculis iductio: de qua locuti iam ſumus. Metathe
ſis eſt q̄ mittit aīos iudicum ī res p̄teritas aut futuras: hoc
modo. Reuocate mētes ad ſpectaculū expugnatę miſerę
ciuitatis: ⁊ videre vos credite icendia: cędes: rapinas: direp
tiones: liberoꝝ coꝛpoꝝ iniurias: captiuitates matronaꝝ
trucidatōes ſenū. In futurū aūt anticipatio eoꝝ q̄ dicturꝰ
eſt aduerſariꝰ: vt Tullius ꝓ milone: cū mittit animos iudi
cū ī eū reipublcę ſtatū q̄ futurus eſt ēt ſi occiſo milone clo
dius viueret. Apoſiopeſis eſt: cū id qō dicturi videbamur
ſilētio itercipimꝰ: ita. Quos ego: ſed motos p̄ſtat cōponere
fluctus. Epanalepſis ē digreſſio: ita: Tulit caloꝛ me dicēdi
⁊ dignitas reꝝ paulo lōgius q̄ volebā: ſed redeo ad cauſā.
Anamimniſis ē cōmemoꝛacio eius rei cuius oblitos fuiſſe
nos fingimꝰ. Apęteſis ē cū id qō aīos iudicū quaſi depoſue
ramus: oppoꝛtune repoſcimꝰ. Etiologia ē cū ꝓponimꝰ: op
poꝛtune repoſcimus aliq̄d: eiuſq̨ cām ⁊ rōnē reddimus.
Characteriſmꝰ ē deſcriptio figurę alicuiꝰ exp̄ſſa: vt oīa mer
curio ſiꝉis vocēq̨ coloꝛēq̨ et crines flauos ⁊ mēbꝛa deco
ra iuuētę. Epitrochaſmos: cū plꝛes ſenſus bꝛeuiter expedi
tos ī vnū locū coaceruat: ⁊ cū q̄dam feſtinatiōe decurrit:
vt cicero ſic. Rēpublicā q̄ritis vitāq̨ oīum veſtrū: bona:
foꝛtunas: cōiuges: liberoſq̨ vſus ⁊ cętera. Irronia eſt: cū ꝑ
ſimulationē diuerſū q̄ dicit itelligi cupit. Fit aūt aut cum
laudamꝰ eū quē vituꝑare volumꝰ: aut vituꝑamꝰ quē lau
dare volumꝰ. Utriuſq̨ exēplū erit: ſi dicas amatoꝛē reip.
catilinā: hoſtē: reipublicę ſcipionē. Diaſiſmos: ea q̄ magna
ſūt v̄bis minuit: aut mima extollit. Epimone ē quotiens
ī eodē ſenſu diutiꝰ imoꝛamur: ſic. Cui tādē pepꝑcit: cuiꝰ ami
citię fidē cuſtodiuit: cui bono inimicꝰ nō fuit. q̄n nō aut ac
cuſauit aliquē aut v̄berauit aut ꝑdidit. Epangelia ē ꝓmiſ
ſio q̄ iudicē attētū facimꝰ: pollicētes nos aliq̄ magna: aut
mima dicturos. Pꝛoſopopęia ē: cū ī aīaliū ⁊ ꝑſona et ſmo
fingitur. Cicero ī catilina. Eteni ſi mecū patria mea q̄ mi
hi vita mea multo ē charioꝛ loqueret̄ dicēs ⁊c. Paratheſis
eſt: cū quaſi deponimꝰ aliq̄d iperfectū: apud memoꝛiā iu
dicū: repetituros nos dicētes cū oppoꝛtunū fuerit. Penſis
ideſt ſoliloquiū: cū ad iterrogata ipſi nobis reſpondemus.
Sineroſis ē cū differimus aliq̄d: vt petētes aliud interim

Ayuntamiento de Madrid

nos nō pmittāt dicere īter figuras ſniarū.

De dialectica Capitulum XXII.

Dialectica ē diſciplia ad diſcernēdas rerū cāſ
iuēta. Jpa ē phiç ſpēs q̄ logica dr̄. id ē rōnal'
diffiniendi querendi ⁊ diſcernendi potens.
Docet eni ī pluribus generibus queſtionū
queādmodū diſputādo vera ⁊ falſa dyiudi
cētur. Hāc quidē primi philoſophi ī ſuis di
ctiōibus habuerūt. nō tamē ad artis rede
gere peritiā. Poſt hos ariſtoteles ad regulas quaſdā do/
ctrinç argumēta pduxit. ⁊ dialecticā nūcupauit: pro eo ꝙ
i ea de dictis diſputatur. Nā lecton dictio dicit̄. Jō autem
poſt rhetoricam diſciplinam dialectica ſequitur: qr ī mul
tis vtraqꝫ communia exiſtunt.

De differentia dialecticç ⁊ rhetorice artis. Ca. XXIII.

Dialecticā vero et rhetoricā varro ī nouē diſciplina
rū libris tali ſimilitudie diffiniuit. Dialectica ⁊ rhe
torica eſt ꝙ ī māu hoīs pugnus aſtrictꝰ: ⁊ palma di
ſtenſa. illa verba cōtrahēs: iſta diſtendens. Dyalectica ſig/
dē ad diſſerēdas res acutior: rhetorica ad illa quç nititur
docēda facūdior: Jlla ad ſcholas nōnūquā venit: iſta iugi
ter pcedit ī foꝝ. Jlla requirit rariſſimos ſtudioſos: hçc fre
quēter ⁊ populos. Solent aūt phiſici aññquā ad iſagogen
veniāt exponēdaꝫ diffinitionē philoſophiç oñdere: quo fa
cilius ea que ad eam pertinent demoſtrentur.

De diffinitione philoſophiç. Capitulum. XXIIII.

Philoſophia ē rerū hūanarū diuinarūqꝫ co
gnitio cū ſtudio bñ viuēdi cōiuncta. Hçc
duabꝰ ex rebꝰ cōſtare vr̄ ſcia ⁊ opiatione.
Scia ē cū res aliqua certa rōne pcipit̄. O/
piatio autē cū adhuc incerta res latet. ⁊ nl'
la rōne firmata videt̄ vtputa ſol vtrū ne tā
tꝰ quātꝰ vr̄ an maior ſit ꝙ̃ ōis terra. itē lūa
globoſa ſit an cōcaua: ⁊ ſtellç: vtrū ne adhçreāt cçlo an p ae
rē libero curſu ferāt̄. cçlū ipſū qua magnitudie. qua mā cō
ſtet. vtrū getū ſit ⁊ īmobile. an ī credibili celeritate volua
tur. q̄ta ſit terrç craſſitudo. aut qbꝰ fūdamētis librata ⁊ ſu
ſpēſa pmāeat. Jpſū aūt nomē latine īterp̄tatū amorē ſapiç
pfitet̄. Nā grçci philō amorē: ſophiā ſapiam dicūt. Philo
ſophiç ſpēs triptita ē: vna naturalis q̄ grçce phyſica appel
lat̄ in qua de nāe īqſitiōe diſſeritur. altera moralis q̄ grçce
ethica dicitur ī qua de moribꝰ agit̄. tertia rōnalis q̄ grçco
vocabulo logica appellat̄ ī qua diſputat̄ queādmodū ī re
rū cāis vel vitç moribꝰ veritas ipſa q̄rat̄. Jn phyſica igit̄
cā q̄rēdi: ī ethica ordo viuēdi: ī logica rō ītelligēdi v̄ſatur.
Phyſicā apud grçcos p̄mꝰ pſcrutatꝰ ē thales mileſiꝰ vnus
ex ſeptē illis ſapiētibꝰ. Hic. n. añ alios cçli cauſas atqꝫ vi re
rū nāliū cōtēplata rōne ſuſpexit: quā poſtmodū Plato in
quattuor diffinitiōes diſtribuit: id eſt arithmeticā. geome
triā: muſicā: aſtronomiā: Ethicā ſocrates p̄mꝰ ad corrigen
dos cōponēdoſqꝫ mores inſtituit: atqꝫ oē ſtudiū eiꝰ ad bñ
viuēdi diſputationē perduxit diuidēs eā ī quattuor virtu
tes aīç: id ē prudētiā. iuſtitiā. fortitudinē. tēperātiā. Prudē
tia ē ī rebꝰ qua diſcernūtur a bonis mala. fortitudo qua ad
uerſa equanimiter tolerātur: tēperātia qua libido cōcupi
ſcentiaqꝫ rerum frçnatur: iuſtitia qua recte iudicāda ſua
cuiqꝫ diſtribuūtur. Logicam quç rationalis vocatur pla
to ſubiunxit: per quam diſcuſſis rerum morumqꝫ cauſis
vi earum rationabiliter perſcrutatus eſt diuidens eam in
dialecticam et rhetoricam. Dicta autem logica. id eſt ratio
nalis: Logos enim apud grçcos et ſermonem ſignificat et
rationem. Jn his quippe tribus generibus philoſophie ēt
eloquia diuina conſiſtunt. Nā aut de natura diſputare ſo
lent. vt in geneſi ⁊ eccleſiaſten: aut de moribꝰ vt ī puerbys
et in omnibus ſparſiꝫ libris: aut de logica p qua noſtri theo
logicam ſibi vendicant: vt in canticis canticorum et ī euā
gelys. Jtem aliqui doctorum philoſophiam in nomine et
partibus ſuis ita diffinierunt.

Quid ſit philoſophia. Capi. XXV.

Philoſophia eſt diuinarū humanarūqꝫ reruꝫ in
quantum homini poſſibile ē pbabilis ſcia. Alr̄.
Philoſophia ē ars artiū ⁊ diſciplina diſciplina/
rum. Rurſus: Philoſophia ē meditatio mortis
qđ magis ꝯuenit chriſtianis: q ſçculi ambitione
calcata: ꝯuerſatione diſciplinabili ſilr̄itudine futurç patriç
viuunt. Philoſophia diuidit̄ in duas ptes: ī inſpectiuā ⁊ in
actualē. Aly diffinierūt philoſophiç rōneꝫ ī duabus ꝯſiſte
re partibꝰ: quarū prior inſpectiua ē: altera actualis. Jnſpe
ctiua diuidit̄ ī nālem: doctrinalē et diuinalē. Doctrinalis
diuidit̄ ī quatuor ptes: ī arithmeticaꝫ: muſicā: geometriaꝫ:
⁊ aſtronomiam. Actualis diuidit̄ ī moralē: diſpēſatiuā ⁊ ci
uilē. Jnſpectiua dr̄ qua ſupgreſſi viſibilia: de diuinis aliqd
et cçleſtibus cōtēplamur: eaqꝫ mente ſolūmō īſpicimus: q̄
corporeū ſupgrediūt̄ obtutum. Naturalis dr̄: vbi vniuſcu
iuſqꝫ rei natura diſcutit̄: qr nihil generat̄ in vita cōfuſum:
ſed vnūqđqꝫ his vſibus deputatur: ī qbꝰ a creatore diffini
tum eſt: niſi forte cū volūtate dei aliqđ miraculū puenire
monſtret̄. Diuinalis dicit̄: qñ aut ineffabilē nāꝫ dei: aut ſpi
ritales creaturas ex aliqua pte pfundiſſima q̄litate diſſe/
rimus. Doctrinalis dicitur ſcia q̄ abſtractā cōſiderat quā
titatē. Abſtracta eni q̄titas dicitur: quā intellectu a mate
ria ſepantes: vl' ab alys accidētibꝰ vt eſt par: impar: vel ab
huiuſcemodi: ī ſola ratiocinatōe tractamus. Cuiꝰ ſpēs ſūt
q̄tuor: arithmetica: geometria: muſica: aſtronomia. Arith
metica eſt diſciplia q̄titatis nūerabilis ſm ſe. Geometria
ē diſciplina magnitudinis īmobiliſqꝫ et formaꝝ. Muſica
ē diſciplina q̄ de nūeris loq̄t̄ q ad aliqd ſūt his q inueniun
tur ī ſonis. Aſtronomia eſt diſciplina quç curſus cçleſtium
ſiderū figuraſqꝫ contēplat̄ oēs: et hitudines ſtellarū circa
ſe: et circa terrā īdagabili rōne pcurrit. Porro actualis dici
tur q̄ res ppoſitas opationibus ſuis explicat: Cuius partes
ſūt tres: moralis: diſpēſatiua: et ciuilis. Moralis dicit̄ per
quā mos viuēdi honeſtus appetit̄: et inſtituta ad v̄tutem
tendentia p̄parantur. Diſpenſatiua dicit̄: cū domeſticaruꝫ
rerū ſapienter ordo diſponitur. Ciuilis dicitur per quā to/
tius ciuitatis vtilitas adminiſtratur.

De iſagogis porphyry. Capi. XXVI.

Poſt philoſophie diffinitiōes in qbus gñalr̄ oīa
cōtinent̄: nūc iſagogas porphyry expediamus.
Jſagoga qppe grçce: latine ītroductio dicit̄ eo
rum. ſ. q philoſophiā incipiūt: cōtinens in ſe de
monſtrationē p̄marū rōnum de qualibet re qd
ſit: ſuaqꝫ certa ac ſubſtantiali diffinitōe declarat̄. Nā poſi
to p̄mo genere: deīde ſpēs et alia que vicina eſſe poſſūt ſub
iungimus: ac diſcretis cōionibus ſeparamus tādiu īterpo
nētes drīas quouſqꝫ ad ppriū eius de quo q̄rimus ſignata
eius expreſſione pueniamus: vtputa: homo ē aīal rationa
le: mortale: terrenū: bipes: riſus capax. Genus aīal cū dictū
eſt: ſubſtātia hoīs declarata ē. Eſt. n. ad hominē genus ani
mal. ſed qr late patebat: adiecta eſt ſpecies terrenū: et iam
excluſum eſt id qđ aut çthereū aut humidū. Differētia v̄o
vt bipes: quç ppter aīalia poſita ē quç mltis pedibus inni
tuntur. Jtem rationale ppter illa quç ratione egent. Mor
tale autē ppter id ꝙ non angelus eſt. Poſtea diſcretis at/
qꝫ ſecluſis adiectū eſt pprium in parte poſtrema: riſus ca
pax. Eſt enim ſolū hoīs ꝙ ridet. Sic perfecta eſt omni ex
parte diffinitio: ad hoīem declarandū: Cuius diſciplinç dif
finitionē plenā exiſtimarūt Ariſtoteles et Tullius ex ge/
nere et differentys conſiſtere. Quidam poſtea pleniores ī
docendo: eius perfectam ſubſtantialē diffinitionem ī qnqꝫ
partibus velut in membris ſuis diuiſerunt quarum pria
eſt de genere: ſecunda de ſpecie: tertia de differentia. quar

Ayuntamiento de Madrid

ta de ꝓprio.quinta de accidẽte.genus vt aĩal:eſt.n.voca
bulũ generale ⁊ cõmune omniũ aĩam habẽtiũ.Spẽs vt hõ
ẽ eni ſpecialitas qua ſeparatur a cęteris anĩmantibus: Dr̃ia
vt rõnale mortale.His eni duobus differt hõ a cęteris.Cũ
eni dicit̃ rõnale diſcernit̃ ab irrõnabilibꝰ ⁊ mutis quę non
habẽt rõnẽ:Cũ mortale diſcernit̃ ab angelis qui neſciunt
mortẽ.Propriũ vt riſibile hõ ẽ.n. qđ ridet ⁊ hoc ꝑter ho
minẽ nullius aĩalis ẽ.Accñs vt color ĩ corpore doctrina in
aĩo.Hec eni tẽporũ varietate et accedũt et mutant̃. ⁊ ẽ ex
oĩbus his qnqꝫ partibus oratio plenę ſnĩe:ita.Hõ ẽ aĩal rõ
nale.mortale riſibile.boni maliqꝫ capax.Sic ẽt ĩ oĩ oratio
ne ſubſtantiali tãdiu ĩterponere debemꝰ ſpẽs ⁊ differẽtias
q̃diu ſecluſis oĩbus q̃ hoc idẽ eẽ poſſũt ad id ꝑueniatur vt
ꝓprietas iã certa teneatur Iſagogas autem ex gręcꝑ in la
tinum tranſtulit Uictorinus orator cõmẽtũqꝫ eius quin
qꝫ libris boetius edidit.

¶ De cathegorijs ariſtotelis. Capitulum.XXVII

Sequũtur ariſtotelis cathegorię q̃ latine ꝑ
dicamẽta dicũtur q̃bus per varias ſignifi
catiões oĩs ſermo cõcluſus ẽ. Inſtrumẽta
cathegoriarũ ſũt tria.id ẽ ꝑma equiuoca.ſe
cũda vniuoca.tertia denominatiua.Equi
uoca ſũt q̃ꝝ multarũ rerũ nomẽ vnũ ẽ ſed
nõ eadẽ diffinitio vt leo.Nã q̃tũ ad nomẽ
ꝑtinet verus ⁊ pictus ⁊ celeſtis eo dicit̃:q̃tum ad diffini
tionẽ ꝑtinet aliter verus diffinitur aliter pictus aliter ce
leſtis.Uniuoca ſũt.q̃do duarũ aut plurimaꝝ reꝝ vnum
nomẽ ẽ ⁊ diffinitio:vt veſtis.Nã ⁊ birrus ⁊ tunica . nomẽ
veſtis poſſunt accipere et eiꝰ diffinitionẽ.Ergo hoc vniuo
cũ ĩ generibus eẽ intelligit̃:q; ⁊ nomẽ ⁊ diffinitionẽ dãt
formis ſuis.Denominatiua id ẽ diriuatiua dicuntur . que
cunqꝫ ab aliquo ſolo differẽtię caſu ſecũdũ nomẽ habent
appellatiõem :vt a bonitate bonus a malitia malus .Ca
thegoriarũ aũt ſpẽs decẽ ſunt:id ẽ ſubſtantia:quãtitas:qua
litas.relatio. ſitus.locus.tempꝰ.habitꝰ.agere ⁊ pati.Suba
ẽ quę ꝓprię ⁊ ꝑncipal'r dr̃.q̃ neqꝫ de ſubo ꝑdicat̃ neqꝫ ĩ ſubo
eſt:vt aliquis hõ vel aliquis equꝰ.Secũdę aũt ſubſtãtię di
cuntur ĩ q̃bꝰ ſpẽbꝰ illę quę principaliter ſubſtãtię ꝑmo
dicte ſunt inſũt.atqꝫ claudũtur :vt ĩ hoĩe Cicero:Quãtitas
ẽ mẽſura ꝑ quã aliquid vel magnũ vel minus oñdit̃ vt lõ
gꝰ breuis.Qualitas eſt vt qualis ſit orator:an ruſticus : ni
ger aut candidus:Relatio eſt quę refertur ad aliq̃d:Cũ.n.
dicitur filius demonſtratur et pater.Hec relatiua ſimul in
cipiunt:Nanqꝫ ſeruus ac dominus.vno tempore exordiũ
nominis ſumunt nec aliquando inuenitur domĩus prior ſer
uo .nec ſeruus domino.Aliter enim alteri pręeſſe non põt.
Porro ſitus a poſitione dictus eſt:vt quis aut ſtet aut ſede
at .aut iaceat.Locus eſt vbi ſit in foro .in platea.Loci aũt
motus partes ſex habet:dextram et ſiniſtram.ante ⁊ retro
ſurſum atqꝫ deorſum.Partes quoqꝫ iſte ſex duo habent.
longe ⁊ prope:Tempus vt hodie heri .Habitus a habendo
aliquid dictus vt habere ſcienntiam in mente:virtutem in
corpore circa corpus veſtimentum ⁊ cętera que ad haben
di modum deſignato a doctoribus numero comprehendũ
tur.iam v̾o agere ⁊ pati ab agẽtis et patientis ſignificatiõe
conſiſtunt.Nam ſcribo vocis actum habet.quoniam faciẽ
tis rem indicat:Scribor patientis eſt. quoniam pati ſe oñ
dit.In his enim nouem generibus quorum exempli gra
tia quędam poſita ſunt vel in ipſo ſubſtantię genere quod
ẽ vſia:inumerabilia reꝑiũtur:nã ⁊ ea que itellectu capimꝰ
id ad alterum hoꝝ decem prędicamẽtoꝝ ſmõe vulgamꝰ
Plena.n.ſnĩa de his ita eſt.Auguſtinus magnus orator:fi
lius illiꝰ ſtans in templo.hodie infulatus:diſputando fati
gatur.Uſia autẽ ſubſtãtia eſt.i.ad ꝓpriũ quę cęteris ſub
iacet:reliqua nouẽ accidẽtia ſunt.Subſtãtia aũt dicit̃:ab
eo ꝙ omnis res ad ſeipam ſubſiſtit.Corpus eni ſubſiſtit ⁊
iõ ſubſtãtia eſt.Illa vero accñа q̃ ĩ ſubſiſtẽre atqꝫ ſubo ſũt
ſubſtãtie nõ ſũt:q; nõ ſubſiſtũt:ſed mutant̃:ſicut color vel
forma.De ſubiecto aũt ⁊ in ſubiecto:quaſi de ipo ⁊ in ipo.
Ubi eni dicit̃ de ſubiecto:ſubſtãtia eſt:q̃ſi dicat̃ de ſubſtã
tia.Ubi aũt dicit̃ in ſubiecto:accidẽtia ſũt.i. quę accidunt
in ſubſtãtia:vt q̃titas q̃litas vl' figura.De ſubiecto igitur
genera ⁊ ſpẽs:ĩ ſubiecto accidentia ſunt. Ex his nouem ac
cidẽtibus tria intra vſiaꝫ ſũt:q̃titas:qualitas ⁊ ſitus. Hęc
enim ſine vſia eẽ nõ poſſunt.Extra vſiaꝫ v̾o ſũt:locus tem
pus: ⁊ habitus:intra ⁊ extra vſiam:relatio facere ⁊ pati.Ap
pellatas aũt cathegorias cõſtat:q; nõ poſſũt niſi ex ſubie
ctis agnoſci.Quis eni quid ſit homo poſſit agnoſcere : niſi
aliquẽ hoĩem ſibi ponat ante oculos:q̃ſi ſubiectũ noĩ.Hoc
opus Ariſtotelis intelligendũ eſt q̃ꝛ:ſicut dictum ẽ : q̈cq̈d
homo loq̈tur ĩter decẽ iſta predicamẽta habet̃. Proficiet
etiam ad libros intelligendos:qui ſine rhetoribus ſine dia
lecticis applicantur.

¶ De perihermenijs Ariſtotelis. Capi. XXVIII.

Sequit̃ de hinc liber perihermenias: ſubti
liſſimꝰ nimis ⁊ ꝑ varias formas iteratões
qꝫ cautiſſimꝰ:de quo dicit̃.Ariſtoteles quã
do ꝑihermenias ſcriptitabat:calamũ ĩ mẽ
te tingebat.Pręfacio ꝑihermeniarũ . Ois
q̈ppe res q̃ vna eſt: ⁊ vno ſignificat ſmone:
aut ꝑ nomẽ ſignificat̃:aut ꝑ v̾bũ:q̃ due par
tes oratõis iterꝑ̃tant̃ totum q̈cq̈d conceperit mens ad elo
quẽdũ.Oĩs.n.elocutio cõceptę rei mẽtis iterpres eſt. Hãc
Ariſto.vir ĩ reꝝ expſſiõe ⁊ faciẽdis ſmonibꝰ peritiſſimus:
ꝑihermeniaꝝ noĩat:quã iterꝑ̃tationẽ nos appellamꝰ.ſ.ꝙ
res mẽte cõceptas ꝓlatis ſmonibꝰ ĩterꝑ̃tet̃:ꝑ cataphraſin
⁊ apophraſin.i.ꝑ affirmationẽ ⁊ negationẽ.Per affirmatio
nẽ vt hõ currit:ꝑ negationẽ vt homo nõ currit. In his ita
qꝫ ꝑihermenijs ſupradictꝰ ph̃s de ſeptẽ ſpẽbꝰ tractat.i. de
noĩe:de v̾bo:de orõne:de enũciatõe:de affirmatõe:de nega
tione:de ꝯdictione.Nomẽ ẽ vox ſignificatiua ſm placitum
ſine tẽpore:cꝰ nulla ꝑs eſt ſignificatiua ſeparata:vt Socra
tes.Uerbũ ẽ qđ ſignificat tp̃s cuiꝰ pars nihil extra ſignifi
cat:ſed ſemꝑ eoꝝ q̃ d̾ altero dñr ẽ nota:vt cogitat:diſputat:
Oratio ẽ vox ſiguificatiua:cꝰ partiũ aliq̃d ſeparatũ: ſignifi
catiuũ ẽ:vt ſocrates diſputat.Enũciatiua oratio ẽ vox ſigni
ficatiua de eo qđ ẽ aliq̃d vel nõ ẽ:vt ſocrates ẽ:ſocrates nõ
eſt.Affirmatio ẽ enunciatio alicꝰ de aliquo:vt ſocrates eſt.
Negatio ẽ alicuiꝰ ab aliquo:vt ſocrates nõ eſt.Cõtradictio
ẽ affirmatõis ⁊ negationis oppõ:vt ſocrates diſputat:ſocra
tes nõ diſputat.Utilitas perihermeniaꝝ hęc ẽ:ꝙ ex his in
terꝑ̃tamẽtis ſillogiſmi fiũt:vñ ⁊ analectica pertractantur.

¶ De ſyllogiſmis dialecticis . Capi. XXIX.

Sequũtur d̾ hic dialectici ſyllogiſmi:vbi to
tiꝰ eius artis vtilitas ⁊ v̾tus oñdit̃ : quoꝝ
ꝯcl'o ꝑlimũ adiuuat lectorẽ ad v̾itatẽ inue
ſtigandã:tñ vt abſit illi error decipiẽdi ad
uerſariũ per ſophiſmata falſarũ cõcl'onuꝫ.
Formule cathegoricoꝝ.i.ꝑdicatiuoꝝ ſyllo
giſmoꝝ ſũt tres.Prime formulę modi ſũt
nouem.Primus modus ẽ qui cõducit.i.qui colligit ex vni
uerſalibꝰ dedicatiuis dedicatiuũ vniuerſale directiꝫ:vt oẽ
iuſtũ honeſtũ:oẽ honeſtũ bonũ:omne igit̃ iuſtum bonum.
Secundus modus eſt qui conducit ex vniuerſalibus dedi
catiuis ⁊ abdicatiuis.abdicatiuum vniuerſale directim.vt
omne iuſtum honeſtum.nullum honeſtum turpe: nullum
igitur iuſtum turpe.Tertius modus eſt qui cõducit ex de
dicatiuis particulari et vniuerſali:dedicatiuum particula
re directim:vt quoddam iuſtum honeſtum :omne honeſtũ
vtile:quoddam igitur iuſtum vtile.Quartus modus eſt q̃
cõducit ex ꝑticulari dedicatiua ⁊ vl'i abdicatiua dedicatiuũ
particulare directim vt quoddam iuſtum honeſtum: nullũ

Ayuntamiento de Madrid

boneſtum turpe:quoddam igitur iuſtū non ē turpe. Quin
tus modus ē q̄ cōducit ex vl'ib⁹ dedicatiuis ꝑticulare dedi
catiuū ꝑ reflexionē:vt oē iuſtū boneſtū:oē boneſtū bonū:
quoddam igitur bonū iuſtū. Sextus modus ē q̄ conducit
ex vniuerſali dedicatiua ⁊ vl'i abdicatiua .abdicatiuū vl'e
per reflexionē:vt omne iuſtū boneſtum:nullum boneſtuꝫ
turpe:nullū igitur turpe iuſtū. Septim⁹ modus ē qui con
ducit ex particulari ⁊ vl'i dedicatiuis.ōdicatiuū particula
re ꝑ reflexionē:vt qōdā iuſtū boneſtū:oē boneſtū vtile:qō
dā igiẜ vtile iuſtū. Octauus modus ē:q̄ cōducit ex vl'ibus
abdicatiua ⁊ dedicatiua:ꝑticl'are abdicatiuū ꝑ reflexionē:
vt nullū turpe boneſtū:oē boneſtū iuſtū:qōdaꝫ igiẜ turpe
nō eſt iuſtū. Non⁹ mod⁹ ē q̄ cōducit ex vl'i abdicatiā ⁊ ꝑti
culari dedicatiā ꝑ reflexioneꝫ dedicatiuū ꝑticl'are:vt nll'ꝫ
turpe hōeſtū:qōdā hōeſtū iuſtū:qōdā igr̄ iuſtū nō ē turpe.
Formulę ſcōi modi ſūt quatuor. Prim⁹ modus ē q̄ condu
cit ex vl'ibus dedicatiua ⁊ abdicatiua:abdicatiuū vl'e dire
ctim:vt oē iuſtū boneſtū:nullū turpe boneſtū: nulluꝫ igiẜ
turpe iuſtuꝫ. Secūdus modus eſt q̄ cōducit ex vl'ib⁹ abdi
catiua ⁊ dedicatiua.abdicatiuū vl'e directim:vt nullū tur
pe boneſtū:oē iuſtū boneſtū:nullū igitur turpe iuſtū. Ter
tius modus eſt q̄ cōducit ex particulari ōdicatiua ⁊ vl'i ab
dicatiua abdicatiuū ꝑticulare directim:vt qōdam iuſtum
boneſtū:nullū turpe boneſtū:qōdā igiẜ iuſtū nō eſt turpe.
Quartus modus ē qui cōducit ex vniuerſali dedicatiua ⁊
particulari abdicatiua.abdicatiuū particulare directiꝫ: vt
omne iuſtū ē turpe:qōdam malū nō eſt turpe:quoddā igiẜ
malū nō eſt iuſtuꝫ. Formulę tertij modi ſūt ſex. Prim⁹ mo
dus ē q̄ cōducit ex dedicatiuis vl'ibus dedicatiuū particu
lare tam directim q̄ꝫ reflexim:vt omne iuſtuꝫ boneſtum:
omne boneſtum iuſtum: omne iuſtum bonum :quoddam
igitur boneſtuꝫ bonū:qōdā bonū boneſtuꝫ. Secūdus mo
dus ē q̄ ꝯducit ex dedicatiuis ꝑticulari ⁊ vniuerſali dedica
tiuū particulare directim:vt quoddā iuſtū boneſtū: omne
iuſtū bonū:quoddā igiẜ boneſtū bonuꝫ. Terti⁹ modus ē q̄
cōducit ex dedicatiuis vniuerſali ⁊ particulari:dedicatiuū
ꝑticulare directim:vt oē iuſtū boneſtū:quoddā iuſtuꝫ bo
num:quoddā igiẜ boneſtū bonuꝫ. Quart⁹ modus ē q̄ cōdu
cit ex vl'i dedicatiua ⁊ ꝑticulari abdicatiua:abdicatiuum
ꝑticulare directī:vt oē iuſtū boneſtū:nullū iuſtuꝫ malum:
quoddā igr̄ boneſtū nō eſt malum. Quint⁹ modus ē q̄ con
ducit ex dedicatiua ꝑticulari ⁊ abdicatiua vniuerſali:abdi
catiuū vniuerſale directī:vt quoddā iuſtuꝫ boneſtū :nullū
iuſtū malū:quoddā igitur iuſtū nō ē malū. Sextus mod⁹
eſt q̄ cōducit ex dedicatiua vl'i ⁊ abdicatiua particulari:ab
dicatiuū particulare directī vt oē iuſtū boneſtū quoddam
iuſtū nō eſt malū:quoddā igitur boneſtū nō ē maluꝫ. Has
formulas cathegoricoꝝ ſyllogiſmoꝝ q̄ plene noſſe deſide
rat librū legat q̄ inſcribiẜ ꝑihermenias apulei :⁊ ſubtili⁹ q̄
ſūt tractata cognoſcit. Diſtincta.n.atq̄ꝫ conſiderata ad ma
gnas ītelligētię vias lectorem ꝓ̄ſtāte dn̄o vtil'r ītroducunt.
Nūc ad hypoteticos ſyllogiſmos ordie ſequēti veniam⁹.
Modi ſyllogiſmoꝝ hypoteticoꝝ q̄ fiūt cū aliqua ꝯcl'one
ſūt ſeptē. Prim⁹modus ē:ſi dies ē:lucet:ē āt dies:lucet igi
tur. Scōs modus ē:ſi dies ē lucꝫ:nō lucet aūt.nō ē igr̄ dies.
Terti⁹modus ē ita:nō eſt dies:⁊ nō lucet.at q̄r dies ē:lucet
igiẜ. Quart⁹modus ē ita:aut dies ē aut nox: atqui dies eſt:
nox igitur nō ē. Quint⁹mod⁹ ē ita:aut dies ē aut nox:vtiq̄ꝫ
nox nō ē:dies igiẜ ē. Sext⁹modus ē ita:nō ē dies:⁊ nō lucꝫ:
dies aūt ē:nox igr̄ nō ē. Septim⁹mod⁹ē ita:nō ē dies ⁊ nox:
vtiq̄ꝫ nox nō ē:dies igr̄ ē. Modos āt hypoteticoꝝ ſyll'oꝝ
ſi q̄s plenius noſſe deſiderat: librū legat Marij victorini
q̄ inſcribiẜ de ſyllogiſmis hypoteticis. Hic ad dialecticas
diffinitionum ſpecies accedamus quę tanta dignitate pręcelllūt vt poſſint indiciorum aperte manifeſtationes et q̄
dam indicia dictionum oſtendere.

De diuiſione diffinitionum ex Marij Victorini libro
abbreuiata. Capi. XXX.

Diffinitio ē philoſophorū quę in rebus exꝑ
mendis explicat quid res ipſa ſit:q̄lis ſit:⁊
quēadmodum membris ſuis conſtare de
beat. Eſt.n.oratio breuis :vniuſcuiuſq̄ꝫ na
turam rei a coione diuiſaꝫ ꝓpria ſignifica
tione concludēs. Diuiſio diffinitionum in
partes.xv.habeẜ. Prima ſpecies diffinitōis
eſt ουσιοδησ,i.ſubſtantialis:quę ꝓprie ⁊ vere diciẜ diffini
tio:vt eſt hō animal rationale:mortale:ſenſus diſciplinęq̄ꝫ
capax. Hec eni diffinitio ꝑ ſpēs ⁊ drias deſcendēs venit ad
ꝓpriū: ⁊ deſignat pleniſſime q̄d ſit homo. Secūda ſpecies
diffinitōis ē q̄ gręce ευνοιωματικη diciẜ:latine notio nū
cupatur:quā notionē coi nō ꝓprio noie poſſumus dicere.
Hęc iſto mō ſꝑ efficitur. Hō ē qō rōnali cōceptione exerci
tio preeſt aialibus cūctis. Nō eniꝫ dixit q̄d ſit homo:ſꝫ q̄d
agat:quaſi quodā ſigno ī notitiā ōuocato. Iſta eni ⁊ reliq̄s
notitia rei ꝓfertur:nō ſubſtātialis explicatio declaratur.
⁊ q̄r illa ſubſtātialis eſt:diffinitionū oium obtinet ꝑ̄ncipa
tum. Tertia ſpecies diffinitiōis eſt q̄ gręce ποιοτησ dici
tur:latine qualitatiua vocaẜ:q̄r ex qualitate nomē accepit
ꝓ eo q̄ꝓ quale ſit id qō quęritur euidēter oñdit. Cuius exē
plum tale eſt. Homo ē q̄ īgenio valet:artib⁹ pollet ⁊ cogni
tione rerꝫ:aut qō agere debet eligit:aut aiaduerſiōe quid ī
utile ſit cōtemnit. His enim qualitatibus expreſſus ac dif
finit⁹ ē hō. Quarta ſpēs diffinitōis ē q̄ gręce υπογραφικη
latine a Tullio deſcriptio noiatur:quę adhibita circuitōe
dictorum factorūq̄ꝫ rem q̄ ſit deſcriptione declarat. Queri
tur enim q̄d ſit auar⁹:q̄d crudelis q̄d luxurioſus: ⁊ vniuer
ſi luxurioſi:auari ⁊ crudelis natura deſcribitur:vt ſi luxuri
oſum volum⁹ diffinire:dicim⁹ luxurioſus ē vict⁹ nō neceſ
ſarij:ſed ſumptuoſi ⁊ honoris appetens:in delitijs affluēs:
in libidine promptus. Hec ⁊ alia diffiniunt luxurioſuꝫ:ſed
per deſcriptioneꝫ diffiniunt: Quę ſpecies diffinitionis ora
toribus magis apta eſt q̄ꝫ dialecticis:quia latitudines ha
bet:quę ſimili modo in bonis reb⁹ ponitur ⁊ malis. Quin
ta ſpecies diffinitionis eſt:quā gręce κατα αντιλεξιν lati
ne aduerbium dicimus. Hęc vocem illam de cuius re quę
ritur:alio ſermone deſignat.vno ⁊ ſingulari:⁊ quodammo
do quid illud ſit in vno verbo poſitum:vno verbo aliō de
clarat:vt conticeſcere eſt tacere. Item cum terminum dici
mus fineꝫ:aut populatas interpretamur eē vaſtatas. Sex
ta ſpecies diffinitionis eſt quā gręci cata diaphoram: nos
ꝑ differētiā dicimus:ſcriptores vero artiū de eodē ⁊ ō alte
ro noiant.vt cū quęritur quid ſit īter regē ⁊ tyrannū: adie
cta differētia quid vterq̄ꝫ ſic diffinitur:id ē rex eſt modeſt⁹
⁊ tꝑatus tyrannus vero ipius ⁊ imitis. Septima ſpēs diffi
nitiōis ē.quā gręci cata metaphorā.latini ꝑ tranſlationē di
cūt.vt Cice.ī topicis. Littus ē quo fluct⁹ elidit. Hoc varie
tractari ꝑ̄t. Mō.n.vt moueat:mō vt ōſignet:mō vt laudet
aut vituperet: Ut moneat:nobilitas virtutis maioꝝ ē apō
poſteros ſarcina:vt deſignet apex ē arx corporis.vt laudet
adoleſcentia eſt flos ętatis.vt vituperet.diuitię ſūt breuis
vite longū viaticū. Octaua ſpecies diffinitionis ē quā grę
ci cata aphęreſin vocant a του εναντιου latini per priuā
tiam contrarij ei⁹ quod diffinitur dicūt. Bonū eſt qō malū
ñ ē.iuſtū ē qō iiuſtū ñ ē:⁊ his ſil'ia.hoc āt gn̄e diffinitōiſ vti
debem⁹.cum contrarium eſt notum. vt ſi bonum eſt qō
prodeſt cum honeſtate:id quod tale non ē maluꝫ ē. Nona
ſpēſ diffinitioniſ ē quā gręci cata hypotypoſin:latini per q̄ꝫ
dā imaginationē dicūt :vt ęneas eſt veneris ⁊ anchiſe fi
liuſ. Hęc ſemper in indiuiduis verſatur quam gręci ato
ma appellant. Decima ſpecieſ diffinitionis eſt quam grę
ci κατα εκλειψιν ολοκληρου ομοιογενουσ latini
per indigentiam pleni ex eodē genere dicunt vt ſi q̄ratur

Ayuntamiento de Madrid

quid ſit aīa: reſpondeaṫ vt hō: rem eni queſitam p̱ dictuz declarauit exēplū. Hoc ē aūt proprium diffinitiōis: q̄d ſit illud qō queritur declarare. Undecima ſpēs diffinitiōis ē: quā gręci cata analogiā: latini iuxta ꝓportionē dicūt: vt ſi q̄raṫ q̄d ſit theſis reſpōdeaṫ ꝙ cui vis deſt vt ſit arſis. Duo decima ſpēs diffinitiōis eſt: quā gręci cata epęnon. id eſt p̱ laudē: vt tullius p̱ cluentio: lex eſt mens ⁊ cōſiliuʒ ⁊ anim⁹ ⁊ ſententia ciuitatis. Et aliter. Pax eſt tranquilla libertas. Fit ⁊ p̱ vituparationē: quā gręci pſogon vocāt vt ſeruitus eſt poſtremū oīum maloꝝ: nō modo bello ſed morte quoq̄ repellēda. Tertiadecima ſpēs diffinitiōis ē: quam gręci ca to proſ ti: latini ad aliquid vocāt: vt eſt illud pater ē cui ē fili⁹: dn̄s ē cui eſt ſeru⁹. Quartadecia ſpēs diffinitiōis ē: gręce ca ta tonoron: latine generaľ: vt Cicero in rhetoricis. genus ē ꝙ plures ā plectiṫ p̄tes. Jtē ps ē q̄ ſubeſt generi. Quitadecima ſpēs diffinitiōis ē: quā gręci cata ętiologian: latini ſ̄m rei rōnē vocāt: vt dies ē ſol ſupra terras: nox ē ſol ſub terris Scire aūt debem⁹ p̄dictas ſpēs diffinitionū topicis merito eē ſociatas: qm̄ iter quędā argumēta ſūt poſitę: ⁊ nōnulľ locis cōmemorāṫ i topicis. Nūc aūt ad topica veniamus: q̄ ſūt argumētoꝝ ſedes: fontes ſenſuū: ⁊ origīes dictionū.

De topicis. Cap. XXXI.

Topica eſt diſciplina iueniēdoꝝ argumētorum. Diuiſio topicoꝝ ſiue locorū ex q̄bus argumēta ducunṫ triplex ē. Nam alia i eo ip̄o de quo agiṫ herēt: alia q̄ dicūṫ effecta: q̄ quodāmodo ex reb⁹ alijs tracta noſcūṫ: alia q̄ aſſumunṫ extrinſec⁹. Argumēta quę i eo ip̄o de quo agiṫ herēt: i trib⁹ diuiſa ſūt. Prima a toto. 2ᵃ a p̄te. 3ᵃ a nota. Argumētū a toto: cū diffinitio adhibeṫ ad id qō q̄riṫ: ſicut ait Cicero. Gloria ē laus recte factoꝝ magnorūq̄ i republica fama meritoꝝ. A partibus eſt argumētū: cū his q̄ ſe defendit: aut negat factum: aut factū eē iure defendit. A nota eſt argumentū: cuʒ ⁊ ſui nois argumētū aliqō dicitur: vt Cicero: cōſulē iquit q̄rebā: quē i iſto maiali iuenire non poterā. Effecta argumēta ſūt q̄ quodāmodo ex rebus alijs tracta noſcuntur. Sūt autē nūero. xiiij. i. p̄mū a cōiugatis argumētū eſt: cū declinaṫ a noie ⁊ fit verbū: vt Cicero verrē dicit euerriſſe ꝓuinciam: vel nomē a verbo cū latrocinari diciṫ latro. Nomē a noie. Terentius. Nā inceptio ē amētiū haud amantiuʒ dūmodo diſtet vni⁹ appellationis poſtremitas i alia vocis declinatione formata. Scd̄m argumētū a genere ē: cū de eodē gn̄e ſnīa diciṫ: vt Uirgilius: variū ⁊ mutabile ſemp̱ fęmīa. Tertiū a ſpē argumētū ē: cū gn̄ali q̄ſtioni fidē ſpēs facit: vt at nō ſic phrygius penetrat lacędemona paſtor. A ſimili argumētū ē: qn̄ reb⁹ aliquibus ſilīa ꝓferunṫ: vt ſuggere tela mihi nā nullū dextera fruſtra torſerit in rutulos: ſteterint quę in corpore graium iliacis cāpis. A d̄ria argumentū eſt: qn̄ p̱ d̄riaʒ aliqua ſepanṫ: vt Uirgilius: nō diomedis ęquos nec currū cernis achillis. A contrarijs argumētuʒ dicitur: qn̄ res diſcrepantes ſibimet opponunṫ: vt Uirgilius: mortali'ne manu factę imortale carinę fas habeant: certuſq̄ i certa p̄icula luſtret ęneas. A conſequētib⁹ argumētū diciṫ qn̄ poſitā rē aliq̄d ieuitabiľr cōſequiṫ: vt Uirgilius: nō ea vis aio nec tanta ſuperbia victis. Ab ātecedētib⁹ argumentum eſt: qn̄ aliqua ex his quę prius geſta ſunt ꝯprobantur: vt Cicero pro milone: cū non dubitauerit aperire quid cogitauerit: vos poteſtis dubitare quid fecerit. A repugnantibus argumentū eſt: qn̄ illud qō obijcitur: aliqua contrarietate deſtruiṫ: vt Cicero. Js igitur non mō de tali periculo liberat⁹: ſʒ honore āpliſſimo ditat⁹ domi te iterficere voluiſſet. A cōiugatis argumētū eſt cum probabiliter oſtendiṫ quid ſit ex re quaq̄ venturum: vt Uirgilius. Nos ſi pellāt nihil abfore credunt quin omnem heſperiam ſua ſub iuga mittant. A cauſis argumentum eſt: quando conſuetudine cōmuni res quęq̄ tractaṫ: vt Terentius. Ego nō nihil veritus ſum dudum abs te daue: ne faceres quod vulgus ſeruorum ſolet dolis vt me deluderes. Ab effectis argumentum eſt cum ex his quę facta ſunt aliquid approbatur: vt Uirgilius. Degeneres animos timor arguit. A comparatione argumentū eſt: quando p̱ collationē perſonarum ſiue cauſarū ſententię rō ſub iputatiōe formaṫ: vt Uirgilius. tu potes ęnean manibus ſubducere graiū. Nos aliq̄d contra rutulos iuuiſſe nephādū eſt. Jtem argumenta que ducuntur extriſecus: q̄ gręce ατεχνους. i. artis exp̄tes vocāt: vt eſt teſtimonium. Teſtimonium vero conſtat re: ⁊ diuidiṫ quinq̄ modis. ideſt primo ex perſona. ſecundo ex naturę auctoritate. tertio ex temporibus auctoritatum. quarto ex dictis factiſq̄ maiorum. qūnto ex tormentis. Terti⁹ ergo ſuperior modus q̄ eſt ex temporibus in octo ſpēs deriuaṫ. Prima ingenio. ſecunda opibus. tertia ętate: quarta fortuna. quinta arte. ſexta vſu. ſeptima neceſſitate. octaua concurſiōe fortuitoꝝ. Teſtimoniū oē eſt: qō ab aliq̄ externa re ſumitur ad faciendā fidē: p̱ſona nō qualiſcūq̄ ē teſtimonij pōdus hʒ ad faciēdā fidē: ſed morum probitate debet eſſe laudabilis. Naturę auctoritas eſt: q̄ maxima virtute conſiſtit. Teſtimōia multa ſūt: q̄ afferūt auctoritatē. id ē igēiū opes: ętas. fortūa. ars. vſus neceſſitas. et cōcurſio rerū fortuitaꝝ. A dictis factiſq̄ maiorū petiṫ fides cū priſcorū dicta factaq̄ memorāṫ. A tormētis fides p̄beṫ poſt q̄ nēo crediṫ velle mētiri: Ea vero q̄ tractātur cū tēpore. q᷑ ſuis noibus plana ſūt diffinitiōe nō idigēt. Mēorię quoq̄ condēdū ē t topica oratoribus: dialecticis. poetis ⁊ iuris p̄itis: cōiter q̄dē argumēta p̄ſtare: ſed qn̄ aliq̄d ſpēaľr ꝓbant ad rhetores: poetas: iuriſp̄itoſq̄ p̱tinēt: qn̄ v̄o gn̄aľr diſputāt ad philoſophos attiere māifeſtū ē: Mirabile plane genus opis i vnū potuiſſe colligi q̄cq̄d nobilitas ac varietas hūanę mētis i ſenſib⁹ exgrēdis p̱ diuerſas cās poterat iuēire ꝯcluſū liberū ac volūtariū itellectū. Nā quocūq̄ ſe verterit: quaſcūq̄ cogitatiōes intrauerit: in aliquid eorum quę p̄dicta ſunt neceſſe eſt cadat ingenium.

De oppoſitis Capitulum XXXII.

Contrariū gn̄a q̄ttuor ſunt quę ariſtoteles αντικειμενα id ē oppoſita vocat propter ꝙ ſibi velud ex aduerſo videntur obſiſtere: vt contraria nec tamen oīa q̄ opponunṫ ſibi cōtraria ſunt. ſed oīa cōtraria oppoſita ſūt. Primum genus eſt contrariorum: qō iuxta Ciceronē diuerſum vocatur pro eo ꝙ tantum contraria ſibi opponuntur. vt non eorum ſint quibus opponuntur vt ſapientia ſtultitia. Qđ genus i tres ſpecies diuiditur. Nam ſunt quędam eiuſmodi quę mediū habent: ⁊ ſunt quę ſine medio ſunt. et quędam ſunt que habent medium ⁊ tamen ſine nomine ſūt niſi vtrūq̄ ei vocabulū creet. Cādidū ⁊ nigrū mediū hn̄t: q᷑ iter eos ſępe color pallidus vel fuſcus iuēitur: ſine medio ſūt quotiēs vnū de duob⁹ accidit vt ſanitas vel iſirmitas horū nihil ē medū. Ea aūt quoꝝ media ſine nomine ſūt vt fęlix iſęlix mediū habēt nō fęlix. Scd̄ʒ gen⁹ ē relatiuoꝝ quę ita ſibi opponūṫ vt ad ſe ꝯferāṫ ſic du^m ſimplū. Hoꝝ ſo^m oppoītoꝝ gen⁹ ad e referṫ: Nō. n. i ē mai⁹ niſi ad mius referaṫ ⁊ ſimplū niſi ad duplū aut ei⁹ cui oppōiṫ: Nā relatiuū ipſi relatio ita opponiṫ: vt hoc ipſū qō oppōitur: aut eius ſit cui oppōitur. aut ad id quocūq̄ mō referaṫ. Dimidiū eni oppōiṫ duplo eiuſ q̄ dupli mediū ē. ſed ita illi opponiṫ vt eius ſit cui oppōiṫ: Sic ⁊ paruū oppōiṫ magno. ita vt ipſū paruū ad magnuʒ cui oppōiṫ ſit paruū: Nā ſup̱iora q̄ dicūṫ cōtraria: ita ſibi opponūtur: vt eorū nō ſint q̄b⁹ opponūṫ: nec ad ea quocūq̄ mō referāṫ: Siq̄dē iiq̄tas iuſticię ita cōtraria ē vt n̄ eiuſ dē iuſticię iniq̄tas ſit. aut ad illā ſit iniquitas. Tertiuʒ genus eſt oppoſitorum: habitus vel orbatio, quod genus

Ayuntamiento de Madrid

Cicero priuationē vocat qua oſtendit aliquid quēpiam habuiſſe vñ priuatus eſt. Cuius ſpēs ſūt tres: quaꝝ prima eſt ī re. ſecunda ī loco. tertia ī tēpore congruo. Jn re vt cecitas ⁊ viſio ī oculis. Jn loco vt cecitatis ⁊ viſiōis in ocul' locus ē. Jn tpe cōgruo: vt infantē non dicere ſine dentibus eū cui dentes adhuc parua ętas negauit. Non ei eſt priuatꝰ denti bus quos nōdum habuit. Quartū vero genus ex cōfirma tione ⁊ negatiōe oppōitur: vt ſocrates diſputat: ſocrates nō diſputat. Hęc a ſuperioribus ideo differūt: ꝙ illa ſigillatī di ci pñt: hęc niſi conexe dici non pñt. Hō genꝰ quartū apud dialecticos mltū habet conflictuꝫ ⁊ appellaꝰ ab eis: valde oppoſitū: ſigdē ⁊ tertiū non recipit. Nam ex illis quędam habere tertiū pñt: vt ī contrarijs: cādidum ⁊ nigrū. Tertiū eius nec candidū nec nigrum: ſed fuſcū vel pallidum. Jn re latiuis quoqꝫ vt multa ⁊ pauca. Tertium ē: nec multa nec pauca: ſed mediocria. Ju habitu vel orbatiōe: vt viſio ⁊ cę citas. Tertium eiꝰ: nec cęcitas nec viſio: ſed lippitudo. Dic ergo legit ⁊ non legit: tertium nihil habet.

¶ Finit liber ſecundus.

¶ Incipit pręfactio de quattuor ſequētibꝰ diſciplinis.

MAthematica latine dicit doctrinal' ſcīa q̄ abſtra ctaꝫ conſiderat quātitatē. Abſtracta enim quā ti tas eſt: quā intellectu a materia ſeparātes vl' ab alijs accidentibus: vt eſt par: ipar. vl' ab alijs huiuſcemodi ī ſola ratiociatiōe tractamꝰ. Cuiꝰ ſpēs ſūt quattuor. i. arithmetica: muſica: geometria ⁊ aſtro nomia. Arithmetica eſt diſciplina quātitatis nūerabil' ſm ſe. Muſica eſt diſciplina q̄ de numeris loqᷓ: qui ineniunᷓ ī ſonis. Geometria eſt diſciplina magnitudinis ⁊ formarū. Aſtronomia eſt diſciplina: q̄ curſus cęleſtiū ſiderum atqꝫ figuras cōtemplaᷓ: atqꝫ oēs habitudines ſtellarū. Quas di ſciplinas: deīceps paulo latiꝰ indicabimꝰ: vt earum cauſę competenter poſſint agnoſci.

¶ Incipit liber tertius.

¶ De vocabulo arithmeticę diſciplinę. Cap. I.

ARithmetica eſt diſciplina numeroꝝ. Gręci eni numerū rithmon dicunt. Quā ſcriptores ſęcu lariū litteraꝝ iter diſcipli nas mathematicas ideo ꝓ mam eē voluerūt: qm̄ ipa vt ſic nulla alia indiget di ſciplina. muſica aūt ⁊ geo metria ⁊ aſtronomia quę ſequūtur vt ſunt atqꝫ ſub ſiſtant. iſtiꝰ egent auxilio.

¶ De auctoritatibus eius Cap. II.

n Umeri diſciplinā apud gręcos primum pythagorā auctūnāt cōſcripſiſſe: ac deinde a nicomacho diffu ſius eē compoſitaꝫ q̄ꝫ apud latinos: primus apuleiꝰ: deinde boetius tranſtulerunt.

¶ Quid ſit numerus ⁊ vnde dicatur. Cap. III.

n Umerus āt eſt mltitudo ex vnitatibꝰ cōſtituta. Nā vnū ſemen numeri eē: non nūerum volunt. Nume ro aūt nūmus nomē dedit: ⁊ a ſui frequētatiōe voca bulum īdidit. Unꝰ ex gręco nomē trahit. Gręci. n. vnū ενα dicūt: ſic duo ⁊ tres: q̊s illi Δυο ⁊ tria appellant. Quattuor vero a figura quadrata nomē ſūpſerūt: Quinqꝫ aūt nō ſm nām ſed ſm placitū volūtatis vocabulū acceperūt: ab eo qui numeris noīa īdidit. Sex aūt ⁊ ⁊ ſeptē a gręco veniūt. Jn multis eni nominibus quę in gręco aſpirationem hñt: nos pro aſpiratione ſ ponimꝰ. Jnde pro hex ſex: pro hepta ſeptē: ſicut ꝓ herpillo herba ſerpillū. Octo vero per trāſla tionē. ſic illi οκτω. ⁊ nos octo: ita illi εννεα. nos nouē: illi δ ca: nos decem. Dicti autē a gręca ęthymologia: eo ꝙ ligent ⁊ cōiungāt infra iacētes numeros. Nā Δεσμευειν cōiunge re vel ligare apud eos diciᷓ. Porro viginti dicti ꝙ ſint de cem bis geniti. u. p. b. lr̄a poſita. Trigita ꝙ a ternario dena rio gignātur: ſic vſqꝫ ad nonaginta. Cētū v̄o vocati a canto qȯ eſt circulus. Ducēti a duo ⁊ cētū: ſic ⁊ reliq vſqꝫ ad mil le. Mille. aūt a mltitudine: vñ ⁊ militia q̄ſi mlticia. Jnde ⁊ milia q̄ gręci mutata lr̄a. i. r. p. l. μυριαδασ vocāt.

¶ Quid pręſtent numeri. Cap IIII.

r Atio numeroꝝ contēnenda non eſt. Jn multis eniꝫ ſanctarū ſcripturarū locis quātū myſteriū habeāt elucet. Nō. n. fruſtra ī laudibꝰ dei dcm̄ ē. Oīa ī men ſura ⁊ numero ⁊ pondere feciſti. Senariꝰ nāqꝫ q ptibꝰ ſuis pfectꝰ ē pfectionē mūdi q̄dā nūeri ſui ſignificatiōe d̄clarat Similiter et. 40. dies quibus moyſes et helias et ipſe dn̄s ieiunauerūt: ſine nūerorum cognitione non intelliguntᷓ. Sic ⁊ alij ī ſcripturis ſanctis nūeri exiſtunt: quoꝝ figuras nō niſi noti huius artis ſciētię ſoluere poſſunt. Datuꝫ ē ēt nobis ex aliqua pte ſub numeroꝝ cōſiſtere diſciplina: quā do horas p eam diſcimꝰ: qñ de mēſium curriculo diſputa mus: qñ ſpaciū anni redeūtis agnoſcimꝰ. Per nūeꝝ ſigdē ne cōfundamur īſtruimur. Tolle nūerū ī rebꝰ oībus ⁊ oīa pereūt. Adime ſeculo calculi cōpotū ⁊ cūcta ignorantia cę ca complectitur: nec differri poteſt a cęteris animalibus q̄ calculi neſciunt rationem.

¶ De prima diuiſione parium ⁊ imparū. Capi. V

n Umerus diuidiᷓ: paribus ⁊ imparibus. Par nūerꝰ diuiditur ī his. Pariter par pariter impar: ⁊ impari ter par: ⁊ impariter impar. Jmpar nūerus diuiditur in his. ꝓmū ⁊ ſimplū: ſcdm ⁊ cōpoſitū: tertiū mediocre: qui quodāmō ꝓmus ⁊ incōpoſitꝰ eſt. alio v̄o mō ſcōs ⁊ cōpoſi tus ē. Par nūerꝰ ē q ī duabꝰ ęquis ptibꝰ diuidi pt: vt duo ⁊ .4. ⁊. 8. Jmpar v̄o nūerꝰ eſt q diuidi ęquis ptibꝰ negt. vno medio vl' deficiēte vel ſupante: vt tres. 5. 7. 9. ⁊ reliq̄. Pari ter par nūerus eſt q ſm parē nūerū pariter diuidiᷓ: quouſ qꝫ ad indiuiſibilē pueniat vnitatē: vtputa ſexagitaq̄tuor habꝫ medietatē. 32. hic autē. 16. 16. v̄o. 8. octonariꝰ. 4. q̄ter nariꝰ. 2. binariꝰ vnū: qui ſingularis indiuiſibilis ē. Pariter impar ē qui ī partes ęquas recipit ſectionē. ſꝫ ptes eiꝰ mox inſecabiles pmanent: vt. 6. ⁊. 18. trigita ⁊ qnquagita. Mox eni ſi hūc nūerum diuiſeris: īcurris in nūerū quē ſecare nō poſſis. Jmpariter par nūerus eſt: cuius partes etiaꝫ diuidi poſſūt: ſed vſqꝫ ad vnitatē nō perueniūt: vt vigitiqnatuor. Hi enim in medietate diuiſi. 12. faciunt: rurſūqꝫ in aliā me dietatē. 6. deinde ī aliā tres: ⁊ vltra diuiſionē non recipit ſe ctio illa: ſed ante vnitatē inuenitur terminus queꝫ ſecare non poſſis. Jmpariter impar ē quo ab impari numero ipa riter menſuratur: vt. 25. 49. qui dum ſint impares numeri ab imparibus etiā partibus diuiduntur. vt ſepties ſeptem quadragies noni: ⁊ quinquagies quini. Jmparium nume rorum alij ſimplices ſunt: alij compoſiti: alij mediocres. Simplices ſunt qui nullam partem habent niſi ſolaꝫ vni tatem: vt ternarius ſolam tertiam: et quinarius ſolam qn tam: ⁊ ſeptēnarius ſolam ſeptimam: his enim vna pars ſo la eſt. Compoſiti ſūt qui nō ſolū vnitatē metiuntur: ſed ēt alieno nūero ꝓcreantur. vt. 9. 15. ⁊. 21. Dicimꝰ. n. ter terni: ⁊ ſepties terni: ter quini ⁊ ⁊ qnquies quini. Mediocres nu meri ſūt qui quodāmodo ſimplices ⁊ icōpoſiti eē vidētur. alio vero modo ⁊ cōpoſiti. verbi gr̄a. nouē ad. 25. dū cōpa ratus fuerit primꝰ eſt ⁊ icōpoſitꝰ: qr nō hꝫ cōem numerū ni ſi ſolū monadicū. Ad. 15. v̄o ſi cōpatus fuerit. ſecundus ē ⁊ cōpoſitus: qm̄ ieſt illi cōmunis numerꝰ ꝑter mōadicū. i. ter narius nūerus q nouē mēſurat ter terni ⁊ qndeciꝫ ter qni. Jtē pariū numeroꝝ alij ſūt ſupflui: alij diminutiui: alij pfe cti. Supflui ſūt quoꝝ ptes ſimul ductę plenitudinē ſuam

Ayuntamiento de Madrid

excedũt:vtputa duodenariꝰ:hʒ eñi partes.v. duodecimaʒ qđ eſt vnũ.ſextã qđ duo.quartã qđ tria:tertiã qđ.iiij.dimidiã qđ ſex.vnũ .n.ꝛ duo ꝛ tria ꝛ quattuoꝛ ꝛ ſex ſimľ ducta.xvi.faciũt: ꝛ longe a duodenario excedũt:ſic ꝛ alij ſimiles pľrimi:vt duodeuiceſimus:ꝛ multi tales.Diminutiui nũeri ſũt:q partibus ſuis cõputati:minoꝛẽ ſũmã efficiũt: vtputa denarius cuiꝰ partes ſũt tres.decima qđ ẽ vnũ.qnta quod duo.dimidia qđ qnqʒ.Unum eñi ꝛ duo ꝛ qnqʒ ſimľ ducta octonariũ faciunt longe a denario minoꝛẽ.Simiľ eſt huic octonarius ꝛ alij plurimi:q in partes redacti ĩfra conſiſtũt. Perfectus numerus ẽ q ſuis ptibus adiplet̃ vt ſenarius. habet eñi tres ptes.ſextã:tertiã:ꝛ dimidiã.Sexta eñi eius vnũ eſt.tertia duo.dimidia tres.Hę ptes in ſũmã ductę.i. vnũ ꝛ duo ꝛ tria:ſimul eundẽ cõſũmãt pficiuntqʒ ſenariũ. Sũt aũt pfecti numeri ĩtra denariũ ſex.intra cẽtenarium. xxviij.intra millenariũ quadringenti nonagintaſex.

De ſecũda diuiſiõe totius numeri. Cap. VI

OMnis numerus aut ẜm ſe conſiderat̃ :aut ad aliqd. Iſte diuidit̃ ſic.Alij eñi ſũt ęquales:alij ĩęquales Iſte diuiditur ſic: Alij ſũt maioꝛes:alij ſunt minoꝛes. Maioꝛes diuidũtur ſic.l.multiplices.ij. ſupparticulares .iij.ſuppartientes.iiij.multiplices ſupparticulares.v.multiplices ſuperpartiẽtes.Minores diuidũt̃ ſic.l.ſubmultiplices.ij.ſupparticulares.iij. ſubſuppartientes.iiij.ſubmultiplices. ſubſupparticulares .v. ſubmľtiplices ſubſuppartientes.Per ſe nũerus eſt q ſine relatiõe aliqua dr̃.vt.ij.iij.v.vi.ꝛ cęteri ſimiles.Ad aliqd ẽ numerus q relatiue ad alios cõpat̃.vt.ṽ.grã.iiij.ad.ij. dũ cõparatus fuerit duplex dr̃ ꝛ multiplex.ſex ad.iij.viij.ad.iiij.x.ad .v. ꝛ iterum tres ad vnũ.triplex.ſex ad.ij.ix.ad.iij.ꝛ cęteri.Eq̃les numeri dicũt̃ q ẜm q̃titatẽ ęquales ſũt. ṽ.grã.ij.ad .ij. iij.ad.iij.x.ad.x.c.ad.c.Inęq̃les nũeri ſt̃ q adinuicẽ ꝯpati ĩęqualitatẽ demõſtrãt.vt.iij.ad.ij.iiij.ad.iij.v.ad.iiij.x.ad. vi.ꝛ viľr maioꝛ mioꝛi:aut mioꝛ maioꝛi:hꝰ dũ ꝯpatus fuerit: ĩęq̃lis dr̃. Maioꝛ nũerus ẽ q habet ĩ ſe illũ minoꝛẽ nũerũ ad quẽ ꝯpat̃:ꝛ aliqd plus.vt ṽ.grã.Quinarius nũerꝰ trinario nũero foꝛtioꝛ ẽ:eo ꝙ habet qnariꝰ nũerus ĩ ſe trinariũ: ꝛ alias ptes eiꝰ duas:ꝛ reliq tales. Mioꝛ nũerus ẽ q cõtinetur a maioꝛe ad quẽ ꝯpat̃ cũ aliq̃ pte ſui:vt ternarius ad qnariũ.cõtinet̃ eñi ab eo cũ duabus ptibus ſuis . Mľtiplex nũerus ẽ q hʒ ĩ ſe illũ minoꝛẽ nũerum:bis aut ter aut q̃ter aut mľtipliciter:vt ṽ.g.Duo ad vnũ dũ compati fuerit duplex ẽ.iij.ad.ı.triplex.iiij.q̃druplex ꝛ reliq. Ecõtra ſubmľtiplex nũerus ẽ q ĩtra multiplicẽ cõtinet̃ bis aut ter aut q̃ter:aut multipliciter:vt.ṽ.grã.vnꝰ a duobus bis cõtinet̃: a tribus ter:a q̃tuoꝛ quater:a qnqʒ qnqes:ꝛ ab alijs multipliciter.Supparticularis nũerus ẽ dũ foꝛtioꝛ cõtinet ĩfra ſe ĩferioꝛẽ nũerũ circa quẽ cõpat̃.ſiľr ꝛ vnã ptẽ eiꝰ:vt.ṽ.g.iij. ad.ij.dũ ꝯpati fueri:ꝯtinẽt ĩtra ſe duos:ꝛ aliũ vnũ q media ps ẽ duoꝝ.Quatuoꝛ ad tres dũ ꝯpati fuerit cõtinẽt ĩ ſe.iij. ꝛ aliũ vnũ q ẽ tertia ps triũ.Iterũ qnqʒ ad q̃ttuoꝛ dũ ꝯpati fuerit hñt ĩ ſe quaternariũ nũerũ ꝛ aliũ vnũ q quarta ps eẽ dr̃ quaternarij nũeri ꝛ cęteri tales.Suppartiẽs nũerus ẽ q ĩ ſe ĩferioꝛẽ numerũ totũ ꝯtinet:ꝛ ſup hoc alteras ptes eius duas:aut.iij.aut.iiij.aut.v.aut alias.vt.ṽ.g.v.ad.ij.dũ ꝯpati fuerit:hʒ ĩ ſe qnariꝰ nũerꝰ trinariũ:ꝛ ſup h̃ alias ptes eius duas.Septẽ ad.iiij.dũ ꝯpati fuerit hñt ĩ ſe.iiij.ad alias ptes eiꝰ.iij.nouẽ ad qnqʒ dũ ꝯpati fuerit:hñt ĩ ſe qnqʒ ꝛ alias q̃ttuoꝛ ptes eiꝰ.Sbſuppartiẽs nũerus ẽ q ꝯtiet̃ ĩ nũero ſuppartiẽti:cũ aliqbus ptibus ſuis duabus aut tribꝰ aut pluribus:vt.ṽ.g.iij.ꝯtinẽt̃ a.v.cũ alijs duabus ptibus ſuis. v.a.ix.cũ.iiij.ptibꝰ ſuis.Sbſupparticľaris nũerus ẽ mioꝛ:q ꝯtinet̃ ĩ foꝛtioꝛi nũero cũ aliq̃ pte ſua:aut media:aut tertia aut q̃rta:aut qnta.vt.ṽ.g.ij.ad.iij.iij.ad.iiij.iiij.ad.v.ꝛ cęteri.Multiplex ſupparticľaris nũerus ẽ q dũ ꝯpatus ad ĩferioꝛẽ ſibi nũerũ fuerit: ꝯtinet ĩ ſe totũ ĩferioꝛẽ nũerũ multipliciter cũ aliq̃ pte eius.vt.ṽ.g.v.ad.ij.dũ ꝯpati fuerit ꝯtinẽt ĩ ſe bis bini.iiij.ꝛ vnã ptẽ eiꝰ.Nouẽ ad.iiij.dũ ꝯpati fuerit:cõtinẽt ĩ ſe bis quaterni:ꝛ vnã ptẽ eius.Submultiplex ſupparticularis nũerus ẽ q dũ ꝯpatus ad ĩferioꝛẽ ſibi nũerũ fuerit:cõtinet eũ multipliciter cũ alijs ptibꝰ eius:vt .ṽ. grã.viij.ad.iij.dũ cõpati fuerit cõtinẽt ĩ ſe bis terni cũ alijs duabus ptibus eius.xiiij.ad .vi.dũ ꝯpati fuerit:ꝯtinẽt ĩ ſe bis ſeni:cũ alijs duabus ptibus eius.xvi.ad. vij. dũ ꝯpati fuerit:ꝯtinẽt ĩ ſe bis.viij.cũ alijs duabus ptibus eius .xxi. ad.ix.dũ ꝯpati fuerit ꝯtinẽt ĩtra ſe bis.ix.cũ alijs tribus ptibus eius.Submultiplex ſuppartiõalis numerus ẽ q dum ad foꝛtioꝛẽ ſibi ꝯpatus fuerit cõtinet̃ ab ab eo mľtipliciter cũ aliqbus ptibus ſuis:vt.ṽ.g.iij.ad.viij.ꝯtinet̃ bis cũ duabus ptibus ſuis.iiij.ad.xi.ꝯtinẽt̃ bis cũ tribus ptibus ſuis.

De tertia diuiſiõe totius nũeri. Cap. VII.

n Umeri aut diſcreti ſũt:aut cõtinentes. Iſte diuidit̃ ſic.l.linealis. ij.ſuperficioſi.3.ſolidi.Diſcretꝰ nũerꝰ eſt:qꝛ diſcretis monadibus cõtinet̃: vt ṽbi .g.3. 4. 5.6.ꝛ reliq.Cõtinẽs nũerus ẽ q cõiũctis monadibꝰ ꝯtinet̃: vt ṽbi.g.Ternariꝰ nũerꝰ ĩ magnitudie ĩtelligit̃.i.linea:aut ſpaciũ:aut ſolidũ dr̃.Cõtinẽs ſiľr:vt q̃ternariꝰ ꝛ qnariꝰ nũeri. Linealis nũerus ẽ q inchoans a monade lineaľr deſcribit̃ ad infinitũ. Uñ alpha ponit̃ p ſignatione linearũ: qm̃ hęc littera vnum ſignificat apud gręcos. Supficialis numerus ẽ q nõ ſolũ lõgitudine:ſʒ ꝛ latitudine cõtinet̃:vt trigonus q̃dratus qnquangulus vel circľares nũeri:ꝛ ceteri q ſemp ĩ plano pede.i.ſuperficie continentur.

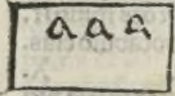

Trigonus numerus eſt iſta.

Quadratus numerus eſt iſta.

Quinquangulus eſt ita.

Circularis eſt iſta.

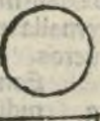

Qui dũ ſiľr multiplicatꝰ fuerit a ſe inchoãs ad ſe conuertitur.vt verbi grã Quiquies quini vicies quinquies ita.

Solidus nũerus eſt q lõgitudine ꝛ altitudie cõtinetur:vt ſunt pyramides qui in moduʒ flamme conſurgunt ita.

Cubus vt ſunt teſſere ita.

Sphęre qbꝰ ẽ equalis vndiqʒ rotũditas ita.

Sphęricus aũt nũerus eſt q circulato nũero mľtiplicatus a ſe ĩchoat ꝛ ĩ ſe ꝯuertit̃:qnqes quini vicies quinquies. Hic circulus dum ĩ ſe ipſo multiplicatꝰ fuerit facit ſphęram.i.quinquies.25.125.

De dr̃ia arithmeticę geometricę ꝛ muſice. Cap. VIII.

i Nter arithmeticaʒ aũt ꝛ geometriam ꝛ muſicaʒ h̃ intereſt vt mediã inuenias in arithmetica. Primo ſic queris.Cõiũgis extrema ꝛ diuidis ꝛ facis medium:vtputa fac extrema eſſe.vi.ꝛ.xij.ſimul iũgis ꝛ facinut

Ayuntamiento de Madrid

xviij.partiris media ⁊ facis.ix.qđ ē analogicū arithmeticę: ⁊ medius quot monadibus ſuperat primū:bis ſupeř ab extremo:ſuperāt eni.ix.vi.tribus monadib⁹:bis ſupař a.xij. Scđʒ geometriā vero ita q̄ris.Extrema multiplicata tantū faciunt quantum ⁊ media multiplicata:vtputa.vi.⁊.xij. multiplicata facient ſeptuagies dipōdius.media.viij.⁊.ix. multiplicata tantūdem faciunt.Scđm muſicam ita. Qua parte ſuperat medius primum:eadē parte ſuperatur medius ab extremo:vtputa.vi.⁊.viij.duabus partibus ſuperāt: quę duę partes tertia media.viij.ſuperatur ab vltima: nona vel decima ſecunda.

Arithmetica medietas.

vi. ix. xij.

Muſica medietas.

v. viij. xi.

Geometrica medietas.

vi. viij. ix. xij.

Cap. IX.

¶ Cur numeri īfiniti exiſtūt.

NUmeros aūt īfinitos eē certiſſimū eſt:qm̄ in quocūqʒ numero finē faciendū putaueris.ideſt ipē nō dico vno addito augeri:ſed quālibet igēté multitudinē continēs:ī ipa rōne atqʒ ſciētia numerorū nō ſolum duplicari:verū ēt multiplicari pōt.Jta vero ſuis quiſqʒ numerus ꝓprietatibus terminař: vt nullus eorū par eē cuicūqʒ alteri poſſit.Ergo ⁊ diſpares inter ſe atqʒ diuerſi ſūt:⁊ ſinguli qqʒ finiti ſūt ⁊ oēs īfiniti ſř.

¶ Quid ſit geometria:⁊ de inuentoribus ⁊ vocabulo eius. Cap. X.

g Eometrię diſciplina primū ab ęgyptijs reperta dicitur:qꝛ inundāte nilo ⁊ oibus poſſeſſionib⁹ eius limo obductis initiū terrę diuidende per lineas ⁊ menſuras nomen arti dedit.Quę deinde longius acumine ſapientium ꝑducta:⁊ maris ⁊ cęli:⁊ aeris ſpacia metiūř. Nam ꝓuocati ſtudioſi cęperunt poſt terrę dimēſionē ⁊ cęli ſpacia q̄rere:quāto iteruallo luna a terris:a luna ſol ipē diſtaret:⁊ vſqʒ ad verticē cęli quāta ſe mēſura diſtenderet:ſicqʒ interualla ipa cęli orbiſqʒ ambitū ꝑ numerū ſtadiorū rōne probabili diſtinxerūt.Sed qꝛ ex terre dimēſione hęc diſciplina cępit ex initio ſui ⁊ nomē ſeruauit. Nā geometria de terra ⁊ de mēſura nūcupata eſt.Terra eni gręce γη vocatur. μετρον mēſura. Hui⁹ diſciplinę ars cōtinet ī ſe liniamēta īterualla:magnitudines ⁊ figuras:⁊ in figuris dimēſiōes ⁊ nūeros.

¶ De q̄driptita diuiſiōe geometrię. Cap.XI.

g Eometrię quadripartita diuiſio ē:ī planū in magnitudinē nūerabilē: in magnitudinē rōnalē ⁊ figuras ſolidas.Planę figurę ſūt q̄ longitudine ⁊ latitudine contineř q̄ ſūt iuxta platonē numero qnqʒ. Nūerabil' magnitudo ē q̄ nūeris arithmeticę diuidi pōt.Magnitudīes rōnales ſūt quarū mēſurā ſcire poſſum⁹. Jrrōnales vō quarū mēſure q̄ntitas cognita nō habeř.

¶ De figuris geometrię. Cap. XII

f Jgurę ſolide ſūt q̄ lōgitudie ⁊ latitudie ⁊ altitudine ɔtineř:vt ē cub⁹.cui⁹ ſpēs qnqʒ ī plano. Quarū p̄ª. plano pede circulus eſt figura plana ita:q̄ vocatur circūducta:cuius ī medio punctus ē quo cuncta conuergunt:qđ centruʒ geometrici vocāt latini pūctum circuli nuncupant.plano pede ita.

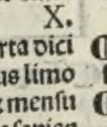

¶ Quadrilatera figura eſt in plano quadrata: queſub quattuor rectis lineis iacet ita.

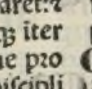

¶ Dianathetō grāmatō figura plana ita.

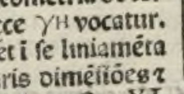

¶ Orthogonium ideſt rectiangulū: figura plana ī plano pede.Eſt enim triangulum ⁊ habet angulum rectum ita.

¶ Jſopleros figura plana recta ⁊ ſubtiliter conſtituta in ſolidum ita.

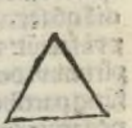

¶ Sphera ē figura in rotundū formata ita paribus cunctis ęqualibus in ſolidum.

¶ Cubus eſt figura ꝓpria ſolida:quę lōgitudine ⁊ latitudine ⁊ altitudine continetur inſolidum ita.

¶ Cylindrus eſt figura q̄drata habens ſuperius ſemicirculum in ſolidum ita.

¶ Conon figura quę ab amplo ī anguſtū finit ſicut orthogonium ita.

¶ Pyramis eſt figura quę in modū ignis ab amplo in acumen conſurgit ita.Jgnis enim apud gręcos pyrin appellatur.

¶ Sicut autē infra.io.omnis eſt numer⁹: ita infra hunc circuluʒ oium figurarūʒ ɔcludiř ābit⁹

¶ Prima aūt figura h⁹ artis punctus eſt:cuius pars nulla eſt.Secūda eſt linea preter latitudinē longitudo. Recta linea eſt quę ex equo in ſuis punctis iacet.ſuperficies vero qđ longitudines ⁊ latitudines ſolas habʒ. Supficiei vero fines linee ſūt:Quorum forme ideo in ſupiorib⁹.io.figuris poſitę non ſunt:qꝛ intra eas inueniuntur.

¶ De numeris ſm geometriā quęrēdis. Capi. XIII.

NUmeros aūt ſm geometriā ita quęris. Extrema quippe eius multiplicata tantum faciūt q̄ntum ⁊ media duplicata: vt puta.6.⁊.iz.multiplicata faciunt ſeptuagies dipōdius media.8.⁊.9. multiplicata tantundem faciunt.

¶ De muſica ⁊ eius nomine. Capi. XIIII.

MUſica ē peritia modulatiōis ſono cantuqʒ cōſiſtens:⁊ dicta muſica ꝑ deriuationem a muſis.Muſę aūt appellatę απο του μωσαι.i.a q̄rēdo:qꝛ ꝑ eas ſicut antiq voluerūt vis carminū ⁊ vocis modulatio q̄reretur. Quarū ſon⁹ qꝛ ſenſibilis res ē:⁊ p̄terfluit in p̄teritū tp̄s īp̄mituꝛqʒ mēorię.inde a poetis iouis ⁊ mēorię filias muſas eſſe ɔficťū ē. Niſi eniʒ ab hoie memoria teneantur ſoni pereunt:quia ſcribi non poſſunt.

¶ De inuentoribus eius. Capi. XV

m Oyſes dicit reptorē muſicę artis fuiſſe tubal:q fuit de ſtirpe cain aū diluuiū.Gręci vero pythagorā dicūt h⁹ artis inueniſſe p̄mordia ex malleorum ſonitu ⁊ cordarum extenſione percuſſa.Alij Linuʒ thebeum ⁊ cętum ⁊ amphion n muſica arte primos claruiſſe ferunt. Poſt quos paulatim directa eſt precipue hęc diſciplin...⁊ aucta multis modis.eratqʒ tam turpe muſicam neſcire q̄ litteras.Jnterponebař aūt nō modo ſacris:ſed ⁊ oibus ſolennibus omnibuſqʒ lętis vel triſtioribus reb⁹: vt enim ī veneratiōe diuina hymni:ita ī nuptijs hymenei ⁊ in funeribus threni:⁊ lamenta ad tybias canebanř. Jn conuiuijs vero lyra ⁊ cithara circūferebatur:⁊ accubantib⁹ ſingulis ordinabatur conuiuiale genus canticorum.

¶ Quid poſſit muſica. Capi. XVI.

Ayuntamiento de Madrid

Taçꝫ ſine muſica nulla diſciplina põt eſſe
ꝑfecta. Nihil enī ē ſine illa. Nã ꝛ ipe mun
dus quadã armonia ſonoꝝ ferr̄ eē cõpoſi/
tus ꝛ cęlũ ipm ſub armonię modulatiõe re
uolui. Muſica mouet affectꝰ ꝓuocat in di
uerſũ habitũ ſenſus. In pręlys quoqꝫ tubę
cõcentus pugnãtes accēdit: ꝛ quanto vehe
mētioꝛ fuerit clãgoꝛ: tãto fit ad certamē animꝰ foꝛtioꝛ. Si
quidē ꝛ remiges cantꝰ hoꝛtar̄ ad tolerandos quoqꝫ labo/
res: muſica animũ mulcet: ꝛ ſinguloꝝ operũ fatigationem
modulatio vocis ſolar̄. Excitatos quoqꝫ aĩos muſica ſe/
dat: ſicut de dauid legir̄ q a ſpũ ĩmũdo ſaulē arte modula
tiõis eripuit. Ipas quoqꝫ beſtias necnon ꝛ ſerpentes volu
cres atqꝫ delphinos: ad auditũ ſue modulatiõis muſica ꝓ
uocat. Sed ꝛ qcqd loquimur vel itrinſecus venaꝝ pulſibꝰ
cõmouemur: per muſicos rithmos: armonię virtutibꝰ pro
batur eſſe ſociatum.

De tribus partibus muſicę. Cap. XVII.

Uſicę ſũt tres. i. armonica: rithmica: metrica. Armo
m nica ē quę decernit ĩ ſonis acutũ ꝛ grauez. Rithmi
ca ē q̃ requirit incurſionē verboꝝ vtrũ bene ſonꝰ an
male cohereat. Metrica eſt q̃ mēſurã diuerſoꝛũ metroꝛuꝫ
pꝛobabili ratione cognoſcit: vt verbi gratia. heroicum: iam
bicum: elegiacum: ꝛc̃.

De trifoꝛmi muſicę diuiſione. Cap. XVIII.

D oēm ſonum qui materies cãtilenarum
eſt: trifoꝛmem cõſtat eſſe naturam. Pꝛima
eſt armonica que ex vocum cantibus con
ſtat: ſecũda oꝛganica: quę ex flatu conſiſtit:
tertia rithmica quę in pulſu digitoꝛum nu
meros recipit. Nã aut voce editur ſonus: ſi
cut ꝑ fauces: aut flatu: ſicut ꝑ tubam vel ti
biã: aut impulſu: ſicut per citharam: aut ꝑ quodlibet aliud
qđ percutiendo canoꝝ ē.

De p̃ma diuiſiõe muſicę q̃ armõiaca dr̄. Cap. XIX.

Rima diuiſio muſicę q̃ armoniaca dicir̄. i. modula
p tio vocis pertinet ad comędos tragędos: vel choꝛos
vel ad oēs qui voce ꝓpꝛia canunt. Hęc ex animo ꝛ
coꝛpoꝛe motũ facit: ꝛ ex motu ſonũ: ex quo colligitur muſi
ca que in homine vox appellar̄. Uox ē aer ſpũ verberatꝰ:
vnde ꝛ verba ſũt nũcupata. Pꝛopꝛie aũt vox hominũ ē ſeu
irrõnabiliũ animãtiũ. Nã in alys abuſiue non ꝓpꝛie ſonũ
vocē vocari: vt vox tubę ĩfremuit fractaſqꝫ littoꝛe voces.
Nã ꝓpꝛium eſt vt littoꝛei ſonēt ſcopuli: ꝛ at tuba terribilē
ſonitũ ꝓcul ęre canoꝛo. Armonica ē modulatio vocis ꝛ cõ
coꝛdantia plurimoꝛum ſonoꝛum vel coaptatio. Sympho
nia eſt modulatiõis tēperamentũ ex graui ꝛ acuto concoꝛ
dantibus ſonis: ſiue ĩ voce ſiue ĩ flatu ſiue ĩ pulſu. Per hãc
qppe voces acutioꝛes grauioꝛeſqꝫ cõcoꝛdãt. ita vt qſqs ab
ea diſſonuerit ſenſũ auditoꝛis offendat. Cuius contraria ē
diaphonia: ideſt voces diſcrepãtes vel diſſonę. Euphonia
ē ſuauitas vocis hec ꝛ melos a ſuauitate ꝛ melle dicta. Die
ſtema eſt vocis ſpaciũ: ex duobus vel pluribus ſonis apta
tum. Dieſis eſt ſpacia quedã ꝛ deductiões modulãdi: atqꝫ
vergentes de vno ĩ alterum ſonũ. Tonus ē acuta enuncia
tio vocis. Eſt enim armonię differentia ꝛ quantitas quę in
vocis accentu vel tenoꝛe conſiſtit: cuius genera in. xv. par
tibus muſici diuiſerunt. ex quibus pꝛimus hyperlidius: no
uiſſimus ꝛ acutiſſimus hypodoꝛius: oĩum grauiſſimus. Cã
tus ē inflexio vocis. Nã ſonus directus eſt: pręcedit autez
ſonus cãtũ. Arſis eſt vocis eleuatio: hoc ē initium. Theſis
vocis poſitio: hoc ē finis. Suaues voces ſũt: ſubtiles ꝛ ſpiſ/
ſę: clarę: atqꝫ acutę. Perſpicuę voces ſunt: quę longius pro
trahunr̄ ita vt omnem ipleant continuo locum ſicut clan/
goꝛ tubarum. Subtiles voces ſunt quibus non eſt ſpiritus
qualis eſt infantium vel mulierũ vel egrotantiuꝫ: ſicut in
neruis. Quę enĩ ſubtiliſſime coꝛdę ſunt: ſubtiles ac tenues
voces emittunt. Pingues ſunt voces quãdo ſpiritus mul
tus ſimul egreditur: ſicut viroꝛum. Acuta vox eſt tenuis al
ta. ſicut in coꝛdis videmus. Dura vox ē quę violēter emit
tit ſonos: ſicut tonitruum ſicut incudis ſonus: quotiens in
durum malleus percutitur ferrum. Aſpera vox eſt rauca ꝛ
quę diſpergitur ꝑ minutos ꝛ ĩ diſſimiles pulſus. Cęca vox
ē q̃ mox vt emiſſa fuerit cõticeſcit: atqꝫ ſuffocata nequaq̃ꝫ
longius ꝓducitur: ſicut ē ĩ fictilibꝰ. Uinnola vox eſt mol/
lis atqꝫ flexibilis: ꝛ vinnola dicta a vino hoc ē cincino mol
liter flexo. Perfecta aũt vox ē alta ſuauis ꝛ clara. Alta vt ĩ
ſblimi ſufficiat: clara vt aures ipleat: ſuauis vt aĩos audiē
tiũ blandiat. Si ex his aliquid defuerit: vox ꝑfecta ñ erit.

De ſcđa diuiſiõe q̃ oꝛganica dicir̄. Cap. XX.

Ecũda diuiſio oꝛganica eſt: in his quę ſpũ
reflante cõpleta: in ſonum vocis animanr̄:
vt ſũt tubę: calami: fiſtulę: oꝛgana: pãdoꝛia
ꝛ his ſimilia iſtrumēta. Oꝛganũ vocabulũ
ē gñale vaſoꝝ oĩuꝫ muſicoꝝ. Hoc aũt cui
folles adhibēr̄: alo gręci noĩe appellãt. Ut
ãt oꝛganũ dicar̄. magis ex ea vl'garis ē grę̄
coꝝ ꝯſuetudo. Tuba p̃mũ a tyrrhēis iuēta ď qbꝰ Uirgiliꝰ:
Tyrrhēuſqꝫ tubę mugire ꝑ ethera clãgoꝛ. Adhibebar̄ ãt ñ
ſolũ ĩ p̃lys: ſꝫ ꝛ ĩ oĩbꝰ feſtis diebꝰ ꝑꝑ laudis vl' gaudy clarita
tē. Uñ ꝛ ĩ pſalterio dr̄. Canite initio mēſis tuba ĩ die ĩſigni
ſolēnitatis veſtrę. Preceptũ enĩ fuerat iudeis vt ĩitio nouę
lunę tuba clangerēt qđ ēt huc uſqꝫ faciũt. Tibias excogita
tas in phꝛygia ferũt. Has quidē diu funeribus tantũ adhi
bita. mox et ſacris gentiliũ. Tibias aũt appellatas putãt ꝙ
pꝛimũ de ceruinis tibys cruribuſqꝫ hinnulloꝛũ fierēt: vn
de ꝑ abuſionē ita cęptas vocarietiã quę ñ ď cruribꝰ oſſibuſ
qꝫ cēnt: Hinc et tibicē quaſi tibiaꝝ cãtꝰ. Calamꝰ nomē ꝓ
pꝛiũ arboris a calēdo. id ē fũdēdo voces vocatus. Fiſtulã
qdã putãt a mercurio iuētã aly a fauno quē gręci vocant
pana. Nõnulli eã ab idi paſtoꝛe: agrigētio ex ſicilia. Fiſtula
autem dicta ꝙ vocem emittat. Nam gręce fos vox. ſtalęſa
miſſa appellar̄. Sãbuca ĩ muſicis ſpēs ē ſimphoniaꝝ. Eſt
enĩ genꝰ ligni fragilis vnde ꝛ tibię cõponũr̄: Pandoꝛiꝰ ab
iuētoꝛe vocatus de quo Uirgilius: Pan pꝛimꝰ calamos cę
ra cõiũgere plures iſtituit. pan curat oues. oiuiũqꝫ magi/
ſtros. Fuit enĩ apud gētiles deꝰ paſtoꝛal': q p̃mꝰ diſpꝑes cala
mos ad canũ aptauit ꝛ ſtudioſa artę cõpoſuit.

De 3ª diuiſiõe quę rithmica nũcupar̄. Ca. XXI.

Ertia ē diuiſio rithimica ꝑtinēs ad neruos
et pulſus: cui danr̄ ſpēs citharaꝝ diuerſa/
rũ: Tympanũ quoqꝫ cymbalũ ſiſtrũ acita
bula ęnea ꝛ argētea: vel alia quę metallico
rigoꝛe ꝑcuſſa reddũt cũ ſuauitate tinnitũ
ꝛ cętera huiuſcemõi: Citharę ac pſaltery
reptoꝛ tubal vt prędictũ ē ꝑhiber̄. Iuxta
opionē ãt grecoꝝ citharę vl' reptꝰ fuiſſe ab appolliē credir̄
Foꝛma citharę ĩitio ſil'is fuiſſe tradir̄ pectoꝛi hũano quo
veluti vox e pectoꝛe: ita ex ipa cãtꝰ ederer̄: appellatãqꝫ ea
dē de cã: Nã pectꝰ doꝛica lingua cithara vocar̄. Paulatiꝫ
aũt plures eiꝰ ſpēs extiterũt. vt pſalteria: lirę: barbitę: phę
nices ꝛ pectides ꝛ quę dñr ĩdicę ꝛ feriũr̄ a duobꝰ ſil'. Iteꝫ
alię atqꝫ alię ꝛ quadrata foꝛma vel trigonali coꝛdaꝝ ēt nu
merꝰ multiplicatꝰ ē ꝛ cõmutatũ genꝰ. Ueteres autē citha
rã fidiculã vl' fidicē noĩauerũt. qꝛ tã cõcinũt ĩter ſe coꝛdę
eiꝰ q̃ꝫ hñ cõueĩũt ĩter quos fides ſit. Antiq̃ aũt cithara. 7.
coꝛdis erat. vñ et Uirg. Septē diſcrimina vocũ: Diſcrimi
na ãt iõ: ꝙ nulla coꝛda vicinę coꝛdę ſimilē ſonũ reddat. ſꝫ
iõ ſeptē coꝛdę vel quia totam vocem implent: vel quia ſe/
ptem motibus ſonat cęlum. Coꝛdas autem dictas a coꝛ/
de: quia ſicut pulſus eſt coꝛdis in pectoꝛe: ita pulſus coꝛ
dę in cithara. Has pꝛimus mercurius excogitauit: idem
qꝫ pꝛioꝛ in neruos ſonum ſtrinxit. Pſalterium quod
vulgo canticum dicitur, a pſallendo nominatum quod ad

Ayuntamiento de Madrid

eius vocem chorꝰ cõſonando reſpondeat. Eſt autem ſimilitudo citharę barbaricę in modum Δ deltę litterę. Sed pſaltery ⁊ citharę hęc differentia eſt: ꝙ pſalterium lignuʒ illud concauum vnde ſonus redditur ſuperius habet: ⁊ deorſum feriuntur cordę ⁊ deſuper ſonant. Cithara vero econtra concauitatem ligni inferius habet. Pſalterio aũt hebręi decacordon vſi ſũt: ꝓpter numerũ decaloguʒ legis. Lira dicta a po tu lirin. i. a varietate vocum: ꝙ diuerſos ſonos efficiat. Lirã primũ a mercurio inuẽtam fuiſſe dicũt: hoc modo. Cũ regrediẽs nillus in ſuos meatus: varia in cãpis reliquiſſet aĩalia: relicta ẽt teſtudo eſt: que cũ putrefacta eẽt: ⁊ nerui eius remãſiſſent: extenti ĩtra coriũ ꝑcuſſa a mercurio ſonitũ dedit. Ad cuius ſpẽʒ mercurius lirã fecit. ⁊ orpheo tradidit q eius rei maxime erat ſtudioſus. Unde ⁊ ęſtimatur eadem arte nõ feras tm̃: ſed ⁊ ſaxa atqȝ ſiluas: cantus modulatiõe applicuiſſe. Hanc muſici ꝓpter ſtudy amorẽ ⁊ carminis laudẽ: ẽt inter ſidera ſuarũ fabularum cõmẽtis collocatã eẽ finxerũt. Tympanũ eſt pellis vel corium ligno ex vna ꝑte extẽtuʒ. Eſt eni pars media ſymphonię: in ſimilitudinẽ cribri. Tympanũ aũt dictũ qḋ mediuʒ ẽ. Unde ⁊ margaritũ mediũ tympanũ dicit̃: ⁊ ipm vt ſymphõia: ad virgulã ꝑcutitur. Cymbala ⁊ acitabula q̃dã ſũt: q̃ percuſſa inuicẽ ſe tãgũt ⁊ ſonũ faciũt. Dicta ãt cymbala: qꝛ cum ballematia ſimul ꝑcutiũt̃. Ita eni gręci dicũt cymbala ballematia. Siſtrũ ab inuentrice vocatũ. Iſis eniʒ regina ęgyptioꝝ id genus inueniſſe ꝓbatur. Iuuenalis: Iſis ⁊ irato feriat mea lumina ſiſtro. Inde ⁊ hoc mulieres percutiunt: qꝛ inuentrix huius generis mulier extitit. Unde ⁊ apud amazonas ſiſtro ad bellũ fęminarũ exercitus vocabatur. Tintinabulũ de ſono vocis nomẽ hʒ: ſicut ⁊ plauſus manuũ: ſtridor valuarum. Symphonia vulgo appellatur lignũ cauũ ex vtraqȝ ꝑte pelle extẽta: quã virgulis hinc ⁊ inde muſici feriunt. Fitqʒ in ea ex concordia grauis ⁊ acuti ſuauiſſimus cantus.

¶ De muſicis numeris. Cap. XXII.

NUmeros aũt ſm muſicã ita q̃ris. Poſitis extremis vtputa vi. ⁊ decies dipondius: vides quot monadibꝰ ſuperet̃. vi. a. xy. ⁊ eſt vi. monadibus: ducis per quadratũ: ſexies ſeni faciũt. xxxvi. Cõiungis extrema illa ꝑma. vi. ad. xy. ſimul efficiũt. xviy. Partiris tricies ſexies ꝑ deciesocto efficitur dipõdius: Hos iungis cũ ſũma mĩore, ideſt ſexies erunt. viy. ⁊ erit mediũ inter. vi. ⁊. xy. Quapropter octo ſuperãt ſex duabꝰ monadibꝰ: ideſt tertia de ſexies. ⁊ ſuperãtur. viy. a. xy. iiy. monadibus tertia portione. Qua parte ergo ſuperat: eadẽ ſuperatur. Sed hęc rõ quẽadmodum in mundo eſt ex volubilitate circulorum: ita ⁊ in microcoſmo intantũ pręter vocem valet vt ſine ipſius perfectione etiam homo ſymphonys carẽs nõ cõſtet: eiuſdẽ muſicę ꝑfectiõe etiã metra conſiſtunt ĩ arſi ⁊ theſi. i. eleuatiõe ⁊ poſitiõe.

¶ De aſtronomia. Cap. XXIII.

ASTronomia eſt aſtrorum lex: quę curſus ſiderũ ⁊ figuras ⁊ habitudines ſtellarum circa ſe ⁊ circa terram indagabili rõne ꝑcurrit.

¶ De inuentoribus eius. Cap. XXIIII.

AStronomiã primi egypty ĩuenerũt. Aſtrologiã vero ⁊ natiuitatis obſeruãtiã: chaldei primi docuerũt. Abrahã aũt inſtituiſſe egyptios aſtrologiam: Ioſephus auctor aſſeuerat. Gręci autẽ dicunt hanc arteʒ ab athalante prius excogitatã. ideoqʒ dictus eſt ſuſtinuiſſe celum. Quiſquis aũt ille fuit motu celi ⁊ rõne animi excitatus: ꝑ tẽporũ vices: ꝑ aſtrorũ ratos diffinitoſqʒ curſus: per interualloꝝ ſpacia moderata conſiderauit dimenſiões quaſdã ⁊ numeros: quę diffiniendo ac ſecernendo in ordineʒ nectens aſtrologiam repit.

¶ De ſcriptoribꝰ aſtronomię. Cap. XXV

IN vtraqʒ aũt lingua diuerſorum quidem ſunt ď aſtronomia ſcripta volumina: inter quos tñ ptholemeus rex alexandrię apud rgęcos habetur pręcipuus: hic etiã ⁊ canones ĩſtituit quibus curſus aſtroꝝ inueniat̃.

¶ De differentia aſtronomię ⁊ aſtrologię Cap. XXVI.

INter aſtronomiam aũt ⁊ aſtrologiam aliquid differt. Nam aſtronomia: cęli cõuerſionem: ortꝰ: obitus: motuſqʒ ſiderum continet: vel qua ex cauſa ita vocentur. Aſtrologiam vero partim naturalis parti ſuperſtitioſa ẽ. Naturalis dum exequitur ſolis ⁊ lunę curſus vel ſtellarum certaſqʒ temporũ ſtationes. Superſtitioſa vero eſt illa quaʒ mathematici ſequunt̃: qui in ſtellis augurantur: qqʒ etiaʒ. xy cęli ſigna ꝑ ſingula animę vl' corporis membra diſponũt: ſiderũqʒ curſu natiuitates hoĩum ⁊ mores ꝓdicare conant̃.

¶ De aſtronomię rõne. Cap. XXVII.

ASſtronomię rõ: modis plurimis conſtat. Diffinit enim qd ſit mundus: quid celum: quid ſphęre ſitus ⁊ curſus: qd axis cęli ⁊ poli: quę ſint climata cęli: qui curſus ſolis ⁊ lunę: atqʒ aſtrorum ⁊ cetera.

¶ De mũdo et eiꝰ noie. Capi. XXVIII

MUndꝰ eſt is qui ꝯſtat ex cęlo ex terra ex mari cunctiſqʒ ſideribus. Qui iccirco mũdus eſt appellatus: qꝛ ſemper in motu eſt. nulla enim requies eius elementis conceſſa eſt.

¶ De forma mundi. Capi. XXIX.

FOrmatio mundi ita demonſtratur. Nã quẽadmodum erigitur mundus in ſeptẽtrionalem plagam: ita declinatur in auſtralem. Caput autem eius ⁊ quaſi facies orientalis regio eſt: vltima pars ſeptentrionalis eſt.

¶ De cęlo ⁊ eius nomine. Capi. XXX

CEluʒ philoſophi rotundũ volubile atqʒ ardens eſſe dixerũt: vocatũqʒ hoc noie: eo ꝙ tanq̃ȝ vas cęlatũ impreſſa ſigna habeat ſtellarum. Diſtinxit enim id deus claris luminibus ⁊ impleuit ſole. ſ. ⁊ lunę orbe fulgenti: ⁊ aſtrorum micantium ſplendentibus ſignis adornat. Hoc autem gręce hiranos dicitur apo tu oran. i. a videndo: eo ꝙ aer ꝑſpicuꝰ ſit. ⁊ ad ſpeculandũ purior.

¶ De ſitu ſphęrę cęleſtis. Capi. XXXI

SPhęra celi eſt ſpẽs quędam in rotundũ formata: cuius centrũ terra eſt: ex omnibꝰ partibus ęqualiter cõcluſa. Hãc ſphęrã nec ꝑ̃ncipium habere dicunt nec terminum: ideo ꝙ in rotundum quaſi circulus incipiat: vel vbi deſinat: non facile comprehendit̃. Philoſophi autẽ mundi. 7. cęlos. i. planetas globorum conſonomotu introduxerunt: quorum orbibꝰ connexa memorãt oĩa quos ſibi ĩnexos ⁊ velut ĩſertos verſari retro. ⁊ ecõtrario certis motibꝰ ſuis ferri arbitrant̃.

¶ De motu eiuſdem. Capitulum. XXXII.

SPhęrę motꝰ duobꝰ axibꝰ voluit̃. Quoruʒ vnꝰ ẽ ſeptẽtrionalis: q nunq̃ȝ occidit. appellat̃ qȝ boreꝰ. Alter auſtralis q nunq̃ȝ videt̃ ⁊ auſtronotꝰ dicit̃. His duobꝰ polis moueri ſphęraʒ cęli dicũt: ⁊ cũ motu eiꝰ ſidera in ea fixã ab oriẽte vſqȝ ĩ occidenteʒ circuire. ſeptentrionibus breuiores gyros iuxta car

Ayuntamiento de Madrid

dinē pagētib⁹. ¶ De curſu eiuſdē ſphęrę. Ca. XXXIII.
ꝑhęra cęli ab oriēte ⁊ occidēte ſemel in die ⁊ nocte
ſ vertiť. z 4. horaꝝ ſpacijs qbus ſol curſum ſuū ſupra
terras ⁊ ſub terras ſua volubilitate ꝯcludit.

¶ De celeritate cęli. Cap. XXXIIII.
Anta celeritate cęli ſphęra dicitur currere vt niſi ad
t uerſus ꝑcipitē eius curſum aſtra currerēt quę eum
remorarēt. mundi ruinam faceret.

¶ De axe cęli. Cap. XXXV.
Xis ē ſeptētrionalis linea recta quę per mediā pilaz
a ſphęrę tēdit. ⁊ dicta axis ꝙ in ea ſphęra vt rota vol
uitur. vel quia ibi plauſtrum eſt.

¶ De cęleſtibus polis. Cap. XXXVI.
Oli ſūt circuli q currūt ꝑ axē. Hoꝝ alter ē ſeptē
triōalis q nūq̄ꝫ occidit. appellaturq̄ꝫ boreus. al
ter auſtralis qui nūq̄ꝫ videť ⁊ auſtronotus dici
tut. ⁊ dicti poli ꝙ ſint axium cycli. ex vſu plau
ſtroꝝ a poliēdo. ſ. noīati. ſꝫ polus bore⁹ ſemꝑ vi
deť. auſtronot⁹ nūq̄ꝫ. qꝛ dextra cęli altiora ſūt. ꝑſſa auſtri.

¶ De cardinibus cęli. Cap. XXXVII.
c Ardines cęli extremę partes ſūt axis. Et dicti cardi
nes eo ꝙ ꝑ eos vertiť cęlū. vel qꝛ ſic cor voluūť.

¶ De conuexis cęli. Cap. XXXVIII.
Onuexa aūt cęli extrema ei⁹ ſūt a curuitate dicta.
c vt ē illud: Cōuexū quotiens claudit nox humida cę
lum. Cōuexū enim curuū ē. q̄ſi cōuerſuz ſeu inclina
tum: ⁊ ad modum circunflexum.

¶ De ianuis cęli. Cap. XXXIX.
i Anuę cęli duę ſunt. oriens ⁊ occaſus. Nam vna par
te ſol procedit. alia ſe recipit.

¶ De gemina cęli facie. Cap. XL.
Acies cęli vel caput. oriētalis regio ē. vltima ſeptē
f trionalis. De qua Lucan⁹: Sic mūdi ꝑs ima iacet.
quā çona niualis. ꝑpetuęq̄ꝫ pręmūt hyemes.

¶ De quattuor partibus cęli. Cap. XLI.
Limata cęli. i. plagę vel ꝑtes quattuor ſūt. ex
qb⁹ ꝑ̄ma ꝑs oriētalis ē. vn̄ aliquę ſtellę oriun
tur. Secunda occidētalis. vbi nobis aliq̄ ſtel
lę occidūt. Tertia ſeptētrionalis vbi ſol ꝑue
nit in dieb⁹ maiorib⁹. Quarta auſtral'. vbi ſol
ꝑuenit noctib⁹ maiorib⁹. Oriēs autē ab exor
tu ſolis ē nūcupat⁹. Occidēs ꝙ diē faciat occidere ⁊ interi
re. Abſcōdit eni lumē mūdo ⁊ tenebras ſuꝑinducit. Septē
trio aūt a ſeptē ſtellis axis vocat⁹. q̄ in ipſo reuolutę rotan
tur. Hic ꝑprie ⁊ vertex dř eo ꝙ vertiť. Meridies āt voca
tur. vel qꝛ ibi ſol facit mediū diē. q̄ſi medidies. vel qꝛ tūc
puri⁹ micat ęther. Mex eni puꝝ diciť. Sūt ⁊ alia ſeptē cli
mata celi. q̄ſi. 7. lineę ab oriēte ī occidēte. ſub qb⁹ ⁊ mores
hoīuz diſpares atq̄ꝫ aīalia ſpecialiter diuerſa naſcūť. q̄ vo
cata ſūt a locis qbuſdā famoſis. quoꝝ ꝑmū ē meroes. ſecū
dū ſyenes. tertiū catacoras. i. africa. quartuz rhodus. quin
tum helleſpontus. ſextū meſopōtus. ſeptimū bruſtenus.

¶ De hemiſphęrijs. Cap. XLII.
h Emiſphęriū dimidia pars ſphęre ē: hemiſphęriō ſu
pra terras: ē ea pars cęli q̄ a nobis tota videť. hemi
ſphęriō ſub terra ē: q̄ videri nō pōt q̄ꝫdiu ſub terra fuerit.

¶ De quinq̄ꝫ circulis celi. Cap. XLIII.
Onę cęli qnq̄ꝫ ſūt quaꝝ diſtinctōib⁹ q̄daz ꝑtes tēpe
ç rie ſua incolūť: quędā īmanitate frigoris aut caloris
īhabitabiles exiſtūt. Quę iō çonę vel circuli appellā
tur: eo ꝙ in circūductiōe ſphęrę exiſtūt. Quoꝝ ꝑm⁹ circu
lus ideo arcticus appellať: ꝙ inter eū arcturi ſigna: incluſa
ꝑſpiciūť. Scōs circulus therinos q ⁊ tropicus diciť: qꝛ ī eo
circuiēs ſol: aqlonis finib⁹ ęſtatē facit. ⁊ vltra eū circulum
nō trāſit. ſꝫ ſtatiz reuertiť. ⁊ ide tropicus appellať. Terti⁹
circulus himerin⁹. q a latinis iō ęquinoctialis appellať. eo
ꝙ ſol cū ad eū orbē ꝑuenerit ęqnoctiū facit. himerinus. n.
latine dies diciť atq̄ꝫ nox quo circulo dimidia ſphęrę pars
conſtituta ꝑſpiciť. Quartus circulus antarcticus vocatus.
eo ꝙ cōtrarius ſit circulo quē arcticon nominamus. Quin
tus circulus chimerinus tropicus. qꝛ latinis hyemalis ſiue
brumalis appellatur. ideo qꝛ ſol cum ad euz circulū perue
nerit. hyemē his qui ad aquilonem ſunt facit. ⁊ ęſtatez his
qui in auſtri partibus cōmorantur.

¶ De çodiaco circulo. Cap. XLIIII.
ç Odiacus autē circulus ē qui ex lineaꝝ quinq̄ꝫ angu
lis ⁊ ex vna linea conſtat.

¶ De candido circulo. Cap. XLV.
Acteus circulus via ē que ī ſphera videť. a candore
l dicta. qꝛ alba ē. quā aliq dicūt viā eē qua circuit ſol.
⁊ ex ſplendoris ipſius tranſitu ita lucere.

¶ De magnitudine ſolis. Cap. XLVI.
m Aguitudo ſolis fortior ē terre. vn̄ ⁊ eodem momēto
quo oriť: ⁊ oriēti ſiml' ⁊ occidēti eq̄liter apparet. Qui
vero tanq̄ꝫ cubitalis nobis videť. cōſiderare oportꝫ quan
tū ſol diſtat a terris: q̄ lōgitudo facit vt ꝑu⁹ videať a nob.

¶ De magnitudine lune. Cap. XLVII.
Agnitudo quoq̄ꝫ lūe: minor ferť eē ꝙ ſolis. Nā dum
m ſol ſuꝑior ſit a luna: ⁊ tamē a nobis maior q̄ꝫ luna vi
deatur iam ſi ꝑpe nos acceſſiſſet: multo maior q̄ꝫ lu
na cōſpiceretur. Sicut autē fortior ē ſol terra, ita terra for
tior eſt luna: per aliquam quantitatem.

De natura ſolis. Cap. XLXIII.
ſ Ol dū igne⁹ ſit; pre nimio motu cōuerſionis ſue am
plius īcaleſcit. Cuius ignē dicūt philoſophi aqua nu
triri ⁊ ecōtrario elemento virtutē luminis ⁊ caloris accipe
re. Vn̄ videmus eum ſepius madidū ⁊ rorantem.

¶ De curſu ſolis. Cap. XLIX:
Olē ꝑ ſeipſuz moueri: nō cū mūdo verti di
cūt. Nā ſi fixus celo maneret: oēs dies ⁊ no
ctes eq̄les exiſterēt: ſꝫ cuz alio loco cras oc
caſuꝝ: alio occidiſſe heſterno videm⁹ appa
ret eū ꝑ ſeipꝫ moueri: nō cum mūdo verti.
Spatijs. n. ineq̄lib⁹ orbes āntios ꝯficit pro
pter tēpoꝝ mutatiōes. Oriēs diē facit: occi
dēs noctē īducit. Nā vadēs longi⁹ ad meridiē hyemē fac:
vt hibernis hūorib⁹ ac pruinis terra pingueſcat. Accedens
ꝑpius ad ſeptentrionē: eſtatē reddit: vt fruges maturitatē
dureť: ⁊ q̄ ſūt ī humidis īcocta: feruefacta miteſcat.

¶ De defectu ſolis. Capi. L.
Ol oriēs diem facit: occidēs noctē īducit. Nā
dies ē ſol ſuper terras: nox ē ſol ſub terra. Ex
ipſo. n. ſūt hore: ex ipſo dies cum aſcēderit: ex
ipo etaim nox cū occiderit: ex ipo mēſes ⁊ an
ni numerāť: ex ipo viciſſitudines fiūt tēpoꝝ.
Qn̄ āt ꝑ meridiē currit: vicinior terre eſt: qn̄
vero iuxta ſeptētrionē ſublimis attolliť. Cui
iō de⁹ diuerſos curſus ꝯſtituit: loca ⁊ tꝑa: ne dū ſemꝑ ī ijſdē
morareť locis: quotidiāo vapore ei⁹ vniuerſa ꝯſumerēť: ſꝫ
vt Clemēs ait: curſus diuerſos accipit: qb⁹ aeris tēperies ꝑ
ratōe tēpoꝝ diſpenſeť: ⁊ ordo viciſſitudinū ꝑmutationūq̄ꝫ
ſerueť. Nā dū ad ſuperiora cōſcenderit ver tēperat: vbi āt
ad ſummū celi venerit: eſtiuos accēdit calores: deſcendēs
ruſus autūno tēperi⁹ reddit: vbi vero ad inferiorem redit
circulum: ex glaciali compage celi rigorē nobis hiberni fri
goris derelinqt.

¶ De itinere ſolis. Cap. LI.
Ol oriens ꝑ meridiē iter habꝫ: qui poſt q̄ꝫ ad occaſuz
ſ venerit: ⁊ occeano ſe ītinxerit: ꝑ icognitas ſub terra
vias vadit: ⁊ rurſus ad orientē recurrit.

¶ De lumine lunę. Cap. LII.
l Unā qdā philoſophi dicūt ꝑpriū lumē habere: glo
biq̄ꝫ ei⁹ vnā partē eē luci fluā: aliā vero obſcuraz: ⁊

Ayuntamiento de Madrid

paulatiꝫ ſe vertēdo diuerſas foꝛmas efficere. Aly econtra aiunt lunaꝫ nō ſuū lumē habere. ſꝫ ſolis radys illumiari. Uñ ⁊ eclipſin patif. ſi iter ipſaꝫ ⁊ ſolē vmbꝛa terrę iterueniat. Sol.n.illi loco ſupioꝛ ē: Hic euēit vt qñ ſub illo ē pte ſupioꝛe luceat. iferioꝛe vo quā hꝫ ad terras obſcura ſit.

℄ De foꝛmis lunę. Cap. LIII.

p Rima figura lunę bicoꝛnis eſt ita

Secunda ſectilis habet ita

Tertia dimidia habet ita.

Quarta plena ita.

Quinta iterum dimidia ex maioꝛe ita

Sexta iterum ſectilis ita

Septima bicoꝛnis ita

℄ Septima autē ſemis: ⁊ viceſimaſecūda ſemis in ſuo oꝛbe medię ſunt. Cętere pꝛopoꝛtionales ſunt.

℄ De interlunio lunę. Cap. LIIII.

i Nterluniū lunę ē tps illō iter deficiētē ⁊ naſcētē lunam. Eſt aūt.3 0.dies quo luna non lucet. Quę iō videri nō pōt: q₂ ſoli cōiūcta obſcuraf: ſꝫ eodē momēto renaſcēs paulatim ab eo recedēdo videtur.

℄ De curſu lunę. Cap LV.

l Una amiſſi ac recepti lumis vicib⁹ mēſtrua i cētro ſpacia moderaf. Quę iō incidit obliquo ⁊ non recto curſu vt ſol.ſ.ne incidat in cētꝝ terrę: ⁊ frequēter patiaf eclipſin. Uicinus enī ē eius circulus terrę. Creſcēs āt oꝛiētē coꝛnibus ſpectat: decreſcēs occidentē merito: q₂ occaſura ⁊ amiſſura eſt lumen.

℄ De vicinitate lunę ad terras. Cap. LVI.

l Una terris vicinioꝛ ē q̄ ſol: inde ⁊ bꝛeuioꝛi oꝛbe celerius pagit curſum ſuū. Nā iter qđ in diebus.3 6 5. ſol pagit: iſta p.3 0ª.dies pcurrit. Unde ⁊ antiqui mēſes in luna: annos aūt in ſolis curſu poſuerūt.

℄ De eclipſi ſolis. Cap. LVII.

e Clipſis ſolis ē quotiēs luna.3 0ª. ad eādē lineā q̄ ſol vehif puenit: eiq₃ ſe obyciēs ſolē obſcurat. Naꝫ deficere nobis ſol videf: dū illi oꝛbis lunę opponif.

℄ De eclipſi lunę. Cap. LVIII.

e Clipſis lunę ē quotiēs i vmbꝛā terrę lūa icurrit. Nō enī ſuū lumē hr̄e: ſꝫ a ſole illuminari putaf. vñ ⁊ defectū patif: ſi iter ipſaꝫ ⁊ ſolē vmbꝛa terrę iteruēiat. Patif aūt hoc.z 5ª.luna: eo vſq₃ q̄diu centꝝ atq₃ vmbꝛaꝫ obſtantis terrę exeat: videatq₃ ſolē: vel a ſole videaf.

℄ De differentia ſtellaꝝ ſideꝝ ⁊ aſtroꝝ. Cap. LIX.

ſ Tellę ⁊ ſidera ⁊ aſtra iter ſe differūt. Nā ſtella ē q̄libet ſingularis. Sidera vo ſūt ſtellis plurimis facta: vt hyades: pleiades. Aſtra autē ſunt ſtellę grandes: vt orion bootes: ſꝫ hec nomina ſcriptoꝛes ꝯfundunt ⁊ aſtra pꝛo ſtellis: ⁊ ſtellas pꝛo ſideribus ponunt.

℄ De lumine ſtellarum. Cap. LX.

ſ Tellę non habere pꝛopꝛium lumen: ſed a ſole illuminari dicuntur: ſicut ⁊ luna.

℄ De ſitu ſtallarum. Cap. LXI.

ſ Tellę imobiles ſūt: ⁊ cū cęlo fixę ppetuo motu ferunf: neq₃ cadūt p diē: ſꝫ a ſol' ſplendoꝛe obſcuranf.

℄ De curſu ſtellarum. Cap. LXII.

ſ Idera aut ferūf. aut mouēf. Ferūf q̄ cęlo fixa ſūt ⁊ cū cęlo voluunf. mouēf vo q̄dā ſic planetę.i. erratice. q̄ curſus ſuos vagos. certa tñ diffinitōe ꝯficiūt.

℄ De vario curſu ſtellarum. Cap. LXIII.

ſ Tellę p eo q̄ p diuerſos oꝛbes cęleſtiū planetarum ferūf. Nā q̄dā celeri⁹ exoꝛte ſeri⁹ occidūt. q̄daꝫ tardius exoꝛte citius ad occaſuꝫ pueniunt. alie pariter oꝛiuntur ⁊ non ſimul occidunt. omnes autē ſuo tempoꝛe ad ſuum curſum pꝛopꝛium reuertuntur.

℄ De interuallis ſtellarum. Cap. LXIIII.

ſ Telle inter ſe diuerſis iteruallis diſtāt a terra: ppterea diſpari claritate magis minuſue noſtris oculis apparēt. Nam mlte maioꝛes ſunt his quas videm⁹ cōſpicuas: ſꝫ longius poſitę paruę videntur a nobis.

℄ De numero circulari ſtellarum. Cap. LXV.

N Umerus circularis ſtellaꝝ ē: p quē cognoſcif in quāto tpe circulū ſuū vnaqueq₃ ſtella pcurrat: ſiue p lōgitudinē ſiue p latitudinē. Nā luna octo annis ferf explere circulū ſuū: mercurius annis. z 0.lucifer ānis.9. ſol annis.1 9.veſp.1 5.pheton annis.1 z.ſaturnus.3 0.Quib⁹ pactis ad reuerſionē circuli ſui yſdē ſignis ⁊ partib⁹ reuertūf. Quedā ſidera radys ſol' ꝑpedita: anomala fiūt: aut retrograda: aut ſtatiōaria: iuxta qđ ⁊ poeta meminit dicens. Sol tpa diuidit cui: mutat nocte diē radyſq₃ potētibus aſtra ire vetat: curſuſq₃ vagos rōne moraf.

℄ De ſtellis planetis. Cap. LXVI.

Q Uedā ſtellę iō planete dicūf.i.errantes: q₂ p totū mundū vario motu diſcurrūt. Uñ p eo q̄ errant: retrograde dicūf vel anomala efficiunf.i. qñ pticulas addūt ⁊ detrahūt. Cetēꝝ qñ tm̄ detrahūt ꝛtrograde dr̄. ſtationē āt faciūt qñ ſtāt.

℄ De ꝑcedētia ⁊ antegradatōe ſtellaꝝ. Cap. LXVII.

p Recedentia vel antegradatio ſtellarū eſt dum ſtella motum ſuum conſuetuꝫ agere videtur: ⁊ aliquid pꝛeter conſuetudinem pꝛecedit.

℄ De remotōe vl' retrogradatōe ſtellaꝝ. Ca. LXVIII.

r Emotio vel retrogradatio ſtellaꝝ eſt: in q̄ ſtella dū motū ſuū agat: ſimul ⁊ retroꝛſuꝫ moueri videf.

℄ De ſtatu ſtellarum. Cap. LXIX.

ſ Tatus ſtellarū eſt: q₂ dum ſtella ſemp mouef: tñ in aliquibus locis ſtare videtur.

℄ De nominibus ſtellarum quibus ex cauſis nomina acceperunt. Capitulum. LXX.

S Ol appellat⁹ ē: eo q̄ ſolus appareat: obſcuratis fulgoꝛe ſuo cunctis ſiderib⁹. Luna dicta q̄ſi lucina: ablata media ſyllaba: de qua Uirgilius. Caſta faue lucina. Sūpſit autē nomē per deriuationē a ſolis luce: eo q̄ ab eo lumē accipiat. acceptūq₃ reddat. Stellę dictę a ſtando. q₂ fixę ſtant ſemp i cęlo nec cadūt. Nā q̄ videm⁹ e cęlo ſtellas q̄ſi labi. nō ſunt ſtellę. ſꝫ igniculi ab ęthere lapſi. q̄ fiūt dū ventus altioꝛa petēs. ęthereū ignē ſecū trahit q̄ tractu ſuo imitatur ſtellas cadentes. Nā ſtellę cadere nō poſſunt: Immobiles eni vt ꝑdictū eſt ſunt. ⁊ cū cęlo fixę ferūf. Sidera dicta q̄ ea nauigantes ꝯſiderādo iter dirigunt ad curſus ꝯſiliū. ne fallacibus vndis

Ayuntamiento de Madrid

aut vẽtis alibi deducãť. Quedã autẽ ſtellę iccirco ſigna di
cunť. qꝛ eas nautę obſeruãt ĩ gubernandis remigijs. cõtẽ
plantes aciez fulgoꝛẽq; eoꝝ. qbꝰ rebus ſtatus cęli futurus
oſtẽdiť. Sʒ ⁊ oẽs hoĩes ea intẽdũt ad puidẽdas aeris qua
litates. ꝑ ęſtatẽ ⁊ hyemẽ vernalẽq; tẽperiẽ. Oꝛtu.n. vł occa
ſu ſuo. certis ſtatiõibꝰ tẽpoꝝ q̃litates ſignificãt. Signoꝛuʒ
ꝑmꝰ arcton q ĩ axe fixꝰ. 7. ſtellis ĩ ſe reuolutis rotať. nomẽ
ẽ grecũ qđ latine vꝛſa diciť q̃ qꝛ ĩ modũ plauſtri vertiť. nr̃i
eã ſeptẽtrionẽ dixerũt. Triones.n. ſunt ꝓpꝛie boues arato
rij dicti eo ꝙ terrã terant: q̃ſi teriones. Septẽtriones autẽ
nõ occidere: axis vicinitas facit: qꝛ ĩ eo fixę ſunt. Arctophy
lax dř: qđ arctõ.i. elicen vꝛſaʒ ſeqť. Eũdẽq; booten dixerũt:
eo ꝙ plauſtro hęret: ſignũ multis ſpeſtabile ſtellis: inter q̃s
⁊ arcturꝰ ẽ. Arcturꝰ ſidus ẽ poſt caudã maioꝛis vꝛſę: poſitũ
in ſigno bootis. vñ ⁊ arcturꝰ dictꝰ ẽ q̃ſi ἀρκτοῦ οὐρά quia
bootis ꝑcoꝛdijs collocatꝰ ẽ. Oꝛiť autẽ autũnali tpe. Orion
aſtꝝ ante tauri veſtigia fulget: ⁊ dictus oꝛion ab vrina.i. ab
inundatiõe aquaꝝ. Tpe.n. hyemis oboꝛtus mare ⁊ terras
aqs ⁊ tẽpeſtatibꝰ turbat. Hũc latini iugulã vocant eo ꝙ ſit
armatꝰ vt gladius: ⁊ ſtellaꝝ luce terribił atq; clariſſimus.
In quo ſi hec fulgẽt oĩa ſerenitas poꝛtendiť: ſi obſcurať hꝰ
acies tẽpeſtas cerniť ĩminere. Hyades dicte ἀπὸ τοῦ ὑε
ιν.i. a ſuco ⁊ pluuijs. Naʒ pluuie grece ὑετοὶ dñr. Oꝛtu qp
pe ſuo efficiunt pluuias. vñ ⁊ eas latini ſucculas appellaue
rũt: qꝛ qñ naſcũť pluuiaꝝ ſigna mõſtranť: de qbꝰ Uirgiliꝰ.
Arcturuʒ pluuiaſq; hyadas: ſũt aũt in frõte tauri. 7. ⁊ oꝛiũť
tpe vernali. Pleiades a pl̃alitate dictę qꝛ pluralitatẽ gręci
πλειότητα appellãt. Sũt ãt ſtellę ſeptẽ ãte genua tauri:
ex qbꝰ. 6. videť. Nã latet vna. Has latini vergilias dicũt: a
tpis ſignificatõe. ꝙ vere exoꝛiũť. Nã occaſu ſuo hyemẽ: oꝛ
tu ęſtatẽ: ꝑmęq; nauigatõis tps oñdunt. Canicula ſtella q̃ ⁊
ſyrius dř: ęſtiuis mẽſibus ĩ medio cẽtro cęli ẽ: ⁊ dũ ſol ad eã
aſcẽderit: ꝯiũcta cũ ſole duplicať caloꝛ ipſiꝰ ⁊ diſſoluũť coꝛ
pa ⁊ vaporãť: vñ ⁊ ex ipſa ſtella dies caniculares dñr: qñ ⁊
moleſtę ſunt purgatiões. Canis ãt vocať ꝓpterea ꝙ coꝛpa
moꝛbo afficiat: ſiue ꝑꝑ flãma candoꝛẽ eõ ꝙ eiuſmõi ſit: vt
pꝛę cęteris lucere videať. Itaq; quo magis eã cognoſcerẽt:
ſyriõ appellaſſe. Cõmetes ſtella dicta ẽ eo ꝙ cõmas lumĩs
ex ſe fũdat. Qđ genꝰ ſideris qñ apparuerit: aut peſtilẽtiaʒ:
aut famẽ: aut bella ſignificat. Cõmetes ãt latine crinitę ap
pellãť: qꝛ ĩ modũ criniũ flãmas ſpargũt: q̃s ſtoyci dicũt eẽ
vltra. 30. q̃ꝝ noĩa ⁊ effectꝰ qdã aſtrologi ſcripſerunt. Luci
fer dictꝰ eo ꝙ ĩter oĩa ſidera pł̃s lucẽ ferat. Eſt ãt vnꝰ ex pla
netis. Hic ꝓpꝛie ⁊ iubar dř: eo ꝙ iubas lucis ex ſe fundat: ſʒ
⁊ ſplẽdoꝛ ſoł ac lunę ⁊ ſtellaꝝ iubar vocať: ꝙ in modũ iubę
radij ipſoꝝ extẽdãť. Ueſperꝰ ẽ ſtella occidẽtał: quã cogno
minatã ꝓhibẽt a veſꝑo hiſpãię rege. Eſt ãt ⁊ ipſa ex. 5. ſtellis
plãetł: noctẽ ducẽs ⁊ ſolẽ ſequẽs. Ferť ãt ꝙ hęc ſtella oꝛiẽs
luciferꝝ: occidẽs veſpeꝝ. De q̃ ſtatiꝰ. ⁊ alterno depꝛẽdiť vnꝰ
ĩ oꝛtu. Planetę ſtellę ſũt q̃ nõ ſũt fixę ĩ cęlo vt reliq̃: ſʒ ĩ aere
ferũť. Dictę ãt plãetę: ἀπὸ τῆς πλάνης.i. ab erroꝛe. Nã
ĩterdũ ĩ auſtꝝ: ĩterdũ ĩ ſeptẽtrionẽ: plęrũq; ꝯ mũdũ: nõnũ
q̃; cũ mũdo ferũť: q̃rũ noĩa gręca ſũt. Phęton phęnõca: py
riõ: heſperꝰ: ſtylbõ. Has romãi noĩbꝰ deoꝝ ſuoꝝ.i. iouis: ſa
turni: martis: veneris atq; mercurij ſacrauerũt. Decepti.n.
⁊ decipe volẽtes: ĩ eoꝝ adulationẽ: q ſibi aliqd ſcꝫm amoꝛeʒ
ꝑſtitiſſent: ſidera oñdebãt ĩ cęlo: dicẽtes ꝙ iouis eẽt illud ſi
dus ⁊ illud mercurij: ⁊ ꝯcepta ẽ opĩo vanitatis. Hãc opĩonẽ
erroꝛis: diabolus ꝯfirmauit: xp̃s euertit. Iã võ illa q̃ ab ipĩs
gẽtilibꝰ ſigna dicũť: ĩ qbꝰ ⁊ aĩantiũ imago de ſtelł foꝛmať:
vt arcton: aries: taurꝰ: libꝛa ⁊ hꝯ alia: hi q ſidera ꝓuiderũt: ĩ
numeꝝ ſtellaꝝ ſpeciẽ coꝛpis ſuꝑſtitioſa vanitate ꝑmoti fin
xerũt: ex cauſis qbuſdã deoꝝ ſuoꝝ a imagines ⁊ noĩa con
foꝛmãtes. Nã arietẽ ꝑmũ ſignũ: cui vt libꝛę mediã mundi
lineã tradunt ꝑꝑ ammonẽ.i. ionẽ vocauerũt: qꝛ ĩ eius capi
te q ſimulacra faciunt: arietis coꝛnua fingunt. Quod ſignũ
gentiles ideo inter ſigna pꝛimũ conſtituerunt: qꝛ in menſe
martio: qui ẽ anni ꝑncipiũ ſolẽ in eo ſigno curſuʒ ſuũ ꝑage
re dicũt. Sʒ ⁊ tauꝝ inter ſidera collocãt: ⁊ ipʒ in honoꝛẽ io
uis: eo ꝙ in bouẽ ſit fabuloſe ꝯuerſus: qñ europã trãſuexit.
Caſtoꝛẽ quoq; ⁊ pollucẽ: poſt moꝛtẽ inter notiſſimã ſidera
ꝯſtituerũt: qđ ſignũ gemini dicũt. Cancrum quoq; idẽ dixe
rũt eo ꝙ cũ ad id ſignũ mẽſe iunio ſol venerit: retrogradiť
ĩ modũ cancri bꝛeuioꝛeſq; dies facit. Hoc.n. aĩal incertam
hʒ ꝑmã partẽ. Deniq; ad vtrãq; partẽ greſſuʒ dirigit: ita vt
ꝑoꝛ pars ſit poſterioꝛ ⁊ poſterioꝛ pꝛioꝛ. Leonẽ in gręcia igẽ
teʒ hercules occidit: ⁊ ꝑꝑ virtutẽ ſuaʒ hunc inter. 12. ſigna
ꝯſtituit. Hoc ſignũ ſol cũ attigerit: nimiũ caloꝛẽ mũdo red
dit: ⁊ ãnuus flatus eteſias facit. Uirginis etiã ſignũ iccirco
inter aſtra collocauerunt: ꝓpter ꝙ hiſdẽ diebꝰ in qbus per
illud ſol decurrit: terra exuſta ſoł ardoꝛe nihil pariat. Eſt.n.
hoc tẽpus caniculariũ dieꝝ. Libꝛam aũt vocauerũt ab ęq̃
litate menſis ipſius: qꝛ. 8. kał. octobꝛis ſol ꝑ illud ſignũ cur
rẽs: ęquinoctiuʒ facit: vñ Lucanꝰ. Ad iuſtę pondera libꝛę.
Scoꝛpiũ quoq; ⁊ ſagittariũ: ꝓpter fulgura menſis ipſiꝰ ap
pellauerũt. Sagittarius vir eqnus cruribus deformatus:
cui ſagittaʒ ⁊ arcũ adiungunt: vt ex eo mẽſis ipſius fulmĩa
demõſtrenť. Uñ ⁊ ſagittariꝰ ẽ vocatus. Capꝛicoꝛni figuraʒ
iõ inter ſidera finxerunt ꝓpter capꝛã iouis nutricẽ: cuiꝰ po
ſterioꝛẽ partẽ coꝛpis in effigiẽ piſcis iõ finxerũt: vt pluuias
eiuſdem menſis deſignarent: quas ſolet idẽ mẽſis plerũq;
in extremis habere. Poꝛro aquariũ ⁊ piſces: ab ĩbꝛibus tẽ
poꝝ vocauerunt: ꝙ hyeme qñ in his ſignis ſol vertiť: maio
res pluuię ꝓfundũť. Et miranda demẽtia gentiliũ: q nõ ſo
lum piſces: ſʒ etiaʒ arietes ⁊ hyrcos ⁊ tauros: vrſas ⁊ canes:
cancros ⁊ ſcoꝛpiones in cęlũ tranſtulerũt. Nam ⁊ aquilam
⁊ cygnũ ꝑꝑ iouis fabulas inter cęli aſtra eiꝰ memoꝛię cauſa
collocauerũt. Perſeũ quoq; ⁊ vxoꝛẽ eiꝰ ãdromedã poſtea
q̃; ſunt moꝛtui in cęlũ receptos eſſe crediderunt: ita vt ima
gines eoꝝ ſtełł deſignarẽt: eoꝛũq; appellare noĩbus non eru
beſcerent. Aurigaʒ etiam ericthoniũ in cęli aſtra colloca
uerunt: ꝓpter ꝙ vidiſſent eum ꝑmũ quadrigã iũxiſſe. Mi
rati ſunt enĩ ingeniũ eius ad imitationẽ ſolis acceſſiſſe: ⁊ ꝑꝑ
hoc nomẽ eius poſt moꝛtẽ inter ſidera poſuerunt. Sic cali
ſto lycaonis regis filia dũ ab ioue compꝛeſſa: ⁊ fabuloſe ab
iunone in vꝛſę fuiſſet ſpeciẽ conuerſa: quę gręce arcton ap
pellať: poſt interfectionẽ ipſius nomẽ eius iouis cum filio
in ſtełť ſeptẽtrionalibus tranſtulit: eãq; arcton: filiũ auteʒ
eius arctophylax appellauit. Sicq; lyra ꝓ mercurio in cę
lũ locata: ſic centaurus chiron ꝑꝑ ꝙ nutrierat eſculapium
⁊ achillẽ inter aſtra dinumeratus ẽ: ſʒ quolibʒ mõ ſuperſti
tiões hę ab hoĩbꝰ nuncupenť: ſunt tñ ſidera q̃ deus ĩ mun
di ꝑncipio cõdidit ac certo motu diſtinguere tẽpoꝛa oꝛdina
uit. Hoꝝ igiť ſignoꝝ obſeruatiões vł geneſes vł cetera ſu
perſtitioſa que ſe ad cognitionẽ ſideꝝ coniungũt.i. ad noti
ciam fatoꝝ ⁊ fidei noſtre ſine dubitatiõe cõtraria ſunt: ſic
ignoꝛari debent a chꝛiſtianis: vt nec ſcripta eſſe videantur.
Sʒ nonnulli ſideꝝ pulchꝛitudine ⁊ claritate pellecti: in la
pſu ſtellarum cecatis mentibus coꝛruerũt: ita vt per ſuppu
tationes noxias que matheſis diciť: euentus reꝝ pꝛęſcire
poſſe conentur: quos non ſolum chꝛiſtiane religionis docto
res: ſʒ etiam gentiliũ plato ariſtotees atq; alij veritate cõ
moti: concoꝛdi ſententia damnauerunt: dicentes confuſio
nem rerum potius de tali ſuaſione generari. Nam ſicut ge
nus humanum ad varios actus naſcẽdi neceſſitate pꝛęme
retur: cur aut laudem mereantur boni: aut mali legum per
cipiant vltionem. Et quãtũs ipſi non fuerint celeſti ſapien
tię dediti: v̾itatis teſtimõio erroꝛes eoꝝ merito ꝑculerunt.
Oꝛdo aũt iſte ſeptem ſeculariũ diſciplinaꝝ: ideo a philoſo
phis vſq; ad aſtra perductus eſt: ſcilicet vt animos ſecula
ri ſapientia implicatos a terrenis rebus abduceret: ⁊ in ſu
perna contemplatione collocaret.

¶ Incipit liber quartus.

¶ De medicina. Ca. I.

MEdicina eſt que corporis vel tuetꝰ vel reſtaurat ſalutem. Cuius materia verſatur in morbis ⁊ vulneribꝰ. Ad hanc itaqꝫ pertinẽt nõ ea tñ que ars eoꝝ exhibʒ qui proprie medici nominãtur. ſʒ etiaʒ cibꝰ ⁊ potꝰ regimẽ ⁊ tegmẽ: defẽſio deniqꝫ oĩs atqꝫ munitio qua ſanuʒ noſtꝝ corpꝰ aduerſus exter nos ictus caſuſqꝫ ſeruatꝰ.

¶ De nomine eius. Cap. II.

NOmen aũt medicine a modo id eſt temperamẽto impoſitũ exſtimatꝰ: vt nõ ſatis: ſʒ paulati adhibeatꝰ. Nam in multo ꝯtriſtatꝰ natura ⁊ mediocri autem gaudet: vñ ⁊ ꝗ pigmẽta ⁊ antidota ſatis vł aſſidue biberint vexantur. Immoderatõ enim omnis ſalutẽ ſʒ periculũ affert.

¶ De inuentoribus eius. Cap. III.

MEdicine aũt artis auctor ac reptor apõ grecos ꝑhibetꝰ apollo. Hãc filiꝰ eiꝰ eſculapius laude ⁊ ope ampliauit. ſed poſtqꝫ fulminis ictu eſculapiꝰ iteryt. iterdicta fertꝰ medẽdi cura: ⁊ ars ſimł cũ auctore defecit. latuitqꝫ ꝑ annos pene ꝗngẽtos vſqꝫ ad tp̃s artaxerxis regis ꝑſaꝝ. Tũc eã reuocauit ad lucem hippocrates. aſclepio patre genitus in inſula coo.

¶ De tribus hereſibꝰ medicoꝝ. Cap. IIII.

HJ itaqꝫ tres viri totidẽ hereſes iuenerunt. Pria metodica iuẽta ẽ ab apolline. q̃ remedia ſectatꝰ ⁊ carmina. Secunda empirica. i. experiẽtiſſima: inuẽta ẽ ab eſculapio: q̃ non idicioꝝ ſignis: ſʒ ſolis ꝯſtat expimẽtis. Tertia logica. i. rõnalis inuenta ab hippocrate. Iſte. n. diſcuſſis etatũ regionũ vel egritudinũ q̃litatibꝰ: artis curã rõnabiliter ꝑſcrutatꝰ ẽ. Empirici. n. experientiaʒ ſolaʒ ſectantꝰ; logici expientie rõnẽ adiũgunt. Metodici nec elementoꝝ rõnẽ obſeruant: nec tp̃a: nec etates: nec cauſas: ſʒ ſolas morboꝝ ſubſtantias.

¶ De quattuor humoribus corpoꝝ. Cap. V.

SAnitas ẽ itegritas corpis: ⁊ tẽperãtia nature ex calido ⁊ humido: quod ẽ ſanguis: vñ ⁊ ſanitas dicta ẽ q̃ſi ſanguinis ſtatꝰ. Morbi gñali vocabulo oẽs paſſiões corpis ꝯtinentꝰ: ꝙ ide veteres morbũ noiauerũt: vt ipſa appellatione mortis vim q̃ ex eo naſcitꝰ demonſtrẽt. Inter ſanitatẽ ãt ⁊ morbũ media ẽ curatio: q̃ niſi morbo ꝯgruat nõ ꝑducit ad ſanitatẽ. Morbi oẽs ex quattuor naſcũtꝰ humoribꝰ. i. ex ſangnie ⁊ felle: melancolia ⁊ flegmate. Ex ipis. n. regũtꝰ ſani: ex ipſis ledũtꝰ ifirmi. Dũ. n. amplꝰ ex̃ curſuʒ nãe creuerit: egritudies faciũt. Sic ãt q̃truõ ſũt el'a: ſic ⁊ q̃ttuõ hũores ⁊ vnuſqſqꝫ hũor ſuũ elemẽtũ imitatꝰ: ſanguis aerẽ: colera ignẽ: melãcolia terrã: flegma aquã. Et ſũt q̃ttuor hũores ſic q̃ttuor elemẽta: q̃ ꝯſeruant corpa nr̃a. Sãgis ex greca etymologia vocabulũ ſũpſit ꝙ vegetetur ⁊ ſuſtẽtetꝰ ⁊ viuat. Coleraʒ greci vocauerũt: ꝙ vniꝰ diei ſpacio terietꝰ: vñ ⁊ colera. i. fellicula noiata ẽ: hoc ẽ fell' effuſio. Greci. n. fel colẽ dicũt. Melãcolia dcã: eo ꝙ ſit ex nigri ſangis fece admixta abũdãtia fell'. Greci. n. melan nigꝝ vocãt. fel ãt colẽ appellãt. Sãguis latie vocatus ꝙ ſuauis ſit: vñ ⁊ hoies qbꝰ dñatꝰ ſanguis dulces ⁊ blãdi ſũt. Flegma ãt dixerũt ꝙ ſit frigida: greci. n. frigus flegmonẽ appellãt. Ex his q̃ttuor hũoribꝰ regũtꝰ ſani: ex ipſis ledũtꝰ ifirmi. Dũ. n. amplꝰ ex̃ curſuʒ nãe creuerit: egritudies faciũt. Ex ſanguine aũt ⁊ felle acute paſſiões naſcũtꝰ: q̃s greci oxias vocant. Ex flegmate vo ⁊ melãcolia veteres cãe ꝓcedunt q̃s greci cronia dicũt.

¶ De acutis morbis Cap. VI.

OXia ẽ acutus morbꝰ ꝗ aut cito trãſit aut celeriꝰ iterficꝰ: vt pleureſis phreneſis. Oxi. n. acutũ apõ grecos ⁊ velocẽ ſignificat. Chrõia ẽ plixꝰ corpis mõbꝰ: ꝗ młtis tp̃ibꝰ remoratꝰ vt podagra phthiſis. Chronõ. n. apud grecos tp̃s dr̃. Quedã ãt paſſiões ex ꝓprys cãis nomẽ acceperunt. Febris a feruore dcã ẽ: ẽ. n. abũdãtia caloris. Phreneſis appellata ſiue ab ipedimẽto mẽtis: qꝛ greci mẽtẽ frenas vocãt: ſeu qꝛ dẽtibus frẽdẽt. Nã frẽdere ẽ dẽtes ꝯcutere. Eſt ãt ꝑturbatio cũ exagitatõe ⁊ dementia ex colerica vi effecta. Cardia vocabulũ a corde ſũpſit dũ ex aliq̃ timore aut dolore afficitꝰ. Cor. n. greci cardian vocãt. Eſt. n. cordis paſſio cũ formidabili metu. Litargia a ſõno vocata: ẽ. n. oppſſio cerebri cũ obliuiõe ⁊ ſõno iugi veluti ſtertẽtis. Synãcis a ꝯtinẽtia ſpũs ⁊ ꝑfocatione dicta. Greci. n. ſynechi ꝯtiere dicũt. Qui. n. h̃ vitio laborãt: dolore fauciũ ꝑfocãtꝰ. Flegmõ ẽ feruor ſtomachi cũ extẽſiõe atqꝫ dolore. Flegmõ ẽ igetudo cũ rubore ⁊ dolore ⁊ extẽſiõe ⁊ duritia ⁊ vaſtitate. Que cũ cepit fieri: igetudo ⁊ febrꝭ ꝯſeqꝰ. Vñ ⁊ dicta ẽ flegmõ apo tu phlegõ. i. iflãmãs: ſic. n. ſentitꝰ: ⁊ ide nomẽ accepit. Pleureſis eſt dolor lateris acutꝰ cũ febre ⁊ ſputo ſanguiolẽto. Latꝰ. n. grece pleura dr̃. Vñ ⁊ pleuretica paſſio nomẽ accepit. Peripleumõia ẽ pulmõis vitiũ cũ dolore vehemẽti ⁊ ſuſpirio. Greci. n. pulmonẽ pleumõ vocant: vñ ⁊ egritudo dcã ẽ. Apoplexia ẽ ſubita effuſſio ſangis: q̃ ſuffocati itereũt. Dcã ãt apoplexia ꝙ ex letali ꝑcuſſu repẽtinꝰ caſus fiat. Greci. n. ꝑcuſſionẽ apoplexin vocãt. Spaſmꝰ grece latie ꝯctio ſubita ꝑtiũ aut neruoꝝ cũ dolore nimio. Quã paſſionẽ a corde noiatã dixerũt: qꝛ in h̃ ꝓncipatũ vigoris hʒ. Fit ãt duobꝰ mõis: aut ex repletõe aut ex ianitõe. Titanus maior ẽ ꝯctio neruoꝝ a ceruice ad dorſuʒ. Telũ lateris dolor ẽ. Dcm̃ aũt ita a medicis: ꝙ dolore corpꝰ trãſuerberʒ q̃ſi gladiꝰ. Ileos dolõ iteſtinoꝝ: vñ ⁊ ilia dcã ſũt. Grece. n. ειλειν obuoluere dr̃: ꝙ ſe iteſtina ꝑ dolore iuoluãt. Hi ⁊ torminoſi dñr: ob iteſtinoꝝ tormẽta. Hydrophoba. i. aq̃ metꝰ. Greci. n. hydor aquã vocant: phobõ timorẽ dicũt: vñ ⁊ latini hũc morbũ ob aq̃ metũ lymphaticũ vocãt. Fit ãt aut ex canis rabidi morſu: aut ex aeris ſpuma in terrã ꝓiecta: quã ſi hõ vł beſtia tetigerit: aut demẽtia repletur: aut i rabiẽ ꝟtitꝰ. Carbũculus dictꝰ ꝙ i ortu ſuo rubẽs ſit vt ignis: poſtea niger vt carbo extictꝰ. Peſtilẽtia ẽ ꝯtagiuʒ qõ dũ vnũ apphẽderit: celeriter ad pl'es trãſit. Gignitꝰ ãt ex cõrupto aere ⁊ i viſceribꝰ penetrãdo initꝰ. Hoc ⁊ ſi pleꝝqꝫ ꝑ aereas ꝑtãtes fiat: tñ ſine arbitrio oĩpotentis dei oĩno nõ fit. Dicta ãt peſtilẽtia: q̃ſi paſtulẽtia ꝙ veluti incẽdiũ depaſcat ⁊ toto deſcẽdit cõpe peſtis. Idẽ ⁊ ꝯtagiũ a ꝯtingẽdo: qꝛ quẽ tetigerit polluit. Ipa ⁊ iguinaria ab iguinũ ꝑcuſſõe: Eadẽ ⁊ lues: a labe ⁊ luctu vocata: q̃ tanto acuta ẽ vt nõ hẽat ſpaciũ tp̃is q̃ aut vita ſpetꝰ aut mors: ſʒ repẽtinꝰ languor ſił cũ morte vẽit.

¶ De chronicis morb. Cap. VII.

CHronia ẽ plixus morbus ꝗ multis tp̃ibꝰ remoratꝰ: vt podagra phthiſis. Chronos. n. apõ grecos tp̃s dr̃. Cephalea ex cauſa vocabulũ hʒ: capitꝭ. n. paſſio eſt: ⁊ greci caput cephalin vocãt. Scothomia ab accidẽti nomẽ ſũpſit ꝙ repentinas tenebras ingerit oculis cũ vertigine capitis. Vertigo aũt ẽ quotienſcũqꝫ ventus cõſurgit ⁊ terraʒ in circuitũ mittit: ſic ⁊ i vertice hoĩs: arterie ⁊ vene ventoſitatẽ ex reſoluta humectatõe gignũt: ⁊ i oculis gyꝝ faciũt. Unde ⁊ vertigo nũcupata ẽ. Epilepſia vocabulũ ſũpſit ꝙ mẽtẽ apprehẽdẽs: pariter ẽt corpus poſſideat. Greci. n. apphẽſionẽ epilepſin vocant. Fit ãt ex melancholico hũore quotiẽs exuberauerit: ⁊ ad cerebꝝ ꝯuerſus fuerit. Hec paſſio ⁊ caduca vocatꝰ: eo ꝙ cadẽs eger ſpaſmũ patiatꝰ. Hos ẽt vulgꝰ lũaticos vocat

Ayuntamiento de Madrid

ꝙ per lune curſuꝫ comitet̃ eos īſania demonū. Idē ⁊ larua
tio. Ipſe ē ⁊ moꝛbꝰ comitialis.i.maioꝛ: ⁊ diutinꝰ quo caduci
tenent̃. Cuiꝰ tāta vis ē: vt hō valēs ꝯcidat ſpumetq̈ꝫ. Comi
tialis aūt dictꝰ ꝙ apō gētiles cū comitioꝝ die cuiq̈ꝫ accidiſ
ſet: comitia dimittebant̃. Erat aūt apud romanos comitio
ruꝫ dies ſolēnis in kal'. ianuarijs. Mania ab inſania vel fu
roꝛe vocata. Nā grecoꝝ vetuſtas: furoꝛē manian appella
bat: ſiue ab iniqtate: quā greci manian vocauerūt. ſiue a di
uinatiōe: qꝛ diuinare grece manin dr̄. Melancholia dicta
eſt a nigro felle. Greci eni nigrū melan vocāt: fel aūt colen
appellāt. Epilepſia autē ī phātaſia fit: melācolia ī rōne: ma
nia in memoꝛia. Typi ſūt frigidę febꝛes q̄ abuſiue typi ap
pellabant̃ ab herba q̄ ī aqua naſcit̃: quę latine foꝛma atq̈ꝫ
ſtatꝰ dr̄. Eſt.n.acceſſionū vel receſſionū reuolutio ꝑ ſtatu
ta tꝑoꝝ īterualla. Reuma grece: latine eruptio ſiue fluoꝛ
appellat̃. Catarrus ē fluoꝛ reumę iugis ex naribꝰ: q duꝫ ad
fauces venerit brāchos vocat̃: dum ad thoꝛacē vel pulmo
neꝫ phthiſis dr̄. Choꝛiça ē quotiēs īfuſio capitis ī oſſa vene
rit nariū: ⁊ ꝓfocationē fecerit cū ſternutatiōe. vn̄ ⁊ choꝛiça
nomē accepit. Brāchos ē ꝓfocatio fauciū cum frigido hu
moꝛe. Greci eni guttur brāchos dicūt: circa quē fauces ſūt:
quas nos coꝛrupte brāchias dicimꝰ. Raucedo amputatio
vocis ē: Hęc ⁊ artheriaſis vocatur. eo ꝙ vocē raucā ⁊ clau
ſam reddat ab arteriarū iniuria. Suſpiriū nomē ſumpſit:
qꝛ inſpiratiōis difficultas ē: quā greci dyſpnian dicūt.i.ſuf
focationeꝫ. Peripleumonia a pulmone nomē accepit. Eſt
pulmonis tumoꝛ cū ſpumarū ſanguinearū effuſione. Emo
ptois emiſſio ſanguinis ꝑ os: vn̄ ⁊ nomē accepit: hęma eniꝫ
ſanguis dr̄. Phthiſis ē vlceratio ⁊ tumoꝛ in pulmōibꝰ q in
iuuenibꝰ faciliꝰ euenire ſolet. Phthiſis autē apud grecos
dicta ꝙ ſit totiꝰ coꝛpis ꝯſūptio. Tuſſis grece ab altitudine
vocat̃ ꝙ a ꝓfundo pectoꝛis veniat. Cuiꝰ ꝯꝛia eſt ſuꝑioꝛ in
faucibꝰ vbi vua diſtillat. Apoſtema a collectione nomē ac
cepit. Nā collectiōes greci apoſtemas vocāt. Empis dicta
ab apoſtemathe itrinſecus vel in latere vl' in ſtomacho cū
doloꝛe ⁊ febꝛibꝰ ⁊ tuſſi: ⁊ abundātibus ſpumis ⁊ purulētis.
Epaticus moꝛbꝰ a iecoꝛis paſſione nomē accepit. Greci eni
iecur ΗΠΑϽ vocant. Lienoſis ab ſplene vocabuluꝫ ſūpſit.
Greci.n.ſplen lien dicūt. Hydropiſis nomē ſūpſit ab aquo
ſo humoꝛe cutis. Nā greci hydoꝛ aquā vocauerūt. Eſt eniꝫ
hūoꝛ ſubcutaneꝰ: cū īflatiōe turgēte. ⁊ anhelitu fetido. Ne
phreſis a renū lāguoꝛe nomē accepit: renes.n.greci nephra
ſin dicūt. Paralyſis dicta a coꝛpoꝛis īpēſatiōe: facta ex mł
ta īfrigidatiōe: aut in toto coꝛꝑe: aut ī parte. Cacexia nomē
ſumpſit a coꝛpis iniuria. Cacexiā eni malā vexationē greci
vocauerūt. Fit autē hęc paſſio ex ītēperātia ęgrotātis: vel
curatiōe mala medicaminis: aut poſt ęgritudinē tarda re
ſumptio. Atrophia nomē accepit a diminutiōe coꝛpis. Nā
greci nutrimēti ceſſationē atrophian dicūt. Eſt.n.tenuitas
coꝛpoꝛis ex cauſis latētibꝰ ⁊ paulatiꝫ cōualeſcētibꝰ. Sarci
an eſt ſuꝑfluū carnis īcremētū: quo vltra modū coꝛpoꝛa ſa
ginant̃. Greci eni carnē ſarca vocāt. Iſchiaſis vocata a par
te coꝛpis quā vexat. Nā vertebroꝝ oſſa: quoꝝ ſūmitas ilioꝝ
initio terminat̃: greci iſchia vocāt. Fit aūt de flegmate q̊ti
ens deſcenderit in recta oſſa ⁊ efficit ibi glutinatio. Poda
grā greci a retētiōe pedū dicūt noīatā ⁊ a ferali doloꝛe. Si
quidē oē qđ īmite fuerit: abuſiue agreſte vocamꝰ. Artericꝰ
moꝛbꝰ ab articuloꝝ paſſione vocabulū ſumpſit. Calculus:
lapis eſt q ī veſica fit. vn̄ ⁊ nomē accepit. Gignit̃ aūt ex mā
flegmatica. Strāguria dicta ē eo ꝙ ſtringat vrinaruꝫ diffi
cultateꝫ. Satyriaſis. iuge deſideriū veneris cū extēſione
nāliū locoꝝ: dicta paſſio a ſatyris. Diarria iugis vētris cur
ſus ſine vomitu. Dyſenteria ē diuiſio ꝯtinuatōis.i.vlcera
tio inteſtini. Dyſ.n.diuiſio ē: entera iteſtina. Fit āt añcedē
te fluoꝛe: quē greci diarriā vocāt. Lyenterria dicta ꝙ cibū
tanq̈ꝫ per lineā iteſtini nullis obſtātibus faciat ꝑlabi. Coli
ca paſſio nomē ſumpſit ab īteſtino: qđ greci colon appellāt.
Ragadię dicunt̃ eo ꝙ fiſſure ſint rugis collectę circa oꝛifi
ciū. Hęc ⁊ hęmoꝛroidę: a ſanguinis fluoꝛe dictę. Greci eniꝫ
ſanguinem hęma dicunt.

¶ De moꝛbis q̄ ī ſuꝑficie cutis vident̃. Cap. VIII.

ALopecia eſt capilloꝝ fluoꝛ circūſcriptis pi
lis fuluis aeris qualitatē habentibus: voca
ta hoc noīe a ſilitudīe aīalis vulpeculę: quā
greci alopeciā vocāt. Parotidę ſūt duritię
vel collectiōes quę ex febꝛibꝰ aut ex aliquo
alio naſcunt̃ in auriū vicinitate: vn̄ ⁊ paroti
dę ſunt appellatę. Ota eni grece auriculę di
cunt̃. Lētigo eſt veſtigia macularū paruula in rotūditatē
foꝛmata: a ſpecie lēticulę dicta. Hieriſipıra eſt quā latini ſa
crū ignē appellāt.i.execrādū: per antifraſiꝫ. Siqdē in ſuꝑ
ficie: ruboꝛe flāmeo cutes rubeſcūt. Tūc moto ruboꝛe q̄ſi
ab igne vicina inuadunt̃ loca: ita vt etiaꝫ febꝛis excitetur.
Serpedo: eſt ruboꝛ cutis cū puſtularū extātia: ⁊ nomē ſū
pſit a ſerpēdo: eo ꝙ ſerpat ꝑ mēbꝛa. Impetigo ē ſicca ſcabi
es ꝓminēs a coꝛꝑe: cū aſꝑitate ⁊ rotunditate foꝛmę. Hanc
vulgus ſarnā appellat. Prurigo vocata a perurēdo ⁊ ardē
do. Myctalmus: ē paſſio qua ꝑ diē viſus patētibus oculis
denegat̃: ⁊ nocturnis irruētibus tenebꝛis reddit̃. aut verſa
vice vt pleriq̈ꝫ volūt: die reddit̃: nocte negat̃. Verrucę ali
ud ſunt: phthiriaſis aliud verrrucę ſigillatiꝫ ſunt: phthiria
ſis vero vna foꝛtioꝛ: ⁊ circa ipſaꝫ plures īueniunt̃. Scabi
es ⁊ lepꝛa vtraq̈ꝫ paſſio eſt aſꝑitas cutis cū pꝛuritu ⁊ ſqua
matione: ſꝫ ſcabies tenuis aſꝑitas ⁊ ſquamatio ē. Hic deni
que nomē accepit: quę ita veluti purgamēta amittat. Naꝫ
ſcabies q̄ſi ſquamies. Lepꝛa vero cutis aſꝑitas ſquamoſa
lepidę herbę ſilis: vn̄ ⁊ nomē ſūpſit. Cuius coloꝛ nūc in ni
gredinē vertit̃: nūc in alboꝛē: nūc in ruboꝛē. In coꝛpoꝛe ho
minis ita lepꝛa dinoſcit̃: ſi variatim īter ſanas cutis partes
coloꝛ diuerſus appareat: aut ſi ita ſe vbiq̈ꝫ diffundat: vt oīa
vniꝰ coloꝛis q̈uis adulteri faciat. Elephātiacus moꝛbꝰ dr̄
ex ſilitudine elephātis: cuius nāliter dura pellis ⁊ aſꝑa: no
men moꝛbo in hoībꝰ dedit: qꝛ coꝛpis ſuꝑficiē ſimileꝫ facit
elephātoꝝ cuti: ſiue qꝛ ingēs paſſio eſt: ſic aīal ipſuꝫ ex quo
deriuatū ducit nomē. Icteris greci appellāt a cuiuſdā aīal̃
noīe: ꝙ ſit coloꝛis fellei. Hūc moꝛbū latini arcuatū dicunt
a ſimilitudine cęleſtis arcus. Auriginē vero Varro appel
lari ait a coloꝛe auri. Regiū aūt moꝛbū ide ęſtimāt dictuꝫ
ꝙ vino bono ⁊ regalibꝰ cibis faciliꝰ curet̃. Cancer a ſilitudī
ne maritimi aīalis vocatū vulnus ſicut medici dicunt nul
lis medicamētis ſanabile. Ergo pꝛęcidi ſolet a coꝛꝑe mem
bꝛuꝫ vbi naſcit̃: vt aliquantū viuat: tñ ide moꝛtē quālibet
tardius affuturā. Hoꝛdeolus eſt paruiſſima ac purulenta
collectio in pilis palpebꝛarū conſtituta: in medio lata ⁊ ex
vtroq̈ꝫ cōducta hoꝛdei granuꝫ ſimilās: vn̄ ⁊ nomē accepit.
Furunculus ē tumoꝛ in acutuꝫ ſurgēs dictus ꝙ ferueat: q̄
ſi feruūculus: vn̄ ⁊ grece antrax dr̄ ꝙ ſit igneus. Oſcedo ē
qua infantuꝫ oꝛa exulcerant̃: dicta ex lāguoꝛe oſcitantiuꝫ.
Frenuſculi vlcera circa rictū oꝛis: ſilia his q̄ fiunt iumētis
aſꝑitate frenoꝝ. Vlcus putredo ipſa: vulnus qđ ferro fit: q̄
ſi vi ⁊ vlcus: qđ dolet q̄ſi vlcus: vn̄ ⁊ vlcera. Puſtula eſt in
ſuꝑficie coꝛpis turgēs veluti collectio. Papula eſt paruiſſi
ma cutis erectio circūſcripta cū ruboꝛe: ⁊ ideo papula dicta
q̄ſi pupula. Sanies dicta: qꝛ ex ſanguīe naſcit̃. excitato.n.
caloꝛe vulneris ſanguis in ſaniē vertit̃. Nā ſanies nō fit in
quocūq̈ꝫ loco: niſi vbi ſanguis aduenerit: qꝛ oē qđ putreſcit
niſi calidū ⁊ humidū fuerit: qđ eſt ſanguis: putrefieri nō po
teſt. Sanies autē ⁊ tabes ſibi differunt. Fluere enim ſanie
viuoꝛum eſt: tabe vero moꝛtuoꝛum. Cicatrix eſt obductio
vulneris: naturalē coloꝛē partibus ſeruans: dicta ꝙ obdu
cat vulnera atq̈ꝫ obcęcat.

¶ De remedijs ⁊ medicaminibus. Cap. IX.

Ayuntamiento de Madrid

Medicinę curatio nõ eſt ſpernãda. Meminimus.n. ⁊ Eſaiã Ezechię lãguẽti aliqd medicinale mãdaſſe. ⁊ Paulus apoſtolus Timotheo modicum vinũ ꝓdeſſe dixit. Curatio autẽ morboꝝ tribus generibus conſtat. Pharmatia quã latini medicamina vocãt: chirurgia quã latini manuũ operationem appellãt. manus.n. apud grecos chir vocaẗ: dięta quã latini regulã nuncupant: eſt enĩ obſeruatio legis ⁊ vitę. Sunt autẽ oĩs curatiõis ſpecies tres. Primũ genus dieticũ: ſecũdũ pharmaceuticũ. tertiũ chirurgicũ. Dieta eſt obſeruatio legis ac vitę. Pharmatia eſt medicamẽtorum curatio. Chirurgia eſt ferramẽtoꝝ inciſio. Nã ferro excidunẗ que medicamẽtoꝝ nõ ſenſerint medicinã. Antiquior autẽ medicina herbis tm̃ ⁊ ſuccis erat. Talis enĩ medẽdi vſus cępit: deinde ferro ⁊ cęteris medicamẽtis. Omnis autẽ curatio: aut ex cõtrarijs aut ex ſimilib⁹ adhibeẗ. Ex cõtrarijs: vt frigidũ calido vel humido ſiccũ: ſicut ⁊ in homine ſuperbia ſanari nõ põt: niſi humilitate ſaneẗ. Ex ſimilibus vero ſicut ligamentũ: vel rotũdo vulneri rotũdũ: vel oblongo oblongũ apponiẗ. Ligatura enĩ ipſa nõ eadẽ mẽbris ⁊ vulnerib⁹ oĩbus: ſed ſimilis ſimili coaptaẗ: quę duo etiã ipſa adiutoria noĩbus ſuis ſignificant. Nã antidotũ grece latinę ex cõtrario datũ diciẗ. Cõtraria enĩ cõtrarijs medicinę ratione curanẗ. At cõtra ex ſimili: vt picra qđ interp̃tatur amara: qꝛ guſtus eius amarus ẽ. Ex cõuenienti enĩ nomen accepit: qꝛ amaritudo morbi amaritudine ſolui ſolet. Oĩa autẽ medicamẽta ex ꝓprijs cauſis habent vocabula. Hiera enĩ dicta quaſi diuina. Arteriaca ꝙ apta ſint gutturis meatui: ⁊ tumores fautiũ ⁊ arteriarũ leniãt. Tiriaca eſt antidotũ ſerpẽtinũ quo venena pelluntẗ: vt peſtis peſte ſoluaẗ. Cathartica grece latine purgatoria dicunẗ. Catapodia eo ꝙ modicũ poteẗ ſeu inglutiaẗ. Diamoron a ſuco morę nomẽ ſumpſit. ex quo cõficiẗ. ſicut diacodion: qꝛ ex codia.i. ex papauere fit. ſicut diaſpmaton: qꝛ ex ſeminibus cõponiẗ. Electuariũ vocatũ. eo ꝙ molle ſorbeaẗ. Trochiſcus dictus: qꝛ in modũ rotulę deformaẗ. Trochos.n. grece rota diciẗ. Collyria latino ſonãt ꝙ vitia oculoꝝ ðtergãt. Epithema. eo ꝙ ſupponaẗ alijs adiutorijs p̃cedẽtibus. Cataplaſma. eo ꝙ inductio ſola ſit. Emplaſtrũ. eo ꝙ ĩducaẗ. Malagma. ꝙ ſine igne macereẗ ⁊ cõprehẽdatur. Anema grece. latine relaxatio diciẗ. Peſſaria dicta ꝙ it⁹ inijcianẗ. Medicinã iumẽtoꝝ chiron qdã grecus ĩuenit: unde pingiẗ dimidia p̃te hõ: dimidia equ⁹. Dict⁹ autẽ chiron απο της χειρ ουργιας: qꝛ chirurgicus fuit appellat⁹. Creticos dies medici vocãt: quibus credo ex iudicio infirmitatis hoc nomen impoſitum eẽ. ꝙ quaſi iudicent hominem ⁊ ſentẽtia ſua aut puniant: aut liberent.

De libris medicinalibus. Cap. X.

Aforiſmus eſt ſermo breuis. ĩtegrũ ſenſũ ꝓpoſite rei ſcribẽs. Prognoſtica p̃uiſio ęgritudinũ. vocata a p̃noſcẽdo. Oportet enĩ medicũ ⁊ p̃terita agnoſcere: ⁊ p̃ſentia ſcire: ⁊ futura pręuidere. Dynamidia p̃tãs ẽ herbarũ.i. vis ⁊ poſſibilitas. Nã in herbarũ cura vis ipſa dynamis diciẗ. Vñ ⁊ dynamidia nũcupaẗ. vbi eoꝝ medicinę ſcribunẗ. Butanicum herbariũ diciẗ. ꝙ ibi herbę notentur.

De inſtrumentis medicorum. Cap. XI.

Enchiridion dictũ. ꝙ manu aſtringaẗ. dũ plurima cõtineat ferramẽta. Chir.n. grece manus vocaẗ. Flebotomũ ab inciſione vocatũ. Nã inciſio grece tomi diciẗ. Similaria. angiſtrum. ſpatomele. guuia quę a latinis a ſimilitudine cucurbitę. a ſuſpirio ventoſã vocaẗ. Deniq̃ aĩata ſpiritu per ignicu lum: dehinc p̃ciſo corpori ſuperpoſita. omne qđ iter cutem vel altius ęſtuat. ſiue humorẽ ſiue ſanguinem vocat in ſuperficiẽ. Cliſtere eſt inſtrumẽtũ p qđ anema inijciẗ. Pila a pinſendis ſeminib⁹.i. terẽdis. Hinc ⁊ pigmẽta. eo ꝙ in pila ⁊ pilo agunẗ. q̃ſi piligmẽta. Eſt enĩ pila vas cõcauum ⁊ medicorũ aptũ vſui. in qua ꝓprie tipſanę fieri ⁊ pigmẽta concidi ſolent. Varro aũt refert pilumnũ quẽdã in italia fuiſſe. qui pinſendis pręfuit aruis. vñ ⁊ pilumni ⁊ piſtores. Ab hoc ergo pilũ ⁊ pilã inuẽta qbus far pinſitur: ⁊ ex eius noĩe ita appellata. Pilũ aũt eſt vñ cõtundiẗ qcqd in pila mittitur. Mortariũ. ꝙ ibi iam ſemia in puluerẽ redacta ⁊ mortua condiãtur. Coticula eſt in qua circũducta collyria reſoluunẗ: erit enim lenis. Nam aſpera frangi potius q̃ꝫ reſolui collyrium facit.

De odoribus ⁊ vnguẽtis. Cap. XII.

Odor vocatus ab aere. Thymiama lingua greca vocaẗ ꝙ ſit odorabile. Nã thymo diciẗ flos qui odorẽ refert: de quo Virgilius: Redolẽtq̃ thymo fragrãtia mella. Incenſum dictũ. qꝛ igne cõſumiẗ dũ offerẗ. Tetraidos. formulę incẽſi in longitudinẽ porrectę: quę fiũt ex quatuor pigmẽtis. Quatuor enĩ grece tetra. formula idos diẗ. Stacte eſt incẽſum qđ ex p̃ſſura manat. dictũ a grecis απο του σταζειν. quod ẽ manare ſiue diſtillare. Myrobalanũ. qꝛ fit ex glãde odorata: de q̊ Orati⁹: Et p̃ſſa tuis balanus capillis. Oleũ eſt purũ nulliq̃ rei admixtũ. Vnguẽtũ vero ẽ omne qđ ex cõi oleo ꝯfectũ. aliarũ ſpẽrũ cõmixtione augeẗ. odoris iocunditatẽ ſumẽs: ⁊ lõgi⁹ redolẽs. Vnguẽta aũt q̃dã dicunẗ a locis: vt telinũ. cuius Julius ceſar meminit dicẽs. Corpuſq̃ ſuaui telino vngimur. Hoc cõficiebaẗ in inſula telo: quę ẽ vna ex cycladib⁹. Sũt ⁊ quędã ab ĩuentoꝝ noĩe: vt amaracinũ. Nã qdã tradũt regiũ quẽdã puerũ amaracũ noĩe: cõplura vnguẽtoꝝ genera ferẽtẽ. caſu ꝓlapſũ eſſe ⁊ maiorem ex cõmixtiõe odorẽ creaſſe: vñ nũc optima vnguẽta. amaracina dicunẗ. ſunt aũt ex genere floꝝ. Jtẽ alia q̃ a materię ſuę q̃litate dicunẗ. vt roſaceũ a roſa: cyprinũ a flore cypri. q̃ ꝓinde ⁊ ꝓprię materię odorẽ referũt. Ex his q̃dã ſimplicia vnguẽta ſunt q̃ ex vna tm̃ ſpẽ exiſtũt. vñ ⁊ ſui nominis referũt odoratũ. vt anetinũ: eſt enĩ ſincerũ. ex oleo ⁊ aneto tm̃. Cõpoſita aũt ſunt: quę a plurib⁹ admixtis fiũt. vnde ⁊ nominis ſui odorem non habent. quia obtinentib⁹ alijs quę admiſcentur: incertum odorem inducunt. vt cerotum: calcaſticũ: marciacũ.

De initio medicinę. Cap. XIII.

Quęriẗ a qbuſdã. q̃re ĩter cęteras liberales diſciplinas. medicinę ars nõ ꝯtineaẗ. Propterea qꝛ ille ſingulares ꝯtinẽt cauſas. iſta vero oĩũ. Nã ⁊ grãmaticã medicus ſcire iubeẗ: vt ĩtelligere vel exponere poſſit q̃ legit. ſilr ⁊ rhetoricã. vt veracib⁹ argumẽtis valeat diffinire q̃ tractat: nec nõ ⁊ dialecticam ꝓpter infirmitatũ cauſas rõne adhibita p̃ſcrutandas atq̃ curãdas. Sic ⁊ arithmeticã ꝓpter numerũ horarũ in acceſſiõib⁹ ⁊ p̃iodis dierũ: nõ aliter ⁊ geometriã ꝓpter q̃litates regionũ ⁊ locoꝝ ſitus: in qb⁹ doceat qd q̃ſq̃ obſeruare debeat. Porro muſica ĩcognita illi nõ erit. Nam multa ſũt q̃ in ęgris hoĩb⁹ p hãc diſciplinã facta legunẗ: ſicẗ de Dauid legiẗ: Qui a ſpũ ĩmũdo ſaulẽ arte modulationis eripuit. Aſclepiades quoq̃ medicus phreneticũ quendã p ſymphoniam priſtinę ſanitati reſtituit. Poſtremo ⁊ aſtronomiam notam habebit: per quam cõtempletur rationẽ aſtrorum ⁊ mutationes temporũ. Nam ſicut ait quidam medicorum: cum ipſorum qualitatibus ⁊ noſtra corpora commutantur. hinc eſt ꝙ medicina ſecunda philoſophia dicitur. Vtraq̃ enim diſciplina totum hominem ſibi vẽdicat. Nã ſicut per illã aĩa. ita per hanc corpus curatur.

Ayuntamiento de Madrid

¶ Incipit liber quintus.

¶ De auctoribus legum. Cap. I.

Moyſes gentis hebreę pm̄ꝰ oiu3 diuinas leges ſacris lr̄is explicauit. Phoroneꝰ rex grecis pmꝰ leges iudiciaq3 conſtituit. Mercurius trimegiſtus pmꝰ leges egyptijs tradidit. Solon pmꝰ leges atheniēſibꝰ dedit. Licurgus pmus lacedęmonijs iura legū ex apollinis aucte confinxit. Numa pōpilius q romulo ſucceſſit in regno. pmus leges romanis edidit. Deide cū ppl's ſeditioſos magiſtratus ferre nō poſſet. deceuiros legibꝰ ſcribēdis creauit: q leges ex libris ſolonis in latinū ſermonē trāſlatas .iz. tabulis expoſuerūt. Fuerūt aūt hi: Appius claudiꝰ. T. genutiꝰ. P. ſeſtius. L. veturiꝰ. C. iuliꝰ. A. manliꝰ. P. ſulpitius. P. curiati T. romuliꝰ. Sp. poſthumiꝰ. Hi decē viri legū ɔſcribēdarū electi ſūt. Leges aūt redigere i libris pmꝰ ɔſul pōpeiꝰ inſtituere voluit: ſ3 nō pſeuerauit: obtrectatoꝝ metu. Deide cęſar cepit id facere: ſ3 ante iterfectꝰ ē. Paulatī aūt antiquę leges vetuſtate atq3 icuria exoleuerūt. q̄rū ꝛ ſi nullus iam vſus ē. noticia tm̄ neceſſaria videt̄. Leges noue a Cōſtātio cęſare ceperūt: ꝛ reliqs ſuccedētibꝰ: erātq3 pmixte ꝛ iordinatę. Poſtea Theodoſiꝰ mior: auguſtus ad ſilitudinē gregoriani ꝛ hermogeniani codicē factū ɔſtōnu3 a conſtātini tpibus ſub proprio cuiuſq3 imperatoris titulo diſpoſuit: quē a ſuo nomine theodoſianū vocauit.

¶ De legibꝰ diuinis ꝛ humanis. Cap. II.

o Mnes aūt leges aut diuinę ſūt aut humanę. Diuinę nā. humanę moribꝰ ɔſtant: ideoq3 hę diſcrepāt: qm̄ alię alijs gētibꝰ placēt. Fas lex diuina ē. ius lex humana. Trāſire p agrū alienū fas eſt: ius nō eſt.

¶ Quid differūt iter ſe ius leges ꝛ mores. Cap. III.

Ius gnāle nomē ē. Lex āt iuris ē ſpēs. Jus autē dictū. qꝛ iuſtū ē. Oē aūt ius legibꝰ ꝛ moribꝰ conſtat. Lex ē ɔſtitutio ſcripta. Mos ē vetuſtate pbata ɔſuetudo. ſiue lex nō ſcripta. Nā lex a legēdo vocata: qꝛ ſcripta ē. Mos aūt lōga ɔſuetudo eſt: de moribꝰ tm̄mō tracta. Cōſuetudo aūt ē ius qđdā moribꝰ iſtitutū. qđ p lege ſuſcipit̄ cū d̄ficit lex: nec differt ſcriptura an rōne ɔſiſtat qñ ꝛ legē rō cōmēdat. Porro ſi rōne lex ɔſtat. lex erit oē iā qđ rōne ɔſtiterit. dūtaxat qđ religioni ɔgruat: qđ diſciplinę ɔueniat: qđ ſaluti pficiat. vocata āt cōſuetudo. quia in cōmuni eſt vſu.

¶ Quid ſit ius naturale. Cap. IIII.

i Us aut nāle ē: aut ciuile: aut gentiū. Jus nāle ē cōe oiu3 nationū: eo q vbiq3 iſtinctu nāę. nō ɔſtitutiōe aliqua habet̄. vt viri ꝛ feminę cōiūctio: liberoꝝ ſucceſſio ꝛ educatio: cōis oiu3 poſſeſſio: ꝛ oiu3 vna libertas: acquiſitio eoꝝ quę cęlo terra mariq3 capiunt̄. Jte3 depoſitę rei vl' cōmēdatę pecunię reſtitutio: violētię per vim repulſio. Nam hoc aut ſiquid huic ſimile eſt: nunq̄ iniuſtu3 ſed naturale equūq3 habetur.

¶ Quid ſit ius ciuile. Cap. V.

i Us ciuile eſt: qđ qſq3 populus vel queq3 ciuitas ſibi propriū: humana diuinaq3 cauſa cōſtituit.

¶ Quid ſit ius gentium. Cap. VI.

i Us gentiū eſt ſediu3 occupatio: edificatio: munitio: bella: captiuitates: ſeruitutes: poſtliminia: fędera pacis: inducię: legatoꝝ nō violandoꝝ religio: cōnubia iter alienigenas prohibita: ꝛ inde ius gentium: quia eo iure omnes fere gentes vtuntur.

¶ Quid ſit ius militare. Cap. VII.

i Us militare eſt belli inferendi ſolēnitas: fęderis faciēdi nexus: ſigno dato ɔgreſſio i hoſtē vel cōmiſſio: ite3 ſigno dato receptio. itē flagitij militaris diſciplina: ſi locus deſerat̄. itē ſtipēdioꝝ modus: dignitatū gradus pmioꝝ honor: veluti cū corona vel torques donant̄. item prędę deciſio: ꝛ pro perſonarum qualitatibus ꝛ laboris iuſta diuiſio: ac principis portio.

¶ Quid ſit ius publicum. Cap. VIII.

i Us publicū ē i ſacris: ꝛ i ſacerdotibꝰ: ꝛ i magiſtratibus.

¶ Quid ſit ius qritū. Cap. IX.

i Us qritu3 ē pprie romanoꝝ: qđ nulli tenēt niſi quirites. i. romani. tanq̄ de legitimis hereditatibꝰ: de cretionibꝰ: de tutelis: de vſucapionibꝰ: q̄ iura apud nullū aliū pplm̄ repiunt̄: ſ3 ppria ſūt romanoꝝ: ꝛ in eoſdē ſolos ɔſtituta. Cōſtat aūt ius qritū ex legibꝰ ꝛ plebiſcitis ꝛ ɔſtōnibꝰ pncipū: ꝛ edictis ſiue prudentiū reſponſis.

¶ Quid lex. Cap. X.

l Ex eſt cōſtitutio populi: qua maiores natu ſimul cū plebibus aliquid ſanxerunt.

¶ Quid ſcita plebium. Cap. XI.

ſ Cita ſunt: quę plebes tm̄ cōſtituūt: ꝛ vocata ſcita: q ea plebs ſciat: vel q ſciſcitat̄: ꝛ rogat vt fiant.

¶ Quid ſenatuſcōſultu3. Cap. XII.

ſ Enatus cōſultu3 eſt: q tm̄ ſenatores populis cōſulēdo decernunt.

¶ Quid cōſtitutio ꝛ edictū. Cap. XIII.

c Onſtitutio vel edictum: qđ rex vel imperator ɔſtituit vel edicit.

¶ Quid reſponſa prudentiū. Cap. XIIII.

r Eſpōſa ſunt: que iuriſcōſulti rñdere dicunt̄ ɔſulētibus: vñ ꝛ rñſa Pauli dicta. Fuerūt. n. qdā prudētes ꝛ arbitri ęquitatis q inſtōnes ciuiles iuris cōpoſitas ediderūt: qbus diſſidētiu3 lites ɔtētioneſq3 ſopirent.

¶ De legibꝰ cōſularibꝰ ꝛ tribunitijs. Cap. XV.

Quędā ēt leges dicunt̄ ab his q ɔdiderunt: vt ɔſulares: tribunitię: iulię: cornelię. Nā et ſub Octauiano cęſare ſuffecti ɔſules Papius ꝛ pōpeius legē tulerūt: quę a noibꝰ eoꝝ appellat̄ papia pōpeia. ɔtinēs patru3 pmia pro ſuſcipiēdis liberis. Sub eode3 quoq3 iperatore Falcidiꝰ tribunus plebis legē fecit: ne qs plus ex neis in teſtō legaret q̄ vt qrta pars ſupeſſet heredibꝰ: ex cuius noie lex falcidia nūcupata eſt. Agliꝰ quoq3 legē cōdidit: quę hactenus aquilia nuncupatur.

¶ De lege ſatyra. Cap. XVI.

ſ Atyra vero lex eſt: quę de pluribꝰ rebꝰ ſil' loquitur. dicta a copia reru3: ꝛ quaſi a ſatietate: vnde ꝛ ſatyrā ſcribere eſt poemata varia cōdere: vt Oratij Juuenalis ꝛ Perſij.

¶ De legibꝰ rhodijs. Cap. XVII.

r Hodię leges naualiū cōmertioꝝ ſūt ab iſula rhodo cognoīatę: in qua antiqtus mercatoꝝ vſus fuit.

¶ De priuilegijs. Cap. XVIII.

p Riuilegia aūt ſūt leges pūatoꝝ: quaſi pūatę leges Nā pūilegiū ide dictū q i priuato feratur.

¶ Quid poſſit lex. Cap. XIX.

o Mnis autē lex: aut permittit aliquid: vt vir fortis petat pmiū: aut vetat: vt ſacrarū virginu3 nuptias nulli petere liceat. aut punit: vt q cędē fecerit capite plectat̄. eius. n. pmio aut pęna vita moderat̄ humana.

¶ Quare lex facta ſit. Cap. XX.

f Actę ſunt autem leges vt earum metu humana coerceatur audacia: tutaq3 ſit inter improbos innocētia: ꝛ in ipſis improbis formidato ſupplicio. refrenetur nocendi facultas.

Ayuntamiento de Madrid

Qualis debeat fieri lex. Cap. XXI

ERit autē lex honeſta iuſta poſſibilis ſꝫ naturā ſm patrię cōſuetudinē: loco tēporiq; cōueniēs: neceſſaria: vtilis: manifeſta quoq;: ne aliqd ꝑ obſcuritatē in captione ꝯtineat: nullo ꝓuato comodo: ſed ꝓ cōi ciuiū vtilitate cōſcripta.

De cauſis. Cap. XXII.

PRagma grecū eſt: qđ latine cauſa dicit̄. vñ ꝛ pragmatica negocia dicuntur: ꝛ actoꝛ cauſarū ꝛ negociorum pꝛagmaticus nuncupatur.

De teſtibus. Cap. XXIII.

TEſtes ſunt a quib⁹ querit̄ veritas in iudicio. Quos quiſq; ante iudiciū ſibi placitis alligat: ne cui ſit poſtea liberū aut diſſimulare: aut ſubtrahere ſe: vnde ꝛ alligati appellātur. Jtē teſtes dicti ꝙ teſtamēto adhiberi ſolent: ſicut ſignatoꝛes qui teſtamentum ſignant.

De inſtrumentis legalibus. Cap. XXIIII.

VOluntas ē generale nomē omniū legalium inſtrumētoꝝ. quę qꝛ nō vi ſꝫ volūtate ꝓcedit. iđ tale nomē accepit. Teſtamētū vocatum. qꝛ niſi teſtatoꝛ mōtuus fuerit. nec cōfirmari pōt nec ſciri qđ in eo ſcriptuꝫ ſit. qꝛ clauſuꝫ ꝛ obſignatū ē. inde dictū teſtamentum. qꝛ non valet niſi poſt teſtatoꝛis monumētū. vñ ꝛ apl's: Teſtamentuꝫ inqt i moꝛtuis ꝯfirmat̄. Teſtamētū ſane in ſcripturis ſanctis nō hoc ſolū dicit̄ qđ non valet niſi teſtatoꝛib⁹ moꝛtuis. ſꝫ oē pactū ꝛ placitum teſtamētū vocabant. Nā laban ꝛ iacob teſtamētū fecerunt. qđ vtiq; etiaꝫ inter viuos valeret. Et in pſalmis legit̄. Aduerſus te teſtamētū diſpoſuerūt. hoc ē pactū. ꝛ innumerabilia talia. Tabulę teſtamēti inde appellatę ſunt. qꝛ ante chartę ꝛ mēbꝛanaꝝ vſuꝫ. in dolatis tabulis nō ſolū teſtamēta: ſed ēt epiſtolaꝝ alloqa ſcribebant̄. Vñ ꝛ poꝛtitoꝛes eaꝝ tabellarij vocabāt̄. Teſtamentū iuris ciuilis eſt. qđq; teſtium ſignis ſubſcriptione firmatū. Teſtamētum iuris pꝛętoꝛij eſt ſeptē teſtiū ſignis firmatū: ſꝫ illud apud ciues fit: inde ciuile. iſtud apud ꝓtoꝛes: ide iuris ꝓtoꝛij. Teſtamētū aūt ſignare: notare eſt. i. vt notū ſit qđ ſcriptū eſt. Holographū teſtamentuꝫ eſt manu auctoꝛis totū ꝯſcriptū: atq; ſubſcriptuꝫ. vñ ꝛ nomē accepit. Gręci eni holon totū: graphin litterā dicunt. Jrritū teſtamētū eſt: ſi is qui teſtat⁹ ē: capite diminutus eſt: aut ſi nō rite factū ſit. Jnofficioſuꝫ teſtm̄ eſt: qđ fruſtra liberis exheredatis ſine officio naturalis pietatꝭ in extraneas ꝑſonas redactū ē. Ruptū teſtm̄ ide vocatuꝫ: eo ꝙ naſcēte poſthumo: neq; exheredato noiatiꝫ: neq; herede iſtituto diſrumpit̄. Suppꝛeſſuꝫ teſtamētū eſt: qđ in fraude heredū vel legatarioꝝ ſeu libertoꝝ nō ē palā ꝓlatuꝫ: qđ ſi nō latet: tñ ſi ꝑdictis ꝑſonis nō ꝓferat̄: ſuppꝛimi tñ videt̄. Nūcupatio ē: quā in tabulis ceriſq; teſtatoꝛ recitat: dicēs. Hęc vt in tabulis his ceriſq; ſcripta ſunt: ita dico: ita lego: itaq; vos ciues romani mihi teſtimoniū ꝑhibete: ꝛ hoc dr̄ nuncupatio. Nūcupare eni eſt in palā noiare ꝛ cōfirmare: Jus liberoꝝ eſt ꝯiuguꝫ ſine liberis inuicē pꝛo loco pignoꝝ hereditatis alterna ꝯſcriptio. Codicillū: vt veteres aiūt ſine dubio ab auctoꝛe dictuꝫ: qui hoc ſcripturę genus inſtituit. Eſt autē ſcriptura: nulla idigēs ſolēnitate verboꝝ: ſed ſola teſtatoꝛis volūtate: qualicūq; ſcripturę ſignificatiōe expꝛeſſa. Cuius beneficio volūtatib⁹ defunctoꝝ ꝯſtat eſſe ſubuētum: ꝓpter legaliū verboꝝ difficultatē: aut certe ꝓpter neceſſitatē adhibēdoꝝ ſolēniū: ita vt qui ſcribit titulū eiuſdē ſcripturę codicillū vocet. Sicut auteꝫ codicillus fit vice teſtamēti: ita epiſtola vice codicilloꝝ. Cretio eſt certus dieꝝ numerus: in quo inſtitutus heres aut adit hereditatē: aut finito tēpoꝛe creationis excludit̄: nec liberū illi eſt vltra capiēdę hereditatis. Cretio appellata eſt: quaſi decretio. i. decernere vel conſtituere: vtputa ille heres mihi eſto. additurq;: cernitoq; īfra dies tot. Adeūdarū autē hereditatuꝫ centeſim⁹ ſtatut⁹ erat dies qb⁹ nō eſt cretio addita. Fideicōmiſſuꝫ dictū: vt fiat qđ a defuncto cōmittit̄. Nā fides dicta eo ꝙ fiat: qđ tñ nō directis verbis: ſꝫ ꝑcatiuis expoſcit̄. Pactū dr̄ iter ꝑtes ex pace ꝯueniēs: ſcriptura: legib⁹: ac moribus cōpꝛobata: ꝛ dictū eſt pactū q̄ſi ex pace factū: ab eo ꝙ eſt pāgo: vñ ꝛ pepigit fędus. Placituꝫ quoq; ſilr̄ ab eo ꝙ placeat. Alij dicūt pactū eſſe qđ volēs qſq; facit: placitum vero etiā nolēs cōpellit̄: veluti qñ qſq; paratus ſit in iudicio ad rñdendū: ꝙ nemo pōt dicere pactū ſꝫ placitū. Mandatū dictuꝫ ꝙ olim i cōmiſſo negocio alter alteri manum dabat. Ratū vero q̄ſi rōnabile ꝛ rectū: vnde ꝛ q pollicet̄. dicit ratū me eē ꝓfiteoꝛ: hoc eſt firmū atq; ꝑpetuum. rite autē eē nō recte: ſꝫ ex moꝛe. Chirographū: cautio vel ꝯſcriptio duarū īſtar chartarū: gręce eni manu ſcriptum dr̄ cautio. Emptio ꝛ vēditio eſt rerū cōmutatio atq; cōtract⁹: ex cōueniētia veniēs. Emptio autē dicta: ꝙ a me tibi fit: vēditio q̄ſi venūdatio. i. a nundinis. Donatio eſt cuiuſlibet rei trāſactio. Dictū aūt dicūt donationē: q̄ſi doni actionē: ꝛ dotem q̄ſi do itē. Pꝛęcedēte eni in nuptijs donatiōe: dos ſequtur. Nā antiquus nuptiaruꝫ erat rit⁹: quo ſe marit⁹ ꝛ vxoꝛ inuicē emebāt: ne videret̄ vxoꝛ ancilla: ſicut habem⁹ in iure. Jnde ē ꝙ ꝑcedēte donatiōe viri: ſeqt̄ dos vxoꝛis. Donatio vſufructuaria ideo dr̄: qꝛ donatoꝛ ex ea vſūfructuꝫ adhuc retinet: ꝓuato cui donatuꝫ eſt iure. Donatio directa iđ nuncupat̄: qꝛ ꝛ iure ꝛ vſu ſtatim trāſit in alteruꝫ: nec vltra aliqd inde ad ius donatoꝛis retoꝛquet̄. Cōditiones ꝓpꝛie teſtiū ſunt: ꝛ dictę ꝯditiōes: a cōdicēdo q̄ſi cōdictiones: qa nō ibi teſtis vnus iurat: ſed vel duo vel plures. Nō eniꝫ in vnius oꝛe: ſꝫ in duoꝝ aut triū teſtiū ſtat oē verbū. Jtē ꝯditiones: ꝙ iter ſe cōueniat ſermo teſtiū: q̄ſi ꝯdictiones. Stipulatio ē ꝓmiſſio vel ſpōſio: vñ ꝛ ꝓmiſſoꝛes ſtipulatoꝛes vocant̄. dicta aūt ſtipulatio a ſtipula. Veteres eni qñ ſibi aliqd ꝓmittebāt: ſtipulā tenētes frāgebāt: quā iterū iūgētes: ſponſiones ſuas agnoſcebēt: ſiue ꝙ ſtipulū iuxta Paulum iuridicū firmuꝫ appellauere. Sacramentū eſt pign⁹ ſponſionis: vocatū autem ſacramentum: quia violare qđ quiſq; pꝛomittit perfidię eſt.

De rebus. Cap. XXV.

HEreditas eſt res q̄ moꝛte alicuius ad quempiam ꝑuenit: vel legato teſtō: vel poſſeſſiōe retēta. Dicta aūt hereditas a reb⁹ aditis: ſiue ab ęre: qꝛ qui poſſidet agruꝫ ꝛ cenſuꝫ ſoluit: idē ꝛ res. Res ſūt q̄ in noſtro iure conſiſtunt. Jura aūt ſūt: q̄ a nobis iuſte poſſidentur: nec aliena ſūt. Dicta aūt res a recte habēdo: ius a iuſte poſſidēdo. Hoc eni iure poſſidet̄ qđ recte: hoc recte qđ bene. Qđ aūt male poſſidet̄ alienū eſt. Male autē poſſidet: q vel ſuis male vtit̄: vel aliena ꝑſumit. Poſſidet aūt iuſte: qui nō irretit̄ cupiditate. Qui aūt cupiditate tenet̄ poſſeſſus eſt: nō poſſeſſoꝛ. Bona ſunt honeſtoꝛum ſeu nobiliū: q̄ ꝓinde bona dicunt̄: vt nō habeāt turpē vſū: ſꝫ ea hoies ad res bonas vtant̄. Peculiū ꝓpꝛie minoꝝ eſt ꝑſonarū ſiue ſeruoꝝ. Nā peculiū eſt qđ pater vel dñs filiū ſuū vel ſeruuꝫ pꝛo ſuo iure tractare patit̄. Peculiū autem a pecudib⁹ dictuꝫ: in quib⁹ veteruꝫ cōſtabat vniuerſa ſubſtantia. Bonoꝝ poſſeſſio eſt ius poſſeſſionis: certo oꝛdine certoq; titulo acquiſita. Jnteſtata hereditas eſt: quę teſtamento ſcripta nō eſt: aut ſi ſcripta ſit: iure tamē nequaq; ē edita. Caduca inde dicunt̄: qꝛ eius heredes ceciderūt. Familię herciſcūdę ē diuiſio hereditatis inter heredes. Herciſcūdę eni apud veteres diuiſio nuncupat̄. Cōmuni diuidēdo eſt iter eos quib⁹ cōis res eſt: quę actio iubet poſtulātib⁹ his arbitrū dari: cuius arbitratu res diuidant̄. Finiū regūdoꝝ actio dicta eo ꝙ per eaꝫ regāt̄ur fines vtriq; ne diſſipentur: dūmodo nō anguſtioꝛe quinq; pedum loco ea

Ayuntamiento de Madrid

controuerſia ſit. Locatio ē res ad vſum data. cū diffinitio
ne mercedis. Cōductio ē res in vſuꝫ accepta. cum ꝯſtituta
mercede. Res credita ē. q̄ in obligationē ita deducta ē. vt
ex tpe quo ꝯtrahebat̄. certū ſit eā deferre. Uſura ē incremen
tū fenoris. ab vſu eris crediti nūcupata. Comodū eſt id qđ
noſtri iuris ē: ⁊ ad alios tpaliter trāſlatū eſt. cū modo tpis
q̄ꝫdiu apud eū ſit. vñ ⁊ comodū dictū ē. Precariū eſt. dum
prece creditor rogatus pmittit debitorē i poſſeſſiōe fundi
ſibi obligati demorari. ⁊ ex eo fructus capere. Et dictū pre
cariū. q̄ꝛ prece audit̄. q̄ſi precadiū r ꝑ d littera cōmutata.
Mutuū appellatū eſt. q̄ꝛ id qđ a me tibi dat̄. ex meo tuū
fit. Depoſitū ē pignus cōmendatū ad tps. q̄ſi diu poſitum.
Deponere aūt qs videt̄. cū aliqd metu furti incendij. nau
fragij. apud aliū cuſtodie cā deponit. Intereſt aūt i loquē
di vſu iter pignus ⁊ arrā. Nā pignus ē qđ dat̄ pp rem credi
tam q̄ dū reddit̄ ſtatim pignus aufert̄. Arra vō eſt q̄ pmū
ꝓ re bonefidei ꝯctu empta ex pte dat̄. ⁊ poſtea cōplet̄. Eſt
.n. arra cōplenda. nō auferēda. vñ q hꝫ arrā non reddit ſic
pignus ſꝫ deſiderat plenitudinē. ⁊ dicta arra. a re ꝑ q̄ tradi
tur. Itē inter pignus ⁊ fiduciā ⁊ hypothecam. hoc intereſt.
Pignus.n.ē qđ pp rē editā obligat̄. cuius rei poſſeſſionē ſo
lam ad tps ꝯſequit̄ creditor. ceteꝝ dñiuꝫ penes debitoreꝫ
eſt. Fiducia ē. cū res aliq̄ ſumendę mutuę pecunię grā vel
mancipat̄ vl̄ i iure credit̄. Hypotheca ē. cū res aliq̄ como
dat̄. ſine depoſitiōe pecunię vl̄ pignoris. pacto vel cautio
ne ſola iteruenięte. Momētū dictū a tpis breuitate vt taꝫ
cito q̄ꝫ ſtatim ſaluo negocio reformet̄. nec i vllā morā pro
duci debeat qđ repetit̄. ſic nec vllū ſpaciuꝫ ē momēti. cui⁹
tam breuis ē tpis pūctus vt i aliquā moraꝫ nullo mō ꝓdu
cat̄. Inſtrumentū eſt vñ aliqd ꝯſtruimus. vt cultrus. cala
mus. aſcia. Inſtructū. qđ p inſtrumētuꝫ efficit̄. vt baculus
codex. tabula. Uſus q̊ i re iſtructa vtimur. vt in baculo in
niti: i codice legere: i tabula ludere. ſꝫ ⁊ ipſe fructus agroꝝ
q̄ꝛ eo vtimur vſus vocat̄. Hec ſūt illa tria. Uſuſfructus āt
vocat̄ q̄ꝛ ſolo vſu habet̄ ei⁹ fructus: manente apud aliū iu
re. Uſucapio ē ademptio dominij: p ꝯtinuationeꝫ iuſte poſ
ſeſſiōis vel biennij aut alicui⁹ tpis. Mancipatio dicta eſt:
q̄ꝛ manu res capit̄. Uñ oportet eū q mancipiū accipit: com
prehēdere idipſū qđ de mancipio dat̄. Ceſſio ē ꝓprię rei cō
ceſſio: ſic eſt illud: cedo iure ꝓpinqtatis. Cedere.n. dicim⁹
q̄ſi ꝯcedere. i. q̄ ꝓpria ſūt. Nā ſi aliena reſtituim⁹: non cedi
mus. Nā cedere ꝓprie dr̄: q ꝯtra v̄itatē alteri ꝯſentit: vt Ci
cero. Ceſſit inqt ampliſſimi viri auctoritati vel potius pa
ruit. Interdū ē qđ a iudice nō in ꝑpetuū ſꝫ pro reformādo
momēto ad tps: interim dr̄: ſalua ꝓpōne actiōis eius. Pre
ciū vocatū eo q̄ꝫ p̄us illud damus: vt ꝑ eius vice: rem quā
appetimus poſſidere debeam⁹. Cōmertiū dictū a mercib⁹
quo noīe res venales appellamus. Uñ ⁊ mercatus dr̄ cet⁹
multoꝝ hoīuꝫ: q res vendere vel emere ſolēt. Integri reſti
tutio eſt cauſę vel rei reparatio. Cauſa redintegratur: que
vi poteſtatis expleta nō eſt. Res redintegratur: que vi po
teſtatis ablata atq̄ꝫ extorta eſt.

De criminibus in lege conſtitutis. Cap. XXVI.

CRimen a carēdo nomē hꝫ vt furtū: falſitas ⁊ ce
tera q̄ non occidūt: ſꝫ infamant. Facin⁹ dictū a
faciēdo malū qđ noceat alteri. Flagitiuꝫ: a flagi
tādo corruptelā libidinis q̄ noceat ſibi. Hec ſūt
duo genera oīuꝫ peccatoꝝ. Uis ē v̄t⁹ poteſtatis:
p quā cā ſiue res vel aufert̄ vel extorquet̄. Uis p̄uata ē ſi
qſq̄ꝫ añ iudiciū armatis hoībus queq̄ꝫ a ſuo deiecerit vl̄ ex
pugnauerit. Uis publica ē ſi qs ciuē ante populū vl̄ iudicē
vel regē appellantē necauerit: aut torſerit: ſiue v̄berauerit
vel vinxerit. Dolus ē mētis calliditas: ab eo q̄ꝫ deludat. Ali
ud.n. agit: ⁊ aliud ſimulat. Petronius al̄r eſtimat dicens.
Quid ē iudicis dolus: Nimirū vbi aliqd factū eſt: qđ legi
dolet: habetis dolū: accipite nūc maluꝫ. Calūnia ē iurgium
alienę litis: a caluēdo. i. decipiēdo dicta. Falſitas appellata
a fando aliđ q̄ꝫ verū ē. Iniuria ē iniuſticia. Hinc ē illđ Uir
gilij: Cū turni iniuria matrē admonuit. Iniuria ē q audet
aliqd ꝯtra ordinē iuris. Seditio dr̄ diſſenſio ciuiū: q̄ꝫ ſeor
ſum alij ad alios eunt. Nā hi maxime turbatione reꝝ ⁊ tu
multu gaudēt. Sacrilegiū ꝓprie ē ſacraꝝ reꝝ furtū: poſtea
⁊ in idoloꝝ cultu heſit hoc nomen. Adulteriū ē illuſio alie
ni ꝯiugij: q̄ꝫ q̄ꝛ alter alterius thoruꝫ cōmaculauit: adulterij
nomē accepit. Stuprū: raptus ꝓprie ē illicit⁹ coitus: a cor
rūpendo dictus. Uñ Uirgilius. Rapto potit̄. i. ſtupro frui
tur. Homicidij vocabulū cōpoſitū eſt ex hoīe ⁊ cede. Qui
.n. cedē i hoīeꝫ feciſſe comptus erat homicidā veteres ap
pellabāt. Parricidij actio nō ſolū in eū dabat̄ q parentē. i.
q patrē vel matrē interemiſſet: ſꝫ ⁊ in eū q fratrē occiderat
⁊ dictū parricidiū q̄ſi parentis cediū. Interneciei iudiciuꝫ
in eū dabat̄ q falſū teſtamentū fecerat: ⁊ ob id hoīem occi
derat. Accuſatorē ei⁹ poſſeſſio bonoꝝ ſeq̄bat̄. Interneciei
aūt ſignificatio ē q̄ſi hoīs q̄daꝫ enecatio. Nā ꝓpoſitionem
iter ꝓponebāt ne. Neuius. Mare interbibere. ⁊ Plautus.
Interluere mare. i. ebibere ⁊ eluere. Furtū ē rei aliene clā
deſtina ꝯtrectatio: a furuo. i. fuſco vocatū: q̄ꝛ i obſcuro fit.
Furtū aūt capitale crimē apud maiores fuit: ante pęnaꝫ q̄
drupli. Peruaſio eſt rei alienę manifeſta preſumptio. Fur
tum aūt earundem rerum fit q̄ de loco in locuꝫ transferri
poſſunt: p̄uaſio aūt ⁊ eaꝝ q̄ trāſferunt̄. ⁊ eaꝝ q̄ immobilia
ſunt. Inficiatio eſt negatio debitę rei cū a creditore depo
ſcitur. Idē ⁊ abiuratio. i. rei creditę abnegatio. Ambitus iu
diciū in eū eſt q largitione honorē capit ⁊ ambit: amiſſur⁹
dignitatē quaꝫ munere inuadit. Peculatus iudiciū in eos
dat̄: q fraudem erario faciūt: pecuniāq̄ꝫ publicaꝫ interuer
tunt. Nam a pecunia peculatū dictū eſt iudiciū. Non autē
ſic iudicat̄ furtū rei publicę ſicut rei priuatę. Nam ille ſic
iudicat̄ vt ſacrilegus: q̄ꝛ fur eſt ſacroꝝ. Repetundaruꝫ ac
cuſat̄ q pecunias a ſocijs cepit. In hoc iudicio reus ſi ante
moriatur: in bona eius iudicium redditur. Inceſti iudiciū
in virgines ſacratas vel propinquas ſanguine conſtitutuꝫ
eſt. Qui.n. talibus miſcent̄: inceſti. i. incaſti habent̄. Maie
ſtatis reatu tenentur hi q regiam maieſtatem leſerunt vel
violauerunt: vel q rempublicam prodiderunt: vel cuꝫ ho
ſtibus conſenſerūt. Piaculū dictū pro eo q̄ꝫ expiari pōt: cō
miſſa ſunt.n. que erant quoquo ordine expianda.

De penis in legibus conſtitutis. Cap. XXVII.

DUpliciter malū appellatur. vnū quod homo fa
cit: alteꝝ qđ patitur. Quod facit: peccatū eſt: qđ
patitur pena. Malū aūt tunc plenum eſt cum ⁊
preteritum eſt. ⁊ īpendit vt ſit ⁊ dolor ⁊ metus.
Pęna dicta q̄ꝫ puniat. Eſt autē epitheton nomē
⁊ ſine adiectione non habet plenū ſenſū: adijcis pęnaꝫ car
ceris: pęnam exilij: pęnam mortis. ⁊ imples ſenſū. Suppli
ciū proprie dicit̄ non q quoquo modo punit̄: ſed q ita dam
natur vt bona eius ꝯſecrent̄. ⁊ in publicū redigant̄. Nam
ſupplicia dicebant̄ ſupplicamenta. ⁊ ſuppliciū dicit̄: de cu
ius damnatiōe delibat̄ aliqd deo: vnde ⁊ ſupplicare. Octo
genera pęnaꝝ in legib⁹ cōtineri Tullius ſcribit. i. damnū:
vincula: verbera: talionē: ignominiū: exiliuꝫ: ſeruitutem: ⁊
mortem. His nāq̄ꝫ pęnis vindicat̄ omne perpetratū pecca
tum. Damnū a diminutione rei vocatū. Uincula a vinciē
do. i. artando dicta: eo q̄ꝫ conſtringant atq̄ꝫ retineāt: vel q̄ꝛ
vi ligant colla. Compedes dicti: q̄ꝛ continent pedes. Pedi
cę ſunt laquei quibus pedes illaqueantur. dictę a pedibus
capiendis. Catene aūt q̄ꝫ capiendo teneant vtraq̄ꝫ veſtigia
ne progrediantur. Item catenę q̄ꝫ ſe capiendo teneant plu
rimis nodis. Manice ſunt vincula quibus manus capiun
tur: licet ⁊ manice tunicaꝝ ſint. Neruus eſt ferreuꝫ vincu
lum: quo pedes vel etiam ceruices impediunt̄. Boia ē tor
ques damnatoꝝ q̄ſi iugū boum: ex genere vinculoruꝫ eſt.

Ayuntamiento de Madrid

Carcer eſt in quo cuſtodiuntur noxij. ⁊ dictus carcer ꝙ eo
hoīes coerceant̄ ⁊ icludāturq̄. q̄ſi arcer ab arcendo ſcilicꝫ.
Locū aūt in quo ſeruant̄ noxij carcerē dicimus nūero tm̄
ſingulari. vn̄ vō emittunt̄ q̄drige carceres vocamus. nūe/
ro tm̄ plurali. Uerbera dicta. qꝛ cū agitant̄ aerē v̄berant.
Hinc flagra ⁊ plage ⁊ flagella. qꝛ cū flatu ⁊ ſtrepitu i corpe
ſonant. Nā plage q̄ſi flage. ſꝫ plage ⁊ flagra ꝑme poſitiōis
ſūt: flagella aūt ꝑ diminutionē dicta. Anguilla ē q̄ coercen
tur i ſcholis pueri: q̄ vulgo ſcutica dicit̄. Fuſtes ſūt q̄bus iu
uenes ꝓ criminibus feriunt̄: appellati ꝙ p̄fixi i foſſis ſtent
quos palos ruſtici vocāt. Uectes dicti ꝙ manibꝰ vectent̄:
vn̄ oſtia ſaxaq̄ vellunt̄: ſꝫ hi ad penas legū nō ꝑtinēt. Uir
ge ſūt ſūmitates frondiū arborūq̄: dicte ꝙ virides ſint. vl'
ꝙ vim habeāt arguēdi: q̄ ſi lenis fuerit: virga ē: ſi certe no/
doſa vel aculeata: ſcorpio rectiſſimo noīe vocat̄: qꝛ arcua/
to vulnere i corpus infigit̄. Ictus ꝓprie flagellorꝫ ſunt: ab
agitādo vocati. Ungule dicte ꝙ effodiāt. He ⁊ fidicule: qꝛ
his rei i eculeo torq̄nt̄: vt fides inueniat̄. Eculeus āt dictꝰ
ꝙ extendat. Tormēta vō ꝙ torq̄ndo mētes inueniāt. Eſt
⁊ lautumnū ſupplicij genus ad v̄berandū aptū: inuentuꝫ a
targnio ſuꝑbo ad penas ſceleratorꝫ. Iſte. n. p̄or lautumnas
tormēta: fuſtes: metalla atq̄ exilia adinuenit. ⁊ ipſe p̄or ex
regibꝰ exiliū meruit. Talio ē ſi͞litudo vīdicte: vt taliter q̄s
patiat̄ vt fecit. Hoc. n. ⁊ nā̄ ⁊ lege ē iſtitutū: vt ledentē ſi͞lis
vindicta ſeq̄tur. Un̄ ⁊ illud ē legis: oculū ꝓ oculo. dentē ꝓ
dente. Talio aūt nō ſolū ad iniuriā referendā: ſꝫ ēt ꝓ bene
ficio reddēdo ponit̄. Eſt. n. cōmunis ſermo ⁊ iniurie ⁊ bn̄fi
cientie. Ignominiū dictuꝫ eo ꝙ deſinat h̄re honeſtatis no
men is q̄ in aliquo crimine deꝑhendit̄. Dictū autē ignomi
niū q̄ſi ſine noīe: ſic̄ ignarꝰ ſine ſciētia: ſic̄ ignobilis ſine no
bilitate. Hoc quoq̄ ⁊ īfamiū: q̄ſi ſine bona fama. Fama āt
dicta: qꝛ fando. i. loq̄ndo ꝑuagat̄: ꝑ traduces linguarꝫ. ⁊ au
riū ſerpens. Eſt āt nomen ⁊ bonarꝫ rerꝫ ⁊ malarꝫ. Nā fama
felicitatis interdū ē: vt illud ē. Illuſtris fama: ꝙ laus ē: ma
larꝫ: vt Uirgilius. Fama malū quo nō aliđ velocius vlluꝫ.
Famę aūt nomē certi locū non hꝫ: qꝛ plurimū mendax eſt
adijciēs multa vel demutās de v̄itate: q̄ tādiu viuit: q̄ꝺdiu
nō ꝓbat̄. At vbi ꝓbauerís: eē fama ceſſat: ⁊ exinde res no/
minat̄: nō fama. Exiliū dictū: q̄ſi extra ſolū. Naꝫ exul d̄r: q̄
extra ſolū eſt. Un̄ poſtliminio redeūtibus: hoc ē de exilio
reducēdis: q̄ ſunt eiecti i iniuriā. i. extra limen patrię. Diui
dit̄ aūt exiliū in relegatis ⁊ deportatis. Relegatꝰ ē quē bo
na ſua ſequunt̄. deportatus queꝫ nō ſequunt̄. Proſcriptio
exilij procul dānatio: q̄ſi porro ſcriptio. Itē ꝓſcriptꝰ qꝛ pa
laꝫ ſcriptus. Metallū ē vbi exules deputant̄ ad eruendaꝫ
venā: marmoraq̄ ſecāda i cruſtis. Seruitus a ſeruādo vo
cata: apud antiquos. n. q̄ i bello a morte ſeruabant̄: ſui vo
cabant̄. Hęc ē ſola malorꝫ oīum poſtrema: q̄ liberis oī ſup
plicio grauior ē. Nā vbi libertas perijt: vna ibi perierūt ⁊
oīa. Mortiū vō diuerſi caſus: ex q̄bus crux vel patibuluꝫ i
quo hoīes appenſi cruciant̄ vel patiunt̄: vn̄ ⁊ noīa h̄nt: pa/
tibulū. n. vulgo furca d̄r: q̄ſi ferēs caput: ſuſpenſū. n. ⁊ ſtran
gulatū hęc exanimat: ſꝫ patibuli minor pęna q̄ꝫ crucis. Nā
patibulū appēſos ſtatim exanimat crux āt ſuffixos diu cru
ciat: vn̄ ⁊ in euāgelio latronibus vt morerent̄ ⁊ de ligno an̄
ſabbatū deponerent̄: crura cōfracta ſunt: qꝛ ligno ſuſpenſi
cito mori nō poterāt. In ipſo quoq̄ genere necis d̄rt. Cru/
delius ē. n. in aq̄ ſpiritū torq̄ntis extigui: ignibꝰ vri: frigore
⁊ famę necari: canibꝰ ⁊ beſtijs exponi. Nā ferro mori: ętas
q̄q̄ maior optauit. Gladius. n. ſine grauiori cruciatu cōpen
dioſa morte vitā finire nouit. Culleū ē parricidale vaſculū
a boculēdo. i. claudēdo dictū. Eſt aūt vter ex corio factus:
i quo parricidę cū ſimia ⁊ gallo ⁊ ſerpēte incluſi i mare p̄ci
pitant̄. Diuꝫ aūt iſtarꝫ mortiū genus aīaduerſio noīatur.
Aīaduerſio. n. eſt: qn̄ iudex reum punit. ⁊ d̄r aīaduertere. i.
aīum illuc v̄tere: itendere vtiq̄ ad puniendū reū qꝛ iudex
eſt. Ideo aūt romani aquā ⁊ ignē īterdicebāt q̄buſdā dam
natis: qꝛ aer ⁊ aq̄ cunctis patēt. ⁊ oībus data ſunt: vt illi nō
fruerentur quod omnibus per naturam conceſſum eſt.

De chronicę vocabulo. Cap. XXVIII.

Chronica gręce d̄r q̄ latine tēporꝫ ſeries appel
lat̄: quale apđ gręcos euſebius cęſariēſis ep̄s
edidit. ⁊ Hieronymus preſbyter in latinā lin
guam conuertit. Chronos enim gręce: latine
tempus interpretatur.

De momentis ⁊ horis. Cap. XXIX.

Tempora aūt momētis: horis: diebus: mēſibus
ānis: luſtris: ſęculis: ętatibus diuidūtur. Mo
mentū ē minimū atq̄ anguſtiſſimū tp̄s: a mo
tu ſiderꝫ dictū. Eſt. n. extremitas horę i breui
bus īteruallis: cū ſol aliq̄d ſibi cedit: atq̄ ſuc/
cedit. Hora gręcum nomen eſt. ⁊ tamen lati/
num ſonat. Hora enim finis eſt temporis: ſicut ⁊ orę ſunt fi
nes maris: fluuiorum ⁊ veſtimentorum.

De diebus. Cap. XXX.

Dies ē p̄ſentia ſolis: ſiue ſol ſupra terras: ſic̄
nox ſol ſub terris. Ut. n. dies aut nox ſit: cā
eſt: aut ſupra terrā ſol: aut ſb̄ terris. Dies le
gitimus. 24. horarꝫ ē: vſq̄ dū dies ⁊ nox ſpa
cia ſui curſꝰ ab oriēte vſq̄ ad aliū oriētalē:
ſolē: cęli volubilitate ꝯcludat. Abuſiue aūt
dies vnus ē: ſpaciū ab oriēte ſole vſq̄ ad oc
cidentē. Sūt aūt diei ſpacia duo. īterdianū atq̄ nocturnū
⁊ ē dies q̄dē horarꝫ. 24. ſpaciū aūt horarꝫ. 12. Uocatus aūt
dies: a ꝑte meliore. Un̄ ⁊ in vſu ē vt ſine cōmemoratōē no
ctis: numerꝫ dicamus dierꝫ: ſic̄ ⁊ i lege diuina ſcriptū eſt: fa
ctū ē veſpe ⁊ mane dies vnꝰ. Dies ſꝫ ęgyptios īchoat ab oc
caſu ſolis. ſꝫ perſas ab ortu ſolis: ſꝫ athenieſes a ſexta hora
diei: ſꝫ romanos a media nocte. Un̄ ⁊ tūc galliciniū ē quo
rum vox diei oſtēdit̄ p̄coniū: qn̄ ⁊ meſonyctius afflatꝰ ſit.
Dies dicti a dijs: quorꝫ noīa romani q̄buſdā ſideribꝰ ſacra
uerūt. Primū. n. diē a ſole appellauerunt: q̄ princeps eſt oī
um ſiderū: ſicut ⁊ idē dies caput eſt cunctorꝫ dierꝫ. Secun/
dum a luna que ſoli ⁊ ſplendore ⁊ magnitudine proxima ē. ⁊
ex eo mutuat lumen. Tertiū a ſtella martis: quę veſper vo
catur. Quartū a ſtella mercurij: quā q̄dā candidū circuluꝫ
dicūt. Quītū a ſtella iouis: quā phętontē aiūt. Sextū a ve/
neris ſtella: quā luciferꝫ aſſerūt: q̄ īter oīa ſidera plus lucis
habet. Septimuꝫ a ſtella ſaturni: quę ſexto cęlo locata. 30.
annis fertur explere curſum ſuum. Proinde aūt ex his. 7.
ſtellis noīa diebꝰ gētiles dederūt: eo ꝙ ꝑ eoſdē aliq̄d ſibi
effici ęſtimarent: dicentes habere a ſole ſpiritū: a luna cor/
pus: a mercurio īgeniū ⁊ linguā: a venere voluptatē: a mar
te ſanguinē: a ioue temperantiā: a ſaturno humorē. Talis
q̄ppe extitit gentiliū ſtulticia: q̄ ſibi finxerūt tā ridiculoſa
figmēta. Apud hebręos āt dies p̄ma: vna ſabbati dicitur: q̄
apud nos dies dn̄icus eſt: quē gentiles ſoli dedicauerunt.
Secđa ſabbati: ſecūda feria quē ſęculares diē lunę vocant.
Tertia ſabbati: tertia feria: quē illi diē martiſ vocāt. Quar
ta ſabbati: q̄rta feria: q̄ mercurij dies d̄r a paganis. Quinta
ſabbati: q̄nta feria eſt. i. q̄ntus a die dn̄ico: qui apud gētiles
iouis vocatur. Sexta ſabbati: ſexta feria eſt: qui apđ eoſdē
paganos veneris nuncupatur. Sabbatum aūt ſeptimus a
dn̄ico die eſt quē gētiles ſaturno dedicauerunt. ⁊ ſaturnū
nominauerunt. Sabbatum autē ex hebręo in latinum re/
quies interpretatur: eo ꝙ deus i eo requieuiſſet ab oībus
operibus ſuis. Melius autem in vocabulis dieruꝫ de ore
chriſtiano ritus loquendi eccleſiaſticus procedit. Tamen
ſi quē forte ꝯſuetudo traxerit vt illđ exeat ex ore quod im
probat corde: intelligat illos oēs: de quorꝫ nominibꝰ appel
lati ſunt hi dies: homines fuiſſe ⁊ ꝑꝑ beneficia q̄dam mor
taliū: qꝛ plurimū potuerūt ⁊ eminuerūt in h̄ ſęculo: delati

Ayuntamiento de Madrid

ſunt eis ab amatoꝛibus ſuis diuini honoꝛes ⁊ in diebus ⁊ i ſiderībꝰ. ſꝫ p̄mū a noībus hoīum ſidera nuncupata. ⁊ a ſideribus dies ſunt appellati. A fando aūt ferie nuncupate ſunt. ꝙ in eis nobis ſit tp̄s dictōis. i. in diuio vel hūano officio fari. ſꝫ ex his feſti dies hoīum cā inſtituti ſunt. feriati cā diuinoꝝ ſacroꝝ. Partes diei tres ſunt: mane. meridies ⁊ ſupꝛema. Mane lux matura ⁊ plena. nec iā crepuſculū. Et dcm̄ mane a manu. manū. n. antiq̄ bonū dicebāt. Quid. n. meliꝰ luce? Alij mane exiſtimāt vocari a dijs manibꝰ. quoꝝ ꝯuerſatio a luna ad terrā eſt. Alij putāt ab aere quia manus. i. rarus ē atq̄ ꝑſpicuus. Meridies dictꝰ q̄ſi medidies. hoc ē medius dies. vel q2 tūc purioꝛ dies eſt. Merū. n. purū dicit̄. In toto. n. die nihil clarius meridie. qn̄ ſol e medio celo rutilat. ⁊ oēm oꝛbē pari claritate illuſtrat. Supꝛema ē poſtrema ps diei. qn̄ ſol curſū ſuū in occaſū vertit. dicta eo ꝙ ſupeſt ad partē vltimā diei. Serū vocatū a clauſis ſeris. qn̄ iā nox venit vt vnuſq̄ſq̄ ſomno tutioꝛ ſit. Hodie q̄ſi hoc die. ⁊ quotidie nō cotidie. vt ſit quot diebꝰ. Cras qđ ē poſtea. Heſternū ē pꝛidie. ⁊ dictū heſternū ab eo ꝙ iā dies ipſe ſit a nobis extraneꝰ ⁊ p̄tereūdo alienꝰ. Pridie aūt q̄ſi pꝛioꝛi die. Perendie. i. ꝑ ante die. vel in anteceſſu. i. pꝛius.

De nocte. Cap. XXXI.

Nox a nocendo dicta. eo ꝙ oculis noceat. Que iccirco lune ac ſideꝝ lucē hꝫ ne idecora eēt. ⁊ vt ꝯſolarent̄ hoīes nocte oꝑantes. ⁊ vt q̄buſdā aīantibꝰ que lucē ſolis ferre nō poſſunt. ad ſufficientiā temꝑaret̄. Noctis aūt ⁊ diei alternatio ꝓꝑ viciſſitudinē doꝛmiendi vigilandiq̄ effecta ē. ⁊ vt opis diurni laboꝛē. noctis reqes tēꝑaret. Noctē aūt fieri. aut q2 longo itinere laſſat̄ ſol ⁊ cū ad vltimū celi ſpaciū ꝑuenerit elāgueſcit ac tabefactꝰ efflat ſuos ignes. aut q2 eadē vi ſb terras cogit̄. q̄ ſuꝑ terras ꝓtulit lumen. ⁊ ſic vmbꝛa terre noctem facit. Vn̄ ⁊ Virgiliꝰ. Ruit oceano nox inuoluēs vmbꝛa magna terrāq̄ poluq̄. Noctis ꝑtes ſeptē ſūt. i. veſper: crepuſculū. ꝯticiniū. intēpeſtū. galliciniū. matutinū. diluculū. Veſper a ſtella occidētali vocat̄: q̄ ſolē occiduū ſeq̄tur. ⁊ tenebꝛas ſeq̄ntes p̄cedit. De q̄ Virgilius: Ante diem clauſo cōponit veſper olympo. Tenebꝛas aūt dictas ꝙ teneāt vmbꝛas: Crepuſculū ē dubia lux. Nā creperū dubiū dicimus. hoc ē inter lucē ⁊ tenebꝛas. Conticiniū ē. qn̄ oīa ſilent. Cōticeſcere. n. ſilere ē. Intēpeſtū ē mediū ⁊ inactuoſum noctis tp̄s: qn̄ agi nihil pōt ⁊ oīa ſopoꝛe q̄eta ſunt. Nā tp̄s ꝑ ſe nō intelligit̄ niſi ꝑ actus hūanos. mediū aūt noctis actu caret. Ergo intēpeſta inactuoſa q̄ſi ſine tp̄e hoc ē ſine actu ꝑ quē dinoſcit̄ tp̄s. Vn̄ eſt: Intēpeſtiue veniſti. Ergo intēpeſta dr̄. q2 caret tp̄e. i. actu. Galliciniū ꝓꝑ gallos lucis p̄nūcios dictū. Matutinū eſt iter abſceſſū tenebꝛaꝝ ⁊ auroꝛe aduētū: ⁊ dictū matutinū ꝙ hoc tp̄s ichoante mane ſit. Diluculū. q̄ſi iā icipiens parua diei lux. Hec ⁊ auroꝛa q̄ ſolē p̄cedit. Eſt aūt auroꝛa diei clareſcētis exoꝛdiū. ⁊ pꝛimus ſplendoꝛ aeris. q̄ grece eoos dr̄. quē nos ꝑ deriuatōē auroꝛā vocamus. quaſi euroꝛā. Vnde ē illđ. Et letus eois eurus equis. Et iterum. Eoaſq̄ acies.

De hebdomada. Cap. XXXII.

Hebdomada dicta a nūero dieꝝ ſeptē quoꝝ repetitiōe ⁊ mēſes ⁊ anni ⁊ ſecula pagūtur. Hepta. n. greci ſeptē dicunt. hanc nos ſeptimanā vocamus. quaſi ſeptem luces. Nam mane lux eſt. Octauus autē dies. i. pꝛimus eſt. ad quē reditur. ⁊ a quo rurſus hebdomadis ſeries oꝛditur.

De menſibus. Cap. XXXIII.

m [ ]enſis nomen eſt grecū de lune noīe tractū. Luna. n. mene greco ſermōe vocat̄. Vn̄ ⁊ apud hebꝛeos menſes legitimi nō ex ſolis circulo. ſꝫ ex lune curſu enumerant̄. qđ ē de noua ad nouā. Egyptij aūt pꝛimi ꝓꝑ lune velocioꝛē curſū. ⁊ ne erroꝛ cōputatōis eiꝰ velocitate accideret. ex ſolis curſu diē mēſis adinuenerūt. quo tardioꝛ ſolis motꝰ facilius poterat cōpꝛehēdi. Januarius mēſis a iano dictꝰ. cui fuit a gentilibꝰ ꝯſecratus. vel q2 limes ⁊ ianua ſit anni. Vn̄ ⁊ bifrons idē ianus pingit̄. vt itroitꝰ āni ⁊ exitus demōſtret̄. Februarius nuncupat̄ a febꝛuo. i. plutone. cui eo mēſe ſacrificabat̄. Nam ianuariū dijs ſuperis febꝛuariū dijs manibꝰ romani ꝯſecrauerūt. Ergo febꝛuariꝰ a febꝛuo. i. a plutone. nō a febꝛe. i. egritudine noīat̄. Martius appellat̄ ꝓꝑ martē romane gētis auctoꝛē. vel ꝙ eo tp̄e cūcta aīantia agant̄ ad marē ⁊ ad ꝯcūbēdi voluptatē. Idē appellat̄ ⁊ mēſis nouoꝝ q2 anni initiū mēſis ē martiꝰ. Idē ⁊ nouū ver iditijs. ſ. germinū. q2 i eo vireſcētibus fructibꝰ nouis. trāſactoꝝ ꝓbat̄ occaſus. Apꝛilis ꝑ venere dr̄: quaſi aphꝛoditi: grece. n. aphꝛoditi venꝰ dr̄ vel q2 h̄ mēſe oīa aperiunt̄ in floꝛē: q̄ſi aperilis. Maius dictꝰ a maia matre mercurij: vel a maioꝛibus natu: q̄ erāt pꝛīcipes reipublice. Nā hunc mēſē maioꝛibus: ſeq̄ntē vͦ minoꝛibus romani cōſecrauerūt. vn̄ ⁊ iuniꝰ dicit̄. Ante. n. ppl̄s i cēturias ſenioꝛū ⁊ iunioꝝ diuiſus erat. Juliꝰ vͦ ⁊ auguſtꝰ de honoꝛibꝰ hoīū iulij ⁊ auguſti ceſarū nūcupati ſunt. Nā p̄us q̄ntilis ⁊ ſextilis vocabant̄. q̄ntilis: q2 q̄ntus erat a martio: quē p̄ncipē anni teſtant̄ eē romani. ſextilis ſil̄r ꝙ ſextus ſit. September nomen hꝫ a nūero ⁊ imbꝛe: q2 ſeptimꝰ ē a martio ⁊ imbꝛes hꝫ. Sic ⁊ October: nouember atq̄ dͦcember: ex numero ⁊ imbꝛibus acceperūt vocabula: quē nūeꝝ decurrētē decēber finit: ꝓ eo ꝙ denariꝰ nūerus p̄cedētes nūeros claudit. Calēdas aūt ⁊ nonas ⁊ idus ꝓꝑ feſtos dies romani iſtituerūt: vel ꝓꝑ officia magiſtratuū. In his. n. diebus ꝯueniebat̄ in vꝛbibus. Quidā aūt calēdas a colēdo appellari exiſtimāt. Apud veteres. n. oīū menſiū p̄ncipia colebant̄: ſic ⁊ apud hebꝛeos. Idus āt pleriq̄ latinoꝝ ab edendo dictū putant: ꝙ hi dies apud veteres epulaꝝ eſſent. None a nūdinis vocate: nundine. n. ſunt publice ꝯuentōes ſiue mercimonia.

De ſolſtitijs ⁊ equinoctijs. Cap. XXXIIII.

Solſtitiū dictū q̄ſi ſolis ſtatiū: ꝙ tūc ſole ſtāte creſcāt dies vel noctes. Eq̄noctiū appellatū: ꝙ tūc dies ⁊ nox hoꝛaꝝ ſpacio eq̄li cōſiſtūt. Duo ſunt āt ſolſtitia. vnū eſtiuū octauo kalendas iulias: de quo tp̄e remeare ſol ad iferioꝛes incipit circulos: aliđ hyemale: octauo kalēdas iānuarias; q̄ tp̄e ſol altioꝛes icipit circulos petere. Vn̄ ⁊ hyemalis ſolſtitij dies minimꝰ: ſic eſtiui maximus iuenit̄. Itē duo ſunt eq̄noctia. vnū vernale. ⁊ aliud autūnale. q̄ greci ισομεριασ vocant. Sūt āt hec eq̄noctia die octauo kalēdas apꝛilis. ⁊ octauo kalēdas octobꝛis: q2 annus olim i duas ꝑtes tm̄ diuidebat̄: hoc eſt: in eſtiuum ⁊ in hyemale ſolſtiuū. ⁊ in duo hemiſperia.

De tempoꝛibus anni. Cap. XXXV.

Tempoꝛa anni ſūt q̄ttuoꝛ: ver: eſtas autūnꝰ: ⁊ hyems. Dicta ſūt āt tēpoꝛa a coīonis temperamēto: ꝙ īuicē ſe humoꝛe ſiccitate: caloꝛe ⁊ frigoꝛe tēperent. Hec ⁊ curricula dicūtur. q2 nō ſtāt ſꝫ currūt. Cōſtat āt poſt factū mundū ex q̄litate curſus ſolis tp̄a īter nos mēſes fuiſſe diuiſa. Quoꝝ tēpoꝝ talē veteres diſcretionē faciūt: vt p̄ mēſe ver nouū dicat̄: ſcđo adultū: tertio p̄ceps. Sic ⁊ eſtas i ſuis tribꝰ mēſibꝰ: noua: adulta ⁊ p̄ceps. ſic ⁊ autūnꝰ nouus. adultus ⁊ p̄ceps. Itē hyems noua: adulta. ⁊ p̄ceps ſiue extrema. Vn̄ ē illud Virgilij. Extreme ſub caſū hyemis. Ver aūt dictū ꝙ vireat. Tunc. n. poſt hyemē veſtit̄ tellus herbis. ⁊ in floꝛē cūcta ꝓꝛūpunt. Eſtas dicitur ab eſtu. i. a caloꝛe. ⁊ eſtas quaſi vſta. i. exuſta ⁊ arida. nam caloꝛ aridus eſt. Autūnus a tempeſtate vocatus: quando ⁊ folia arboꝝ cadunt ⁊ omnia matureſcunt.

Ayuntamiento de Madrid

Hyemem autem ratio hemiſpherij nūcupauit. qꝛ tunc breuiori ſol ſoluitur circulo. Unde ⁊ h̄ tēpus bruma dicit̄ q̄ſi βραχεια ημερα. ideſt breuis dies. vł a cibo ꝙ maior tūc ſit veſcēdi appetitus. Edacitas. n. grecę bruma appellatur Un̄ ⁊ imbrumari dicunt̄ qbus faſtidiū eſt ciboꝝ. Hibern⁹ aūt inter hyemem ⁊ vernū ē. q̄ſi hiuernus q plerūqꝫ a parte totā hyemeʒ ſignificat. Hęc tēpora. ſingulis etiā cęli partibus aſcribunt̄. Uer quippe orienti datur. qꝛ tunc ex terris oīa oriuntur. ęſtas vero meridiano. eo ꝙ pars eius calore flagrantior ſit. hyems ſeptētrioni eo ꝙ frigoribus ⁊ ꝑpetuo gelu torpeat. Autūn⁹ occiduo. eo ꝙ graues morbos habeat. Unde ⁊ tunc omnia folia arboꝝ defluunt. Ut aūt autūnus abundet morbis. facit hoc confiniuʒ frigoris ⁊ caloris. ⁊ compugnantia inter ſe contrariorum aerum.

De annis. Cap. XXXVI.

Annus ē ſolis anfractus. cū pactis trecētis 65. diebus ad eadē loca ſideꝝ redit. Annus aūt dictus. qꝛ menſibus in ſe recurrentib⁹ voluitur. Unde ⁊ annulus quaſi annuus. i. circulus ꝙ in ſe redeat. vt Uirgilius. Atqꝫ in ſe ſua ꝑ veſtigia voluitur annus. Sic enī apud ęgyptios indicabatur ante inuentas litteras. picto dracone. caudā ſuā mordente. qꝛ in ſe recurrit. Alij annuʒ dicunt απο του ανανεουσθαι. ideſt ab īnouatione: renouatur. n. ſemper. Tria ſunt aūt genera ānoꝝ. Aut. n. lunaris annus eſt. 30. dieꝝ. aut ſolſtitialis qui. 12. cōtinet menſes. aut magnus oībus planetis in eundē locum recurrētibus. qui fit poſt annos ſolſtitiales plurimos. Era ſinguloꝝ ānoꝝ ꝯſtituta eſt a cęſare auguſto qñ primū cenſu excogitato romanū orbē deſcripſit. Dicta aūt ęra ex eo ꝙ oīs orbis ęs reddere profeſſus eſt rei publicę.

De olympiadibus ⁊ luſtris ⁊ iubileis. Cap. XXXVII.

Olympias apud gręcos conſtituta apud elidē gręcię ciuitatē. elijs agentibus agonē ⁊ qnquēnale certamen. quattuor medijs annis vacantibus. ⁊ hoc ob elidū certaminis tēpus olympiadem vocauerunt. quadriennio in vna olympiade ſupputato. Luſtruʒ v̇o eſt penteteris. i. qnquenniū. quod quīto anno dicit̄ condi ꝑꝑ olympiadas a romanis. adhuc. n. conſules. adhuc ęra nonduʒ erant. Eſt. n. quinquēnale tēpus. Ideo v̇o ſic vocat̄ eo ꝙ cenſu ꝑ quinquenniū in republica pacto vrbs roma luſtrabat̄. Jubileus iterp̄tatur remiſſionis annus. Eſt. n. hebraicus ⁊ ſermo ⁊ numerus q ſeptēnis annoꝝ hebdomadibus. i. 40. ⁊. 9. annis texitur in quo clangebat̄ tubis. ⁊ ad oēs reuertebat̄ antiqua poſſeſſio. debita abſoluebant̄. ꝯfirmabant̄ libertates. Hunc numerum ēt ī diebus pentecoſtē ⁊ ipſi celebramus poſt dñi reſurrectionem remiſſa culpa. ⁊ totius debiti chirographo euacuato. ab omni nexu liberi. ſuſcipientes aduenientem in nos gratiam ſpiritus ſancti.

De ſęculis ⁊ ętatibus. Cap. XXXVIII.

Secula generationibus ꝯſtant. ⁊ inde ſecula ꝙ ſequant̄. Abeuntibus. n. alijs alia ſuccedunt. Hunc qdaʒ qnquageſimū annum dicunt. quē hebręi iubileū vocant. Ob hanc cauſaʒ ⁊ ille hebręus q ꝑꝑ vxoreʒ ⁊ liberos amans dñm ſuū. aure pertuſa. ſeruitio ſubiugatus. ſeruire iubet̄ ī ſęculū. hoc eſt vſqꝫ ad annū qnquageſimū. Etas plerūqꝫ dicit̄ ⁊ pro vno anno. vt in annalibus. ⁊ pro. 7. vt hoīs. ⁊ pro centū ⁊ pro quouis tēpore. Unde ⁊ ętas tēpus quod de multis ſęculis inſtruit̄ Et dicta ętas quaſi ęuitas. i. ſimilitudo ęui. Nā ęuū ē ętas perpetua. cuius neqꝫ initiū neqꝫ extremū noſcit̄. qđ gręci vocant enoas. qđ aliqñ apud eos pro ſęculo. aliqñ pro eterno ponit̄. vñ ⁊ apud latinos ē deriuatū. Etas autē proprie duobus modis dicit̄. aut. n. hoīs: ſicut infantia. iuuent⁹ ſenectus. aut mundi. cuius prima ętas ē ab adā vſqꝫ ad noe. ſecunda a noe vſqꝫ ad abraā. tertia ab abraham vſqꝫ ad dauid. q̄rta a dauid vſqꝫ ad trāſmigrationē iudę ī babylonē. quinta deinde vſqꝫ ad aduentuʒ ſaluatoris in carnē. ſexta que nūc agit̄ vſqꝫquo mundus iſte finiat̄. Quaꝝ decurſus ꝑ generationes ⁊ regna. prim⁹ ex noſtris iulianus african⁹ ſub imꝑatore marco aurelio ātonino ſimplicis hiſtorię ſtilo elicuit. Dehinc euſebius ep̄s cęſarienſis. atqꝫ ſanctę memorię Hieronymus pręſbyter chronicoꝝ canonē mł̄tiplicem ediderūt. hiſtoriā regnis ſimul ⁊ tēporibus ordinatā. Dehinc alij atqꝫ alij. inter quos p̄cipue victor turonenſis ecclеſię ep̄s recenſitis prioꝝ hiſtorijs. geſta ſeq̄ntiū ętatuʒ vſqꝫ ad ꝯſulatū iuſtini iunioris imꝑatoris expleuit. Horuʒ nos tēpoꝝ ſummā ab exordio mūdi ad auguſti Eraclij imperatoris vel ſumtilani regis gotthoꝝ. quāta potuim⁹ breuitate notauimus tēpora. adiacente e latere deſcendente linea tēpoꝝ cui⁹ indicio ſūma p̄terita ſęculi cognoſcatur. Quaꝝ decurſus ꝑ generatiōes ⁊ regna ita inſpicitur.

De diſcretione tēporum. Cap. XXXIX.

Prima ętas ꝯtinet in exordio ſui creationeʒ mundi. Primo. n. die deus in lucis noīe condidit angelos. ſecundo in firmamenti appellatione cęlos. tertio in diſcretōnis vocabulo ſpeciē aquaꝝ ⁊ terre. quarto luminaria cęli. quinto animantia ex aquis. ſexto animantia ex terra ⁊ hominem quem appellauit adam.

Adam anno. 230. genuit ſeth. a q̊ filij dei. 230. Seth an. 205. genuit Enos. q primus cepit inuocare nomen domini. 435. Enos an. 190. genuit caynan. 625. Caynan an. 170. genuit malaleel. 795. Malaleel an. 165. genuit Jareth. 960. Jareth an. 162. genuit enoch q tranſlat⁹ eſt. 1122. Enoch an. 165. genuit matuſalā. 1287. Matuſalam an. 167. genuit lamech. 1454. Lamech an. 188. genuit noe. Archa edificatur. 1642. Noe autem an. 600. factum eſt diluuium. 2242.

Secunda etas.

Sem poſt diluuiū. ij. anno genuit arfaxat a quo chaldei. 2244. Arfaxat an. 135. genuit ſala. a quo antiqui ſamarite ⁊ indi fuerūt. 2379. Sala an. 1[illegible]0. genuit heber. a quo hebrei. 2509. Heber an. 134. genuit falech. Turris edificatur. 2643. Falech an. 130. genuit ragau. Hij primū odorātur. 2773. Ragau an. 132. genuit ſeruch. Regnū inchoat ſcytharuʒ. 2905. Seruch an. 130. genuit nachor. Regnum egiptioꝝ naſcit̄. 3035. Nachor an. 79. genuit tharā. Regnuʒ aſſyriorum ſycimorumqꝫ exoritur. 3114. Thara an. 70. genuit abraham. Zoroaſtes magicam repperit. 3184.

Tertia etas.

Abraham an. c. genuit yſaac ex ſara libera. Naʒ pri⁹ ⁊ iſmahel. a quo ⁊ iſmahelite. 3284. Yſaac an. 60. genuit iacob. Argiuorum regnū inchoat 3344. Jacob an. 91. genuit ioſeph. Phoroneus grecie leges dedit. 3435. Joſeph an. 110. vixit. Grecia ſegetes habere cepit. 3545. Hebreoꝝ ſeruitutis in egypto an. 144. Athlas aſtrologiam inuenit. 3689. Moyſes an. 40. rexit populū in heremo. Hebrei legē ⁊ litteras habere ceperunt. 3729. Joſue an. 27. Erichthonius in troia primus q̄drigā iunxit. 3756. Othoniel an. 40. Cadmus lr̄as grecis dedit. 3796. Aoth an. 80. Fabule ficte ſūt. 3876. Delbora an. 40. Apollo medicine artē inuenit ⁊ cytharaʒ repperit. 3916. Gedeon an. 40. Mercurius liram repperit ⁊ orpheo tradidit. 3856. Abimelech an. 3. Chorus in grecia inuentus eſt. 3959. Thola an. 22. Priamus regnauit ī troia

Ayuntamiento de Madrid

398i.Jair an.zz. Carmētis latinas litteras repperit.4003. Jepte an.6.Hercules flāmis ſe iniecit.4009. Abeſſan an. 7.Alexāder helenā rapuit.4016.Abdon an.8.Troia capta ē:ꝛ eneas in Jtaliaʒ venit.4024.Sāſon an.20.Aſcani⁹ albaʒ ɔdidit ciuitatē aqua albani.4044.Heli ſacerdos an. 40.Archa teſtamēti capit̄.4084.Samuel ꝛ ſaul.an.40. Homerus fuiſſe putatur.4124.

Quarta etas.

DAuid an.40.Carthago a didone ɔdit̄.Gad nathan ꝛ aſaph ꝓphetauerūt.4164.Salomon an.40. Tēplū hiereſolymis edificat̄. 4204.Roboan.an.17.Regnuʒ iſrl' ꝛ iuda diuiditur.4221.Abia an.3.ſub quo achimelech pōtifex fuit.4224.Aſa an.41.Achias amos iehu iohel ꝛ azarias ꝓphetauerunt. 4265.Joſaphat an.25.Prophetauit helias ꝛ heliſeus abdias ꝛ micheas.4290.Joram an.8.Prophetauit helias ꝛ heliſeus.4298.Ochoçias an.1.Helias rapit̄.4299.Athalia an.7. Jonadab filius rechab ſacerdos claruit ꝛ ioiada pōtifex.4306.Joas an.40.Zacharias ꝓpheta occidit̄ inter tēplū ꝛ altare.Heliſeus morit̄.4346.Amaſias an.29. Carthaginē quidā hoc tpe aſſerunt ɔditā:alij nō: vt ſupra. 4375.Oçias an.52.Olympias a grecis īſtituit̄:aſſyriorūq3 regnū in medos trāſfert̄.4427.Joathā an.16.Remus ꝛ romulus naſcunt̄.4443.Achaç an.16.Roma cōdit̄.4459.Eçechias an.29. Senatus rome fit.4488.Manaſſes an.55.Sibilla ſamia clarnit.4543.Amon an.12. Cenſus p̄mū agit̄.4555.Joſias an.32.Thales ph̄s agnoſcit̄.4587. Joachim an.11. Nabuchodonoſor iudeā capit.4598.Sedechias an.11. Templū hieroſolymis incēſum ē:Sappho mulier diuerſo poemate claruit.4609.

Quinta etas.

HEbreoruʒ captiuitas an.70 Judith hiſtoria ɔſcribit̄.4679.Darius an.34. Judeorū captiuitas reſoluit̄.4713.Xerxes an.20.Sophocles ꝛ euripides tragedi celebrantur inſignes.4733.Artaxerxes an.40.Eſdras incenſaʒ legeʒ renouat.4773.Darius q̄ ꝛ nothus an.19.Hec etas hūit platonē:ꝛ gorgiā p̄mū rhetorem.4792.Artaxerxes an.40. Heſter hiſtoria ſcribit̄.4832.Artaxerxes q̄ ꝛ ochus an.26.Demoſthenes ꝛ ariſtoteles p̄dicant̄.4858.Xerxes an.4.Xenocrates illuſtris habet̄.4862.Darius an.6.Alexāder hieroſolymā cepit.4868.Alexāder magnus an.5.Aſiā obtinuit.4873. Ptolemeus an.40.Machabeoꝝ liber ichoat p̄m⁹.4913. Philadelphus an.38.Septuaginta interp̄tes agnoſcūtur. 4951.Euergetes an.26.Jeſus ſapientie librū cōpoſuit.4977.Philopater an.17.Ab iſto iudei p̄lio victi.40.milia corruerūt armatoꝝ.4994.Epiphanes an.24.Machabeoꝝ ſecūda libri hiſtoria cōponit̄.Romani grecos obtinuerūt. 5018.Philomethor an.35.Scipio africaʒ vicit.5053.Euergetes an.29.Brut⁹ hiſpaniā ſubegit.5082. Sother an.17. Thraces romanis ſubijciunt̄.5099.Alexander an.10.Syria romanis ſubiecta ē.5109.Ptolemeus an.8.Rhetorica ars rome cepit.5117.Dionyſius an.30.Pōpei⁹ iudeā capit. 5147.Cleopatra an.2.Egypt⁹ romanis ſubdit̄.5149.Juli⁹ ceſar an.5.Hic p̄mus monarchiā tenuit.5154.

Sexta etas.

OCtauianus an.56.Chriſtus naſcit̄.5210.Tiberius an.23.Chriſtus crucifigit̄.5233.Cai⁹ galicula an.4.Mattheus euāgeliū ſcripſit 5237.Claudius an.14.Marcus euāgelium edidit.5251. Nero an.14.Petrus ꝛ paulus necant̄.5265.Veſpaſianus an.10.Hieroſolyma a tito ſubuertit̄.5275.Tit⁹ an.2.Hic facūdus ꝛ pius fuit.5277.Domitian⁹ an.16.Joānes in pathmos relegat̄.5293.Nerua an.1.Joānes epheſum redijt. 5294.Traianus an.19.Joānes apl̄us regeſcit.5313.Adrian⁹ an.21.Aquila iterpres habet̄.5334.Antonin⁹ pius an.22. Valētinus ꝛ Marcion agnoſcunt̄.5356.Antonin⁹ verus an.19.Catafrigarū hereſis orit̄.5375.Cōmodus an.13.Theodocion tertius iterp̄s habet̄.5388.Eli⁹ ptinax an.1.Nihil hʒ hiſtorie.5389.Seuerus an.18.Simmachus iterp̄s q̄rt⁹ habet̄.5407.Antonin⁹ caracalla an.7.Quita editio hieroſolymis inuenit̄.5414.Macrinus an.1.Hui⁹ breuitas vite nihil geſtoꝝ hʒ.5416.Aurelius antonin⁹an.4.Sabellij hereſis orit̄.5419.Alexāder an.13.Origenes iſignis habetur.5432.Maximus an.3.Jſte germanos vicit.5435.Gordianus an.7.Jſte de parthis ꝛ perſis triumphauit.5441. Philippus an.7.Hic p̄m⁹ xp̄ian⁹ impator fuit.5448.Decius an.1.Antoni⁹ monachus claruit.5449.Gallus an.2. Nouat⁹ hereſim condidit.5451.Valerianus an.15.Cyprianus martyrio coronat̄.5466.Claudius an.2.Jſte gotthos ab illirico expulit.5468.Aurelianus an.5.Jſte xp̄ianos ꝑſequit̄.6474.Tacitus an.1.Huius breuitas vite nihil hʒ hiſtorie.5475.Probus an.6.Manicheoꝝ hereſis orta ē. 5481.Carus an.2.Jſte de ꝑſis triūphauit.5483.Diocletianus.an.20.Jſte diuinis libris aduſtis martyria facit.5503. Galerius an.2 Huius breuitas vite nihil dignū hiſtorie cōtulit.5505.Cōſtātin⁹ an.30.Nicena ſynodus ɔgregat̄.5535. Cōſtātius an.24.Antropomorphitarū hereſis orit̄.5559. Julianus an.2.Hic ex xp̄iano paganus effect⁹ eſt.5561.Jouinianus an.1.Jſte iteruʒ xp̄ianus effect⁹ eſt.5562.Valens an.14.Gotthi heretici efficiunt̄.5576.Gratianus an.6.Priſcillianus agnoſcit̄.5582.Valētinianus an.7.Hieronym⁹ in bethleem p̄dicat̄.5589.Theodoſius an.3.Joannes anachorita claruit.5592.Archadi⁹ an.13.Joānes chriſoſtom⁹ floruit.5605.Honori⁹ an.15.Auguſtinus ep̄s claruit.5620. Theodoſius an.27.Neſtorius hereſiarches extitit.5647 Marcianus an.6.Calcedonenſis ſynodus agit̄.5653.Leo maior.an.16.Egypt⁹ errore dioſcori latrat.5669.Zenon an. 17.Acephaloruʒ hereſis orta eſt.Corpus barnabe apoſtoli ꝛ euāgeliū matthei reptū eſt.5686.Anaſtaſius an.27.Fulgenti⁹ ep̄s p̄dicat̄.5713.Juſtinus an.8.Acephaloꝝ hereſis abdicat̄.5721.Juſtinian⁹ an.29.V vandali in africa a Beliſario extinguunt̄.5760.Juſtinus an.11.Armenij fidē xp̄i ſuſcipiūt.5771.Tiberi⁹ an.7.Lōgobardi italiam capiunt. 5778.Mauriti⁹ an.21.Gotthi catholici effecti ſunt.5799. Focas an.8.Romani cedunt̄ a ꝑſis.5807.Eracli⁹ an.27. Huius quinto ꝛ quarto religioſiſſimi principis ſiſeputi in hiſpania iudei bapticantur.Reſiduū ſexte etatis tempus ſoli deo eſt cognitum.5857.

Incipit liber ſextus.

De veteri ꝛ nouo teſtamento. Cap. I.

VEtus teſtamentum ideo dicit̄:q2 veniente nouo ceſſauit.De quo apoſtolus meminit dicens:Vetera tranſierunt:ꝛ ecce oīa noua facta ſunt.Teſtamentum aūt nouuʒ ideo nuncupatur.q2 innouat.Nō eniʒ illud diſcunt:niſi hoīes renouati ex vetuſtate ꝑ gratiam:ꝛ ptinentes iaʒ ad teſtamentū nouū:qḋ eſt regnuʒ celoꝝ.Hebrei autē vet⁹ teſtamentū Eſdra auctore iuxta numerū litterarū ſuarum in xxij.libris accipiūt.diuidētes eos in tres ordines.legis.ſ. ꝛ ꝓphetarū ꝛ agiographoꝝ.Primus ordo legis in quinq3 libris accipit̄:quoꝝ p̄mus eſt breſith qḋ eſt geneſis.ſcḋus

Ayuntamiento de Madrid

cleſmoth:qđ ē exodus tertius vagecra:qđ ē leuiticus.q̃rt⁹
vagedaber:qđ eſt numerus.qnt⁹elleaddabarim: qđ ē deu
teronomiuꝫ. Hi ſunt qnq; libri moyſi:quos hebręi thorat
vocāt.latini legē appellāt.Proprie aūt lex appellat̄: q̄ a p
moyſen data eſt.Scđus ordo ē ꝓphetarū in quo ꝯtinent̄
libri octo: quoꝝ pm⁹ ioſue bennū. q latine ieſu naue dr̄. ſe
cūdus ſopthim.qđ ē iudicū.tertius ſamuel.q ē regū pmus
q̃rtus malachim.q ē regū ſcđs.qntus eſaias. ſextus hiere
mias.ſeptim⁹ ęzechiel.octauus tareſra:q dicit̄.iz.ꝓpheta
ruꝫ.qui libri q̄ ſibi pro breuitate adiūcti ſunt pro vno acci
piunt̄.Terti⁹ē ordo agiographoꝝ.i.ſancta ſcribētiū.ī quo
ſunt libri nouē:quoꝝ pmus iob.ſecūdus pſalteriū. tertius
maſloth:qđ eſt ꝓuerbia ſalomonis.q̃rt⁹coeleth:qđ ē eccle
ſiaſtes. qntus ſyraſirim:qđ ē cātica cāticoꝝ.ſextus daniel.
ſeptim⁹ dabreiamin:qđ ē verba dierū: hoc ē paralypome
non q eſt criſtonicon. qui in duos libros diuidit̄ apud grę
cos ⁊ latinos.octauus eſdras.nonus heſter: qui ſimul oēs
5.8.⁊.6.fiunt.zz.ſicut ſupius cōprehēſi ſūt. Quidā āt ruth
⁊ cinoth:qđ latine dr̄ lamētatio hieremie:agiographis adij
ciūt ⁊.z4.volumīa teſtamēti veteris faciunt:iuxta.z4.ſe
niores qui ante cōſpectū dn̄i aſſiſtūt. Quart⁹ eſt apud nos
ordo veteris teſtī eoꝝ libroꝝ q ī canone hebraico nō ſunt.
Quoꝝ pm⁹ ſapiētię liber ē. ſecūdus eccl'iaſticus.3⁹ tobie.
4⁹ iudith.5⁹ ⁊ 6⁹ machabeoꝝ: quos lꝫ iudęi inter apocry
pha ſeparēt:eccl'ia tn̄ xp̄i iter diuinos libros ⁊ honorat ⁊ p
dicat. In nouo aūt teſtō duo ſunt ordines.pm⁹ euāgelicus:
ī quo ſūt mattheus:marcus:lucas: ⁊ ioānes. ſecundus apo
ſtolicus:in quo ſūt paulus in.i4.epiſtolis.petrus in duob⁹
ioānes in tribus.iacobus ⁊ iudas in ſingulis. actus apl'oꝝ
⁊ apocalypſis ioānis. Sūma autē vtriuſq; teſtī trifarie di
ſtinguit̄.i.in hiſtoria:in moribus:in allegoria. Rurſus iſta
tria multifarie diuidunt̄.i.qđ a deo: qđ ab angelis vel ab
hoībus geſtū dictūq; ſit.qđ a ꝓphetis nunciatū de xp̄o et
corpe eius.qđ de diabolo ⁊ mēbris eius. qđ de veteri ⁊ no
uo ppl'o.qđ de p̄ſenti ſęculo ⁊ futuro regno atq; iudicio.

¶ De ſcriptorib⁹ ⁊ vocabulis ſcōꝝ libroꝝ. Cap. II.

VEteris teſtī ſm hebręoꝝ traditionē hi p̄hi
bētur auctores. Primus moyſes diuinę hi
ſtorię coſmographiā in qnq; voluminibus
edidit:qđ pētateucū noīat̄. Pētateucū aūt
a qnq; voluminibus dr̄. Penta enim gręce
qnq;:teucen volumē vocat̄.Geneſis liber ī
de appellat̄: eo q̄ exordiū mundi ⁊ gnātio
ſęculi in eo cōtineat̄.Exodus vō exitū ab ęgypto vel egreſ
ſum populi iſrl' digerit:⁊ ex ea cauſa nomē accepit. Leuiti
cus appellat̄ eo q̄ leuitarū miniſteria ⁊ diuerſitatē victia
rum exeq̄t̄:totuſq; ī eo ordo leuiticus annotat̄. Numeroꝝ
liber vocat̄ eo q̄ ī eo egreſſę de ęgypto trib⁹ dinumerant̄:
⁊.xl.duarū p heremū māſionū ī eo deſcriptio ꝯtinet̄.Deu
teronomiū gręco ſermone appellat̄: qđ latie iterp̄tat̄ ſcđa
lex.i.repetitio ⁊ euāgelicę legis p̄figuratio:q̄ ſic ea hꝫ q̄ p̄o
ra ſūt vt tn̄ noua ſint oīa q̄ ī eo replicant̄. Ioſue liber nomē
accepit a ieſu filio naue: cuius hiſtoriā ꝯtinet:ſcriptoreꝫ vō
eius eūdē ioſue hebręi aſſeuerāt: ī cui⁹ textu poſt iordanis
trāſitū regna hoſtiū ſubuertunt̄:terra victori ppl'o diuidit̄
⁊ p ſingulas vrbes viculos mōtes atq; ꝯfinia eccleſię cęle
ſtiſq; irl'm ſpūalia regna p̄figurant̄. Iudiciū noīat̄ a p̄ncipi
bus ppl'i:q p̄fuerūt ī iſrl' poſt moyſen ⁊ ioſue anteq̄ȝ dauid
⁊ cęteri reges exiſterēt. Hūc librū ⁊ ruth: edidiſſe creditur
ſamuel. Liber ſamuel eiuſdē ſamuelis natiuitatē ⁊ ſacerdo
tiū ⁊ geſta deſcribit.iccirco ⁊ ab eo nomē accepit. Et q̄uis
hic liber ſaul ⁊ dauid hiſtoriā ꝯtineat: vtriq; tn̄ ad ſamuel
referunt̄:q̄ ipſe vnxit ſaul ī regnū: ipſe dauid in regē futu
rū.Cuius libri p̄mā partē ꝯſcripſit idē ſamuel: ſequētia vō
eius vſq; ad calceꝫ ſcripſit dauid. Malachim liber ꝓinde
appellat̄:eo q̄ reges iudę ⁊ iſrahelitice gētis: geſtaq; eoruꝫ
per ordinē digerat tp̄oꝝ. Malachim eni hebraice: latine
regū iterp̄tat̄. Hūc librū hieremias pm⁹ ī vnū volumē coe
git. Nā antea ſparſus erat p ſinguloꝝ regū hiſtorias. Para
lypomenon gręce dr̄ q̄ nos pręter miſſoꝝ vel reliquoꝝ di
cere poſſumus:q̄ ea quę ī lege vel regū libris: vl' omiſſa: vl'
nō plene relata ſunt.ī iſto ſūmatiꝫ ⁊ breuiter explicant̄. Li
brū iob quidā moyſen ſcripſiſſe arbitrant̄: alij vnū ex pro
phetis:nōnulli vero eundē iob poſt plagā ſuę paſſionis ſcri
ptorē fuiſſe exiſtimāt:arbitrātes: vt q certamina ſpecialis
pugnę ſuſtinuit:ipſe narraret q̄s victorias expediuit. Prin
cipia aūt ⁊ fines libri iob apud hebręos ꝓſaica orōne texta
ſunt:media aūt ipſius ab eo loco in quo ait: Pereat dies in
q̄ nat⁹ ſuꝫ: vſq; ad eū locū. Iccirco ego me rep̄hendo ⁊ ago
pęnitētiā.oīa heroico metro diſcurrūt. Pſalmoꝝ liber gręce
pſalteriū:hebraice nablū:latine organū dicit̄. Uocatus
autē liber pſalmoꝝ q̄ vno ꝓpheta canente pſalteriū cho
rus ꝯſonādo rn̄derit.Titulus aūt in pſalmis hebraicis ita
eſt. .qđ iterp̄tatur volumē hymnoꝝ. Au
ctores aūt pſalmoꝝ ſunt q̄ ponunt̄ ī titulis moyſes.ſ.⁊ Da
uid:⁊ Salomon:aſaph:ethan: ⁊ iditun ⁊ filij chorę heman
ezraite ⁊ reliquoꝝ:quos eſdras vno volumie cōprehēdit.
Omnes aūt pſalmi apud hebreos metrico carmine ꝯſtant
eſſe cōpoſiti. Nā in more romani flacci ⁊ gręci pindari:nūc
alij iābo currūt:nūc elegiaco ꝯſonāt:nūc ſapphico nitēt tri
metro vel tetrametro pede icedētes. Salomon filius Da
uid regis iſrl' iuxta numerū vocabuloꝝ ſuoꝝ tria volumia
edidit:quoꝝ p̄m⁹ē hebraice maſloth:quē gręci p̱abolas:la
tini ꝓuerbioꝝ nomināt:eo q̄ in ipſo ſub cōparatiua ſilitu
dine figuras verboꝝ ⁊ imagines veritatis oſtēderit: ipſaꝫ
autē veritatē ad itelligēdū legētibus reſeruauit. Secūdū
librū coeleth vocauit: qui gręce eccleſiaſten dicitur:latine
cōcionator:eo q̄ ſermo eius nō ſpāliter ad vnū ſicut ī pro
uerbijs:ſed ad vniuerſos general'r dirigat̄: docēs oīa quę
in mūdo ſunt caduca eē ⁊ breuia: ⁊ ob hoc minime appetē
da. Tertiū librū ſiraſirim p̄notauit:q ī latia ligua vertitur
cantica canticoꝝ:vbi per epitalamiū carmē ꝯiunctionem
xp̄i ⁊ eccleſię myſtice canit. Dictū aūt canticū canticoꝝ eo
q̄ oībus canticis p̄feratur quę in ſcripturis ſacris habent̄:
ſicut q̄daꝫ ī lege dicunt̄ ſancta: q̄bus maiora ſunt ſcā ſcōꝝ.
Hoꝝ autē triū libroꝝ carmia: hexametris: ⁊ pentametris
verſib⁹ apđ ſuos cōpoſita p̱hibent̄: vt Ioſephus ⁊ hierony
mus ſcribūt. Eſaias euāgeliſta poti⁹q̄ȝ ꝓpheta edidit librū
ſuuꝫ.cui⁹ ⁊ oīs text⁹ eloquētię ꝓſa icedit.cāticū vero hexa
metro ⁊ pentametro verſu diſcurrit. Hieremias ſimiliter
edidit librū ſuū cū threnis ſuis: quos nos lamēta vocam⁹:
eo q̄ in triſtioribus reb⁹ funeribuſq; adhibeant̄:in q̄bus q̄
druplicē diuerſo metro cōpoſuit alphabetū. Quoꝝ duo p̄
ma q̄ſi ſapphico metro ſcripta ſunt: q̄ tres verſiculos q ſi
bi nexi ſunt: ⁊ ab vna tm̄ littera icipiūt:heroicū cōma ꝯclu
dit. Tertiū alphabetū trimetro ſcriptuꝫ eſt. ⁊ a ternis litte
ris:id ē terni verſus incipiūt. Quartū alphabetū ſimile pri
mo ⁊ ſcđo habet̄. Ezechiel ⁊ daniel a viris quibuſdā ſapien
tibus ſcripti eſſe p̱hibentur: quoꝝ ezechiel p̄ncipia ⁊ fines:
multis hꝫ obſcuritatibus iuoluta. Daniel vero claro ſmōe
regna orbis ꝓnunciat ⁊ tēpus aduētus xp̄i manifeſtiſſima
prędicatione annotat. Hi ſunt q̄tuor ꝓphetę q maiores vo
cantur:q̄ ꝓlixa volumina cōdiderūt. Liber aūt.iz.ꝓphe
tarū auctoꝝ ſuoꝝ noībus p̄notat̄: q ꝓpterea dicunt̄ mino
res: q̄ ſermones eoꝝ breues ſunt. Un̄ ⁊ cōnexi ſibimet in
uicē ī vno volumine ꝯtinētur: quoꝝ noīa ſunt: oſee:iohel:
amos:abdias:ionas:micheas:naum: abacuc: ſophonias:
aggeus:zacharias: ⁊ malachias. Eſdrę liber auctoris ſui ti
tulo p̄notatur:in cuius textu eiuſdē eſdrę neemięq; ſermo
nes pariter cōtinent̄. Nec quēq̄ȝ moueat q̄ vnus eſdrę di
citur liber: q̄ ſecūdus tertius ⁊ q̄rtus nō habent̄ apud he
breos:ſed iter apocryphos deputant̄. Heſter librū eſdras

Ayuntamiento de Madrid

creditur cõſcripſiſſe: in quo eadẽ regina ſub figura eccleſię
dei populũ a ſeruitute ⁊ morte eripuiſſe ſcribit̃: atqꝫ inter/
fecto hoſte aman qui iterpretatur iniqtas: diei celebritas
in poſteros mittit̃. Liber ſapientię apud hebręos nuſqꝫ ẽ:
vñ ⁊ ipſe titulus gręcã magis eloquẽtiã redolet. Hunc iu/
dei philonis eſſe affirmãt: qui proinde ſapiẽtię noiat̃: qꝛ in
eo xp̃i aduẽtus quieſt ſapiẽtia pr̃is ⁊ paſſio eius euidenter
exprimit̃. Librũ aũt eccleſiaſticũ certiſſime ieſus filius ſy
rach hieroſolymita nepos ieſu ſacerdotis magni cõpoſuit
cuius meminit ⁊ çacharias: qui liber apud latinos ꝓpter
eloquij ſimilitudinẽ ſalomonis titulo p̃notat̃. Dictus aũt
eccleſiaſticus eo ꝙ de totius eccleſię diſciplina religioſęqꝫ
cõuerſationis magna cura ⁊ rõne ſit editus. Hic liber apõ
hebreos reperit̃: ſed inter apocryphos habet̃. Judith vo ⁊
tobias ſiue machabeoꝝ libri: qbus auctoribus ſcripti ſint
minime cõſtat. Habẽt autẽ vocabula ex eoꝝ noibus: quo/
rum geſta ſcribunt̃. ¶ Quattuor libros euãgelioꝝ q̃ttuor
euangeliſte ſingulariter cõſcripſerunt. Primus mattheus
cõſcripſit euãgeliũ litteris hebraicis ⁊ ſermonibus in iu/
dęa: initians euãgeliçare ab humana xp̃i natiuite: dicẽs.
Liber gn̄ationis ieſu xp̃i filij dauid filij abrahã: ſignificãs
deſcẽdiſſe corporal'r ex ſemie patriarcharũ xp̃m: ſicut pro
miſſuꝫ erat in prophetis per ſpiñ ſanctũ. Secũdus marcꝰ
plenus ſpũ ſancto ſcripſit euãgeliũ xp̃i eloquio gręco i Jta
lia: ſecutus petrũ vt diſcipulus. Js initiũ a ſpũ ꝓphetali fe
cit: dicẽs: Uox clamãtis in deſerto: parate viã dñi: ⁊ reli/
qua: vt oſtẽderet xp̃m poſt aſſumptionẽ carnis: euãgeliuꝫ
p̃dicaſſe i mũdo. Jpſe eni xp̃s ⁊ ꝓpheta dictus eſt: ſicut ſcri
ptũ eſt: Et ꝓphetã in gẽtibꝰ poſui te. Tertiꝰ lucas iter oẽs
euãgeliſtas gręci ſermonis eruditiſſimꝰ quippe vt medicꝰ
in gręcia euãgeliũ ſcripſit theophilo epo: initiãs a ſacerdo/
tali ſpũ dicens: Fuit i diebꝰ herodis regis iudeę ſacerdos q
dam noie çacharias: vt manifeſtaret xp̃m poſt natiuitateꝫ
carnis ⁊ p̃dicationẽ euãgelij hoſtiã fuiſſe effectũ pro ſalute
mũdi. Jpſe eſt eni ſacerdos de quo dictũ eſt i pſalmis: Tu
es ſacerdos in ęternũ ſm ordinẽ melchiſedech. Ubi enim
xp̃s aduenit: ſacerdotium iudeoꝝ obmutuit: lex ⁊ ꝓphetia
ceſſauit. Quartꝰ Joãnes ſcripſit euãgeliũ vltimꝰ i Aſia. ici/
piens a verbo: vt oſtẽderet eũdeꝫ ſaluatorẽ q pro nobis di/
gnatus eſt naſci ⁊ pati: ipſuꝫ ante ſęcula dei verbũ eſſe: ipm
a cęlo veniſſe: ⁊ poſt mortẽ iterũ ad cęlũ remeaſſe. Hi ſunt
q̃ttuor euãgeliſtę quos p eçechielẽ ſpũs ſanctꝰ ſignificauit
in q̃ttuor aialibꝰ. Propterea aũt q̃ttuor aialia: qꝛ per quat
tuor mũdi partes fides xp̃ianę religionis: eoꝝ p̃dicatione
diſſeminata eſt. Aialia aũt dicta ſunt: qm̃ ꝓpter aiam hois
per eos p̃dicat̃ euãgeliũ xp̃i. Nã ⁊ oculis plena erãt itus ⁊
foris: qm̃ p̃uidẽt ea euẽgelia q̃ dicta ſunt a ꝓphetis: ⁊ quę ꝓ
miſerant in priori tp̃e. Crura aũt eoꝝ recta: qꝛ nihil prauuꝫ
in euãgelijs eſt. Et alas ſenas tegentes crura ⁊ facies ſuas:
reuelata ſunt eni quę tegebant̃ in aduẽtu xp̃i. Euãgeliũ au
teꝫ iterp̃tat̃ bona annũciatio. Gręce eni eu bonũ: angelium
dr̃ annũciatio. vñ ⁊ angelus nũcius dr̃. Paulus apl̃s ſcri
pſit epl̃as. i4. e qbꝰ nouẽ ſeptẽ eccleſijs ſcripſit: reliq̃s diſci/
pulis ſuis: Timotheo: Tito: ⁊ Philemoni. Ad hebręos au
teꝫ epl̃a a plęriſqꝫ latinis eius eẽ icerta eſt ꝓpter diſſonan/
tiã ſermonis: eandẽqꝫ alij Barnabã cõſcripſiſſe: alij a Cle/
mẽte ſcriptã fuiſſe ſuſpicant̃. Petrus ſcripſit duas nomis
ſui epl̃as quę canonicę ideo nominant̃: qꝛ non vni tm̃ pp̃lo
vel ciuitati: ſed vniuerſis gẽtibus gn̄aliter ſcriptę ſunt. Ja/
cobus ⁊ ioãnes ⁊ iudas ſuas ſcripſerũt ęplas. Actus aploꝝ
p̃mordia fidei xp̃ianę in gentibꝰ ⁊ naſcẽtis eccl̃ię hiſtoriaꝫ
digerit. Actuũ apl̃oꝝ ſcriptorẽ Lucam eẽ cõſtat euangeli
ſtam: in quo ope naſcẽtis eccleſię ifantia texit̃: ⁊ apoſtoloꝝ
hiſtoria cõtinet̃. Uñ ⁊ actus apoſtoloꝝ dicit̃. Apocalipſin
librũ ioãnes euãgeliſta ſcripſit eo tp̃e quo ob euãgelij p̃di
cationẽ in iſula pathmos traditur relegatus. Apocalypſis
autẽ ex gręco in latinũ reuelatio iterp̃tatur. Reuelatio. n.
dr̃ manifeſtatio eoꝝ quę abſcõdita erãt: iuxta qd̃ ⁊ ipſe ioã
nes dicit: Apocalypſin ieſu xp̃i quã dedit illi deus palaꝫ fa/
cere ſeruis ſuis. Hi ſunt ſcriptores ſacroꝝ libroꝝ q p ſpiñ
ſanctũ loquẽtes ad eruditioneꝫ noſtrã: ⁊ pręcepta viuẽdi ⁊
credẽdi regulã cõſcripſerũt. Pręter hęc alia volumia apo/
crypha nuncupant̃. Apocrypha aũt dicta. i. ſecreta: qꝛ in du
biuꝫ veniũt. Eſt eni eoꝝ occulta origo: nec patet patribus
a quibus vſqꝫ ad nos auctoritas veraciũ ſcripturaruꝫ cer/
tiſſima ⁊ notiſſima ſucceſſione ꝑuenit. Jn his apocryphis:
⁊ ſi iuenit̃ aliqua veritas: tñ ꝓpter multa falſa nulla eſt in
eis canonica auctoritas quę recte a prudẽtibꝰ iudicant̃ nõ
eſſe eoꝝ credẽda quibus aſcribunt̃. Nã multa ⁊ ſub noibꝰ
prophetarum: ⁊ recentiora ſub noibus apoſtoloꝝ ab here/
ticis proferuntur: quę omnia ſub noie apocryphoꝝ auctē
canonica diligenti examinatione remota ſunt.

¶ De bibliothecis. Cap. III.

Bibliotheca a gręco nomen accepit: eo ꝙ ibi
recõdant̃ libri. Naꝫ biblio libroꝝ: theca re
poſitio iterp̃tat̃. Bibliothecã veteris teſti
eſdras ſcriba poſt incenſaꝫ legẽ a chaldeis
dum iudęi regreſſi fuiſſent in ir̃lm: diuino
afflatus ſpũ reparauit: cũctaqꝫ legis ac pro
phetarũ volumina quę fuerunt a gentibus
corrupta correxit: totũqꝫ vetus teſtamẽtum in. zz. libros
conſtituit: vt tot libri eſſent in lege quot habebantur ⁊ lit
terę. Apud gręcos aũt bibliothecã p̃mus iſtituiſſe Piſiſtra
tus credit̃ athenienſiũ tyrãnus: quã deinceps ab athenien
ſibus auctã Xerxes icenſis athenis euexit i perſas: lõgoqꝫ
poſt tp̃e Seleucus nicanor rurſus i gręciã rettulit. Hic ſtu
diuꝫ regibꝰ vrbibuſqꝫ cęteris natũ eſt cõparãdi volumina
diuerſarũ gentiũ: ⁊ per iterp̃tes i gręcã linguã vertẽdi. De
hinc magnus Alexãder vl̃ ſucceſſores eius iſtruẽdis oium
libroꝝ bibliothecis aiuꝫ itenderũt: maxime Ptolemęꝰ co
gnomẽto Philadelphus: ois litteraturę ſagaciſſimꝰ: cũ ſtu
dio bibliothecarũ Piſiſtratũ emularet̃: nõ ſolũ gentiũ ſcri
pturas: ſed etiã ⁊ diuinas litteras in bibliothecã ſuã ꝯtulit.
Nam. 7o. milia libroꝝ huius tp̃ibꝰ alexãdrię iuenta ſunt.

¶ De interpretibus. Cap. IIII.

Hic etiã ⁊ ab Eleaçaro pontifice petens ſcri
pturas veteris teſtamenti: in gręcam vocẽ
ex hebraica lingua per ſeptuaginta iterpre
tes transferre curauit: quas in alexãdria bi
bliotheca habuit. Siquidẽ ſinguli in ſingu
lis cellulis ſeparatiꝫ: ita omnia per ſpiñ ſan
ctum iterpretati ſunt: vt nihil in alicuiꝰ eoꝝ
codice inuentũ eſſet quod in cęteris vel in verboꝝ ordine
diſcreparet. Fuerunt ⁊ alij interpretes: qui ex hebraica lin
gua in gręcũ ſacra eloquia trãſtulerunt: ſicut aquila: ſima
chus ⁊ theodotion: ſicut etiam ⁊ vulgaris illa iterpretatio:
cuius auctor nõ apparet: ⁊ ab hoc ſine noie iterpretis quin
ta editio nuncupat̃. Pręterea ſextã ⁊ ſeptimaꝫ editionem
Origenes miro labore repperit: ⁊ cũ cęteris editionibꝰ cõ
parauit. Pręſbyter quoqꝫ Hieronymus triũ linguaruꝫ pe
ritus: ex hebręo in latinũ eloquiũ eaſdeꝫ ſcripturas cõuer
tit eloquẽterqꝫ tranſfudit. Cuius iterpretatio merito cęte
ris antefertur. Nam eſt ⁊ verboruꝫ tenatior: ⁊ ꝑſpicuitate
ſentẽtię clarior: atqꝫ vtpote xp̃iana iterpretatio verior.

¶ De eo q primũ romã libros aduexit. Cap. V.

Romę primus libroꝝ copiã aduexit Emiliꝰ
paulus: perſę macedonũ rege deuicto. dein
de Lucillus e pontica p̃da. Poſt hos ceſar
dedit marco varroni negociuꝫ cauſa maxi
me bibliothecę conſtruendę. Primuꝫ autẽ
rome bibliothecas publicauit. Pollio gre
cas ſimul atqꝫ latinas additis auctoꝝ ima

Ayuntamiento de Madrid

ginibꝰ i atrio qđ de manubijs magnificētiſſimū īſtruxerat.

Qui apud nos bibliothecā inſtituerūt. Cap. VI.

Apud nos quoqꝫ pamphilus martyr: cuiꝰ vitam Euſebius ceſarienſis conſcripſit: Piſiſtratū in ſacrę bibliothecę ſtudio primꝰ adequare cōtendit. Hic enim in bibliotheca ſua ꝓpe.30. voluminū milia habuit. Hieronymus quoqꝫ ac Gēnadius eccleſiaſticos ſcriptores toto orbe querentes ordine ꝓſecuti ſunt: eorūqꝫ ſtudia i vno volumis indiculo cōprehēderūt.

Qui multa ſcripſerunt. Cap. VII.

Marcus terētius varro apud latinos innumerabiles libros ſcripſit. Apud grecos quoqꝫ calciterus miris attollitur laudibꝰ ꝙ tātos libros edidit quātos quiſqꝫ noſtrū alienos ſcribere ꝓpria manu vix poſſit. De noſtris quoqꝫ apud grecos Origenes in ſcripturarum labore tam grecos ꝙ latinos operum ſuorum numeros ſeparauit. Deniqꝫ Hieronymus ſex milia librorꝫ eius legiſſe fatet̄. Horꝫ tn̄ omniū ſtudia Auguſtinꝰ ingenio vel ſcientia ſua vicit. Nā tāta ſcripſit vt diebus ac noctibus nō ſolū ſcribere libros eius quiſqꝫ: ſꝫ nec legere qdē occurrat.

De generibꝰ opuſculorꝫ. Cap. VIII.

Opuſculorꝫ genera ſunt tria. Primū genꝰ excerpta ſūt: que grece ſcholia nūcupant̄ in qbus ea que vident̄ obſcura vel difficilia: ſūmatim ac breuiter ꝑſtringūtur. Secūdū genus omelie ſunt: quas latini verbū appellāt que proferunt̄ in populis. Tertium tomi: quos nos libros vel volumina nūcupamꝰ. Omelie aūt ad vulgus loquunt̄: tomi vero.i. libri maioris ſunt diſputationis. Dialogus eſt collatio duorꝫ vel plurimorum: quē latini ſermonē dicūt. Nā quos greci dialogos vocant: nos ſermones vocamꝰ. Sermo aūt dictꝰ qꝛ iter vtrūqꝫ ſeritur. Vn̄ ⁊ in Virgilio. Multa iter ſe ſerebāt. Tractatꝰ eſt vnius rei multiplex expoſitio eo ꝙ trahat ſenſum in multa ſentiēdi cōtrectādo ſecū. Differt aūt ſermo: tractatꝰ: ⁊ v̄bū. Sermo eni altera eget ꝑſona: tractatus ſpecialiter ad ſeipſum eſt: verbū autē ad oēs. Unde ⁊ dicit̄. Verbum fecit ad populū. Cōmētaria dicta q̄ſi cū mēte. Sūt eni interꝑtationes: vt cōmēta iuris: cōmēta euāgelij. Nā quicqd breuiter cōponit̄ cōmētariū dicit̄: qđ vero elōgat̄ expoſitio noiat̄. Apollogeticū eſt excuſatio in quo ſolēt quidā accuſantibꝰ rn̄dere. In defenſione eni aut negatione ſola poſitū eſt: et eſt nomē grecū. Panegyricū eſt licētioſum ⁊ laſciuioſum genus dicendi in laudibus regū in cuiꝰ cōpoſitione homines multis mēdacijs adulant̄. Qđ malū a grecis exortum eſt: quorum leuitas inſtructa dicendi facultate ⁊ copia incredibili multas mēdaciorꝫ nebulas ſuſcitauit. Faſtorꝫ libri ſunt: in qbus reges vel cōſules ſcribunt̄ a faſcibus dicti.i. poteſtatibus. Unde ⁊ Ouidij libri faſtorꝫ dicunt̄: qꝛ de regibꝰ ⁊ cōſulibus editi ſunt. Proemiū eſt initiū dicēdi. Sūt eni proemia ꝑ̄ncipia librorꝫ: que ante cauſe narrationē ad inſtruendas audientiū aures coaptant̄: cuius nomen pleriqꝫ latinitatis periti ſine trāſlatione poſuerūt. Hoc aūt vocabulum apud nos interꝑtatum ꝑ̄factio nūcupatur: quaſi ꝑ̄locutio. Precepta ſunt que aut qd faciēdū: aut qd nō faciēdum ſit docent. Quid faciēdū: vt dilige dn̄m deū tuū: ⁊ honora patrē tuū ⁊ matrē tuā. Quid nō faciēdū: vt nō mechaberis: n̄ furtū facies. Siľr ⁊ gētiliū ꝑ̄cepta vľ iubēt vľ vetāt: Iubēt faciēdū: vt nudꝰ ara: ſere nudus. Vetāt vt neue iter vites corylū ſere: neue flagella: ſūma pete. Primꝰ āt ꝑ̄cepta apđ hebreos moyſes ſcripſit: apđ latinos martiꝰ vates ꝑ̄mꝰ ꝑ̄cepta cōpoſuit. Ex qbus eſt illud: poſtremꝰ dicas: ꝑ̄mus taceas. Parabole ⁊ ꝓblemata noibus ſuis indicāt altius ſe perſcrutari oportere. Parabola quippe alicuius rei ſimilitudinem p̄re ſe gerit: qđ lꝫ ſit vocabulū grecū: iam tn̄ pro latino vſurpat̄. Et notū eſt ꝙ in parabolis q̄ dicunt̄ per rerū ſiſitudines rebus de qbus agit̄ cōparant̄. Problemata autem que latine appellant̄ ꝓpōnes: q̄ſtiones ſunt habētes aliqd quod diſputatione ſoluendum ſit. Queſtio autem eſt cum querit̄ an ſit: an qd ſit: aut quale ſit. Argumētū vero dictū quaſi argutū: vel ꝙ ſit argute inuētum ad cōprobādas res. Epiſtolā ꝓprie greci vocāt: qđ īterpretat̄ latine miſſa. Stola eni ſiue ſtoli: miſſa vel miſſi. Ante charte ⁊ mēbranarum vſum i dolatis ex ligno codicillis epiſtolarū eloqa ſcribebātur. Vn̄ ⁊ portitores earū tabellarios vocauerunt.

De ceris. Cap. IX.

Cere litterarū materies paruulorꝫ nutrices: ipſe dant igeniū pueris ꝑ̄mordia ſenſus: quarū ſtudium ꝑ̄mi greci tradidiſſe ꝓdunt̄. Greci eni ⁊ tuſci ꝑ̄mū ferro in ceris ſcripſerūt: poſtea romani iuſſerūt ne graphiū ferreū qs haberet. Vn̄ ⁊ apud ſcribas dicebat̄: Cerā ferro ne cedito. Poſtea inſtitutū eſt vt cerā oſſibus ſcriberent ſicut indicat atta: in ſatyra dicēs: Vertamus vomerē in cerā mucronemqꝫ aremus oſſeo. Graphium autem grece: latine ſcriptorium dicitur. Nam graphi ſcriptura dicitur.

De chartis. Cap. X.

Chartarū vſum ꝑ̄mum egyptus miniſtrauit. ceptum apud mēphiticā vrbē. Mēphis eni ciuitas egyptiorꝫ eſt vbi charte vſus inuētus ē ꝑ̄mum: ſicut ait Lucanꝰ: Cōficit̄ bibula mēphitis charta papyro. Bibulā aūt papyrū dixit: ꝙ humorē bibat. Charta aūt dicta ꝙ carptim papyri tegmē decerptum glutinatur. Cuius genera ꝙ plura ſunt. Prima ⁊ ꝑ̄cipua auguſtea regia: maioris forme in honorē Octauiani auguſti appellata. Scđa libyana ob honorem libye ꝓuintie. Tertia hieratica dicta eo ꝙ ad ſacros libros eligebat̄. ſimilis auguſtee ſed ſubcolorata. Quarta teneotica a loco alexādrie qui ita vocat̄ vbi fiebat. Quinta ſaltica ab oppido ſalo. Sexta corneliana a Cornelio gallo ꝑ̄fecto egypti ꝑ̄mū ꝯfecta. Septima emporitica ꝙ ea merces inuoluunt̄ cum ſit ſcripturis minus idonea.

De pergamenis. Cap. XI.

Pergameni reges cū charta idigerēt mēbrana ꝑ̄mi excogitauerūt. Vn̄ ⁊ ꝑgamenarꝫ nomen huculqꝫ tradēte poſteritate ſibi ſeruatum eſt. Hec ⁊ mēbrana dicunt̄: qꝛ ex membris pecudū detrahūtur. Fiebāt.n. ꝑ̄mū coloris lutei.i. crocei. Poſtea v̄o rome cādida mēbrana repta ſunt: ꝙ apparuit inabile eē: ꝙ ⁊ facile ſordeſcāt: aciēqꝫ legētiū ledāt: cū pitiores architecti neqꝫ aurea lacunaria ponēda ī bibliothecis putēt: neqꝫ pauimēta alia ꝙ caryſteo marmore: ꝙ auri fulgor hebetat: ⁊ caryſti viriditas reficiat oculos. Nā ⁊ q nūmulariā diſcunt denariorꝫ formis ī myrteos pānos ſubijciūt: ⁊ gēmarū ſculptores: ſcarabeorꝫ terga qbꝰ nihil ē viridius ſubide reſpiciūt: ⁊ pictores idē faciūt: vt laborē viſus eorꝫ viriditate recreēt. Mēbrana aūt aut cādida aut lutea aut purpurea ſunt. Cādida nāliter exiſtūt. Luteū mēbranum bicolor eſt: qđ a ꝯfectore vna tigit̄ parte.i. crocat̄: de quo Perſiꝰ: Iam liber ⁊ poſitis: bicolor mēbrana capillis. Purpurea vero īficiunt̄ colore purpureo in qbꝰ aurū ⁊ argētū liq̄ſcēs pateſcat in litteris.

De libris conficiendis. Cap. XII.

Quedā genera librorꝫ apud gētiles certis modulis cōficiebantur: breuiore forma carmina atqꝫ epiſtole. At vero hiſtorie maiore modulo ſcribebantur: ⁊ non ſolum in charta vel membranis: ſꝫ ēt ⁊ ī momētis elephātis textilibuſqꝫ maluarū folijs atqꝫ palmarū. Cuius gn̄is Cina ſic meminit. Hec tibi areteis multū īuigilata lucernis: Carmina qs ignes nouimꝰ aereos: Leuis ī aridulo malue d̄ſcripta libello. Pru

Ayuntamiento de Madrid

ſiaca vexi munera nauicula. Circūcidi libꝛos ſicilię primū increbꝛuit. Naꝫ initio pumicabanť: vñ ⁊ Catullus ait. Cui dono lepidū nouū libellū: arido mō pumice expolitū.

¶ De libꝛoꝝ vocabulis. Cap. XIII.

Codex multoꝝ libꝛoꝝ eſt: liber vniꝰ volumi nis. Et dictus codex ꝑ translationē a codicibꝰ arboꝝ ſeu vitiū: qſi caudex ꝙ in ſe multitudi nē libꝛoꝝ quaſi ramoꝝ contineat. Uolumen liber eſt a voluendo dictꝰ: ſicut apud hebꝛeos volumiua legis: volumina ꝓphetaꝝ. Liber ē interioꝛ tunica coꝛticis quę ligno cohęret: in qua antiq ſcri bebāt: de quo Uirgilius ſic: alta liber aret in vlmo. Uñ ⁊ li ber dicitur in quo ſcribimus: qꝛ ante vſuꝫ chartę vel mem bꝛanarum de libꝛis arboꝛuꝫ volumina fiebant: id eſt com paginabantur. Unde ⁊ ſcriptoꝛes a libꝛis arboꝛum libra rios vocauerunt.

¶ De libꝛarijs ⁊ eoꝝ inſtrumentis. Cap. XIIII.

Librarios ꝯſtat ante bibliopolas dictos. Li bꝛū eniꝫ gręci biblū vocant. Libꝛarij auteꝫ idē ⁊ antiquarij vocanť: ſꝫ libꝛarij ſunt qui ⁊ noua ⁊ vetera ſcribūt: antiquarij qui tan tūmō vetera: vñ ⁊ nomen ſūpſerunt. A ſcri bēdo aūt ſcriba nomē accepit: officiū expꝛi mens vocabuli qualitate. Inſtrumēta ſcri bę: calamus ⁊ pēna. Ex his enī verba paginis infiguntť: ſed calamus arboꝛis eſt: penna auis: cuius acumen in duo diui diť: in toto coꝛpoꝛe vnitate ſeruata: credo ꝓpter myſteriū: vt in duobus apicibus vetus ⁊ nouū teſtamentū ſignareť: quibus exprimitur verbi ſacramentū ſanguine paſſiōis ef fuſuꝫ. Dictus aūt calamus ꝙ liquoꝛeꝫ ponat: vnde ⁊ apud nautas calare ponere diciť. Penna aūt a pendēdo vocata .i. volando. Eſt eniꝫ vt diximus auiū. Folia autē libꝛoꝝ ap pellata: ſiue ex ſimilitudine folioꝝ arboꝝ: ſeu quia ex folli bus fiunt: id eſt ex pellibus quę de occiſis pecudibus detra hi ſolent: cuius partes paginę dicunť: eo ꝙ ſibi inuicē cōpin gantur. Uerſus aūt vulgo vocati: quia ſic ſcribebant antiq ſicut aratur terra. A ſiniſtra eniꝫ ad dextrā primū deduce bant ſtiluꝫ: deinde cōuertebanť ab inferioꝛe: rurſus ad de xtraꝫ verſus: quos ⁊ hodie ruſtici verſus vocant. Scheda eſt quod adhuc emendatur: ⁊ necdū in libꝛis redactuꝫ eſt: ⁊ eſt nomen gręcuꝫ: ſicut ⁊ tomus.

¶ De canonibus euangelioꝝ. Cap. XV.

Canones euangelioꝝ Ammonius alexādrię epi ſcopus ꝑmus excogitauit: quē poſtea Euſebius ceſariēſis ſecutꝰ plenius cōpoſuit. Qui ideo facti ſunt: vt per eos inuēire ⁊ ſcire poſſemꝰ q reliquo ruꝫ euāgeliſtaꝝ ſimilia aut ꝓpꝛia dixerūt. Sūt aūt numero decē: quoꝝ ꝑmꝰ cōtinet numeros ī quibꝰ quat tuoꝛ eadeꝫ dixerūt: Mattheus Marchus Lucas ⁊ Ioan nes. Secūdus in qbꝰ tres: Matthęꝰ Marcꝰ Lucas. Ter tius in qbꝰ tres: mattheus lucas ⁊ ioānes. Quartꝰ in quibꝰ tres: mattheus: marcus: ioannes. Quintꝰ in quibꝰ duo: mat theus: lucas. Sextus ī qbus duo: matthęꝰ marcꝰ. Septimꝰ in quibꝰ duo: mattheus: ioannes. Octauꝰ in qbꝰ duo: lucas: marcus. Nonꝰ in qbus duo: lucas: ioannes. Decimꝰ in qui bus ſingłi eoꝝ ꝓpꝛia qdaꝫ dixerūt: quoꝝ expoſitio hęc eſt. Per ſingłos eniꝫ euāgeliſtas numerꝰ qdā capitulis affixus adiacet: qbus numeris ſubdita eſt ęra quędam: minio nota ta quę indicat in quoto canone poſitꝰ ſit numerꝰ cui ſubie cta eſt ęra: verbi gratia. Si eſt ęra ꝑma ī pꝛimo canone: ſi ſe cūda in ſecūdo: ſi tertia in tertio: ⁊ ſic per oꝛdinē vſqꝫ ad de cimū peruenies. Si igiť aperto quolibꝫ euāgelio placuerit ſcire q reliquoꝝ euangeliſtaꝝ ſimilia dixerunt: aſſumes ad iacentē numeꝝ capituli: ⁊ regres ipꝫ numeꝝ in ſuo canone quē indicat: ibiqꝫ inuēies qui ⁊ qd dixerūt. ⁊ ita demū ī coꝛ poꝛe inquiſita loca q̄ ex ipſis numeris indicantur per ſingu la euangelia. de eiſdem dixiſſe inuenies.

¶ De canonibus concilioꝛū. Cap. XVI.

Canon aūt gręce latīe regula nūcupať. Re gula aūt dicta ꝙ recte ducit: nec aliqñ alioꝛ ſuꝫ trahit. Alij dixerūt regulā dictā vł ꝙ re gat: vel ꝙ noꝛmam recte viuendi pꝛębeat: vel ꝙ diſtoꝛtum prauūqꝫ qd coꝛrigat. Cano nes aūt generaliū concilioꝝ a tēpoꝛibꝰ con ſtantini ceperūt. In pꝛęcedentibꝰ nāqꝫ annis ꝑſecutiōe fer uente: docēdaꝝ plebiū minime dabať facultas. Inde xpia nitas ī diuerſas hereſes ſciſſa eſt: qꝛ nō erat licentia epīs in vnū cōuenire niſi tp̄e ſupꝛadicti īperatoꝛis. Ipſe enī dedit facultatē xpiāis libere cōgregari. Sub hoc etiā ſancti pr̄es cōcilio Niceno de oī oꝛbe terraꝝ conueniētes iuxta fidem euāgelicā ⁊ aplicā: ſecūdū poſt aplos ſymbolū tradiderūt. Inter cętera aūt cōcilia q̄ttuoꝛ eē ſcimꝰ venerabiles ſyno dos quę totā ꝑncipłr fideꝫ complectūť: q̄ſi q̄ttuoꝛ euange lia: vel totidē ꝑadiſi flumīa. Haꝝ ꝑma nicēa ſynodus. 318. ep̄oꝝ conſtantino auguſto īpante pacta ē. In q̄ arrianę ꝑfi dię cōdēnata blaſphemia: quā de īęq̄litate ſanctę trinitatis idē arriꝰ aſſerebat: cōſubſtantialeꝫ deo patri deū filiū eadē ſancta ſynodus ꝑ ſymbolū definiuit. Secūda ſynodus. 150. patrū ſub theodoſio ſenioꝛe cōſtātinopoli congregata eſt q̄ macedoniū ſpiritū ſanctū deū eſſe neganteꝫ cōdēnans: con ſubſtātialē patri ⁊ filio ſpiritū ſanctum demōſtrauit: dans ſymboli foꝛmā quaꝫ tota gręcoꝝ ⁊ latinoꝝ cōfeſſio ī eccle ſijs pꝛędicat. Tertia ſynodus epheſina pꝛima ducētoꝝ epi ſcopoꝝ ſub iunioꝛe theodoſio auguſto edita eſt: q̄ neſtoꝛiū duas perſonas in chꝛiſto aſſerenteꝫ iuſto anathemate con dēnauit: oſtendens manere in duabꝰ naturis vnam dñi no ſtri iheſu chꝛiſti perſonā. Quarta ſynobus calcedonenſis. d. c. xxx. ſacerdotū ſub martiano pꝛīcipe habita eſt in qua eu ticen conſtantinopolitanū abbateꝫ verbi dei ⁊ carnis vnaꝫ naturam pꝛonūciāteꝫ: ⁊ eius defenſoꝛē dioſcoꝝ quondam alexādrinū ep̄m: ⁊ ipſum rurſum neſtoꝛiū cum reliqs here ticis vna patrū ſentētia pꝛędamnauit pꝛędicans eadē ſyno dus: xp̄m dñm de virgine ſic natū: vt ī eo ſubſtantiā dīnę ⁊ humanę cōfiteamur naturę. Hęc ſunt q̄ttuoꝛ: ſynodi ꝑnci pales: fidei doctinaꝫ pleniſſime pꝛędicantes: ſꝫ ⁊ ſi qua ſunt concilia quę ſc̄i patres ſp̄ū dei pleni ſanxerūt: poſt iſtaꝝ q̄t tuō auctoꝛitatē: oī manēt ſtabilita vigoꝛe: quoꝝ geſta ī hoc ope cōdita ꝯtinēť. Synodū āt ex gręco īterpꝛetari comita tū vel cętū. Cōcilij vero nomen tractū ex moꝛe romāo. Tē poꝛe enī q cauſę agebanť: cōueniebāt oēs ī vnū: coīqꝫ ītētio ne tractabant. Unde ⁊ cōciliū a cōmuni intētiōe dictū q̄ſi cōſiliū. Nā cilia oculoꝝ ſūt: vnde ⁊ cōſidiū: id eſt cōſilium d: in. l. litteram tranſeūte. Cętus vero conuentus eſt vel cō gregatio a coeundo: id eſt cōueniendo in vnum: vnde ⁊ con uentus eſt nuncupatus: ſicut a cōuētu cętus: ita ⁊ conciliū a ſocietate multoꝛum in vnum.

¶ De cyclo paſcali. Cap. XVII.

Paſcalē cyclū hyppolytus ep̄s tēpoꝛibus ale xādri imperatoꝛis ꝑmꝰ cōſcripſit. Poſt quē pꝛobatiſſimi auctoꝛes: Euſebius cęſariēſis: theophilus alexādrinꝰ: pꝛoſper quoqꝫ natō ne aqtanus atqꝫ victoꝛinꝰ āplificatis eiuſdē feſtiuitatis rōnibꝰ: multiplices circulos edi derūt. Cuiꝰ qdē rōnē btiſſimꝰ Cyrillꝰ alexā drīe vꝛbis ep̄s in nonagintaqnqꝫ annos: per qnqes decēno uies calculās: quoto kꝛalēdas vel luna debeat paſcalis ſolē nitas celebꝛari ſumma bꝛeuitate notauit. Cyclus aūt voca tus eo ꝙ ī oꝛbe digeſtus ſit: ⁊ q̄ſi ī circulo diſpoſitū oꝛdineꝫ cōplectať annoꝛum ſine varietate ⁊ ſine vlla arte. Unde factum eſt vt cuiuſqꝫ materię carmina ſimplici foꝛmitate facta: cyclica vocarentur. Hinc ⁊ latine cyclum dictum ꝙ oꝛdinem habeat ſtratum annoꝛum.

Ayuntamiento de Madrid

		Primus cyclus	Luna.
B	c.2.idus	aprilis	20.
	c.6.kal.	aprilis	16.
	E.16.kal.	may	17.
	c.6.idus	aprilis	20.
B	c.9.kal.	aprilis	15.
	E.2.idus	aprilis	16.
	c.2.non̄.	aprilis	19.
	E.8.kal.	may	20.
B	c.5.idus	aprilis	15.
	c.2.kal.	aprilis.	18.
	E.12.kal.	may	19.
	c.non̄.	aprilis	15.
B	c.5.kal.	aprilis	17.
	E.16.kal.	may	18.
	c.6.idus	aprilis	21.
	c.9.kal.	aprilis	17.
B	c.idus	aprilis	17.
	c.2.non̄.	aprilis	20.
	E.8.kal.	may	21.
		Secundus cyclus.	
	c.5.idus	aprilis	18.
B	c.2.kal.	aprilis	20.
	E.12.kal.	may	21.
	c.non̄.	aprilis	17.
	c.5.kal.	aprilis	20.
B	E.16.kal.	may	20.
	c.kal.	aprilis	16.
	E.11.kal.	may	17.
	c.idus	aprilis	20.
B	c.5.kal.	aprilis	15.
	E.15.kal.	may	16.
	c.5.idus	aprilis	19.
	c.8.kal.	aprilis	15.
B	E.idus	aprilis	15.
	c.non̄.	aprilis	18.
	c.5.kal.	aprilis	21.
	E.4.idus	aprilis	15.
B	c.kal.	aprilis	17.
	E.11.kal.	may	18.
		Tertius cyclus	
	c.8.idus	aprilis	15.
	c.4.kal.	aprilis	18.
B	E.15.kal.	may	18.
	c.5.idus	aprilis	21.
	c.8.kal	aprilis	17.
	E.18.kal.	may	18.
B	c.non̄.	aprilis	20.
	E.7.kal.	may	21
	c.4.idus	aprilis	17.
	c.4.non̄.	aprilis	20.
B	E.11.kal.	may	20.
	c.8.idus	aprilis	16.
	c.4.kal.	aprilis	19.
	E.14.kal.	may	20.
B	c.4.non̄.	aprilis	15.
	c.8.kal.	aprilis	18.
	E.18.kal.	may	19.
	c.3.kal.	aprilis	15.
B	E.14.kal.	may	15.
		Quartus cyclus	
	c.3.idus	aprilis	19.
	c.7.kal.	aprilis	15.
	E.17.kal.	may	16.
B	c.8.idus	aprilis	18.
	c.4.kal.	aprilis	21.
	E.3.idus	aprilis	15.
	c.3.non̄.	aprilis	18.
B	E.10.kal.	may	18.
	c.18.kal.	may	21.
	c.3.kal.	aprilis	17.
	E.13.kal.	may	18.
B	c.4.idus	aprilis	20.
	c.7.kal.	aprilis	16.
	E.17.kal.	may	17.
	c.7.idus	aprilis	20.
B	c.11.kal.	aprilis	15.
	E.3.idus	aprilis	16.
	c.3.non̄.	aprilis	19.
	E.9.kal.	may	20.
		Quintus cyclus	
B	c.7.idus	aprilis	16.
	c.3.kal.	aprilis	19.
	E.13.kal.	may	20.
	c.2.non̄.	aprilis	16.
B	c.7.kal.	aprilis	17.
	E.17.kal.	may	19.
	c.2.kal.	aprilis	15.
	E.12.kal.	may	16.
B	c.3.idus	aprilis	18.
	c.3.non̄.	aprilis	21.
	E.16.kal.	may	15.
	c.6.idus	aprilis	18.
B	c.3.kal.	aprilis	20.
	E.13.kal.	may	21.
	c.2.non̄.	aprilis	17.
	c.6.kal.	aprilis	20.
B	c.17.kal.	may.	20.
	c.2.kal.	aprilis	16.
	E.12.kal	aprilis	17.

A Conditōe mūdi vſqȝ ad hūc nouiſſimū cyclum cōputātˀ āni.5920. Poſt cuiꝰ expletionē ad primū exordiū recurrendū ē. Antiqtus eccleſia paſca.14.luna cū iudeis celebrabat quocunqȝ die occurreret. Quē ritū ſci p̄res i nicena ſynodo ꝓhibuerūt: ꝯſtituētes nō ſolū lunā paſcalē ⁊ mēſeȝ igrere: ſʒ etiā ⁊ diē reſurrectiōis dn̄icę obſuare: ⁊ ob hoc paſca a.14. luna vſqȝ ad.21.extēderūt vt dies dn̄icus nō ꝑmitteretur. Paſcę aūt vocabulū nō gręcū ſʒ hebraicū ē: nec a paſſione: qm̄ paſchin gręce dr̄ pati: ſʒ a tranſitu hebręo v̄bo paſca appellatū ē: eo ꝙ tūc ppl̄s dei ex egypto trāſierit. Un̄ ⁊ i euangelio: cū vidiſſet ingt ihesus qa vēit hora vt trāſiret de mūdo ad patrē. Cuiꝰ nox iō ꝑuigil ducitˀ pp aduētū regis ac domini nr̄i: vt tp̄s reſurrectōis eius nos nō dormiētes: ſʒ vigilātes iuēiat: cuiꝰ noctis duplex rō ē: ſiue ꝙ i eadē tūc vitam recepit cū paſſus ē: ſiue ꝙ poſtea eadē hora q̄ reſurrexit ad iudicandū venturꝰ ē. Eo aūt mō agimus paſca vt non ſolū mortē ⁊ reſurrectionē xp̄i i memoriā reuocemus: ſʒ etiā cętera q̄ circa eū atteſtātˀ ad ſacroꝝ ſignificationē iſpiciamꝰ. Propter initiū.n.nouę vitę: ⁊ pp nouū hoieȝ quē iubemur iduere ⁊ exuere veterē: expurgamꝰ vetus fermētū vt ſimꝰ noua cōſperſio: qm̄ paſca nr̄uȝ imolatꝰ ē xp̄s. Propter hāc ergo vitę nouitatē p̄mus mēſis nouoꝝ i anni menſibꝰ celebrationi paſcali myſtice attributꝰ eſt. Qꝫ v̄o tertię ebdomadę die paſca celebratˀ.i. q dies occurrit a qntadecima luna vſqȝ i viceſimāprimā: hoc ſignificat: qa in toto tp̄e ſęculi qd̄ ſeptenario dieꝝ numero agitˀ: nūc tertiū tp̄s hoc i ſacramētuȝ apparuit. Primū eni tempꝰ ē ante legē. Secūdū ſub lege. Tertiū ſub gratia; vbi iam māifeſtatū ē ſacramētū p̄us occultū in ꝓphetico enigmate. Ideo ⁊ ppter hęc tria ſęculi tēpora reſurrectio dn̄i triduana ē. Qꝫ v̄o a quartadecia lūa vſqȝ ad.21.per dies.7.paſcalis dies queritur: hoc fit ꝓpter

Ayuntamiento de Madrid

ipſum numerũ ſeptẽnarium quo vniuerſitatis ſignificatio
ſepe figurat̃: q̃ ẽt ipſi eccleſię tribuit̃ pp̱ inſtar vniuerſita
tis. vnde ⁊ Joãnes apl'us in apocalypſi ad ſeptẽ ſcribit ec
cleſias. Eccleſia ṽo in iſta adhuc mortalitate carnis ꝯſtitu
ta pp̱ ipſaꝫ mutabilitatẽ lunę noĩe in ſcripturis ſignificat̃.
Uaria aũt obſeruãtia opinionũ paſcalis feſtiuitatis inter
dum errorẽ gignit. Latini nãqꝫ a .3. noñ. martias vſqꝫ in .3.
noñ. aprilis primi menſis lunã ingrũt: ⁊ ſi .15ª. luna die dñi
co p̱uenerit in alio die dñico paſca p̱trahunt. Greci primi
menſis lunã ab .8. idus martias vſqꝫ in diẽ noñ. april' obſ
uant. ⁊ ſi .15ª. luna die dñico incurrerit: ſanctum paſca cele
brant. Huiuſmodi ḡ diſſenſio iter vtroſqꝫ paſcalẽ regulaꝫ
turbat. Cõmunis annus dr̃ q̃ .12. tm̃ lunatiões hoc eſt dies
ccclıııj. habet. Dict⁹ aũt cõmunis: qꝛ ſepe duo ita ꝯiũcti in
cedũt vt iuicẽ ſe ĩ paſcali ſolennitate ſequant̃. Naꝫ embo
liſmus ãnus ẽ ſp̱ ſolus. Emboliſm⁹ ãnus eſt q̃ .13. mẽſes lũa
res .i. ccclxıııj. dies hr̃e mõſtrat̃. Jpſe ẽ ãnus ſancto Moy
ſi diuinit⁹ reuelatus: ĩ quo iubẽtur hi q̃ lõgius habitãt: ĩ ſe
cundo mẽſe paſca celebrare. Emboliſmus ãt nomẽ grecũ
eſt: qđ ĩterpretat̃ latine ſup̱augmẽtũ: eo ꝙ expleat numeꝝ
annoꝝ cõmuniũ q̃bus .xi. lunares dies deeſſe cernũt̃. Em
boliſmi aũt anni ⁊ cõmunes ſic iueniunt̃. Si .n. a .14. luna
paſce p̃cedentis vſqꝫ ad .14. ſeq̃ntis .ccclxıııj. dies fuerint,
emboliſmalis ãnus ẽ: ſi .ccclıııj. cõmunis. Biſſextus ẽ poſt
annos .4. vnus dies adiect⁹. Creſcit .n. p̱ ſingulos ãnos q̃r
ta p̱s aſſis. At vbi q̃rto ãno aſſem cõpleuerit biſſextileꝫ an
num facit. Dict⁹ ãt biſſextus qꝛ bis ſexies duct⁹ aſſem fac̃
qđ eſt vnus dies: ſicut q̃drantẽ pp̱ quater ductũ qđ eſt biſ
ſext⁹: quẽ ſup̱ dieꝝ curſuꝫ in annũ ſol facit: ſiue ꝙ nequeat
annũ ſubintroducere niſi biſſexto noñ. mar. cõputaueris;
hoc ẽ ⁊ p̃mo die ſexto noñ. mar. ⁊ addito bis ſexto alio die
ſexto noñ. mar. iteraueris. A ſexto ãt noñ. martias vſqꝫ in
diẽ pridie kal'. ianuarias ĩ lune curſu biſſext⁹ apponit̃: atqꝫ
inde detrahit̃. Intercalares aũt dies iccirco vocant̃: qꝛ in
terponunt̃: vt ratio lune ſoliſqꝫ ꝯueniat. Calare .n. ponere
dr̃: intercalare ĩterponere. Epactas greci vocãt: latini adie
ctiões annuas lunares: q̃ p̱ vndenariũ numerũ vſqꝫ ad tri
cenariũ ĩ ſe reuoluunt̃. Quas ideo egyptij adijciũt vt luna
ris emenſio rõni ſolis equet̃. Luna .n. iuxta curſũ ſuuꝫ .29.
ſemis dies lucere dinoſcit̃ ⁊ fiũt ĩ annũ lũares dies .ccclıııj.
remanẽt ad curſuꝫ ãni ſolaris dies .xi. q̃s egyptij adijciũt.
vnde ⁊ adiectiões vocãt̃. Abſqꝫ his nõ ĩuenies lunã quota
ſit in q̊libet ãno ⁊ mẽſe ⁊ die. Jſte epacte ſemp̱ .xi. kal'. apri
lis rep̱iunt̃ in eadẽ luna q̃ fuerit eo die. Cõtinent̃ aũt circu
lo decẽnouenali: ſꝫ cũ ad .29. epactas p̱uenerit: q̃ ẽ circulus
decẽnouenalis: iã ſeq̃nti ãno ñ addes ſup̱ .29. xi. vt .x. annũ
cies detractis .30. ſed inde reuerteris vt .xi. p̱nũcies.

¶ De reliquis feſtiuitatibus. Cap. XVIII.

Feſtiuitas dicta a feſtis dieb⁹: q̃ſi feſtiditas:
eo ꝙ ĩ eis ſola res diuina fit. Quib⁹ ꝯrij ſũt
faſti in q̃bus ius fat̃ .i. dicit̃. Solẽnitas a ſa
cris dr̃ ita ſuſcepta: vt mutari ob religioneꝫ
nõ d̃beat: a ſolito .i. firmo atqꝫ ſolido noĩata:
vel ex eo ꝙ ſoleat fieri ĩ anno. Celebritas ãt
nominat̃: ꝙ nõ ibi terrẽa: ſꝫ celeſtia tm̃ agã
tur. Paſca feſtiuitatũ oĩuꝫ p̃ma ẽ: de cuius vocabulo iã ſu
perius dictũ eſt. Pentecoſtes ſic̃ ⁊ paſca apud hebreos ce
lebris dies erat: qđ poſt q̃nqꝫ decadas paſche celebrat̃. vñ
⁊ vocabulũ ſũpſit. Penta .n. grece q̃nqꝫ: ĩ quo die ſm̃ legẽ
panes p̱põnis de nouis frugib⁹ offerebant̃. Cui⁹ figurã an
nus iubileus ĩ teſtamẽto veteri geſſit: q̃ nũc iteꝝ p̱ futuraꝫ
rep̱miſſiõis eternã requiẽ p̃figurat̃. Epyphania grece la
tine apparitio ſiue mãifeſtatio vocat̃: eo .n. die xp̃s ſideris
indicio magis apparuit adorandus. Qđ fuit figura p̃mitie
credẽtiũ gentiũ. Quo die ⁊ dñici baptiſmatis ſacramentũ.
⁊ permutatę in vinum aquę factorum p̱ dñm ſignoꝝ prin
cipia extiterunt. Duę ſunt autẽ epiphanię. prima ĩ qua na
tus eſt chriſtus ⁊ paſtoribus hebreoꝝ angelo nũciante ap
paruit: ſecunda in qua ex gentium populo: ſtella indice: pre
ſepis cunabula magis adoraturis exhibuit. Scenophegia
ſolennitas hebreorum de greco in latinũ tabernaculorum
dedicatio interpretatur: quę celebratur a iudeis: in memo
riam expeditionis cũ ab egypto p̱moti ĩ tabernaculis age
bãt: ⁊ ex eo ſcenophegia. Sceno .n. grece: latine tabernacu
lum dicit̃. Que ſolẽnitas apud hebreos ſeptẽbrio mẽſe ce
lebrabat̃. Neomenia apud nos kalende: apud hebreos au
tem qꝛ ſm̃ lunarem curſum menſes ſupputantur: ⁊ grece
mene luna appellatur: inde neomenia .i. noua luna. Erant
.n. apud hebreos ipſi dies kalendaꝝ: ex legali inſtitutione
ſolennes. de quibus in pſalterio dicitur: Canite ĩ initio mẽ
ſis tuba: in die inſignis ſolẽnitatis veſtre. Encenia autẽ eſt
noua templi dedicatio. Grece .n. cenon dicitur nouum. Qñ
.n. aliquid nouũ dedicatur. encenia dicit̃. Hanc dedicatio
nis templi ſolennitatẽ iudei octobrio menſe celebrabant.
Dies palmaruꝫ ideo dicitur: qꝛ in eo dñs ⁊ ſaluator noſter
ſicut propheta cecinit irl'm tendens aſellum ſediſſe p̱hibe
tur. Tunc gradiens: cum ramis palmarum multitudo ple
bium obuiaꝫ ei clamauerunt. Oſanna: benedictus qui ve
nit in nomine dñi rex iſrael. Uulgus aũt ideo hunc dieꝫ ca
pitilauiũ vocat. qꝛ in eo tunc mos eſt lauandi capita infan
tium: qui vngẽdi ſunt: ne obſeruatõne .xl'. ſordidata ad vn
ctionem accederent. Hoc autem die: ſymboluꝫ confitenti
bus traditur: propter confinem dñicę paſce ſolennitatẽ: vt
qui iam ad dei gratiam percipiendam feſtinant: quã confi
teantur fidem agnoſcant. Cęna dñica dicta eſt. eo ꝙ in eo
die ſaluator paſca cum ſuis diſcipulis fecerit: quod ⁊ vſqꝫ
hodie ſicuti eſt traditũ celebratur: ſanctũqꝫ in eo chriſma
conficitur. Sabbatuꝫ ab hebreis: ex interpretatione voca
buli ſui requies nominatur: ꝙ deus in ipſo perfecto mũdo
requieuiſſet. Siquideꝫ ⁊ eo die requieuit dñs in ſepulchro
vt quietis illius myſteriũ confirmaret: quod iudeis obſer
uandũ: in vmbra futuri preceptũ eſt. Sed poſtq̃ chriſtus
in ſepultura ſua eius figuram adimpleuit: obſeruatio eius
quieuit. Dñicus dies p̱inde vocat̃: qꝛ in eo reſurrectionis
dñi noſtri gaudiũ celebrat̃. Qui dies nõ iudeis ſꝫ xp̃ianis
in reſurrectione dñi declarat⁹ eſt: ⁊ ex illo hr̃e cępit feſtiui
tatem ſuã. Jllis .n. ſolũ celebrandũ ſabbatuꝫ traditũ eſt: q̃
erant antea requies mortuoꝝ: reſurrectio aũt illius erat q̃
reſurgens a mortuis iaꝫ non moreret̃. Poſtq̃ aũt facta eſt
talis reſurrectio ĩ corpore dñi: vt preiret in capite eccleſie:
quod corp⁹ eccleſie ſperaret in fine: iam dies dñicus .i. octa
uus: qui ⁊ primus celebrari cepit.

¶ De officijs. Cap. XIX.

Officioꝝ plurima genera ſunt: ſꝫ p̃cipuuꝫ il
lud: qđ in ſacris diuiniſqꝫ reb⁹ habet̃. Offi
ciũ aũt ab efficiendo dictũ q̃ſi efficiũ: pp̱ de
corẽ ſermonis vna mutata lr̃a: vel certe vt
q̃ſqꝫ illa agat q̃ nulli officiãt ſꝫ proſint oĩb⁹.
Ueſpertinũ officiũ eſt ĩ noctis initio: voca
tum a ſtella veſpere: q̃ ſurgit oriente nocte.
Matutinũ vero officiũ ẽ in lucis initio: a ſtella lucifero ap
pellatũ: que orit̃ inchoante mane. Quoꝝ duoꝝ tempoꝝ ſi
gnificatione oſtendit̃: vt die ac nocte ſemp̱ deus laudetur.
Miſſa: tp̱e ſacrificij eſt: qñ cathecumini foras mittuntur.
clamante leuita: ſi q̃s cathecuminus remanſit exeat foras
⁊ inde miſſa: qꝛ ſacramentis altaris intereſſe non poſſunt q̃
nondum regenerati noſcuntur. Chorus eſt multitudo ĩ ſa
cris collecta: ⁊ dictus chorus ꝙ initio ĩ modum corone cir
cum aras ſtarent: ⁊ ita pſallerent. Alij chorum dixerunt a
concordia: que in charitate conſiſtit. quia ſi charitateꝫ nõ
habeat: reſpondere conuenienter non poteſt. Cum autem
vnus canit: grece monodia: latine ſincinium dicit̃: cũ vero

Ayuntamiento de Madrid

duo canũt:bicinium appellatur.cũ multi.choꝛus.Nã cho
rea ludicrũ cantilenę:vel ſaltatiões claſſiuz ſunt.Antipho
na ex grçco.interpꝛetatur vox recipꝛoca:duobus.ſ.choꝛis
alternatim pſallentibus oꝛdine cõmutato:ſiue de vno ad
vnũ.Quod genus pſallẽdi grçci inueniſſe tradunt.Reſpõ
ſoꝛios itali tradiderunt.Quos inde reſponſoꝛios cant⁹ vo
cant:q alio deſinente:id alter reſpondeat.Inter reſponſo
rios aũt ⁊ antiphonas hoc differt:q in reſpõſoꝛÿs vn⁹ ver
ſum dicit.in antiphonis aũt v̓ſibus alternãt choꝛi.Lectio
dr̄.q2 nõ cantat̄ vt pſalmus vel hymnus:ſ3 legit̄ tm̃.Illic
.n.modulatio:hic ſola pꝛonũciatio q̄ritur.Canticũ eſt vox
cantãtis in lçticia.Pſalmus aũt dr̄:q2 cantatur ad pſalteri
um:quo vſum eſſe Dauid pꝛophetã in magno myſterio ꝑ
dit hiſtoꝛia.Hęc aũt duo in q̄buſdã pſalmoꝝ titulis:iuxta
muſicã artẽ:alternatim ſibi apponunt̄.Nã canticũ pſalmi
eſt cũ id qd̓ oꝛganũ modulat̄:vox poſtea cantãtis eloquit̄.
Pſalmus v̓o cantici:qd̓ humana vox ꝓloquit̄:ars oꝛgani
modulãtis imitatur.Pſalmus aũt a pſalterio dr̄:vnde nec
mos eſt ex alio ope eũ cõponi.Tres aũt gradus ſunt ĩ can
tando.p̄mus ſuccentoꝛis:ſecũdus incentoꝛis:terti⁹ accẽto
ris.Diapſalma q̄dã hebꝛęũ verbũ eſſe volunt:quo ſignifi
catur:ſp.i.q illa quibus hoc ĩterponit̄:ſempiterna eſſe con
firmet.Quidã vero grçcũ verbũ exiſtimant quo ſignifica
tur interuallũ pſallẽdi:vt pſalma ſit qd̓ pſallit̄:diapſalma
v̓o interpoſitũ in pſallendo ſilẽtiũ:vt quẽadmodũ ſimpſal
ma dr̄ vocis copulatio in cantãdo.ita diapſalma diſiũctio
eaꝝ.vbi quedã reqes diſtincta ꝯtinuatione oſtendit̄.Unñ
⁊ illud pꝛobabile eſt:nõ ꝯtingendas ſentẽtias in pſallendo
vbi diapſalma ĩterpoſita fuerit:q2 ideo interponit̄.vt con
uerſio ſenſuũ vel perſonaꝝ eſſe noſcat̄.Hymnus eſt canti
cũ laudantiũ:qd̓ de grçco in latinũ laus interpꝛetat̄:pꝛo eo
q ſit carmen lçticię ⁊ laudis.Pꝛop̄e aũt hymni ſunt conti
nentes laudẽ dei.Si ḡ ſit laus ⁊ nõ ſit dei.nõ eſt hymnus.
ſi ſit ⁊ laus ⁊ dei laus ⁊ nõ cantet̄:nõ eſt hymnus.Si ergo
⁊ in laudẽ dei dr̄ ⁊ cantat̄:tũc eſt hymnus.Cui ꝯrũ ẽ thre
num:qd̓ eſt lamẽti carmen ⁊ funeris.Alleluia duoꝝ v̓boꝝ
ĩterpꝛetatio eſt:hoc eſt laus dei:⁊ eſt verbũ hebꝛęũ.Iaz.n.
vnũ eſt de.x.nominibus:q̄bus apud hebꝛęos deus vocat̄.
Amen ſignificat vere ſiue fideliter:qd̓ ⁊ ipſuz hebꝛęuz eſt.
Quę duo verba:amen ⁊ alleluia:nec grçcis nec latinis nec
barbaris licet in ſuã linguã oĩo trãſferre vel alia lingua an
nunciare.Nã q̄uis interp̄tari poſſint:ꝑꝑ ſanctioꝛem tñ au
ctoꝛitatem:ſeruata eſt ab ap̄lis in his pꝛopꝛię linguę antiq
tas.Tanto.n.ſacra ſunt noĩa:vt etiã ioannes ĩ apocalypſi
referat ſe ſpiritu reuelãte vidiſſe ⁊ audiſſe vocem cçleſtis
exercitus:tãq̄ vocẽ aquaꝝ multaꝝ ⁊ tonitruum validoꝝ
dicentiũ:amẽ ⁊ alleluia.ac per hoc ſic opoꝛtet ĩ terris vtra
q3 dici ſicut ĩ cçlo reſonant.Oſanna in alterius lingue ĩter
pretationẽ in toto trãſire nõ poteſt.Oſi.n.ſaluifica iterpꝛe
tatur.anna ĩteriectio eſt.motũ animi ſignificãs ſub depꝛe
cantis affectu.Integre ãt dicitur oſianna.quod nos coꝛru
pta media vocali littera ⁊ eliſa dicimus oſanna:ſicut fit in
verſibus qñ ſcandimus.Littera.n.pꝛima verbi ſequentis
extremã pꝛioꝛis verbi veniẽs excludit.⁊ dicitur hebꝛaice
oſanna quod interpꝛetatur ſaluifica.ſubaudiẽdo vel ppl̓3
tuuz:vel totũ mundũ.Offertoꝛiũ tali ex cauſa ſumpſit vo
cabulũ.Fertum enim dicitur oblatio quę ĩ altari offertur
⁊ ſacrificatur a põtificibus:a quo offertoꝛium nominatũ:
quaſi pꝛopter fertũ.Oblatio vocatur q2 offertur.Dona ꝓ
pꝛie dei dicuntur.munera hominũ.Nam munera dicũtur
obſequia quę pauperes diuitibus loco munerum ſoluunt.
Itaq3 munus homini datur:donũ deo:vnde etiam in tem
plis donaria dicimus.Munera autem vocantur:quia ma
nibus vel accipiuntur vel dantur.Duo ſunt autẽ quę offe
runtur:donũ ⁊ ſacrificiũ.Donuz dicitur quicquid auro ar
gentoq3 aut qualibet alia ſpecie efficitur.Sacrificiũ autez
eſt victima:⁊ quęcũq3 in ara cremantur ſeu ponuntur.Oẽ
autem quod deo datur:aut dedicatur:aut cõſecratur.Qd̓
dedicatur:dicendo datur.vnde ⁊ appellatur:vnde ⁊ errãt
qui dedicationem conſecrationẽ putãt ſignificari.Immo
latio ab antiquis dicta:eo q in mole altaris poſita victima
cçderetur:vnde ⁊ mactatio poſt ĩmolationem eſt:nunc ãt
immolatio panis ⁊ calicis conuenit.libatio autem tantum
modo calicis oblatio eſt.Hinc ẽ illud:Et libauit de ſangui
ne vuę:ſicut ⁊ ſçcularium quidam poetarum:nunc inquit
pateras libate ioui.Libare enim pꝛopꝛie fundere eſt:ſum
ptumq3 nomen de libero quodam:qui in grçcia vſum rep
perit vitis.Hoſtię apud veteres dicebantur ſacrificia.quę
fiebant anteq̄ ad hoſtem pergerent.Uictimę vero ſacrifi
cia:quę poſt victoꝛiam deuictis hoſtibus immolabantur.
Et erant victimę maioꝛa ſacrificia:q̄ hoſtię.Aliÿ victimã
dictam putauerunt:q2 ictu percuſſa cadebat:vel quia vin
cta ad aras ducebatur.Holocauſtum illud eſt:vbi totum
igne conſumitur quod offertur.Antiqui enim cũ maxima
ſacrificia adminiſtrarent:ſolebant totas hoſtias in ſacroꝝ
cõſumere flamma.⁊ ipſa erant holocauſtomata.Holo.n.
grçce totum dicitur:cauſtis incenſio:⁊ holocauſtum totuz
incenſum.Cerimonię apud latinos dicuntur ſacra omnia:
quę apud grçcos oꝛgia vocantur.Pꝛopꝛie autem viſuz eſt
doctoꝛibus a carendo appellari cerimonias:quaſi carimo
nias:eo q ea quę in ſacris diuinis offerũtur.in ſuo vſu his
carerent homines:quod etiam nomen in vſu eſt litterarũ
ſanctarum.Aliÿ cerimonias pꝛopꝛie in obſeruationibus iu
dçoꝛum credunt:abſtinentiam ſcilicet quarũdam eſcarũ:
ſm̃ veterem legem:eo q obſeruantes careant his rebus
quibus ſe abſtinuerunt.Sacrificium dictum:quaſi ſacruz
factum.q2 pꝛece myſtica conſecratur:in memoꝛiã pꝛo no
bis dñicę paſſionis.Unde hoc eo iubente coꝛpus chꝛiſti ⁊
ſanguinez dicimus:qd̓ dũ ſit ex fructibus terrę:ſanctifica
tur ⁊ fit ſacramentum:operante inuiſibiliter ſpiritu dei:cu
ius panis ⁊ calicis ſacramentũ grçci euchariſtiã dicunt:qd̓
latine bona gratia interpꝛetatur.Et quid melius coꝛpoꝛe
⁊ ſanguine chꝛiſti?Sacramentũ eſt:in aliqua celebꝛatiõe.
cum res geſta ita fit vt aliquid ſignificare intelligatur:qd̓
ſancte accipiendũ eſt.Sunt aũt ſacramenta:baptiſmum ⁊
chꝛiſma.coꝛpus ⁊ ſanguis chꝛiſti:quę ob id ſacramenta di
cuntur:q2 ſub tegimento coꝛpoꝛaliũ rerũ:virtus diuina ſe
cretius ſalutem eoꝛũdem ſacramentoꝝ operat̄.Unde ⁊ a
ſecretis virtutibus vel ſacris ſacramẽta dicuntur.Quę iõ
fructuoſę penes eccleſiã fiunt:q2 ſanctus in ea manens ſpi
ritus:eoꝛũdem latenter ſacramentoꝝ operat̄ effectuz.vn
de ſeu per bonos:ſeu ꝑ malos miniſtros:intra dei eccleſiã
diſpẽſetur:tñ q2 ſpũs ſanctus myſtice illa viuificat:q̄ quon
dam apoſtolico in tp̄e:viſibilibus apparebat operib⁹:nec
bonoꝝ meritis diſpẽſatoꝛũ amplificant̄ hec dona:nec ma
loꝝ attenuant̄:q2 neq3 qui plantat eſt aliqnid neq3 q̄ rigat:
ſed q̄ incrementũ dat deus.Unde ⁊ grçce myſteriuz dicit̄
qd̓ ſecretã ⁊ reconditam habeat diſpenſationẽ.Baptiſmũ
grçce:latine tinctio interpꝛetatur:quę idcirco tinctio dicit̄
q2 ibi homo ſpiritu gratię in melius immutatur:⁊ lõge ali
ud q̄ erat efficitur.Pꝛius enim defoꝛmitate peccatoꝝ fę
di eramus:in ipſa intinctione reddimur pulchꝛi dealbatio
ne virtutum.Unde in canticis ſcribitur canticoꝝ.Que ẽ
iſta que aſcendit dealbata?Cuius myſteriũ non aliter niſi
ſub trinitatis deſignatione.i.patris ⁊ filÿ ⁊ ſpiritus ſancti
cognominatione completur:dicentee dño ad apoſtolos:
Ite docete oẽs gentes baptizãtes eos in nomine patris ⁊
filÿ ⁊ ſpiritus ſancti.Sicut enim in tribus teſtibus ſtat oẽ
verbum.ita hoc ſacramentuz confirmat ternarius nume
rus nominum diuinoꝝ.Cur autem per aquam baptiſmum
datur:hec ratio eſt.Uoluit enim dñs vt res illa inuiſibilis
per congruentem:ſed pꝛofecto contrectabilem rem viſibi

Ayuntamiento de Madrid

le impenderetur elementum: ſuper qđ etiam in principio
ferebatur ſpūs ſanctus. ſicut aqua purgat̃ exterins corpus
ita latenter eius myſterio per ſpm̃ ſcm̃ purificat̃ ⁊ anim⁹.
Cuius ſcificatio ita eſt. Jnuocato enī deo deſcēdit ſpūs ſan
ctus de celis ⁊ medicatis aquis ſcificat eas deſemetipſo: et
accipiunt vim purgationis vt in eis ⁊ caro ⁊ aīa delictis in
quinata mundetur. Chriſma grece latine vnctio noīat̃: ex
cuius noīe ⁊ xp̄us dicit̃: ⁊ homo poſt lauacrū ſcificat̃. Naꝫ
ſicut in baptiſmo peccatoꝝ remiſſio dat̃: ita per vnctionē
ſcificatio ſpūs adhibet̃: ⁊ hoc de priſtina diſciplina: qua vn
gi in ſacerdotiū ⁊ in regnū ſolebant: ex quo ⁊ aaron a moy
ſe vnctus eſt. Que dū carnaliter fit: ſpiritaliter ꝑficit: quō
⁊ in ipſa baptiſmi gr̄a viſibilis act⁹ ē ꝙ in aqua mergimur:
ſed ſpiritalis effectus ꝙ delictis mūdamur. Hoc ſignificat
illud vnguētū: qđ peccatrix mulier ſuper pedes: ⁊ ea q̄ dici
tur nō fuiſſe peccatrix ſuper caput ieſu fudiſſe deſcribitur
Manus ipoſitio ideo fit vt per benedictionē aduocat⁹ in
uitetur ſpūs ſcūs. Tūc enim ille paraclit⁹: poſt mundata ⁊
bn̄dicta corpora: libens a patre deſcendit: ⁊ q̄ſi ſuꝑ bapptiſ
mi aquā tanq̄ꝫ ſuꝑ priſtinā ſedeꝫ recognoſcēs regeſcit. Nā
legitur ꝙ in p̄ncipio aquis ſuꝑferebatur ſpūs ſcūs. Exorciſ
mus grece latine cōiuratio ſiue ſermo increpatiōis eſt: ad
uerſus diaboluꝫ vt diſcedat: ſicut eſt in çacharia. Et oſten
dit mihi ieſuꝫ ſacerdotē magnū ſtantē coraꝫ angelo dn̄i: ⁊
ſathan ſtabat a dextris eius vt aduerſaretur ei: ⁊ dixit dn̄s
ad ſathan. Increpet dn̄s in te ſathan: ⁊ icrepet dn̄s in te q
elegit irl'm. Hoc eſt exorciſmus: icrepare ⁊ cōiurare aduer
ſus diabolū. Vn̄ ſciēdū ꝙ nō creatura dei in īfantibus ex
orciçat̃ aut exſufflat̃: ſed ille ſub quo ſunt oēs qui in pecca
to naſcunt̃. Eſt enī p̄nceps pctōꝝ. Symbolū ꝑ linguā gre
cam ſignū vel cognitio iterp̄tat̃. Diſceſſuri enī ap̄li ad euā
geliçandū in gētibus: hoc ſibi p̄dicationis ſignū vel indici
um poſuerūt. Cōtinet enī cōfeſſionē trinitatis ⁊ vnitatē ec
cleſie: ⁊ omne xp̄iani dogmatis ſacramentuꝫ. Qđ ſymbolū
fidei ⁊ ſpei noſtre nō ſcribitur in charta ⁊ atramento: ſed in
tabulis cordis carnalibus. Oratio: petitio dicitur. Nā ora
re eſt petere: ſicut exorare impetrare. Cōſtat aūt oratio lo
co ⁊ tēpore: Loco: qꝛ non vbiq̄ꝫ: cuꝫ ꝓhibeamur a xp̄o ora
re in publico: ſed vbi oportunitas dederit: aut neceſſitas
importauerit. Neq̄ꝫ eniꝫ cōtra p̄ceptum reputatur ab apo
ſtolis factuꝫ: qꝛ in carcere audientibus cuſtodibus orabāt
⁊ canebāt deo. De tēpore vero dictuꝫ eſt: ſine intermiſſio
ne orate: ſed hoc ſingularibus. Nā eſt obſeruatio quarūdā
horarū cōmuniū: que diei interſpacia ſignant: tertia: ſexta:
nona: ſimiliter ⁊ noctis: ſed ideo he orādi hore diuiſe ſunt:
vt ſi forte aliquo fuerimus opere detēti: ipſuꝫ nos ad offici
um tēpus admoneat: que tēpora in ſcripturis inueniunt̃.
Primuꝫ enī ſpūs ſancus congregatis diſcipulis hora tertia
infuſus eſt. Petrus qua die viſionē cōmunicationis in illo
vaſculo expertus eſt: ſexta hora orādi gr̄a aſcenderat. Idē
etiā cū Joāne hora nona templū adijt: quādo clauſuꝫ ſani
tati reformauit. Sed ⁊ danielē legimus hec tēpora in orō
ne obſeruaſſe: ⁊ vtiq̄ꝫ ex iſraelis diſciplina: vt ne minns q̄ꝫ
ter in die adoremus. Debitores enim ſumus triuꝫ perſona
ruꝫ: p̄ris ⁊ filij ⁊ ſpūſſancti: exceptis vtiq̄ꝫ ⁊ alijs legittimis
orationibus que ſine vlla admonitione debent̃. in ingreſſu
lucis ac noctis: ſiue vigiliarum: ſed ⁊ cibuꝫ non prius ſume
re q̄ꝫ interpoſita oratione debemus. Priora enim habēda
ſunt ſpūs refrigeria: qꝛ priora celeſtia q̄ꝫ terrena. Qui autē
vult orationē ſuā volare ad dominū: faciat illi duas alas:
ieiunium ⁊ elemoſynā ⁊ aſcendet celeriter: ⁊ exaudiet̃. Je
iuniū eſt parſimonie victus: abſtinētiaq̄ꝫ ciboꝝ: cui nomē
eſt inditū ex quadaꝫ parte viſcerū tenui ſemꝑ ⁊ vacua: qđ
vulgo ieiuniū vocatur: vnde ieiunij nomē creditur deriua
tuꝫ: ꝙ ſui inedia viſcera vacua ⁊ exinanita exiſtāt. Jeiuniū
autem ⁊ ſtatio dicitur. Statio autem de militari exemplo
nomen accepit: pro eo ꝙ nulla letitia obueniens caſtris ſta
tionem militū reſcindat. Nā letitia libentius triſtitia ſolli
citius adminiſtrat diſciplinā. Vnde ⁊ milites nunq̄ꝫ imme
mores ſacramēti magis ſtationibus parent. Diſcernūt aūt
quidā inter ieiuniūꝫ ⁊ ſtationē. Nam ieiunium eſt indiffe
renter cuiuſlibet diei abſtinentia: nō ſm̄ legē ſed ſꝫ ꝓpriā
volūtatē. Statio autē eſt obſeruatio ſtatutoꝝ dierū vel tē
porum. Dierum: vt quarte ferie ⁊ ſexte ieiuniū: ex veteri le
ge p̄ceptuꝫ: de qua ſtatione in euāgelio dixit ille: ieiuno bis
in ſabbato: id eſt quarta ⁊ ſexta ſabbati. Temporū auteꝫ q̄
legalibus ac ꝓpheticis inſtitutionibus terminatis tēpori
bus ſtatuta ſūt: vt ieiuniū quarti q̄nti ſeptimi ⁊ decimi mē
ſis: vel ſicut in euāgelio: Dies illi in quibus ablatus eſt ſpō
ſus: vel ſicut obſeruatio quadrageſime que in vniuerſo or
be inſtitutione apoſtolica obſeruat̃: circa cōfiniuꝫ domini
ce paſſionis. His tertiū genus quidaꝫ adijciunt: quaꝫ xero
phagiaꝫ dicunt abſtinentiā ſcilicet ciboꝝ humentiuꝫ. Vn
de ⁊ nomen hoc datum: eo ꝙ ſiccis quidaꝫ eſcis vtant̃. Pe
nitentia appellata quaſi punitētia: eo ꝙ ipſe homo in ſe pe
nitendo puniat qđ male admiſit. Nam nihil aliud agunt
quos veraciter penitet: niſi vt id quod male fecerunt ipu
nitum eſſe non ſinant. Eo quippe modo ſibi nō parcentib⁹
ille parcit: cuius altuꝫ iuſtūq̄ꝫ iudicium nullus cōtēmptor
euadit. Perfecta eſt autem penitentia: preterita deflere et
futura nō admittere. Hec ſecūda in ſimilitudine fontis ē:
vt ſi forte impugāte diabolo aliquod peccatum irrepſerit:
huius ſatiſſactione purgetur. Satiſfactio auteꝫ eſt: cauſas
peccatoꝝ ⁊ ſuggeſtiones excludere: ⁊ vltra peccatuꝫ nō ite
rare. Recōciliatio vero eſt que poſt cōplementum penitē
tie adhibetur. Nam ſicut cōciliamur deo: quādo primum
a gentilitate conuertimur: ita reconciliamur: quando poſt
peccatum penitēdo regredimur. Exomologeſis greco vo
cabulo dicitur: quod latine confeſſio interpretatur: cuius
nominis duplex ſignificatio eſt. Aut enim in laude intelli
gitur confeſſio ſicut eſt: confiteor tibi pater domine celi et
terre: aut dum quiſq̄ꝫ confitetur ſua peccata ab eo indulgē
da: cuius indeficiens eſt miſericordia. Ex hoc ergo greco
vocabulo: exprimitur ⁊ frequētatur exomologeſis: qua de
lictum noſtrum domino confitemur: non quidem vt igna
ro: cuius cognitioni nihil occultum eſt: ſed confeſſio eſt rei
ſcilicet eius que ignoratur profeſſa cognitio. Vtile enim ſi
bi ac iocunduꝫ quiſq̄ꝫ eſſe exiſtimauerat: rapere: adultera
ri: furari: ſed vbi hec eterne damnationi obnoxia eē cogno
uit: cognitis his confitetur errorem. Confeſſio autem erro
ris: profeſſio eſt deſinendi. Deſinendum ergo a peccatis ē
dum confeſſio eſt. Confeſſio autem antecedit: remiſſio ſeq
tur. Ceterum extra veniam eſt qni peccatuꝫ cognoſcit nec
cognitum confitetur. Itaq̄ꝫ exomologeſis: proſternēdi et
humilificādi hominis diſciplina eſt: habitu atq̄ꝫ victu: ſac
co ⁊ cinere incubare: corpus ſordibus obſcurare: animum
meroribus deijcere: illa que peccauit: triſti tractatiōe mu
tare. Letanie greco nomine appellantur: que latine dicun
tur rogationes. Inter letanias vero ⁊ exomologeſin hoc
differt: ꝙ exomologeſis pro ſola confeſſione peccatorum
agitur: letanie vero dicuntur propter rogandum dominū
⁊ impetrandum in aliquo miſericordiam eius. Sed nunc
iam vtrunq̄ꝫ vocabulum ſub vna ſignificatione habetur.
nec diſtat vulgo vtrum letanie: an exomologeſis dicātur.
Supplicationis autē nomē quodāmodo ex gentilitate re
tinetur. Nam ferie aut legittime erant apud eos: aut indi
cte. Indicte autē quia paupertas antiqua romanoruꝫ: aut
ex collatione ſacrificabat: aut certe de bonis dānatorum.
Vnde ſupplicia dicuntur ſupplicationes que fiebāt de bo
nis paſſorum ſupplicia. Sacre enim res: de rebus execrā
dorum fiebant.

Explicit liber ſextus.

Ayuntamiento de Madrid

¶ Incipit liber ſeptimus.

¶ De deo. Cap. I.

Beatiſſimus hieronymus vir eruditiſſimꝰ ⁊ multarum linguarum peritus hebreorum nominū interpretationē primus in latinam linguaꝫ cōuertit. Ex quibus pro breuitate p̄termiſſis multis: quedaꝫ huic operi adiectis interp̄tationibus iterponenda ſtudui. Uocabulorum enim expoſitio ſatis indicat qd velint intelligi. Habent enim quedam ex proprijs cauſis: nominū rationeꝫ. In principio aūt deceꝫ noīa ponimus: quibus apud hebreos deus vocatur. Primuꝫ apud hebreos dei nomen El dicit̄: qđ alij deum: alij ethymologiaꝫ eius exprimentes Iſchyrios id eſt fortē interpretati ſunt. ideo q̄ nulla infirmitate premitur: ſꝫ fortis eſt ⁊ ſufficiens ad omnia perpetranda. Secundū nomē Eloi eſt. Tertiuꝫ Eloe: qđ vtrūq̄ in latinuꝫ deus dicitur. Eſt auteꝫ nomen in latinuꝫ: ⁊ greca appellatione trāſlatū. Nam deus grece Theos dicitur: quaſi Δεοσ: id eſt timor vnde tractū eſt nomen deus: q̄ euꝫ colētibus ſit timor. Deus autē p̄prie nomē eſt trinitatis pertinens ad patrē ⁊ filium ⁊ ſpiritū ſanctū. Ad quā trinitatē etiā reliqua que ī deo infra ſunt poſita vocabula referunt̄. Quartū nomē dei dr̄ Sabaoth: qđ vertit̄ in latinū: exercituuꝫ ſiue virtutum: de quo in pſalmo ab angelis dicit̄: Quis eſt iſte rex glorie: dn̄s virtutū. Sūt aūt in huiuſmodi ordinatione v̄tutes multe: vt angeli: archāgeli: p̄ncipatꝰ: ⁊ ptātes. cunctiq̄ celeſtis militie ordines: quoꝝ tn̄ ille dn̄s eſt. Oēs enim ſub ipſo ſunt: eiuſq̄ dominatui ſubiacēt. Quintū nomē Elion qđ iterp̄tatur in latinū excelſus: qꝛ ſupra celos eſt: ſicut ſcriptū eſt de eo: Excelſus dn̄s: ſupra celos gloria eius. Excelſus auteꝫ dictus p̄o valde celſus. Ex enī pro valde ponit̄: ſicut eximiꝰ q̄ſi valde eminēs. Sextū nomē Eieie: id eſt q̄ ē. Deus eniꝫ ſolus qꝛ eternꝰ eſt: hoc eſt: qꝛ exordiū nō hꝫ: eſſentie nomen vere tꝫ. Hoc enī nomē ad ſanctū moyſen p̄ angelū eſt delatū. Querēti enī qđ eēt nomē eiꝰ q̄ eū p̄gere p̄cipiebat ad populū ex egypto liberādū: rn̄dit: Ego ſuꝫ q̄ ſuꝫ: ⁊ dices filijs iſrl̄: qui eſt miſit me ad vos: tanq̄ꝫ in eius cōparationē: q̄ v̄e eſt: qꝛ icōmutabilis ē: ea que cōmutabilia facta ſunt: quaſi nō ſint. Qđ enī dicit̄ fuit: nō eſt: ⁊ qđ dicit̄ erit: nōduꝫ eſt. Deus autē eſſe tm̄ nouit: fuiſſe ⁊ futuruꝫ eſſe nō nouit. Solus enī pater cū filio ⁊ ſpū ſancto veraciter eſt. Cuius eſſentie cōparatū eſſe noſtrū: nō eē eſt. Un̄ ⁊ in collogo dicimꝰ. Uiuit deus: qꝛ eſſentia vita viuit: quā mors nō hꝫ. Septimuꝫ Adonay: qđ gn̄aliter dn̄s interp̄tatur: q̄ dominet̄ creature cuncte: vl̄ q̄ creatura oīs dominatui eius deſeruiat. Dn̄s ergo ⁊ deus vel q̄ dominet̄ oībꝰ: vel q̄ timeat̄ a cunctis. Octauū Ia: qđ in deo tm̄ ponit̄: qđ etiā in alleluia ī nouiſſima ſyllaba ſonat. Nonū: Tetragrāmaton: hoc eſt q̄tuor litterarū: qđ p̄prie apud hebreos ī deo ponit̄: iode: iode: id eſt duabus ia. que duplicata ieffabile illud ⁊ glorioſum dei nomē efficiūt. Dicit̄ aūt ineffabilis: nō qꝛ dici nō pōt: ſꝫ qꝛ finiri ſenſu ⁊ itellectu humano nullatenꝰ pōt: ⁊ iō qꝛ de eo nihil dignū dici pōt: ieffabilis eſt. Decimū Saddai: id ē oīpotens. Uocatus aūt oīpotēs: eo q̄ oīa pōt: ſed a faciēdo qđ vult: nō a patiēdo qđ nō vult. Qđ ſi ei accideret: nequaquā eēt oīpotēs: facit enī q̄cquid vult: ⁊ ideo oīpotens. Iteꝫ oīpotens: qꝛ ipſius ſunt oīa q̄ vbiq̄ꝫ ſunt. Solus enī totius mūdi habet īperiū. Dicunt̄ autē ⁊ alia q̄dam in deū ſubſtātialiter noīa: vt īmortalis: incorruptibilis: incōmutabilis: eternus: vnde ⁊ merito cuncte p̄ponit̄ creature. Immortalis ſicut de eo ſcriptū eſt: qui ſolus hꝫ īmortalitatē: qꝛ in eiꝰ nā nulla ē cōmutatio. Nā oīs mutabilitas nō icōueniēter mortalitas dr̄: ſm̄ quā ⁊ aīa mori dr̄: non qꝛ in corpus vel ī aliquā alterā ſubſtātiā mutat̄ ⁊ vertit̄: ſed in ipſa ſua ſubſtātia q̄cq̄d alio mō nūc ē aut fuit: ſm̄ id qđ deſtitit eſſe qđ erat: mortalis vtiq̄ꝫ dep̄hendit̄: ac per hoc ſolus deus dicitur īmortalis: qꝛ ſolus icōmutabilis. Incorruptibilis appellat̄. qꝛ corrūpi ⁊ diſſolui nō poteſt nec diuidi. Quicq̄d. n. capit diuiſionem: ⁊ īteritum capit. Ille nec diuidi pōt nec interire: ideo īcorruptibilis eſt. Incōmutabilis ē. qꝛ ſemp̄ manet ⁊ mutari neſcit. Nec p̄ficit quia p̄fectus eſt. nec deficit qꝛ eternus. Eternus ē. qꝛ ſine tempore ē. Nō enī habet initiū neq̄ꝫ finē. Hinc ⁊ ſempiternus: eo q̄ ſit ſemp̄ eternꝰ. A q̄buſdā aūt eternus ab ethere credit̄ dictus: qm̄ celū ſedes eiꝰ habet̄: vn̄ eſt illud: Celū celi dn̄o: ⁊ hec iſta q̄ttuor vnū ſignificāt. Nā vna eadēq̄ꝫ res dr̄: ſiue dicat̄ eternꝰ deus ſiue īmortalis ſiue icorruptibilis: ſiue imutabilis. Inuiſibilis dicit̄: qꝛ nunq̄ꝫ p̄ ſubſtātiā ſuā apparuit oculis mortaliū trinitas niſi p̄ ſpeciē ſubiecte creature eiuſdēq̄ corporee. Nā nemo pōt ipſaꝫ maieſtatē eēntie dei videre ⁊ viuere: ſicut ⁊ dictū eſt moyſi. Un̄ ⁊ ioānes in ep̄la ſua dicit. Deuꝫ nemo vidit vnq̄ꝫ. Res eſt enī inuiſibilis. iōq̄ non oculo ſꝫ corde q̄rendus eſt. Impaſſibilis eſt: qꝛ nullis p̄turbatiōibꝰ afficit̄: q̄bus fragilitas humana ſuccūbit. Nō enī attingūt eū vlle paſſiones vt libido: iracundia: cupiditas: timor: meror: inuidia: ⁊ cetera: q̄bus humana mēs turbat̄: ſed cuꝫ dr̄ deus iraſci: aut celare: aut dolere noſtro vſu dr̄. Apud deū p̄turbatio nulla eſt: apud quā trāq̄litas ſūma eſt. Simplex dr̄: ſiue nō amittendo qđ hꝫ: ſeu qꝛ nō aliud eſt ipſe ⁊ aliud qđ in ipſo eſt: ſicut in hoīe: cuius aliud eſt eē: aliud ſapere. Nā ⁊ eſſe pōt: ⁊ ſapiēs nō eē. Deus aūt hꝫ eēntiā: hꝫ ⁊ ſapiētiā: ſꝫ qđ hꝫ: hoc ⁊ eſt: ⁊ oīa vnus eſt: ac p̄inde ſimplex ē: qꝛ non in eo aliquid accidētis eſt: ſed quod eſt: ⁊ qđ in ipſo eſt eſſentialiter eſt: excepto q̄ relatiue ad quācunq̄ꝫ perſonaꝫ eſt. Sūme bonus: quia incōmutabilis eſt. Creatura vero bonū: ſed non ſūmuꝫ eſt: quia mutabilis eſt. Et duꝫ ſit quidem bonuꝫ: non tamē eſſe poteſt ⁊ ſūmuꝫ. Incorporeus autem vel incorporalis ideo dicitur deus. vt ſpiritus credatur vel intelligatur eſſe: nō corpus. Nam duꝫ dicitur ſpiritus: eius ſignificatur ſubſtātia. Immēſus: quia cuncta concludit: ⁊ ipſe a nullo cōcluditur: ſed omnia intra eius omnipotentiā coartātur. Perfectus dicitur: quia nihil ei poſſit adijci. Attamē de cōſūmatione alicuius facti: perfectio dicitur. Deus autē qui nō eſt factus: quomodo eſt perfectꝰ? Sed hoc vocabuluꝫ de vſu noſtro ſumpſit humana iopia ſicut ⁊ reliqua verba: quatenus id qđ ieffabile eſt vtcūq̄ꝫ dici poſſit: quoniaꝫ de deo nihil digne humanꝰ ſermo dicit ſicut ſunt ⁊ alia. Creator dictus pro totius mundi rebꝰ ab ipſo creatis. Nihil eniꝫ eſt: quod non origineꝫ a deo traxerit. Ipſe ⁊ vnus: quia diuidi nō poteſt: vel quia nihil eē aliud poteſt: propter quod tantūdem capiat poteſtatis. Hec igitur que de deo dicta ſunt: ad totam pertinent trinitateꝫ: propter vnam ⁊ coeternam ſubſtantiaꝫ: ſiue in patre: ſiue in filio eius vnigenito in forma dei: ſiue in ſpiritu ſancto: q̄ vnus ſpiritus eſt dei patris ⁊ filij eius vnigeniti. Sūt aūt ⁊ quedā vocabula ex vſu noſtro ad deū ſumpta de mēbris noſtris: ſiue de inferioribus: ⁊ qꝛ in p̄pria natura iuiſibilis ⁊ īcorporeus eſt: pro efficientijs tamē cauſarū in ipſo reruꝫ ſpecies aſcribunt̄: vt more locutionis noſtre facilīꝰ ſeipſuꝫ iſinuet: vt qꝛ oīa videt: dicat̄ oculus: p̄pter q̄ audit omnia dicatur auris: pro eo autē q̄ auertit̄ ambulat: pro eo q̄ expectat ſtat: ſic ⁊ in ceteris horū ſimilibꝰ ab humanis mentibꝰ trahit̄ ſilitudo ad deū: ſicut ē obliuiſcēs ⁊ memorās.

Ayuntamiento de Madrid

Hinc eſt qꝺ ⁊ ꝓpheta dicit: Jurauit dñs exercituū ꝑ aīam ſuā: nō ꝙ animā deus habeat: ſʒ hoc noſtro narrat affectu. Nam ⁊ facies dei in ſcripturis ſanctis: non caro ſed diuina cognitio intelligitur: eadē rōne qua per faciem conſpectā q̄ſq; cognoſcitur. Hoc eniʒ in orōne dr̄ deo: Oſtēde nobis faciem tuam: ac ſi dicatur: da nobis cognitionē tuā. Sic ⁊ veſtigia dei dicunī: qꝛ nunc deus per ſpeculuʒ agnoſcitur. Ad perfectū vero oīpotens reperietur: dum in futuro facie ad faciem q̄buſq; electis ꝑſentabitur: vt ipſaʒ ſpeciem cōtemplenī: cuius nunc veſtigia cōprehēdere conātur: h eſt quē videre per ſpeculū dicuntur. Nam ⁊ ſitus ⁊ habit⁹ ⁊ locus ⁊ tempus: in deo nō proprie: ſed per ſimilitudinem tranſlatiue dicuntur. Quippe ſedere ſuper cherubin dicit. quod eſt ad ſitū: ⁊ abyſſus tanq̄ veſtimentū amictus: qꝺ ē ad habitū: ⁊ anni tui nō deficient: qꝺ ad tēpus pertinet: ⁊ ſi aſcendero in cęlum tu ibi es: qꝺ ad locū. Nam ⁊ in ꝓpheta Plauſtri portātis fęnū: ſpecies ad deuʒ dicit. Et hęc oīa ꝑ figuram deus: qꝛ nihil eſt horū ad proprietatē ſubſtātię ei⁹.

¶ De filio dei. Cap. II.

Multis etiā modis chriſtus appellari in ſcripturis inuenitur diuinis. Nam ipſe dei patris vnigenitus filius dū eſſet ęqualis patri ꝓpter ſalutem noſtrā formā ſerui accepit. Proinde quędaʒ nōia in illo ex diuinitatis ſubſtantia: quędaʒ ex diſpēſatione ſuſceptę humanitatis aſſumpta ſunt. Chriſtus nāq; a chriſmate eſt appellatus: hoc eſt vnctus. Pręceptū enim fuerat iudęis. vt ſacuʒ cōficerent vnguētuʒ: quo ꝑungi poſſent hi qui vocabanī ad ſacerdotiū vel ad regnū: ⁊ ſicꝫ nūc regibus indumētū purpurę īſigne eſt regię dignitatis: ſic illis vnctio ſacri vnguēti nomē ac poteſtatē regiā ꝯferebat: ⁊ inde xp̄i dicti a chriſmate: qꝺ eſt vnctio. Nā chriſma gręce: latine vnctio. nūcupaī: quę etiā dño nomen accōmodauit: facta ſpiritalis: qꝛ ſpū vnctus eſt a deo patre: ſicut dicit in actib⁹ aploꝝ. Collecti ſunt eni in hac ciuitate aduerſus ſanctū filiuʒ tuū quē vnxiſti: nō vtiq; oleo viſibili: ſed grẽ dono: qꝺ viſibili ſignificatur vnguento. Nō eſt autem ſaluatoris propriū nomē xp̄s. ſed cōmunis nūcupatio ꝑtātis. Duʒ eni dicit xp̄s: cōe nomē dignitatis eſt. dū ih̄s xp̄s proprium eſt vocabulū ſaluatoris. Chriſti eni nomē: nuſq̄ alibi oīno nec in aliqua gente fuit niſi tm̄ in illo regno: vbi xp̄s prophetabaī ⁊ vnde vēturus erat. Meſſias aūt hebraice dicit: gręce xp̄s: latina autē locutione vnct⁹. Ih̄s hebraice: gręce ſother: latine aūt ſalutaris: ſiue ſaluator interꝑtatur: pro eo ꝙ cunctis gentib⁹ ſalutifer venit. Ethimologiā eni nōis huius etiā euāgeliſta ſignificat dicēs: Uocabis nomē eius ſaluator: qꝛ ipſe ſaluū faciet populū ſuū. Sicut.n. xp̄s ſignificat regē: ita ih̄s ſignificat ſaluatorē. Nō itaq; nos ſaluos facit quicūq; rex: ſed rex ſaluator. Qꝺ verbū latina lingua antea nō habebat: ſʒ habere poterat: ſicut potuit quando voluit. Emanuel ex hebręo in latinū ſignificat nobiſcū deus: ſcilicet qꝛ per virginē natus deus hominibus in carne mortali apparuit: vt terrenis viā ſalutis ad cęlū apiret. Ad diuinitatis autem ſubſtantiam quę pertinent ſunt iſta: domin⁹ ⁊ deus. Deus auteʒ dictus propter vnitā cuʒ patre ſubſtantiaʒ. Domin⁹ autē ꝓpter ſeruenteʒ creaturā. Deus auteʒ ⁊ homo: qꝛ verbuʒ ⁊ caro. Unde ⁊ bis genitus dicit: ſiue qꝛ pater euʒ genuit ſine matre in ęternitate: ſiue quia mater ſine patre in tēpore. Unigenitus autē vocatus ſʒ diuinitatis excellentiā: qꝛ ſine fratribus primogenitus eſt ſʒ ſuſceptionē hominis: in qua per adoptionis gratiā fratres habere dignat⁹ eſt: q̄bus eſſet ꝑmogenitus. Omouſion patri: ab vnitate ſubſtātię appellatus. Subſtātia eniʒ vel eſſentia gręce vſia dicit: omo vnū. Utrūq; igitur cōiunctuʒ ſonat vna ſubſtantia. Hoc eniʒ vocatur omouſion: qꝺ eſt: ego ⁊ pater vnuʒ ſumus: hoc eſt, eiuſdeʒ cum patre ſubſtantię. Qꝺ nomē ⁊ ſi ſcriptū in ſanctis litteris non inueniatur: in aſſertione tamē totius trinitatis defenditur: quia datur ratio vnde recte dici oſtendatur ſicut ⁊ pater in illis libris nuſq̄ īgenitus legitur: ſed tm̄ dicēdus eſſe atq; credendus nō dubitatur. Omouſion ſimilis ſubſtātię: qꝛ qualis deus: talis eſt ⁊ imago eius. Inuiſibilis deus: ⁊ imago eius inuiſibilis. Principiuʒ: eo ꝙ ab ipſo ſint omnia: ⁊ quia ante eum nihil. Finis: vel quia dignatus eſt in fine tempoꝝ hūiliter in carne naſci ⁊ mori: ⁊ iudicium nouiſſimū ipſe ſuſcipere. vel quia quicquid agimus ad illū referimus. Et cuʒ ad eū peruenerimus: vltra qꝺ quęramus non habebim⁹. Os dei eſt quia verbuʒ eius eſt. Naʒ ſicut pro verbis quę per linguam fiunt ſępe dicimus. illa ⁊ illa lingua: ita ⁊ pro dei verbo os ponitur: qꝛ mos eſt vt ore verba formentur. Uerbuʒ auteʒ ideo dicit: quia per euʒ pater omnia cōdidit ſiue iuſſit. Ueritas: qꝛ non fallit: ſed tribuit quod promiſit. Uita: quia creauit. Imago dei: propter parem ſimilitudinem patris. Figura eſt: qꝛ ſuſcipiens formā ſerui: operū virtutūq; ſimilitudinē patris in ſe imagineʒ atq; immenſaʒ magnitudinē deſignauit. Man⁹ dei eſt: ꝙ omnia per ipſuʒ facta ſunt. Hinc ⁊ dextera: propter effectū operis totius creaturę quę per ipſuʒ formata eſt. Brachiuʒ: quia ab ipſo omnia continentur. Uirtus: pro eo ꝙ omneʒ poteſtateʒ patris in ſemetipſo habeat: ⁊ omneʒ cęli terręq; creaturā gubernet: contineat: atq; regat. Sapientia: pro eo ꝙ ipſe reuelet myſteria ſcientię ⁊ archana ſapientię. Sed tamē cū ſit pater ⁊ ſpūs ſanctus: ſapientia ⁊ virtus ⁊ lumen ⁊ lux: proprie tamen his nominibus filius nuncupatur. Splendor autē appellatur propter ꝙ manifeſtat. Lumē: qꝛ illuminat. Lux: quia ad veritatem contēplandam: cordis oculos referat. Sol: quia illuminat omnes. Oriens: quia luminis fons ⁊ illuſtrator eſt reruʒ. ⁊ ꝙ oriri nos faciat ad vitam ęternaʒ: Fons: quia rerum omniuʒ origo eſt: vel ꝙ ſatiat ſicientes. Ipſe quoq; alpha ⁊ o. Alpha enim litteraʒ nulla pręcedit. Prima eſt enim litterarū: ſicut ⁊ filius dei. Ipſe eniʒ ſe ꝑncipium iudęis interrogantibus eſſe reſpondit. Unde ⁊ Joannes in apocalypſi proprie ipſam litterā ponens ait. Ego ſum alpha ⁊ o. primus ⁊ nouiſſimus. Primus: quia ante eū nihil eſt. Nouiſſimus: quia nouiſſimuʒ iudiciuʒ ipſe ſuſcipiet. Mediator: quia inter deum ⁊ hominem medius conſtitutus eſt vt hominem ad deuʒ perduceret. Unde ⁊ illū gręci meſiten vocant. Paraclitus: ideſt aduocatus: q̄a pro nobis intercedit apud patrem: ſicut ⁊ de eo dicit Joānes: Aduocatum habemus apud patrem Jeſuʒ chriſtuʒ iuſtū. Paraclitus auteʒ gręcum eſt: quod latine dicitur aduocatus. Qꝺ nomē ⁊ filio ⁊ ſpūi ſancto aſcribitur: iuxta ꝙ ⁊ dominus in euangelio ait. Rogabo patrem ⁊ aliuʒ paraclitū dabit vobis. Interceſſor auteʒ ideo vocatur: qꝛ pro culpa noſtra remouenda curaʒ gerit: ⁊ pro abluendis noſtris criminibus curam impendit. Sponſus: quia deſcendens de celo adhęſit eccleſię: vt pace noui teſtamēti eēnt duo ī carne vna. Angelus dicitur. propter annunciationeʒ paternę ac ſuę voluntatis. Unde ⁊ apud prophetaʒ magni conſilij angelus legitur: dum ſit deus ⁊ dominus angeloruʒ. Miſſus dicitur: eo ꝙ apparuit huic mundo verbuʒ caro factū. vnde ⁊ idem dicit. Ego a patre exiui ⁊ veni in hūc mundū. Homo auteʒ dicit: quia natus eſt. Propheta: quia futura reuelauit. Sacerdos: qꝛ pro nobis hoſtiam ſe obtulit. Paſtor: qꝛ cuſtos. Magiſter: qꝛ oſtenſor. Naçarenus vero a loco. Naçareus a merito: ideſt ſanctus ſiue mundus: qꝛ peccatum nō fecit. Siquideʒ ⁊ de alijs inferioribus rebus nominum ſpecies ad ſe trahit chriſtus vt facilius intelligaī. Dicitur enim panis: quia caro. Uitis: quia ſanguine ipſius redempti ſumus. Flos: qꝛ electus. Uia: qꝛ per ipſuʒ ad dñʒ imus. Oſtiū: qꝛ per ipſuʒ ad dñm īgredimur. Mons: quia fortis. Petra: qꝛ firmitas eſt credētium. Lapis angularis:

Ayuntamiento de Madrid

vel qꝛ duos parietes e diuerſo .i. de circūciſiōe ⁊ ꝑputio: veniētes ī vnā fabricā eccl'ię iūgit. vel ꝙ pacē in ſe angelis et hoīb⁹ facit. Lapis offenſionis. qꝛ veniēs humilis offenderūt in eū īcreduli hoīes: ⁊ factus ē petra ſcādali: ſicut dicit apoſtolus. Judeis qdē ſcādalū. Fūdamētū aūt ideo vocatur: qꝛ fides in eo firmiſſima eſt: vel qꝛ ſuꝑ eū catholica eccleſia ꝯſtructa eſt. Nā ⁊ xp̄s agn⁹ pro īnocētia: ⁊ ouis ꝑꝑ patientiā: ⁊ aries ꝓpter ꝑncipatū: ⁊ hędus ꝑꝑ ſilitudinē carnis peccati. ⁊ vitulus pro eo ꝙ ꝓ nobis ē īmolatus. ⁊ leo ꝓ regno ⁊ fortitudine. ⁊ ſerpēs ꝓ morte ⁊ ſapiētia. Jdē ⁊ vermis: qꝛ reſurrexit. Aquila ꝑꝑ ꝙ poſt reſurrectionē ad aſtra remeauit. Nec mirū ſi vilib⁹ ſignificatiōib⁹ figuret̃ q̄ vſq̄ ad noſtrarū paſſionū: ſeu carnis ꝯtumelias deſcendiſſe cognoſcit̃. Qui cū ſit coęternus dei pr̄is an̄ ſęcula fili⁹ poſtq̄ venit plenitudo tp̄is ꝓpter ſalutē noſtrā formā ſerui accepit: ⁊ factus ē filius dei fili⁹ hoīs. Jnde q̄dā de illo ī ſcripturis ſanctis ſm̄ formā dei. q̄dā ſm̄ formā ſerui dicunt̃. Quorū exēpli grā duo q̄dā cōmemorātur: vt ſingula ad ſingula referant̃. Scd̄m formā dei. de ipſo dixit. Ego ⁊ pr̄ vnū ſumus. ſm̄ formā ſerui: Qm̄ pr̄ maior me eſt: Hoīes autē minus itelligētes qd ꝓ quo dicat̃: ea q̄ ꝓpter formā ſerui dicta ſunt. volūt trāſferre ad formā dei. ⁊ rurſus ea q̄ dicta ſunt vt ad ſe inuicē ꝑſonę referant̃. volūt noīa eē nāę atq̄ ſubſtātię: ⁊ faciūt errorē in fide. Sic aūt de filio cōiūcta eſt humana nā: vt ex duab⁹ ſubſtātijs fieret vna perſona. Solus igit̃ hō ꝑtulit crucē: ſꝫ ꝓpter vnitatē ꝑſonę ⁊ deus dicitur ꝑtuliſſe. Hinc ē qd̄ ſcribit̃. Si eni cognouiſſent: nunq̄ dn̄m glorię crucifixiſſent. Filiū ergo dei crucifixū fatemur nō ex v̄tute diuinitatis: ſꝫ ex infirmitate humanitatis: non ex ſuę naturę ꝑmāſione: ſed ex noſtra ſuſceptione.

¶ De ſpiritu ſancto. Cap. III.

Spiritus ſanctus iō ꝑdicat̃ deus: qꝛ ex patre filioq̄ ꝓcedit: ⁊ ſubſtātiā eoꝝ hꝫ. Neqꝫ eni aliud de patre ꝓcedere potuit: q̄ qd̄ ipſe ē pater. Spiritus ſanctus aūt dictus: ſꝫ id qd̄ ad aliqd refert̃ ſpirās. Spirans vtiq̄ ſpiritu īſpirat⁹ ē: ⁊ ex eo appellat⁹ ſpūs ē. Proprio aūt mō quodā dicit̃ ſpūs ſanctus ſm̄ qd̄ refert̃ ad patrē ⁊ filiū: ꝙ eoꝝ ſpūs ſit. Nā ⁊ hoc nomē: qd̄ ſp̄s dr̄: nō ſemꝑ ſm̄ id qd̄ refert̃ ad aliqd: ſed ſm̄ id qd̄ alquā naturā ſignificat itelligit̃. Oīs .n. icorporea nā ſpūs in ſcripturis ſacris appellat̃. Vn̄ nō tm̄ patri ⁊ filio ⁊ ſpūiſcō. ſed omni rōnali creaturę ⁊ aīę hoc vocabulū ꝯgruit. Jdeo igit̃ ſpūs dei ſanctus vocat̃. qꝛ patris ⁊ filij ſcitas eſt. Nā cū ſit ⁊ pr̄ ſpūs: ⁊ filius ſpūs: ⁊ pr̄ ſanctus: ⁊ fili⁹ ſanct⁹. ꝓprie tamē ipſe vocat̃ ſpūſſanct⁹: tanq̄ ſanctitas coeſſentialis ⁊ cōſubſtantialis amboꝝ. Spūſſanct⁹ iō nō dr̄ genit⁹: ne duo in trinitate filij ſuſpicent̃. Jdeo nō ꝑdicat̃ igenitus ne duo pr̄es in ipſa trinitate credant̃. Procedēs aūt dr̄ teſtimonio dn̄i dicētis: Multa adhuc habeo q̄ vobis loq̄r: ſꝫ nō poteſtis illa mō audire. Veniet aūt ſpūs veritatis: q̄ a patre ꝓcedit: ⁊ de meo accipiet: ille vobis īdicabit oīa. Hic aūt nō ſolū natura ꝓcedit: ſꝫ ſemꝑ ad ꝑagēda oꝑa diuinitatis īdeficiēter ꝓcedit. Hoc aūt itereſt īter naſcentē filiū ⁊ ꝓcedentē ſpm̄ ſanctū. ꝙ fili⁹ ex vno naſcit̃: ſpūſſanct⁹ ex vtroq̄ ꝓcedit. ⁊ ideo dicit apl's: Qui aūt ſpm̄ xp̄i nō hꝫ: hic nō ē eius. Spūs ſanctus ex oꝑe etiā angelus ītelligit̃. Dictū eſt enī de illo: Et quę vētura ſunt: annūciabit vobis. Et vtiq̄ angelus gręce: latine nūci⁹ iterpretat̃. Vn̄ duo angeli apparuerūt loth in q̄bus dn̄s ſingulariter appellat̃: quos ītelligimus filiū ⁊ ſpm̄ ſanctū. Nā pr̄ nunq̄ legit̃ miſſus. Spūs ſanctus ꝙ dr̄ paraclit⁹. a cōſolatiōe dicit̃. Paracliſis .n. gręce: latine ꝯſolatio appellat̃. Chriſtus eni eū apl'is lugētibus miſit: poſtq̄ ab eoꝝ oculis ipſe in cęlū aſcēdit. Cōſolator eni triſtib⁹ mittit̃: ſm̄ illā eiuſdē dn̄i ſentētiā: Beati lugentes: qm̄ ipſi cōſolabunt̃. Jpſe etiā dixit: Tūc lugebūt filij ſpōſi cū ablatus ab eis fuerit ſpōſus. Jtē paraclitus ꝓ eo ꝙ ꝯſolationē ꝑſtet aīabus: q̄ gaudiū tꝑale amittūt. Alij paraclitū latine oratorē vel aduocatū iterp̄tant̃. Jpſe eni ſpūs ſanct⁹ dicit. ipſe docet: ꝑ ipſū dat̃ ſermo ſapiētię: ab ipſo ſancta ſcriptura inſpirata ē. Spūs ſanctus iō ſeptiformis nūcupatur: ꝑꝑ dona quę de vnita ei⁹ plenitudine particulatim recipiētes quiq̄ vt digni ſunt conſequi ꝓmerētur. Jpſe eni ſpūs ſapiētię ⁊ ītellectus: ſpūs cōſilij ⁊ fortitudinis: ſpūs ſciētię ⁊ pietatis: ſpūs timoris dn̄i. Spūs aūt ꝑncipalis in pſalmo q̄nq̄geſimo legit̃: vbi qꝛ tertio ſpūs repetit̃: nōnulli trinitatē intellexerūt ī deo: qꝛ ſcriptū eſt: Deus ſpūs eſt. Qd̄ eni nō eſt corpus: ⁊ tm̄ ē. videt̃ reſtare vt ſpūs ſit. Jntelligūt ergo ibi nōnulli trinitatē ſignificari in ſpū ꝑncipali patrē: in ſpū recto filiū. in ſpū ſcō: ſpm̄ ſanctū. Spūs ſanct⁹ ideo donū dr̄. eo ꝙ dat̃. A dādo .n. donū eſt nūcupatū. Notiſſimū eſt eni dn̄m ihm̄ xp̄m cū poſt reſurrectionē a mortuis aſcendiſſet in cęlū dediſſe ſpm̄ ſanctū: quo credētes īpleti linguis oīum gētiū loquebant̃. Jntātū aūt donū dei eſt: inquātū datur eis: qui ꝑ eū diligunt deū. Apud ſe autē deus eſt: apud nos autē donū eſt: ſꝫ ſempiterne ſpūs ſanctus donū eſt: diſtribuēs ſingulis grāꝝ dona pro vt vult. Nā ⁊ ꝓphetias q̄bus vult īpartit: ⁊ peccata q̄bus vult dimittit. Nā peccata ſine ſpū ſancto nō donant̃. Spūs ſanct⁹ īde proprie charitas nuncupat̃: vel qꝛ nāliter eos a q̄bus ꝓcedit ꝯiungit: ⁊ ſe vnū cū eis eē oſtendit: vel qꝛ in nobis id agit: vt in deo maneamus: ⁊ ipſe in nobis. Vn̄ ⁊ in donis dei nihil maius eſt charitate: ⁊ nullū maius eſt donū dei q̄ ſpūs ſanctus. Jpſe eſt ⁊ gratia: quę qꝛ nō meritis noſtris ſed volūtate diuina gratis dat̃: īde gratia nūcupat̃. Sicut aūt vnicū dei verbū ꝓprie vocam⁹ noīe ſapiētię: cū ſit vniuerſaliter ⁊ ſpūs ſanctus ⁊ pater ipſe ſapiētia: ita ſpūs ſanct⁹ ꝓprie nuncupat̃ vocabulo charitatis: cum ſit pater ⁊ fili⁹ vniuerſal'r charitas. Spūs ſanctus digitus dei eſſe in libris euangeliorū aptiſſime declarat̃. Cū eni vnus euāgeliſta dixiſſet: in digito dei eijcio demonia. alius eūdē ita dixit. Jn ſpū dei eijcio demonia. vn̄ ⁊ digito dei ſcripta lex eſt data die q̄nq̄geſimo ab occiſione agni: ⁊ die q̄nq̄geſimo a paſſione dn̄i venit ſpūs ſanctus. Jō autē digitus dei dr̄: vt eius oꝑatoria virtus cū pr̄e ⁊ filio ſignificet̃. vn̄ ⁊ Paulus ait: Hęc autē oīa operat̃ vnus atq̄ idē ſpūs diuidēs ſingulis ꝓut vult. Sicut autē ꝑ baptiſmū in xp̄o morimur: ⁊ renaſcimur: ita ſpiritu ſignamur: qd̄ ē digit⁹ dei ⁊ ſpeciale ſignaculū. Spiritus ſanctus iccirco in colūbę ſpecie veniſſe ſcribit̃: vt nā eius ꝑ auē ſimplicitatis ⁊ innocentię declaret̃. vnde ⁊ dn̄s: Eſtote inq̄t ſimplices ſicut colūbę. Hęc enī auis corpal'r ipſo felle caret: habēs tm̄ inocētiā ⁊ amorē. Spūs ſanctus īde noīe ignis appellat̃: ꝓpter hoc ꝙ ī actib⁹ apl'oꝝ ꝑ diuiſionē linguarū vt ignis apparuit qui ⁊ īſedit ſuꝑ vnūquēq̄ eoꝝ. Propterea aūt diuerſarū linguarū gratiā apl'is dedit: vt idonei efficerent̃ fideliū eruditione ꝑpl'oꝝ. Qꝛ v̄o ſupra ſingulos ſediſſe memorat̃: id cauſę eſt: vt itelligat̃ per plures nō fuiſſe diuiſus: ſꝫ māſiſſe in ſingulis totus. ſicut fere ignibus mos eſt. Hāc eni naturā hꝫ ignis accēſus: vt quāti ad eū: quāti ad crinē purpurei ſplēdoris aſpexerint: tantis viſū ſuę lucis imꝑtiat. tantis miniſteriū ſui muneris tribuat. ⁊ ipſe nihilominus in ſua itegritate ꝑmaneat. Spūs ſanctus noīe aquę appellat̃ in euāgelio: dn̄o clamante ⁊ dicente: Si q̄s ſitit veniat ad me ⁊ bibat: Qui credit ī me flumina aquę viuę fluent de vētre eius. Euāgeliſta aūt expoſuit vn̄ diceret. Secut⁹ eni ait: Hoc autē dicebat de ſpiritu quē accepturi erāt credētes in eū: ſed aliud eſt aqua ſacrī. aliud aqua quę ſignificat ſpm̄ dei. Aqua enī ſacramēti viſibilis eſt. aqua ſpūs ſancti inuiſibilis eſt. Jſta abluit corpus: ⁊ ſignificat qd̄ fit in aīa. per illū aūt ſpm̄ ſanctū ipſa aīa mūdatur ⁊ ſaginat̃. Spūs ſanctus ideo vnctio dr̄: Joāne apl'o teſtāte: Qꝛ ſicut oleū nāli pōdere ſuꝑfert̃ omni liquori. ita

in pncipio ſuperferebat̃ ſpiritus ſanctus aquis. Vñ ꝛ dñs: oleo exultationis: hoc ē ſpiritu ſcō: legit̃ fuiſſe vnctus. Sʒ ꝛ Ioānes apoſtolus ſpm̄ ſanctū vnctionē vocat dicēs. Et vos inqͣt vnctiōeʒ quā accepiſtis ab eo pmaneat ī vobis: ꝛ non neceſſe hētis vt aliqs doceat vos: ſʒ ſic̄ vnctio eius docet vos de omni re. Ipſe enim ſpūs ſanct⁹: vnctio eſt inuiſibilis.

¶ De eadem trinitate. Cap. IIII.

Trinitas appellat̃ ꝙ fiat totum vnū ex quibuſdā trib⁹: quaſi triunitas: vt memoria: intelligētia: ꝛ volūtas: in qb⁹ mens habet in ſe quandā imaginē diuinę trinitatis. Nā dum tria ſint: vnū ſunt: quia ꝛ ſingła in ſe manēt: ꝛ omnia in omnib⁹. Pater igit̃ ꝛ filius ꝛ ſpiritus ſanct⁹ ꝛ trinitas ꝛ vnitas. Idē eni vnū: ideʒ ꝛ tria. In natura vnū: in perſonis tria. Unū pꝑter maieſtatis cōionē: tria pꝑter pſonaꝝ pꝓprietatē. Naʒ alius pater alius fili⁹: alius ſpirit⁹ ſanct⁹: ſʒ alius quidē nō aliud: qꝛ pariter ſimplex: paritercꝫ incōmutabile bonū ꝛ coęternuʒ. Pater ſolus nō eſt de alio. iō ſolus appellat̃ īgenit⁹. Fili⁹ ſolus de patre eſt natus: iō ſolus dicit̃ genit⁹. Spūs ſanct⁹ ſolus de patre ꝛ filio pcedit: ideo ſolus amboꝝ nuncupatur ſpirit⁹. In hac trinitate: alia ſunt appellatiua nomina: alia pꝓpria ſunt. Propria ſunt eſſentialia: vt de⁹: dñs: oipotens: incōmutabilis imortalis. Et inde pꝓpria: qꝛ ipſam ſubſtātiā ſignificant: qua vnū ſunt. Appellatiua vero pater ꝛ fil⁹ ꝛ ſpiritus ſanctus: ingenitus ꝛ genit⁹: ꝛ pcedens. Eadeʒ ꝛ relatiua: qꝛ ad ſeinuicē referunt̃. Cum eniʒ deus dicit̃: eſſentia ē: qꝛ ad ſeipſuʒ dicit̃. Cū vero dicit̃ pater ꝛ fili⁹ ꝛ ſpūs ſanct⁹: relatiue dicunt̃: qꝛ ad ſeinuicē referūt̃. Nā pr̄ nō ad ſeipſʒ: ſʒ ad filiū relatiue dicit̃: qꝛ eſt ei filius: ſic ꝛ fili⁹ relatiue dicit̃: qꝛ eſt ei pater: ſic ꝛ ſpūs ſanct⁹: qꝛ eſt patris filijcꝫ ſpūs. His enim appellationib⁹ hoc ſignificat̃ ꝙ ad ſeinuicē referunt̃: nō ipſa ſubſtantia qua vnū ſunt. Proinde trinitas ī relatiuis pſonaꝝ nominibus eſt. Deitas nō triplicat̃: ſʒ in ſingularitate eſt: qꝛ ſi triplicat̃: deoꝝ inducimus pluralitateʒ. Nomen aūt deoꝝ in angelis ꝛ ſanctis hominib⁹. ideo pluraliter dicit̃: pp ꝙ nō ſint merito ęq̄les. De qbus pſalmus: ego dixi dij eſtis. De patre auteʒ ꝛ filio ꝛ ſpiritu ſancto propter vnā ꝛ ęqualē diuinitatē nō nomē deoꝝ: ſʒ dei eſſe oſtēdit̃: ſicut ait apl̄s. Nob tamē vn⁹ deus: vel ſicut voce diuina dicit̃. Audi iſrł dñs deus tuus de⁹ vn⁹ eſt. ſ. vt ꝛ trinitas ſit: ꝛ vn⁹ dñs deus ſit. Fides apud grecos de trinitate hoc mō eſt vna vſia: ac ſi dicat̃ vna nā aut vna eſſentia. Tres hypoſtaſes: quod reſonat in latinū: vel tres pſonas: vel tres ſubſtantias. Nā latinitas pꝓprie nō dicit de deo niſi eſſentiam: ſubſtātiaʒ vero nō pꝓprie dicit ſʒ abuſiue: qm̄ vere ſubſtantia apud grecos pſona itelligit̃: nō natura.

¶ De angelis. Cap. V.

Angeli grece vocant̃: hebraice malaoth: latine vero nūcij interpretātur: ab eo ꝙ domini voluntatē populis nunciant. Angeloruʒ aūt vocabulū: officij nomē eſt non naturę: ſemp eniʒ ſpūs ſunt: ſʒ cum mittunt̃ vocantur angeli. Quib⁹ ideo pictoꝝ licētia pēnas facit: vt celerē eoꝝ in cūcta diſcurſū ſignificet: ſicut ꝛ iuxta fabulas poetaꝝ: venti pēnas habere dicūtur: propter velocitateʒ ſcilicet. Unde ſcriptura ſacra dicit: qui ambulat ſup pēnas ventoꝝ. Nouem autē ordines eſſe āgeloꝝ: ſacrę ſcripturę teſtātur: id eſt angeli: archāgeli: throni: dñationes virtutes: principat⁹: poteſtates: cherubin ꝛ ſeraphin. Quorum officioꝝ vocabula: cur ita dicta ſint: interpretando exequimur. Angeli vocantur propter ꝙ de cęlis ad annūciandū hominibus mittūtur. Angelus enim grece: latine nuncius dicitur. Archangeli greca lingua: latina ſummi nūcij interpretātur. Qui enim parua vel minima annūciant angeli: q vero ſumma: archāgeli nūcupantur. Archāgeli dicti: eo ꝙ primatū teneāt īter angelos. Archos enim grece: latine pnceps interpretat̃. Sūt eni duces ꝛ pncipes: ſub quoꝝ ordīe vniuſcuiuſcꝫ angeloꝝ officia deputata ſunt. Nam qꝛ archāgeli angelis preſunt zacharias pꝓpheta teſtatur dicens. Et ecce angelus qui loqͣbat̃ in me egrediebat̃: ꝛ alius angelus egrediebatur in occurſum eius: ꝛ dixit ad eū: curre ꝛ loquere ad pueꝝ iſtum dicēs: abſcꝫ muro habitabit̃ irłm. Si enim in ipſis officijs angelorum: nequaq̄ poteſtates ſuperiores inferiores diſponerēt: nullo modo hoc quod homini diceret angelus ab angelo cognouiſſet. Quidā aūt archāgeloꝝ priuatis nominibus appellantur: vt per vocabula ipſa in opere ſuo qd valeant deſignetur. Michael hebraice in linguā noſtram vertitur: quis vt deus. Quando enim aliqd in mūdo mire virtutis fit: hic archāgelus mittit̃. Et ex ipſo opere nomē eſt eius: qꝛ nemo valʒ facere qđ facere preualet de⁹. Gabriel interpretat̃ fortitudo dei. Ubi enim potentia diuina vel fortitudo māifeſtatur: gabriel mittit̃. Unde ꝛ eo tēpore quo erat dominus naſcitur⁹ ꝛ triumphaturus de mūdo: gabriel mittit̃ ad mariā: vt illum annūciaret: qui ad debellandas aereas poteſtates humilis venire dignatus eſt. Raphael interpretat̃ curatio: vel medicina dei. Ubicuncꝫ enim curādi ꝛ medēdi opus neceſſariū eſt: hic archāgelus a deo mittitur: ꝛ inde medicina dei vocatur. Vñ ꝛ ad tobiā idem archangelus miſſus oculis ei⁹ curationem adhibuit: ꝛ cęcitate deterſa viſum ei reſtituit. Nominis eni interpretatiōe ꝛ angeli officiū deſignat̃. Uriel iterpretat̃ ignis dei: ſicut legimus apparuiſſe ignē in rubo. Legimus etiaʒ ignē miſſum deſuper ꝛ impleſſe qđ pceptū eſt. Throni auteʒ ꝛ dominatōes ꝛ pricipat⁹ ꝛ poteſtates ꝛ vtutes: qb⁹ vniuerſā cęleſtē ſocietatem apoſtolus complectit̃: ordines angeloꝝ ꝛ dignitates intelligunt̃: ꝛ p hac ipſa diſtributōe officioruʒ alij throni: alij dñationes: alij pncipat⁹: alij poteſtates dicūtur: pro certis dignitatib⁹: quib⁹ inuicē diſtinguūnt̃. Uirtutes angelicę qͣdā miniſteria phibent̃: pq̄ ſigna ꝛ miracła in mūdo fiūt: pꝑter qđ ꝛ virtutes dicūt̃. Poteſtates ſunt qb⁹ virtutes aduerſę ſubiectę ſunt: ꝛ inde poteſtatū noīe nūcupant̃: qꝛ maligni ſpūs eoꝝ poteſtate coercēt̃: ne tantū mundo noceāt quātū cupiūt. Pricipat⁹ ſunt hi q angłoꝝ agminib⁹ pſūt. Qui p eo ꝙ ſubditos āgelos ad explēdū miniſteriū diuinū diſponūt: pncipat⁹ vocabulū acceperūt. Nā alij ſunt q adminiſtrāt: alij qui aſſiſtūt: ſicut p danielē dicitur. Milia milium miniſtrabant ei: ꝛ decies milies centena milia aſſiſtebāt ei. Dñatiōes ſunt hi: q etiā virtutib⁹ ꝛ pncipatib⁹ pemineṫ: q p eo ꝙ cęteris angeloꝝ agminib⁹ dñantur: dñatiōes vocat̃. Throni ſūt agmina angłoꝝ q latio eloqo ſedes dñr: ꝛ vocati thrōi: qꝛ illis cōditor pſidet ꝛ p eos iudicia ſua diſponit. Cherubin aūt ꝛ ipſi ſublimes cęloꝝ poteſtates: ꝛ anglica miſteria phibēt̃: q ex hebreo ī linguā nr̄aʒ iterpretāt̃ ſcię mł̄titudo. Sūt aūt ſublimiora agmina āgeloꝝ: q p eo ꝙ vicini⁹ poſiti: diuina ſcīa cęteris ampli⁹ pleni ſūt: cherubin plētudo ſcię appellāt̃. Ipſa ſūt duo illa aīalia ſupra pꝓpitiatoriū archę ficta ex metallo pp ſignificādā angłoꝝ pſentiā: ī quoꝝ medio oñdit̃ de⁹. Seraphin quocꝫ ſimiliter mł̄titudo ē angeloꝝ: q ex hebreo ī latinū ardentes vel icendētes iterpretant̃. Qui iccirco ardētes vocāt̃: qꝛ inter eos ꝛ deū nulli alij angeli cōſiſtūt: ꝛ iō quāto vicini⁹ corā deo cōſiſtūt tāto magis claritate diui lumis iflāmant̃. Vñ ꝛ ipſi velāt faciē ꝛ pedes ſedētis ī throno dei: ꝛ iccirco cętera āgeloꝝ turba videre dei eēntiā plene nō valet: qm̄ ſeraphin eā tegit. Hec igit̃ vocabula agminū āgeloꝝ: ita ſūt ſpecialia ordinū ſinglłoꝝ: vt tñ ſint ex pte cōia oiuʒ. Naʒ dum throni ſedes dei ī quorūdā āgeloꝝ ordine ſpāliter deſignētur: tñ p pſalmiſtā: q ſedes ſup cherubī: dicit̃. Sed ideo iſti ordines angeloꝝ priuatis noibus appellant̃: qꝛ hoc ipſum officiū in pꝓprio ordine plenius acceperūt. Et cum ſint omnibus cōia: pꝓprie tñ hęc nomina ſuis ordinibus deputant̃.

Ayuntamiento de Madrid

Unicuiq; etiã ſicut prędictũ ē: ꝓpria officia ſũt iniũcta: quę eos ꝓmeruiſſe ĩ mũdi cõſtat exordio. Naʒ q2 angeli ⁊ locis ⁊ hominib⁹ pręſunt: ꝑ ꝓphetã teſtatur ãgelus dicẽs. Princeps regni pſaꝝ reſtitit mihi. Unͣ apparet: nullũ eſſe locuʒ cui ãgeli nõ pręſint. Preſunt eñ ⁊ auſpicijs opeꝝ oĩuʒ. Hic eſt ordo vel diſtictio ãgeloꝝ: qui poſt lapſum maloꝝ ĩ cęleſti vigore ſteterũt. Nã poſtq̃ apoſtatę angeli ceciderũt: hi ĩ perſeuerãtia ęternę beatitudinis ſolidati ſũt. Unͣ ⁊ poſt cęli creatõeʒ ĩ pⁱcipio repetiť. Fiat firmamẽtum: ⁊ vocatuʒ eſt firmamẽtũ cęlũ: nimiꝝ oſtẽdẽs ꝙ poſt ruinaʒ angeloꝝ maloꝝ: hi qui ꝑmãſerũt: firmitatẽ eternę perſeuerãtię cõſecuti ſũt: nullo iã lapſu auerſi: nulla ſuꝑbia cadẽtes: ſʒ firmiter mũdi amore ⁊ cõtẽplatõe manẽtes: nihil aliud dulce habẽt: niſi eũ a quo creati ſũt. Q2 aũt duo ſeraphĩ ĩ Eſaia legũtur: figuraliter veteris ⁊ noui teſtamẽti ſignificatõeʒ oſtendũt. Faciẽ vero ⁊ pedes operiũt dei: q2 p̃terita ãte mũduʒ: ⁊ futura poſt mũdũ ſcire nõ poſſumus: ſʒ media tm̃ eoꝝ teſtimõio cõtemplamur. Siguli ſenas alas habẽt: q2 fabricã tm̃ mũdi: quę ĩ ſex dieb⁹ facta eſt: ĩ pręſenti ſęculo nouim⁹. Q2 clamãt ter ſanctus: alter ad alterũ: trinitatis in vna diuinitate demõſtrat myſterium.

¶ De hoĩb⁹ q quodã p̃ſagio nomẽ acceperũt. Cap. VI.

PLeriq; p̃moꝝ hoium ex ꝓprijs cauſis origi nem nominũ habẽt. Quib⁹ ita ꝓphetice idita ſũt vocabula: vł aut futuris: aut pręcedẽtibus eoꝝ cauſis cõueniãt. In quib⁹ tamen manẽte ſpeciali ſacramẽto nũc tm̃ ad litterã intellectũ hiſtorię ꝓſequimur. Ubi aũt etymologię ĩterpretatiõeʒ nõ attingim⁹: ſolam ipſaʒ etymologiã ĩ latinũ ponimus. Q2 aũt vnũ nomẽ hebraicũ: aliter atq; aliter iterpretať: hoc ſm̃ accẽtuũ ⁊ litteraꝝ euẽit diuerſitatẽ: vt ĩ varijs ſignificatiõib⁹ noĩa computẽť. Adã ſic̃ beat⁹ Hierõym⁹ tradit: hõ terren⁹ ſiue terre rubra ĩterpretať. Ex terra eñ facta eſt caro: ⁊ humus hoĩs faciẽdi materies fuit. Eua ĩterpretať vita: ſiue calamitas ſiue ve: vita q2 origo fuit naſcẽdi: calamitas ⁊ ve: q2 ꝑ p̃uaricationẽ cauſa extitit moriẽdi. A cadẽdo eñ nomẽ ſumpſit calamitas. Alij aũt dicũt ob hoc etiam vita ⁊ calamitas appellatã: q2 ſępe mulier viro cauſa ſalutis eſt: ſępe calamitatis ⁊ mõtis origo: qđ eſt ve. Cain poſſeſſio iterpretať: vñ etymologiã ipſius exprimẽs pater eius ait: Cain. i. poſſedi hominẽ ꝑ deuʒ. Idẽ ⁊ lamẽtatio: eo ꝙ ꝓ iterfecto abel iterfectus ſit: ⁊ pęnã ſui ſceleris dederit. Abel luctus ĩterpretať: quo noĩe p̃figurabať occidẽdus. Idem ⁊ vanitas: q2 cito ſolutus ẽ atq; ſubtractus. Seth iterpretať reſurrectio: eo ꝙ poſt fratris ĩterfectõeʒ natus ſit: quaſi reſurrectõeʒ fratris ex mortuis ſuſcitaret. Idẽ ⁊ poſitio: q2 poſuit eũ de⁹ ꝓ abel. Enos iuxta ꝓprię liguę varietatẽ: homo vł vir diciť. Et cõgrue hoc vocabulũ habuit. De eo eñ ſcriptũ eſt. Tũc enim initiũ fuit vocãdi nomẽ dñi: licʒ plęriq; hebręoꝝ arbitrẽť ꝙ tũc primũ ĩ noĩe dñi ⁊ ſimilitudĩe eius fabricata ſũt idola. Enoch: dedicatio. In ipſius eñ noĩe ciuitatẽ poſtea ędificauit Cain. Cainan: lamẽtatio vel poſſeſſio eoꝝ: ſicut eniʒ cain poſſeſſio: ita d̃riuatiuũ nomẽ qđ ẽ cainã facit poſſeſſio eoꝝ. Matuſalã iterpretať mortuus eſt. Euidens etymologia noĩs: qdã eñ eũ cũ p̃re trãſlatũ fuiſſe ⁊ diluuiũ pręteriſſe putauerũt. Ob hoc ſignãter trãſferť: mortuus ẽ: vt oſtẽdereť nõ vixiſſe eũ poſt diluuiũ. ſʒ ĩ eodẽ cataclyſmo fuiſſe defunctũ. Soli .n. octo hoĩes ĩ archa euaſerũt diluuiũ. Lamech: ꝑcutiẽs. Iſte .n. ꝑcuſſit ⁊ iterfecit cain. Qđ ẽt ipſe poſtea ꝑpetraſſe vxorib⁹ cõfiteť. Noe reges iterp̃tať: ꝓ eo ꝙ ſub illo oĩa retro oꝑa geuerũt ꝑ diluuiuʒ. Unͣ ⁊ pater eius vocãs nomẽ ei⁹ noe dixit. Iſte regeſcere nos faciet ab omnibus opibus nr̃is. Sem dř noĩatus: eo ꝙ nomẽ ex poſteritatis p̃ſagio accepit. Ex ipſo eñ p̃triarchę ⁊ ꝓphetę ⁊ apł'i ⁊ ppł'i dei. Ex eius quoq; ſtirpe ⁊ xp̃s: cuius ab ortu ſolis vſq; ad occaſuʒ magnũ eſt nomẽ ĩ gẽtibus. Chaʒ: calidus: q2 ip̃e ex p̃ſagio futuri cognoĩatus ẽ. Poſteritas eñ eius eã terrę partẽ poſſedit: q̃ vicino ſole calẽtior ẽ. Unͣ egyptus vſq; hodie ęgyptiorum lingua cham dicitur. Japhet: latitudo. Ex eo enim ppł's gẽtiũ naſciť: ⁊ q2 lata ẽ ex gẽtibus multitudo credẽtiũ ab eadẽ latitudine iafeth dictus ẽ. Chanaan fili⁹ chaʒ iterpretať motus eoꝝ. Qđ qđ ẽ aliud niſi opus eoꝝ? Pro motu eñ p̃ris. i. ꝓ opę ei⁹ maledict⁹ ẽ. Arfaxat: ſanãs depopulationẽ. Chus hebraice ęthiops iterp̃tať: a poſteritate ſui generis nomẽ ſortit⁹. Ab ip̃o eñ ſũt ꝓpagati ęthiopes. Nembroth iterp̃tať tyrãn⁹. Iſte eñ p̃or arripuit iſuetam ĩ ppł'os tyrãnidẽ: ⁊ ipſe aggreſſus ẽ aduerſus deuʒ ĩpietatis ędificare turrẽ. Heber: trãſitus. Ethymologia ei⁹ myſtica eſt: ꝙ ab ei⁹ ſtirpe trãſiret de⁹: nec ꝑſeueraret ĩ eis: trãſlata ĩ gẽtibus gr̃a. Ex ipſo eñ ſũt exorti hebręi. Falech: diuiſio: cui p̃r ꝓpterea tale nomẽ ĩpoſuit: q2 tunc natus ẽ qñ ꝑ liguas terra diſa ẽ. Thara. exploratio aſcẽſiõis. Melchiſedech: rex iuſtus: rex q2 ipſe poſtea imꝑauit ſalẽ: iuſtus: ꝓ eo ꝙ diſcernẽs ſacr̃a legis ⁊ euãgelij: nõ pecudũ victimas: ſed oblationẽ panis ⁊ calicis ĩ ſacrificium obtulit. Loth: declinãs. Factis eñ ſodomoꝝ nõ ꝯſenſit: ſed eoꝝ illicita carnis ĩcẽdia declinauit. Moab: ex p̃re: totũ nomẽ etymologiam hʒ. Cõcepit eñ eũ p̃mogẽita filia de p̃re. Ammõ cuius cauſa nomen reddiť: filius ppł'i mei: ſic deriuať vt ex parte ſenſus noĩs: ex ꝑte ipſe ſit ſmo. Ammi eñ: a quo dicti ſũt ammonite: vocať ppł's me⁹. Sarai iterpretať p̃nceps mea: eo ꝙ eſſʒ vnius tãtũmõ domus mr̃familias. Poſtea cauſa nominis ĩmutata: ablata de fine ĩ lr̃a diciť ſara. i. p̃nceps. Omniũ qppe gẽtiũ futura p̃nceps erat: ſic̃ ⁊ dñs pollicit⁹ fuerat abrahã: Dabo tibi ex ſara filiũ: ⁊ bñdicã ei: ⁊ erit ĩ gẽtes: ſʒ ⁊ reges ppł'oꝝ erũt ex eo. Agar: aduena vel ꝯuerſa. Fuit eniʒ ęgyptia cõplexui abrahę aduẽa cauſa generãdi data q̃ poſt cõtẽptũ angelo ĩcrepãte ꝯuerſa ẽ ad ſarã. Cethura: thymiama iterpretať. Iſmahel: ĩterp̃tať auditio dei: ſic eñ ſcriptũ ẽ. Et vocauit nomẽ ei⁹ iſmahel: q2 exaudiuit eũ deus. Eſau trinomius ẽ: ⁊ ex ꝓprijs cauſis varie nuncupať. Diciť enim eſau. i. rufus: ob coctionẽ. ſ. rufe lẽtis: ita appellatus: cuius edulio p̃mogẽita ꝑdidit. Edom aũt ob ruborẽ corpis dict⁹ eſt: qđ latĩe ſanguineus diciť. Seir vͦ: ꝙ fuerit hiſpidus ⁊ piloſus: qñ eñ natus ẽ: totus ſic̃ pełł piloſus erat: atq; idem tribus noĩbus appellať. Eſau. i. rufus. Edom. i. ſanguine⁹. Seir. i. piloſus: q2 nõ habuit lenitatẽ. Rebecca: patiẽtia: ſiue q̃ multũ accepit. Lia: laborioſa vtiq; generando. Plurimos eñ dolores q̃ rachel fęcũditate pariẽdi expta ẽ. Rachel ĩterp̃tať ouis: ꝓ ea .n. iacob pauit oues laban. Zelpha: os hiãs. Bala: ĩueterata. Dina trãſferť ĩ cãʒ. Iurgij eniʒ in ſichimis cauſa extitit. Thamar: amaritudo pro viris mortuis. Eadẽ ⁊ cõmutãs. Mutauit eñ ſe ĩ habitũ meretricis qñ cuʒ ſocero ſuo ꝯcubuit. Phares: diuiſio: ab eo ꝙ diſerit mẽbranulã ſecundaꝝ: diuerſoris. i. phares ſortit⁹ ẽ nomen. Unͣ ⁊ phariſęi q ſe q̃ſi iuſtos a ppł'o ſeparabãt diuiſi appellabãť: çara frater ei⁹ in cui⁹ manu erat coccinũ: interpretať oriẽs: ſiue q2 p̃mus apparuit: ſiue q2 plurimi ex eo iuſti nati ſũt: vt ĩ libro paralypomenõ ꝯtineť: çara. i. oriẽs appellatus ẽ. Job: ĩ latinũ vertiť dolẽs: ⁊ recte dolẽs ꝓꝑ ꝑcuſſionẽ carnis ⁊ paſſiões doloꝝ. Calamitates eniʒ ſuas noĩs etymologia p̃figurauit. Pharao nomen ẽ nõ hoĩs ſʒ honoris ſicut ⁊ apud nos auguſti appellãť reges: cũ ꝓprijs noĩb⁹ cẽſeãtur. Exprimiť aũt ĩ latinũ pharao: denegãs eũ: vtiq; deuʒ: ſiue diſſipator ei⁹. Ppł'i eñ dei fuit afflictor. Jamnes: marin⁹: ſiue vbi ẽ ſignũ eius. Ceſſit eñ ⁊ deficit ſignũ ei⁹ corã ſignis moyſi: vñ ⁊ dixerũt magi. Hic digit⁹ dei ẽ. Mambres: mare pellitiũ: ſiue mare ĩ capite. Moyſes deniq; iterp̃tať ſumptus ex aqua. Inuenit eñ eũ ad ripã fluminis expoſitũ filia pharaonis: quẽ colligẽs adoptauit ſibi: vocauitq; nomẽ ei⁹ moyſes: eo ꝙ de aqua ſumpſiſſet eũ. Aarõ: mõs fortitudĩs:

Ayuntamiento de Madrid

interpretat̄:ꝑpter ꝙ thuribulū accipiēs in medio ſupſtitū
⁊ interemptoꝝ obuiā ſtetit:⁊ ruinā mortis quaſi qdā mōs
fortis excluſit.Eleaçar:dei adiutoriū.Balach:precipitans
ſiue deuorans.Balaaz:van⁹ ppl'e.Finees:ori parcēs:tranſ
fixit eni pugione çambri cū ſcorto madianitide:⁊ dñi furo
rez placauit vt parceret:çambri:ſtella laceſſiēs vel amari
cās.Proprie enī nomē ab amaritudine vocatū:ꝙ peccādo
amaricauerit pplm.Raab:latitudo vel fames ſiue īpetus.
Joſue īterpretat̄ ſaluator. Ipſe.n.ī figura xpi pplz a deſer
to ſaluauit:⁊ ī terrā repromiſſionis induxit.Caleph:q̄ſi cor
aut canis.Sothoniel:tp̄s eius deus vel rñſio dei.Aoth:glo
rioſus.Barach:fulgurans.Delbora:apis vel loquax.Apis:
qr fuit ad bellū ꝑmptiſſima:dimicās aduerſus ſiſarā:quo
ꝑempto cecinit canticū īde loq̄x.Jachel:aſcēſio.Gedeō:ex
perimētū iniq̄tatis eoꝝ.Frequētib⁹ enī documētis īforma
tus eſt quali preſagio contra hoſtes futurā victoriā expedi
ret:ex quo futuro experimēto etymologiā nois ſūpſit.Abi
melech:pater me⁹ rex.Thola:vmiculus:vel coccinū.Jair:
illuminās.Jepte:aperiēs vel apert⁹.Eſebon:cogitatio ſiue
vinculū meroris.Abdo:ſu⁹ eius.Samſon:ſol eoꝝ vel ſolis
fortitudo.Fuit enī v̄tute clar⁹ ⁊ liberauit iſrl' de hoſtib⁹ ea
ruz.Dalida:paupcula vel ſitula.Booç ī fortitudine:ſiue in
quo robur.Noemi:quā iterpretari poſſumus ꝯſolatā:eo ꝙ
marito ⁊ liberis ꝑegre mortuis:nurꝝ moabitidē ī ꝯſolatiōe
ſua tenuit.Ruth iterp̄tat̄ feſtinās.Alienigena enī erat ex
pplo gētili:quę relicta p̄ria feſtinauit trāſire in terrā iſrl':di
cēs ſocrui ſue:Quocūq; prexeris ꝑgam.Anna:gr̄a eius iter
pretat̄:qr dū eēt ꝑus ſteril' natura:poſtremo dei gr̄a fęcūda
ta ē.Heli:de⁹ meus.Ofni.diſcalciatus.Filius enī fuit heli
elect⁹ ī miniſteriuz ſacerdotis:cuius amiſſionē ſuo exp̄ſſit
vocabulo.Apl's enī ait:Calciati pedes ī pręparationē euāge
lij pacis.Et ꝑpha:Q̄ ſpecioſi pedes q̄ ānūciāt pacē.Iſte ḡ
diſcalciat⁹ interp̄tat̄:vt ei⁹ noie veteris teſtamēti ſacerdo
tiū a veteri pplo ſignificaret̄ ablatū.Finees frater ofni:os
mutuū iterp̄tat̄:quo ſignificat̄ ſacerdotij veteris ⁊ doctrię
ſilētiū.Samuel:nomē eius de⁹.Jeſſe:i.ſole ſacrificiuz vel
icenſuz.Saul:petitio iterp̄tat̄.Notū ē enī quō hebręorum
ppl's eū ſibi regē petierit:⁊ accepit nomē:nō ſm deū:ſz ſm
ſuā volūtatē.Dauid:fortis manu interp̄tat̄:qr fortiſſim⁹ in
prelijs fuit.Ipſe ⁊ deſiderabil':ī ſtirpe.ſ.ſua:de quo dixerat
ꝑpha.Ueīet deſideratus cūctis gentib⁹.Salomō trib⁹ noī
bus fuiſſe ꝑhibet̄.Primū vocabulū ei⁹ ſalomō dicit̄.i.paci
fic⁹:eo ꝙ ī regno eius pax fuerit.Secundū nomē īdida:eo
ꝙ fuerit dilect⁹ ⁊ amabil' dño.Tertium vocabulū ei⁹ coe
leth:qō grece appellat̄ eccleſiaſtes:latīe ꝯciōator:ꝙ ad po
pulū loqueret̄.Jonathan:colūbę donū.Abſalō:p̄ris pax ꝑ
antiphraſin:eo ꝙ bellū aduerſus patrē geſſiſſz:ſiue ꝙ ī ipo
bello dauid placatus fuiſſe legit̄ filio:adeo vt ēt magna cū
dolore extinctū plāgeret.Roboā:latitudo ppli:⁊ ipſum ꝑ
antiphraſin ꝙ decē tribub⁹ ab eo ſeꝑatis:duę tm̄ ei relictę
ſint.Abia:p̄r dñs:vel p̄r fuit.Aſa:tollēs ſiue ſuſtollēs.Joſa
phat:dñi iudiciū.Jorā:q̄ eſt excelſus.Ochoçias:app̄hēdēs
dominū.Athalia:tp̄s dñi.Joab:ſpirās:vel dñi robur.Ama
ſias:pplz tollēs:Oçias:fortitudo dñi.Açarias:auxiliū dñi.
Oçias aūt ipſe ē q̄ ⁊ açarias duplici noīe.Ipſe ē q̄ illicitū ſi
bi ſacerdotiū vendicare conatus:lepra in frōte ꝑcuſſus eſt.
Joathan:ē ꝑfectus.Pulchrā etymologiā nois hz.Fecit.n.
rectum in conſpectu dñi:⁊ portā tēpli ędificauit excelſam.
Achaç:app̄hēdēs.Eçechias:fortis dñs.Manaſſes:obliuio
ſus.Per multa enī ſcelera ⁊ ſacrilegia reliq̄rat ⁊ oblit⁹ fue
rat dñi:ſiue ꝙ oblitus deus pctōꝝ illius.Amon:fidelis vel
honeſtus.ioſias:vbi ē incēſuz dñi.Propria etymologia no
minis.Iſte ē eniz q̄ ſimulacra cōbuſſit.Joachaç:robuſtus.
Joachim:vbi ē p̄paratio.Eliachim:dei reſurrectio.Jecho
nias p̄paratio dñi.Sedechias:iuſt⁹ dñi.Hieroboaz:iudica
tio dñi ſiue cauſa ppli:vel vt q̄dā aiūt diuiſio iterp̄tat̄:pro
eo ꝙ in regno eius diuiſus ſit populus iſrael:⁊ preciſus a re
gno ſtirpis dauid.Diuiſionis eniz populi cauſa iſte extitit.
çambri:pſalmus:vel canticum meum vel hymnū.Amri:
criſpās me⁹.Achab:frater p̄ris.Jeçabel:fluxus ſanguis vl'
fluēs ſanguine:ſz melius:vbi ē ſterquilinū.Precipitata enī
deorſuz:comederūt carnes eius canes:ſicut predixerat he
lias.Et erūt inq̄t carnes ieçabel ſicut ſtercus ſuꝑ faciez ter
rę.Ochoçias:app̄hēdēs deū.Jehu:ipſe v̄o ē.Joathan robu
ſtus.Sella:vmbra eius vel petitio.Manaen ꝯſolās.Pha
ceas:aperiēs.Nabuchodonoſor:ꝑphetia lagūculę āguſtę:
ſiue ꝑphetās iſtiuſmodi ſignū pro ſomnio.ſ.futuroꝝ qō vi
diſſe narrat̄ ⁊ daniel iterp̄tat⁹ eſt:ſiue ſeſſio ī agnitōe angu
ſtię ꝑ his q̄ in captiuitatē ab eo ducti ſunt.çorobabel apud
hebreos:ex tribus ītegris noībus tradit̄ eē cōpoſit⁹.ço:iſte:
ro magiſter:babel ꝓprie babyloniū ſonat:⁊ efficit̄ nomen
çorobabel:iſte magiſter de babylōe.In babylone eniz ort⁹
eſt:vbi ⁊ p̄nceps gentis indeę extitit.

¶ De patriarchis. Cap. VII.

QUorūdā patriarchaꝝ etymologię notandę
ſunt:vt ſciamus q̄d ī ſuo vocabulo reſonēt.
Nā plęriq; eoruz ex cauſis ꝓprijs noīa acce
perūt.Patriarcha iterp̄tat̄ patꝝ princeps.
Archos enī grece p̄nceps ē.Abrā p̄mū voca
tus ē:p̄r videns pplz ꝑp iſrahelitas.ſ.tm̄:po
ſtea appellatus ē abrahā:qō trāſfert̄ p̄r mul
taꝝ gētiū:qō erat adhuc ꝑ fidē futuꝝ.Gētiū aūt nō habet̄
ī noīe:ſz ſubaudit̄:iuxta illud.Erit nomē tuū abrahā:qr pa
trē multaꝝ gētiū poſui te.Iſaac:ex riſu nomē accepit.Ri
ſit enī p̄r qñ ei ꝑmiſſus ē:admiratus in gaudio.Riſit ⁊ ma
ter qñ ꝑ illos tres viros ꝑmiſſus eſt:dubitās in gaudio.Ex
hac ḡ cauſa nomē accepit.Iſaac:iterp̄tat̄ enī riſus.Sciēdū
aūt ꝙ q̄ttuor ī veteri teſtamēto abſq; vllo velamine noib⁹
ſuis anteq; naſceret̄ vocati ſūt.iſmahel.iſaac.ſalomon ⁊ io
ſias.Lege ſcripturas.iacob:ſupplantator interp̄tat̄:ſiue ꝙ
ī ortu plantā naſcētis fratris app̄hēderit:ſiue ꝙ poſtea fra
trē arte decepit:vñ ⁊ eſau dixit.Juſte vocatū ē nomē ei⁹ ia
cob:ſupplātauit.n.me ecce ſecūdo.Iſrahel:vir vidēs deū.
Tūc enī hoc nomē accepit quando tota nocte luctatus vi
cit in certamine angelū:⁊ oriēte lucifero benedictus.eſt.in
de ꝑp viſionē dei:iſrl' appellatus ē:ſicut ⁊ ipſe ait.Uidi do
minum facie ad faciē ⁊ ſalua facta ē aīa mea.Ruben:iter
pretat̄ viſionis filius ſiue videns filiū.Sic eniz quando eū
ꝑpit lia:vocauit nomen eius ruben:dicēs:qr vidit de⁹ hu
militatē meaz.Symeon interpretat̄ auditio dei.Sic eniz
dixit lia quando euz peperit:qr exaudiuit me de⁹.Leui:ad
ditus.Dixit eniz lia:qñ ꝑpit euz non ambigens de amore
viri.Nūc mecū erit vir me⁹:qr ꝑpi ei tres filios.Juda:cō
feſſio dicit̄.Qñ eniz eū ꝑpit lia:laudē dño rettulit dicens.
Nūc ſuper hoc ꝯfitebor dño:⁊ ob id vocatus eſt iuda.A cō
feſſione itaq; nomē eius eſt dictū:qō ē gr̄aꝝ actio.Iſachar
interpretat̄ ē merces.is q̄ppe dicit̄ ē:achar merces.Hoc āt
ideo:qr mādragoris filij rubē:introitū viri qui racheli de
bebat̄ ad ſe emerat lia:vnde ⁊ dum natus ē:dixit lia.Dedit
de⁹ mercedē meā.çabulon interp̄tat̄ habitaculū.Sextuz
eniz hunc filiū genuerat lia:ꝓpterea iā ſecura dixit.Habi
tabit mecū vir meus.Unde ⁊ fili⁹ eius vocatus ē habitacu
luz.Neptalim.de cōuerſatione ſiue cōparatōe:cauſa no
minis ei⁹ eſt:vnde ⁊ dixit rachel:cū euz pepiſſet ancilla ei⁹
bala:Habitare me fecit de⁹ habitatōe cū ſorore mea.Dan
interpretat̄ iudiciū.Bala eniz duz eū pepiſſet:dixit rachel
dña eius.iudicauit me dominus ⁊ exaudiēs dedit mihi fi
liū.Cauſaz nois expreſſit:vt ab eo ꝙ iudicaſſz dñs:filio an
cillę iudicij nomē īponeret.Gad ab euētu ſiue ꝓcinctu vo
cat⁹ ē.Quādo enī eū peperit çelfa:dixit dña eius lia:in for
tuna.i.qō dicit̄ in ꝓcinctu vel euentu.Aſer:beat⁹ dicitur.
Duz enī pepiſſet eū çelfa:dixit lia:Beata ego:⁊ beatificāt

Ayuntamiento de Madrid

me mulieres:⁊ ab eo ꝙ beata dicit̃:ex etymologia nomis
beatũ vocauit. Joſeph ab eo ꝙ ſibi alium filiũ addi mater
optauerat. vocauit augmẽtũ. Hunc pharao ſaphaneth ap/
pellauit:qđ hebraice abſcõditoꝝ reptoreꝫ ſonat:ꝓ eo ꝙ ob
ſcura ſomnia reuelauit ⁊ ſterilitatẽ pręd̄ixit. Tamẽ:q2 hoc
nomẽ ab ęgyptio ponit̃:ipſi⁹ linguę debet habere rõnẽ. Jn
terp̃tat̃ ġ ſaphaneth ęgyptio ſermone:ſaluator mũdi:eo ꝙ
orbẽ terrę ab iminẽte famis excidio liberaret. Beniamin
interp̃tat̃ filius dextere:quod eſt virtutis. Dextera eni ap/
pellat̃ iamin. Mater qppe eius moriẽs:vocauerat nomẽ
eius bẽnoni.i.filius doloris mei. Pater hoc mutauit: filiuꝫ
dextere nominãs. Manaſſes dictus ab eo ꝙ ſit pater eius
oblit⁹ laboꝝ ſuoꝝ. Jta eni hebraice vocat̃ obliuio. Effraiꝫ
eo ꝙ auxerit eũ deus:⁊ ex hoc vocabulo in linguã noſtram
transfertur augmentum.

De prophetis. Cap. VIII.

QUos gẽtiles vates appellãt:hos noſtri pro
phetas vocãt:q̃ſi pręfatores:q2 porro fant̃:
⁊ de futuris vera pręd̄icũt. Qui aũt a nobis
ꝓphetę in veteri teſtamẽto videntes appel
labant̃:q2 videbãt ea quę cęteri nõ videbãt
⁊ ꝓſpiciebant ea quę in myſterio abſcondi/
ta erant. Hinc eſt qđ ſcriptum eſt in ſamue/
le. Eamus ad videntẽ. Hinc Eſaias. Uidi inquit dñm ſedẽ
teꝫ ſuper ſoliũ excelſum ⁊ eleuatũ. Et ęzechiel. Aperti ſunt
cęli ⁊ vidi viſiões dei. Quorũdã aũt ꝓphetaꝝ etymologię
nominũ annotãdę ſũt. Uocabula eni eoꝝ ſatis oñdũt qđ ĩ
futuris factis dictiſq3 ſuis prenũciaſſent. Helias interp̃tat̃
dñs deus. Ex futuri igit̃ pręſagio ſic vocat̃. Nã dum alter/
caret̃ in ſacrificio cũ quadringẽtis ſacerdotibus baal:inuo
cato noĩe dñi:deſcẽdit de cęlo ignis ſup holocauſtũ. Qđ cũ
vidiſſet oĩs ppl's cecidit ĩ faciẽ ſuã ⁊ ait. Domin⁹ ipſe ẽ ds.
Ex hac igit̃ cã tale ꝑus nomẽ accepit:ꝓ eo ꝙ ꝑ eũ poſtea co
gnouerit populus dominũ deũ. Jdẽ ⁊ fortis domin⁹ inter/
pretat̃:vel propter ꝙ interfecit eoſdẽ ſacerdotes:vel ꝓpter
ꝙ achab aduerſitatẽ tolerauit. Heliſeus: dñi ſalus interp̃/
tat̃:vocabulũ ãt ⁊ idem ex futuri pręſagio ſuſcepit. Deniq3
⁊ multas virtutes fecit:⁊ famẽ pellens:ppl'm a morte ſalua
uit. Nathan:dedit ſiue dantis. Eſaias interpretat̃ ſaluator
dñi:⁊ merito. Saluator ẽ eniꝫ vniuerſaꝝ gẽtiũ:eiuſq3 ſacra
mẽta ãplius q̃3 cęteri p̃dicauit. Hieremias:excelſus dñi: ꝓ
eo ꝙ dictũ eſt ei. Ecce conſtitui te ſuper gẽtes ⁊ regna. Eze
chiel fortitudo dei. Daniel:iudiciũ dei:ſiue q2 ĩ presbytero/
rum iudicio ſentẽtiã diuinę examinatiõis exhibuit: duꝫ re
pta eoꝝ falſitate:ſuſannã ab interitu liberauit:ſiue ꝙ viſio
nes ⁊ ſomnia quib⁹ ꝑ ſingula quedaꝫ enigmata:futura mõ
ſtrabant̃:ſagaci mente diſcernẽs aperuit. Hic ⁊ deſiderio/
rum vir appellatus eſt:q2 panẽ deſiderij non manducauit:
⁊ vinũ cõcupiſcentię non bibit. Oſeę:ſaluator aut ſaluans.
Dũ eniꝫ irã dei in ppl'm iſrl' ob crimen idolatrię ꝓphetaſſꝫ:
domui iudę ſalutẽ ꝓnũciauit. Propter qđ ęzechias rex iu/
da ſublatis idol' q̃ pręcedẽtes reges ꝯſecrauerãt: templum
dñi purgaſſe ac purificaſſe mõſtrat̃. Johel domin⁹ de⁹:ſiue
incipiẽs deo vel fuit dei. Hoc eni ei⁹ vocabulũ reſonat ety
mologia ĩcerta. Amos:ppl's auulſus. Prophetia eniꝫ ei⁹ ad
ppl'm fuit iſrl' q2 iã auulſus erat a domino: ⁊ aureis vitulis
ſeruiebat:ſiue auulſus a regno ſtirpis dauid. Naũ:germen ſi
ue ꝯſolator. Jncrepat.n.ciuitatẽ ſanguinũ:⁊ poſt euerſionẽ
illi⁹ conſolat̃ ſyon dicens. Ecce ſup mõtes pedes euãgelizã
tis ⁊ annũciantis pacẽ. Abacuc amplexans:q2 vl' ex eo ꝙ
amabilis dño fuit vocat̃ amplexatio: vel ꝙ in certamẽ cũ
deo cõgredit̃:amplexãtis.i.luctãtis ſortit⁹ ẽ nomẽ. Nullus
eni taꝫ audaci voce auſus eſt deũ ad diſceptationẽ iuſticię
ꝓuocare:cur ĩ reb⁹ humanis ⁊ mũdi iſti⁹ tãta reꝝ verſaret̃
iniqtas. Micheas:qs hic vel qs iſte. Cõminat̃ ſamarię ob
cãꝫ ſimulacroꝝ:illo mõ de quo heliu dicit̃. Quis ẽ iſte iuol
uẽs ſentẽtias. Sophonias ſpeculũ vel archanũ domini in/
terpretat̃:vtrũq3 ad ꝓphaꝫ conuenit. Jpſi.n.ſciũt myſteria
dei. Unde ad ęzechielẽ dicit̃. Speculatorẽ te poſui domui
iſrl'. Et alibi. Nõ faciet dñs qcq̃3 niſi reuelauerit ſeruis ſuis
ꝓphetis. Abdias ſeru⁹ domini:ſicut eni moyſes famulus do
mini:⁊ apl's ſeru⁹ xp̃i:ita iſte legat⁹ ad gentes miſſus: videt ⁊
pręd̄icat q̃ ꝓphetali digna ſunt myſterio ⁊ ſeruitute:inde ſer
uus domini. Jonas interp̃tat̃ colũba ſiue dolẽs. Colũba ꝓ
gemitu:qñ in vẽtre ceti triduo fuit. Dolens aũt:vel ꝓpter
triſticiã quã habuit de ſalute niniuitaꝝ:vel ꝓpter hederaꝫ
ſubito areſcẽtẽ:cui⁹ vmbraculo tegebat̃ contra ſol' ardorẽ.
Jpſe ẽ ⁊ amathi ſareptãę viduę fili⁹:vt iudęi affirmãt: quẽ
reſuſcitauit helias:matre poſtea ad eũ dicente. Nũc cogno
ui qm̃ vir dei es tu:⁊ verbũ dñi in ore tuo veꝝ eſt:ob hanc
cauſam ip̃m amathi vocatũ. Amathi eniꝫ ex hebręo in lati
nam linguã veritas dicit̃:⁊ ex eo ꝙ veꝝ helias locut⁹ eſt.il
le q ſuſcitat⁹ eſt:fili⁹ nũcupat⁹ eſt v̓itatis. Zacharias memo
ria dñi. 7o°. eniꝫ anno deſolationis tẽpli cõpleto zacharia
p̃dicante memorat⁹ eſt dñs ppl'i ſui: iuſſuq3 darij reuerſus
eſt dei ppl's:⁊ reędificata ẽ vrbs ⁊ tẽplũ. Aggeus: in latinuꝫ
feſtiu⁹ ⁊ letus reſonat. Deſtructũ eni tẽplũ ędificãdũ ꝓphe
tat:⁊ poſt luctũ captiuitatis:regreſſiõis lęticiã p̃dicat. Ma
lachias iterp̃tat̃ angelus dñi.i.nũci⁹. Quicqd eniꝫ loq̄bat̃:
quaſi a dño eẽnt mandata:ita credebant̃: ⁊ ideo ita nomen
ei⁹. 7o^a. trãſtulerũt dicentes. Aſſumptio v̓bi dñi ſup iſrl': in
manu ãgeli ei⁹. Eſdras:adiutor. Neemias:ꝯſolator a dño.
Quodã eni p̃ſagio futuri:noĩa iſta ſortiti ſũt. Fuerũt eni in
adiutoriũ ⁊ ꝯſolationẽ oĩ illi ppl'o redeũti ad patriã. Naꝫ ⁊
tẽplũ dñi ijdẽ reędificauerũt:⁊ muroꝝ ac turriũ op⁹ ip̃i re/
ſtaurauerũt. Ananias:gr̃a dei iterp̃tat̃. Jdẽ ⁊ ſidrach:ligua
chaldęa:qđ interp̃tat̃ decor⁹ me⁹. Azarias:auxiliũ dñi. Jdẽ
⁊ abdenago:qđ in latinũ vertit̃:ſeruiẽs taceo. Miſael: qui
ppl's dñi. Jpſe ⁊ miſach:qđ iterp̃tat̃ riſus vel gaudiũ. Azia:
frater me⁹. Semeia:audiẽs dñm. Aſaph:congregans. Jdi/
thun:trãſiliẽs eos:ſiue ſaliẽs eos. Quoſdã eni inherẽtes hu
mo:curuatos ĩ terrã ⁊ ea q̃ in imo ſunt cogitantes.⁊ in reb⁹
trãſeũtib⁹ ſpem ponẽtes:trãſiliuit canendo iſte q vocat̃ trã
ſiliens. Eman:accipiens: vel formido eoꝝ. Ethan robuſt⁹.
Barachia benedict⁹ dñi: vel bñdict⁹ dñs. Olda: diſtrictio
ſiue diuerticulũ. Judith:laudãs vel ꝯfitẽs dño. Heſter:ab/
ſcõſa. Zacharias:memoria dñi:ob hoc q2 canit:memoriale
teſtam̃ti ſui ſc̃i. Joãnes baptiſta:dñi gr̃a:eo ꝙ ſit limes pro
phetię:ꝓnũcius gr̃ę:ſiue initiuꝫ baptiſmatis:ꝑ qđ gr̃a mini/
ſtrat̃. Hi ſũt ꝓphetę veteris nouiq3 teſtamenti:quoꝝ finis
xp̃s:cui dicit̃ a p̃re. Et ꝓphetã ĩ gẽtib⁹ poſui te. ¶ Prophę
tię aũt genera ſunt ſeptẽ. Primũ gen⁹ extaſis: qđ ẽ mentis
exceſſus:ſic vidit petr⁹ vas illud ſũmiſſuꝫ de cęlo ĩ ſtupore
mẽtis cũ varijs aĩalib⁹. Secũdũ gen⁹ viſio:ſic apud Eſaiã
dicentẽ. Uidi dñm ſedẽtẽ ſup ſoliũ excelſuꝫ. Tertiũ gen⁹
ſomniũ:ſicut iacob ſubnixaꝫ in cęlo ſcalaꝫ dormiens vidit.
Quartũ genus per nubẽ:ſicut ad moyſen ⁊ ad iob poſt pla
gaꝫ loquit̃ de⁹. Quintũ genus: vox de cęlo:ſicut ad abrahã
ſonuit dicens. Ne inijtias manũ tuã ſup pueꝝ. Et apud ſau
lũ in via. Saule ſalue qd me perſequeris. Sextũ genus:ac
cepta parabola:ſicut apud ſalomonẽ in prouerbijs: ⁊ apud
balaaꝫ:cũ euocaret̃ a balach. Septimũ genus:repletio ſan
cti ſp̃ũs:ſicut pene apud omnes prophetas. Alij tria genera
viſionũ dixerũt eſſe: Unũ ſꝫ oculos corꝑis:ſicut vidit abra
haꝫ tres viros ſub ilice mãbre:⁊ moyſes igneꝫ in rubo: ⁊ di
ſcipuli transfiguratũ dñm in monte inter moyſen ⁊ heliaꝫ
⁊ cętera hꝫ. Alteꝝ ſm ſpiritũ:quo inmaginamur ea q̃ ꝑ cor
pus ſentim⁹:ſicut vidit Petr⁹ diſcũ illũ ſũmitti de cęlo cũ
varijs animalibus:⁊ ſicut eſaias deũ in ſede altiſſima non
corporaliter ſed ſpiritualiter vidit. Non enim deuꝫ forma
corporea circũterminat:ſed queãdmodũ figurate:non pro
prie multa dicunt̃; ita etiã figurate ⁊ multa monſtrantur.

Ayuntamiento de Madrid

Tertiū aūt genus viſionis eſt qḋ neq̄ corporeis ſenſibus:
neq̄ vlla parte animę qua corporaliū rer̄ imagines capiū-
tur:ſed per intuitū mentis:quo intellecta cōſpicit̄ veritas:
ſicut daniel ꝑdit⁹ mente vidit qḋ balthaſar viderat corpe.
Sine quo genere:illa duo vel īfructuoſa ſūt:vel etiā ī erro
rē mittunt. Omnia tn̄ hęc genera ſpūs ſcūs moderat̄. Ha
bere aūt ꝓphetiā:nō ſolū bon⁹:ſꝫ etiā malus pōt. Nā inue-
nim⁹ ſaulē regē ꝓphetaſſe. Perſeq̄bat̄ eniꝫ ſanctū dauid:⁊
impletus ſancto ſpū prophetare cępit.

De apoſtolis. Cap. IX.

Apoſtoli miſſi interpretant̄. Hoc eni eor̄ no
mē indicat. Nā ſicut gręce angeli: latine nū
cij vocāt̄:ita gręce aplī:latine miſſi appellā
tor. Ipſos eni miſit xp̄s euangeliçare ꝑ vni
uerſuꝫ mūdū:ita vt q̄dā perſas indoſq̄ pene
trarent:docentes gentes ⁊ faciētes in nomi
ne chriſti magna ⁊ incredibilia miracl̄a: vt
atteſtātib⁹ ſignis ⁊ prodigijs crederet̄ illis:in his q̄ dicebāt
⁊ viderant. Habent eni plęriq̄ eor̄ ex his cauſas ſuor̄ vo
cabulor̄. Petr⁹ a petra nomē accepit:hoc ē a xp̄o:ſup queꝫ
fundata eſt eccleſia. Nō eni a petro petra:ſꝫ petrus a petra
nomē ſortitus ē:ſicut nō xp̄s a xp̄iano:ſꝫ xp̄an⁹ a xp̄o voca-
tur. ideoq̄ ait dn̄s. Tu es petrus ⁊ ſup hāc petrā ędificabo
eccleſiaꝫ meā:q꞉ dixerat petrus. Tu es xp̄s filius dei viui.
Deinde ei dominus:ſup hanc inq̄t petraꝫ quā confeſſus es
ędificabo eccleſiā meā. Petra eniꝫ erat xp̄s: ſup qḋ funda-
mentū etiaꝫ ipſe edificat⁹ eſt petrus. Cephas dict⁹:eo ꝙ in
capite ſit conſtitut⁹ apoſtolor̄. Cephalin enim gręce caput
dicit̄:⁊ ipſuꝫ nomē in petro ſyrū eſt. Simon bariona in lin-
guaꝫ noſtram ſonat filius colūbę:⁊ eſt nomen ſyrū pariter
⁊ hebręū. Bar quippe ſyra ligua fili⁹: ione hebraice colūba:
vtroq̄ ſermone dicit̄ bariona. Alij ſimpliciter accipiūt: ꝙ
ſimon.i.petrus fili⁹ ſit ioānis: iuxta illaꝫ interrogationeꝫ.
Simon ioānis diligis me:⁊ volūt ſcriptor̄ vitio deprauа-
tuꝫ:vt pro barioanna hoc eſt filio ioānis:baiona ſcriptum
ſit:vna detracta ſyllaba. Ioāna aūt interpretat̄ dn̄i gratia.
Et fuiſſe ꝯſtat petruꝫ trinomiū:petruꝫ:cephan:⁊ ſimon ba
riona. Simon autem hebraice īterpretat̄ audiēs. Saulus
hebraico ſermone tētatio dictus:eo ꝙ prius in tētatōe ec
cleſię ſit verſatus. Perſecutor eni erat:īde nomē habebat
iſtud:qn̄ ꝑſequebat̄ chriſtiāos. Poſtea mutato noīe de ſau
lo fact⁹ eſt paulus:quod īterpretat̄ mirabilis ſiue electus.
Mirabil̄:vel q꞉ m̄lta ſignafec̄:vl̄ q꞉ ab oriēte vſq̄ ad occa
ſuꝫ euāgeliū xp̄i ī oibus gētib⁹ ꝑdicauit. Elect⁹ ſic̄ in actib⁹
aplor̄ ſpūs ſcūs dicit:ſegregate mihi barnabā ⁊ paulū ad
opus ad qḋ elegi eos. Latino aūt ſermone:paulus a modi
co dictus. vn̄ ⁊ ipſe ait. Ego ſum minimus oiuꝫ aplor̄. Quā
do eni ſaulus:ſupbus elatus: qn̄ paulus: humilis:modic⁹:
Ideo ſic loq̄mur:paulo poſt videbo te.i.poſt modicū. Naꝫ
q꞉ modicus factus eſt:ipſe dicit. Ego eni ſuꝫ nouiſſim⁹ om-
niū aplor̄:⁊ mihi minima oiuꝫ ſcōr̄ data ē gratia. Cephas
āt ⁊ ſaulus. iō mutato noīe ſunt vocati:vt eēnt etiā ipſo no
mine noui ſicut abrahā ⁊ ſara. Andreas frater petri carne:
⁊ coheres gratia:ſc̄m hebraicā etymologiā interp̄tat̄ deco-
rus ſiue rn̄dēs: ſermone aūt gręco:a viro virilis appellat̄.
Ioānes quodā vaticinio ex merito nomē accepit. Interp̄-
tat̄ eni:in quo ē gr̄a:vel dn̄i gratia. Amplius eniꝫ eū cęteris
aplīs dilexit ih̄s. Iacob⁹ çebedei a pr̄e cognominat̄:quē re
linquēs cū ioāne:ver̄ patrē ſecuti ſūt. Hi ſūt filij tonitrui:
q̄ etiaꝫ boanarges ex firmitate ⁊ magnitudine fidei noīati
ſunt. Hic ē iacob⁹ filius çebedei frater ioānis:q̄ poſt aſcēſio
neꝫ dn̄i ab herode manifeſtat̄ occiſus. Iacob⁹ alphei ob di
ſtinctionē ꝑoris cognominatus:qui dicit̄ filius çebedei: ſi-
cut iſte filius alphei. Cognomentū igit̄ ambo a pr̄e ſumpſe
rūt. Iſte eſt iacobus minor q̄ in euangelio frater dn̄i noīat̄:
q꞉ maria vxor alphei:ſoror fuit matris dn̄i:quā mariā cleo
phę ioānes euangeliſta cognominat:a pr̄e ſiue a gentilitate
familię:aut quacūq̄ alia cauſa ei nomē imponēs. Alpheus
aūt hebreo ſermone in latinū exprimit̄ milleſimus ſiue do
ctus. Philippus os:lāpador̄: vl̄ os manuū. Thomas:abyſ
ſus vel gemin⁹:vn̄ gręce didymus appellat̄. Bartholome
us:filius ſuſpēdentis aquas:vel filius ſuſpēdētis me: ſyruꝫ
eſt nō hebreū. Mattheus ī hebreo donatus exprimit̄. Idē
⁊ appellatus leui ex tribu a qua ort⁹ fuit. In latino autē ex
ope publicani nomē accepit:q꞉ ex publicanis fuit electus ⁊
ī aplatū trāſlatus. Simon chananeus:ad diſtinctionem ſi
monis petri:de vico galilęę chana:vbi aquas dn̄s mutauit
ī vinū. Ipſe eſt q̄ in alio euāngeliſta ſcribit̄ çelotes. Chana
q̄ppe çelus īterp̄tat̄. Iudas iacobi q̄ alibi appellat̄ lebbe⁹:
figuratū nomē habet a corde: qḋ nos diminutiue corculuꝫ
poſſumus appellare. Ipſe in alio euangeliſta Thadeus ſcri
bit̄:quē eccleſiaſtica tradit hiſtoria:miſſuꝫ edeſſam ad aba
gar̄ regē. Iudas ſcariothis:vl̄ a vico in quo ortus eſt: vl̄ ex
tribu iſachar vocabulum ſumpſit quodaꝫ ꝑſagio futuri in
condemnationē ſui. Iſachar eni interp̄tat̄ merces:vt ſigni
ficaret̄ preciū proditoris quo vendidit dominuꝫ ſicut ſcri-
ptum eſt. Et acceperūt mercedeꝫ meā.3o.argenteos:ꝑciūꝫ
qḋ appreciatus ſuꝫ ab eis. Mathias qui inter apoſtolos ſi
ne cognomine ſolus habet̄:interpretat̄ donatus: vt ſubau-
diatur:pro iuda. Ipſe eniꝫ in locū eius electus eſt ab apoſto
lis:cū pro duobus ſors mitteret̄. Marc⁹:excelſus manda-
to:vtiq̄ ꝑꝑ euāgeliū altiſſimi qḋ ꝑdicauit. Lucas:ipſe con
ſurgēs:ſiue ipſe eleuās:eo ꝙ eleuauerit ꝑdicatiōeꝫ euāgelij
poſt alios. Barnabas:fili⁹ ꝓphete:vel filius ꝯſolationis.

De reliquis in euāgelio noibus. Cap. X.

Maria illuminatrix ſiue ſtella maris. Genuit
eniꝫ lumen mundi:ſermone aūt ſyro maria
dn̄a nūcupat̄:⁊ pulchre:q꞉ dominū genuit.
Heliſabeth dei mei ſaturitas: vl̄ dn̄i mei iu
ramētū. Magdalena:turris. Martha:irri
tans vel prouocans:ſermone aūt ſyro inter
pretat̄ dominans. Nathanael:donū dei: q꞉
de⁹.i.ſimulatio:dono dei in eo nō fuit. çebedeus: donatus
ſiue fluens iſte. çacheus:iuſtus ſiue iuſtificatus: ſiue iuſtifi
candus:ſyr̄ eſt nomē non hebręū. Laçarus adiutus: eo ꝙ
ſit a morte reſuſcitatus. Herodes:pelliceus:vel glorioſus
clara etymologia. Cayphas:inueſtigator aut ſagax: aut vo-
mens ore. Iniquo enim ore ſuo iuſtuꝫ condemnauit: q̄uis
hoc myſterio prophetali annūciaſſet. Pontius: declinans
conciliū:vtiq̄ iudęor̄. Accepta enim aqua:lauit manus ſu
as dicēs. Innocens ego ſum a ſanguīe iuſti huius. Pilatus:
os malleatoris:q꞉ duꝫ xp̄ꝫ ore ſuo ⁊ iuſtificat ⁊ cōdēnat. mo
re malleatoria vtraq̄ ferit. Barrabas:filius magiſtri eorū:
abſq̄ dubio iudeor̄ magiſtri:qui ē diabolus: homicidiorū
auctor:q̄ vſq̄ hodie regnat in eis.

De martyribus. Cap. XI.

Martyres gręca lingua:latine teſtes dicunt̄:
vnde ⁊ teſtimonia gręce:martyria nūcupā
tur. Teſtes sūt ideo vocati ſunt:q꞉ ꝓpter te
ſtimoniū xp̄i paſſiones ſuſtinuerunt:⁊ vſq̄
ad mōtē ꝑ veritate certauerūt. Qḋ ṽo nos
nō teſtes:qḋ latine vtiq̄ꝫ poſſumus dicere:
ſed gręce martyres appellamus:familiari⁹
eccleſię auribus hoc gręcū verbū ſonat: ſicut multa gręca
nomina q̄bus pro latinis vtimur. Martyr̄ primus ī nouo
teſtamento ſtephanus fuit:qui hebręo ſermone interpreta
tur norma:ꝙ prior fuerit in martyrio ad imitationem fide
lium. Idem autem ex gręco ſermone in latinum vertitur
coronatus:⁊ hoc prophetice:vt quod ſequeretur in re: vati
cinio quodam futuri:prius in vocabulo reſonaret. Paſſus
eſt enim ⁊ quod vocabatur accepit. Stephanus enim coro
na dicitur:humiliter lapidatus: ſed ſublimiter coronatus.

Ayuntamiento de Madrid

Duo aūt ſunt martyrij genera: vnū in aperta paſſiōe: alteꝝ in occulta animi virtute. Naꝫ multi hoſtis inſidias tolerātes: ⁊ cunctis carnalibus deſiderijs reſiſtētes: per hoc ꝙ ſe omnipotenti deo in corde mactauerunt: etiam pacis tempore martyres facti ſunt: qui etiaꝫ ſi perſecutionis tempus extiſteret: martyres eſſe potuerunt.

¶ De clericis. Cap. XII.

Cleros ⁊ clericos hic appellatos: qꝛ mathias ſorte electus eſt: quē primū per apl'os legim⁹ ordinatū. Cleros enim grece ſors vel hereditas latine dicitur. Propterea ḡ dicti ſunt clerici: qꝛ de ſorte ſunt dn̄i: vel qꝛ dn̄i partem habēt. Generaliter aūt clerici nūcupāt oēs q̄ in eccleſiis xp̄i deſeruiūt: quoꝝ gradus: ⁊ noīa hec ſunt. Oſtiari⁹: pſalmiſta: lector: exorciſta: acolythus: ſubdiacon⁹: diaconus. pſbyter: ep̄s. Ordo ep̄oꝝ q̄dripartitus eſt. i. in patriarchis: archiep̄is: metropolitāis atq; ep̄is. Patriarcha greca līgua ſummus patrū interp̄taī: qꝛ p̄mū. i. apl'icuꝫ retinet locū: ⁊ ideo qꝛ ſūmo honore fungit̄: tali noīe cenſet̄: ſic̄ romanus: antiochen⁹: ⁊ alexādrinus. Archiep̄s greco vocabl'o ꝙ ſit ſūm⁹ ep̄oꝝ. Tenet enī vicē apl'icā ⁊ p̄ſidet taꝫ metropolitanis q̄ꝫ ep̄is ceteris. Metropolitani aūt a mēſura ciuitatuꝫ vocāt̄. Singul' enī p̄uintijs p̄eminēt: quoꝝ auctoritati ⁊ doctrine ⁊ poteſtati ceteri ſacerdotes ſubiecti ſūt: ſine q̄b⁹ nihil reliquos ep̄os agere licet: ſollicitudo enī toti⁹ p̄uintie ipſis ep̄is cōmiſſa ē. Oēs aūt ſuperi⁹ deſignati ordines vno eodēq; vocabulo ep̄i nominant̄: ſed ideo p̄uato noīe q̄daꝫ vtunt̄ p̄pter diſtinctioneꝫ poteſtatū quā ſingulariter acceperunt. Patriarcha patrū princeps. Archon enim p̄nceps. Archiep̄s p̄nceps ep̄oꝝ: ſicut metropolitanus a menſura ciuitatū. Epiſcopat⁹ aūt vocabulū inde dictū: ꝙ ille q̄ ſupefficit̄: ſupintēdat: curam. ſ. gerēs ſubditoꝝ: ſcopin enī grece latine intēdere dicit̄. Ep̄i aūt grece latine ſpeculatores interpretant̄. Naꝫ ſpeculator ē p̄poſit⁹ in eccleſia dict⁹ eo ꝙ ſpeculet̄ atq; p̄ſpiciat ppl'oꝝ īfra ſe poſitoꝝ mores ⁊ vitā. Pōtifex p̄nceps ſacerdotū ē: q̄ſi via ſequētiū. Ipſe ⁊ ſumm⁹ ſacerdos: ipſe ⁊ pontifex maxim⁹ nuncupat̄. Ipſe enim efficit ſacerdotes atq; leuitas: ipſe oēs ordines eccl'iaſticos diſponit: ipſe q̄d vnuſq̄q; facere debeat oſtendit. Antea aūt pōtifices reges erant. Nam maioꝝ hec erat conſuetudo: vt rex eſſet etiā ſacerdos ⁊ pontifex. Unde ⁊ romāi imperatores pōtifices dicebant̄. Uates a vi mētis appellatos cui⁹ ſignificatio multiplex ē. Nam modo ſacerdotē: modo p̄phetaꝫ ſignificat: mō poetā. Antiſtes ſacerdos dict⁹: ab eo ꝙ anteſtat. Prim⁹ eſt enim in ordine eccleſie: ⁊ ſupra ſe nulluꝫ hꝫ. Sacerdos aūt nomē habet compoſitū ex greco ⁊ latio: q̄ſi ſacrū dans: ſicut eniꝫ rex a regendo: ita ſacerdos a ſacrificādo vocat⁹ eſt. Cōſecrat enim ⁊ ſanctificat. Sacerdotes aūt gentiliū flamines dicebāt̄. Hi in capite habebāt pilleum ī quo erat breuis virga deſup habēs lane aliquod. Quod cū p̄ eſtū ferre nō poſſent: filo tm̄ capita religare ceperūt: Naꝫ nudis eos penit⁹ capitibus incedere nefas erat: vnde a filo quo vtebātur flamies dicti ſūt: quaſi filamines: veꝝ feſtis dieb⁹ filo depoſito pilleū imponebāt pro ſacerdotij eminētia. Preſbyter grece latine ſenior interpretatur: nō pro etate vel decrepita ſenectute: ſꝫ p̄pter honorē ⁊ dignitatē quā acceperūt: p̄ſbyteri nominātur. Unde ⁊ apud veteres ideꝫ ep̄i ⁊ p̄ſbyteri fuerūt: qꝛ illud nomen dignitatis eſt: hoc etatis. Ideo aūt ⁊ preſbyteri ſacerdotes vocātur: quia ſacrum dant: ſicut ⁊ ep̄i qui licꝫ ſint ſacerdotes: tamē pōtificat⁹ apicem nō habēt: qꝛ nec chriſmate frōteꝫ ſignāt: nec paraclitū ſpiritū dant: qđ ſolis deberi ep̄s lectio actuū apl'oꝝ demonſtrat. Leuite ex noīe auctoris vocati. De leui. n. leuite exorti ſunt: a quib⁹ in templo dei myſtici ſacramenti miniſteria explebantur. Hi grece diaconi: latine miniſtri dicuntur: qꝛ ſicut in ſacerdote ꝯſecratio: ita in diacono miniſterij diſpēſatio habetur. Hypodiacōes grece. quos nos ſubdiaconos dicim⁹: qui ideo ſic appellant̄: qꝛ ſubiacēt p̄ceptis ⁊ officijs leuitaꝝ. Oblatiōes enim in templo dei a fidelib⁹ ipſi ſuſcipiūt: ⁊ leuitis ſuperponēdas altaribus deferūt Hi apud hebreos nathinnei vocantur. Lectores a legēdo: pſalmiſte a pſalmis canēdis vocati. Illi enim predicant populis q̄d ſequātur: iſti canūt vt excitēt ad compunctioneꝫ animos audiētiū: licꝫ ⁊ q̄dā lectores ita miſerāter p̄nūciēt: vt q̄ſdā ad luctū lamētationēq; ꝯpellāt. Idē ēt ⁊ p̄nūciatores vocāt̄: ꝙ porro annūciēt. Tanta enim ⁊ tam clara erit eoꝝ vox: vt q̄uis longe poſitoꝝ aures adimpleant. Cantor aūt vocat⁹: qꝛ vocem modulatur in cantu. Huius duo genera dicunt̄ in arte muſica: ſicut ea docti homines latine dicere potuerunt precentor ⁊ ſuccentor. Precētor ſcilicet qui voceꝫ premittit in cantu. Succentor autem qui ſubſequenter canendo reſpondet. Concentor autem dicitur quia conſonat: qui aūt nō cōſonat: nec cōcinit: nec cātor nec cōcentor erit. Acolythi grece latie ceroferarij dicūt̄ a deportandis cereis qn̄ euāgeliū legēdum eſt: aut ſacrificiū offerēdum. Tūc enim accēdūtur luminaria ab eis ⁊ deportātur: nō ad effugādas tenebras: dum ſol eodem tēpore rutilet: ſꝫ ad ſignū leticie demōſtrandum: vt ſub typo luminis corporal' illa lux oſtēdatur: de qua in euāgelio legitur. Erat lux vera que illuminat omnem hominem veniēteꝫ in hūc mūdū. Exorciſte ex greco in latinū adiurātes ſiue icrepātes vocātur. Inuocāt eniꝫ ſuper cathecuminos vl' ſuper eos qui habēt ſpiritū immūduꝫ: nomē dn̄i ih̄u: adiurātes per eū vt egrediat̄ ab eis. Oſtiarij idem ⁊ ianitores: qui in veteri teſtamēto electi ſūt ad cuſtodiam templi: vt nō ingrederetur eum immundus in omni re. Dicti autē oſtiarij: ꝙ preſint oſtijs templi. Ipſi enim tenentes clauem omnia intus extraq; cuſtodiūt: atq; inter bonos ⁊ malos habētes iudicium: fideles recipiunt: ⁊ reſpuunt infideles.

¶ De monachis. Cap. XIII.

Monachus greca etymologia vocatus eo ꝙ ſit ſingularis. Monas enim grece ſingularitas dicit̄. Ergo ſi ſolitari⁹ interpretat̄ vocabulū monachi: q̄d facit ī turba qui ſolus eſt? Plura aūt ſunt genera monachoꝝ. Cenobite: quos nos in cōe viuētes poſſumus appellare. Cenobium eni plurimoꝝ ē. Anachorite ſūt: q̄ poſt cenobialeꝫ vitā deſerta petūt: ⁊ ſoli habitāt per deſerta: ⁊ ab eo ꝙ procul ab hominibus receſſerūt: tali noīe nūcupātur: ſed anachorite heliam ⁊ ioānem: cenobite apoſtolos imitātur. Heremite hi ſūt qui ⁊ anachorite ab hoīum cōſpectu remoti: heremū ⁊ deſertas ſolitudines appetētes. Nam heremū dicit̄ quaſi remotū. Abba auteꝫ ſyrū nomē ſignificat ī latinū pater: qđ paulus romanis ſcribēs expoſuit dicēs. In quo clamam⁹ abba pater: ī vno nomine duab⁹ vſus līguis. Dicit enim abba ſyro noīe patrē: ⁊ rurſus latine noīat itidē patrem.

¶ De ceteris fidelis nominibus. Cap. XIIII.

Chriſtiāus quātū iterpretatio oſtēdit de vnctōe dicit̄: ſiue de noīe auctoris ⁊ creatoris. A xp̄o enī xp̄iani ſūt cognomiati: ſicut a iuda iudei. De magiſtri q̄ppe noīe cognomen ſectatorib⁹ datū ē. Xp̄iani aūt oliꝫ a iudeis quaſi ob opprobriū naçarei vocabāt̄: p̄ eo ꝙ dn̄s noſter atq; ſaluator a vico quodaꝫ galilee naꝫaren⁹ ſit appellatus. Nō ſe aūt gloriet̄ xp̄ianū: qui nomē habet ⁊ facta nō hꝫ: vbi aūt nomen ſecutū fuerit opus: certiſſime ille ē xp̄ianus: qꝛ ſe factis oſtēdit xp̄ianū: ambulās ſicut ⁊ ille ambulauit: a quo ⁊ nomē traxit. Catholicus vniuerſalis ſiue generalis interpretatur. Nam greci vniuerſalē catholicon vocauit. Orthodoxus ē recte credēs: ⁊ vt credit recte viuēs. Ortho eniꝫ grece recte dicit̄: doxo glorie: hoc eſt vir

Ayuntamiento de Madrid

recte glorie: Quo nomine non pōt vocari: q aliter viuit q̄ȝ credit. Neophytus grece latie nouellus ⁊ rudis fidelis vel nuper renatus interpretari poteſt. Cathecuminus dictus pro eo q̄ adhuc doctrinā fidei audit: necduȝ tñ baptiſmuȝ percepit. Nam cathecuminus grece auditor dicitur. Competens vocatur qui poſt inſtructionem fidei competit gratiam chriſti: inde ⁊ a petendo competētes vocati ſunt. Laicus: popularis. Laos. n. grece populus dicitur. Proſelytus .i. aduena ⁊ circūciſus: q miſcebatur populo dei: grecū eſt.

Incipit liber octauus.

De eccleſia ⁊ ſynagoga. Cap. I

Eccleſia grecuȝ eſt: qȯ in latinū vertitur cōuocatio: pp q̄ oēs ad ſe conuocet. Catholica vniuerſal̃ κατα ολον: id eſt ſȝ cotū. Non. n. ſicut ꝯuenticula hereticoꝝ in aliqbus regionū partib⁹ co artat̃: ſȝ p totum terraꝝ orbē dilatata diffundit̃. Qȯ etiā apl's approbat ad romanos dicēs: Gratias ago deo meo p oib⁹ vobis: q̄ fides veſtra annūciatur in vniuerſo mūdo: ſiue q̄ in vnitateȝ cūctos coniungit credentes. Hinc ⁊ vniuerſitas ab vno cognominata ē: ppter quod in vnitatem colligitur. Unde dñs in euangelio: Qui mecū non colligit ſpargit. Cur autē eccleſia cum vna ſit a ioāne. 7. ſcribūtur: niſi vt vna catholica ſeptiformi plena ſpiritu deſignetur: ſicut ⁊ de dño nouimus dixiſſe ſalomonem. Sapientia edificauit ſibi domum: ⁊ excidit colūnas ſeptem: que tñ ſeptem vna eſſe non ambigitur: dicēte apoſtolo: Eccleſia dei viui que eſt colūna ⁊ firmamentuȝ veritatis. Incboauit autē eccleſia a loco vbi venit de celo ſpiritus ſanctus ⁊ impleuit vno loco ſedentes. Pro peregrinatione aūt preſenti eccleſia ſyon dicitur: eo q̄ ab huius peregrinationis longitudine poſita: promiſſionē reruȝ celeſtiū ſpeculetur: ⁊ iccirco ſyon .i. ſpeculatio nomen accepit. Pro futura vero patrie pace: irl'm vocat̃. Nam irl'm viſio pacis interpretat̃. Ibi. n. abſorpta oi aduerſitate. pacem que eſt chriſtus preſenti poſſidebit obtutu. Synagoga grece latie congregatio dicitur: quod propriū nomen iudeoꝝ ppl's tenuit. Ipſoꝝ. n. pprie ſynagoga dici ſolet: q̄uis ⁊ de eccleſia dicta ſit. Noſtrā vero apli nunq̄ȝ ſynagogā dixerunt: ſȝ ſp eccleſiā: ſiue diſcernendi cauſa: ſiue q̄ inter cōgregationeȝ vnde ſynagoga: ⁊ conuocationem vnde eccleſia nomen accepit. diſtet aliquid: q̄. ſ. congregari ⁊ pecora ſolent: quorū ⁊ greges proprie dicimus: conuocari autem magis eſt vtētium ratione: ſicut ſunt homines.

De religione ⁊ fide. Cap. II.

Dogma a putādo philoſophi noiauerūt. i. hȝ puto eē bonū. hoc puto eē verum. Religio appellata q̄ p eā vni deo religam⁹ aias noſtras ad cultū diuinū: vinculo ſeruiēdi. Qȯ verbū cōpoſitū eſt a religēdo. i. eligēdo. vt ita latinū videbat̃ religio: ſicut eligo. Tria ſunt āt que religionis cultu ad colēdū deū in hoibus pquirūt̃. i. fides: ſpes: charitas. In fide quid credendū: in ſpe qd ſpandū: i charitate qd ſit amādū. Fides ē: q̄ veraciter credimus id qȯ nequaq̄ȝ videre valeam⁹. Nā credere iaȝ nō poſſumus qȯ videmus. Proprie āt nomē fidei inde ē dictū: ſi oio fiat qȯ dictū eſt aut pmiſſū. Et ide fides vocata: ab eo q̄ fit illud qȯ inter vtroſq̄ȝ placituȝ eſt q̄ſi inter deū: ⁊ hoiem hinc ⁊ fedus. Spes vocata q̄ ſit pes pgrediēdi q̄ſi eſt pes. Uñ ecōtrario deſperatio. Deeſt. n. ibi pes: nullaq̄ȝ pgrediēdi facultas eſt: q̄ duȝ q̄ſq̄ȝ pctm̄ amat futurā gloriā nō ſperat. Charitas grece latine dilectio interpretat̃: q̄ duos in ſe liget. Nā dilectio a duobus icipit: qȯ ē amor dei ⁊ proximi. De qua apl's: Plenitudo inquit legis ē dilectio. Maior eſt āt hec omnibus: q̄ qui diligit: ⁊ credit ⁊ ſperat. Qui autē non diligit q̄uis multa bona faciat: fruſtra laborat. Ois autem dilectio carnalis: non dilectio: ſed magis amor dici ſolet. Dilectionis auteȝ nomen tm̄ in melioribus rebus accipi ſolet.

De hereſi ⁊ ſciſmate. Cap. III.

Hereſis grece ab electione vocat̃: q̄. ſ. vnuſquiſq̄ȝ id ſibi eligat qȯ melius ſibi eē videt̃ vt philoſophi peripatetici: achademici: epicurei. ⁊ ſtoici: vel ſicut alij q puerſū dogma cogitātes: arbitrio ſuo ā eccleſia receſſerūt. Inde ḡ hereſis dicta greca voce ex interp̄tatione electiōis: q̄ quiſq̄ȝ arbitrio ſuo ad iſtituēda ſiue ad ſuſcipienda q̄libet ipſe ſibi eligit. Nobis v̄o nihil noſtro ex arbitrio inducere licet: ſȝ nec eligere qȯ aliq de arbitrio ſuo induxerint: apoſtolos dei habem⁹ auctores. q nec ipſi qcq̄ȝ ex ſuo arbitrio qȯ inducerent elegerunt: ſȝ acceptam a xp̄o diſciplinā fideliter nationibus aſſignauerunt. Itaq̄ȝ ſi etiā angelus de celis aliter euangelizauerit: anathema vocabitur: Secta a ſequendo ⁊ tenendo nominata. Nā ſectas dicimus habitus animoꝝ: ac inſtituta circa diſciplinā vel ppoſitum quē tenendo ſequunt̃: longe alia in religiōis cultu opinantes q̄ȝ ceteri. Sciſma a ſciſſura aioꝝ nomen accepit. Eodē. n. cultu eodēq̄ȝ ritu credit vt ceteri: ſolo cōgregationis delectatur diſcidio. Fit aūt ſciſma cū dicunt hoies: nos iuſti ſumus: nos ſanctificamus immūdos ⁊ cetera ſimilia. Supſtitio dicta eo q̄ ſit ſupflua aut ſupſtatuta obſeruatio. Alij dicūt a ſenibus: q̄ multis annis ſupſtites p etatē delirant ⁊ errant ſupſtitōne q̄dā: neſcientes q̄ vetera colāt: aut q̄ veteꝝ ignari aſciſcunt. Lucretius aūt ſupſtitioneȝ dicit ſupſtantiū reꝝ. i. celeſtium ⁊ diuinoꝝ q̄ ſup nos ſtant: ſȝ male dicit. Hereticoꝝ aūt dogmata vt facile poſſint agnoſci: cauſas eorum vel nomina demonſtrare oportuit.

De hereſibus iudeorum. Cap. IIII.

Iudei cōfeſſores interp̄tant̃. Multos. n. ex his ſequitur ꝯfeſſio: quos antea pfidia poſſidebat. Hebrei trāſitores dicunt̃. Quo noie admonent̃: vt de peioribus ad meliora trāſeant: ⁊ priſtinos errores relinquāt. Phariſei ⁊ ſaducei inter ſe ꝯtrarij ſunt. Nā phariſei ex hebreo in latinū interp̄tant̃ diuiſi: eo q̄ traditionū ⁊ obſ̃uationū ſuaꝝ: q̄s illi deuteroſis vocāt: iuſticiā p̄ferunt. vñ ⁊ diuiſi vocant̃ a ppl'o quaſi p iuſtitiaȝ. Saducei interp̄tant̃ iuſti: vendicāt. n. ſibi qȯ nō ſūt: corporis reſurrectionē negant: ⁊ aiam interire cū corpore predicant. Hi gnq̄ȝ tm̄ libros legis recipiūt: pphetaꝝ vaticinia reſpuunt. Eſnei dicunt ipȝ eſſe xp̄m: q docuit illos oēm abſtinentiā. Morbonei dicūt ipm eſſe xp̄m: q docuit illos in omni re ſabbatizare. Geniſtei dicti eo q̄ de genere abrahe eſſe ſe gloriant̃. Nā cuȝ in babyloniā veniſſet populus dei: plerīq̄ȝ relinq̄ntes vxores ſuas: babylonicis mlierib⁹ adheſerunt. Quidā autē iſraeliticis tm̄ ꝯiugijs ꝯtenti: vel ex eis geniti duȝ reuerſi eēnt de babylonia: diuiſerunt ſe ab oi populo ⁊ aſſūpſerunt ſibi hoc nomē iactātie. Meriſtei appellati: eo q̄ ſeparēt ſcripturas: nō credētes oibus pphetis: dicētes alijs ⁊ alijs ſpiritib⁹ illos pphetaſſe. Meris. n. grece latine pars dicit̃. Samarite dicti q̄ legē ſolam cuſtodiant. Nam prophetas non recipiunt. Himerobaptiſte eo q̄ quotidie veſtimenta ſua ⁊ corpora lauent.

De hereſibus chriſtianoꝝ. Cap. V.

Ayuntamiento de Madrid

QUidaꝫ ẽt heretici q̄ de eccleſia receſſerũt:
ex noĩe auctoꝝ ſuoꝝ nũcupant̃:q̄daꝫ vͦo ex
cauſis q̃s eligẽtes iſtituerũt. Simoniani di
cti a ſimone magicę diſciplinę perito:cui pe
trus ĩ actibus apoſtoloꝝ maledixit ꝓ eo ꝙ
ab apl'is ſpũs ſancti grãꝫ pecunia emere vo
luiſſet. Hi dicũt creaturã nõ a deo: ſꝫ a v͛tu
te q̃daꝫ ſup̲na creatã. Menãdriani:a menãdro mago diſci
pulo ſimonis nuncupati:q̄ mundũ non a deo: ſꝫ ab angelis
factũ eẽ aſſeruit. Baſilidiani a baſilide appellati: q̄ iter re
liquas blaſphemias paſſũ ih̃m abnegauit. Nicolaitę dicti
a nicolao diacono eccleſię hieroſolymoꝝ:q̄ cũ ſtephano ⁊
cęteris ꝯſtitut⁹ ẽ a petro:q̄ p̲p̲ pulchritudinẽ relinq̃ns vxo
reꝫ dixerat vt q̄ vellet ea vteret̃:⁊ verſa ẽ in ſtuprũ talis cõ
ſuetudo:vt iuicẽ ꝯiugia cõmutarent̃. Quos iohãnes ĩ apo
calypſi ĩprobat dicẽs. Sꝫ hoc habes q2 odiſti facta nicolai
taꝝ. Gnoſtici p̲p̲ excellẽtiã ſciẽtię ſe ita appellare voluerũt
Animã nãm dei eẽ dicũt:bonuꝫ ⁊ malũ deũ ſuis dogmati
bus fingunt. Carpocratiani a carpocrate quodã vocant̃:q̄
dixit xp̃ꝫ hoĩeꝫ fuiſſe tm̃:⁊ de vtroq3 ſexu ꝓgenitũ. Chirin
thiani a chirintho quodã nũcupati. Hi inter cętera circũci
ſionẽ obſeruãt:mille annos poſt reſurrectionẽ in volupta
te carnis futuros p̃dicãt. Unͦ ⁊ gręce ciliaſtę latine milicia
ſtę ſũt appellati. Nazarei dicti q̄ dñ xp̃ꝫ q̄ a vico nazaren⁹
ẽ appellat⁹:filiũ dei ꝯfiteant̃:oĩa tñ veteris legis cuſtodiũt
Ophite a colubro noĩati ſũt. Coluber.n.gręce ophi dicitur
Colũt.n.ſerpẽtẽ:dicentes ip̃ꝫ ĩ paradiſũ iduxiſſe v͛tutis co
gnitionẽ. Ualẽtiniani a valẽtino quodã platonico ſectato
re vocati:q̄ Eonas.i.ſecula quedã in originẽ dei creatoris ĩ
duxit:xp̃m quoq3 de v͛gine nihil corp̲is aſſũpſiſſe: ſꝫ p̲ eã q̃
ſi p̲ fiſtulã tranſiſſe aſſeruit. Apellitę quoꝝ apelles p̃nceps
fuit:q̄ creatorẽ angelũ neſcio quẽ glorioſuꝫ:ſup̲ioris dei fa
ciẽs deũ legis iſrael:illũ igneũ affirmãs. Apellitę quoꝝ au
ctor apelles:q̄ dixit xp̃ꝫ nõ deũ in v͛itate:ſꝫ hoĩeꝫ ĩ fantaſia
apparuiſſe. Archonciaci a p̃ncipib⁹ appellant̃:q̄ vniuerſita
teꝫ quaꝫ de⁹ ꝯdidit op̲a eẽ archãgeloꝝ defendũt. Adamia
ni vocati ꝙ ade imitent̃ nuditatẽ. vñ ⁊ nudi orãt:⁊ nudi in
ter ſe mares fęmineq3 ꝯueniũt. Cainani ꝓinde ſic appella
ti:qm̃ cain adorãt. Sethiani nomẽ acceperũt a filio adã q̄
vocat⁹ ẽ ſeth. dicẽtes eundẽ eẽ xp̃ꝫ. Melchiſedechiani vo
cati ꝓ eo ꝙ melchiſedech ſacerdotẽ dei nõ hoĩeꝫ fuiſſe ſꝫ
v͛tutẽ dei eẽ arbitrant̃. Angelici vocati:q2 angelos colunt.
Apl'ici hoc ſibi nomẽ ideo p̃ſũpſerunt ꝙ nihil poſſidentes
ꝓpriũ:nequaq3 recipiãt eos q̄ aliq̄d in hoc mũdo vtuntur.
Cerdoniani a cerdone quodã noĩati: q̄ duo ꝯ̃ria p̃ncipia aſ
ſerũt. Marcioniſtę a marcione ſtoico philoſopho appella
ti. q̄ cerdonis dogma ſecut⁹:alteꝝ bonũ:alteꝝ iuſtũ deum
aſſeruit:tanq3 duo p̃ncipia creatoris ⁊ bonitatis. Arroteri
tę ab oblatõe vocati. Panẽ.n.⁊ caſeũ offerũt:dicẽtes p̃mis
hoĩbus oblationẽ a fructib⁹ terrę ⁊ a fructibus ouiũ fuiſſe
celebratã. Aq̃ry appellati:eo ꝙ aquã ſolã offerũt in calice
ſacramẽti. Seueriani a ſeuero exorti:vinũ nõ bibunt:vet⁹
teſtamentũ ⁊ reſurrectionẽ nõ recipiũt. Taciani a taciano
quodã vocati q̄ ⁊ encreatite dicti:q2 carnes abhominant̃.
Alogy vocãt̃:tanq3 ſine v͛bo. Logos.n.gręce verbũ dicit̃.
Deũ.n.verbũ nõ credunt:reſpuentes ioannis euãgeliuꝫ ⁊
apocalypſin. Catafrigis nomẽ ꝓuintia catafrigia dedit: q2
ibi extiterũt:auctores eoꝝ mõtan⁹ priſca ⁊ maximilla fue
runt. Hi aduentũ ſancti ſpũs:nõ ĩ apoſtolis ſꝫ ĩ ſe traditũ
aſſerũt. Catharoe p̲p̲ mundiciã ita ſe noĩauerũt. Gloriãtes
.n.de ſuis meritis negãt pęnitẽtib⁹ veniã pctõꝝ. Uiduas ſi
nupſerint:tãq3 adulteras damnãt. Mũdiores ſe cęteris p̃
dicant. Qui nomẽ ſuũ ſi cognoſcere vellẽt:mũdanos ſe po
tius q̃3 mũdos vocarẽt. Pauliãi a paulo ſamoſateno exor
ti ſunt:q̄ dixit nõ ſp̲ fuiſſe xp̃m ſꝫ a maria ſũpſiſſe initium.
Hermogeniani ab hermogene quodã vocati q̄ mãꝫ nõ na
tam ĩtroducẽs:deo nõ nato eã cõparauit:matrẽq3 elemen
toꝝ ⁊ deã aſſeruit. quos apl'us ĩprobat:elemẽtis ſeruiẽtes.
Manichei a quodã perſa extiterũt q̄ vocat⁹ ẽ manes. Hic
duas nãs ⁊ ſubſtantias introduxit.i.bonã ⁊ malã:⁊ aĩas ex
deo q̃ſi ex aliq̃ fonte manare aſſeruit:teſtamẽtũ vet⁹ reſpu
it:nouuꝫ ex p̲te recipit. Canomiani.i.latine ſine lege dicun
tur. Anthropomorphitę dicti pro eo ꝙ ſimplicitate ruſtica
deũ hr̃e hũana mẽbra q̃ in diuinis libris ſcripta ſũt arbitrã
tur: Anthropos.n.gręce latine hõ interp̃tat̃:ignorãtes vo
ceꝫ dñi:q̄ ait: Spũs ẽ deus. Incorporeus ẽ.n.nec mẽbris di
ſtinguit̃:nec corporis mole cẽſet̃. Heraclitę ab heraclio au
ctore exorti. Monachos tm̃ recipiũt:ꝯiugia reſpuũt:regna
cęloꝝ p̲uulos hr̃e nõ credũt. Nouatiani a nouato romę vr
bis p̃ſbytero exorti:q̄ aduerſus corneliũ cathedrã ſacerdo
talẽ conatus ĩuadere hereſim iſtituit:nolẽs apoſtatas ſuſci
pere:⁊ rebaptizãs baptizatos. Mõtani heretici dicti: ꝙ tẽ
pore p̲ſecutiõis ĩ montib⁹ latuerũt:q̃ occaſione ſe a catho
licę eccl'ię corpore diuiſerũt. Ebionite ab ebione dicti: ſiue
a paup̲tate. Chriſtũ.n.p̲ prouectũ ſolũ veruꝫ iuſtũ putãt ef
fectũ. Unͦ cõpetenter ebionei ꝓ paup̲tate intelligentię ap
pellati ſunt. Hi ſemi iudęi ſunt:⁊ ita tenẽt euangeliuꝫ vt le
gẽ carnaliter ſeruẽt:aduerſus quos ad galathas apl'us ſcri
bens iuenit̃. Fotiniani a fotino gallo gręcie ſyrmie ep̃o nũ
cupati:q̄ ebionitaꝝ hereſim ſuſcitans aſſeruit xp̃ꝫ a maria
p̲ ioſeph nuptiali coitu fuiſſe cõceptum. Aeriani ab aerio q̃
dam nuncupati ſũt. Hi offerre ſacrificiũ pro defũctis ſper
nunt. Ethiani ab ethio ſũt vocati. Idẽq3 eunomiani ab eu
nomio quodaꝫ dialectico ethy diſcipulo:ex cuius noĩe ma
gis innotuerũt:diſſimilẽ patri aſſerentes filium: ⁊ filio ſpi
ritum ſanctũ. Dicunt etiaꝫ nullũ imputari peccatũ in fide
manentiũ. Origeniani ab origene auctore exorti ſunt:dicẽ
tes ꝙ non poſſit filius videre patrẽ:nec ſpũs ſanctus filiũ.
Animas quoq3 in mũdi principio dicũt peccaſſe:⁊ ꝓ diuer
ſitate pctõꝝ e cęlis vſq3 ad terras lapſas diuerſa corpora q̃
ſi vincula meruiſſe:eaq3 cã factũ fuiſſe mundum. Noetia
ni a quodam noetio vocati:qui dicebãt xp̃m eundeꝫ eſſe ⁊
patrẽ ⁊ ſpiritũ ſanctũ:ipſamq3 trinitatẽ in officioꝝ nomini
bus nõ in perſonis accipiũt. Unde ⁊ patripaſſiani vocant̃
q2 patrem paſſum dicũt. Sabelliani ab eodem noetio pul
lulaſſe dicũtur:cuius diſcipulum p̲hibẽt fuiſſe ſabelliuꝫ:ex
cuius noĩe maxime ĩnotuerũt. vnde ⁊ ſabelliani vocati ſũt
Hi vnã perſonam patris ⁊ fily ⁊ ſpũs ſancti aſtruũt. Arria
ni ab arrio alexãdrino p̃ſbytero orti ſũt:qui coęternuꝫ pa
tri filium nõ agnoſcẽs:diuerſas ĩ trinitate ſubſtantias aſſe
ruit cõtra illud quod ait dñs: Ego ⁊ pater vnuꝫ ſum⁹. Ma
cedoniani a macedonio conſtãtinopolitano epiſcopo dicti
ſunt:negãtes deum eſſe ſpiritum ſanctuꝫ. Apollinariſtę ab
apollinare vocati ſũt:dicẽtes chriſtum corpus tm̃modo ſi
ne aĩa ſuſcepiſſe. Antidicomarite appellati ſũt: ꝓ eo ꝙ ma
rie virginitati cõtradicũt:aſſerẽtes eam poſt chriſtuꝫ natũ
viro ſuo commixtaꝫ fuiſſe. Metangiſmonitę ideo tale no
men acceperũt:q2 angios gręce vas dicitur. Aſſerunt.n.ſic
eſſe ĩ patre filiũ tanq3 vas min⁹ ĩtra vas maius. Patriciãi
a quodã patricio nũcupati ſunt:qui ſubſtãtiã humanę car
nis a diabolo ꝯditaꝫ dicũt. Coliuthiani a quodaꝫ coliutho
nominati qui dicunt deum nõ facere malum:contra illud
quod ſcriptuꝫ eſt: Ego dñs creans mala. Floriani a florino
qui econtrario dicunt deum creaſſe mala:contra id qð ſcri
ptum eſt: Fecit deus omnia bona. Donatiſtę a donato quo
dam afro nuncupati:qui de numidia veniens totam pene
africam ſua perſuaſione decepit: aſſerens minorem patre
filium:⁊ minorẽ filio ſpiritũ ſanctuꝫ:⁊ rebaptizans catholi
cos. Bonoſiani a bonoſo quodam ep̃o exorti produntur:q̄
chriſtum filium dei adoptiuuꝫ:nõ proprium aſſerũt. Circũ
celliones dicti eo ꝙ agreſtes ſũt: quos cotopitas vocant:
ſupradictę hereſis habentes doctrinam. Hi amore marti

Ayuntamiento de Madrid

rÿ ſemetipſos perimunt:vt violenter de hac vita diſceden
tes martyres nominent̃. Priſcillianiſtę a priſcilliano voca
ti:q̃ i hiſpania ex errore gnoſticoꝝ ⁊ manicheoꝝ permixtũ
dogma compoſuit: Luciferiani a lucifero ſyrmie epiſcopo
orti.q̃ ep̃os catholicos q̃ cõſtantÿ pſecutione pfidię arria
noꝝ ꝯſentiẽtes erant ⁊ poſtea correpti:redire in catholicã
delegerunt:damnantes ſiue qđ crediderant: ſiue qđ ſe cre
didiſſe ſimulauerant. quos eccleſia catholica materno re
cepit ſinu tanq̃ petrũ poſt fletum negationis. Hãc illi ma
tris charitatẽ ſupbe accipiẽtes:eoſq̃ recipe nolẽtes a coio
ne receſſerũt:⁊ cũ ipſo lucifero auctore ſuo q̃ mane orieba
tur cadere meruerũt. Iouinianiſtę a iouiniano quodã mo
nacho dicti:aſſerentes nullã nuptiaꝝ ⁊ virginũ eſſe diſtan
tiam nullũq̃ iter abſtinentes:⁊ ſimpl'r epulãtes eſſe diſcri
mẽ. Eluidiani ab eluidio noĩati:q̃ dicunt poſt natum xp̃m
alios mariã filios de viro ioſeph pepiſſe. Paterniani a pa
terno quodã exorti:q̃ iferiores corporis ptes a diabolo fa
ctas opinant̃. Arabici nũcupati eo ꝙ i arabia exorti ſũt: di
centes aĩaꝫ cũ corpore mori atq̃ in nouiſſimo vtrũq̃ reſur
gere. Tertulianiſtę dicti a tertuliano pſbitero africanę p
uintię ciuitatis carthaginẽſis:aĩaꝫ imortalem eſſe:ſꝫ corpo
reã prędicantes:⁊ aĩas hoĩuꝫ pctõꝝ poſt mortẽ in dęmões
verti putãtes. Teſſereſdecaditę dicti:quod.14.luna paſca
cũ iudęis obſeruandũ cõtendunt. Nã teſſeres q̃ttuor:deca
decẽ ſignificat. Nyctages a ſomno nũcupati ꝙ vigilias no
ctis reſpuant:ſupſtitionẽ eſſe dicentes:iura temerari diuia
q̃ noctẽ ad requieꝫ tribuit. Pelagiani a pelagio monacho
exorti. Hi libeꝝ arbitriuꝫ diuinę gratię anteponũt dicẽtes
ſufficere voluntatẽ ad implẽda iuſſa diuina. Neſtoriani a
neſtorio ꝯſtãtinopolitano ep̃o nũcupati:qui beatã virginẽ
mariã non dei ſꝫ hoĩs tñmodo aſſeruit genitricẽ: vt aliã p
ſonã carnis:aliã faceret dĩtatis:nec vnũ xp̃ꝫ i ṽbo dei ⁊ car
ne credidit:ſꝫ ſepatiꝫ atq̃ ſeiũctiꝫ alteꝝ filiũ dĩ:alteꝝ hoĩs
pdicauit. Euticiãi dicti ab eutice ꝯſtãtinopolitão abbate:
q̃ xp̃m poſt humanã aſſumptionẽ negauit exiſtere de dua
bus naturis:ſꝫ ſolã in eo aſſeruit diuinã naturam eſſe. Ace
phali dicti.i.ſine capite quẽ ſequunt̃ heretici. Nullus eniꝫ
eoꝝ reperit̃ auctor a quo exorti ſint. Hi triũ chalcedonen
ſium capituloꝝ impugnatores duaꝝ in xp̃o ſubſtãtiaꝝ p
prietatẽ negant ⁊ vnã in ei⁹ pſona nãꝫ pdicant. Theodoſia
ni ⁊ gaianitę appellati a theodoſio ⁊ gaiano: q̃ tpibus iuſti
niani pncipis in alexãdria populi puerſi electione vno die
ſunt ordinati ep̃i. Hi errores euticetis ⁊ dioſcori ſequentes
chalcedonenſe ꝯciliũ reſpuũt:ex duabus vnã in xp̃o nãm
aſſerũt. quã theodoſiani corruptã:gaianitę incorruptã cõ
tendũt. Gnoitę ⁊ tritoitę a theodoſianis exorti ſunt:ex qb⁹
gnoitę ab ignorãtia dicti:q̃ puerſitate a q̃ exorti ſunt id ad
ÿciunt:ꝙ xp̃i diuinitas ignoret futura q̃ ſunt ſcripta de die
⁊ hora nouiſſima:non recordãtes xp̃i pſonã in eſaia loquẽ
tis:dies iudicÿ i corde meo. Tritoitę ṽo vocati ꝙ ſic̃ tres p
ſonas i trinitate:ita quoq̃ tres aſtruũt deos eſſe:ꝯtra illud
qđ ſcriptũ eſt. Audi iſrael:dñs de⁹ tuus:deus vn⁹ eſt. Sunt
⁊ alię hereſes ſine auctore ⁊ ſine noĩbus ex q̃bus alię trifor
mẽ putant deũ eſſe:alię xp̃i diuinitatẽ paſſibilẽ dicunt:alię
xp̃i de patre natiuitati initiũ tpis dant:alię liberationẽ ho
minũ apud inferos factã xp̃i deſcẽſiõe nõ credũt: alię aĩaꝫ
imaginẽ dei negant:alię aĩas ꝯuerti i dęmones ⁊ in q̃cunq̃
aĩalia exiſtimãt:alię de mũdi ſtatu diſſentiũt: alię innume
rabiles mundos opinant̃:alię aquã deo coęternã faciunt:
alię nudis pedib⁹ ambulant:alię cũ hoĩbus nõ manducãt.
Hę ſunt hereſes aduerſus catholicã fidẽ exortę:⁊ ab ap̃lis
⁊ a ſanctis patrib⁹ vel ꝯcilÿs pdamnatę q̃ duꝫ in ſe multis
erroꝝib⁹ diuiſę:iuiceꝫ ſibi diſſentiũt:cõi tamen nomine ad
uerſus eccleſiã dei cõſpirant. Sꝫ ⁊ quicũq̃ aliter ſcripturã
ſanctã intelligit:q̃ ſenſus ſpũs ſácti flagitat a q̃ ꝯſcripta ẽ:
licet de eccleſia nõ receſſerit:tñ heretic⁹ appellari poteſt.

De philoſophis gentium. Cap. VI.

Philoſophi gręca appellatõne vocantur qui
latine amatores ſapiẽtię interptant̃. Eſt.n.
philoſophus q̃ diuinaꝝ ⁊ humanaꝝ rerum
ſcientiã hꝫ. ⁊ oẽm bñ viuẽdi tramitẽ tenet.
Nomẽ philoſophoꝝ primũ a pythagora fer
tur exortũ. Nã dum antea gręci veteres ſo
phiſtas.i.ſapiẽtes aut doctores ſapientię ſe
metipſos iactanti⁹ noĩarent; iſte interrogat⁹ quid profite
retur:verecũdo noĩe philoſophũ.i.amatorẽ ſapientię ſe eẽ
rñdit:qm̃ ſapientẽ profiteri arrogãtiſſimũ videbatur: Ita
deinceps poſteris placuit:vt quantalibet de reb⁹ ad ſapiẽ
tiaꝫ pertinentibus doctrina quiſq̃ vel ſibi vel alÿs videre
tur excellere:non niſi philoſophus vocaretur. Idẽ autem
philoſophi triplici genere diuiduntur. Naꝫ aut phyſici ſũt:
aut ethici:aut logici. Phyſici dicti:quia de naturis tractãt.
Natura quippe phyſis gręce vocatur. Ethici:quia de mori
bus diſputant. Mos enim aqud gręcos ethis appellatur.
Logici autem:quia in naturis ⁊ moribus rationem adiun
gunt. Ratio eniꝫ gręce logos dicitur. Diuiſi ſunt autẽ ⁊ hi
in hereſibus ſuis:habentes quideꝫ nomina ex auctoribus:
vt platonici:epicurei:pythagorici: alÿ a locis conuenticu
loruꝫ ⁊ ſtationuꝫ ſuarum:vt peripatetici:ſtoici: achademi
ci. Platonici a platone philoſopho dicti. Hi eniꝫ animaꝝ
creatoreꝫ eſſe deum:corporuꝫ angelos aſſerunt:⁊ poſt mul
tos annoruꝫ circulos in diuerſa corpora redire animas di
cunt. Stoici a loco dicti. Porticus eniꝫ fuit athenis:quam
piſianactia appellabant:in qua picta erant geſta ſapientiũ
atq̃ viroruꝫ fortium hiſtorię. In hac porticu ſapientes phi
loſophabantur:ex qua ⁊ ſtoici dicti ſunt. Gręce enim porti
cus ſtoa dicitur. Hanc ſectaꝫ primus zeno inſtituit. Hi ne
gant ſine virtute effici quemq̃ beatum. Omne peccatum
vniforme eſſe aſſerunt:dicentes ſic:ille nocens erit qui pa
leas furatus fuerit q̃ qui auruꝫ:qui mergum occiderit q̃
qui equuꝫ. Non eniꝫ animal crimen ſed animus facit. Hi
etiaꝫ animam cũ corpore perire dicunt. Animaꝫ quoq̃ vir
tuteꝫ continentię eſſe negant:affectant gloriaꝫ ęternaꝫ cuꝫ
ſe fateantur non eſſe ęternos. Achademici appellati a vil
la platonis achademia,athenarum: vbi idem plato doce
bat. Hi omnia incerta opinantur. Sed ſicut fatendum eſt:
multa incerta ⁊ occulta eſſe quę voluit deus excedere ho
minis itelligentiam:ſic tam plurima eſſe quę poſſint ⁊ ſen
ſus penetratione comprehendi. Hãc ſectã Archeſilaus cy
renaicus philoſophus repperit: cuius ſectator fuit demo
critus:qui dixit tanq̃ in puteo alto:ita vt fũdus nullus ſit:
ita in occulto iacere veritatem. Peripatetici a deambula
tione dicti:eo ꝙ Ariſtoteles auctor eoruꝫ deambulans diſ
putare ſolitus eſſet. Hi dicunt quandaꝫ particulaꝫ animę
eſſe ęternaꝫ:de reliquo magna ex parte eſſe mortalem. Ci
nici ab imundicia:impudentię nuncupati. Cõtra humanã
eniꝫ verecundiam in propatulo coire cum coniugibus eis
mos erat:cenſentes licituꝫ honeſtumq̃ eſſe palam cũ vxo
ribus concumbere:quia coniugiuꝫ iuſtum eſt:publice id p
dicantes agenduꝫ eſſe:vt canes in vicis vel plateis. Unde
⁊ a canibus quoruꝫ vitam imitabantur etiã vocabuluꝫ no
menq̃ traxerunt. Epicurei dicti ab Epicuro quodam phi
loſopho amatore vanitatis non ſapientię. quem etiaꝫ ipſi
philoſophi porcum nominauerunt: quaſi volutans in ce
no:carnalem voluptateꝫ corporis ſummuꝫ bonuꝫ aſſerẽs:
qui etiam dixit nulla prouidentia diuina inſtructum eſſe
aut regi munduꝫ:ſed origineꝫ rerum a tomis: id eſt inſeca
bilibus ac ſolidis corporibus aſſignauit:quorum fortuitis
concurſionibus vniuerſa naſcantur ⁊ nata ſint. Aſſerunt
aũt deum nihil agere:omnia conſtare corporibus:animaꝫ
nihil aliud eẽ q̃ corp⁹. Uñ ⁊ dixit:nõ ero poſtea q̃ mortu⁹
fuero. Gymnoſophiſte nudi p opacas idię ſolitudies phi

Ayuntamiento de Madrid

bentur philoſophari:adhibentes tm̄ genitalibus tegmina.
Gymno.n.ex eo dictū ē:ꝙ iuuenes nudi exercerent̄ i cam
po:vbi pudenda ſola tm̄ operiūt. Hi ⁊ a generando ſe cohi
bēt. Theologi aūt ideꝫ ſūt q ⁊ phyſici. Dicti autē theologi
qm̄ in ſcripturis ſuis de deo dixerunt: quoꝝ varia conſtat
opinio:quid deus eēt:dū q̄rerent. Quidā.n.corporeo ſenſu
hūc mundū viſibilē ex q̄ttuor elementis:deū eſſe dixerūt:
vt Dionyſius ſtoicus. Alij vo ſpiritaliter intellexerūt men
tē eſſe deū:vt Thales mileſius. Quidā aīuꝫ in oībus com
manentē ⁊ lucidū:vt Pythagoras. Quidā deū ſine tpe in
cōmutabilē:vt Plato. Quidā mētē ſolutā. vt Cicero. Qui
daꝫ ⁊ ſpiritū ⁊ mentē:vt Uarro. Inuentū.n.ſolūmodo deū
nō vt inuenerunt expoſuerūt:qꝛ euanuerūt in cogitationi
bꝰ ſuis. Dicētes.n.ſe eē ſapiētes ſtulti facti ſūt. Itē platoni
ci qdem deū curatorē ⁊ arbitrū ⁊ iudicē aſſerunt. Epicurei
ocioſuꝫ ⁊ inexercitatū. De mūdo aūt platonici affirmāt in
corporalē:ſtoici corporalē. Epicurus athomis:pythagoras
ex numeris:heraclitus ex igne:vñ ⁊ Uarro:ignem mundi
aīuꝫ dicit:ꝓinde ꝙ i mundo ignis oīa gubernet: ſicut aīus
in nobis:Oī vaniſſime:q cū eſt inqt i nobis:ipſi ſumus: cuꝫ
exit emorimur. Ergo ⁊ ignis cuꝫ de mundo ꝑ fulgura profi
ciſcit̄:mūdus emorit̄. Hi philoſophorū errores ēt apud ec
cleſiā iduxerunt hereſes. Inde eonas ⁊ formę:neſcio q̄ ide
apud arriū trinitas noīs:⁊ apud Ualentinuꝫ platonicus fu
ror. Inde marcionis deꝰ melior de trāqllitate. a ſtoicis.n.
venerat:⁊ vt aīa interire dicat̄:epicurus obſeruat̄:⁊ vt car
nis reſurrectio neget̄:de vana oīuꝫ philoſophoꝝ ſchola ſu
mitur:⁊ vbi materia cuꝫ deo equatur Zenonis diſciplina
eſt:⁊ vbi quid de igneo deo legit̄. heraclitus iteruenit. Ea
dē materia apud hereticos ⁊ philoſophos volutatur:idem
⁊ tractatus implicantur.

⁋ De poetis. Cap. VII.

Poetę inde ſunt dicti:ſicut ait Tranquillus. Cū
primū hoīes exuta feritate rōneꝫ vite habe
re cępiſſent:ſeqꝫ ac deos ſuos noſſe:cultū mo
dicuꝫ ac ſermonē neceſſariū cōmēti ſibi vtri
uſqꝫ magnificentiā ad religionē deoꝝ ſuoꝝ
excogitauerunt. Igit̄ vt tēpla illis domibus
pulchriora ⁊ ſimulacra corporibus ampliora faciebant:ita
elogo etiaꝫ q̄ſi auguſtiore honorādos putauerūt:laudeſqꝫ
eoꝝ ⁊ verbis illuſtrioribus ⁊ iocūdioribꝰ numeris extule
runt. Id genus qꝛ forma quadaꝫ efficit̄:quę poetes dr̄:poe
ma vocitatū ē:eiuſqꝫ fictores poetę. Uates a vi mētis ap
pellatos Uarro auctor eſt:vel a viendis carminibꝰ.i.flectē
dis:hoc eſt modulādis:⁊ proinde poetę latine vates: olim
ſcripta eoꝝ vaticinia dicebantur. ꝙ vi quadā ⁊ quaſi veſa
nia in ſcribendo cōmouerentur:vel ꝙ modis v̄ba cōnecte
rentur:viere.n.antiquis pro vincire ponentibus: etiaꝫ per
furorem diuini eodem erant nomine:quia ⁊ ipſi quoqꝫ ple
raqꝫ verſibus efferebant. Lyrici poetę dicti apo tu lyrin.i.
a varietate carminuꝫ. Unde ⁊ lyra dicta. Tragędi dicti:ꝙ
initio canentibus premiū erat hircus:queꝫ gręci tragos vo
cant. Unde ⁊ Oratiꝰ. Carmine qui tragico vileꝫ certauit
ob hircum. Iaꝫ dehinc ſequentes tragici multum honorē
adepti ſunt:excellentes in argumentis fabularuꝫ ad veri
tatis imagineꝫ fictis. Comędi appellati ſiue a loco qꝛ circū
pagos agebant:quos gręci comas vocant:ſiue a comeſſa
tione. Solebant eniꝫ poſt cibum homines ad eos audien
dos venire. Sed comici priuatoruꝫ hominū prędicāt acta
tragici vero res publicas ⁊ reguꝫ hiſtorias. Item tragicoꝝ
argumenta ex rebus luctuoſis ſunt:comicoruꝫ ex rebus lę
tis. Duo ſunt autē genera comicoruꝫ.i.veteres ⁊ noui. Uē
teres qui ⁊ ioco ridiculares extiterunt vt Plautus:actius
⁊ Terentius. Noui qui ⁊ ſatyrici a quibus generaliter vi
tia carpuntur:vt Flaccus:Perſius:Iuuenalis ⁊ alij. Hi.n.
vniuerſorum delicta corripiunt:nec vitabatur eis peſſimū
quęqꝫ deſcribere:nec cuiuſlibet peccata moreſqꝫ reprehē
dere. Unde ⁊ nudi pingūtur:eo ꝙ per eos vitia ſingula de
nudentur. Satyrici autem dicti:ſiue ꝙ pleni ſint omni fa
cundia:ſiue a ſaturitate ⁊ copia. De pluribus eniꝫ ſimul re
bus loquuntur:ſeu ab illa lāce quę diuerſis fruguꝫ vel po
moruꝫ generibus ad templa gentiliuꝫ ſolebat deferri: aut
a ſatyris nomen tractuꝫ:qui multa habēt ea quę per vino
lentiam dicuntur. Quidaꝫ auteꝫ poetę theologi dicti ſunt:
qm̄ de dijs carmina faciebant. Officiuꝫ autem poetę in eo
eſt vt ea quę vere geſta ſunt:in alias ſpecies obliquis figu
rationibus cū decore aliquo conuerſa tranſducant:vnde
⁊ Lucanus ideo in numero poetaruꝫ non ponitur: quia vi
detur hiſtorias compoſuiſſe non poema. Apud poetas aūt
tres characteres eſſe dicendi:vnuꝫ in quo tm̄ poeta loqui
tur. vt eſt in libris Uirgilij georgicoruꝫ. Aliuꝫ dramaticuꝫ
in quo nuſqꝫ poeta loquitur:vt eſt in comędijs ⁊ tragędijs
Tertium mixtum:vt eſt in ęneide. Naꝫ poeta illic ⁊ intro
ductę perſonę loquuntur.

⁋ De ſibyllis. Cap. VIII.

Sibyllę generaliter dicūtur omnes fęminę
vates lingua gręca. Naꝫ ſyos eolico ſermo
ne deus:belen gręci menteꝫ nuncupāt qua
ſi dei mentem. Proinde igitur quia diuinā
voluntatem hominibus interpretari ſole
bant:ſibyllę nominatę ſunt. Sicut eniꝫ om
nis vir prophetans vel vates dicitur vel ꝓ
pheta:ita omnis fęmina prophetās ſibylla vocatur. Quod
nomen ex officio non ex proprietate vocabuli eſt. Decem
autem ſibyllę a doctiſſimis auctoribus fuiſſe traduntur.
Quaruꝫ prima de perſis fuit. Secunda libyca. Tertia del
phica:i tēplo delphi apollinis genita:quę ante troiana bel
la vaticinata eſt:cuius plurimos verſus operi ſuo homerꝰ
inſeruit. Quarta cimmeria i italia. Quinta erythrea noīe
eriphyla:i babylone orta:q̄ gręcis iliū petētibus vaticinata
eſt:periturā eſſe troiā ⁊ Homeꝝ mēdacia ſcripturū. Dicta
āt erythrea:qꝛ in eadē inſula eiꝰ inuēta ſunt carmina. Sex
ta ſamia:q̄ phemonoe dicta eſt a ſamo iſula:vñ fuit cogno
minata. Septima cumana noīe amalthea quę nouē libros
attulit Tarquinio priſco in quibus erant decreta romana
cōſcripta. Ipſa eſt ⁊ cymęa:de q̄ Uirgilius:Ultima cymęi
venit iā carminis ętas. Dicta āt cumana a ciuitate cumas:
quę eſt in cāpania:cuiꝰ ſepulchruꝫ in ſicilia adhuc manet.
Octaua helleſpontia in agro troiano nata quę ſcribit̄ So
lonis ⁊ Cyri fuiſſe tpibus. Nona phrygia quę vaticinata ē
ancyrę. Decima tyburtina noīe albunea. Quaruꝫ oīuꝫ car
mina efferunt̄:in quibus de deo ⁊ de xp̄o ⁊ de gētibꝰ multa
ſcripſiſſe manifeſtiſſime cōprobantur. Celebrior autem in
ter cęteras ac nobilior erythrea perhibetur.

⁋ De magis. Cap. IX.

Magoꝝ p̄mus zoroaſtes rex bactrianorum:
quē Ninus rex aſſyriorū prelio interfecit:
de quo Ariſtoteles ſcribit ꝙ vicies cētum
milia verſuū ab ipſo condita indicijs volu
minū eius declarent̄. Hāc artē multa poſt
ſęcula Democritꝰ ampliauit qm̄ ⁊ hippocra
tes medicinę diſciplina effloruit. Apud aſ
ſyrios āt magicę artes copioſę ſunt:teſtante Lucano. Quis
noſcere fibra facta queat:quis ꝓdat aues quis fulgura cę
li ſeruet:⁊ aſſyria ſcrutetur ſidera cura. Itaqꝫ hęc vanitas
magicarum artium:ex traditione angelorum maloruꝫ in
toto terrarum orbe plurimis ſęculis valuit:⁊ per quandā
ſcientiam futurorum ⁊ infernorum ⁊ inuocationes eoruꝫ
inuenta ſunt aruſpicia:augurationes:⁊ ipſa quę dicunt̄ ora
cula ⁊ necromātia. Nec mirū de magoꝝ p̄ſtigijs:q̄ꝝ intan
tū ꝓdiere maleficioꝝ artes:vt ēt moyſi ſimillimis ſignis
reſiſterēt v̄tētes v̄gas i dracones:aq̄s i ſanguinē. Fert̄ ⁊ q̄

Ayuntamiento de Madrid

dam maga famoſiſſima Circe:quę ſocios Ulixis mutauit
in beſtias. Legiť ⁊ de ſacrificio qđ Arcades deo ſuo lyceo
imolabat:ex quo quicũqꝫ ſumerẽt:in beſtiaꝝ formas ꝯuer
tebanť. Hinc apparet nõ eſſe ĩ totum dubiũ qđ nobilis ille
poeta ſcripſit de q̃dã fęmina:q̃ magicis artibꝰ excellebat.
Hec ingt ſe carminibꝰ ꝓmittit ſoluere mẽtes. Quas velit
aſt alijs duras ĩmittere curas. Siſtere aquã fluuijs ⁊ ver
tere ſidera retro. Nocturnoſqꝫ ciet mãcs : mugire videbis
ſub pedibꝰ terrã: ⁊ deſcẽdere mõtibꝰ hornos. Quid plura?
Si credere fas eſt de phitoniſſa vt ꝓphetę Samuelis aĩaꝫ
de inferni abditis euocaret. ⁊ viuoꝝ ꝑſentaret ꝯſpectibus.
ſi tñ aĩam ꝓphetę fuiſſe credamꝰ ⁊ nõ aliquã phantaſmati
cã illuſionẽ ſathane fallacia factã. Prudẽtiꝰ quoqꝫ de mer
curio ſic ait. Tradiť hic extinctas ſũpto moderamine vir
gę. In lucẽ reuocaſſe aĩas. Aſt alios damnaſſe neci. Et poſt
paululũ adiecit. Murmure nã magico tenues excire figu
ras. Atqꝫ ſepulchrales ſcire ĩcantare fauillas. Uita itidem
ſpoliare alios ars noxia nouit. Magi ſunt q vulgo malefi
ci ob facinoꝝ magnitudinẽ nuncupanť. Hi ⁊ elemẽta ꝯcu
tiũt:turbãt mentes hoiuꝫ:ac ſine vllo veneni hauſtu violẽ
tia tñ carminis ĩterimũt. vñ ⁊ Lucanꝰ. Mens hauſti nul
la, ſanie polluta veneni ĩcantata perit. Demonibꝰ.n.accitis
audẽt ventilare: vt qſqꝫ ſuos perimat malis artibus inimi
cos. Hi etiã ſanguine vtunť ⁊ victimis: ⁊ ſępe cõtingũt cor
pora mortuoꝝ. Necromantij ſũt:quoꝝ ꝑcantatiõibꝰ videẽ
tur reſuſcitati mortui. diuinare ⁊ ad iterrogata reſpõdere.
Necro.n.gręce mortuus: mãtia diuiatio nuncupať : ad q̊s
ſuſcitãdos. cadaueri ſanguis adijciť. Nã amare demones
ſanguinẽ dicũt. Ideoqꝫ quotiẽs necromantia fit:cruor aq̃
miſceť vt colore ſanguinis faciliꝰ ꝓuocenť. Hydromantij
ab aq̃ dicti. Eſt.n.hydromãtia ĩ aquę ĩſpectiõe vmbras de
monũ euocare: ⁊ imagines vel ludificationes eoꝝ videre:
ibiqꝫ aliq̃ ab eis audire: vbi adhibito ſanguine ẽt inferos ꝑ
hibenť ſuſcitari. Qđ genus diuinatiõis a perſis dr̃ allatuꝫ.
Uarro dic̃ diuinatiõis q̃ttuor eẽ genera:terrã:aquã: aereꝫ
⁊ ignẽ. Hinc geomantiã:hydromantiã:aeromãtiã piromã
tiaꝫ dictã ꝯſtat. Diuini dicti:q̃ſi deo pleni. Diuinitate.n.ſe
plenos ſimulãt ⁊ aſtutia q̃daꝫ fraudulẽtia hoibꝰ futura cõ
iectant. Duo ſunt ãt genera diuinatiõis:ars ⁊ furor. Incan
tatores dicti ſũt q artẽ verbis peragũt. Arioli vocati ꝑꝑ ꝙ
circa aras idoloꝝ nefarias ꝑces emittunt: ⁊ funeſta ſacrifi
cia offerũt:hiſqꝫ celebritatibꝰ demonuꝫ reſpõſa accipiunt.
Aruſpices nũcupati q̃ſi horaꝝ ĩſpectores. Dies.n. ⁊ horas ĩ
agẽdis negocijs opibuſqꝫ cuſtodiunt: ⁊ qd ꝑ ſingula tẽpora
obſeruare debeat hõ intẽdũt. Hi ẽt exta pecuduꝫ ĩſpiciunt
⁊ ex eis futura ꝑdicunt. Augures ṽo ſunt q volatus auiũ ⁊
voces ĩtendũt aliaqꝫ ſigna reꝝ vel obſeruatiões ĩprouiſas
hoibꝰ occurrẽtes. Idẽ ⁊ auſpices. Nã auſpicia ſũt q̃ iter fa
ciẽtes obſeruãt. Dicta ſũt ãt auſpicia q̃ſi auiuꝫ aſpicia: ⁊ au
guria q̃ſi auiũ garria: hoc ẽ auiũ voces ⁊ linguas. Itẽ augu
riũ q̃ſi auigeriũ qđ aues gerũt. Duo ſũt ãt gnã auſpicioruꝫ:
vnũ ad oculos:alteꝝ ad aures ꝑtinẽs. Ad oculos.ſ.volatꝰ:
ad aures vox auiũ. Phytones:a pythio apolline dicti: ꝙ is
auctor fuerit diuinãdi. Aſtrologi dicti eo ꝙ ĩ aſtris augurã
tur. Genedliaci appellati ꝑꝑ nataliũ ꝯſiderationẽ dierũ. Ge
neſes.n.hoiuꝫ ꝑ duodecim cęli ſigna deſcribũt: ſiderumqꝫ
curſu naſcẽtiũ mores actꝰ ⁊ euẽtus ꝑdicare conanť. i. quis
q̃li ſigno fuerit natꝰ:aut quẽ effectũ hẽat vitę q naſciť. Hi
ſunt q vulgo mathematici vocanť:cuiꝰ ſuꝑſtitiõis genꝰ cõ
ſtellatiões latini vocãt:idẽ notatiões ſiderũ:quomõ ſe ha
beat cũ quiſqꝫ naſciť. Primũ aũt:ideꝫ ſtellaꝝ ĩterꝑtes ma
gi nũcupabanť:ſic̃ de his legiť q in euãgelio natũ xp̃m an
nũciauerũt:poſtea hoc noĩe ſoli mathematici: Cuius artis
ſciẽtia vſqꝫ ad euãgeliũ fuit ꝯceſſa: vt xp̃o edito nemo exin
de natiuitatẽ alicuiꝰ de celo iterꝑtaretur. Horoſcopi dicti:
ꝙ horas natiuitatis hoiuꝫ ſpeculanť diſſimili ⁊ diuerſo fa

tu. Sortilegi ſunt:q ſub noĩe ficte religiõis ꝑ q̃ſdaꝫ q̃s ſan
ctoꝝ ſortes vocãt:diuinatõis ſcientiã profitenť:aut quarũ
cũqꝫ ſcripturaꝝ ĩſpectiõe futura ꝓmittũt. Saliſatores vo
cati ſunt:qr dũ eis mẽbroꝝ quecũqꝫ ꝑtes ſalierint: aliqd ſi
bi exinde ꝓſpeꝝ ſeu triſte ſignificare ꝑdicũt. Ad hec ãt oĩa
ꝑtinẽt ⁊ ligaturę execrabiliũ remedioꝝ q̃ ars medicoꝝ cõ
demnat:ſiue ĩ ꝑcantatiõibus ſiue ĩ characteribꝰ vel in qui
buſcunqꝫ rebꝰ ſuſpẽdendis atqꝫ ligãdis. In qbꝰ oibus ars
demonũ eſt ex q̃dã peſtifera ſocietate hoiuꝫ ⁊ angelorum
malorũ exorta. Uñ cuncta vitãda ſũt a xp̃iano ⁊ omni pe
nitꝰ execratiõe repudiãda atqꝫ dãnanda. Auguria ãt auiũ:
phryges ꝑmi iuenerunt. Preſtigiũ ṽo mercuriꝰ ꝑmus dr̃ ĩ
ueniſſe. Dictũ ãt preſtigiũ ꝙ ꝑſtringat aciẽ oculoꝝ. Aruſpi
cinę artẽ ꝑmus etruſcis tradidiſſe dr̃ qdaꝫ tages: hic ex ho
ris aruſpicinã dictauit: ⁊ poſtea nõ apparuit. Nã dicitur fa
buloſe arante quodã ruſtico ſubito hũc ex glebis exiluiſſe
⁊ aruſpicinã dictaſſe qua die ⁊ mortuus ẽ. Quos libros ro
mani ex etruſca lingua in propriam mutauerunt.

De paganis. Cap. X.

Pagani ex pagis athenieñſiũ dicti vbi exorti
ſunt. Ibi.n. ĩ locis agreſtibꝰ ⁊ pagis gentiles
lucos idolaqꝫ ſtatuerũt: ⁊ a tali initio voca
bulũ pagani ſortiti ſunt. Gẽtiles ſũt q ſine le
ge ſũt. ⁊ nõdũ crediderũt. Dicti ãt gẽtiles qr
ita ſũt vt fuerũt geniti.i.ſic̃ ĩ carne deſcẽde
runt ſub peccato.i.idolis ſeruiẽtes ⁊ nec dũ
regenerati. Proinde gẽtiles ꝑmitꝰ nũcupanť. Ipſi dicunť
gręce ethnici. Ethnici.n.ex gręco ĩ latinũ interꝑtanť genti
les. Ethnos.n.gręce gens diciť. Poſt fidẽ aũt non debere
vocari gẽtes ſiue gẽtiles eos q ex gẽtibus credũt:ſicut poſt
fidẽ dici iã nõ põt iudęus:teſtãte paulo ap̃lo: ⁊ dicente iam
xp̃ianis. Quoniã cũ gẽtes eſſetis: hoc ẽ ĩfideles. Apoſtate
dicunť q poſt baptiſmũ xp̃i ſuſceptũ ad idoloꝝ cultuꝫ ⁊ ſa
crificioꝝ ꝯtaminatões reuertunť. Eſt ãt nomẽ gręcum.

De dijs gentium. Cap. XI.

Quos aũt pagani deos aſſerunt: hoies olim
fuiſſe ꝓdunť: ⁊ ꝑ vniuſcuiuſqꝫ vita vł me
ritis coli apud ſuos poſt morteꝫ ceperũt: vt
apud egyptũ iſis:apđ cretã iouis : apđ mau
ros iuba:apud latinos faunus:apđ romãos
qrinus. Eodẽ quoqꝫ mõ apđ athẽas miner
ua:apud ſamũ Iuno:apđ paphũ venꝰ:apud
lẽnos vulcanꝰ:apud naxos liber:apud delos apollo. In q̊ꝝ
ẽt laudibꝰ acceſſerũt ⁊ poete: ⁊ cõpoſitis carminibꝰ in cęlũ
eos ſuſtulerũt. Nã quorundã adinuẽtões artiũ cultũ pepe
riſſe dicunť: vt eſculapio medicina: vulcano fabrica. Ab ac
tibus ãt vocanť: vt mercuriꝰ ꝙ mercibus preeſt: liber a li
bertate. Fuerunt ẽt ⁊ qdã viri fortes aut vrbiũ ꝯditores: q
bus mortuis hoies q eos dilexerunt: ſimulacra finxerunt:
vt haberent aliqđ ex imaginũ ꝯtẽplatione ſolatiũ: ſꝫ paula
tim hunc errorẽ ꝑſuadẽtibus demonibꝰ ita ĩ poſteris ꝯſtat
irrepſiſſe: vt quos illi ꝓ ſola nois memoria honorauerunt:
ſucceſſores deos exiſtimarẽt atqꝫ colerẽt. Simulacrorum
vſus exortꝰ ẽ: cũ ex deſiderio mortuoꝝ ꝯſtituerenť imagi
nes vel effigies tãqꝫ ĩ cęlũ receptis: ꝑ qbꝰ ſe ĩ terris demo
nes colẽdi ſuppoſuerũt. ⁊ ſibi ſacrificari a deceptis ⁊ ꝑditis
ꝑſuaſerũt. Simulacra ãt a ſilitudie nũcupata eo ꝙ manu
artificis ex lapide alia ve mã̃ eoꝝ vultꝰ imitãť. i. q̊ꝝ hono
re fingũť. Ergo ſimulacra vł ꝓ eo ꝙ ſũt ſilia: vel ꝓ eo ꝙ ſi
mulata atqꝫ ꝯficta: vñ ⁊ falſa ſũt. Et notãdũ ꝙ latinꝰ ſmo
ſit ⁊ nõ hebreus. Apđ eos.n.idolũ ſiue ſimulacrũ ſemel dr̃.
Iudei dicũt ꝙ iſmahel ꝑmꝰ ſimulacrũ luto fecerit. Gẽtiles
ãt ꝑmũ ꝓmetheũ ſimulacra hoiuꝫ de luto finxiſſe ꝓhibẽt:
ab eoqꝫ natã eẽ artẽ ſimulacra ⁊ ſtatuas fingẽdi. Uñ ⁊ poe
te ab eo hoies primum factos eſſe confingunt figurate: pro
pter effigies. Apud gręcos autem cecrops: ſub quo primuꝫ

Ayuntamiento de Madrid

in arce oliua orta eſt:ꝛ athenieſiũ vrbs ex minerue appel
latiõe nomẽ ſortita ẽ. Hic p̃m⁹ oĩu ioue appellauit: ſimu
lacra repperit:aras ſtatuit:victimas ĩmolauit:nequaq̃ꝫ iſti
uſmodi reb⁹ ĩ grecia vnq̃ꝫ viſis. Idolatria idoloꝝ ſeruitus
ſiue cultura ĩterpretaẽ. Nã latria grece:latine ſeruit⁹ dr̃: q̃
quantũ ad vaꝫ religionẽ attĩet:nõ niſi vni ꝛ ſoli deo dbeẽ.
Hãc ſicut impia ſupbia ſiue hoĩuꝫ ſiue demonũ ſibi exhi
beri vel iubet vel cupit:ita pia humilitas vel hoĩuꝫ vel an
geloꝝ ſanctoꝝ ſibi oblatã recuſat ꝛ cui debeẽ oſtẽdit. Ido
luꝫ aũt ẽ ſimulacrũ:qd̃ humana effigie factũ ꝯſecratũ eſt
iuxta vocabuli ĩterp̃tationẽ. Idos.n.grece formã ſonat ꝛ
ab eo p diminutionẽ idolũ deductũ:eque apud nos formu
laꝫ facit. Igiẽ oĩs forma vel formula idolũ ſe dici expoſcit.
Inde idolatria oĩs circa oẽ idolũ famulat⁹ ꝛ ſeruitus. Qui
daꝫ vo latini ignorãtes grece imperite dicũt idolũ ex dolo
ſumpſiſſe nomẽ:q̃ diabolus creature cultũ diuini nominis
inuexit. Demões a grecis dictos aiunt: q̃ſi Δαιμοναϭ.i.
pitos ac reꝝ preſcios. Preſciũt.n.futura multa. Uñ ꝛ ſolẽt
reſpõſa aliq̃ dare. Ineſt.n.illis cognitio rerũ plus q̃ꝫ ĩfirmi
tati humane-partim ſubtilioris ſenſus acumine: partiꝫ ex
periẽtia lõgiſſime vite:partiꝫ p dei iuſſũ angelica reuelatio
ne. Hi corpoꝝ aereoꝝ nã vigẽt. Ante trãſgreſſionẽ qdẽ ce
leſtia corpora gerebãt:lapſi vo ĩ aereã q̃litatẽ ꝯuerſi ſunt:
nec aeris illius puriora ſpacia:ſꝫ iſta caliginoſa tenere per/
miſſi ſunt:q eis q̃ſi carcer eſt:vſq̃ꝫ ad tp̃s iudicij. Hi ſunt p̃
uaricatores angeli:quoꝝ diabolus p̃nceps ẽ. Diabolus he
braice dr̃ deorſũ fluens:qꝛ quietus ĩ celi culmine ſtare ꝯtem
pſit:ſꝫ ſupbie pondere deorſũ corruẽs cecidit. Grece vero
diabolus criminator vocaẽ:vel ꝙ crimina ĩ que ipſe illicit
ad deũ referat:vel qꝛ electoꝝ ĩnocentiã criminib⁹ fictis ac
cuſet. Uñ ꝛ ĩ apocalypſi voce angelica diciẽ. Proiect⁹ ẽ ac
cuſator fratruꝫ noſtroꝝ q accuſabat illos ĩ ꝯſpectu dei nr̃i
die ac nocte. Sathanas ĩ latinũ ſonat aduerſari⁹ ſiue trãſ
greſſor. Ipſe ẽ.n.aduerſarius q eſt v̾itatis inimic⁹:ꝛ ſp ſctõ
ruꝫ v̾tutibus ꝯtraire nitiẽ. Ipſe ꝛ trãſgreſſor qꝛ p̃uaricator
effect⁹:ĩ v̾itate qua ꝯditus eſt non ſtetit. Idẽ ꝛ tentator: qꝛ
tentãdaꝫ iuſtoꝝ innocentiã poſtulat:ſic̃ in iob ſcribiẽ. An/
tichriſtus appellaẽ:qꝛ ꝯtra xp̃ꝫ vẽturus ẽ: non quõ qdam
ſimplices ĩtelligũt:antichriſtũ ideo dictũ ꝙ ante xp̃ꝫ vẽtu
rus ſit.i.poſt eũ veniat xp̃us. Nõ ſic:ſꝫ antichriſt⁹ grece dr̃
qd̃ ẽ latine ꝯ̃rius xp̃o. Anti.n.grece:ĩ latinũ ꝯtra ſignificat.
Chriſtũ.n.ſe mentieẽ dũ venerit:ꝛ ꝯtra eũ dimicabit: ꝛ ad
uerſabiẽ ſacramẽtis xp̃i vt v̾itatis eius euãgeliũ ſoluat. Nã
ꝛ tẽpluꝫ hieroſolymis reparare ꝛ oẽs veteris legis cerimo
nias reſtaurare tentabit. Sꝫ ꝛ ille antixp̃s ẽ q negat eẽ do
minũ xp̃m. Cõtrarius.n.xp̃o eſt. Oẽs.n.q exeũt de eccl̃ia:
ꝛ ab vnitate fidei p̃cidunẽ:ꝛ ipſi antixp̃i ſunt. Bel idolũ ba
byloniũ eſt:qd̃ ĩterp̃taẽ vetus. Fuit.n.hic belus pater nini
p̃mus rex aſſirioꝝ quẽ qdaꝫ ſaturnũ appellant:qd̃ nomẽ ꝛ
apud aſſyrios ꝛ apud afros poſtea cultũ eſt. Uñ ꝛ lĩgua pu
nica bal deus diciẽ. Apud aſſyrios aũt bel vocaẽ q̃dã ſacro
rum ſuoꝝ rõne:ꝛ ſaturnus ꝛ ſol. Beelphegor interp̃taẽ ſi/
mulacrũ ignominie. Idolũ.n.fuit mo ab cognomẽto baal
ſup montẽ phogor:quẽ latini priapuꝫ vocãt deum hortoꝝ.
Fuit ãt de lampſaco ciuitate helleſpõti:de q̃ pulſus ẽ:ꝛ pp
virilis membri magnitudinẽ in numerũ deorũ ſuorũ eum
greci trãſtulerũt ꝛ in noĩe ſacrauerũt hortoꝝ. Uñ ꝛ dr̃ pre
eſſe hortis pp eorũ fecunditatẽ. Beelzebub idolũ fuit acca
ron-qd̃ interp̃taẽ vir muſcaruꝫ. Zebub.n.muſca vocatur.
Spurciſſimũ igiẽ idoluꝫ:iõ vir muſcarũ vocaẽ: pp ſordes
idolatrie:ſiue pp ĩmũdiciã. Belial ſine iugo. Belial hebrai
ce bel dr̃ idolũ niniuitarũ. Behemoth ex hebrea voce ĩ la/
tinã linguã aĩal ſonat:pp ꝙ de excelſis ad terrena cecidit:
ꝛ p merito ſuo vt aĩal brutũ effect⁹ ſit. Ipſe eſt ꝛ leuiathan
.i.ſerpẽs de aq̃s:qꝛ ĩ huius ſeculi mari volubili verſaẽ aſtu
tia. Leuiathan autem interpretatur additamentũ eorum

quorũ.ſ.niſi hoĩum quibus in paradiſo ſemel p culpã p̃ua/
ricationis intulit mortẽ:ꝛ hanc vſq̃ꝫ ad eternã mortẽ quo
tidie pſuadẽdo adijcit vel extendit. Quedã aũt noĩa deoꝝ
ſuoꝝ gentiles p vanas fabulas ad rõnes phyſicas conanẽ
traducere:eaq̃ꝫ in cauſis elemẽtoꝝ cõpoſita eſſe interp̃tãẽ
ſꝫ hoc a poetis totũ fictũ eſt:vt deos ſuos ornarent aliqui
bus figuris:quos p̃ditos ac dedecoris ĩfamia plenos fuiſ/
ſe hiſtorie confitenẽ. Omnio.n.fingẽdi locus vacat vbi ve
ritas ceſſat. Saturnus origo deoꝝ ꝛ toti⁹ poſteritatis a pa
ganis deſignatur. Hunc latini a ſatu appellatũ ferunt: q̃ſi
ad ipm ſatio oĩuꝫ p̃tineat rerũ:vel a tẽporis longitudine ꝙ
ſatureẽ annis. Uñ ꝛ eũ greci cronos nomẽ habere dicũt.i.
tp̃s:ꝙ filios ſuos fertur deuoraſſe:hoc ẽ:annos quos tp̃s p
duxerit in ſe reuoluit. vel eo ꝙ ſemina vnde oriunẽ iteruꝫ
redeũt. Hũc celi p̃ris abſcidiſſe genitalia dicũt: qꝛ nihil in
celo de ſeminib⁹ naſciẽ. Falcẽ tenet ĩquiũt:pp agriculturã
ſignificandaꝫ vel pp tp̃a ꝛ ãnos ꝙ ĩ ſe redeãt:vl̃ pp ſapiaꝫ
ꝙ intus acuta ſit. In aliq̃bus autem ciuitatibus ſaturno li
beros ſuos gentiles immolabãt: ꝙ ſaturnũ poete liberos
ſuos deuoraſſe ſolitũ tradiderunt. Jouis fertur a iuuando
dictus:ꝛ iupiter quaſi iuuans pater: hoc eſt oĩbus preſtãs.
Hunc ꝛ priuato titulo iouem optimũ dixerunt:duꝫ fuiſſet
inceſtor in ſuis:impudicus in extraneis:quẽ modo tauruꝫ
fingunt propter europe raptũ:fuit.n.in naui cuius inſigne
erat taurus:modo danaes per imbrem aureũ appetiſſe cõ
cubitũ:vbi intelligiẽ pudicitiã mulieris ab auro fuiſſe cor
ruptam:modo ĩ ſimilitudineꝫ aquile fuiſſe:propter ꝙ pue
rum ad ſtuprũ rapuerit:modo ſerpẽtẽ: qꝛ reptauerit:ꝛ cy/
gnum qꝛ cantauerit. Et ideo non figure iſte ſunt: ſed plane
de veritate ſcelera. Unde turpe erat tales deos credi: qua
les homines eſſe non debeant. Janum dicunt quaſi mũdi
vel celi vel menſium ianuam. Duas iani facies faciunt:pp
orientẽ ꝛ occidenteꝫ. Cum vero faciunt eum quadrifron/
tem ꝛ ianum geminum appellant:ad quattuor mundi par
tes hoc referunt vel ad quattuor elementa ſiue tempora.
Sed dum hoc fingunt:monſtrum:non deũ faciũt. Neptu
num aquas mundi predicant:ꝛ dictus ab eis neptunus q̃ſi
nube tonans. Uulcanum volunt ignem:ꝛ dictus vulcan⁹:
q̃ſi volans candor: vel quaſi volicanus:ꝙ per aereꝫ volet.
Ignis enim de nubibus naſcitur:vnde etiaꝫ Homerus di
cit eum precipitatuꝫ de aere in terras:ꝙ omne fulmen de
aere cadit. Jccirco aũt vulcanus de femore iunonis fingiẽ
natus:ꝙ fulmina de imo aere naſcuntur. Claudus autem
dicitur vulcanus:qꝛ per naturam nũq̃ꝫ eſt rectus ignis: ſꝫ
quaſi claudus:eiuſmodi ſpeciem motumq̃ꝫ habet. Jdeo ãt
in fabrorum fornace eundem vulcanum auctorẽ dicũt: qꝛ
ſine igne nullum metalli genus fundi extendiq̃ꝫ poteſt.
Pluton grece latine dieſpiter vel dis pater:queꝫ alij orcũ
vocant:quaſi receptorem mortiuꝫ. Unde ꝛ orca nuncupa
tur vas quod recipit aquas. Jpſe ꝛ grece charon. Liberũ a
liberamento appellatum volunt. ꝙ quaſi mares in coeun
do per eius beneficiũ emiſſis ſeminibus liberentur:ꝙ idẽ
liber muliebri ꝛ delicato corpore pingitur. Dicũt.n.mulie
res ei attributas:ꝛ vinum propter excitandam libidinem.
Unde ꝛ frons eius pampino cingitur:ſed ideo coronaꝫ vit
team ꝛ cornu habet:qꝛ cum grate ꝛ moderate vinum bibi
tur:leticiam preſtat:cum vltra modum:excitat lites.i.qua
ſi cornua dat. Jdem autem ꝛ lieus apo tu lyin.i.ab hac diſ
ſolutione:ꝙ multo vino mẽbra ſoluantur. Jſte ꝛ grece dio
nyſius:a monte indie nyſo:vbi dicitur eſſe nutritus. Cete/
rum eſt ꝛ nyſa ciuitas in qua colitur idem liber. vnde ꝛ ny
ſeus dictus eſt. Mercurius ſermo interpretatur. Nã ideo
mercurius quaſi medius currẽs dicitur appellatus: ꝙ ſer
mo currat inter homines medi⁹. Jõ ꝛ hermes grece:ꝙ ſer
mo vel interpretatio:que ad ſermonem vtiq̃ꝫ pertinet her
menia dicitur. Jdeo ꝛ mercibus preeſſe:quia inter vendẽ

Ayuntamiento de Madrid

tes ⁊ ementes ſermo fit medius. Qui iō fingiť habere pen
nas: qꝛ citius verba diſcurrūt: vñ ⁊ velox ⁊ errans inducit.
Alas eius i capite ⁊ in pedibus: ſignificare volucrē fieri per
aera ſermonem. Nunciū dictum: qm̄ per ſermonē oīa cogi
tata enūciant. Ideo aūt hūc furti magiſtꝝ dicūt: qꝛ ſermo
animos audiētiū fallit. Virgam tenet qua ſerpētes diuidit
.i. venena. Nā bellātes ac diſſidētes iterpretū oratōe ſedā
tur: vñ ⁊ ſm̄ Liuiū: legati pacis caduceatores dicūť. Sicut
enim p feciales bella idicebanť: ita pax p caduceatores fie
bat. Hermes aūt grece diciť apo tes hermēias: latine inter
pres q ob virtutē multarūqꝫ artiū ſcientiaꝫ trimegeſtus .i.
ter maximus noiatus eſt. Cur aūt eū capite canino fingūt:
hec ratio diciť: ꝙ inter omnia animalia canis ſagaciſſimuꝫ
genꝰ ⁊ perſpicax habeať. Martē deū belli eſſe dicūt ⁊ mar
tem appellatū: qꝛ per viros pugnať: vt ſit mars quaſi mas:
licꝫ ⁊ tria ſint genera cōſuetudinum ſicut ſcythaꝝ: vbi ⁊ fe
mine ⁊ viri i pugnā eunt. Amaçonuꝫ: vbi ſole femine. Ro
manoꝝ aliarūqꝫ gētiū: vbi ſoli mares. Item martē dicunt:
quaſi effectoreꝫ mortiū. Nam a marte mors nūcupať. Vñ
⁊ adulteꝝ dicūt: quia belligerātibus incertus ē. Et vero nu
do pectore ſtat: vt bello ſe quiſqꝫ ſine formidie cordis obij
ciat. Mars aūt apud grecos gradiuꝰ diciť: eo ꝙ i bello gra
dum inferant qui pugnant: aut ꝙ impigre gradianť. Apolli
nem quidē diuinatorem ⁊ medicū vellēt: ipſum tamē ſolē
etiā dixerūt: quaſi ſoluꝫ. Ipſuꝫ titan quaſi vnū ex titanis q
aduerſum iouem nō fecit. Ipſuꝫ phebū: quaſi ephebū: hoc
eſt adoleſcētem. Vñ ⁊ ſol puer pingiť: eo ꝙ quotidie oriať
⁊ noua luce naſcať. Pythiū quoqꝫ eūdem apollinē vocari
aiūt: a pythone imenſe molis ſerpēte: cuius nō magis vene
na qꝫ magnitudo terrebat. Hūc apollo ſagittaꝝ ictibꝰ ſter
nēs: nominis quoqꝫ ſpolia reportauit: vt pythius vocareť.
Vñ ⁊ ob hoc inſigne victorie pythia ſacra celebrāda cōſti
tuit. Dianā quoqꝫ ſororem eiꝰ ſimiliter lunā ⁊ viaꝝ preſidē
aiūt. Vñ ⁊ virginem eā volūt: ꝙ via nihil pariat: ⁊ iō ambo
ſagittas habere fingūtur: ꝙ ipſa duo ſidera de celo radios
vſqꝫ ad terras emittūt. Dianā āt vocatā: quaſi duanā: ꝙ lu
na die ac nocte appareat. Ipſaꝫ ⁊ lucinā aſſeuerant: eō ꝙ lu
ceat. Eandeꝫ ⁊ triuiam eo ꝙ tribus fingať figuris. De qua
Virgilius: tria virginis ora diane: qꝛ eadē luna: eadem dia
na ⁊ eadem pſerpina vocať. Sed cū luna fingiť: ſub luſtri
ſplendet amictu: cū ſuccicta iacit calamos latonia virgo ē:
cum ſubnixa ſedet ſolio plutonia cōiunx. Latonia aūt dia
na: eo ꝙ latōis fuerit filia: Cererē .i. terrā a creādis frugibꝰ
aſſerunt dictam: appellantes eam nominibus plurimis. Di
cunt etiam eam ⁊ opem: ꝙ opere melior fiat terra. Proſer
pinam: ꝙ ex ea proſerpant fruges. Veſtaꝫ ꝙ herbis vel va
rijs veſtita ſit rebus: vł a vi ſua ſtādo. Eādē ⁊ tellurē: ⁊ ma
trem magnā fingūt: turritaꝫ cū tympano ⁊ gallo ⁊ ſtrepitu
cymbaloꝝ. Matrē vocatā ꝙ plurima pariat: magnā ꝙ ci
buꝫ gignat: almaꝫ qa vniuerſa animalia fructibꝰ ſuis alit
Eſt eniꝫ alimentoꝝ nutrix terra. Et ſimulacrū eius cuꝫ cla
ui fingiť: qꝛ tellus hyeme claudiť: vere aperiť: vt fruges na
ſcanť. Et tympanuꝫ habet ſignificare volunt orbem terre
Et curru vehiť: diciť: quia ipa eſt terra que pendet in aere.
Et ſuſtineť rotis: qꝛ mūdus rotať ⁊ volubilis eſt. Et leōes
illi ſubijciunt manſuetos: vt oſtendant nullum genus eſſe
terre tam ferū quod nō ſubigi poſſit aut ſuperari ab ea. Et i
capite turritaꝫ geſtat coronā oſtēdit ſuppoſitas terre ciuita
tes quaſi inſignitas turribꝰ conſtare. Et ſedes fingūť circa
eaꝫ: quia cū omnia moueanť ipſam nō moueri. Et coriban
tes eius miniſtri cū ſtrictis gladijs eſſe fingūť vt ſignificeť
omēs pro terra ſua debere pugnare. Et gallos huic dee vt
ſeruirent fecerūt: ſignificant qui ſemine indigeant terram
ſequi oportere. In ea quippe omnia reperire. Et ſe apud eā
iactāt: precipiť inquiunt: vt qui terraꝫ colūt: ne ſedeāt: ſem
per eniꝫ eſſe quod agant. Cymbaloꝝ aūt ereoꝝ ſonitus: fer

ramentoꝝ crepitus in colendis agris: ⁊ ideo ere: ꝙ terrā an
tiqui colebāt ere prius qꝫ ferꝝ eſſet inuētum. Eandē veſtā
⁊ ignem eſſe phibēt: qꝛ terraꝫ ignē habere nō dubiuꝫ eſt: vt
ex etna vulcanoqꝫ datur intelligi. Et ideo virginē putāt: qꝛ
ignis inuiolabile ſit elementū: nihilqꝫ naſci poſſit ex eo qp
pe qui omnia q̄ arripuerit aſſumat. Ouidius in faſtis. Nec
tu aliud veſtam: qꝫ viuaꝫ intellige flammā. Nataqꝫ de flā
ma corpora nulla vides. Propterea ⁊ virgines ei ſeruire di
cūtur: eo ꝙ ſicut ex virgie: ita nihil ex igne naſcať. Iunonē
dicūt quaſi ianonem .i. ianuā: pro purgatiōibus feminarū:
eo ꝙ quaſi portas matronaꝝ pandat: ⁊ naturas nubētium
maritis: ſꝫ hoc philoſophi. Poete aūt iunoneꝫ iouis aſſerūt
ſororē ⁊ cōiugē. Ignē eniꝫ ⁊ aerē iouē: aquaꝫ ⁊ terrā iunonē
iterpretanť. Quoꝝ duoꝝ pmixtione vniuerſa gignūtur. Et
ſororē dicūt: ꝙ mūdi pars eſt. Cōiugē: ꝙ ꝯmixta corda iun
dit. Vñ ⁊ virgilius. Tū pater omnipotēs fecūdis imbribꝰ
ether. Cōiugis in gremiū lete deſcēdit. Minerua apō gre
cos athena dicitur .i. femina. Apud latinos aūt mineruam
vocarā quaſi deam: ⁊ munus artiū variaꝝ. Hāc enim inuē
triceꝫ multoꝝ ingenioꝝ perhibēt: ⁊ inde eaꝫ artem ⁊ ratio
nem iterpretāť: qꝛ ſine ratiōe nihil poteſt cōtineri. Que rō
qꝛ ex ſolo animo naſciť: animūqꝫ putāt eſſe i capite ⁊ i cere
bro ideo eam dicūt de capite iouis eſſe natam: quia ſenſus
ſapiētis qui inuēit omnia i capite eſt. In cuius pectore ideo
caput gorgonis fingiť: ꝙ illic eſt omnis prudētia que cōfun
dit alios: ⁊ imperitos ac ſaxeos comprobat: qō ⁊ i antiquis
imperatoꝝ ſtatuis cernimus i medio pectore lorice pp inſi
nuādā ſapiētiā ⁊ virtutē. Hec minerua ⁊ tritōia diciť. Tri
ton eni africe palus ē circa quā ferť virgiali appuiſſe etate:
pp qō tritonia nūcupata ē. Vñ ⁊ tāto pclinius dea credita
eſt: qoāto minus origo eius inotuit. Pallas aūt dicta vł ab
iſula pallene i thracia i q̄ nutrita ē: vel apo tu pallein to do
ry .i. ab haſte ꝯcuſſiōe: vel ꝙ pallātē gigātē occiderit. Vene
rē ex ide dicūt nūcupatā ꝙ ſine vi femina eē virgo nō deſi
nat. Hāc greci aphroditi vocāt: pp ſpumaꝫ ſanguis generā
teꝫ. Aphros .n. grece ſpuma vocať. Et aūt fingūt ſaturnū ce
lio pr̄i gēitalia abſcidiſſe: ⁊ ſanguinē fluxiſſe i mari: atqꝫ eo
ſpuma maris ꝯcreta venꝰ nata ē: illud aiunt: ꝙ p coitū ſalſi
hūoris ſuba ē: ⁊ ide aphroditi venerē dici: ꝙ coitus ſpuma
ē ſanguinis: q̄ ex ſuco viſceꝝ liqdo ſalſoqꝫ ꝯſtat. Iō autē ve
nerē vulcāi dicūt vxorē: qꝛ venereū officiū ñ niſi calore cō
ſiſtit: vñ ē. Frigidus i venerē ſenior. Nā ꝙ ſaturnꝰ diciť ce
lio pr̄i virilia amputaſſe que i mare cadētia venerē creaue
rūt iō fingiť: qꝛ niſi humor de celo i terrā deſcenderit: nihil
creať. Cupidinē vocatū ferūt pp amorē. Eſt eni demon for
nicatōis. Qui iō alatus pingiť: qꝛ nihil amātibꝰ leuiꝰ: nihil
mutabiliꝰ iueniť. Puer pingiť: qꝛ ſtultꝰ ē ⁊ irrōnabił amor
Sagittā ⁊ facē tenere fingiť: ſagittā qꝛ amor cor vulnerat:
facē qꝛ iflāmat. Pan dicūt greci: latini ſiluanū deuꝫ ruſtico
ruꝫ: quē i nature ſimilitudinē formauerūt. Vñ ⁊ pan dictꝰ
ē .i. omne. Fingūt eni eū ex vniuerſali elemētoꝝ ſpecie. Ha
bet eni cornua i ſimilitudinē radioꝝ ſolis ⁊ lune. Diſtictaꝫ
maculis habet pellē: pp ter celi ſidera. Rubet eius facies:
ad ſimilitudinē etheris. Fiſtulā ſeptē calamoꝝ geſtat: pro
pter harmoniā celi i qua ſeptē ſūt ſoni ⁊ ſeptē diſcrimia vo
cuꝫ. Villoſus ē qꝛ tellus ꝯueſtita eſt: ⁊ agiť vētis. Pars eiꝰ
iferior feda eſt: pp ter arbores ⁊ feras ⁊ pecudes. Caprinas
vngulas habet: vt ſoliditatē terre oſtēdat: quē volūt reꝝ ⁊
totius nature deū: vñ ⁊ pan quaſi omnia dicūt. Iſis lingua
egyptioꝝ terra appellať: quā iſin volūt eſſe. Fuit eniꝫ iſis
regina egyptiorum inachi regis filia que de grecia veniēs
egyptios litteras docuit: ⁊ terras colere iſtituit: propter qō
⁊ terram eius nomine appellauerunt. Serapis omniū ma
ximus egyptiorum deus. Ipſe eſt apis rex argiuorum qui
nauibus trāſiectus in egyptum cum ibideꝫ mortuus fuiſ
ſet: ſerapis appellatus eſt propterea qꝛ archa in q̄ mortuus

Ayuntamiento de Madrid

ponitur:quā ſarcophagū vocant:ſoꝛos gręce dicit̄:⁊ ibi euꝫ
venerari ſepultū cęperunt prius q̄ꝫ templū eius eſſet iſtru
ctū:velut ſoꝛos. Sꝫ apis ſoꝛapis p̄mo:deide vna littera cō-
mutata ſerapis dict⁹ eſt. Apis fuit apud ęgyptios taurus ſe
rapi ꝯſecratus ⁊ ab eo ita cognominatus: quē ęgyptij iſtar
numinis colebant:eo ꝙ de futuris daret quędam manife
ſta ſigna. Apparebat enim in memphis. Quē centū antiſti-
tes ꝓſequebant̄ ⁊ repēte velut lymphatici ꝑcinebant. Hu-
ius capitis imaginē ſibi in heremo videri fecerūt. Fauni a
fando velut apo tes phones dicti:ꝙ a voce:nō ſignis oſten
dere viderent̄ futura. Jn lucis eni cōſulebātur a paganis:⁊
reſpōſa illis nō ſignis ſꝫ vocibus dabāt. Geniū dicūt ꝙ qua
ſi vim habeat omniū reꝝ gignēdaꝝ:ſeu a gignēdis liberis.
Unde ⁊ geniales lecti dicebātur a gentib⁹: q nouo marito
ſternebant̄. Hęc ⁊ alia ſunt gentiliū fabuloſa figmēta quę
īterpꝛetata ſic habent̄ vt ea nō itellecta dānabiliter tamē
adoꝛēt. Fatū aūt dicūt eſſe quicqd dij fant̄: quicqd iupiter
fatur. A fando igit̄ fatū dicūt.i.a loquendo. Qđ niſi hoc no
mē iam in alia re ſoleret intelligi quo coꝛda hominū volu-
mus inclinare:ratiōabl'r poſſemus a fando fatuꝫ apellare.
Nō eni abnuere poſſumus eſſe ſcriptū in litteris ſanctis: ſe
mel locutus eſt deus:duo hęc audiui:⁊ cętera. Qđ eni dcm̄
eſt:ſemel locutus eſt:intelligit̄ immobiliter:hoc eſt incom
mutabiliter eſt locut⁹:ſicut nouit incōmutabiliter oia q̄ fu
tura ſunt ⁊ quę ipſe facturus ē. Tria aūt fata fingūt i colo:⁊
fuſo:digitiſqꝫ fila ex lana toꝛquētibus:ꝓpter tria tempoꝛa:
p̄teritū:qđ in fuſo iam netū atqꝫ inuolutū eſt:p̄ſens:qđ iter
digitos nentis trayicit̄: futurū in lana q̄ colo implicata ē:⁊
qđ adhuc ꝑ digitos nentis ad fuſum tāq̄ꝫ pręſens ad pręte-
ritū trayciendū eſt. Parcas dicūt cata antiphraſin appella
tas ꝙ minime parcāt. Quas tres eſſe voluerūt:vnā quę vi
taꝫ hominis oꝛdiat̄:alterā quę cōtexat:tertiā quę rumpat.
Incipim⁹ eni cū naſcimur:ſumus cū viuimus: deſinim⁹ cū
interimus. Foꝛtunā a foꝛtuitis nomē habere dicunt: quaſi
deam quādaꝫ res humanas varijs caſibus ⁊ foꝛtuitis illu-
dentem. Unde ⁊ cęcam appellāt:eo ꝙ paſſim in quoſlibet
īcurrēs ſine vllo examine meritoꝝ ⁊ ad bonos ⁊ ad malos
venit. Fatū aūt a foꝛtūa ſeparāt: ⁊ foꝛtunā quaſi ſit i his q̄
foꝛtuitu veniūt:nulla palaꝫ cauſa. Fatū vero appoſituꝫ ſin
gul'⁊ ſtatutū aiūt. Aiūt ⁊ tres furias fęminas crinitas ſerpē
tibus pꝛopter tres effectus qui in animis hoīuꝫ ml'tas per-
turbatōes gignūt:⁊ interdū cogūt ita deliquere: vt nec fa
mę nec periculi ſui reſpectū habere ꝑmittāt. Jra quę vindi
ctā cupit:cupiditas quę deſiderat opes: libido quę appetit
voluptates:Quę ideo furię appellātur ꝙ ſtimulis ſuis mē-
tem feriant:⁊ quietā eſſe nō ſināt. Nymphas deas aquarū
putāt:dictas a nubib⁹. Nā ex nubibus aquę: vn̄ deriuatuꝫ
eſt:nymphas aquaꝝ deas:quaſi numina lymipharū. Jpſas
autē dicūt ⁊ muſas:quaa ⁊ nymphas:nec immerito. Nam
aquę motus muſicen efficit. Nymphaꝝ apud gētiles varia
ſunt vocabula. Nymphas quippe mōtiū oꝛeades dicūt:ſil-
uaꝝ dryades:fontiū hamadriades:campoꝝ naides:maris
nereides. Heroas dicūt a iunone traxiſſe nomē. Gręce eniꝫ
iuno hera apellat̄. Et ideo neſcio:quis filius eius ſm̄ gręco
rum fabulaꝫ heros fuit nūcupatus:hoc videlicet velut my
ſticū ſignificante fabula qđ aer iunoni deputet̄ vbi volunt
heroas habitare. Quo nomine appellāt alicui⁹ meriti ani-
mas defunctoꝝ quaſi heroas.i.viros aereos ⁊ cęlo dignos
pꝛopter ſapiētiaꝫ ⁊ foꝛtitudinē. Penates gentiles dicebant
omnes deos quos domi colebāt. Et penates dicti ꝙ eſſent
in penetrabilibus.i.in ſecretis. Hi dij quō vocabant̄ vel q̄
nomina habuerint ignoꝛat̄. Manes dicūt deos moꝛtuoꝝ
quoꝝ poteſtatem inter lunam ⁊ terram aſſerūt:a quibus ⁊
mane dictū exiſtimant:ꝙ putant habere:quia manus.i.ra-
rus eſt. Manes dictos ſiue qꝛ late manant ꝑ auras: ſiue qꝛ
mites ſunt:immanibus contrario nomine hoc appellatos.
Apuleius aūt ait eos cata antiphraſin dici manes:hoc ē mi
tes ac modeſtos cū ſint terribiles ⁊ immanes:vt parcas:vt
eumenidas. Laruas ex hominibus factos dęmones aiūt:
qui meriti mali fuerint:Quaruꝫ natura eſſe dicitur:terre-
re paruulos ⁊ in angulis garrire tenebroſis. Lamias quas
fabulę tradūt infantes coꝛripere ac laniare ſolitas: a laniā-
do ſpecialiter dictas. Piloſi qui gręce panite: latīe icubi ap
pellant̄:ſiue inui ab ineūdo paſſim cū aīalib⁹. Unde ⁊ icu-
bi dicūt̄ ab incubādo hoc eſt ſtupꝛādo. Sępe eni impꝛobi
exiſtūt etiā mulierib⁹:⁊ eaꝝ peragūt cōcubitū:quos dęmo
nes galli duſios nūcupant:qꝛ aſſiduę hāc peragūt immun
diciā. Quē aūt vulgo incubonē vocāt:hūc romani faunuꝫ
ficarium dicūt:ad quē Oꝛatius dicit. Faune nymphaꝝ fu
giētium amatoꝛ ꝑ meos fines:⁊ apꝛica rura lenis incedas.
Hunc alij ſatyrum vocant.

Incipit liber nonus.

De linguis gentium. Cap. I.

LInguarum di-
uerſitas exoꝛta ē in ędifica
tōe turris poſt diluuiū. Nā
p̄us q̄ꝫ ſupbia turris illius i
diuerſos ſignoꝝ ſonos hu-
manā diuideret ſocietateꝫ:
vna oīuꝫ nationū lingua fu
it q̄ hebręa vocat̄: qua pr̄i-
archę ⁊ pꝛophetę vſi ſūt nō
ſolū in ſermōib⁹ ſuis: verū
etiā i litteris ſacris. Jnitio
āt quot gētes: tot ligue fue
rūt. Deide plures gētes: q̄ꝫ
linguę:qꝛ ex vna lingua multę gētes ſunt exoꝛtę. Ligue āt
dictę i hoc loco ꝓ verbis quę ꝑ linguā fiūt genere locutōis
illo quo is qui efficit per id qđ efficit̄ nominat̄: ſicut os di-
ci ſolet ꝓ verbis:ſicut man⁹ pꝛo litteris. Tres ſunt aūt lin-
guę ſacrę:hebręa:gręca:latīa:quę toto oꝛbe maxime excel-
lunt. His eni trib⁹ linguis ſup crucē dn̄i a pilato fuit cauſa
eius ſcripta. Un̄ ⁊ pꝛopter obſcuritatem ſanctaꝝ ſcriptura
ruꝫ:harū triū linguaꝝ cognitio neceſſaria ē:vt ad alterā re
currat̄:dū ſi quā dubitationē nōis vel interpꝛetatiōis ſmo
vni⁹ linguę attulerit. Gręca aūt lingua īter cęteras gentiuꝫ
clarioꝛ habet̄. Eſt eni ⁊ latinis ⁊ omnib⁹ linguis ſonantioꝛ:
cuius varietas in quinqꝫ partib⁹ diſcernit̄. Quaꝝ pꝛima di
cit̄ cęnedo.i.mixta:ſiue cōmunis:qua omnes vtuntur. Se
cunda attica:videlicet athenienſis:qua vſi ſunt omnes gręç
cię auctoꝛes. Tertia doꝛica quā habēt ęgyptij ⁊ ſyri. Quar
ta ionica. Quinta ęolia qua ſe ęoliſti locutos dixerūt:⁊ ſunt
in obſeruatōe gręcę lingue eiuſmodi certa diſcrimina. Ser
mo enim eoꝛum ita eſt diſpartitus. Latinas auteꝫ linguas
quattuoꝛ eſſe quidam dixerunt:id eſt pꝛiſcam:latinam:ro
manaꝫ:mixtam. Pꝛiſca eſt qua vetuſtiſſimi italię ſub iano
⁊ ſaturno ſunt vſi incōdita: vt ſe habēt carmina ſalioꝛum.
Latina:quam ſub latino ⁊ regibus tuſcię:cęteri i latino ſūt
locuti:ex qua fuerūt.i z.tabulę ſcriptę. Romana quę poſt
reges exactos a populo romāo cępta eſt:quaꝫ neuius: plau
tus: ennius:virgilius poetę:⁊ ex oꝛatoꝛibus graccus cato ⁊
cicero vel cęteri effuderunt. Mixta quę poſt imperium la
tius pꝛomotum ſimul cum moꝛibus ⁊ hominibus in roma
nam ciuitatem irrupit:integritatem verbi per ſoleciſmos ⁊
barbariſmos coꝛrumpens. Omnes autem oꝛientis gentes
in gutture linguā ⁊ verba collidūt:ſicut hebręi ⁊ ſyri. Oēs
mediteranę gētes in palatū ſermōes feriunt ſicut gręci ⁊
aſiani. Oēs occidētis gētes verba in dētibus frāgunt:ſicut
itali ⁊ hiſpāi. Syrus ⁊ chaldęus:vicin⁹ hebꝛeo eſt in ſermo
ne conſonans in pleriſqꝫ ⁊ litteraruꝫ ſono. Quidam autem

Ayuntamiento de Madrid

arbitranꝫ linguã ipſam eſſe chaldeã:qꝛ abꝛaã de chaldeis
fuit.Oꝫ ſi hoc recipiꝫ:quõ in Daniele hebꝛęi pueri linguaꝫ
quã nõ nouerãt doceri iubẽtur:Oẽꝫ aũt linguã vnuſqſqꝫ
hoiuꝫ:ſiue gręcã ſiue latinã ſiue cęteraꝝ gentiũ.ant audiẽ-
do poteſt tenere:aut legẽdo:aut ex ꝑceptoꝛe accipere.Cuꝫ
aũt oiuꝫ linguaꝝ ſciẽtia difficilis ſit cuiqꝫ:nemo tamẽ tam
deſidioſus eſt vt in ſua gẽte poſitus ſuę gẽtis liguã neſciat.
Nã quid aliud putãdus eſt:niſi aĩalium brutoꝝ deterioꝛ:
Jlla enim ꝓprie vocis clamoꝛẽ exꝓrimũt:iſte deterioꝛ qui
ꝓpꝛię linguę caret notitia.Cuiuſmodi aũt lingua locutꝰ eſt
deus in ꝑncipio mũdi cũ diceret:fiat lux:difficile eſt iueni-
re.Nondũ enim erãt linguę.Jtẽ qua lingua iſonuit poſtea
exterioꝛibꝰ hominũ auribꝰ maxime ad ꝑmũ hoiẽꝫ loquẽs
vel ad ꝓphetas:vel dum coꝛpoꝛaliter iſonuit vox dicẽtis
dei:tu es filius meus dilectꝰ.vbi a qbuſdã crediꝫ illa ligua
vna ⁊ ſola quę fuit anteqꝫ eſſet linguaꝝ diuerſitas.Jn di-
uerſis aũt gẽtibus crediꝫ ꝙ eadẽ lingua illis deus loquaꝫ
qua ipſi hoies vtunꝫ vt ab eis ĩtelligaꝫ.Loquiꝫ aũt deus
hoibus nõ ꝑ ſubſtãtiã iuiſibilẽ:ſed ꝑ creaturã coꝛpoꝛaleꝫ ꝑ
quã etiã ⁊ hoibus apparere voluit qñ locutꝰ eſt.Dicit etiã
apoſtolus.Si linguis hominũ loquar ⁊ angeloꝝ:vbi q̃riꝫ.
qua ligua angeli loquãtur:nõ ꝙ angeloꝝ aliquę ligue ſint:
ſed ꝑ exaggerationẽ dꝫ.Jtẽ q̃riꝫ:qua ligua in futuꝝ hoies
loquanꝫ:nuſqꝫ reperiꝫ.Nã dicit aplus.Siue linguę ceſſa-
bũt.Jdeo aũt ꝑus de linguis ac deide de gẽtibus poſuimꝰ:
qꝛ ex linguis gẽtes:nõ ex gẽtibꝰ linguę exoꝛtę ſunt.

¶ De gentium vocabulis. Caplin. II.

Gens eſt mĺtitudo ab vno ꝑncipio oꝛta:ſiue
ab alia natiõe:ſm ꝓpꝛiã collectionẽ diſtin
cta:vt gręcię aſię.Hic ⁊ gẽtilitas diciꝫ.Gẽs
aũt appellata ꝓpter gñatiões familiaꝝ.i.a
gignẽdo:ſicut natio a naſcẽdo.Gẽtes aũt a
qbus diuiſa eſt terra.15.ſunt.De iafeth.30.
⁊ vna.de cham.27.de ſem.21.quę fiũt.73.
vel potius vt ratio declarat.72.totidẽqꝫ ligue ꝑ terras eẽ
cęperũt:queqꝫ creſcendo ꝓuintias ⁊ iſulas ipleuerũt.Filij
ſem qnqꝫ ſingulariter gẽtes ſingulas ꝓcreauerũt.Quoꝝ
ꝑmus elam:a quo elamitę ꝑncipes ꝑſidis:Secũdus aſſur.
a quo aſſyrioꝝ pullulauit iperiũ.Tertiꝰ arfaxat.a quo gẽs
chaldeoꝝ exoꝛta eſt.Quartꝰ ludi.a quo lydij.Quitus araꝫ
a quo ſyri:quoꝝ metropolis fuit damaſcus.Filij arã nepo
tes ſem.4.hus ⁊ vl ⁊ gether ⁊ meſa.Hus traconiditis ꝯdi-
toꝛ q iter palęſtinã ⁊ celeſyriã tenuit ꝑncipatũ.vñ fuit iob.
ſm qõ ſcriptũ eſt.Uir erat in terra hus noie iob.Secũdus
vl.a quo armenij.Tertius geter:a quo carmeni ſiue carię.
Quartus meſa:a quo ſũt hi q vocanꝫ meones.Poſteritas
arfaxat filij ſem heber nepos arfaxat:a quo hebꝛei ſũt.Je
ctan filiꝰ heber:a quo gẽs indoꝝ oꝛta ẽ.Sale filiꝰ iectan:a
quo bactriani:lꝫ eos alij ſcytharũ exules ſuſpicenꝫ.Jſma
el filiꝰ abꝛaam:a quo iſmahelitę:q nũc coꝛrupto noie ſara
ceni q̃ſi a ſara:⁊ agareni ab agar.Nabaioth filiꝰ iſmahel:a
quo nabathei q ab effrata i mari rubꝛo inhabitãt.Moab
⁊ ãmon filij loth:a qbus moabitę ⁊ ãmonitę.Edom filius
eſau:a quo idumęi.Hę ſũt gentes q̃ de ſem ſtirpe deſcẽdũt:
poſſidentes terrã meridianã:ab oꝛtu ſolis vſqꝫ ad fęnices.
Filij cham quattuoꝛ:ex qbus oꝛtę ſũt gẽtes hę.Chus a quo
ęthiopes ꝓgeniti.Meſraim:a quo ęgyptu ꝑhibẽtur exoꝛti
Futh a q̊ libij.Uñ ⁊ mauritanie fluuiꝰ vſqꝫ i pñs futh dꝫ:
oiſqꝫ circa eum regio futẽſis.Chanaan a quo afri ⁊ fęnices
⁊ chananeoꝝ decẽ gẽtes.Jtẽ ex nepotibꝰ cham.Filij chus
nepotis cham ſex.Filij chus ſaba et euilath ſabatha rema
ſaba cuca.Saba.a quo ꝓgẽiti ⁊ appellati ſabęi.de qbꝰ Uir
giliꝰ.Solis eſt thurea v̾ga ſabęis.Hi ſũt ⁊ arabes.Euilath:
a quo getuli in parte remotioꝛis africę heremo cohęrẽtes.
Sabatha.a quo ſabateni q nũc aſtabari noianꝫ.Rema v̾o
⁊ ſaba ⁊ cuça paulatiꝫ antiq̃ vocabula ꝑdiderũt:⁊ quę nũc
a veteribus habeant ign oꝛatur.Filij rema ſaba et dadan.
Hic autem ſaba per ſin litterram ſcribitu r in hebꝛęo.ille
autem ſuperioꝛ ſaba per ſamech:a quo appellantur ſabęi.
vocatur autem nũc:ſaba arabia.Dadan a quo gẽs eſt ethio
pię in occidentali plaga:Filij meſraim.Labin a quo libij q
quondam futhei vocabãꝫ.Ceſloim:a quo philiſtijm quos
veteres allophillos:nos modo coꝛrupte palleſtinos appel
lamus.De allophilis cęterę ſex gentes ignotę ſunt:quę bel
lo ęthiopico ſubuerſę vſqꝫ ad obliuionem pręteritoꝛum no
minũ peruenerunt.Filij chanaan vndeci:ex quo chanane
oꝛum decem gentes:quoꝛum terraꝫ his expulſis iudęi poſ
ſederunt.Quoꝛuꝫ pꝛimogenitus ſidon:a quo ſidones.Un
de vrbs eoꝛum in fenice ſidon vocatur.Secundus eth:a
quo ethei.Tertius iebus:a quo iebuſei:quoꝛum fuit irĺm.
Quartus amoꝛreus:a quo amoꝛrei.Quintus gergeſeus a
quo gergeſei.Sextus eueus a quo euei.Jpſi ſunt gabaoni
tę a ciuitate gabaon q ſupplices venerũt ad ieſũ.Septimꝰ
aracheus qui archas condidit oppidum contra tripolim i
radicibus libani ſituꝫ.Octauus aſeneus a quo aſenei.No
nus aradius:a quo aradij ſũt:qui aradum inſulam poſſide
rũt:anguſto freto a fenicis littoꝛe ſeparatã.Decimus ama
reus.a quo ſyrię nobilis ciuitas quę vocatur coelis.Unde
cimus amatheus.Hę ſunt gentes de ſtirpe chã quę a ſido-
ne vſqꝫ ad gaditanũ fretũ omnẽ meridianã partem tenẽt.
Jtem tribꝰ filioꝛũ iafeth.Filij aũt iafeth.vij.noiantur.Go
mer:ex quo galathę.i.galli.Magog a quo arbitrantur ſcy
thas ⁊ gotthos traxiſſe oꝛiginẽ.Madai a quo medos exiſte
re putant.Jauan a quo iones:qui ⁊ gręci.Unde ⁊ mare io-
niũ.Tubal:a quo hiberi q ⁊ hiſpani:licꝫ qdam ex eo ⁊ ita
los ſuſpicentur.Moloch:ex quo capadoces ſunt:Unde ⁊
vrbs apud eos vſqꝫ hodie maleca diciꝫ.Tiras ex quo tra
ces:quoꝝ non ſatis imutatũ vocabulũ eſt:quaſi tiraces.Fi
lij gomer nepotes iafeth:aſſenes:a quo ſarmatę:quos gręci
reginos vocant.Rifath:a quo paphlagones.Hotoꝛma:a q̊
ſunt friges.Filij iauan:eliſa a quibus gręci eliſei q vocantur
eolides.Unde ⁊ lingua quita gręce eolis appellaꝫ.Tarſis:
a quo cilices vt ioſephus arbitratur.Unde ⁊ metropolis ci
uitas eoꝛum tarſis diciꝫ.Cethim:a quo cithei.i.cypꝛij a q
bus hodie ⁊ vrbs cithiuꝫ nominaꝫ.Dodani:a quo rhodij
Hę ſunt gentes de ſtirpe iafeth:quę a tauro monte ad aqui
lonem mediã partem aſię ⁊ omnẽ europã vſqꝫ ad oceanuꝫ
bꝛitannicũ poſſident noĩa et locis et gentibꝰ relinquẽtes:d̾
quibꝰ poſtea imutata ſũt plurima:cętera permanẽt vt fue
rũt.Nam multarũ gentiũ vocabula partim manſerũt:ita
vt hodie appareat vnde fuerant deriuata ſicut ex aſſur aſſy
rij:ex heber hebꝛęi:partiꝫ vero tempoꝛis vetuſtate ita mu
tata ſunt vt vix homines doctiſſimi antiquiſſimas hiſtori
as perſcrutantes:nec omniũ:ſed nec aliquaꝝ ex iſtis oꝛigi
nes gentiũ potuerint repꝑire.Nam ꝙ ex filio cham q voca
batur meſraim ęgyptij ſint exoꝛti:nulla hoc reſonat oꝛigo
vocabuli:ſicut nec ęthiopũ:q dicunꝫ ad eum filiũ chaꝫ ꝑti
nere q chus appellatꝰ eſt.Et ſi omnia conſiderenꝫ:pĺima
tñ gentiũ mutata q̃ꝫ manẽtia vocabula apparẽt:qbꝰ poſtea
nomina diuerſa:diuerſa dedit ratio.Nãqꝫ indi ab indo flu
mine dicti ſũt:q ab occidentali parte eos includit.Seres a
pꝛopꝛio oppido nomen ſoꝛtiti ſũt:gens ad oꝛientẽ ſita:apd̾
quos de arboribus lana contexiꝫ:de quibꝰ eſt illud.Jgnoti
facie ſed non vellere ſeres.Gangaridę ꝑpĺi ſũt inter aſſyri
os idoſqꝫ ihabitãtes circa gangen fluuiũ.vnde etiam gan
garidę nũcupati ſũt.Hyrcani dicti ſũt a ſilua hyrcania vbi
ſũt pĺimę tigres.Bactriani ſcythę fuerũt qui ſuoꝛuꝫ factio
ne a ſedibꝰ ſuis pulſi iuxta bactron oꝛientis fluuiũ cõſede
runt:ex cuius vocabulo et nomen ſoꝛtiti ſunt.Huius gẽtis
rex fuit Zoꝛoaſtes inuentoꝛ magicę artis.Parti quoqꝫ et
ipſi a ſcythis oꝛiginem trahũr fuerunt einm eoꝛuꝫ exules:
quod etiam vocabulo eoꝛum manifeſtatur.Naꝫ ſcythico

Ayuntamiento de Madrid

ſermone exules parthi dicuntur. Hi ſimiliter vt bactriani
domeſticis ſeditionibꝰ ſcythia pulſi ſolitudinē iuxta hyrca
niā pmū furtim occupauerūt: deide plęraq; finiū etiā vtu
te obtinuerūt. Aſſyrij ab aſſur filio ſem vocati: gēs potētiſ/
ſima: quę ab eufrate vſq; ad indoꝝ fines oēs in medio te/
nuit regionē. Media rege ſuo cognominati putant̄. Nāq;
iaſon peliaci regis frater: a pelię filijs theſſalia pulſus ē cū
medea vxore ſua cuiꝰ fuit priuignus medus rex athenie/
ſiū: q poſt mortē iaſonis orietis plagam ꝑdomuit: ibiq; me
diā vrbē ꝯdidit gentēq; medoꝝ noīe ſuo appellauit. Sed
īuenimꝰ in geneſi: ꝙ madai auctor gētis medoꝝ fuit: a quo
⁊ cognominati vt ſuperius dcm̄ eſt. Perſę a pſęo rege ſunt
vocati: q e gręcia aſiā trāſiēs ibi barbaras gētes graui diu
turnoq; bello ꝑdomuit. Nouiſſime victor: nomen ſubiectę
gēti dedit. Perſę aūt ante cyꝝ ignobiles fuerūt. ⁊ nullius
iter gētes loci habebant̄. Medi ſemꝑ potētiſſimi fuerūt.
Caſdęi q nūc chaldęi vocant̄ a caſeth filio nachor fratris
abrahę cognominati ſūt. Sabęi dicti απο του σηνεσ θαι
qḋ eſt ſup licare ⁊ venerari: qr diuinitatē ꝑ ipoꝝ thura ve
neramur. Ipſi ſunt ⁊ arabes: qr in montibus arabię ſunt: q
vocant̄ libanus ⁊ antilibanus vbi thura colligunt̄. Syri
ab ſurim vocati perhibent̄: q fuit nepos abraā ex cethura
Quos aūt veteres aſſyrius: nūc nos vocamꝰ ſyros: a parte
totū appellantes. Hebręi vocati ſunt ab heber: q ꝓnepos
fuit ſem. iſrahelitę vero ab iſrael filio iſaac. Nā patriarchā
hebręoꝝ ꝯſtat fuiſſe iſrl: a quo. xii. iudęoꝝ tribꝰ iſrahelis vo
cabulū ſortiti ſunt. Iudęis aūt ſciſſura decē tribuum noīa
īpoſuit. Nā antea hebręi ſiue iſrahelitę nūcupabantur: ex
quo aūt in duo regna dei ppl'us diuiſus eſt tūc duę tribus
quę de ſtirpe iuda reges habebāt iudęoꝝ nomē ſortiti ſūt.
Reliqua pars decē tribuū quę i ſamaria ſibi regē ꝯſtituit
ob ppl'i magnitudinē p̄ſtinū nomē retinuit iſrl. Samarita/
noꝝ gēs ſumpſit exordiū ab aſſyrijs q trāſmigrati habita/
uerūt in ſamaria: q latine iterpretant̄ cuſtodes: eo ꝙ capti
uato iſrl iſti in terrā regionis eoꝝ ad cuſtodiā collocati ſūt.
Fęnix cadmi frater de thebis ęgyptioꝝ in ſyriā profectus
apud ſidonē regnauit: eoſq; ppl'os ex ſuo noīe fęnices: eāq;
ꝓuinciā fęniciā nūcupauit. Sidones aūt a ciuitate quę vo
cat̄ ſidon traxiſſe vocabulū perhibent̄. Saraceni dicti vl'
qr ex ſara genitos ſe ꝑdicent: vel ſicut gētiles aiūt: ꝙ ex ori
gine ſyroꝝ ſint: q̄ſi ſyrigenę. Hi ꝑ amplam ſolitudinē habi
tāt. Ipi ſunt ⁊ iſmahelitę vt liber geneſeos docet: ꝙ ſint ex
iſmahele. Ipſi cedareni a cedar filio iſmahelis. Ipſi agare
ni ab agar: q vt diximus ꝑuerſo noīe ſaraceni vocant̄: qr ex
ſara ſe genitos gloriant̄. Philiſtęi ipſi ſunt palęſtini: qr. p.
litterā ſmo hebręus nō hꝫ: ſed ꝓ eo phi gręco vtunt̄. Inde
philiſtęi ꝓ palęſtinis dicunt̄: a ciuitate vtiq; ſua. Idē ⁊ allo
phyli. i. alienigenę ob hoc qr ſemꝑ fuerūt inimici iſrael ⁊ lō
ge ab eoꝝ genere ac ſocietate ſeparati. Chananei appellati
de chanaan filio cham quoꝝ terrā iudęi poſſederūt. Ex cu
ius origine fuit emor pater ſichē a quo amorrei ſunt nūcu/
pati. Egyptij ab ęgypto quodā rege ſuo vocati ſunt. Nam
antea aerei dicebant̄. Interp̄tant̄ aūt lingua hebraica ęgy
ptij affligētes: eo ꝙ afflixerint dei populum p̄us q̄ꝫ diuino
auxilio liberarent̄. Armenius ex theſſalia vnꝰ de numero
ducū iaſonis: q ad colchos ꝓfecti ſunt: recollecta multitu
dine quę amiſſo rege iaſone paſſim vagabat̄: armeniā ꝯdi/
dit: gētiq; ex ſuo vocabulo nomē dedit. Limes eſt pſicus q
ſcythas ab eis diuidit: ſcythia cognominatus: a quo limite
ſcythę a qbuſdā ꝑhibent̄ vocati: gēs antiqſſima ſemꝑ habi
ta. Hi parthos bactrianoſq;: feminę aūt eoꝝ amazonū re
gna ꝯdiderūt. Maſſagetę ex ſcythaꝝ origine ſunt. Et dicti
maſſagetę q̄ſi graues. i. fortes getę. Nā ſic Liuius argentū
graue dicit. i. maſſas. Hi ſunt qui iter ſcythas atq; albanos
ſeptētrionalibus iugis īhabitāt. Amazones dictę ſunt ſiue
ꝙ ſimul viuerēt ſine viris q̄ſi amazoſę: ſiue ꝙ aduſtis dex

Amazones

terioribus mām̄is eſſent ne ſagittaꝝ iactus impediret̄: q̄ſi
ανευ μαζου. Nudabāt. n. quā aduſſerāt mām̄ā. Has Ti/
tianus vnimāmas dicit. Nam hoc eſt amazon: quaſi aneſ
mazoin. i. ſine mām̄a. Has iam nō eſſe ꝙ eaꝝ gētes partiꝫ
ab hercule partim ab achille vel ab alexādro vſq; ad iter
nitionē deletę ſunt in partes aſiatice. Scythię gentes quę
poſteros ſe iaſonis credūt albo crine naſcuntur ab aſſiduis
niuibus: ⁊ ipſius capilli color genti nomen dedit ⁊ inde di
cuntur albani. Hoꝝ glauca oculis ideſt picta ineſt pupilla
adeo vt nocte plus q̄ꝫ die cernāt. Albani aūt vicini amazo
nibus fuerūt. Ugnos antea hunnos vocamus: poſtremo a
rege ſuo abares appellatos: qui prius in vltima meotide
īter glacialē tanaim ⁊ maſſagetaꝝ īmanes ppl'os habitaue
rūt. Deinde ꝑnicibꝰ equis caucaſi rupibꝰ feras gētes alexā
dri clauſtra cohibente ruperūt ⁊ orientē. xx. ānis tenuerūt
captiuū: ⁊ ab ęgyptijs atq; ęthiopibus annuū vectigal exe/
gerūt. Troianorū gens antea dardana a dardano rege no/
minata. Nam dardanꝰ ⁊ iaſius fratres e gręcia profecti ex
his iaſiꝰ ad thraciam: dardanꝰ ad frigiam peruenit: ibiq; p̄
mus regnauit. Poſt quē filiꝰ eius erichthoniꝰ: deinde ne/
pos eiꝰ tros: a quo troiani nūcupati ſunt. Galathę galli eſſe
noſcunt̄: q in auxilium a rege bithynie euocati regnum cū
eo peracta victoria diuiſerūt: ſicq; deinde gręcis admixti:
p̄mū gallogręci: nūc ex antiquo galloꝝ noīe galathę nūcu
pant̄. Gręci ante theſſali a theſalo: poſtea a gręco rege gręci
ſūt nuncupati. Nā gręci ꝓprie theſſali dicti ſūt. Lapithas
aūt gentem theſſalię fuiſſe aiūt circa peneon amnem oliꝫ
inhabitātem: a lapitha apolinis filia nūcupatos. Sicyonij
gręci ſūt nuncupati a ſicyonio rege. Hi primū agialei voca
bantur: a rege agialeo q primꝰ ſicyonijs imperauit: a quo ⁊
agialea ciuitas nūcupata eſt: q̄ nūc peloponneſus vocatur
a pelope rege ſuo. Ipſi ſunt ⁊ archades ab archade rege io
uis ⁊ caliſtę filio dicti. Danai a danao rege vocati. Idem ⁊
argiui: ab argo cōditore cognominati. Poſtq̄ꝫ autē rex gręcorū apis mortuꝰ eſt: huic filius argus ſucceſſit in regnum:
⁊ ex eo argiui appellati ſūt: q etiā ab eis poſt obitū vt deus
haberi cępit: templo ⁊ ſacrificio honoratꝰ. Achei qui ⁊ achi
ui: ab acheo iouis filio dicti. Pelaſgi noīati: qr cū velis ſpā
ſis verno tēpore adueniſſe italiā viſi ſunt vt aues. Primo
eni eos Uarro italiā appuliſſe cōmemorat. Gręci vero pe
laſgos a pelaſgo iouis ⁊ lariſſę filio ꝑhibēt dictos. Myrmi
dones fuerūt achillis ſocij dolopes pyrri. Dicti autem ſūt
myrmidones ꝓpter aſtutiā quaſi myrmicę. i. formicę. Era
toſthenes aūt dicit dictos myrmidones a myrmidone du
ce iouis ⁊ eury meduſę filio. Cecropi athenienſiū regi ſuc
ceſſit agranus: cuiꝰ filia atthis nomine ⁊ regioni ⁊ genti no
men dedit. Et ex ea attici cognominati. qui ſunt athenien/
ſes. Ion vir fortis ex ſuo nomine: eoſdem athenienſes vo
cauit iones. Macedones a nomine emacionis regis antea
emaci nūcupati ſūt: poſtea macedones dicti a macedone
rege deucaliōis materno nepote. Epyrotę a pyrro achillis
filio priꝰ pyrridę. poſtea vero a pyrro rege ad italiam trāſi
re p̄ſumpſerūt. Dorus neptuni ⁊ ellepis filiꝰ fuit: vñ dori et
originē ⁊ nomen ducunt. Sūt aūt pars gręcię gentis ex qui
bus etiā cognominata ē tertia lingua gręcoꝝ: q̄ dorica ap
pellatur. Lacedęmōes a lacedęmone ſemelę ac iouis filio
dicti. Hi diu pſeuerantes i bello ꝯtra meſſenios veriti ne
diuturnitate pręlij ſpem prolis perderēt: p̄ceperunt vt vir
gines eoꝝ cū iuuenibus domi relictis cōcūberent: ſicq; ex
ꝓmiſcuo virginū ⁊ maritoꝝ cōcubitu: iuuenes de incertis
parentibus nati ſunt: ⁊ ex nota materni pudoris ſpartani
vocati ſunt. nam ipſos eſſe ſpartanos quos ⁊ lacedęmōes.
Spartanos vero propter repentinos aduentus aduerſus
cadmum: quaſi de terra cōtractos: ⁊ ex omni parte cōflui
tos ita vocatos. Thraces ex filio iafeth qui vocatꝰ ē tiras:
⁊ orti ⁊ cognominati vt ſuperius dictum eſt perhibētur: lꝫ

Ayuntamiento de Madrid

gentiles eos ex moribus ita dictos exiſtimēt ꝙ ſint truces,
Seuiſſimi.n.oium gētiū fuerūt. Unde ⁊ multa de eis fabu/
loſa memorant̄: ꝙ captiuos dijs ſuis litarēt: ⁊ humanū ſan
guinē in oſſib⁹ capitū potare ſoliti eēnt. De qbus Uirgili⁹.
Heu fuge crudeles terras: fuge litt⁹ auaꝝ: quaſi crudeliū ⁊
auaroꝝ. Jſtroꝝ gēs originē a colchis ducit: q miſſi ad argo
nautas pſequēdos: vt a pōto itrauerūt iſtrū fluuiū: a voca/
bulo amnis: quo a mari receſſerāt appellati ſunt. Romani
a romuli noīe nūcupati q vrbē romā ꝯdidit gētiqꝫ ⁊ ciuita
ti nomē dedit. Hi ante a ſaturno ſaturnij: a latino latini vo
cati ſunt. Nā latinus italię rex fuit: q ex ſuo noīe latinos ap
pellauit: q poſtea romani nuncupati ſunt. Hi ⁊ qrites dicti.
qꝛ quirinus dictus eſt romulus: ꝙ ſemꝑ haſta vtebat̄: quę
ſabinoꝝ ligua quiris dicit̄. Jtalus quoqꝫ ⁊ ſabinus ⁊ ſican⁹
fratres fuerūt: ex quib⁹ noīa populis ipoſita ⁊ regionibus
ſunt. Nā ab italo itali: a ſabino ſabini: a ſicano ſicani: qui et
ſiculi cognominati ſunt. Jdem ⁊ ſicilięſes. Tuſci italię gēs
eſt: a frequentia ſacroꝝ ⁊ thuris vocata.i. ἀπὸ τοῦ θύειν.
Umbri italię gēs eſt: ſed galloꝝ veteꝝ ꝓpago qui apēninū
montē icolūt: de quib⁹ hiſtorię perhibent: eo ꝙ tpe aquoſę
cladis imbrib⁹ ſupfuerint: ⁊ ob hoc vmbrios gręce noīatos
Marſi gēs italię: dicta a comite liberi marſia q vſum illis
vitiū oñdit: ⁊ ob hoc illi ſtatuā fecerūt: quā poſtea romani
vinctis marſis tulerūt. Marſos aūt gręci tuſcos vocant:
quaſi ὀφιούχους: ꝙ multos ſerpētes habeat: ⁊ ὄφις ſer/
pens dicat̄: illęſos aūt eſſe carminū maleficijs. Jnhabitant
aūt plagā apēnini mōtis ſimul cū vmbris. Gotthi a magog
filio iafeth noīati putātur: de ſimilitudine vltime ſyllabę
quos veteres magis getas q̄ꝫ gotthos vocauerūt: gens for
tis ⁊ potētiſſima: corpoꝝ molę ardua: armoꝝ genere terri/
bilis. De quib⁹ Lucanus. Hinc dacus ꝑmat: īde getes oc/
curat hiberis. Daci aūt gotthoꝝ ſoboles fuerunt: ⁊ dictos
putāt dacos quaſi dagos: qꝛ de gotthoꝝ ſtirpe creati ſunt.
De qbus ille. Jbis arctos ꝓcul vſqꝫ dagos. Beſſi barbari
fuerūt q a multitudine boum ſic vocati credūtur. De qb⁹
quidā. Qui colit terrę medio vel ille diuitis mlto boue pil/
leatus accola ripę. Gipedes pedeſtri prelio magis q̄ꝫ eque
ſtri ſunt vſi: ⁊ ex hac cauſa ita ſunt vocati. Sarmatę paten
tibus cāpis armati iequitabāt ꝑuſq̄ꝫ eos lētulus danubio
ꝓhiberet: atqꝫ īde ob ſtudiū armoꝝ ſarmatę nūcupati exi/
ſtimātur. Lanus fluuius fert̄ vltra danubiū: a quo alani
dicti ſunt: ſicut ⁊ populi ihabitātes iuxta lemannū fluuiū
alemāni vocātur. De qbus Lucanus. Deſeruere cauo tē/
toria fixa lemāno. Longobardos vulgo ferunt noīatos a
ꝓlixa barba ⁊ nunq̄ꝫ tōſa. Uādelicus amnis ab extremis
gallię erumpēs: iuxta quē fluuiū ihabitaſſe ⁊ ex eo traxiſſe
nomē vandali perhibētur. Germanię gentes dictę ꝙ ſint
īmania corpora īmaneſqꝫ natiōes: ſeuiſſimis durarę frigo/
ribus: q mores ex ipſo cęli rigore traxerūt: feroces animi ⁊
ſemꝑ idomiti raptu venatuqꝫ viuētes. Hoꝝ plurime gen/
tes varię armis: diſcolores habitu: liguis diſſonę: ⁊ origine
vocabuloꝝ incertę: vt tolerates: ſamſi: vari: quadi: tungri:
marcomāni: bruteri: camaſi: blangiani: tubātes: quoꝝ im/
manitas barbarie etiā in ipſis vocabulis horrorē quendā
ſignificat. Sueui pars germanoꝝ fuerūt in fine ſeptētrio/
nis: de qbus Lucanus: Fundit ab extremo flauos aqlone
ſueuos. Quoꝝ fuiſſe centū pagos ⁊ populos multi tradide
rūt. Dicti aūt ſueui putātur a monte ſueuo q ab ortu initiū
germanię facit: cui⁹ loca icoluerūt burgundiones quondā
a romanis ſubacta iteriore germania ꝑ caſtroꝝ limites po
ſiti a tyberio cęſare in magnā ꝯualuerūt gentē: atqꝫ ita no/
mē ex locis ſumpſerūt: qꝛ crebra ꝑ limites habitacula ꝯſti/
uta burgos vulgo vocāt. Hi poſtea rebelles effecti roma/
s: plus q̄ꝫ octoginta milia armatoꝝ ripę reni fluminis iſe
erūt: ⁊ nomē gētis obtinuerūt. Saxonū gens in oceani lit
toribus ⁊ paludibus inuijs ſita virtute atqꝫ agilitate habi
lis: vnde ⁊ appellata ꝙ ſit duꝝ ⁊ validiſſimum genus ho/
minū: ⁊ pręſtās cęteris piraticis. Franci a quodā ꝓprio du
ce vocari putātur. Alij eos a feritate moꝝ nūcupatos exi/
ſtimāt. Sunt enim in illis mores icoditi: nālis ferocitas
animoꝝ. Britānos qdam latine nominatos ſuſpicātur: eo
ꝙ bruti ſint: gens itra oceanū iterfuſo mari: quaſi extra or/
bē poſita: de qbus Uirgilius. Toto diuiſos orbe britānos.
Scoti ꝓpria lingua nomen habēt a picto corpore eo ꝙ acu
leis ferreis cum atramēto variaꝝ figuraꝝ ſtigmate anno/
tentur. Galli a cādore corporis nūcupati ſunt. Galla enim
gręce lac dicit̄. Unde ⁊ Uirgili⁹ ſic eos appellat: cum ait de
his. Tum lactea colla auro innectuntur. Scdꝫ diuerſitatē
enim cęli ⁊ facies hoium ⁊ colores: ⁊ corporum quātitates
⁊ animorum diuerſitates exiſtunt. Jnde romanos graues:
gręcos leues: afros verſipelles: gallos natura feroces atqꝫ
acriocres ingenio peruidem⁹: qđ natura climatū facit. Gal
li aūt ſenones antiqtus xenones dicebant̄: ꝙ liberum hoſ
pitio recepiſſent: poſtea.x.in.s.litterā commutata eſt. Uac
ca oppidum fuit iuxta pyreneum a quo ſunt cognominati
vaccei: de qb⁹ credit̄ dixiſſe poetā. Lateqꝫ vagātes vaccei.
Hi pyrenei iugis ꝑ amplam montis habitant ſolitudinē.
Jdē ⁊ vaſcones: q̄ſi vaccones.c.in.s.littera ꝯmutata. quos
Cneus pōpeius edomita hiſpania ⁊ ad triūphum venire fe
ſtinans de pyrenei iugis depoſuit: ⁊ ī vnū oppidū congrega
uit. Uñ ⁊ ꝯuenarū vrbs nomē accepit. Hiſpani ab hibero
amne: ꝑmum hiberi: poſtea ab hiſpalo hiſpani cognomina
ti ſunt. Gallici a candore dicti: vnde ⁊ galli. Reliquis enim
hiſpanię populis candidiores exiſtūt. Hi gręcā ſibi originē
aſſerūt. Unde ⁊ naturali īgenio callēt. Siquidē poſt finē
troiani belli teucrū mortē aiacis fratris iuiſū patri telamo
ni dū nō reciperet̄ in regnū: cyprū ꝯceſſiſſe: ibiqꝫ vrbem no
mine antiquę patrię ſalaminā ꝯdidiſſe īde galletiam ꝓfe/
ctus: expoſitis ſedib⁹ ex loco nomen genti dediſſe. Aſtures
gētes hiſpanię vocati eo ꝙ circa iſturā flumē ſepti mōtib⁹
ſiluiſqꝫ crebris ihabitēt. Cātabri gens hiſpanię a vocabulo
vrbis: ⁊ hiberi amnis: cui inſidūt appellati. Horum anim⁹
ꝑtinax ⁊ magis ad latrocinandū ⁊ ad bellandum: vel ad ꝑ
petiendū verbera ſemꝑ parati. Celtiberi ex gallis. celticis
fuerunt: quorum ex nomine appellata eſt regio celtiberia.
Nam ex flumine hiſpanię hibero vbi cōſederunt: ⁊ ex gal
lis qui celtici dicebantur: mixto vtroqꝫ vocabulo celtiberi
nuncupati ſunt. Afri appellati ab vno ex poſteris abrahę q
vocabatur afer q dicitur duxiſſe aduerſus libyaꝫ exercitū:
⁊ ibi victis hoſtibus cōſediſſe: eiuſqꝫ poſteros ex noīe atta
ui ⁊ afros ⁊ africā nuncupaſſe. Pęni aūt carthaginenſes ſūt
a fęnicibus nūcupati: q cū didone ꝓfecti ſūt. Tyrios vero
a tyria vrbe fęnicū nūcupatos: de qua ꝓfecti ſunt: ⁊ in afri
cę littus venerūt. Getuli getę dicunt̄ fuiſſe: q igenti agmīe
a locis ſuis nauib⁹ conſcendētes: loca ſyrtium ī libya occu
pauerunt. ⁊ qꝛ ex getis venerāt deriuato noīe getuli cogno
minati ſūt. Unde ⁊ opinio eſt apud gotthos ab antiqua co
gnatōe mauros cōſanguinitate ꝓpinquos ſibi vocare. Afri
cā aūt initio habuere libyes: deīde afri: poſt hoc getuli: po
ſtremum mauri ⁊ numides. Mauri ⁊ numide vt afri pu
tant: ſic ſumpſerunt ⁊ exordium ⁊ vocabulum. Nā poſtq̄ꝫ
in hiſpania hercules interijt: ⁊ exercitus eius compoſitus
ex varijs gentib⁹ amiſſo duce paſſim ſibi ſedes quęrebāt:
et ex eo numero medi ⁊ perſę ⁊ armeni nauib⁹ in africam
tranſuecti proxima mari loca occupauere. ſed perſę dum
materiam in agris pro conſtruendis domicilijs non inue
nirent: ⁊ ignara lingua cōmertium ꝓhiberent: per patētes
agros ⁊ diuerſas ſolitudines vagabantur: ⁊ a pabulationi
bus vagabundis ſemetipſos propria ligua numides appel
lauerunt: id eſt ſine oppido vagos ⁊ errantes. Medi autē
cum libijs ſe miſcuerant: qui proxima hiſpania habitabāt
quorū nomen paulatim libyes corrupere barbara lingua

Ayuntamiento de Madrid

mauros propter medos appellantes:licet mauri ob colorē a grecis vocarētur. Greci.n.nigrū mauron vocāt. Estifero ꝗppe calore afflati speciē atri coloris ducunt. Massylia ciuitas africe est non lōge ab atlante ⁊ hortis hesperidum:a qua ciuitate massyli vocati sunt:quos nos corrupte massulos vocamus:de ꝗbꝰ Uirgilius. Hinc mihi massylie gētis mōstrata sacerdos. Gaulalū:gētes sunt a meridie vsqꝫ oceanum hesperium ꝑuagātes. His nomē gauloen īsula dedit que est iuxta ethiopiā:vbi nec serpens nascit̄ nec viuit. Garamātes ppl̄i affrice sunt ꝓpe cirenas inhabitātes:a garamāte rege apollinis filio noīati:qui ibi ex suo noīe garama oppidū ꝯdidit. Sūt aūt ꝓximi gentibus ethiopū:de ꝗbus Uirgilius. Extremi garamātes. Extremi autem qꝛ seui ⁊ a cōsortio humanitatis remoti. Hispery vero sunt qui circa hispaniā cōmorant̄. Nā hispania hesperia dicit̄. Ethiopes dicti a filio cham ꝗ vocatꝰ est chus:ex quo originē trahūt. Chus enim hebraica līgua ethiops īterpretat̄. Hi quondā ab īdo flumine ꝯsurgētes:iuxta egyptū īter nilū ⁊ oceanū. in meridie sub ipsa solis vicinitate insederunt:quoꝝ tres sunt ppl̄i:hesperi:garamātes:⁊ idi. Hesperi sunt occidētis: garamātes tripolis:indi orıētis. Trogodite gētes ethiopū ideo nūcupati ꝙ tāta celeritate pollēt:vt feras cursu pedū assequantur. Panphagy ⁊ hi in ethiopia sunt:ꝗbus esca est ꝗcꝗd mādi potest:⁊ oīa fortuitu ignētia. vnde ⁊ appellati. Ictiophagi ꝙ venādo in mari valeāt:⁊ piscibꝰ tantū alant̄. Hi post indos mōtanas regiones tenēt:quos subactos alexander magnus:piscibꝰ vesci ꝓhibuit. Antropophagi gēs asperrima:sub regione syricū sita:qui qꝛ humanis carnibꝰ vescūtur:ideo antropophagi noīantur. Itaqꝫ sicut his:ita ⁊ ceteris gentibꝰ ꝑ secula aut a regibꝰ:aut a locis:aut a moribus:aut ex ꝗbuslibet alys causis īmutata vocabula sunt: ita vt ꝑma origo nominis eoꝝ tēpoꝝ vetustate nō pateat Jam vero hi ꝗ antipode dicūtur: eo ꝙ ꝯtrary esse vestigys nostris putātur:vt q̄si sub terris positi aduersa pedibꝰ nostris calcēt vestigia:nulla rōne credēdū est:qꝛ nec soliditas patit̄:nec centrū terre:sed neqꝫ hoc vlla historie cognitiōe firmat̄:sed hoc poete q̄si ratiocināndo ꝯiectāt. Titanas aūt quosdā in grecia ferūt fuisse robustos ⁊ excellentes viribꝰ ppl̄os quos ferunt fabule ab irata ꝯtra deos terra ad eius vltionem creatos. Unde ⁊ titanes dicti sunt.

idest ab vltione ꝙ quasi vlciscende matris terre causa in deos armati existerēt:quos fabule a ioue bello fuisse superatos atque extinctos fingunt:propter ꝙ e celo iactis fulminibus interierunt.

¶ De regnis ⁊ militie vocabulis. Capl̄m. III.

Regnū a regibꝰ dictū. Nā sicut reges a regēdo vocati:ita regnū a regibus. Regnū vniuerse nationes suis queqꝫ tēporibꝰ habuere: vt assyry: medi:perse: egypty: greci: vel romani:quoꝝ vices sors tempoꝝ ita voluuit alteꝝ ab altero solueretur. Inter oīa autem regna terraꝝ duo regna ceteris gloriosiora tradūtur:assyrioꝝ primo:deīde romanoꝝ:vt tēporibus ⁊ locis iter se ordinata atqꝫ distīcta sunt. Nam sicut illud ꝑus:⁊ hoc posteriꝰ:ita illud in oriēte:hoc in occidente exortū est. Deniqꝫ in illiꝰ fine:huiꝰ initiū ꝯfestim fuit. Regna cetera ceteriqꝫ reges velut appēdices istoꝝ habentur. Reges a regēdo vocati:sicut.n.sacerdos a sanctificando: ita ⁊ rex a regēdo. Nō aūt regit ꝗ nō corrigit. Recte igitur faciēdo regis nomē tenet̄:peccādo amittit̄. Unꝰ ⁊ apud veteres tale erat ꝓuerbiū. Rex eris si recte facias:si non facias nō eris. Regie virtutes precipue due:iustitia ⁊ pietas. Plus aūt in regibus laudat̄ pietas. Nā iustitia ꝑ se seuera est. Cōsules appellati a ꝯsulēdo:sicut reges a regendo:⁊ sicut leges a legēdo. Nā cū romani regū supbā dn̄ationē nō ferrēt:annua īperia binosqꝫ ꝯsules sibi fecerūt. Naꝫ fastus regius:non beniuolentia ꝯsulentis:sed superbia dominantis erat. Hinc igit̄ ꝯsules appellati:vel a ꝯsulendo ciuibꝰ:vel a regēdo cūcta ꝯsilio. Quos tamē ideo mutandos ꝑ annos singl̄os elegerūt:vt nec īsolens diu maneret:⁊ moderatior cito succurreret: Inde aūt duo partes:qꝛ vnus rē ciuilē:alr rē militarē administrabat. Regnauerūt aūt annis q̄drigētis sexagitaseptē. Procōsules subiecti erāt ꝯsulibꝰ:⁊ dicti ꝓcōsules eo ꝙ vice ꝯsul̄ fūgerēt:sic ꝓcurator curatoris .i.actoris. Excōsules aūt dicti ꝙ iam a ꝯsulatu exierit siue discesserit:pacto vicis sue anno. Dictatores ꝗnto anno post reges expulsos romani sibi creauerunt: dū gener targny ad iniuriā soceri vindicandā īgentē aduersus romā collegisset exercitū. Hi ꝗnquēny tēporis īperio vtebātur. Plus enim erāt honore q̄ꝫ ꝯsules ꝗ annuas potestates tenebant. ⁊ dicti dictatores q̄si ꝑncipes ⁊ preceptores. Unde ⁊ magistri ppl̄i nominabātur: vnde ⁊ edicta dicūtur. Cesaꝝ nomē a iulio cepit:ꝗ bello ciuili cōmoto ꝑmus romanoꝝ singl̄arē obtinuit ꝑncipatū. Cesar aūt dictꝰ ꝙ ceso mortue mr̄is vtero ꝓlatus eductusqꝫ fuerit:vel ꝙ cum cesarie natus sit a quo ⁊ imperatores sequentes cesares dicti: eo ꝙ comati essent. Qui enim ex secto vtero eximebantur: cesones ⁊ cesares appellabantur. Julius autem dictus:quia a iulo enee filio originem duxit: vt confirmat Uirgilius. Julius a magno demissum nomen iulo. Imperatorum autem nomen apud romanos eorum tantum prius fuit:apud quos sūma rei militaris consisteret:⁊ ideo imperatores dicti ab imperando exercitui. sed dum diu duces titulis īperatorys fungerentur: senatus censuit:vt augusti cesaris hoc tantuꝫ nomen esset: eo ꝙ is distingueretur a ceteris gentium regibꝰ quod ⁊ sequentes cesares hactenus vsurpauerunt. Solet enim fieri vt primi regis nomen etiam reliqui possideant: sicut apud albanos ex siluy noīe omnes reges albanoꝝ siluy appellati sunt:sicut ⁊ apud persas arsacide:apud egyptios ptholemei:apud athenienses cecropide. Augustus ideo apud romanos nomen impery est:eo ꝙ olim augerēt rem publicam amplificando. Quod nomen primitus senatus octauiano cesari tradidit: vt qꝛ auxerat terras:ipso nomīe ⁊ titulo consecraretur. Dum autem idem octauianus iam cesar ⁊ imꝑator appellaret̄ vel augustus. postea v̄o dum ludos expectaret:⁊ ꝓnunciatum eēt illi a ppl̄o vt vocaretur ⁊ dn̄s:statim manu vultuqꝫ auerso īdecoras adulationes repressit:⁊ dn̄i appellationem vt homo declinauit: atqꝫ in sequenti die omnē populū grauissimo edicto corripuit: dominūqꝫ se post hec appellari:ne a liberis quidē suis permisit. Fuit enī filius actie que nata est de sorore iuly cesaris Reges aūt ob hanc cām apud grecos basilei vocāt̄: ꝙ tā q̄ꝫ bases populum sustinent. Unde ⁊ bases coronas habēt. Quanto enī quisqꝫ magis ꝑponitur:tanto ampliꝰ pondere laborum grauatur. Tyranni grece dicuntur: idem latine ⁊ reges. Nam apud veteres inter regem ⁊ tyrannum nulla discretio erat: vt Pars mihi pacis erat dextram tetigisse tyranni. Fortes enī reges tyrranni vocabantur. Nam tyro fortis:de ꝗbꝰ dn̄s loꝗtur dicens: Per me reges regnant ⁊ tyranni ꝑ me tenēt terram. Jam postea in vsum accidit tyranos vocari pessimos atqꝫ improbos reges luxuriose dn̄ationis cupiditatē ⁊ crudelissimā dn̄ationeꝫ in populis exercētes. Priceps ⁊ dignitatis mō significat̄ ⁊ ordinis: sicut ē illō virgilianū. Priceps ardentē cōiecit lampada turnus: ꝓ primꝰ:aut dictꝰ ꝑnceps a capiēdi significatione: ꝙ ꝑmus capiat:sicut municeps ab eo ꝙ munia capiat. Dux dictꝰ:eo ꝙ sit ductor exercitꝰ:sꝫ nō stati ꝗcūqꝫ ꝑncipes vel duces sūt:ēt reges dici ꝑn̄t. In bello āt meliꝰ ducē noīari conuenit q̄ꝫ regē. Nā hoc nomē exꝑmit ī prelio ducētē. Unꝰ et Uirgiliꝰ. Ducis euandri. Salustiꝰ. Quo cupidiꝰ ī ore ducis sese ꝗsqꝫ bonū. Non dixit in ore cōsulis. Monarche sūt ꝗ singularem possident principatum:qual̄ fuit alexāder apō

Ayuntamiento de Madrid

grecos: ⁊ iuliꝰ apud romanos. Hinc ⁊ monarchia dicitur.
Monos ꝗppe ſingularitas greco noie: archia ꝓncipatus ē.
Tetrarchę ſūt quartam partem regni tenētes. Nam tetra
quattuor ſūt qualis fuit apud iudęam philippꝰ. Patricij in
de vocati pro eo ꝙ ſicut pr̄es filijs: ita ꝓuideāt rei publicę.
Prefecti dicti ꝙ ꝓtoria ptāte ꝑſint. Prętores idē q ⁊ ꝑfecti
q̄ſi ꝓpoſitores. Pręſides vero dicti: qꝛ alicuiꝰ loci tutellaꝫ
ꝑſidialr̄ tenēt. Tribuni vocati ꝙ militibꝰ ſiue plebibꝰ iura
tribuūt. Chiliarcę ſunt qui mille pręſūt militibꝰ: quos nos
milenarios nūcupamꝰ ⁊ eſt grecū nomē. Centuriones dicti
eo ꝙ centum pręſunt militibus: ſicut quinquagenarij qui
in capite ſūt ꝗnquagita militū ſicut decani ab eo ꝙ deceꝫ
militibus ꝑferunt̄. Miles dictꝰ: qꝛ mille erāt ante ī nūero
vno: vel qꝛ vnꝰ ē ex mlle electus. Romulus āt p̄mꝰ ex po-
pulo milites ſūpſit ⁊ appellauit. Liber vero p̄mus militię
ordinē docuit. Miles aut ordinariꝰ dicit̄: aut extraordina
ri. Ordinariꝰ eſt q per ordinē militat: nec adhuc aliquē cō-
ſecutus ē gradum honoris. Eſt eniꝫ gregariꝰ. id eſt humilis
militię. Extraordinariꝰ eſt qui ob virtutē ꝓmouet̄ ex ordi-
ne. Emeriti dicunt̄ veterani ſolutiq militia: q iam in vſu ꝑ
lij non ſūt: qꝛ mereri militare dicit̄: a ſtipendijs ſcilꝫ q̄ me
rent̄. Idem ⁊ veterani dicūtur: qꝛ iam in vſu prelij nō ſunt:
ſed poſt multos militię labores getis ſuffragiū cōſequunt̄.
Eq̄ſtres milites dicti: eo ꝙ equo ſedeant. Item militat ille
in equeſtri ordie. Tyrones dicūtur fortes pueri ꝙ ad mili
tiā delegāt̄ atqꝫ armis gerēdis habiles exiſtūt. Hi eni nō
ex ſola ꝓfeſſione natiuitatis: ſed ex aſpectu ⁊ valitudīe cor
poris exiſtimāt̄. Vn̄ ⁊ tyrones dicti quiq ante q̄ ſacramē
to ꝓbati fuerit milites nō ſunt. Romanę aūt militię mos
fuit puberes prio exerceri armis. Nā ſextodecio anno tyro
nes militabant: quo ēt ſolo ſub cuſtodibꝰ agebant: de qbus
Virgiliꝰ: Et primo flore iuuentꝰ. Seruos ſane nūq̄ militaſ
ſe cōſtat: niſi ſeruitute depoſita: excepto hānibalis tempo-
re: cū poſt cāneſe ꝑliū ī tanta neceſſitate fuiſſent romani: vt
ne liberandorū qdem ſeruorū daret̄ facultas. Deſertores
vocati: eo ꝙ deſertis militaribꝰ officijs euagāt̄. Hi ī alios
numeros militię nomen dare ꝓhibent̄: ſꝫ ſi non magni tē
poris culpā cōtraxerint: cęſi numeris ſuis reſtituunt̄: ſed
⁊ qui deſerunt exercitū ad hoſtes tranſeuntes: ⁊ ipi deſerto
res vocant̄. Cōſcripti milites dicunt̄: qꝛ in tabulis conferū
tur ab eo q eos ductur[ꝰ] eſt: ſicut trāſcripti vocant̄: cum de
alia ī aliā legionē trāſeūt: ⁊ inde trāſcripti: qꝛ noia dant vt
trāſcribant̄. Optiōes dicti ꝙ ſint electi. Nā optare eligere
ē: ſicnt ē illud. Optauitq locū regno. i. elegit. Excubitores
dicunt̄: ꝓ eo ꝙ excubias ſemꝑ agūt. Sūt eni ex nūero mili
tū: ⁊ ī porticibꝰ excubāt ꝓpter regalē cuſtodiā. Excubię āt
diurnę ſūt: vigilię nocturnę: vn̄ ⁊ vigiles. Velites erant apd̄
romanos genus militię: a volitādo vocati. Lecti eni agili-
tate iuuenes cū armis ſuis poſt terga eq̄tum cōſedebant: ⁊
mox cū ad hoſtes ventū eēt: equis deſiliebāt: ⁊ cōtinuo pe
dites ipi ex alia parte eq̄tibꝰ per quos aduecti fuerant dimi
cātibꝰ: hoſtē ꝑturbabāt. Ab his igit̄ velitibꝰ elephāti quon
dā hānibalis retroacti cū regi iā a ſuis nō poſſēt: fabrili ſcal
pro iter aures adacto necabant̄. Caſtra ſūt vbi milites ſte
terint. Dicta aūt caſtra q̄ſi caſta: eo ꝙ illic caſtraret̄ libido
Nā nūq̄ his itererat mulier. Militia aūt a militibꝰ dicta:
aut a multis q̄ſi multitia: quaſi negociū multoꝝ: aut a mo
le rerū: quaſi moleatia. Legio ſex milium armatorū eſt: ab
electo vocata: quaſi lecti. i. armis electi: ꝓprie aūt ligua ma
cedonū phalanx: galloꝝ caterua: noſtra legio dicit̄. Legio
aūt hꝫ ſexaginta cēturias. manipulos. xxx. cohortes. xij. tur
mas ducētas: choros. xv. Cēturia eſt pars exercitꝰ ī cētenos
milites diuiſa. Vn̄ ⁊ q his ꝑſunt centuriōes dicunt̄. Succē
turiati ſūt: non q ī p̄ma ſed q in ſecunda cēturia ſunt: quaſi
ſub prima cēturia: tn̄ ſtructi etiam ipi ⁊ in ſpeculis poſiti in
bello ſūt: vt ſi p̄ma defecerit: iſti quos ſub ſe diximus: labo
rantibus primis ſubueniāt. Vn̄ ⁊ ad inſidiandū ponit̄ ſuc
centariatus: quaſi armis doloſis inſtructus. Manipulus
ducētoꝝ ē militum. Manipuli aūt dicti ſunt milites: ſiue
qꝛ bellum primo manu icipiebāt: ſiue ꝙ ante q̄ ſigna eēnt
manipulos ſibi. i. faſciculos ſtipulę vel hęrbę alicuiꝰ pro ſi
gnis faciebāt: a quo ſigno manipulares milites cognomia
ti ſūt: de qbus Lucanus: Cōuocat armatos extemplo ad ſi
gna maniplos. Turma. xxx. equites ſūt. Romani eni eq̄tes
ī vna tribu trecēti fuerūt. De ſingulis eni cēturijs decē da
bant̄. ⁊ fiebat turma. Cohors q̄ngētos milites hꝫ. Tria ſūt
militię gn̄a: ſacramētū: euocatio: cōiuratio. Sacramētum ī
quo poſt electioneꝫ iurat vnuſqqꝫ miles ſe non recedere a
militia niſi poſt cōpleta ſtipēdia. i. militię tp̄a: ⁊ hi ſūt q hn̄t
plenā militiā. Nā viginti ⁊ q̄nq ānis tenent̄. Euocatio duꝫ
ad ſubitū bellū: nō ſolū milites: ſꝫ ⁊ cęteri euocant̄. Vn̄ etiā
cōſul ſolebat dicere: Qui rē publicā ſaluā eē vlt me ſequat̄.
Cōiuratio: q̄ fit ī tumultu qn̄ vicinuꝫ vrbis periculū ſingu
los iurare n̄ patit̄: ſꝫ repēte colligit̄ multitudo ⁊ tumltuoſa
in ira conflatur. Hęc ⁊ tumultuatio dicitur. In acie autem
iſte fere forme ſunt. Exercitus claſſis: nodus: cūeus: alę cor
nua: agmen: quę formas ⁊ noia ab ipis rebus de qbꝰ trāſla
ta ſunt mutuant̄. Acies dicta ꝙ ferro armata ſit ⁊ acumīe
gladiorū. Exercitus: mltitudo ex vno genere: ab exercita-
tione belli vocata. Claſſes dictę: ꝓpter diuiſionem exerci-
tus: qui poſtea manipuli dicti ſūt: vnde ⁊ Virgiliꝰ: Claſſibꝰ
hic locus eſt: hic acies certare ſolebāt. Nam poſtea ⁊ claſſi
ca nauiuꝫ dicta. Nodus ꝓprie eſt denſa peditum multitu
do: ſicut turma equitum. Nodus anteꝫ dictus ꝑ dificulta-
te ꝙ vix poſſit reſolui. Cuneus eſt collecta in vnū militūꝫ
multitudo. Unde ꝓpter ꝙ in vnuꝫ coit: ⁊ ipſa coitio in vnū
cuneus nominatus eſt quaſi couneus: eo ꝙ in vnū omnes
coguntur. Alę in exercitu. xxx. equites eſſe dicuntur. Alę
autem equites ob hoc dicti: qꝛ tegunt pedites alaruꝫ vice.
Cornua vocant̄ extremitas exercitus ꝙ intorta ſit. Agmē
dicitur: cum exercitus iter facit: ab agendo vocatum: id eſt
eundo. Plautꝰ: Quo te agis ⁊ ipe. Eſt .n. exercitꝰ ambulās
Nā agmē dicit̄: ꝙ ī lōgitudie directū ē. qualr̄ ſolet eē cum
exercitꝰ portis ꝓcedit: quicqd fuerit aliud abuſiue dicit̄.

De ciuibus. Capitulum. IIII.

DE imperijs militięq vocabulis ex parte di
ctū eſt: deinceps ciuium nomina ſūmatim
ſubiūgimus. Ciues vocati ꝙ in vnū coeun
tes viuāt vt vita cōmunnis ⁊ ornatior fiat
⁊ tutior. Domus vnius familie habitaculū
eſt: ſic̄ vrbs vniꝰ ppl̄i ſicut orbis domiciliuꝫ
totiꝰ generis humani. Eſt autē domus genꝰ
familię ſiue ꝯiunctio viri ⁊ vxoris. Incipit aūt a duobus ⁊
eſt nomē grecuꝫ. Familia eſt liberi legibus ſuſcepti a femo
re. Genꝰ autē a gignēdo ⁊ ꝓgenerādo dictū: aut a diffinitiōe
certorū ꝓgnatoruꝫ: vt nationes que ꝓprijs cognatiōibus
terminate gētes appellātur. Populus eſt humanę multi-
tudis iuris cōſenſu ⁊ cōcordi cōmuniōe ſociatus. Populus
autem eo diſtat a plebibus ꝙ populus vniuerſi ciues ſūt:
cōnumeratis ſenioribus ciuitatis. Plebs autem reliquuꝫ
vulgus ſine ſenioribus ciuitatis. Populus ergo tota ciui-
tas eſt: vulgus vero plebs eſt. Plebs autē dicta a pluralita
te: maior eſt enim numerus minorum q̄ ſeniorum. Popu
lus vero dicitur ideſt cę
tus. . vnde populus dictus eſt. Grę
ce autem populus laos dicitur: a lapidibꝰ. Vulgus eſt paſ
ſim inhabitans multitudo: quaſi quiſq quod vult. Tribꝰ
dicuntur tanq̄ curię ⁊ ꝯgregatiōes diſtictę populoꝝ: ⁊ vo
catę tribus ab eo ꝙ in ꝓncipio romani trifarie fuerūt a ro
mulo diſpartiti: in ſenatoribus: militibꝰ ⁊ plebibꝰ. Quę ta
men tribus nunc multiplicate: nomen priſtinū retinent
Senatui nomē ętas dedit ꝙ ſentores eēnt. Alij a ſinendo.

Ayuntamiento de Madrid

dictos accipiũt ſenatores. Ipſi enī agendi facultatem dabāt
Senatus conſultus a cōſulēdo ⁊ tractādo ē dict⁹: ꝙ ſic fit
vt conſulat ⁊ nocere non poſſit. Patres aũt vt Saluſti⁹ di
cit a curę ſimilitudine vocati ſũt. Nā ſicut pr̄es filios ſuos
ita ⁊ illi rēpublicā alebāt. Patres cōſcripti: q2 dũ romulus
decē curias ſenatorũ elegiſſet: noīa eoꝝ pn̄te pp̄lo in tabu
las aureas cōtulit: atqꝫ inde patres cōſcripti vocati. Primi
ordines ſenatorũ dicũt̄ illuſtres. ſecũdi ſpectabiles: tertij
clariſſimi. Iam inferi⁹ quartũ aliqḋ genus nō eſt. q̄uis āt
ſenatoria qſqꝫ origine eēt: vſqꝫ ad legitimos annos eques
roman⁹ erat: deinde accipiebat honorē ſenatorie dignita-
tis. Senſores apud veteres romanos erāt. Eſt enī nomen
ſenſoris dignitas iudicialis. Cenſere enī iudicare eſt. Item
ſenſores ſũt patrimoniorum iudices a ſenſu ęris appellati.
Iudices dicti q̄ſi ius dicentes pp̄lo: ſiue ꝙ iure diſceptent:
Iure aũt diſputare: eſt iuſte iudicare. Non ē aũt iudex: ſi ñ
eſt in eo iuſticia. Pręſides rectores ꝓuincię ſũt dicti ꝙ prę
ſunt. Prętores aũt quaſi pręceptores ciuitatis ⁊ principes.
Idem ⁊ quęſtores quaſi q̄ſitores: eo ꝙ q̄ſtionibus pręſunt.
Conſilium enī ⁊ cā apud eos eſt. Proceres ſunt p̄ncipes ci-
uitatis: quaſi ꝓcedes: ꝙ ante omnes honore p̄cedāt. Unde
⁊ capita trabiũ q̄ eminēt extra parietes ꝓceres dicũt̄: eo ꝙ
primo procedant. Hinc aũt ad primores facta trāſlatio ꝙ
a cętera multitudīe prominēt. Tribuni dicti ꝙ plebi vl̄ iu
ra vel opeꝫ tribuāt. Conſtituti ſunt aũt ſexto anno poſt re
ges exactos. Dum enim plebs a ſenatu ⁊ cōſulib⁹ p̄meret̄:
tũc ipſa ſibi tribunos q̄ſi ꝓprios iudices ⁊ defenſores crea-
uit: qui eorũ libertatē tuerent̄: ⁊ eos aduerſus iniuriam no
bilitatis defenderēt. Uñ ⁊ defēſores dicti: eo ꝙ ſibi plebeꝫ
cōmiſſā cōtra īſolētiā īprobo orũ defendāt. At cōtra nunc
q̄dā euerſores nō defēſores exiſtũt. Numerarij vocati ſũt
q̄ publicũ nũmũ ęrarijs inferũt. Fũcti ab eo ꝙ fungantur
offō ⁊ honore aliquo dicti. Hinc ⁊ defunctos mortuos dici
m⁹ q̄ cōpleuerunt vitę officia. Nihil enī iā faciũt. Munici
pes ī eodē municipio nati ab officio munerũ dicti: eo ꝙ pu
blica munia accipiũt. Munia enī officia ſũt. Uñ ⁊ imunes
dicunt̄ q̄ nullũ gerũt officiũ. Municipales origiales ciues
⁊ in loco officiũ gerētes. Decuriones dicti: ꝙ ſint de ordine
curię: Officiũ enī curię adminiſtrāt: vñ nō ē decurio q̄ ſum
mā nō ītulit vel curiā participauit. Curiales aũt idē ⁊ decu
riōes. Et dicti curiales: q2 ciuilia munera ꝓcurāt ⁊ exequũ
tur. Principales ⁊ magiſtrat⁹: ⁊ duũuirales: curialiũ officio
rum ordines ſũt. Principales dicti: ꝙ p̄ſint magiſtratibus.
Magiſtrat⁹ v̄o ꝙ maiores ſint reliq̄s officijs. Duũuirales
aũt q̄ ſup duos viros hñt ptārem. Tabellio vocat⁹: eo ꝙ ſit
portitor tabellarũ. Idē exceptor: idē ⁊ ſcriba public⁹: q2 ea
tm̄ q̄ geſtis publicant̄ ſcribit. Burgarij a burgis dicti: quia
crebra per limites habitacula conſtituta burgos vulgo vo
cant: vñ ⁊ burgũdionũ genti nomē inhęſit: quos quondaꝫ
ſubacta germania romani p̄ caſtra diſpoſuerũt: atqꝫ ita no
men ex locis ſũpſerũt. Collegiati dicunt̄: eo ꝙ eoꝝ collegio
cuſtodijſqꝫ deputent̄ qui facin⁹ aliqḋ cōmiſerũt. Eſt enim
ſordidiſſimũ genus hoīuꝫ pr̄e incerto ꝓgenitũ. Priuati ſũt
extranei ab officijs publicis. Eſt enī nomē magiſtratũ ha
bēti cōtrariũ: ⁊ dicti priuati: ꝙ ſint ab officijs curię abſolu
ti. Mercennarij ſunt qui ſeruiunt accepta mercede. Idem
⁊ barōes gręco nomīe ꝙ ſint fortes in laborib⁹. Baris enī
dicitur grauis ꝙ ſit fortis. Cui contrarius eſt leuis. id eſt
infirm⁹. Publicani appellantur conductores vectigaliuꝫ
fiſci vel rerum publicaruꝫ: ſiue q̄ vectigalia publica exigũt
vel qui per negocia ſęculi lucra ſectant̄: vnde ⁊ cognomia
ti ſũt. Uillic⁹ proprie ville gubernator eſt. Unde ⁊ a villa
villic⁹ nomen acepit. Interdũ aũt villicus non gubernato
rem ville: ſed diſpēſatorem vniuerſe dom⁹ Tullio interp̄
tante ſignificat: qḋ eſt vniuerſarũ poſſeſſionum ⁊ villarum
diſpenſatorē. Actores idem ⁊ curatores: ab agendo ⁊ curan
do vocati. Procuratores vero eo ꝙ vice curatoris fungan
tur: q̄ſi ꝓpter curatores: ſicut ꝓconſul pro conſule. Coloni
ſũt cultores aduenę dicti a cultura agri. Sũt enim aliunde
veniētes atqꝫ alienũ agrũ locatũ tenentes ac debentes cō
ditioneꝫ genitali ſolo ꝓpter agriculturaꝫ ſub dominio poſ
ſeſſoris pro eo ꝙ his locatus eſt fũdus. Coloni aũt quattu
or modis dicunt̄. Nam coloni aut romani ſunt: aut coloni
latini: aut coloni auxiliares: aut coloni ruris priuati. Inqui
lini vocati quaſi incolentes aliena. Non enim habent pro
priam ſedem: ſed in terra aliena ihabitant. Differt autem
inter inquilinum ⁊ adu ena. Inquilini enim ſunt qui emi
grant ⁊ non perpetuo permanent. Aduenę autem vel inco
lę aduētic ij peribentur ſed permanentes: ⁊ inde incolę: q̄a
iam habitatores ſunt: ab incollēdo. Indigenę ſũt inde geni
ti: ⁊ in eodem loco nati vbi inhabitant. Incola autem non
indigenam ſed aduenam indicant. Peregrini dicti eo ꝙ
ignorantur eodem parentes a quibus orti exiſtunt: ſunt. n.
de longinqua regione. Urbani vocantur qui romę habita
bant. Qui vero in cęteris locis: oppidani. Nam ſola roma
vrbs: cętera oppidā. Famuli ſunt ex propria ſeruorum
familiā orti. Serui autem vocabulum inde traxerunt
ꝙ hi qui iure belli poſſint occidi a victoribus cōſeruabāt̄
⁊ ſerui fiebant: a ſeruando ſcilicet ſerui appellati. Ancillę
a ſuſtētaculo vocatę. Ancon. n. gręce cubit⁹ dr̄: Uñ ⁊ anco
ne dicimus. Mancipiũ eſt q̄cq̄d manu capi ſubdiqꝫ pōt: vt
homo: equus: ouis. Hęc enī aīalia ſtatī vt nata ſũt: mācipiũ
eſſe putant̄. Nā ⁊ ea que ī beſtiarũ nũero ſũt: tũc videntur
mancipiũ eē qñ capi ſiue domari cęperint. Ingenui dcī: q2
ī genere hñt libertatē: nō in facto ſicut liberti. Uñ ⁊ gręci
eos eugenes vocāt ꝙ ſint boni generis. Libert⁹ aũt voca-
tus: q̄ſi liberat⁹. Erat. n. pri⁹ iugo ſ̄uitutis addict⁹. Libero-
rũ aũt filij apō antiquos libertini appellabāt̄: q̄ſi de liber
tis nati. Nũc v̄o libertin⁹: aut a liberto fact⁹ aut poſſeſſus.
Manumiſſus dicit̄ quaſi manu emiſſus. Apō veteres enī
quotiēs manumittebāt: alapa ꝑcuſſos circũagebāt: ⁊ libe
ros cōfirmabāt. vñ ⁊ manumiſſi dicti: eo ꝙ de manu mitte
rent̄. Dedititij p̄mũ a deditōe ſũt nũcupati. Deditio enim
qñ ſe victi aut vīcendi hoſtes victorib⁹ tradũt: q̄b⁹ hec ori
go nominis fuit: dũ quondā aduerſus populũ romanũ ſer-
ui armis ſumptis dimicaſſēt: victi ſe dederũt: comp̄hēſiqꝫ
varia turpitudīe affecti ſũt. Ex his q̄dā poſtea a dñis ma-
numiſſi ꝓpter ſuppliciorꝫ notas quas manifeſte ꝑpeſſi ſũt:
ad dignitatē ciuiũ romanoꝝ nō ꝑuenerũt. Latini añ Ro-
mam cōditā apō latinos fiebāt: nũq̄ꝫ per teſtamentũ ſed p̄
ep̄lam libertatē ſumētes. Inde q2 p̄ teſtamētũ nō fiebant:
nec ex teſtamēto aliq̄d capere: nec ſuos heredes facere po
terāt. Ciues romani poſtea ſub cōſulib⁹ p̄ teſtamēta ī vrbe
romana effecti ſũt. Dicti autē ciues romani: q2 teſtamēto
liberi effecti: in numeꝝ romanoꝝ ciuiũ redigunt̄. His pri
mũ aditus erat ī vrbe roma cōmorari: cęteris āt libertis ꝓ
hibebat̄: ne vel in vrbe roma vel infra ſeptimum ab vrbe
miliarium commanerent.

¶ De affinitatib⁹ ⁊ gradibus. Capi. V.

Heredis nomē impoſuit cenſus ęris: ſoluit. n. tributũ
auctoris. In hoc. n. vocabulo p̄ma ſucceſſio ē hęre-
ditatis ⁊ generis: vt ſũt filij ⁊ nepotes. Prohęres ē q̄
loco hęrēdis fũgit̄ q̄ſi ꝓ herede. Eſt. n. aut inſtitut⁹: aut ſub
ſtitut⁹. Pater ē a quo naſcit̄ iitiũ generis. Itaqꝫ is pr̄famili
as vocitat̄. Pr̄ āt dict⁹ eo ꝙ patratiōe pacta filiũ ꝑcreet.
Patratio enī ē rei veneree ꝯſũmatio. Lucrecius. Et hñ pa
tratio patrũ. Genitores aũt a gignēdo: ⁊ parētes q̄ſi parien
tes. Idem ⁊ creatores. Cremētũ enī ē ſemē maſculi: vnde
aīalium ⁊ hominum corpora concipiuntur: hinc creatores
parentes dicuntur. Mater dicitur ꝙ exinde efficiatur ali-
quid. Mater enī quaſi materia: nam cauſa pater eſt. Pa
terfamilias āt dictus: ꝙ omnibus ī familia ſua poſitis ſer

Ayuntamiento de Madrid

nis:tanq̄ꝫ pater filiȷs patria dilectione cōſulit ſeruoꝝūqꝫ cō
ditionem a filioꝝ affectu nō diſcernit:ſed quaſi vnū mem
brū amplectit̄. Hinc eniꝫ exortū eſt nomen patriſfamilias
Qui aūt inique dominant̄ in ſeruis:hoc ſe noīe nequaq̄ꝫ re
putent appellari. Materfamilias inde vocat̄:qꝛ per quan
dam iuris ſolēnitatē ī familiā trāſit mariti. Tabule enim
matrimoniales īſtrumēta emptiōis ſuę ſūt. Alias ſicut ma
trona ē ꝛ mater p̄mi pueri:id eſt q̄ſi mater nati:ita materfa
milias illa eſt q̄ plꝭs enixa eſt. Nā familia ex duobꝰ. eē inci
pit. Auꝰ patris pater ē:ab euo dictꝰ. i. ab antiq̄tate. Proauꝰ
aui pater ē:q̄ſi ꝓpe auū. Aabuꝰ: ꝓaui pater:iā lōge ab auo.
Atauꝰ:abaui pater. Tritauꝰ:ataui pater:quaſi tretauus. id
eſt quartꝰ ſupra abauū. Sed tritauꝰ vltimū cognatiōis no
mē eſt. Familia auteꝫ orit̄ a patre:termīat̄ in tritauo. Fili
us ꝛ filia a familia dicti ſūt:ipi enī p̄mi ī ordine naſcentiū
exiſtunt. Unī ꝛ cornelia familia ſtirps ipa oīs a cornelio or
ta. Familia aūt a femore. femur enim genꝰ eſt ꝛ ſtirps oſtē
dit̄. Nā familia ꝑ ſeruis abuſiue:nō ꝓprie dicit̄. Stirps ex
longa gn̄is ſignificatiōe vocat̄. Gnatus dictꝰ qꝛ gn̄atꝰ. Unī
ꝛ per g ſcribit̄. Soboles:eo ꝙ ſubſtitutio ſit generis. Qua
dripartitus eſt aūt ordo filioꝝ:ita. Unigenitꝰ: p̄mogenitꝰ:
medius:nouiſſimꝰ. Unigenitus ꝙ ſit vnicus:nec ante nec
poſt vllus. Primogenitus:ante quē nullus. Medius inter
oēs. Nouiſſimꝰ:poſt oēs. Idē ꝛ minimꝰ:a monade. Nouiſſi
mꝰ aūt ꝓpter ꝙ nouꝰ:qꝛ cęteri pręcedēdo antiquiores exi
ſtūt. Quattuor enī modis filiȷ appellant̄:natura:imitatiōe:
adoptiōe:doctrina. Natura veluti cū dicūtur filiȷ abrahę
iudęi. Imitatiōe:vt ipiꝰ abrahę fidē imitātes ex gentibus:
dicēte euāgel.o: Potēs ē deus de lapidibꝰ iſtis ſuſcitare fi-
lios abrahę:vl' ſicut eoſdē iudęos dominꝰ filios eē dicit dia
boli:a quo non noīati vl' nō nati:ſꝫ quē fuerāt imitati. Ado
ptione quoqꝫ qđ hūana conſuetudine nulli licꝫ neſcire: vl'
ſicut nos deo nō nā:ſed adoptiōe dicimꝰ:p̄r n̄r q es ī cęlis.
Doctrina:ſicut apl's filios ſuos appellat eos qbꝰ euangeli-
um p̄dicauit. Filiȷ aūt ideo ī legibꝰ liberi appellant̄:vt iſto
vocabulo ſeceruant̄ a ſuis:qꝛ ſicut ſeruꝰ ī ptāte eſt dn̄i ſic
filiꝰ ī ptāte ē p̄ris. Inde etiā filio fit emācipatio:vt ſit liber
a p̄re:ſicut fit ſeruo manumiſſio:vt ſit liberatꝰ a dn̄o. Iteꝫ
liberi dicti:qꝛ ex libero ſūt matrimonio orti. Nnā filiȷ ex li
bero ꝛ ancilla ſeruil' cōditiōis ſūt. Semꝑ enī q naſcit̄ dete
riorē parentis ſtatū ſumit. Naturales aūt dicunt̄ ingenua
rum cōcubinaꝝ filiȷ quos ſola natura genuit: nō honeſtas
cōiugiȷ. Idē ꝛ pueri a pube. Adoptiuꝰ filiꝰ ē q aut p̄re iuſto
aut auo aut ꝓauo cuiꝰ ptāte ꝑ emācipationē ē traditus in
alienā ptātē q vtriuſq̄ꝫ fert nomē:vt flauiꝰ ęmiliꝰ vl' ſcipio
paulus. Gemini ſūt non duo tm̄ ſimul nati:ſed ēt plꝭs. De
geminis aūt vno abortiuo:alter qui legitime natꝰ fuerit vo
piſcus noīat̄. Poſthumus vocat̄ eo ꝙ poſt hūationeꝫ p̄ris
naſcit̄:ideſt poſt obitū. Iſte ꝛ defūcti nomē accepit:ſic eniꝫ
lex voluit vt q ō defūcto naſcit̄ defūcti noīe appellet̄. No-
thus dr̄ q de patre nobili ꝛ matre ignobili gignit̄:ſicͭ ex cō-
cubina. Eſt aūt hoc nomē gręcū ꝛ in latinitate deficit. Huic
ꝯtrariꝰ ē ſpurius q de matre nobili ꝛ de p̄re ignobili naſcit̄.
Itē ſpurius patre īcerto matre vidua genitus velut tm̄ ſpu
riȷ filiꝰ:qꝛ muliebrē naturā veteres ſpuriū vocabāt̄: velut
αποτοσ υπορου hoc ē ſeminis nō patris noīe. Eoſdem ꝛ
fauonios appellabāt:qꝛ q̄dā aīalia fauonio ſpū hauſto con
cipe exiſtimant̄. Unī ꝛ hi q non ſunt de legitimo matrimo
nio matrē potius q̄ꝫ patrē ſequunt̄. Latini aūt ſpuriȷ quaſi
extra puritatē:id eſt quaſi īmūdi. Nepos eſt qui ex filio na
tus eſt. Dictus aūt nepos quaſi natꝰ poſt. Primum enī fili
us naſcit̄:deinde nepos. Gradus enī ſubſtitutiōis eſt. Hinc
ꝛ poſteritas quaſi poſtera ętas. Nepos aūt vtriuſqꝫ ſexus
eſt. Nam vt nepotis dicamus in iure eſt propter diſcretio
nem ſucceſſionis admiſſū. Pronepos eſt qui ex nepote con
ceptus natuſqꝫ eſt. Et dictus pronepos quaſi natus porro
poſt. Ex hoc quoqꝫ gradu incipit vocari ꝛ progenies: quaſi
porro poſt geniti. Nā filiȷ ꝛ nepotes non ſūt progenies:qa
non eſt in eis longa poſteritas. Sicut aūt inferiꝰ longe edi
ti ꝓgenies dicunt̄:ita ſuperius proaui attauiqꝫ progenito
res appellant̄:quaſi porro generantes. Pronepos dictusqꝫ
prope nepotem. Abnepos qꝛ ſeiungitur a nepote. Eſt enim
inter illū ꝛ nepotem pronepos. Adnepos abnepotis filius
Trinepos adnepotis filius:qꝛ poſt nepotem quartus in or
dine eſt quaſi tretanepos. Minores aūt non dicimus niſi
quotiens graduū deficit nomen vtputa filius nepos ꝓne
pos abnepos adnepos trinepos. Ubi iſti gradus defecerit:
merito iam dicimus minores:ſicut ꝛ maiores dicimꝰ poſt
p̄ris aui ꝓaui abaui attaui tritauiqꝫ vocabulū.

b Hoc loco neceſſariū eſt exponere quemadmodū gra
dus cognationis numerent̄. Qua in re in primis ad
monendi ſumus ꝙ cognationum alię ſupra numerā
tur:alię infra:alię ex tranſuerſo:que etiam a latere dicunt̄.
Superior cognationem parentū:inferior liberorū. Ex trāſ
uerſo fratrū ſoror ūue:eorūqꝫ q ex his ꝓgenerāt̄:ꝛ ꝯſequē
ter patrui:amitę. auūculi materterę. Et ſupior qdē ꝛ īferior
cognatio a primo gradu incipit:at ea quę ex tranſuerſo nu
meratur a ſecundo. Primo gradu ē ſupra p̄r:īfra filꝰ filia.
Secūdo ſupra auꝰ auia:infra nepos neptis. Ex tranſuerſo
frater ꝛ ſoror. Tertio ſup̄ ꝓauꝰ ꝓauia:īfra ꝓnepos ꝓneptꝭ
Ex tranſuerſo fratris ſororiſq̄ꝫ filius filia:ꝛ ꝯn̄r patruꝰ ami
ta:auūculus matertera. Patruꝰ eſt p̄ris frater:q gręce πα
τρωσ vocat̄. Auunculus ē m̄ris frater:q apud gręcos pro
prie μητρωσ appellatur ꝛ ꝓmiſcue θειοσ dicit̄. Amita ē
patris ſoror:m̄tera vō ē matris ſoror:vtraq̄ꝫ θειϲ: vl' apō
q̄ſdā τηθισ appellat̄. 4ͦ gradu ſupra abauꝰ abauia: infra
abnepos abneptis. Ex tranſuerſo fratris ſororiſq̄ꝫ nepos
neptis. ꝛ ꝯn̄r patruꝰ magnus:amita magna. i. aui frater ꝛ ſo
ror. Itē auūculus magnus ꝛ matertera magna. i. auię fra-
ter ꝛ ſoror. Cōſobrinus cōſobrina. i. q quęue ex fratribꝰ aut
ſororibꝰ ꝓgenerantur. Sꝫ qdā recte ꝯſobrinos eos ꝓprie
putant dici q ex duabus ſororibus ꝓgenerant̄ quaſi cōſo
rorios. Eos vō qui ex duabus fratribꝰ ꝓgenerant̄ ꝓp̄e pa
trueles vocari. Si āt ex duobꝰ fratribꝰ ſorores naſcātur: ſo
rores patruelles vocant̄. At eos q ex fratre ꝛ ſorore proge
nerant̄ amitinos ꝓprie dici. Amitę tuę filiȷ cōſobrinum te
appellāt:tu illos amitinos. Quinto gradu ſup̄ atauꝰ atauia:
infra atnepos atneptis:ex trāſuerſo fratris ſororiſq̄ꝫ prone
pos ꝓneptis:ꝛ conſequenter propatruꝰ proamita. i. proaui
frater ꝛ ſoror. ꝓauūculus ꝓmatertera. i. proauię frater ꝛ ſo
ror. Iteꝫ f̄ris patruel' ſororis patruel':conſobrini ꝛ ꝯſobrię:
amitini ꝛ amitię filiꝰ filia: ꝓprior ſobrinꝰ ſobria. Hi ſūt pa
trui magni:amitę magnę: auunculi magni: materterę ma
gnę:filius filia. Sexto gradu ſūt ſupra:tritauꝰ tritauia:īfra
trinepos trineptis. Ex trāſuerſo fratris ſororiſq̄ꝫ abnepos
abneptis:ꝛ ꝯſequēter abpatruꝰ abamita. i. abaui frater ꝛ ſo
ror:abauunculus abmatertera. i. abauię frater ꝛ ſoror. Itē
ſobrini ſobrinęq̄ꝫ. i. qui quęue ex fratribus vl' ſororibus pa
truelibus vl' conſobrinis vel amitinis ꝓgenerāt̄. Hactenꝰ
oſtendiſſe ſufficiat quemadmodum gradus cognatiōis nu
merantur. Nanq̄ꝫ ex his palam eſt ītelligere quēadmodū
vlteriꝰ quoſq̄ꝫ gradus nūerare debemus. Quippe narrata
q̄q̄ꝫ ꝑſona gradū adiȷciat: vel longe faciliꝰ ſit rn̄dere quoto
q̄ſq̄ꝫ gradu ſit q̄ꝫ ꝓpria cognatōis appellatōe quenq̄ꝫ deno
tari. Agnatiōis gradus eodē modo nūerēt̄. Sꝫ cū magna
v̄itas occl'ata fide q̄ꝫ ꝑ aures animis hoīuꝫ īfigit̄:iō neceſſa
riū duximꝰ poſt narrationē graduū ēt eos ī p̄n̄ti libro īſcri
bi quatenꝰ poſſint ꝛ ex auribus ꝛ ex oculorum inſpectione
adoleſcentes perfectiſſimam graduum doctrinaꝫ adipiſci
Stemmata dicuntur ramuſculi quos aduocati faciunt
gn̄e cū gradus cognationuꝫ partiūt̄: vtputa ille filiꝰ ille p̄r:
ille auus ille attauus:ꝛ cęteri quoꝝ figure hę ſunt.

Ayuntamiento de Madrid

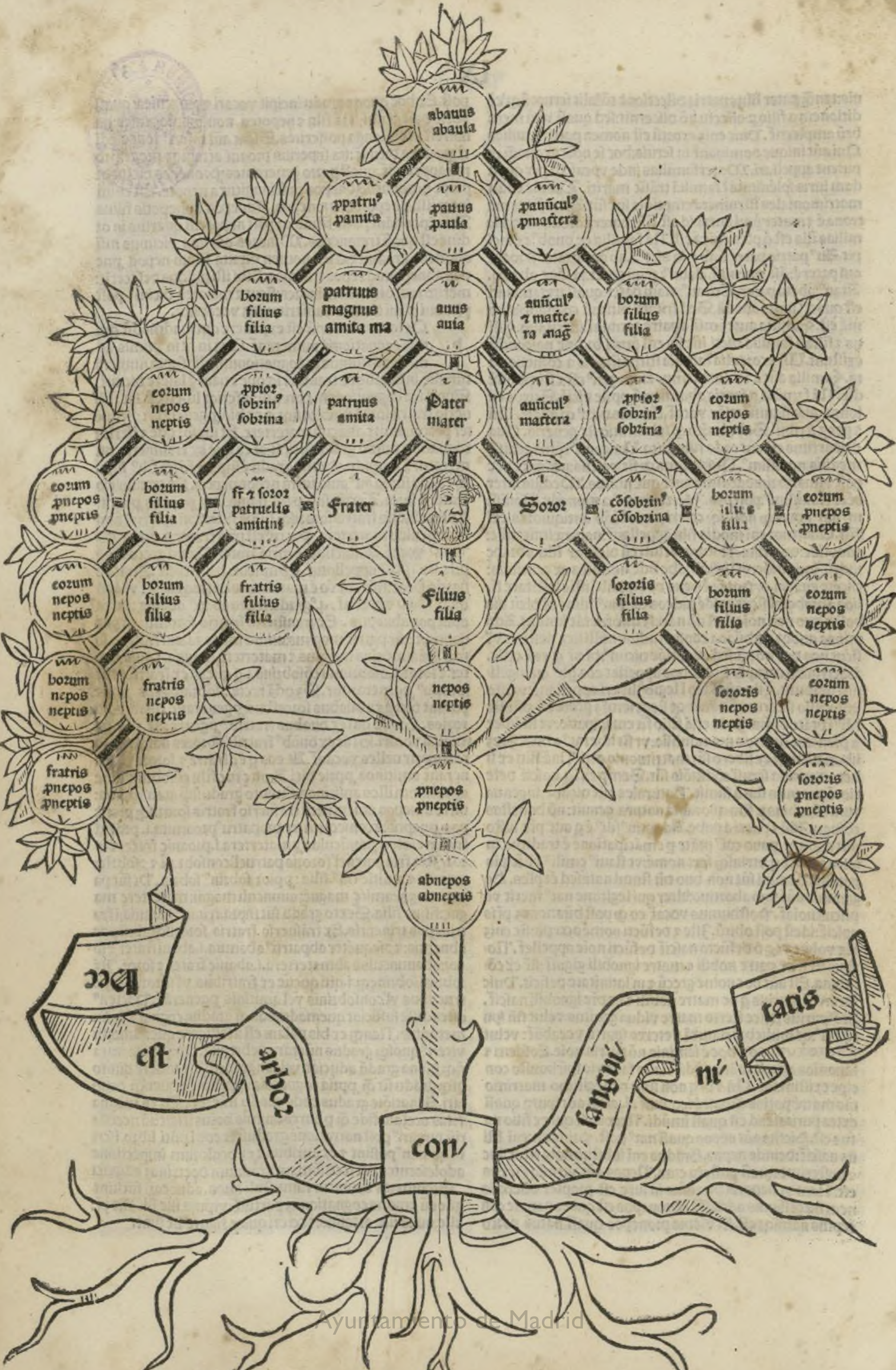

Ayuntamiento de Madrid

¶ De agnatis ⁊ cognatis. Cap. VI.

Ꞡnati dicti eo ꝙ accedāt ꝓ natis dū deſūt filiȷ: Qui ideo prius in gente agnoſcunt̄: qꝛ veniūt ꝑ virilis ſexus ꝑſonas: veluti frater eodē patre nat⁹: vel fratris filius: nepos: vl' ex eo. Itē patruus. Cognati dicti: qꝛ ſunt ⁊ ipſi ꝓpinqtate cognatōis ꝯiuncti. Qui ide poſt agnatos habent̄. qꝛ ꝑ fęminini ſexus ꝑſonas veniunt: nec ſunt agnati: ſꝫ alias nāli iure cognati. Proxim⁹ ꝑꝑ ꝓximitatē ſanguinis appellat⁹. Cōſanguinei vocati eo ꝙ ex vno ſanguine. i. ex vno pr̄is ſemine nati ſūt. Nā ſemē viri ſpuma ē ſanguinis ad iſtar aquę ī ſcopulos colliſę: q̄ ſpumā candidā facit: vel ſic̄ vinū nigrū qd̄ in calice agitatū ſpumā albenteꝫ reddit. Fratres dicti. eo ꝙ ſint ex eodē fructu. i. ex eodē ſemine nati. Germani vō de eadē genitrice naſcēdo manātes nō vt multi dicūt: de eodē germine: q tm̄ fratres vocant̄: ꝙ̊ fratres ex eodē fructu: germani ex eadē genitrice manātes. Uterini vocati eo ꝙ ſint ex diuerſis patribus ⁊ vno vtero editi. Nā vterus tm̄ mulieris eſt. Quattuoꝛ āt modis fr̄es dicunt̄ ī diuinis ſcripturis: natura: gēte: cognatōe: affectu. Natura. vt eſau ⁊ iacob: andreas ⁊ petrus: iacobus ⁊ ioānes. Gēte: vt oēs iudęi fratres inter ſe vocant̄: vt in deuteronomio. Si aūt emeris fratrē tuū qui eſt hebręus. Et apl'us: Optabā inqt ego anathema eſſe a xp̄o pro fratribus meis qui ſunt cognati mei ꝺm carnem q ſunt iſraelitę. Porro cognatione fr̄es vocant̄ q ſunt de vna familia. i. patria: q̄s latini paternitates interpretantur. cuꝫ ex vna radice multa generis turba diffunditur: vt in geneſi dixit abrahā ad loth. Nō ſit rixa inter me ⁊ te ⁊ inter paſtores meos ⁊ paſtores tuos: qꝛ fratres ſum⁹. Et certe loth non erat frater abrahę: ſed filius fratris eius aram. Quarto modo affectu fratres dicti: qui in duo ſcinduntur: ſpeciale ⁊ cōmune. Speciale quo oēs xp̄iani fratres vocātur: vt Ecce ꝙ̄ꝫ bonū ⁊ ꝙ̄ꝫ iocundū habitare fratres in vnū. In cōmune aūt cuꝫ ⁊ oēs hoīes ex vno patre nati: pari inter nos germanitate ꝯiūgimur: ſcriptura loquente: Dicite his qui oderunt vos: fr̄es nr̄i vos eſtis. Germana ita intelligit̄: vt germanus eadē genitrice manās. Soroꝛ aūt vt frater. Nam ſoroꝛ eſt ex eodē ſemine: dicta ꝙ ſola cū fratribus ī ſorte agnationis habeatur. Fratruꝫ filiȷ patrueles dicti eo ꝙ patres eorum germani fratres inter ſe fuerunt. Cōſobrini vō vocati q aut ex ſorore ⁊ fratre: aut ex duab⁹ ſororib⁹ ſunt nati: q̄ſi ꝯſobrini. Fratrueles aūt materterę filiȷ ſūt. Sobrini ꝯſobrinoꝝ filiȷ. Thius gręcū nomē eſt. Patruus frater patris ē: quaſi pater alius. Unde ⁊ diſcedente patre pupillū prioꝛ patruus ſuſcipit: ⁊ quaſi filiū lege tuet̄. Auunculus eſt matris frater: cuius nomen formā diminutiui habere videtur: qꝛ ab auo venire monſtratur. Amita ē ſoroꝛ patris: q̄ſi alia mater. Matertera eſt ſoroꝛ mr̄is: q̄ſi altera mater. Socer ē q filiā ꝺdit. Gener ē q filiā duxit. Gener āt dict⁹ ꝙ aſciſcat̄ ad augēdū gen⁹. Socer aūt ⁊ ſocrus qd̄ generꝝ vel nurꝝ ſibi aſſociauit. Uitricus āt q vxorē ex alio viro filiū aut filiā habentē duxit. Et dictus vitricus q̄ſi nouitricus ꝙ a matre ſupducat̄ nouus. Priuignus eſt q ex alio pr̄e natus ē: ⁊ priuignus dici putat̄: q̄ſi priuigenus: qꝛ prius genitus. Uñ ⁊ vulgo ante natus. Uocabula aūt a gēte hęc vident̄ decliata: genitoꝛ genitrix: agnati agnatę: cognati cognatę: ꝓgenitores ꝓgenitrices: germani germanę. Hęc cōſanguinitas dū ſe paulatim propaginū ordinibus dirimēs vſqꝫ ad vltimū gradum ſubtraxerit: ⁊ ꝓpinquitas eſſe deſierit: eam rurſus lex matrimoniȷ vinculo repetit: ⁊ quodā modo reuocat fugientē. Ideo aūt vſqꝫ ad ſextum generis graduꝫ conſanguinitas conſtituta eſt: vt ſicut ſex ętatibus mundi generatio ⁊ hoīs ſtatus finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

¶ Item de predictis affinitatibus.

Uctoꝛ mei generis pr̄ mihi ē: ego illi filius aut filia. Pr̄is mei pr̄ mihi auus: ego illi nepos aut neptis. Pr̄is mei au⁹ mihi ꝓauus: ego illi ꝓnepos aut ꝓneptis. Pr̄is mei ꝓau⁹ mihi abau⁹ ē: ego illi abnepos aut abneptis. Pr̄is mei abau⁹ mihi atau⁹ ē: ego illi adnepos aut adneptl. Pr̄is mei atau⁹ mihi tritau⁹ ē: ego illi trinepos aut trineptis.

¶ De patruis.

Atris mei frater mihi patruus ē. ego illi fratris fili⁹ aut filia. Patrui mei pater mihi pater magnus eſt: ego illi filiȷ fratris filius aut filia. Patrui mei auus mihi propatruus eſt: ego illi filiȷ filię nepos aut neptis. Patrui mei proauus mihi adpatruus eſt: ego illi nepotis aut neptis filius aut filia.

¶ De amitis.

Atris mei ſoroꝛ mihi amita eſt: ego illi fratris fili⁹ aut filia. Amitę meę mater mihi amita magna ē: ego illi filię fratris fili⁹ aut filia. Amitę meę auia mihi ꝓamita ē: ego illi neptis fili⁹ aut filia. Amitę meę ꝓauia mihi abamita eſt: ego illi neptis nepos aut neptis.

¶ De auunculis.

Atris meę frater mihi auunculus ē: ego illi ſororis fili⁹ aut filia. Auunculi mei pr̄ mihi auūculus magnus ē: ego illi filiȷ ſororis filius aut filia. Auūculi mei au⁹ mihi ꝓauūculus ē: ego illi filiȷ nepos aut neptis. Auūcl'i mei ꝓau⁹ mihi abauūculus ē: ego illi neptis filius aut filia.

¶ De materteris.

Atris meę ſoroꝛ mihi mr̄tera ē: ego illi ſororis fili⁹ aut filia. Materterę meę ſorō mihi mr̄tera magna ē: ego illi ſororis nepos aut neptis. Auię meę ſoroꝛ mihi abmatertera ē ego illi ſororis ꝓnepos aut ꝓneptis. Proauię meę ſoroꝛ mihi promatertera eſt ego illi neptis filius aut filia.

¶ De coniugiȷs. Cap. VII.

Ir ſexuꝫ ſignificat: nō ꝯiugiū. niſi adieceris: vir eius. Maritus vō ēt ſine adiectiōe ꝯiugē ſonat: ⁊ a mare maritus: q̄ſi mas. Eſt. n. nomē ꝑmę poſitiōis: qd̄ fac̄ in diminutiōe maſculus: ī deriuatiōe maritus. Spōſus a ſpōdēdo vocatus. Naꝫ ante vſuꝫ tabellaꝝ matrimoniȷ cautiones ſibi inuicē emittebant: in quibus ſpondebāt ſe inuicē cōſentire in iura matrimoniȷ: ⁊ fideiuſſores dabant. Unde ⁊ admiſſū eſt vt ſpōſum dicamus virū a ſpondendo: ⁊ ſponſam ſimiliter. Ceteruꝫ ꝓprie ſpondere velle eſt. Ergo ſponſus non qꝛ ꝓmittit̄: ſꝫ qꝛ ſpondet ⁊ ſponſores dat. Arrabo dicta: q̄ſi arrabona. Quod. n. dat̄ pro coniugio: bene datur: ꝯiugiū bonū eſt: qd̄ vero cauſa fornicationis aut adulteriȷ: malū eſt: iccirco arrabo non eſt. Dicta aūt arra a re pro qua traditur. Eſt aūt arra non ſolū ſpōſio cōiugalis: ſꝫ ēt pro qualibet ꝓmiſſa re data vt cōpleat̄. Proci nuptiaꝝ petitores a precando ⁊ petendo dicti. Pronuba dicta eo ꝙ nubentib⁹ pręeſt: quęqꝫ nubentē viro ꝯiungit: ipſa eſt ⁊ paranympha: naꝫ nympha ſponſa in nuptiȷs: ⁊ nympha ꝓ lauatiōis officio: qd̄ ⁊ ad nomen nubentis alluditur. Cōiuges appellati ꝑꝑ iugū qd̄ imponitur matrimonio cōiungēdis. Iugo. n. nubentes ſubiȷci ſolent ꝑꝑ futurā concordiā ne ſeparent̄. Coniuges auteꝫ verius appellantur a prima deſpōſatōis fide: ꝙ̄uis adhuc inter eos ignoretur coniugalis cōcubitus: ſicut ioſeph maria ꝯiunx vocat̄: inter quos nec fuerat nec futura erat carnis vlla cōmixtio. Nuptę dictę ꝙ vultus ſuos velent: trāſlatum nomē a nubibus quibus tegitur cęlū. Uñ ⁊ nuptię dicuntur ꝙ ibi primū nubentiū capita velant̄. Obnubere

Ayuntamiento de Madrid

enim cooperire eſt. Cui contraria innuba hoc eſt innupta:
quę adhuc vultum ſuũ nõ velat. Uxores vocatę q̃ſi vnxio
res. Moris.n.erat ãtiq̃t⁹ vt nubẽtes puellę ſimul venirẽt
ad limẽ mariti: ⁊ poſtes anteq̃ ingrederent̃ ornarẽt lãcis
vittis: ⁊ oleo vngerent̃. Et ĩde vxores dictę q̃ſi vnxiores: q̃
ideo vetabant̃ limina calcare: q illic ianuę ⁊ coeant ⁊ ſepa
rent̃. Matrona eſt q̃ iã nupſit: ⁊ dicta matrona q̃ſi mater
nati: vel q̃ iã mater fieri põt. vñ ⁊ matrimoniũ dictũ. Diſti
guit̃ aũt inter matronã ⁊ matrẽ: matrẽq̃ familias. Nã ma
tronę: q̃ iã ĩ matrimoniũ ꝯuenerũt: matres q̃ genuerũt:
matreſfamilię q̃ iã p quãdã iuris ſolẽnitatẽ ĩ familiam
mariti trãſierunt. Monogamus dictus: q̃ vni tm̃ nupſit.
Mono.n.apud grecos vnũ dr̃: gamos nuptię interp̃tant̃.
Bigamus ãt ⁊ trigam⁹ a numero vxorũ vocatus: q̃ſi duaꝝ
vel triũ maritus. Uidua vocata q cũ viro vno fuerit: nec
circa ꝯſortiũ alterius viri poſt mortẽ p̃mi ꝯiugis adheſerit
Nã q̃ alteri poſt mortẽ p̃oris viri nupſerint: viduę nõ dicũ
tur. Itẽ vidua dicta q ſola ſit: nec circa ꝯſortiũ alterius vi
ri cõiugalia iura cuſtodiat. Fratris vxor fratiſſa vocatur.
Mariti frater leuir dicit̃. Duoꝝ iter ſe fratrũ vxores iani
trices vocant̃: q̃ſi eandẽ ianuã terentes: vł p eandẽ ianuã
iter habentes. Uiri ſoror glos appellat̃. Sororis vir ſpecia
le nomẽ non hꝫ: nec vxoris frater. Matrimoniũ ẽ nobiliũ
iuſta ꝯuentio ⁊ ꝯditio. Cõiugiũ eſt legitimaꝝ p̃ſonaꝝ inter
ſe coeundi ⁊ copulãdi nuptię. Cõiugiũ eſt dictũ q̃ ꝯiuncti
ſunt: vel a iugo quo ĩ nuptijs copulant̃: ne reſolui aut ſepa
ri poſſint. Cõnubiũ aũt non a nupta ſꝫ a nubẽdo formatũ.
Dicit̃ aũt cõnubiũ: cũ ęq̃les ĩ nuptias coeũt: vtputa ciues
romani: pari vtiq̃ dignitate. Cõnubiũ aũt non eſt cũ ciuis
romanus cũ latina iungit̃. Quotiẽs aũt connubiũ non eſt:
filij patrẽ non ſequũtur. Hymenęus dicit̃ a quodã hyme
nęo qui p̃mus proſpere vſus ẽ nuptijs: vł apo tu hymenos:
quę mẽbranę virginitatis eſt clauſtrũ. Contuberniũ eſt ad
tempus coeundi conuentio: vnde ⁊ tabernaculũ qđ modo
huc mõ illuc p̃figitur. Repudiũ ẽ quod ſub teſtimonio te
ſtium vel preſenti vel abſenti mittitur. Diuortiũ eſt quo-
tienſcũq̃ diſſoluto matrimonio: alter eoꝝ alteras nuptias
ſequitur. Diuortium aũt dictum a flexu viaꝝ: hoc eſt vias
in diuerſa tendentes. Friuolũ eſt cum eo animo ſeparant̃
vt rurſũ ad ſeinuicem reuertantur. Nã friuolum eſt velut
quaſſę mẽtis ⁊ fluxę nec ſtabilis. Proprie autẽ friuola vo
cantur: fictilia vaſa inutilia. Tres autẽ ob cauſas ducitur
vxor. Prima eſt cauſa prolis: de qua legitur in geneſi: ⁊ be
nedixit eis dicens: Creſcite ⁊ multiplicamini. Secũda cau
ſa adiutorij: de qua ibi in geneſi dicitur: Non eſt bonũ ho-
minẽ eſſe ſolum: faciamus ei adiutoriũ ſimile ſibi. Tertia
cauſa incontinentię. Unde dicit apoſtolus: vt qui ſe nõ cõ
tinet nubat. In eligendo marito quattuor ſpectari ſolent:
virtus: genus: pulchritudo: ſapientia. Ex his ſapientia potẽ
tior eſt ad amoris effectum. Refert hęc quattuor Uirgili⁹
de ęnea q his dido impulſa eſt in amorẽ eius. Pulchritu
dine: quẽ ſeſe ore ferens. Uirtute: q̃ forti pectore ⁊ armis.
Oratione: heu quibus ille iactatus fatis quę bella exhau-
ſta canebat. Genere: credo equidem nec vana fides genus
eſſe deorum. Item in eligenda vxore quattuor res impel-
lunt hominem ad amorem: pulchritudo: genus: diuitię: mo
res. Melius tamen eſt ſi in ea mores quęrantur q̃ pulchri
tudo. Nunc autem illę quęruntur: quas aut diuitię aut for
ma: non quas probitas moꝝ cõmendat. Ideo autem femi
nę ſub viri poteſtate cõſiſtunt: quia leuitate animi plerũq̃
decipiuntur. Unde ⁊ ęquũ erat eas viri auctoritate repri
mi. Proinde ⁊ veteres voluerunt feminas innuptas q̃uis
perfectę ętatis eſſent: propter ipſam animi leuitatem in tu
tela conſiſtere.

Finit liber nonus.

Incipit liber decimus de quibuſdam vocabulis
nominum per alphabetum diſtinctis.

ORigo quorun
dam noiũ.i.vñ veniãt: nõ
pene oib⁹ patet. Proinde q̃
dã noſcẽdi gratia: huic ope
ri interiecim⁹. Licet origo
nominũ vñ veniãt: a philo
ſophis eã teneat r̃oẽ: vt p
denoiationẽ hõ ab hũani
tate: ſapiẽs a ſapiẽtia noie-
tur: q̃ p̃us ſapiẽtia: deinde
ſapiẽs: tñ claret alia ſpecia
lis ĩ origine quorundã no
minũ cã: ſicut homo ab hu
mo. vnde proprie ẽ appellatus. Ex quibus exempli gratia
quędam in hoc opere poſuimus.

AEros vir fortis ⁊ ſapiẽs. Auctor ab augendo di-
ctus. Auctorẽ feminio genere dici nõ poſſe. Nã
q̃dã ſunt q̃ ĩ feminino genere flecti nõ poſſũt:
vt curſor. Actor ab agẽdo. Alumn⁹ ab alẽdo vo
cat⁹: ſꝫ ⁊ q alit ⁊ qui alit̃ alumn⁹ dici poſſit.i.⁊ q
nutrit ⁊ q nutrit̃: ſꝫ meli⁹ tñ q nutrit̃. Amicus p deriuatio-
nẽ q̃ſi animi cuſtos. Dict⁹ ãt p̃p̃e amic⁹ ab hamo.i.a cate
na charitatis: vñ ⁊ hami q teneãt. Amator turpitudis: q̃
amore torq̃tur libidinis. Amabilis ãt q ſit amore dignus.
Amaſi⁹ eo q ſit p̃n⁹ ad amorẽ. Aſtut⁹ ab aſtu vocat⁹: qđ ẽ
callidi ⁊ cauti nois: q poſſit ſine p̃iclo fortiter aliq̃d facere.
Argut⁹: q̃ argumẽtũ cito iuenit ĩ loq̃ndo. Acer: ĩ vnãquãq̃
formã veget⁹ ac nimi⁹. Alacer a velocitate ⁊ curſu: q̃ſi dice
ret aliger. Armiger: q arma gerat. Alacris let⁹: alacriter ge
ſtiẽs: ⁊ nulli⁹ rei nouitate turbat⁹. Agilis ab agẽdo aliq̃d ce
leriter: ſic̃ docił. Aemul⁹: eiuſdẽ rei ſtudioſus q̃ſi imitator
⁊ amabilis: alias inimic⁹ iuenit̃. Aequ⁹ ẽ ꝭꝫ nãm iuſt⁹: dict⁹
ab ęq̃litate ł ẽ ab eo q ſit ęq̃lis. vñ ⁊ ęq̃taſ appellata ab ęq̃
litate q̃dã.ſ. Aequus: eo q ſit alteri eq̃lis euo.i.coetaneus.
Arrogãs: eo q multũ roget̃: ⁊ ille multũ faſtidioſus ſit. Au
dax p̃p̃e p arrogãte ponit̃. Aioſus: eo q ſit animis ⁊ virib⁹
plen⁹. Aiat⁹: q̃ſi aio auct⁹ ⁊ q̃ſi aio firmat⁹. Aelatus: p eo q
ſeip̃m ſup mẽſurã eleuet: dũ magn⁹ ſibi videt̃ de his q̃ agit.
Attollẽs q ſe eleuet ⁊ erigat. Ambitioſus q honores am
biat. Auid⁹ dicẽs ab auẽdo: auere.n.cupere ẽ. Hinc ⁊ auar⁹
Nã q̃d ẽ auaꝝ eẽ: p̃gredi vltra q̃ ſuffic̃. Auar⁹ ex eo dict⁹:
q ſit auidus auri ⁊ nũq̃ opib⁹ expleat̃: ⁊ q̃tũ plus hũerit
tãtũ plus cupiat: Flacci ſup h̃ ꝯcordãte ſn̄ia: q ait: Semp
auar⁹ eget: ⁊ Saluſti⁹ q neq̃ auaritia copia neq̃ iopia mi
nuat̃. Amar⁹ a ſapore trãſlatũ nomẽ hꝫ. Eſt.n.ĩſuauis: nec
nouit quẽq̃ ad ꝯſortiũ ſuũ aliq̃ iuitare dulcedine. Adulter
violator maritalis pudoris: eo q alteri⁹ thoꝝ polluit. An-
ceps huc illucq̃ fluctuãs ac dubi⁹: iſtđ an illđ capiat: ⁊ in q̃
p̃te declinet anxi⁹. Atrox: q ſit tetris morib⁹. Abſtemi⁹ a te
meto.i.vino: q̃ſi abſtinẽs a vĩo. Ablactat⁹: q ſit a lacte abla
t⁹. Aeger q agat̃ ĩfirmitate vel triſticia ad tp̃s. Aegrot⁹: q
ſit eger freq̃nti⁹: ſic̃ irat⁹ ⁊ iracũd⁹. Aerũnoſ⁹: a rũnie dict⁹
q p inopiã miſer fact⁹ eſuriat ⁊ ſitiat. Auſpex eo q auiũ au
ſpicia ĩtẽdat. ſic̃ auceps: ⁊ aues capiat. Aſtroſus ab aſtro di
ct⁹: q̃ſi malo ſidere nat⁹. Aenormis eo q normã ⁊ mẽſurã
excedat. Abactor ẽ fur iumẽtoꝝ ⁊ pecoꝝ quẽ vulgo abigeũ
vocãt: ab abigẽdo.ſ. Atram⁹ ⁊ albat⁹ ille a veſte nigra. iſte
ab alba. Aduẽa eo q aliũđ aduẽiat. Aliẽigẽa: q ex alia gẽte
genit⁹ ẽ: ⁊ ñ ex ea vbi ẽ. Itẽ aliẽigẽa q alienę regiõis ſit ⁊ ñ
ei⁹ vbi ẽ. Accola eo q aduenĩẽs terrã colat. Agricola a colẽ
do agro: ſic̃ ſiluicula. Aſſecla eo q ſeq̃t̃ aliquẽ lucri cã. Aſſi
du⁹ dicebat̃ apđ ãtiq̃s: q aſſib⁹ ad erariũ expẽſũ ꝯferẽdis p
erat: ⁊ ĩ negocijs q̃ꝫ publicꝭ freq̃ns: vñ ⁊ p ſm̃ p ꝯſcribẽdũ ẽ.

Ayuntamiento de Madrid

Apparitoꝛ noīatus ꝙ appareat ⁊ videatur: ⁊ ꝑſto ſit ad obſequiuꝫ. Attētus vt aliqd audiēs teneat. Attonitus veluti furoꝛe quodā īſtinctꝰ atqꝫ ſtupefactꝰ. Dictꝰ aūt attonitus a tonitrui ſtrepitu: q̄ſi tonitruo ſtupefactꝰ: ⁊ vicino fulgoꝛe aut tactu ꝑrimus. Allectus ꝙ ſit palam electus. Abactꝰ: ꝙ ſit ab actu remotꝰ. Aboꝛtiuꝰ: eo ꝙ non oꝛiat̄: ſed aboꝛiatur ⁊ excidat. Adoptiuus: q ē palā adoptatꝰ ī filiū. Amboꝛ ab eo ꝙ ē αμφω nomē de grꝗco latinū factū lr̄a tertia demutata. Alius de mľtis dicit̄. Alter vero e duobus vocat̄. Aegmanꝰ appellat̄ q vtraqꝫ manu gladio icunctāter vtit̄.

Eatus dictus: q̄ſi bn̄ auctꝰ. ſ. ab habēdo qǒ velit. ⁊ ni
b hil patiēdo qǒ nolit. Jlle aūt vere beatꝰ ē q hꝫ oīa q̄ vult bona: ⁊ nihil vult mali. Ex his. n. duobꝰ beatus homo efficit̄. Bonꝰ a venuſtate coꝛpis credit̄ dictꝰ: poſtea ⁊ ad aīum tranſlatū nomē. Eū autē dicimꝰ bonū cui nō pꝛꝗualet malū: eūqꝫ optimū q peccat minimū. Benignus ē vir ſpōte ad bn̄faciendū paratꝰ ⁊ dulcis alloquio. Nō autem multū diſtat benignus a bono: qꝛ ⁊ ipē ad benefaciēduꝫ videt̄ expoſitꝰ. Sꝫ ī eo differt qꝛ pōt bonꝰ eē ⁊ triſtioꝛ: ⁊ bn̄ qdem facere ⁊ pſtare qǒ poſcit̄: non tn̄ ſuauis eē nouit conſoꝛtio. Benignus aūt ſua cūctos nouit inuitare dulcedine. Beneficꝰ a bn̄faciendo alteri dictus. Un̄ ⁊ bn̄ficētia vocatur q̄ ꝑrimo ꝓdeſt. Beniuolus: qꝛ bn̄ vult. Nō tamen dicimus bn̄uolus: ſicut nec maleuolus. Sꝗpe enī ex duabꝰ artibꝰ cōpoſitū nomē: aut pꝛoꝛē aut ſequētē litteraꝫ coꝛrūpit. Nam beniuolētia abſurdū ſonat. Blādus dulcis ⁊ inuitās ad familiaritatē ſui. Brutꝰ: quaſi obrutꝰ: qꝛ ſenſu caret. Eſt enī ſine ratione: ſine pꝛudētia. Un̄ ⁊ ille Junius brutus ex ſoꝛoꝛe tarquinÿ ſuperbi genitꝰ cū eundē caſū timeret quē frater inciderat: q ob diuitias ⁊ pꝛudentiā ab auunculo fuerat occiſus: vtilē tēpoꝛis ſtultitiā ſimulauit. Un̄ ēt Brutꝰ ē cognominatꝰ dū vocaret̄ iunius. Balbus a balādo potiꝰ q̄ꝫ a loquēdo dictus: v̄ba enī nō explicat. Jnde ⁊ bleſus: qꝛ v̄ba frāgit. Bucco garrulus: ꝙ cꝗteros oꝛis loquacitate nō ſenſu exuperet: Billoſus ꝙ ſit ſemꝑ triſtis ab hūoꝛe nigro q bilis vocat̄. Baburrus: ſtultus ineptus. Biothanatꝰ: ꝙ ē bis moꝛtuus. Thanatos. n. grꝗco ſmone moꝛs dicitur.

C Larus a cꝗlo ꝙ ſplēdeat. Unde ⁊ clara dies ꝑ ſplendoꝛe cꝗli. Cꝗlitus a cꝗlo dictus: ꝙ ſit ſublimis ⁊ altus q̄ſi cꝗleſtis. Caſtus: pꝛimuꝫ a caſtratōe nūcupatus. poſtea placuit veteribus ēt eos ſic noīari: q ꝑpetuā libidinis abſtinētiā pollicebant̄. Cꝗles dictus: qꝛ iter ſibi facit ad cꝗlū. Cꝗlebs cōnubÿ exꝑs qualia ſūt noīa ī cꝗlo q̄ abſqꝫ ꝯiugibus ſūt. Et cꝗlebs dicit̄: q̄ſi cꝗlo beatus. Cꝗlicola: eo ꝙ cꝗlū colat. Eſt enī angelus. Cōtinēs nō ſolū ī caſtitate dicit̄: ſed ī cibo ⁊ potu. ī ira quoqꝫ ⁊ vexatōe mētis: ⁊ detrahēdi libidīe. Et cōtinēs dicitur ꝙ ſe a multis malis abſtineat. Clꝗmens: miſicoꝛs ab eo ꝙ cluas. i. ꝓtegat ⁊ tueat̄: ſicut ſolet patronus cliētē. Cōcoꝛs a cōiūctōe coꝛdis ē appellatus. Nā ſicut cōſoꝛs dr̄ q ſoꝛtē iūgit: ita ille cōcoꝛs dr̄: q coꝛde iūgit̄. Cōcionatoꝛ mľtitudinis allocutō. Cōſolatoꝛ vniꝰ allocutoꝛ. Et ide dictꝰ cōſolatoꝛ: ꝙ ſoli ſe applicet cui loqt̄: ⁊ ſolitudinē leuat allogo ſuo. Hic ⁊ ſolatiū. Cōſultꝰ ē q cōſulit̄: cui ꝯrius ē icōſultus: q n̄ accipit cōſiliū. Cōſtans dictus: ꝙ vndiqꝫ ſtat: nec in aliquā ꝑtē declinari pōt. Cōfidens ꝙ ſit ī cūctis fiducia plenus. Unde ⁊ Cicilius. Si cōfidētiam habes cōfide oīa. Cautus a cauendo dictus. Callidus: fraudulētus. qꝛ celare nouit ⁊ male peritus: Callidū autē veteres non ꝓ aſtuto tm̄ ſed ēt ꝓ aſtute docto ponebāt. Hūc ⁊ verſutū ab eo: ꝙ animū cito vertat. Cupidus a cupiēdo mľtū. i. accipiēdo vocatus. Clamoſus q̄ſi calamoſus: a calamo. ſ. ꝙ ſonet. Calūniatoꝛ falſi criminis accuſatoꝛ: a caluēdo. i. fruſtrādo ⁊ decipiēdo dictꝰ. Calculatoꝛ a calculis. i. lapillis minutis: quos antiq ī manu tenentes nūeros cōponebāt. Compilatoꝛ q aliena dicta ſuis permiſcet: ſicut ſolēt pigmētarÿ ī pila diuerſa mixta cōtūdere. Hoc ſcelere quōdā accuſabat̄ mātuanus ille vates cū q̄ſdā v̄ſus Homeri trāſferens ſuis ꝑmiſcuit. ⁊ cū ꝯpilatoꝛ veteꝝ ab ꝗmuľ diceret̄: ille rn̄dit magnaꝝ eē viriū clauam herculi extoꝛquere de manu. Cōtumax ab eo ꝙ contemnat. Chꝛomaticus: qa nō cōfūditur nec coloꝛē mutat. Grꝗce enī chꝛoma coloꝛ vocat̄. Cōtumelioſus: qꝛ velox eſt ⁊ tumet in v̄bis iniuriꝗ. Cōtentioſus ab intētione vocatus: qui non ratione aliqua: ſed ſola ꝑtinatia vindicat. Cōtēptibilis: vel qꝛ contemptui habilis: vľ qꝛ contemptus ⁊ vilis ideſt ſine honoꝛe. Crudelis: hoc ē crudꝰ: quē grꝗci homon appellant: per trāſlationē. quaſi non coctus nec eſui habiľ. Eſt. n. aſper ⁊ durus. Carnifex ꝙ carnē afficiat. Cruciarius: eo ꝙ ſit cruce dignus. Collega a colligatone ſocietatis ⁊ complexu amicitie dictus. Coꝗtaneꝰ: quaſi compar ꝗtatis. Cōplex q vno peccato vel crimine alteri ē applicatꝰ ad malum. Ad bonū vero nūq̄ꝫ dicimꝰ cōplicē. Conſoꝛs: eo ꝙ ad eum pars ꝑtinet bonoꝛū. Nam ſoꝛtem veteres ꝓ parte ponebant. Conſoꝛs ergo ꝙ ſit coīs ſoꝛte: ſicut diſſoꝛs diſſimiľ ſoꝛte. Celer appellatus a celeritate: qꝛ qǒ vſus exigit velocius facit. Cōfinialis: ab eo ꝙ ſit genere vel loco affinis. Colonus a colonia: vel ab agro colendo dictus. Curatoꝛ: ꝙ coram ferat pueris: q adhuc eius ꝗtatis ſunt: vt negocia ſua ſatis adminiſtrare non poſſint. Cognitoꝛ: a cognoſcēdo cāꝫ dictus. Clientes: pꝛius colentes dicebantur a colēdis patronis. Captus: captiuꝰ dicitur quaſi capite diminutus ingenuitatis: foꝛtuna enī ab eo excidit. vn̄ ⁊ a viris peritis capite diminutus dicitur. Colonus a columna vocatus: eo ꝙ erectus ⁊ firmiſſimꝰ ſit. Comptꝰ a coma dictus: ꝙ ſit foꝛmoſus capillis: vel qꝛ comam nutrit. Calamiſtratus a calamiſtro. i. acu ferreo ī calami ſimilitudine facto ī quo crines obtoꝛquentur: vt criſpi ſint: queꝫ in cinere calefacere ſolēt qui capillos criſpant: vt calamiſtrati ſint. Coꝛpulentus: ꝙ ſit coꝛpoꝛe validus: ⁊ lentis carnibus. Craſſus a ſagiato coꝛpoꝛe: a creando carnes. Comeſſoꝛ a comedēdo ſatis. Eſt. n. gulꝗ ac ventri imoderatꝗ deditus. Caupo peſſimus de vino aquam faciens. Candidus. Canꝰ dictus a cādoꝛe: ⁊ candidus quaſi candoꝛi datus. Studio enim accedit candoꝛ. Nam album vocari naturꝗ eſt. Clodus: Curuus: Criſpus. Cꝗcus appellatus ꝙ careat viſu. Eſt enim luminibus amiſſis. Cꝗcus eſt qui vtroqꝫ oculo non videt. Caducus a cadēdo dictus. i. lunaticus: eo ꝙ certo lunꝗ tēpoꝛe patiatur. Cōfuſus a confuſione ſceleris appellatus. Jnde ⁊ cōfuſio. Cōuulſus dicitur: cui ſua vi aliqua adimuntur. Unde ⁊ cōuulſus nauis cui eminentia vi tempeſtatis adimūtur. Unde ⁊ Uirgilius. Uix ſeptem conuulſꝗ vndis quaſi mutilatꝗ. Cōſumptus totus ſumptus ⁊ deuoratꝰ. Conciliatrix ob ſocietatem flagitioſꝗ conſenſionis dicta eo ꝙ intercurrat: alienumqꝫ nundinet coꝛpus: Hanc etiam et lenonem vocant Circonfoꝛanus qui aduocationum cauſa circum foꝛa et cōuentus vagatur: Collegiatus. Carpentarius.

D Ominus per deriuationem dictus ꝙ domui pꝛeſit et cūctꝗ familiꝗ dominetur. Diſertus doctus a diſſerendo dictꝰ: diſpoſite enim diſſerit. Doctꝰ a dicendo: vnde ⁊ doctoꝛ. Docilis non quod ſit doctus: ſed quia doceri poteſt. eſt enim ingenioſus et ad diſcendum aptus. Diſcipulus a diſciplina dictus. diſciplina autem a diſcendo vocat̄. Diſpēſatoꝛ vocatur cui creditur adminiſtratio pecuniarum. et ideo diſpenſator. quia pꝛius qui dabant pecuniam non numerabant eam ſed appendebant. Diues ab ꝗre vocatus vel diu veſcens. Decoꝛus perfectus a decem dicitur: Dulcis. Decens compoſitus a numero decem dicitur: Hinc ⁊ decoꝛus et decibilis. Directus eo ꝙ in rectū vadit: Dilectus a diligentia. Hꝗc ſunt enim ſigna diligendi. Diligens. Delibutꝰ

Ayuntamiento de Madrid

de oleo vnctus:vt atletę ſolēt:vel in ceromate pueri. Hinc
⁊ delibutū gaudio.i.ſuperfuſum vel plenum.Delicatus:ꝙ
ſit delicijs paſtus:viuēs in ępulis:⁊ nitore corporis . Defeſ
ſus:ſemp infirmꝰ quaſi diu feſſus.Debilis:ꝙ per bilē factꝰ:
ſit fragilis.Bilis enim humor eſt afficiēs corpus.Decolor
ꝙ deſit illi color.Deſperatꝰ vulgo vocaẗ malus ac perditꝰ:
nec iam vllius ꝓſperę ſpei.Dicitur aūt per ſimilitudinem
ęgrorum qui affecti ⁊ ſine ſpe deponuntur .Cōſuetudo aūt
erat apud veteres:vt deſperati ante ianuas ſuas collocarē
tur:vel vt extremū ſpiritū redderēt terrę: vel vt poſſent a
tranſeuntibus forte curari:qui aliquando ſimili laboraue
rant morbo . Degener autem ꝙ ſit ignobilis:aut ꝙ ſit im
pari genere:aut ſi dum ſit optimo genere natus: inhoneſte
tam ē viuit. Decrepitꝰ ꝙ morti ſit propior:⁊ quaſi ad mor
tis tenebras vertat:ſicut creſpulum tempus noctis.Alij di
cunt decrepituz: non q ſenectute auulſus eſt:ſed q iam cre
pare ōſierit.i.loqui ceſſauerit.Depreciatus ab eo ꝙ ſit vilꝭ:
nec aliquo ꝑcio dignus.Dirus pręparcus ⁊ teter:⁊ quaſi di
uina ira in id actus.Nam dirum dicitur quod diuina infer
tur ira:alias dirus magnus.Dehiſcens:valde hiſcens.Hic
enim de augētis eſt vt deamare deſidere.Deſpiciens:eo ꝙ
deorſum aſpiciat:vel contemptui habeat.Doloſus:inſidio
ſus vꝉ malignus:ab eo ꝙ deludat.Ut eni decipiat occultā
maliciā blandis ſmonibus ornat.Dubius incertus : quaſi
duaꝝ viarum.Delator dictus:eo ꝙ detegat quod latebat.
Dilator :qꝛ differt ad ꝓferendū.Deſidioſus:tardus:piger
a deſidendo vocatus.i.valde ſedendo.Idem ⁊ reſidens a
reſidendo.De enim hic augentis eſt Delirus mente defe
ctus per ętatem apo tu liram:vel ꝙ a recto ordine ⁊ quaſi
a lira aberret.Lira eſt enim arationis genus cum agricolę
facta ſemente dirigunt ſulcos:in quos omnis ſeges decur
rit.Demens idem qui amens.i.ſine mente : vel ꝙ diminu
tionem habeat mentis.Deſipiens:eo ꝙ minus ſapere inci
pit q̄ʒ ꝙ ſolebat.Damnatus ⁊ damnabilis:quoꝝ prior iam
addictꝰ ē:ſequēs ꝑt addici.Degulator:eo ꝙ gule ſit deditꝰ.

Loquens: ꝓfuſus eloquio.Exertus i loquē
do expeditus.Exerere eni ꝓferre vꝉ expe
dire eſt.Eruditꝰ qꝛ nō rudis ſed iam doctꝰ.
Expertꝰ:multum peritꝰ.Ex enim hic ꝓ val
de poniẗ:ſicut excelſus:quaſi valde celſus:
⁊ eximiꝰ:quaſi valde eminēs.Efficax dictꝰ:
qꝛ nullā difficultatem habet in qualibet re
facienda.Hinc ⁊ efficiens a faciēdo dictꝰ.Expes ꝙ ſit ſine
ſpe.Expers:qꝛ extra partē:caruit enim parte. Exors qꝛ ex̄
ſortē eſt.Exul:qꝛ extra ſolum ſuū eſt:quaſi trans ſolū miſ
ſus:aut extra ſolum vagus.Nam exulare dicunẗ qui extra
ſolum eūt.Extorris:qꝛ extra terram ſuam eſt:quaſi ex ter
ris.Sed ꝓprie extorris cū vi expulſus ſit:⁊ cum terrore ſo
lo patrio eiectus:⁊ extorris ex terra ſua expulſus.Exterris:
extra terram:aut extra terminos ſuos:qꝛ exterreẗ. Exter
minator:nō ille qui vulgo diciẗ ἐξοριστος :ſed qui deijcit
⁊ expellit a terminis ciuitatis.Exterminatꝰ ab eo ꝙ ſit ex
tra terminos ſuos eiectus.Sic ⁊ externus :eo ꝙ ſit alienę
terrę.Egens ⁊ egenꝰ:ſine gente ⁊ ſine genere:indigēs ⁊ ege
nus.Exiguus:multum egens:ex enim ꝓ valde ponitur.Exi
lis: tenuis:ꝙ poſſit q̄uis per anguſtū exire:ſiue ſine ilijs.
Exeſus:qꝛ per comeſus.Eſt eni aridꝰ tenuis ⁊ exilis.Exhau
ſtus:qꝛ cōſumptus eſt.⁊ inanis effectus.Exanguis:ꝙ ſit ex
tra ſanguinē. Exanimis eſt mortuus.Exanimis autē ⁊ ex
animus dicimus:ſicut vnanimus ⁊ vnanimis :inermus et
inermis.⁊ hoc noſtro arbitrio ſubiacet.Exuſtus dicitur:de
quo nihil ſupereſt:quaſi valde vſtus. Ex enim ꝓ valde po
nitur.Exoſus ab odio dictus.Nam antiqui ⁊ odi dicebāt
⁊ oſus ſum. Hinc eſt exoſus quo vtimur:lʒ iam oſus nō di
camꝰ.Exitioſus eo ꝙ mltis exitio ſit.Executor ab exequē
do.Idem ⁊ exactor.Effractor ꝙ ſit expugnator clauſtroꝝ:
Efferatus:mente ferina effectus:⁊ vltra humanū modum
excedens.Effrenatus ab eo ꝙ ſit ꝑceps ⁊ pronus.⁊ ſine fre
no rationis.Eunuchus grecū nomē eſt:qđ eſt ſpado. Horū
quidā coeunt:ſed tamē virtus in ſemīe nulla eſt. Liquorez
enim habent ⁊ emittunt :ſed ad gignendū inane atqꝫ inua
lidum.Effeta ab eo ꝙ ſit frequenti fętu exhauſta. Partus
enim eam aſſiduus debilem reddit.

Facundus dictus:qꝛ facile fari poſſit. Face
tus q iocos ⁊ luſus geſtis ⁊ factis cōmēdat:
a faciendo dictus.Frugalis a fruge noiatꝰ:
ideſt a fructu vꝉ parſimonia:ſiue vt alij vo
lunt a modeſtię tēperātia . Fęnerator q pe
cuniā deponit apud debitorē:quaſi fęnoris
actor. Nam fęnus pecunia ē. Fęnerator āt
latine diciẗ:⁊ qui dat mutuum ⁊ qui accipit.Flamines pon
tifices idolorum.Fęlix diciẗ q fęlicitatē dat: fęlix qui acci
pit:⁊ fęlix per quē datur fęlicitas.vt fęlix tempus: fęlix lo
cus.Fidelis: ꝓ eo ꝙ ſit ab eo id quod dicit vel ꝓmittit bo
num.Facilis a faciēdo nec tardus.Firmus:vnde ⁊ formo
ſus.Fortis quia fert aduerſa vel quęcūqʒ acciderint:ſiue a
ferro ꝙ ſit durus nec molliatur.Formoſus a formo dictꝰ.
Formū enim veteres calidum ⁊ feruens dixerūt. Feruor
enim ſanguinē mouet: ⁊ ſanguis pulchritudinē. Fędus no
men habet ab hirco ⁊ ab edo.f.littera addita. Hunc vete
res in graui ſignificatione ponebāt, vt Sanguine fędātem
quos ipſe ſacrauerat ignes.Fragilis dictꝰ:eo ꝙ facile fran
gi poſſit.Feſſus:quaſi fiſſus nec iam integer ſalute:eſt aūt
generale.Dicimus eni feſſus animo.vt Terentius.Feſſus
valle recedit:⁊ feſſus corpore:qđ magis eſt ꝓpriū :⁊ feſſus
rex a caſu venientiū.Fatigatꝰ:quaſi fatis agitatus. Formi
doloſus a formo.i.ſanguine dictus:cum ſe a cute ad pręcor
dia fugiēs ꝯtrahit ſanguis. Nam timor ſanguinē gelat:qui
coactus gignit formidinē.vnde eſt illud.Gelidusqꝫ coit for
midine ſanguis.Formidoloſus autem cuz ſit timidus:⁊ ti
mendū ſignificat.Fatuus ideo exiſtimaẗ dictꝰ:qꝛ neqʒ ꝙ
fatur ipſe:neqʒ qđ alij dicunt intelligit.Fatuos originē du
cere quidam putant a miratoribus fatuę fauni vxoris fati
dicę:eoſqꝫ primū fatuos appellatos:ꝙ preter modum ob
ſtupefacti ſūt vaticinijs illius vſqꝫ ad amentiā. Fautor ab
eo ꝙ faueat ⁊ conſentiat.Fictor appellatus a fingendo et
componendo aliquid:ſicut qui capillos mulierum linit et
pertractat:vngit ⁊ nitidat.Fallax ꝙ fando.i.loquendo de
cipiat. Feruidus :iracundus. Ira enim inflammat . Fren
dens ꝙ minando frangat dentes ⁊ comprimat. Fremens
ideſt cum furore vociferans:Ferox ab eo ꝙ feritatez exer
ceat vt beſtia.Fur a furuo dictus eſt.ideſt a fuſco. Naz no
cturno vtitur tempore. Factioſus inter opprobria cum ſe
ditioſum accipi volumus.cum vero gratioſum:potentem
⁊ quaſi magnę factionis.Facinoroſus a facti commiſſo no
minatus:facit enim quod alteri nocet.Femellarius fęmi
nis deditus:quē antiqui mulierarium appellabant.Flagi
tioſus eo ꝙ frequentius flagitet atqꝫ appetat libidinem.
Furcifer dicebatur olim qui ob leue delictum cogebatur
a dominis ignominię magis q̄ʒ ſupplicij cauſa furcam cir
ca viam ferre:prędicans peccatuz ſuum.⁊ monere cęteros
ne qđ ſimile peccarent. Futilis vanus ſuperfluus loquax.
Et eſt metaphora a vaſis fictilibꝰ quę caſſa ⁊ rimoſa nō te
nēt ea quę inieceris. Fornicariꝰ.Fornicatrix eſt:cuiꝰ corpꝰ
publicū ⁊ vulgare ē. Hec ſub arcuatis ꝓſternebaẗ:quę lo
ca fornices dnr vn̄ ⁊ fornicarię. Uirgiliꝰ.atqꝫ aduerſo forni
ce.Fęcūda a fętu dcā q̄ſi fętu abūda.Eſt.n.partu frequēs.
Fęta ꝑgnās.Flens q̄ſi lachrymas fluēs.Fugitiuus nemo
recte dr̄:niſi q dn̄ʒ fugit. Nā ſi paruulus puer a nutrice aut
a ſcholis diſceſſerit:fugitiuus nō eſt.

g Glorioſus:a frequentia claritatis dictus pro c g lit
tera cōmutata.Glorioſus a laurea dictus quę daẗ

Ayuntamiento de Madrid

victoꝛibus.Gnarus ſciens:cui contrarius eſt ignarus neſci/
ens.Grauis venerabilis.Unde ⁊ ꝯtēptibiles leues dicim⁹
Grauis pro ꝯſilio ⁊ ꝯſtātia dictus: qꝛ nō leui motu diſſilit:
ſed fixa ꝯſtantię grauitate ꝯſiſtit.Grandis.Gracilis.Gran/
dęuus:ꝙ ſit grādis euo.Gratus:gratiā ſeruās.Sed gratus
tantū animo.gratiſſimus ⁊ animo ⁊ coꝛpoꝛe dicit̄.Gratifi/
cus ab eo ꝙ gratis faciat bonū.Gratioſus:ꝙ plus vnicuiq;
q̄ meret̄ tribuit Garrulus ꝓpꝛie dicit̄ qui vulgo v̄boſus
appellat̄ accedēte lętitia nec valēs nec volēs tacere.ſum/
ptum nomen a graculis auibus quę īpoꝛtuna loquacitate
ſemper ſtrepunt nec vnq̄ quieſcunt.Ganeo luxurioſus: et
tanq̄ in occultis locis ⁊ ſubterraneis:quę ganea gręci vo/
cant.Glutto:a gula:ideſt guloſus.

HUmilis quaſi humo accliuis.Honoꝛabilis
q̄ſi honoꝛe habilis:hoc eſt apt⁹.Honeſtus
ꝙ nihil habeat turpitudinis.Nā qd eſt ho
neſtas:niſi honoꝛ ꝑpetuus:id eſt q̄ſi hono
ris ſtatus.Humanus ꝙ habeat circa hoīes
amoꝛē:⁊ miſerationis affectū.Unde ⁊ hu/
manitas dicta.qua nos īuicē tuemur:Habi
lis ꝙ ſit ad habēdū comodus atq; aptus.Honeroſus plus
eſt q̄ honeratus:ſicut ſceleroſus plus q̄ ſceleratus.Hirſu
tus ab eo ꝙ ſit hirtus et pilis hoꝛridus.Hypocrita gręco
ſermone.in latinū ſimulatoꝛ īterpꝛetat̄.Qui dū intus ma/
lus ſit bonū ſe palā oſtēdit.Hypo eni falſum:criſis iudiciū
īterpꝛetat̄.Nomē aūt hypocrite tractuȝ eſt a ſpecie eoꝝ q
in ſpectaculis ꝯtexta facie īcedūt:diſtiguentes vultū ceru
leo minioq; coloꝛe ⁊ cęteris pigmentis habentes ſimulacra
foꝛis linthea:gypſata ⁊ vario coloꝛe diſtīcta nōnunq̄ ⁊ col
la ⁊ manus creta ꝑungētes vt ad ꝑſonę colorē ꝑuenirēt et
ppl'm dū in ludis agerēt fallerēt:modo ī ſpecie viri:modo
in fęminę:modo tonſi:modo criniti anili ⁊ virginali cętera
q; ſpē ętate ſexuq; diuerſo vt fallāt ppl'm dū in ludis agūt.
Quę ſpēs argumēti trāſlata eſt in his:q falſo vultu īcedūt
⁊ ſimulāt qđ nō ſunt.Nā hypocrite dici nō poſſunt ex quo
foꝛas exierint.Humatus ꝙ ſit humo tectus.i.ſepultus.

INgenioſus dictus ꝙ intus vim habeat gi/
gnendi quālibet artē.Inuētoꝛ dictus ꝙ in
ea quę quęrit venit.Unde ⁊ īpa quę appel
lat̄ inuētio ſi verbi oꝛiginē retractem⁹ qd
aliud reſonat:niſi qꝛ iuenire eſt in id veni/
re qđ quęrit̄:Interpꝛes ꝙ iter partes me/
dius ſit duaꝝ linguaꝝ dū tranſfert.Sed ⁊
qui iter deū quē iterpꝛetat̄ ⁊ hoīes qbus diuina idicat my
ſteria iterpꝛes vocat̄ Juridicus qꝛ legū iura dicit.Jndolis
ꝓpꝛie eſt imago quędam futurę virtutis.Juſtus dictus qꝛ
iura cuſtodit ⁊ ſ'm legē viuit.Jnnox ꝙ nō noceat.Jnnocu/
us cui nocitū nō ſit:ſed apud veteres vtrūq; idifferens eſt.
Jlaris gręcū nomē eſt.Jocūdus eo ꝙ ſit ſemꝑ iocis aptus
⁊ ilaritati:a frequētia:ſicut iracundus.Jocoſus iocis vſus
Jnclytus gręcū nomē eſt.Nam clyton gręci glorioſum di
cūt.Jlluſtris nomē notitię eſt ꝙ clareat multis ſplendoꝛe
generis:vel ſapiētię vel virtutis:cui ꝯtrarius eſt obſcure na
tus.Jdoneus q̄ſi duplū habēs domū.Jncolumis a colūna
nomē habet:q̄ſi erectus foꝛtis ⁊ ſtabilis.Jmmarceſſibilis
icoꝛruptus ⁊ ſempiternus:ꝙ ſit ſine marcoꝛe atq; languo/
re.Jntemeratus:icoꝛruptus ⁊ nulla temeritate violatus.
Jnfirmus quia ſine foꝛmo.i.ſine caloꝛe.Jmbecillis:quaſi
ſine baculo fragilis ⁊ iconſtās.Jnanis:leuis.Jncōſtans:qꝛ
nō eſt ſtabilis:ſed qđ placet ei rurſus diſplicet.Jactans vel
arrogās eſt qui maioꝝ īſtitutis nō acquieſcit:ſed pꝛopꝛiaȝ
quandā viā iuſtitię ⁊ ſanctitatis iquirit.Jracūdus dictus:
qui accenſo ſanguine in furoꝛē cōpellit̄.Ur enim flāma di
citur:⁊ ira inflāmat.Jncentoꝛ ab eo ꝙ incendat atq; inflā
met.Jncentoꝛ:qꝛ praua ſuggeſtione ad vitia coꝛ alioꝝ ſuc/
cendit ⁊ perſuadendo inflāmat.Jnexpiabilis.ꝙ nunq̄ ex/
pietur:nunq̄ purgetur.Jnlaudabilis:non quia laudatus
non ſit:ſed quia laudari nō meruerit.Jratus:ira actus.Jm
pius quia ſine pietate religionis eſt.Jniquus ꝓpꝛie dictus
quia nō eſt ęquus:ſed inęqualis.Jnter impiū aūt ⁊ iniquū
hoc diſtare nōnunq̄ ſolet:quia omnis īpius iniquus:nō ta
men omnis iniquus eſt impius.Jmpius nanq; pꝛo infide
li ponitur:⁊ dictus impius ꝙ ſit a pietate religionis alien⁹.
Jniquus vero dicitur ꝑ eo ꝙ non eſt ęquus ſed prauis ope
ribus maculatur:ne chꝛiſtianitatis nomine cenſeatur.Jni
micus qꝛ non eſt amicus:ſed aduerſarius.Duę autem res
inimicos faciunt:fraus ⁊ terroꝛ.Terroꝛ ꝙ timēt.Fraudis
malum:ꝙ paſſi ſunt.Jnuidus dictus ab inuidendo fęlicita
ti alterius.Jnuidioſus eſt qui ab alio patitur inuidiam.
Jnuiſus:odioſus:ab inuidia ⁊ ʒelo dictus.Jnteſtabilis:
cuius teſtimonium nō valet:⁊ quod dixerit irritum impꝛo
batūq; ſit.Jnfamis non bonę fame.Jmpꝛobus dictus ꝙ ī
ſtat etiam pꝛohibenti.Jmpoꝛtunus inquietus:qꝛ non ha/
bet poꝛtum.i.quietem.Unde ⁊ impoꝛtuni:quaſi in naufra
gium cito feruntur.Jnfręnis:hoc eſt qui fręnis non regit̄:
vt numidę infręni.Jnfręndens ꝓpꝛie eſt inter ſe compꝛi/
mens dentes.Nam ⁊ frendere ſignificat dentibus frange
re.Unde ne frendes infantes qui nec dum dentes habēt.
Jngluuioſus a gula ⁊ voꝛacitate dictus.Jngloꝛioſus ꝙ ſit
ſine gloꝛia.i.ſine triumphis.Jtem ingloꝛius immemoꝛ glo
rię.Jnfoꝛmis:ingens:nō ꝙ non habeat foꝛmam:ſed ꝙ vl/
tra foꝛmam magnitudinem habeat.Jnueteratus:eo ꝙ ſit
multi veteriſq; vſus in malicia.Jmmanis:qꝛ non bonus:
ſed crudelis ⁊ terribilis.Manum enim bonū dicitur.Uñ
⁊ cata antiphꝛaſin:dy manes minime boni.Jmmunis mi/
nime munificus:vt eſt ī pꝛouerbio veteri.Jmmuneȝ ciues
odere ſui.Jtem immunis qui non facit munia.i.officio nō
fungitur.Eſt enim omni pꝛiuilegio vacuus.Jndemnis:eo
ꝙ ſine damno viuat:et ſine vlla culpa atq; periculo.Jners
ſine arte:⁊ ob hoc ne operi quidem vlli aptus.Jnermis vl'
ſine armis:vel ſine viribus.Nam ſemper arma pꝛo virib⁹
accipiunt̄.Jgnauus ignarus vię:ideſt rationis ⁊ vitę.Jgna
rus non gnarus:ideſt inſcius hoc eſt ſine naribus:olfeciſſe
enim veteres ſciſſe dicebant.Jgnarus autem duo ſignifi/
cat:vel qui ignoꝛat:vel qui ignoꝛatur.Jmmemoꝛ qui obli/
tus eſt:perdit enim memoꝛiam.Jnſcius quia ſine ſcientia
eſt.Jdiota imperitus:gręcum eſt.Jmperitus ſine peritia
Jnconſultus ab eo ꝙ non accipiat conſilium.Jtem incō/
ſultus:quia eſt ſine conſilio ⁊ inſcius rerum:atq; ignarus.
Jneptus apto contrarius eſt:quaſi inaptus.Jnops qui ſi/
ne terra eſt:opem enim terram intelligimus:quia opē fert
fructificando.Aly inopem intelligunt:non ſepultum:inhu
matum:cui nec animam mane habenti ſurrexit tumulus.
Jgnobilis:eo ꝙ ſit ignotus ⁊ vilis ⁊ obſcuri generis:cuius
nec nomen quidem ſcitur.Jrcoſus:qꝛ ſudoꝛe coꝛpoꝛis fęti
do putet.Jgnotus ignobilis:vel ex impꝛouiſo veniēs.Jm
pꝛouiſus dictus:eo ꝙ ſubito ſit ⁊ nō poꝛro añ viſus.Jndex
ꝓditoꝛ:ab indicando.Jndigena vocatus:ꝙ inde ſit geni/
tus.i.in eodem loco natus.Jmpudens:eo ꝙ ab eo pudoꝛ ⁊
pudicitia pꝛocul abeſt.Jmpudicus a pudice vocatus.Pe
doꝛem enim ⁊ fetoꝛem dicit.Jnceſtus pꝛopter illicitaȝ cō
mixtionem vocatus:quaſi incaſtus:ſicuti qui virginem ſa
cram vel affinitati ſuę pꝛoximam ſtupꝛauerit.Jnterneci/
da eſt:qui falſum teſtamentum fecit ⁊ ob id hominem occi
dit.Jnficiatoꝛ:negatoꝛ:quia non fatetur ſed contra verita
tem mendacium nititur.Jmpoſtoꝛ mendax cōmentatoꝛ.
Jnterceptoꝛ pꝛopꝛie dicitur qui inter duos de medio tol/
litur.Jnſidioſus:ꝙ inſideat.Nam pꝛopꝛie inſidere eſt do
loſe aliqueȝ expectare.Unde ⁊ inſidię nominate ſunt.Jn
cincta.i.ſine cinctu:qꝛ pꝛecingi foꝛtiter vterus non permit
tit.Jnueſtis.i.ſine veſte:nondum enim habet ſtolam:qđ
eſt ſignum maritalis virginitatis.Jſcurra vocatur:quis

Ayuntamiento de Madrid

cauſa eſcę quęlibet conſectatur.
Atbolicus:vniuerſalis.Gręcū enim nomē eſt.Ka/
k rus gręcum nomen eſt:ſicut ꝛ karitas.Unde ꝛ eu/
kariſtia ſacrificium:ideſt bona gratia.

L Uculentus ab eo ꝙ ſit lingua clarus ꝛ ſer/
mone ſplēdidus.Lectoꝛ dicit̄ a legendo.i.
ꝑcurrēdo.Unde ꝛ nauis dicit̄ legere qcqd
trāſit.Nā legit:trāſit pręterit:vt crebris le/
gimus freta cōcita terris.Jtē lectoꝛ a colli
gēdo animo quę legit quaſi collectoꝛ.ſicut
illud:qui legitis floꝛes.Loquax non eſt elo
quens.Locus a latitudine.Locuplex:quaſi locis plenus:ꝛ
poſſeſſionū plurimaꝝ poſſeſſoꝛ:quēadmodū docet Tulli
us de republica in libꝛo ſecūdo:multa quę editione ouiū ꝛ
boum:ꝙ tunc erat res in pecoꝛe ꝛ in locoꝝ poſſeſſionibus:
ex quo pecunioſi ꝛ locupletes vocabant̄.Liberalis dictus
ab eo ꝙ libēter donet nec murmuret.Largus:abundans
affluens.Lōgus a linea dictus ꝑpter ꝙ ſit poꝛrectus.Lō
gęuus q̄ſi lōgi ęui ꝛ lōgi tēpoꝛis.Lōganimis ſiue magnani
mis eo ꝙ nullis paſſionibus perturbat̄:ſed ad vniuerſa ſu
ſtinēda patiens eſt.Cui ↄtrarius eſt puſillanimis anguſtus
ꝛ in nulla tribulatione ſubſiſtēs.De quo ſcribit̄.Puſillani
mis vebemēter iſipiens.Leuis ob incōſtantiā vagationis
appellatur:qꝛ leui motu mētis nūc iſta nūc illa deſiderat.
Lubꝛicus ab eo ꝙ labit̄.Labens iterdū velox:vt labere
nympba polo:ꝛ labere pennis.Curſu enim lapſus celerioꝛ
eſt.Latro iſeſſoꝛ eſt viaꝝ:a latendo dictus.Melius aūt la
tro eſt q̄ſi latero a latere iſidiatoꝛ vię.Laniſta gladiatoꝛ.i.
carnifex:tuſca lingua appellatus a laniando.ſ.coꝛpoꝛa.La
ceſſitoꝛ ꝑ trāſlationē dictus a canibꝰ vel a feris:quę ſolent
lacerādo ꝓuocare.Leno ↄſiliatoꝛ ſtupꝛi eo ꝙ mētes miſe
roꝝ blandiat:ꝛ deliniendo ſeducat.Libidinoſus ab eo ꝙ
faciat q̄ꝺlibet.Libidinoſus a libero ꝗ puellaꝝ coꝛpoꝛe pin
gitur.Luxurioſus q̄ſi ſolutus in voluptates:vnde ꝛ mēbꝛa
loco mota:luxa dicuntur.Laſciuus dictus ꝙ ſit luxus.i.ſo
lutus ꝛ vanus.Lymphaticus ꝙ aquā timeat:quē gręci by
dropbobā vocant.Lymphaticus ꝓpꝛie dicit̄:qui vitiū ex
aqua ↄtrabit:cuius vitiū eſt buc atq; illuc currere:aut a fu
roꝛe aquę ſumpto vitio.Sꝫ poetę iam boc genus nominis
pꝛo furioſis vſurpāt.Luridus ꝙ ſit pallidus.a loꝛo dictus:
ꝙ buiuſmodi babeat cutē.Lepꝛoſus a pꝛuritu nimio ipſiꝰ
ſcabiei dictus:vnde ꝛ per.p.ſcribi debet.Luſcus ꝙ lucē ex
parte ſciat:ſicut luſcicioſus qui veſpere nibil videt.Luſcos
coclites dixerūt antiqui Unde ꝛ cyclopas coclites legimꝰ
dictos ꝙ vnū oculū babuiſſe perbibentur.Lotus:lauatus
ideſt mundus.Lupa meretrix a rapacitate vocata ꝙ ad ſe
rapiat miſeros ꝛ appꝛebendat.

M Jſericoꝛs a compatiēdo alienę miſerię vo
cabulū eſt ſoꝛtitus:ꝛ binc appellatā miſe/
ricoꝛdiā ꝙ miſeꝝ coꝛ faciat dolētis alienā
miſeriā.Nō aūt occurrit vbiq; bęc ętymo
logia.Nā eſt in deo miſericoꝛdia ſine vlla
coꝛdis miſeria.Mactus magis auctꝰ glo/
ria:ꝛ eſt nomē tractū a ſacris.Quotiēs.n.
tbus aut vinū ſuꝑ victimā fundebat̄ dicebāt.mactus eſt
taurus vino vel tbure:boc eſt:cumulata eſt boſtia ꝛ magis
aucta.Munificus dicit̄ vel qꝛ alicui munera multa dat:
vel qꝛ munus ſuū.i.officiuꝫ q̄ꝺ debet adimplet:ſic ꝛ muni/
fex quia munera fert.Magnanimis ab eo ꝙ ſit magni ani
mi ꝛ magnę virtutis.Cui cōtrarius eſt puſillanimis.Ma/
gnificus a magna faciēdo vocabulum traxit.Manſuetus
mitis vel domitus quaſi manu aſſuetus.Modeſtus a mo
do dictus ꝛ tēperie:nec plus quicq̄ nec minus agens.Mi/
tis lenis ꝛ māſuetus ꝛ cedēs ipꝛobitatibus ꝛ ad ſuſtinendā
iniuriā tacēs quaſi mutus.Mutus qꝛ vox eius non eſt ſer
mo niſi mugitus.Uocalē eniꝫ ſpiritū per nares quaſi mu
giens emittit.Memoꝛ vel qui memoꝛiā tenet:vel qui me
moꝛia tenet̄.Magiſter:maioꝛ in ſtatione.Nā ſteron gręce
latine ſtatio dicitur.Miniſter:minoꝛ in ſtatione:ſiue quia
officiū debitū manibus exequit̄.Maioꝛ:minoꝛ:minimus
a numero monadis:ꝙ poſt eū non ſit alter.Maximus aut
meritis:aut ętate:aut bonoꝛe aut facundia aut virtute aut
omnibus magis eximius.Modicus paruus ſed abuſiue:
cęteꝝ rationabilis.Moderatus a modo.ſ.ꝛ tēperamento
Mediocris ꝙ modicū illi ſufficiat.Miſer ꝓpꝛie:eo ꝙ om
nem fęlicitatem amiſerit.Scōm autē Ciceronem pꝛopꝛie
moꝛtuus:qui in tuſcūlanis miſeros moꝛtuos vocat:ꝓpter
ꝙ iam amiſerunt vitam.Miſerabilis:ꝙ ſit miſerię babi/
lis.Męſtus naturaliter triſtis:non caſu.Eſt enim a natura
mentis ꝛ animi:vnde ꝛ męſtus.Mendicus dictus:qꝛ mi/
nus babet vnde vitam degat:ſiue qꝛ mos erat apud anti/
quos os claudere egenum ꝛ manum extendere quaſi ma/
nu dicere.Mendax ꝙ mentem alterius fallat.Malignꝰ:
qꝛ malitię votum vel opus peragit.Malus appellatus a
nigro felle:quod gręci melan dicunt:vnde ꝛ melācolici ap/
pellātur boīes:ꝗ ꝛ cōuerſationē bumanam refugiūt:ꝛ ami
coꝛum cbaroꝛum ſuſpecti ſunt.Malitioſus deterioꝛ malo:
qꝛ frequenter malus:A malo autē peioꝛ dicitur:a bono de
terioꝛ.Melioꝛ dictus quaſi mollioꝛ:nō durus aut ferreus.
nam melius quaſi mollius.Minax a facie oculoꝛum quā/
do furioſe ardeſcunt:vt amplius videns pertimeſcat.Mi
natoꝛ ꝛ monitoꝛ.Sed monitoꝛ dicitur cuꝫ ꝓnunciat bona:
minatoꝛ cum pꝛenunciat aduerſa.Mulcatoꝛ:eo ꝙ blādis
verbis mulceat ad declinandum animū.trāſlatio a mulſo
ideſt q̄ꝺ acceptum lenire ſolet fauces dolētis:aut oppletuꝫ
ſoꝛdibus ſtomacbum.Metatoꝛes appellantur qui caſtra
deſignaut a metiendo.ſ.vt Lucanus:Beſperios audax ve
niam metatoꝛ in agros.Mollis ꝙ vigoꝛem ſexus enerua
ti coꝛpoꝛis dedecoꝛet:ꝛ quaſi mulier emolliatur.Macer a
macie:ꝛ macies a macia:eo ꝙ immoderata libido macros
faciat:ſiue a maceratione.Māncus manu ancus.Moꝛibū
dus:moꝛiēti ſimilis:ſicut vitabūdus vitāti ſiſ̄is.Qn̄ eni di/
cimus moꝛiturus eſt:vere moꝛiturus eſt:moꝛibūdus autē
nō vere:ſed vere ſiſ̄is moꝛienti eſt.Meretrix dicta:eo ꝙ ꝑ
ciū libidinis mereat̄.Jnde ꝛ meritoꝛię tabernę.Nā ꝛ mili
tes cū ſtipendia accipiūt mereri dicuntur.Moꝛioꝛ a moꝛte
vocatus:eo ꝙ non vigeat ītellectu.Mulio dictꝰ a mulis:eo
ꝙ ꝑſidet yſdē vebicul̄.Manifeſtū dr̄ q̄ꝺ i manu ē ꝓmptū.

N Obilis nō vilis:cuius ꝛ nomē ꝛ genus ſcit̄.
Nubilis ad nubendum babilis.Nemo ab
bomine tractuꝫ eſt.i.ne bomo:q̄ꝺ eſt ꝓ nul
lo.Nullus āt quaſi ne vllus.Nibil compo
ſitū eſt ex ne ꝛ bilo.Bilum antē Uarro ait
ſignificare medullā eius ferulę quam gręci
ασφ οΔελον vocant:ꝛ ſic dici apd̄ nos ni/
biluꝫ qūo apud gręcos.ουΔετρυ.Neq; a malo plęriq; di
ſtinguunt:alium pernitioſum:alium nugas exiſtimātes:vt
ait Monatius.Bic adoleſcens neq; non malus.i.nugas ꝑ
nitioſus.Aliȷ confundunt:quaſi vtrunq; vnum idem q; ſi/
gnificent.Nequitiam:ex eo ꝙ nec quicq̄ ſit.i.ex eo ꝙ ni
bil ſit veteres dictum eſſe voluerūt.Neuter:neq; ille neq;
iſte:quaſi diceret nec vterq;.Nefarius nō dignus farre:q̄
ꝓmo cibi genere vita boīuꝫ ſuſtētabat̄.Nefandus.i.nec no
minandus q̄dē nec dicendus.Nutritoꝛ q̄ſi nutu eruditoꝛ.
Nuncius eſt ꝛ qui nunciat ꝛ quod nūciatur.i:angelus.και
Ηαγγελειυ:ſed nūciꝰ ipſe bomo genere maſculīo:id vo
quod nunciatur genere neutro:vt boc nuncium ꝛ bec nun
cia.Naçareus.i.ſanctus dei:Naçareus olim dicebatur qui
ſanctam comam nutriebat:ꝛ nibil contaminatum accipie
bat:abſtinens ſe a vino:omniq; ſicera que mentem ab ite
gra ſanitate peruertit.Nugas autem bębꝛeum nomen eſt.
Jta enim in pꝛopbetis eſt expoſitum:vbi dicit ſopbonias.

Ayuntamiento de Madrid

Nugas qui a lege receſſerant:vt noſſe poſſimus linguã he
braicã oium linguaꝝ eſſe matrẽ. Nugigerulus appellatus
ab eo ꝙ ſit turpis nũcius. Negligẽs quaſi nec legens. Ne/
pos dictus a genere quodã ſcorpionũ:q natos ſuos ꝯſumũt
excepto eo q dorſo eius iſederit. Nã rurſus ipſe q ſeruatus
fuerit ꝯſumit patrẽ. vñ hoies q bona parentũ ꝑ luxuriã cõ
ſumũt nepotes dicunt̃. Hic quoqꝫ nepotatio ꝓ luxuria po/
nit̃ q̃ certe queqꝫ res ꝯſumunt̃. Niger q̃ſi nubiger qꝛ nõ ſe
ren⁹:ſꝫ fuſco coopt⁹ eſt. Vñ ⁊ nubilũ diẽ tetrũ dicimus.

ORthodoxus recte glorie. Orator ab ore vo
catus:a orãdo noiatus.i.dicendo. Nã ora
re dicere eſt. Obaudiẽs ab aure eo ꝙ audi/
at iperantem. Oſpes ꝙ iferat oſtys pedes.
Oſpes facilis aptus ⁊ oſtio patẽs. Unde et
oſpitalis homo dr̃. Oſor inimicus:ab odio
dict⁹:ſicut amator ab amore:et eſt generis
cõis. Odibilis odio habilis: Obſitus obſeſſus.i.vndiqꝫ inſi
dys ꝯuallatus. Obſcenus impure libidinis a vitio obſcuro
dictus. Obtunſus hebetior et obcluſior:q̃ſi ex omni parte
tunſus. Obnixus ꝯtraniſus ⁊ conabũdus dicit̃. Obnoxius
qꝛ obligat⁹ eſt nexib⁹ culpe. Oblectator q̃ſi cũ lacte ⁊ frau
de:vt Terẽtius:niſi me lactaſſes amãtẽ:vnde ⁊ oblectare
dictũ eſt. Obtrectator malignus ⁊ qui obſtringillãdo:offi/
ciẽdoqꝫ nõ ſinat quẽpiã ꝓgredi ⁊ augeſcere. Orbus qui li/
beros non habet:quaſi oculis amiſſis. Opifex ꝙ opus faci
at aliquod. Opilio cuſtos ouium quaſi ouilio.

PRudens quaſi porro vidẽs:ꝑſpicax eſt.n.⁊
icertoꝝ preuidet caſus. Patiẽs dictus a pa
uẽdo. Pauere enim ferire eſt:ꝑcutit̃ enim
⁊ tolerat. Perfectus cui nihil iã adyci põt.
Huic nomini apud grãmaticos cõparatio
nõ adycit̃:qꝛ ſi dixeris ille ꝑfectior eſt:iſte
perfectus non erit. Pulcher a ſpecie cutis
dictus:ꝙ eſt rubẽs pellis. poſtea trãſyt hoc nomẽ in gen⁹.
Naꝫ pulchritudo hoĩs aut in vultu eſt:vt os humeroſqꝫ
deo ſilis:aut in capillis:vt nãqꝫ ipſe decorã ceſariem:aut in
oculis:vt letos oculis afflarat honores:aut in candore:vt
q̃le manus addũt ebori decus:aut in liniamẽtis:vt te mul
to plus figura ⁊ liniamẽta hoſpitis delectabant:aut in ꝓce
ritate:vt turnus vertit̃ in medys:et tota vertice ſupra eſt.
Pellex a pelliciendo. Perſpicax ſplendidus:eo ꝙ ꝑluceat.
Perpetuus perẽnis. Perennis ab eo ꝙ ſit ꝑpetuus annis.
Preſul vocat⁹:qꝛ preeſt ſollicitudine. Prepoſit⁹ appellat⁹
eo ꝙ ſit ſubiectoꝝ ac famulantiũ ordinator vel rector. Pa
troni a patribus dicti ſunt:ꝙ huiuſmodi affectũ cliẽtibus
exhibeãt:vt q̃ſi patres illos regãt. Pedagogus eſt cui par/
uuli aſſignantur. Grecũ nomẽ eſt:⁊ eſt cõpoſitum ab eo ꝙ
pueros agat.i.doceat ⁊ laſciuientẽ refrenet etatẽ. Preſens
dictus ꝙ ſit pre ſenſib⁹.i.corã oculis:qui ſenſus ſunt corpo
ris. Prior ꝙ primus ſit ordine:⁊ primus quaſi preeminẽs.
Primus: Poſterior: Poſtrem⁹: Potens reb⁹ late patens.
vnde ⁊ poteſtas ꝙ pateat illi quaqua velit:⁊ nemo iterclu
dat:nullus obſiſtere valeat. Precopim⁹ pre ceteris opib⁹ co
pioſus. Pecunioſus: Tulli⁹ ꝑmũ eos dictos refert qui plu
rimã habuiſſent pecuniaꝫ ideſt pecora. Ita enim ⁊ antiqui
eos appellabãt. Paulatim aũt per abuſionẽ in nomẽ aliud
deuolutuꝫ eſt. Peruicax ꝓprie dicit̃ qui in ꝓpoſito ſuo ad
victoriã ꝑſeuerat. Antiqui enim vitia dicebãt:quã nos vi/
ctoriam:credo ꝙ ide dicatur herba vitia:ideſt victorialis.
Pernix a pernitẽdo tractũ eſt:ideſt in conatib⁹ ꝑſeueran/
do. Aly pernicẽ velocẽ intelligũt pedib⁹. Nã pernicitas pe
dum eſt:vt pernicibus ignea plãtis:ſicut celeritas pennaꝝ
eſt:vt celeriqꝫ fuga ſub ſydera lapſe. Piger quaſi pedibus
eger. Eſt enim tardus ad icedendum:qꝺ nomẽ per vſum
trãſyt ad animũ. Pernox ꝑuigilans nocte. Perſeuerãs ar
dens:ſtrenuus laborioſus. Pertinax impudenter tenens
quaſi pertinens. Petulans nunc quidem pro audace ⁊ im
probo ponit̃:olim aũt acerbi flagitatores ⁊ proprie argen/
tarioꝝ coactoꝝ pueri ꝙ precia reꝝ crebrius ⁊ aſperius exi
gebant:a petendo petulantes vocati ſunt. Procax proprie
idem qꝺ petax. Nam procare eſt petere. Unde et nuptiaꝝ
petitores proci dicuntur. Prodigus ſumptuoſus atqꝫ con/
ſumptor:qui omnia porro agit et quaſi proycit. Profugus
proprie dicitur qui procul a ſedibus ſuis vagatur:quaſi por
ro fugatus. Peregrinus longe a patria poſitus:ſicut alieni/
gena. Proiectus quaſi longe ⁊ procul iactus ſicut ⁊ produ
xit quaſi porro illum duxit:⁊ prouocauit quaſi porro illuꝫ
vocauit. Proiectus quaſi porro eiectus ac proiectat⁹. Un/
de ⁊ proiectaqꝫ ſaxa pachynni:ideſt porro iactata. Proſcri
ptus cuius bona palam ⁊ aperte ſcribũtur:boniſqꝫ fiſci ag/
glomerantur. Preſcriptus ordineꝫ ſignificat:ſicut ⁊ ꝓſcrip
tiones apud iuriſconſultos. Procinctus expeditus ⁊ arma
tus. Unde ⁊ in ꝓcinctu.i.cum belli cauſa arma ſumebant.
Precinctus eo ꝙ ante ſe ponat aliquid quo ꝑcingitur. Vñ
⁊ de domino dictum eſt. Precinctus eſt lintheo ⁊ lauit pe/
des diſcipulorum ſuorum. Predo eſt qui populãdo alienã
inuadit prouinciam. Predo ab abigendo predas dictus:et
predo qui ꝑdam habet. Predator hic eſt cui de ꝑda debet̃
aliquid. Plagiator apo tu plagio.i.obliquo:ꝙ non certa via
gradiatur:ſed pelliciendo dolis. Pyrate ſunt predones ma
ritimi ab incendio nauium tranſeuntium quas capiebant
dicti. Nam pyra ignis eſt. Pugillator:qui de manu in ma/
num nũmorum aliquid ſubtrahit. Peculator pro eo ꝙ ſit
pecunie publice defraudator. Proditor:pro eo ꝙ detegit.
Item ꝓditor ꝑditor. vt vnius ob iram prodimur. Perfid⁹
qꝛ fraudulentus eſt ⁊ ſine fide quaſi perdens fidem. Periu
rus:qꝛ perpere iurat.i.male iurat. Periurus autem in v̾bo
non habet. Nam peiero ⁊ deiero dicimus. Preuaricator:
male fidei aduocatus:⁊ qui vel in accuſando nocitura vel
in defendendo profutura ꝑtereat:aut inutiliter dubieqꝫ po
nat mercedis gratia lꝫ corruptus. Cicero. Quid enim tã ꝑ/
uarum.i.valde varum. Pellax doloſus ⁊ fallax a pelle.i.
vultu. Foris enim vt fallax arridet:ſed nequitiaꝫ intus ge/
rit. Profanus quaſi porro a fano. Sacris enim illi non liceꝫ
intereſſe. Parricida prope dicitur interfector parentis q̃ꝫ/
uis quidam veteres hunc parenticidam dixerint: qui ho/
minem occiderat:qm̃ parricidium ⁊ homicidium in quocũ
qꝫ intelligi poſſit:cuꝫ ſint homines hominibus pares. Per
ſecutor non ſemper pro malo intelligitur:vnde ꝑſecutor ꝑ
fecte ſecutus. Publican⁹ eſt qui vectigalia publica exigit:
vel q per publica negocia ſeculi lucra ſectat̃:vnde ⁊ cogno
minatus eſt. Peccator a pellice.i.meretrice vocatus:quaſi
pellicator:quod nomen apud antiquos tm̃ flagitioſũ ſigni
ficabat:poſtea tranſyt hoc nomen in appellationem oium
iniquorum. Peccator item a pectoris caterua cognomina
tus:ꝓ eo ꝙ inibi occulta delictorum conduntur. Proſtitu
te meretrices a ꝓſiliendo in meritorys vel in fornicibus.
Pellex apud grecos ꝓprie dicitur a latinis concuba vel cõ
cubina. Dicta autem a fallacia.i.verſutia ſub doloſitate vl̾
mendacio. Procuruus:quaſi per longum curuus. Pauid⁹
eſt quẽ vexat trepidatio mentis:habet enim cordis pulſati
onem:cordis motum. Nam pauere ferire eſt: vnde ⁊ paui
mentum. Petre aũt ⁊ rupes a duritia ſaxorum nominant̃.
Puſillanimis a puſillo animo. Petulcus dictus ab appe
tendo. Unde etiam ⁊ meretrices petulcas vocamus. Pro
ductus quaſi porro duct⁹. Piſinnus a puſione dictus. Pelli
conus vir ſanctus ſolitudini deditus.

q

Ueſtor a querendo dictus quaſi queſitor. Queſtu
oſus querimonioſus. Querulus:quia querelam in
fert. Quietus ꝙ ſit ipſe ſibi animo ſecurus nemi
nem tangens.

Ayuntamiento de Madrid

REligioſus ait Cicero a relegendo appellat̃ q retractat ⁊ q̃ſi relegit ea quę ad cultũ diuinũ ptineãt. Hi ſũnt dicti religioſi: ex relegẽdo. tanq̃ ex eligẽdo eligẽtes: ex diligẽdo diligẽtes: ex ĩtelligẽdo ĩtelligẽtes. Rõcinator dict⁹ vir magn⁹: q2 de oĩbus reb⁹ q̃s eẽ mirabiles ꝯſtat poſſit reddere rõnem. Retractator repetitor. Nã retractare ẽ repetere qð omiſeras. Reſipiſcẽs eo ꝙ mentẽ q̃ſi poſt ĩſaniã recipiat: aut q2 reſapit q ſapere deſierat. Caſtigat. n. ſeipm dementię ⁊ ꝯfirmat animũ ſuũ ad recti⁹ viuẽdũ: cauẽs ne iteꝝ corruat. Repẽtin⁹ a repẽte. Repẽte aũt ⁊ aduerbiũ ⁊ nomẽ põt eẽ. Robuſt⁹ fortis: validus a fortitudine roboris arboris appellatus. Rapidus velox pedib⁹. Raptor eo ꝙ corruptor. Inde ⁊ rapta: eo ꝙ corrupta eſt. Reus: a re de q̃ obnoxi⁹ eſt: ⁊ reatus a reo ẽ nũcupat⁹. Reus maieſtatis p̃mũ dict⁹ q aduerſus rẽpublicã aliqd egiſſet aut ꝗcũq3 hoſtib⁹ ꝯſenſiſſet. Dict⁹ aũt reus maieſtatis: q2 mai⁹ ẽ ledere p̃riã q̃ ciuẽ vnũ. Poſtea aũt ⁊ hi rei maieſtatis dicti ſunt q aduerſus maieſtatẽ p̃ncipis egiſſe viderent̃: vel q leges ĩutiles reipublice ꝺtulerãt: vl̓ vtiles abrogauerãt. Rixoſus a rictu canino dict⁹. Sẽper. n. ad ꝯ̃dicẽdũ parat⁹ ẽ: ⁊ iurgio delectat̃: ⁊ ꝓuocat ꝯtẽdentẽ. Ruſtic⁹ dict⁹ ꝙ rus operet̃. i. terrã.

SApiẽs dict⁹ a ſapore: q2 ſic̃ guſt⁹ apt⁹ eſt ad diſcretionẽ ſaporis ciboꝝ: ſic ſapiens ad dinoſcẽtiã reꝝ atq3 cãꝝ: ꝙ vnũqðq3 dinoſcat atq3 ſenſu v̓itatẽ diſcernat. Cui cõtrari⁹ eſt ĩſipiẽs ꝙ ſit ſine ſapore: nec alicuius diſcretiõis vel ſenſus. Studioſus q̃ſi ſtudijs curioſus. Sãctus a veteri ꝯſuetudine appellat⁹: eo ꝙ hi q purificari volebãt ſanguine hoſtię tãgebant̃ ⁊ ex h̓ ſancti nomẽ acceperũt. Sincer⁹ q̃ſi ſine corruptiõe Cui ꝯtrari⁹ eſt ĩſincer⁹: vitiat⁹ corruptus. Sup̃mus: ſũmus ab eo ꝙ ſupeminеat. Uñ ⁊ ſup̃me pater dicimus. Suauis: Sublimis ab altitudine vocat⁹ honoris. Nã ꝓprie ſublime dr̃ qð in alto eſt: vt ſublimẽq3 ferẽs ad ſidera cęli. Specioſus a ſpẽ vl̓ ab aſpectu: ſicut formoſus a forma. Solers ꝙ ſit ſollicit⁹ in arte ⁊ vtilis. Solers. n. apud antiquos dicebat̃ q erat omni bona arte ĩſtruct⁹. Terẽtius. Adoleſcentẽ ſolertẽ dabo. Supſtitioſus ait Cicero appellat⁹: q totos dies p̃cabat̃ ⁊ ĩmolabat vt ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent. Sollicit⁹: q2 ſolers ⁊ cit⁹ atq3 inrequetus. Sedulus familiare v̓bũ Terẽtij: h̓ eſt ſine dolo. Alias aſſiduus. Sodales dicunt̃: q ad ſymbolũ ꝯuenire ꝯſueuerũt: q̃ſi ſuadentes: alias ſodales ꝙ ſimul ſedeãt. Socij dicunt̃ ꝓpter ꝑiculi aut operis ſocietatẽ: q̃ſi in vna caliga ⁊ in vno veſtigio manentes. Stult⁹ hebetior corde: ſicut qdã ait. Ego meipſum ſtultũ eſſe exiſtimo: fatuũ eẽ nõ opinor. i. obtuſis qdẽ ſenſib⁹: non tamẽ nullis. Stultus eſt qui ꝑ ſtuporẽ non mouet̃ iniuria: ſęuitiã enim ꝑfert: nec vltus eſt: nec vlla ignominia cõmouet̃ ad dolorem. Segnis. i. ſine igne: ĩgenio carens. Se aũt ſine ſignificat: vt ſedulus ſinẽ dolo: Securus q̃ſi ſine cura idеſt frigidus: ꝑ quos ĩutiles accipimus: Stupidus ſępius ſtupẽs. Sup̲bus dictus: q2 ſup̲ vult videri q̃ eſt. Qui enim vult ſup̲gredi qð eſt: ſup̲bus eſt Suſurro de ſono locutiõis appellatus: q2 nõ in facie alicuius. ſed in aure loquit̃ de altero detrahẽdo. Seditioſus q diſſenſionẽ animoꝝ facit: et diſcordias gignit quã grę̨ci diaſtaſin dicũt. Seuerus: quaſi ſatis verus: tenet enim ſine pietate iuſtitiã. Simulator dicit̃ a ſimulacro. Geſtat enim ſimilitudinem eius qð nõ eſt ipſe. Suaſor decipiẽs: ideſt in ſuã ſortẽ trahens. Scrupuloſus animi minuti ⁊ aſperi. Scrupo eſt eniz harena durior. Sacrilegus dicit̃ ab eo ꝙ ſacra legit: ideſt furat̃. Sicarius vocat̃ qui ad perpetrandũz ſcelus telis armatus eſt. Sica enim gladius eſt: a ſecando vocatus. Scęuus ſiniſter atq3 peruerſus: ideſt a peruerſitate. Eſt enim peſſimi ⁊ crudelis animi. Scęnicus qui in theatro agit. Theatrum enim ſcęna eſt. Scorta quę a gręcis quoq3 ſcythę vocabantur: quo defricant̃ pelles: quibus corruptela fit. Spurcus ꝙ ſit ipurus. Sceleroſus ſcelerib⁹ plenus: vt lapidoſus locus ⁊ harenoſus. Plus eſt aũt ſceleroſus q̃ ſceleratus. Sator ſeminator vel pater a ſemine. Scurra qui ſectari quẽpiã ſolet cibi grã: a ſequẽdo igit̃ ide ſcurras ꝯſtat appellatos. Idem aſſecla a ſequendo. Satelles ꝙ adhęreat alteri: ſiue a lateris cuſtodia. Suffectus in loco alteri⁹ ſuppoſit⁹: quaſi ſuffactus. Unde ⁊ ꝯſulẽ ſuffectũ dicimus eũ qui pro alio ſubſtituit̃. Secũdus quia ſecus pedes: ⁊ tract⁹ eſt ſermo a ſequẽtib⁹ ſeruis pediſſequis. Unde ⁊ ſecũda fortuna dicit̃: ꝙ ſc̄m nos eſt. i. ꝓpe nos. Inde ⁊ res ſecũdę. i. ꝓſperę. Secũdę aũt a ſequẽdo ſunt dictę. Stipulator: ꝓmiſſor. Stipulari enim ꝓmittere eſt: ex verbis iuriſperitoꝝ qui etiã ſtipulũ firmũ appellauerũt. San⁹ a ſanguine: q2 ſine pallore eſt. Soſpes ſalutis hoſpes. Salus a ſale nomẽ accepiſſe putat̃. Subtilis ab extenuatione dict⁹. Sequeſter dicit̃: qui certãtibus medius iteruenit qui apud gręcos omeſus dicit̃: apud quẽ pignora deponi ſolẽt. Qð vocabulũ ab obſequẽdo factũ eſt ꝙ eius qui electus ſit vtraq3 pars fidez ſequat̃. Seſſilis: ꝙ nõ videt̃ ſtare ſed ſedere. Surdus a ſordibus humoris aure ꝯceptis: ⁊ q̃uis multis caſibus accidat nomẽ: tamẽ ęger ex pręȩdicto vitio retinet. Siccus ꝙ ſit excuſatus: ſiue p antiphraſin ꝙ ſit ſine ſuco. Sepultus dictus eſt: eo ꝙ ſit ſine palpatione vel ſine pulſu. i. ſine motu. Sagio ab exigendo dictus. Sutor a ſuẽdis pellibus nominat̃. Subulcus: porcoꝝ paſtor: ſicut bubulcus a cura boum.

TUtor qui pupillũ tuetur: hoc eſt intuet̃: de quo in ꝯſuetudine vulgari dicit̃. Quid me mones ⁊ tutorẽ ⁊ pedagogum olim obrui. Teſtes dicti ꝙ teſtamẽto adhiberi ſolent: ſicut ſignatores ꝙ teſtamentũ ſignẽt. Tetricus mons in ſabinis aſperrimus. Unde ⁊ triſtes homines tetricos dicimus. Taciturnus in tacendo diuturnus. Trutinator examinator: ex indicij libra perpẽdens recta trãſlatione a trutina: quę eſt gemina pondeꝝ lancis. Triſtis. Tenax: nũmi cupidior: ꝙ teneat: interdũ ⁊ pertinax. Truculentus: toruus terribilis: eo ꝙ ſit toruo vultu ⁊ turbulẽto aſpectu: vt torua leęna: et cernimus aſtãtes ne quicq3 lumine toruo. Turbidus terribilis. Teter ab obſcura tenebroſaq3 vita. Teterrimus: pro fero nimiũ. Tetrũ enim veteres pro fero dixerũt: vt ennius: tetroſq3 elephantes. Terribilis quia timorem habet et timetur. Tergiuerſator ꝙ animũ quaſi tergũ vertat huc ⁊ illuc: nec facile qualis ſit ĩtelligitur. Temulẽtus a temeto: ideſt vino dictus. Timidus ꝙ timeat diu: a ſanguine: nam timor ſanguinem gelat: qui coactus gignit timorem. Turpis ꝙ ſit informis ⁊ torpeat.

VIr a virtute. Utilis ab vtẽdo bene ſua vel ꝙ bene quid vti poſſit: ſicut docilis: ꝙ doceri poſſit. Uerus a veritate. Hinc ⁊ verax. Maior eſt veritas q̃ verus: q2 nõ veritas a vero: ſed verus a veritate deſcendit. Ueridicus quia veꝝ dicit: et veritatis aſſertor eſt. Uerecũdus: quia veꝝ factuz erubeſcit. Uiridis vi ⁊ ſuco plenus quaſi vi rudis. Uenuſt⁹ pulcher. a venis ideſt a ſanguine. Uiuens id eſt viuus: Uarius: quaſi non vnius vię: ſed incertę mixtęq3 ſentẽtię. Uerſutus: eo ꝙ eius mẽs in quolibet actu ad quãlibet fraudẽ facile vertitur. Unde ⁊ verſutia dicitur cõtorta ſententia. Plautus. Uerſutior eſt q̃ rota figularis. Uilis a villa: nullius enim vrbanitatis eſt. Uerſipellis: eo ꝙ in diuerſa vultũ et mentem vertat. Inde et verſutus et callidus. Uiolentus quia vim infert. Uecors mali cordis: ⁊ malę cõſcientię. Uagus quia ſine via. Uanus a venere ętbimologiã trahit. Item

Ayuntamiento de Madrid

vanꝰ inanis falſus:eo ꝙ ſine memoria euaneſcat. Ueſanꝰ porro ſanus. Uinolentus qui ⁊ ſatis bibit ⁊ difficile inebriatur. Uexatus ideſt portatꝰ:ab eo ꝙ e vebo vexo vecto vt vexaſſe ſit portaſſe. Ueneficꝰ eo ꝙ venenū mortis cā parauit aut preſtitit aut vendidit. Uector quaſi vebitor. Eſt āt vector ⁊ q vebit:⁊ q vebitur. Uenator: quaſi venabulator a venatione.ſ.que beſtias premit. Quattuor aūt ſunt venatorū officia: veſtigatores:indagatores:illatores:pſſores.

Incipit liber vndecimus.

De homine ⁊ partibus eius. Cap. I.

NAtura dicta eſt ab eo ꝙ naſci aliqd faciat. Gignēdi eni ⁊ faciēdi potēs ē. Hāc quidā deum eē dixerūt:a quo oīa creata ſunt ⁊ exiſtūt. Genꝰ a gignendo dictum cui deriuatuz nomē a terra ex qua oīa gignuntur. Ge eni grece terra dicit̃. Uita dicta ꝓpter vigorē:vel ꝙ vim teneat naſcēdi atq̄ creſcendi. Uñ ⁊ arbores vitaz habere dicūtur:qr gignunt̃ ⁊ creſcūt. Homo dictꝰ:qr ex humo factus ē:ſicut i geneſi dicit̃:⁊ creauit deus hoīem de limo terre. Abuſiue aūt ꝓnunciatur:ex vtraq̄ ſubſtantia totus homo.i.ex ſocietate aīe ⁊ corporis: Nā ꝓprie homo ab humo. Greci aūt hominē ātropum appellauerūt:eo ꝙ ſurſū ſpectet ſubleuatꝰ ab humo ad cōtemplationē artificis ſui: Qđ Ouidiꝰ poeta deſignat cū dicit. Pronaq̄ cū ſpectēt aīalia cetera terrā. Os homini ſublime ōdit:celūq̄ videre Juſſit:⁊ erectos ad ſidera tollere vultꝰ. Qui ideo erectꝰ celū aſpicit:vt deū q̄rat:nō vt terrā intendat:veluti pecora:q̄ natura prona ⁊ vētri obedientia finxit. Duplex ē aūt homo:interior ⁊ exterior. Interior homo aīa:exterior homo corpꝰ: Aīa aūt a ventis nomen accepit:eo ꝙ ventꝰ ſit. Unde ⁊ ventꝰ grece aios dicit̃: ꝙ ore trahentes aerē viuere videamur ſed aptiſſime falſū eſt:qr multo prius gignit̃ aīa q̄ cōcipi aer ore poſſit:qr iā in genitricis vtero viuit. Nō ē igit̃ aer aīa:qđ putauerūt qdā q nō potuerunt icorporeā eiꝰ cogitare naturam. Spiritū idē eē qđ aīam euangeliſta ꝓnunciat dicens. Poteſtatē habeo ponēdi aīaz meā:⁊ rurſus poteſtatē habeo ſumēdi eā. De hac quoq̄ ipa dñi aīa paſſiōis tp̄e memoratus euangeliſta ita ꝓtulit dicēs: Et inclinato capite emiſit ſpiritū. Quid ē eniz emittere ſpiritū niſi ꝙ aīaz ponere: Sed aīa dicta ꝓpter ꝙ viuit:ſpūs aūt vel pro ſpūali nā vl̓ p eo ꝙ ſpiret in corpore. Itē aīum idē eē qđ aīam:ſed aīa vite ē:animus cōſilij. Uñ dicūt phi ēt ſine aīo vitā manere:⁊ ſine mēte aīaz durare: vñ ⁊ amētes:nā mētē vocari vt ſciat:animū vt velit. Mēs aūt vocata ꝙ emineat i aīa:vel ꝙ meminit. Uñ ⁊ imemores amētes dicūtur:q̄propter nō oīa ſed quod excellit i aīa mēs vocat̃:tāq̄ caput eiꝰ vel oculus. Uñ ⁊ ipe hō ſm mentē imago dei dicit̃. Ita aūt hec oīa adiuncta ſūt aīe vt vna res ſit. Pro efficientijs eni cāꝝ diuerſa noīa ſortita eſt aīa. Nā ⁊ memoria mens ē:vñ ⁊ imemores amētes:dū g̊ viuificat corpus aīa ē:dū vult aīus ē:dū ſit mēs eſt:dū recolit memoria eſt:dū rectū iudicat rō ē:dū ſpirat ſpūs eſt: dū aliqd ſentit ſēſus ē. Nā inde animꝰ ſenſus dicit̃:p his q̄ ſētit:vñ ⁊ ſnīa nomē accepit. Corpus dictū eo ꝙ corruptū perit. Solubile enim atq̄ mortale ē ⁊ aliqñ ſoluēdū. Caro āt a creando ē appellata. Cremētū eni ſemen eſt maſculi:vñ aīalium ⁊ hoīum corpa cōcipiunt̃. Hinc ⁊ parētes creatores vocantur. Caro aūt ex quattuor elemētis cōpacta ē. Nā terra in carne eſt:aer i habitu:humor in ſāguine:ignis i calore vitali. Hñt eni in nobis elemēta ſuā queq̄ partē:quibꝰ qđ debetur cōpage reſoluta. Caro aūt ⁊ corpꝰ diuerſa ſignificāt. In carne ſemper corpus ē.nō ſemꝑ i corpore caro. Nā caro eſt q̄ viuit:idē ⁊ corpus. Corpus qđ nō viuit: id eſt nō caro. Nam corpus dicit̃ aut qđ poſt vitā ē mortuū aut ſine vita eſt conditum. Iterdū ⁊ cū vita corpus ⁊ nō caro:vt herba ⁊ lignū. Sēſus corporis qnq̄ ſūt:vt viſus:auditꝰ:odoratꝰ:guguſtus:⁊ tactus. Ex qbus duo aperiunt̃ ⁊ claudūt̃:duo ſemper patētes ſūt. Senſus dicti:qr p eos aīa ſubtiliſſime totū corpus agitat vigore ſentiēdi. Uñ ⁊ pñtia nūcupant̃ ꝙ ſint pre ſenſibus:ſicut p̄ oculis que preſto ſunt oculis. Uiſus eſt q a philoſophis humor vitreus appellat̃. Uiſuz āt fieri quidā aſſeuerāt aut externa etherea luce:aut iterno ſpū lucido p tenues venas a cerebro veniētes atq̄ penetratis tunicis in aerē exeūtes:⁊ tūc cōmixtiōe ſimilis materie viſum dantes. Uiſus dictus ꝙ viuatior ſit ceteris ſenſibꝰ ac p̄ſtātior ſiue velocior:āpliuſq̄ vigeat q̄tū memoria iter cetera mētis officia. Uicinior ē eni cerebro:vñ oīa manāt: ex quo fit vt ea q̄ ad alios ptinēt ſēſus videre dicamꝰ:veluti cū dicimus. Uide qūo ſonat:vide qūo ſapit:ſic ⁊ cetera. Auditꝰ appellatꝰ ꝙ voces hauriat: hoc ē aere v̄berato ſuſcipiat ſonos. Odoratꝰ:quaſi aeris odore attractꝰ tacto .n.aere ſētit̃. ſic ⁊ olfatus ꝙ odoribus afficiat̃. Guſtus a gutture dictus. Tactꝰ eo ꝙ ptractet ⁊ tāgat:⁊ per oīa mēbra vigorē ſenſus aſpergat. Nā tactu ꝓbamus qnicqd ceteris ſenſibꝰ iudicare nō poſſumꝰ. Duo aūt tactꝰ genera ſunt. Nā aut extrinſecus venit qđ feriat:aut itus in ipo corꝑe orit̃. Unicuiq̄ āt ſenſui ꝓpria natura data eſt. Nā qđ vidēduz eſt: oculis capitur:qđ audiēdū eſt:auribꝰ:mollia ⁊ dura tactu eſtimant̃: ſapor guſtu: odor naribus ducit̃: Prima pars corꝑis caput: datūq̄ illi hoc nomē eo ꝙ ſenſus oēs ⁊ nerui inde initiū capiant:atq̄ ex eo omnis vigēdi cā oriat̃. Ibi.n. oēs ſenſus apparēt. Unde ipius aīe que ꝯſulit corꝑi: quodāmodo pſonā gerit. Uertex eſt ea ps qua capilli capitis colligūt̃ ⁊ in qua ceſaries verti t̃:vnde ⁊ nuncupat̃. Caluaria ab oſſibꝰ caluis dicta:per defectionē:⁊ neutraliter ꝓnunciat̃. Occipitiū capitis pars poſterior:q̄ſi ꝯtra capitiū:vel ꝙ ſit capitis retrorſuz. Capilli vocati:q̄ſi capitis pili facti:vt ⁊ decorē preſtent ⁊ cerebruz aduerſus frigꝰ muniāt: atq̄ a ſole defēdāt. Pili aūt dicti a pelle de qua ꝓdeunt ſicut ⁊ pilū dicit̃ a pila vbi pigmētū ꝯtūdit̃. Ceſaries a cedēdo vocata:ióq̄ tm̄ viroꝝ ē. Uirū.n.tōſū decet:mlierē ñ decz. Come ſt̃ ꝓpe nō ceſi capilli:⁊ ē grecꝰ ſmo. Nā comas greci caimos a ſecādo nomināt. Unde ⁊ cirin tōdere dicūt:vnde ⁊ cirri vocant̃: qđ etiā idē greci mallonē vocāt. Crines ꝓprie mulierū ſūt. Dicti āt crines eo ꝙ vittis diſcernant̃. Unde ⁊ diſcriminalia dicūt̃ a qbus diuiſi religāt̃. Tēpora ſūt que caluarie dextra leua q̄ ſubiacent. Que ideo ſic nuncupantur: quia mouentur: ipſaq̄ mobilitate quaſi tēpora quibuſdam interuallis mutantur. Facies dicta ab effigie:ibi eſt enim facta tota figura hominis ⁊ vniuſcuiuſq̄ perſone cognitio. Uultus vero dictus:eo ꝙ per eum voluntas oſtenditur animi:ſecunduz voluntatem enim in varios motus mutatur. Unde ⁊ differunt ſibi vtraq̄: nam facies ſimpliciter accipitur de vniuſcuiuſq̄ naturali aſpectu: vultus autem animorum qualitates ſignificat. Frons ab oculoruz foraminibus nominata eſt:hec imago quedā animi mētiſq̄ motuz ſpecie ſua exprimit:dum vel leta vel triſtis eſt. Oculi vocati: ſiue quia eos ciliorum tegmina occultant: ne qua incidentis iniurie offenſione ledantur: ſiue quia lumen occultum habent: ideſt ſecretum vel intus poſitum. Hi inter omnes ſenſus viciniores anime exiſtuut. In oculis enim omne mentis indicium eſt: vnde ⁊ animi perturbatio vel hilaritas in oculis apparet. Oculi autem idem ⁊ lumina. Et dicte lumina ꝙ ex eis lumen manat:vel ꝙ ex initio ſui clau

Ayuntamiento de Madrid

ſam teneant lucem:aut extrinſecus accepta viſui proponēdo refundant. Pupilla eſt mediꝰ pūctus occuli in quo vis eſt videndi:vbi qꝛ parue imagines a nobis videnť:propterea pupille appellantur. Nā paruuli pupilli dicuntur. Hāc plęriqꝫ pupillā vocāt. Uocať āt pupilla ꝙ ſit pura atqꝫ impolluta vt ſunt puellę. Phyſici dicunt eaſdem pupillas q̄s videmꝰ i occulis:morituros ante triduū nō habere:qbꝰ nō viſis certa ē deſperatio. Circulus vō quo a pupilla albę partes occuli ſeparanť:diſcreta nigredine:corona diciť:ꝙ rotunditate ſui ornet ābitū pupillę. Uoluos aūt quidā appellant ipſos vertices oculorū ex ſimilitudine voluoꝝ. Palpebrę ſūt ſinus oculorū:a palpitatiōe dictę:qꝛ ſemꝑ mouenť: Cōcurrunt enim inuicē aut aſſiduo motu reficiāt obtutuꝫ. Munite ſunt aūt vallo capillorū vt ⁊ apertis oculis ſi qd inciderit repellať ⁊ ſōno cōnibentibus tāq̄ inuoluti quieſcant latentes. In ſūmitate aūt palpebrarum locis qbus ſe vtręqꝫ clauſę contingunt:extant adnoti ordine ſeruato capilli tutelā oculis miniſtrantes:ne irruentes facile iiurias excipiant:⁊ ex eo noceanť:vt pulueris vel cuiuſcūqꝫ craſſioris materię arceant tactum:aut ipm quoqꝫ aerem cōcidēdo mitificēt:quo tenuē atqꝫ ſerenū faciāt viſū. Lacrymas quidam a laceratione mentis putāt dictas:alij exiſtimant ideo qꝛ gręci daſſiria vocant. Cilia ſūt tegmina qbꝰ cooperiuntur oculi:⁊ dicta cilia ꝙ celēt oculos tegātqꝫ tuta cuſtodia. Supcilia dicta:qꝛ ſuperpoſita ſūt cilijs:q̄ iccirco pilis veſtita ſunt:vt oculis munimenta ꝓtendant ⁊ ſudoreꝫ a capite defluentem depellāt. Intercilium vero eſt mediū illō inter ſupercilia:qō ſine pilis eſt. Genę ſunt inferiores oculorum partes:vñ barbę incohāt. Nam gręce genos barbę. Hinc ⁊ genę ꝙ inde incipiāt gigni barbę. Malę ſunt eminētes ſub oculis partes ad protectionem eorū ſuppoſitę. Uocatę aūt malę ſiue ꝙ infra oculos promineant in rotūditate:q̄ gręci mella appellant:ſiue ꝙ ſint ſupra maxillas. Maxillę per diminutionē a malis:ſicut paxillus a palo. taxillꝰ a talo. Mandibulę ſunt maxillaꝝ partes ex qua ⁊ nomen factum. Barbam veteres vocauerunt ꝙ virorum ſit non mulierū. Auribꝰ inditum nomen a vocibus hauriēdis: vñ ⁊ Uirgilius: Uocēqꝫ his auribus hauſit;aut qꝛ vocem ipaꝫ gręci audenliden vocant ab auditu. Per imutationē enim litterę aures q̄ſi audes nuncupatę ſunt. Uox enim repcuſſa per anfractus earum ſonum facit:quo ſenſum excipiant audiendi. Pinnula ſumma pars auris: ab acumine dicta. Pinnū enim antiqui acutū dicebant. vnde ⁊ bipēnis ⁊ pinna. Nares iccirco noiantur qꝛ ꝑ eas vel odor vel ſpūs manare nō deſinit:ſiue qꝛ nos odore admonēt vt nouerimus aliqd ac ſciamus. Uñ econtra iſcij ac rudes ignari dicunť. Olfeciſſe enim veteres ſciſſe dicebāt:Terentius:Ac nō notis ex menſibus prius olfeciſſent q̄ ille quicq̄ ceperit. Narium recta pars:propter qō ęqualiter ſit in longitudine ⁊ rotunditate porrecta colūna vocatur extremitas eius pyrula a formula pomi pyri. Quę vero dextra leuaqꝫ ſunt: pinnule ab alarū ſimilitudine:medium autem interfinium. Os dictum ꝙ per ipm quaſi per hoſtium ⁊ cibos intus mittimus ⁊ ſputum foris proijcimus:vel qꝛ ibi igrediuntur cibi inde egrediunť ſermones. Labia a lambēdo noiata. quod autem ſuperius eſt:labiū dicimꝰ:qō inferius eo ꝙ groſſius ſit labrum. Alij virorum labra:mulierum labia dicunt. Lingue a lingendo cibum:putat varro nomen impoſituꝫ. Alij ꝙ per articulatos ſonos verba ligat ſicut enim plectrū cordis:ita lingua illiditur dentibus ⁊ vocalem efficit ſonū. Dētes gręci oduntes vocant:⁊ inde in latinuꝫ nomen trahere videntur. Hoꝝ primi ꝓciſores dicunť:qꝛ oē quod accipiť ipi prius incidūt. Sequentes canini vocantur:quoꝝ duo i dextra maxilla:⁊ duo i ſiniſtra ſunt. Et dicti canini:qꝛ ad ſimilitudinem caninoꝝ exiſtunt:⁊ canis ex ipis oſſa frangit ſicut ⁊ homo:qꝛ qō non poſſunt priores pręcidere:illis tradunt vt confringant. Hos vulgus pro longitudine ⁊ rotunditate colomellos vocant. Ultimi ſūt molares:q conciſa a prioribꝰ atqꝫ cofracta ſubigunt:⁊ molunt atqꝫ immaſſant: vnde ⁊ molares vocati ſunt. Dentium autem numerum diſcernit qualitas ſexus. Nam in viris plures:i fęminis pauciores exiſtunt. Gingiuę a gignendis dentibus nominatę. Factę ſūt aūt etiam ad decorem dentium:ne nudi horrori potius q̄ ornamento exiſterent. Palatū noſtrum:ſicut cęlum ſurſū ē poſitū:⁊ inde palatū a polo per deriuationem: ſed ⁊ gręci ſimiliter palatū vranon appellāt:eo ꝙ ꝓ ſui cōcauitate cęli ſimilitudinē habeat. Fauces a fundendis vocibꝰ noiatę:vel ꝙ per eas famur voces. Arterię vocatę:ſiue ꝙ ꝑ eas a pulmōe aer:ꝟ ē ſpūs ferť:ſeu ꝙ arctis ⁊ anguſtis meatibꝰ ſpiritū vitalē retineāt:vñ vocis ſonos emittūt:q ſoni vno mō ſonarēt:niſi linguę motꝰ diſtātias vocis efficeret. Toles gallica lingua dicunť:q̄s vulgo ꝑ diminutioneꝫ tuſillas vocant:q̄ in faucibꝰ turgeſcere ſolent. Mentum dictū ꝙ inde mandibulę oriantur:vel ꝙ ibi iunganť. Gurgulio a gutture nomē trahit:cuius meatus ad os ⁊ nares ꝑtēdit:hñs viā qua vox ad linguā trāſmittiť vt poſſit v̄ba collidere. Uñ ⁊ garrire dicimꝰ. Rumē ꝓximū gurguliōi: quo cibus ⁊ potio deuorať. Hic ⁊ beſtię q̄ cibum reuocant ac remandunt:ruminare dicūtur. Sublinguiū:operculum gurgulionis:quaſi parua lingua:quę foramen linguę recludit operitqꝫ. Collum dictum:ꝙ ſit rigidum ⁊ rotundum:vt columna:baiulans caput ⁊ ſuſtentans:quaſi capitolium:cuiꝰ anterior pars gula vocatur:poſterior ceruix. Ceruix auteꝫ vocata ꝙ ꝑ eam partē cerebrū ad medullam ſpinę dirigitur:quaſi cerebri via. Ueteres aūt plurali tm̄ nūero ceruices dicebant:primꝰ ortenſius ceruicem ſingulariter dixit. Ceruix autem numero ſingulari membrum ipꝫ ſignificat. Nam pluraliter contumaciā ſępe demōſtrat. Cicero i verrinis. Pręctorem tu accuſas frangere ceruices. Humeri dicti quaſi armi:ad diſtinctionem hominis a pecudibus mutis:vt hi humeros:illi armos habere dicūtur. Nam ꝓprie armi quadrupedū ſūt. Ala ſūmi hūeri pars poſterior. Brachia a fortitudine noiata ſunt. Bari eniꝫ gręce graue ⁊ forte ſignificat. In brachijs enim tori lacertorum ſunt:⁊ inſigne muſculoꝝ robur exiſtit. Hi ſūt tori.i.muſculi:⁊ dicti tori ꝙ illic viſcera torta videantur. Cubitꝰ dictus:ꝙ ad cibos ſumendos in ipſo cubamus. Ulna ſꝫm quoſdā vtriuſqꝫ manus extēſio eſt:ſꝫm alios cubitus:quod magis verum ē:qꝛ gręce olenos cubitus dicitur. Alę ſubbrachia ſunt appellatę:eo ꝙ ex eis in modum alarum motꝰ brachiorum īchoet: quas quidam aſcellas vocant:ꝙ ex his brachia cillentur.i. mouentur. vnde ⁊ oſcilla dicta ab eo ꝙ cillentur.i.moueātur ora. Nam cillere eſt mouere. Hos quidam ſubhircos vocant:propter ꝙ in plęriſqꝫ hominibus hircorum fetoreꝫ reddant. Manus dicta ꝙ ſit totius corporis munus. Ipſa enim cibum ori miniſtrat:ipſa operatur omnia atqꝫ diſpenſat:per eam accipimus ⁊ damus. Abuſiue autem manꝰ etiā ars vel artifex:vnde ⁊ manus preciuꝫ dicimus. Dextra vocatur a dando. Ipſa enim pignus pacis datur:ipſa fidei teſtis atqꝫ ſalutis adhibetur. ⁊ hoc eſt illud apud Tullium. Fidem publicam iuſſu ſenatus dedi.i.dextram. Unde et aplus dicit: Jacobus ⁊ Joannes dextras dedernnt mihi: ⁊ reliqua. Lęua ꝙ aptior ſit ad leuandum. Siniſtra auteꝫ vocata quaſi ſine dextra:ſiue ꝙ rem fieri ſinat. A ſinendo enim ſiniſtra eſt nuncupata. Palma eſt manus expanſis digitis:ſicut contractis pugnus. Pugnus autem a pugillo dictus:ſicut palma ab expanſis palmę ramis. Digiti nuncupati:vel quia decem ſunt:vel quia decenter iuncti exiſtāt. Nam habent in ſe ⁊ numerum perfectum ⁊ ordinem decētiſſimum. Primus pollex vocatus:eo ꝙ inter cęteros virtute polleat ⁊ poteſtate. Secundus index ⁊ ſalutaris: ſeu demonſtratorius: quia eo fere ſalutamus vel aliquid

Ayuntamiento de Madrid

demonſtramus. Tertius ĩpudicus: ꝙ plerũqꝫ per eum pro
bra ĩſectatio exprimitur. Quartus ãnularis: eo ꝙ i ĩpo ãnu
lus geritur. Idem ⁊ medicinalis ꝙ eo trita collyria a me
dicis colliguntur. Quintus auricularis: pro eo ꝙ eo aurem
ſcalpimus. Ungulas ex gręco vocamus. Illi enim has oni
ces dicunt. Truncus media pars corporis a collo vſqꝫ ad i
guina. De quo Nigidius: caput collo vehitur: trunctus ſu
ſtinetur coxis ⁊ genibus cruribuſqꝫ. Thorax a gręcis dicit̃
anterior pars trunci a collo vſqꝫ ad ſtomachum: quaꝫ nos
dicimus archam: eo ꝙ ibi archanum ſit. id eſt ſecretum q̊
cęteri arcentur. Unde ⁊ archa ⁊ ara dicta quaſi res ſecretę
cuius eminentes pulpę mami ę dicũtur. Inter quas pars
illa oſſea pectus dicitur: dextra autem lęuaqꝫ coſtę. Pect⁹
vocatum ꝙ ſit pexum ĩter eminentes mamillarũ partes:
vnde ⁊ pectinẽ dicimus ꝙ pexos capillos faciat. Mamil
lę vocatę: qꝛ rotundę ſunt quaſi mallę ꝑ diminutionẽ. ſ. Pa
pille capita mãmaꝝ ſũt: quas ĩfantes ſugentes cõprehẽdũt
⁊ dictę papillę ꝙ eas ĩfantes quaſi papãt dũ lac ſugũt: ꝑin
de mamilla ẽ oĩs eminẽtia vberis: papilla vero breue illõ
vnde lac trahitur. Ubera dicta: vel qꝛ lacte vberta: vel ga
vuida: humore. ſ. lactis in morem vuarũ plena. Lac viꝫ no
minis a colore trahit ꝙ ſit alb⁹ liquor. Leucos enim gręce
album dicũt: cuius natura ex ſãguine cõmutat̃. Nam poſt
partum ſi qd ſanguinis nõdum fuerit vteri nutrimento cõ
ſũptũ: naturali meatu fluit in mãmas ⁊ earuꝫ virtute albe
ſcẽs lactis accipit qualitatem. Cutis ẽ q̃ i corpore ꝑma ẽ ap
pellata: ꝙ ĩpa corpori ſuperpoſita ĩciſionẽ prima patit̃. Cu
tis enim gręce ĩciſio dicit̃: eadẽ ⁊ pellis ꝙ externas ĩiurias
corporis tegẽdo pellat pluuiaſqꝫ ⁊ vẽtos ſoliſqꝫ ardores ꝑ
ferat. Pellis aũt mox detracta ſubacta iã coriũ dicit̃. Cori
um aũt per deriuationẽ caro appellat̃ ꝙ eo tegat̃: ſed hoc ĩ
brutis aĩalibus ꝓpriũ ẽ. Pori corporis gręco noĩe appellã
tur: q latine ꝓprie ſpiramẽta dicuntur: eo ꝙ ꝑ eos viuific⁹
ſpũs exterius miniſtret̃. Aruina eſt pinguedo cuti adherẽs.
Pulpa eſt caro ſine piguedine: dicta ꝙ palpitet: reſilit eni
ſępe. Hanc pleriqꝫ ⁊ viſcũ vocãt: pp ꝙ glutinoſa ſit. Mem
bra ſũt partes corporis. Artus qbus colligant̃ membra: ab
arãdo dicti. Nerui gręca deriuatiõe appellati: quos illi neu
ra vocant. Alij latine vocatos neruos putãt: eo ꝙ artuũ cõ
iunctiões inuicẽ his inhęreãt. Maximã aũt viriũ ſubſtan
tiã neruos facere certiſſimũ eſt. Nã quanto fuerit denſio
res tanto ꝓpenſius augeſcere firmitatẽ. Artus dicti ꝙ col
ligati inuicẽ neruis artent̃. i. ſtringantur. quoꝝ diminutiua
ſunt articuli. Nã artus dicimus mẽbra maiora vt brachia:
articulos minora mẽbra vt digitos. Cõpagia capita ſũt oſ
ſiũ dicta eo ꝙ ſibi cõpacta neruis velut glutino quodã ad
hęreãt. Oſſa ſunt corporis ſolidamẽta. In his enim poſitio
oĩs roburqꝫ ſubſiſtit. Oſſa autẽ ab vſto dicta propter quod
cremarẽtur ab antiquis: ſiue vt alij putant ab ore eo ꝙ ibi
pateant. Naꝫ vbiqꝫ cute viſceribuſqꝫ obtecta celant̃. Me
dullę appellatę ꝙ madefaciant oſſa. Irrigant enim ⁊ cõfor
tant. Uertibula ſũt ſũmę oſſium partes: nodis craſſioribus
conglobata: dicta ita eo ꝙ ad inflexionem mẽbroꝝ illa ver
tantur. Cartillagines oſſa mollia ⁊ ſine medulla: qõ genus
auriculę ⁊ narium diſcrimen: ⁊ coſtaruꝫ extremitates hñt:
ſiue opercula oſſium quę mouentur. Et dictę cartillagines
ꝙ leni attritu carent dolore duꝫ flectantur. Coſtas appella
ri quidaꝫ putant ꝙ ab ĩpis ĩteriora cuſtodiant̃: ⁊ tota mol
lities ventris vallata ſaluetur. Latus qꝛ iacentibus nobis
latet. Eſt enim lęua pars corporis: dextro autem lateri ha
bilior mot⁹ ẽ: lęuo fortior: ⁊ honeri ferẽdo accomodatior.
Unde ⁊ lęua nuncupata ꝙ aptior ſit ad leuandum aliqd ⁊
portandum. Ipa enim geſtat clypeũ: enſem: pharetrã ⁊ reli
qua honera. vt expedita ſit dextra ad agẽdũ. Dorſum eſt a
ceruice vſqꝫ ad renes. Dictũ aũt dorſum ꝙ ſit ſuperficies
durior corporis ĩ modũ ſaxi fortis ⁊ ad portãdũ ⁊ ad perpe
tienduꝫ. Terga quia in ea ſupini iacemus in terra: qõ ſolus
homo põt. Nam muta aĩalia tm̃ aut in ventre aut in latere
iacent: vñ in aĩalibus terga abuſiue dicũtur. Scapula a ſcã
dendo dicit̃: interſcapilium ſpacium qõ inter ſcapulas eſt:
vnde ⁊ nominatũ. Palę ſunt dorſi dextra lęuaqꝫ eminẽtia
mẽbra: dicta ꝙ in luctando eas premimus: qõ gręci palin
dicunt. Spina ẽ iũctura dorſi: dicta eo ꝙ habeat radiolos
acutos: cui⁹ iuncturę ſpondilia appellant̃: propter partẽ ce
rebri: q̃ fertur ꝑ eos longo tractu ad cęteras corporis ptes.
Sacra ſpina ẽ ima perpetuę ſpinę: quã gręci ironoſtoin vo
cant: qm̃ ꝑmũ ĩfãte cõcepto naſcit̃: ideoqꝫ ⁊ hoſtia id ꝑmũ
a gẽtilibus dijs ſuis dabatur: vnde ⁊ ſpĩa ſãcta dicitur. Re
nes ait varro dictos ꝙ riui ab his obſęni humoris naſcan
tur. Nam venę ⁊ medullę tenuem liquorem deſudant in
renibus: qui liquor rurſus a renibus calore venereo reſolu
tus decurrit. Lumbi ob libidinis laſciuiã dicti: quia ĩ viris
cauſa corporeę voluptatis in ĩpis eſt: ſicut ĩ vmbilico fęmi
nis. Unde ⁊ ad iob in exordio ſermonis dictum eſt. Accin
ge ſicut vir lũbos tuos: vt ĩ his eſſet reſiſtẽdi ꝑparatio: ĩ qb⁹
libidinis ẽ vſitata dñandi occaſio. Umbilic⁹ ẽ medi⁹ locus
corꝑis: dictus ꝙ ſit vmb⁹ ilioꝝ. Uñ ⁊ vmbo appellat̃ loc⁹
in medio clypei a q̊ pendet. Ex eo enim ĩfans in vtero pen
det: ex eo etiã ⁊ nutritur. Ilium gręco ſermone appellatuꝫ:
ꝙ ibi obuoluamus nos. Gręce enim ilios obuoluere dicit̃.
Clunes vocatę: ꝙ ſint iuxta collum quod eſt longa o. Na
tes ꝙ in ipſis innitimur dum ſedemus. Unde ⁊ congloba
ta eſt in eis caro: ne ꝑmenti corporis mole oſſa dolerẽt. Ge
nitalia: corporis ptes ſũt: vt nomẽ ĩpm docet: gignẽdę ſobo
lis acceperũt vocabulũ ꝙ his ꝓcreatur ⁊ gignit̃. Hęc ⁊ pu
denda ꝑ verecundia: ſiue a pube. Unde ⁊ indumento ope
riuntur. Dicũtur autem iſta ⁊ inhoneſta: qꝛ nõ hñt eã ſpẽꝫ
decoris: ſicut membra q̃ in ꝓmptu locata ſũt. Idem ⁊ vere
trum: qꝛ viri eſt tm̃: ſiue ꝙ ex eo virus emittitur. Nam vi
rus proprie dicit̃ humor fluens a natura viri. Teſticuli per
diminutionẽ a teſtibus dicti: quoruꝫ numerus ĩcipit a duo
bus. Hi enim ſemen calamo miniſtrant: quod ab ſpinę me
dulla ⁊ renibus ⁊ lumbis ſuſcipiunt ad gratiam ꝓcreandi.
Uiſcus eſt pellis in quo teſticuli ſunt. Poſteriora vero vo
cata ꝙ retro ſunt: ⁊ a vultu auerſa ne dum aluũ purgam⁹
inquinaremus aſpectũ. Meatus inde appellatus: qꝛ ꝑ euꝫ
meant. i. egerũt ſtercora. Femora dicta ſũt: ꝙ ea parte a fę
mina ſexus viri diſcrepet. Sũt ãt ab inguinibus vſqꝫ ad ge
nua. Femina autem ꝑ deriuationẽ femorum partes ſunt.
quibus in eqtãdo tergis equorum adhęremus. Unde ⁊ ꝓli
atores olim ſub fęminibus equos amiſiſſe dicebant̃. Coxę
quaſi coniuncte axes. In ipſis enim femora mouẽtur: quo
rum concaua vertebra vocantur: qꝛ in eis capita femorum
vertuntur. Suffragines: qꝛ ſubtus franguntur. i. flectũtur:
non ſupra: ſicut ĩ brachijs. Genua ſunt cõmiſſiones femoꝝ
⁊ crurium: ⁊ dicta genua: eo ꝙ in vtero ſint genis oppoſita.
Cohęrent enim ſibi ibi: ⁊ cognata ſunt oculis lachrymaꝝ ĩ
dicibus ⁊ miſericordię. Nam a genis genua dñr. Deniqꝫ cõ
plicatũ gigni formariqꝫ hoĩem dicunt: ita vt genua ſurſum
ſint qb⁹ oculi formant̃: vt caui ac recõditi fiãt. Enni⁹. Atqꝫ
genua cõprimit arta gena. Inde eſt ꝙ hoĩes duꝫ ad genua
ſe ꝓſternũt ſtati lachrymant̃. Uoluit eni eos natura vteꝝ
maternũ rememorari: vbi q̃ſi ĩ tenebris conſedebant añq̃
ad lucẽ venirẽt. Crura dicta: qꝛ his currimus ⁊ greſſum fa
cimus. Sunt autẽ ſub genibus vſqꝫ ad ſuras. Tibię vocatę
quaſi tubę. Sunt enim ⁊ longitudine ⁊ ſpecie ſimiles. Tal⁹
dictus a tolo. Nam tolus eſt eminens rotũditas. Uñ ⁊ fa
ſtigium templi rotundi tolus vocatur. Talus autẽ ſub cru
re eſt: ſub talo calcanei. Pedes ex gręca ętymologia nomẽ
ſortiti ſunt. Hos enim gręci podas dicunt: qꝛ alternis mo
tibus ſolo fixi incedunt. Plantę a planitie nuncupatę: qui ⁊
non rotundę vt in quadrupedibus ne ſtare nõ poſſit bipes

Ayuntamiento de Madrid

bomo:ſ3 planę atqꝫ lōgioꝛes formatę ſūt vt ſtabiliꝰ coꝛpus
efficerent.Sunt aūt plantę anteriores ꝑtes:quę etiam ex
multis oſſibus conſtant.Calcis pꝛima pars plantę:a callo il
li nomē impoſituꝫ:quo terrā calcamus.Hinc ⁊ calcaneus.
ſolū īferioꝛ pars pedis:dictū qꝛ eo terrę veſtigia īpꝛimimꝰ:
ſed ⁊ ſolum dicit̄ oē qđ aliqd ſuſtinet quaſi ſolidū:vñ ⁊ ter
ra ſolū ꝙ cūcta ſuſtineat:⁊ ſolū pedis ꝙ totaꝫ coꝛpoꝛis mo
lem poꝛtat.Uiſcera nō tm̄ inteſtina dicimus:ſed qcqd ſub
coꝛio eſt:a viſco qđ eſt inter cutem ⁊ carnē.Item viſcera vi
talia.ideſt circūfuſa coꝛdis loca:q̄ſi viſcoꝛa:eo ꝙ ibi vita.i.
aīa continetur.Item viſcera capita neruoꝛuꝫ:ex ſanguine
⁊ neruis copulata.Eadem lacerti ſiue mures:qꝛ ſic in ſin/
gulis membꝛis coꝛdis loco ſunt vt coꝛ ī media parte totius
coꝛpoꝛis appellanturqꝫ a noīe ſimiliū aīalium ſub terra de
liteſcentiū.Nam inde muſculi a muriuꝫ ſimilitudine.Idē
etiā ⁊ toꝛi:ꝙ illic viſcera toꝛta videantur.Coꝛ a gręca appel
latione deriuatū:qđ illi cardian dicūt:ſiue a cura.In eo.n.
oīs ſollicitudo:⁊ ſcientię cā manet.Qđ ideo pulmōi vicinū
eſt:vt cū ira accenditur:pulmonis humoꝛe tēperetur.Hu
ius duę arterię ſunt:ō quibus ſiniſtra plus ſanguinē habet
dextra plus ſpiritū:vñ ⁊ in dextro bꝛachio pulſū inſpicimꝰ.
Pꝛecoꝛdia ſūt loca coꝛdis vicina:qbus ſenſus percipit̄:⁊ di
cta p̄cōdia eo ꝙ ibi ſit p̄ncipiū coꝛdis ⁊ cogitatōis.Pulſus
vocatus ꝙ palpitet:cuius īdicio aut infirmitatem ītelligi/
mꝰ:aut ſalutē.Huius duplex ē motꝰ:aut ſimplex:aut cōpo
ſitus.Simplex ē qui ex vno ſaltu cōſtat:Compoſitus eſt q
ex pluribꝰ motibꝰ īoꝛdinatꝰ ⁊ īęqualis exiſtit.Qui motus
certa hñt ſpacia:dactylicum ꝑcuſſū q̄diu ſine vitio ſūt.Si
qñ vero citatioꝛes ſunt:vt doꝛcadazontes:aut leuioꝛes:vt
mirmicizontes moꝛtis ſigna ſunt.Uenę dictę eo ꝙ vię ſint
natantis ſanguinis atqꝫ viri per coꝛpus oē diuiſi qbus vni
uerſa mēbꝛa irrigantur.Sanguis ex gręca etymologia no/
men duxit qđ vegetet̄ ⁊ ſuſtentetur ⁊ viuat.Sanguis autē
eſt dum in coꝛpore ē:effuſus vō cruoꝛ dicit̄.Nam cruoꝛ vo
catus eo ꝙ effuſus decurrit:vel ab eo ꝙ currendo coꝛruat.
Alij autem cruoꝛem iterpꝛętantur ſanguinem coꝛruptum
q emittit̄.Alij aūt vocatum ſanguinē ꝙ ſuauis ſit.Sāguis
aūt non eſt integer niſi in iuuenibus.Nā dicūt phyſici mi/
nui ſanguinē ꝑ ętatē:vñ in ſenibꝰ tremoꝛ eſt.Pꝛopꝛie autē
ſāguis aīę poſſeſſio eſt.Inde genas lacerare mulieres in lu
ctu ſolent.Unde ⁊ purpureę veſtes ⁊ floꝛes purpurei moꝛ
tuis pꝛebentur.Pulmo ex gręco trahit vocabulum.Gręci
enī pulmonē pleumon vocāt:eo ꝙ coꝛdis flabellū ſit:ī quo
pneuma.i.ſpiritus ineſt:ꝑ qđ ⁊ agitantur ⁊ mouentur.Uñ ⁊
pulmones vocati ſūt.Nam gręce pneumo ſpiritus dicitur:
qui flando ⁊ exagitando aerem emittit ⁊ recipit:a quo mo
uentur pulmones ⁊ palpitant:⁊ adaperiendo ſe vt flatum
capiant:ſtringendo vt eyciant.Eſt enim oꝛganuꝫ coꝛpoꝛis
Iecur nomen habet eo ꝙ ignis ibi habeat ſedem qui in ce
rebꝛo ſubuolat:inde ad oculos cęteroſqꝫ ſenſus ⁊ membꝛa
difunditur:⁊ caloꝛe ſuo ad ſe ſucū ex cibo tractum vertit in
ſanguinem quem ad vſum paſcendi nutriendiqꝫ ſingulis
membꝛis pꝛębet.In iecore autem conſiſtit voluptas ⁊ con
cupiſcētia:iuxta eos qui de phyſicis diſputant.Fibꝛę ieco
ris ſunt extremitates:ſicut extremę partes filioꝛuꝫ ī tibijs:
ſiue quaſi linguę eminentes.Dictas aūt fibꝛas ꝙ apud gen
tiles in ſacris ad phębi aras ferebantur ab ariolis:quibus
oblatis atqꝫ ſuccenſis reſponſa acceperunt.Splen dictus a
ſupplemento:ex cōtraria parte iecoꝛis ne vacua exiſteret.
Quem quidam etiam riſus cauſa factum exiſtimant.Naꝫ
ſplene ridemus:felle iraſcimur:coꝛde ſapimus:iecoꝛe ama
mus.Quibus quattuoꝛ elementis conſtantibus integrum
eſt animal.Fel appellatum ꝙ ſit folliculum geſtās humo
rem qui vocatur bilis.Stomachus gręce os vocatur eo ꝙ
oſtium ventris ſit:⁊ cibum excipiat:atqꝫ in iteſtina trāſmit
at.Inteſtina dicuntur:eo ꝙ coꝛpoꝛis interioꝛe parte cohi
bentur:q̄ iccirco longis nexibꝰ ī circuloꝝ oꝛdiata ſūt mo/
dū vt ſuſceptas eſcas paulatī digerāt:⁊ ſuꝑadditis cibis nō
īpediāt̄.Omētū:mēbꝛanū qđ ꝯtiet inteſtinoꝝ maioꝛē ꝑtē
qđ epitolin gręci vocant.Diſſeptū īteſtinū quod diſcernit
ventrem ⁊ cętera inteſtina a pulmone vel a coꝛde.Cęcum
inteſtinum ꝙ ſit ſine foꝛamine ⁊ exitu:quod gręci tiſonen
teron dicunt.Ieiuna tenue inteſtinum:vnde ⁊ ieiuniuꝫ di
citur.Uenter autem ⁊ aluus ⁊ vterus inter ſe differūt.Uē
ter eſt qui acceptos cibos digerit:⁊ apparet extrinſecus:ꝑti
netqꝫ a pectoꝛe ad inguinē:⁊ dictus venter ꝙ per totuꝫ coꝛ
pus vitę alimenta tranſmittat.Aluus eſt qui cibuꝫ recipit:
⁊ purgari ſolet.Saluſtius:Simulans ſibi aluum purgari.
Et vocatur aluus ꝙ abluat̄.id eſt purgetur.Ex ipo enī ſoꝛ
des ſtercoꝛum defluūt.Uterum ſolę mulieres habent:in
quo concipiunt ad ſimilitudinē cauliculi.Tamē auctoꝛes
vteruꝫ pꝛo vtriuſqꝫ ſexus ventre plerūqꝫ ponūt:nec poetę
tm̄modo:ſed ⁊ cęteri.Uocatus auteꝫ vterus ꝙ duplex ſit:
⁊ ab vtraqꝫ in duas ſe diuidat partes:quę in diuerſum dif
fuſę ac replexę circumplicantur in modum coꝛnu arietis:
vel ꝙ interius impleatur fętu.Hinc ⁊ vter ꝙ aliquid ītrī
ſecꝰ habuerit:vt mēbꝛa ⁊ viſcera.Aqualiculus āt ꝓp̄e poꝛ
ci eſt:hinc ad ventrē trāſlatio.Matrix dicit̄ ꝙ fętus in ea
generet̄.ſemen.n.receptū cōfouet:confotum coꝛpoꝛat:coꝛ
poꝛatum in membꝛa diſtinguit.Uulua vocata:quaſi val/
ua.i.ianua ventris:vł ꝙ ſemen recipiat:vł ꝙ ex ea fętus ꝓ
cedat.Ueſica dicta q̄ſi vas aquę:qꝛ ſicut vas aqua:ita ō re
nibus vrina collecta completur ⁊ humoꝛe diſtēditur.Cuiꝰ
vſus ī volucribus non habetur.Urina autem dicta ſiue ꝙ
vrat:ſiue quia ex renibus egeritur.Cuius inditio ⁊ ſalus et
ęgritudo monſtrat̄.Qui humoꝛ vulgo lotiū dicitur:ꝙ eo
lota.i.munda veſtimenta efficiantur.Semen eſt qđ iactū
ſumitur aut a terra aut ab vtero ad gignendum vel fructꝰ
vel fętus.Eſt enim liquoꝛ ex cibi ⁊ coꝛpoꝛis decoctione fa/
ctus ac diffuſus ꝑ venas atqꝫ medullas:qui inde deſudatꝰ
ī modū ſentinę cōcreſcit ī renibꝰ:eiectuſqꝫ ꝑ coitum ⁊ ī vte
ro mulieris ſuſceptus:caloꝛe quodammodo viſceruꝫ:⁊ mē
ſtrualis ſanguinis irrigatione foꝛmatur in coꝛpꝰ.Mēſtrua
ſuperuacuus mulierum ſanguis.Dicta autem menſtrua ꝓ
pter circuitum lunaris luminis:quo ſolet hoc euenire pꝛo/
fluuium.Luna enī gręce mene dicitur:hec ⁊ muliebꝛia nū
cupant̄.Nam mulier ſolum menſtruale animal eſt.Cuius
cruoꝛis contactu fruges nō germinant:aceſcunt muſta:mo
riuntur herbę:amittunt arboꝛes fętus:ferrum rubigo coꝛ/
rumpit:nigreſcunt ęramenta.Si qui canes inde ederint:in
rabiem efferunt̄.Glutinū aſphalti:quod nec ferro nec aqꝫ
diſſoluitur:cruoꝛe ipſo pollutum ſponte diſpergitur.Poſt
plurimos autem dies menſtruos ideo ſemen nō eſt germi
nabile:qꝛ iam non eſt menſtrualis ſanguis a quo perfuſuꝫ
irrigetur.Tenue ſemen locis muliebꝛibus nō hęrere La
bitur enim nec habet vim adhęrendi.Similiter ⁊ craſſuꝫ
vim non habet gignendi:qꝛ muliebꝛi ſanguini miſceri non
poteſt ꝓpter nimiam ſui ſpiſſitudinem.Hinc ⁊ ſteriles ma
res ⁊ fęminas dicunt fieri:vel per nimiam ſeminis vel ſan
guinis craſſitudinem:vel ꝓpter nimiam raritateꝫ.Pꝛimū
autem aiunt coꝛ hominis fingi,ꝙ in eo ſit ⁊ vita hominis ⁊
ſapientia:deinde quadrageſimo die totum coꝛpus expleri
quod ex aboꝛtionibus vt ferunt collectum eſt.Alij fętus a
capite ſumere dicunt exoꝛdium.Unde ⁊ in auium fętibus
pꝛimum oculos fingi in ouis videmus.Fętus autem nomi
natus ꝙ adhuc in vtero foueatur.Cuius ſecūde dicuntur
folliculus qui ſimul cum infante naſcitur continetqꝫ eum.
Dictus ita:qꝛ eum cum editur ſequitur.Naſci autem patri
bus ſimiles aiunt:ſi paternum ſemen validius ſit:matri/
bus:ſi matris:hac ratione ſimiles expꝛimi vultus.Qui au/
tem vtriuſque parentis figuram reddunt:equaliter mixto
paterno maternoqꝫ ſemine cōcipiuntur.Auoꝝ pꝛauoꝛūqꝫ

Ayuntamiento de Madrid

ſimiles fieri.quia ſicut in terra multa ſemina occulta:ita ⁊
in hominibus ſemina celanť:figuras parentuʒ redditura.
Ex paterno aũt ſemine puellas naſci ⁊ ex mr̃no pueros:qa
oĩs partus conſtat ex duplici ſemine:cuius pars maior cũ
inualuerit:occupat ſimilitudinẽ ſexus. Jn corpe noſtro quę
dã tm̃ vtilitatis cã facta ſũt vt viſcera:q̃dã ⁊ vtilitatis ⁊ de
coris vt ſenſus i facie:⁊ in corpore manꝰ ac pedes.Quoruʒ
mẽbroꝝ ⁊ vtilitas magna eſt ⁊ ſpẽs decẽteſſima.Quędam
tm̃ decoris:vt mamillę i viris ⁊ in vtroqʒ ſexu vmbilicus.
Quędam diſcretiõis vt i viris genitalia:barba prolixa: pe
ctus amplũ:i mulieribus lenes genę ⁊ anguſtum pectꝰ:ad
concipiendos aũt ⁊ portãdos fętus renes ⁊ latera dilatata.
Qd̃ ad hoiem ⁊ ad partes attinet corporis ex pte dictum ẽ:
nunc ętates eius ſubiungam.

¶ De ętatibus hominis. Cap. II.

GRadus ętatis ſex ſũt:ifantia:pueritia: ado
leſcentia:iuuẽtus:grauitas atqʒ ſenectus.
Prima ętas infantia eſt:pueri naſcẽtis ad
lucem quę porrigiť i ſeptẽ annos. Secun
da ętas pueritia: ideſt pura:⁊ nec dũ ad ge
nerandum apta:tendẽs vſq; ad.14. annũ.
Tertia adoleſcẽtia ad gignẽdũ:adlta q̃ por
rigiť vſqʒ ad.28.annos.Quarta iuuẽtus firmiſſima oĩum
ętatum finiens in quinquageſimo anno.Quinta ętas ſenio
ris.i.grauitas quę eſt declinatio a iuuentute in ſenectuteʒ
nõdum ſenectus:ſed iam non iuuentus:qꝛ ſenioris ętas eſt
quã gręci pſbyten vocãt.Nã ſenex apđ gręcos ñ pſbyter ſʒ
geron dr̃.Quę ętas a qnq̃geſimo ãno icipiẽs ſeptuageſimo
teriať.Sexta ętas eſt ſenectꝰ:q̃ nullo annoꝝ tẽpore finiť:
ſed poſt quinq; illas ętates quãtũcũqʒ vitę eſt: ſenectuti đ
putatur.Senium aũt ps eſt vltima ſenectutis:dicta ꝙ ſit
terminus ſextę ętatis.Jn his ergo ſex ſpacijs philoſophi vi
tam deſcripſerunt humanam:in quibus mutatur ⁊ currit
⁊ ad mortis terminum ꝑuenit. Pergamus ergo breuiter
per ꝓdictos gradus ętatũ:etymologias earum in homine
demõſtrantes. Jnfans diciť hõ p̃mę etatis.Dictꝰ aũt ifãs
qꝛ adhuc fari neſcit.i.loqui nõ poſſit.Nondum enim bene
ordinatis dentibus minus eſt ſermõis exp̃ſſio.Puer a puri
tate vocatus:qꝛ purus eſt:⁊ necdũ lanuginẽ florẽq; genaꝝ
habens.Hi ſũt ephebi.i.a phębo dicti:necdũ viri:ſed ado
leſcentuli lenes.Puer aũt tribus modis diciť:p natiuita
te:vt Eſaias.Puer natus eſt nobis:pro ętate:vt octẽnis de/
cẽnis.Unde eſt illud:Jam puerile iugum tenera ceruice re
gebat:pro obſequio ⁊ fidei puritate:vt dominus ad ꝓphe/
tam.Puer meus es tu:noli timere:dũ iam hieremias lon/
ge pueritię exceſſiſſet annos.Puella eſt paruula:quaſi pul
la:Unde ⁊ pupillos non pro conditione:ſed pro etate pueri
li vocamꝰ.Pupilli autem dicti:quaſi ſine oculis:hoc ẽ a pa
rentibꝰ orbi.Hi aũt vere pupilli dicũtur quorum patres
ante deceſſerunt q̃ʒ ab eis nomen acciperẽt.Cęteri orbi vo
cantur.Orphani idem qui ⁊ pupilli.illud enim gręcum no
men eſt:hoc latinũ.Nam ⁊ in pſalmo vbi legitur:pupillo tu
eris adiutor:gręcus habet orphano.Puberes a pube: ideſt
a pudendis corporis nũcupati:ꝙ hęc loca tunc primum la
nuginem ducunt.Quidam autem ex annis pubertatẽ exi
ſtimant:ideſt eum puberem eſſe qui.xiiij.annos expleue/
rit:q̃ʒuis tardiſſime pubeſcat.Certiſſimũ autem puberem
eẽ qui ⁊ ex habitu corporis pubertatem oſtendit ⁊ genera/
re iam poſſit.Puerperę ſũt quę annis puerilibus pariunt:
vnde ⁊ Horatius.Laudať in primo prole puerpera nato.
Et dictę puerperę:vel ꝙ primo partu grauantur:vel ꝙ p̃/
mum pueros pariant.Adoleſcens dictus eo ꝙ ſit ad gignẽ
dum adultus:ſiue a creſcere ⁊ augeri.Juuenis vocatus:ꝙ
iuuare poſſe incipiat:vt in bobus iuuenci cum a vitulis di
ſceſſerunt.Eſt enim iuuenis in ip̃o ętatis incremento poſi
tus:⁊ ad auxilium ꝑparatus.Nam iuuare hominis eſt opꝰ

aliq̃đ conferentis.Sicut autem triceſimus perfectę ętatis
eſt annus in hominibus:ita in pecudibus ac iumẽtis tertiꝰ
robuſtiſſimus eſt.Uir nuncupatus ꝙ maior in eo vis ẽ q̃ʒ
in fęminis:vnde ⁊ virtus nomen accepit:ſiue ꝙ vi agat fę
minam.Mulier vero a mollitie:tanquã molier detracta
littera vel mutata appellata eſt mulier.Utriqʒ enim for
titudine ⁊ imbecillitate animorũ vel corporuʒ ſeparantur.
Sed ideo virtus maxima viri:mulieris minor:vt patiens
viro eſſet.ſ.ne fęminis repugnãtibus libido cogeret viros
aliud appetere:aut i alium ſexum proruere.Dicitur igitur
mulier ſm̃ fęmineũ ſexũ nõ ſm̃ corruptionem integritatis
⁊ hoc ex lingua ſacrę ſcripturę.Nam eua ſtatĩ facta de late
re viri ſui:nondum contacta a viro mulier appellata eſt:di
cente ſcriptura.Et formauit eam in mulierem.Uirgo a vi
ridiore ętate dicta eſt:ſicut ⁊ virga:ſicut ⁊ vitula.Alias ab
incorruptione quaſi virago:ꝙ ignoret fęmineaʒ paſſioneʒ.
Uirago vocata:qa vt vir agit:hoc ẽ opa virilia facit: ⁊ ma
ſculini vigoris ẽ.Antiqui eni fortes fęminas ita vocabant.
Uirgo autem non recte virago dicitur:ſi non viri officio fũ
gitur.Mulier vero ſi virilia opera facit recte virago diciť:
vt amazona.Quę vero nunc fęmina antiquitus vira voca
bať:ſicut a ſeruo ſerua:ſicut a famulo famula:ita a viro vi
ra.Hinc ⁊ virginis nomẽ qdam putant:fęmina vero a par
tibus fęmorum dicta:vbi ſexus a viro diſtinguitur.Alij
gręca etymologia fęminã ab ignea vi dictã putãt:qꝛ vehe
mẽter cõcupiſcit:Libidinoſiores enĩ viris fęmine ſunt.tã
i mulieribꝰ quã i anialibꝰ.Unde nimius amor apud anti
quos fęmineus vocabať.Sẽior ẽ adhuc viridior.Qui.in
ſexto li.Senior iter iuuenẽqʒ ſenẽq;.Terẽtiꝰ.Quo iure ſu
mus.Adoleſcẽtior nõ vtiqʒ magis eſt adoleſcẽs.ſʒ minus
vt ſẽior minꝰ eſt ſene.vbi comparatiuus gradus minus ſi
gnificat a poſitiuo.Ergo ſenior nõ ſatis ſicut iuuenior ĩter
iuuenẽ:⁊ ſenẽ.ſicut pauperior ĩter pauperẽ.Senes auteʒ
dictos qdã putant a ſenſus diminutiõe eo ꝙ iã ꝑ vetuſta
te deſipiant.Nã phyſici dicũt homines ſtultos eẽ frigidio
ris ſanguinis prudẽtes calidi.Unde et ſenes i quibus iam
frigei:et pueri i quibus necdũ calet:minus ſapiũt.Jnde ẽ
quod cõuenit ſibi ĩfantũ ętas ⁊ ſenũ.Senes enĩ ꝑ nimiam
ętatẽ delirãt:pueri per laſciuiã et infantiã ignorãt qđ agãt:
Senex aũt tãtũ maſculini generis eſt.ſicut anus fęminini
Nã anus dicitur ſola mulier.Anus autem appellata a mľ
tis annis.quaſi annoſa.Nam ſi cõmune eſſet nomẽ: cur di
ceret Terentius ſenem mulierem.Hinc ⁊ vetula:qꝛ vetu
ſta:Sicut aũt a ſene ſenectꝰ:ita ab anu anilitas nominata
eſt:Canicies autem vocata a candore:quaſi candicies.vñ
eſt illud:Florida iuuẽtus:lactea canicies:prout diceret cã/
dida.Senectus autem et multa bona ſecũ affert:et mala
Bona:qꝛ nos a potẽtiſſimis dominis liberat: voluptatibꝰ
ĩponit modũ:libidinis frãgit ĩpetus:auget ſapiam:dat ma
turiora cõſilia:Mala aũt qꝛ ſeniũ miſerrimũ eſt debilitate ⁊
odio.ſubeũt enĩ morbi triſtiſqʒ ſenectus.nã duo ſũt quibꝰ
minuuntur corporis vires:ſenectus et morbus.Mors di
cta ꝙ ſit amara vel a marte qui eſt effector mortium ſiue
a morſu hominis primi quo ille vſu pomi morteʒ meruit.
Tria ſũt aũt genera mortis acerba.imatura.naturalis.A
cerba ifãtiũ.imatura iuuenũ.matura id ẽ nãlis ſenũ.Mor
tuus autẽ ex qua parte orationis declinetur incertum eſt.
Nam ſicut ait ceſar: non poteſt mortuꝰ aliqua facere poſt
mortem ſuam.ita homo nõ poteſt ſcire eiꝰ originẽ.i.mortu
us ab eo ꝙ eſt morior in participio pręteriti temporis in
tus exire debuit.per vnum.ſ.u non per duo.Nam vbi ge/
minata eſt litera u.nomen eſt nõ participium vt fatuꝰ ar/
duus.Conuenienter itaq; factũ eſt vt quẽadmodũ id qđ ſi
gnificat non poteſt agendo:ita ⁊ ipſum nomen non poſſit
loquendo declinari.Omnis autem mortuus.aut funus ẽ.
aut cadauer.Funus ẽ ſi ſepeliatur.Et dictuʒ funꝰ a funibꝰ

Ayuntamiento de Madrid

accenſis:quos ante pheretrum papyris cera circũdatis ferebãt.Cadauer ãt eſt ſi iſepultum iacet. Nam cadauer nominatur a cadendo:q2 iam ſtare non põt.Qd dum portat̃ exequias dicimus: crematum reliquias: conditum iam ſepultum.corpus autem conſuetudine dicit̃: vt illud: Tum corpora luce carentum.Defunctus vocatus: q2 compleuit vitę officium. Nã dicimus defunctos officio: q2 officia debita compleuerũt:vnde ẽ ⁊ honorib9 funct9. Hic ḡ defũct9 ꝙ ab officio vitę ſit depoſitus:ſiue ꝙ ſit die funct9. Sepultus aũt dictus eo ꝙ iam ſine pulſu ⁊ palpitatiõe eſt:ideſt ſine motu. Sepelire aũt eſt cõdere corpus. Nã humare obruere dicimus:hoc eſt humũ inijcere.

¶ De portentis. Cap. III.

Portenta eẽ ait Uarro: quę contra naturã nata videntur:ſed non ſunt contra naturã: q2 diuina voluntate fiunt:cũ volũtas creatoris cuiuſq3 conditę rei natura ſit. Unde ⁊ ipi gentiles deum mõdo naturam:modo deum appellant. Portentum ergo fit non contra naturam:ſed contra quam eſt nota natura. Portenta aũt ⁊ oſtẽta mõſtra atq3 ꝓdigia ideo nũcupant̃:ꝙ portendere atq3 oſtendere monſtrare ac prędicere aliqua futura videntur. Nã 3 portenta dicta perhibent̃ a portendendo:ideſt p̄oſtendendo. Oſtenta autem ꝙ oſtẽdere qcq3 futurũ videantur. Prodigia ꝙ porro dicãt: ideſt futura p̄dicãt. Mõſtra võ a mõitu dicta ꝙ aliqd ſignificãdũ demõſtrent ſiue ꝙ ſtatĩ mõſtrẽt qd appeat:⁊ h̄ ꝓprietatis eſt:abuſione tamen ſcriptorũ plerũq3 corrũpitur. Quedam aũt portentorũ creationes in ſignificatiõibus futuris conſtituta videntur. Uult enim deus interdũ ventura ſignificare ꝑaliqua naſcentiũ noxia:ſicut ⁊ per ſomnos ⁊ ꝑ oracula qua premoneat ⁊ ſignificet qbuſdã vel gentib9 vl' hominibus futurã cladẽ:qd plurimis etiam experimentis ꝓbatũ eſt:vt in tẽporibus xerxis regis. Tunc qppe vulpes ex equa creata:diſſolui regnũ eius portendit. Alexãdro ex muliere monſtrum creatũ3 eſt:ꝙ ſuperioris corporis ꝑtes hoĩs:ſed mortuas habuerit:inferiores diuerſarũ beſtiarũ: ſed viuẽtes:ſignificaſſe repentinã regis interfectionẽ:ſupuixerãt enĩ deteriora meliorib9. Sed hęc mõſtra q̃ ĩ ſignificatiõibus dant̃:nõ diu viuũt:ſed cõtinuo vt nata fuerint occidũt. Inter portẽtũ aũt ⁊ portẽtuoſũ differt. Nam portenta ſũt q̃ trãſfigurant̃:ſicut fert̃ ĩ vmbria mulierẽ pepeꝛiſſe ſerpẽtẽ. Unde lucanus. Martẽq3 ſuus conterruit infans. Portentuoſa vero leuẽ ſumunt mutationẽ:vtẽpli cã cu3 ſex digitis nati. Portenta igitur vel portẽtuoſa exiſtũt alia magnitudine toti9 corporis vltra cõmunẽ hominum modũ:quãtus fuit tition ĩ nouẽ iugerib9 iacẽs. Homero teſtante. Alia paruitate totius corpis:vt nani:vel quos gręci pygmęos vocãt:eo ꝙ ſint ſtatura cubitales. Alia magnitudine partiũ:veluti capite ĩformi:aut ſupfluis membrorum ꝑtib9 vt bicipites ⁊ trimani vel ſcinodontas qbus gemini ordine ꝓcedũt dẽtes. Alia defectu ꝑtiũ ĩ quibus altera ꝑs plĩmum deficit ab altera:vt manus a manu:vl' pes a pede. Alia diſciſſione:vt ſine manu.aut capite gñata:quos gręci ſtereſios vocãt. Alia ꝑ numeria:qñ ſolũ caput aut crus naſcitur. Alia q̃ ĩ ꝑte trãſfigurant̃:ſicut q leonis hñt vl'tũ vel canis:vl' taurinũ caput:aut corp9:vt ex paſiphae memorãt genitũ minotaurũ:qd gręci etheremorphiã vocant. Alia q̃ ex oĩ ꝑte trãſfigurãtur ĩ alienę creatiõis portentum: vt ex muliere vitulũ dicit hiſtoria generatũ. Alia q̃ ſine trãſfiguratione mutationẽ hñt locoꝝ:vt oclos in pectore vl' in frõte:aures ſupra tempora:vl' ſicut Ariſtoteles tradidit quendam in ſiniſtra ꝑte iecur:ĩ dextera ſplen habuiſſe. Alia ſm̃ ꝯnaturationẽ:vt in alia manu digiti plẽs connaturati ⁊ coherentes repiuntur:ĩ alia minus:ſiue in pedibus. Alia ſm̃ ĩmaturam ⁊ ĩtemperatam creationem:ſicut hi qui dentati naſcuntur ſiue barbati vl' cani. Alia cõplexu plĩmarũ differentiarum:ſicut illud qd prędiximus in alexandro mĩſtifor me portentu3. Alia cõmixtione generis:vt ãdrogyni ⁊ hermaphroditę vocantur. Hermaphroditę autem nuncupati eo ꝙ ĩ eis vterq3 ſexus appareat. Herma quippe apud gręcos maſcl'us eſt:aphrodi fęmina nũcupatur. Hi dextram mamillam virilem:ſiniſtrãm muliebrem habẽtes viciſſi3 coeundo ⁊ gigunt ⁊ pariunt. Sicut autem in ſingulis gentibus quędam monſtra ſunt hominum:ita in vniuerſo genere humano quędam monſtra ſunt gentium:vt gigantes cinocephali cyclopes ⁊ cetera. Gigantes dictos iuxta gręci ſermonis etymologiã qui eos gegines exiſtimãt:ideſt terrigenas eo ꝙ eos fabuloſe pariens terra immenſa mole ⁊ ſimiles ſibi gennerit. Ge enim terra appe.latur:genis gen9 licet ⁊ terrę:filios vulgus vocet: quorum genus incertum eſt. Falſo autem opinantur quidam imperiti de ſcripturis ſacris preuaricatores angelos cum filiabus hominum ante diluuium concubuiſſe:⁊ exinde natos gignantes: id eſt nimium grandes et fortes viros: de quibus terra completa eſt. Cenocephali appellantur:eo ꝙ canina capita habeant:quoſq3 ipſe latratus magis beſtias q̃ homines confitet̃: Hi ĩ india naſcũtur. Cyclopes quoq3 eadẽ india gignit et dicti cyclopes:eo ꝙ vnũ oculũ ĩ fronte media hr̃e ꝑhibent̃. Hi ⁊ agriophagite dnr̃ ꝓpter qd ſolas feraꝝ carnes comedũt. Lemnias in libya credũt truncos ſine capite naſci:⁊ os et oculos habere ĩ pectore. Alios ſine ceruicibus gigni oculos habẽtes ĩ humeris: In vltio aũt orientis mõſtruoſe gẽtiũ facies ſcribũtur. Alię ſine narib9 ęquali totius oris plãitie informes hẽntes vultus. Alię labro ſubteriore adeo ꝓminẽti.vt in ſolis ardoribus totã ex eo faciem cõtegãt dormientes. Alijs cõcreta ora eẽ modico tm̃ foramie calamis auenarũ paſtus hauriẽtes. Nõnulli ſine linguis eẽ dicũtur ĩ vicẽ ſermonis vtẽtes nutu ſiue motu. Panothioſi apud ſcythiã eẽ ferũtur tã diffuſa aurius magnitudie vt oẽ corp9 ex eis ꝯtegãt: Pan.n.gręco ſermone oẽ.othi aures dicũtur. Artabatitę ĩ ęthiopia ꝓni vt pecco ra ambulare dicũtur.quadrageſimũ enĩ annũ nullus ſupgredit̃. Satyri homũtiões ſũt aduncis narib9: cornua in frõtibus habẽt et caprarũ pedib9 ſimiles qualẽ ĩ ſolitudine antonius ſãctus vidit. Qui etiã interrogatus a dei ſeruo reſpõdiſſe fertur dicẽs: Mortalis ego ſũ vnus ex accolis heremi quos vario deluſa errore gẽtilitas faunos ſatyroſq3 colit. Dicuntur quidã et ſilueſtres hoĩes:quos nõnulli faunos ficarios vocãt: Sciopodũ gens fertur eẽ ĩ ęthiopia ſingulis cruribus et celeritate mirabili: quos inde ſciopodas gręci vocãt eo ꝙ per ęſtũ in terra reſupini iacẽtes pedũ ſuorũ magnitudine adumbrentur: Antipodes in libya plantas verſas habẽt poſt crura.⁊ octenos digitos ĩ plantis. ypopodes ĩ ſchitia ſũt hũanã formã et equinos pedes habẽtes: In india ferunt eẽ gentem que macrobij nuncupantur.xij.pedum ſtatura habentes. Eſt ⁊ gens ibi ſtaturę cubitalis: quos gręci a cubito pygmęos vocant: de qua ſupra diximus. Hi montana indię tenent .quibus eſt vicinus oceanus. Perhibẽt ⁊ ĩ eadẽ ĩdia eẽ gentẽ fęminarũ quę qnquennes cõcipiũt ⁊ octauũ vitę ãnũ nõ excedũt. Dicuntur aũt et alia hominũ fabuloſa portẽta:quę nõ ſunt: ſed ficta ⁊ ĩ cauſis rerũ interꝑtant̃:vt geryonẽ hiſpanię regẽ triplici forma ꝓditũ. Fuerũt enĩ tres fratres tãte concordię vt in tribus corporibus quaſi vna aĩa eẽt. Gorgões quoq3 meretrices crinitas ſerpẽtibus ferũt quę aſpicientes ſe cõuertebãt in lapides.habẽtes vnũ oculũ quo inicẽ vtebant̃. Fuerũt aũt tres ſorores vnius pulchritudis:quaſi vnius oculi q̃ ita ſpectatores ſuos ſtupeſcere faciebãt vt vertere eos putarẽtur ĩ lapides: Sirenas tres fingũt fuiſſe:ex parte virgines ex parte volucres habẽtes alas et vngulas.quarum vna voce altera tibijs:tertia lyra canebat

Ayuntamiento de Madrid

Que illectos nauigātes ſub cantu in naufragia trahebāt. Scd̄m veritatē aūt meretrices fuerūt: que trāſeuntes q̄m ad egeſtatē deducebāt: his ficte ſūt īferre naufragia. Alas aūt habuiſſe ⁊ vngulas: qꝛ amor ⁊ volat ⁊ vulnerat. Que inde in fluctibus cōmoraſſe dicunt̄: qꝛ fluct⁹ venerē creauerunt. Scyllā quoqꝫ ferūt feminā capitibus ſuccinctā caninis cū latratib⁹ magnis ꝓpter fretū ſiculi maris in quo nauigātes verticibus in ſe cōcurrētiū vndarū exterriti: latrare exiſtimēt vndas q̄s ſorbētes eſtus vorago collidit. Fingūt et mōſtra q̄dā irrōnabiliū aīantiū: vt cerberuz īferoꝝ canez tria capita habētē: ſignificātes ꝑ eū tres etates: ꝑ q̄s mors hoīez deuorat. i. īfantiā: iuuētutē: ⁊ ſenectutē. Quē quidam iō dictū cerberū putāt q̄ſi creoboros. i. carnē vorans. Dicūt ⁊ hydrā eē ſerpētez cū nouē capitib⁹ q̄ latine ſcedera dr̄: q̄ vno ceſo tria capita excreſcebāt. Sz ꝯſtat hydrā locuz fuiſſe euomētē aq̄s: vaſtātē vicinā ciuitatē: in quo vno clauſo meatu multi erūpebant. Qd̄ hercules videns: loca ipſa exuſſit: ⁊ ſic aque clauſit meatus. Nā hydra ab aq̄ dcā eſt. Hui⁹ mētionē facit Ambroſi⁹ in ſiītudine hereſuz dicens: Hereſis. n. velut q̄dā hydra fabularuz vulnerib⁹ ſuis creuit: ⁊ duz ſepe recidit̄ pullulauit ignis debito īcēdio pitura. Fingūt ⁊ chymerā triformē beſtiā: ore leo. poſtremis partib⁹ draco: media caprea. Quā q̄dā phiſiologi: nō aīal: ſz ciliciē mōtē eē aiūt: q̄buſdā locis leōes ⁊ capreas nutriētē: q̄buſdā ardētē: q̄buſdā plenā ſerpētib⁹. Hūc bellerephontes habitabilē fecit. vñ chymerā dr̄ occidiſſe. Centauris. i. hoībus equo mixtis ſpēs vocabulū dedit: quos q̄dā fuiſſe eq̄tes theſſaloꝝ dicūt: ſz ꝓ eo ꝙ diſcurrētes in bello: velut vnū corpus equoꝝ ⁊ hoīum viderent̄: īde cētauros fictos aſſeruerūt. Porro minotaurū nomē ſumpſiſſe ex tauro et hoīe: q̄lē beſtiā dicūt fabuloſe in labyrintho incluſaz fuiſſe de q̄ Ouidi⁹: Semiboueq̄ꝫ virū: ſemiuirūqꝫ bouē. Onocētaurū āt vocari eo ꝙ media hoīs ſpēs: media aſini eē dicatur: ſicut ⁊ hypocētauri: ꝙ equoꝝ hoīumqꝫ ī eis nā ꝯiūcta fuiſſe putat̄.

De tranſformatis. Cap. IIII.

Scribunt̄ aūt ⁊ quedā mōſtruoſe hoīuz trāſformatiōes ⁊ cōmutatiōes in beſtias: ſic de illa maga famoſiſſima circe q̄ ſocios quoqꝫ vlixis mutaſſe fert̄ in beſtias: ⁊ de archadibus q̄ ſorte ducti trāſnatabant quoddā ſtagnū: atqꝫ ibi cōuertebant̄ ī lupos. Nā ⁊ diomedis ſocios in volucres fuiſſe conuerſos: ñ fabuloſo mēdacio: ſz hiſtorica affirmatiōe ꝯfirmāt. Sz ⁊ q̄dā aſſerūt ſtrigas ex hoībus fieri. Ad multa. n. latrocinia figure ſceleratoꝝ mutant̄: ⁊ ſiue magicis cantib⁹ ſiue herbarū veneficio totis corporib⁹ in feras trāſeūt. Sigdē ⁊ ꝑ naturā pleraqꝫ mutationē recipiūt: ⁊ corrupta in diuerſas ſpēs trāſformant̄: ſicut de vituloꝝ carnib⁹ putridis apes: ſicut de equis ſcarabei: de mulis locuſte: de cācris ſcorpiōes: Ouidius: Concaua littorei ſi demas brachia cācri: Scorpius exibit: caudaqꝫ minabitur vnca.

Incipit liber. iz. De pecorib⁹ ⁊ iumentis. Cap. I.

Omnibus aīantibus Adaz p̄mus vocabula īdidit: appellās vnicuiqꝫ nomen ex p̄ſenti inſtitutione: iuxta cōditionē nature cui ſeruiret. Gentes antem vnicuiqꝫ aīaliuz ex propria lingua dederūt vocabula. Non aūt ſcd̄m latinā linguā atqꝫ grecaz aut quarūlibet gentiū barbararū noīa illa īpoſuit Adam: ſz illa lingua que ante diluuiū oīuz vna fuit que hebrea nuncupat̄. Latine aūt aīalia ſiue animātia dicta: ꝙ animent̄ vita ⁊ moueant̄ ſpū. Quadrupedia vocata: qꝛ q̄ttuor pedib⁹ gradiant̄: q̄ dum ſunt ſiīa pecorib⁹: tñ ſub cura humana nō ſunt: vt cerui: dāme onagri ⁊c̄: ſz neqꝫ beſtie ſunt: vt leones: neqꝫ iumenta: vt vſus hoīum iuuare poſſint. Pecus dicim⁹ omne qd̄ humana lingua ⁊ effigie caret. Proprie aūt pecoꝝ nomē his aīalib⁹ accōmodari ſolet q̄ ſunt aut ad veſcēdū apta: vt oues ⁊ ſues: aut vſui hoīum cōmoda: vt equi ⁊ boues. Differt autem īter pecora ⁊ pecudes. nā veteres cōīter in ſignificatiōe oīum animātiū pecora dixerūt: pecudes aūt tñ illa aīalia que edunt̄: q̄ſi pecuedes. Generaliter aūt omne aīal pecus a paſcendo vocatū. Iumēta noīa inde traxerūt: ꝙ noſtrū laborē vel on⁹ ſuo adiutorio ſubuectādo vl̄ arādo iuuēt. Nā bos carpēta trah.t ⁊ duriſſimas terre glebas vomere vertit. Equus ⁊ aſinus portāt onera: ⁊ hoīuz in gradiēdo laborē tēperant. Unde ⁊ iumēta appellant̄: ab eo ꝙ iuuent hoīes: ſunt eni magnaꝝ viriuz aīalia. Eadē quoqꝫ armēta: vel ꝙ ſint apta armis. i. bello: vel ꝙ his in armis vtimur. Alij armēta tñ boues intelligūt ab arādo: q̄ſi aramenta: vel ꝙ ſint cornib⁹ armata. Diſcretio eſt aūt īter armēta ⁊ greges. Nā armēta equorū ⁊ boū ſunt: greges vero caprarū ⁊ ouiū. Ouis molle pecus lanis: corpe iermе: aīo placidū: ab oblatiōe dictū eo ꝙ apō veteres in initio nō tauri: ſed oues in ſacrificio mactarent̄. Ex his q̄ſdā bidētes vocāt: eo ꝙ īter octo dētes duos altiores habēt: quas maxime gētiles ī ſacrificiū offerebāt. Uervex vel a viribus dictus ꝙ ceteris ouib⁹ ſit fortior: vel ꝙ ſit vir. i. maſculus: vel ꝙ vermē in capite habeat: quoꝝ excitati prurītu inuicē ſe cōcutiūt: ⁊ pugnātes cū magno īpetu feriunt. Aries vel apo tu areos. i. a mare vocat⁹. vñ apud nos in gregib⁹ maſculi mares dicunt̄: ſiue ꝙ hoc pecus a gētilibus p̄muz aris eſt īmolatū: Aries ꝙ aris īponeret̄. Uñ eſt illud: Aries mactat̄ ad arā. Agnū q̄q̄ ⁊ greci vocēt apo tu agno: q̄ſi piū: latini tñ ideo hoc nomē habere putāt eo ꝙ ꝑ ceteris aīantibus matrē agnoſcat: adeo vt etiā ſi in magno grege errauerit: ſtatiz balatu recognoſcat vocē parēti. Edi ab edēdo vocati. Parui enī pinguiſſimi ſunt ⁊ ſaporis iocūdi: vñ ⁊ edere: inde ⁊ eduliū vocat̄. Hircus laſciuuz aīal et petulcū ⁊ feruēs ſemꝑ ad coitū cui⁹ oculi ad libidinē ī trāſuerſuz aſpiciūt. vnde ⁊ nomē traxit. Nā hirci ſunt oculoꝝ anguli ſcd̄m Suetoniū: cuius nā adeo calidiſſima eſt vt adamantē lapidē quē nec ignis nec ferri domare valet mā: ſolus hui⁹ cruor diſſoluat. Maiores hirci cinifi dicunt̄ a fluuio cinife in libya vbi grādes naſcūtur. Capros ⁊ capras a carpēdis virgultis q̄dā dixerūt. Alij ꝙ captēt aſpera. Nōnulli a crepitu crurū: vnde eas creas vocitatas: que ſunt capre agreſtes: q̄s greci ꝓ eo ꝙ acutiſſime videant. απο του Δερκεσθαι. i. dorchas appellauerūt. Morant̄ eni in excelſis mōtib⁹: ⁊ q̄uis de lōginquo: vidēt tñ oēs qui veniūt. Eedem aūt ⁊ capree: eedē ibices: q̄ſi auices: eo ꝙ inſtar auiuz ardua ⁊ excelſa teneāt: ⁊ in ſublimibus īhabitent: ita vt de ſublimitate vix humanis obtutib⁹ pateāt: vñ ⁊ meridiana pars ibices aues vocat qui nili fluētis inhabitāt. Hec itaqꝫ aīalia vt diximus in petris altiſſimis cōmorant̄: vt ſi quando ferarū vel hoīuz aduerſitatē ꝑſenſerint de altiſſimis ſaxoꝝ cacuminib⁹ ſeſe p̄cipitātes: in ſuis ſe cornib⁹ illeſas ſuſcipiūt. Cerui dicti apo ton ceraton. i. a cornib⁹. Cerata eniz grece cornua dicuntur: hi ſerpentium inimici: cuz ſe grauatos infirmitate perſenſerint: ſpū narium eos extrahunt de cauernis ⁊ ſuperata pernitie veneni eoruz pabulo reparantur. Dictamū herbā ipſi ꝓdiderunt. Naz ea paſti excutiūt acceptas ſagittas. Miratur autez ſibilū fiſtularuz: erectis auribus acute audiūt: ſūmiſſis nihil: ſi quādo immēſa flumina vel maria trāſnatāt: capita clunibus precedētiuz ſuꝑponunt: ſibiqꝫ inuicē ſuccedētes: nullū laborez pōderis ſentiunt. Tragelaphi a grecis nominati: qui duz eadem ſpecie

Ayuntamiento de Madrid

ſint:vt cerui villoſos tamen habent armos: vt hirci etmẽ
ta ꝓmiſſis hirta barbis:qui non alibi ſunt ꝙ̃ circa phaſi
dem. Hinnuli filij ſunt ceruoꝝ ab inuere dicti: qꝛ ad nutũ
matris abſcõdunt̃. Dãmula vocata ꝙ de manu effugiat:ti
miduꝫ aial ⁊ imbelle:de quo Martialis: Dẽte timet̃ aper:
defendũt cornua ceruũ. Imbelles dãmę: quid niſi ꝑda ſu
mus. Lepus q̃ſi leuipes:qꝛ velociter currit. Unde ⁊ gręce
ꝓ curſu. lagos dicit̃:velox eſt.n.animal ⁊ ſatis timidũ. Cu
niculi genus agreſtiũ animaliuꝫ:dicti quaſi caniculi: eo ꝙ
canũ indagine capiantur vel excludant̃ a ſpelũcis. Sus di
cta ꝙ paſcua ſubigat.i.terra ſubacta eſcas ingrat. Uerres
ꝙ grãdes habeat vires. Porcus quaſi ſporcus. Ingurgitat
eniꝫ ſe cęno:luto imergit:limo illinit. Horatiꝰ: Et amica lu
to ſus:hinc etiã ſpurcitia vel ſpuriꝰ nũcupatur. Porcoꝝ pi
los ſetas vocamus:⁊ ſetas a ſue dictas:a qbus ⁊ ſutores vo
cant̃ ꝙ ex ſetis ſuant.i.cõſuãt pelles. Aper a feritate voca
tus ablata f.littera ⁊ ſubrogata p. Unde ⁊ apud gręcos ſya
gros.i.ferus dicit̃. Omne eni qꝺ feruꝫ eſt ⁊ imite: abuſiue
agreſte vocamꝰ. Iuuẽcus dictus eo ꝙ iuuare icipiat hoim
vſus in excolẽda terra: vel qꝛ apud gẽtiles ioui ſemꝑ vbiqꝫ
iuuẽcus imolabat̃:nunq̃ꝫ taurus. Nã in victimis etiã ętas
cõſiderabat̃. Taurus gręcũ nomẽ eſt:ſicut ⁊ bos. Indicis
tauris color fuluus eſt:volucris ꝑnicitas:pilis in cõtrariuꝫ
verſis: caput circũflectũt flexibilitate qua volũt: tergi du
ritia omne telũ reſpuũt imiti feritate. Bouẽ gręci boeten
dicũt. Hũc latini trionẽ vocãt eo ꝙ terrã terat q̃ſi terionẽ
Neuius: Trionuꝫ hic moderator ruſticus:cuius latitudo
pelliũ a mẽto ad crura. Palearia dicunt̃ a pelle ipſa: quaſi
pellearia:qꝺ eſt generoſitatis in boue ſignũ. Bouꝫ i ſocijs
eximia pietas. Nã alter alterũ inqrit cũ quo ducere collo
aratra cõſueuit:⁊ freqũẽti mugitu piũ teſtat̃ affectũ ſi for
te defecerit. Uacca dicta q̃ſi boacca. Eſt eniꝫ ex qualitate
mobiliũ nominũ:ſicut leo lęna:draco dracęna. Uitulus ⁊
vitula a viriditate vocati ſũt.i.ętate viridi:ſicut virgo. Ui
tula aũt parua eſt ⁊ nõduꝫ enixa. Naꝫ enixa iuuẽca eſt aut
vacca. Bubali vocati ꝑ deriuationẽ ꝙ ſunt ſimiles boum.
adeo idomiti:vt ꝓ feritate iugũ ceruicibꝰ nõ recipiãt. Hos
africa ꝓcreat. Uri agreſtes boues ſunt in germania habẽ
tes cornua in tãtuꝫ ꝓtenſa:vt regijs mẽſis inſigni capacita
te ex eis gerulę fiant. Camelis cauſa nomẽ dedit:ſiue ꝙ qñ
onerant̃ vt breuiores ⁊ humiliores fiant accubãt:qꝛ gręci
cami humile ⁊ breue dicũt:ſiue qꝛ curuus eſt dorſo. Camꝰ
eni verbo gręco curuũ ſignificat. Hos licꝫ ⁊ alię regiones
mittãt:ſed Arabia plurimos. Differũt autẽ ſibi: nã arabici
bina tubera in dorſo habẽt:reliquarũ regionũ ſingula. Dro
meda genus cameloꝝ eſt minoris quidẽ ſtaturę: ſed velo
cioris curſus:vñ ⁊ nomẽ hꝫ. Nã dromos gręce curſus ⁊ ve
locitas appellat̃. Centũ.n.⁊ amplius miliaria vno die ꝑge
re ſolet. Qꝺ aial ſicut bos ⁊ ouis ⁊ camelus ruminat. Ru
minatio auteꝫ dicta eſt a rumine eminẽte gutturis parte:ꝑ
quã dimiſſus oibus a certis aialibꝰ reuocatur. Aſinꝰ ⁊ aſel
lus a ſedẽdo dictus:quaſi aſedus:ſed hoc nomen qꝺ magis
equis cõueniebat:ideo hoc aial ſumpſit:qꝛ ꝓuſq̃ꝫ equos ca
perẽt hoies:huic ꝓſidere cęperũt. Aial quippe tardũ ⁊ nul
la rõne renitens: ſtatiꝫ vt voluit ſibi hõ ſubſtrauit. Onager
interꝑtat̃ aſinus ferus. On quippe gręci aſinũ vocãt:agriã
ferum. Hos africa hꝫ magnos ⁊ indomitos:⁊ in deſerto va
gantes. Singuli aũt fęminarũ gregibus ꝓſunt. Naſcentibꝰ
maſculis ęlant ⁊ teſticulos eoꝝ morſu detrũcant:qꝺ cauẽ
tes matres eos in ſecretis locis occultãt. Aſini arcadici di
cti eo ꝙ ab archadia ꝓmuꝫ vecti ſint magni ⁊ alti. Minor
aũt aſellus onagro plus neceſſariꝰ eſt: qꝛ ⁊ laborẽ tolerat ⁊
negligẽtiã ꝓpe moduꝫ nõ recuſat. Equi dicti:eo ꝙ qñ qua
drigis iungebant̃ equabant̃. pareſqꝫ forma ⁊ ſimiles cur
ſu copulabant̃. Caballus a cauando dictus: ꝓpter qꝺ gradi
ens vngula impꝛeſſa:terrã cocauet:qꝺ reliqua aialia nõ hñt.

Inde ⁊ ſonipes ꝙ pedibus ſonat. Uiuacitas equoꝝ mlta:
exultant eni in cãpis:odorãtur bellũ: excitant̃ ſonitu tubę
ad ꝓliuꝫ:voce accenſi ad curſuꝫ ꝓuocant̃. Dolent eniꝫ cuꝫ
victi fuerint:exultãt cũ vicerint. Quidã hoſtes i bello ſen
tiunt:adeo vt aduerſarios morſu petãt. Aliqui aũt ꝓprios
dños recognoſcũt:obliti mãſuetudinis ſi mutent̃:aliq pręter
dñm nullũ dorſo recipiũt. Interfectis vel moriẽtibꝰ do
minis multi lachrymas effundunt. Solius equi eſt ꝓpter
hominẽ lachrymari ⁊ doloris affectũ ſentire. Unde ⁊ in cẽ
tauris equoꝝ ⁊ hoium natura permixta eſt. Solẽt etiã ex
equoꝝ męſticia vel alacritate euẽtũ futurũ dimicaturi col
ligere. Etas lõgęua equis ꝑſicis vgnicis epiroticis ac ſicu
lis: in annis vltra qnquaginta:breuior aũt hiſpanis:ac nu
midis ⁊ gallicis frequẽs opinio eſt. In generoſis equis: vt
aiũt veteres:quattuor expectant̃:forma:pl̃chritudo: meri
tũ atqꝫ color. Forma vt ſit validũ corpus ⁊ ſoliduꝫ robori
cõueniẽs altitudo:latus longũ ſubſtrictũ:maximę ⁊ rotun
dę clunes:pectus late patens:corpus omne muſculoꝝ dẽſi
tate nodoſum:pes ſiccus ⁊ cornu cõcauo cõſolidatus. Pul
chritudo:vt ſit exiguũ caput:⁊ ſiccuꝫ:pelle ꝓpe oſſibꝰ adhe
rẽte:aures breues ⁊ argutę:oculi magni:nares patulę:⁊ ere
cta ceruix:coma denſa ⁊ cauda:vngularũ ſoliditate fixa ro
tunditas. Meritũ:vt ſit aĩo audax:pedibꝰ alacer:trementi
bus mẽbris:qꝺ eſt indiciũ fortitudinis:quiq̃ꝫ ex ſũma quie
te facile cõcitet̃:vel excitata feſtinatione nõ difficile tenea
tur. Motus aũt equi in auribus itellgit̃:virtus in mẽbris
tremẽtibus. Color hic ꝓcipue expectãdus: badius aureus:
roſeus:myrteus:ceruinus:giluus:glaucus:ſcutulatꝰ:canus:
cãdidus:albus:guttatus:niger. Sequẽti autẽ ordine variꝰ
ex nigro badioq̃ꝫ diſtinctus:reliquus varius color:vel cine
reus deterrimꝰ. Badiũ autẽ antiqui vadiũ dicebãt:ꝙ iter
cętera aialia fortiꝰ vadat. Ipſe eſt ⁊ ſpadix:quẽ fęnicatũ vo
cant:⁊ dictus ſpadix a colore palmę:quã ſiculi ſpadicaꝫ vo
cãt. Glaucus vero eſt veluti pictos oculos habẽs:⁊ quodã
ſplẽdore ꝑfuſos. Nã glaucũ veteres dicebãt albũ. Giluꝰ au
tem melinꝰ color eſt ſubalbidus. Guttatꝰ albus nigris iter
ueniẽtibꝰ pũctis. Cãdidus aũt ⁊ albus inuiceꝫ ſibi differũt
Nã albus cũ quodã pallore eſt:cãdidus vero niueꝰ ⁊ pura
luce ꝑfuſus. Canꝰ dictus qui ex candido colore ⁊ nigro eſt.
Scutulatꝰ vocatꝰ ꝓpter orbes quos hꝫ cãdidos inter pur
pureos. Uariꝰ ꝙ vias habeat colorum imparium. Qui aũt
albos tñ pedes habent petuli appellant̃: qui frontẽ albaꝫ
calidi. Ceruinꝰ eſt queꝫ vulgo guaraneꝫ dicunt. Eranẽ idẽ
vulgus vocat:ꝙ in moduꝫ ęrei ſit coloris. Myrteꝰ aũt eſt
preſſus in purpura. Doſinus aũt dictꝰ:ꝙ ſit color eiꝰ de aſi
no:idem ⁊ cinereꝰ. Sũt aũt hi de agreſti genere orti. quos
equiferos dicimꝰ: ⁊ proinde ad vrbanã dignitatem tranſi
re nõ poſſunt. Mauron niger eſt. Nigrũ eni gręci mauron
vocãt. Mannꝰ vͦo equꝰ breuior ẽ: quẽ vulgo brunicũ vel
brunitiũ vocãt. Ueredos antiqui dixerũt: ꝙ veherent rę
das.i.ducerent:vel ꝙ vias publicas currãt per q̃s ⁊ rędas
ire ſolitũ erat. Equoꝝ tria ſunt genera. Unũ generoſum ꝓ
lijs ⁊ oneribus aptuꝫ. Alterum vulgare atq̃ꝫ gregariuꝫ ad
vehenduꝫ non ad equitanduꝫ aptuꝫ. Tertiuꝫ ex permixti
one diuerſi generis ortuꝫ:quod etiaꝫ bigeneruꝫ dicitur:qa
ex diuerſis naſcitur: vt mulus. Mulus autẽ a gręco tractũ
vocabulum habet: eo ſcilicet ꝙ iugo piſtorum ſubactꝰ tar
das molendo ducat in gyruꝫ molas. Iudęi aſſerunt ꝙ ana
abnepos eſau equarũ greges ab aſinis in deſerto: ipſe fece
rit primꝰ aſcendi: vt mulorum inde noua contra naturam
animalia naſcerent̃. Onagros quoq̃ꝫ ad hoc admiſſos eſſe
ad aſinas:⁊ ipſum iſtiuſmodi reperiſſe concubitum: vt ve
lociſſimi ex his aſini naſcerent̃. Induſtria quippe humana
diuerſum animal in coitu coegit:ſicq̃ꝫ adulterina cõmixti
one genus aliud repperit:ſicut ⁊ iacob cõtra naturã coloꝝ
ſimilitudines ꝓcurauit. Nam tales fętus oues illiꝰ conci

Ayuntamiento de Madrid

piebant:quales vmbras arietuꝫ deſup aſcendentiū in aq̄ꝝ
ſpeculo contēplabantᷣ.Deniq; ⁊ hocipſuꝫ in equarū grege
fieri ferṫ:vt generoſos obyciant equos viſibꝰ cōcipientiū:
quo eoꝝ ſimiles cōcipere ⁊ creare poſſint.Naꝫ ⁊ colūbarū
dilectores depictas ponūt pulcherrimas columbas yſdeꝫ
locis qbꝰ illę verſantur:quo rapiente viſu ſiles generēt.In
de eſt ꝙ qdam grauidas mulieres iubēt nullos intueri tur
piſſimos animaliū vultus:vt cenocefalos ⁊ ſimias: ne viſi
bus occurrētes ſimilis fętꝰ pariant. Hāc eniꝫ fęminarū di
cunt eſſe naturā:vt q̄les ꝓſpexerint: ſiue mēte cōceperint
in extremo voluptatis ęſtu dū cōcipiūt: talē ſoboleꝫ ꝓcre
ent. Et eni animal in vſu venereo formas extrinſecas intꝰ
tranſmittit:eorūq; ſatiata typis rapit ſpecies eoꝝ in ꝓpriā
q̄litatem. In animātibꝰ bigenera dicunṫ quę ex diuerſis
naſcunṫ:vt mulus ex equa ⁊ aſino: burdo ex equo ⁊ aſina
hybride ex apris ⁊ porcis: tityrus ex oue ⁊ hirco: muſino
ex capra ⁊ ariete.Eſt autem dux gregis.

De beſtijs. Cap. II.

Beſtiarum autē vocabulū ꝓprie cōuenit leo
nibus pardis:tigribꝰ:lupis:⁊ vulpibus: cani
buſq; ⁊ ſimijs:⁊ cęteris quę vł ore vł vngui
bus ſeuiunt:exceptis ſerpētibꝰ. Beſtię autē
dictę a vi q̄ ſeuiunt.Ferę appellatę eo ꝙ na
turali vtanṫ libertate ⁊ deſiderio ſuo ferā
tur.Sunt autē liberę earū volūtates:⁊ huc atq; illuc vagā
tur.⁊ quo animꝰ duxerit: eo ferunṫ. Leonis vocabuluꝫ ex
gręca origine inflexū eſt in latinū.Gręce eni leon vocaṫ: et
eſt nomen notū:q2 ex parte corruptū.Lęna v̊o totū gręcū
eſt:ſicut ⁊ dracęna.Ut autē lęna lea dicaṫ : vſurpatū eſt a
poetis. Leo aūt gręce latine rex interꝓtaṫ:eo ꝙ ſit ꝑnceps
omniū beſtiarū. Cuiꝰ genꝰ trifariū diciṫ. E qbꝰ breues:ac
iuba criſpa imbelles ſūt:lōgi ⁊ coma ſimplici acriores. Ani
mos eoꝝ frons ⁊ cauda indicat. Uirtꝰ eoꝝ in pectore: fir
mitas in capite. Septi aūt a venatoribꝰ terrā cōtuenṫ:quo
minus cōſpectis venabulis terreanṫ. Rotarū timent ſtre
pitus:ſꝫ ignes magis.Cū dormierint vigilant oculi.Cū am
bulāt cauda ſua cooperiūt veſtigia ſua ne eos venator iue
niat.Cū genuerint catulū tribꝰ diebꝰ ⁊ tribꝰ noctibus catu
lus dormire ferṫ. Tūc deinde patris fremitu vł rugitu ve
luti tremefactꝰ cubilis locus ſuſcitare diciṫ catulū dormiē
teꝫ.Circa hominē leonū nā eſt benigna : vt niſi lęſi neq̄ant
iraſci. Patet enim eoꝝ miſericordia exēplis aſſiduis. Pro
ſtratis eni parcūt:captiuos obuios repatriare permittunt:
homineꝫ nō niſi in magna fama interimūt : de qbꝰ Lucre
tiꝰ:Scimuſq; leonū ⁊c̄. Tigris vocata ꝓpter velocē fugā.
Ita eni nomināt perſę ⁊ medi ſagittā. Eſt eni beſtia varijs
diſtincta maculis:virtute ⁊ velocitate mirabilis : ex cuius
noie flumē tigris appellaṫ ꝙ is rapidiſſimꝰ ſit oium fluuio
ruꝫ. Has magis hyrcania gignit. Panther dictꝰ ſiue ꝙ oiꝫ
animaliū amicus ſit:excepto dracone:ſiue q2 ⁊ ſui generis
ſocietate gaudet:⁊ ad eandē ſimilitudinē gcqd accipit red
dit. Pan.n.gręce omne diciṫ. Beſtia hęc eſt minutis orbi
culis ſuppicta ita vt oculatis ex fuluo circulis nigra vel al
ba diſtinguaṫ varietate. Hęc ſemel oino parturit : cuiꝰ cau
ſę rō manifeſta eſt. Naꝫ cuꝫ in vtero matris coaluere catu
li:maturiſq; ad naſcēdū viribꝰ pollēt:odiūt tēpoꝝ moras:
itaq; oneratā fętibus vuluā tanq̄ obſtātē partui vnguibꝰ
lacerāt:effundit illa partuꝫ:ſeu potius dimittit: dolore coa
gente. Ita poſtea corruptis ⁊ cicatricoſis ſedibꝰ genitale ſe
men infuſuꝫ non hęret acceptū: ſed irritū reſilit. Naꝫ Pli
nius dicit aialia cū acutis vnguibꝰ frequēter parere nō poſ
ſe. Uicianṫ eni intrinſecus ſe mouētibus catulis. Pardus
ſecūdus poſt pāthere:eſt genus variū ac velociſſimū ⁊ prę
ceps ad ſanguinē. Saltu eni ad mortē ruit. Leopardus ex
adulterio lęnę ⁊ pardi naſciṫ:⁊ tertiā origineꝫ efficit : ſic̄ ⁊
Plinius in nāli hiſtoria dicit leonem cum parda: aut par
dum cum lęna cōcūbere:⁊ ex vtroq; coitu degeneres par
tus creari:vt mulus ⁊ eq̄ ex aſino. Rhinocerō a gręcis vo
catus:latine interꝓtaṫ in nare cornu. Idem ⁊ monoceron:
id eſt vnicornis: eo ꝙ vnuꝫ cornu in media fronte habeat
pedū q̄ttuor:ita acutū ⁊ validuꝫ vt gcquid impetierit : aut
ventilet:aut perforet. Nam ⁊ cū elephantis ſępe certamen
habet:⁊ in ventre vulneratum ꝓſternit. Tantę autem eſt
fortitudinis vt nulla venantiuꝫ virtute capiatur : ſed ſicut
aſſerūt qui naturas animaliū ſcripſerūt : virgo puella ꝑpo
nitur quę venienti ſinuꝫ aperit:in quo ille omni ferocitate
depoſita caput ponit:ſicq; ſoporatus velut inermis capiṫ.
Elephantem gręci a magnitudine corporis vocatū putāt:
ꝙ formam montis ꝑferat. Gręce eniꝫ mōs elepho dicitur.
Apud indos autē a voce barro vocaṫ. Unde ⁊ vox eiꝰ bar
ritus diciṫ:⁊ dentes eiꝰ ebur:roſtrū autē promoſcida diciṫ
qm̄ illo pabuluꝫ ori admouet:⁊ eſt angui ſimilis: vallo mu
nitus eburneo. Hos boues lucas vocabant antiqui roma
ni boues: quia nullū animal grandius videbant: lucas ga i
lucania illos primos pyrrhus in ꝑlio obiecit romanis. Nā
hoc genus animantis in rebus bellicis aptuꝫ eſt. In eis.n.
perſę ⁊ indi ligneis turribꝰ collocatis tanq̄ de muro iaculṫ
dimicant. Intellectu autē ⁊ memoria multa vigent. Grega
tim incedunt:motu quo valent ſalutāt homines : murē fu
giunt:auerſi coeunt.quādo autē parturiunt:in aquis vł in
inſulis dimittūt fętus:propter dracones: q2 inimici ſunt et
ab eis implicati necanṫ. Biennio auteꝫ portant fętus: nec
amplius q̄ ſemel gignūt:nec plures ſed tm̄ vnuꝫ. Uiuunt
autem annos trecētos. Apud ſolam africam ⁊ indiam ele
phanti prius naſcebantur: nunc ſola eos india gignit. Gry
phes vocatur:ꝙ ſit animal pēnatum ⁊ quadrupes. Hoc ge
nus feraruꝫ in hyperboreis montibus naſcitur: omni par
te corporis leones ſunt:alis ⁊ facie aquilis ſimiles : equis
vehementer infeſti. Nam ⁊ homines viuos diſcerpūt. Ca
meleon nō habet vnum colorem ſed diuerſa varietate cō
ſperſus: vt pardus. Dictus autem ita:eo ꝙ cameli ſimilitu
dinem habet ⁊ leonis:huius cameleontis corpuſculum ad
colores quos videt facillima conuerſione variatur : quod
animalium aliorum non eſt ita ad cōuerſioneꝫ facilis cor
pulentia. Cameleopardus dictus qđ dum ſit vt pardus al
bis maculis ſuperaſperſus : collo equo ſimilis : pedibꝰ bu
balis : capite tamen camelo ſimiils: hunc ęthiopia gignit.
Linx dictus quia in luporuꝫ genere numeratur:beſtia ma
culis diſtincta terga vt pardus:ſed ſimilis lupo. Unde ⁊ il
le licos:iſte linx. Huius vrinam cōuerti in duritiā precioſi
lapidis dicunt qui ligurius appellatur:ꝙ ⁊ ipſos linces ſen
tire hoc documento probatur. Nam egeſtum liquoreꝫ ha
renis inquantū potuerit contegūt inuidia quadā naturę
ne talis egeſtio trāſeat in vſuꝫ humanū. Linces dicit Pli
nius extra fętum vnuꝫ nō admittere ſecunduꝫ. Caſtores a
caſtrando dicti ſunt. Nam teſticuli eorum apti ſunt medi
caminibus propter ꝙ cum preſenſerint venatorem ipſi ſe
caſtrāt ⁊ morſibus vires ſuas amputāt : de quibus Cicero
in ſcauriana:redimunt ſe a parte corporis:propter ꝙ maxi
me expetunṫ. Iuuenalis. Qui ſe eunuchū ipſe facit: cupiēs
euadere dāna teſticuli. Ipſi ſunt ⁊ fibri qui etiam pontici
canes vocantur. Urſus fertur dictus ꝙ ore ſuo formet fę
tus:quaſi orſus. Nam aiūt eos informes generare partus:
⁊ carnem quādam naſci quā mater lambiēdo in membra
componit. vnde eſt illud: Sic format lingua fętum cum ꝓ
tulit vrſa. Sed hoc immaturitas partus facit. Deniq;.xxx.
die generat: vñ euenit: vt precipitata fęcunditas informis
procreetur. Urſorum caput inualiduꝫ: vis maxima in bra
chys ⁊ in lumbis. Unde interduꝫ erecti inſiſtunt. Lupus
gręca determinatione in linguā noſtram tranſfertur. Lu
pos enim illi licos dicunt. Licos autem gręce a morſibus
appellatur ꝙ rabie rapacitatis quęq; inuenerit trucidet.

Ayuntamiento de Madrid

Alij lupos vocatos aiũt: quaſi leopos ꝙ quaſi leoni ita ſit illi virtus in pedibus: vnde ꝗcquid pede ꝓſerit: non viuit. Rapax autem beſtia ⁊ cruoris appetens. De quo ruſtici aiunt: Uocem hominez perdere ſi eũ prior lupus viderit. Unde ⁊ ſubito tacenti dicit̃: lupus in fabula. Certe ſi ſe per viſuz ſenſerit: deponit feritatis audaciaz. Lupi toto anno non amplius q̃ȝ diebus. xij. cocũt: famẽ diu portãt: ⁊ poſt lõga ieiunia mltuz deuorãt. Lupos ethiopia mittit ceruice iubatos: ⁊ tanto varios: vt nulluz colorez dicant illis abeſſe. Canis nomẽ latinũ grecã ethymologiã videt̃ habere. Grece eni cinos dicit̃: lȝ eũ quidã a canore latratus appellatũ eſtimẽt: eo ꝙ inſonet: vnde ⁊ canere. Nihil autez ſagacius canibus. Plus enĩ ſenſus ceteris animalibus habẽt. Nãqȝ ſoli ſua nomina recognoſcũt: dominos ſuos diligunt: dominorũ tecta defendunt: pro dominis ſuis ſe morti obijciunt: voluntarie cũ domino ſuo ad predã currũt: corpus dñi ſui etiaȝ mortuũ non relinquunt. Quoꝝ poſtremo natura eſt externa hoies eſſe nõ poſſe. In canibus duo ſunt expectãda: aut fortitudo aut velocitas. Catuli abuſiue dicunt̃ quarũlibet beſtiarũ filij. Nam catuli proprie canũ ſunt: per diminutionẽ diſtincti. Liciſci aũt dicunt̃: vt ait Plinius: Canes nati ex lupis: ⁊ canibus cũ iter ſe forte miſcent̃. Solẽt ⁊ inde feminas canes noctu in ſiluis alligatas admitti ad tigres beſtias: a quibꝰ inſiliri ⁊ naſci ex eodem fetu: canes adeo acerrimos ⁊ fortes: vt complexu leones proſternant. Uulpes dicta q̃ſi volupes. Eſt enĩ volubilis pedibꝰ ⁊ nũq̃ȝ rectis itineribus: ſed tortuoſis anfractibus currit: fraudulentũ animal: inſidijſqȝ decipiens. Nam dum nõ habuerit eſcaȝ fingit mortẽ: ſicqȝ deſcẽdẽtes quaſi ad cadauer volucres rapit ⁊ deuorat. Simie grecũ eſt nomẽ: id eſt ꝓſſis naribus. Unde ⁊ ſimias dicimus: ꝙ ſuppreſſis naribus ſint: ⁊ facie feda: rugis turpiter follicãtibus: lȝ ⁊ capellarũ ſit preſſum habere naſuȝ. Alij ſimias latino arbitrantur ſermone vocatas eo ꝙ mlta in eis ſimilitudo rationis humane ſentitur: ſed falſum eſt. He elementorũ ſagaces noua luna exultant: media ⁊ caua triſtant̃. Fetus quos amãt ante ſe geſtant: neglecti circa matrem herent. Horuȝ genera quinqȝ ſunt: ex ꝗbus circopetici caudas habẽt. Simia eniȝ cũ cauda eſt quã quidaȝ durã vocant. Sfinge villoſe ſunt comis mãmis prominentibꝰ: dociles ad feritatis obliuionem. Cenocephali: ⁊ ipſi ſimiles ſimijs: ſed facie ad modum canis: vnde ⁊ nuncupati. Satyri facie admodũ grata: ⁊ geſticulatis motibus inquieti. Callitrices: toto pene aſpectu a ceteris diſtant. Sunt enim in facie producta barba: ⁊ lata cauda. Leontofonos: beſtia modica: ⁊ ex eo ita vocata: quia capta exuritur: eiuſqȝ cinere aſperſe carnes: ⁊ poſite per cõpita ſemitarum leones necant ſi quãtulũcunqȝ ex illis ſumpſerint. Strix animal in africa herinatij ſimile: vocatuȝ a ſpinarum ſtridore: quas tergo laxatas emittit: ⁊ canes inſequẽtes: vulnerat. Enydros beſtiola ex eo nuncupata: ꝙ in aquis verſetur: ⁊ maxime in nilo. Que ſi inuenerit dormiẽtẽ crocodilũ: volutat ſe in lutũ primũ ⁊ intrat per os eiꝰ i vẽtrem: ⁊ carpens oĩa interiora eius exit viua de viſceribus crocodili ipſo mortuo. Hic neomon grece vocatꝰ eo ꝙ odore ſuo ⁊ ſalubria ciboꝝ: ⁊ venenoſa prodant̃. de quo Dracõtius ait. Predicit ſuillus vim cuiuſcunqȝ veneni. Suillus autem a ſetis eſt nũcupatus. Hic etiã ſerpentes inſequit̃: ꝗ cuȝ aduerſus aſpidẽ pugnat: caudã erigit: quã aſpis maxie obſeruat: q̃ſi minantẽ: ad quã cuȝ vim ſuã trãſfert decepta corrumpitur. Muſio appellatus ꝙ muribus infeſtus ſit. Hunc vulgus captũ a captura vocat. Alij dicunt ꝙ captat id eſt videt. Nam tanto acute cernit vt fulgore luminis noctis tenebras ſuperet. Unde ⁊ a grecis venit catus: id eſt ingenioſus. απο του καιειν. Furo a furuo dictꝰ. vnde ⁊ fur. Tenebroſos enim ⁊ occultos cuniculos effodit: ⁊ eijcit predam quã inuenerit. Melo vel ꝙ ſit rotundiſſimo mẽbro. vel ꝙ fauos petat: ⁊ aſſidue mella captet.

De minutis animantibus. Cap. II.

Mus puſillũ animal: grecũ illi nomen eſt. ꝗcquid vero ex eo trahit latinũ fit. Alij dicũt mures ꝙ ex humore terre naſcantur. Naȝ mus terra: vñ ⁊ humꝰ. His in plenilunio iecur creſcit: ſicut q̃dam maritima augentur: que rurſus decreſcente luna deficiunt. Sorex latinuȝ eſt eo ꝙ rodat: ⁊ in moduȝ ferre ꝑcidat. Antiqui autẽ ſoricẽ ſauricẽ dicebãt: ſicut ⁊ cloduȝ claudũ. Muſtela dicta: quaſi mus longus. Nam telũ a lõgitudine dictũ. Hec ingenio ſubdola in domibꝰ vbi nutrit catulos ſuos tranſfert mutatqȝ ſedẽ. Serpentes etiã ⁊ mures perſeqtur. Duo autẽ genera ſũt muſtelarũ. Alterũ eniȝ ſilueſtre eſt: diſtans magnitudine: qȯ greci ictidas vocant. alterũ in domibꝰ oberrans. Falſo autẽ opinant̃ qui dicunt muſtelã ore cõcipere: aure effundere partũ. Mus araneũ cuius morſus aranee: eſt in ſardinia animal perexiguũ: aranee forma: cuius morſu preciduntur tecta: que ſolifuga dicitur: ꝙ dieȝ fugiat. In metallis argẽtarijs plurima eſt: occulta reptãs: ⁊ per imprudẽtiã ſuperſedẽtibus peſteȝ facit. Talpa dicta: ꝙ ſit dãnata cecitate perpetua ⁊ tenebris. Eſt enim abſqȝ oculis. ſemꝑ terrã fodit: ⁊ humũ egerit: ⁊ radices ſubter frugibus comedit: quã greci aſſalam vocãt. Glires dicti ſunt: q̃ pingues eos efficit ſomnus. Nã gliſcere dicimꝰ creſcere. Hyeme. n. tota dormiũt: ⁊ imobiles q̃ſi mortui iacent: tempore eſtiuo reuiuiſcunt. Heritius aial ſpinis coopertũ: qȯ exinde dicit̃ noiatum: eo ꝙ ſubrigit ſe quãdo ſpinis ſuis claudit̃: quibꝰ vndiqȝ ꝓtectus eſt cõtra inſidias. Nam ſtatim vt aliqd ꝓſenſerit: primũ ſe ſubrigit: atqȝ i globũ cõuerſus: in ſua ſe arma recolligit. Huiꝰ prudentia q̃dã eſt. Naȝ dum abſciderit vuã de vite: ſupinꝰ ſeſe volutat ſuper eã: ⁊ ſic eã exhibet natis ſuis. Grillus: nomen a ſono vocis hȝ. Hic retro ambulat: terrã terebrat: ſtridet noctibus. Uenat̃ euȝ formica circũligata capillo in cauernã eius cõiecta afflata priꝰ puluere ne ſe abſcõdat: ita formice cõplexibus trahit̃. Formica dicta eo ꝙ ferat micas farris: cuius ſolertia multa. Prouidet enĩ in futuruȝ: ⁊ ꝑparat eſtate qȯ hyeme comedat. In meſſe autẽ eligit triticũ: hordeũ nõ tãgit. Dũ pluit ei ſuꝑ frumentuȝ: totũ eijcit. Dicunt̃ in ethiopia eſſe formice ad formã canis: q̃ harenas aureas pedibꝰ eruunt: quas cuſtodiũt ne quis auferat: captãteſqȝ ad necẽ perſequunt̃. Formicoleon ob hoc vocatꝰ: q̃ eſt vel formicarũ leo vel certe formica pariter ⁊ leo. Eſt enim aial paruum formicis ſatis infeſtum: qȯ ſe in puluere abſcondit: et formicas frumenta geſtantes interficit. Proinde autẽ leo ⁊ formica vocatur: q̃ alijs animalibus vt formica eſt: formicis aute vt leo eſt.

De ſerpentibus. Cap. III.

Anguis vocabulũ oium ſerpentiũ genus: ꝙ plicari ⁊ cotorqueri põt: ⁊ inde anguis ꝙ angulоſus ſit: ⁊ nunq̃ȝ rectus. Angues autem apud antiquos pro genus lucoꝝ erãt habiti ſemꝑ: vnde ⁊ Perſiꝰ: Pige duos angues pueri ſacer eſt lucus. Colubruȝ cõſtat ab eo dictũ ꝙ colat vmbras: vel ꝙ i lubricos tractus flexibꝰ ſinuoſis labitur. Naȝ lubricũ dicitur ꝗcqd labitur dum tenetur: vt piſcis ⁊ ſerpẽs. Serpẽs aũt nomẽ accepit: q̃ occultis acceſſibus ſerpit: nõ apertis paſſibꝰ: ſȝ ſq̃marũ minutiſſimis niſibus repit. Illa aũt que quattuor pedibus nitunt̃: ſicut lacerte ⁊ ſtelliões: nõ ſerpẽtes ſed reptilia nominant̃. Serpẽtes autez reptilia ſunt: q̃ ventre ⁊ pectore reptant. Quoꝝ tot venena: quot genera: tot pnities: quot ſpecies: tot dolores quot colores habent̃. Draco maior cũctorum ſerpentiũ ſiue oium animantiuȝ ſuper terraȝ. Hunc greci dracontã vocant. Unde ⁊ deriuatum eſt in la

Ayuntamiento de Madrid

tinum vt draco diceretur: quia ſępe a ſpeluncis abſtract⁹:
fertur in aerem concitaturq; propter euz aer. Eſt autez cri
ſtatus ore paruo: ⁊ arctis fiſtulis: per quas trahit ſpiritum
⁊ linguā exerat. Uim autē nō in dentibus: ſed in cauda ha
bet: ⁊ verbere potius q̄ȝ rictu nocet. Innoxius autē eſt a ve
nenis: ſed ideo huic ad mortez faciendā venena nō eſſe ne
ceſſaria: quia ſi quem ligauerit occidit. A quo nec elephas
tutus eſt ſui corporis magnitudine. Nam circa ſemitas de
liteſcens per quas elephanti ſolito gradiuntur: crura eorūz
nodis illigat ac ſuffocatos perimit. Gignitur autē in ethio
pa ⁊ in india: in ipſo incendio iugis ęſtus. Baſiliſcus gręce
latine interpretat̄ regulus: eo ꝙ rex ſerpentiuȝ ſit: adeo vt
eum videntes fugiant: quia olfactu ſuo eos necat. Nam ⁊
hominem ſi aſpiciat interimit. Siquidem ad eius aſpectū
nulla auis volans illęſa trāſit: ſed q̄ȝuis procul ſit: eius ore
combuſta deuoratur. A muſtellis tamen vincitur: quas il
lic homines inferunt cauernis: in quibus deliteſcūt. Itaq;
ea viſa fugit quem illa perſequitur ⁊ occidit. Nihil eniȝ pa
rens illę rerum ſine remedio cōſtituit. Eſt autez longitudi
ne ſemipedalis albis maculis lineatus. Reguli autē ſicut
ſcorpiones arētia queq; ſectātur: ⁊ poſtq̄ȝ ad aquas vene
rint ibiq; aliquē momorderint. hydrophobas ⁊ lymphati
cos faciunt. Sibilus idem eſt qui ⁊ regulus. Sibilo enī oc
cidit: anteq̄ȝ mordeat vl' exurat. Uipera dicta ꝙ vi pariat.
Nam cum venter eius ad partuȝ intumuerit catuli nō ex
pectantes maturā naturę ſolutionez corroſis eius laterib⁹
vi erumpunt cū matris interitu. Lucanus: Uiperei coeūt
abrupto corpore nati. Fertur autē ꝙ maſculus ore inſerto
viperę ſemen expuat. Illa autē ex voluptate libidinis in ra
biez verſa caput maris ore receptū ꝑcidit. Ita fit vt parēs
vterq; pereat: maſculus dū coit: fęmina duȝ parturit. Ex vi
pera autez fiunt paſtilli qui tyriaci vocaut̄ a gręcis. Aſpis
vocata ꝙ morſu venena immittat ⁊ aſpergat. Ios eniȝ gręci
venenū dicunt: ⁊ inde iaſpis ꝙ morſu venenato interimat.
Huius diuerſa genera ⁊ ſpecies ⁊ diſpares effect⁹ ad nocē
dum. Fertur autē aſpis cuȝ ceperit pati incantatorē: qui eā
quibuſdā carminibus ꝓprijs euocat: vt eā de cauerna pro
ducat: illa cuȝ exire noluerit: vnā aurē in terrā premit: alte
ram cauda obturat ⁊ operit: atq; ita voces illas magicas
non audiens: non exit ad incantātez. Dipſas genus aſpidis
qui latine ſitula dicitur: q2 quē momorderit ſiti perit. Hy
pnalis genus aſpidis: dicta ꝙ ſomno necat. Hanc ſibi cleo
patra appoſuit: ⁊ ita morte q̄ſi ſomno ſoluta eſt. Emorrois
aſpis nuncupatur: ꝙ ſanguinē ſudet qui ab eo morſus fue
rit: ita vt diſſolutis venis quicquid vitę eſt ꝑ ſanguinē euo
cet. Gręce enī ſanguis hęma dicitur. Preſter aſpis ſemper
ore patēti ⁊ vaporāti currit. Cui⁹ poeta ſic meminit. Oraq;
diſtendens auidus fumantia preſter. Hic quem ꝑcuſſerit
diſtenditur: enormiq; corpulentia necatur: extuberatū.n.
putredo ſequitur. Septabificus aſpis: qui dum momorde
rit hominē ſtatiȝ eū conſumit: ita vt liquefiat totus in ore
ſerpētis. Ceraſtes ſerpens dict⁹ eo ꝙ in capite cornua habe
at ſimilia arietū. Κεραστα eniȝ gręci cornua vocant. ſunt au
tem illi quadrigemina cornicula: quorū oſtentationē velu
ti eſcam illiciens ſollicitata aīalia perimit: totūq; eius cor
pus harenis tegit: nec vlluȝ īdiciū ſui pręhet: niſi ea ex par
te qua inuitatas aues vl' animalia capit. Eſt aūt flexuoſus
pluſq̄ȝ alij ſerpentes: ita vt ſpinā habere nō videatur. Sci
talis ſerpens vocatus eſt eo ꝙ tanta pręfulget tergi varie
tate: vt notarum gratia retardet aſpicientes: ⁊ quia reptan
do pigrior eſt: quos aſſequi non valet: miraculo ſui ſtupen
tes capit. Tanti autem feruoris eſt vt etiā hyemis tempo
re exuuias corporis feruētis exponat. de quo Lucanus: Et
ſcitale ſparſis etiā nūc ſola pruinis: exuuias poſitura ſuas.
Amphyhęna dicta eo ꝙ duo capita habeat: vnū ī loco ſuo:
alterū in cauda: currēs ex vtroq; capite tractu corporis cir

culato. Hęc ſola ſerpentiū frigori ſe cōmittit: prima omniū
um procedens: de qua idem Lucanus: Et grauis in gemi
num vrgens caput amphyhęna. Cuius oculi lucent veluti
lucernę. Enidris coluber in aqua viuens. Gręci eniȝ hydor
aquaȝ vocant. Hydros aquatilis ſerpens: a quo icti obtur
geſcunt: cuius quidam morbū boam dicunt: eo ꝙ fimo bo
uis remedietur. Hydra draco multoꝝ capituȝ: qualis fuit
in lerna palude prouincię archadię: hęc latine excedra dici
tur: ꝙ vno cęſo tria capita excreſcebant: ſed hoc fabuloſuȝ
eſt. Nam conſtat hydrā locum fuiſſe euomentē aquas va
ſtantes vicinam ciuitatez: in quo vno meatū clauſo multi
erumpebant. Quod hercules videns: loca ipſa exuſſit: ⁊
aquę clauſit meatus. Nam hydra ab aqua dicta eſt. Chely
dros ſerpens quaſi cherſydros dicitru: quia ⁊ in aquis ⁊ in
terris morat̄. Nā χερσον dicunt gręci terrā: υλωρ aquā
hic per quā labitur terrā fumare facit: queȝ ſic Macer de
ſcribit. Seu terga expirāt ſpumātia virus: ſeu terra fumat
teter qua labit̄ anguis: ⁊ Lucanus: Tractiq; via fumante
chelydri. Semper enim directus ambulat. Nam ſi torſe
rit ſe dum currit ſtatim crepat. Rinatrix ſerpens aquā ve
neno inficiens. In quocunq; enim fonte fuerit veneno eū
imiſcet. de quo Lucanus: Rinatrix violator aquę. Cēcris
ſerpēs inflexuoſa quę ſemper iter rectū efficit: de qua Lu
canus: Et ſemper recto lapſurus limite cēcris. Parias ſer
pens q̄ ſemper in cauda ambulat: ⁊ ſulcuȝ facere videtur:
de quo idem Lucanus: Quo cōtemptus iter cauda ſulca
re parias. Boas anguis italię imenſa molę perſequit̄ gre
ges armētorum ⁊ bubalos: ⁊ plurimo lacte irriguis vberi
bus ſe innectit: ⁊ ſuggens interimit atqȝ inde a boū popula
tiōe boas nomē accepit. Iaculus ſerpēs volās: de quo Lu
canus: Iaculiq; volucres. Exiliūt enim in arboribus ⁊ dū
aliquod animal obuiū fuerit iactāt ſe ſuper illud ⁊ ꝑimūt.
Unde ⁊ iaculi dicti ſunt. In arabia autē ſerpētes ſunt cuȝ
alis quę ſirenę vocantur: q̄ plus currūt ab equis: ſed etiaȝ ⁊
volare dicuntur: quoꝝ tm̄ virus eſt: vt morſuȝ ante mors
inſequatur q̄ȝ dolor. Obites dicta ꝙ colorez arenę habeat
de qua. poeta. Et̄ paruis pictus maculis thebanus obites
cōcolor exutis atq; indiſcretus harenis admotus. Seps
exigua ſerpēs: quę nō ſoluȝ corpus ſed ⁊ oſſa veneno conſu
mit. Cuius poeta ſic meminit: Oſſaq; diſſoluens cuȝ corpo
re tabificus ſeps. Dipſas ſerpens tantę exiguitatis fert̄: vt
cum calcatur nō videatur. Cuius venenuȝ ante extinguit
q̄ȝ ſentiatur: vt facies pręuēta morte: nec triſticiaȝ inducat
morituri: de quo poeta: Signiferū iuuenē tyrrheni ſangui
nis aulum: tortam caput retro dipſas calcata momordit.
Uix dolor aut ſenſus dentis fuit. Salpinga ſerpēs eſt quę
nō videt̄. Cęcula dicta ꝓpter ꝙ parua ſit: ⁊ nō habeat ocu
los. Centūpeda a multitudine peduȝ dicta. Brucus eſt cu
ius pene totuȝ corpus in ventre colligitur. Lacert⁹ repti
lis genus eſt: vocatus ita ꝙ brachia habeat. Genera lacer
torum plura vt botrax: ſalamandria: ſaura: ſtellio. Botra
ca dicta ꝙ ranę habeat faciem. Nam gręci ranaȝ botracā
vocant. Salamandria vocata: ꝙ contra incendia valeat:
cuius inter omnia venenata vis maxima eſt. Cętera enim
ſingulos feriunt: hęc plurimos pariter interimit. Naȝ ſi ar
bori irrepſerit: omnia poma īficit veneno: ⁊ eos q eos ede
rint occidit: qui etiam ſi vel in puteuȝ cadat vis veneni ei⁹
potantes interficit. Iſta contra incendia repugnans: ignes
ſola animaliū extinguit. Uiuit enim in medijs flāmis ſine
dolore ⁊ conſumptione: ⁊ nō ſoluȝ q2 non vritur: ſed extin
guit incendiū. Saura lacertus q̄ quādo ſeneſcit cęcantur
oculi eius: ⁊ intrat in foramen parietis aſpicientis contra
orientē: ⁊ orto ſole intendit ⁊ illuminatur. Stellio de colo
re inditū nomen habet. Eſt enim tergore pictus lucentib⁹
guttis in modū ſtellarum: de quo Ouidius: Apiumq; colo
ri nomen habet: varijs ſtellatus corpore guttis. Hic autē

Ayuntamiento de Madrid

ſcorpionibus adeo cõtrarius tradit vt viſo eo pauorez his afferat ⁊ torporez. Sũt ⁊ alia ſerpentiũ genera: vt admodi cę: elephãtię: chamedracõtes. Poſtremo quãtus nominũ tantus mortiũ numerus. Oẽs autẽ ſerpẽtes natura ſua fri gidi ſunt: nec pcutiunt: niſi quãdo caleſcunt. Nã quãdo ſũt frigidi nullum tangũt. Unde ⁊ venena eoꝝ plus die q̃ no cte nocent. Torpẽt enim noctis algore ⁊ merito: qꝛ frigidę ſunt nocturno roze. In ſe eni adducũt vaporẽ corporis ge lidę peſtis: ⁊ natura frigidę. Uñ ⁊ hyeme in nodos torquẽ tur: ęſtate ſoluuntur. Inde eſt ꝙ duz quiſq; ſerpentiũ vene no percutit: pmũ obſtupeſcit: ⁊ poſtea vbi in illo calefactũ ipſum virus exarſerit: ſtatim hominẽ extinguit. Uenenuz autẽ dictũ: eo ꝙ per venas vadit. Infuſa eniz peſtis eius p venas vegętatiõe corpis aucta diſcurrit: ⁊ animã extiguit. Unde nõ poteſt venenũ nocere niſi hominis tetigerit ſan guinez: Lucanus: Noxia ſerpẽtiũ eſt admixto ſanguine pe ſtis. Omne autẽ venenuz frigiduz eſt: ⁊ ideo aĩa quę ignea eſt fugit venenũ frigiduz. In naturalibꝰ bonis quę nobis ⁊ irrationabilibus animãtibus videmus eſſe cõmunia: viua citate quadaz ſenſus ſerpẽs excellit. Unde ⁊ legit in gene ſi: Serpẽs autez erat ſapientior omnibus pecoribus terrę. Dicit autẽ Plinius ſi creditur: ꝙ ſerpẽtis caput: etiã ſi cũ duobus euaſerit digitis nihilominꝰ viuit: Unde ⁊ totũ cor pus obycit pro capite feriẽtibus. Anguibꝰ vniuerſis hebes viſus eſt. Raro in aduerſuz contuentur: nec fruſtra: cũ ocu los nõ habeant: ſed in tẽporibus adeo vt citius audiant q̃ aſpiciãt. Nullũ autẽ animal in tanta celeritate linguã mo uet vt ſerpẽs adeo vt triplicẽ linguaz habere videatur cũ vna ſit. Serpẽtiũ humida ſunt corpora adeo vt quaq̃ eũt viã humore deſignent. Ueſtigia ſerpentium talia ſunt: vt cum pedibus carere videantur: coſtis tamẽ ⁊ ſquamarum niſibus repant: quas a ſummo gutture vſq; ad imaz aluuz parili modo diſpoſitas habent. Squamis enim quaſi vn guibus: coſtis quaſi cruribꝰ innitunt. Unde ſi in qualibet corporis parte ab aluo vſq; ad caput ictu aliquo collidat: debilis reddita curſum habere nõ poſſit: qꝛ vbicunq; ictus ille inciderit ſpinam ſoluit per quã coſtarum pedes ⁊ mo tus corporis agebantur. Serpẽtes autem diu viuere dicũ tur: adeo vt depoſita vetere tunica ſenectutem deponere: atq; in iuuentutem redire phibeantur. Tunicę ſerpentuz exuuię nuncupãtur eo ꝙ is quãdo ſeneſcunt ſeſe exuunt: quibus exuti in iuuentutem redeunt. Dicuntur autez exu uię ⁊ induuię: qꝛ exuunt ⁊ induũtur. Pythagoras dicit de medulla hominis mortui quę in ſpina eſt ſerpentez creari: quod etiam Ouidius in metamorphoſeoꝝ libris cõmemo rat dicens: Sunt qui cuz clauſo putrefacta eſt ſpina ſepul chro mutari credãt humanas angue medullas. Qđ ſi cre ditur merito euenit: vt ſicut per ſerpentẽ mors hoĩs: ita ⁊ p hominis mortem ſerpens. Fertur autem ꝙ ſerpens homi nem nudum non ſit auſus attingere.

De vermibus. Cap. V.

Vermis eſt animal qđ plęrũq; de carne vel de ligno vel de quacunq; re terrena ſine vl lo cõcubitu gignitur: lz nonnunq̃ ⁊ de ouis naſcantur vt ſcorpio. Sunt autem vermes aut terrę: aut aquę: aut aeris: aut carniũ: aut frondium: aut lignorum: aut veſtimentoꝝ. Aranea vermis aeris: ab aeris nutrimento cognominata quę exiguo corpore longa fila deducit ⁊ telę ſemper intenta: nunq̃ deſinit laborare: perpetuũ ſuſtinẽs in ſuo labore ſuſpendium. Sanguiſuga vermis aquatilis: dicta ꝙ ſanguinem ſugit. Potãtibus enim inſidiatur: cũq; illabitur faucibus vel vbi vſpiam adhęſerit ſanguinẽ hau rit: ⁊ cum nimio cruore maduerit euomit id quod hauſit: vt recentiorem denuo ſugat. Scorpio vermis terrenus: q potius vermibus aſcribitur nõ ſerpentibus: animal arma tum aculeo: ⁊ ex eo gręce vocatum: ꝙ cauda figat: ⁊ arcua to vulnere venena diffundat. Proprium eſt autez ſcorpio nis ꝙ manus palmam non feriat. Cantareda vermis ter renus qui humano corpori ſtatim vt fuerit applicatus: ſui aduſtiõe veſicas efficit plenas humore. Mltiples vermis terrenus: ex multitudine pedum vocatus: qui contra ictũ contractus in globuz complicatur. Naſcitur ſub petris ex humore ⁊ terra. Limax vermis limi dictus ꝙ in limo vel de limo naſcatur: vnde ⁊ ſordidus ſemper ⁊ imundus ha betur. Bombix frondiuz vermis ex cuius textura bomby cinum conficitur. Appellatur autem hoc nomine: ab eo ꝙ euacuetur dũ fila generat: ⁊ aer ſolus in eo remaneat. Eru ca frondium vermis oleribus vel pampino inuoluta: ab erodendo dicta: cuius meminit Plautus: Imitatus nequã beſtiam ⁊ maleficam inuolutam in pampino. Implicat ſe eadem: nec aduolat vt locuſta: vt huc illucq; diſcurrens: ſe mipaſta dimittat: ſed permanet perituris frugibus ⁊ tardo lapſu pigriſq; morſibus vniuerſa cõſumit. Teredonas grę ci vocant lignorum vermes ꝙ terendo edant. Hos nos ter mites dicimus. Ita enim apud latinos ligni vermes vocã tur quos tempore inopportuno ceſę arbores gignunt. Ti nea veſtimẽtoꝝ vermis dicta ꝙ teneat: ⁊ eo vſqz inſedeat quo erodat. Inde ⁊ pertinax: ꝙ in eandem rem idẽtidez vr geat. Uermes carnium emigraneus: lumbricus: aſcaridę: coſti: pediculi: pulices: lẽdex: tarmꝰ: ricinꝰ vſia: cimex. Emi graneus vermis capitis vocat. Lũbricus vermis iteſtino rum: dictꝰ quaſi lubricus quia labitur: vel ꝙ in lumbis ſit. Aſcaridę Coſti. Pediculi vermes cutis a pedibus dicti: vn de ⁊ pediculoſi dicuntur: quibus pediculi in corpore effer ueſcunt. Pulices vero vocati ſunt: ꝙ ex puluere magis nu triantur. Tarmus vermis eſt lardi. Ricinus vermis eſt ca nis: vocatus eo ꝙ hęret in auribus canum. Cinos eniz grę ce canis eſt. Uſia vermis eſt porci appellata quia vrit. Nã vbi momorderit: adeo locus ardet: vt ſtatim ibi veſicę fi ant. Cimex de ſimilitudine cuiuſdam herbę vocatus: cuiꝰ fetorem habet. Proprie autez vermis in carne putrefacta naſcitur. tinea in veſtimẽtis: eruca in olere: teredo in ligno: tarmus in lardo. vermis nõ vt ſerpens apertis paſſibus vl ſquamarum niſibus repit: quia non eſt illi ſpinę rigor vt co lubri: ſed indirectum corpuſculi ſui partes gradatim porri gendo contractas contrahendo porrectas motuz explicat ſicq; agitatus perlabitur.

De piſcibus. Cap. VI.

Piſces dicti vnde ⁊ pecus a paſcendo ſcilicz. Reptilia ideo dicunt hęc quę natant eo ꝙ reptandi habeant ſpeciem ⁊ naturaz: q̃uis ſe in profundum imergant: tamen in natan do repunt: vnde ⁊ Dauid ait: Hoc mare ma gnũ ⁊ ſpatioſum manibus: illic reptilia quo rum non eſt numerus. Anfinia ſunt quędã genera piſcium dicta eo ꝙ ambulandi in terris vſum: ⁊ na tandi in aquis officium habeant. Anfi enim gręce vtrunq; dicitur: id eſt quia in aquis ⁊ in terris viuunt vt focę croco dili: hippotami: hoc eſt equi fluuiales. Pecoribus autem ⁊ beſtys ⁊ volatilibus ante homines nomina impoſuerunt q̃ piſcibus: quia prius viſa ſunt ⁊ cognita. Piſciuz vero po ſtea paulatim cognitis generibus nomina iſtituta ſunt: aut ex ſimilitudine terreſtriũ animaliuz: aut ex ſpecie propria ſiue moribus: ſeu colore vel figura aut ſexu. Et ſimilitudi ne terreſtriuz: vt ranę: ⁊ leones ⁊ vituli ⁊ nigri meruli ⁊ pa ui diuerſo colore dorſo ⁊ collo picti: ⁊ turdi albouary: ⁊ cę tera quę ſibi iuxta ſpecies terreſtrium animaliuz nomina vendicarũt. Ex moribus terreſtriuz: vt canes in mari a ter renis canibus nũcupati ꝙ mordeant: ⁊ lupi ꝙ improba vo racitate alios perſequantur. A colore: vt vmbrę quia colo re vmbrę ſunt: ⁊ auratę: quia in capite auri colorem habẽt

Ayuntamiento de Madrid

⁊ varij a varietate: quos vulgo tructas vocant. A figura: vt orbis: qꝛ rotundus eſt: totuſq; in capite conſtat: ⁊ ſolea ꝙ ſit inſtar calciamentoꝝ ſolijs. A ſexu vt muſculus ꝙ ſit balenę maſculus. Ei⁹ eniʒ coitu concipere hęc belua perhibetur. Hinc ⁊ maſculi cochlearum quoꝝ lacte concipiunt oſtreę. Balenę autem ſunt imenſę magnitudinis beſtię: ab amittēdo ⁊ fundendo aquas vocatę. Cęteris enim beſtijs maris altius iaciunt vndas. βαλλειν enī gręce emittere. Cete dictę το κητοσ και τα κητη. hoc eſt ob imanitateʒ. Sunt enī ingētia genera beluarū ⁊ ęqualia montiuʒ corpora: qualis cetus excepit ionā: cuius aluus tantę magnitdis fuit: vt inſtar obtineret inferni: dicente ꝓpheta: Exaudiuit me de ventre inferni. Equi marini ꝙ prima parte equi ſūt poſtrema ſoluunt̃ in piſcē. Bocas dicunt eſſe boues marinos quaſi boacas. Cerulei a colore appellati. Nam ceruleū eſt viride cum nigro vt eſt mare. Delphines certum habēt vocabulum ꝙ voces hominū ſeqnant̃: vel ꝙ ad ſinphoniam gregatim cōueniant. Nihil in mari velocius iſtis. Naʒ plerūq; ſalientes naues tranſuolant. Quando auteʒ pręludunt in fluctibus ⁊ vndarum ſe motibus ſaltu pręcipiti ferūt: tempeſtates ſignificare vident̃. Hi ꝓprie ſimones nominantur. Eſt ⁊ delphinum genus in nilo dorſo ſerrato qui crocodilos tenera ventriū ſecantes interimunt. Porci marini qui vulgo vocantur ſuilli: qui dum eſcam quęrunt more ſuis terrā ſub aquis fodiunt. Circa guttur enim habent oris officium: ⁊ niſi roſtrū harenis imergant: paſtuʒ nō colligunt. Corui a cordis voce dicti: qꝛ grūniunt pectore: ſuaq; voce proditi capiuntur. Tinni gręcū nomen habēt. Hi ingrediuntur veris tēpore: intrant dextro latere: lęuo exeūt. Hoc inde creduntur facere ꝙ dextris oculis acutius videant q̃ ſiniſtris. Gladius dicitur: eo ꝙ roſtro maiori nato ſit ⁊ ob hoc naues ꝑfoſſas mergit. Serra nūcupata qꝛ ſerratā criſtam habet: ⁊ ſubter natans nauem ſecat. Scorpio dict⁹ qꝛ ledit dum manu tollitur. Tradunt decem cancris cum oçimi manipulo alligatis: omnes qui ibi ſūt ſcorpiones ad eum locum congregari. Aranea genus piſcis: dictus ꝙ aure feriat. Habet enī ſtimulos: de quib⁹ ꝑcutit. Crocodilus a croceo colore dictus gignit̃ in nilo: aīal q̃drupes in terra ⁊ in aquis valēs: lōgitudine plęrūq; viginti cubitoꝝ: dentium ⁊ vnguiuʒ imanitate armatū: tantaqʒ cutis duritia vt q̃uis fortium ict⁹ lapidum tergo repcuſſus ſit non ſentiat. Nocte in aquis: die in humo qeſcit. Oua in terra fouet: maſculus ⁊ fęmina vices ſeruant. Hūc piſces ꝗdam ſerratam habētes criſtā tenera ventriū deſecātes interimūt. Solus aīalibus ſuperiorē maxillā mouere dicit̃. Hippotam⁹ vocatus: ꝙ ſit equo ſimilis dorſo iuba ⁊ hinnitu: roſtro reſupinato a primis dentib⁹: cauda tortuoſa: vngulis binis. Die ī aquis cōmorat̃: nocte ſegetes depaſcit̃: ⁊ hūc nilus gignit. Pagrū quē gręci fagrū ideo nūcupāt: ꝙ duros dētes habeat: ita vt oſtreis in mari alatur. Dentrix pro multitudine et granditate dentiū dicit̃. Lepus a ſimilitudiue capitis nuncupatus. Lupū vt dictuʒ eſt auiditas appellauit piſcem in captura ingenioſum: deniq; recte circūdatus fert̃ harenas arare cauda atqʒ ita cōditus tranſire recte. Mullus vocatus ꝙ mollis ſit atq; teneriſſim⁹: cui⁹ cibo tradūt libidinē inhiberi: oculoꝝ aūt aciē hebetari: hoīes vero qui his ſępe paſti ſunt: piſcem olent. Mullus in vino necatus hi qui inde biberint tędiuʒ vini habent. Mugilis nomen hʒ: ꝙ ſit multū agilis. Nam vbi diſpoſitas ſenſerit piſcatoruʒ inſidias: cōfeſtim retrorſuʒ rediēs ita tranſilit rete: vt volare piſcem videas. Melanurus eo ꝙ nigrā caudam habeat ⁊ nigras pēnas: ⁊ in corpore lineas nigras. Melan enī gręci nigrum vocāt. Glaucus a colore dictus: eo ꝙ albus ſit. Gręci enī albū glaucū dicūt. Hic ęſtate raro apparet: niſi tm̄ ī nubilo. Timallus ex flore nomen accepit. Timū quippe flos appellat̃. Nā dum ſe ſpecie grat⁹ ⁊ ſapore iocūdus: tm̄ ſicut flos fragrat: ⁊ corpore odores aſpirat. Eſcarus dictus: eo ꝙ ſolus eſcā ruminare ꝓhibet̃. Deniq; alij piſces nō rumināt. Tradunt aūt hunc ingenioſuʒ eſſe. Namq; incluſuʒ naſſis nō frōte erūpere: nec infeſtis viminibus caput inſerere: ſʒ aduerſuʒ caudę ictib⁹ crebris laxare fores: atq; ita retorſuʒ redire. Quē luctatū eius ſi forte alius eſcarus extrinſecus videat apprehenſa mordicus cauda adiuuare niſus erūpētis. Sparus a lancea miſſili nomen accepit ꝙ eiuſdeʒ figurę ſit. Terreſtria enī prius inuenta ſunt q̃ marina. Nā ſparus eſt teluʒ ruſticanū miſſile a ſpargendo dictū. Auſtralis piſcis: ſiue qꝛ aquarū vndaʒ ore ſuſcepit: ſiue qꝛ tunc hic piſcis orit̃; quo tēpore tendere in occaſum pliades cęperint. Amio ſaxatilis dextra ſiniſtraq; lateribus virgis puniceis perpetuis: alijſqʒ diſcolorib⁹ deſignat̃: dictus amio: qꝛ non capitur niſi hamo. Echin⁹ paruus ⁊ ſemipedalis piſciculus nomē ſumpſit ꝙ nauē adhęrēdo retineat. Ruant lʒ venti ſęuiant ꝓcellę: nauis tamē quaſi radicata in mari ſtare videtur: nec moueri: nō retinendo: ſed tm̄modo adhęrendo. Hūc latini morā appellauerunt: eo ꝙ cogat ſtare nauigia. Uranuſcopus vocat̃ ab oculo queʒ in capite habet: a quo ſemper ſupra ītēdit. Millago noīatus qꝛ euolat ſuꝑ aquā. Quotiēs auteʒ cernitur extra aquā volitans: tempeſtates mutari deſignat. Squat⁹ dictus: ꝙ ſit ſquamis acutis. Unī ⁊ eius cute lignū politur. Ciuitas ſyrię quę nūc tyrus dicit̃: olim ſarra vocabat̃ a piſce quodā qui illic abūdat: quē lingua ſua ſar appellant: ex quo deriuatū eſt huius ſimilitudinis piſciculos ſardas ſardiaſqʒ vocari. Allec piſciculus ad liquorē ſalſamentoꝝ idoneus: vnde ⁊ nūcupatus. Afforus piſciculus qui ꝓpter exiguitatē hamo capi non poteſt. Anguillę ſimilitudo anguis nomē dedit: origo huius ex limo. Unde ⁊ quādo capit̃ adeo lenis eſt vt quāto fortius preſſeris: tanto citius elabit̃. Ferūt autē oriētis fluuiū gangē anguillas tricenis pedibus gignere. Anguillę vino necatę qui ex eo biberint tędiū vini habēt. Draco marin⁹ aculeos in brāchijs hʒ ad caudā ſpectātes: q̃ dū percuſſerit. quaqua ferit venenū fundit: vnde ⁊ vocat⁹. Murenā gręci mirenaʒ vocāt: eo ꝙ complicet ſe in circulos. Hanc fęminini tm̄ ſexus eſſe tradūt ⁊ cōcipe a ſerpēte: ob id a piſcatorib⁹ tanq̃ a ſerpente ſibilo euocatur ⁊ capit̃. Ictu autē fuſtis difficulter interimitur: ferula protin⁹ animā in cauda habere certum eſt. Nam capite percuſſo: vix eā interimi: cauda ſtatiʒ exanimari. Cōgrus anguillę ſimilis ſʒ grādis: morat̃ in cauernis petrarū ſub aqua. Polipus id ē mltipes: plurimos enim nexus habet. Iſte igenioſus hamū appetēs brāchijs complectit̃ non morſu: nec prius dimittit q̃ eſcā circūroſerit. Torpedo vocata: eo ꝙ corpus torpeſcere faciat: ſi eam quiſq; viuentē tangat. Narrat Plinius ſecūdus ex indico mari. torpedo etiam procul ⁊ e lōginquo: vel ſi haſta vͣgaq; attingat q̃uis pręualidos lacertos torpeſcere: quālibet ad curſum veloces pedes alligare. Tanta eniʒ vis eius eſt vt etiam aura corporis ſui afficiat membra. Sepia dicit̃: quia ſepibus intercluſa facilius capitur. In coeundo obſcęnum genus: ore enim concipit ſicut vipera. Cuius attramēti tanta vis eſt vt lucernę additū ęthiopum videri: ablato priori lumine ꝗdam tradunt. Lulligo: tradunt in oceano mauritanię nō procul a lixo flumine tantaʒ multitudineʒ lulliginuʒ euolari ex aqua vt etiā naues dimergere poſſint. Conchę ⁊ conclęę hac ex cauſa vocatę: qꝛ deficiente luna cauātur: id eſt euacuant̃. Omniū enim clauſoꝝ maris animalium atq; concharuʒ incremento lunę membra turgeſcunt defectu euacuant̃. Luna enim cū in augumento fuerit auget humorem: cū vero in defecū venerit humores minuūtur. Hoc enī phyſici dicūt. Cōchę aūt ꝑmię poſitiōis nomē: cōclęę vero per diminutionē q̃ſi cōculę. Cōcharū mlta genera ſunt: īter quas ⁊ margariti forę quę celoe dicunt̃: in q̃ruʒ carne precioſus calculus ſolidatur: de quibus tradunt

Ayuntamiento de Madrid

bi qui de animãtíuꝫ ſcripſere narrãt eo ꝙ nocturno tẽpo
re littora appetunt: ⁊ ex cęleſti rore margaritũ cõcipiunt:
vnde ⁊ celoc nominant̃. Murex concłea eſt maris: dicta
ab acumine ⁊ aſperitate: quę alio noĩe conchiliũ nominat̃
ꝓpter ꝙ circũciſa ferro lachrymas purpurei coloris emit
tat: ex quibus purpura tingit̃: ⁊ inde oſtrũ appellatum: ꝙ
hęc tinctura ex teſte humore elicit̃. Cancros vocari: q: con
che ſunt crura habẽtes: inimica oſtreis animalia. Eoruꝫ.n.
carnibus viuũt miro ingenio. Nam q̄a valida teſta ei⁹ ape
riri nõ poteſt: explorat quãdo oſtrea clauſtra teſtarũ aperi
at: tũc cancer latenter lapillũ inijcit atqꝫ impedita ꝯcluſio
ne oſtręę carnes erodit. Tradũt q̄dam decem cancris cuꝫ
oçimi manipulo alligatis omnes q̄ ibi ſũt ſcorpiones ad eũ
locũ coituros. Duo ſunt aũt genera cancrorum fluuiales ⁊
marini. Oſtrea dicta eſt a teſta quib⁹ mollicies interior car
nis munitur. Gręci enim teſtuꝫ oſtrea vocant. Oſtrea au/
tem neutro: carnes eius fęminio dicuntur genere. Muſcu
li ſunt vt prędixim⁹ conclę aquarum: quoꝝ lacte concipi/
unt oſtręę: ⁊ dicti muſculi quaſi maſculi. Pelorides a pelo/
ro promõtorio ſicilię vbi abũdant cognominatę ſunt. Vn/
de Virgilius dicit: Ecce autẽ boreas anguſta ab ſede pelo/
ri. Vngues a ſimilitudine humanarũ vnguiũ dictę. Teſtu
do dictus eo ꝙ tegmine teſte ſit adopertus in camere mo/
duꝫ. Sunt autem quattuor genera: terreſtres: maritimę:
lutarię: id eſt in cęno ⁊ paludibus viuentes. Quarũ genus
fluuiales: quę in dulci aqua viuunt. Tradunt aliqui quod
incredibile eſt: tardius ire nauigia teſtitudinis pedeꝫ dex/
truꝫ vehentia. Icinus a terreſtri icino nomen traxit: quem
vulgus heritinꝫ vocat. Huius teſtula duplex ſpinis aculea
ta in moduꝫ caſtanearũ: quãdo adhuc operte de arborib⁹
cadunt. Caro eius mollis ⁊ minio ſimilis. Vris tribus mo/
dis dicit̃: vt teſtudo ac pelorus ⁊ conclea. Nam ⁊ quod edi
mus ⁊ vbi caro ineſt: ⁊ vtrũqꝫ dicitur pelorus. Ranę a gar
rulitate vocatę eo ꝙ circa genitales ſtrepunt paludes: ⁊ ſo
nos vocis iportunis clamoribus reddant. Ex his quędam
aquaticę dicunt̃ quędam paluſtres: quędam rubetę ob id
q: in vepribus viuũt: grandiores cunctarum. Alię calami/
tes vocant̃: quoniã inter harũdines fruticeſqꝫ viuunt: mi/
nime omniũ ⁊ viridiſſimę mutę ⁊ ſine voce ſunt. Agridulę
ranę paruę in ſicco vel agris morantes: vnde ⁊ nũcupatę.
Negãt quidaꝫ canes latrare q̄bus in offa rana viua fuerit
data. Sfungia a fingere: id eſt nitidare ⁊ extergere dicta.
Afranius. Accedo ad te vt tibi ceruicẽ fingã linteo: id eſt
extergã. Cicero: Et fingebatur ſſongys ſanguis: id eſt exter
gebatur. Animal autẽ eſſe docet̃ cruore inherente petris:
vnde ⁊ dum abſcidit̃ ſanguinẽ emittit. Naꝫ alia ſunt viuẽ
tia in aquis ⁊ diſcurrũt vt piſces: alia quę ſtãt fixa vt oſtręę
icini ſſungię. Ex his alias mares dici: eo ꝙ tenues ſint fiſtu
lę ſpiſſioreſqꝫ: alias fęminas quę maiorib⁹ fiſtulis ſunt ac ꝑ
petuis: alias duriores q̄s gręci appellant tragos: ⁊ nos hir/
coſas dicere poſſumus ob aſperitatẽ ſui. Molliſſimũ gen⁹
earũ penicilli vocant̃: eo ꝙ aptę ſint ad occuloꝝ tumores:
⁊ ad extergẽdas lippitudines vtiles. Candidę ſfungię cura
fiunt. Per ęſtatẽ enim ad ſolem ſternũtur: ⁊ ſicut cęra pu
nica candorem bibunt. Animalium omniũ in aquis viuen
tium nomina. c. xliij. Plinius ait: Diuiſa in generib⁹ bęlua
rum ſerpentiũ cõmuniũ terrę: ⁊ aquę cancroꝝ concharuꝫ
locuſtarũ pelerodum polipporum ſolearuꝫ lacertorum et
lulliginum: ⁊ his ſimilia: ex quibus multa quodam naturę
intellectu temporum ſuorum ordinem agnoſcunt: quędaꝫ
vero in ſuis locis ſine mutatione vagantur. In piſcibus au
tem fęminis alię cõmixtione maſculi concipiunt ⁊ pariunt
catulos. alię ponunt oua ſine maſculi cõmixtione ſuſcepta
quę ijdem in ſequenti ſui ſeminis iactu perfundunt: ⁊ quę
hoc munere fuerint afflata generabilia fiunt: quę vero per
fuſa non fuerint ſterilia perſeuerant: aut putreſcunt.

De auibus. Cap. VII.

Vnum nomen auium: ſed genus diuerſum.
Nam ſicut ſpecie ſibi differunt: ita ⁊ natu/
rę diuerſitate. Nã alię ſimplices ſunt vt co
lumbę: alię aſtutę vt perdix: alię ad manũ
ſe ſubijciunt vt accipiter: alię reformidant:
vt garamãtes: alię hominũ ꝯuerſatione de/
lectant̃ vt hirundo: alię in deſertis ſecretã
vitam diligũt vt turtur: alię ſolo ſemine reperto paſcunt̃.
vt anſer: alię carnes edunt ⁊ rapinis intendunt vt miluus:
alię incolę quę manent in locis ſemper vt ſtructio: alię ad/
uenticie quę ꝓprijs tẽporibus reuertunt̃ vt ciconię ⁊ hirũ
dines: alię congregę. i. gregatim volantes vt ſturni ⁊ cotur
nices: alię ſoliuage. i. ſolitarię: ꝓpter inſidias deprędandi:
vt aquila accipiter: ⁊ q̄cunqꝫ ita ſunt. alię vocibus ſtrepunt
vt hirundo: alię cantus edunt dulciſſimos vt cygnus ⁊ me
rula: alię verba ⁊ voces hominũ imitant̃ vt pſitac⁹ ⁊ pica.
ſed ⁊ alia ſicut genere ita ⁊ morib⁹ innumerabilia. Nã volu
cruꝫ quot genera ſunt: inuenire quẽqꝫ nõ poſſe. Neqꝫ eniꝫ
oĩs indię ęthiopię aut ſcythię deſerta quis penetrare potu/
iſſet: qui earum genus vł differentias noſſet. Aues dictę eo
ꝙ vias certas nõ habeãt: ſed per auia quęqꝫ diſcurrãt. Ali
tes ꝙ alis ad alta tendãt: ⁊ ad ſublimia remigio alaruꝫ con
ſcendãt. Volucres a volãdo: nam vñ volare: inde ⁊ ambula
re dicim⁹. Vola eñi dicit̃ media pars pedis ſiue man⁹: ⁊ in
auibus vola pars media alarũ: quarũ motu pẽne agitant̃.
Inde ⁊ volucres. Pulli dicunt̃ oĩum auiũ nati. Sed ⁊ ani
maliũ quadrupedũ nati pulli dicunt̃: ⁊ homo paruus pul
lus. Recẽtes igit̃ nati pulli dicunt̃: eo ꝙ polluti ſunt: vñ ⁊
veſtis nigra pulla dicta eſt. Alię ſunt in q̄bus pẽnę per ordĩ
nem fixę volandi exhibent vſum. Vocatę autẽ alę ꝙ his
aues cõplexos alant: ac foueãt pullos. Pẽna a pẽdendo. i.
a volãdo dicta: vñ ⁊ pẽdere. Volucres eñi pẽnaruꝫ auxilio
mouent̃ qñ ſe aeri mandãt. Pluma q̄ſi piluma. Naꝫ ſicut
pili in quadrupedũ corpore: ita pluma in auibus. Auiũ no
mina mł̃ta a ſono vocis conſtant eſſe cõpoſita: vt grus: cor
uus: cygnus: pauo: milu⁹: vlula: cuculus: graculus: ⁊ cętera.
varietas eñi vocis eoꝝ docuit hoĩes q̄d noĩarent̃. Aq̄la ab
acumine oculorũ vocata. Tãti eñi cõtuit⁹ eſſe dicit̃ vt cuꝫ
ſuꝑ maria ĩmobili pẽna ferat̃: nec humanis pateat obtutĩ
bus. de tanta ſublimitate piſciculos natare videat: ac tor
menti inſtar deſcẽdens raptã prędam pẽnis ad littus ꝑtra
hat. Nã ⁊ cõtra radiũ ſolis fert̃ obtutũ nõ flectere: vnde ⁊
pullos ſuos vngue ſuſpenſos radijs ſolis obijcit: ⁊ quos vi
derit immobilem tenere aciem: vt dignos genere ꝯſeruat
ſi quos vero inflectere obtutum quaſi degeneres abijcit.
Vultur a volatu tardo nominata putatur. Magnitudine
quippe corporis pręꝑetes volatus nõ habet. Harũ quaſdã
dicunt concubitu non miſceri: ⁊ ſine copula concipere ⁊ ge
nerare natoſqꝫ earum pene vſqꝫ ad centuꝫ annos procede
re. vultures autem ſicut ⁊ aquilę etiam vltra maria cada
uera ſentiunt. Altius quippe volantes mł̃ta quę montium
obſcuritate celantur ex alto illę cõſpiciunt. Gradipes apȯ
gręcos vocatur auis apud nos tarda: eo ꝙ graui volatu de
tenta nequaq̄ꝫ vt cęterę volucres attollitur velocitate pẽ
narũ. Grues vero nomẽ de propria voce ſumpſerunt. Talĩ
eñi ſono ſuſurrant. Hę autẽ dum ꝓperant: vnã ſequunt̃ or
dine litterato. de q̄bus Lucan⁹. Et turbata perit diſperſis
littera pẽnis. Excelſa autem petũt: quo facili⁹ videant q̄s
petãt terras. Caſtigat aũt voce quę cogit ad agmẽ. At vbi
rauceſcit: ſuccedit alia. Nocte aũt excubias diuidũt ⁊ ordĩ
nẽ vigiliarũ per vices faciũt: tenẽtes lapillos ſuſpẽſis digi
tis: q̄bus ſomnos arceãt: quod canẽdũ erit clamor ĩdicat.
Etatem in illis color prodit. Naꝫ ſenectute nigreſcunt. Ci
conię vocatę a ſono quo crepitant: quaſi cicanię quem ſo
num oris potius eſſe conſtat q̄ꝫ vocis: q: eũ q̄tiente roſtro

Ayuntamiento de Madrid

facіunt. Hęc veris nuncię: ſocietatis comites: ſerpentiũ ho
ſtes: maria trãſuolant: in aſiam collecto agmine pergunt.
Cornices duces eas ꝓcedunt: ⁊ ipſe quaſi exercitꝰ ꝓſequũ
tur. Eximia illis circa filios pietas. Nam adeo nidos impẽ
ſius fouent: vt aſſiduo in cubitu plumas exuant. Quantuꝫ
autem tẽpus impẽderint in fętibꝰ educãdis: tãtũ ⁊ ipſe inui
ceꝫ a pullis ſuis alunť. Olor auis eſt quã gręci cignũ appel
lant. Olor autẽ dictus ꝙ ſit totꝰ plumis albꝰ. Nullus eniꝫ
meminit cignuꝫ nigrũ. Olon. n. gręce totum diciť. Cygnus
autẽ a canendo eſt appellatꝰ eo ꝙ carminis dulcedinẽ mo
dulatis vocibꝰ fundit. Ideo aũt ſuauiter eũ canere dicunt:
qꝛ collũ longũ ⁊ inflexũ habet: ⁊ neceſſe eſt eluctantẽ vocẽ
per longũ ⁊ flexuoſum iter varias reddere modulationes.
Ferunt in hyperboreis partibus ꝓcinentibꝰ citharędis olo
res plurimos aduolare: apteꝗ ad modũ cõcinere. Olores
autẽ latinũ nomẽ eſt: nã gręce cygni dicunť añ. Nautę vo
ſibi hũc bonã ꝓgnoſim facere dicũt: ſicut Emiliꝰ ait: Cygnꝰ
in auſpicijs ſemp lętiſſimus ales. Hunc optant natę: qa ſe
non mergit in vndas. Strutio gręco nomine diciť: qđ aĩal
in ſimilitudine auis pẽnas habere videť: tamẽ de terra al
tius non eleuať. Oua ſua fouere negligit: ſed ꝓiecta tm̃mo
do fotu pulueris animanť. Ardea vocata: quaſi ardua: id ẽ
ꝓpter altos volatꝰ. Lucanꝰ. Qđꝗ auſa volare ardea: For
midat enim imbres: ⁊ ſupra nubes euolat: vt ꝓcellas nubi
um ſentire nõ poſſit. Cũ autẽ altius volauerit ſignificat tẽ
peſtatem. Hanc multi tẽtalũ nominãt. Fęnix arabię auis
dicta ꝙ colorẽ fęnicеum habeat: vel ꝙ ſit in toto orbe ſin
gularis ⁊ vnica. Nam arabes ſingularẽ ⁊ vnicã fęniceꝫ vo
cant. Hęc qngentis ⁊ vltra annis viuẽs: dũ viderit ſe ſenu
iſſe: collectis aromatũ virgultis: rogũ ſibi inſtruit: ⁊ cõuer
ſa ad radiuꝫ ſolis alarũ plauſu voluntariũ ſibi incendiũ nu
trit: ſicqꝫ iterũ de cineribus ſuis reſurgit. Cinnomolgus et
ipſa arabię auis proinde ita vocata ꝙ in excelſis nemoribꝰ
texit nidos ex fruticibus cinnami: ⁊ qm̃ nõ poſſunt ibi con
ſcẽdere hoĩes ꝓpter ramoꝝ altitudinẽ ⁊ fragilitatẽ: eoſdẽ
nidos plumbatis appetũt iaculis: ac ſic cinnama illa depo
nunt: ⁊ ꝓtijs amplioribus vendũt: eo ꝙ cinnamũ illud ma
gis q̃ꝫ alia mercatores ꝓbent. Pſitacus in indię littoribus
gigniť colore viridi: torque puniceo: grãdi lingua ⁊ cęteris
auibus latiore. Unde ⁊ articulata verba exprimit: ita vt ſi
eam nõ videris hominẽ loqui putes. Ex natura aũt ſalutat
dicens: aue vľ chere. Cętera noĩa inſtitutione diſcit: hinc ẽ
eſt illud: Pſitacus a vobis alioꝝ nomina diſcã. Hoc didi
ci per me dicere cęſar aue. Altion pelagi volucris dicta q̃ſi
ales oceanea eo ꝙ hyeme in ſtagnis oceani nidos facit pul
loſꝗ educit: qua excubante ferť extẽto equore pelagus ſi
lentibus ventis continua ſeptẽ dierũ trãquillitate miteſce
re: ⁊ eius fętibus educãdis obſequiũ ipſa reruꝫ natura ꝓbe
re. Pellicanus auis ęgyptia habitans in ſolitudine nili flu
minis. vnde ⁊ nomẽ ſumpſit. Nam canopus ęgyptꝰ diciť.
Fertur ſi verũ ſit eam occidere natos ſuos: eoſꝗ per tridu
um lugere: deinde ſeipſam vulnerare ⁊ aſperſione ſui ſan
guinis viuificare filios. Stymphalidę aues ab ſtympha
dibus inſulis appellatę vbi plurimũ abundãt: aduerſus q̃s
hercules ſagittis eſt vſus. Sũt enĩ pelagi volucres in inſu
lis habitantes. Diomedias aues a ſocijs diomedis appella
tas: quos ferunt fabulę in eaſdem volucres fuiſſe ꝯuerſos:
forma fulice ſimiles: magnitudinę cygnoꝝ colore cãdidos
duris ⁊ grandibus roſtris. Sunt aũt circa apuliã in inſula
diomedia inter ſcopulos littorum: ⁊ ſaxa volitãtes: iudicãt
inter ſuos ⁊ aduenas. Nam ſi gręcus eſt propius accedunt
⁊ blandiunť: ſi alienigena: morſu impugnãt ⁊ vulnerant: la
chrymoſis quaſi vocibus dolẽtes: vel ſuã mutationẽ vľ re
gis interitum. Nam diomedes ab illyrijs interemptus eſt:
Hę aues latię diomedię dicunť: gręci eas herodios dicũt.
Memnonides aues ęgyptię appellatę a loco vbi mẽnon
perijt. Nam cateruatim ꝯuolare dicunť ex ęgypto ad iliũ
iuxta mẽnonis ſepulchrum: ⁊ proinde eas ilieſes mẽnoni
as vocant. Quinto autem anno ad ilium veniunt: ⁊ cuꝫ bi
duo circunuolauerint: tertia die ineuntes pugnã viciſſim
ſe vnguibus roſtriſꝗ dilacerant. Hercynee aues dictę ab
hercynio ſaltu germanię vbi naſcũtur: quaruꝫ pẽnę adeo
per obſcurum emicant: vt q̃ꝫuis nox obtẽta dẽſis tenebris
ſit: ad pręſidiũ itineris dirigendi proiectę interluceant: cur
ſuſꝗ vię pateat indicio plumaruꝫ fulgentiũ. Onocrotalon
gręci vocant roſtro longo. Quoruꝫ duo genera ſunt: aliud
aquatile: aliud ſolitudinis. Ibis auis nili fluminis: quę ſe
metipſam purgat roſtro in anũ aquam fundẽs. Hęc ſerpẽ
tium ouis veſcitur: ex eis eſcaꝫ gratiſſimã nidis ſuis depor
tans. Meropes eoſdem ⁊ gaulos: q parentes ſuos recũde
re atqꝫ alere dicuntur. Coredulus genus volatile: quaſi cor
edens. Monedula auis: quaſi monecula: q̃ cũ aurũ inuene
rit: aufert ⁊ occultat. Cicero pro valerio flacco. Non plus
aurũ tibi q̃ꝫ monedulę cõmittendũ. Ueſpertilio: pro tẽpo
re nomen accepit: eo ꝙ lucẽ fugiens crepuſculo veſpertino
circũuolat pręcipiti motu acta: ⁊ tenuiſſimis brachiorum
membranis ſuſpenſa: animal muriuꝫ ſimile: non tam voce
reſonans q̃ꝫ ſtridore: ſpecie quoqꝫ volatilis ſimul ⁊ quadru
pes: qđ in alijs auibꝰ reperiri nõ ſolet. Luſcinia inde nomẽ
ſumpſit ꝙ cantu ſuo ſignificare ſolet diei ſurgentis exortũ:
q̃ſi lucinia. Eadem ⁊ acredula: de qua Cicero in prognoſti
cis. Et matutinos exercet acredula cantꝰ. Ulula auis. απο
του ολολυζειν: id eſt planctu ⁊ luctu nominata. Cuꝫ eniꝫ
clamat aut fletũ imitať: aut gemitũ. Unde ⁊ apđ angures
ſi lamentetur triſtitiam: tacẽs oſtendere fertur proſperita
tem. Bubo a ſono vocis compoſitũ nomẽ habet: auis fera
lis: onuſta qdem plumis: ſed graui ſemper detenta pigritia
in ſepulchris die noctuꝗ verſatur ⁊ ſemper commorãs in
cauernis: de qua Ouidiꝰ: Fędaꝗ ſic volucris venturi nũ
cia luctus. Ignauus bubo dirum mortalibꝰ omen. Deniꝗ
apud augures malum portendęre fertur. Nam cum in vr
be viſa fuerit ſolitudinem ſignificare dicunt. Noctua dici
tur pro eo ꝙ nocte circunuolat: ⁊ per diem non poſſit vide
re. Nam exorto ſplẽdore ſolis: viſus illius hebetatur. Hãc
autem inſula cretenſis non habet. Et ſi veniat aliunde: ſta
tim moritur. Noctua autem non eſt bubo. Nam bubo ma
ior eſt. Nicticorax ipſa eſt noctua: qa noctem amat. Eſt enĩ
auis lucifuga ⁊ ſolem videre non patitur. Strix nocturna
auis habens nomen de ſono vocis. Quando enim clamat
ſtridet. De qua Lucanus: Quod ſtrepitꝰ bubo: qđ ſtrix no
cturna queruntur. Hęc auis vulgo amma dicitur ab aman
do paruulos: vnde ⁊ lac pręhere fertur naſcẽtibus. Coruꝰ
ſiue corax nomen a ſono gutturis habet ꝙ voce coracinet.
Fertur hęc auis ꝙ editis pullis eſcam plene non pręheat
priuſq̃ꝫ in eis per pennarum nigredinem ſimilitudinem ꝓ
prij coloris agnoſcat. Poſtq̃ꝫ vero eos tetros plumis aſpe
xerit in toto agnitos abundantius paſcit. Hic prior in cada
ueribus oculorum petit loca. Cornix annoſa auis apud la
tinos gręco nomine appellatur: quaꝫ aiunt augures homi
num curas ſignificationibus agere: inſidiarum vias mon
ſtrare: futura pręđicere. Magnum nefas hoc credere: vt
deus conſilia ſua cornicibus mandet. Huius inter multa
auſpicia tribuunt etiam pluuias portendere vocibus: vn
de eſt illud. Tũc cornix plena pluuiam vocat improba vo
ce. Graculus a garrulitate nuncupatus: non vt quidam vo
lunt: pro eo ꝙ gregatim volent: cum ſit manifeſtum ex vo
ce eum nuncupari. Eſt autem loquaciſſimuꝫ genus ⁊ voci
bus importunũ. Picę quaſi poetice: ꝙ verba indiſcrimĩe
vocis exprimant vt homo. Per ramos enim arboꝝ pẽdu
le importuna garrulitate ſonantes: ⁊ ſi linguas in ſermone
nequeunt explicare: ſonuꝫ tamen humanę vocis imitanť.
De qua congrue qdam ait. Pica loquax certa dñꝫ te voce

Ayuntamiento de Madrid

ſaluto.Si me non videas eſſe negabis auez. Picus a pico
ſaturni filio nomen ſumpſit:eo ꝙ in ea auſpicijs vtebatur.
Nā ferūt hāc auē quiddā habere diuinū illo iudicio:ꝙ i q̄/
cunqꝫ arbore nidificauerit:clauū vel qcqd.aliud fixū fue/
rit:diu herere nō poſſit:qn ſtatim excidat:vbi ea inſederit:
iſte eſt picus marti⁹:nā alia eſt pica. Pauo nomen de ſono
vocis habet:cui⁹ caro tam dura eſt:vt putrediné vix ſenti/
at:nec facile coquat̄:de quo qdā ſic ait: Miraris quotiens
gēmantes explicat alas: ſi potes hūc ſeuo tradere dure co
co. Faſian⁹ a faſide inſula grecie vnde ꝑmū aſportat⁹ ē ap
pellat̄. Teſtatur id vet⁹ diſticon illud. Argiua ꝑmo ſuz trā
ſportata carina. Ante mihi notū nil niſi faſis erat. Gallus a
caſtratione vocat⁹. Inter ceteras eni aues huic ſoli teſticu
li adimunt̄. Ueteres eni abſciſos gallos vocabāt. Sic aūt
a leone leena:ꝛ a dracone dracena: ita a gallo gallina. Cui⁹
mēbra:vt ferūt quidā: ſi auro liqueſcēti miſceant̄ cōſumi.
Anas ab aſſiduitate natādi aptū nomē accepit. Ex quo ge
nere qdaz germane dicunt̄: ꝙ plus ceteris nutriant. Anſe
ris nomen anas dedit per deriuationē vel a ſimilitdine:vl̄
ꝙ ꝛ ipſa natādi frequētiaz habeat. Iſte vigilias noctis aſſi
duitate clangoris teſtat̄. Nullū aūt aīal ita odorē hoīs ſen
tit vt anſer:vnde ꝛ clangore eius galloꝝ aſcenſus in capito
lio dep̄hēſus eſt. Fulica dicta ꝙ caro eius leporinā ſapiat.
Lagos eni lepus dr̄:vñ ꝛ apud grecos lagos dr̄. Eſt.n.auis
ſtagnēſis:habēs nidū in medio aque vel in petris q̄s aque
circundāt:maritimoqꝫ ſemꝑ delectat̄ ꝓfundo. Que dū tē
peſtatē ꝑſenſerit:fugiēs in vado ludit. Mergus ab aſſidui
tate mergēdi nomē hꝫ. Sepe autē dimiſſo in ꝓfundū capi
te aurarū ſigna ſub fluctib⁹ colligūt:ꝛ ꝓuidētes equoris tē
peſtatē cū clamore ad littora tēdūt. Nā in pelago iam gra
uiſſimā eſſe tēpeſtatē cōſtat cū ad littora mergi cōfugerit.
Accipiter auis aīo plus armata q̄ʒ vngulis: virtutē maiorē
in minori corpore geſtans. Hec ab accipiendo.i.capiendo
nomē ſumpſit. Eſt enim auis rapiendis alijs auibus auida:
ideoqꝫ vocat̄ accipiter: hoc eſt raptor. vñ ꝛ paulus aplus
dicit: Suſtinetis.n.ſi qs vos accipit. Ut eni diceret ſi quis
rapit.dixit:ſi qs accipit. Fertur aūt accipitres circa pullos
ſuos īpios eē. Nā duz viderint eos poſſe tētare volat⁹ nul/
las eis ꝑbent eſcas:ſꝫ verberāt pēnis,ꝛ a nido ꝑcipitāt:atqꝫ
a tenero cōpellūt ad ꝑdā: ne forte adulti pigreſcāt. Capus
Italia lingua dicit̄ a capiēdo. Hūc noſtri falconē vocāt:eo
ꝙ incuruis digitis ſit. Miluus mollis ꝛ virib⁹ ꝛ volatu: q̄/
ſi mollis auis: vnde ꝛ nūcupat̄: rapaciſſimus tñ:ꝛ ſemꝑ do/
meſticis auib⁹ inſidiat̄. Oſſifrangus vulgo appellat̄ auis q̄
oſſa ab alto dimittit ꝛ frāgit. Uñ ꝛ a frāgēdo oſſa nomē ac/
cepit. Turt̄ de voce vocat̄ auis pudica ꝛ ſemꝑ in mōtiū iu
gis ꝛ in deſertis ſolitudinib⁹ cōmorās. Tecta.n.hoiuz ꝛ cō
uerſationē fugit ꝛ cōmorat̄ in ſiluis. Que etiā hyeme dꝑlu
mata in trūcis arboꝝ cōcauis habitare ꝑhibet̄. Cuius ecō/
trario colūba hoſpitia humana diligit: domoꝝ ſemꝑ blan
da inhabitatrix. Colūbe dicte ꝙ earū colla ad ſingulas cō
uerſiones colores mutēt: aues māſuete ꝛ in hoium m̄ltitu
dine cōuerſantes ac ſine felle: q̄s antiqui venereas nuncu
pabāt eo ꝙ nidos frequētent:ꝛ oſculo amorē cōcipiāt. Pa
lumbes:eo ꝙ ſint farte pabulo q̄s vulgus titos vocat:auis
caſta ex morib⁹ appellat̄ ꝙ comes ſit caſtitatis. Naz dicit̄
ꝙ amiſſo corporali cōſortio ſolitaria icedat:nec carnalē co
pulā vltra requirat. Perdix de voce nomē habꝫ:auis doloſa
atqꝫ imūda. Nā maſculus in maſculū inſurgit: ꝛ obliuiſcit̄
ſexuz libido preceps. Adeo aūt fraudulēta:vt alteri oua di
ripiēs foueat:ſed fraus fructū nō hꝫ. Deniqꝫ dū pulli ꝓprie
vocē genitricis audierint:nāli quodā iſtinctu: hāc que eos
fouit relinquūt:ꝛ ad eandē que genuit reuertunt̄. Coturni
ces a ſono vocis dicte: q̄s greci ortigias vocāt eo ꝙ viſe fue
riut ꝑmū in ortygia inſula. He aduenieēdi habēt tpa. Nam
eſtate depulſa maria trāſmeant. Ortigometra dicit̄ auis q̄
gregē ducit:eā terre ꝓpinquantē accipiter videns rapit:ac
ꝓpterea cura eſt vniuerſis ducē ſollicitare externi generis
per quam caueant prima diſcrimina. Cibos gratiſſimos ha
bent ſemina venenoꝝ quam ob cauſam eas veteres veſci
interdixerūt. Soluz eniꝫ hoc animal ſicut ꝛ homo caducū
patitur morbuꝫ. Upupaz greci appellant:eo ꝙ ſtercora hu
mana conſideret:ꝛ fetenti paſcat̄ fimo auis ſpurciſſima cri
ſtis extantibus galeata: ſemꝑ in ſepulchris ꝛ humano ſter
core cōmorans. Cuius ſanguine ſi ſe quiſqꝫ inunxerit: dor
mitum pergens:demones ſuffocantes ſe videbit. Tuquos
quos hiſpani cuculos vocant:a ꝓpria voce cōſtat noiatos.
Hi veniēdi tempus habent.miluorū ſcapulis ſuſcepti: pro
pter breues ꝛ paruos volatus: ne per longa aeris ſpacia fa
tigati deficiant:horū ſaliue cicadas gignunt. Oua paſſeris
nido reperta comedit ꝛ ſua obycit:que ille ſuſcepta ꝛ fouet
ꝛ nutrit. Paſſeres ſūt minuta volatilia a paruitate vocata
vnde ꝛ puſilli ꝛ parui. Merula antiquit⁹ medula vocaba
tur:eo ꝙ moduletur. Alij merulā vocatā aiunt: qꝛ ſola volat
q̄ſi mera volans. Hec cū in oībus locis nigra ſit: in achaia
candida eſt. Hirundo dicta ꝙ cibos non ſumat reſidens:
ſed in aere capiat eſcas ꝛ edat:garrula auis ꝛ per tortuoſos
orbes ꝛ flexuoſos circuitus ꝑuolans: ꝛ in nidis cōſtruēdis
educandiſqꝫ fetib⁹ ſolertiſſima: habens etiā quiddam pre
ſcium: ꝙ lapſura deſerat:nec appetat culmia:alijs quoque
auibus nō impetit̄:nec vnq̄ʒ preda ē:maria trāſuolat ibiqꝫ
hyeme cōmorat̄. Turdi a tarditate dicti. Hyemis eni cō
finio ſe referunt. Turdela quaſi maior turdus: cui⁹ ſterco
re viſcū generari putat̄. Unde ꝛ ꝓuerbiū apud antiquos
erat:malū ſibi auez cacare. Furfurio vocatus: ꝙ prius far
re in farinā redacto paſceret̄. Ficedule dicte ꝙ fic⁹ magis
edant. Quod pandit̄ verſiculo veteri illo: Cū me ficus alat
cum paſcar dulcib⁹ vuis. Cur potius nomen nō dedit vua
mihi? Carduellus q; ſpinis ꝛ carduis paſcitur. Unde etiaz
apud grecos achantis dicta eſt:ab achātis.i.ſpinis: quibus
alitur. Augures autem dicunt ꝛ in geſtu:ꝛ in motu: ꝛ in vo
latu:ꝛ in voce:auium ſigna eſſe cōſtituta. Oſcines aues vo
cant que ore cantuqꝫ auſpicium faciunt: vt coruus:cornix:
picus. Alites que volatu oſtendere futura videntur:que ſi
aduerſe ſunt inhibe dicuntur ꝙ inhibeant.i.vetent: ſi pro
ſpere prepetes:ꝛ ideo prepetes:qꝛ omnes aues priora petūt
volātes. Tertiā faciunt ſpeciē augurioruꝫ in auibus quaꝫ
cōmuneꝫ vocāt:ex vtroqꝫ permixtā.i.cuꝫ aues ex ore ꝛ vo
latu auguria faciunt: ſed fides non habet. Omniū autē ge
nera volucrum bis naſcuntur. Primū eni oua gignunt̄: in
de calore materni corporis formant̄ ꝛ animant̄. Oua autē
dicta ab eo ꝙ ſint vuida. Unde ꝛ vua:eo ꝙ intrinſecus hu
more ſit plena. Nā humidū eſt qđ exteri⁹ humorē habet:
vuiduꝫ qđ interius. Quidaz aūt putant ouū grecā habere
originem nominis. Illi autē dicūt oa.u littera ablata. Oua
autē quedaz inani vento cōcipiuntur:ſed non ſunt genera
bilia niſi que fuerint concubitu maſculino cōcepta ꝛ ſemi
nali ſpiritu penetrata. Quoruꝫ vim tantaz dicunt:vt lignū
ꝑfuſuꝫ ex eo non ardeat:ac ne veſtis quidē cōtacta adurat̄.
Admixta quoqꝫ calce glutinare fertur vitri fragmenta.

¶ De minutis volatilibus. Cap. VIII.

Apes dicte vel ꝙ ſe pedibus inuicē alligent
vel pro eo ꝙ ſine pedibus naſcant̄. Naz po
ſtea ꝛ pedes ꝛ pēnas accipiūt. He ſolertes ī
generandi mellis officio aſſignatas incolūt
ſedes:domicilia inenarrabili arte cōponūt
ex varijs floribus fauū condunt:textiſqꝫ ce
ris īnumera prole caſtra replent: exercituꝫ
ꝛ reges habent:prelia mouent:fumū fugiūt: tumultu exa/
ſperantur. Has pleriqꝫ experti ſunt naſci de boū cadaueri/
bus. Nā ꝑ his creādis vituloꝝ occiſoꝝ carnes verberant̄:
vt ex putrefacto cruore vermes creent̄ q poſtea efficiunt̄

Ayuntamiento de Madrid

apes. Proprie tamē apes vocanť ortę de bob⁹ ſicut crabro
nes de eq̄s: fuci de mulis: veſpę de aſinis. Caſtros greci ap/
pellant: qui in extremis partib⁹ fauoꝝ maiores creanť: q̄s
aliqui reges putant: dicti ꝙ caſtra ducant. Fucus eſt maior
ape: crabrone minor. Dictus autem fucus: ꝙ alienos labo
res edat: quaſi fagus. Depaſcitur enim qđ nō laborauit de
quo Uirgili⁹: Ignauuꝫ fucos pecus a pſepibus arcet. Cra/
brones vocati a cabo. i. caballo ꝙ ex his creenť: ſicut auteꝫ
crabrones naſcunť de equoꝝ carnibus putridis: ita ex eis
ſepe naſcunť ſcarabei: vnde ⁊ cognominati ſunt. Tauri vo
cantur ſcarabei terreſtres ricino ſiles. Bupreſtis aial ē par
uum: ſimillimū in Italia ſcarabeo. longipedū. Gallit inter
herbas boue maxime: vnde ⁊ nomeꝫ hꝫ: deuoratūqꝫ tacto
felle ita inflāmat vt rūpat. Cicēdela ſcarabeoꝝ gen⁹ eſt: eo
ꝙ gradiens vel volās lucet. Blattę a colore nūcupatę: ſig/
dem ⁊ cōprehēſę manū tingunt: vn̄ ⁊ blatteū colorē dicunt
Hoc aūt aial lucē videre nō patiť cōtrariū muſcę. Nā mu
ſca lucipeta: ⁊ blatta lucifuga ē. Per noctē eni tm̄ ambulat
Papiliones auiculę ſūt q̄ maxime abūdant florētib⁹ mal/
uis: quiqꝫ vermiculos ſtercore ſuo faciūt naſci. Locuſta ꝙ
pedib⁹ ſit longis veluti haſta: vn̄ ⁊ eā gręci tam maritimaꝫ
q̄ꝫ terreſtrē aſtagon appellant. Cicades ex cuculoꝝ naſcun
tur ſputo. Hę in Italia apud reginos multę ſunt: nec vſqꝫ
alibi. Muſca ex gręco venit: ſicut ⁊ mus. hęc ſicut ⁊ apes
necatę in aqua aliquotiēs poſt vni⁹ horę ſpatiū reuiuiſcūt.
Cinomia gręce vocať. i. muſca canina. Naꝫ cinos gręce ca
nis vocať. Culex ab aculeo dict⁹ ꝙ ſanguinē ſugat. Hꝫ eni
in ore fiſtulā in modū ſtimuli: q̄ carnē terebrat vt ſanguinē
bibat. Scinifes muſcę minutiſſimę ſūt: ſꝫ aculeis permole
ſtę: qb⁹ tertia plaga ſuperb⁹ ppl's egyptioꝝ cęſus ē. Oeſtrus
animal armentis aculeis pmoleſtū. Oeſtrū autē grecū eſt:
qđ latine aſilus vulgo tauan⁹ vocať. Bibiones ſūt q̄ in vi/
no naſcunť: quos vulgo muſciones a muſto appellāt. vn̄ ⁊
Afrani⁹: Cū ad me ſpectas ⁊ fabulari incipis: ex ore in ocu
lis tuis bibiones inuolāt. Gurgulio dicť: quia pene nihil ē
aliud niſi guttur.

¶ Prefaciuncula in librum ſequentem.

In hoc libello quaſi in quadā breui tabula quaſdaꝫ
celi cauſas ſituſqꝫ terrarū ⁊ maris ſpatia annotaui/
mus: vt in modico lector ea pcurrat: ⁊ compendioſa
breuitate etymologias eoꝝ cauſaſqꝫ cognoſcat.

¶ Incipit liber tertiuſdecim⁹. De mūdo. Cap. I.

Mundus eſt celū
terra: mare: ⁊ quę in eis ſūt
opera dei: de quo dicť: Et
mūdus per eum factus eſt.
Mundus latine a philoſo/
phis dicť ꝙ in ſempiterno
motu ſit: vt celuꝫ: ſol: luna:
aer: maria. Nulla eni requi
es ei⁹ elementis cōceſſa eſt:
ideoqꝫ ſemp i motu ē. Un̄
⁊ aialia Uarrōi videnť ele
mēta qm̄ p ſemetipſa ingr
mouēť. Greci vo nomē mū
do de ornamēto accōmadauerūt pp diuerſitatē elemētoꝝ
⁊ pulchritudinē ſyderū. Appellať. n. apđ eos coſmos qđ ſi/
gnificat ornamētū. Nihil eni mūdo pulchri⁹ oculis carnis
aſpicim⁹. Quattuor aūt eē ꝯſtat climata mūdi. i. plagas: ori
entē ⁊ occidentē: ſeptētrionē ⁊ meridiē. Oriens ab exortu
ſolis eſt nūcupat⁹. Occidēs: ꝙ diē faciat occidere atqꝫ īte/
rire: Abſcōdit. n. lumē mūdo ⁊ tenebras ſupinducit. Septē
trio autē a ſeptē ſtellis axis vocať q̄ in ipſo reuolutę rotan
tur. Hic ꝓprie ⁊ vertex dicť: eo ꝙ vertitur: ſicut poeta ait:
Uertiť interea celū. Meridies vel q2 ibi ſol faciat mediū
diē q̄ſi medidies: vel q2 tūc puri⁹ micat ether. Merū eniꝫ
purū dicť. Ianuę celi duę ſunt: oriēs ⁊ occaſus. Nam vna
porta ſol ꝓcedit: alia ſe recipit. Cardines autē mundi duo:
ſeptētrio ⁊ meridies. In ipſis enim voluitur celum.

¶ De athomis. Cap. II.

Atomos philoſophi vocāt q̄ſdā in mūdo corpo
rum partes tam minutiſſimas: vt nec vſui pate
ant: nec tomen. i. ſectionē recipiāt: vn̄ ⁊ atomi di
cti ſunt. Hi per inane toti⁹ mūdi inqetis motib⁹
volitare: ⁊ huc atqꝫ illuc ferri dicunť: ſicut ⁊ te
nuiſſimi pulueres q̄ infuſi p feneſtras radijs ſolis videtur:
ex his arbores ⁊ herbas ⁊ fruges oēs oriri: ⁊ ex his igneꝫ ⁊
aquā ⁊ vniuerſa gigni atqꝫ cōſtare qdā philoſodhi gentiuꝫ
putauerūt. Sūt aūt atomi aut in corpore: aut in tpe: aut in
numero: aut in littera. In corpe vt lapis. Diuides eū in par
tes: ⁊ partes ipſas diuides in grana: veluti ſunt harenę. rur
ſuſqꝫ ipſa harenę grana diuide in minutiſſimū puluereꝫ do
nec ſi poſſis puenias ad aliquā minutiā: q̄ iaꝫ nō ſit q̄ diui
di vel ſecari poſſit: hoc eſt atom⁹ in corporib⁹. In tpe vero
ſic itelligiť atomus. Annū verbi grā diuides in mēſes: mē
ſes in ebdomadas: hebdomadas in dies: dies in horas: ad
huc ptes horaruꝫ admittūt diuiſionē: quouſqꝫ puenias ad
tātū tpis pūctū: ⁊ qnādā momēti ſtillā vt p nullā morulaꝫ
ꝓduci poſſit: ⁊ iō iam diuidi nō pōt: hoc eſt atom⁹ tpis. In
numeris vtputa octo diuidunť in q̄ttuor: rurſuꝫ q̄ttuor in
duo: deinde duo in vnū. Un⁹ aūt atom⁹ ē: q2 inſecabilis ē.
Sic ⁊ littera. Nā orōnē diuidis in vba: vba aūt in ſyllabas
ſyllabā aūt in lrās. Littera pars minima: atom⁹ eſt: nec di
uidi pōt. Atom⁹ ḡ ē qđ diuidi non pōt: vt in geometria pun
ctus. Nā tomus diuiſio gręce dicť: atomus indiuiſio.

¶ De elementis. Cap. III.

Ylen greci rerū quādā pmā materiā dicūt nullo pr
ſus mō formatā: ſed oluꝫ corporaliuꝫ formarū capa
cem: ex qua viſibilia hec elemēta formata ſunt: vn̄
⁊ ex eius deriuatiōe vocabuluꝫ acceperūt. Hāc ylen latini
materiā appellauerūt: iđ q2 oē iforme vn̄ aliqd faciendū ē:
ſemp mā nūcupatur. Proinde ⁊ eā poetę ſiluā noiauerūt.
Nec icōgrue: q2 materię ſiluarū ſunt. Greci auteꝫ elemēta
ſtoixia nūcupāt: eo ꝙ ſibi ſocietatis ꝯcordia ⁊ cōione q̄dā
ꝯueniant. Nā ſic ea inter ſe nāli q̄daꝫ rōne iuncta dicunť:
vt modo originē ab igne repetētes vſqꝫ ad terrā: mō a ter/
ra vſqꝫ ad ignē: vt ignis quidē in aera deſinat: aer in aquaꝫ
dēſeť: aqua in terra craſſeſcat: rurſuſqꝫ terra diluať i aquā:
aqua rareſcat in aerē: aer i ignē extenueť. Quapropter oia
elementa omnib⁹ cōſtat ineſſe: ſed vnūquodqꝫ eoꝝ ex eo
qđ amplius hꝫ accepiſſe vocabulū. Sunt autē diuina ꝓui/
dentia ꝓprijs animantibus diſtributa. Nam celū angelis:
aerem volucribus: mare piſcibus: terraꝫ hoibus cęteriſqꝫ
animātibus creator ipſe impleuit.

¶ De celo. Cap. IIII.

Celū vocatū eo ꝙ tanqꝫ celatuꝫ vas impſſa lumi
na habeat ſtellarū veluti ſigna. Nam celatū di/
citur vas qđ ſignis eminētioribus refulget. Di
ſtinxit eniꝫ euꝫ deus claris luminibus ⁊ ipleuit
ſolis. ſ. ⁊ lunę orbe fulgenti: ⁊ aſtrorū micantiuꝫ
ſplēdentibus ſignis adornauit. Alias aūt a ſupiora celādo.
Hoc aūt gręce vranus dicť. απο του οραν. i. a videndo:
eo ꝙ aer perſpicuus ſit: ⁊ ad ſpeculandū purior. Celuꝫ autē
in ſcripturis ſanctis ideo firmamentū vocatur: ꝙ ſit curſu
ſyderum ⁊ ratis legibus fixiſqꝫ firmatum. Interdum ⁊ ce
lum pro aere accipiť: vbi vēti ⁊ nubes ⁊ procellę ⁊ turbies
fiunt. Lucretius: celuꝫ qđ dicitur aer: ⁊ pſalmus volucres
celi appellat: cum manifeſtuꝫ ſit aues in aere volare: ⁊ nos
in conſuetudine hunc aerem celum appellamus. Nam cū
de ſereno vel nubilo querimus: aliquādo dicimus: qualis
eſt aer: aliquando: quale eſt celum.

Ayuntamiento de Madrid

¶ De partibus celi. Cap. V.

AEther locus eſt in quo ſydera ſūt: ⁊ ſignificat eū
ignē q a toto mūdo in altū ſeparatus eſt. Sane
ether ē ipſuꝫ elemētū: ethera vero ſplēdor ethe
ris: ⁊ eſt ſermo grecus. Sphera celi dicta eo ꝙ
ſpecies eius in rotūduꝫ formata eſt: ſꝫ ⁊ qcquid
tale eſt a volubilitate ſphera a grecis dicit̄: ſicut ⁊ pile qbꝰ
ludūt īfantes. Nā philoſophi dicūt celū ī ſphere figurā vn
diqꝫ eē ꝯuexuꝫ: oībꝰ partibꝰ equalē ꝯcludētē terrā ī media
mundi mole librată: hūc moueri dicunt: ⁊ cū motu eius ſy
dera in eo fixa ab oriēte vſqꝫ ad occidenteꝫ circuire: ſeptē
trionibꝰ breuiores gyros iuxta cardinē ꝑagētibꝰ. Axis eſt
ſeptētrionis linea recta: que ꝑ mediā pilā ſphere tēdit: ⁊ di
ctus axis ꝙ in eo ſphera vt rota voluit̄: vel qꝛ ibi plauſtrū
eſt. Cardines extreme partes ſunt axis: ⁊ dicti cardines eo
ꝙ per eos vertit̄ celuꝫ. Poli ſunt circuli: qui currūt ꝑ axeꝫ.
Hoꝝ alter eſt ſeptētrionalis q nunqꝫ occidit: appellaturqꝫ
boreus: alter auſtralis q nunqꝫ videt̄: ⁊ auſtronotus dr̄. Et
dicti poli ꝙ ſint axiuꝫ cycli ex vſu plauſtroꝝ a poliēdo. ſ.
noīati: ſꝫ polus boreus ſemꝑ videt̄: auſtronotꝰ nunqꝫ: quia
dextra celi altiora ſunt ꝓſſa auſtri. Conuexa extrema celi
ſunt a curuitate dicta. Nā cōuexū curuū eſt ⁊ iclinatū ⁊ in
moduꝫ circuli flexuꝫ. Lacteus circulus eſt via q̄ in ſphera
videt̄ a cādore dicta: qꝛ alba eſt: quā aliq dicūt viā eē qua
circuit ſol: ⁊ ex ſplēdoris ipſius tranſitu ita lucere.

¶ De circulis celi. Cap. VI.

HAbitatio iſta celi circuloꝝ diſticta zonis q̄ſ
dam partes tēperie ſua icolere ꝑmiſit q̄ſdā
negauit enormitate frigoris aut caloris. Zo
ne autem ipſe qnqꝫ ſunt. Que ideo zone vel
circuli appellant̄ eo ꝙ in circūductiōe ſphe
re exiſtunt. Quoꝝ ꝓmꝰ circulus iō arcticos
appellat̄: eo ꝙ intra eū arcturi ſigna iclusa
ꝑſpiciunt̄: q̄ a noſtris in vrſarū ſpecie ficta ſeptētriones ap
pellant̄. Scđs circulus ex eo terinꝰ tropicus dr̄: qꝛ in eo cir
culo ſol aqlonis finibꝰ eſtatē faciēs vltra eū circulū nō trā
ſit: ſed ſtatim reuertit̄: ⁊ ide tropicus appellat̄. Tertius cir
culus himerinꝰ q a latinis ideo equinoctialis appellat̄ eo ꝙ
ſol cū ad eū orbē ꝑuenerit equinoctiū facit. Himerinꝰ eniꝫ
grece latine dies dr̄ atqꝫ nox: q̄ circulo dimidia ſphere pars
ꝯſtituta ꝑſpicit̄. Quartus circulus antarcticus vocatur: eo
ꝙ ꝯtrius ſit circulo quē arcticon noīamꝰ. Quintꝰ circulus ci
merinus tropicus: q a latinis hyemal' ſiue brumalis appel
lat̄: iō qꝛ ſol cū ad eū circulū ꝑuenit: hyemē his qui ad aqui
lonē ſunt facit: eſtatē aūt his qui auſtri partibus cōmorant̄
Zodiacus autē circulus eſt qui duodecim continet ſigna.
απο του ζωων. i. ab animalibus dictus.

¶ De aere ⁊ nube Cap. VII.

AEr eſt inanitas plurimū habēs admixtū ra
ritatis q̄ꝫ cetera elemēta: de quo Uirgilius:
Lōgū ꝑ inane ſecutꝰ. Aer dictus απο του
αιρειν: ab eo ꝙ ferat terrā: vel ab eo ꝙ fera
tur. Hic autē partim ad celeſteꝫ: partim: ad
terrenā materiā ꝑtinet. Nā ille ſubtilis vbi
vētoſi ac ꝓcelloſi motus nō pn̄t exiſtere: ad
celeſtē ꝑtinet partē: iſte vero turbulētior q exalationibꝰ hu
midis corporeſcit terre deputatur: quiqꝫ ex ſe multas ſpēs
reddit. Nā cōmotus vētos facit: vehemētiꝰ cōcitatꝰ ignes
⁊ tonitrua: cōtractus nubila: cōſpiſſatus pluuiā: cōgelātibꝰ
nubibus niuē: turbulētius cōgelātibus dēſioribꝰ nubibus
grādinē: diſtētus ſerenū efficit. Nā aerē denſuꝫ nubē eē cō
ſtat: nubē rarefactā ⁊ ſolutā aerē. Nubes dicte ab obnubē
do. i. operiēdo celū: vn̄ ⁊ nupte ꝙ vultꝰ ſuos velent: vn̄ ⁊ ne
ptunus ꝙ nubat. i. mare ⁊ terrā tegat. Nubes aūt aeris dē
ſitas facit. Uēti enī aerē cōglobant: nubēqꝫ faciūt: vnde eſt
illud: Atqꝫ in nubem cogitur aer.

¶ De tonitruo. Cap. VIII.

TOnitruū dictū ꝙ ſonus eius terreat. Nam
tonus ſonus. Qui ideo īterdū tam grauiter
cōcutit oīa: ita vt celuꝫ diſcidiſſe videat̄: qa
cū ꝓcella vehemētiſſimi venti nubibus ſe
repēte imiſerit: turbine inualeſcēte exitūqꝫ
querēte nubeꝫ quā excauauit īpetu magno
ꝑſcindit: ac ſic cū horrēdo fragore defertur
ad aures. Qđ mirari qs nō dꝫ: cū veſicula q̄uis parua: ma
gnū tn̄ ſonitū diſploſa emittat. Cū tonitruo aūt ſimul ⁊ ful
gura exprimi: ſꝫ illud celeriꝰ videtur: qꝛ clarū eſt: hoc autē
ad aures tardius ꝑuenire. Lux aūt q̄ apparet ante tonitru
um alibi fulgetra vocat̄. Que vt diximus ideo ante videt̄:
quia clarū eſt lumē: tonitruū aūt ad aures tardius ꝑuenit.

¶ De fulminibus. Cap. IX.

FUlgur ⁊ fulmen ictus celeſtis iaculi a feriē
do dicti. Fulgere enī ferire eſt ac percutere.
Fulmina autē colliſa nubila faciūt. Nā oī
um rerū colliſio ignē creat: vt in lapidibus
cernimꝰ vel attritu rotaruꝫ: vel in ſiluis ar
boꝝ: ſimili mō in nubibꝰ ignis: vn̄ ⁊ ꝓus nu
bila ſunt: deinde ignis. ex vēto aūt ⁊ igne fulmina certuꝫ ē
in nubibꝰ fieri ⁊ ipulſu ventoꝝ emitti. Ideo aūt fulminis
ignē vim habere maiorē ad penetrādū: qꝛ ſubtilioribꝰ ele
mētis factus ē q̄ꝫ noſter. i. q nobis in vſu eſt. Tria ſunt aūt
eius nomina: fulgur: fulgor: ⁊ fulmen. Fulgur qꝛ tangit: ful
gor: qꝛ incendit ⁊ vrit: fulmē qꝛ findit: ideo ⁊ cum ternis ra
dys pinguntur.

¶ De arcu ⁊ nubium effectibus. Cap. X.

ARcus celeſtis dictꝰ a ſil'itudine curuati ar
cus. Iris huic ꝓpriū nomē ē: ⁊ dictus iris q̄
ſi aeris. i. ꝙ ꝑ aera ad terras deſcēdat. Hic
aūt a ſole reſplēdet duꝫ caue nubes ex ad
uerſo radiū ſolis accipiūt ⁊ arcus ſpeciē fin
gūt: cui varios colores illa dat res: qꝛ aq̄ te
nuis: aer lucidus: ⁊ nubes caligātes irradi
ata iſta varios creāt colores. Pluuie dicte ꝙ fluāt: q̄ſi flu
uie. Naſcunt̄ enī de terre ⁊ maris anhelitu: q̄ cū altius ele
uate fuerint: aut ſolis calore reſolute: aut vi ventoꝝ ꝯpſſe
ſtillant̄ in terris. Nimbꝰ eſt dēſitas nubis ītēpeſta ⁊ obſcu
ra: ⁊ ide nimbꝰ a nube. Sūt aūt nimbi repentine ⁊ ꝓcipites
pluuie. Nā pluuias vocamꝰ lētas ⁊ iuges: q̄ſi fluuias: qua
ſi fluētes. Imbres aūt ⁊ ad nubes ⁊ ad pluuias ꝑtinēt: dicti
a greco vocabulo ꝙ terrā iebriēt ad germinādū. Ex his. n.
cuncta creant̄. vn̄ ⁊ Lucretiꝰ: Ex igni terra atqꝫ aīa naſcū
tur ⁊ imbri. eſt aūt nomē grecū. Grādo appellata: ꝙ forma
eius granoꝝ ſil'itudinē habeat. Hec aūt vētoꝝ rigore du
rant̄ ī nube: ac ſolidant̄ ī niuē: ruptoqꝫ aere ſoluūtur. Nix
a nube vn̄ venit. ⁊ glacies a gelu ⁊ aqua: q̄ſi glacies. i. gela
ta aq̄. Gelu autē ꝙ eo ſtringat̄ tellus. Ge quippe terra dici
tur. Tūc autē maiori gelu ſtringit̄ terra cuꝫ fuerit nox ſe
rena. Pruina eſt matutini tp̄is frigus: ⁊ ide pruine nomen
accepit: qꝛ ſicut ignis vrit. Pyr enī ignis. Urere vero ⁊ ad
frigus ⁊ ad ſolē ꝑtinet. Nā vno ſermone duo diuerſa ſigni
ficant̄: ꝓ eo ꝙ vnū effectū habēt. Similis enī vis eſt ⁊ calo
ris ⁊ frigoris: vn̄ ⁊ vtraqꝫ ſaxa rūpunt. Nā ⁊ calor vrit: vt ē
Urit̄ infelix dido. Itē frigus vrit: vt eſt: aut boree penetra
bile frigus adurat. Ros grecum eſt qđ illi droſos dicunt.
Aly ros putāt dictū: qꝛ rarus eſt ⁊ nō ſpiſſus: vt pluuia. Ne
bula ide dicta: vn̄ ⁊ nubila ab obnubēdo. ſ. hoc ē operiēdo
terrā: ſiue ꝙ nubes volās faciat. Exalāt. n. valles humide
nebulas ⁊ fiunt nubes. Inde nubilū: ide niues. Nebule au
tem ima petūt cū ſerenitas eſt: ſūma cū nubilū. Caligo vm
bra eſt de ſpiſſitudine aeris effecta. Et dicta caligo ꝙ maxi
me aeris calore gignat̄. Tenebre dicūt̄ ꝙ teneāt vmbras.
Nihil aūt ſunt tenebre: ſed ipſa lucis abſentia tenebre di

Ayuntamiento de Madrid

cunt̃:ſicut ſilentiũ nõ aliqua res ẽ:ſꝫ vbi ſonus nõ ẽ:ſilẽtiũ dicit̃:ſic tenebꝛę nõ aliq̃d ſunt:ſꝫ vbi lux non eſt tenebꝛę dicunt̃. Umbꝛa ẽ aer carẽs ſole:dicta aũt ꝙ fiat cũ ſolis obuycimur radyis. Eſt aũt mobil' ⁊ incerta ⁊ ex ſol' circuitu ⁊ ex motu locoꝝ. Naꝫ quotiẽs mouemur in ſole nobiſcũ moueri videt̃:qꝛ vbiquoqꝫ loco a radyis ſolis obſiſtimꝰ: ꝓinde illi lumẽ auferimus:ſic ⁊ igredi nobiſcũ vmbꝛa ⁊ geſtus noſtros videt̃ imitari. Lux ipſa ſubſtãtia: lumẽ qḋ a luce manat.i.cãdoꝛ lucis:ſed hęc confundunt auctoꝛes.

¶ De ventis. Cap. XI.

VEntus aer cõmotꝰ ⁊ agitatꝰ:⁊ pꝛo diuerſis partibus cęli noĩa ſoꝛtit̃ diuerſa. Dictꝰ aũt ventus ꝙ ſit vehemẽs ⁊ violentꝰ. Uis enĩ eius tãta eſt: vt nõ ſolũ ſaxa ⁊ arboꝛes euellat: ſꝫ ẽt cęlũ terrãqꝫ cõturbet:maria cõmoueat. Uẽtoꝝ quattuoꝛ pꝛincipales ſpũs ſunt. Quoꝝ pꝛimꝰ ab oꝛiẽte ſubſolanꝰ: a meridie auſter:ab occidẽte fauoniꝰ:a ſeptẽtrione eiuſdẽ noĩs vẽtus aſpirat:habẽtes geminos hincinde vẽtoꝝ ſpiritꝰ. Subſolanꝰ a latere dextro vulturnũ habꝫ:a lęuo euꝝ. Auſter a dextris euro auſtꝝ:a ſiniſtris auſtro africũ. Fauoniꝰ a parte dextra africũ:a leua choꝛũ. Poꝛꝛo ſeptẽtrio a dextris circiuꝫ: a ſiniſtris aquilonem. Hi duodecim vẽti mũdi globũ flatibꝰ circũagũt. Quoꝝ noĩa ꝓpꝛyis ex cauſis ſignata ſũt. Nã ſubſolanꝰ vocatꝰ eo ꝙ ſub oꝛtu ſolis naſcat̃. Eurꝰ:eo ꝙ ab eo flat.i.ab oꝛiẽte. Eſt enĩ ſubſolano ꝯiunctꝰ. Uulturnꝰ ꝙ alte tonat:de quo Lucretiꝰ:Altitonãs vulturnꝰ ⁊ auſter fulmĩe pollẽs. Auſter ab hauriẽdo aquas vocatꝰ: vñ ⁊ craſſuꝫ aerẽ fac̃ ⁊ nubila nutrit. Hic gręce notꝰ appellat̃ ꝓpter ꝙ iterdũ cõꝛũpat aerẽ. Nã peſtilẽtiã q̃ ex coꝛꝛupto aere naſcit̃ auſter flãs i reliquas regiões trãſmittit: ſꝫ ſicut auſter peſtilẽtiã gignit:ſic aquilo repellit. Euro auſter dictꝰ ꝙ ex vna parte habeat euꝝ:ex altera auſtruꝫ. Auſtro africus: ꝙ cõiunctꝰ ſit hincinde auſtro ⁊ africo. Ipſe ⁊ libonotꝰ ꝙ ſit libs hinc ⁊ inde notus. Zephyrus gręco noĩe appellatus:eo ꝙ floꝛes ⁊ germina eiꝰ flatu viuificet̃. Hic latine fauonius dicitur:ꝓpter ꝙ foueat quę naſcunt̃: vnde illud. Et zephyro ruris ſe gleſſa reſoluit. Auſtro auteꝫ floꝛes ſoluunt̃: a zephyro fiũt. Africꝰ a ꝓpꝛia regione vocatꝰ. In africa enim initiũ flandi ſumit. Coꝛus eſt q̃ ab occidẽte eſtiuo flat: ⁊ vocatꝰ coꝛus ꝙ ipſe ventoꝝ circuluꝫ claudat:⁊ quaſi choꝝ faciat. Hic antea caurus dictꝰ quẽ pleriqꝫ argeſten dicũt: nõ vt impꝛudẽs vulgꝰ agreſten. Septẽtrio dictꝰ eo ꝙ a circulo ſeptẽ ſtellaꝝ ꝯſurgit quę vertẽte ſe mũdo reſupinato capite ferri videtur. Circiꝰ dictꝰ eo ꝙ choꝛo ſit iunctus. Hũc hiſpani gallicũ vocãt:ꝓpter ꝙ eis a parte gallitie flat. Aquilo dictꝰ eo ꝙ aquas ſtringat ⁊ nubes diſſipet. Eſt eniꝫ gelidus ventꝰ ⁊ ſiccus. Idem ⁊ boꝛeus: qꝛ ab hyperboꝛeis mõtibꝰ flat. Inde eniꝫ oꝛigo eiuſdẽ venti eſt: vnde ⁊ frigidus. Natura eniꝫ omniũ ſeptẽtrionaliũ ventoꝝ frigida ⁊ ſicca eſt:auſtraliũ humida ⁊ calida:ex omnibꝰ aũt vẽtis duo cardinales ſunt:ſeptẽtrio ⁊ auſter. Etheſię aũt flabꝛa aquilõis ſunt:quibꝰ nomen inditum eſt: ꝙ certo anni tẽpoꝛe flatus agere incipiũt. Eniautos eniꝫ gręce ãnus latinę dicit̃. Hęc aũt curſuꝫ rectũ a boꝛea in ęgyptũ ferũt:quibꝰ auſter cõtrarius eſt. Duo ſunt aũt extra hos vbiqꝫ ſpũs magis q̃ꝫ venti: aura ⁊ altanꝰ. Aura ab aere dicta q̃ſi aerea ꝙ lenis ſit motꝰ aeris. Agitatꝰ eniꝫ aer aurã facit:vnde ⁊ Lucretiꝰ. Aereas auras. Altanus qui in pelago eſt per deriuationẽ ab alto.i. mari vocatur. Naꝫ alter eſt flatꝰ in ripis quẽ diximꝰ aurã. Nam aura terra eſt. Turbo ẽ volubilitas ventoꝝ: ⁊ turbo dictꝰ a terra:quotiẽs vẽtꝰ ꝯſurgit ⁊ terrã in circuitũ mittit. Tẽpeſtas aũt ꝓ tp̃e dicit̃: ſicut vbiqꝫ hiſtoꝛiographi ſolẽt duꝫ dicũt ea tẽpeſtate:aut ab ſtatu cęli:qꝛ magnitudine ſui multis diebus oꝛit̃. Uerno aũt ⁊ autũnali tp̃e q̃ꝫ maxime fiunt tempeſtates qñ nec plena eſt ęſtas:nec plena hyems: vnde ⁊ mediũ ⁊ cõfine vtriuſqꝫ tp̃is ex cõiunctõe aeꝝ contrarioꝝ efficiunt̃ tempeſtates. Fragoꝛ a fractaꝝ reꝝ nominatꝰ eſt ſonitu:qꝛ ſicca quęqꝫ ⁊ arida facile frangit. Pꝛocella ab eo ꝙ ꝓcellat.i.ꝑcutiat ⁊ euellat. Eſt.n.vis vẽti cuꝫ pluuia. Pꝛocellę.n.aut de fluminibꝰ:aut de vẽtis fiunt. Nihil aũt velocius vẽtis: vñ ⁊ pꝛopter celeritatẽ taꝫ vẽtos q̃ꝫ fulmina alata fingũt poetę:vt alatis viribus auſtri.

¶ De aquis. Cap. XII.

AQua dicta ꝙ ſuꝑficies eiꝰ ęqualis ſit. Hinc ⁊ ęquoꝛ appellatũ:qꝛ eq̃liter ſurſum ẽ. Duo aũt ſunt validiſſima vitę humãę elementa ignis ⁊ aq̃: vñ grauiter dãnant̃ q̃bꝰ ignis ⁊ aqua iterdicit̃. Aquaꝝ elemẽtũ cęteris omnibꝰ imperat. Aquę enĩ cęlũ temperant:terraꝫ fęcũdãt:aerẽ exalatõibꝰ ſuis icoꝛpoꝛãt: ſcandũt in ſublime:⁊ cęlũ ſibi vendicãt. Quid eniꝫ mirabilius aquis in cęlo ſtãtibꝰ? Parũ ſit in tantam ꝑueniſſe altitudinẽ. Rapiũt ⁊ ſecũ piſciũ examina:effuſę omniũ i terra naſcentiũ cauſa fiunt. Fruges gignũt:arboꝛes:frutices:herbaſqꝫ pꝛoducunt:ſoꝛdes detergunt:peccata abluunt:potuꝫ cunctis animantibus tribuunt.

¶ De diuerſitate aquaꝝ. Cap. XIII.

AQuaꝝ naturę diuerſitas multa eſt. Alię enĩ ſalis alię nitri: alię aluminis: alię ſulphuris alię bituminis:alię curã moꝛboꝝ adhibentes. Nã iuxta romã albulę aquę vulneribꝰ medent̃. In italia fons ciceronis oculoꝛum vulnera curat. In ethiopia lacꝰ eſt quo ꝑfuſa coꝛpoꝛa velut oleo niteſcũt. Zame fons i africa canoꝛas voces facit. Ex clitoꝛio lacu italię q̇ biberit: vini tędiũ habẽt. In chio inſula fontẽ eſſe dicũt: quo hebetes fiũt. In boetia duo fontes:alter memoꝛiã:alter obliuionẽ affert. Cizici fons amoꝛẽ veneris tollit. Boetię lacus furialis ẽ:de quo q̇ biberit ardoꝛe libidinis exardeſcit. In cãpania ſũt aquę quę ſterilitatẽ fęminaꝝ ⁊ viroꝝ iſaniã abolere dicũt̃. In ęthiopia fonte rubꝛo q̇ biberit:lymphaticus fit. Lechnus fons archadię aboꝛtꝰ fieri nõ patit̃. In ſicilia fontes ſũt duo quoꝝ vnꝰ ſterilẽ fęcũdat:alter fęcũdã ſterileꝫ facit. In theſſalia duo ſunt fluiã:ex vno bibẽtes oues nigras fieri ferunt:ex altero albas:ex vtroqꝫ varias. Clitũnus lacꝰ in vmbꝛia maximos boues gignit. Reatinis plaudibꝰ iumẽtoꝝ vngulas idurari dicunt. In aſphaltide lacu iudeę nihil mergi põt q̇c̃q̇d aĩam hꝫ. In idyis fidẽ vocat̃ ſtagnũ i quo nihil inatat ſꝫ oĩa mergũt̃. At cõtra i alce lacu ꝑ poꝛcidamũ oĩa fluitãt:nihil mergit̃. Marſide fons in phꝛigia ſaxa generat. In achaia aq̃ ꝓfluit e ſaxis ſtix appellata:q̃ ilico potata interficit. Coloniũ ſtagnuꝫ ſicilię tetro odoꝛe abigit ꝓximantes. Fons eſt in africa circa tẽplũ ãmonis q̇ humoris nexibꝰ humũ ſtrigit. Fauillas etiã i ceſpitẽ ſolidat. Fõs iob i idumęa quater in ãno coloꝛẽ mutare dicit̃.i.puluerulẽtũ:ſanguineũ:viridẽ:⁊ limpidũ:ternis mẽſibus in ãno tenẽs ex his vnũ coloꝛẽ. In troglodytis lacꝰ eſt: ter in die fit amarꝰ:⁊ deinde totiẽs dulcis. Fons ſyloa ad radicẽ mõtis ſyon:nõ iugibꝰ aquis:ſed i certis hoꝛis diebuſqꝫ ebullit. In iudęa quõdã riuꝰ ſabbatis omnibꝰ ſiccabatur. In ſardinia fontes calidi oculos medent̃:fures arguũt. Nã cęcitate detegit̃ eoꝝ facinus. In epiro eſſe ferũt fontem in quo faces extinguũt̃ accẽſę:⁊ accẽdũt̃ extinctę. Apud garamãtes fontem eſſe ita algentem die vt non bibatur:ita ardentem nocte vt non tangatur. Iam vero in multis locis aquę manãt perpetim feruentes tanta vi vt balnea calefaciant. Quędam enim terrę ſunt quę multuꝫ ſulphuris ⁊ aluminis habent. Itaqꝫ cum per venas calentes aqua frigida venit vicino ſulphuris caloꝛe contacta excandeſcit:nec talis ab oꝛigine effluit:ſed permutatur dum venit. Sulphur eniꝫ alumẽqꝫ ſecũ ferũt aquę vtrãqꝫ materiã igne plenam miriſqꝫ motibus incaleſcentem.

Ayuntamiento de Madrid

De maris nomine. Cap. XIIII.

Mare eſt aquaꝝ generał collectio. Omnis.n. ꝯgregatio aq̃ruꝫ: ſiue ſalſę ſint ſiue dulces: abuſiue maria nũcupant̃: iuxta illud. Et cõgregatiões aquaꝝ apellauit maria. Prope aũt mare appellatum eo ꝙ aquę eius amare ſint. Equoꝛ aũt vocatuꝫ: qꝛ ęqualiter ſurſum eſt: ⁊ q̃uis aquę fluctuãtes velut montes erigant̃ ſedatis rurſus tẽpeſtatib⁹ adęquãtur. Altitudo enim maris diuerſa eſt: indiſcreta tñ doꝛſi ei⁹ ęqualitas. Jõ aũt mare incrementũ nõ capit cũ omnia flumina ⁊ oẽs fontes recipiat: hęc cauſa eſt partiꝫ ꝙ influẽtes vndas ipſa magnitudo eius non ſentiat: deinde ꝙ amara aqua dulce fluẽtuꝫ ꝯſumat: vel ꝙ ipſe nubes multũ aquaꝝ ad ſe attrahãt: ſiue ꝙ illã partim venti auferant: partiꝫ ſol exſiccet: poſtremum ꝙ per occulta quędam terrę foꝛamina ꝑcolatur ⁊ ad caput omniũ fonteſq; reuolutũ recurrat. Maris aũt certũ eſſe coloꝛẽ: ſꝫ pꝛo qualitate ventoꝝ mutari. Naꝫ modo flauuꝫ eſt: modo lutulentũ: modo atrum.

De oceano. Cap. XV.

Oceanũ gręci ⁊ latini ideo nominant: eo ꝙ in circuli modo ambiat oꝛbem: ſiue a celeritate: eo ꝙ oci⁹ currat. Jtẽ quia vt cęlũ purpureo coloꝛe nitet: ocean⁹ quaſi cianeus. Jſte eſt q̃ oꝛas terraruꝫ amplectit̃: alterniſq; ęſtibus accedit atq; recedit. Reſpirantib⁹ eniꝫ in pꝛofundũ ventis aut remouet maria: aut reſoꝛbꝫ. Quiq; a ꝓximis regionib⁹ diuerſa vocabula ſumpſit: vt gallicus: germanic⁹: ſcythicus: caſpius: hyrcanus: atlanticus: gaditanus. Nam gaditanuꝫ fretum a gadib⁹ dictũ: vbi pꝛimo ab oceano maris magni limen aperitur. Unde ⁊ hercules cuꝫ gadibus perueniſſet: colũnas ibi poſuit ſperans illic eſſe oꝛbis terrarum finem.

De mediteraneo mari. Cap. XVI.

Mare magnũ eſt qδ ab occaſu ex oceano fluit: ⁊ in meridiẽ ṽgit: deĩde ad ſeptẽtrionẽ tẽdit. Qδ ide magnuꝫ appellat̃ qꝛ cętera maria in cõparatiõe eius minoꝛa ſũt. Jſtud eſt ⁊ mediterraneũ: qꝛ ꝑ mediã terrã vſq; ad oꝛiẽtem ꝑfundit̃: europã ⁊ africã: aſiãq; diſterminãs. Cuius pꝛimę partis ſin⁹ qui in hiſpanijs ꝑfundit̃: hyberic⁹ ⁊ balearicus appellat̃. Deĩde gallicus qui narbonẽſem ꝓuintiã alluit. Mox liguſticus q iuxta ianuã vꝛbẽ eſt ꝓxim⁹. Poſt hęc tyrrhen⁹: qui italiã attĩgit: quẽ gręci ioniũ: itali infeꝝ vocãt. Deĩde ſiculus q a ſicilia vſq; ad cretam vadit. Deinde creticus q in pamphyliã ⁊ ęgyptũ ꝓtẽdit. Jnde helleſpõtus q ĩ ſeptẽtrionẽ retoꝛquẽs anfractib⁹ magnis iuxta gręcias ⁊ illyricũ in ãguſtias ſeptẽ ſtadioꝝ ſtringit̃: quo xerxes ponte nauib⁹ facto in gręciaꝫ cõmeauit: ibi eſt abydus. Jnde diffuſus ab ęquoꝛe patente rurſus ſtringit̃ ⁊ facit ꝓpontidẽ: q mox in q̃ngentos paſſus coartat̃: fitq; boſphoꝛ⁹ thꝛaci⁹ quo darius copias tranſpoꝛtauit: inde põticus ſinus ampliſſim⁹ a tergo męotidis paludib⁹. Qδ mare ex mł̃titudĩe fluminũ dulci⁹ q̃ cętera nebuloſumq; ⁊ bꝛeui⁹ eſt: vñ ⁊ ponticũ vocatũ ꝙ ſit bꝛeui⁹ atq; eo ꝓ̃ter focas ⁊ tynnos atq; delphinos aliaſq; bęluas maiores nõ patit̃. Sicut aũt terra dum vna ſit ꝓ diuerſis locis varijs appellat̃ vocabuł: ita ⁊ ꝓ regiõib⁹ hoc mare magnũ diuerſis nominibus nuncupat̃. Nam ibericum ⁊ aſiaticuꝫ a ꝓuintijs dcm̃. Ab iſulis balearicũ ſiculũ creticũ: cypꝛiuꝫ: ęgeũ: carpaciũ. Nã inter tenedũ ⁊ chiũ ſaxũ ẽ in mari poti⁹ q̃ iſula: qδ viſentib⁹ ꝓcul capꝛę ſimłe credit̃: quã gręci ęga nũcupãt: vnde ⁊ ęgeũ mare ẽ dcm̃: ſic ⁊ carpatiũ mare ĩter ęgyptũ ⁊ rhodũ ab iſula carpato illic poſita. A gẽtibus gallicũ auſoniũ: dalmatiũ: libuſticũ. Ab oppidis argolicũ: coꝛĩthiũ: tyriũ: adriaticũ. Nã adria quędaꝫ ciuitas illyrico mari ꝓxima fuit: quę adriatico mari nomẽ dedit. A poſitõe cęli: vt ſupeꝝ: infeꝝ: ꝙ ſit oꝛiens ſuperioꝛ: occidẽs ĩferioꝛ. Eſt aũt tuſcum ⁊ adriaticũ. A memoꝛia ducis vt ioniũ. Jones q̃ppe dux fuit gręcię. Unde iones atheniẽſes. Hoc mare ⁊ tyrrhenũ dcm̃ ſiue ꝙ tuſciã alluit. i. tyrrhenium: ſiue a tyrrhenis nautis q ſe ĩ hoc mare ꝑcipitauerũt. Et ſciẽdũ ioniũ ſinũ eſſe imẽſuꝫ ab ionia vſq; ad ſiciliã: ⁊ huius partes eſſe adriaticũ: achaicũ: ⁊ epiroticũ. A moꝛibus accolaꝝ: euxin⁹ axenus antea appellatus ẽ. A caſib⁹ hominũ q ceciderũt ĩ mari: vt helleſpõtũ: icareũ myrtoũ. Nã myrtoũ mare dcm̃ a myrtili lapſu ꝙ illic ab oenomao ꝑcipitatũ ſit. Jcarus vero cretẽſis vt fabulę ferũt altioꝛa petẽs pẽnis ſoł caloꝛe ſolutis mari ĩ quo cecidit nomẽ ĩpoſuit. Frix⁹ quoq; cũ helle ſoꝛoꝛe ſua fugiẽs ĩſidias nouercales cõſcendit nauẽ ſignuꝫ arietis habẽtẽ q̃ liberat⁹ ẽ. Helles aũt ſoꝛoꝛ ei⁹ ꝑpeſſa naufragiũ decidit in mari: ⁊ moꝛtua helleſpõto mari nomẽ dedit. Ab oꝛdine fluẽti: ꝓpõtidis. Nã dictũ ꝓpontidũ: qꝛ pontũ ꝑuenit. Jdẽ ⁊ a trãſitu vł ãguſtis meatib⁹ boũ boſpoꝛus ęgypti⁹ ãt pelagus aſię dat̃: gallicus europę: africus libyę. His vt quęq; ꝓximã ſũt venerũt ĩ partes. Pelagus ãt ẽ latitudo maris ſine littoꝛe ⁊ poꝛtu gręco noĩe apo tu plagia: hoc ẽ a latitudine dict⁹: vñ ⁊ plagia: eo ꝙ ſint ĩpoꝛtuoſa.

De ſinibus maris. Cap. XVII.

Sinus dicunt̃ maioꝛes receſſus maris: vt in mari magno ioni⁹: ĩ oceano caſpi⁹: indicus: ꝑſic⁹: arabic⁹: q ⁊ mare rubꝝ q oceano aſcribit̃. Rubꝛũ aũt mare vocatum: eo ꝙ ſit roſeis vndis ĩfectũ. Nõ tñ talẽ naturã hꝫ q̃lẽ videt̃ oſtẽdere: ſꝫ vicinis littoꝛib⁹ vitiatur gurges atq; ĩficit̃: qꝛ oĩs terra quę circũſtat pelago rubꝛa ẽ ⁊ ſanguineo coloꝛi ꝓximo. Jdeoq; inde miniũ acutiſſimũ excerpit̃ ⁊ alij coloꝛes: q̃b⁹ pictura variat̃. Ergo cũ terra hãc habeat naturã: fluctib⁹ ſubinde diluit̃: ⁊ q̃cq̃d adhęſuꝫ ẽ ĩ coloꝛẽ cadit. Ob hoc etiã in his littoꝛibus gemmę rubꝛę iueniunt̃. Lapillus enim huiuſmodi humo ĩuolut⁹ cũ inter harẽas attrit⁹ eſt: ⁊ terrę coloꝛẽ habꝫ ⁊ maris. Hoc mare ĩ duos ſin⁹ ſcindit̃. Ex his q ab oꝛiente ẽ ꝑſicus appellat̃: quia oꝛa illi⁹ ꝑſę inhabitant. Alter vero arabicus dicitur ꝙ ſit circa arabiam.

De ęſtibus ⁊ fretis. Cap. XVIII.

Aeſtus ad oceanũ pertiet: fretũ ad vtrũq; mare. Nã ęſtus eſt maris acceſſus vel receſſus. i. inq̃etudo. Unde ⁊ ęſtuaria per quę mare viciſſiꝫ taꝫ accedit q̃ recedit. Fretum aũt appellatũ ꝙ ibi ſemꝑ mare ferueat. Nã fretũ eſt anguſtũ: ⁊ quaſi feruẽs mare: ab vndaꝝ feruoꝛe noĩatũ: vt gaditanũ vel ſiculũ. Nã freta dicta Uarro ait: quaſi feruida. i. feruentia ⁊ motũ feruoꝛis habẽtia. Fretũ ſicilię qδ regiũ dicit̃ Saluſtius tali ex cauſa vocari ſcribit dicẽs. Jtalię olim ſiciliam cõiunctã fuiſſe: ⁊ dũ eſſet vna tellus: mediũ ſpaciũ aut ꝑ humiditatẽ abꝛuptũ eſt aquis: aut ꝑ anguſtiã ſciſſuꝫ ⁊ inde regiũ noĩatũ: qꝛ gręce abꝛuptũ hoc noĩe nũcupat̃. Eſt autẽ artiſſimũ triũ miliũ ſpacio ſiciliã ab italia diuidẽs fabuloſis ĩfame mõſtris: q̃b⁹ hicinde ſcylla ⁊ charybdis oñdit̃. Scyllã accolę ſaxũ mari imminẽs appellãt: ſimile celebꝛatę foꝛmę ꝓcul viſentib⁹. Uñ ⁊ mõſtruoſam ſpeciẽ fabulę illi dederũt: quaſi foꝛmã hoĩs capitib⁹ ſuccĩctã caninis: qꝛ colliſi ibi fluct⁹ latrat⁹ vident̃ exꝓ̃mere. Charybdis dicta ꝙ gurgitib⁹ occultis naues abſoꝛbeat. Eſt eñi mare verricoſuꝫ: ⁊ ĩde ibi laniata naufragia ꝓfundo emergũt. Ter aũt in die erigit fluct⁹: ⁊ ter abſoꝛbꝫ. Nã accipit aq̃s vt vomat: vomit rurſus vt accipiat. Syrtes ãt ſũt harẽoſa ĩ mari loca. Syrtes aũt Saluſtius a tractu vocari dicit ꝙ oĩa ad ſe trahãt: appꝛopinquãtes vadoſo mari hęreãt. Hę aũt ad mare ęgyptiũ vicinę ſunt ⁊ pariter admiſcẽt̃. Uada v̾o ſunt ꝑ que in mari vel in fluminib⁹ homines vel aĩalia pedibus vadũt: que Uirgilius bꝛeuia appellat: gręci bꝛaica.

Ayuntamiento de Madrid

¶ D lacis ⁊ ſtangis. Cap. XIX.

SUnt aũt ⁊ q̃dã maria q̃ nõ miſcenť oceani
fluctibꝰ aut mari magno: ⁊ dicũť lacꝰ ⁊ ſta-
gna. Lacus eſt receptaculũ in quo aqua re
tineť: nec miſceť fluctibꝰ: vt lacus aſphalti:
vt lacus benacꝰ ⁊ larisꝰ: ⁊ cęteri quos gręci li
men. i. ſtagnos vocãt. Nã fontes labunť in
fluuijs: flumina in freta diſcurrunt. Lacus
ſtat ĩ loco nec ꝓfluit: ⁊ dictꝰ lacus quaſi aquę locus. Lacus
aſphalti id ẽ ⁊ mare mõtuũ vocatũ: ꝓpter ꝙ nihil gignit vi
uũ: nihil recipit ex genere viuẽtiũ. Nã neq; piſces hʒ neq;
aſſuetas aq̃s ⁊ lętas mergẽdi vſu patiť aues: ſʒ ⁊ quęcunq;
viuẽtia mergẽda tẽtaueris quacũq; arte: dimerſa ſtatiʒ re-
ſiliũt: ⁊ q̃uis vehemẽter illiſa cõfeſtiʒ excutiũť: ſʒ neq; vẽ
tis moueť: reſiſtente turbinibꝰ bitumine: quo aqua oĩs ſta
gnať: neq; nauigatõis patiẽs eſt: qꝛ oĩa vita carẽtia in ꝓfũ
dũ merguntť: nec materiã vllaʒ ſuſtinet niſi quę bitumine
illuſtrať. Lucernam accenſaʒ ferũt ſupnatare: extincto de
mergi lumine. Hoc ⁊ mare ſalinaꝝ diciť: ſiue lacꝰ aſphalti
. i. bituminis: ⁊ eſt ĩ iudea ĩter hiericho ⁊ çoaran. Lõgitudo
eius vſq; ad çoaras arabię dirigiť ſtadijs ſeptingẽtis octo
ginta. Latitudo ſtadijs centũ q̃nquaginta vſq; ad vicinia
ſodomoꝝ. Lacus tiberiadis ab oppido tiberiade vocatus:
quod quondã herodes in honorem tiberij ceſaris cõdidit.
Eſt aũt in iudea oĩbus lacis ſalubrior: ⁊ ad ſanitatẽ corpoꝝ
quodãmõ efficacior: Geneſar lacꝰ ampliſſimus ĩ iudea lon
gitudine cẽtũ quadragita extẽdiť ſtadijs: latitudine q̃dra-
ginta: diffundiť criſpantibꝰ aq̃s: aurã nõ ventis: ſʒ de ſeipſo
ſibi excreans. Unde ⁊ geneſar diciť gręco vocabulo quaſi
generãs ſibi aurã. Deniq; ꝑ diffuſiora ſpacia lacus frequẽ
tibꝰ auris ſpirãtibꝰ agitať. Uñ ⁊ purior hauſtus eiꝰ ⁊ ad po
tandũ dulcis ⁊ habiľ. Benacus lacꝰ italię ĩ venetia: de quo
fluuius naſciť mincius: q̄ lacus magnitudine ſui tẽpeſtates
imitať marinas. Lucrinꝰ ⁊ auernus lacꝰ cãpanię ſunt. Lu
crinꝰ aũt dictꝰ: qꝛ oliʒ ꝓpter copiã piſciũ vectigalia magna
ꝑſtabat. Auernꝰ aũt lacꝰ vocatꝰ ꝙ aues ibi ſupuolitare nõ
poſſint. Nã antea ſiluaꝝ denſitate ſic ambiebať: vt exalã
tes ĩde per anguſtias aquę ſulphureę fetor grauiſſimus ſu-
peruolãtes aues alitu ſuo necaret. Quã reʒ auguſtus cęſar
ĩtelligẽs deiectis ſiluis: ex peſtilẽtibus amęna reddit loca.
Lacus aũt idẽ ⁊ ſtagnũ vbi imenſa aqua cõuenit. Nam di
ctum eſt ſtagnum ab eo ꝙ illic aqua ſtet nec decurrat.

¶ De abyſſo. Cap. XX.

ABYſſus ꝓfunditas ẽ aq̃rũ ĩpenetrabiľ: ſiue ſpe
lũcę aq̃rũ latẽtiũ: de q̄bꝰ fontes ⁊ flumina ꝓce-
dũt: vel q̃ occulte ſubtereũt: vñ ⁊ abyſſus dictꝰ.
Nã oẽs aq̃s ſiue torrentes ꝑ occultas venas ad
matricẽ abyſſuʒ reuertũť. Fluctꝰ dicti ꝙ flatibꝰ fiãt. Uen
toꝝ. n. ĩpulſu agitatę aq̃ fluctuãt. Aq̃ ẽ ſtatiua ⁊ ſine motu
ęq̃lis. Unda v̈o eminẽs liquor q̄ ſemꝑ ĩ motu ẽ. Lucretiꝰ:
Aereas vndas. i. motꝰ ⁊ corpꝰ illud q̇d refluctuat. Naʒ nec
vnda ꝑ ſe aq̃ ẽ: ſʒ aq̃ in motu quodã ⁊ agitatõe: q̃ſi abeũdo
⁊ redeũdo vnda vocata. Latex ꝓp̄e liquor fontis ẽ: ⁊ dictꝰ
latex ꝙ in venis terrę lateat. Gutta eſt q̃ ſtat: ſtilla q̃ cadit:
Hinc ⁊ ſtillicidiũ: quaſi ſtilla cadẽs. Stiria enĩ gręcũ eſt. i.
gutta: ĩde fit diminutiuũ vt dicamꝰ ſtilla. Duʒ aũt ſtat aut
pẽdet de tectis vľ arboribꝰ: quaſi glutioſa gutta ẽ: duʒ ceci-
derit ſtilla ẽ. Spũa dcã ab eo ꝙ ſpuať: ſordes. n. ſũt vndaꝝ:
vñ ⁊ muſtũ: ⁊ ea q̃ coquũť ſpuma purgãť. Hic ⁊ ſputuʒ.

¶ De fluminibus. Cap. XXI.

FLuuius eſt perennis aquaꝝ decurſus: a flu
endo perpetim dictus. Proprie aũt flumen
ipſa aqua: fluuius: curſus aquę. Prius autẽ
flumen q̃ʒ fluuius. i. prior aqua q̃ʒ decurſus
Duo ſunt fluminũ genera: vnuʒ torrẽs: alte
rũ viuũ: de quo Uirgiliꝰ. Donec me flumi-
ne viuo abluero. Torrẽs eſt aqua veniens cuʒ impetu. Di
ctus aũt torrẽs: qꝛ pluuia creſcit: ſiccitate torreſcit. i. areſcit:
de quo Pacuuius. Flãmeo vapore torrens torret: cui gręci
ab hyeme nomen dederũt: nos ab eſtate: illi a tp̄e quo are
ſcit: nos a tempore quo ſiccať. Amnis fluuius ẽ nemore ac
frondibꝰ redimitꝰ: ⁊ ex ip̄a amęnitate amnis vocať. Decur
ſus ꝓprie finis curſus ſiue aquaꝝ ſit ſeu quarũlibʒ reꝝ. Ri
ui dicti ꝙ deriueť ad irrigânduʒ. i. ad ĩducẽdũ aq̃s ĩ agris.
Naʒ irrigare ĩducere ẽ. Gurges ꝓprie locꝰ altus ĩ flumine.
Puteus ẽ locꝰ defoſſus ex quo hauriť aq̃: a potatiõe dictꝰ.
Fõs caput ẽ aq̃ naſcẽtis: q̃ſi aquas fundẽs. Quidaʒ aũt flu
uioꝝ ꝓprijs ex cauſis nõia acceperũt: ex q̄bus nõnulli notã
di ſunt q̄ ĩ hiſtorijs celebres memoranť. Geon fluuiꝰ de pa
radiſo exiens atq; vniuerſam ethiopiã cingẽs vocatus hoc
nõie ꝙ incremẽto ſuę inũdatõis terrã ęgypti irriget. Ge. n.
gręce latine terrã ſignificat. Hic apud ęgyptios nilus voca
tur: ꝓpter limũ queʒ trahit q̄ efficit fęcũditatẽ. Uñ ⁊ nilus
dictus eſt q̃ſi νεα ιλυσ. Naẽ antea nilus latine melo dice
batur. Apparet autẽ in nilide lacu: de quo in meridieʒ ver
ſus excipiť ęgypto vbi aquilonis flatibꝰ repercuſſus aq̃s re
tro luctantibus intumeſcit: ⁊ inundationẽ ęgypti facit. Gan
ges fluuius quẽ phiſon ſancta ſcriptura cognominat: exiẽs
de paradiſo pergit ad indię regiões. Dictus aũt phiſon. i. ca
terua qꝛ. i. o. fluminibus magnis ſibi adiunctis: impleť ⁊ ef
ficiť vnus. Ganges aũt vocatꝰ a rege gangaro idię. Fertur
ãt nili modo exaltari ⁊ ſuper oriẽtis terras erũpere. Tigris
fluuius meſopotamię de paradiſo exurgẽs ⁊ pergens cõtra
aſſyrios: ⁊ poſt multos circuitꝰ ĩ mare mortuũ influẽs. Uo
catur autẽ hoc nomine ꝓpter velocitatẽ inſtar beſtię tigri-
dis nimia pernicitate currẽtis. Euphrates fluuiꝰ meſopota
mię: de paradiſo exurgẽs copioſiſſimꝰ gẽmis q̄ per mediaʒ
babyloniã influit: hic a frugibus vel ab vbertate nomẽ ac-
cepit. Nam hebraice euphrata fertilitas interpretať. Me
ſopotamiã etenim in q̄buſdaʒ locis ita irrigat: ſicut ⁊ nilus
alexandriã. Saluſtiꝰ aũt auctor certiſſimus aſſerit tigrin ⁊
euphraten vno fonte manare in armẽia: q̄ per diuerſa eun-
tes longius diuiduntť ſpacio medio derelicto multoꝝ mili
um: quę tñ terra quę ab ipſis ambiť meſopotamia dicitur.
Ex quo Hieronymꝰ animaduertit aliter de paradiſi flumi
nibꝰ intelligendũ. Indus fluuius oriẽtis qui rubro mari ac
cipiť. Iſta ſpes fuit medoꝝ rex antiq̄ſſimus: ex quo amnis
oriẽtis nomẽ accepit: q̄ nunc idaſpes diciť: de quo Lucanꝰ.
Qua medus idaſpes Accedunt pelago phębi ſurgentis ab
igne iam ꝓprior q̃ʒ perſis erã. Qui dũ ſit fluuiꝰ ꝑſarũ: diciť
tñ contra orientẽ decurrere. Araris fluuius germanię. De
quo Uirgilius: Aut ararim parthus bibet: aut germania ti
grim. Currit enĩ per parthiã ⁊ aſſyriã. Bactrus fluuiꝰ orien
tis a rege bactro vocatus ferť: a quo ⁊ bactriãi ⁊ vrbs eoꝝ.
Coaſpis fluuius ꝑſaꝝ vocatus eoꝝ lingua ꝙ mirã aq̃ dulce
dinem habeat: adeo vt ꝑſici reges q̃diu inter ripas ꝑſidis
fuerint ſibi ex eo pocula vendicarint. Ex hoc amne quidã
cydnũ cilicię fluuiuʒ deriuari exiſtimant. Araxis amnis ar
menię q̄ ab vno mõte cũ euphrate diuerſa ſpecie oriť: dictꝰ
ꝙ rapacitate cuncta ꝓſternat. Unde ⁊ cũ alexãder eũ trãſ
gredi vellet ponte fabricato tanta vi inundauit vt pontem
dirueret. Hic breuibus ĩteruallis ab euphratis ortu caput
tollit: ac deinde caſpiuʒ ferť in mare. Fluuius ſyrię q̄ voca
tur orontes iuxta ãthiochię muros decurrẽs: qui a ſolis or
tu oriens nõ longe ab vrbe mari condiť: quem de originis
ſuę tractu orientẽ veteres latine appellauerunt. Cuius flu
entis ex ip̄o impetu frigidioribꝰ ⁊ cephyris aſſidue ibi ſpi
rantibus tota ciuitas momentis prope omnibus refrigera
tur. Iordanis iudeę fluuius a duobus fontibus nominať:
quoꝝ alter vocať ior: alter dan. His igitur ꝓcul a ſe diſtã
tibus in vnum alueum federatis: iordanis deinceps appel
latur. Naſcitur autem ſub libano monte ⁊ diuidit iudeã ⁊

Ayuntamiento de Madrid

arabiã:qui per multos circuitꝰ iuxta hierico in mare mor/
tuum influit. Eufis caucaſeis montibꝰ fuſus cuꝫ pluribus
alijs in euxinũ ſe ꝓcipitat mare: vnde ⁊ nuncupaṫ: Cydnus
amnis ciliciȩ: a tauro monte: progrediẽs: miram aquaꝝ ha
bẽs ſuauitatẽ: ⁊ qꝛ quicqd candidũ eſt: cydnũ gentili ligua
ſyri dicũt. Unde amni huic nomẽ datum: quia tumet eſta/
te: q̃ɜdo niues ſoluũṫ: reliqs anni tẽporibꝰ tenuis eſt ⁊ getꝰ.
Ilas fluuiꝰ aſiȩ. Pactolus fluuius aſiȩ harenas aureas tra
hẽs: de quo Uirgiliꝰ. Pactoluſq; irrigat auro: quẽ pro aura
to fluore alij chriſoroã vocant. Erinus fluuiꝰ aſiȩ qui ſmyr
neos ſecat campos: ⁊ ipſe fluctibꝰ aureis ⁊ harenis plenꝰ: a
quo ⁊ ſmyrna vocata eſt. Mȩander amnis aſiȩ flexuoſus:
qui recurrẽtibꝰ ripis inter aſiam ⁊ ionã precipitaṫ in ſinuꝫ:
qui miletũ diuidit ⁊ prieneꝫ. Mȩander auteꝫ vocatꝰ ꝙ ſit
flexuoſus ⁊ nũq̃ɜ currat rectꝰ. De quo Ouidiꝰ. Quiq; recur
uatus ludit mȩander in vndis. Tanus fuit rex ſcythaꝝ pri
mus: a quo tanais ferṫ fluuius nũcupatꝰ qui ex riphȩis ſil/
uis veniẽs: dirimit europam ab aſia inter duas mundi par
tes mediꝰ currẽs atq; in pontũ fluens. Inachus achaiȩ am
nis argolicos irrigans campos: quẽ rex inachus a ſe nomi/
nauit: q exordiũ argiuȩ genti primꝰ dedit. Ibi eſt ⁊ eryman
thus ab erymantho monte dimiſſus. Padus italiȩ fluuius
a iugis alpiũ fuſus: ex tribꝰ fontibus oritur: ex quibꝰ vni vo
cabulum eſt padus: q diffuſus in modũ ſtagni amneꝫ ſinu
dirigit: a quo ⁊ padus eſt nũcupatꝰ. Hic a grȩcia eridanus
cognominatur ab eridano ſolis filio: quem phȩtontem di/
cũt q fulmine percuſſus: in eodeꝫ fluuio deiectꝰ eſt ⁊ extin/
ctus. Augetur aũt ex ortu canis liqueſcentibꝰ niuibꝰ: ⁊ cuꝫ
acceſſiõe. 30. fluminum circa Rauẽnam in adriaticũ ma/
re defertur. Tyberis italiȩ fluuiꝰ: a tyberino rege albanoꝝ
diciṫ appellatꝰ: qui in hũc fluuiũ cecidit: ⁊ de exitu ſuo no/
men dedit. Nam antea albola antiquũ nomen a colore ha
buit ꝙ niuibꝰ albus fit. Ipſe eſt aũt tybris qui ⁊ tyberis: ſed
tyberis in quotidiãɔ ſermõe: tybris ĩ verſu diciṫ. Danubiꝰ
germaniȩ fluuiꝰ vocari fertur a niuium copia quibꝰ magis
augeṫ. Iſte eſt qui in europa plus omnibus famam habet.
Idem ⁊ iſter: qꝛ dum per innumeras vadit gentes: mutat ⁊
nomen: ⁊ maiores ſibi ambiendo colligit vires. Oriṫ a ger
manicis iugibꝰ ⁊ occidentalibꝰ partibꝰ barbaroꝛũ: pergens
contra oriẽtem ſexaginta in ſe fluuios recipit: ſeptem oſtijs
in pontum influit. Rhodanꝰ galliȩ fluuiꝰ ab oppido rhodo
cognominatꝰ eſt quẽ colõi rhodioꝝ vocauerũt: qui rapido
concitꝰ curſu: tyrrheni ȩquoris freta ſcindens: non modicũ
ſȩpe nauigantiũ facit periculũ: dum inter ſe maris fluctus
⁊ amnis fluenta decertant. Rhenꝰ a rhodani ſocietate fer
tur vocatꝰ: qm̃ cum eodẽ ex vna prouincia oriṫ. Eſt aũt ger
maniȩ fluuiꝰ inter tres europȩ maximos fluuios computa
tus: q a iugo alpiũ vſq; in oceani profunda curſus ſuos diri
git. Iberꝰ amnis q quondam totꝰ hiſpãiȩ nomẽ dedit. Mi
nius fluuiꝰ galliciȩ nomen a colore pigmẽti ſumpſit: qui in
eo plurimꝰ inueniṫ. Duriꝰ a grȩcis quaſi doricus cognomi/
natꝰ. Tagum fluuiũ carthago hiſpaniȩ nuncupauit: ex qua
ortus procedit: fluuius arenis auriferis copioſus: ⁊ ob hoc
cȩteris fluuijs hiſpaniarum prȩlatus. Bethys fluuius: qui
⁊ bethycȩ prouinciȩ nomen dedit: de quo Martialis. Be/
thys oliuifera crinẽ redimite corõa: aurea qui nitidis velle
ra tingis aquis: eo ꝙ ibi lanȩ pulchro colore tinguntur Be
thys aũt dictꝰ eo ꝙ humili ſolo decurrat. Bethyn eni grȩ/
ci humile vel merſum vocãt. Quȩdã aũt flumina ĩ dilunio
ſoluta mole terraꝝ ꝓcluſa ſũt: q̃dam vero q̃ nõ erant abyſ/
ſi tũc preruptis meatibus eruperũt.

De diluuijs. Cap. XXII.

Diluuium dictum ꝙ aquarum clade omnia quȩ
inundauerit deleat. Primum diluuium extitit
ſub noe: quando hominũ ſceleribꝰ offenſus om
nipotens: toto orbe cõtecto: deletis cũctis: vnuꝫ
ſpaciũ cȩli fuit ac pelagi. Cuius hactenꝰ indiciũ videmꝰ in
lapidibꝰ quos in remotis montibus conchis ⁊ oſtreis con/
cretos: ſȩpe etiã cauatos aqs videre ſolemꝰ. Secũduꝫ dilu
uiũ fuit ĩ achaia: iacob patriarchȩ: ⁊ ogigi tẽporibꝰ: qui eleu
ſine conditor ⁊ rex fuit: nomẽq; loco ⁊ tẽpori dedit: Tertiũ
diluuiũ in theſſalia moyſi vel amphitionis temporibꝰ fuit
qui tertiꝰ poſt cecropẽ regnauit: cuiꝰ temporibus aquarum
illuuies maiorẽ partẽ populoꝝ theſſaliȩ abſumpſit: paucis
per refugia montiũ liberatis: maxime in monte parnaſo: in
cuiꝰ circuitu deucalion tunc regno potiebaṫ: qui tunc ad ſe
ratibꝰ cõfugiẽtes ſuſceptos per gemina parnaſi iuga fouit
⁊ aluit. A quo ꝓpterea genus hominũ grȩcoꝝ fabulȩ ex la
pidibꝰ reparatũ ferunt propter hominũ inſitaꝫ cordis duri
tiaꝫ: ſed ⁊ flumina cũ inſolitis aucta imbribꝰ vltra conſue/
tudinẽ vel diuturnitatẽ vel magnitudinẽ redundant mul/
taq; proſternũt ⁊ ipſa diluuiũ dicũtur. Sciendũ autem flu
mina cũ ſupra modũ creſcũt: nõ tm̃ ad preſens ĩferre dam
na: ſed etiam ⁊ aliqua ſignificare futura.

Incipit liber quartuſdecimus.

De terra. Capitulum. I.

Terra eſt in me
dia mũdi regione poſita om
nibꝰ partibus cȩli in modũ
centri eq̃li interuallo conſi
ſtẽs: q̃ ſingulari numero to
tum orbẽ ſignificat: plurali
vero ſingulas partes: cuius
nomina diuerſa dat ratio.
Naꝫ terra a ſuperiori parte
q̃ teriṫ humꝰ: ab ĩferiori vl̃
humida terra: vt ſub mari:
tellus autẽ qꝛ fructus eius
tollimus: hȩc ⁊ ops dicta: eo ꝙ opem fert frugibus. Eadem
⁊ arua ab arãdo ⁊ colendo vocata. Proprie aũt terra ad di
ſtinctionem aquȩ arida nũcupatur: ſicut ſcriptura ait. Qñ
vocauit deꝰ terram aridam. Naturalis eniꝫ proprietas ſic/
citas eſt terris. Nam vt humida ſit hoc aquarũ affinitate
ſortitur. Cuius motum alij dicunt ventum eſſe in concauis
eius qui motus eam mouet. Saluſtius. Uenti per caua ter
rȩ prȩcipitati rupti aliquot montes tumuliq; ſedere. Alij
aquam dicunt generalem in terris moueri ⁊ eas ſimul con
cutere: ſicut vas: vt diċ Lucretiꝰ. Alij σφοττοειΔΗ terraꝫ
vocant: cuiꝰ plȩrũq; latentes ruinȩ ſuperpoſita cuncta con
cutiunt. Terrȩ quoq; hiatus aut motu aquȩ inferioris fit:
aut crebris tonitruis: aut de concauis terrȩ erumpentibus
venis.

De orbe. Cap. II.

Orbis a rotunditate circuli dictꝰ: qꝛ ſicut ro
ta eſt. Unde breuis etiam rotella orbiculus
appellaṫ. Undiq; enim oceanus circũfluẽs
eius in circulo ambit fines. Diuiſus eſt autẽ
trifarie. Ex quibꝰ vna pars aſia: altera euro
pa: tertia africa quȩ ⁊ libya nũcupaṫ. Quas
tres partes orbis veteres non ȩq̃liter diuiſe
rũt. Nam aſia a meridie per orientem vſq; ad ſeptentrio/
nem peruenit: europa vero a ſeptentrione vſq; ad occiden
tem: atq; inde africa ab occidente vſq; ad meridiem. Un
de euidenter orbem dimidiuꝫ duȩ tenent europa ⁊ africa:
alium vero dimidium ſola aſia: ſed ideo iſtȩ duȩ partes fa
ctȩ ſunt: qꝛ inter vtrãq; ab oceano mare magnum ingredi
tur: quod eas interſecat. Quapropter ſi in duas partes oriẽ
tis ⁊ occidentis orbem diuidas; aſia erit in vna: in altera
vero europa ⁊ africa.

Ayuntamiento de Madrid

De aſia ⁊ partibus eius. Cap. III.

Aſia ex noīe cuiuſdaꝫ mulieris ē appellata: q̄ apud antiquos imperiuꝫ tenuit orientis. Hęc in tertia orbis parte diſpoſita: ab oriēte ortu ſolis: a meridie oceano: ab occiduo noſtro mari finit̄: a ſeptētrione meotide lacu ⁊ tanai fluuio terminat̄. Habꝫ aūt ꝓuincias multas ⁊ regiões: quaꝝ breuiter noīa ⁊ ſitus expediā: ſumpto initio a paradiſo. Paradiſus eſt locꝰ in orientis partibꝰ cōſtitutꝰ: cuius vocabulū ex gręco in latinū vertit̄ hortus. Porro hebraicę eden dicit̄: qđ in noſtra lingua delitię interpretat̄: qđ vtrūq̄ iunctū facit hortū delitiaꝝ. Eſt eniꝫ omni genere ligni ⁊ pomiferaꝝ arboꝝ conſitꝰ: habēs etiaꝫ lignū vitę. Non ibi frigus: nō ęſtas: ſed perpetua aeris tēperies. E cuiꝰ medio fons prorūpens totū nemus irrigat: diuiditurq̄ in quattuor naſcētia flumina: cuiꝰ loci poſt peccatū hominis aditꝰ intercluſus eſt. Septꝰ eſt enim vndiq̄ romphea flāma. i. muro igneo accinctꝰ: ita vt eius cū cęlo pene iungat̄ incēdiū. Cherubin quoq̄. i. angeloꝝ pſidiū arcēdis ſpiritibꝰ malis ſuper romphęę flagrātia ordinatū eſt vt homines flāmę: angelos vero malos angeli boni ſubmoueāt: ne cui carni vel ſpūi tranſgreſſiōis aditꝰ paradiſi pateat. India vocata ab indo flumine quo ex parte occidētali clauditur. Hęc a meridiāo mari porrecta vſq̄ ad ortū ſolis: ⁊ a ſeptētrione vſq̄ ad montē caucaſuꝫ peruenit: habens gentes multas ⁊ oppida: iſulā quoq̄ taprobane gemmis ⁊ elephātis refertaꝫ: cryſam ⁊ argyre auro argētoq̄ fęcūdas: vtileꝫ quoq̄ arboribus folijs nūq̄ carēteꝫ. Habet ⁊ fluuios gangen ⁊ nidan ⁊ ypanē illuſtrantes idos. Terra indię fauonij ſpū ſaluberrima ī āno bis mittit fruges: vicē hyemis ⁊ ęſtatis ethereas pati̇t. Signit autē tincti coloris hoies: elephātes igentes: monoceron beſtiā: pſitacū auē: hebenū quoqꝫ lignum: ⁊ cinnamū: ⁊ piper ⁊ calamū aromaticū. Mittit ⁊ ebur: lapides quoqꝫ precioſos: berillos chryſopaſſos ⁊ adamantē: carbunculos: liguites: margaritas: ⁊ vniones quibꝰ nobilū fęminaruꝫ ardet ambitio. Ibi ſunt ⁊ montes aurei quos adire propter dracones ⁊ gryphas: ⁊ imēſoꝝ hoium monſtra ipoſſibile eſt. Parthia ab indię finibꝰ vſqꝫ ad meſopotamiā generaliter nominat̄. Propter inuictaꝫ eni virtutē parthoꝝ ⁊ aſſyria ⁊ reliquę proximę regiones eius nomē traxerūt. Sūt eni in ea aracuſa: parthia: aſſyria: media: ⁊ perſida quę regiones inuiceꝫ ſibi coniūctę: initiū ab indo flumine ſumūt: tigri claudūtur locis montuoſis ⁊ aſperioribꝰ ſitę habentes fluuios hidaſpen ⁊ ararim. Sunt enim inter ſe finibus ſuis diſcretę: nomina a proprijs auctoribus ita trahentes aracuſa ab oppido ſuo nuncupata. Parthiaꝫ parthi ab ſcythia venientes occupauerunt: eāqꝫ ex ſuo nomine vocauerunt. Huius a meridie rubꝝ mare eſt: a ſeptētrione hyrcanum ſaltū: ab occiduo ſolis plaga media. Regna in ea decem ⁊ octo ſunt porrecta a caſpio littore vſqꝫ ad terras ſcythaꝝ. Aſſyria vocata ab aſſur filio ſem: qui eā regionē poſt diluuiū primus incoluit. Hęc ab ortu indiam: a meridie mediaꝫ tangit: ab occiduo tigrim: a ſeptentrione montē caucaſuꝫ: vbi portę caſpię ſunt. In hac regione pmꝰ inuentus eſt vſus purpurę. Indē primuꝫ criniū ⁊ corporuꝫ vnguēta venerunt: ⁊ odores quibꝰ romanoꝝ atq̄ gręcoruꝫ effluxit luxuria. Media ⁊ perſida a regibus medo ⁊ perſo cognominatę: qui eas prouincias bellādo aggreſſi ſunt. Ex quibus media ab occaſu trāſuerſa parthia regna amplectitur: a ſeptentrione armenia circundatur: ab ortu caſpios videt: a meridie perſidaꝫ. Huius terra medicaꝫ arborem gignit: quam alia regio minime parturit. Sūt aūt medię dūę maior ⁊ minor. Perſida tendēs ab ortu vſq̄ ad idos: ab occaſu rubꝝ mare habet: ab aquilone vero mediaꝫ tāgit: ab auſtro armeniaꝫ quę perſidę annectitur: quibus eſt ſuſa oppiduꝫ nobiliſſimuꝫ. In perſida primuꝫ orta eſt ars magica ad quaꝫ nemroth gigas poſt confuſioneꝫ linguaꝝ abijt: ibiq̄ perſas igneꝫ colere docuit. Naꝫ omnes in illis partibus ſolē colunt qui ipſoꝝ lingua el dicitur. Meſopotamia gręcam etymologiā poſſidet: ꝙ duobus fluuijs ambiatur. Nā ab oriente tigrim habet: ab occiduo eufraten: incipit auteꝫ a ſeptentrione inter monteꝫ tauruꝫ ⁊ caucaſuꝫ: cuius a meridie ſequitur babylōia: deinde chaldęa: nouiſſime arabia. Eodemon babylōię regiōis caput: babylon vrbs eſt: a quo nūcupata eſt: tam nobilis vt chaldęa ⁊ aſſyria ⁊ meſopotamia in eius nomen aliquando tranſierunt. Arabia appellata: id eſt ſacra. Hoc enim ſignificare interpretatur: eo ꝙ ſit regio thurifera odores creans. Hinc eā gręci eodemon: noſtri beatā nominauerunt. In cuius ſaltibus ⁊ myrrha ⁊ cinnamomuꝫ prouenit. Ibi naſcitur auis fęnix: ſardonix gemma: ⁊ hiris melocides ⁊ pedorata ibi inuēitur. Ipſa eſt ⁊ ſaba appellata a filio chus qui nuncupatus eſt ſaba. Hęc autem anguſto terrę tractu ad orientem verſus ad perſicum ſinum extenditur: cuius ſeptentrionalia chaldęa claudit: occaſuꝫ ſinus arabicus. Syriam ſyrus quidam perhibetur indigena a ſuo vocabulo nuncupaſſe. Hęc ab oriēte fluuio eufrate ab occaſu mari noſtro ⁊ ęgypto terminatur: habēs a ſeptentrione armeniam ⁊ cappadociam: a meridie ſinuꝫ arabicuꝫ. Situs eius porrectus in immenſaꝫ longitudinē: in lato anguſtior. Habet auteꝫ in ſe prouincias comagenā: phęniciam: ⁊ palęſtinaꝫ: cuius pars eſt iudęa abſqꝫ ſaracēis ⁊ nabatheis. Comagena prima prouincia ſyrię a vocabulo comage vrbis nūcupata: quę quondam ibi metropolis habebatur. Huius eſt a ſeptētriōe cappadocia: ab ortu meſopotamia: a meridie ſyria: ab occaſu mare magnū. Phenix cadmi frater de thebis ęgyptioꝝ in ſyriam profectus apud ſidonem regnauit: eāqꝫ prouinciaꝫ ex ſuo nomine phęniciā appellauit. Ipſa eſt vbi eſt tyrus ad quā Eſaias loquit̄. Habet autem ab oriente arabiam: a meridie mare rubrū. Palęſtina prouincia philiſtim vrbem metropolim habuit: q̄ nunc dicitur aſcalon: ex qua ciuitate omnis circa eaꝫ regio palęſtina eſt nuncupata. Huius ab oriente mare rubrū occurrit a meridiano latere iudęa excipitur: a ſeptentrionali plaga tyriorum finibus clauditur. ab occaſu ęgyptio limite terminatur. Iudęa regio palęſtinę: ex nomie iudę appellata ex cuius tribu reges habuit. Hęc prius chanaan dicta eſt: a filio cham. ſiue a decem chananeorum gentibus: quibus expulſis. eandem terram iudęi poſſederunt. Initium longitudinis eius a vico arſa vſqꝫ ad vicum iuliadem porrigitur in quo iudeorum pariter ac tyriorum cōmunis habitatio eſt. Latitudo autem eius a monte libani vſqꝫ ad tyberiadis lacum extendit̄. In medio autem iudęę ciuitas hieroſolyma eſt: quaſi vmbilicus regionis totius terrę: va

rianꝫ opū diues:frugibꝰ fertilis:aquis illuſtris: opima bal
ſamis. Unde ſm elemētoꝝ gratiā ęſtimauerūt iudęi eam
promiſſaꝫ patribꝰ terrā fluētes lacte ⁊ melle:cū hinc illꝰ dei
reſurrectōis ꝓrogatiuaꝫ pollicereť.Samaria regio palęſti
nę:ab oppido quodā nomē accepit:qđ vocabať ſamaria: ci
uitas quōdā regalis in iſrl:q̄ nunc ab auguſti noīe ſebaſtia
nuncupať.Hęc regio inter iudęaꝫ ⁊ galileā media iacet: in
cipiēs a vico cui nomē eſt eleas: deficiēs ī terra acrabato.
Sitꝰ eius natura cōſimilis:nec vllo differēs a iudęa. Gali/
lea regio palęſtinę vocata ꝙ gignat cādidiores hoīes q̄ꝫ pa
leſtina. Hęc aūt duplex ē:ſupior ⁊ inferior:ſibi tñ ꝯnexe: ſy
rię ⁊ phęnici adhęrētes.Terra eaꝝ opima ⁊ ferax:⁊ fructi/
bus ſatis fęcūda.Pentabolis regio in confinio arabię ⁊ pa
lęſtinę ſita:dicta a qnqꝫ ciuitatibꝰ impioꝝ q̄ cęleſti igne cō/
ſūptę ſunt:terra ampliꝰ a hieroſolymis olim vberrima:
nūc aūt deſerta atqꝫ exuſta. Naꝫ pro ſcelere incolaꝝ de cę
lo deſcēdit ignis:q regionē illā in cineres ęternos diſſoluit.
Cuius vmbra q̄daꝫ ⁊ ſpecies in fauillis ⁊ arboribꝰ ipſis ēt
adhuc videť. Naſcunť eni ibi poma virētia ſub tāta ſpecie
maturitatis:vt edēdi deſideriū gignant: ſi carpas fateſcūt
ac reſoluūť in cinerē:fumūqꝫ exalant:quaſi adhuc ardeāt.
Nabathea regio a nabaioth filio iſmahel nūcupata. Jacet
aūt inter iudeā ⁊ arabiā:⁊ ſurgēs ab eufrate in mare rubrū
porrigiť:⁊ ē pars arabię.Egyptus q̄ prius aeria dicebať: ab
ęgypto danai fratre poſtea ibi regnāte nomē accepit. Hęc
ab oriente ſyrię ac rubro mari cōiuncta:ab occaſu libyā ha
bet:a ſeptētrione mare magnū:a meridie vero introrſus re
cedit:pertēdēs vſqꝫ ad ęthiopes:regio cęli imbribus inſue
ta ⁊ pluuiaꝝ ignara. Nilus ſolus eaꝫ circūfluēs irrigat:⁊ in
undatiōe ſua fęcūdat. Unde ⁊ ferax frugibꝰ multā partem
terraꝝ frumento alit:cęteroꝝ quoqꝫ negocioꝝ adeo copio
ſa:vt impleat neceſſarijs mercibꝰ etiā orbem terraꝝ. Finis
ęgypti canopea: a canope menelai gubernatore ſepulto in
ea inſula q̄ libye ꝑncipiū:⁊ oſtiū nili facit. Seres oppidum
oriētis a quo ⁊ genus ſericū ⁊ regio nūcupata eſt. Hęc a ſcy
tico oceāo ⁊ mari caſpio ad occeanū oriētalē inflectiť:nobi
libꝰ frondibꝰ fertil:a qbꝰ vellera decerpuntur q̄ cęteraruꝫ
gentiū ſeres ad vſuꝫ veſtiū vendūt. Bactrię regioni ꝓpriꝰ
amnis bactros vocabulum dedit. Partes eius quę plenę
ſunt propaginis : iugis ambiuntur : quę aduerſę ſunt : indi
fluuij fontibus terminantur. Reliqua includit occus flu
uius. Mittit bactria fortiſſimos camelos nūqꝫ atterentes
pedes. Scythia ſicut ⁊ gotthia:a magog filio iafeth fertur
cognominata:cuiꝰ terra oliꝫ ingens fuit. Nā ab oriēti īdia:
a ſeptētrione per paludes meotides inter danubiū ⁊ ocea/
nū vſqꝫ ad germanię fines porrigebať. Poſtea vero minor
effecta a dextra orientis parte:qua oceanus ſyricꝰ tenditur
vſqꝫ ad mare caſpiū qđ ē ad occaſuꝫ:de hinc a meridie vſqꝫ
ad caucaſi iugū deducta ē:cui ſubiacet hyrcania ab occaſu
habēs pariter gētes mltas:ꝓpter terraꝝ infęcunditateꝫ la
te vagātes. Ex quibꝰ q̄daꝫ agros incolunt:q̄daꝫ portentuo
ſę ac truces:carnibꝰ humanis ⁊ eoꝝ ſanguine viuunt. Scy
thię plures terrę ſunt locupletes : inhabitabiles tñ plures.
Nā duꝫ in plęriſqꝫ locis auro ⁊ gēmis affluāt:gryphoꝝ im
manitate acceſſus hominū rarus eſt. Smaragdis aūt opti
mis hęc patria eſt. Cianeus quoqꝫ lapis ⁊ cryſtallus puriſſi
mus ſcythię eſt. Habet ⁊ flumina magna oſcorum phaſide
atqꝫ araxen. Hyrcania dicta a ſilua hyrcania:q̄ ſcythię ſub
iacet:habens ab oriente mare caſpium:a meridie armeniā:
a ſeptentrione albaniam:ab occaſu hiberiā. Eſt autē ſiluis
aſpera:copioſa immanibus feris:tigribꝰ:pantheriſqꝫ ac par
dis. De qua Uirgi. Hyrcanęqꝫ admorunt vbera tigres. Al/
bania a colore populi nuncupata : eo ꝙ albo crine naſcan
tur. Hęc ab oriente ſub mari caſpio ſurgens per ora oceani
ſeptentrionalis vſque ad meotides paludes per deſerta ⁊

inculta extenditur. Huic terrę canes ingentes ſunt : tan/
tęque ferocitatis vt tauros premant:leones perimant. Ar
menia nuncupata : ab armeno iaſonis theſſali comite:qui
amiſſo rege iaſone collecta multitudine eius quę paſſim
vagabatur armeniam cępit : ⁊ ex ſuo nomine nuncupa/
uit. Sita eſt autem inter taurum ⁊ caucaſum :a cappado
cia vſque ad caſpium mare protenſa : habens a ſepten/
trione ceraunios montes ; ex cuius collibus tigris fluui/
us naſcitur : ⁊ in cuius montibus archa poſt diluuium re/
ſediſſe perhibetur. Duplex eſt autē armenia: ſuperior ⁊ infe
rior:ſicut duę pannonię. Hiberia regio aſię eſt prope pontū
armenię iuncta. Jn hac herbę tincturę vtiles naſcuntur.
Cappadociaꝫ vrbs propria nominauit. Hęc in capite ſyrię
ſita ab oriente armeniam tangit:ab occaſu aſiaꝫ minorem:
ab aquilone mare cimmericū:⁊ themiſcirios campos quos
habuere amaçones : a meridie vero tauruꝫ montē:cui ſub
iacet cilicia ⁊ iſauria vſqꝫ ad cilicū ſinuꝫ qui ſpectat contra
inſulam cyprum. Terra eius ante alias nutrix equorum.
Halys amnis per eam fluit:qui quondā lydię regna diſiun
xit a perſis. Aſia minor ab oriente cappadocia cingitur : ab
alijs partibus vndiqꝫ mari circundatur. Nam a ſeptentrio
ne pontum euxinum habet : ab occaſu propontidem:a me/
ridie ęgyptium mare. Habet prouincias: bithyniam:phry/
giam:galatiam: lydiam:cariam:pamphiliam: ⁊ iſauriam ly
ciam : atqꝫ ciliciam. Prima aſię minoris bithynia in ponti
exordio ad ſolis orientis parteꝫ:aduerſa thracię iacet : mul
tis antea nominibus appellata. Naꝫ prius hebrytia dicta:
deinde mygdonia:mox a bithyno rege bithynia nuncupa/
ta. Jpſa eſt ⁊ maior phrygia. Nicomedia vrbs in ea eſt : vbi
hannibal fugiens veneni hauſtu animam expirauit. Gala/
tia dicta a priſcis gallorum gentibus a quibus extitit occu
pata. Naꝫ galli in auxilium a rege bithynię euocati: regnū
cum eo peracta victoria diuiſerunt ſicqꝫ deinde gręcis ad/
mixti:primum gallogręci:nunc ex antiquo gallorum nomi
ne galathę dicuntur:⁊ eorum regio gallacia nuncupatur.
Phrygia dicta a phygia cecropis filia. Hęc ⁊ dardāia a dar
dano iouis filio dicta. De quo Homerus ait. Quem primū
genuit cęleſti iuppiter arce. Hic eniꝫ profectꝰ de corintho
ciuitate primus venit in phrygiam. Eſt autem regio troa/
dis ſuperiecta ab aquilonis parte galatię:a meridiana vici
na eſt lycaonię:ab oriente lydię adhęret:ab occidente hel/
leſponto mari terminatur. Huius regio troia eſt quam ex
ſuo nomine appellauit tros troianorum rex ganymedis pa
ter. Duę ſunt autem phrygię: maior ⁊ minor. Maior phry
gia ſmyrnam habet. Minor vero ilium: lycaoniam. Cari
am herinus fluuius diſcernit a phrygia. Lydia ſedes anti
qua regum quam pactoli vnda extulit in diuitias torrenti
bus aureis. Hęc antea meonia dicebať. Quę dum pro bre
uitate duos fratres reges lydum ⁊ tyrrhenū ferre non poſ
ſet:hinc ex ſorte tyrrhenus cum ingenti multitudine profe
ctus:loca italię occupauit:⁊ tyrrheniam nominauit Lydia
autem a lydo regis fratre qui in prouincia remanſerat : co
gnominata eſt. Coniungitur autem ab occidente minori
phrygię:ab ortu ſmyrnam vrbem habet : quam melas flu
uius cingit. Cuius campos pactolus ⁊ herinus circunfluūt:
harenis aureis ditiſſimi. Jſauria ex ſitu loci perhibetur co
gnominata:ꝙ vndiqꝫ aperta auraruꝫ flatibus pateat. Me
tropolim vrbem ſeleuciam habet. Cilicia a cilice quodam
nomen traxit:quem ortum fęnice dicunt:antiquioremque
ioue fuiſſe aſſerunt. Plurima iacet campis : recipiens ab
occiduo lyciam:a meridie mare perſicum: a tergo montis
tauri iuga. Hanc cydnus amnis interſecat : matrem vr/
bium habet tarſum. Jn ea ⁊ corycus oppidum eſt. Unde
crocum plurimum ⁊ optimum venit:ſpiramine flagran/
tibus :⁊ colore pulchrius auro. Lycia nuncupata:ꝙ ab ori/

Ayuntamiento de Madrid

ente adiuncta cilicię ſit. Nam habet ab ortu ciliciam: ab occaſu ⁊ meridie mare: a ſeptentrione cariam. Ibi eſt mons chimera qui nocturnis ęſtibus ignem exhalat: ſicut in ſicilia ętna: ⁊ veſuuius in campania.

¶ De europa. Cap.IIII.

POſt aſiam ad europā ſtilū vertimus. Europa quippe agenoris regis libyę filia fuit: quā iouis ab africa raptā cretā aduexit ⁊ tertiā partē orbis ex ciꝰ noīe appellauit. Iſte autē eſt agenor libyę filiꝰ ex q̄ ⁊ libya .i. africa fertur cognominata. Unū apparet ꝑus libyam accepiſſe vocabulū. poſtea europam. Europa aūt in tertiā partez orbis diuiſa icipit a flumine tanais deſcēdens ab occaſu ꝑ ſeptētrionalē oceanū vſq; in fines hiſpanię cuiꝰ pars orientalis ⁊ meridiana a ponto conſurgens tota mari magno cōiungit: ⁊ in inſulis gadibus finit. Prima europę regio ſcythia inferior: q̄ a mę otibus paludibꝰ icipiēs iter danubiū ⁊ oceanuz ſeptētrionalē vſq; ad germaniā porrigit: q̄ terra generalr̄ propter barbaras gentes qbus inhabitatur: barbarica dicit. Huius pars prima alania eſt: quę ad mę otidas paludes ptingit. Poſt hanc dacia vbi ⁊ gothia: deinde germania vbi plurimā partē ſueui incoluerunt. Germania poſt ſcythiaz inferiorem: a danubio inter rhenū fluuiū oceanumq; concluſa cingit a ſeptētrione ⁊ occaſu oceano: ab ortu vo danubio: a meridie rheno flumine dirimit terra diues viriū: ac populis numeroſis ⁊ imanibus. Unde ⁊ propter fęcunditatez gignendoꝝ populoꝝ germania dicta eſt. Gignit aues hyrcanias: quaꝝ pēnę nocte perlucent. Uiſontas quoq; feras ⁊ vrſos atq; alces parturit. Mittit ⁊ gēmas: cryſtallū: ⁊ ſucinuz: callaicū q̄q; viridem: ⁊ ceraunū candidum. Duę ſunt aūt germanię. ſuperior iuxta ſeptētrionalem oceanū: ⁊ iferior iuxta rhenū. Prouintias aūt quas danubius a barbarico ad mediterraneum mare ſecludit: prima ē myſia a meſſiū prouentu vocata. Unde ⁊ eā veteres cereris horreū nūcupabant. Hęc aūt ab oriente oſtys danuby iungit: ab euro vero thracię: a meridie macedonię: ab occaſu iſtrię copulatur. Poſt myſiam aūt pannonia eſt. Inde noricus ager frigidus ⁊ partiꝰ fructuoſus. Poſt quē reticus ferax frugibus q excipit galliam belgicā. Thracię tyras iafeth filius veniens nomen dediſſe perhibet. Aly a ſeuitia incolaꝝ thraciaz appellatā dixerunt. Huic ab oriente propontis ⁊ vrbs cōſtantinopolis oppoſita eſt: a ſeptētrione vero iſter obtenditur: a meridie vero ęgeo mari adhęret: ab occaſu macedonia illi ſubiacet. Cuius regionē olim belloꝝ poplus maſſagetę ſarmatę ſcythę ⁊ alię plurimę nationes incoluerūt. Ampla eſt. n. ideoq; plurimas continuit gentes. Hebruz fluuiū thracia fundit: q etiaz gentes barbaroꝝ plurimas tangit. Grecia a greco rege vocata: ⁊ q cunctā eam regionē regno incoluit. Sunt aūt prouintię gręcię ſeptē: quarū prima ab occidēte dalmatia: inde epirus: inde hellas: inde theſſalia: inde macedonia: inde achaia ⁊ duę in mari creta ⁊ cyclades. Illyricus aūt generaliter omnis gręcia ē. Dalmatia: a delmi maxima eiuſdē prouintię ciuitate traxiſſe nomen exiſtimat. Adhęret autem ab oriēte macedonię: a ſeptētrione myſię: ab occaſu iſtria terminatur: a meridie vero adriatico ſinu clauditur. Epirus a pyrrho achillis filio cognomiata cuiꝰ ps chaonia quę ante moloſſia dicta eſt a moloſſo filio pyrrhi quem de andromacha habuit. Sz poſtq̄ occiſus ē pyrrhus oreſtis iſidys andromachā helenꝰ ſuſcepit. tenuitq; regnū priuigni qui ſucceſſerat patri a quo moloſſia dicta ē pars epiri: quam helenus poſtea a fratre chaone quē in venatu per ignorantiā dicit occidiſſe chaoniaz nominauit q̄ſi ad ſolatiū fratris extincti. Hellas dicta a rege helline deucalionis ⁊ pyrrhę filio: a quo ⁊ prius gręci hellines nuncupati ſunt. Ipſa eſt ⁊ attica terra atta ꝑus dicta. Nā granus quidam gręcię indigena fuit: ex cuius filia attis nomine attica terra vocata eſt. Hęc inter macedoniā ⁊ achaiam media iacet: arcadię a ſeptentrionali parte cōiuncta. Ipſa eſt ⁊ vera gręcia: vbi fuit athenas ciuitas mater liberaliuz litterarum ⁊ philoſophorum nutrix: qua nihil habuit gręcia clarius atq; nobilius. In ea eſt ⁊ marathonius campꝰ opinione quondam prelij cruentiſſimus: Helladis autez duę ſunt prouintię boetia ⁊ peloponneſus. Boetia autez dicta hac ex cauſa. Dum cadmus agenoris filius europam ſororem a ioue raptam ex pręcepto genitoris quęreret nec reperiret. patris iram formidans cōfirmato aīo elegit exiliū Nam bouis forte conſpectę ſecutus veſtigia amplexus eſt ſedē vbi illa recubauerat: ſicq; locuz de noīe bouis boetiā noīauit: vbi ⁊ thebas vrbē ꝯſtruxit in qua olim ciuilia bella detonuerunt: ⁊ vbi nati ſunt apollo ⁊ hercules maior ille thebanus. Eadem eſt aonia vocata a fonte quodam appollini ⁊ muſis conſecrato qui in eadē boetia eſt. Peloponneſus ſecunda pars helladis a pelope regnata atq; vocata Theſſalia a theſſalo rege cognomiata. quę ad meridianā plagam macedonię coniuncta eſt: cuius a tergo pieria eſt. Multa in theſſalia flumina ⁊ oppida: inter quę pręcipue theſſalonica ⁊ thebe. Ibi eſt ⁊ mons parnaſus quondaz appollini conſecratus. Theſſalia patria achillis ⁊ origo laphitharum fuit: de quibus fertur: q hi primo equos frēnis domuerint. vnde ⁊ centauri dicti ſunt. In theſſalia primum ſolidi aurei facti ſunt: domandorum quoq; equorum vſus primum repertus eſt. Macedonię in exordio ab emathio rege emathię nomen erat: ſed macedo deucalionis maternus nepos poſtq̄ ibi accepit principatum mutauit vocabulum macedoniamq; a ſuo nomine dixit. Eſt autem confinis ab oriente ęgeo mari: a meridie achaię: ab occaſu dalmatię: a ſeptentrione myſię: patria alexandri magni: ⁊ regio aureis venis argentiq; opima. Lapidem quem peanitem vocant iſta gignit. Mons olympus in ea eſt: qui excellenti vertice tantuz attollitur vt in cacumine eius nec nubes nec venti ſentiantur. Achaia ab achęo rege ⁊ vrbs ⁊ prouintia appellata. Hęc pene inſula eſt. Nam abſq; ſeptentrionali parte qua macedonię iungitur: vndiq; ſepta eſt mari. Ab oriente enim habet myrtoum mare: ab euro creticum: a meridie ionium: ab africo ⁊ occaſu caſſiopas inſulas: a ſola ſeptentrionali parte macedonię vel atticę terrę adiungitur: huius caput eſt vrbs corinthus. gręcię decus. Inachus eſt achaię fluuiꝰ. Arcadia vero ſinus achaię eſt: vt platani foliū: inter ionium ⁊ ęgęuz mare expoſita: quā arcas iouis ⁊ caliſte filius pelaſgis in ditionē redactis ex ſuo nomine arcadiaz nūcupauit. Ipſa eſt ⁊ ſicyonia a ſicyone rege: a quo ⁊ regnū ſicyonioꝝ eſt dictuz. Habet aūt arcadia fluuiū magnuz erymanthū: abeſton quoq; lapidē qui ſemel accēſus nunq̄ extinguit. Candidiſſimę ēt merulę ibi naſcunt. Pannonia ab alpibus apęninis eſt nūcupata: qbus ab italia ſecernit: regio vero fortis ⁊ ſolo lęta duobus ſatis acribus fluuys: drauo ſauoq; vallata. Coniungit aūt cuz norico ⁊ retia habens ab oriente myſiam: ab euro iſtriaz: ab africo vero alpes apęninos: ab occaſu galliā belgicaz: a ſeptētrione danuby fonte vel limitem: q germaniā galliamq; ſecernit. Iſtriā iſter amnis vocauit: q eius terrā influit. Ipſa eſt danubius. Hz aūt iſtria a ſeptētrione pannoniaz. Italia olim a gręcis populis occupata: magna gręcia appellata eſt. Deinde a regis nomine ſaturnia mox ⁊ latiuz dicta: eo q idē ſaturnus a ioue ſedibus ſuis pulſus: ibi latuerit: poſtremo ab italo ſiculoꝝ rege ibi regnante italia nūcupata eſt. Cuius ſitus longitudine amplius q̄ latitudine a circio in eurū extēdit: a meridie tyrrheno mari: ab aqlone adriatico claudit: ab occiduo alpiū iugis finit: terra oībꝰ rebꝰ pulcherrima ſoli fertilitate: pabuli vbertate gratiſſima. Hz lacus venacū: auernū atq; lucrinū: fluuios eri

Ayuntamiento de Madrid

danum ⁊ tyberim: ⁊ tepentes fontibus baias. Signit gem-
mas ſerticen ligurium ⁊ corallium: boam quoqꝫ ſerpenteꝫ
lincem feram ⁊ diomedias aues. Italia āt ⁊ hiſpania iccir
co heſperię dictę ꝙ gręci heſpero ſtella nauigent: ⁊ i italia
⁊ in hiſpania duę: ꝗ hac rōne diſcernunt̄. Aut. n. heſperiaꝫ
ſolā dicis: ⁊ ſignificas italiā. aut addis vltimā: ⁊ ſignificas
hiſpaniā: qr ī fine occidētis eſt. Tuſcia ps italię: vmbria vo
pars tuſcię. Tuſcia aūt a freq̄ntia ſacroꝝ ⁊ thuris vocata.
απο του θυειν. Umbria vo dr̄ vt hiſtorię narrant eo ꝙ tē
pore aquoſę cladis imbribꝰ ſupfuerit: ⁊ ob hoc vmbria grę
ce cognoīata. Eſt. n. in iugis apēnini montis ſita ī parte ita
lię iuxta meridiē. Hetruria ps italię dicta ꝙ eius fines ten
debāt̄ vſqꝫ ad ripā tyberis: ꝗſi ἑτερος ορος. Nā ateros
ſignificat alteros: oros finis vocatur. Romę. n. fines antea
vnā tm̄ tyberis ripā tenebāt. Alij hetruriā dictā ab hetruſ
co principe putant. Idē ⁊ tyrrhenia a tyrrheno lydij frē: ꝗ
ex ſorte cū populi parte de meonia venit ad italiā. Hęc eſt
⁊ tuſcia: ſꝫ tuſciam dicere non debemus: qr nuſq̄ꝫ legimus.
Tuſcia āt a frequentia ſacrificij ⁊ thuris dicta ē. απο του
θυειν. Illic ⁊ aruſpicia dicunt̄ eē reperta. Apulia vbi brun
duſiū: quā ⁊ olim ſecuti diomedem ducem ꝯdiderūt. Cam
pania hꝫ terras hyeme anni atqꝫ ęſtate vernātes. Sol ibi
mitis: tēperies grata: aer purus ⁊ blandus. Gallia a cando
re populi nūcupata eſt. Gala. n. gręce lac dicit̄. Montes. n.
⁊ rigor cęli ab ea parte ſolis ardorē excludūt: quo fit vt can
dor corpoꝝ nō coloretur. Hanc ab oriente alpiū iuga tuen
tur: ab occaſu oceanus includit: a meridie ꝑrupta pyrenei:
a ſeptētrione rheni fluēta atqꝫ germania. Cuius initiū bel
gica: finis aquitania eſt: regio gleba vberi ac pabuloſa: ⁊ ad
vſum aīantiū apta: fluminibꝰ quoqꝫ ⁊ fontibus irrigua ꝑ-
fuſa duobus magnis rheno ⁊ rhodano fluuijs. Belgis aūt
ciuitas eſt gallię a q̄ belgica ꝓuintia dicta ē. Ciſalpina qr ci
tra alpes. Tranſalpina. i. trāſalpes: contra ſeptētrionē. Re
tia vero ꝙ ſit iuxta rhenū. Aquitania aūt ab obliquis aqs
ligeri fluminis appellata: qr ex plurima ꝑte terminꝰ eius
eſt: eāqꝫ pene in orbe cingit. Hiſpania prius ab ibero amne
iberia nūcupata: poſtea ab hiſpalo hiſpania cognoīata eſt.
Ipſa ē ⁊ vera heſperia ab heſpero ſtella occidētali dc̄a. Si
ta eſt aūt inter africā ⁊ galliā: a ſeptētrione pyreneis mōti
bus clauſa: a reliqs partibus vndiqꝫ mari ꝯcluſa: ſalubrita
te cęli equalis: oīum fruguꝫ generibus fęcunda. gēmaruꝫ
metallorūqꝫ copijs ditiſſima. Interfluunt eā flumina ma
gna bethys: mineus: iberus ⁊ tagus auꝝ trahens vt pacto
lus: habet prouintias ſex: taraconenſem: carthaginenſeꝫ: lu
ſitaniaꝫ: galetiaꝫ: bethycā ⁊ trās freta in regione africę tin
gitanā. Duę ſunt hiſpanię: citerior quę in ſeptētrionali pla
ga a pyreneo vſqꝫ ad carthagineꝫ porrigitur: vlterior quę
in meridieꝫ a celtiberis vſqꝫ ad gaditanuꝫ fretum extendi
tur. Citerior autem ⁊ vlterior dicta: quaſi citra ⁊ vltra: ſed
citra quaſi circa terras: ⁊ vltra vel ꝙ ſit vltima: vel ꝙ non
ſit poſt hanc vlla hoc eſt alia terra.

De libya. Cap. V.

Libya dicta ꝙ inde libs flat: hoc eſt africus.
Alij aiunt epaphum iouis filiuꝫ qui mem-
phin in ęgypto ꝯdidit ex caſſiota vxore pro
creaſſe filiam libyam: quę poſtea ī africa re
gnū poſſedit. Cuius ex nomine terra libya
eſt appellata. Africā aūt nominatā quidaꝫ
inde exiſtimant: quaſi apricaꝫ ꝙ ſit aperta
cęlo vel ſole: ⁊ ſine horrore frigoris. Alij dicunt africaꝫ ap-
pellari ab vno ex poſteris abrahę de cethura. qui vocatꝰ ē
afer: de qua ſupra meminimus. Incipit aūt a finibꝰ ęgypti
ꝑgens iuxta meridiē ꝑ ęthiopiā: vſqꝫ ad atlantē montem.
A ſeptētrionali vero parte mediterraneo mari coniuncta
clauditur: ⁊ in gaditano freto finitur: habens prouintias li
byam cyrenenſeꝫ: pentapolim: tripolim: bizantium: cartha
ginem: numidiā: mauritaniā ſitifenſem: mauritaniaꝫ cęſa
rienſeꝫ: mauritaniā tingitanā: ⁊ circa ſolis ardorē ęthiopiā.
Libya cyrenenſis in parte africę prima eſt: a cyrene vrbe
metropoli: quę eſt in eius finibus: nūcupata. Huic ab oriē
te ęgyptus eſt: ab occaſu ſyrtes maiores ⁊ troglodytę: a ſep
tētrione mare libycum: a meridie ęthiopię ⁊ barbaroꝝ va
rię nationes: ⁊ ſolitudines inacceſſibiles: q̄ etiaꝫ baſiliſcos
ſerpentes creāt. Pentapolis gręca lingua a quinqꝫ vrbibꝰ
nūcupata. i. cyrene: beronice: ceutria apollonia: ptolomais:
ex quibus ptolamais ⁊ beronice a regibus nominatę ſunt.
Eſt aūt pentapolis libye cyrenenſi adiūcta: ⁊ eius finibus
deputata. Tripolitanaꝫ quoqꝫ prouintiaꝫ gręci lingua ſua
ſignāt de numero triū magnaꝝ vrbiū: ocea: tabarce: leptis
magnę: hęc habet ab oriēte ſyrtes maiores ⁊ troglodytas:
a ſeptētrione mare adriaticum: ab occaſu bizantium: a me
ridie getulos ⁊ garamantas vſqꝫ ad oceanum ęthiopicum
pertendentes. Bizacena regio ex duobus nobiliſſimis op
pidis nomen ſortita eſt: ex quibus vnum adrometus voca
tur: alterum bizantium. Hęc ſub tripoli eſt: patens paſſuuꝫ
ducenta vel amplius milia. fęcunda oleis: ⁊ glebis ita prę
pinguis vt iacta ibi ſemina incremēta pene centeſimę fru
gis renaſcantur. Zeugis vbi carthago magna: ipſa eſt ⁊ ve
ra africa inter bizantium ⁊ numidiā ſita: a ſeptētrione ma
ri ſiculo iuncta: ⁊ a meridie vſqꝫ ad getulorum regionē por
recta: cuius proxima quęqꝫ frugifera ſunt: vlteriora autem
beſtijs ⁊ ſerpentibus plena atqꝫ onagris magnis ī deſerto
vagantibus. Getulia autem africę pars mediterranea eſt.
Numidia ab incolis paſſim vagantibus ſic vocata: ꝙ nul-
lam certam haberent ſedem. Nam lingua eorum incertę
ſedes ⁊ vagę numidię dicuntur. Incipit autem a flumine
amiſiga ⁊ in zeugitanum limitem deſinit: habens ab ortu
ſyrtes minores: a ſeptētrione mare quod intendit ſardiniā
ab occaſu mauritaniam ſitifenſem: a meridie ęthiopū gen
tes regio campis prepinguis. Ubi autem ſilueſtris ē: feras
educat: vbi iugis ardua: equos ⁊ onagros ꝓcreat. Eximio
etiam marmore prędicatur: quod numidicum dicitur. Ha
bet vrbes precipuas hyppone: regium ⁊ ſuſicadam. Mau
ritania vocata a colore populorum. Gręci enim nigrū mau
ron vocant. Sicut enim gallia a candore populi: ita mauri
tania: a nigredine nomen ſortita eſt. Cuius prima prouītia
mauritania ſitifenſis eſt: quę ſitifi habuit oppidum a quo
⁊ vocabulum traxiſſe regio perhibetur. Mauritania ve-
ro cęſarienſis colonię cęſarię ciuitas fuit ⁊ nomen prouin-
tię ex ea datuꝫ. Utręqꝫ igitur ſibi coniunctę ab oriente nu
midiam habent: a ſeptētrione mare magnuꝫ: ab occaſu flu
men maluam: a meridie montem aſtrixim: qui diſcernit in
ter fęcundam terram ⁊ harenas iacentes: vſqꝫ ad oceanū.
Mauritania tingitana: a tingi metropolitana huius pro-
uintię ciuitate vocata eſt. Hęc vltima africę exurgit a mō
tibus ſeptem: habens ab oriente flumen maluam: a ſeptē-
trione fretum gaditanum: ab occiduo oceanum atlanticū:
a meridie gaulalum gentes vſqꝫ ad oceanum heſperiū per
errātes: regio gignens feras ſimias dracones ⁊ ſtrutiones.
Olim etiam ⁊ elephantis plena fuit: quos ſola nunc india
parturit. Garamantis regionis caput garama oppidū fuit
Eſt autem inter cyrenenſem ⁊ ęthiopiam: vbi eſt fons qui
friget calore diei ⁊ calet frigore noctis. Ethiopia dicta a co
lore populorum ꝙ ſolis vicinitas torret. Deniqꝫ vim ſide-
ris prodit hominum color: eſt enim ibi iugis ęſtus. Nā qc-
quid eius eſt: ſub meridiano cardine eſt. Circa occiduum
autē montuoſa eſt: harenoſa in medio: ad orientaleꝫ vero
plagam deſerta: cuius ſitus ab occiduo atlantis montis ad
orientem vſqꝫ in ęgypti fines porrigitur: a meridie oceano
a ſeptētrione nilo flumine clauditur: plurimas habēs gen
tes: diuerſo vultu ⁊ monſtruoſa ſpecie horribiles. Fera-
rum quoqꝫ ⁊ ſerpentiū referta eſt multitudine. Illic quip-

Ayuntamiento de Madrid

pe rhinocerota beſtia: ⁊ camelopardus: baſiliſcus: draco/ nes ingẽtes: ex quoꝝ cerebro gẽmę extrahunť. Hiacynth⁹ quoqꝫ ⁊ chryſopaſſus ibi repiunť. Cinnamomũ ibi colligi tur. Duę ſunt aũt ęthiopię: vna circa ſolis ortũ: altera circa occaſũ in mauritania. Extra tres aũt partes orbis: q̃rta ps transoceanũ interior eſt i meridie: q̃ ſolis ardore nobis ico gnita ẽ. in cuius finib⁹ antipodas fabuloſe inhabitare pro dunť. Proxima aũt hiſpanię mauritania eſt: deinde numi dia: inde regio carthaginenſis: poſtqꝫ getuliã accipim⁹: po/ ſtea ęthiopiã: inde loca exuſta ſolis ardoribus. Sciendũ ſa ne ꝙ q̃daꝫ ꝓuintię primũ de noie auctoris appellatę ſunt: poſtea a prouintia gẽtis nomẽ eſt factũ. Nã ab italo italia ⁊ rurſus ab italia italus ⁊ ſic vtimur ipſo noie gẽtis quõ fu it ipſum nomẽ auctoris: vñ deriuatũ eſt nomẽ ꝓuintię. Ex quo accidit ex vno hoie noiari ⁊ ciuitatẽ ⁊ regionẽ ⁊ gentẽ. Prouintię aũt ex cauſa vocabulũ acceperũt. Principatus nãqꝫ gentiũ: qui ad alios reges ꝑtinebãt: cũ in ius ſuum ro mani vincẽdo redigerẽt: procul poſitas regiones: prouitias appellauerunt. Patria aũt vocata ꝙ cõmunis ſit omniuꝫ q in ea nati ſunt. Terrã aũt ſignificari vt ꝑdiximus elemẽ tuꝫ: terras vo ſingulas partes: vt africa: italia. Eadẽ ⁊ loca. Nã loca ⁊ terre ſpacia in orbe terraꝝ multas in ſe ꝯtinẽt ꝓuintias: ſicut in corpore locus ẽ pars vna: multa i ſe conti nens membra: ſicut ⁊ dom⁹ multa i ſe cõtinẽs cubicula: ſic terrę ⁊ loca dicũtur terraꝝ ſpacia: quoꝝ ꝑtes ſũt ꝓuintię: ſicut in aſia phrygia: in gallia retia: i hiſpania bethyca. Nã aſia locus ẽ. prouintia aſie phrygia: troia regio phrygię: iliũ ciuitas troię. Itẽ regiones partes ſunt prouintiaꝝ: q̃s vul gus conuẽtus vocat: ſicut i phrygia troia ſicut i galitia can tabria aſturia. A rectoribus ãt regio nũcupata eſt: cui⁹ par/ tes territoria ſunt. Territoriũ aũt vocatũ. q̃ſi tauritorium tritũ bobus ⁊ aratro. Antiqui. n. ſulco ductor poſſeſſionum ⁊ territoriorum limites deſignabant.

¶ De inſulis. Cap. VI.

INſulę dictę ꝙ in ſalo ſint. i. in mari. Ex his quęqꝫ notiſſimę ⁊ maxime: q̃s plurimi ve/ terũ ſolerti ſtudio idagauerũt: notãde ſũt. Britannia oceani inſula iterfuſo mari toto orbe diuiſa: a vocabulo ſuę gẽtis cognomi/ nata. Hęc aduerſa galliaꝝ parte ad proſpe ctũ hiſpanię ſita ẽ. Circuitus eius q̃dragies octies. 75. milia: multa ⁊ magna flumina in ea: fontes cali/ di: metallorũ larga ⁊ varia copia: gagates lapis ibi plurim⁹ ⁊ margaritę. Thanatos inſula oceani: freto gallico a britã nia eſt varia tenuis ſeparata: frumentarijs campis ⁊ gleba vberi: Dicta aũt thanatos: a morte ſerpentiũ: quos dũ ipſa neſciat: aſportata inde terra quoquo gentiũ vecta ſit: angu es ilico ꝑimit. Tile vltima inſula oceani iter ſeptẽtrionalẽ ⁊ occidẽtẽ plagã vltra britanniã a ſole nomen habẽtes: qꝛ in ea ęſtiuũ ſolſticiũ ſol facit: ⁊ nullus vltra eã dies eſt. vñ ⁊ pigrũ ⁊ concreatũ eſt eius mare. Orchades iſulę oceani vl tra britãniã poſitę numero. 33. quaꝝ. 20. deſertę ſunt. 13. co luntur. Scotia eodẽ ⁊ hibernia: ꝓxima britannię: iſula ſpa cio terraꝝ anguſtior: ſꝫ ſitu fecũdior. Hęc ab africo i boreã porrigitur. Cui⁹ partes priores hiberiã ⁊ cantabricuꝫ ocea num intẽdunt: vñ ⁊ hibernia dicta. Scotia aũt ꝙ ab ſcoto rum gẽtibus colitur appellata. Illic nullus anguis: auis ra ra: apis nulla: adeo vt aduectos inde pulueres ſeu lapillos ſi qs alibi ſparſerit inter aluearia examina fauos deſerãt. Gades inſula i fine bethycę ꝓuintię ſita: q̃ dirimit europaꝫ ab africa: in q̃ herculis colũnę viſunť: ⁊ vnde tyrrheni ma ris faucib⁹ oceani eſtus imittiť. Eſt aũt a ꝯtinenti terra cẽ tum. 20. paſſibus diuiſa quã tyrij a rubro mari profecti oc cupantes: in lingua ſua gades. i. ſeptã noiauerunt: pro eo ꝙ circũſepta ſit mari. Naſcitur in ea arbor ſimilis palmę: cu ius gũmis infectum vitrũ ceraunũ gẽmam reddit. Fortu natarum inſulę vocabulo ſuo ſignificant oĩa ferre bona: q̃ſi fęlices ⁊ beate fructuũ vbertate. Sua. n. apte natura ꝑcio/ ſarum poma ſiluarũ parturiũt. Fortuitis vitibus iuga col lium veſtiuntur. Ad herbarum vicem meſſis ⁊ olus vulgo eſt. Unde gentilium error ⁊ ſecularium carmina poetaruꝫ propter ſoli fecunditatem. eaſdẽ eſſe paradiſũ putauerũt. Site ſunt aũt in oceano cõtra leuã mauritanie occiduo ꝓ xie ⁊ inter ſe interiecto mari diſcrete. Gorgodes iſulę ocea ni obuerſe promõtorio: quod vocatur heſperuceras. quas incoluerũt gorgones fęminę alitę pernicitate: hirſuto ⁊ aſ pero corpore: ⁊ ex his inſulę cognominatę. Diſtant auteꝫ a continenti terra bidui nauigatione. Heſperiduꝫ inſulę vo catę a ciuitate heſperide quę fuit i finib⁹ mauritanię. Sũt . n. vltra gorgodes ſitę ſub atlanteum littus in intimis ma ris finibus: in quarum hortis fingunt fabulę draconem ꝑ/ uigilem aurea mala ſeruantem. Fertur. n. ibi eſſe maris eſtuarium adeo ſinuoſis lateribus tortuoſum vt viſentib⁹ procul lapſos angueos imitetur. Cryſe ⁊ argire inſulę in in dico oceano ſitę. adeo fecundę copia metallorum vt ple riqꝫ eas auream ſuꝑficiem ⁊ argenteã habere prodiderint vnde ⁊ vocabula ſortitę ſunt. Taprobana inſula indię ſub iacens ad eurum: ex quo oceanus indicus incipit: patens i longitudine octingentiſſeptuagintaquinqꝫ milibus paſſu um: in latitudine ſexcenta vigintiquinqꝫ milia ſtadiorum: ſcinditur amni interfluo: tota margaritis repleta ⁊ gẽmis. Pars eius beſtijs ⁊ elephantis repleta eſt: parteꝫ vero ho/ mines tenent. In hac inſula dicunt in vno anno duas eſſe eſtates ⁊ duas hyemes ⁊ bis floribus vernare locum Ti/ los inſula eſt indie ferens omni tempore folia. Hucuſqꝫ oceani inſulę. Item inſulę quę ab helleſponto vſqꝫ ad ga/ des in mari magno conſtitutę ſunt. Cyprus inſula a ciuita te cypro quę in ea eſt nomen accepit: ipſa eſt ⁊ paphos ve/ neri ꝯſecrata i carpathio mari vicina auſtro famoſa quon dam diuitijs ⁊ maxime eris. Ibi enim prima huius metal li inuentio ⁊ vtilitas fuit. Creta iſula gręcię pars eſt ingẽs contra peloponeſum. Hęc primum a temperie cęli ma/ caroneſon appellata eſt: deinde creta dicta a crete quodã indigena quem aiunt vnum cretarum fuiſſe a quibus inpi ter ibi abſconditus eſt ⁊ enutritus. Eſt autem inſula gręcie inter ortum ⁊ occaſum longiſſimo tractu porrecta a ſeptẽ trione gręcię eſtibus: ab auſtro egyptijs vndis perfuſa. Fu it autem quondam centum vrbibus nobilis: vnde ⁊ heca tompolis dicta eſt. Prima etiam remis ⁊ ſagittis claruit: prima litteris iura finxit: equeſtres turmas prima docuit. Studium muſicum ab ideis dactylis in ea cęptum: capris copioſa: ceruis eget: lupos ⁊ vulpes: aliaqꝫ ferarum noxia nuſq̃ꝫ gignit: ſerpens ibi nullus: ⁊ noctua nulla: ⁊ ſi inuenia tur ſtatim emoritur. Larga eſt autem vitibus ⁊ arborib⁹. Dictamus herba in creta naſcitur ⁊ alimos quę admorſa diurnam famem prohibet. Sphalongos autem venena/ tos gignit: ⁊ lapidem qui ideus dactylus dicitur. Abydos inſula in europa ſuper helleſpontum poſita: anguſto ⁊ peri culoſo mari ſeparata. ⁊ abydos gręce dicta ꝙ ſit introit⁹ helleſponti maris: in quo xerxes pontem ex nauibus fecit ⁊ in gręciam tranſijt. Coos inſula adiacens prouintię atti cę in qua hippocrates medicus natus eſt: quę vt Uarro te ſtis eſt arte lanificij prima in ornamento fęminaruꝫ incla ruit. Cyclades inſulę antiquitus gręcię fuerunt: quas inde cyclades autumant dictas: ꝙ licet ſpacijs longioribus a de lo proiecte in orbem: tamen circa delum ſitę ſunt. Nam or bem κυκλου gręci loquuntur. Quidam vero non ꝙ i or bem digeſte ſed propter ſcopulos qui circa eandẽ ſunt di/ ctas putant cyclades. Hę in helleſponto inter egeuꝫ ⁊ ma leum mare conſtitutę circundantur etiaꝫ pelago myrtoo. Sunt autem omnes numero. 53. tenentes a ſeptentriõe in meridiem milia quingenta: ab oriente in occaſuꝫ milia du

Ayuntamiento de Madrid

centa:metropolis eaꝝ rhodus.Delos inſula: in medio cy-
cladū ſita.Et dicta delos fertur:ꝙ poſt diluuiū qđ ogigi tē
poribus notať:cū orbē multis menſibus ↄtinua nox inum
braſſet:ante oēs terras radijs ſolis illuminata ē: ſortitaq;
ex eo nomē:ꝙ pma manifeſtata ſit viſib⁹ humanis.Nam
Δελον greci manifeſtū dicunt.Ipſa eſt ⁊ ortygia:eo ꝙ pri
muʒ ibi viſe ſunt coturnices aues q̃s greci ortygias vocāt.
In hac inſula latona enixa ē apollinē ⁊ dianā.Delos aūt ⁊
ciuitas dr ⁊ inſula.Rhodos cycladū prima ab oriēte ī qua
roſe capitoliū dr eſſe inuentū duʒ ibi ciuitas condereť:ex
quo ⁊ vrbs ⁊ īſula rhodos eſt appellata. In hac vrbe ſolis
coloſſus fuit ereus.70.cubitoꝝ altitudine. Fuerunt ⁊ alij
.c.numero ī eadē inſula coloſſi minores. Tenedos vna ex
cycladibus ad ſeptētrionē ſita:ī q̃ olim ciuitas a tene quo
daʒ cōdita eſt vñ nomen vrbis illius:vel potius inſule fuit.
Nā tenes iſte īfamatus ꝙ cū nouerca ſua ↄcubuiſſet:fugi
ens in hāc inſulā:vacuā cultoribus obtinuit.Unde ⁊ tene
dos inſula dicta ē:ſic Cicero.Tenen ipſuʒ cuius ex noīe te
nedos noīatur.Carpathos vna ex cycladib⁹ a meridie po
ſita cōtra egyptū:a qua carpathiū mare appellatuʒ eſt: vo
cata pp celerē fructuū maturitateʒ.Eſt.n.inter egyptuʒ ⁊
rhodū.Ex hac inſula dicunť ⁊ carpaſie naues magne ⁊ ſpa
cioſe.Cyterea inſula vna ex cycladibus a parte occidua ſi-
ta:cuius porphyris antea nomē fuit.Cyterea āt vocata:ꝙ
ibi venus orta ſit.Icaria īſula vna de cycladibus:q̃ icareo
mari nomē dedit.Hec iter ſamū ⁊ myconiū ꝑcurrētibus
ſaxis inhoſpitalis eſt ⁊ nullis finibus portuoſa. Diciť autē
icarū cretenſem ibi naufragio iteriſſe ⁊ de exitu hoīs īpoſi
tum nomē loco.Naxos inſula a dionyſio dicta:q̃ſi diona-
xon ꝙ fertilitate vitiū vincat ceteras:eſt aūt a delo.18.mi
lia paſſuuʒ ſepata:ex q̃ olim iouis fertur aduerſus titanas
fuiſſe ꝓfectus.Melos ex numero cycladū vna oīuʒ īſula
rū rotundiſſima:vñ ⁊ nūcupata.Hiſtoria dič ex iaſone na-
tuʒ fuiſſe filomelū ⁊ plutū:ex filomelo pareantū genitū:q
de ſuo noīe paron inſulā ⁊ oppidū appellauit.p̄us autē mi
noia:deinde paros dicta:de q̃ Uirgilius:niueamq; paron.
Gignit.n.marmor cādidiſſimū:qđ pariū dicunt. Mittit ⁊
ſardiū lapidē marmoribus qdē p̄ſtantioreʒ:⁊ inter gēmas
viliſſimū.Chios īſula ſyra lingua appellať:eo ꝙ ibi maſtix
gignitur.Syri.n.maſticē chion vocant Samo īſula ē ī ma
ri egeo:vbi nata ē iuno:ex q̃ fuit ſibylla ſamia:⁊ pythago-
ras ſamius a quo philoſophie nomē inuentū eſt.In hac in
ſula reperta prius fictilia vaſa tradūť: vñ ⁊ vaſa ſamia ap
pellata ſunt.Sicilia a ſicano rege ſicania cognominata ē:
deīde a ſiculo itali fratre ſicilia.Prius āt triacria dicta pp
tria acra.i.ꝓmontoria:peloꝝ:pachynum ⁊ lilybeū.Trina
cria.n.grecū eſt:qđ latine triquadra diciť:q̃ſi ī tres q̃dras
diuiſa.Hec ab italia exiguo freto diſcreta:africū mare pro
ſpectās:terris frugifera:auro abundās:cauernis tñ ⁊ fiſtu
lis penetrabilis:ventiſq; ⁊ ſulphure plena.Unde ⁊ ibi ethne
mōtis extant īcendia:ī cuius freto ſcylla eſt ⁊ charybdis:
qbus nauigia:aut abſorbunť aut colliduntť.Fuit aūt quon
dam patria cyclopū:⁊ poſtea nutrix tyrānoꝝ frugū fertilis
ac primū terris oībus cōmiſſis ſeminibus aratro ꝓſciſſa:
Principē vrbiū ſyracuſas hʒ:fontē arethuſaʒ:⁊ alpheū flu
uiū magnoꝝ generatorē equoꝝ.In ea inſula p̄mū ē inuen
ta comedia.Achaten lapidē ipſa p̄muʒ ex achate flumine
edidit.Parturit ⁊ mare eius coraliū:gignit ⁊ ſales agrigen
tinos in igne ſolubiles crepitantes in aqs.Dis ambit⁹ ei⁹
clauditur ſtadioꝝ triū miliū.Saluſtius aūt dicit italie cō-
iunctā fuiſſe Siciliā:ſʒ mediū ſpaciū impetu maris diuiſū
⁊ p anguſtiā ſciſſum.Tapſuʒ īſula ſtadijs.10.a ſicilia remo
ta iacens ⁊ planior:vñ ⁊ nūcupata:de qua Uirgilius: Tap
ſūq; iacentē.Eolie inſule ſicilie appellate:ab eolo ippote fi
lio:quē poete finxerunt regem fuiſſe ventoꝝ: ſʒ vt Uarro
dicit:rector fuit iſtarum inſulaꝝ:⁊ q2 ex eaꝝ nebulis ⁊ fu-
mo futuros predicebat flatus ventoꝝ: ab impitis viſus ē
ventos ſua poteſtate retinuiſſe.Eedē inſule ⁊ vulcanie vo
cantur:ꝙ ⁊ ipſe ſicut etna ardeant.Sunt auteʒ nouem:ha
bentes propria noīa:quarum primā liparus quidā lipareʒ
vocauit:q eam ante colū rexit.Altera hiera vocatur:ꝙ ſit
collibus eminentiſſimis:reliquę vero.i.ſtrongyle:didyme
eriphuſa:pheſtias phenicuſa:euonymos:ericodes:phecico
des:q̃ qm̄ nocte ardent:eolie ſiue vulcanie dicunť.Ex his
q̃dam ab initio nō fuerunt:q̃dā poſtea mari edite vſq; nūc
ꝑmanent.Stoechades inſule maſſilienſiū.60.miliū ſpacio
a continenti in fronte narbonenſis prouintie qua rhoda-
nus fluuius in mare exit.Dicte autē grece ſtoechades: q̃ſi
opere in ordineʒ ſint poſite.Sardis hercule procreat⁹:cū
magna multitudine a libya profectus ſardiniam occupa-
uit ⁊ ex ſuo vocabulo inſule nomen dedit.Hec ī africo ma
ri facie veſtigij humani in orienteq; in occidente latior ꝓ
minet:ferme paribus lateribus q̃ in meridiem ⁊ ſeptētrio
nem vertunt:exquo ante cōmertium a nauigantibus gre-
corū ichnos appellata eſt.Terra patet in lōgitudine milia
cxl.ī latitudine.xl.In ea neq; ſerpens gignitur:neq; lup⁹:ſʒ
ſolifuga tm̄ animal exiguū hominibus pernitioſuʒ. Uene
num quoq; ibi non naſcitur niſi herba per ſcriptores pluri
mos ⁊ poetas memorata apiaſtro ſimilis q̃ hominibus ri-
ctus contrahit:⁊ quaſi ridentes interimit. Fontes hēt ſar
dinia calidos infirmis medelam prebentes:furibus cecita
tem:ſi ſacramento dato oculos aque eius tetigerint.Corſi
ce inſule exordium incole ligures dederunt:appellātes eā
ex nomine ducis.Nam quedam corſa nomine ligus muli
er:cum taurum ex grege quem prope littora regebat tran
ſnatare ſolitum:atq; per interualluʒ corpore aucto remeſ
re videret:cupiens ſcire incognita ſibi pabula: tauruʒ a ce
teris digredientem vſq; ad inſulam nauigio proſecuta eſt.
cuius regreſſu inſule fertilitatem cognoſcentes ligures ra
tibus ibi profecti ſunt eamq; nomine mulieris auctoris ⁊
ducis appellauerunt.Hec autem inſula grece cyrne diciť:
a cyrno herculis filio habitata.de qua.Uirgilius:cyrneas
taxos.Diuiditur autem a ſardinia.20.milium:freto cincta
liguſtici equoris ſinu ad proſpectum italie.Eſt autem mul
tis promontorijs anguloſa gignens letiſſima pabula:⁊ lapi
dem quem cacocitem greci vocāt.Ebiſſus inſula hiſpanie
dicta ꝙ a ʒomo non procul ſit:quaſi ebozos. Nam.70.ſta
dijs ab ea diſtat.Cuius terram ſerpentes fugiunt.Huic cō
traria eſt colubraria:que referta eſt anguibus.Baleares ī
ſule hiſpanie due ſūt:aphroſiades:⁊ gymneſide maior ⁊ mi
nor.Unde ⁊ eas vulgus maioricam ⁊ minoricam nūcupāt
In his primum inſulis inuēta eſt funda qua lapides emit
tuntur:vnde ⁊ baleares dicte. βαλλειν enim grece emit
tere dicitur.vnde ⁊ baliſta:quaſi miſſa:⁊ fundibulum.Uir
gilius Balearis verbera funde.

¶ De promontorijs. Cap.VII.

Commune eſt inſulis vt promineant. Inde ⁊
loca earum promontoria dicuntur:ſic Salu-
ſtius de ſardinia. In oriente latior prominet
q̃ʒ in occidente.Sigeum promontorium aſie
vbi helleſpontus aptius dilatatur.Dictū aūt
ſigeū pp herculis taciturnitateʒ: q2 ꝓhibitus
hoſpitio a laomedōte troianoꝝ rege:ſimulauit abſceſſuʒ ⁊
inde contra troiam cuʒ ſilentio venit:quod dicitur σι τη.
Maleum promontoriuʒ grece quod intrat mare ⁊ per mi
lia quinquaginta protenditur vbi vnda ita ſeua ē: vt ꝓſeq
nauigantes videatur.Hoc aūt promontoriū a maleo rege
argiuoꝝ nomen accepit.Pelorū promontoriū ſicilie reſpi
ciens aquilonem:ſm̄ Saluſtium dictuʒ a gubernatore hā
nibalis illic ſepulto.Pachynum promontorium ſicilie au
ſtrum ſpectans:ab aeris craſſitudine dictū.Naʒ παχυσ
eſt pinguis ⁊ craſſus. Auſtro enim perflatur. Lilybeum

Ayuntamiento de Madrid

pꝛomontoꝛium ſicilię:ſolis occaſũ intendens vocatum ab
eiuſdẽ noĩs ciuitate. quę ibi eſt ſita. Boꝛion pꝛomontoꝛiũ
numidię: vocatũ ita ꝙ aquilonẽ intendat. Hoc ipponere
gium poſtea dictum pꝛo eo ꝙ ſit ęquoꝛe interruptum. Cal
pis hiſpanię pꝛomontoꝛium.

¶ De montibus cęteriſqꝫ terrę vocabulis. Cap. VIII.

MOntes ſũt tumoꝛes terraꝝ altiſſimi dicti ꝙ
ſint eminẽtes. Quidaꝫ aũt ꝓpꝛys ex cauſis
vocati ſunt: ex qbꝰ notãdi ſũt q opiniõe ma
ximi celebrant̃. Mons caucaſus: ab india
vſqꝫ ad taurũ poꝛrectꝰ ꝑ gentiũ ⁊ linguarũ
varietate quoq̊ verſũ vadit: diuerſis noĩbꝰ
nuncupat̃. Ubi ãt ad oꝛientẽ in excelſioꝛeꝫ
ꝯſurgit ſublimitatẽ: ꝑꝑ nimiũ candoꝛẽ caucaſus nũcupat̃.
Nã oꝛiẽtali lingua caucaſũ ſignificat candidũ. i. niuibꝰ den
ſiſſimis candicantẽ. Uñ ⁊ eũ ſcythę q eidẽ monti iungunt̃
croacaſin vocauerũt. Caſin. n. apud eos candoꝛ ſiue nix di
citur. Mons taurꝰ a plęriſqꝫ idẽ vocat̃ q ⁊ caucaſus. Liba
nus mons phęnicũ altiſſimꝰ: cuiꝰ meminer̃t ꝓphetę: dictꝰ
a thure: qꝛ ibi colligit̃. Cuius ea ꝑs q̃ eſt ſuꝑ eũ ad oꝛiẽtaleꝫ
plagã reſpiciẽs: antilibanꝰ appellat̃. i. ꝯtra libanũ. Ararath
mõs armenię in quo archã hiſtoꝛię poſt diluuiuꝫ reſediſſe
teſtant̃. Uñ ⁊ vſqꝫ hodie ibidẽ lignoꝝ eiꝰ vident̃ veſtigia.
Acroceraunỹ mõtes ꝑꝑ altitudinẽ ⁊ fulminũ iactus voca
ti ſunt. Gręce. n. fulmen ceraunios dr̃. Sũt aũt inter arme
niã ⁊ hiberiaꝫ icipiẽtes a poꝛtis caſpys vſqꝫ ad fonteꝫ tigri
dis fluuỹ. Hyperboꝛei mõtes ſcythię dicti ꝙ ſupꝛa. i. vltra
eos flat boꝛeas. Riphęi mõtes i capite germanię ſũt a ꝑpe
tuo ventoꝝ flatu noĩati. Nam ριφη gręce ipetus ⁊ ορμη
dicit̃. Olympus mons macedonię: nimiũ
ꝑcelſus: ita vt ſub illo nubes eẽ dicant̃. De quo Uirgilius:
Nubes exceſſit olympꝰ. Dictus ãt olympus q̃ſi ololampꝰ
i. q̃ſi cęlũ. Hic mons macedoniã diuidit a thracia. Athos
mons macedonię: ⁊ ipſe altioꝛ nubibus: tãtoqꝫ ſublimis vt
in lemnũ vmbꝛa eius ꝓtẽdat: q̃ ab eo. 86. milibus ſeparat̃.
Parnaſus mons eſt theſſalię: iuxta boetiã: q gemino verti
ce eſt erectꝰ in cęlũ. Hic i duo findit̃ iuga cirrha ⁊ nyſa. vñ
⁊ nũcupatꝰ: eo ꝙ in ſingulis iugis colebant̃ appollo ⁊ liber
Hęc iuga a duobus fratribus citheron ⁊ helicon appellan
tur. Nã helicon dictus ab helicone fratre citheronis. Jtẽ
ceuraunỹ ſũt mõtes epiri. a crebꝛis dicti fulminibns. Grę
ce. n. fulmen ceraunos dr̃. Apęninus mons appellatus. q̃ſi
alpes pęnice: qꝛ hãnibal veniẽs ad italiã caſdẽ alpes aperu
it: vñ ⁊ Uirgiliꝰ: Alpes imittit aptas. Has. n. hãnibal: poſt
bella hiſpanię aceto rupit. Juuenalis: Et mõtẽ rupit aceto.
Et idẽ loca ipſa q̃ rupit: apęninę alpes vocãt̃. Mons ętna
ex igne ſulphure dictus: vñ ⁊ gehenna. Cõſtat ãt hũc ab ea
ꝑte q̃ eurus ⁊ africus flat hr̃e ſpelũcas plenas ſulphuris: ⁊
vſqꝫ ad mare deductas: q̃ ſpelũcę recipiẽtes in ſe fluctꝰ vẽ
tuꝫ creant: q agitatus ignẽ gignit ex ſulphure: vñ fit qđ vi
det̃ incendiũ. Pyrrheneus ⁊ ipſe a crebꝛis fulminũ ignibꝰ
nuncupatus. Gręce. n. ignis pyro vocat̃. Jſte ẽ q iter galliã
atqꝫ hiſpaniã: q̃ſi de induſtria munimentũ interiacet. So
lurius a ſingularitate dr̃: ꝙ oĩbus hiſpanię mõtibus ſolus
altioꝛ videat̃: ſiue ꝙ oꝛiẽte ſole ante radius eius i eo q̃ꝫ ipe
cernat̃: Calpes mons i vltimis finibus oceani: q dirimit eu
ropã ab africa: quẽ atlantis finẽ eſſe dicũt: de quo Lucanꝰ.
Heſperiã calpẽ ſũmũqꝫ ipleuit atlantem. Atlas ꝓmethei
frater fuit ⁊ rex africę: a quo aſtrologię artẽ ꝑmũ dicũt ex
cogitatã. Jdeoqꝫ dictus ẽ ſuſtinuiſſe cęlũ. Ob eruditionẽ
igit̃ eius diſciplinę ⁊ ſcientiã cęli nomẽ eius in montẽ afri
cę deriuatũ eſt: q nũc atlas cognominat̃ q ꝑꝑ altitudinem
ſuã q̃ſi cęli machinã: atqꝫ aſtra ſuſtentare videt̃. Alpes ãt
ꝓpꝛie mõtes gallię ſunt. De qbus Uirgilius. Aereas alpes
Et dicẽdo aereas: v̇bũ expꝛeſſit a v̇bo. Nã galloꝝ ligua al
pes: montes alti vocant̃. Hęc ſunt. n. q̃ italię muroꝝ exhi
bent vicẽ. Colles ſunt ꝑminentioꝛa iuga montiũ q̃ſi colla.
Juga aũt montiũ ex eo appellata ſunt: ꝙ ꝓpinqtate ſui iũ
gãt̃. Tumulus ẽ mons bꝛeuis: q̃ſi tumẽs tellus. Jtẽ tumu
lus: terra ꝯgeſta: vbi nulla memoꝛia ẽ. Ualles ſunt humi
lia loca: q̃ſi vulſa. Hinc ⁊ cõualles deꝑſſa loca terraꝝ inter
mõtes. Campus ẽ terraꝝ planities. Dictus aũt campus ꝙ
bꝛeuis ſit pedibus nec erectus vt mõtes: ſꝫ patens ⁊ ſpacio
ſuo poꝛrectus ⁊ iacẽs: vñ ⁊ gręce pedion dr̃. Sumpſit aũt
nomẽ ex gręca etymologia. Cami. n. gręce bꝛeue dicit̃. So
luꝫ ẽ omne qđ ſuſtiet: a ſoliditate dictũ. ſ. vñ ⁊ de mari Uir
gilius ait. Subtrahiturqꝫ ſolũ. Saltꝰ ſũt vaſta ⁊ ſilueſtria
loca vbi arboꝛes exiliunt in altũ. Fauces ſunt anguſtoꝝ lo
coꝝ aditus iter arduos mõtes loca anguſta ⁊ bꝛeuia: dicta
a fauciũ ſimilitudie: q̃ſi foces. Confrages loca in q̃ vndiqꝫ
vẽti curꝛunt: ac ſeſe frangũt: vt Neuius ait: Jn mõtes vbi
venti frangebãt locũ. Scabꝛa ſũt loca ſitu aſpera vñ ⁊ ſca
bies dr̃ a coꝛpoꝛis aſperitate. Luſtra obſcura latibula fera
rum ⁊ lupoꝝ cubilia ſunt: vñ ⁊ lupanaria luſtra dicunt̃ per
ꝯriũ videlicet: qꝛ parũ illuſtrãtur. Lucus ẽ locus denſis ar
boꝛibus ſeptus: ſolo lucẽ detrahens. Poteſt ⁊ a collucẽdo
crebꝛis luminibus dici: q̃ ibi ꝑꝑ religionẽ gentiliũ cultũqꝫ
fiebant. Deſerta vocata. qꝛ non ſerunt̃. ⁊ ideo q̃ſi deſerun
tur: vt ſunt loca ſiluarũ ⁊ montiũ: cõtraria vberrimaꝝ ter
raꝝ: q̃ ſunt vberrimę glebę. Deuia ſunt loca ſecreta ⁊ abdi
ta: q̃ſi extra viã. Jpſa ſunt ⁊ inuia. Jnde ⁊ auiaria ſecreta lo
ca ⁊ a via remota: aut tm̃ adibilia auibus. Uñ ẽ illđ: Jncul
ta rubent auiaria bacis. Amęna loca Uarro dicta ait: eo ꝙ
ſolum amoꝛem pręſtent: ⁊ ad ſe amanda alliciant. Uerius
Flaccus ꝙ ſine munere ſint: nec quicq̃ꝫ his officia: quaſi a
munia hoc eſt ſine fructu: vnde nullus fructus exoluitur.
Jnde etiam nihil pręſtantes immunes vocantur. Apꝛica
loca: quę ſole gaudent: quaſi ανευφρικησ. i. ſine frigoꝛe: ſi
ue ꝙ ſint aperto cęlo. Opaca vero loca: quaſi operta: cęlo
apꝛico contraria. Lubꝛicum dici conſtat locuꝫ: ab eo ꝙ ibi
quis labitur: ⁊ lubꝛicuꝫ dicitur: non quod labitur: ſꝫ i quo
labitur. Eſtiua ſunt loca vmbꝛoſa: quibus per ęſtatem vi
tant pecoꝛa ſolis ardoꝛem. Statius: Et vmbꝛoſi patuere
ęſtiua licęi. Naualia ſunt loca vbi naues fabꝛicantur. Hoc
⁊ textrinũ vocatur. Statio eſt vbi ad tempus ſtant naues
Poꝛtus vbi hyemant. Jmpoꝛtunum autem in quo nulluꝫ
eſt refugium: quaſi nullus poꝛtus. Poꝛtus auteꝫ locus eſt
ab acceſſu ventoꝛuꝫ remotus: vbi hiberna opponere ſolẽt.
Et poꝛtus dictus a depoꝛtandis commertys. Hunc vete
res a baiulandis mercibus baias vocabant. illa decliatio
ne a baia baias: vt a familia familias. Littus ẽ terra aquę
⁊ mari vicina. Et dictum littus quia fluctu eliditur: vel ꝙ
aqua alluitur. Cicero in topicis: Littus eſt aqua qua flu
ctus eludit. Circũluuium locus quem aqua circũluit. Allu
uium conſumptio riparum ex aquis. Margo eſt pars cu
iuſlibet loci: vtputa maris: vnde ⁊ nomen accepit. Mariti
ma quaſi maris intima. Oſtia ab ingreſſu ⁊ exitu fluminis
dicta in mari. Continens perpetua terra nec vllo mari di
ſcreta: quem gręci pyron vocant.

¶ De inferioꝛibus terrę. Cap. IX.

SPecus eſt foſſa ſub terra qua pꝛoſpici po
teſt. Spelea gręce: ſpelunca latine. Spira
cula appellata omnia loca peſtiferi ſpiritꝰ:
quem gręci paronia appellant: vel acherõ
tea. Etiam Uarro ſpiraculum dicit huiuſ
cemodi locum: ⁊ ſpiracula ex eo dicuntur
loca: qua terra ſpiritum edit. Hiatus pꝛę
ruptio terrę pꝛofunda: quaſi hitus. Pꝛopꝛie autem hiatus
eſt hominis oꝛis apertio tranſlata a feris: quarum auidi
oꝛis adapertione monſtratur. Pꝛofundum pꝛopꝛie quaſi
cuius poꝛro ſit fundus. Abuſiue auteꝫ pꝛofundum vel ſur
ſum vel deoꝛſum dicitur: vt mare ac terra cęlũqꝫ ꝓfundũ

Ayuntamiento de Madrid

Baratrũ nimię altitudinis nomen eſt: ⁊ dictũ baratrũ q̈ſi
vorago atra.ſ.a pfunditate. De rebus inferoꝝ pfunditas
atq; receſſus. Styx απο της στυγος .i.a triſticia dicta:
eo ꝙ triſtes faciat: vel ꝙ triſticiã gignat. Cocytus locus in
feri: de quo Job ita loqtur: dulcis fuit glareis cocyti. Cocy
tus aũt nomẽ accepit greca interp̃tatiõe: a luctu ⁊ gemitu.
Tartarꝰ vel qꝛ illic oĩa turbata ſunt. απο του ταραττειν
vel qđ veriꝰ eſt. απο της τρησεως .i.a tremore frigoris
qđ ẽ algere ⁊ rigere.ſ.qꝛ luce ſoleq; caret. Nã neq; illic va
pores ſunt: q ex ſolis luce gignunť: neq; flatꝰ: q eiuſdẽ mo
tibus ſcitanť: ſ; ppetuꝰ ſtupor. Tartarizin.n.horrere ⁊ tre
mere apud grecos legiť. Illic erit fletꝰ ⁊ ſtridor dentiũ. Ge
henna ẽ locus ignis ⁊ ſulphuris quẽ putãt ita noiatũ a val
le idolis ɔſecrata: q̃ ẽ iuxta murũ irl'; : repleta olim cadaue
ribus mortuoꝝ. Ibi.n.hebrei filios ſuos imolabant demo
nibꝰ: ⁊ appellabať locus ipſe gehennon. Futuri ĝ ſupplicij
locꝰ vbi peccatores cruciandi ſunt huiꝰ loci vocabulo deſi
gnať: Duplicẽ aũt eſſe gehennã ⁊ ignis ⁊ frigoris in Job le
gimꝰ. Inferus appellať: eo ꝙ infra ſit. Sič aũt ſm corpꝰ ſi
ponderis ſui ordinẽ teneãt inferiora ſunt oĩa grauiora: ita
ſm ſpiritũ inferiora ſunt oĩa triſtiora: vñ ⁊ in greca lingua
origo nois quo appellať inferus ex eo ꝙ nihil ſuaue ab eo
reſonare phibeť: ſič aũt cor aĩalis in medio eiꝰ eſt: ita ⁊ ifer
nus in medio terre eẽ perhibeť. Unde ⁊ in euangelio legi
mus: in corde terre. Philoſophi autẽ dicunt ꝙ inferi pro
eo dicantur: ꝙ anime hinc ibi inferantur.

¶ Incipit liber quintuſdecimus.

¶ De ciuitatibus. Cap. I.

E auctoribus
conditaꝝ vrbium plerũq;
diſſẽſio iuenif: adeo vt nec
vrbis qdẽ romę origo dili
gẽter poſſit agnoſci. Nam
Saluſtiꝰ dič. Urbẽ romã
ſicuti ego accepi cõdidere
atq; habitauere i initõ tro
iani ⁊ cũ his aborigies. Alij
dicũt ab Euandro ſm qđ
Uirgiliꝰ. Tũc rex euãdrꝰ
romanę ɔditor arcis. Alij
a romulo: vt eminus: huiꝰ
nate auſpicijs illa inclyta roma. Si igiť tantę ciuitatis cer
ta ratio non apparet: non mirũ ſi in aliaꝝ opinione dubita
tur. Unde nec hiſtoricos: nec cõmentatores varia dicẽtes:
impitię condemnare debemus: qꝛ antiquitas ipſa creauit
errorẽ. Sane quaſdam de quibus aut ſanctę ſcripturę aut
hiſtorię gentium certa; originem referunt: paucis admo
dum verbis retexere oportet. Primus añ diluuiũ cham ci
uitatẽ enoch ex noie filij ſui in india ɔdidit: quã vrbẽ ſola
multitudine ſue poſteritatis ipleuit. Primꝰ poſt diluuiu;
nemroth gigas babylonẽ vrbẽ meſopotamie fũdauit: hãc
ſemiramis regina aſſyrioꝝ ampliauit: murũq; vrbis bitu
mine ⁊ cocto latere fecit. Uocabulũ ãt ſũpſit a ɔfuſiõe: eo
ꝙ ibi ɔfuſe ſint atq; pmixte lingue edificãtiũ turrim. Hu
ius turris altitudo qnq; miliũ centũſeptuagitaq̃ttuor paſ
ſuũ fuit. Judei aſſerũt ſem filiũ Noe quẽ dicunt melchiſe
dech p̃mũ poſt diluuiũ in ſyria ɔdidiſſe vrbẽ ſalem: in qua
regnũ fuit eiuſdẽ melchiſedech. Hãc poſtea tenuerunt ie
buſei: ex qbꝰ ⁊ ſortita ẽ vocabulũ iebus: ſicq; duobꝰ noibꝰ
copulatis: iebus ⁊ ſalem: vocata ẽ hieruſalẽ: q̃ poſtea a ſalo
mone hyeroſolyma: q̈ſi hieroſalomonia dicta ẽ. Hec ⁊ cor
rupte a poetis ſolyma nuncupata ẽ: ⁊ poſtea ab helio adria
no helia vocitata eſt. In ipſa ẽ ⁊ ſyon: q̃ hebraice ſpeculatio
iterpretať: eo ꝙ i ſublimi cõſtructa ſit: ⁊ de lõge venientia
ɔtẽpletur. Irl'm ãt pacifica i noſtro ſmone trãſferť. Oppi
da aũt nobilia: q vel q̃ ɔſtituerunt. Dionyſius q ⁊ liber pa
ter: cũ indiaꝫ victor pambulaſſet: nyſam vrbẽ ex ſuo noie
iuxta indũ fluuiũ cõdidit ⁊.l.milibꝰ hoĩum impleuit. Me
dus ãt egei filiꝰ mediam ɔſtruxit: vñ ⁊ regio eiꝰ: medie no
men ſortita ẽ. Parſinopolim vrbẽ caput pſici regni perſeꝰ
ãdie filiꝰ ɔdidit: famoſiſſimã cõfertiſſimãq; opibus: a quo
⁊ pſida dicta ẽ. Hicteſifontẽ quoq; parthi apud parthiam
ɔdiderunt: in emulationẽ babylonie vrbis. Suſis oppidũ
pſide aiunt memnonis fratrẽ cõſtituiſſe. Dictũ aũt ſuſis:
ꝙ imineat ſuſe fluuio. Ibi ẽ regia cyri: lapide candido ⁊ va
rio: cũ columnis aureis: ⁊ lacunaribus gẽmiſq; diſticta. cõ
tinẽs ẽt ſimulacrũ cęli. ſtellis micãtibꝰ pſignatu;: ⁊ cętera
hũanis mẽtibꝰ incredibilia. Bactrũ oppidũ bactriani con
diderunt ex pprio amne cũ cognominantes q bactrus vo
caf. Carra ciuitas meſopotamię: trãſediſſam cõditã a par
this: vbi quondã romanꝰ ẽ cęſus exercitꝰ ⁊ craſſus dux ca
ptꝰ. Ediſſam vrbẽ meſopotamię ɔdidit nemroth filiꝰ chus
poſtq; de babylone migrauit: in q̃ ⁊ regnauit: q̃ ante iare co
gnominata ẽ. Ipſe ⁊ cõſtruxit ⁊ calãne q̃ poſtea verſo noie
a ſeleuco rege dicta ẽ ſeleucia. Philadelphiã vrbẽ arabię:
ɔdidit raphaim gens ãtiqſſima: quã interfecerũt filij loth.
Seleucus vnꝰ ex pueris alexãdri poſt mortẽ eiuſdẽ alexã
dri occupato regno oriẽtis vrbẽ in ſyria ɔdidit: eãq; ex an
tiochi patris ſui noie antiochiã nũcupauit: ⁊ ſyrie caput in
ſtituit. Ipſe quoq; laodiciã ⁊ ſeleuciã: ipſe apamiã ⁊ ediſſa;
vrbes cõſtruxit. Damaſcus vrbs ſyrię cõdita ⁊ nũcupata a
damaſco diſpẽſatoris abrahę filio. Hec antea i omni ſyria
tenuit principatũ. Necdũ.n.florebant ibi antiochia: laodi
tia ⁊ apamia: q̈s vrbes poſt alexandrũ conſtructas eſſe co
gnoſcimus. Hic eſt damaſcus quẽ abrahã futuꝝ ſibi hęre
dem dixerat: anteq; eẽt illi pmiſſus yſaac. Gazã oppidum
palęſtine ɔdiderunt euei in q̃ habitanerũt cappadoces pri
ſtinis cultoribꝰ iterfectis. Uocata ãt gaza eo ꝙ ibi camby
ſes rex pſaꝝ theſauros ſuos poſuit: cũ bellum egyptijs itu
liſſet. Perſaꝝ.n.lingua theſauꝝ gaza noiať. Philiſtim vr
be; ɔdiderũt allophili: ipſa ẽ aſcalon: de q̃ ſupius memora
uimus: nũcupata ex noie ceſloim q fuit nepos cham: ⁊ fili
us meſraim. Dor vrbs fuit quondã potẽtiſſima: ⁊ verſa vi
ce ſtratonis turris: poſtea ab herode rege iudee in honorẽ
ceſaris auguſti ceſarea nũcupata. In q̃ cornelij domꝰ: xp̃i ẽ
eccleſia: ⁊ philippi edicule: ⁊ cubiculũ q̃ttuor virginũ pphe
taꝝ. Joppe oppidũ paleſtine maritimũ ydẽ; paleſtini edi
ficauerũt: vbi ſaxũ oſtẽdiť: qđ vinculoꝝ andromade adhuc
veſtigia retinet: cuius belue forma eminentior elephantis
fuit. Hiericho a iebuſeis condita traditur: a qbus ⁊ nomẽ
traxiſſe phibetur: hanc ſubuertit ieſus: poſt qua; inſtruxit
aliã ozam de bethel ex tribu effraim. S; ⁊ hec eo tpe quo
irl'm oppugnabať a romanis pp pfidiã ciuiũ capta atq; de
ſtructa eſt: poſt quã tertia edificata ẽ vrbs que vſq; hodie
pmanet. Sichem ſamarie vrbẽ que latine ⁊ grece ſichima
vocatur: edificauit emor: appellauitq; eam noie ſichem fi
lij ſui. Ipſa eſt nunc neapolis ciuitas ſamaritanoꝝ. Bethel
vrbẽ ſamarie cõdiderunt iebuſei: que prius vocabať luza:
ſ; poſtq; dormiens ibi iacob vidit ſcalã innitentẽ celo ⁊ di
xit: vere hic domus dei ẽ ⁊ porta celi: hac ex cauſa locus no
men accepit bethel.i.domus dei. Qñ autẽ ibi ab hieroboã
vituli aurei fabricati ſunt: vocata eſt bethauen.i.domꝰ ido
li: que antea vocabatur domus dei. Bethlee; iuda ciuitas
dauid que mundi genuit ſaluatore;: a iebuſeis condita fer
tur: ⁊ vocata primu; effrata: qñ aũt ibi iacob pecora ſua pa
uit: eide; loco bethleem nomen quodam vaticinio futuri
impoſuit: quod domus panis interpretatur: propter eu; pa
nem qui ibi de celo deſcendit. Ebron ciuitas iudee q̃ quon
dam vocabatur arbe condita eſt a gigantibus ante ſeptem

ꝙ ab eis thanis vrbs egypti condereť. Ipſa eſt arbe: a nu-
mero ita vocata ꝙ ibi tres patriarche ſepulti ſunt: ⁊ quart⁹
adaꝫ. Ipſa eſt ⁊ mambre vocata: ex vno amico abrahe. Sa
mariā a qua oīs regio q̄ circa eaꝫ fuit nomē accepit: ſenna-
cherib rex aſſyrioꝝ conſtruxit: vocauitqꝫ ſamariā. i. custo
diā: qꝛ q̄n iſrl' tranſtulit medos ibi cuſtodes cōſtituit. Hāc
obſidiōe captaꝫ antiochus ſolo coequauit. Quaꝫ poſtea he
rodes a fundamētis inſtaurās: in honorē auguſti auguſtaꝫ
.i. ſebaſtiaꝫ greco ſermone vocauit. Ibi ſepulti ſunt heliſe⁹
⁊ abdias ꝓphete: ⁊ quo maior inter natos mulieꝝ non fuit
baptiſta ioānes. Tiberiadē vero herodes alius in iudea in
noīe tiberij ceſaris cōdidit. Tyrus vrbs phenicū condita a
phenicib⁹ fuit. Hec eſt ciuitas ex qua auꝝ regi ſalomōi de-
ferebať: in qua optima purpura tingiť. Unde ⁊ tyria dici
tur nobilis purpura. Phenices a rubro profecti mare: ſido
nē vrbē opulētiſſimā cōdiderūt: quā a piſciū copia ſidō ap
pellauerūt. Nā piſcē phenices ſidon vocant. Ipſi etiā tyrū
in ſyria: ipſi vticā in africa: ipponeꝫ: leptim aliaſqꝫ vrbes in
ora maritima condiderūt. Ipſi thebas in boetia duce cad
mo: ipſi poſtremo in vltima orbis tendētes vrbē in oceano
condiderūt: eāqꝫ lingua ſua gades noiauerūt. Nā mos erat
antiq̄ phenicū gentis: multis ſil' mercādi cauſa a domo pro
ficiſci: ⁊ cū incolaꝝ aīos cōmertio reꝝ his ante incognitoꝝ
ſibi cōciliaſſent: loca q̄ condendis vrbibus idonea videbā
tur capere. Ex his profecta ⁊ dido in littus africe: vrbē con
didit: ⁊ carthadā noiauit: quod phenicea lingua exp̄mit: ci
uitatē nouā mox ſermone verſo carthago eſt dicta: hanc ſci
pio deleuit. Que aūt nūc ē: poſtea a romanis ē cōdita. Car
thago autēꝫ antea byrſa: poſtea tyrus dicta eſt: deinde car
thago. Mēphin ciuitatē egypti edificauit epaphus iouis fi
lius: cuꝫ in ſecunda egypto regnaret. Hec eſt vrbs in qua
charta naſcitur: vbi etiā optimi mathematici fuerunt: Nā
hanc vrbē magicis artibus deditā priſtini vſqꝫ ad p̄ſens tē
pus veſtigia erroris oſtendunt. Thanis metropolis egypti
vbi pharao fuit: ⁊ moyſes cuncta ſigna fecit: q̄ in exodo ſcri
buntur. Hanc conſtruxiſſe perhibentur titanes. i. gigantes
⁊ ex ſuo nomine nuncupauerunt. Eliopolis vrbs egypti: q̄
latine interp̄tať: ſolis ciuitas: ſicut. 7 o. iterpretes arbitrāť
Edificata ē aūt a filijs iſrl' in qua phutifares ſacerdos fuit
cuius meminit ezechiel. Urbē alexādriā condidit alexan-
der magnus: cuius ⁊ nomē detinet. Hanc eniꝫ idē in termi
nis regionis africe ⁊ egypti conſtituit: ⁊ caput eſſe regionis
egypti iuſſit. Interiacet aūt inter egyptū ⁊ mare: quaſi clau
ſtrū importuoſa. Hec eſt vrbs egypti: poſtea verſa in alexā
driā. Thebas egyptias ꝯdidit cadm⁹: q̄ iter egyptias vrbes
numero portaꝝ nobiliores habenť: ad quas cōmercia ara
bes vndiqꝫ ſubuehunt. Hinc regio egypti thebaica dicta ē.
Thebe aūt ⁊ boetie ſunt ⁊ egyptie: vno tn̄ auctore ſunt con
dite. Ptolomais ⁊ beronice a regibus egyptijs nominate a
quibus ⁊ edificate fuerūt. Ceſareā cappadocie philippus ī
honorē ceſaris edificauit. Tarſuꝫ cilicie danaes ꝓles pſe-
us edificauit: de qua ciuitate fuit Paulus apoſtolus. Nat⁹
inquit tarſo cilicie. Quidam etiam locus indie tarſus voca
tur. Seleuciam iſaurie condidit ſeleucus: qui ⁊ antiochiā.
Ilus āt apollinis filius: in phrygia iliū condidit. Ammaço
nes epheſuꝫ in aſia conſtruxerunt. Theſeus vero ſmyrnaꝫ
ꝯſtruxit: q̄ homero poete patria extitit: ⁊ ſmyrna vocata: ꝙ
eius campos hermus fluuius ſecat. Dioſcoriā colchorū vr
beꝫ amphitus ⁊ circius aurige caſtoris ⁊ pollucis fabricaue
runt: ex eoꝝ noie eam cognominantes. Nā caſtor ⁊ pollux
grece dioſcori appellanť. Nicomedia a nicomedo rege bi
thynie edificata eſt. Bithynia condita a phenice q̄ primuꝫ
mirandina vocabať. Conſtantinopolin vrbeꝫ thracie: cōſtā
tinus ex noie ſuo inſtituit: ſolaꝫ rome meritis ⁊ potētia ade
quataꝫ. Hanc conditā p̄mū a pauſania rege ſpartanoruꝫ ⁊
vocatā biçantiū: vel qd̄ tantū pateat inter adriaticū mare
⁊ propontidē: vel ꝙ ſit receptaculum terre mariſqꝫ copijs.
Unde ⁊ eaꝫ cōſtantinus aptiſſimā condere iudicauit: vt re
ceptaculū ſibi terra mariqꝫ fieret. Unde ⁊ nūc romāi impe
rij ſedes ⁊ totius caput eſt orientis: ſicut ⁊ roma occidētis.
Epirus ciuitas thracie cōdita eſt a pyrrho ⁊ cognominata.
Athenas in hellade cecrops cōdidit ⁊ ex ſuo nomine cecro
piā nominauit. Hanc anfixion qui in grecia tertius poſt ce
cropē regnauit: minerue ſacrauit: ⁊ nomen ciuitati athenas
dedit. Nā minerua grece athenas dicitur: vnde ⁊ mineruā
greci inuentriceꝫ multaꝝ artiū aſſerunt: quia ⁊ littere ⁊ ar
tes diuerſoꝝ ſtudioꝝ ⁊ ipſa philoſophia: veluti tēplū athe
nas habuerūt. Corinthū in achaia cōdidit corithus oreſtis
filius. Hāc greci corintheā vocāt: hoc eſt adminiſtrationeꝫ
reipublice. Thebas boetie cadmus veniens a phenicibus
cōdidit: thebis egyptijs prius ab eo cōſtructis. Mycenas
lacedemonia cōdita a lacedemone ſemele filio. Sparta a
ſparto filio foronei vocata: qui fuit filius inachi. Ipſaꝫ aūt
eſſe ſpartā: quā ⁊ lacedemoniā ciuitateꝫ: atqꝫ īde lacedemo
nios ſpartanos dici. Achaia ab acheo conſtructa. Pelops q
apud argos regnauit pelopōneſum vrbē cōdidit. Cecrops
ī iſula rhodo rhodū edificauit Carpatus couꝫ. Aeos tipho
nis filius paphū. Angeus licurgi filius ſamum. Dardanus
autē cōdidit dardaniā. Theſſalonicā theſſalus greci filius
edificauit: in qua etiam regnauit. Brundiſium conſtruxe
runt greci. Brundiſium autēꝫ dcm̄ grece ꝙ brunda caput
cerui dicatur: ſic eſt. n. vt ⁊ cornua videātur: ⁊ caput ⁊ ligua
in poſitōe ipſius ciuitatis. In italia autēꝫ a iano ianiculuꝫ:
a ſaturno ſaturnia: atqꝫ latium cōditūꝫ eo ꝙ ibi fugiens la
tuiſſet cognominatum. Ab hercule ī campania pompeiaꝫ
q victor ex hiſpania pompā boum duxerat. Eneas autem
poſt excidium troie: ī eandeꝫ italiā veniens: ab vxoris noīe
lauiniā cōdidit. Aſcanius vero relicto lauinie nouerce ſue
regno albā longā edificauit. Alba autēꝫ vocata ꝓpter colo
rem ſuis: longa: qꝛ longum oppidum eſt: iuxta prolixitateꝫ
collis ī quo poſitū eſt. Ex hac etiā vrbe reges albanoruꝫ ap
pellari ceperunt. Capuā capis ſiluius rex albanoꝝ conſtru
xit appellata nomine conditoris: licet ſint q dicant a capaci
tate eam capuā dictā: ꝙ eius terra omnem vite fructuꝫ ca
piat: alij a locis campeſtribus ī quibus ſita eſt. Eſt autēꝫ ca
put vrbium campanie iter tres maximas romam carthagi
nēqꝫ numerata: ex qua ⁊ prouincia italie campania dicta
eſt. Romulus cū iterfecto apud albā amulio: auum muni
torem in regnū reſtituiſſet: in euꝫ locū vbi nūc roma eſt de
uenit: ibiqꝫ ſedes poſuit: menia cōſtruxit: vrbēqꝫ ex nomine
ſuo romā vocauit. Hāc aūt antea euāder dicitur ꝯdidiſſe:
vt eſt illud. Tūc pater euādrus romane cōditor arcis. An
cus marcus ex filia nume pompilij natus hic vrbē in exitu
tyberis cōdidit: q̄ ⁊ peregrinas merces exciperet ⁊ hoſtem
morareť: quā ab ipſo ſitu hoſtiā appellauit. Galli quidam
inteſtina diſcordia ⁊ aſſiduis diſſenſionibus ſuoꝝ ꝑmoti ſe
des nouas q̄rētes italiaꝫ ꝑfecti ſunt: ſedibuſqꝫ proprijs tu-
ſcis expulſis: mediolanū atqꝫ alias vrbes condiderūt. Uo
catuꝫ aūt mediolanū ab eo ꝙ ibi ſus mediolanea ꝑhibeť
inuēta. Hiſtorijs placet a meſapo greco: meſapie dataꝫ ori
ginē: verſa poſtmodū ī nomē calabrie quam ī exordio eno
tri frater peucecius peuceciaꝫ noiauerat. Manto tireſie fi
lia poſt iteritū thebanoꝝ diciť delata ī italiam mantuā cō
didiſſe. Eſt aūt ī venetia: q̄ gallia ciſalpina dicitur. Et dicta
mantua ꝙ manes tueať. Partenopia a partenope virgine
quadam illic ſepulta appellata: quod oppidum poſtea au
guſtus neapolim eſſe maluit. A promontorio leucaten: in
quo actis apollinis templū fuit: bellū auguſtus cōtra anto
niuꝫ geſſit. Quo victo vrbē ī actiaco ſinu cōdidit: quā a vi
ctoria nicopolim appellauit. Palantus partheniorūꝫ dux
parthenios conſtituit. Taras neptuni filius fuit: a quo ta
rentum ciuitas ⁊ condita ⁊ appellata eſt. Cuꝫ Cyrus ma-

Ayuntamiento de Madrid

ritimas vꝛbes grecię occuparet: ⁊ focenſes ab eo expugna/
ti oībus anguſtijs pꝛemerenť: iurauerunt vt ꝓfugerent q̃ꝫ
lōgiſſime ab imperio pſaꝝ vbi nec nomē qdem eoꝝ audi/
rēt: atqꝫ ita in vltimos gallię ſinus nauibꝰ ꝓfecti armiſqꝫ ſe
aduerſus gallicā feritatē tuētes: maſſyliaꝫ cōdiderunt: ⁊ ex
noīe ducis nūcuparūt. Hos Uarro triligues dicit: ꝙ ⁊ grę
ce loquanť ⁊ latīe ⁊ gallice. Narbonaꝫ ⁊ arelatū: ⁊ pictauis
coloni ꝓpꝛij condiderūt. Burdegalim appellatū ferūt: ꝙ
burgos gallos p̃muꝫ colonos habuerit quibus antea culto
ribus adimpleta eſt. Terraconā in hiſpania ſcipiones con
ſtruxerūt: iō caput eſt terraconenſis pꝛouincię. Cęſaraugu/
ſta terraconēſis hiſpanię oppidū a cęſare auguſto: ⁊ ſituꝫ ⁊
noīatū: loci amęnitate ⁊ delitijs p̄ſtantiꝰ ciuitatibus hiſpa
nię cūctis atqꝫ illuſtriꝰ floꝛēs ſanctoꝝ martyꝝ ſepulturis.
Afri ſub hānibale maritima hiſpanię occupantes: carthagi
nem ſpartariā cōſtruxerunt: q̄ mox a romanis capta ⁊ colo
nia facta: nomē etiā ꝓuincię dedit. Nūc aūt a gotthis ſub/
uerſa atqꝫ in deſolationē redacta ē. Saguntū gręci ex inſu/
la çacyntho ꝓfecti in hiſpaniā condiderūt: quaꝫ afri poſtea
bello impetitaꝫ deleuerūt. Emeritā cęſar auguſtus ędifica
uit: poſt quaꝫ luſitaniā: ⁊ quaſdam oceani inſulas cepit: dās
ei nomē ab eo ꝙ ibi milites veteranos cōſtituiſſꝫ. Nā eme
riti dicūť veterani: ſolutiqꝫ militia. Ulyxbona ab vlyxe eſt
condita ⁊ nuncupata: quo loco ſicut hiſtoꝛiographi dicunt
cęluꝫ a terra: ⁊ maria diſiunguntur a terris. Hiſpaliꝫ cęſar
iulius cōdidit: quam ex ſuo noīe ⁊ romę vꝛbis vocabulo iu
liam romulā nūcupauit. Hiſpal' aūt a ſitu cognominata ē:
eo ꝙ ī ſolo paluſtri ſuffixis ꝓfundo palis locata ſit: ne lubꝛi
co atqꝫ īſtabili fundamēto caderet. Gades oppidū a pęnis
conditum: qui etiam ⁊ carthaginem ſpartariā condiderūt.
Septē oppidū a montibus. 7. qꝛ ſimilitudine fratres voca
ti: gaditano iminēt freto. Tingis ciuitatis ⁊ lixis ciuitatis
anteus auctoꝛ ē: quē hercules ferť lucte certamine ſupera/
tū interfeciſſe. Lix aūt a lixo flumine mauritanię nūcupa
ta: vbi antea regia fuit: ⁊ ſala ꝙ īmineat ſale flumini. Cęſa
ream mauritanie oppidū iuba rex mauroꝝ in honoꝛem cę
ſaris auguſti ꝯdidit: quaꝫ ex eius nomine cęſareaꝫ appella/
uit: ſicut herodes aliaꝫ cęſareaꝫ in palęſtina q̄ nūc vꝛbs eſt
clariſſima. Icoſiū cęſariēſis mauritanię oppidū hercule il
luc tranſeunte: viginti a comitatu eius diſcedētes conſtru
xerunt. Hanc ne quis impoſito a ſe noīe pꝛiuatim gloꝛiare
tur: de cōdentiuꝫ numero vꝛbi icoſiū nomen eſt datū. Cyre
ne regina fuit libyę: q̄ ex ſuo nomine ciuitatem cyreneꝫ cō
didit: ex q̄ ⁊ lybiā cyrenenſeꝫ vocauit.

De ędificijs publicis. Cap. II.

Ciuitas eſt hoīuꝫ mltitudo: ſocietatis vinculo
adunata: dicta a ciuibus: id eſt ab ipis incolis
vꝛbis pꝛo eo ꝙ plurimoꝝ cōciſcat ⁊ cōtineat
vitas. Nam vꝛbs ipſa męnia ſunt: ciuitas aūt
nō ſaxa ſed habitatoꝛes vocanť. Tres aūt ſūt
ſocietates: familiarū: vꝛbiū: gentiū. Urbs vo
cata ab oꝛbe: ꝙ antiq̄ ciuitates in oꝛbe fiebāt: vel ab vrbo
parte aratri quo muri deſignabantur: vnde eſt illud. Opta
uitqꝫ locū regno ⁊ cōcludere ſulco. Locus enim futurę ciui
tatis ſulco deſignabať: id eſt aratro. Cato. Qui vꝛbem inqt
nouaꝫ ꝯdidit: tauro ⁊ vacca aret: vbi arauerit muꝝ faciat:
vbi poꝛtaꝫ vult eē aratrū ſuſtollat ⁊ poꝛtet: ⁊ poꝛtaꝫ vocet.
Ideo aūt vꝛbs aratro circūdabatur diſpari ſexu iuuenco/
rū: propter cōmixtionē familiaꝝ: ⁊ imaginē ſerētis: fructū/
qꝫ reddētis. Urbs āt aratro ꝯdiť: aratro vertiť. Uñ Hoꝛa/
tiꝰ. Imp̄meretqꝫ muris hoſtile aratrū. Oppidū qdā ab op
poſitiōe muroꝝ dixerunt: alij ab opibꝰ recondendis: eo ꝙ
ſit munitū: alij ꝙ ſibi in eo cōuentus habitantiū opem det
mutuam cōtra hoſtem. Nā pꝛimuꝫ homines tanq̄ꝫ nudi ⁊
inermes: nec contra bella hęc p̄ſidia habebant: nec recepta
cula frigoꝛis ⁊ caloꝛis: nec ipſi iter ſe hoīes ab hoībus ſatis
erant tuti. Tandē naturali ſolertia ſpelūcis ſilueſtribuſqꝫ
tegumentis tuguria ſibi ⁊ caſa virgultis arundinibuſqꝫ cō
texuerunt: quo eſſet vita tutioꝛ: ne his q nocere poſſent adi
tus eſſet. Hęc ē oꝛigo oppidoꝝ q̄ ꝙ opeꝫ darent iccirco op
pida noīata dixerūt. Oppidū aūt magnitudine ⁊ męnibus
diſcrepare a vico ⁊ caſtello ⁊ pago. Ciuitates autē: aut colo
nię: aut municipia: aut vici: aut caſtella: aut pagi appellanť.
Ciuitas pꝛopꝛie diciť quā nō aduenę ſed in eodeꝫ nati ſolo
condiderūt. Ideoqꝫ vꝛbes a ꝓpꝛijs ciuibꝰ cōditę ciuitates
nō colonię nūcupanť. Colonia vero eſt q̄ defectu indigena
rū nouis cultoꝛibꝰ adimpleť: vñ ⁊ colonia a cultu agri ē di/
cta. Municipiū eſt quo manēte ſtatu ciuitatis ius aliquod
minoꝛis aut maioꝛis officij a p̄ncipe impetratur. Dictū aūt
municipiū a munijs: id eſt officijs: ꝙ tm̄ munia: id eſt tribu
ta debita: vl' munera reddāt. Naꝫ liberales ⁊ famoſiſſimę
cauſę ⁊ q̄ ex p̄ncipe pꝛoficiſcūť ibi nō aguntur. Hęc eniꝫ ad
dignitatē ciuitatū pertinēt. Uici ⁊ caſtella ⁊ pagi ſūt q̄ nul/
la dignitate ciuitatis oꝛnātur: ſꝫ vulgari hoīuꝫ cōuentu īco
luntur: ⁊ ꝓpter paruitatē ſui: maioꝛibꝰ ciuitatibus attribu/
untur. Uicus aūt dictus a vicinis tm̄ habitationibus: vl' ꝙ
vias habeat tm̄ ſine muris. Eſt aūt ſine munitione muroꝝ
licꝫ ⁊ vici dicanť ipſę habitationes vꝛbis. Dictus aūt vicus
eo ꝙ ſit vice ciuitatis: vl' ꝙ vias habeat tm̄ ſine muris. Ca
ſtrū antiqui dicebāt oppidū loco altiſſimo ſitū: quaſi caſaꝫ
altā: cuiꝰ pluralis numerus caſtra: diminutiuū aūt caſtellū
eſt: ſiue ꝙ caſtrabať licētia inibi habitantiū: ne paſſiꝫ vaga
hoſti pateret. Pagi ſunt apta ędificijs loca iter agros habi
tantibus. Hęc ⁊ conciliabula dicta a cōuētu ⁊ ſocietate mľ
toꝛū in vnū. Competa ſunt vbi vſus eſt conuentus fieri ru/
ſticoꝝ: ⁊ dicta competa ꝙ loca multa in agris eodē compe
tāt: ⁊ quo cōuenitur a ruſticis. Suburbana ſunt circūiecta
ciuitatis ędificia: quaſi ſub vꝛbe. Męnia ſunt muri ciuita
tis: dicti ab eo ꝙ muniāt ciuitatē: quaſi munimēta ciuitatis
.i. tutamenta. Muniū aūt dcm̄ quaſi manufactū: ſic ⁊ mu
ri a munitōe dicti: quaſi muniri: eo ꝙ muniāt ⁊ tueanť inte
rioꝛa vꝛbis. Męnia aūt duplicē habēt ſignificationē. Naꝫ
interdū męnia abuſiue dici ſolent oīa ędificia publica ciui
tatis: vt diuidimus muros ⁊ męnia pandimus vꝛbis. Pꝛo
pꝛie aūt męnia ſunt tm̄ muri. Murus autem turribus pro
pugnaculiſqꝫ oꝛnatur. Turres vocatę ꝙ teretes ſint ⁊ lōgę
Teres enim eſt aliquid rotundū cuꝫ pꝛoceritate: vt colum
na. Nam ⁊ q̄ꝫuis quadratę aut latę cōſtruātur: pꝛocul tamē
vidētibus rotūdę exiſtimātur. ideo qꝛ omne cuiuſqꝫ angu
li ſimulacꝝ per longū aeris ſpaciū euaneſcit atqꝫ cōſumiť:
⁊ rotūdū videť. Pꝛopugnacula pinne muroꝛuꝫ ſunt dicta:
qꝛ ex his pꝛopugnatur. Pꝛomurale vero: eo ꝙ ſit pꝛo muni
tione muri. Eſt enim murus pꝛoximus ante murum. Poꝛ
ta diciť: qꝛ p̄t ipoꝛtari vl' expoꝛtari aliqd. Pꝛopꝛie āt poꝛta
aut vꝛbis aut caſtroꝛum vocať: ſicut ſuperius dictū eſt. Ui
cus vt prędictum eſt: ipſę habitatiōes vꝛbis ſunt: vnde ⁊ vi
cini dicti. Uię ipſa ſpacia anguſta quę inter vicos ſunt. Pla
tęę perpetuę ac latioꝛes ciuitatū vię ſunt: iuxta ꝓpꝛietatem
linguę gręcę a latitudine nuncupatę. Platos enim gręci la
tum dicunt. Quintāę pars platęę quinta eſt: qua carpentū
pꝛogredi poteſt. Cloacę dictę ꝙ his percolātur aquę. Has
pꝛimum romę feciſſe dicunt tarquiniū pꝛiſcū: vt quotiens
pluuiaruꝫ inundatio exiſteret: per eas aquę extra ciuitateꝫ
emitterētur: ne maximis perpetuiſqꝫ tēpeſtatibꝰ planitieꝫ
vel fundamenta vꝛbiū ſtrages aquaꝝ ſubuerterēt. Imbu
li: vel quia ſubuolumina ſunt: vel quia ſub his ambulant.
Sunt enim poꝛticus hincinde platearum. Foꝛus eſt exer
cendarum litium locus: a fando dictus: ſiue a foꝛoneo rege
qui pꝛimus grecis leges dedit. Hęc loca ⁊ ꝓſtra vocanť:
ideo ꝙ ex bello punico captis nauibus carthaginenſiū ro/
ſtra ablata ſunt: ⁊ ī foꝛo romano p̄fixa vt eſſet huiꝰ inſigne
victoꝛię. Curia dť eo ꝙ ibi cura per ſenatū de cūctis admi/

Ayuntamiento de Madrid

niſtrer. Pretoriū: eo ꝙ ibi ꝓtoꝛ ſedeat ad diſcutiēdū. Gymnaſiū generaľ eſt exercitioꝝ locus. Tñ apud athenas locꝰ erat vbi diſcebat̃ philoſophia ⁊ ſapiētię exercebat̃ ſtudiū. Nam gymnaſiuʒ grȩce vocat̃ qđ latine exrcitiū dicit̃: hoc eſt meditatio. Sed ⁊ balnea ⁊ loca curſoꝝ ⁊ athletaꝝ gymnaſia ſunt: eo ꝙ illic omnes in ſuę artis ſtudia exercitent̃. Capitoliū rome vocatū: eo ꝙ fuerit romanę vrbis ⁊ religionis caput ſummū. Aliȷ aiūt cū tarquinius priſcus capitoliȷ fundamenta romę aperiret in loco fundamenti caput hominis litteris tuſcis notatū inuenit: ⁊ ꝓinde capitoliuʒ appellauit. Arces ſunt partes vrbis excelſę atqꝫ munitę. Naʒ q̃cunqꝫ tutiſſima vrbium ſunt: ab arcendo hoſteʒ arces vocant̃. Unde ⁊ arcus ⁊ arca. Circum romani dictum putant a circuitu equoꝝ: eo ꝙ ibi circū metas equi currant. Theatrū āt a ſpectaclo noīatū απο του θεασθαι, ꝙ ī eo populus ſtās deſuper atqꝫ ſpectans ludos ſcęnicos cōtēplaret̃. Amphiteatrū vero vocatū ꝙ ex duobꝰ ſit theatris compoſitū. Nā amphiteatrū rotundū eſt: theatrū vero ex medio amphiteatri eſt ſemicirculi figuraʒ habens. Labyrinthus eſt perplexis parietibus ędificium: qualis eſt apud cretaʒ a dedalo factus: vbi fuit minotaurus incluſus: in quo ſi quis introierit ſine glomere lini: exitum inuenire non valet. Cuiꝰ ędificiȷ talis eſt ſitus: vt aperientibus foꝛes: tonitruū intus terribile audiat̃. Deſcendit̃ centenis vltra gradibus: intus ſimulacra: ⁊ monſtrificę effigies: in partes diuerſas tranſitus inumeri per tenebras: ⁊ cętera ad terroꝛē ingrediētiuʒ facta: ita vt de tenebris eius ad luceʒ venire impoſſibile videat̃. Quattuoꝛ ſunt aūt labyrinthi: primus ęgyptius: ſecūdus creticus: tertius in lemno: quartus in italia: omnes ita cōſtructi vt diſſoluere eos nec vlla ſęcula quidem poſſunt. Pharuʒ turris eſt maxima: quā grȩci ⁊ latini commune ex ipſius rei vſu pharꝝ appellauerūt: eo ꝙ flāmaꝝ indicio longe videat̃ a nauigantibus: qualē ptolemeus iuxta alexandriā cōſtruxiſſe octingentis talentis tradit̃. Uſus eius eſt nocturno nauium curſui ignes oſtendere: ad pronunciāda vada poꝛtuſqꝫ ⁊ introitus: ne decepti tenebris nauigantes in ſcopulos incidant. Nam alexandria fallacibus vadis inſidioſos acceſſus habet. Hinc igitur in poꝛtubus machinas ad pręlucendi miniſteriū fabricatas pharos dicunt. Nam phos lux ē: oꝛos viſio dicit̃. Unde ⁊ lucifer grȩce phoſphoros appellat̃. Cochleę ſunt altę ⁊ rotundę turres: ⁊ dictę co cleę quaſi cycleę ꝙ in eis tāqꝫ per circulū oꝛbēqꝫ conſcēdatur: qualis eſt romę .i75. pedibus. Thermę appellatę ꝙ caleant. Grȩci enim thermon caloꝛem vocant. Balneis vero nomen inditum a lauatione mȩroꝛis. Nam grȩci balanion dixerunt ꝙ anxietatem animi tollat. Hȩc ⁊ gymnaſia dicūtur: q̄ꝛ ibi athletę vncto coꝛpoꝛe ⁊ perfricato manibꝰ exercitant̃. Nam gymnaſium grȩce latine exercitium dicit̃: gymnos vero nudus. Apodyterium vbi lauantium veſtimenta ponuntur: ab exuendo dictū: αποδυειν eniʒ grȩce exuere dicitur. Popina grȩcus ſermo eſt qui apud nos propina coꝛrupte dicit̃. Eſt autem locus iuxta balnea publica: vbi poſt lauacruʒ a fame ⁊ ſiti reficiuntur. Unde ⁊ propina ⁊ propinare dicit̃. Pina enim grȩce famē ſignificat: eo ꝙ hic locus famem tollat. Tabernę olim vocabant̃ ędiculę plebeioꝝ paruę ⁊ ſimplices ī vicis: axibus ⁊ tabulis clauſę: vnde ⁊ tabernarię ꝙ ſoleāt cōſedere. Dictę aūt tabernę ꝙ ex tabulis ligniſqꝫ erāt cōſtructę: q̄ nūc ⁊ ſi nō ſpeciem: nomē tamē priſtinuʒ retinēt. Macellū dictū ꝙ ibi mactent̃ pecoꝛa q̄ mercantibus venūdant̃. Mercatū aūt a cōmertio nominatū: ibi enim res vendere vel emere ſolitū eſt: ſicut ⁊ teloneum dicit̃ vbi merces nauiū ⁊ nautaꝝ emolumenta reddūtur. Ibi enim vectigalis exactoꝛ ſedet: preciū rebus ipoſiturus ⁊ voce a mercatoꝛibꝰ flagitās. Carcer eſt a quo ꝓhibemur exire: ⁊ dictus carcer a coercendo. Hinc fronto vt pergrȩcari potius amęnis locis q̄ȝ coerceri carcere viderentur.

℄ De habitaculis. Cap. III.

Habitatio ab habēdo vocata: vt habitare caſas. Domꝰ ex grȩca appellatōe vocata. Nā domata grȩci tecta dicunt. Eſt aūt domus vnius familię habitatio: ſicut vrbs vniꝰ populi: ſicut oꝛbis domicilium totius generis humani. Omne ędificium antiqui ędem appellauerunt. Aliȷ edem ab edēdo q̄deʒ ſumpſiſſe nomē exiſtimāt: dātes exēplū de planto. Si vocaſſeʒ vos in edē ad prādiū. Hinc ⁊ edificiū: eo ꝙ fuerit prius ad edendū factū. Aula domꝰ ē regia: ſiue ſpacioſum habitaculuʒ: poꝛticibuſqꝫ quattuoꝛ cōcluſuʒ. Atriū magna ędes eſt ſiue amplioꝛ ⁊ ſpacioſa domus: ⁊ dcm̄ eſt atriū eo ꝙ addant̃ ei tres poꝛticus extrinſecus. Aliȷ atriū quaſi ab igne ⁊ ligno atrum dixerūt. Atrū enī fit ex fumo. Palatiū a palante ꝓncipe arcadū dcm̄: in cuius honoꝛe archades palanteū oppiduʒ conſtruxerunt: ⁊ regiā in ipſius noīe cōditā palatiū vocauerunt. Thalamū hac ex cauſa vocatū ferūt. Cū eniʒ raptę fuiſſent a romanis ſabinę: ex quibus cuʒ vna ante alias ſpecie nobilis cū magna oīuʒ admiratōe raperet̃: thalamoni duci eam oꝛaculo reſpōſuʒ eſt dari: ⁊ q̄m hę nuptię fęliciter ceſſerant: inſtitutū eſt vt in oībꝰ nuptiȷs thalami nomē iteret̃. Egyptiȷ quoqꝫ lingua ſua loca in q̄bꝰ nubētes ſuccedunt ⁊ incubāt: thalamū nomināt. Cęnaculū dcm̄ a coīone veſcendi: vñ ⁊ cęnobiū congregatio. Antiqui enī publice ⁊ ī cōe veſcebant̃: nec vllius cōuiuiū ſigľare erat: ne ī occulto delitię luxuriā gignerēt. Tricliniū eſt cęnaculū: a tribus lectuľ diſcūbentiū dcm̄. Apud veteres enī in loco vbi conuiuiȷ apparatus exponebat̃ tres lectuli ſtrati erant: in q̄bꝰ diſcūbētes epulabant̃. Clinon enī grȩce lectulus vľ accubitꝰ dicit̃: ex quo cōfectū eſt vt tricliniū diceret̃. Cella dicta ꝙ nos occultet ⁊ cęlet. Cubiculū vero ꝙ eo cubemꝰ: ibiqꝫ doꝛmiētes requieſcamus. Cubile aūt cubandi locus ē. Seceſſus: ꝙ ſit locus ſecretus .i. ſine acceſſu. Diuerſoꝛiū dcm̄ eo ꝙ ex diuerſis viȷs ibi cōueniat̃. Hoſpitiū ſmo grȩcus eſt: vbi quis ad tp̄s hoſpitali iure inhabitat: ⁊ iteꝝ inde trāſiēs migrat. Inde ⁊ metatū: q̄ꝛ mutat̃. Unde ⁊ legit̃. Et caſtra metati ſūt: pro mutauerūt. Nō enī illic ꝑmanet exercitꝰ: ſʒ pertranſit. Męniana dicta ſunt ꝙ maneamꝰ. Męnianꝰ collega craſſi in foꝛo ꝓiecit materias vt eſſent loca in q̄bꝰ expectātes inſiſterēt q̄ ex noīe eius męniana appellata ſūt. Hęc ⁊ ſolaria q̄ꝛ patēt ſoli: poſt hęc aliȷ lapide: aliȷ materia ędificauere poꝛticibꝰ meniana ⁊ foꝛibꝰ ⁊ domibꝰ adiecerūt. Tabulata olim lignęę domꝰ fiebāt. Inde nomē ꝑmanet tabulatoꝝ. Apogeū eſt ꝯſtructū ſub terris ędificiū: quod nos antrū vľ ſpeluncā dicimꝰ. Solariū: ꝙ ſoli ⁊ aure pateat: quaľ fuit locus in quo dauid berſabeę lauantē aſpexit ⁊ adamauit. Cuʒ hieroſolymā antiochus obſideret: hircanꝰ ꝓnceps iudeoꝝ reſerato dauid ſepulchꝛo tria milia auri talento inde abſtraxit: ex quibus .300. antiocho dedit: vt obſidioneʒ relinqueret: atqꝫ vt facti inuidiam demeret. Fert̃ ex reliq̄ pecunia inſtituiſſe primus xenodochia quibꝰ aduentuʒ ſuſciperet paupeꝝ ⁊ peregrinoꝝ: vñ ⁊ vocabulū ſumpſit. Nā ex grȩco in latinum xenodochiuʒ peregrinoꝝ ſuſceptio nūcupat̃. Ubi aūt egrotantes de plateis colligūt̃: noſocomiū grȩce dicit̃ in quo conſumpta languoꝛibus atqꝫ inediȷs miſeroꝛum membꝛa fouentur. Sepulchrū Dauid

℄ De ędificiȷs ſacris. Cap. IIII.

Sacra ſunt loca diuinis cultibus īſtituta: vtpote ea in quibus altaria litantibus de more pontificibus conſecrant̃. Sācta iuxta veteres exterioꝛa templi ſunt. Sancta auteʒ ſanctoꝛum locus templi ſecretioꝛ: ad quem nulli erat aceſſus niſi tm̄ ſacerdotibus. Dicta autem ſancta ſanctoꝛū: q̄ꝛ exterioꝛi oꝛaculo ſanctioꝛa ſunt: vel q̄ꝛ ſanctoꝛuʒ comparatōe ſanctioꝛa

Ayuntamiento de Madrid

ſunt:ſicut cantica canticoꝝ:qr cãtica vniuerſa ꝓcellũt. Sã
ctũ aũt a ſanguine hoſtię nũcupatũ. Nihil eni ſcm̃ apud ve
teres dicebat̃:niſi qȯ hoſtię ſanguine eſſet conſecratuʒ aut
cõſperſuʒ. Jtẽ ſanctũ qȯ extat eſſe ſancitũ. Sancire aũt eſt
ꝯfirmare ⁊ irrogatõe pęnę ab iniuria defenderę:ſic ⁊ leges
ſancte ⁊ mores ſancti eẽ dicũt̃. Propitiatoriũ: oraculũ iter
duo cherubin. Et dictũ propitiatoriũ:q̃ſi ꝓpitiatiõis orato
riũ. Propitiatio eniʒ placatio eſt. Oracula dicta eo ꝙ inde
reſpõſa reddũt̃:⁊ oracula ab ore dicta. Penetralia ſecreta
ſunt oraculoꝝ:⁊ penetralia dicta ſũt ab eo ꝙ eſt penitꝰ:hoc
eſt pene itus. Oratoriũ oratiõi tm̃ eſt conſecratũ: in quo ne
mo aliud agere debet:niſi ad qȯ ẽ factuʒ:vnde ⁊ nomẽ acce
pit. Monaſteriũ vniꝰ monachi habitatio eſt. Mono enim
apud gręcos ſolus:ſteriuʒ ſtatio.i.ſolitarij habitatio. Ceno
biũ ex gręco ⁊ latino videt̃ eſſe cõpoſituʒ. Eſt eni habitacu
luʒ plurimoꝝ in cõe viuẽtiũ. Ceno eni gręce cõmune dicit̃.
Tẽpli nomẽ generale:ꝓ locis eni quibuſcũqʒ magnis anti
qui tẽpla dicebant. Et tẽpla dicta quaſi tecta ampla:ſʒ ⁊ lo-
cus deſignatus ad orientẽ:a cõtẽplatõe tẽplũ dicebat̃. Cu-
ius partes quattuor erãt:antica ad ortũ:poſtica ad occaſũ:
ſiniſtra ad ſeptẽtrionẽ:dextra ad meridiẽ ſpectãs. Unde ⁊
qñ tẽplũ conſtruebãt:orientẽ ſpectabãt:ęquinoctialem:ita
vt lineę ab ortu ad occidẽtẽ miſſę fierẽt partes cęli: dextra
ſiniſtra ęquales:vt q conſuleret ac deprecaret̃:rectũ aſpice
ret orientẽ. Fana dicta a faunis quibꝰ tẽpla error gẽtilium
cõſtruebat:vnde ⁊ cõſulẽtes dęmonuʒ reſpõſa audirẽt. De
lubra veteres dicebant tẽpla fontes habẽtia:qbus ante in-
greſſum diluebant̃:⁊ appellari delubra a diluẽdo. Jpſę nũc
ſunt ędes cũ ſacris fontibꝰ in quibꝰ fideles regenerati: puri
ficant̃:⁊ hñ quodã ꝑſagio delubra ſũt appellata:ſũt eni i ab
lutionẽ peccatoꝝ. Fons autẽ in delubris:locꝰ regeneratoꝝ
eſt in quo ſeptẽ gradus in ſpiritꝰ ſcĩ myſterio formant̃: tres
in deſcẽſu:⁊ tres in aſcẽſu. Septimꝰ vero is eſt q ⁊ quartus
.i.ſimil̃ filio hoĩs:extinguẽs fornacẽ ignis:ſtabilimentũ pe
dũ:fundamẽtũ aq̃:in quo plenitudo diuinitatis habitat cõ
poraliter. Baſilicę ꝑus vocabant̃ regũ habitacula: vñ ⁊ no
mẽ habẽt. Nã baſileꝰ rex:⁊ baſilicę regię habitatões. Nũc
aũt ideo diuina templa baſilicę noĩant̃:qr ibi regi oĩuʒ deo
cultꝰ ⁊ ſacrificia offerũt̃. Martyriũ locus martyris gręca
deriuatõe:eo ꝙ i memoriã martyris ſit cõſtructũ: vel ꝙ ſe
pulchra ſcõꝝ ibi ſint martyꝝ. Arã qdã vocataʒ dixerũt ꝙ
ibi incẽſę victimę ardeãt. Alij aras dicũt a ꝑcationibꝰ.i. q̃s
gręci aras vocãt:vnde cõtra impꝑcatio ſatura dicit̃. Alij vo
lunt ab altitudine aras:ſed male. Altare aũt ab altitudine
cõſtat eẽ noĩatuʒ:quaſi alta ara. Pulpitũ ꝙ in eo lector vl̃
pſalmiſta poſitus in publico conſpici a ppl̃o poſſit:quo libe
rius audiat̃. Tribunal:eo ꝙ inde a ſacerdote tribuant̃ pręcepta viuẽdi. Eſt eni locꝰ in ſublimi cõſtitutꝰ: vñ vniuerſa
exaudiri poſſint. Alias tribunal a tribubus denominatuʒ:
ꝙ ad illum tribus conuocetur. Analogium dictũ: ꝙ ſermo
inde prędicetur. Nam logos gręce ſermo dicitur:ꝙ ⁊ ipſuʒ
altius ſitum eſt.

De repoſitorijs. Cap. V.

SAcrariuʒ proprie eſt locus templi in quo ſa
cra reponuntur:ſicut donarium eſt in quo
collocantur oblata:ſicut lectiſternia dicun
tur vbi homines ſedere conſueuerunt. Ab
inferendis igitur ⁊ deportãdis ſacris ſacra
rium nuncupatur. Donaria vero eo ꝙ ibi
dona reponãt̃:q̃ i tẽplis offerri ꝯſueuerũt.
Ęrariũ vocatũ:qr ꝑus ęs ſignatũ ibi recõdebat̃. Hoc enim
olim i vſu erat:auro argẽtoqʒ nõdũ ſignato:ex quoꝝ metal
lis q̃ʒuis poſtea facta fuiſſet pecunia:nomẽ tñ ęrarij permã
ſit:ab eo metallo:vnde pecunia initiũ ſumpſit. Armarium
locus eſt vbi quarũcũqʒ artiũ inſtrumenta ponunt̃. Arma
mentariũ vero vbi tm̃ tela armoꝝ:vnde Juuenal̃. Quicqd
habẽt teloꝝ armamẽtaria cęli. Dicta autem vtraqʒ ab ar
mis.id ẽ brachijs.quibꝰ exercẽt̃. Bibliotheca ẽ locꝰ vbi re-
ponunt̃ libri. Biblio eni gręce liber. theca repoſitoriũ dici-
tur. Prõptuariũ dictũ eo ꝙ inde neceſſaria victui ꝓmunt̃
.i.ꝓferũt̃. Cellariũ dcm̃:ꝙ in eo colligantur miniſteria mẽ
ſaꝝ:vel q̃ neceſſaria victui ſuperſunt. Jnter promptuariuʒ
autẽ ⁊ cellariũ hoc intereſt:ꝙ cellariuʒ ẽ paucoꝝ dierum:
promptuariũ vero tꝑis longi. Apotheca autẽ vel horrea a
gręco verbũ ex verbo repoſitoria vel recõditoria dici poſ-
ſunt:eo ꝙ in his homines elaboratas fruges reponũt. Un
de ⁊ enthicam gręco ſermone repoſitam rei copioſam ſub-
ſtantiam appellamus.

De operarijs. Cap. VI.

ERgaſteriuʒ locus eſt vbi opus aliquod fit.
Gręco eni ſermone erga opa: ſterio ſtatio.i.
oparia ſtatio. Ergaſtula quoqʒ ⁊ ipſa a gręco
vocabulo nũcupant̃:vbi deputant̃ noxij ad
aliqȯ opꝰ faciẽdũ:vt ſolẽt gladiatores ⁊ exu
les q marmora ſecãt: ⁊ tñ vinculoꝝ cuſtodijs
alligati ſunt. Gyneciuʒ gręce dcm̃ eo ꝙ ibi cõueniatꝰ fęmina
ruʒ ad opꝰ lanificij exercẽdũ cõueniat. Mulier eniʒ gręce
τυνε nuncupat̃. Piſtrinuʒ quaſi piliſtrinum:qr pilo antea
tundebãt granum. Uñ ⁊ apud veteres non molitores ſed
piſtores dicti ſunt quaſi pinſores a pinſendis granis frumẽ
ti. Molę enim vſus nondum erat:ſed granũ pilo pinſebãt:
vnde ⁊ Uirgilius. Nunc torrete igni fruges:nunc frangite
ſaxo. Clibanus fornax a cliuo dictus:ab eo ꝙ in erectiõe ſit
collectus. Cliuuʒ eni aſcenſum dicimus flexuoſum. Furnꝰ
per deriuationẽ a farre dictus:qm̃ panis ex eo factus ibi co
quit̃. Torcular dcm̃:eo ꝙ ibi vuę calcent̃ atqʒ extortę exꝓ-
mant̃. Forus eſt locus vbi vua calcat̃:dictus ꝙ ibi feratur
vua:vel propter ꝙ vua feriatur pedibus:vnde ⁊ calcatoriũ
dicitur. Sed hoc nomen ml̃ta ſignificat. Prima ſpecies fo
ri locus eſt in ciuitate ad exercendas nundinas relictꝰ. Se
cunda vbi magiſtratus iudicare ſolet. Tertia quã ſupra di
ximꝰ:quã calcatoriũ noĩamus. Quarta ſpacia plana i naui
bus:de qbꝰ Uirgilius. Laxatqʒ foros. Lacus dictus ꝙ ibi
decurrit frugum liquor.

De aditibus. Cap. VII.

ADitus ab eundo dictus:per quẽ ingredimur
⁊ admittimur. Ueſtibulum eſt vel aditus do
mus priuatę:vel ſpatiũ adiacẽs edibꝰ publi-
cis. Et veſtibulũ dictũ:eo ꝙ eo veſtiũt̃ fores:
aut ꝙ aditũ tecto veſtiat:aut ab ſtãdo. Porti
cus dictꝰ ꝙ trãſitus ſit magis q̃ʒ ibi ſtandum
ſit quaſi porta:⁊ porticꝰ eo ꝙ ſit apta. Janua a iano quodaʒ
appellat̃:cui gẽtiles oẽm introitũ vl̃ exituʒ ſacrauerũt: vñ
Lucanꝰ. Ferrea belligeri cõpeſcãt limina iani. Eſt auteʒ ia
nua ꝑmus domꝰ ingreſſus:cętera inter ianuã oſtia vocant̃
generaliter. Oſtiũ aũt ẽ ꝑ qȯ ab aliquo arcemur igreſſu ab
obſtando dictũ:ſiue oſtiũ qr oſtẽdit aliqd intus. Alij aiunt
oſtiuʒ appellari:qr hoſtẽ morat̃. Jbi enim aduerſarijs nos
obijcimꝰ. Hic ⁊ oſtia tyberina:qr hoſtibꝰ ſunt oppoſita. Fo
res ⁊ valuę clauſtra ſunt. Sʒ fores dicunt̃ q̃ foras: valuę q̃
intꝰ reuoluunt̃:⁊ duplices cõplicabileſqʒ ſunt:ſed general̃r
vſus vocabula iſta corrũpit:clauſtra ab eo ꝙ claudãtur di-
cta. Feneſtrę ſunt qbꝰ pars exterior anguſta ⁊ interior dif-
fuſa ẽ:quales in horreis videmus:dictę eo ꝙ lucẽ fenerẽt̃.
Lux eni gręce fos dicit̃:vl̃ qr ꝑ eas intus poſitus:homo fo
ras videt. Alij feneſtrã putant dictã eo ꝙ domui lucẽ mini
ſtret:cõpoſitũ nomẽ ex gręco latinoqʒ ſermõe. Fos eni grę
ce lux eſt. Cardo eſt locus i quo oſtiũ vertit̃ ⁊ ſemꝑ moue-
tur:dictꝰ απο τησ καρΔιασ:qȯ q̃ſi cor hominẽʒ totũ: ita
ille cuneus ianuam regat ac moueat. Unde ⁊ prouerbiale
eſt:in cardine rem eſſe. Limina oſtioꝝ dicta eo ꝙ trãſuer
ſa ſint vt limes:⁊ per ea ſicut in agro aut introeatur:aut fo-

ris catur. Poſtes ⁊ antes quaſi poſt ⁊ ante ſtãtes. Et antes q2 ante ſtant: vel q2 antea ad eas accedimus ꝑuſq̄ domuʒ ingrediamur. Poſtes eo ꝙ poſt oſtium ſtent.

¶ De partibus ędificioꝝ. Cap. VIII.

FUndamētū dictū ꝙ fundus ſit domus. Idē ⁊ cemētū: a cedēdo dcm̄: ꝙ craſſo lapide ſurgat. Paries nuncupatus: q2 ſemꝑ duo ſūt pares: vel a fronte vel a latere. Siue eni tetragonū ſiue hexagonū ſit: q ſe cōſpiciunt ex pari erunt. Aliter eni ſtructura facta deformis eſt. Parietinas dicim⁹: q̄ſi parietum ruinas: ſunt eni parietes ſtantes ſine tecto: ⁊ ſine habitãtib⁹. Angulus ꝙ duos parietes in vnuʒ cōiungat. Culmina dicta ſunt: q2 apud antiquos tecta culmo tegebantur: vt nunc ruſtica. Hinc tecti ſummitas culmē dicit̄. Camerę ſunt volumina introrſum reſpiciētia: appellatę a curuo. Camur eniʒ gręce curuū eſt. Laquearia ſunt: q̄ camerā ſubtegunt ⁊ ornant: q̄ ⁊ lacunaria dicūt̄ ꝙ lacos quoſdā quadratos vel rotūdos ligno vel gypſo vel coloribus habeant depictos cuʒ ſignis ītermicãtib⁹. Principaliter autē lacus dicit̄: vt Lucilius. Reſultant edeſq̄ lacuſq̄. Cui⁹ diminutio lacunar facit: vt Horati⁹. Neq̄ aureū mea renidet in domo lacunar. Inde fit alia diminutio lacunariū ⁊ per antiſticon laqueariuʒ facit. Abſida gręco ſermone latie interpretat̄ lucida: eo ꝙ lumine accepto ꝑ arcuʒ reſplēdeat. Sed vtrū abſidā an abſideʒ dicere debeamus: hoc verbi genus ambiguum quidaʒ doctoꝝ exiſtimãt. Teſtudo eſt camera tēpli obliqua. Naʒ in modū teſtudinis veteres tēploꝝ tecta faciebant: q̄ ideo ſic fiebāt vt cęli imaginē redderet: qđ cōſtat eſſe cōuexuʒ. Alij teſtudinē volunt eſſe locū ī parte atrij aduerſuʒ veniētibus. Arcus ędificioꝝ dicti ꝙ ſint arta ꝯcluſione curuati. Ipſi ⁊ fornices. Pauimēta originē apud gręcos hñt elaboratarte picturę. Lithoſtrata paruulis cruſtis: ac teſſellis tinctis in varios colores: vocata aūt pauimenta: eo ꝙ pauiant̄. i. cędant̄. Vñ ⁊ pauor: q2 cędit cor. Oſtracus ē pauimētū teſtaceū: eo ꝙ fractis teſtis, calce admixto feriat̄. Teſta eni gręci oſtra dicūt. Compluuiū dcm̄: q2 aq̄ partes q̄ circa ſunt: eo cōueniunt. Teſelle ſunt e qb⁹ domicilia ſternunt̄: a teſſeris noīata. i. q̄dratis lapillis per diminutionē. Baſes fulturę ſunt colūnaꝝ: q̄ a fundamēto ꝯſurgunt ⁊ ſuppoſitę fabricę ſuſtinēt pōdus. Baſes aūt nomē petrę ē fortiſſimę ſyro ſermōe. Colūnę ꝓ lōgitudine ⁊ rotunditate vocatę: in qb⁹ toti⁹ fabricę pondus erigit̄. Antiq̄ rō erat colūnaꝝ altitudinis: tertia pars latitudinū. Genera rotūdaꝝ q̄ttuor: doricę: ionicę: tuſcanicę: corithęę: menſura groſſitudinis ⁊ altitudinis īter ſe diſtãtes. Quītū gen⁹ eſt eaꝝ q̄ vocant̄ atticę: q̄ternis angulis: aut ampli⁹ parib⁹ lateꝝ īteruallis. Capitolia dicta ꝙ ſint colūnaꝝ capita: ſicut ſuꝑ colluʒ caput. Epyſtylia ſūt q̄ ſuꝑ capitella colūnaꝝ ponūt̄: ⁊ ē gręcū. i. ſupermiſſa. Tegulę ꝙ tegāt edes: ⁊ ībrices ꝙ accipiāt ībres. Lateres ⁊ laterculi ꝙ lati forment̄ circunactis vndiq̄ q̄ttuor tabulis. Canalis dicta ab eo ꝙ caua ſit in modū cannę. Sane canalē meli⁹ genere fęminino q̄ maſculino ꝓferimus. Fiſtulę aquarum ſunt dictę: ꝙ aquas fundant ⁊ emittant. Nam ſtola gręce mittere eſt. Formę earuʒ pro magnitudine aquę ⁊ capacitatis modo fiunt.

¶ De munitionibus. Cap. IX.

MUnitū vł munimētū dictū q2 māu ē factū. Coors vocata: vł ꝙ coartet cuncta q̄ interius ſunt. i. cōcludat: vł ꝙ coerceat obiectu ſuo extraneos ⁊ adire ꝓhibeat. Vallū ē qđ mole terrę erigit̄: vt cuſtodia ꝑtendat̄. Dictū aūt vallū a vallis. Nā valli fuſtes ſunt qb⁹ vallū munit̄. Et valli dicti ꝙ figant̄ ⁊ euellāt̄. Interualla ſpacia ſūt īter capita valloꝝ. i. ſtipitum qb⁹ vallū fit: vñ ⁊ cętera quoq̄ ſpacia dicūt̄ a ſtipitib⁹ ſcilicet. Agger ē cuiuſlibet rei aceruatio vñ foſſę aut valles poſſunt repleri. Agger ꝓprie dr̄ terra aggeſta quę vallo facto ꝓpi⁹ ponit̄: ſed abuſiue ⁊ muros ⁊ munimēta oīa aggerem dicim⁹. Macerię ſūt parietes lōgi: qb⁹ vineę aliq̄ claudūt̄. Lōgū eni gręci macron dicūt. Formatū ſiue formatiuʒ in africa vł hiſpāia parietes de terra appellāt: qm̄ ī forma circūdatis duab⁹ vtrinq̄ tabul' inferūt̄ magis q̄ inſtruuntur. Eiuſmōi durāt īcorrupti vētis ignibuſq̄: omni cemēto fortiores. Sepes munimēta ſatoꝝ ſūt vnde ⁊ appellatę. Caulas munimēta ouiū vł ſepimēta ouiliū. Eſt eni gręcū nomē c detracta. Nā gręci aulas vocāt aīaliū receptacula.

¶ De tentorijs. Cap. X.

TAbernacula tētoria ſunt militū qbus in itinere ſol' ardores tēpeſtateſq̄ imbriuʒ frigoriſq̄ iniurias vitāt. Dicta aūt tabernacl'a ꝙ cortinę diſtētę funib⁹ tabul' interſtãtib⁹ appenderent̄ quę tētoria ſuſtinerēt. Tētoriuʒ vocatū eo ꝙ tendat̄ funib⁹ atq̄ palis: vñ ⁊ hodie ꝑtēdere dicūt̄. Papiliones vocant̄ a ſimilitudine paruuli aīal' volãtis: qđ maxime abūdat florētib⁹ maluis. Hę ſūt auiculę quę luīe accēſo ꝯueniūt: ⁊ circa volitãtes ab igne ꝓxime interire coguntur.

¶ De ſepulchris. Cap. XI.

SEpulchrū a ſepulto dcm̄. Pri⁹ aūt q̄ſq̄ in domo ſua ſepeliebat̄. Poſtea vetitū ē legibus ne fetore ipſo corpora viuētiū ꝯtacta inficerēt̄. Monumētū iđ nūcupat̄ eo ꝙ mētem moneat ad defūcti memoriā. Cū. n. nō videris monumētū obliuiſceris mortuū: hoc eſt illud qđ ſcriptū ē. Excidi tāq̄ mortu⁹ a corde. Cū aūt videris: monet mentē ⁊ ad memoriā te reducit: vt mōtuū recorderis. Monumēta itaq̄ ⁊ memorię: ꝓ mētis admonitōe dictę. Tumulus dict⁹ q̄ſi tumēs tellus. Sarcophagus gręcū nomē ē eo ꝙ ibi corpa aſſumāt̄. σαρξ eni gręce caro. φαγειν comedere dr̄. Mauſolea ſūt ſepulchra ſeu monumēta regū a mauſoleo rege ęgyptioꝝ dcā. Nā eo defūcto vxor ei⁹ mirę magnitudis ⁊ pulchritudis extruxit ſepulchrū: ī tātū vt vſq̄ hodie oīa monumēta ꝑcioſa ex nomine ei⁹ mauſolea nūcupāt̄. Pyramides ē gen⁹ ſepulchrorū q̄dratū ⁊ faſtigiatū vltra oēʒ celſitudinē: q̄ fieri māu poſſit: vñ ⁊ mēſurā vmbraꝝ egreſſę nullā hr̄e vmbrā dr̄. Tali āt ędificio ſurgūt: vt a lato īcipiāt ⁊ ī anguſto finiāt̄: ſicut ignis. Pyr. n. dr̄ ignis: has ęgypt⁹ hʒ. Apud maiores. n. potētes aut ſub mōtib⁹ aut ī mōtib⁹ ſepeliebāt̄. Inde tractū eſt vt ſuꝑ cadauera aut pyramides fierēt: aut ingentes colūnę collocarēt̄.

¶ De ędificijs ruſticis. Cap. XII.

CAſa ē agreſte habitaculū pal' atq̄ virgultis arūdinibuſq̄ ꝯtextū qb⁹ poſſint hoīes tueri a vi frigoris vł caloris iīuria. Tuguriū caſula ē quā faciūt ſibi cuſtodes vineaꝝ ad tegimē ſui: q̄ſi teguriū: ſiue ꝑꝑ ardorē ſol' ⁊ radios declinādos: ſiue vt īde vł hoīes vł beſtiolas q̄ īſidiari ſolēt natis frugib⁹ abigāt. Hāc ruſtici capānā vocāt: ꝙ vnū tm̄ capiat. Teſcua qdaʒ putāt eē tuguria: qdā loca ꝑrupta ⁊ aſꝑa. Magalia ędificia numidaꝝ agreſtiū: oblōga ī curuis laterib⁹ tecta: q̄ſi nauiū carinę ſint: ſiue rotūda ī modū furnoꝝ. Et magalia dcā q̄ſi magaria: q2 magar punici nouā villā dicūt: vna lr̄a ꝯmutata l. ꝓ r. magaria teguria.

¶ De agris. Cap. XIII.

AGer latie appellari dr̄ eo ꝙ ī eo agat̄ aliq̄d. Alij agꝝ ex gręco noīari māifeſti⁹ credūt: vñ ⁊ villa gręce coragros dr̄. Villa a vallo. i. aggere terrę nūcupata qđ ꝓ limite ꝯſtitui ſolʒ. Poſſeſſiōes ſūt agri late patētes publici ꝑuatiq̄ quos initio nō mācipatōe: ſed q̄ſq̄ vt potuit occupauit atq̄ poſſedit: vñ ⁊ nūcupati. Fūdus dict⁹ ꝙ eo fundat̄ vł ſtabiliat̄ patrimo-

Ayuntamiento de Madrid

nium.Fundus aūt ꝛ vrbanū ędificiū ꝛ ruſticū ītelligēdū ē. Prędiū dcm̄ ꝙ ex oīb⁹ pr̄ifamilias maxie puidet̄.i.appet: q̄ſi puidiū:vl' ꝙ antiq̄ agros quos bello cepant vt pde noīe hēbāt.Oīs aūt ager vt varro docet q̄drifari⁹ diuidit̄. Aut eni aruus ē ager.i.ſatiōalis:aut ꝯſit⁹.i.apt⁹arborib⁹:aut paſcuus q herbis tm̄ ꝛ aīalib⁹ vacat:aut flore⁹:qđ ſūt:orti apibus ꝯgruētes ꝛ floribus:qđ ēt Uirgili⁹ ī q̄ttuor libris georgicoꝝ ſecutus ē. Rura veteres īcultos agros dicebant.i.ſiluas ꝛ paſcua:agrū vo q colebat̄. Naȝ rus ē quo mel:q̄ lac:q̄ pecus hr̄i pt:vn̄ ꝛ ruſtic⁹ noīat̄. Hęc agreſtiū pma ꝛ ocioſa fęlicitas.Seges ager ē ī quo ſerit̄:vn̄ ꝛ Uirgili⁹.Illa ſeges demū votis reſpodit auari agricolę.Cōpaſcuus ager dict⁹ q꞉ diuiſoribus agroꝝ relict⁹ ē:ad paſcēdū cōiter vicinis.Alluuius ager ē quē paulatiȝ fluui⁹ ī agruȝ reddit.Arcifinius ager dictus ē:q꞉ certis lineaꝝ mēſuris nō ꝯtinet̄:ſȝ arcēt̄ fines ei⁹ obiectu fluminū mōtiū:arboꝝ:vn̄ ꝛ ī his agris nihil ſubſeciuoꝝ īteruenit. Noual' ager ē pmū pſciſſus:ſiue q꞉ alternis ānis vacat nouādaꝝ ſibi viriū cā. Noualia.n.ſemel cū fructu erūt:ꝛ ſemel vacua.Sq̄lidus ager q̄ſi excolidus: ꝙ iam a cultura exierit:ſic exconſul ꝙ a ꝯſulatu diſceſſerit. Uliginoſus ager ē ſemp vuidus. Nā vuidus dr̄ q aliq̄n ſiccat̄. Uligo.n.hūor terrę ē nālis ab ea nūq̄ȝ recedēs.Subſeciua ſūt ppe q̄ ſutor de mā pcidēs q̄ſi ſupuacua abycit. Inde ꝛ ſubſeciui agri quos ī ptica diuiſos recuſant q̄ſi ſteriles vl' paluſtres.Itē ſubſeciua q̄ ī diuiſura agri nō efficiūt cētuiā.i.iugera.c.c.Area dr̄ tabulaꝝ ęq̄litas.Dcā āt area a planitie atq̄ȝ ęq̄litate:vn̄ ꝛ ara.Aly areā vocatā dicūt ꝙ p triturādis frugib⁹ eradat̄:vl' ꝙ n̄ trituret̄ ī ea niſi arida. Pratū ē cui⁹ fęni copia armēta tuet̄:cui veteres romāi nomē indiderūt:ab eo ꝙ ptin⁹ ſit paratū:nec magnuȝ laborē culturę deſideret. Prata āt ſunt q̄ ſecari pn̄t. Paludes dictę a pale paſtorali dea ꝙ paleas.i.pabula nutriant iumentoꝝ.

ℭ De finibus agroꝝ. Cap. XIIII.

Fines dicti eo ꝙ agri funculis ſint diuiſi. Mēſuraꝝ.n.lineę ī terraꝝ partitiōe tēdūt̄ vt dimenſionis ęq̄litas teneat̄. Limites appellati ātiq̄ vbo trāſuerſi. Naȝ trāſuerſa oīa antiq lima dicebāt:a quo ꝛ limia oſtioꝝ p q̄ foras ꝛ ītro itur:ꝛ limites ꝙ p eos ī agros foras eat̄. Hic ꝛ limus vocabulū accepit cingulū quo ſui publici cingebāt̄ oblīq purpura.Termini dicti ꝙ terrę mēſuras diſtiguūt̄ atq̄ȝ declarāt. His.n.teſtimōia finiū ītelligūtur:ꝛ agroꝝ ꝯtentio ꝛ certamē aufert̄. Limites maximi in agris duo ſūt:cardo ꝛ decuman⁹.Cardo q a ſeptētriōe directꝰ a cardine cęli ē. Nā ſine dubio cęlū vertit̄ ī ſeptentriōali orbe.Decuman⁹ ē q ab oriēte ī occidētē p trāſuerſuȝ dirigit̄:q p eo ꝙ formā.x.faciat dcuman⁹ ē appellat⁹. Ager.n. bis diuiſus figurā denary nūeri efficit.Arca ab arcēdo vocata.Fines.n.agri cuſtodit eoſq̄ȝ adire phibȝ. Trifiniuȝ dictū eo ꝙ triū poſſeſſionū fines aſtringit. Hic ꝛ q̄drifinium ꝙ quattuor. Reliqui limites anguſtiores ꝛ inter ſe diſtant imparib⁹ interuallis ꝛ nominibus deſignatis.

ℭ De menſuris agroꝝ. Cap. XV.

Menſura ē qcq̄d pōdere capacitate:lōgitudine:altitudine:latitudine:aīoq̄ȝ finit̄. Maiores itaq̄ȝ orbē ī ptibus:ptes ī puīcys: puincias ī regiōib⁹:regiōes in locis:loca ī territorys:territoria in agris:agros ī cēturys:cēturias ī iugeribus:iugera ī climatib⁹:deīde climata ī act⁹:pticas:paſſus:gradus:cubitos:pedes: palmos: vncias ꝛ digitos diſerūt. Tāta.n. fuit eoꝝ ſolertia. Digitus ē pars minima agreſtiū mēſuraꝝ. Inde vncia hn̄s digitos tres. Palmus āt q̄ttuor digitos hȝ:pes ſedecim digitos:paſſus pedes qnq̄ȝ:ptica paſſus duos.i.pedes.x. Pertica aūt a portādo dicta:q̄ſi portica.Oēs aūt pcedētes mēſurę in corpore ſūt:vt palmus:pes:paſſus:ꝛ reliq̄: ſola ptica portatur.

Eſt enim decem pedum inſtar calami in ezechiele templū menſurantis ita.

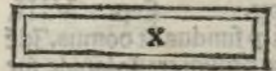

Actus minimus eſt latitudine pedū.iiii. longitudine.c.xl.ita

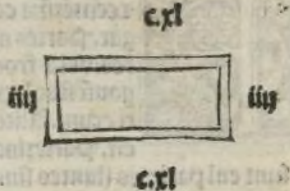

Climata quoq̄ȝ vndiq̄ȝ verſum habēt pedes.lx.ita

Actus quadratus vndiq̄ȝ finitur pedibus c.xx.ita. Hunc bethyci arapennē dicunt:ab arando ſcilicet.

Actus duplicatus iugeꝝ facit ꝛ ab eo ꝙ ē iunctum iugeri nomē accepit.

Iugerum autem conſtat longitudine pedum.cc.xl.latitudine.c.xx.ita

Actum prouincię bethycę ruſtici agrū vocant. Porcam id eſt bethyci xxx.pedum latitudine.ꝛ. lxxx. longitudine diffiniunt ita.

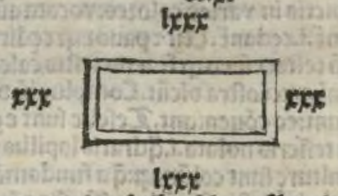

ℭ Sȝ porca ē quę ī arādo extat: qđ defoſſuȝ ē lyra. At galli cādetū appellāt ī areis vrbāis ſpaciū.100.pedū: q̄ſi cētecū. In agreſtib⁹ āt pedū.150.q̄drat oꝝ iuſtū cādetū vocāt. Porro ſtadial' ager hȝ paſſus.125.i.pedes.625.cui⁹ mēſura octies ꝯputata miliariū fac:q ꝯſtat.5.milia pedib⁹.Cēturia aūt ager ē ducētoꝝ iugeꝝ q apđ ātiq̄s a cētū iugerib⁹ vocabat̄: ſȝ poſt ea duplicata ē mēſura:nomēq̄ȝ pſtinū retinuit. In numero.n.cēturię mltiplicatę ſūt: nomē tn̄ nō pdiderunt.

ℭ De itineribus. Cap. XVI.

Menſuras viaꝝ nos miliaria dicim⁹: gręci ſtadia galli leuuas:ęgypty ſignes:pſę paſangas. Sunt āt ppo q̄ȝ ſpacio. Miliariū mille paſſib⁹ teriat̄ ꝛ dcm̄ miliariū q̄ſi mille aditū: hn̄s pedes qnq̄ȝ milia. Leuua finit̄ paſſib⁹ mille qngētl.Stadiū octaua ps miliary ē:ꝯſtās paſſib⁹.125. Hoc pmū herculē ſtatuiſſe dn̄t: eūq̄ȝ eo ſpacio ōteriaſſe qđ ipe ſb vno ſpū ꝯfeciſſet:ac pīde ſtadiū appellaſſȝ:qm̄ ī fine reſpiraſſȝ:ſil'q̄ȝ ꝛ ſteriſſȝ. Uia ē q̄ pt ire vehiculū:ꝛ via dicta a vehiculoꝝ icurſu. Nam duos act⁹ capit pp eūtiū ꝛ veniētiū vehiculoꝝ occurſū. Oīs aūt via aut publica ē:aut puata. Publica ē q̄ in ſolo publico ē q̄ īter act⁹ pplo patēt. Hęc aut ad mare:aut ad oppida ptinȝ. Priuata ē q̄ vicino mūicipio data ē.Strata dcā q̄ſi vl'gi pedib⁹ trita. Lucreti⁹.Strataq̄ȝ iā vl'gi pedibus derita viaꝝ. Ipa ē ꝛ dilapidata.i.lapidib⁹ ſtrata. Primi āt pęni dr̄ lapidibus vias ſtrauiſſe:poſtea rōani eas p oēȝ pene orbē diſpoſuerūt:pp rectitudinē itineꝝ:ꝛ ne plebs eēt ocioſa.Agger ē

media ſtratę eminētia coaceruat lapidib⁹ ſtrata: ab aggere
.i. coaceruatōe dcā: quā hiſtorici viā militarē dicūt: vt q̄l ſę
pe vię dep̄nſus i aggere ẜpēs. Iter vł it⁹ ē via q̄ iri ab hoīe
q̄qua v̄ſū p̄t. Iter āt ⁊ itiner diuerſā hn̄t ſignificationē. Iter
.n. ē loc⁹ trāſitu facilis: vn̄ ⁊ appellam⁹ aditū. Itiner āt ē it⁹
lōgę vię ⁊ ipſe labor ābulādi: vt q̊ velis pueñias. Semita iti
neris dimidiū ē: a ſemi itu dicta. Semita āt hoīu ē: callis
ferarum ⁊ pecudū. Callis ē iter pecudū inter mōtes angu
ſtum ⁊ tritū: a callo pedū vocatū: ſiue callo pecudū p̄du
ratū. Tramites ſunt trāſuerſa i agris itinera ſiue recta via
dicti ꝙ trāſmittāt. Diuortia ſunt flex⁹ viaꝝ: hoc ē vię in di
uerſa tendētes: eadē diuerticula ſunt: ꝥ ē diuerſę ac diuiſę
vię ſiue ſemitę trāſuerſę: q̄ ſūt alterę vię. Biuiū q̄r duplex
ē via. Cōpeta: q̄r plures i ea cōpetunt vię: q̄ſi triuię: quatri/
uię. Ambitus iter vicinoꝝ ędificia loc⁹ duoꝝ pedū ⁊ ſemi
pedis: ad circūeundi facultatē relictus: ⁊ ab ambulādo di/
ctus. Orbita veſtigiū carri ab orbe rotę dicta. Porro act⁹
quo pecus agi ſolet. Cliuoſū iter flexuoſū. Ueſtigia ſūt pe
dū ſigna primis plantis expreſſa: vocata ꝙ his vię p̄ęcur
rentium inſtigentur: id eſt cognoſcantur.

Incipit liber ſextuſdecimus.

De pulueribus ⁊ glebis terrę. Cap. I.

Pulvis dictus
ꝙ vi vēti pellat̄. Tollit̄ .n.
ei⁹ flatu nec reſiſtit nec ſta
re nouit: ſicut ait p̄pheta:
Tāq̄ puluis quē p̄ycit vē
t⁹ a facie t̄rę. Lim⁹ vocat⁹
ꝙ lenis ſit. Cęnū ē vorago
luti. Cinis ex icēdio dicit̄.
Ab eo .n. fit fauilla ꝙ per
ignē effecta ſit. Nam fos
ignis ē. Gleba: ꝙ ſit glob⁹.
Pulueris .n. collectiōe cō
pigit̄ ⁊ i vno glomere adu
nat̄. Terra āt ligata gleba ē: ſoluta puluis. Labia eo ꝙ am
bulātib⁹ lapſū iferat: dicta p̄ deriuatōē a labe. Lutū vo
catū qdā p̄ antiphraſin putāt: ꝙ nō ſit mūdū. Nā oē lotū
mūdū ē. Uolutabra appellata: ꝙ ibi apri voluten̄t. Uligo
ſordes limi vel aq̄ ſūt. Sabulū leuiſſimū terrę gen⁹. Argyl
la ab argis vocata apd̄ quos p̄mū ex ea vaſa confecta ſunt.
Creta ab inſula creta vbi melior ē. Creta cymolia: cādida
eſt: a cymea italię iſula dicta: q̄ꝝ altera veſtimentoꝝ p̄cio
ſos colores emollit: ⁊ ꝯfricato ſulphure: quodā nitore exhi
larat: altera gēmis nitorē p̄ſtat. Creta argētarea: ⁊ ipſa can
dida appellata: eo ꝙ nitorē argento reddat. Terra ſamia a
ſamo iſula dicta: glutinoſa: ⁊ cādida ⁊ linguę lenis: medica
mētis ⁊ vaſculis neceſſaria. Puluis puteolanus in puteo/
lanis italię colligit̄ collibus: opponiturq̄ ad ſuſtinēda ma
ria: fluctuſq̄ frāgendos. Nā merſus aq̄s p̄tinus lapis fit:
vndiſq̄ quotidie fortior effect⁹ in ſaxū mutat̄: ſicut argyl/
la igne i lapidē vertit̄. Sulphur vocatū q̄r igne accendit̄.
Ur .n. ignis ē. Nā vis eius in aq̄s fruētibus ſentit̄: nec alia
res facilius accēdit̄. Naſcit̄ in iſulis ęolys: iter ſiciliā ⁊ ita
liā: q̄s ardere dicunt. Inuenit̄ ⁊ i alys locis effoſſū. Huius
genera q̄ttuor. Unū qd̄ fodit̄ tranſlucetq̄ ⁊ viret: quo ſolo
ex oībus medici vtunt̄. Alteꝝ qd̄ appellant glebā: vſibus
tm̄ fullonū familiare. Tertiū liquor ē: vſus eius ad lanas
ſuffiendas: q̄m candorē molliciēq̄ p̄ſtat. Quartū ad lychi
nia ꝯficiēda maxime aptum. Sulphuris tāta vis ē vt mor
bos comitiales dep̄hendat nitore ſuo ipoſitus ignibus ar/
deſcēs i calice vini: prunaq̄ ſubdita circūferēs exardeſcē
tibus repcuſſo pallorē dirū velut defunctoꝝ effundit.

De glebis ex aqua. Cap. II.

b Itumen in iudeę lacu aſphaltide emergit: cui⁹ gle
ba ſupnatātes nautę ſcaphis appropiquātes colli/
gunt. In ſyria autem limus eſt paſſim a terra exęſtuans.
Spiſſatura autem vtraq̄ ⁊ denſitate coeunt. ⁊ vtraq̄ grę
ci ſpiſſa aſphalton appellāt. Natura eius ardens: ⁊ ignium
cognata: ⁊ neq̄ aq̄ neq̄ ferro rūpit̄: niſi ſolis muliebribus
ingnamētis: vtilis ad cōpages nauiū. Alumē vocatū a luīe
ꝙ lumen coloribus p̄ſtat tingēdis. Eſt āt ſalſugo terrę: effi
citurq̄ hyemē ex aq̄ ⁊ limo: ⁊ ęſtiuis ſolibus maturat̄. Hu
ius ſpēs duę ſunt: liq̄dū ⁊ ſpiſſū. Sal qdā dictū putant ꝙ i
igne exiliat. Fugit .n. ignē dū ſit igneus: ſ; nām ſeq̄tur: q̄r
ignis ⁊ aqua ſp̄ iter ſe inimica ſūt. Aly ſal a ſalo ⁊ ſole voca
tum exiſtimāt. Nam aquis maris ſpōte gignit̄ ſpuma i ex
tremis littoribus vł ſcopulis dereli: ta ⁊ ſole decocta. Sūt
⁊ lacus ⁊ flumina ⁊ putei e q̄bus haurit̄: dehinc i ſalinis in
geſtus ſole ſiccat̄: ſ; ⁊ flumīa denſant̄ i ſale: amne reliquo
ſub gelu fluēte. Alibi q̊; detractis harenis colligit̄: creſcēs
cū lunę noctibus: nā i cyrenea hammoniacus ſub harenis
iuenit̄. Sūt ⁊ montes natiui ſalis i q̄bus ferro cędit̄: vt la
pis renaſcēs mai⁹ tātę alicubi duritię: vt muros domoſq̄
maſſis ſalis faciāt: ſicut i arabia. In nā q̊; ſalis differentię
ſunt. Nā alibi ſuauis: alibi ſalſiſſim⁹: cōmune ſal i igne cre
pitat. Tragaſeū: nec crepitat i igne nec exilit. Agrigētinū ſi
cilię flāmis patiens: in aqua exilit: i ignę fluit ꝯtra naturā.
Sunt ⁊ coloꝝ differētię. Mēphiticus rufus ē. In p̄te q̄dā
ſicilię vbi ętna mons ē purpureus. Itē in eadē ſicilia in pa
chyno adeo ſplēdidus ⁊ lucid⁹ vt imagies reddat. In cap/
padocia crocin⁹ effodit̄. Salis nā nečia ē ad oēs eſcā. Pul
mētis .n. ſaporē dat: excitat auiditatē: ⁊ appetitū i oīb⁹ cibis
fac̄. Ex eo q̄ppe oīs vict⁹ delectatio ⁊ ſūma ilaritas. Hinc ⁊
ſalus nomē accepiſſe putat̄. Nihil .n. vtili⁹ ſale ⁊ ſole. Dēiq̄
cornea videm⁹ corpora nauticoꝝ: q̄netiā pecudes: armēta
⁊ iumēta ſale maxie p̄uocant̄ ad paſtū: mł̄tū largiores lacte
mł̄toq̄ gratiores caſei dote. Corpora ēt ſal aſtrigit ſiccat ⁊
alligat. Defuncta ēt a putreſcēdi labe vīdicat vt durēt. Ni
trū a loco ſūpſit vocabł̄ʒ. Naſcit̄ .n. i oppido vł regiōe ęgy
pti nitria. ex q̊ ⁊ medicie fiunt: ⁊ ſordes corpoꝝ veſtiūq̄ la
uant̄. Hui⁹ nā nō mł̄tū a ſale diſtat: hʒ .n. v̄tutes ſalis: ⁊ ſił̄r
orit̄ caneſcētib⁹ littorib⁹ ſiccitate. Aphronitrū gręce: latīe
ſpuma nitri ē: de q̊ q̄dā ait. Ruſtic⁹ es neſcis q̄d gręco noīe
dicar: ſpuma vocor nitri. Gręc⁹ es ⁊ aphronitrū. Colligit̄ āt
i aſia i ſpelūcis diſtillās: de hinc ſiccat̄ ſole. Optimū putat̄
ſi minie fuerit pōderoſū: ⁊ maxie friabile: colore pene pur/
pureo. Chalcanthū dictū: q̄r chalcidis ē timum .i. flos: vn̄ ⁊
apd̄ latios aeris flos appellat̄. Fit aūt nūc mł̄tis i regiōib⁹
olim i hiſpania de puteis vł ſtagnis: id gen⁹ aq̄ hn̄tib⁹ quā
decoq̄bāt: ⁊ i piſcias ligneas fūdebāt appēdētes ſup eas re
ſtes lapillis extētas q̄b⁹ limus i ſilitudie viteis acinis adhę
rebat: ſicq̄ ēiectū ſiccabat̄ diebus .30. Fit āt nūc alibi i ſpe
lūcis: qd̄ liq̄de collectū deh̄ic diffuſū i q̄ſdā botros ſolidat̄
fit ⁊ in ſcrobibus cauatis q̄ꝝ e lateribus decidentes guttę
coaleſcūt: fit ⁊ ſalis mō ex flagrātiſſimo ſole. Adeo autē cō
ſtrictę v̄tutis ē: vt in leonū ⁊ vrſoꝝ ora ſparſum tantā vim
habeat ad ſtringendum vt non valeant mordere.

De lapidibus vulgaribus. Cap. III.

Lapis a terra tāq̄ denſior ēt vulgo diſcerni
tur. Lapis aūt dictus ꝙ ledat pedē. Lapis
mollis ē ⁊ ſparſus. Saxa herēt ⁊ a mōtib⁹
excidunt̄. Petra grecū ē. Silex ē lapis du/
rus: eo ꝙ exiliat ignis ab eo dict⁹. Scopul⁹
a ſaxo eminēti q̄ſi a ſpeculādo dict⁹: ſiue a
tegimēto nauiū σκεπαζειν. Spelea gręce
ſpelūca latīe. Eſt āt rupis cauata. Crepido ē extremitas ſa/
xi abrupti: vn̄ ⁊ crepido vocata ꝙ ſit abrupti ſaxi altitudo:
ſic̄ hęret pede pes denſuſq̄: vn̄ ⁊ vocat̄. Cautes aſp̄a ſaxa i
mari: dcę a cauēdo: q̄ſi cautę. Murices petrę i littore: ſił̄es
muricis viuis acutiſſimę ⁊ nauib⁹ p̄nitioſę. Icon ſaxū ē qd̄
hūanę vocis ſonū captās ēt v̄ba loq̄ntiū imitat̄. Icon aūt
gręce latine imago vocat̄: eo ꝙ ad vocem reſpōdēs: alieni

Ayuntamiento de Madrid

efficitur imago ſermonis: licet hoc quidem ⁊ locorum na
tura eueniat: ac plerūqȝ cōuallium. Calcalus ē lapillus ter
rę admixt⁹: rotūdus atqȝ duriſſim⁹ ⁊ oi puritate leniſſim⁹.
Dictus āt calculus: ꝙ ſine moleſtia breuitate ſui calcetur:
cui ꝯrius ē ſcrupus: lapillus minutus ⁊ aſper: q ſi iciderit i
calciamētū nocet: ⁊ moleſtia ē aio: vñ ⁊ moleſtiā animi ſcru
puluȝ dicim⁹: hinc ⁊ ſcrupea ſaxa .i. aſpera. Cos nomē acce
pit ꝙ ferrū ad icidendū acuat. Cos .n. gręco ſmone inciſio
noiat̃. Ex his alię aq̄rię ſunt: alię oleo indigēt in acuendo:
ſȝ oleum lenē: aquę aciē acerrimā reddunt. Pumex vocat̃
eo ꝙ ſpumę denſitate ꝯcret⁹ fiat: ⁊ eſt aridus: candore par
uus: tantāqȝ naturā refrigerandi habēs. vt in vaſe miſſus
muſta ōferuere deſināt. Rudos artifices appellāt lapides
cōtuſos ⁊ calci admixtos: quos ī pauimentis faciendis ſup
fundunt: vñ ⁊ rudera dicunt̃. Gypſū cognatū calci eſt: ⁊ eſt
grecū nomen: plura eius genera. Oiuȝ āt optimū lapis ſpe
cularis: Eſt .n. ſignis ędificioꝝ ⁊ coronis gratiſſimus. Calx
viua dicta. qꝛ dū ſit tactu frigida: int⁹ occultū ꝯtinet ignē.
Vñ ⁊ ꝑfuſa aqua ſtatim latens ignis erūpit. Natura ei⁹ mi
ruȝ aliqd facit. Poſtq̄ȝ .n. arſerit aquis icēdit̃ quibus ſolet
ignis extingui: oleo extinguit̃: quo ſolet ignis accēdi. Vſus
eius ſtructuris fabricę neceſſarius. Nā lapis lapidi non po
teſt adhęrere fortius: niſi calce ꝯiūctus. Calcis e lapide al
bo ⁊ duro melior ſtructurę: ex molle vtilis tectorijs. Are
na ab ariditate dicta nō ab adherendo i fabricis vt quidaȝ
volūt. Huius probatio: ſi manu impreſſa ſtridat: aut ſi i ve
ſtem candidam ſparſa nihil ſordis relinquat.

¶ De lapidibus inſignioribus. Cap. IIII.

Magnes lapis indicus ab inuētore vocatus
fuit autē ī idia ꝑmū reptus clauis crepida
ruȝ baculiqȝ cuſpidi hęrēs cum armēta idē
magnes paſceret: poſtea ⁊ paſſim iuentus.
Eſt āt colore ferrugineus: ſȝ ꝓbat̃: cū ferro
adiunctus eius fecerit raptū. Nā adeo app
hendit ferrū vt catenā faciat anuloꝝ vnde ⁊ euȝ vulg⁹ fer
rum viuū appellat. Liquorē quoqȝ vitri vt ferrū trahere
credit̃: Cuius tāta vis ē vt refert beatiſſimus auguſtin⁹ ꝙ
qdā eundem magnetē lapidē tenuerit ſub vaſe argenteo:
ferrūqȝ ſup argentum poſuerit: deinde ſubter mouēte ma
nu cuȝ lapide: ferrū curſim deſup mouebatur: Vñ factuȝ
eſt vt in tēplo quodā ſimulacruȝ ex ferro pendere in aere
videret̃. Eſt qppe ⁊ alius in ęthiopia magnes q ferrū non
ambit: ſȝ reſpuit. Ois autē magnes tāto melior eſt: quanto
magis ceruleus ē. Gagates lapis ꝑmū inuētus eſt in ſicilia
gagatis fluminis fluore reiect⁹: vñ ⁊ noiatus: lȝ i britannia
ſit plurim⁹. Eſt aūt niger: planus: leuis: ⁊ ardēs igni admo
tus. Fictilia ex eo ſcripta nō delent̃ incēſus ſerpētes fugat:
dęmoniacos ꝓdit: virginitatē dep̄hendit: mirū ꝙ accendi
tur aq̄: oleo reſtinguitur. Abeſton arcadie lapis ferrei colo
ris ab igne nomē ſortitus: eo ꝙ accenſus ſemel nūq̄ȝ extin
guit̃. De quo lapide mechanicū aliqd humana ars molita
eſt: ꝙ gentiles capti ſacrilegio mirarent̃. Deniqȝ in templo
quodā fuiſſe veneris fanū dicunt: ibiqȝ candelabrū ⁊ in eo
lucernā ſub diuo ſic ardētē vt eā nulla tēpeſtas nullus im
ber extigueret. Pyrites ꝑſicus lapis fuluus: aeris ſimilās
q̄litatē: ita ē dictus qm̄ plurimus illi ſit ignis: ſiqdeȝ facile
ſcintillas emittit: hic tenētis manuȝ ſi vehemēti⁹ premat̃
adurit: ꝓꝑ qđ ab igne nomen accepit. Eſt alius pyrites vul
garis quē viuuȝ lapidē appellant: q ferro vel lapide ꝑcuſſ⁹
ſcintillas emittit: q̄ excipiunt̃ ſulphure vel alijs fungis vł
folijs: ⁊ dicto celerius ꝓbet ignē: Hūc vulgus focarē petrā
vocat. Selenites latine lunaris interꝑtat̃: eo ꝙ interioreȝ
eius candorē cū luna creſcere atqȝ deficere aiunt: gignit̃ in
ꝑſida. Dionyſius lapis fuſcus ⁊ rubētib⁹ notis ſparſus. Vo
cat̃ aūt ita: qꝛ ſi aquę mixtus cōterat̃ vinū fragrat: ⁊ ꝙ i il
lo mirū eſt ebrietati reſiſtit. Tracius niger ⁊ ſonorus naſci
tur i flumine: cuius nomē eſt pontus i ęgtia. Phrygius la
pis ex loco traxit vocabulū. Naſcit̃ .n. i phrygia: colore pal
lidus: mediocriter grauis. Eſt aūt gleba pumicoſa. Vrit̃ an
tea vino ꝑfuſus: flatuſqȝ follibus donec rubeſcat: ac rurſus
dulci vino itingit̃: ternis vicibus tingēdis veſtibus tm̄ vti
lis. Syrius lapis a ſyria vbi reperit̃ appellatus: hic integer
fluctuari tradit̃: cōminutus mergi. Arabicus ſilis eſt ebori
ſine vlla macula. Hic defricatus ad cutem ſucuȝ dimittit
croco ſimilē. Judaicus lapis albus eſt: atqȝ in ſcemate grā
dis ſcripturis ſubiuicē modulatus: quas gręci grāmas ap
pellant. Samius a ſamo inſula vbi reperit̃ vocatus: ⁊ eſt
grauis ⁊ candidus: poliendi aurū vtilis. Mēphitis vocat⁹
a loco ęgypti: ⁊ eſt gēmantis naturę. Hic tritus atqȝ in his
q̄ vrenda ſunt ⁊ ſecanda ex aceto illinitus ita obſtupeſcere
facit corpus vt non ſentiat cruciatū. Sarcophagus lapis
dictus eo ꝙ corpora defunctoꝝ condita in eo infra .40. di
es abſumuntur. σαρξ enim grece caro dicitur. φαγειν co
medere. Naſcit̃ aūt in troade: fiſſiliqȝ vena ſcindit̃. Sūt ⁊
eiuſdē generis in oriēte ſaxa: quę ēt viuētibus alligata ero
dunt corpora: mitiores autē ſeruādis corporibus nec abſu
mendis. Hęmatites appellatus eo ꝙ core reſolutus i colo
rem veniat ſanguinis. Eſt aūt admodū liuidus. Eſt ⁊ ferru
gineus. Naſcit̃ i vltima ęgypto: babylonia ⁊ hiſpania. An
drodamātus colore niger: pondere ⁊ duritia inſignis: vñ ⁊
nomen traxit: ꝑcipuus repitur in africa. Trahere aūt in ſe
argentū vel ęs dicitur: quiqȝ attritus vt hęmatites in colo
rem redigit̃ ſanguinis. Iſciſtos inuenit̃ i vltima hiſpania:
croco ſimilis cū leui fulgore: facile fricabilis. Amāthon ap
pellatus a veteribus: eo ꝙ ſi ex ipſo veſtis fuerit contacta
contra ignē reſiſtat: ⁊ igni impoſita nō ardeat: ſȝ ſplendore
accepto niteſcat: ⁊ ē ſciſſi aluminis ſilis: veneficijs reſiſtēs
oibus: ſpecialr̃ magoꝝ. Batrachites lapis ſilis eſt teſtę la
mioſę ſciſſibilis. Gallactites colore cinereus: guſtu ſuauis:
ſȝ ideo vocat⁹ ꝙ qddaȝ de ſe lacteū attritus dimittat. Ob
ſius lapis niger ē tranſlucidus: ⁊ vitri habens ſilitudineȝ:
⁊ ponitur in ſpeculis parietuȝ ꝓꝑ imaginum vmbras red
dendas. Gemmas multi ex eo faciunt. Naſcitur in india ⁊
in ſamo italię. Mitridas lapis euphratis ſole repcuſſus co
loribus micat varijs. Ethytes lapides repiuntur i nidis a
quilaꝝ: aiunt binos inueniri: marē ⁊ feminam: nec ſine his
parere aquilas. Hoꝝ maſculus durus ſilis gallę ſubrutilis
fęmineus vero puſillus ac mollis. Alligati partus celerita
tem faciunt: etiam aliqbus vuluę excidunt niſi cito partu
rientib⁹ auferant̃. Fingites cappadocię lapis: duritia mar
moris: candidus atqȝ tranſlucens: ex quo quondā templū
conſtructuȝ eſt quodā rege foribus aureis: quibus clauſis
claritas intus diuturna erat. Emites lapis ebori ſimilis in
quo darium condituȝ fertur: parioqȝ ſimilis candore ⁊ du
ritia: minus tm̄ pōderoſus: qui purus vocatur. Oſtracites
vocatus ꝙ ſimilitudinem teſtę habeat: vſus eius pro puni
ce. Melanites lapis dictus eo ꝙ melleum ⁊ dulcem ſucū
emittat. Hiſmiris lapis aſper ⁊ indomit⁹: ⁊ omnia atterēs:
ex quo lapide gemmę terūtur. Chryſites colore ſilis ocreę
inuenitur in ęgypto. Amites ſilis nitro: ſed durior: gignit̃ i
ęgypto ⁊ arabia: naſcit̃ i ęthiopia veluti viridis: ſȝ lacte⁹ cū
reſoluit̃: remordēs vehemēter. Coran⁹ albus ē duriorqȝ pa
rio. Moloti⁹ veluti viridis ⁊ grādis: inuenit̃ i ęgypto. Tuſ
culan⁹ a loco italię dict⁹: diſſiliri igne tradit̃. Sauin⁹ lapis
fuſc⁹: addito oleo ēt lucere fert̃. Eſt ⁊ qdā viridis lapis ve
hemēter igni reſiſtēs Siſini⁹ mollis ⁊ cādid⁹: ſȝ calefactus
oleo nigreſcit atqȝ dureſcit. Lapides q̄ȝ medicinaliū mor
tarioꝝ ⁊ pigmētoꝝ vſib⁹ apti: edeſius ꝑcipu⁹: ⁊ ide colatic⁹.
Thebaic⁹ q̄ȝ ⁊ baſanites lapides nihil ex ſeſe remittētes.
Speclarl lapis vocat⁹ ē ꝙ vitri more trāſluceat: reptus ꝑ
mū i hiſpāia citeriore: ⁊ circa ſegobricā vrbē. Inuenit̃ .n. ſb
terra: ⁊ effoſſus excidit̃ atqȝ findit̃ i q̄ſlibȝ tenues cruſtas.

¶ De marmoribus. Cap. V.

POſt lapidū genera veniem⁹ ad marmora.
Naz inter lapides ⁊ marmora differētia ē.
Nā marmora dicunt̃ eximy lapides q ma
culis ⁊ coloribus cōmēdant̃. Marmor ſer
mo grec⁹ ē: a viriditate vocatus: ⁊ ꝗ̃uis po
ſtea ⁊ aly colores īueniant̃: nomē tñ p̄ſtinū
a viriditate retinuerūt. Marmoꝝ colores
⁊ genera inumerabilia ſūt. Nō tñ oia e rupibus excidunt̃:
ſꝫ multa ſub terra ſparſa ſunt ⁊ p̄cioſiſſimi generis. ſic lace
demoniū viride cūctiſq; ilarius: reptū p̄us apō lacedemo-
nes vñ ⁊ vocabulū traxit. Ophites ſerpētiū maculis ſil'e ē
vñ ⁊ vocabulū ſumpſit. Duo ei⁹ genera: molle candidū: ni
gruz duꝝ. Augusteū ⁊ tiberiū in egypto augusti ⁊ tibery p̄-
mus p̄ncipatu reperta ſunt. Differētia eoꝝ ē ab ophite: cuz
illud vt p̄diximus ſerpētiū maculis ſit ſil'e: hec maculas di
uerſo mō colligunt. Nā augusteū vndatim ē criſpū in ver-
tices: tiberiū ſparſa nō ꝯuoluta canitie. Purpurites ex egy
pto ē rubens cādidis īteruenīetibus punctis. Nois eius cā
ꝙ rubeat vt purpura. Baſanites ferrei coloris ſine duri-
tie: vñ ⁊ nomē ei datū eſt: inuētus i egypto ⁊ ethiopia. Ala
baſtrites lapis cādidus: ītertinctus varys colorib⁹: ex quo
euāgelici illius vngueti vaſculū fuit. Cauāt. n. hūc ad vaſa
vnguētaria: qm̃ optime ſeruare icorrupta dr̃. Naſcit̃ circa
thebas egyptias ⁊ damaſcū ſyrie: ceteris candidior: ꝓbatiſ
ſimus vō i india. Parius cādoris eximy: lychnites cogno-
mēto: hic apud paron īſulā naſcit̃: vñ ⁊ parius nūcupatus.
Magnitudo eius q̃ lances crateraſq; nō excedat. Unguē
tis ⁊ ipſe aptus. Coralliticus i aſia repertus mēſura non vl
tra cubitos binos: candore ꝓximo eboris: ad quandā ſil'itu
dinē e diuerſo niger. Alabandicus terre ſue noīe nūcupat⁹
purpure aſpectui ſil'is. Jſte i oriēte igni liquat̃: atq; ad vſū
vitri fundit̃. Thebaicus ītertinctus aureis guttis īuenit̃ i
parte egyptia: ſcriptus coticulis ad terēda collyria q̃dā vti
litate nāli ꝯueniēs. Sienites circa ſienen vel thebas naſci
tur: trabes ex eo feciſſe reges ꝓhibent̃. Marmora aūt q̃ in
officinis ſunt: rupibus gignunt̃: ex qb⁹ iſte ſienites: diuerſi
coloris maculis diſtictus ē: cuius p̄mū vſū inſule cyclades
dederunt. Leſbius liuidior ē paulo huic: ſꝫ ⁊ ip̄e diuerſi co
loris maculas habēs. Corintheus ammōiace gutte ſil'is cū
varietate diuerſoꝝ coloꝝ corintho p̄muz reptus: ex eo co
lūne ingētes liminaq; fiūt ac trabes. Charyſteū: viride op
timū nomen ab aſpectu hñs: eo ꝙ gratū ſit his q gemmas
ſculpunt: eius. n. viriditas reficit oculos. Numidicuz mar-
mor numidia mittit ad cutē ſucū dimittit: croco ſimilē. vñ
⁊ nomē accepit: nō cruſtis: ſꝫ in maſſa: ⁊ liminū vſum aptū.
Lucullēū marmor naſcit̃ in chio īſula cui lucullus conſul
nomē dedit: q delectatus illo p̄mū romaz īuexit: ſolūq; pe
ne hoc marmor ab amatore nomē accepit. Eſt ⁊ limenſis:
tephria appellatus: colore cineris: cuius lapidis alligatio ꝯ̃
ſerpētes laudat̃. Ebur: a barro. i. elephanto dictum. Hora
tius: Quid tibi vis mulier nigris digniſſima barris.

¶ De gemmis. Cap. VI.

POſt marmoꝝ genera gēme ſequunt̃: q̃ mul
tuz auro decorē tribuūt venuſtate colorū.
Primordia eaꝝ a rupe caucaſi. Fabule fe
runt ꝓmetheū p̄muz fragmēta ſaxi eiuſdē
icluſiſſe ferro ac digito circūdaſſe: hiſq; ini
tiū cepiſſe anulū atq; gēmaz. Genera gēma
ruz inumerabilia eſſe tradunt̃: e qbus nos
ea tm̃ q̃ p̄ncipalia ſunt ſiue notiſſima annotabim⁹. Gēme
vocate ꝙ inſtar gūmi tranſluceant. Precioſi lapides ideo
dicti ſunt: qr care valent: ſiue vt a vilibus diſcerni poſſint.
ſeu ꝙ rari ſint. Omne. n. qꝺ rarum eſt: magnuz ⁊ precioſuz
vocatur: ſicut ⁊ i ſamuelis volumine legitur: Et ſermo do
mini precioſus erat in iſrael: hoc eſt rarus.

¶ De viridioribus gemmis. Cap. VII.

OMniuz gēmaꝝ virentiū ſmaragdus p̄nci-
patuz habꝫ. Cui veteres tertiā poſt marga
ritas ⁊ vniōes tribuūt dignitatē. Smarag
dus a nimia viriditate dicit̃. Oē. n. ſatis vi
ride ſmaragduz dicit̃. Nullis. n. gēmis vel
herbis maior ꝗ̃ huic auſteritas ē. Nā her-
bas virētes frondeſq; exuperat: īficiēs cir
ca ſe viriditate repcuſſuz aerē. Sculpētibus quoq; gēmas
nulla gratior oculorum refectio ē: Cuius corpus ſi extentū
fuerit ſicut ſpeculū: ita imagīes reddit. Quippe nero ceſar
gladiatoꝝ pugnas i ſmaragdo ſpectabat. Genera eius. iz.
ſꝫ nobiliores ſcythici: q in ſcythica gēte reperiunt̃. Scōꝫ lo
cum tenēt bactriani. Colligunt̃. n. in cōmiſſuris ſaxoꝝ flan
te aqlone. Tunc. n. tellure deoperta intermicant. qr his vē
tis harene maxime mouentur. Tertiuz egypty habēt. Re
liqui in metallis erarys inueniuntur: ſed vitioſi. Naz aut
ere aut plumbo aut lapillamentis: vel ſalis ſimiles notas
habent. Smaragdi autem mero ⁊ viridi proficiunt oleo
ꝗ̃uis natura imbuātur. Calcoſmaragdus dicta ꝙ viridis
ſit: ⁊ turbida aereis venis. Hec in egypto vel cypro inſula
naſcitur. Praſius pro viridante colore dictus: ſed vilis. Cu
ius alterū genus ſanguineis punctis abhorret. Tertiuz di
ſtinctum virgulis tribus candidis. Berillus in īdia gigni
tur: gentis ſue lingua nomen habēs: viriditate ſimilis ſma
ragdo: ſed cum pallore. Politur aūt ab indis in ſexāgulas
formas: vt hebetudo coloris repercuſſione anguloꝝ exci-
tetur. Alter politus non habet fulgorem. Genera eius no-
uem. Criſoberillus dictus eo ꝙ pallida eius viriditas ī au
reum colorem reſplendeat: ⁊ hunc india mittit. Criſopaſ-
ſus indicus eſt colore porri ſucum referens: aureis interue
nientibus guttis vnde ⁊ nomen accepit: quem quidam be
rillorum generis iudicauerunt. Jaſpis de greco in latinuz
viridis gēma interp̄tatur. Jas qppe viride: pinnaſin gēma
dicit̃. Eſt āt ſmaragdo ſubſimilis ⁊ craſſi coloris. Species
ei⁹ decez ⁊ ſeptē. Uolunt aūt qdam iaſpidem gēmaz ⁊ gra
tie ⁊ tutele eſſe geſtantibus: qꝺ credere non fidei: ſed ſupſti
tionis eſt. Topaçion: ex virenti genere eſt omniq; colore
reſplendens: inuenta primū in arabie inſula: in q̃ troglody
te p̄dones fame: ⁊ tēpeſtate feſſi: cum herbaꝝ radices effo
derent eruerūt: Que inſula poſtea q̃ſita nebulis cooperta
tandē a nauigantibus inuēta eſt. Sꝫ ob hoc locus ⁊ gēma
nomen ex cauſa accepit. Nā topazin trogloditaꝝ lingua ſi
gnificationē hꝫ q̃rendi. Eſt autē ampliſſima gēmaꝝ: eadē
ſola nobiliuz limā ſentit. Genera eius duo. Callaica colore
viridis ſed pallens ⁊ nimis craſſa: nihil iocundius: aurum
decens: vnde ⁊ appellata. Naſcitur in india vl' germania ī
rupibus gelidis oculi mō extuberās. Molochites ſpiſſius
virens: ⁊ craſſior ꝗ̃ ſmaragdus: a colore malue nomē acce
pit: in reddendis laudata ſignis: naſcitur i arabia. Eliotro-
pia viridi colore ⁊ nubilo ſtellis puniceis ſuperſparſa cum
ſanguineis venis. Cauſa nois de effectu lapidis eſt. Nā de-
iecta in labris eneis radios ſolis mutatur ſanguineo reper
cuſſu. Extra aquā autē ſpeculi modo ſolē excipit: depreben
ditq; defectus eius ſubeuntē lunā oſtendens magoꝝ īpu
dentie. Manifeſtiſſimū i hoc quoq; exēpluz eſt: ꝙ admix
ta herba eliotropio qbuſdaz additis p̄ecantationibus ge
rentem ꝯſpici negant. Gignitur in cypro ⁊ africa: ſꝫ melior
in ethiopia. Sagda gemma praſini coloris apud chaldeos
Cuius tanta vis eſt vt permeantes naues e profundo pe-
tat: ⁊ carinis ita tenaciter adhereat: vt niſi abraſa pte ligni
vix ſeparetur. Myrrhites dicta eſt ꝙ in eo myrrhe color
eſt. Compreſſus autem vſq; ad odorem nardi ſpirat ſuaui
tatem aromatis. Reperitur in arabia vel egypto: myrrhe
coloris ⁊ odoris: vñ ⁊ nomē accepit. Melecros: bicolor ex
vna pte viridis: ex altera melli ſimilis. Coaſpis: a flumi-

Ayuntamiento de Madrid

ne perſarum dicta eſt ex viriditate fulgoris aurei.

¶ De rubris gemmis. Cap. VIII.

Corallius gignit̃ in mari rubro forma ramoſus: colore viridis: ⁊ maxime rubẽs Bace ei⁹ vel viç candidę ſub aq̃ ⁊ molles: detractę ꝯfeſtim durã tur ⁊ rubeſcũt: tactuq; ꝓtinus lapideſcũt. Itaq; occupari euelliq; retib⁹ ſolet aut acri ferramen to pcidi: qua de cã coralli⁹ vocitat̃. Quantũ aũt apud nos margaritũ indicũ precioſũ; eſt: tantũ apud indos coralliũ. Hunc magi fulminib⁹ reſiſtere affirmant: ſi creditur. Sar dius dicta: eo ꝙ primũ repta ſit a ſardis hęc rubrã h̃; colo rem: marmoribus pſtãs: ſed iter gẽmas viliſſima. Genera eius gnq;. Onyx appellata ꝙ habeat i ſe pmixtũ candorẽ in ſilitudinẽ vnguis humanę. Greci.n. vnguẽ onycẽ dicũt. Hanc india vel arabia gignit: diſtãt autẽ; iuicẽ;. Nã indi ca igniculos h̃; albis cingentibus ʒonis: arabica aũt nigra eſt cũ cãdidis ʒonis. Genera eius gnq; Sardonyx ex duũ nominũ ſocietate vocata eſt. Eſt.n. ex onycis candore ⁊ ſar do. Cõſtat aũt tribus colorib⁹. ſubterius nigro: medio can dido: ſupius minio. Hęc ſola i ſignando nihil cęrę auellit. Repitur aũt apud indos ⁊ arabes detecta torrẽtibus. Ge nera eius gnq;. Hęmatites rubore ſãguine⁹ ac ꝓpterea hę matites vocatus. Hęma qppe ſanguis ẽ. Gignit̃ i ęthiopia gdem: ſ; principalis in arabia ⁊ i africa inuenit̃. De qua ꝓ mittunt magi gddam ad coarguẽdas barbaroꝝ inſidias. Sucinus quẽ; appellant greci electron fului cęreiq; colo ris. ferẽ arboris ſucus eẽ: ⁊ ob id ſucinũ appellari. Electrũ autẽ vocari fabuloſa argumentatio dedit. Nãq; phętonte fulminis ictu interempto: ſorores ei⁹ luctu mutatas i arbo res populos lachrymis electrũ oĩbus annis fundere iuxta eridanũ amnẽ: ⁊ electrũ appellatũ: qm̃ ſol vocitatus ſit ele ctron plurimi poetę dixerũt. Conſtat aũt non eẽ ſucum po puli ſ; pinę arboris. Nã accẽſus tede nidore fragrat. Na ſcit̃ aũt in inſulis oceani ſeptẽtriõalis: ſic gũmi: denſaturq; vt cryſtallũ rigore vel tepore. Ex ea fiunt decoris gr̃a agre ſtiũ fęminaꝝ monilia. Uocari aũt a quibuſdã harpaga eo ꝙ attritu digitoꝝ accepta caloris aĩa folia paleaſq; ⁊ veſti um fimbrias rapiat: ſicut magnes ferrũ. Quocũq; autem modo libeat tingitur. Nã aucuſe radice cõchylioq; inficit̃ Ligurius vocat̃: ꝙ fiat ex vrina lyncis beſtię tpe idurata Eſt ãt ſic̃ ⁊ ſucinũ fulua: attrahẽs ſpiritu folia ꝓpinquãtia.

¶ De purpureis. Cap. IX.

Inter purpureas gẽmas principatum ame thiſtus indicus tenet. Amethiſtus purpure us eſt permixto violaceo colore: ⁊ q̃ſi roſę nitor: ⁊ leniter quaſdam flãmulas fundẽs. Alteꝝ eius genus deſcendit a hiacynthis. Cauſã nominis eius aſſerũt: q̃ſi ſit gddam in purpura illius nõ ex toto igneũ ſed vini colorẽ habens. Eſt autẽ ſculpturis facilis. Genera ei⁹ gnq; Saphirus cęruleus eſt cũ purpura: habens pulueres aure os ſparſos: optimus apud medos: nuſq; tñ plucid⁹ Hiacyn thus ex nois ſui flore vocat̃. Hic i ęthiopia inuenit̃: cęrule um colorẽ habens optimus g nec rarus ẽ: nec denſitate ob tuſus: ſ; ex vtroq; tẽperamento lucens purpuraq; reful gens: hic autẽ non rutilat ęqualiter: ſ; cũ facie celi mutat̃. Sereno.n. perſpicuus ẽ atq; gratus: nubilo coram oculis euaneſcit atq; marceſcit: i os miſſus frigidus eſt: in ſculptu ris duriſſimus: nec tñ inuictus. Naȝ adamante ſcribit̃ ⁊ ſi gnatur. Hiacynthiçonta indicus eſt: hiacynthũ prope refe rens. Quidã autẽ eorum cryſtallis ſimiles capillamẽtis in tercurrẽtibus obſcurãtur: ex quo ẽt vitio nomen illoꝝ eſt. Amethiſtiʒontas appellat̃: q: eius extremus igniculus in amethiſti violã exit. Celidonia ex hirũdinum vocata colo re: ⁊ duoꝝ eſt generũ: quaꝝ vna ex altera parte purpurea: ⁊ alia purpurea nigris iteruenientib⁹ maculis. Cyanea ſcy thię gẽma: cęruleo coruſcans nitore purpura interdũ ⁊ pũ ctulis intermicantibus auratis puluiſculis varians. Rodi tis roſea eſt ⁊ ex eo nomen accepit.

¶ De candidis. Cap. X.

Margarita pma candidaꝝ gẽmaꝝ: quã inde margaritã aiunt vocatã: ꝙ i conculis mari nis h̃ genus lapidũ iueniat̃. Ineſt.n. i carne cochleę calculus nat⁹: ſicut i carne oſtreę p cioſiſſima margarita repiri dicat̃: vel ſicut i cerebro piſcis lapillus. Gignit̃ ãt de cęleſti rore: quẽ certo anni tpe ꝯculę hauriũt. Ex q bus margaritis q̃dã vniones vocant̃: aptũ nomẽ hñtes: ꝙ tm̃ vn⁹ nũq; duo vel plures ſil̃ repiant̃. Meliores ãt cãdi dę margaritę: q̃ q̃ flaueſcũt. Illas.n. aut iuuẽtus: aut matu tini roris ꝯceptio reddit candidas: has ſenect⁹: vel veſper tinus aer gignit obſcuras. Pedorus ſcd̃a poſt margaritam candidaꝝ gẽmaruȝ: de q̃ q̃rit̃ in q̃ colore numerari debeat totiẽs iactati p alienas pulchritudĩes nois adeo vt decoris ꝓrogatiua vocabulo facta ſit. Aſterites gẽma candida ẽ: in cluſu; lucẽ ꝯtinẽs: veluti ſtellã intus ambulantẽ: redditq; ſolis cãdidãtes radios: vnde ⁊ nomẽ accepit. Galactites la ctea ẽ q̃ attrita reddit ſucu; albũ: ad lacteũ ſaporẽ fęminis nutriẽtib⁹ illigata fęcundat vbera. Infantũ q̃; collo ſuſpẽ ſa: ſaliuã facere fert̃: i ore aũt liq̃ſcere ⁊ memoriã adimere. Mittũt ea; nilus ⁊ achelous amnes. Sũt q ſmaragdũ al bis venis circũligatu; galactiten vocãt. Galatias grãdinis ⁊ candorẽ pfert ⁊ figurã. duritia q̃; iuicta vt adamas: etiã in igne poſita manet ſuũ frigus. Solis gemma candida ẽ: traxitq; nomen ꝙ ad ſolis ſpeciẽ in orbe; fulgẽtes ſpargit radios. Selenites trãſlucet candido melleoq; fulgore ꝯti nens lunę imaginẽ: quã iuxta curſu; aſtri ipſius phibent in dies ſingulos minui atq; augeri: naſcit̃ in pſida. Cymedia inuenit̃ in cerebro piſcis eiuſde; nois: candida ⁊ oblonga. Preſagire his ferũt magi ſigna tranglliratis vel tẽpeſtatis Belocuius albicans pupillã cingit nigram e medio aureo fulgore lucentẽ: ⁊ ꝓp ſpeciem aſſyrioꝝ regi belo dicatam: vnde ⁊ appellata. Epimelas dicitur: cum in candida gẽma ſupne enigricat color: vnde ⁊ nomen habet. Exebenus ſpe cioſa ⁊ cãdida: qua aurifices aurum poliunt.

¶ De nigris. Cap. XI.

Achates repta primus in ſicilia iuxta flumen eiuſdẽ nois: poſtea plurimis i terris. Eſt autẽ nigra habẽs i medio circulos nigros ⁊ albos iũctos ⁊ variatos ſimil̃ hęmatiti. Magi ſuf fitu eaꝝ ſi creditur tempeſtates auertũt: flu mina ſiſtunt. Abſictos nigra ⁊ ponderoſa di ſtincta venis rubentibus. Hęc excalefacta igni ſeptem die bus calorẽ tenet. Egyptilla nigra ẽ radice cęrulea facie: ex ęgypto vbi iuenit̃ vocata. Medea nigra ẽ: a medea illa fa buloſa inuenta. Habet venas aerų coloris: ſudore; reddit croci: ſaporem vini. Ueientana italica gemma eſt a veien tibus reperta: nigra facie: albis intermicantibus notis. Ba riptos nigra eſt cu; ſanguineis ⁊ albis notis. Meramelas nigra vena: quẽlibet colorem ſecans per mediu;. Ueneris crinis nigerrimi nitoris: continens in ſe ſpecie; rufi crinis. Tricuus ex africa nigra eſt: ſed tres ſucos reddit: ab radi ce nigrum: e medio ſanguineum: e ſummo ocrec. Dionyſia nigris mixtis rubentibus notis: ex aqua trita: vinum fra grat: ⁊ odore ſuo ebrietati reſiſtere putatur. Pyrites nigra quidem ſed attritu digitos adurit.

¶ De varys. Cap. XII.

Pangr⁹ vari⁹ ex oĩbus pene colorib⁹ ꝯſtãs: vñ ⁊ noiat̃. Olea barbari nois ex fuluo ⁊ nigro viri diq; ⁊ cãdido ẽ. Mitridax ſole pcuſſa: colorib⁹ micat varys gignit̃ i pſida. Hroſelit⁹: vari⁹ nois cã: q: ſi ad igne; applicet̃: velut ſudorem mittit. Oppalus

Ayuntamiento de Madrid

diſtinctus diuerſaꝝ colore gēmarum.Eſt.n.in eo carbūcu
li tenuior ignis:amethiſti fulgens purpura:ſmaragdi nitēs
viriditas ⁊ cuncta pariter ſub q̄daʒ varietate lucētia. No
men hʒ ex patria:ſola.n.eū parturit india.Pontice a pōto
dicunt̄.genere diuerſo:nūc ſanguineis:nūc auratis guttis
micantes:alię hn̄tes ſtellas:alię longis coloꝝ ductib⁹ linea
tę.Hexocontalithus i parua magnitudine multicolor: vn̄
⁊ hoc nomē ſibi adoptauit.Tam diuerſis.n.notis ſparſus
eſt:vt ſexaginta gēmaꝝ colores i paruo eius orbiculo dep̄
hendant̄:naſcit̄ autē in libya apud troglodytas. Murina
apud parthos gignit̄:ſʒ p̄cipua i germania:humorē ſub ter
ra putāt calore deniatū: vn̄ ⁊ nomen ſūpſit.Uarietas eius
in purpurā candorēq; ⁊ ignē cū quibuſdā colorū rep̄cuſſio
nibus quales in cęleſti arcu ſpectantur. Cuius cōtraria cā
cryſtallum facit:gelu concreto vehementiore.

De cryſtallis. Cap.XIII.

Ryſtallus reſplēdēs ⁊ aquoſus colore tra
dit̄.ꝙ nix ſit glacie durata p̄ ānos: vn̄ ⁊ no
men ei gręci dederūt. Gignitur aūt in aſia
⁊ cypro:maxime in ſeptētrionū alpib⁹: vbi
nec ęſtate ſol feruētiſſimus īuenit̄.Ideoq;
ipſa diuturna ⁊ annoſa duritia reddit hanc
ſpeciē quę cryſtallus dicit̄. Hic oppoſit⁹ ra
dys ſolis adeo rapit flāmā: vt aridis fungis vel folys ignē
p̄beat.Uſus eius ēt ad pocula deſtinat̄. Nihil aūt aliud q̄ȝ
frigidū pati poteſt.Adamas indicus lapis paruus ⁊ ideco
rus.ferrugineū habens colorē ⁊ ſplendorē cryſtalli.Nūq̄ȝ
aūt vltra magnitudīe nuclei auellanę repertus. Hic nulli
cedit materię:nec ferro q̄dē nec igni:nec vnq̄ȝ icaleſcit: vn̄
⁊ nomen gręca interpretatōe indomita vis accepit.Sʒ dū
ſit inuictus ferri ignīſq; cōtemptor:hircino rumpit̄ ſangui
ne recēti ⁊ calido maceratur:ſicq; multis ictibus ferri per
fringit̄.Cuius fragmētis ſculptores pro gēmis īſigniendis
p̄forādiſq; vtunt̄. Hic aūt diſſidet cū magnete lapide:itan
tū vt iuxta poſitus ferrū non patiat̄ abſtrahi magneti:aut
ſi admotus magnes cōprehēderit:rapiat atq; auferat.Fer
tur quoq; in electri ſimilitudine venena dep̄hendere: me
tus vanos expellere:maleficis reſiſtere artib⁹. Genera ei⁹
ſex.Galatias grandinū ⁊ candorē ⁊ figurā adamantinę du
ritię habet.Etiā in ignē poſit⁹ manet ſuū frigus.Ceraunio
ruʒ duo genera ſunt.Unū qd̄ germania mittit cryſtallini ſi
mile:ſplendet tn̄ cęruleo:⁊ ſi ſub diuo poſituʒ fuerit fulgo
reʒ rapit ſidereū.Ceraunīuʒ alteꝝ hiſpania in luſitanis lit
torib⁹ gignit cui color pyropo rubēti ⁊ q̄litas vt ignis. Hęc
aduerſus vim fulgurū opitulari fert̄:ſi credimus.Dicta āt
ceraunia:qm̄ alibi non īuenit̄ q̄ȝ in loco fulminis ictui ꝓxi
mo.Gręce.n.fulmen ceraunos dicitur.Iris apud arabiam
ī mari rubro naſcitur coloris cryſtallini:ſexangulata:dicta
ex argumēto iris.Nā ſub tecto p̄cuſſa ſole ſpecies ⁊ colores
arcus cęleſtis in ꝓximos parietes imitatur.Aſtrion ex in
dia ē cryſtallo ꝓpinqua:i cuius centro ſtella lucet fulgore
lunę plenę.Sumpſit aūt nomen ꝙ aſtris oppoſita:fulgorē
rapit ac egerit.Electria q̄ſi electoria.In ventriculis.n.gal
linatys īuenit̄:cryſtallina ſpecie:magnitudine fabę.Hac i
certaminibus inuictos fieri magi volūt:ſi credimus.Eni
dros ab aqua vocata. Exundat.n.aq̄ ita vt clauſaʒ i ea pu
tes fontaneā ſcaturiginē.Omniū ardentiuʒ gēmaꝝ princi
patū carbūculus habet. Carbūculus āt dictus ꝙ ſit ignit⁹
vt carbo cuius fulgor nec nocte vincit̄.Lucet.n.i tenebris
adeo vt flāmas ad oculos vibret.Genera ei⁹ duodecim:ſʒ
p̄ſtantiores q̄ vidētur fulgere:⁊ velut ignē effundere. Car
bunculus aūt gręce anthrax dicitur.Gignit̄ in libya apud
troglodytas.Anthracites vocatus ꝙ ſit ⁊ ipſe coloris ignei
vt carbunculus:ſʒ candida vena p̄cinctus:cuius ꝓpriū eſt:
ꝙ iactatus in ignem:velut inter mortuos extinguit̄:at cō
tra aq̄s p̄fuſus exardeſcit.Sandaſirus naſcitur in indis lo
co eiuſdem nominis.Species ei⁹ ꝙ veluti ītra lucido igne
intus fulgente aureę guttę.Conſtat inter omnes quantus
numerus ſtillarum accedit:tanto ⁊ preciū accedere.Lych
nis ex eodem genere ardentiuʒ eſt:appellata a lucernaruʒ
flagrantia:gignitur in multis locis:ſed probatiſſima apud
indos.Quidam eam remiſſiorē carbunculū eſſe dixerunt.
Huius duplex facies:vna quę purpura radiat:altera q̄ coc
ci rubore a ſole excalefacta:aut digitoruʒ attritu paleas ⁊
cartharuʒ fila ad ſe rapere dicitur.Sculpturis reſiſtit:ac ſi
qn̄ ſculpta fuerit:dum ſigna imprimit:q̄ſi quodā aīali mor
ſu partē cęrę retentat.Genera eius quattuor. Carcedonia
hoc eſt quod ⁊ lychnis facere dicitur:q̄ȝq̄ȝ multo vilior prę
dictis:naſcitur apud naſamonas:imbre vt ferunt diuino:ī
uenitur ad repercuſſuʒ lunę plenę. Omnia aūt genera ſua
ſculpturę reſiſtunt.Alabandina dicta ab alabanda aſie re
gione cuius color ad calcedoniū vadit:ſed rarus.Dracōti
des ex cerebro draconis eruitur quę niſi viuēti abſciſa fue
rit non igneſcit.Unde ⁊ eam magi dormientibus draconi
bus amputant.Audaces eniʒ viri:explorant draconuʒ ſpe
cus ⁊ ſpargunt ibi gramina medicata ad incitanduʒ draco
num ſoporeʒ.atq; ita ſomno ſopitis capita deſecant ⁊ gem
mas detrahunt.Sunt autē candore tranſlucido. Uſu ea
rum orientis reges precipue gloriant̄. Chryſopaſſus ęthio
picus eſt:quē lapidem lux cęlat:prodit obſcuritas. Nocte
eniʒ igneus eſt:die aureus.Phlogites ex perſida eſt oſten
tans intra ſe quaſi flāmas ęſtuantes quę non exeant.Syr
tites vocata:qm̄ in littore ſyrtiū inuenta primū eſt i parte
lucanię.Color eius croceus intus ſtellas continens elāgui
das:⁊ ſub nubilo renitentes. Ermiſcion inter gratiſſimas
gemmas aſpicitur ⁊ ex igneo colore radians auro: portās
ſecum in extremitatibus candidam lucem.

De aureis. Cap.XIIII.

Unt quędā gēmaruʒ genera ſpecie metal
loruʒ vel lapiduʒ cognominata. Chryſopis
auꝝ tm̄ videt̄ eſſe.Chryſolithus auro ſil'is
eſt:cū marini coloris ſil'itudine:hunc ęthio
pia gignit.Chryſolectrus ſil'is ē auro:ſʒ i co
lorē electri vergens matutino tm̄ aſpectu
iocūdus:rapaciſſim⁹ igniū:⁊ ſi iuxta fuerit
celerrime ardeſcens. Chryſolanſis ex auro ⁊ igne vocata.
Aurea ē.n.die ⁊ nocte ignea:hanc ęthiopia gignit. Ammo
chryſus harenis auro itermixt⁹:nūc brachteaꝝ nūc pulue
ris hʒ q̄drulas:gignit̄ in p̄ſida. Leochryſus:colore aureo ī
teruenienti candida vena. Melectriſis dicta: ꝙ veluti p̄
aurū ſinceruʒ:ſic hęc gēma tranſluceat.Chryſocolla gigni
tur in īdia:vbi formice eruūt aurū.Eſt autē auro ſil'is ⁊ hʒ
naturā magnetis:niſi ꝙ augere aurū traditur:vnde ⁊ nun
cupatur.Argirites ſimilis argēto:habens ſtigmata aurea.
Androdoma argenti nitoreʒ habet:⁊ pene adamas q̄dra
ta ſemper teſſeris.Magi putant nomen impoſitum ab eo
ꝙ animoruʒ impetus vel iracundias domare ⁊ refrenare
dicatur:ſi credimus.Gignitur in mari rubro.Calcitis aeri
coloris eſt.Calcofanus nigra eſt: ſed lapidi illiſa ęris tinni
tum reddit.Balanites duo ſunt genera:ſubuiridis ⁊ corin
thię ęris ſimilitudinem mediam ſecante flammea vena.
Sederitis a contemplatione ferri nihil diſſonat. In male
ficys quoquo modo ſi inferatur diſcordias excitat. Ideus
dactylus ex inſula creta eſt ferrei coloris: cauſa nominis
eius:quia pollicem humanuʒ exprimit. Ethiopicus ferrei
coloris eſt:qui dum teritur nigrum ſucum emittit.Similia
nicius i euphratis alueo legitur: proconiſio marmori ſil'is
medio colore glauco: veluti oculi pupilla internitens.Ara
bica ex patria dicta:aſpectu eburnea ē.Efeſtitis ſpeculi na
turam habet in reddendis imaginibus q̄ȝq̄ȝ rutilet:experi
mentum eius:ſi feruenti aquę addita ſtatiʒ refrigeret:aut
ſi ſoli oppoſita aridā materiam accendat:naſcit̄ in corico.

Ayuntamiento de Madrid

Oſtracites lapidoſus coloꝛe teſtaceo durioꝛ. Altera acha
ti ſimilis niſi ꝙ achates politura pingueſcit: durioꝛi tanta
ineſt vis: vt aliẽ gẽmẽ ſculpant̃ fragmentis eius. Gloſſa pe
tra ſimilis eſt linguẽ humanẽ vnde ⁊ nomen ſumpſit. Fer
tur autẽ deficiente luna e cẽlo cadere: cui non modicã ma
gi tribuunt poteſtatẽ. Nam ex eo lunares motus excitari
putant. Sunt ⁊ q̄dam gẽmaꝝ genera cognominata ab aia
libus. Echites vipereas maculas exp̃mit. Carcine marini
cancri coloꝛis eſt. Scoꝛpiter ſcoꝛpionẽ ⁊ coloꝛe ⁊ effigie re
fert. Mirmicites foꝛmicẽ raptãtis effigiẽ imitat̃. Tao pa
uoni eſt ſimilis. Hieracites accipitris coloꝛis. Etites aq/
lẽ. Egoptalmus capꝛino oculo ſimilis. Licoptalmus q̃ttu/
oꝛ coloꝝ ex rutilo ſanguineũ: in medio nigrũ: cãdidus cin
git vt lupoꝝ oculus. Meconites papauer expꝛimit. Sũt ⁊
q̄dam gẽmẽ quibus gentiles in ſupſtitionib⁹ quibuſdam
vtunt̃. Liperia ſuffita oẽs beſtias euocare tradunt. Anan
citide in necromantia dẽmonũ imagines euocare dicunt̃.
Sinocitide vmbꝛas iferoꝝ euocatas tenere pagani aiunt.
Celonites oculus eſt indicẽ teſtudinis: varius ⁊ purpure⁹.
Per hunc magi impoſitũ linguẽ futura pꝛẽnũciari fingũt.
Bꝛonia a capite teſtudinũ e tonitruis cadi putat̃ ⁊ reſtin/
guere fulminis ictus. Hienia lapis in oculis hienẽ beſtiẽ i
uenitur. Qui ſi ſub lingua hois ſubditus fuerit: futura euz
p̃cinere dicunt. Sz ⁊ coꝛallius tẽpeſtati ⁊ grandini reſiſte
re fertur. Pontica eſt gẽma q̄dam liuoꝛe plucida: habens
ſtellas rubeas: interdũ ⁊ aureas. Dicunt per eaz interroga
re dẽmones: ⁊ effugare. In quibuſdã gẽmarum generibus
veras a falſis diſcernere magna difficultas eſt: qppe cũ in
uentuz ſit ex vero genere alterius in alia falſa trãſducere:
vt ſardonices q̄ ternis glutinant̃ gẽmis ita vt depꝛehendi
non poſſint. Fingunt.n. eas ex diuerſo genere: nigro candi
do minioq̃z coloꝛe. Nã ⁊ pꝛo lapide p̃cioſiſſimo ſmaragdo
qdam vitrũ arte inficiunt: ⁊ fallit oculos ſubdole q̄daz fal
ſa viriditas: quoaduſq̃z non eſt qui pꝛobet ſimulatuz ⁊ ar/
guat: ſic ⁊ alia alio atq̃z alio modo. Neq̃z.n. eſt ſine fraude
vlla vita moꝛtalium. Omnes aũt nõ tranſlucidas gẽmas
cẽcas appellari: eo ꝙ denſitate ſua obſcurentur.

⁋ De vitro. Cap. XV.

VItrum dictũ ꝙ viſui pſpicuitate trãſluceat
In alijs.n. metallis quicqd intrinſecus ꝯti
netur abſcondit̃: i vitro vero qlibet liquoꝛ
vel ſpecies q̃lis eſt iterius: talis exterius de
claratur ⁊ quodãmodo clauſus patet. Cui⁹
oꝛigo hẽc fuit. In parte ſyriẽ q̄ fẽnicis voca
tur finitima iudeẽ circa radicẽ montis car/
meli palus eſt: ex q̄ naſcit̃ belus amnis: quinq̃z milium paſ
ſuum ſpacio in mare fluens iuxta ptolomaidem: cui⁹ hare
nẽ de toꝛrente fluctu ſoꝛdibus eluunt̃. Hic fama eſt pulſa
naue mercatoꝝ nitri: cũ ſparſim per littus epulas pararẽt
nec eſſent pꝛo attollendis vaſis lapides: glebas nitri ex na
ue ſubdiderunt: qbus accenſis pmixta harena littoꝛis trã
ſlucentes noui liquoꝛis fluxiſſe riuos ⁊ hanc fuiſſe oꝛiginẽ
vitri. Mox vt eſt ingenioſa ſolertia nõ fuit ꝯtenta ſolo ni/
tro ſz ⁊ alijs mixturis hanc artẽ ſtuduit. Leuib⁹.n. aridiſq̃z
lignis concoqtur adiecto cupꝛo ac nitro cõtinuiſq̃z foꝛnaci
bus vt ẽs liquat̃ maſſeq̃z fiũt. Poſtea ex maſſis rurſus fun
dit̃ in officinis: ⁊ aliud flatu figurat̃: aliud toꝛno terit̃: aliõ
argẽti mõ cẽlat̃. Tingit̃ etiaz multis modis ita vt hiacyn
thos ſaphiroſq̃z ⁊ virides imitet̃ ⁊ onyces: vel aliaruz gem
maꝝ coloꝛes: neq̃z ẽ alia ſpeculis aptioꝛ materia vel pictu
rẽ accomodatioꝛ. Maximus tñ honoꝛ i candido vitro p/
ximoq̃z in cryſtalli ſimilitudine. Vñ ⁊ ad potandũ argẽti
metalla ⁊ auri repulit. Vitrũ olim fiebat ⁊ in italia: ⁊ p gal
lias ⁊ hiſpaniaz harena alba ⁊ molliſſima pila molaq̃z tere
batur: dehinc miſcebat̃ trib⁹ partib⁹ nitri pondere vel mẽ
ſura: ac liquata i alias foꝛnaces trãſfundebat̃. Quẽ maſſa
vocabat̃ admonitrũ: atq̃z hẽc recocta fiebat vitrũ purum
⁊ candidũ. In genere vitri ⁊ obſianus lapis annumeratur.
Eſt aũt virens interdũ ⁊ niger aliqñ ⁊ tranſlucidus: craſſio
re viſu: ⁊ i ſpeculis parietũ pꝛo imagine vmbꝛas reddẽte:
gẽmas multi ex eo faciunt. Hũc lapidẽ ⁊ in india ⁊ i italia
⁊ ad oceanũ in hiſpania naſci tradunt. Fert̃ aũt ſub tiberio
cẽſare quendaz artificẽ excogitaſſe vitri tẽperamentũ vt
flexibile eẽt ⁊ ductile. Qui dũ admiſſus fuiſſet ad cẽſarez:
poꝛrexit phialam cẽſari. Quã ille idignatus i pauimentuz
pꝛiecit. Artifex aũt ſuſtulit phialã de pauimento: q̄ compli
cauerat ſe tanq̃z vas ẽneũ. Deinde malleũ de ſinu ꝓtulit ⁊
phialã coꝛrexit. Hoc facto cẽſar dixit artifici. Nũqd alius
ſcit hanc ꝯditurã vitroꝝ? Poſtq̃z ille iurans negauit alteꝝ
hoc ſcire: iuſſit eũ cẽſar decollari ne dũ hoc cognitũ fieret:
aurum pꝛo luto haberetur: ⁊ omnium metalloꝛum pꝛecia
abſtraherentur. Et reuera qꝛ ſi vaſa vitrea non frangeren
tur melius eſſent q̃z auruz ⁊ argentum.

⁋ De metallis. Cap. XVI.

MEtalluz dictũ grẽce απο του μεταλλον
ꝙ natura eius ea ſit vt vbi vna vena appa/
ruerit: ibi ſpes ſit alterius inquirendi. Sep
tem autez ſunt genera metalloꝛuz: aurum:
argentum: ẽs: electum: ſtannum: plumbuz:
⁊ quod domat omnia ferrum.

⁋ De auro. Cap. XVII.

AUrũ ab aura dictuz.i. a ſplendoꝛe. ꝙ reper
cuſſo aere plus fulgeat. vñ ⁊ Virgilius: Diſ
coloꝛ vñ auri p ramos aura refulſit: hoc eſt
ſplendoꝛ auri. Naturale.n. eſt vt metalloꝝ
ſplendoꝛ plus fulgeat luce alia repercuſſ⁹.
Hic ⁊ aurarij dicti quoꝝ fulgoꝛ ſplẽdidos
reddit. Obꝛyzũ auruz dictum: ꝙ obꝛadiet
ſplendoꝛe. ẽ.n. coloꝛis optimi: qð hebꝛẽi ophaz grẽci cairon
vocant. Bꝛachtea dicit̃ tenuiſſima lamina. απο του βρα
χειν: quod eſt ηχειν. i. a crepitando.
lamina. Pecunia pꝛius de pecudibus: ⁊ pꝛopꝛietatez habe
bat ⁊ nomen. De coꝛio.n. pecuduz nũmi incidebantur ⁊ ſi/
gnabantur. Poſtea a ſaturno ẽreus nummus inuentus ẽ.
Ipſe.n. ſignari nũmos ⁊ inſcribi cõſtituit. Propterea ⁊ ẽra
rium ſaturno a gẽntilibus conſecratuz eſt. Alij vt ſuperius
pecuniaz a pecudibus appellauerũt: ſic̃ a iuuãdo iumenta
dicta ſunt. Omne.n. patrimoniũ apud antiquos peculium
dicebat̃ a pecudibus: in qb⁹ eoꝝ ꝯſtabat vniuerſa ſubſtan
tia. Vñ ⁊ pecuari⁹ vocabat̃ q erat diues: mõ vo pecũioſus.
Antiqſſimi nõduz auro argẽtoq̃z inuẽto: ẽre vtebant̃: Nã
p̃us ẽrea pecunia in vſu fuit: poſt argẽtea: deide aurea ſub/
ſecuta: ſz ab ea q̄ cẽpit ⁊ nomẽ retinuit. Vñ ⁊ ẽrariũ dictũ:
qꝛ pꝛius tñ in vſu fuit: ⁊ ipſuz ſolũ recondebat̃: auro argen
toq̃z nondũ ſignato: ex quoꝛuz metallis q̃uis poſtea facta
fuiſſet pecunia: nomẽ tñ ẽrarij pmãſit ab eo metallo vnde
initiũ ſumpſit. Theſaurũ iuxta grẽcã ꝓpꝛietatẽ απο της
θεσεως: a poſitiõe: hoc ẽ a repoſito noĩatur. Nã theſis po/
ſitio dicit̃: ⁊ eſt nomẽ ex grẽco latinoq̃z ſermone cõpoſitũ.
Nã theſis grẽci repoſitũ dicunt. Latini autẽ quod iunctũ
ſonat repoſituz auruz. Auraria nomen hz ab auro. Tribu
ta vo eo ꝙ antea p tribus ſingulas exigebãtur: ſicut nunc
p ſingula territoꝛia. Sic autez in tres partes diuiſuz fuiſſe
romanũ populuz conſtat: vt qui p̃erant in ſingulis partib⁹
tribuni dicerent̃. Unde etiaz ſumptus quos dabant popu
li tributa nominarunt. Vectigalia ſunt tributa a vehendo
dicta. Stipendiuz a ſtipe pendenda nominatum. Antiqui
.n. appendere pecuniaz ſoliti erant magis q̃z annumerare.
Moneta appellata eſt quia monet ne qua fraus in metal
lo vel pondere fiat. Numiſma eſt ſolidus aureus vel argẽ
teus ſiue ẽreus: qui ideo numiſma dicitur: qꝛ nominibus
pꝛincipum effigiebuſq̃z ſignabatur. Pꝛius nũmus argirus

Ayuntamiento de Madrid

nuncupabatur:q꜡ q̄ꝫ plurimū ex argēto percutiebatur. Nū
mi autē a numa romanoꝝ rege vocati ſunt qui eos primuꝫ
apud latinos imaginibꝰ notauit:⁊ titulo nois ſui p̄ſcripſit.
Folles dicunt̃ a ſacculo quo cōdunt̃:a cōtinēte id qđ conti
net̃ appellatū. In numiſmate tria quęrunt̃ : metalluꝫ figu
ra ⁊ pōdus. Si ex his aliqđ d̄fuerit:numiſma nō erit. Tria
ſunt aūt genera argēti ⁊ auri ⁊ ęris: ſignatū: factū: infectuꝫ.
Signatū eſt qđ in nūmis eſt. factū eſt qđ in vaſis ⁊ ſignis.
infectū qđ in maſſis eſt : qđ ⁊ graue dicitur:id eſt maſſa. In
noticiā aūt formarū metalla ita venerūt. Dū eni quacūqꝫ
cauſa ardētes ſiluę excoquerent terrā excalefactis venis
fudit riuos cuiuſcūqꝫ ſtructurę: ſiue igit̃ ęs illud fuerat: ſi
ue aurū cū in loca terrę depreſſiora decurreret : ſumpſit fi
gurā in quā illud vl' ꝓfluens riuus vl' excipiens lacuna for
mauerat. Quarū rerū ſplēdore capti hoies cū ligatas attol
lerēt maſſas viderūt in ea terrę figurata veſtigia in quę ex
cogitauerūt liquefactas ad omnē formam poſſe deduci.

De argento. Cap. XVIII.

A'Rgentū nō lōge a gręca appellatiōe diſtat
Hoc eni illi argirū vocāt. Sed mirū in mo
dum illud, dum cādidū ſit : ip̄reſſuꝫ corpori
lineas nigras reddit. Argētū viuuꝫ dictū ꝙ
excidat mās in quibꝰ inẏcit̃. hoc ⁊ liquiduꝫ
q꜡ ꝑcurrit. Inuenit̃ ſpecialiter in metallis
ſiue in argētarẏs fornacibus guttarū cōcretione tectis ihę
rens: ſępe etiā in ſtercore vetuſtiſſimo cloacarū vel puteo
rum limo: Fit etiā ⁊ ex minio impoſito conculę ferreę pate
na teſtea ſuppoſita: cū circūlito vaſculo circūdant̃ carbo
nes: ſicqꝫ argentū viuū ex minio ſtillat: ſine hoc neqꝫ argē
tum: neqꝫ ęs inaurari poteſt. Tantę aūt virtutis eſt: vt ſi ſu
per ſextariū argenti viui centenariū ſaxuꝫ ſupponas: oneri
ſtatim reſiſtat. Sin vero auri ſcrupulū: leuitateꝫ eiꝰ raptiꝫ
ſinu recipit: ex quo intelligit̃ nō pondus ſed natura eſſe cui
cedit. Seruat̃ aūt meliꝰ in vitreis vaſis: nā cęteras mās ꝑ
forat. Potui aūt datū: interficit pōderis cauſa. Argēti pur
gamenta litargyros: quā nos ſpumā argenti appellamus.
Fit autem ex argento ⁊ plumbo mixta.

De ęre. Cap. XIX.

AEs a ſplēdore aeris vocatū ſicut auruꝫ ⁊ argen
tum. Apud antiquos auteꝫ prior ęris q̄ꝫ ferri co
gnitꝰ vſus. ęre qppe p̄mi ꝓſcindebāt terraꝫ: ęre
certamina belli gerebāt: eratqꝫ ī p̄cio magis ęs:
auruꝫ vero ⁊ argētū ꝓpter inutilitatē reẏciebā
tur. Nūc verſa vice iacet ęs: aurū ſummo ceſſit honore: ſic
voluēda ętas cōmutat tp̄a rerū: ⁊ qđ fuit in p̄cio: fit deniqꝫ
nullo honore. Uſus ęris poſtea trāſẏt in ſimulacris: in va
ſis: in ędificioꝝ ſtructuris : maxime ⁊ ad ꝑpetuitatē monu
mentoꝝ: etiaꝫ publicę in eis ꝯſtitutiones ſcriptę ſunt. Cyp
um ęs in cypro inſula prius reꝑtuꝫ: vnde ⁊ vocatū: factum
ex lapide eroſo: quē cathmiā vocāt: ⁊ eſt ductile: huic ſi ad
datur plūbuꝫ colore purpureo fit. Auricalcū dictū: ꝙ ⁊ ſplē
dorē auri ⁊ duritiā ęris poſſideat. Eſt aūt nomē cōpoſitum
ex lingua latina ⁊ gręca. Es eni ſermone gręcoꝝ calco voca
tur. Fit aūt ex ęre ⁊ igne multo ac medicaminibꝰ ꝑducitur
ad aureū colorē. Corintheū eſt oium cōmixtio metallorū:
quod caſus p̄mū miſcuit corintho cū caperet̃ incenſa. Naꝫ
dum hāc ciuitatē hānibal cepiſſet oēs ſtatuas ęneas ⁊ aure
as ⁊ argēteas in vnū rogū cōgeſſit: ⁊ eas incēdit. Ita ex hac
cōmixtione fabri ſuſtulerūt ⁊ fecerunt parapſides. Sic co
rinthea nata ſunt ex omnibꝰ in vnū: nec hoc nec illud. Uñ
⁊ vſqꝫ in hodiernū dieꝫ : ſiue ex ipſo: ſiue ex imitatione eiꝰ.
ęs corintheū vel corinthea vaſa dicunt̃. Huius tria genera
vnū candidū ad argēti nitorē accedēs: alterū in quo ipſius
auri fulua natura eſt: tertiū in quo ęqualis cunctoꝝ tempe
ries. Coronarium: ex ductili ęre tenuat̃ in laminas: tauro
rūqꝫ felle tinctuꝫ ſpeciē auri in coronis hiſtrionuꝫ p̄ębet.
vnde ⁊ appellatuꝫ. Pyropū igneus color vocauit. Nāqꝫ in
ſingulas vncias ęris additis auri ſcrupulis ſenis p̄ętenui
brachtea igneſcit flāmaſqꝫ imitat̃: vñ ⁊ pyropuꝫ dicit̃. Re
gulare ęs dicit̃: qđ ab alẏs ductile appellat̃: quale omne cy
priū eſt. Ductile aūt dicit̃ eo ꝙ malleo ꝓducat̃ : ſicut cōtra
fuſile qđ tm̄ fundit̃. Nā ⁊ caldareuꝫ qđ tm̄ funditur. Naꝫ
malleis fragile eſt. Siqdem omne ęs diligentius purgatis
igne vitẏs excoctiſqꝫ regulare efficit̃. Cāpanū quoqꝫ inter
oia genera ęris vocat̃ a cāpania ꝓuintia: q̄ eſt in italię par
tibus: vtenſilibꝰ ⁊ vaſis omnibꝰ probatiſſimū. Es oē frigo
re magno meliꝰ fundit̃. ęs rubiginē celeriꝰ trahit: niſi oleo
ꝑungat̃: ſeruari aūt id optime etiā in liquida pice tradunt.
Inter oia metalla: ęs vocaliſſimū eſt: ⁊ maximę poteſtatis:
ideo ⁊ ęnea liminia. vñ ⁊ Uirg. In foribus cardo ſtridebat
ęneis. Origo ęris catmia ⁊ calciteus. Purgamēta ęris cat
mia: ⁊ origo ⁊ ęris flos. Catmia gignit̃ ī metalloꝝ ęris atqꝫ
argēti fornacibꝰ inſidēte nitore. Nāqꝫ vt ipſe lapis ex quo
fit ęs catmia vocat̃: ſic rurſus in fornacibꝰ exiſtit: ⁊ nois ſui
origineꝫ recipit. ęris flos fit ſeu gignit̃ cōflationibꝰ reſolu
to atqꝫ reliquato ęre ꝑfuſa frigida aqua. Repētina eni dē
ſatiōe tanq̄ꝫ de ſuco reparat̃ flos. Eruginē ęs quoqꝫ creat.
Naꝫ laminę ęreę ſuꝑ vas aceti aſprimi ſarmētis ſuppoſitę
atqꝫ ita diſtillantibus quod ex eo cecidit in ipſum acetum
teritur ⁊ cribratur.

De ferro. Cap. XX.

FErrum dictuꝫ ꝙ farra id eſt ſemina fruguꝫ
terrę cōdat. Idem ⁊ calybs : a calybe flumi
ne vbi ferruꝫ optima acie temperatur. Un
de ⁊ abuſiue dicit̃ chalybs ip̄a materies vt
vulnificuſqꝫ chalybs. Ferri vſus poſt alia
metalla repertus eſt : cuius poſtea verſa in
opprobrium ſpecies. Nā vnde prius tellus
tractabatur: inde modo cruor effunditur. Nulluꝫ autē cor
pus tam denſis inter ſe cohęrentibus ⁊ implicitis elemen
tis q̄ꝫ ferruꝫ: vnde ineſt illi duritia cum frigore. Ferri autē
metalluꝫ pene vbiqꝫ reperitur: ſed ex omnibus generibus
palma ſerico ferro datur. Seres eni hoc cuꝫ veſtibus ſuis
pellibuſqꝫ mittūt. Secūda parthico: neqꝫ alia genera ferri
ex mera acie temperant̃. Cęteris enim admiſcet̃ mollior
cōplexus. Differētia ferri plurima: iuxta terrę genus. Naꝫ
aliud molle: plūboqꝫ vicinū: rotaruꝫ ⁊ clauoꝝ vſibꝰ aptuꝫ.
Aliud fragile ⁊ ęroſuꝫ culturę terrę cōueniens. Aliud ſola
breuitate placet: clauiſqꝫ calligarẏs. Aliud rubiginem cele
rius ſentit. Stricturę vocantur hę oēs ꝙ nō in alẏs metal
lis a ſtringēdo apte vocabulo impoſito. Aquarū vero ſum
ma differentia eſt: qbus ferruꝫ candens īmergitur quo vti
lior fiat: ſicut birbilis in hiſpania ⁊ thiras ſonacomꝰ in ita
lia: i acuēdo ferro oleo delectatior fit acies : vnde ⁊ tenuio
ra ferramēta oleo reſtingui mos eſt : ne aqua in fragilitatē
durentur. A ferro ſanguis humanus ſeſe vlciſcit̃. Cōtactū
nanqꝫ celerius rubiginē trahit. Cuꝫ ferro magnes lapis cō
cordiam habet. Sola eniꝫ hęc materia vim ab hoc lapide
accipit: retinetqꝫ longo tēpore. Ex eodeꝫ lapide architectꝰ
qdā alexādrię tēplū ꝯcamerauerat: vt in eo ſimulacrū fer
ro in aere pendere videret̃. Ferrum accenſum igni niſi du
retur ictibus corrūpitur. Rubens nō eſt habile ad tunden
dum: neqꝫ anteq̄ꝫ albeſcere incipiat. Aceto vel alumine il
litum ferrū fit ęris ſimile. Purgamenta ferri rubigo ⁊ ſco
ria. Rubigo eſt vitiū rodens ferruꝫ vel ſegetes: quaſi rudi
go mutata vna littera: hęc ⁊ erugo ab erodendo. Nam eru
go vitium eſt ferri ab erodēdo dicta : nō ab ęramēto. Sco
ria vero purgamenta ⁊ ſordes ſunt q̄ igne excoquunt̃. Et
dicta ſcoria: quia de ferro excutitur. Rubigine autē caret
ferrum ſi ceruſa ⁊ gypſo ⁊ liquida pice perungitur. Iteꝫ ru
bigo ferramentum non vitiat: ſi eadē medulla ceruina vel
ceruſa mixta roſaceo vngatur.

Ayuntamiento de Madrid

⸿ De plumbo. Cap. XXI.

P Lumbū dictuꝫ: ꝙ ex eo primuꝫ pilis factis
maris altitudo tentata eſt. Huiꝰ vō genera
ſunt: nigrū ⁊ candidū: ſed melius candidū.
qđ prius in inſulis atlantici maris inuentū
eſt. Siquidē ⁊ in luſitania ⁊ in gallicia gigni
tur ſumpta terra harenoſa ⁊ coloris nigri ⁊
pōderis grauis: interueniūt ⁊ minuti calcu
li maxime de torrētibus ſiccatis: lauāt eas harenas: ⁊ quod
ſubſidit coquūt in fornacibꝰ. Inueniunt̄ ⁊ in aurarijs me/
tallis aqua miſſa calculi nigri ⁊ graues: ⁊ duꝫ aurū colligit̄
cū eo remanēt. poſtea ſeparati cōflant̄: ⁊ in plūbuꝫ albū re
ſoluūtur. Inde ⁊ eadē grauitas plūbi q̄ auri. Nigrū plūbū
circa cantabriā abundat: cuius origo duplex eſt. Aut eni ſo
lū ex ſua vena prodit: aut cū argēto naſcit̄: mixtiſq; venis
cōflat̄. Huius p̄mꝰ in fornacibꝰ liquor ſtannū eſt: ſecūdus
argentū: qđ remanet ſupaddita vena rurſuſq; ꝯflata: fit ni
grū plūbuꝫ. India neq; plūbū neq; es hꝫ gēmis tm̄ ⁊ mar/
garitis hec pmutat. Nigro plūbo fiſtul' laminiſq; vtimur.
Laborioſius in hiſpania ⁊ gallia eruitur plumbum. Nam
in britannia ſūmo terre corio.

⸿ De ſtanno. Cap. XXII.

S Tanni etymologia απoχωριζων. id eſt ſe
parās dicit̄ ⁊ ſecernēs. Mixta eni ⁊ adulte
rata iter ſe ꝑ ignē metalla diſſociat: ⁊ ab au
ro ⁊ argēto es plūbūq; ſecernit: alia q̄ꝫ me
talla ab igne ōfendit: ⁊ cū ſit nā eris ferriq;
duriſſima: ſi abſq; ſtanno fuerit vrit̄ ⁊ cre/
matur. Stannū illituꝫ ereis vaſis saporē fa
cit gratiorē: ⁊ cōpeſcit virus eruginis. Specula etiaꝫ ex eo
tēperant̄. Ceruſa quoq; ex eo ſicut ex plumbo conficitur.

⸿ De electro Cap. XXIII.

E Lectrū vocatū ꝙ ad radiū ſolis clarius au
ro argentoq; reluceat. Sol enī a poetis ele
ctron vocat̄. Defecatius eſt. n. hoc metallū
oibus metallis. Huius tria genera. Unum
qđ ex pini arboribus fluit qđ ſucinū dicit̄.
Alterū metallū qđ nāliter inuenitur: ⁊ in ꝑ
cio habet̄. Tertiū ꝙ fit de tribus partibꝰ auri ⁊ argēti vna
Quas partes etiā ſi naturale ſoluas iuenies. Unde ⁊ nihil
itereſt: natū ſit an factū: vtrūq; enī eiuſdē nāe eſt. Electrū
qđ eſt naturale eiuſmodi nāe eſt: vt in cōuiuio ⁊ ad lumina
clarius cunctis metallis fulgeat ⁊ venenū ꝓdat. Naꝫ ſi ei
infundas venenū ſtridorē edit ⁊ colores varios in moduꝫ
arcus celeſtis emittit.

⸿ De ponderibus. Cap. XXIIII.

P Onderū ac menſurarū iuuat cognoſcere modū.
Nā oia corporalia ſicut ſcriptū eſt a ſūmis vſq;
ad ima in mēſura ⁊ numero ⁊ pōdere diſpoſita
ſunt atq; formata. Cūctis corporeis rebꝰ pōdus
natura dedit: ſuū quodq; regit oia pondus. Pri
mus moyſes in heremo filijs iſrl' pōdera ⁊ menſura dedit.
Primus ſidon argiuus pōderū rōnē in grecia cōſtituit: ⁊ lꝫ
alij antiquiores extiterint: ſꝫ iſte hac arte expientior fuit. Pō
dus dictū eo ꝙ in ſtatera librarū pēdeat: hinc ⁊ pēſuꝫ. Abu
ſiue aūt pondus: libra vna eſt. Uñ etiā dipondiū dictuꝫ eſt
q̄ſi duo pōdera: qđ nomē adhuc in vſu retinet̄. Trutina eſt
gemina pōderū lances equali examine pēdēs facta ꝓpter
talēta ⁊ cētenaria appēdēda ſicut momētana ꝓ parua mo/
dicaq; pecunia. Et hec moneta vocata. Eadē ⁊ ſtatera no/
men ex numero habēs ꝙ duabus lācibus ⁊ vno in medio
ſtilo librata equaliter ſtet. Examē eſt filū mediū: quo truti
ne ſtatera regit̄: ⁊ lances equant̄. Uñ ⁊ in lāceis amētuꝫ di
cit̄. Cāpana a regiōe italie nomē accepit: vbi p̄mū eiꝰ vſus
reptus eſt. Hec duas lāces nō hꝫ: ſꝫ vga eſt ſignata libris ⁊
vncijs ⁊ vago pōdere mēſurata. Unicuiq; aūt pōderi cer
tus ē modus noibus ꝓprijs deſignatꝰ. Calcus minima ps
pōderis q̄rta pars oboli eſt: cōſtans lentis geminis granis.
Appellat̄ aūt calcus: ꝙ ſit paruulus ſicut ⁊ lapis calculus:
qui adeo minimꝰ eſt: vt ſine moleſtia ſui calcet̄. Siliqua vi
ceſimaq̄rta pars ſolidi eſt: ab arboris ſemine vocabulū te/
nens. Cerates oboli pars media eſt habēs ſilicā vnā ſemis
Hūc latinitas ſemi obolū vocat. Cerates autē grece latine
ſiliq̄ cornuū interpretat̄. Obolus: ſiliqs tribꝰ appenditur:
habēs cerates duos: calcos q̄ttuor. Fiebat eni olim ex ere
ad inſtar ſagitte: vñ ⁊ nomē a grecis accepit: hoc eſt ſagitta.
Scrupulus ſex ſiliquarū pōdere cōſtat. Hic apud grecos
grāma vocat̄. Scrupulus autē dictꝰ ꝑ diminutionē a lapil
lo breui qui ſcrupus vocat̄. Drachma octaua pars vncie ē:
⁊ denarij pōdus argēti tribus ꝯſtās ſcrupulis. i. xviij. ſiliqs.
Denarius aūt dictus: qꝛ ꝓ decē nūmis iputat̄. Solidus nū
cupat̄: qꝛ nihil illi deeſſe videt̄. Solidū. n. antiqui itegruꝫ
dicebāt ⁊ totū: Ipſe quoq; numiſma vocat̄: pro eo ꝙ nomi
nibꝰ p̄ncipū effigiebuſq; ſignet̄. Ab initio vero vnū numiſ
ma vnꝰ argēteus erat. Hoc enī ab aſſyrijs cepit. Dicūt eniꝫ
iudei ꝙ abrahaꝫ in terrā chanaan p̄mus hāc aduexerit for
mam. Solidus apud latinos alio noie ſextula dr̄: ꝙ de his
ſex vncia cōpleat̄. Hūc vt diximꝰ vulgus aureū ſolidū vo/
cat: cuiꝰ tertiā partē iō dixerūt tremiſſeꝫ: eo ꝙ ſolidū faciat
ter miſſus. Sextula bis aſſumpta duellam facit: ter poſita
ſtaterē reddit. Stater aūt medietas vncie eſt: appēdēs au
reos tres: vñ ⁊ vocat̄ ſtater ꝙ tribꝰ ſolidis ſtet. Hic ⁊ ſemiū
cia qꝛ ſemis hꝫ de vncia. Hic ⁊ ſemiſſis: qꝛ pōderis ſemis ē:
quaſi ſemi aſſis. Quadrāteꝫ hebrei ſimiliter q̄drātē vocāt:
⁊ vocat̄ quadrās: ꝙ vncie quartā partē appendat. Sicel q
latino ſermone ſiclus corrupte appellat̄: hebreū nomē eſt:
habēs apud eos vncie pondus. Apud latinos aūt ⁊ grecos
quarta pars vncie eſt: ⁊ ſtateris medietas: drachmas appē
dens duas. Unde cū in litteris diuinis legit̄ ſiclus: vncia ē:
cū vero in gentilium: quarta pars vncie eſt. Uncia dicta ꝙ
vniuerſitatem minorum ponderum ſua vnitate vinciat. i.
cōplectat̄. Cōſtat aūt drachmis. viij. id eſt ſcrupulis. xxiiij.
Quod proinde legittimū pondus habet̄: qꝛ numerus ſcru
pulorum eius horas diei nocciſq; metit̄: vl' qꝛ librā efficit duo
decies cōputatus. Libra. xij. vncijs perficitur: ⁊ inde habe
tur perfecti ponderis genus: qꝛ tot cōſtat vncijs: quot mēſi
bus annus. Dicta autē libra ꝙ ſit libera ⁊ cūcta intra ſe pō
dera p̄dicta ꝯcludat. Mna in pōderibus centū drachmis
appendit̄: ⁊ eſt nomē grecū. Talentū aūt ſūmū eſſe pōdus
perhibet̄ in grecis. Nam nihil eſt calco minus nihil talen
to maiꝰ. Cuiꝰ variū apud diuerſas gētes pōdus habet̄. Apō
romanos enī talētū ē ſeptuagintaduarū librarū: ſic̄ Plau
tus oſtēdit q ait duo talēta eſſe. c. xliiij. libras. Eſt auteꝫ tri
plex. i. minus: mediū: ſūmū. minus. l. mediū. lxxij. libraruꝫ.
ſūmū. c. xx. conſtat. Centenarium numeri nomen eſt eo ꝙ
centū librarū pōderis ſit. Qđ pōdus ꝓpter ꝑfectionē cēte
narij numeri inſtituerunt romani.

⸿ De menſuris. Cap. XXV.

M Enſura eſt res aliqua modo ſuo vel tēpore circū
ſcripta. Hec aūt corporis eſt aut tēporis. Corpo
ris eſt vt hominū: lignorum ⁊ colūnarū longitudo
vel breuitas. Sed ⁊ ſolē iſtū ꝓpriā ſui orbis hr̄e
menſuraꝫ qđ geometrici ꝑſcrutari audēt. Tēpo
ris vt mēſura horarū ⁊ dierū ⁊ annorum. Uñ ⁊ metiri pedes
horarū dicimus: hoc eſt mēſurare. Proprie aūt mēſura vo
cata: ꝙ ea fruges metiunt̄ atq; frumentū. i. humida ⁊ ſicca
vt modios: arrabōes: vrnas: ⁊ amphoras. Mēſurarum pars
minima cochlear qđ eſt dimidia pars drachme: appēdens
ſiliquas. ix. Qui triplicatꝰ ꝯculā fac̄. Cōcula drachma vna
⁊ dimidia adimplet̄. Cyathi pōdus. x. drachmis appendit̄:
qui etiā a q̄buſdā cauſatꝰ dr̄. Oxifalus fit: ſi qnq; drachme
addunt̄ ad. x. Acitabulus q̄rta ps emine eſt. xij. drachmas

Ayuntamiento de Madrid

appendens. Cotula emina eſt habens cyathos .vi. que iccirco cotula vocatur: quia greco ſermone cote inciſio dicitur: et emina ſextarii in duo equa incidit et cotulam facit. Emina autem appendit libram vnam: que geminata ſextarium facit. Sextarius duarum librarum eſt qui bis aſſumptus bilibris nominatur: aſſumptus quater fit greco nomine chenix. Quinquies complicatus: quinarem: ſiue gomor facit. Adiice ſextum congium reddit. Nam congius .vi. metitur ſextariis a quo et ſextarii nomen dederunt. Congium autem a congiendo .i. per augmentum creſcendo vocatur. Unde poſtea pecunia beneficii gratia dari cepta congiarium appellatum eſt. Unuſquiſque enim ſui temporis imperator fauorem populi captans adiiciebat vt largior videretur in donis. Congiarium autem ſpecialiter menſura eſt liquidorum: cuius et rem ſimul et nomen a romanis impoſitum inuenimus. Metreta eſt menſura liquidorum. Hec a menſura accepit nomen. Metron enim menſuram dicunt greci: et inde appellata metreta: licet et vrna et amphora: et reliqua huiuſmodi nomina menſurarum ſint: tamen iſta hoc nomen a denarii numeri perfectione accepit. Metrum ad omnem menſuram pertinet. Metron enim grece: latine menſura dicitur. Nam et cyathum menſura eſt: et amphora menſura eſt: et quicquid plus minuſue capit menſura eſt. Sed ideo hoc nomen ſpecialiter ſibi aſſumpſit: quod ſit menſura perfecti numeri .i. denarii. Modius dictus ab eo quod ſit ſuo modo perfectus. Eſt autem menſura librarum .xliiii. id eſt ſextariorum .xxii. Cuius numeri cauſa inde tracta eſt: eo quod in principio deus .xxii. opera fecerit. Nam prima die ſeptem opera fecit: id eſt materiam informem: angelos: lucem: celos ſuperiores: terram: aquam atque aerem. Secunda die firmamentum ſolum. Tertia die quattuor maria: ſemina: ſationes atque plantaria. Quarta die tria: ſolem: et lunam: et ſtellas. Quinta die tria: piſces et reptilia aquarum: et volatilia. Sexta die quattuor: beſtias: pecudes: reptilia terre: et hominem. Et facta ſunt omnia .xxii. genera in diebus ſex. Et .xxii. generationes ſunt ab adam vſque ad iacob: ex cuius ſemine naſcitur omnis gens iſrael. Et .xxii. libri veteris teſtamenti vſque ad heſter. et .xxii. litterarum elementa ſunt quibus conſtat diuine legis doctrina. His igitur exemplis modius .xxii. ſextariorum a moyſe ſecundum ſacre legis menſuram effectus eſt. Et quamuis diuerſe gentes huic menſure pondus vel adiiciant ignoranter vel detrahant apud hebreos conſtitutione diuina tali ratione ſeruatur. Modius enim a modo dictus. Hinc et modica .i. moderata. Modicis enim modius nomen impoſuit. Nam modica pro paruis abuſiue non proprie dicimus. Satum genus eſt menſure iuxta morem prouincie paleſtine: vnum et dimidium modium capiens. Cuius nomen ex hebreo ſermone tractum eſt. Satum enim apud eos nominatur ſumptio ſiue leuatio: eo quod qui metitur eandem menſuram ſumat ac leuet. Eſt et aliud ſatum menſura ſextariorum .xxii. capax quaſi modius. Batus vocatur hebraica lingua ab olearia mola que bath apud eos vel bata nominatur: capiens quinquaginta ſextaria: que menſura vna mole vice preteritur. Amphora vocata quod hinc et inde leuetur. Hec grece a figura ſui dicta dicitur: quod eius anſe geminate videantur aures imitari. Recipit autem vini vel aque pedem quadratum: frumenti vero modios italicos. Cadus greca amphora eſt continens vrnas tres. Urna menſura eſt: quam quidam quartarium dicunt. Proprie autem vrna vas eſt quod pro condendis defunctorum cineribus adhiberi ſolet: de quo poeta: Celo tegitur: qui non habet vrnam. Medimna eſt menſura quinque modiorum. Medimna autem latina lingua vocatur: id eſt dimidia eo quod quinque modiis metiatur qui eſt dimidius numerus a perfecto denario. Artabo menſura eſt apud egyptios ſextariorum .lxxii. compoſita ex numero propter .lxxii. gentes vel linguas: que orbem impleuerunt. Gomor .xv. modiorum onus appendit. Corus .xxx. modiis impletur. Hic ex hebraico ſermone deſcendit: qui vocatur cora a ſimilitudine collis. Coria enim hebraice colles appellantur. Coaceruati enim modii .xxx. inſtar iollis videntur: et onus cameli efficiunt.

De ſignis. Cap. XXVI.

Ponderis ſigna pleriſque ignota ſunt et inde errorem legentibus faciunt. Quapropter formas eorum et characteres ita vt a veteribus ſignata ſunt ſubiiciamus.

Z Littera ſignificat dimidium obolum.

— Uirgula equaliter iacens et porrecta ſimpliciter ſignificat obolum.

= Geminata virgula duo oboli ſunt.

T Latinum ſignifnificat obolos tres.

F Latinum ſignificat obolos quattuor.

E Latinum demonſtrat obolos .v. Oboli vero ſex propterea characterem non habent: eo quod in vna drachma ſex veniant: quod eſt pondus denarii argentei.

H Littera ſignificat ſiliquas .viii. id eſt tremiſſem.

N Latinum ſignificat numiſma grecum: id eſt ſolidum.

IB Iota adiuncta beta ſignificat dimidium ſolidum.

< Uirgule due ex vno angulo a leua in dextram ſe diuidentes: ſignificant drachmam quam etiam olcem appellant.

NΓ N latinum adiuncto gamma greco: ſignificat ſemiunciam.

IO Gamme autem grece littere o latinum in fine adiunctum ſignificat vnciam.

Λ Lauda grecum: per medium ſui i latinum adiunctum ſignificat libram.

KU kappa grecum circa finem cornuum adiuncto υ greco ſignificat cyathum.

KO Si vero o latinum habuerit adiunctum: eminam demonſtrat quam greci cotylem vocant.

ΞE Xi grecum ſi acceperit iunctum e latinum ſignificat ſextarium.

ΞO Si o latinum adiunctum habuerit: indicat acitabulum: quod greci oxiphalon vocant.

N ω ω grecum ſuperpoſito n latino ſignificat mna.

AΛ A latinum in fine habens lauda grecum ſignificat talentum.

A Alpha grecum in dextro brachio ſuperiori o littera coniuncta chenix eſt.

Ayuntamiento de Madrid

Incipit liber decimuſſeptimus:

¶ De auctoribus rerum ruſticarum. Cap. I.

RErum ruſtica
rum ſcribēdi ſolertiã apō
grecos primus Heſiodus
Boetius humanis ſtudijs
cōtulit. Deinde Democri-
tus magnus quoq3 cartha
ginēſis .i. xxviij. volumibꝰ
ſtudiū agriculationis con-
ſcripſit. Apud romāos aūt
de agricultura primꝰ Cato
īſtituit: quam deinde mar
cus terētiꝰ expoliuit: mox
Uirgilius laude carminū extulit. Nec minus ſtudiū habu
erunt poſtmodū Cornelius celſus ⁊ Julius acticus. ęmilia
nus ſiue columella inſignis arator: qui totū corpus eiuſdē
diſciplinę cōplexus eſt. Primū ad aratrū boues iunxiſſe fe
runt quēdā pnatū hoīez ⁊ fulminatū noīe homogyrū. Qui
dam aūt oſirim dicūt eē artis huius inuētorē: q̄dam tripto
lemon. Et hic q̄ſtio eſt quō p̄ma ceres ferro in grecia verte
re terrā īſtituit: ſed ferro qualicūq3 nō ſpāliter vomere aut
aratro. Stercorādi agri rōnez p̄mꝰ induxit q̄dā noīe ſtercu
tus in italia: cuiꝰ ara apico dedicata eſt romę. Hic plura in
ſtrumēta agriculturę repperit: p̄muſq3 agros firmauit. Eū
dem quidam ſaturnum putauerūt vt maiorē illi nobilita-
tem facerent hoc nomine: quo ſplēdide ſonaret ⁊ dignitatē
tituli cōpararet.

¶ De cultura agrorum. Cap. II.

CUltura eſt qua frumēta vł vina magno labore
quęrunt: ab incolēdo vocata. Diuitię aūt antiq̄-
rum in his duobꝰ erāt: bene paſcere ⁊ bene ara-
re. Cultura agri cinis: aratio: ītermiſſio: incēſio
ſtipularū: ſtercoratio: occatio: runcatio. Cinis eſt
incēdiū ꝑ qō ager inutilē humorē exſudat. Aratio dicta: q̄a
de ęre p̄us terrę culturam exercebant: anteq̄3 ferri fuiſſet
vſus repertꝰ. Duplex eſt autē aratio: vernalis ⁊ autūnalis.
Intermiſſio eſt: qua alternis annis vacuus ager vires reci-
pit. Stercoratio eſt lętaminis aſperſio. Stercus aūt voca
tū3 vł q2 ſternit̄ in agris: vel extergi oporteat quicq̄d ſordi
dum in ciuitate redūdat: ſiue qō veriꝰ eſt ad ſtercen q̄ ⁊ ſter
cutus dictꝰ. Idē ⁊ fimus ē: qui per agros iacit̄. Et dictus fi
mus ꝙ fiat imꝰ .i. ſtercus: q̄ vulgo letamē vocatur eo ꝙ ſuo
nutrimēto lęta faciat germia. reddatq3 piguia arua ⁊ fęcun
da. Occatio eſt cū ruſtici ſatione facta bobus dimiſſis gran
des glebas cędūt: ⁊ ligonibꝰ frangūt: ⁊ dicta occatio: q̄ſi ob
cęcatio: ꝙ operiat ſemia. Occare igit̄ eſt opire terraz ſemi
na: vites ⁊ arbores. Runcatio eſt a terra hęrbas euellere.
Nā rus terra eſt. Sulcus a ſole vocatꝰ: ꝙ ꝓſciſſus ſolez ca
piat. Ueractū dicit̄: q̄ſi vere actū .i. verno aratū. Proſciſſio
eſt aratio p̄ma cū adhuc durus ē ager. Satio dicta eſt: qua
ſi ſeminis actio: vł quaſi ſatorꝝ actio: ſerere aūt vocatu3 q̄a
hoc ſereno cęlo faciēdū eſt: nō ꝑ imbres. Hinc ē ⁊ illud vir
gilianum. Nudus ara: ſere nudus. Meſſis a metēdo: id eſt
a recidendo dicta. Seges autez de ſemine dicta ꝙ iacimꝰ
ſiue a ſectione.

¶ De frumētis. Cap. III.

PRima ceres cępit vti frugibꝰ in grecia ⁊ habere
ſegetes trāſlatis aliūde ſeminibꝰ. Huius memi
nit Ouidius dicēs. Prima ceres vnco glebaz di
mouit aratro. Prima dedit fruges: alimentaq3
initia terris. Frumēta ſunt ꝓprie quę ariſtas ha
bent: fruges aūt reliqua. Frumēta aūt vł fruges a frumen
do hoc eſt a veſcēdo dicta. Nā frumen dicit̄ ſumma pars
gulę. Primitię ꝓprie ſunt quę de frugibꝰ precerpunt̄. Tri
ticū vel a tritura dictū: ꝙ puriſſimū horreo cōdatur: vł q2
granū eius cōmolit̄ ⁊ terit̄. Far dicit̄ eo ꝙ initio frāgeret̄.
Apud antiq̄s enī molarū vſus nōdū erat: ſ3 frumētū ī pila
miſſu3 frāgebāt: ⁊ h̄ erat genꝰ molēdi. Adoreū tritici genꝰ:
qō idē vulgo ſemē dicit̄. Edor quondā appellatū ab eden
do: q2 p̄mo eo vſi ſunt hoīes: ſiue q2 in ſacrificio ipſius gene
ris panis ad aras offerebat̄. Uñ adorea ſacrificia dicunt̄.
Siligo genus tritici: a ſelecto dictū. Nā in pane ſpecies eiꝰ
pręcipua ē. Trimēſe triticū ideo nūcupatu3: quia ſatū poſt
tres mēſes colligit̄. Nā vbi ꝓpter aquā aliāue cauſam ma
tura ſatio omiſſa eſt: p̄ſidiū ab hoc petit̄. Alica grecū nomē
eſt. Alicaſtrum ſimile eſt alicę pōdere ⁊ bonitate pręcipua.
Ordeū dictū ꝙ pręcęteris generibꝰ frumēti aridu3 ante fi
at: vel ꝙ ſpica eius ordines habeat. Horꝝ tria genera. Pri
mu3 hexaticū vocat̄: eo ꝙ ſpica eius ſex ordīes habeat: qō
quidā canterinū appellāt: q̄m aīalia meliꝰ q̄3 triticū paſcit:
⁊ hoīes salubriꝰ q̄3 malū triticū. Alterū diſticū: eo ꝙ duos
ordines habeat: hoc plęriq3 calaticū vocāt. Tertiū trimen
ſe. q2 du3 cogit neceſſitas verno ſeminat̄ ⁊ celeriter colligi
tur. Scādula a diuiſione vocata. Duplex enī eſt: ſcandit̄ .i.
diuidit̄. Centenū appellatū: eo ꝙ in plęriſq3 locis iactis ſe
minis eiꝰ incremētū frugibꝰ centeſimū renaſcat̄. Hinc et
miliū a multitudine fructus vocatū. Panitiū dictu3: ꝙ in
multis regionibꝰ ex eo panis vice hoīes ſuſtentent̄: q̄ſi pa
nis vitiū. Piſtū a paſto. Siſamū grecū nomē eſt. Farrago
a farre dicta. Eſt enī herba ordeacea adhuc viridis: nec dū
granis ad maturitatē turgētibꝰ. Spicā de maturis frugibꝰ
abuſiue dicimꝰ. Nā ꝓprie ſpica eſt: cū ꝑ culmi folliculū .i.
extremū tumorē ariſtę: adhuc tenues in modū ſpiculi emi
nent. Ariſta appellata: ꝙ prius ipſa areſcat. Culmus eſt ipe
calamus ſpicę qui a radicibꝰ naſcit̄. Et dictus culmꝰ q̄ſi ca
lamus. Folliculus eſt theca frumēti: in qua granu3 ſeruat̄
interius. Hęc ſuꝑ ſpicā vallo inſtructa: munimē pretendit.
ne auiū minorꝝ morſibꝰ ſpica ſuis fructibꝰ exuat̄: aut veſti
gijs pterat̄. Stipulę ſunt folia ſeu vaginę q̄bus culmꝰ am
bitur atq3 fulcit̄: ne pōdere frugis curuet̄: quę ambiūt cul-
mū. Et dicta ſtipula q̄ſi vſta ⁊ quaſi vſtipula: ſtipula dicta
ab vſto collecta enī meſſe vrit̄ ꝓpter culturā agri. Ite3 ſti
pula: vł q2 pars eius vrit̄: pars interdū pro palea precidit̄:
Palea a q̄buſdā vocari dr̄: ꝙ pala vētilet̄: vt frumēta pur
gent̄. Gētiles aūt paleā a quadā pale frugum inuētrice vo
cauerūt: quā cererē eſſe volūt: de qua Uirg. Te quoq3 ma
gna pales: ⁊ te memorāda canemꝰ. Itē alij a pabulo nūcu
patā dicūt paleā ꝙ ea primū ſola in paſcēdis aīalibus pre
bebat̄. Cuius nā ex ꝯrio tāto eſt frigida: vt obrutas niues
fluere ñ ſinat: adeo calida: vt matureſcere poma cōpellat.

¶ De leguminibus. Cap. IIII.

LEgumina a legēdo dicta: quaſi electa. Ue-
teres enī meliora quęq3 legebāt: ſiue ꝙ ma
nu legant̄: nec ſectionē regrāt. Leguminu3
plurima gnā: ex q̄bꝰ faba: lens: piſa: faſelu3:
cicer: lupinū: gratiora in vſu hoiu3 vident̄.
Faba greca etymologia a veſcēdo vocabu
lu3 ſūpſit: q̄ſi faga. Fage enī grece comede-
re dr̄. Primū .n. hoīes h̄ legumīe vſi ſūt. Huiꝰ ſpēs duę: q̄ꝝ
altera cōis: altera egyptia. Faba freſa dicta eo ꝙ ea3 hoīes
frendāt .i. frāgāt: ⁊ molēdo cōminuāt. Lens vocata: ꝙ hu
mida ⁊ lēta eſt: vł ꝙ adhęreat humi. Faſelū aūt ⁊ cicer gre
ca noīa ſūt: ſ3 faſelū vile genꝰ leguminis: q2 oē abūdās vilę
ē: hoc āt ſemē abūdās iuenit̄. Lupinū grecū ⁊ ipſu3 nomē
eſt: de quo Uirg. Triſteſq3 lupini: q2 vultu3 guſtātis amari
tudine ꝯtriſtāt: vñ ⁊ illud pre amaritudine nec vermis nec
vllū aīal comedit. Medica: vitia: erbum pabulorꝝ optima
ſūt. Medica dicta q2 a medis trāſlata ē in greciā: tp̄e q̄ eā
xerxes rex pſarū iuaſit. Hęc ſemel ſerit̄: ⁊ decē annis p̄ma

Ayuntamiento de Madrid

net ita vt q̃ter vł ſexies poſſit per annū recidi. Uitia dicta ꝙ vix ad triplicē ꝑueniat fructū cū alia legumina ꝓuentū habeāt fertilē: vñ ⁊ Uirg. Ut tenuis fętus vitię. Piſa ꝙ ea penſabaꝛ aliqd auri minutū. Nā pis aurū diciꝛ. Erbū a gręco trahit vocabulū. Hoc enī illi orabū dicūt: qđ dū ſit quibuſdam pecorib⁹ infeſtū tauros tamen pingues efficit.

¶ De vitibus. Cap. V.

Vitis plantationē ꝑmus noe inſtituit rudi adhuc ſęculo. Apud gręcos aūt īuētorē vitis liberū patrē appellari. Unñ ⁊ eū gētiles poſt mortē deū voluerūt. Uitis dicta: ꝙ vim habeat citi⁹ radicādi. Alij putāt vites dictas: q̄ iuicē ſe vittis īnectāt. vicinīſqꝫ arborib⁹ reptādo religenꝛ. Eſt.n. earū nã flexibilis: qꝛ quaſi brachijs quibuſdā qcqd cōprehēderint ſtringūt. Labruſca ē vitis agreſtis: q̄ in terrę marginib⁹ naſciꝛ. Unñ ⁊ labruſca dicta a labris ⁊ extremitatib⁹ terrę. Codex dict⁹ q̃ſi caudex. ſic enī veteres ⁊ clodū ꝓ claudo dicebāt. Sarmētū a ſerēdo. Malleolus ē nouellus palmes: innat⁹ ꝑoris anni flagello cognoīatuſqꝫ ob ſilitudinē rei: ꝙ in ea ꝑte qua decidiꝛ ex veteri ſarmēto ꝓminēs vtrūqꝫ mallei ſpeciem ꝑbeat. Spadones ſūt ſurculi fruge carentes: ex ipſa appellatiōe ꝙ ſint ībabiles fructu ⁊ ſterilitate affecti. Sagittam ruſtici vocāt nouiſſimā partē ſurculi: ſiue qꝛ lōgius receſſit a matre ex qua ꝓſilijt: ſeu qꝛ acuminis ꝓtenuitate teli ſpeciē ꝑfert. Sūmitates vitiū ⁊ fructicū flagella nuncupātur eo ꝙ flatu agitenꝛ. Palmes vitis mã mollis q ꝑ nouella brachia emiſſus fructū affert. Nā ideo ruſtici partē vit] palmitē dicūt. Palmes enī deriuatū nomē ē: quod nomē παραγωγον dꝛ ꝙ a palma deriueꝛ. Palma.n. hꝫ nomē πρωτοτυπον qđ diciꝛ ꝑncipale ab eo ꝙ ex ſe deriuatiuū faciat. Pampinus eſt foliū cui⁹ ſubſidio vitis a frigore vł ardore defenditur: atqꝫ aduerſuꝫ omnnē iniuriā munitur. Qui ideo alicubi intercīſus eſt: vt ⁊ ſolem ad maturitatem fructus admittat ⁊ vmbraꝫ faciat. Et dictus pampinus ꝙ de palmite pendeat. Caprioli dicti ꝙ capiant arbores: ſunt enī cincini ſiue vncinoli: quibus ſe innectere vites ⁊ ſuſpēdere ſolēt arboribus: quo āminiculo freti palmites vētos ac turbines ꝯtinere q̃ant: ⁊ ſine lapſu ꝑiculoꝝ fructus ſuos ſuſtineāt: ac ſeſe vaga ꝓceritate diffundāt. Corymbi ſūt ānuli q ꝓxima queqꝫ ligāt ⁊ ꝯprehēdūt ne lōgius laxati palmites vētoꝝ flatib⁹ diſſipenꝛ. Uuę dictę ꝙ ītrinſecus humore ſint plenę: ſuciqꝫ ⁊ pinguedinis. Nā humidū ē qđ exterius humorē hꝫ. Uuidū qđ īterius. Acin⁹ botr⁹ ē. Racem⁹ ē botrionis pars: ⁊ botrio gręcū ē. Suburbanę vuę quędā dicunt: qꝛ fruct⁹ earū ad eſcā veluti pomū in vrbib⁹ vendiꝛ. Cōmēdat enī eas ⁊ ſpēs ⁊ ſaporis iocūditas: ex quibus ſūt: ꝑcoque: duracinę: purpureę: dactyli: rhodię: libyę: ceraunię: ſtephanitę: tripedianę: vnciarię: cidonitę. Pręcoque vocatę ꝙ cito matureſcāt: ⁊ ante oēs ſole coquant. Has gręci lagos dicūt ꝙ currāt ad maturitatē velociter vt lepus. Durabiles āt ꝑ totā hyemē veniculę ⁊ numeſianę. Purpureę a colore dicunꝛ. Dactyli a lōgitudīe. Rhodię ⁊ libycę a regionib⁹ nūcupatę ſunt. Ceraunię vō ꝙ rubeāt veluti ignis. Stephanitę a rotūditate. Unciarię a magnitudīe. Hnā autē vuarū q̄ vino deſeruiūt plurima. Ex qb⁹ aminea dicta: q̃ſi ſine minio .i. ſine rubore. Albū enī vinū reddit: quę cuꝫ ſit vni⁹ nois non vnā ſpēm reddit. Amineę duę geminę ab eo dictę ꝙ duplices vuas mittunt. Aminea lagana: qꝛ plus oībus laneſcit lanugine. Rubiliana dicta: qꝛ ei⁹ mã rubet. Fecinia minuti acini ⁊ durę cutis vuas hꝫ: nobilitate amineā ſequiꝛ: fęcūditate pręcedit. Quā ꝓinde feciniā vocāt. ꝙ plus q̄ꝫ cęterę feces afferat. Apianę vinū dulce faciūt: q̄s niſi cito legas: pluuijs ⁊ vētis ⁊ maxime apib⁹ infeſtanꝛ: q̄ ruꝫ depdatione apianę cognoīatę ſunt. Balanitę a magnitudine nomē ſūpſerūt. Balanin enī gręce grāde vocaꝛ. Biturica: a regione nomē ſortita ē: turbines ⁊ pluuias ⁊ calores fortiſſime ſuſtinēs: nec in macra terra deficiēs: hui⁹ meriti ⁊ baſiliſca ē. Argitis gręcula vitis: generis albi fertilis: vaſtā materiā ⁊ breuē ⁊ latū foliū mittēs: Cui⁹ fructū niſi ꝑmo tꝑe colligas: aut ad terraꝫ decidit: aut humore putreſcit. Inerticula nigra ē quā gręci amaracion vocāt. boni vini ⁊ leuis: a quo etiā nomē traxit ꝙ iners intērādis neruis habeaꝛ: q̄uis guſtu nō ſit hebes. Mareoticę a regiōe egypti mareotis dictę: vñ ꝑus venerunt: ſunt.n. ⁊ albę ⁊ nigrę. Elbolę: q̄s qdā varias appellant: neqꝫ purpureę: neqꝫ nigrę ab elbo colore ita dictę: ſubalbi tñ muſti. Elbū eſt enī nigꝝ cādidūqꝫ colore. Nā elbū nec albū nec nigrū ē. Tertius locus vitiū quo ſola fęcūditate cōmendanꝛ abūdātia copioſa: multūqꝫ vini fluēs. Uiticionia: vuas grandes magis q̄ꝫ multas hꝫ: nomē aūt inde hoc ſumēs ꝙ multuꝫ vini fluat. Syriaca vł qꝛ de ſyria allata vł qꝛ nigra ē. Młta aūt genera vitiū ſunt: q̄ tñ mutatiōe loci ⁊ q̃litatē ⁊ nomē amittūt. Uitib⁹ inter cętera magis iſta ꝯueniūt: oblaq̃atio: putatio: ꝓpaginatio: foſſio. Oblaqueare ē circa codicē terrā apire ⁊ velut lacus efficere. Hoc aliq excodicare appellant. Putare eſt virgā ex vite ſuꝑuacuā reſecare: cui⁹ flagellis luxuriant. Putare.n. dꝛ purgare .i. amputare. Traducere trāſducere. Propaginare vō flagellū vitis terrę ſubmerſum ſternere ⁊ q̃ſi porro pāgere. Hinc ꝓpagines ac ꝓpagare ⁊ ꝓtēdere dicunꝛ. Fodere vō eſt foueā facere: quaſi fouere.

¶ De arboribus. Cap. VI.

Arboꝝ nomē ſiue herbarū: ab aruis īflexū crediꝛ: eo ꝙ terris fixis radicib⁹ adhęrent. Utraqꝫ aūt iō ſibi pene ſilia ſunt: qꝛ ex vno alterū gigniꝛ. Nā duꝫ ſementē in terrā ieceris: herba ꝑus oriꝛ: dehinc cōfota ſurgit ī arborē: ⁊ infra paruū tēpus: quā herbaꝫ videras: arbuſtam ſuſpicis. Arbuſta arbor nouella ⁊ tenera in q̄ inſertio fieri pōt. Et dicta arbuſta: q̃ſi arboris haſta. Alij arbuſtū locū in q̄ arbores ſunt volūt accipe: ſicut ſalictuꝫ: ſic ⁊ virecta vbi virgulę nouellę ⁊ virētes ſunt. Arbor autē et fructifera ⁊ ſterilis: arbos aūt nō niſi fructifera. Genere āt fęminino arbores dicim⁹: poma vō neutro. Frutex breuis eſt appellat⁹: ꝙ terraꝫ frōde tegat: cui⁹ plurale nomē frutecta: arbor alta eſt. Silua vō ſpiſſuꝫ nem⁹ ⁊ breue. Silua dicta q̃ſi xilua: ꝙ ibi ligna cędanꝛ. Nā gręci xilon lignum dicūt. Młta enī latina noīa: gręcā plęrunqꝫ ętymologiā recipiūt. Nem⁹ a numinib⁹ nūcupatū: qꝛ pagani ibi idola ꝯſtituebāt. Sūt.n. nemora arbores maiores vmbroſe frōdib⁹. Lucus ē dēſitas arboꝝ ſolo lucē detrahēs: tropo antiphraſin: eo ꝙ nō luceat: ſiue a luce: ꝙ in eo lucebāt funalia vł cęrei: ꝓpter nemoꝝ tenebras. Salt⁹ eſt dēſitas arboruꝫ altā vocata hoc noīe: eo ꝙ exiliat in altū ⁊ in ſublime cōſurgat. Auiaria ſecreta nemora: dicta ꝙ ea aues frequētant. Recidiua arborū ſunt: quę alijs ſectis repullulāt. Alij recidiua a cędēdo dicūt: qꝛ poſt caſuꝫ naſcunꝛ. Alij a recidendo ⁊ repullulādo dixerūt. Ergo recidiuū vbi mors aut caſus. Inſitio diciꝛ cū fiſſo trūco ſurculus fęcūdę arboris ſterili inſeritur: aut oculoꝝ īpoſitio cuꝫ inciſo cortice libro alienę arboris germē īmittiꝛ. Plātę ſūt raptę de arboribus. Plātaria vero: q̄ ex ſeminib⁹ nata ſunt cū radicibus: ⁊ a terra ꝓpria trāſferūtur. Ceſpites frutices ſūt q̃ſi cuſpides vł q̃ſi circa pedes. Frondes dicti ꝙ ferāt virgulta vł vmbras: ſūt autē cauſa vmbrarū. Oculi nodi ſunt ex qb⁹ frōdes exeūt. Radix appellaꝛ ꝙ q̃ſi radijs quibuſdā fixa terris in ꝓfunda dimergiꝛ. Nā phyſici dicūt parē eſſe altitudinē radicuꝫ ⁊ arborū. Alij radicē a ſimilitudine radioꝝ dictā putāt: vł q̄a ſi eradaꝛ non repullulat. Truncus eſt ſtatura arboris inſiſtens radici. Corticē veteres corucē vocabāt. Dictus autē cortex ꝙ corio lignū tegat. Liber ē corticis pars īterior: dictus a liberato cortice .i. ablato. Eſt.n. mediū qddā inter lignū ⁊ corticē. Rami ſunt q de trūco manant: ſicut a ramu

Ayuntamiento de Madrid

ſculis cetera. Surculi a p̃ciſione ferre nuncupati. Uirgul-
tū ē: qꝺ̄ de radice pullulat. Ramꝰ qui de ipſo robore arbo-
ris: virga que de ramis. Proprie autē virgultū appellatur
qꝺ̄ ad radicē arboris naſcitur ⁊ quaſi inutile ab agricolis
amputatur. Et hinc dictū virgultū: qꝛ ex virga tollit̃. Uir
ga autē a vi vl̃ a virtute dicitur: ꝙ vim in ſe mltā habeat:
vl̃ a viriditate: vl̃ qꝛ pacis indiciū eſt qꝺ̄ vim regat. Unde
hac vtunt̃ magi ad placādos inter ſe ſerpētes: ⁊ iccirco i ea
hos ſuſtinēt illigatos. Hac etiā philoſophi ac reges ⁊ magi
ſtri ⁊ nuncij ⁊ legati vtunt̃. Flagella dicunt̃ vt p̃diximus:
ſūme arboꝝ partes ab eo ꝙ crebros ventoꝝ ſuſtinēt flatꝰ.
Cimas vocatas dicūt quaſi comas. Folia grece filia dicun
tur: inde ⁊ ad nos hoc nomē per deriuationē tranſlatū eſt.
Flores noīati: ꝙ cito defluāt de arboribus: quaſi fluores:
ꝙ cito ſoluant̃. In his duplex gr̃a coloris ⁊ odoris. Auſtro
eni flores ſoluūtur: zephiro fiunt. Germē dicimꝰ ſurculum
pregnātē a gerendo: vnde ⁊ geminatio. Fructꝰ nomē acce
pit a frumine. i. eminēte gutturis parte q̃ veſcimur. Inde
⁊ fruges. Fructus autē ꝓprie dicunt̃ agroꝝ ⁊ arborū q̄bus
vtimur. In aīalibus vero abuſiue ⁊ tranſlatiue vocari fru
ctū. Poma dicta ab opimo. i. a copie vbertate. Matura
dicunt̃: qꝛ apta ſunt ad mādendū: ſic ⁊ imatura: qꝛ priꝰ q̄
matura fiant: dura ſunt ad mādēdū. Ligna dicta qꝛ incē-
ſa cōuertuntur in lumen. Unde ⁊ liciniū dicitur ꝙ lumen
det. Aſtula a tollendo nuncupata q̄ſi abſtula. Fomes eſt
aſtula que ab arboribus excutit̃: reciſiōe aut aſtule ambu-
ſte: aut ligno cauata a fūgis noīe accepto: ꝙ ita capiat ignē.
de quo Uirg. Rapuitq̄ in fomite flāmā. Torris lignū adu
ſtū quē vulgus ticionē appellat: extractū foco ſemiuſtum
⁊ extinctum. Quiſquilie ſtipule immixte ſurculis ac folijs
aridis: ſunt autem purgamenta terrarum. Caries putre-
do lignorum: dictum hoc nomne ꝙ eueniat lignis virtute
carentibus.

¶ De proprijs noībus arboꝝ. Cap. VII.

PAlma dicta: qꝛ manus victricis ornatus eſt.
vl̃ ꝙ oppāſis eſt ramis: in modū palme ho-
minis. Eſt. n. arbor īſigne victorie: ꝓceroq̄
ac decoro virgultu: diuturniſq̄ veſtita fron
dibus: ⁊ folia ſua ſine vlla ſucceſſione cōſer
uans. Hāc greci fenicē dicunt: ꝙ diu duret.
ex noīe auis illius arabie q̄ mltis annis vi-
uere phibet̃. Que dū in multis locis naſcat̃: nō in omnibꝰ
fructus ꝑficit maturitatē. Frequēter aūt in egypto ⁊ ſyria.
Fructus autē eius dactyli a digitoꝝ ſimilitudine nuncupa
ti: quoꝝ etiā ⁊ noīa variant̃. Nā alij appellant̃ palmule:
ſimiles mirobolani. Alij thebaici: qui ⁊ nicolai. Alij muca-
les: quos greci cariatos vocant. Laurus a verbo laudis di
cta. Hac enim cū laudibꝰ victoꝝ capita coronabant̃. Apō
antiquos autē laudea noīabatur. poſtea d littera ſublata ⁊
ſubrogata r dicta eſt laurus vt in auriculis: que initio audi
cule dicte ſunt: ⁊ medidies: que nūc meridies dicit̃. Hāc ar
borē greci daphnē vocant: ꝙ nunq̄ deponat viriditatē: ide
illa potiꝰ victores coronant̃. Sola quoq̄ hec arbor vulgo
fulminari minime credit̃. Maluꝫ a grecis dictū: ꝙ ſit fru
ctus eius pomoꝝ oīuꝫ rotundiſſimꝰ. Unde ⁊ hec ſunt vera
mala: que vehemēter rotunda ſunt. Malū matianū a loco
vocatum: vnde ꝑus aduectū eſt. Nā mlte arbores noīa ex
ꝓuincijs ⁊ ciuitatibꝰ de quibus allate ſunt acceperūt. Uir-
gilius: Amātibꝰ q̄d ex malo queri ſoleat oſtendit. Malaci
donia nomē ſumpſit ab oppido qꝺ̄ eſt in īſula creta: de qua
greci dicere ſolent: vrbiū cretentiū matrē cidoniā: ex cuius
pomo cidonitū cōficit̃. Fit quoq̄ ex ea ⁊ vinū: quo languē
tiū deſideria fallunt̃. Nā ſpecie ⁊ guſtu ⁊ odore cuiuſlibet
vini veteris imaginē repſentat. Malomelluꝫ a dulcedine
appellatū: ꝙ fructus eius mellis ſaporē habeat: vl̃ ꝙ i mel
le ſeruet̃: vn̄ ⁊ q̄dā. Si tibi cecropio ſaturata cidonia mel
le: Ponant̃: dicas hec meli mella placent. Malūpunicū
dicitur eo ꝙ ex punica regione ſit genus eius trāſlatū. Idē
⁊ malogranatū: eo ꝙ inter corticis rotunditatē granoꝝ cō
tineat mltitudinē. Arbor aūt malogranata ē generis femi-
nini: pomū vero eſt neutri generis. Flores maloꝝ a grecis
appellati ſunt quitinas: latini caducū vocāt. Agreſtiū autē
maloꝝ flores greci balauſtion appellauerūt. Quoꝝ alij al-
bi: alij purpurei: alij roſei reperiunt̃: ſimiles floribus mali
punici. Negant medici mali punici cibo noſtra corpora nu
triri: ſed eo ſic opinant̃ vtendū vt medicare potius nō ale-
re videat̃. Malū perſicū cuius breuis admodū vita cōceſ
ſa eſt: triū generū eſſe fert̃: duracenū: armeniacū: ⁊ ꝑſicum.
Duracenū nuncupat̃: eo ꝙ pomū eiꝰ in guſtu acorē referat.
Armeniacū dicit̃: ꝙ primū genus eiꝰ ab armenia ſit adue-
ctū. Perſicū vocatū ꝙ eā arborē primꝰ in egypto ſeue-
rit perſeus: a quo ſe oriundos ptolemei ferebāt. Hec in ꝑſi
da fructū generat interfectoriū: apud nos autē iocundū ac
ſuauē. Horū aliud precox: aliud vocat̃ eſtiuū. Medica ar
bor: cuius nomē etiā carminibꝰ mantuanis inclaruit: aſpor
tata primū a medis: vnde ⁊ vocabulū ſumpſit. Hanc greci
cedromelā: latini citriā vocāt: ꝙ eius pomū ac folia cedri
odorē referat. Malū eius inimicū venenis: ⁊ hoc ē quod
idē poeta intelligi voluit: cū tradat ex illo foueri animā.
Hec arbor omni pene tp̄e plena eſt pomis que in ea partiꝫ
matura: partim acerba: partim adhuc in flore ſunt poſita.
qꝺ̄ in ceteris arboribꝰ rarū eſt. Mella quā greci loton ap
pellant: que vulgo ꝓpter formā ⁊ colorē faba ſyrica dicit̃.
Arbor eni eſt magna fructū ferēs comeſtibilē maiorē pipe
guſtu ſuauē: vnde ⁊ mella vocata eſt. Coquinella: quā lati
ni ob colorē primū vocant. alij a mltitudine enixi fructꝰ ni
xam appellāt. Cuiꝰ generis damaſcena melior: a damaſco
oppido: vnde prius aſportata eſt dicta: cuius ſolū pomū ſto
machum mederi ꝓbatur. Nam cetera noxia ꝓhibentur.
Hec ſola arbor gummi glutinoſū ⁊ compactiuū diſtillat:
quo ⁊ medici ⁊ ſcriptores vtūtur. Oleomella naſcit̃ in pal
maria ſyrie ciuitate ex eo ita appellata: ꝙ ex trunco oleum
defluat in craſſitudine mellis ſaporis ſuaui. Pomelida ſor
bo ſimilis: mediocris arbor: ⁊ flore candido: dicta ꝙ dulcis
ſit eius fructus ⁊ acuto ſapore cōmixtus. Hec arbor etate
durat exigua. Meloſos arbor in africa punica lingua voca
ta: ex qua profluit lētus ſucus: qui a loco amoniacus nomi
nat̃. Meſpila arbor ſpinoſa. fructu ſimilis maloꝝ: ſed pau
lo breuiore: vnde ⁊ appellata: ꝙ pilule formā habeāt eius
poma. Pyrus vocata videtur: ꝙ in ignis ſpeciem formata:
Nā hoc genus pomi ab amplo incipit: ⁊ in anguſtū finit: ſi
cut ignis. Pyrus autē arbor: fructus eius pyra eſt. Cuius
mlte ſpēs: ex q̄bꝰ cruſtumia ſunt pyra ex parte rubētia: ab
oppido cruſtumio noīata. Poma pyri tumētis impoſita vl̃
ſi pauca: vehemēter oneroſa eſſe dicunt̃. Ceraſus a ceraſo
vrbe ponti vocata. Nam lucullus cum ceraſū ciuitatem
ponti deleſſet: hoc genus pomi inde aduexit ⁊ a ciuitate ce
raſum appellauit. Arbor autē ceraſus: pomum ceraſum di
citur. Hoc etiam ⁊ ante lucullū erat in italia: ſed durū vn
de ⁊ cornū appellatum eſt. Eſt aūt arbor apta aſtilibꝰ: Un-
de ⁊ Uirgilius: Bona bello cornus. Ficus latine a fecundi
tate vocat̃. Feracior eſt enim arboribus ceteris. Nā terq̄
quaterq̄ ꝑ ſingulos annos generat fructū: atq̄ altero ma
tureſcēte alter oborit̃. Hinc ⁊ carice a copia noīate. Ficus
egyptia fecundior fertur: cuius lignū in aqua miſſum: ilico
mergitur: ⁊ cū in limo aliquādiu iacuerit: deinde in ſuꝑfici-
em ſuſtollitur. verſa vice nature qn̄ madefactū debuit hu
moris pōdere reſidere. Antea athlete ficis alebant̃ ꝑus q̄
eos pythagoras exercitator ad carnis vſum q̄ fortior cibꝰ ē
trāſtuliſſet. A ſenibus in cibo ſepius ſumpte ficus. rugas eo

Ayuntamiento de Madrid

rum ferunt̃ diſtēdere. Tauros quoq; ferociſſimos ad fici
arborē colligatos repēte mãſueſcere dicunt. Caprificus ap
pellata: eo ꝙ parietes q̄bus innaſcitur carpit. Rūpit eniz
⁊ ꝓdit ex latebris q̄bus ꝯcepta eſt. Alij caprificū putāt di
ctū: ꝙ ficus arbor eius remedio fęcūdetur. Morus a grę
cis vocata quā latini rubū appellāt: eo ꝙ fructus vl' virgul
ta eius rubēt. Eſt enī morſus ſilueſtria fructus afferēs: q̄bꝰ
in deſerto paſtoꝝ fames ac penuria cōfouet̃. Huiꝰ folia ſu
perpoſita ſerpēti ferunt̃ interimere eū. Sycomorus ſicut
⁊ morus gręca noīa ſunt. Dicta aūt ſycomorus: eo ꝙ ſit fo
lijs ſimilis moro. Hanc latini celſam appellāt ab altitudīe
qꝛ nō eſt breuis vt morus. Nux appellata ꝙ vmbra vl' ſtil
licidiū folioꝝ eius ꝓximis arboribus noceat. Hūc alio no
mine latini iuglandē vocāt: quaſi iouis glandē. Fuit enim
hęc arbor cōſecrata ioui. Cuius pomū tantā vim habet vt
miſſa iter ſuſpectos herbarū vel fungoꝝ cibos: q̄cq̄d in eis
virulentū eſt exudet rapiat atq; extinguat. Nuces autē ge
neraliter dicunt̃ oīa poma tecta corio duriori: vt pineę: nu
ces: auellanę: glādes: caſtaneę: amigdalę. Hinc ⁊ nuclei dci:
ꝙ ſint duro corio tecti. At cōtra poma oīa mollia mala di
cta: ſed cū adiectione terrarū in q̄bus antea nata ſunt: vt ꝑ
ſica: punica: matiana: cidonia ⁊c̄. Amigdala gręcū nomē ē:
qđ latine nux lōga vocatur. Hāc alij nuclicā vocāt q̄ſi mi
norē nucē: de qua Uirgilius: Cū ſe nux plurima ſiluis indu
it in florē. Cūctis enī arboribus prior ſe flore veſtit ⁊ ad fe
renda poma arbuſta ſequētia ꝑuenit. Auellanę ab auella
no campanię oppido vbi abundāt cognoiatę ſunt. Hęc a
gręcis pōticę appellant̃: eo ꝙ circa pōticū mare abundent.
Caſtaneā latini a gręco appellāt vocabulo. Hanc enī gręci
caſtaneā vocāt: ꝓpter ꝙ fructꝰ eius gemini in modū teſti
culoꝝ intra foliculū recōditi ſūt: qui dū excuiunt̃ quaſi ca
ſtrant̃. Hęc arbor ſemel vt exciſa fuerit tanq; ſilua expul
lulare cōſueuit. Ul' poma ex oībꝰ nucibꝰ fortiſſima ſunt. nā
in cibo ſumpta difficile digerunt̃: virides ſtringūt: coctę au
tem minꝰ. Ilex ab electo vocata. Huius. n. arboris fructuz
hoīes ꝑmū ad victū ſibi elegerūt: vñ ⁊ poeta: Mortales ꝑ
mi ructabāt gutture glādē. Prius. n. q̄ frumēti vſus eſſet:
antiqui hoīes glāde vixerūt. Suberies arbor: ex qua vali
diſſimꝰ cortex natatorius extrahit̃. Et ideo appellata ſube
ries: eo ꝙ fructus eius ſues edūt: porcoꝝ ſunt enim alimen
ta nō hoīum. Et dicta ſuberies q̄ſi ſubedies. Fagus ⁊ eſcu
lus arbores glādiferę: ideo vocatę credunt̃ ꝙ harū fructi
bus olim hoīes vixerūt: cibūq; ſumpſerunt: eſcāqz habue
rūt. Nā eſculus ab eſca dicta. Fagus vero a gręco vocabu
lum traxit. Fage enī gręce comedere dicit̃. Silicon quā la
tini corrupte ſilicā vocāt: ideo a gręcis tale nomē accepit:
eo ꝙ ligni eius fructꝰ dulcis. Xilo quippe dicūt lignū: licon
dulce. Huiꝰ arboris pomo ſucus exꝓſſus acatia a gręcis dr̃.
Piſtatia ꝙ cortex pomi eius nardipiſtici odorē referat. Pi
nus arbor picea: ab acumine foliorūz vocata. Pinū enī an
tiqui acutuz nominabāt. Pinū autē aliam pitin: aliā gręci
peucen vocant: quā nos piceā dicimus: eo ꝙ deſudet picē.
Nam ⁊ ſpecie ſibi differūt. In germanię aūt inſulis huius
arboris lachrymā electruz gignit. Gutta enī defluens rigo
re vl' tepore in ſoliditatē dureſcit: ⁊ gēmā facit de qualita
te ſua nomē accipiēs. i. ſucinū: eo ꝙ ſucus ſit arboris. Pinꝰ
credit̃ prodeſſe cūctis quę ſub ea ſeruant̃: ſicut nux nocere
omnibus. Abies dicta ꝙ prę cęteris arboribꝰ lōge eat: ⁊ in
excelſuz ꝓmineat. Cuius natura expers eſt terreni humo
ris: ac ꝓinde habilis atq; leuis habetur: de qua Uirgilius:
Et caſus abies viſura marinos: quia ex ea naues fiūt. Hāc
quidaz gallicū vocant ꝓpter candorē. Eſt autē ſine nodo.
Cedrus quā gręci cedros vocāt: q̄ſi ceomenes drioſioron:
id eſt arboris humor ardētis: cuius folia ad cypreſſi ſimili
tudinē reſpondent. Lignum vero iocundi odoris eſt: ⁊ diu
durans: nec a tinea vnq; exterminat̃. de qua Perſiꝰ: Et ce
dro digna locutus. ſ. ꝓpter durabilem perpetuitatem. Un
de ⁊ in templis ꝓpter diuturnitatē ex hoc ligno lacunaria
fiunt. Huius ligni reſina cedria dicitur: quę in cōſeruādis
libris adeo eſt vtilis: vt perliniti ex ea nec tineas patieban
tur: nec tempore cōſeneſcant. Naſcitur in creta africa atq;
ſyria. Cypreſſus gręce dicitur ꝙ caput eius a rotunditate
in acumen erigitur. Unde ⁊ conon vocatur: id eſt alta rotū
ditas. Hinc ⁊ fructus eius conus: quia rotunditas eius ta
lis eſt vt conum imitetur. Unde ⁊ coniferę cypariſſi dicun
tur. Huius lignuz cedro pene proximam habet virtutem.
Temploruz quoq; trabibus aptuz: impenetrabili ſolidita
te nunq; oneri cedit: ſed ea qua in principio fuerit firmita
te perſeuerat. Antiqui cypreſſi ramos prope rogum conſti
tuere ſolebant vt odorem cadaueruz dum vrerentur com
primerent iocunditate odoris ſui. Iuniperus gręce dicta:
ſiue ꝙ ab amplo in anguſtum finiat vt ignis: ſiue ꝙ conce
ptum diu teneat ignem: adeo vt ſi prunę ex eiu cinere fue
rint opertę: vſq; ad annuz perueniant. Pyr enim apud gręcos ignis dicitur. Iuniperus autē alia parua: alia magna ē.
Hebenus in india ⁊ ęthiopia naſcitur: quę cęſa dureſcit in
lapidem: cuius lignum nigruz eſt: ⁊ cortex leuis vt lauri: ſꝫ
indicum maculoſuz eſt in paruis diſtinctionibus albis ac
fuluis. Ethiopicum vero qđ pręſtantius accipitur: in nullo
eſt maculatum: ſed eſt nigrum leue ⁊ corneum. Eſt autem
mareotica palus in india vnde hebenus venit. Lucanus:
Hebenus mareotica inquit. Hebenus autē crepundijs il
ligatur: vt infantem viſu nigra non terreant. Platanus a
latitudine foliorum dicta: vel ꝙ ipſa arbor patula fit ⁊ am
pla. Nam platos gręci latuz vocant. Expreſſit huius arbo
ris ſcriptura ⁊ nomen ⁊ formā dicens: quaſi platanus dila
tata ſum in plateis. Eſt autez tenerrimis folijs ac mollibꝰ
⁊ vitiū ſimilis. Quercus ſiue quernꝰ dicta ꝙ ea ſoliti erāt
dij gentium quęrētibus reſponſa dare: arbor multum an
noſa: ſicut legit̃ de quercu mābre ſub qua habitauit abra
ham: quę fertur vſq; ad conſtantini regis imperium ꝑ mul
ta ſecula perduraſſe. Huius fructus glandula appellatur.
E quibꝰ vna agreſtis onfaticis dicta parua forma: ſꝫ firmo
corpore atq; nodoſo: quę medicaminibus ⁊ incauſtis adhi
betur: altera balanis lenis: ac leuis: ac nimiū ꝑforata. Lu
cernarum tm̄ vſibus neceſſaria. Fraxinus vocari fertur:
ꝙ magis in aſperis locis montaniſq; fragis naſcatur: hinc
per deriuationem fraxinus: ſicut a monte montanus. De
quo Ouidius: Et fraxinus vtilis aſtis. Taxus venenata ar
bor: vnde ⁊ toxica venena exprimūtur. Ex hac arcus par
thi ⁊ alię gentes faciunt: vnde ⁊ poeta. Itireos taxi torquē
tur in arcus. Itireos autez dicit parthicos. Acer coloribus
impar. Robur autem generaliter dicitur ex omni mate
ria quicquid eſt firmiſſimum. Alnus vocatur ꝙ alatur am
ne. Proxima eniz aquę naſcitur: nec facile extra vndas vi
uit. Hinc ⁊ tenera ⁊ mollis: quia in humecto loco nutritur.
Ulmus nomen accepit: ꝙ vliginoſis locis ⁊ humidis meli
us proficit. Nam in montanis ⁊ aſperis minus lęta eſt. La
rex cui hoc nomen a caſtello laricino indituz eſt: ex qua ta
bulę tegulis affixę: flammam repellunt: neq; ex ſe carbonē
ambuſte efficiunt. Populus dicta ꝙ ex eius calce multitu
do naſcatur. Cuius genus duplex eſt. Nam altera eſt al
ba: altera nigra. Alba autem populus dicta: quia folia
eius vna parte ſunt alba: altera viridia. Hęc igitur hico
lor habens: quaſi noctis ⁊ diei notas quę tempora ortu
ſolis occaſuque conſtant. Generat etiam reſinaz circa eri
danum fluuium: vel vt alij memorant in finibus ſyrię.
Tiliam dicunt vocatam: eo ꝙ vtilis ſit ad vſum teloruz
nitore ⁊ lenitate iaculandi. Eſt enim genus materię leuiſ
ſime. Salix dicta ꝙ celeriter ſaliat: hoc ē velociter creſcat:

Ayuntamiento de Madrid

arboꝛ lēta vitibus habilis vinciendis. Cuius ſeminis hanc
dicūt eſſe naturā: vt ſiquis illud in poculo hauſerit liberis
careat: ſed ⁊ feminas infecūdas efficit. Populus autē ⁊ ſa
lix ⁊ tilia mollis materie ſunt ⁊ ad ſculpturā apte. Uimen
vocat̄ eo ꝙ vim habeat m̄ltā viroris. Natura eni eiꝰ talis
eſt vt etiā ſi areſacta abluat̄ vireſcat: deīde exciſa atq; in
humo fixa radicibꝰ ſeſe ipſa dimergat. Mirice: quā latini
tramariciā vocāt: ex amaritudine noīata. Guſtus.n.eiꝰ ni
mis amarus ē. Hec arboꝛ in ſolitudine ⁊ ſaxoſo humo na
ſcit̄: ex qua etiā arboꝛe maleficis artibꝰ miſtra.i.odia ꝯcita
ri dicunt̄. Mirtꝰ a mari dicta: eo ꝙ magis littoꝛea arboꝛ
ſit. Uñ ⁊ Uirg. Littoꝛa myrtetis letiſſima: ⁊ amātes litto
ra myꝛte. Hinc ē ꝙ ⁊ a grecis myrene dicit̄. Medicoꝝ aūt
libꝛi hāc arboꝛē aptā ſcribūt mulierū neceſſitatibus pluri
mis. Lētiſcus ꝙ cuſpis ipſius lētus ſit ⁊ mollis. Nā lentū
dicimꝰ qcqd flexibile eſt: vñ ⁊ lentū vimē ⁊ vites. Uirg. Et
lente vites: ꝓ flexibiles: Huiꝰ fructꝰ oleū deſudat: coꝛtex
reſinā: que maſtix appellat̄: cuius plurima ⁊ melioꝛ in chio
inſula gignit̄. Terebinthus arboꝛ: grecū nomē generās re
ſinā oīum reſinarū preſtantioꝛē. Buxus grecū eſt nomen
ex ꝑte a latinis coꝛruptū. Pixos.n.appellat̄ apd̄ eos arboꝛ
ſemꝑ virēs ⁊ leuitate materie elemētoꝝ apicibꝰ apta: vñ ⁊
ſcriptura: Scribe buxo. Rodādarū qd̄ coꝛrupte vulgo lo
randrū vocat̄ ꝙ ſit folijs lauri ſil̄is: floꝛe vt roſa: arboꝛ ve
nenata. Interficit eni aīalia: ⁊ medet̄ ſerpētiū vexationes.
Herbitū vocauerūt paſtoꝛes eo ꝙ vice herbe ꝓbeat̄ peco
ribꝰ vbi deſunt paſcua. Turbiſcus: ꝙ de vno ceſpite eiꝰ m̄l
ta virgulta ſurgunt q̄ſi turba. Stipa vocata ꝓpter ꝙ ex ea
ſtipent̄ tecta. Hinc ⁊ ſtipula ꝑ diminutionē. Arūdo dicta ꝙ
cito areſcat. Hāc veteres cānā vocauerūt: arundinē v̄o po
ſtea Uarro dixit. Sane ſciēdū ꝙ latinū cāna de lingua he
bꝛea ſumptū ē. Apud eos eni calamꝰ cāna dicit̄. Cicuta au
tē eſt qd̄ eſt īter cānarū nodos: dicta ꝙ lateat. In idicis ſta
gnis naſci arūdines calamiq; dicunt̄ ex quoꝝ radicibꝰ ex
preſſū ſuauiſſimū ſucū bibūt: vñ ⁊ Uarro ait: Indica non
magnū in arboꝛe creſcit arundo. Illius ⁊ lētis ꝓmitur radi
cibꝰ humoꝛ: Dulcia cui nequeāt ſuco cōdere mella. Sābu
cus: mollis ⁊ ꝑuia arboꝛ. Rhamnꝰ genus eſt rubi qd̄ vulgo
ſenticē vꝛſinā appellāt: aſperū nimis ⁊ ſpinoſū. Sentix di
cta a ſitu qd̄ eſt terra iculta in qua ſentices ſpineq; naſcun
tur. Maioꝛes aūt noſtri oēm arboꝛē ſpinoſā vepꝛē dice
bant: ꝙ vi pꝛendat. Oleaſter dictus ꝙ ſit folijs oliue ſimili
bus ſ; latioꝛibꝰ: arboꝛ iculta atq; ſilueſtris: amara atq; ifru
ctuoſa. Cui iſertus oliue ramꝰ: vim mutat radicis: ⁊ vertit
eā in ꝓpꝛiā qualitatē. Lachꝛima oleaſtri arboꝛis duplex
eſt. Alia eni gūmi ſimilat ſine vllo q̄litatis moꝛſu. alia amo
niaci guttā ex diſtillatione collectā ac remoꝛdētem. Oliua
grece oleon dicit̄: ex quo in latinū tractū eſt vt oliua dicat̄.
Olea aūt ipſa arboꝛ eſt: fructꝰ oliua: ſucus oleū. Eſt autē ar
boꝛ pacis inſigne: cuius fructꝰ diuerſis noībus appellatur.
Oꝛcades oliue greca etimologia a ſil̄itudine teſticuloꝝ vo
cate: quos greci oꝛos vocāt. Radiole: ꝓ eo ꝙ oblōge ſūt
in modū radioꝝ. Paphie a papho inſula dicte vnde pꝛius
allate ſunt. Licinie: eo ꝙ optimū dent lumē. Nā lignus lu
men eſt: vnde ⁊ lignū nomē accepit: qꝛ aptū eſt flāmis ⁊ lu
minibus. Pauſia quā coꝛrupte ruſtici pauſiā vocāt viridi
oleo ⁊ ſuaui apta. Et dicta pauſia ꝙ pauiat̄.i.tundat̄: vñ et
pauimētū. Syria dicta ꝓ eo ꝙ de ſyria eſt allata ſiue qꝛ ni
gra eſt. Cruſtumia idē ⁊ volemis dicta: eo ꝙ volā cōpleat
magnitudine: hoc eſt mediā manū: vñ ⁊ inuolare dicimus
Quidā autē volemū gallica lingua bonū ⁊ magnū intelli
gunt colimbades appellate. Oleū aūt ac olea noīatur. Nā
vt diximus olea eſt arboꝛ: vñ deriuatū ſit oleū. Sed ꝙ ex
albis fuerit oliuis exꝓſſum vocat̄ ſpanū: a grecis onfation
appellatū. Qd̄ aūt ex fuluis ⁊ nōdū maturis fuerit exꝓſſū
viride appellatur. Quod vero ex nimiū maturis cōmune
dicitur. Ex his ad vſum vite pꝛimū eſt ſpanū: ſecundū vi
ride: tertiū cummune. Amurca olei pars aquoſa: ab emer
gendo dicta.i.ꝙ ab oleo ſe mergat: ⁊ fex eius ſit. Hanc gre
ci amurcen vocāt ex latina lingua trahētes vocabulū. Gu
men grecū nomē eſt: hoc eni illi gomi dicunt. Reſinā gre
ci retinā vocāt. Rhea enim grece dicit̄ quicqnid manat.
Eſt eni lachꝛyma ſudoꝛe exhalata lignoꝝ: vt ceraſi: lētiſci:
balſami: vl̄ reliquarū arboꝝ ſiue virgultoꝝ que ſudare ꝓ
duntur: ſicut ⁊ odoꝛata oꝛientis ligna: ſicut gutta balſami:
ac ferularū vl̄ ſucinoꝛū cuius lachꝛyma dureſcit in gēmā.
Pꝛima eſt reſina trebinthina oīum preſtātioꝛ. Affert̄ autē
ex arabie patria atq; iudea ⁊ ſyria cypꝛo ⁊ africa: ex inſulis
quoq; cycladibus. Secūda eſt lentiſcina: que maſtix voca
tur: hec ex chio inſula depoꝛtatur. Tertia pinalis: quarum
alia pitines: alia peucine: alia liquida: alia arida: ⁊ afferunt̄
ex tyrthena colofonia. Unde etiā nomen colofonia reſina
ſumpſit. Pix grecū nomē eſt: quā illi piſſam vocāt. Alij vo
lūt ex pino picē vocari. Hec a grecis appellatur donia: nos
ramalē dicere poſſumꝰ: cuius pꝛobabilis ſplēdens: lenis ⁊
munda. Creandarum arboꝝ naturaliter tria ſunt genera:
aut enim ſua ſponte naſcūtur: aut ex ſeminibus foꝛtuitu ia
centibus ſurgūt: aut ex radicibus pullulāt. Nā cetera vſus
inuenit fauēte natura. Omnia poma latine neutri generis
eē dicunt̄: arboꝛes aūt feminini fere ſunt generis: exceptis
paucis: vt hic oleaſter: hoc ſiler. Uirgilius: vt molle ſiler.
Item hoc buxū: l; ⁊ hec buxus dicatur. Nā ſuperfluā qui
dam volunt facere diſcretionem: vt hec buxus de arboꝛe
dicamus: buxum vero de ligno compoſito.

De arboꝛibus aromaticis. Cap. VIII.

A Romata ſunt queq; fragrātis odoꝛis: que
india vel arabia mittit ſiue alie regiones.
Nomē autē aromata traxiſſe vident̄: ſiue
ꝙ aris īpoſita diuinis iuocationibꝰ apta vi
deant̄: ſeu ꝙ ſeſe aeri iſerere ac miſceri pꝛo
bantur. Nā quid eſt odoꝛ niſi aer ꝯtactus?
Tus arboꝛ arabie immēſa atq; ramoſa le
niſſimi coꝛticis: ramis ad aeris qualitatē: amigdale modo
ſucū aromaticū fundēs albū: ⁊ maſticatione velut in pul
uere reſolutū: ⁊ cū frangit̄ itus pingue ē ⁊ igni appoſitū fa
cile ardeſcens. Et appellat̄ apud nos maſculus: eo ꝙ ſit nā
rotūdū in modū teſticuloꝝ. Reliquū planū ⁊ pene ſcabꝛo
ſum minꝰ optimū. Adulterat̄ autē admixta reſina: ſiue gū
mi: ſ; dinoſcit̄ ſua ꝓpꝛietate. Nā tus igni īpoſitū ardeſcit:
reſina fumeſcit: gūmi v̄o liqueſcit calefactū. Tus aūt ſine
aſpiratione a tūdēdo dr̄: qꝛ dū gūmi gutte ex arboꝛe cadūt
in glebis miſcent̄. Dū v̄o glebe ī puluerē redigunt̄: tus car
pit̄ ⁊ virgulis tundit̄: ⁊ ſic īde manibꝰ tollit̄. Hoc ⁊ libanū
vocatū a mōte arabie: vbi ſabei ſunt. Nā mōs eoꝝ libanus
dr̄ vbi tura colliguntur. Myrrha arabie arboꝛ altitudinis
qnq; cubitoꝝ: ſil̄is ſpine quā achantū dicūt. Cuiꝰ gutta vi
ridis atq; amara: vñ ⁊ nomē accepit myrrha. Gutta eiꝰ ſpō
te manās ꝓcioſioꝛ eſt: elicita coꝛticis vulnere vilioꝛ iudica
tur. Sarmēta eius arabes ignibꝰ fouent: quoꝝ fumo ſatis
noxio niſi ad odoꝛē ſtoꝛacis occurrāt plerūq; inſanabiles
moꝛbos ꝯhūt. Myrrha aūt tragodite ab iſula arabie dcā:
vbi melioꝛ colligitur ⁊ puꝛioꝛ. Stoꝛax arboꝛ arabie ſimilis
malo cedonij cuiꝰ virgule iter canicule oꝛtū cauernatiſ la
chꝛymā fluūt. Diſtillatio eiꝰ ī terrā cadēs mūda nō ē: ſ; cū
ꝓpꝛij coꝛticis ſcrobe ſeruat̄. Illa aūt q̄ virgis ⁊ calamis in
heſerit: mūda ē ⁊ albida: dehinc fulua fit ſolis cauſa: ⁊ ipſa
ſtoꝛax calamites pinguis reſinoſa: odoꝛis iocūdi: humecta
⁊ veluti melloſū liquoꝛē emittēs. Stoꝛax autē dicta ꝙ ſit
gutta arboꝛis pꝛofluēs ⁊ cōgelata. Nā greci ſtiriam guttā
dicunt. Grece autem ſtirax latine ſtoꝛax dicitur. Bidella
indie ⁊ arabie arboꝛ: cuiꝰ lachꝛyma melioꝛ arabica. Eſt eni
lucida: ſubalbida: leuis: pinguis: equaliter cerea: ⁊ que faci

Ayuntamiento de Madrid

le molliaꝰ: neqꝫ ligno vel terrę cõmixta amara odoris bo
ni. Nã ex india ſordida eſt:nigra ⁊ maiori gleba. Adultera
tur autē admixto gũmi: qui nõ ita amarificat guſtu. Ma
ſtix:arboris lẽtiſci gutta ẽ. Hęc granomaſtix dicta eſt: qꝛ in
modũ granoꝝ eſt. Melior aũt in chio inſula gignit: odoris
boni:cãdoris cerę punicę. Uñ ⁊ ſplẽdorẽ cutis pulchrificat
Adulterat aũt interdũ reſina vel ture. Piperis arbor na
ſcitur in idia:⁊ in latere mõtis caucaſi: qð ſoli obuerſum ẽ:
folia eius ad iuniperi ſimilitudinẽ. Cuius ſiluas ſerpentes
cuſtodiũt:ſꝫ incole regionis illiꝰ: cũ maturę fuerint icẽdũt
⁊ ſerpentes igne fugant:⁊ inde ex flãma nigrũ piper effici
tur. Nã natura piperis alba eſt:cuius q̃dem diuerſus ẽ fru
ctus. Nã qð imaturũ eſt piper longũ vocat:ꝙ incorruptũ
ab igne piper albũ. Qð vͦ cute rugoſa ⁊ horrida fuerit:ex ca
lore ignis trahit ⁊ colorẽ ⁊ nomẽ. Piper ſi leue ẽ vetuſtũ ẽ:
ſi graue nouellũ. Uitãda eſt autẽ mercatoꝝ fraus. Solẽt
enim vetuſtiſſimo piperi humecto argẽti ſpumã aut plũbũ
aſpergere vt põderoſũ fiat. Aloa ĩ idia atqꝫ arabia gignit
arbor odoris ſuauiſſimi ac ſũmi. Dẽiqꝫ lignũ ipſiꝰ vice thy
miamathũ altaribus adolet: vñ ⁊ nomẽ traxiſſe credit. Ci
namomũ dictũ ꝙ cortex eius in modũ cãnę ſit rotũdus et
gracilis. Gignitur aũt in ĩdię ⁊ ęthiopię regionibus frutice
breui duoꝝ tm̃ cubitoꝝ:colore ſubnigro vł cinereo: tenuiſ
ſimarũ virgularũ. Nã qð in craſſitudine extenditur deſpe
ctui eſt:qð vero gracilius ꝓuenerit eximiũ. Qð cũ frangit
viſibile ſpiramentũ emittit: ad imaginẽ nebulę ſeu pulue
ris. Amomũ vocatũ ꝙ veluti odorẽ cinnamomi referat.
Naſcit in ſyria ⁊ armenia:frutex eius botruoſũ ſemẽ red
dens ſibi cõnexũ flore albo veluti viole:folijs ſimilibꝰ bri
onie. odore etiã bono ſomnos ſuauificat. Caſia naſcit ĩ ara
bia:virga robuſti corticis ⁊ purpurei: folijs vt piperis. Eſt
autẽ virtutis cinnamomi ſimilis:ſed potẽtia inferior: vñ ꝓ
cynnamomi vice duplex eius põdus in medicamentis ad
miſcet. Calamꝰ aromaticus a ſiſitudine calami vſualis vo
catur. Gignit in india multis nodis geniculatꝰ fuluus fra
grans ſpũs ſuauitate. Qui cũ frangit in multas fit ꝑtes ſciſ
ſilis: ſimilãs guſtu caſiam cũ leui acrimonia remordenti.
Balſami arbor in iudęa intra terminos tm̃. xx. iugerũ erat
Poſtea q̃ꝫ eadẽ regione romani potiti ſunt:etiã latiſſimis
collibꝰ ꝓpagata eſt ſtirpe ſimilis vitis: folijs ſimilis rutę:
ſed albidioribꝰ ſempqꝫ manentibus. Arbor aũt balſamũ:li
gnũ eiꝰ xilobalſamũ dicit: fructꝰ ſiue ſemẽ carpobalſamũ
ſucus opobalſamũ. Qð ĩð cũ adiectione ſignificat:eo ꝙ ꝑ
cuſſus ferreis vngulis cortex ligni ꝑ cauernas eximij odo
ris guttã diſtillat. Cauerna. n. gręco ſermone oppe dicit:cu
ius guttã adulterãt admixto cyprino oleo vel melle. Sed
ſincera ꝓbat a melle:ſi cũ lacte coagulauerit:ab oleo ſi in-
ſtillata aquę aut admixta facile fuerit reſoluta. P̃terea ⁊ ſi
lanee veſtes ex ipſa pollutę nõ maculant. Adulterat ꝗdẽ
neqꝫ cũ lacte coagulat:⁊ vt oleũ in aqua ſupnatat: ⁊ veſtẽ
maculat. Balſama aũt ſi pura fuerint tantã vim habẽt: vt
ſi ſol excanduerit:ſuſtineri nõ poſſint in manu.

De herbis aromaticis ſiue cõibus. Cap. IX.

Extant ⁊ quarũdã herbarũ noĩa q̃ ex aliqua
ſui cauſa reſonãt habẽtes nominũ explana
tionẽ. Nõ tñ oĩum herbarũ etymologiã in
uenies. Nã pro locis mutant etiã noĩa. Fo-
liũ dictũ ꝙ ſine vlla radice innatãs in ĩdię
littoribus colligat. Qð ligno ꝑforatũ ſiccãt
indi atqꝫ reponũt. Fert aũt paradiſi eẽ her
bam guſtu nardũ referẽs. Nardus herba eſt ſpicoſa: vnde
ẽ gręcis nardos tacos appellata:q̃rũ alia ĩdica: alia ſyriaca
vocat:nõ ꝙ in ſyria naſcat:ſed ꝙ mõs in quo inuenit: alio
latere indiã ſpectat:alio ſyriã. Eſt aũt indica multiformis:
ſꝫ melior ſyriaca:leuis:fulua:comoſa:ſpica ꝑua:odoriſſima
cyperũ ſimilãs. Qð ſi multũ in ore tardauerit liguã ſiccat.
Nardus celtica a regiõe gallię nomẽ traxit. Naſcit. n. ſępi
us in ligurię alpibꝰ ⁊ in ſyria frutice paruo:radicibꝰ in ma-
nipulo collectis ligamẽtis. Flos eiꝰ tm̃ ꝓpter odorẽ bonũ.
Tyrſi eius atqꝫ radiculę vtiles ꝓbant vſibus noſtris. Co-
ſtũ radix herbę eſt naſcentis in india:arabia: ⁊ ſyria:ſed me
lius arabicũ:eſt enĩ albũ: ⁊ leue:ſuaue:iocundi odoris:ĩdicũ
colore nigro: ⁊ leue vt ferula:ſyriacũ vero põdere graue:co
lore buxeo:odore acro:ſũmũ tñ albũ:leue:aridũ: guſtũ icẽ-
dens: ⁊ eſt virtutis ignee emictualis. Crocũ dictũ ab oppi-
do cicilię:qð vocat coriciũ:q̃ꝫq̃ꝫ ⁊ alibi naſcat: ſed nõ tantũ
vel tale quale in cilitia. Unde ⁊ a potiori parte nomẽ acce-
pit. Nã multę res noĩa ſumpſerũt a locis vbi plus ꝓueniũt
⁊ aliqd melius. Optimũ eſt aũt qð fuerit recens:odoris bo
ni:albedine parua:porrectę longitudinis:integrũ: ⁊ neqꝫ in
fragmẽta cõminutũ:inſpiratione bona: ⁊ cũ carpit manus
inficiẽs ⁊ leuiter acre. Qð ſi eiuſmodi non fuerit: aut vetu
ſtũ: aut infuſum agnoſcit. Adulterat autẽ admixto croco
magmate. Augẽdi quoqꝫ põderis cauſa ſpuma argenti con
trita adijcit: ⁊ prodit:ſi pulueruleñtũ reperitur: atqꝫ deco-
ctũ ab odore ꝓprio fuerit lapſũ. Crocũ magma expſſis
aromatibus crocini vnguẽti atqꝫ iformato ſedimine in pã
nuſculos fit: ⁊ ideo ſic appellat. Aſarũ naſcit in vmbroſis
montibus floribus caſię ſimilibꝰ:inter quę flos iuxta radi
cem purpureꝰ in quo ſemẽ cõtinet vuarũ ſimile:a radicibꝰ
pluribus atqꝫ tenuiſſimis ⁊ bene redolentibus: ⁊ eſt virtu
te ſimilis nardo. Fũ naſcit in põto:folijs oleaſtro ſimilibꝰ.
Quiparũ a gręcis vocatur:ꝙ habeat virtutẽ feruentẽ. Ra
dix eſt iunci trianguli folijs porri ſimilibꝰ: radicibꝰ nigris
ſiue cõtiguis in ſimilitudinẽ oliuarũ odoriſſimis atqꝫ acer
rimis. Naſcit in paludibus atqꝫ vacuis locis. Tradit etiã
alia ſpẽs quipari quę in india naſcit ⁊ appellatur lingua eo
rum çinçiber. Iris illirica a ſimilitudine iris cęleſtis nomẽ
accepit. Unde ⁊ a latinis argumẽ dicit. Iris ꝙ flos eiꝰ co-
loris varietate eundẽ arcũ cęleſtẽ imitet. Iliyrica autem
dicit:qꝛ in illyria plurima ⁊ violẽtiſſima eſt:ſpecies eius fo
lijs gladioli ſimilibus:radice aromatica:odoris boni. Aco-
rum folijs iridis ſimilibus radicibus acerrimi odoris: ſed
iocundi: ꝓpter qð ⁊ aromatica eſt. Meu folijs paſtinace ſi
milibus. Cardamomũ herba quã vulgus naſturgũ vocat.
Squinũ meliꝰ qð in euphrate naſcitur q̃ꝫ qð in arabia ful-
uum multifloꝝ:purpureũ:tenue:odoris roſei:cũ manu ↄfri
catur:guſtu multũ incẽdit linguã atqꝫ mordet. Huius flos
ſquinoantos dicit. Antos enĩ gręcę flos nũcupat. Thimũ
appellatũ ꝙ flos eius odorẽ refert. De quo Uirgilius: Re
dolentqꝫ thimo fragrãtia mella. Epithimũ gręcũ nomẽ qð
latine dicit flos thimi. Nã flos gręce thimũ vocat. Eſt aũt
flos tymbre ſiſ'is. Sãſucus ẽ quẽ latini amaracũ vocãt: cu
ius noĩs vſũ Uirgiliꝰ etiã ad venerẽ referẽs ait. Ubi mol
lis amaracus illũ Floribꝰ ⁊ dulci aſpirãs ãplectit vmbra.
Apta eſt aũt hęc herba vnguẽtis. Uñ ⁊ nomen traxit ama
racus a puero cuiuſdã regis:q caſu lapſus dũ ferrę̃t vnguẽ
ta nouũ ⁊ gratiſſimũ ex cõfuſione odorẽ creauit. Iacynthꝰ
herba eſt habẽs florẽ purpureũ. Traxit autẽ nomẽ a pue-
ro quodã nobili:q in ſaltibꝰ inter purpureos flores reptus
eſt iterfectus: deditqꝫ nomẽ herbę puerilis funeris caſus.
Eſt autẽ radice ⁊ flore volui ſiſis:pueros a pubertate reti
nens. Narciſſus herba fabuloſe impoſitũ nomẽ hꝫ a quo-
dam puero:cuius mẽbra in hũc florẽ trãſierũt: q ⁊ nomen
narciſſi in appellatione cuſtodit: ⁊ decus pulchritudinis in
cãdore retinet folioꝝ. Roſa a ſpecie floris nũcupata:ꝙ ru-
tilãti colore rubeat. Lilia lactei floris herba: vñ ⁊ nũcupa-
ta q̃ſi liolia:cuiꝰ dũ cãdor ſit ĩ folijs:auri tñ ſpẽs itꝰ effulget
Uiola ꝑꝑ viz doloris nomẽ accepit. Huiꝰ gnã ſũt tria:pur-
pureũ:albũ:mellinũ. Achãtus herba ęgyptia ſemꝑ frõdẽs
ſpinis plena: flexibili virgultu. In cuius imitatiõe arte ve
ſtis ornatur:quę achantina dicitur: ⁊ aliter achantis dicta:

Hedera dicta ꝙ arboribus reptādo adhęreat: de qua Uir
gilius. Inter vitrices hęderam tibi ſerpere lauros. Aliȷ hę
deram aiunt vocatam: ꝙ hedis ſupra lactis abundantiā in
eſca a veteribus prębeatᷣ. Hederę frigidę terrę indices ſm̄
phiſicos. Nā antipharmacon ebrietatis ē ſi qs potꝰ hedera
coronetᷣ. Elleboꝝ memorāt greci circa elleboꝝ quēdā flu
uiū plurimū gigni īde atq̃ a gręcis appellari. Hūc romani
alio noīe veratrū dicūt: pro eo ꝙ ſumptū mentē in ſanitatē
reducit. Duo ſunt aūt gnā: albū ⁊ nigrū. Hāc autē periti lo
quunᷣ eſcā eſſe ⁊ alimoniā coturnicū: eo ꝙ nāli quodaꝫ tē
peramēto ſui corporis vim pabuli nocentis euitāt. Et eniꝫ
ſi rōne medicinę plerūq̃ ad ſalubritatē humani quoq̃ cor
poris tēperaᷣ cui videᷣ eſſe cōtrariū: quāto magis ꝓprieta
te naturę ad cibū ꝓficit qđ medicinali manu conuertiᷣ ad
ſalutē. Acone portus eſt bithynię: qui ꝓuentu maloꝝ gra
minuꝫ vſq̃ adeo celebris eſt vt noxias hęrbas aconitas il
linc noīemus. Nā toxica venena ex eo dicta ꝙ ex arboribꝰ
taxeis exprimanᷣ: maxime apud cantabriā. Euphorbiū di
ctū ꝙ eius ſuccus oculoꝝ acuat viſuꝫ: cuius vis tāta eſt vt
duris carnibꝰ ſuꝑadiecta citiꝰ coqui cōpellat. Naſciᷣ in mľ
tis locis: ſed plurima in mauritania. Laſer herba naſciᷣ in
mōte oſcobagi: vbi ⁊ gāges fluuiꝰ oriᷣ: cuiꝰ ſuccus dictꝰ pri
muꝫ laſir: q̄m manat in modū lactis. Deinde vſu deriuāte
laſer noīatū eſt. Hoc ⁊ a q̄buſdā opiū cyrenaicuꝫ appellaᷣ.
q̄m ⁊ apud cyrenas naſciᷣ. Aloe herba amariſſimi ſuccus.
Panace herba fragrātis odoris: tyrſo ferulę ſimilis: ex q̄ ꝓ
fluit ſuccus qui opopanacis diciᷣ: croceus ⁊ pinguis: odore
grauis ⁊ amariſſimꝰ. Galbanū eſt genꝰ pigmēti albi creſcēs
in mōte amomo ſyrię: alias ſuccus eſt ferulę. Dicteꝰ ē mōs
cretę ex quo dictamū herba nomē accepit: ꝓpter quā apđ
Uirgiliū: Ceruа vulnerata ſaltus ꝑagrat. Tātę eni potētię
eſt dictamū vt ferrū a corpore expellat ⁊ ſagittas excutiat.
vn̄ ⁊ eius pabulo ferę ꝑcuſſe ſagittas corpori inherētes eȷ
ciunt. Hāc quidā latinoꝝ polegiū martis dicūt ꝑꝑ belli te
la excutiēda. Mādragora dicta ꝙ habeat mala ſuaue olē
tia in magnitudinē mali matiani: vnde ⁊ eā latini malū ter
rę vocāt. Hāc poetę antropomorpheos appellant: ꝙ hēat
radicē formā hoīs ſimilātē. Anthropos eni gręce latine di
citur hō. cuiꝰ cortex vino mixtꝰ ad bibēdū daᷣ his quoruꝫ
corpus ꝑꝑ curā ſecādū eſt vt ſoporati dolorē nō ſentiāt. hu
ius ſpēs ſunt duę. Femina foliȷs laetucę ſimilibus mala ge
nerans in ſimilitudinē prunoꝝ. Maſculus vͦo foliȷs betę ſi
milibꝰ. Papauer herba ſōnifera: de qua Uirg. Leteo ꝑfu
ſa papauera ſōno. Soporē eni languētibꝰ facit. Eiꝰ alia eſt
vſualis: alia agreſtis: ex qua fluit ſuccꝰ quē opion vocāt. Co
locintida cucurbita agreſtis ⁊ vehemēter amara: q̄ ſimili
ter vt cucurbita flagella per terrā tēdit. Dicta aūt colocin
tida ꝙ ſit fructu rotūdo atq̃ foliȷs vt cucumis vſualis. Cē
taureā gręci vocant q̄m a chirone cētauro fertur repta. Ea
deꝫ ⁊ limniſios q̄r locis humectis naſciᷣ. Eadeꝫ ⁊ fel terrę
ꝓpter amaritudinē dictum. Glyciriça gręce ex eo dicta ꝙ
dulcē radicē habeat. γλυκυ eni gręci dulce dicūt. Eadeꝫ
adipſos q̄r ſitiētibꝰ ſitim ſedat. Dracontea vocata ꝙ haſta
eiꝰ varia ſit in modū colubri: ſiľitudinēq̃ draconis imiteᷣ:
vel ꝙ eā herbā vipera timeat. Chelidonia ideo diciᷣ: vľ ꝙ
aduētu hirūdinū videᷣ erūpere: vľ ꝙ pullis hirūdinum ſi
oculi auferanᷣ matres eoꝝ illis ex hac herba mederi dicū
tur. Heliotropiū nomen accepit ꝑmo ꝙ ęſtiuo ſolſtitio flo
reat: vľ ꝙ ſolis motibꝰ folia circūacta cōuertat. Un̄ ⁊ a la
tinis ſolſequia nūcupaᷣ. Nā ⁊ ſole oriēte flores ſuos aperit
itē ſero claudit cū ſol occubuerit. Ipſa eſt quā latini icubū
ſiluaticū vocant. Hęc ⁊ verrucaria ꝙ extinguat verrucas:
ex aqua potata. vľ in cataplaſmate poſita abſtergat. Pāta
palion a numero folioꝝ dicta. Un̄ ⁊ eam latini q̄nq̃ foliuꝫ
vocāt: herba adeo mūda vt purificationi: ⁊ tēplis adhiberi
a gētilibus ſolita eſſet. Iſopus herba purgādis pulmonibꝰ
apta. Un̄ ⁊ in veteri teſtamēto ꝑ iſopi faſciculos aſꝑgeban
tur agni ſanguine q̄ mundari volebāt. Naſciᷣ in petris he
rens ſaxo radicibꝰ. Reubarbaruꝫ: ſiue reupōticū: illud qđ
trās danubiū ī ſolo barbarico: iſtud qđ circa pōticū colligi
tur nominatū eſt. Reu autē radix diciᷣ. Reubarbaruꝫ er
go quaſi radix barbarica. Reupōticū quaſi radix pontica.
Hyoſciamos a gręcis: a latinis herba calicularis diciᷣ: ꝙ
caliculi eius in figurā cātaroꝝ naſcanᷣ: vt eſt mali punici:
quoꝝ ora ſerrata ſunt habētes intrinſecus ſemina papaue
ri ſimilia. Hęc herba iſana vocaᷣ: q̄r vſus eiꝰ ꝑiculoſus eſt.
Deniq̃ ſi bibaᷣ vel edaᷣ inſaniā facit: vľ iōni imaginē tor
pidā. Hāc vulgus milimindrū dicit: ꝑꝑ ꝙ alienationē mē
tis inducit. Saxifraga vocata ꝙ ſemē eiꝰ petras in veſica
frāgat atq̃ cōminuat. Gētiana nomē ſūpſit vt medici me
morāt: ab īuentore radicibus ariſtolocię ſiľibꝰ. Naſciᷣ ſub
alpibus galatię atq̃ aſię. Satureia calida ⁊ ꝓpe ignita. Un̄
illi ⁊ nomē inditū credūt ꝙ pronos facit in venerē. Saty
rion dicta a ſatyris: ꝓpter incēdium libidinis: quā vulgus
ſtincū vocat: venerē eni ſuſcitat. Eadē ⁊ orchis ꝙ radix eiꝰ
in moduꝫ teſticuloꝝ ſit: quos gręci ορχει vocant. Iteꝫ ⁊ le
porina: ꝓpter ꝙ caulē mollē emittat. Urtica vocata: ꝙ ta
ctus eius corpus adurat. Eſt eni igneę oīno naturę: ⁊ tactu
perurit: vnde ⁊ pruriginē facit: ⁊ vtilis valde ad ſanguineꝫ
ſtangnādū. Artemiſia herba dianę a gētilibꝰ cōſecrata eſt
vnde ⁊ nūcupata. Gręce eni diana artemis: diciᷣ. Eſt auteꝫ
apta medicis ⁊ potu ſūpta aufert doloreꝫ cordis. Camime
los herba gręce dicta: ꝙ mali matiā odorē habeat ſitq̃ bre
uis terręq̃ vicina. Camidrios a gręcis appellata ꝙ ſit bre
uis ⁊ per terraꝫ ſtrata ⁊ minuta foliȷs paruiſſimis. Pęon q̄
dam medicus fuit: a quo pęonia herba ꝓhibetur inuēta vt
Homerus dicit: Hāc q̄dam gleſidē vocant: ꝙ dulcis ſapo
ris ſit: vľ penterobinā: a numero granoꝝ: vľ vt aliȷ dactylo
ſam a digitoruꝫ ſimilitudine. Naſciᷣ in ſiluis. Bogloſſos a
gręcis dicta eo ꝙ folia aſperrima in modū ligue bouis ha
beat. Quę mirū in modū ob ſapientiā nutriēdā vino infun
denda a veteribus memoratur. Cōuiuiȷ quoq̃ ilaritatē pręç
bere fertur: pro olere etiā ſumiᷣ. Arnogloſſos id eſt agni lī
gua: quę a romanis plātago diciᷣ: ꝙ planta eius cito adhę
reat terrę. Hac multi pro olere veſcunᷣ. Erpillos quę apđ
nos ſerpillus vocatur pro eo ꝙ radices eius longe ſerpiāt.
Eadē ⁊ matris animola: ꝓpter ꝙ mēſtrua moueat. Ariſto
locia diciᷣ ꝙ mulieribus fętis optima ſit. Nā ſupꝑeſſa poſt
partū matricē beneficio vaporis expurgat. Huius herbę
genera ſunt duo: quarū vna ariſtolocia rotūda dicitur: pro
pter ꝙ rotundā radicē habeat. Altera ariſtolocia longa: q̄r
longaꝫ radicē habet cum ramis ⁊ foliȷs longioribus. Quā
etiā ⁊ dactilin vocāt: ꝙ ſit radice robore digitali ⁊ lōga. Eri
gonon a gręcis diciᷣ ꝙ vere ꝑmo ſeneſcat. Unde ⁊ eaꝫ lati
ni herbā ſenetionē vocāt. Naſcitur per macerias. Pſillios
dicta ꝙ ſemen ſimile pulicis habeat. Unde eam latini her
bam pulicarē vocant. Gerabotane ideo a gręcis hoc nomē
accepit: ꝙ remediȷs ac ligamētis hominū ⁊ turificationibꝰ
ſacerdotuꝫ a gentilibus apta ꝓbaretur. Unde ⁊ eā pontifi
ces ſagmen appellabant: quaſi ſancimen. hęc ⁊ verbena: q̄r
pura: proficit fibrolicis ſi bibatur. Paliurus herba aſperri
ma ⁊ ſpinoſa: pungēs ⁊ retinēs: vulnerans appropinquāteꝫ
ſibi ⁊ aduncodente cōprehēdens. Strutios: quā quidā her
bam lanariam vocant: eo ꝙ plęriq̃ lanam ex ea lauēt. Na
ſcitur in locis cultis. Cimicia propter ſimilitudinem cimi
cis. Unde ⁊ eam gręci corionē vocauerunt. Naſcitur in lo
cis aſperis atq̃ incultis. Marubium quod gręci praſium
dicunt: vocatum propter amaritudinem. Naſcitur in cam
pis. Pollegium apud indos pipere precioſius eſt: habet
autem virtutem termanticam: calefacit ⁊ deducit: extenu
at ⁊ purgat ⁊ digeritur. Abſintbium gręcum nomen cuius
probabilius eſt: quod in ponti regione naſcitur: vnde et

Ayuntamiento de Madrid

abſinthiū pōticū noīat̄. Simpat⁹ grece dictus eo ꝙ tantā
in radice virtutem habeat: vt fruſta carnis aſpſa in cacabo
coagulet. Polypodion herba: cuius radix hiſpida atq̄ cri
nita: vt ē polip⁹: ex quo deriuatū eſt vt polipodion diceret̄.
Naſcit̄ in teneris petrarū terris ſiue q̄rcubus vicinis. Po
lios herba a grecis: a latinis omnimorbia: ꝙ mltis morbis
ſubueniat. Naſcit̄ in mōtib⁹ ⁊ in duris locis: de vna radice
multas ⁊ tenues fibres mittit ſeminis plenas: in ſūmitate
habens quoſdā corymbos caneſcentes: odore grauis ⁊ ſub
dulce. ſuccus eius aq̄ cocta a ſerpētib⁹ pcuſſos ſanat: ſparſa
in domo vel incēſa oēs ſerpētes fugat. Scamonea quā la
tini acridiū vocant herba ſucci plena: q̄ colligit̄ ſubcauata
radice. Deniq̄ terrā rotūda cauitate fodiūt: tū ſuppoſitis
aut cocbleis: aut nucis folijs excipit̄ ſuccus: atq̄ ſiccat⁹ au
fert̄. Uenit aūt ſepius ꝓbabilior ex myſia aſie. Huic ꝯtrius
atq̄ falſus ex ſyria atq̄ iudea. Daucos herba folijs fenicu
li ſil̄is tyrſo bipalmis. Citocacia dicta ꝙ vētrē cito depur
get: quā vulgus corrupte citociā vocat. Lappa dicta ꝙ ha
beat caulē īgentē ꝑ terrā diſpoſitā. Hec herba a grecis phi
lātropos vocat̄: ꝙ veſtib⁹ hoīum ihereat ob aſpitatē ſui.
Naſcit̄ iuxta muros. Capillū veneris vocatum: ſiue ꝙ ela
pſos poſt alopiciā capillos recreat: vel ꝙ capillorū fluores
coerceat: vl̄ ꝙ ſit virgulis nigris lenib⁹ cū ſplēdore: q̄ſi ca
pilli. Naſcit̄ in aquoſis locis. Rubia dicta ꝙ radix eius ſit
rubra: vn̄ ⁊ colorare lanas ꝓhibet̄. Ancuſa cui⁹ radix ꝯtrita
digitos īficit. Eſt enī colore ſanguineo. vn̄ ēt pictoribus ad
purpurā efficiēdā vſui ē. Cameleon q̄ latine vaſcarago vo
catur eo ꝙ viſcū gignat: ī quo herēt aues q̄ ꝓpria volūtate
deſcēdūt ad eſcā. Cicuta: pp ꝙ in tyrſo geniculatos nodos
habeat occultos vt canna: ſic dr̄ foſſa ceca q̄ occulta ē: Hec
potui data īterficit. Hāc in carcere ſocrates bibit ⁊ expira
uit. Perſi⁹ dicit: Sorbitio quē tollit dira cicute. Hec dū bo
minib⁹ venenū ſit: capellas efficit pingues. Trifoliū eſt qd̄
greci trifillū vocāt: ꝙ ſit folijs trinis ꝑ ſingulas ānotatio
nes. Flomos quā latini herbā lucernarē vocāt: ab eo ꝙ ad
lychinia ꝓficiat. Eadē ⁊ lucubros ꝙ lucem ꝓbeat vmbris.
Piretron grece dicta ꝙ habeat radicē incēdioſaʒ atq̄ coa
ceruantē. Altea malua agreſtis: ſiue malue viſcus: ſʒ altea
ꝙ in altū ſurgat: ⁊ viſcus q̄r glutinoſa eſt. Origanū qd̄ latie
colora iterptat̄: pp ꝙ infuſuʒ coloret vinū. Hec aūt herba
calida eſt: deducit etiā flegma ⁊ migit̄. Titimallū vocabu
lū ſūpſit ꝙ foliorū comā ad radiū ſolis circūacta cōuertat.
Nā greci ſolē titā vocāt: mallonē comā: ex quo cōfectū eſt
vt titimallū diceret̄. Hui⁹ ſpēs ſeptē diuerſis locis naſcen
tes. Strignos q̄ latine herba ſalutaris vocat̄: pp ꝙ dolorē
capitis ⁊ ſtomachi incēdiū mitigat. Eadē ⁊ vua lupina pro
pter ſemē ei⁹ vue ſil̄e. Pilogonos quā latini herbā ſangui
nariā vocāt: pp ꝙ miſſa in naribus ſanguinē moueat. Am
broſia quā latini apiū ſiluaticū vocāt: de qua Uir. Ambro
ſieq̄ comedi vinū vertice odorē aſpirauere. Apiago dicta
ꝙ flores ei⁹ apes maxime appetūt. Roſmarinū: quā latini
ab affectu herbā ſalutarē vocāt: cui⁹ folia feniculi ſūt ſil̄ia
atq̄ aſpa: ⁊ rotatim terre ꝓſtrata. Mēta agreſtis quā greci
calaminti noſtri vulgo nepeta vocauerunt: maioris v̄tutis
⁊ vehemēs in calore. Fenicularis herba ſubſternit̄ ob ſcor
pionū vim repellēdaʒ. Gladiolus ꝙ ſit folijs gladij ſil̄ibus
tyrſo cubitali florib⁹ purpureis. Agaricū radix vitis albe.
Affodilos: quā latini a colore albutiū vocant. Scilla ꝙ no
cens ſit: de qua ſupſtitio gētiliū dicit: ꝙ ſi itegra ad limē ſu
ſpēdat̄: oīa mala fugat. Camipetos a grecis dicta ꝙ terre
adhereat: ⁊ odorē pini habeat. Hāc latini cucurbitularem
vocāt: ꝙ ex parte odorē cucurbite referat. Stafiſagria h̄ ē
herba gnq̄ digitorū: hui⁹ ſemē cōmaſticatū: humorē nimi
uʒ capitis: deducit: guſtu amarū: naſcit̄ locis amenis. Sple
nos dicta ꝙ ſplenē auferat: ſiue ſcolopēdrios eo ꝙ folia ip
ſius ſcolopēdro aīali ſint ſil̄ia. Naſcitur in humidis petris
Nec caulē: nec florem: nec ſemen hʒ: folia ipſi⁹ ſupficie viri
dia ſunt: ſubter rufa ⁊ dānoſa: ſpleneʒ curat. Uoluus appel
lat⁹ ꝙ radix eius volubilis ſit ⁊ rotūda. Stoecas in iſulis
ſtoecadibus naſcit̄: vn̄: ⁊ nuncupat̄. Cyclaminos grece dcā
a quodā q ciclos vocat⁹ eſt: q prim⁹ v̄tuteʒ huius herbe iue
nit: ſiue ꝙ habeat radicē rotundā. Greci enī cycla rotundū
vocāt: cuius radix aut ſuccus ſi vino fuerit admixtus ebrio
ſos facit. Naſcit̄ in ſiluoſis locis ⁊ agreſtib⁹. Ampelos leu
ce ſiue brionia: quā latini vitā albā vocāt: vl̄ a q̄litate colo
ris: vel ꝙ eius radix cōtrita ⁊ corpori infricata teneriorem
⁊ candidiorē cutē reddat. Nā ⁊ ſucus baccarū eius lac vbe
ribus ſiccis reddit. Ampeloſmelena. i. vitis nigra: eadēq̄ la
bruſca folia hedere ſimilia in oīb⁹ maior q̄ʒ vitis alba: bac
cas ſimiliter habēs que imaturitate nigreſcunt: vn̄ ⁊ voca
bulūʒ ſumpſit. Uiticella: herba a latinis appellata: ꝙ ſicut
vitis qcquid ꝓximū habuerit apprehēdat. Corimbis: quos
anulos appellam⁹. Buptalmon florē hʒ croceū oculo ſimi
leʒ: vnde ⁊ a grecis nomen accepit. Eſt autē caule molle: fo
lijs coliandri ſimilibus. Naſcit̄ iuxta muros ciuitatuʒ. Flo
mos: quā latini verbaſcū vocāt: quarū altera eſt maſculus
albidiorib⁹ folijs atq̄ anguſtiorib⁹: altera femina folijs la
tioribus atq̄ nigris. Ferula vocata a medulla. Nā illā var
ro tradit eſſe ferule medullā: quā oppodelon greci vocant.
Nōnulli a feriēdo ferulā dicunt. Hac enim pueri ⁊ puelle
vapulare ſolent: huius ſucus galbanū eſt. Papyrū dictuʒ:
qd̄ igni ⁊ cereis eſt aptū. Pyron enī greci ignē dicūt. Iūcus
dicitur eo ꝙ iunctis radicib⁹ hereat. Scyrpus a quo ſege
tes tegunt̄ ſine nodo: de qua Enni⁹: Querunt in ſcyrpo ſoli
ti ꝙ dicere nodū. Et ī ꝓuerbio: Qui inimicus ē etiā in ſcyr
po nodū querit. Fucus gen⁹ herbe eſt de qua tingit̄ veſtis
dicta q̄r mentit̄ alienū colorē. Un̄ ⁊ Uirg. Diſcet mētiri la
na colores. Alga naſcit̄ in aquis ſtātib⁹. Ita deniq̄ nomen
ſumpſit ab algore aque: vel ꝙ alliget pedes: q̄r craſſa eſt: fo
lijs aquā ex parte ſuperātib⁹. Ulua ⁊ typus herbe circa fō
tes ⁊ paludes ſtagniſq̄ naſcunt̄. Ex quib⁹ vlua: id eſt alga
mollis: ⁊ quodāmodo fungus dicta ab vligine. Typus vo
q̄ ſe ab aquis inflat. Un̄ etiā ambitioſorū ⁊ ſibi placentiuʒ
hominū tumor typus dicit̄. Carix acuta herba ⁊ duriſſima
ſparto ſimilis: de qua Uirg. Et carice paſtus acuta. Spar
tus frutex virgoſus ſine folijs ab aſperitate vocat⁹. Uolu
mina. n. funiū q̄ ex eo fiūt aſpa ſunt. Gramē a ſitu potius di
ctū ꝙ plurimorū agrorū ſit. Un̄ illud greci agreſte vocaue
runt: lʒ oīs herba gramē vocet̄ ab eo ꝙ germinet̄: ſicut ro
bur oīs ligni cutis: ⁊ ſpēs ab eo ꝙ ſit firmiſſima. Filix a ſin
gularitate folij dicta. Deniq̄ ex vna v̄gula altitudine cubi
tali vnū ſciſſuʒ foliū gignit̄ res īplicata velut pēna. Auena
per u. litterā herba eſt: per h. vo lorū quo equi retinentur.
Auena herba ſeminalis ſegeti ſimilis. Uirg. Urit. n. lini cā
pū ſeges: vrit auene penit⁹ ⁊ pro chalamo aliquotiēs. Ziça
nia qd̄ poete ſemꝑ infelix loliū dicūt ꝙ ſit inutile ⁊ infecun
duʒ. Fenū dictū ꝙ eo flāma nutrit̄. Fos eniʒ flāma eſt. Fe
nuʒ qd̄ eſt palea ꝑ e ſolā ſcribendū. fenū qd̄ eſt lucrū ꝑ o ⁊ e
ſcribit̄. Manipulū dicim⁹ faſcē feni. Et dictus manipulus
ꝙ manū impleat.

De oleribus. Cap. X.

HOrtus nominatur ꝙ ſemꝑ ibi aliquid oria
tur: naʒ cū alia terra ſemel in anno aliquid
creet: hortus nunq̄ʒ ſine fructu eſt. Olus ab
alendo dictū: eo ꝙ primuʒ homines ab ole
ribus alerentur anteq̄ʒ fruges ⁊ carnes ede
rent. Tm̄ eniʒ pomis arborū ⁊ oleribus ale
bant̄: ſicut aīalia herbis. Caulis eſt genera
liter herbarum ⁊ olerum medius frutex: qui vulgo tyrſus
dicitur: ꝙ a terra ſurſum conſcendat: ex quo deriuatuʒ eſt
vt ſpecialiter quoddaʒ genus olerum caulis diceret̄: quia
tyrſus ipſius amplius ceteris oleribus coaleſcit. i. creſcit.

Ayuntamiento de Madrid

Eſt autē gnāle nomē. Ois.n. frutex caulis dr. Cauliū autē ſunt gnā qnqȝ.i.cumanū pōpeianū arcinū ſabellicū bruciū. Cima dr q̄ſi coma. Eſt.n. ſūmitas olerū vl' arboꝝ ī qua vigēs vtus nālis eſt. Malua genus herbę hortulanę q̄ ex parte greco vocabulo appellatᷓ. ἀπὸ τοῦ μαλακίζεσθαι eo q mollīēdi aluū ſoluēdiqȝ nāȝ habeat. Cuius ſuco ſi qs ſe oleo mixto punxerit ab apib' negatᷓ feriri. Folia eius ex oleo trita ⁊ ipoſita: ſcorpionib' credunᷓ auferre torporem. Paſtinaca vocata q radix eius pcipu' paſtus ſit hoīs. Eſt enī odoratu iocūda: cibo delectabilis. Rapa dicta a rapiēdo.i. cōprehēdēdo. Eſt āt radice amplior nape: ſapore dulcior: ⁊ folio tenuior. Napus a ſilitudie vocat': niſi q folijs latior ⁊ radicis guſtu ſubacrior eſt. Nomis aūt affinitas in vtriſqȝ ide pene cōis: qr vtrūqȝ ſemē in alterū viciſſi mutatᷓ. Nā rapa in alio ſolo: vt Emilian' ait: per bienniū mutatur in napū: in alio vo napus trāſit in rapā. Napocaulis ex duob' olerib' cōpoſitū nomē hȝ: qr dū ſit ſapore napo ſilis nō in radice ſed in tyrſo ɔſcēdit vt caulis. Sinapis appellatur q folijs ſit ſilis napis. Hęc vt auctores aiūt calidā vtutē hȝ ⁊ egeritᷓ: ſȝ ſtringit vrinā. crudū in cibo ſūptū: ſtomacho ɔtrariū: coctū vo in olere iuuat ſtomachū: ſemē aūt eius tritū cū aceto ſerpentiū vulnera curat. Raphanum greci nos radicē vocam': eo q totus deorſū nitiᷓ dū reliq̄ olera in ſūma magis ɔſiliant. Cuius ſemine macerato quiſqȝ ſuas manus ifecerit: ſerpētes ipune tractabit. Siqdē ex ipſius radice etiā ebur albeſcit. In cibo quoqȝ veneno obſiſtit. Nā ɔtra venena radices: nuces: lupini: citria: apiū: ruta ɔſunt: ſed ɔtra futurū nō ɔtra acceptū venenū. Vn̄ ⁊ apō veteres ante alias epulas hęc ſolebāt mēſis appōi. Lactuca dicta eſt q abundātia lactis exuberet: ſeu qr lacte nutrientes fęminas implet. Hęc ⁊ in viris veneris vſū coercet. Lactuca agreſtis eſt quā ſarralia noiam': eo q dorſū ei' in modū ſerrę eſt. Intub' grecū nomē eſt. Et intub' q int' ſit toſus. Cepa vocatᷓ: qr nō aliud eſt niſi tm̄ caput. Aſcalonia nuncupata ex vna vrbiū paleſtinę q̄ aſcalon dr: vn̄ ꝑus aduecta eſt. Alliū dictū q oleat. Vlpicū appellatū q allij odorē habeat. Faſelos vocari aiunt a faſelo inſula grecię: vbi nō ꝓcul mōs olympus eſt. Porrū: cuius duo gnā ſunt: capitatū ⁊ ſectile. Capitatū mai', ſectile paruulum. Beta apud nos oleris gen': apud grecos lr̄a eſt. Blitū gen' oleris ſaporis euanidi: q̄ſi vilis beta. Cucumeres q ſint iterdum amari: q dulces naſci ꝓhibentᷓ ſi lacte mellito eoꝝ ſemē infūdatᷓ. Cucurbita apopores. Sane pepo: melipepo: ocimū: greca noīa ſunt: ⁊ origo eoꝝ latinis īcerta. Olus molle atriplex braſſica: oliſatrū. Naſturtiū ſapor appellauit: q acrionia ſui naſū torqat. Fūgi q aridi ignē acceptū ɔcipiāt. Fōs enī ignis eſt: vnde ⁊ eſca vulgo dr: q ſit fomes ignis ⁊ nutrimētū. Alij dicūt fungos vocatos: q ſint ex eoꝝ genere quidam interēptorij: vn̄ ⁊ defuncti. Tubera tumor terrę ꝓdit eaqȝ cā nomē illi dedit. Volui appellati: q ſint volubiles ⁊ rotūdi. Aſparagus q ſit ſpinoſa ⁊ aſpa: ⁊ frutex eius: ex qua gignitᷓ. Capparis a grecis nomē ſumpſiſſe videtᷓ q habeat rotūda in ſūmitatib' ſeminū capitella. Armoracea hoc eſt lapſana. Lapiſtrū: Lapatia: hęc in cibo ſumpta ſtomachū cōfortat: venerē reprimit. Carduus gen' herbę ſpinoſę. huius nā mordax ⁊ ſubauſtera ē ⁊ mollis: frigidus ⁊ idigeſtus ſucus eius alopicias curat. Eruca quaſi vruca q ignitę ſit virtutis: ⁊ in cibo ſepe ſumpto veneris icēdiū moueat. Huius ſpēs duę: quarū altera vſualis: altera agreſtis acrioris virtutis: vtraqȝ tamē: veneris cōmouens vſum.

De odoratis oleribus. Cap. XI

Apiū dictū q ex eo apes.i.caput antiquoꝝ triūphantiū coronabatᷓ. Hercules aūt hāc herbam ꝑmus capiti circūtulit. Nā nunc populū capite pferebat: nūc oleaſtrū: nunc apiū. Cui' radices efficaciter pugnāt cōtra inſidias venenoꝝ. Ei' generis ſunt petroſilenon: ipoſilenon: ⁊ oleoſilenon. Petroſilenon vocatū q ſit ſimile apio ⁊ naſcatur in petris montibuſqȝ ꝓruptis: qd̄ nos petrapiū dicere poſſumus. Silenon enī grece apium dicitur: ſed eſt ſummū ac ꝓbabile macedonicū guſtu ſuaue ⁊ odore aromatico. Ipoſilenon dictū q ſit durū ⁊ auſterum. Oleoſilenon q mollior folio ⁊ caule tenerū. Feniculū latini vocant: q eius tyrſi ſeu radicis ſucus acuat viſum: cuius vtus traditur vt ſerpētes annuā ſenectutē ei' guſtu deponāt. Hoc olus greci maratron vocant. Liguſticū a regione nomē accepit. Naſcitur.n. plurimū in liguria odore aromatico ⁊ guſtu acre. Aneſon greci dicunt: ſiue vt latini aneſū: herba oībus cognita: acerrime feruens. Coriandrū ex greco nomine ſumptū: qd̄ illi corion vocant: cuius ſemen in dulci vino datū: proniores ſedit in venerē: ſi ſupra modū dederis amentiā nutrit. Canos etiā ex coriandro infici traditū eſt. Ruta dicta q ſit feruentiſſima: cuius altera agreſtis atqȝ virtute acrior: ſed vtraqȝ feruentiſſima cōprobatᷓ. Hanc venenis repugnare muſtelę docent: q̄ dum cū ſerpente dimicauerint cibo eius armantur. Inula quā ruſtici alam vocant: radice aromatica: odoris ſummi cum leni acrimonia. Menta genus herbę odoriferę: huius genera ſex.

Incipit liber decimuſoctauus.

De bellis. Cap. I.

Primus bella intulit Ninus aſſiriorū rex. Ipſe enī finib' ſuis nequaq̄ cōtētus humanę ſocietatis fędus irrūpens excercit' ducere: aliena vaſtare: liberos populos aut trucidare aut ſubijcere cępit: vniuerſāqȝ aſyam vſqȝ ad libyę fines noua ſeruitute perdomuit. Hinc iam ſtuduit orbis in mutuo ſanguine graſſari alterna cęde. Quattuor autē ſunt gnā belloꝝ.i. iuſtū: iniuſtū: ciuile: ⁊ pluſq̄ ciuile. Iuſtū bellum eſt qd̄ ex ꝓdicto geritur de rebus repetitis: aut propulſandorum hoſtiū cauſa. Iniuſtum bellū eſt qd̄ de furore nō de legittima ratione initur. De quo in republica Cicero dicit. Illa iniuſta bella ſunt quę ſunt ſine cauſa ſuſcepta. Nā extra vlciſcendi aut propulſandoꝝ hoſtiū cauſa: bellū iuſtum geri nullū poteſt. Et hoc idem Tullius paruis interiectis ſubdidit. Nullū bellū iuſtū haberi videtᷓ: niſi denūciatum: niſi dictū: niſi de repetitis rebus. Ciuile bellum eſt inter ciues orta ſeditio: ⁊ concitati tumultus: ſicut inter ſyllam ⁊ mariū: qui bellū ciuile inuicē in vna gente geſſerūt. Pluſq̄ ciuile bellū eſt vbi nō ſolū ciues concertant: ſȝ ⁊ cognati: quale actū eſt inter ceſarē ⁊ pompeiū: qn̄ gener ⁊ ſocer inuicē dimicauerūt. Siquidē in hac pugna frater cum fratre dimicauit: ⁊ pater aduerſus filiū arma portauit. Lucanus: In fratrū ceciderūt ꝑmia fratris. Item: Cui ceruix cęſa parentis cederet. Bella itaqȝ dicunᷓ interna: externa: ſeruilia ſocialia: piratica. Nā piratica bella ſunt ſparſa latronum manus per maria myoparonibus leuib' ⁊ fugacibus: non ſolum nauiū comeat': ſed etiā inſulas ꝓuinciaſqȝ vaſtātibus. Quos primū Cneus pōpeius poſt multā vaſtationē quā terra mariqȝ diu egerat: mira celeritate cōpreſſit ac ſuperauit. Sicut autem bellū vocatur qd̄ contra hoſtes agitur: ita tumultus qui ciuili ſeditione cōcitatur. Nā ſeditio eſt diſſenſio ciuiū: dicta q ſeorſū alij ad alios eāt Alij ęſtimant diſſenſionem animoꝝ ſeditionē vocari: quā greci diaſtaſin vocant. Quo autē differat vtrūqȝ cicero docet. Poteſt enim inquit eſſe bellum vt tumultus non ſit,

Ayuntamiento de Madrid

Poteſt enī inquit eſſe bellū vt tumultus nō ſit. Tumultꝰ aūt eſſe ſine bello nō pōt. Quid ē autē aliud tumultꝰ niſi ꝑturbatio tāta vt maioꝛ timoꝛ oꝛiat̄: Vñ etiā dictꝰ tumultꝰ: q̄ſi timoꝛ multus. Grauioꝛ aūt ē tumultus ꝙ̄ bellū. Naꝫ in bello vacatōes valent: in tumultu nō valēt. Differt autem bellū: pugna: ⁊ ꝑliū. Nā bellū vniuerſuꝫ dr̄: vt punicū. Huius partes ſunt pugnę: vt cannēſis: termēſis. Rurſuꝫ ī vna pugna multa ſunt pręlia. Aliud.n. in coꝛnibus: aliud in media: aliō ī extrema acie gerit̄. Bellū igit̄ ē totū: pugna vniꝰ diei: ꝑliū pars pugnę ē. Bellū antea duellum vocatū: eo ꝙ due ſunt partes dimicantiū: vel ꝙ alteꝝ faciat victoꝛē: alteruꝫ victū. Poſtea detracta littera d: ⁊ mutata v in b: dictū ē bellū. Aliȷ ꝑ antiphraſin putāt bellū ꝙ ſit hoꝛꝛidū: vñ ē illud. Bella hoꝛꝛida bella: cū bellū cōtra ſit peſſimū. Pręlia dn̄r a p̄mēdo hoſtis hoſtē. Vñ ⁊ p̄lia ligna ꝗbus vua p̄mitur. Pugna vocata eo ꝙ initio vſus fuiſſet in bello pugnis cōtendere: vel q2 p̄mo belluꝫ pugnis incipiebant. Vñ ⁊ pugna etiā duoꝝ ē aliq̄n ⁊ ſine ferro. Quattuoꝛ auteꝫ in bello agunt̄: pugna: fuga: victoꝛia: pax. Pacis vocabulū videtur a pacto ſumptū. Poſteriꝰ aūt pax accipit̄: fędus p̄muꝫ init̄. Fędus ē pax quę fit inter dimicātes: vel a fide: vel a fecialibus.i. ſacerdotibus dictū. Per ipſos eniꝫ fiebant fędera: ſicut per ſęculares bella. Aliȷ fędera dicta putant a poꝛca fęde ⁊ crudeliter occiſa: cuius moꝛs optabat̄ ei ꝗ a pace reſiliſſet. Virgilius. Et cęſa iūgebāt fędera poꝛca. Fęderis partes inducię. Et dictę inducię q̄ſi in dies ocia.

¶ De triumphis. Cap. II.

Omne regnū ſęcli huiꝰ bellis quęrit̄: victoꝛȷs ꝓpagat̄. Victoꝛia dicta ꝙ vi.i. virtute adipiſcat̄. Hoc ē eni ius gētiū: vim vi expellere. Nā turpis ē dolo q̄ſita victoꝛia. Certa aūt victoꝛia ē: vel occiſio hoſtis: vł expoliatio: vel vtrūqꝫ. Nō ē aūt iocūda victoꝛia q̄ ꝑ imenſa detrimēta cōtingit. Et hoc eſt qđ laudat Saluſtiꝰ duces victoꝛiā in cruento exercitu depoꝛtaſſe. Pōpa dicta ē gręca ſignificatiōe απο του πομπευσαι hoc ē publice oſtētari. Pręcedit aūt victoꝛia pōpā: iō ꝙ ituris ad hoc certamē p̄mū ē victoꝛię votū. Tropheum dictū απο της τροπης.i. a ꝯuerſione hoſtis ⁊ fuga. Naꝫ ab eo ꝙ hoſtē ꝗs fugaſſꝫ merebat̄ tropheū: ꝙ occidiſſet triumphū: ꝗ dictus ē απο της τριαμβης.i. ab exultatione. Plenę eni victoꝛię triūphus debet̄: ſemiplenę tropheū: q2 nōdū plenā ē cōſecutus victoꝛiā. Nō.n. obtinuit: ſꝫ fugauit exercitū. Hęc tñ noīa ſcriptoꝛes ꝯfundūt. Tranqllus aūt triūphū latine dicit potiꝰ appellatū: ꝙ is ꝗ triūphās vrbeꝫ ingredereī: tripartito iudicio honoꝛaret̄. Nā p̄mū de triūpho duci cōcedēdo exercitū iudicare ſolitū erat: ſecūdo ſenatū: tertio populū. Erat aūt apud romanos mos vt triumphantes quadrigis veherent̄: ex illo ꝙ ſoliti ſint p̄oꝛes duces hoc habitu bella īire. Quicūqꝫ autē in cōflictu viciſſet. palma aurea coꝛonabat̄: quia palma ſtimulos hēt. Qui vero ſine ꝯflictu fugiētē ꝓſtraſſet: laurea: eo ꝙ hęc arboꝛ ſine ſpinis ē. Nāqꝫ ⁊ purpureā ⁊ palmatā togā triūphātes iduebant̄. ⁊ ſcipionē cū ſceptro in manu gerebāt: ad imitationē victoꝛię ſcipionis: licꝫ ⁊ ſcipio baculus ſit quo hoīes innitūtur. unde ⁊ ille p2imꝰ corneliꝰ ſcipio appellatꝰ eſt: q2 in foꝛo p̄r eiꝰ cęcus innixus eo ambulabat. Sup ſcipionē aūt aquila ſupſedebat ob indiciū ꝙ ꝑ uictoꝛiā quaſi ad ſupnam magnitudinē accederēt. Inde ⁊ colore rufo ꝑliniebāt̄: q̄ſi imitarent̄ diuini ignis effigiē. Qđ vo a carnifice ꝯtingebant̄. id erat indicio ut ad tantū faſtigiū euecti: mediocritatis hūanę cōmonerent̄. Duobus aūt generibꝰ delet̄ exercitus: aut īternitione aut diſꝑſione. Saluſtiꝰ: Hoſtes inqt op̄ſſi: aut dilapſi foꝛent. Sic ⁊ vtrūqꝫ Virgilius. Internitiōe: vt ſubmerſaſqꝫ obꝛue puppes. Diſꝑſione: vt age ⁊ diſȷce coꝛpoꝛa pōto. Spolia hoſtiū pręda: manubię: exuuię partes. Pręda a prędādo vocata. Manubię eo ꝙ manibꝰ detrahūt̄. Hę ⁊ exuuię ab exenudo dictę: q2 exuūt̄. Hę ⁊ ꝑtes: a ꝑi diuiſiōe ꝓ ꝑſonaꝝ q̄litate ⁊ laboꝝ iuſta dciſiōe. Spolia āt a pallȷs q̄ſi expallia: victis.n. detrahuntur.

¶ De ſignis. Cap. III.

Signa belloꝝ dicūt̄ ꝙ ex his exercitꝰ ⁊ pugnādi ⁊ victoꝛię rceptui accipit ſymbolū. Nā aut ꝑ vocē tubę aut ꝑ ſymbolū admonet̄ exercitꝰ legionū. Pꝛicipalia ſigna aqlę: dracōes ⁊ pilę. Aqlę iō ꝙ eadem auis iouis ī armis auſpició fuerit. Nā dū idē iouis aduerſus titanas ꝓficiſceret̄: aqlaꝫ ei ī auſpicio apparuiſſe ferūt quā ille ꝓ īdicio victoꝛię acceptā tutelę ſuę auſpicatꝰ eā legiōi ſignū dedit: quo factū ē vt deiceps militū ſignis cōmitteret̄. Cuiꝰ lucanꝰ meminit dicēs. Signa pares aqlas ⁊ pila minātia pilis. Draconū ſigna ab apolline moꝛte phitonis ſ̄pētis ichoata ſūt. dehic a gręcis ⁊ romanis ī bello geſtari cęperūt: Pilaꝫ ī ſigno ꝯſtituiſſe fert̄ auguſtꝰ ꝑꝑ natiōes ſibi ī cūcto oꝛbe ſubiectas vt magis figurā oꝛbis oñderet. Vexilliū ⁊ ipꝫ ſignuꝫ bellicū tractū: nomē hñs a veli dimiutiōe q̄ſi vellilū. Sub romulo āt faſciculos fęni ꝓ vexilis milites habuerūt. Hic ⁊ manipuli appellant̄. Manipulos.n. dicimꝰ faſces feni ꝙ manū ipleāt. Cętera ſigna diuerſis p̄lata agminibꝰ ſꝫ militarem conſuetudinē exiſtūt ꝑ quę exercitꝰ ꝑmixtione pręliorum agnoſcitur.

¶ De buccinis. Cap. IIII.

Buccina ē q̄ ſignū dat̄ ī hoſte: dicta a voce q̄ſi vocina. Nā pagani agreſteſqꝫ ad omnem vſū buccina ad cōpeta ꝯuocabāt̄: ꝓp̄e q̊ hoc agreſtibꝰ ſignū fuit. De quo. Pꝛoꝑtiꝰ: Buccina cogebat p̄ſcos ad arma qrites. Huiꝰ clangoꝛ buccinū dr̄. Tubā tyrheni p̄mū ivenerūt vñ. Virgilius. Tyrrhenuſqꝫ tubę mugire ꝑ ęthera clāgoꝛ. Hāc.n. a thirenis p̄dōibꝰ excogitatā dn̄t cū diſꝑſi circa maritimas oꝛas non facile ad q̄ꝫcūqꝫ p̄de occaſiōeꝫ voce aut buccina ꝯuocarent̄ vētopleꝛūqꝫ obſtrepēte. Hinc poſtea bellicȷs certamibꝰ adhibita ē: ad denuncianda ſigna bellorū vt vbi exaudiri p̄copꝛę tumltu ñ poterat: ſonitꝰ tubę clāgētis attigeret. Tuba āt dcā q̄ſi toffa.i. caua: Itē tuba q̄ſi tibia. Inter tubā āt ⁊ buccinā veteres diſcernebāt. Nā buccia iſonās ſollicitudinē ad bella d̄nūciabat. Vir. Qua buccnia ſignū dira d̄dit. Tuba āt p̄liū idicabat: vt At tuba terribili ſonitu. Cuius ſonitus varius eſt. Nam interduꝫ canitur vt bella committantur: interdum vt inſequantur eos qui fugiūt: interdum receptui. Nā receptus dicitur quo ſe exercitus recipit: vñ ⁊ ſigna receptui canere dicunt̄. Claſſica ſunt coꝛnua quę cōuocādi cauſa erant facta: ⁊ a calando claſſica dicebant̄. De ꝗbus Virgilius. Claſſica iāqꝫ ſonant. Apud amaçonas aūt nō tuba ſicut a regibus: ſꝫ a regina ſiſtro vocabatur fęminaꝝ exercitus.

¶ De armis. Cap. V.

Arma generalr̄ oīuꝫ reꝝ inſtrumenta ſunt: vñ ⁊ vbi reponūt̄: armaria dicta ſūt. Itē arma ⁊ tela oīuꝫ geneꝝ: ſꝫ arma ſunt ꝗbus ipſi tuemur: tela q̄ emittimus. Nā arma duplicia ideſt qubus ꝑcutimur vel quibus tegimur. Arma autē ꝓpꝛie dicta ſunt: eo ꝙ armos tengunt. Nam arma vel ab armis dicūt̄.i. humeris: vt latus hic aſta ꝑ armos acta tremit: vel απο του αρηοσ.i. a marte.

¶ De gladȷs. Cap. VI.

Gladius generaliter dicit̄ enſis in pręlio: ſꝫ enſis ferꝝ tm̄: gladius vero totus. Pꝛopꝛie aūt appellat̄ gladius ꝙ gulaꝫ diuidit.i. ceruicem ſecat. Ad hoc enim p2imū eſt factus. Nam cętera mēb2a ſecuribus magis cędūtur: collum gladio tm̄. Acies autē gladȷ ab acumine dicta eſt. Capulus vocatur, vel q2 caput eſt gladȷ: vel q2 ibi capitur vt teneatur. Nam alibi

Ayuntamiento de Madrid

acies ferri nõ finit. Mucro nõ tm̃ gladij ē: ſꝫ cuiuſlibet teli acumē: dictus a longitudine. Naꝫ macron grȩci longuꝫ dicunt: hinc ⁊ macherȩ. Machera aūt eſt gladius longus ex vna parte acutꝰ. Framea vero gladius ex vtraqꝫ parte acutus: quā vulgo ſpatam vocāt. Framea aūt dicta q̇ꝛ ferrea eſt. Nam ſicut ferramētū: ſic framea dicit̄: ac ꝓinde oms gladius rompheа. Spata a paſſione dicit̄ grȩco verbo: qm̃ patin grȩce dicitur pati: vñ ⁊ patioꝛ ⁊ patit̄ dicimꝰ. Alij ſpataꝫ latine autumant dictā eo ꝙ ſpacioſa ſit. i. lata ⁊ ampla. Unde ⁊ ſpatula in pecoribꝰ. Semiſpatiuꝫ gladius eſt a media longitudine ſpatȩ appellatus: nõ vt imprudēs vulgus dicit: ſine ſpacio: dum ſagitta velocioꝛ ſit. Pugio a pungendo ⁊ tranſfigendo vocat̄. Eſt. n. gladiꝰ paruus ⁊ biſacutꝰ lateri adhȩrēs. Idē ⁊ clunabulū dictū: ꝙ religet̄ ad clumen. Celidoniacꝰ gladiꝰ: ferꝝ ē latū cuiꝰ duplex mucro ac bifurcus in modū caudȩ hirūdineȩ format̄: vnde ⁊ celidoniacꝰ dicit̄. Sica a ſecādo dicta eſt. Eſt. n. gladius breuis quo maxime vtunt̄ qui apud italos latrocinia exercēt: a quo ⁊ ſicarij dicti ſunt. Trāquillinꝰ aūt dicit: dū cuiuſdā gladiatoris i ludū emiſſi gladiꝰ curuatꝰ fuiſſet: ex acie recta ꝑcurrit vnꝰ ad eū corrigendū: tumqꝫ a pugnāte riſum ē: ſica pugnabo: inde ſicȩ nomē datū eſt. Secures ſigna ſunt: quȩ ante cõſules ferebāt̄: ne aut vſuꝫ ꝑderēt belli: aut vacātes ocio aſpectum amitterēt gladioꝝ. Quas ⁊ hiſpani ab vſu francoꝛuꝫ per deriuationem franciſcas vocant.

De aſtis. Cap. VII.

ASta eſt contus cū ferro: cuius diminutiuū facit aſtile. Nomē aūt aſta ab aſtu ſubſumpſit: vnde ⁊ aſtutia. Contꝰ ferrum nõ habet: ſꝫ tm̃ cuſpide acuta eſt. Uirgiliꝰ. Ferrataſqꝫ trudes ⁊ acuta cuſpide contos. Contꝰ auteꝫ q̄ſi conitꝰ. Eſt. n. conitus acuta rotunditas. Trudes amites ſūt: cū limato ferro: q̄ grȩci apluſtria dicūt. Trudes aūt dñr ab eo ꝙ trudūt ⁊ õtrudūt. Uirgiliꝰ. Ferrataſqꝫ trudes. Uenabula dcā q̄ſi venatui habilia. Excipia q̇ꝛ veniētē excipiūt: q̄ſi excipiabilia. Excipiūt. n. apros: expectāt ſuſcipiūtqꝫ leões: ītrāt vrſos: ſit tm̃ firma manus. Lancea ē aſta amētū hñs i medio. Dicta aūt lācea ꝙ ȩq̄ lance. i. ȩq̄li amēto ponderata vibrat̄. Amētū vinculū eſt iaculoꝝ aſtiliū qđ medijs aſtis aptat̄. Et ide amentuꝫ: q media aſta religat̄ vt iaculet̄. Claua ē q̄lis fuit hercul': dcā ꝙ ſit clauis ferreis inuicē religata: ⁊ ē cubito ſemis facta in lõgitudine. Hȩc ⁊ cateia quā Horatiꝰ caiā dicit. Eſt. n. genꝰ gallici teli ex materia q̄ꝫ maxime lēta: q̄ iactu nõ q̄dē longe ꝓpter grauitatē euolat: ſꝫ quo ꝑuēit vi nimia ꝑfringit: ꝙ ſi ab artifice mittat̄: rurſuꝫ redit ad eū q miſit. Huius meminit Uirgilius dicēs. Teutonico ritu ſoliti toꝛquere cateias. Uñ ⁊ eos hiſpani ⁊ galli teutonos vocāt. Falarica ē telum ingēs toꝛno factū hñs ferꝝ cubitale ⁊ rotūditatē de plūbo in modū ſphȩre i ipa ſūmitate: dr̄ etiā ⁊ ignē habere affixū. Hoc āt telo pugnat̄ de turribꝰ q̄s falas dici manifeſtū eſt. Iuuenal'. Cõſul' añ falas delphinoꝝūqꝫ ⁊ colūnas. A fal' igr̄ dicta ē falarica: ſicut a muro mural'. Sane falaricā Lucanus dicit neruis mitti toꝛtilibꝰ ⁊ quȩdam machina: vt nūc vibrata falarica neruis. Uirgiliꝰ vo ait turnū manu falaricа iaculaſſe. Pila ſunt arma iaculoꝝ atqꝫ teloꝝ a toꝛquendo vl' emittēdo vocata. De q̄bus Lucanus. Signa pareſqꝫ aq̄las ⁊ pila minantia pil'. Cuiꝰ ſing'lare pilū dicit̄. Telū vocat̄ ſm̄ grȩcā etymologiaꝫ ἀπὸ τοῦ τηλόθεν q̄ꝙ longe iaci põt: q̄ꝫq̄ꝫ abuſiue dicat̄ ⁊ gladius: vt eſt illud. At nõ hoc telū mea qđ vi dextra verſat. Pꝛopꝛie aūt teluꝫ a lõgitudine dicit̄. Unde ⁊ muſtela dicitur ꝙ longioꝛ ſit q̄ꝫ mus. Cuſpis aſtile amentatū a ceſpite dicta: qđ ē virgultum. Uirgilius. Et paſtoꝛalē pȩfixa cuſpide mirtijuꝫ. Pꝛopꝛie autem cuſpis poſterioꝛ pars aſtȩ eſt.

De ſagittis. Cap. VIII.

SAgitta a ſagaci iactu. i. veloci ictu vocata. Pennis. n. fert̄ q̄ſi auis: vt celeriter moꝛs ꝑcurrat ad hoīeꝫ. His ꝑmū cretēſes vſi ſūt. Quibꝰ pennȩ iõ vt diximꝰ agglutināt̄ vt leues ſint ⁊ ꝓuolēt ſcutatos. Spicula ſunt ſagittȩ vl' lanceȩ breues: ab ſpicaꝝ ſpecie nūcupatȩ. Scoꝛpio ē ſagitta venenata arcu vl' toꝛmētis excuſſa. Quȩ dum ad hominē venerit: virus quo figit infundit: vnde ⁊ ſcoꝛpio nomen accepit.

De pharetris. Cap. IX.

PHaretra ſagittaꝝ theca: a ferēdo iacula dicta: ſicut ⁊ pheretrū vbi fūnꝰ defert̄: quȩ iõ etymologiā cõmuneꝫ hñt q̇ꝛ pharetra moꝛteꝫ: pheretrū moꝛtuū poꝛtat. Coꝛiti' ꝓꝑe ſūt arcuū thecȩ: ſicut ſagittaꝝ pharetrȩ. Uagina appellat̄ eo ꝙ i ea mucro vel gladiꝰ bainlet̄. Theca ab eo ꝙ aliq̄d receptū tegat c. littera ꝓ g: poſita. Alij grȩco noīe thecam vocari aſſerūt ꝙ ibi reponat̄ aliq̄d. Inde bibliotheca libꝛoꝝ repoſitio dicit̄. Dolones ſunt vaginȩ ligneȩ: inter quas latet pugio ſub baculi ſpecie. Dolones aūt a dolo dicti ſunt ꝙ fallāt ⁊ decipiāt ferro cū ſpēꝫ ꝓferāt ligni. Hos vulgꝰ grȩco noīe oxos vocāt. i. acutes. Uñ ⁊ apud medicos acutꝰ moꝛbꝰ oxea vocat̄. Arcus vocat̄ eo ꝙ arceat aduerſarium. Inde ⁊ arces dñr a q̄bus arcent̄ hoſtes. Itē arcus ob ſpeciē: ꝙ ſint curuati artius.

De fundis. Cap. X.

FUnda dicta eo ꝙ ex ea fundant̄ lapides. i. emittant̄. Haꝝ vſus ꝑmū in iſul' quȩ baleares dicūt̄ inuentus eſt. Uirgilius: balearis verbera fūdȩ. Baliſta genꝰ toꝛm̄ti: ab emittendo iacula dicta. Bali enim grȩce mittere dicitur. Toꝛquet̄ enim verbere neruoꝝ ⁊ magna vi iacit aut aſtas aut ſaxa. Inde ⁊ fundibalus q̄ſi fundēs ⁊ emittēs. Cõtra baliſtā teſtudo valet. Series. n. fit armoꝝ vmbonibus inter ſe colligatis.

De ariete. Cap. XI.

ARieti nomē ſpecies dedit: eo ꝙ cum impetu īpingit muꝝ in modū arietū pugnātiuꝫ. Ualidȩ. n. ac nodoſȩ arboꝛis caput ferro veſtit̄: eaqꝫ ſuſpenſa funibꝰ multoꝝ manu ad murū impellitur: deinde retroꝛſum ducta: impetu maioꝛe deſtinat̄: ſicqꝫ ictibꝰ crebꝛis cõcuſſuꝫ muri latus cedit: cauatumqꝫ irrumpit ac feneſtrā facit. Cõtra impulſuꝫ arietis remediū eſt: ſaccus paleis plenus ⁊ in eū locū dimiſſus quo aries ꝑcutit. Laxo. n. ſaccoꝝ ſinu ictus arietis illiſus mollit̄. Durioꝛa. n. mollioꝛibꝰ facilꝰ cedūt. Plutei ſūt crates coꝛio crudo itextȩ: q̄ i oꝑe faciēdo hoſti obijciūt̄. Muſculus cuniculo ſimilis fit quo murus perfodit̄: ex quo ⁊ appellatur: quaſi muruſculus.

De clypeis. Cap. XII.

CLypeus ē ſcutuꝫ maiꝰ: dictꝰ ab eo ꝙ clepet. i. celet corpꝰ: ꝑiculiſqꝫ ſubducat: ἀπὸ τοῦ κλέπτειν. Oppoſitus. n. ſua defenſione ab aſtis ⁊ iaculis coꝛpꝰ munit. Clypeus āt peditū ē: ſcutū eq̄tū. Scutū appellatū eo ꝙ a ſe excutiat teloꝝ ictū. Ut. n. telis reſiſtat̄: clypeꝰ añfert̄. Umbo ſcuti ꝑs media ē: q̄ſi vmbilicus. Ancile vocat̄ ſcutū breue ⁊ rotūdū. De quo Uirgilius. Leuaqꝫ āncile gerebat. Et ācile dcm̃ ab anciſiõe ꝙ ſit ab omi ꝑte veluti āciſuꝫ ac rotundū. Ouidiꝰ. Idqꝫ ancile vocāt ꝙ ab oī ꝑte reciſuꝫ. Quaqꝫ notes ocul' ang'ls oīs abeſt. Pelta ſcutū breuiſſimū i modū lunȩ medīȩ. Cuiꝰ meminit liber regū. Fecit rex ſalomõ ducēta ſcuta de auro puro: ⁊ trecētas peltas ex auro pꝛobato. Cetra ſcutū loꝛeū ſine ligno: quo vtunt̄ afri ⁊ mauri. De quo poeta. Leuā cetra tegit. Parma leuia arma q̄ſi paruꝰ clypeꝰ. Dicit̄ aūt ⁊ teſtudo ſcutū. Nā i modū teſtudinis fit

Ayuntamiento de Madrid

clypeus. Eſt ⁊ teſtudo ſcutoꝝ cõnexio curuata ĩ teſtudinis modũ. Nãqȝ in armatoꝝ generibus milites ẽt ab aialibus noĩa ſumũt: vt aries. Et Saluſtius: ĩ modũ ingt herity militaris. ¶ De loricis. Cap. XIII.

Orica vocat̃ eo ꝙ loris careat: ſol̃.n. circulis ferreis
l cõtexta ẽ. Squama ẽ lorica ferrea ex laminis ferreis aut ęreis cõcatenata: ĩ modũ ſquamę piſcis: ⁊ ex ipſo ſplẽdoꝛe ſq̃maꝝ ⁊ ſilitudĩe nũcupata ẽ. De cilitys aũt ⁊ poliũt ⁊ regũt̃ loricę. ¶ De galeis. Cap. XIIII.

Aſſis de lamina ẽ: galea de corio. Naȝ galeros coriũ
c dr̃. Caſſidẽ ãt a tuſcis noiatã dicũt. Illi.n. galeã caſſiȝ noiant: credo a capite. Apex ẽ qđ in ſũma galea eminet: quo figit̃ criſta: quã gręci conũ vocãt. Nã conus ẽ curuatura quę in galea prominet ⁊ ſupra quã criſtę ſunt.

¶ De foro. Cap. XV.

FOrus exercẽdaꝝ litiũ loc⁹: a fando dictus: vł a phoroneo rege q̃ p̃mus gręcis legeȝ dedit. Qui locus ⁊ roſtra vocat̃ ab eo ꝙ ex bello punico captis nauibus carthaginẽſiũ: roſtra ablata ſunt: ⁊ ĩ foro romão p̃fixa: vt eẽt huius inſigne victorię. Conſtat autẽ forus cã: lege: ⁊ iudice. Cã vocat̃ a caſu quo euẽit. Eſt.n. mã ⁊ origo negocy: necdũ diſcuſſiõis examine patefacta: q̃ dũ ꝓponit̃ cã ẽ: duȝ diſcutit̃ iudiciũ ẽ: duȝ finit̃ iuſticia: vocatũ aũt iudiciuȝ q̃ſi iuriſdictio: ⁊ iuſticia q̃ſi iuris ſtatus. Iudicium ãt p̃us inq̃ſitio vocabat̃. Vñ ⁊ actoꝛes iudicioꝝ: ⁊ ꝓpoſitos q̃ſtoꝛes: vł q̃ſitoꝛes vocam⁹. Negociuȝ mł'ta ſignificat: mõ actũ rei alicui⁹: cui cõtrariuȝ ẽ ociuȝ: mõ actionẽ cauſę: qđ ẽ iurgiũ litis. Et dcm̃ negociuȝ q̃ſi nec ocium. i. ſine ocio. Negociuȝ ãt ĩ cauſis: negociatio in cõmertys dr̃: vbi aliqđ dat̃ vt maioꝛa lucrent̃. Iurgiuȝ dcm̃: q̃ſi iuris gariuȝ: eo ꝙ hi q cãm dicunt iure diſceptẽt. Lis a cõtẽtõe limitis p̃us nomen ſumpſit. De q̃ Uirgilius. Limes erat poſit⁹ litẽ vt diſcerneret agri. Cã aut argumẽto: aut ꝓbatõe cõſtat. Argumentuȝ nunq̃ teſtibus: nunq̃ tabulis dat ꝓbationẽ: ſȝ ſola ineſtigatione inuenit veritatẽ: vñ ⁊ dcm̃ argumẽtuȝ. i. argutũ inẽtũ. Probatio ãt teſtibus ⁊ fide tabulaꝝ cõſtat. In omni ãt iudicio ſex pſonę requĩrũt̃: iudex: accuſatoꝛ: reus: ⁊ tres teſtes. Iudex dict⁹: q̃ſi ius dicẽs pp̃lo: ſiue ꝙ iure diſceptet. Iure aũt diſceptare ẽ iuſte iudicare. Nõ ẽ ãt iudex ſi nõ ẽ in eo iuſtitia. Accuſatoꝛ vocatus: q̃ſi adcauſatoꝛ: q2 ad cãm vocat eũ quẽ appellat. Reus a re q̃ petit̃ nuncupat̃: q2 q̃uis ſceleris cõſcius nõ ſit: reus tñ dr̃: q̃ diu ĩ iudicio ꝓ re aliq̃ petit̃. Teſtes ãtiq̃tus ſupſtites dicebãt̃: eo ꝙ ſup ſtatuȝ cauſę ꝓferebant̃. Nũc parte ablata nois teſtes vocãt̃. Teſtis ãt cõſiderat̃: cõditõe: nã: ⁊ vita. Cõditõe ſi liber: nõ ſeruus. Naȝ ſępe ſuus metu dominãtis teſtimoniũ ſupprimit ỽitatis. Nã: ſi vir nõ fęmina. Nã variuȝ ⁊ mutabile ſemp fęmina. Uita: ſi inocẽs ⁊ integer actu. Nã ſi vita bona defuerit: fide carebit. Nõ.n. põt iuſticia cũ ſcelerato hr̃e ſocietatẽ. Duo ſunt autẽ genera teſtiũ: aut dicẽdo id qđ viderunt: aut ꝓferẽdo id qđ audierunt. Duobus autẽ modis teſtes delinquunt: cuȝ aut falſa promunt: aut vera ſilentio obtegunt.

¶ De ſpectaculis. Cap. XVI.

SPectacula vt opinoꝛ: generalr̃ noiant̃ voluptates: q̃ nõ ꝑ ſemetipſa iquinãt: ſȝ ꝑ ea q̃ illic gerunt̃. Dcã aũt ſpectacła eo ꝙ hoib⁹ publica ibi p̃beat̃ iſpectio. Hec ⁊ ludicra nuncupata: ꝙ ĩ ludis gerãt̃: aut ĩ ſcęnis. Ludoꝝ oꝛigo ſic tradit̃. Lydy ex aſia trãſeuntes in hetruria cõſederũt: duce tyrrheno: q̃ fratri ſuo ſucceſſerat in regno. Cõtẽtõe igr̃ ĩ hetruria iter cęteros ritus ſupſtitionũ ſuaꝝ ſpectacula quoq̃ religiõis noĩe iſtituerũt. Inde romani arceſſitos artifices mutuati ſunt: ⁊ ĩde ludi a lydys vocati ſũt. Uarro ãt dicit ludos a luſu vocatos: ꝙ iuuenes ꝑ dies feſtos ſolebãt ludi exultatõe delectare pp̄lm. Vñ ⁊ eum luſuȝ iuuenũ ⁊ diebus feſtis ⁊ tẽplis ⁊ religiõibus deputãt. Nihil iã de cã vocabuli: duȝ rei cã idolatria ſit. Vñ ⁊ p̃miſcue ludi liberalia vocabãt̃ ob honoꝛẽ liberi p̃ris. Ob hoc deſpiciẽda ẽ oꝛigis macła: ne bonũ ęſtimes qđ initiuȝ a malo accepit. Ludus ãt: aut gymnicus eſt aut circẽſis: aut gladiatoꝛius: aut ſcęnicus.

¶ De ludo gymnico. Cap. XVII.

GYmnicus ludus ẽ velocitatis ac viriũ glia. Cui⁹ locus gymnaſiũ dr̃: vbi exercẽt athletę: ⁊ curſoꝝ velocitas cõprobat̃. Hic accidit vt oiuȝ ꝓpe artiũ exercitia gymnaſia dicãt̃. Antea.n. ĩ locis certãtes cincti erãt ne nuderẽtur: poſt relaxato cinglo repẽte ꝓſtratus ⁊ examinatus ẽ q̃dã curſoꝛ: q̃re ex cõſily decreto tũc arcõ ippomenes: vt nudi deiceps oẽs exercitarent̃ ꝑmiſit. Ex illo gymnaſium dictum eſt: ꝙ iuuenes nudi exercentur in campo vbi ſola tñ pudenda operiuntur.

¶ De generibus gymnicoꝝ. Cap. XVIII.

g Enera gymnicoꝝ q̃nq̃. i. ſaltus: curſus: iactus: virt⁹: atq̃ luctatio. Vñ ferũt quendã regẽ tot filios adolẽſcẽtes habẽtẽ: totidẽ generibus de regno iuſſiſſe cõtendere.

¶ De ſaltu. Cap. XIX.

ſ Altus dictus quaſi exilire in altum. Eſt enim ſaltus altius exilire vel longius.

¶ De curſu. Ca. XX.

c Urſus a velocitate cruꝝ vocat̃. Eſt.n. curſus celeritas pedũ. ¶ De iactu. Cap. XXI.

i Actus dict⁹ a iaciẽdo: vñ ⁊ piſcatoꝛiũ rete iaculũ dr̃. Huic arti vſus ẽ arreptos lapides ꝓcul ferire: haſtas pondere libꝛato iacere: ſagittas arcu emittere.

¶ De virtute. Cap. XXII.

v Irtus ẽ imẽſitas viriũ in laboꝛe ⁊ pondere coꝛpis.

¶ De luctatione. Cap. XXIII.

l Uctatio a lateꝝ cõplexu vocata: q̃bus cominus certantes innitent: q̃ gręca appellatione athletę vocãt̃. Locus autem luctationis palęſtra dicitur.

¶ De paleſtra. Cap. XXIIII.

p Aleſtrã ãt vł ἀπὸ τοῦ πάλης. i. a luctatõe vł ἀπὸ τοῦ πάλλειν. i. a motu ruinę fortis noiatã dicũt. ſ. ꝙ ĩ luctãdo cũ medios arripiant ferę q̃tiunt: idq̃ apud gręcos πάλλειν vocat̃. Quidã opinãt̃ artẽ luctãdi viſoꝝ cõtẽtõe mõſtratã. Nãq̃ iter cęteras feras eos ſolos ⁊ erigi congreſſos ⁊ ſubſidere celeriter ac reuerti: ⁊ mõ mãibus tentare iuicẽ: mõ cõplexu abigere ſeſe moꝛe luctantium dicunt.

¶ De agone. Cap. XXV.

q Ue latini certamina: gręci agones vocãt: a frequentia q̃ celebrabãt̃. Siqdẽ ⁊ oẽs cętũ atq̃ cõuẽtum agona dici. Aly ꝙ in circul' ⁊ quaſi ἄνευ γωνίας. i. ſine angulo locis ederent̃ nuncupatos agones putant.

¶ De generibus agonum. Cap. XXVI.

a Gonũ genera fuiſſe: imẽſitas viriũ: curſus celeritas: ſagittãdi pitia: ſtãdi patiẽtia: ad citharã quoq̃ vel tibias icedẽdi geſtus: de moꝛibus quoq̃: de foꝛma: de cãtãdi modulatione: terreſtris quoq̃ belli: ⁊ naual' p̄ęly: perpetiẽdoꝛũq̃ ſupplicioꝛum certamina.

¶ De ludis circenſibus. Cap. XXVII.

l Udi circẽſes ſacroꝝ cã deoꝝ ac gẽtiliũ celebꝛationibus iſtituti ſũt: vñ ⁊ q eos ſpectãt dęmonũ cultibus iſeruire videt̃. Nã res eq̃ſtris aña ſimplex agebat̃: ⁊ vtiq̃ cõis vſus huius reatus nõ erat. Sȝ cuȝ ad ludos coactus ẽ nãlis vſus: ad dęmõloꝝ cultũ trãſlatus eſt. Itaq̃ caſtoꝛi ⁊ polluci deputant̃ hę ſpẽs: q̃bus equos a mercurio diſtributos hiſtoꝛię docẽt: ſȝ ⁊ neptunus eq̃ſtris ludus ẽ quẽȝ gręci ippon vocãt: ſȝ ⁊ marti ⁊ ioui ĩ ludis eq ſunt cõſecrati: ⁊ ipſi q̃drigis p̃ſũt. Circẽſes aũt ludi iõ dci vł a circũeundo: vł ꝙ vbi nũc metę ſũt: oliȝ gladij ponebãt̃: q̃s q̃drigę circũibãt.

Ayuntamiento de Madrid

⁊ īde dicti circēſes ab enſibꝰ circa quos currebāt. Siqdem in littore circa ripas fluminū curſus agitātes gladios in ordine in ripę littore ponebāt: ⁊ erat artis equū circa ꝑicula torq̄re. Inde ⁊ circēſes dicti putāt̄: quaſi circum enſes.

¶ De circo. Cap. XXVIII;

CIrcus ſoli ꝑncipl'r ꝯſecratꝰ ē a paganis: cuiꝰ ędes medio ſpacio ⁊ effigies ď faſtigio ędis emicat: qđ nō nulli putauerūt ſub tecto ꝯſecrādū: quē ī apto hn̄t. Eſt āt circus oē illud ſpaciū qđ circuire eq̄ ſolēt. Hūc romāi dcīn putāt a circuitu equoꝝ: eo ꝙ ibi circum metas eq̄ currant. Gręci vō a circe filia ſol' q̄ p̄ri ſuo hoc genus certaminis īſtituit aſſerūt nūcupatū: ⁊ ab ea circi appelatiōnē argumentāt̄. Fuit āt maga ⁊ venefica: ⁊ ſacerdos dęmonū. In cuiꝰ habitu ⁊ ope magicę artis: ⁊ cultꝰ idolatrię recognoſcit̄.

¶ De ornamentis. Cap. XXIX.

o ORnamēta circi: oua: meta: obeliſcus: carcer. Oua honori caſtoris ⁊ pollucis aſcribunt: q̄ illos ouo editos credēdo de cygno ⁊ ioue nō erubeſcūt. Fingūt āt circēſia romāi ad cās mūdi referre: vt ſub hac ſpē ſupſtitiōēs vanitatū ſuaꝝ excuſent.

¶ De metis. Cap. XXX.

m METaꝝ quippe appellatōe ꝓprie terminū ac finē mūdi deſignare volunt: ab eo ꝙ aliquis emēſus finis ē: ſiue ad teſtimonium orientis occidentiſq̄ ſolis.

¶ De obeliſco. Cap. XXXI.

OBeliſcū mefferes rex egypti p̄mꝰ feciſſe fertur tali ex cā. Cū quodā tp̄e nilus violēti inundatōe ęgyptū nocuiſſet: īdignatꝰ rex tāq̄ pęnas a fluie exigeret ſagittā ī vndas miſit. Nō ml'to poſt graui valitudine correptꝰ: lumē amiſit: q̄ poſt cęcitatē viſu recepto duos obeliſcos ſoli cōſecrauit. Obeliſcus. n. ſagitta dr̄: q̄ ideo ī medio circo ponit̄: q꞉ ꝑ mediū mundū ſol currit. Medio āt ſpacio ab vtraq̄ meta ꝯſtitutus obeliſcus: faſtigiū ſūmitatēq̄ cęli ſignificat cū ſol ab vtroq̄ ſpacio medio horaꝝ diſcrimie trāſcēdit. Sūmo obeliſco ſuppoſitū ē qđdā auratū ī modū flāmę formatū: qm̄ ſol plurimū caloris atq̄ ignis hꝫ.

¶ De carceribꝰ. Cap. XXXII.

i IN circo vn̄ emittūt̄ eq̄ carceres dixerūt ab ea re q̄ ⁊ ille carcer q̄ ē ī ciuitate: ꝙ vt ibi hoīes dānati atq̄ īcluſi: ita hic eq̄ coercēt̄ ne exeāt anq̄ ſignū emittāt.

¶ De aurigis. Cap. XXXIII.

ARs circi: auriga ⁊ currꝰ: eq̄tes vl' pedites. Auriga ꝓprie dictꝰ ꝙ currū agat ⁊ regat: ſiue ꝙ feriat iunctos equos. Nā aurit ferit dicimꝰ: vt latꝰ aurit aptū. Ipe ē ⁊ agitator. i. verberator ab agēdo dictꝰ. Aurigę āt duobꝰ coloribꝰ ſūt: q̄bus ſpēm idolatrię veſtiūt. Nā praſinꝰ terrę: venetꝰ cęlo ⁊ mari a paganis dedicatus eſt.

¶ De quadrigis. Cap. XXXIIII.

ERichthoniꝰ āt q̄ regnauit athēis ꝑmus q̄ttuor equos iūxiſſe fert̄: ſicut Virgiliꝰ auctorē dicēs. Primꝰ erichthonius currus ⁊ q̄tuor auſus Iungere equos: rapidiſq̄ rotis inſiſtere victor. Fuit āt minerue ⁊ vulcani filiꝰ de caduca ī terrā libidine vt fabulę ferūt ꝓcreatꝰ: portētū dęmōiacū: imo diabolus q̄ p̄mo iunoni curꝝ dedicauit. Tali auctore q̄drige ꝓductę ſunt.

¶ De curru. Cap. XXXV.

CUrrus autem a curſu dictus: vel q꞉ rotas habere videt̄: vnde ⁊ carrum quaſi curuum. Quadrigaꝝ vero currus duplici temone olim erāt ꝑpetuoq̄ ⁊ qui omibus equis inÿceret̄. Iugo primꝰ ciriſtenes ſicyoniꝰ tm̄ medios iugauit eoſq̄ ſingulos ex vtraq̄ parte ſimplici vinculo applicauit: quos gręci ſiraforos: latini funarios vocant: a genere vinculi quo prius alligabantur.

¶ De equis q̄bus currunt. Cap. XXXVI.

QUadrigę ⁊ bigę: trigę ⁊ ſeiugę a nūero equoruꝫ ⁊ iugo dictę. Ex q̄bꝰ q̄drigas ſoli: bigas lunę: trigas īferis: ſeiugas ioui: deſultores lucifero ⁊ heſpero ſacrauerūt. Quadrigas iđ ſoli iūgūt: q꞉ ꝑ q̄tuor tp̄a annus vertit̄: ver ⁊ ęſtatē: autūnum ⁊ hyemē. Bigas lunę: qm̄ gemino curſu cuꝫ ſole ꝯtendit: ſiue q꞉ ⁊ nocte videt̄ ⁊ die. Iungunt . n. vnuꝫ equū nigrū: alteꝝ candidū. Trigas dÿs inferis: q꞉ hi ꝑ tres ętates hoīes ad ſe rapiūt. i. ꝑ īfantiā iuuētutē atq̄ ſenectutē. Seiuga maximus currꝰ ioui: ꝑꝑ ꝙ maximū deoruꝫ ſuoꝝ eū eē credunt. Iđ āt rotis q̄drigas currere dicūt: ſiue q꞉ mundus iſte circuli ſui celeritate trāſcurrit: ſiue ꝑꝑ ſolē q꞉ volubili ambitu rotat: ſicͭ ait Ennius. Inde patefecͭ radÿs rota candida cęlum.

¶ De ſeptem ſpacÿs. Cap. XXXVII.

ſ SEptē ſpacia q̄drigę currūt referētes hoc ad curſum ſeptē ſtellaꝝ: q̄bꝰ mūdū regi dicūt: ſiue ad curſuꝫ ſeptē dieꝝ p̄ſentium: quibus peractis vitę terminus conſummat̄: quorum finis eſt arctus id eſt iudicium.

¶ De equitibus. Cap. XXXVIII.

p PORro eq̄tes ſingl'ares iđ currere dicunt: q꞉ ſingulariter vnuſq̄ſq̄ curſuꝫ vitę huiꝰ ꝑagit: atq̄ trāſit: alius alio tp̄e ſequēs aliū: ꝑ vnā tn̄ viā mortalitatis vſq̄ ad ꝓpaꝫ metā mortis.

¶ De deſultoribꝰ. Cap. XXXIX.

d DEſultores noīati: ꝙ oliꝫ ꝓut q̄ſq̄ ad finē curſus venerat: deſiliebat ⁊ currebat ſiue ꝙ de equo ī equū iteꝝ trāſiliebat.

¶ De peditibꝰ. Cap. XL.

PEdites āt aiūt ꝓpterea pede currere: q꞉ pedibꝰ currit̄ mōtalitati. Ob hoc a ſuꝑiore ꝑte currunt ad īferiora. i. ab oriēte ad occidentē: q꞉ mortales oriūt̄ ⁊ occidūt. Nudi currūt: q꞉ ⁊ hoī ī ſęcl'o nullę reliq̄ę ſunt. Recto ſpacio currūt: q꞉ īter vitaꝫ ⁊ mortē nihil diſtat. Sed hęc igit̄ ꝓpterea fingunt: vt vanitates ſuas ⁊ ſacrilegia excuſare conentur.

¶ De coloribus equoꝝ. Cap. XLI.

c CIrca cās quoq̄ el'oꝝ ydē gentiles ēt colores equoꝝ iunxerūt: roſeos. n. ſoli. i. igni: albos aeri: praſinos terrę: venetos mari aſſimilantes. Itē roſeos ęſtati currere voluerunt: ꝙ ignei coloris ſint: ⁊ cuncta tunc flaueſcant. Albos hyemi ꝙ ſit glacialis ⁊ frigoribus vniuerſa caneſcant. Veri praſinos viridi colore: q꞉ tū pāpinꝰ denſat̄. Itē roſeos currere marti ſacrauerūt: a quo romani exoriuntur: ⁊ q꞉ vexilla romāoꝝ cocco ďcorāt̄: ſiue ꝙ mars gaudeat ſanguie. Albos ȝephyris ⁊ ſerēis tēpeſtatibus praſinos flori ⁊ terrę: venetos aq̄s vl' aeri: q꞉ ceruleo ſunt colore: luteos. i. croceos igni ⁊ ſoli: purpureos iri ſacrificauerunt: quem arcum dicimꝰ ꝙ is pl'rimos colores hēat. Sicq̄ duꝫ hac ſpectatione deoꝝ cultibꝰ atq̄ el'is mūdialibꝰ ꝓphanāt̄: eoſdē deos atq̄ eadē elemēta ꝓculdubio colere noſcunt̄. Vn̄ aīaduertere debes xp̄iāe ꝙ circū numina imunda poſſideāt. Quapꝓpter aliēus erit tibi locus: quē plurimi ſathanę ſp̄ūs occupauerūt. Totū. n. illū diabolus ⁊ angeli eius repleuerunt.

¶ De theatro. Cap. XLII.

THeatrū ē: quo ſcęna īcludit̄: ſemicircl'i figuraꝫ hn̄s: ī quo ſtātes oēs īſpiciūt. Cuius forma p̄mū rotunda erat ſicͭ ⁊ āphiteatri. Poſtea ex medio āphiteatro theatrū factuꝫ ē. Theatꝝ āt a ſpectacl'o noīatum ἀπὸ τοῦ θεάσθαι ꝙ ī eo ppl's ſtās ďſuꝑ atq̄ ſpectās ludos ꝯtēplaret̄. Idē vō theatꝝ idē ⁊ ꝓſtibuluꝫ: eo ꝙ poſt ludos exactos meretrices ibi ꝓſternerēt̄. Idē ⁊ lupanar vocatū ab eiſdē meretricibꝰ q̄ ꝑꝑ vulgati corꝑis leuitatē lupę nūcupabāt̄. Nā lupę meretrices ſūt vocatę a rapacitate: ꝙ ad ſe miſeros rapiāt ⁊ apꝑhēdāt. Lupanaria āt a pagāis cōſtituta ſūt: vt pudor infęliciū mulieꝝ ibi publicaret̄: ⁊ ludibrio haberent̄ tam hi qui facerent q̄ quę putarent̄.

Ayuntamiento de Madrid

¶ De ſcęna. Cap. XLIII.

ſ Cęna āt erat loc⁹ īfra theatrū ī modū dom⁹ īſtructa cū pulpito. Qui pulpitus orciſtra vocabat̄: vbi cāta bāt comici: tragici: atq̄ ſaltabāt hiſtriōes ⁊ mimi. Dicta āt ſcęna gręca appellatōe: eo φ ī ſpeciē dom⁹ erat īſtructa: vñ ⁊ apud hebręos tabernaculoꝝ dedicatio a ſimilitudine domiciliorum ſcęnophegia appellabatur.

¶ De orciſtra. Cap. XLIIII.

o Rciſtra āt pulpit⁹ erat ſcęnę: vbi ſaltator agere poſſet: aut duo inter ſe diſputare. Ibi.n. poetę: comędi ⁊ tragędi ad certamē ꝯſcēdebāt: hiſq̄ canētib⁹ alij geſt⁹ edebāt. Officia ſcęnica: tragędi: comędi: themelici: hiſtriōes: mimi ⁊ ſaltatores.

¶ De tragędis. Cap. XLV.

t Ragędi ſunt q antiq̄ geſta atq̄ facinora ſceleratoꝝ regū luctuoſo carmine ſpectāte populo ꝯcinebant.

¶ De comędis. Cap. XLVI.

c Omędi ſunt qui priuatoꝝ hominum acta dictis aut geſtis canebant: atq̄ ſtupra virginum ⁊ amores meretricum in ſuis fabulis exprimebant.

¶ De themelicis. Cap. XLVII.

t Hemelici aūt erāt muſici ſcęnici q ī organis ⁊ lyris ⁊ citharis ꝑcinebāt. Et dicti themelici φ olī ī orciſtra ſtantes cantabant ſuper pulpitum: qđ themele vocabat̄.

¶ De hiſtrionibus. Cap. XLVIII.

h Iſtriōes ſūt q mľiebri īdumēto geſt⁹ īpudicaꝝ feminaꝝ exprimebāt. Hi āt ſaltando ēt hiſtorias ⁊ res geſtas demſ̄abāt. Dicti āt hiſtriōes ſiue φ ab iſtria id gen⁹ ſit adductū: ſiue φ ꝑflexas hiſtorijs fabulas exꝑmerēt: q̄ſi hiſtoriones.

¶ De mimis. Cap. XLIX.

m Imi ſ̄t dcī gręca appellatōe φ reꝝ hūanaꝝ ſint imitatores. Nā habebāt ſuū auctorē: q añq̄ mimū agerent fabulam ꝓnunciarent. Nam fabulę ita componebant̄ a poetis: vt aptiſſimę eſſent motui corporis.

¶ De ſaltatoribus. Cap. L.

ſ Altatores autē noīatos Uarro dicit ab arcade ſalio: quē ęneas ī italiā ſecū adduxit: quiq̄ primo docuit romanos adoleſcentes nobiles ſaltare.

¶ Quid pro patrono agat̄. Cap. LI.

e St plane ī artib⁹ ſcęnicis: liberi ⁊ veneris patrociniū q̄ ꝑuata ⁊ ꝓpria ſūt ſcęne: de geſtu ⁊ fluxu corꝑis. Nā mollitiē libo ⁊ veneri īmo lauerūt: illi ꝑ ſexū: illi ꝑ luxū diſſoluti. Quę vō ibi vocib⁹ ⁊ modis ⁊ orgāis ⁊ lyris trāſigūt̄: appollies ⁊ muſas ⁊ mineruas ⁊ mercurios patronos hñt. Qđ ſpectaculū odire debes xp̄iāe: quoꝝ odiſti auctores.

¶ De amphiteatro. Cap. LII.

a Mphiteatrū loc⁹ ē ſpectaculi: vbi pugnāt gladiatores. Et ide ludus gladiatorius dcūs φ ī eo iuuenes vſū armoꝝ diuerſo motu ꝯdiſcāt: ⁊ mō iter ſe aut gladijs aut pugnis certātes: mō ꝯ beſtias icedētes: vbi nō odio ſed ꝑmio illecti: ſubeunt ferale certamē. Amphiteatrū dcm̄ φ ex duob⁹ theatris ſit factū. Nā amphitheatrū rotūdū eſt: theatrū vō ex medio āphitheatro ē: ſemicirculi figurā hñs.

¶ De ludo equeſtri. Cap. LIII.

g Enera gladiatoꝝ pl'a. Quoꝝ ꝑmū ludus eq̄ſtrium. Duo.n. eq̄tes ꝑcedentib⁹ ꝑus ſignis militarib⁹ vn⁹ a porta oriētis alter ab occidētis ꝑcedebāt ī eq̄s albis: cū aureis galeis minorib⁹ ⁊ habiliorib⁹ armis: ſicq̄ atroci ꝑſeuerātia ꝓ virtute ſua iniebāt pugnā dimicātes: quouſq̄ alter ī alteri⁹ morte ꝓſiliret: vt hr̄et q caderet caſum: gloriā q ꝑimeret. Quę armatura pugnabat marti duelli cauſa.

¶ De retiarijs. Cap. LIIII.

r Etiarij⁹ ab armaturę genere ī gladiatorio ludo ꝯ alteꝝ pugnātē occulte ferebat rete: qđ iaculū appellatur vt aduerſariū cuſpide īſequēte opiret: īplicitūq̄ virib⁹ ſuꝑaret. Quę armatura pugnabat neptuno tridētis cauſa.

¶ De ſecutoribus. Cap. LV.

ſ Ecutor ē ab īſequēdo retiariū dict⁹. Geſtabat.n. cuſpidē ⁊ maſſā plūbeā q̄ aduerſarij iaculū īpediret: vt añq̄ ille feriret rete: iſte ſuperaret. Hęc armatura ſacrata erat vulcāo. Ignis.n. aquā ſemꝑ īſeq̄t̄. Iđq̄ cū retiario cōponebatur: q: ignis ⁊ aqua ſemꝑ iter ſe inimica ſunt.

¶ De laqueatoribus. Cap. LVI.

l Aqueatoꝝ pugna erat: fugiētes ī ludo hoīes iniecto laq̄o īpeditos ꝯſecutoſq̄ ꝓſtrare: amictos vmbone pelliceo.

¶ De velitibus. Cap. LVII.

v Elitū pugna erat: vt vltro citroq̄ tela obiectarent. Erat āt eoꝝ varia pugna ⁊ ſpectātib⁹ gratior q̄ reliq̄. Uelites āt vocati ſūt ſiue a volitatione: ſiue a ciuitate hetruſcorum quę veletes vocabatur.

¶ De ferali certamine. Cap. LVIII.

f Erarum pugna erat miſſas beſtias iuuenes excipe ⁊ pugnare aduerſus eas: vltroneo funere: certare non crimie ſ; furore.

¶ De hoꝝ execratōe ludoꝝ Cap. LIX.

h Ec q̄ppe ſpectacl'a crudelitatis ⁊ īſpectio vanitatū: nō ſolū hoīū vitijs ſ; ⁊ demonū iuſſis īſtituta ſunt. Proīde nihil eē h; xp̄iāo cū circēſi īſania: cū īpudicitia theatri: cū āphitheatri crudelitate: cū atrocitate harenę cū luxuria ludi. Deū.n. negat q talia ꝑſumit: fidei xp̄ianę ꝑuaricator effect⁹: q id denuo appetit qđ ī lauacro iā ꝑdē rēnunciauit .i. diabolo pompis ⁊ operibus eius.

¶ De alea. Cap. LX.

a Lea .i. ludus tabl'ę īuēta a gręcis ī ocio troiāi belli a q̄dā milite noīe alea: a q̄ ⁊ ars nomē accepit. Tabl'a ludit̄ pirgo: calculis teſſeriſq̄.

¶ De pirgis. Cap. LXI

p Irgus dict⁹: φ ꝑ eū teſſere pergant ſiue φ turris ſpeciem habeat. Nam gręci turrim pirgum vocant.

¶ De calculis. Cap. LLII.

c Alculi vocati φ leues ſint ⁊ rotūdi: vñ ⁊ calculus dr̄ lapis breuis qui ſine moleſtia ſui breuitate calcetur. Itē calculi φ per vias ordinales eant quaſi ꝑ calles.

¶ De teſſeris. Cap. LXIII.

t Eſſerę vocatę: q: q̄drę ſūt ex ꝑtib⁹ oib⁹. Has alij lępuſculos vocant: eo φ exiliendo diſcurrunt. Olim autem teſſerę iacula appellabantur: a iaciendo.

¶ De figuris alcę. Cap. LXIIII.

q Uidā āt aleatores ſibi vident̄ phiſiologice ꝑ allegoriā hāc artē exercere ⁊ ſub q̄dā reꝝ ſiūtudīe fingere. Nā trib⁹ teſſeris ludere ꝓhibent: ꝓꝑ tria ſęculi tpa ꝑterita: ꝑſenta: ⁊ futura: q: nō ſtāt ſ; decurrūt. S; ⁊ ipſas vias ſenarijs locis deſtictas ꝓꝑ ętates hoīū: ternarijs lineis ꝓꝑ tpa argumētant̄. Inde ⁊ tabulā ternis deſcriptā dicunt lineis.

¶ De vocabulis teſſerarum. Cap. LXV.

i Actus q̄ſq; apud luſores veteres a numero vocabatur vt vnio: binio: trinio: q̄trio: q̄nio: ſenio. Poſtea appellatio ſinglo͛ꝝ mutata ē: ⁊ vnionē canē: trionē ſuppū: quatrionem planum vocabant.

¶ De iactibus teſſerarum. Cap. LXVI.

i Act⁹ teſſeraꝝ ita a ꝑitis aleatorib⁹ ꝯponit̄ vt afferat qđ voluerit: vtputa ſenionē q eis ī iactu bonū affert. Uitant aūt canem q: damnoſus eſt: vnum enim ſignificat.

¶ De calculoꝝ motu. Cap. LXVII.

c Alculi ꝑtī ordine moueāt̄: ꝑtī vage: iđ alios ordinarios alios vagos appellāt. At vō q moueri oio ñ pñt: īcitos dicūt. Uñ ⁊ egentes hoīes iciti vocāt̄: q̄b⁹ ſpes vltra procedendi nulla reſtat.

¶ De interdictione alcę. Cap. LXVIII.

a B hac arte fraus ⁊ mendacium atq; periuriū nūq̄ abeſt: poſtremo ⁊ odiū: ⁊ dāna reꝝ: vñ ⁊ aliq̄ñ ꝓꝑ hęc ſcelera īterdcā legib⁹ fuit.

¶ De pila. Cap. LXIX.

p Ila ꝓprie dr̄ φ ſit pil' plena. Hęc ⁊ ſphęra a ferendo vl' feriēdo dcā. De quaꝝ genere ⁊ pōdere Dorcatius ſic tradidit. Neu tu ꝑce pilos viuaces cōdere ceruī.

Ayuntamiento de Madrid

Unica donec erit gemīa ſupaddita libꝛę. Inter ſpēs pilaꝝ ſūt: trigonaria ⁊ arenata. Trigonaria ē qua iter tres ludit̄. Arenata q̄ i grege dū ex circulo aſtātiū ſpectātiūq; emiſſa: vltra iuſtū ſpaciū pilā excipe luſumq; inire ꝯſueuerūt. Cubitalē luſum appellāt: cū duo comin⁹ ex ꝓximo ac pene cō iunctis cubitis pilā feriūt. Surā dr̄ dare: qui pilā crure ꝓlato feriendā colluſoꝛibus pꝛębet.

℄ Incipit liber nonuſdecimus.

℄ De nauibus. Capitulum. I.

Artium quarundaꝫ vocabula qb⁹ aliqd fabꝛicat̄: vl̄ iſtrumēta artificū vel q̄ miſteriū exhibēt: atq; aliqd huiuſcemōi: deinceps ex pte notāda ſtudui. Artifex genāle nomē vocat̄: q𝓅 arteꝫ faciat: ſic̄ aurifex q au rū. Faxo.n.antiq ꝓ facio dicebāt. Naucler⁹ dn̄s nauis ē appellat⁹ ita q𝓅 nauis i ſoꝛte ei⁹ ſit. Cleros enim gręce ſoꝛs dr̄. Cęteri āt i naui in cōtributōe ſūt. Gubernio q ⁊ gubernatoꝛ: q̄ſi cobibernatoꝛ: q𝓅 cobibeat pꝛudētia ſua biberna.i. tēpeſtates maris. Nauta a naue dict⁹ ꝑ deriuationē. Nauita āt ꝓ nauta poetice dr̄: ſicut mauoꝛs ꝓ mars. Nā rectū ē nauta. Remex vocatus: q𝓅 remū gerit: ſic āt remex quō tubex dr̄: noīatiuo caſu. Epipata gręco ſmone appellat̄ q latīe dr̄ ſupueniēs. Hic nihil hꝫ negocij: ſꝫ naulo dato i alias terras trāſire diſpōit. Nauē q̄daꝫ ꝑhibēt dictā: eo q𝓅 gnaꝝ rectoꝛē q̄rat.i. ꝑitū ſapiētē ſtrenuūꝫ: q ꝯtinere ⁊ gubernare nouit: ꝑꝑ maritima ꝑic̄la ⁊ caſus: vn̄ ē illud ſalomōis. Intelligēs gubernac̄la poſſidebit. Lydij āt ꝑmū nauē fabꝛicauerūt: pelagiq; icerta petentes: ꝑuiū mare vſib⁹ hūanis fecerūt. Rates ꝑmū ⁊ ātiqſſimuꝫ gen⁹ nauigij ē e rudib⁹ tignis aſſeribuſq; ꝯſertū: ad cui⁹ ſilitudinē fabꝛicatę naues ratarię dictę: nunc iā rates abuſiue naues. Nā ꝓpe rates ſūt ꝯnexę iuicē trabes. Trieris nauis magna quā gręci durconē vocāt. De q̄ i eſaia dr̄. Non trāſibit ꝑ eā trieris magna. Carpaſia nauis a carpado iſula noīata: ſic̄ a rhodo rhodia: ſic̄ ab alexandria alexādrina. Liburnę naues dictę a libijs: naues.n.ſūt negociatoꝝ. De qb⁹ Horatius. Ibis liburnis iter alta nauiū. Roſtratę naues dictę ab eo q𝓅 i frōte roſtra ęrea hēant ꝑꝑ ſcopulos ne feriāt̄ ⁊ collidāt̄. Lōgę naues ſūt q̄s dꝛomones vocam⁹: dictę eo q𝓅 lōgioꝛes ſint cęteri: cui⁹ ꝯtrari⁹ muſculus curtū nauigiū. Dꝛomo āt a decurrēdo dr̄. Curſuꝫ.n. gręci dꝛomū vocāt. Claſſis dicta a gręco vocabl̄o: απο των καλων .i. lignis: vn̄ ⁊ calones nauiculę q̄ ligna militib⁹ poꝛtāt. Angromagus dict⁹ ꝓ eo q𝓅 celeritate ſui āchoꝛis ⁊ iſtrumētis reliqs nauiū vehēdis ſit apt⁹. Phaſelus ē nauigiū: qđ nos coꝛrupte baſelū dicim⁹: de quo Uirg. Pictiſq; phaſel̄. Scapha q̄ ⁊ cataſcopus nauigiū: qđ latīe ſpeculatoꝛiū dr̄. Scopos.n. latine itēdere dicit̄: Barca ē q̄ cuncta nauis cōmertia ad litt⁹ poꝛtat. Hāc nauis i pelago ꝑꝑ nimias vndas ſuo ſuſcipit gremio: vbi āt appꝛopinq̄uerit poꝛtui: reddit vicē barca naui quā accepit i pelago. Paro nauigiū pirataꝝ aptū: ⁊ ex his ita vocatū. Cicero. Tūc ſe fluctigero tradit mādatq; paroni. Et alibi. Parūcul̄ ad littus ludit celerib⁹. Myoparo q̄ſi minim⁹ paro idē ⁊ carab⁹. Eſt.n. ꝑua ſcapha ex vimīe facta q̄ ꝯtexta crudo coꝛio gen⁹ nauigij ꝑbꝫ: q̄libus vtūt̄ germanoꝝ pirate in oceani littoꝛib⁹ vl̄ paludib⁹ ob agilitatē. De q̄lib⁹ hiſtoꝛia: gens inqt ſaxonū myoparonibus nō virib⁹ nitunt̄: fugę potius q̄ꝫ bello parati. Celones quas gręci celecras vocant.i. veloces biremes vl̄ triremes agiles ⁊ ad miniſteriū claſſis aptę. Enni⁹. Labit̄ vncta carina ꝑ ęquoꝛa cana celōis. Biremes āt naues ſūt hn̄tes remoꝝ oꝛdinē geminum. Triremes ⁊ quatriremes triū ⁊ q̄tuoꝛ oꝛdinū: ſic ⁊ pentiremes ⁊ hexeremes quinos vel ſenos oꝛdines habentes. Actuarię naues ſunt: q̄ velis ſiml̄ ⁊ remis agunt̄. Hippogautus in quo equos trāſuehere ſolitū ē. Potoniū nauigiuꝫ fluminale: tardū ⁊ graue: qđ nō niſi remigio ꝓgredi pōt. Hic ⁊ traiect⁹.i. extētus. Eſt.n. funis lat⁹ vn̄ ⁊ trāſenna dr̄ extēt⁹ funis. Lēbus nauic̄la bꝛeuis q̄ alia appellatōe dr̄ ⁊ cymba ⁊ caupillus: ſic̄ ⁊ lintris.i. carab⁹: q̄ i pado paludibuſq; vtunt̄. Carab⁹ parua ſcapha ex vimine facta q̄ ꝯtexta crudo coꝛio genus nauigij ꝑbet. Poꝛtemia nauicula ſyriaci generis lata ⁊ ſine carina: a poꝛtādo vocata. Utūt̄ his i pānonia. Trabarię amnicę naues q̄ ex ſingul̄ trabibus cauāt̄: q̄ alio noīe littoꝛarię dicūt̄. Hę ⁊ caudicę ex vno ligno cauate facte: ⁊ inde caudicę: qꝛ a quatuoꝛ vſq; ad decē homines capiunt.

℄ De partibus nauiū ⁊ armamētis. Cap. II.

Puppis poſterioꝛ ps nauis ē q̄ſi poſt. Pꝛoꝛa āterioꝛ: q̄ſi ꝑoꝛa. Cūba loc⁹ imus nauis: q𝓅 aqs incūbat. Caria a currēdo dcā q̄ſi currina. Foꝛi nauiū latera ꝯcaua a ferēdo onera dicta: ſiue tabulata nauiū q̄ ſternūt̄: dicta ab eo q𝓅 iceſſus ferāt: vel foꝛis emineāt. De qb⁹ Uirg. Laxātq; foꝛos. Colūbaria in ſūmis laterib⁹ nauiū loca ꝯcaua ꝑ q̄ eminent remi dcā credo q𝓅 ſint ſimilia latibul̄ colūbaꝝ i qb⁹ nidificāt. Agea vię ſūt vel loca i naui ꝑ quę ad remiges hoꝛtatoꝛ accedit. De q̄ Ennius. Multa foꝛo ponet ⁊ agea lōga replet̄. Trāſtra ſunt tabulę vbi ſedēt remiges dicta q𝓅 i tranſuerſo ſint: q̄ Uirgilius iuga appellat. Remi a remouēdis ⁊ decutiendis fluctibus dicti: ſic̄ tōſoꝛes a tōdēdis ⁊ decutiēdis capill̄. Palmula ē extrema latitudo remi a palma dcā q̄ mare impellit̄. Antemnę āt dictę q𝓅 ante amnē ſint poſitę. Pꝛeterfluit.n. eas amnis. Coꝛnua extremę ptes antemnaꝝ ſūt: dcā ꝑ tropuꝫ ab aīali ad inanimale. Malus ē arboꝛ nauis qua vela ſuſtinet̄. Malus āt dictus: qꝛ hꝫ inſtar mali i ſūmitate: vel qꝛ quaſi qbuſdaꝫ malleolis ligneis cingit̄ quoꝝ volubilitate vela facili⁹ eleuāt̄. Modius ē cui arboꝛ nauis inſiſtit ob ſimilitudinē mēſural̄ vaſis dictus. Carceria ſūt i cacumine arboꝛis. Troclę: q̄ſi f lr̄a: ꝑ quę funes trahūt̄. Cinna. Lucida ꝯfulgēt alti carceria mali. Troclę āt vocatę q𝓅 rotulas habeāt: trocos.n. gręce rota dr̄. Paraſtatę ſtipites ſūt pares ſtātes: qbus arboꝛ nauis ſuſtinet̄. Cato. Malū deligatū paraſtatę iūctę. Clauus ē quo regit̄ gubernaculū. De quo Ennius: vt clauū rectū teneā nauimq; gubernem. Poꝛticulus malle⁹ in māu poꝛtatus quo modus ſignūq; dat̄ remigātibus. De quo Plaut⁹. Ad loquēdū atq; tacendū tute habes pōticulū: a pōtādo igit̄ poꝛticul̄s. Tōſilla vncin⁹ ferre⁹ vl̄ ligneus ad quē i littoꝛe defixū funes nauiū illigāt̄. De quo Ennius. Tōſillas rapiūt ꝯfigūt littus ad vncas. Anchoꝛa dens ferreus ex gręca ęthymologia nomē ducit: q𝓅 q̄ſi hoīs man⁹ ꝯpꝛehēdat vel ſcopulos vel harenas. Nā man⁹ gręce circa dr̄. Apud gręcos āt aſpirationē non hꝫ. Nā ancira dr̄: vn̄ ⁊ apud maioꝛes ſine aſpiratōe ꝓferebat̄. Puluini ſunt machinę qb⁹ naues deducūt̄ ⁊ ſubducūt̄ i poꝛtū. Pons ſcala nauiū.

℄ De velis. Cap. III.

Vela gręci armena dicūt: ꝓinde q𝓅 aere mouet̄. Apud latios āt vela a volatu dcā. Un̄ ē illō. Veloꝝ pādim⁹ alas. Genā veloꝝ acateon: epidromos: dalū: artemon: ſipaꝝ: mendicū. Ex qbus acateō velū maximū ⁊ i media naui ꝯſtitutū. Epidromos velū ſecūdę āplitudinis: ſꝫ ad puppiꝫ. Dalū.n. minimuꝫ velū: ⁊ ad pꝛoꝛā defixū. Artemō dirigēdę poti⁹ nauis cā cōmēdatū q̄ꝫ celeritatis. Sipaꝝ genus veli vnū pedē habēs quo iuuari nauigia ſolēt in nauigatōe quotiēs vis venti languēſcit. De quo Lucanus: ſūmaq; tendēs: ſipara veloꝝ pituras colligit auras qđ ex ſeparatōe exiſtimāt nominatuꝫ. Pes: extremus angulus veli q̄m ſic nautę loquuntur.

Ayuntamiento de Madrid

¶ De funibus. Cap. IIII.

FUnes dicti ꝙ antea in vſũ luminis fuerint
circũdati cera: vñ ⁊ funalia. Reſtes ſiue ꝙ
rates ↄtineãt: ſeu ꝙ i his retia tẽdanᷣ. Ru
dẽtes ſũt funes nauiũ ex nimio ſtridore ita
dicti. Spirę ãt funes ſũt qb⁹ in tẽpeſtatib⁹
vtũᷣ: q̃s nautici ſuo more curcubas vocãt.
Spirę aũt a ſparto vocatę. Propes funis q̊
pes veli alligaᷣ: q̃ſi ꝑpe pedes. De q̊ Turpili⁹: Quaſi cum
vẽtus fert nauẽ i mare ſecũdus: ſi qs ꝑpedon miſit ſi veli
ſiniſtrũ. Tormẽtũ funis i nauib⁹ lõgus q̃ prora ad puppim
extẽdiᷣ quo magis ↄſtringanᷣ. Tormẽta ãt a tortura dc̃a
ſũt reſtes funeſqꝫ. Saphon funis i prora poſit⁹. De quo Ce
cili⁹: Venerio curſu veni prolato pede vſqꝫ ad ſaphonem.
Opiffera funis quo cornib⁹ antemnę dextra ſiniſtraqꝫ ten
dunᷣ retrouerſo. Proſneſiũ funis quo nauis in littore reli
gaᷣ ad palũ. Mitra funis q̃ nauis media viciᷣ. Angna fu
nis nauis ẽ quo ad maluꝫ antemna ↄſtringiᷣ. De q̃ Cinna.
Atqꝫ angna regit ſtabilẽ fortiſſima curſũ. Remulcũ funis
quo õligata nauis trahiᷣ vice remi. De q̊ Valgi⁹: Hic mea
me lõgo ſuccedẽs prora remulco. Lętãtẽ gratis ſiſtit i hoſ
pitys. Struppi: vincula loro vl̓ lino facta: qb⁹ remi ad ſcal
mos alliganᷣ. De qb⁹ Libius: Tũcqꝫ remos iuſſit religare
ſtruppis. Cataporates linea cuꝫ maſſa plũbea q̃ maris alti
tudo tentaᷣ. Lucilius. Hãc cataporatẽ puer codeꝫ defert:
vnctũ plumbi pauxillum rudis liniqꝫ mataxam.

¶ De retibus. Cap. V.

REtia vocata ſiue a retinendis piſcib⁹: ſiue a
reſtib⁹ qbus tendunᷣ. Minus ãt rete ſim
plagiũ dᷣ: a plagis. Nã ꝑprie plagas dici fu
nes illos qb⁹ retia tẽdunᷣ circa imã ⁊ ſũmã
partẽ. Funda gen⁹ ẽ piſcatorꝝ retis dc̃a ab
eo ꝙ i fundũ mittaᷣ. Eadẽ ẽt a iactando ia
culũ dᷣ. Plaut⁹. Probus qdẽ antea iacula
tor eras. Tragũ gen⁹ retis ab eo ꝙ trahaᷣ nũcupatũ: ipꝫ ẽ
⁊ verriculũ. Verrere. n. trahere ẽ. Naſſa ex viminib⁹ tanq̃
rete ↄtextuꝫ. Caſſis gen⁹ venatorꝝ retis ꝙ capiat. Hinc eſt
ꝙ incaſſũ dicim⁹. i. ſine cã: q̃ſi ſine caſſib⁹ ſine qb⁹ venatio
inanis ẽ. Conopeũ ẽ rete i ſiſitudinẽ tẽtorꝝ ↄtextũ ꝑꝑ muſ
cas ⁊ culices excludẽdos: quo magis alexandrini vtuntur:
qꝛ ibi ex nilo culices copioſi naſcuntur: vnde ⁊ conopea di
citur. Nam conopea ęgyptus eſt.

¶ De fabricis ſiue fornacibus. Cap. VI

FAber a faciẽdo ferrũ ipoſituꝫ nomẽ habet.
Hinc deriuatũ ẽ nomẽ ad alias artiũ mãs:
fabros vl̓ fabricas dicere ſꝫ cũ adiectõe: vt
faber lignari⁹: ⁊ reliq̃ ꝑꝑ opis. ſ. firmitateꝫ.
In fabrorꝝ ãt fornace gentiles vulcanũ an
ctorẽ dicũt: figuralr̓ ꝑ vulcanũ ignẽ ſignifi
cãtes. ſine quo nullũ metalli gen⁹ fundi ex
tẽdiqꝫ pt. Nihil ẽ. n. pene qđ igne nõ efficiaᷣ. Alibi. n. vitrũ
alibi argentũ: alibi plũbuꝫ: alibi miniũ: alibi pigmẽta: alibi
medicamẽta efficit. Igne lapides i ęra ſoluunᷣ: igne ferrũ
gigniᷣ ac domaᷣ: igne aurꝝ ꝑficiᷣ: igne cremato lapide ce
mẽta ⁊ parietes liganᷣ. Lapides nigros ignis coq̃ndo can
dificat: ligna candida vrendo obfuſcat: carbones ex pruna
fulgida nigros fac̃: de lignis duris fragiles: de putribilibus
iputribiles reddit: ſtricta ſoluit: ſoluta reſtrigit: dura mol
lit: mollia dura reddit. Hꝫ ⁊ medicaminis vſũ. Nam ſępe
vri ꝑdeſt. Peſtilẽtię q̊ꝫ q̃ obſcuratõne ſolis ↄhiᷣ auxiliari
certũ eſt. In ope q̊ꝫ aliđ gignit ꝑ̇mis ignibus: aliđ ſecũdis:
aliđ tertys. Hꝫ q̊ꝫ ⁊ aliã i ſe diuerſitatẽ ignis. Nã alius ẽ q
vſui hũano: alius q iudicio paret diuio: ſiue qui de celo ful
men aſtrigit: ſiue q õ terra ꝑ v̊tices mõtiũ eructuat. Ignis
ãt dictus ꝙ nihil gigni põt ex eo. Eſt. n. iuiolabile elemẽtũ
aſſumẽs cũcta q̃ rapit. Fabrica duabus rebus cõſtat: vẽtis
⁊ flãmis. Flãma v̊o ꝑ̇pe fornacis ẽ: dicta ꝙ flatu folliũ ex
citeᷣ. Fornax v̊o ab igne vocata. Fos. n. ignis ẽ. Caminus ẽ
fornax: ⁊ ẽ gręcũ nomẽ deriuatũ a caumate. i. a calore. Fa
uilla ẽ dſerta igne ſcintilla. Pruna ẽ q̃diu ardet: cũ ãt extĩ
cta fuerit carbo noiaᷣ. Pruna ãt a ꝑurẽdo dc̃a ẽ: carbo v̊o
ꝙ flãma caret. Qui dum iteriſſe crediᷣ maioris fit v̊tutis.
Nã iterꝝ icẽſus fortiore luce caleſcit. Cuius tãta ẽ ẽt ⁊ ſine
igne firmitas vt nll̓o hũore corrũpaᷣ: nll̓a vetuſtate vicaᷣ.
extict⁹. n. tãtũ icorruptibilr̓ durat vt hi q limites figũt eos
ifoſſos terra ſbſternãt: ⁊ lapides dſuꝑ figãt: ad ↄuicẽdũ liti
gatorẽ: vt fixũ lapidẽ poſt q̃talibet ſęcula limitẽ eẽ agno
ſcant.

¶ De inſtrumẽtis fabrorum. Cap. VII.

i Ncus ẽ i q̊ ferrũ tundiᷣ: a cędẽdo dictus: eo ꝙ illic
aliqđ cudam⁹. i. feriẽdo ꝑducam⁹. Cudere. n. cęde
re ⁊ ferire ẽ. Veteres ãt nõ icudẽ vocabãt: ſꝫ itudẽ
eo ꝙ i ea metallũ tũdaᷣ. i. tẽdaᷣ: vñ ⁊ tudis malleus a tun
dẽdo. i. tẽdẽdo dictus. Malle⁹ vocaᷣ: qꝛ dũ qđ calet ⁊ mol
le ẽ cędit ⁊ ꝑduc̃. Marcus malle⁹ maior: ⁊ dict⁹ marc⁹ ꝙ
maior ſit ad cędẽdũ ⁊ fortior. Marcell⁹ mediocris. Mar
cul⁹ malle⁹ puſillus. Lucili⁹. Et velut i fabricã feruẽs cuꝫ
marcul⁹ ferrũ: mltorꝝ magnis ictib⁹ tũdit. Forcipes q̃ſi fer
ricipes eo ꝙ ferrũ cãdẽs capiãt teneãtqꝫ: ſiue ꝙ ab his ali
qđ formũ capim⁹ ⁊ tenem⁹: q̃ſi fornicapes. Nã formũ ẽ cali
dũ: vñ ⁊ feruidũ: vñ ⁊ formoſos dicim⁹ qb⁹ calor ſãguis ex
rubore pulchritudinem creat. Lima dc̃a eo ꝙ lene faciat.
Nã limũ lene ẽ. Ciliũ ẽ vñ oꝑanᷣ argẽtary: a q̊ ⁊ cęlata va
ſa dicunᷣ.

¶ De fabricis parietũ. Cap. VIII.

IN fabricis parietũ atqꝫ tectorꝝ gręci iuẽto
rẽ dędalũ aſſerunt. Iſte. n. ꝑ̇m⁹ didiciſſe fa
bricã a mierua dᷣ. Fabros ãt ſiue artifices
gręci tectones vocãt. i. iſtructores. Archite
cti ãt cemẽtary ſũt: q diſponũt i fundamẽ
tis. Vñ ⁊ apl̓us de ſemetipſo q̃ſi ſapiens in
quit architect⁹ fundamentũ poſui. Matio
nes dicti a machinis i qbus iſiſtunt ꝑꝑ altitudinẽ parietũ.

¶ De diſpoſitione. Cap. IX.

a Edificiorꝝ ꝑtes ſũt tres: diſpõ: ↄſtructio: venuſtas.
Diſpoſitio ẽ areę vel ſoly ⁊ fũdamẽtorꝝ dſcriptio.

¶ De conſtructione. Cap. X.

COnſtructio ẽ laterꝝ ⁊ altitudis ędificatio.
Cõſtructio ãt vel iſtructio vocata eo ꝙ in
ſtrigat ⁊ cohęrere faciat: vt lapides luto: ⁊
ligna ⁊ lapides iuicẽ ſibi. Nã ⁊ ĩtinctio fer
ri in aq̃ iſtructa ẽ. Niſi. n. candẽs tingatur:
ſtrigi ⁊ cohęrere ñ põt ferrũ. Itẽ ↄſtructio
a mltitudine lapidũ ⁊ lignorꝝ dicta: vnde ⁊
ſtrues. Aliđ ẽ. n. ędificatio: aliđ iſtauratio. Nam ędificatio
noua ↄſtructio ẽ. Inſtauratio v̊o qđ reparaᷣ ad iſtar ꝑ̇oris
Nã iſtar veteres ꝑ ſiĺitudie ponebãt. Inde ⁊ iſtaurare di
cebãt. Cõſtructio ãt ↄſtat fundamẽto lapidib⁹ arena calce
⁊ lignis. Fũdamentũ dictũ: ꝙ fund⁹ ſit ędificy. Idẽ ⁊ cemẽ
tuꝫ a cędẽdo dictũ ꝙ craſſo lapide ſurgat. Lapides in ſtru
cturis apti: alb⁹: tiburtinus: colũbinus: fluuiatilis ſfungia:
rubr⁹ ⁊ relig. Albus lapis: ali⁹ durus: alius mollis. Mollis
dẽtata ſerra ſecaᷣ: tractabil̓ i oꝑe ẽ: ita vt i eo q̃ſi i ligno lit
terę ſcribanᷣ. Tiburtin⁹ a loco italię dictus: q dũ ſit ad fa
bricã fortis: vapore tñ diſſilit. Tophus ędificyis inutilis ẽ:
fũdamẽtis apt⁹ mortalitate ⁊ mollitia. Ex ęſtu. n. ⁊ halitu
maris fricaᷣ ⁊ v̊beraᷣ imbribus. Arenatius lapis ↄcret⁹ ma
ris arenis: hic ⁊ bibulus dᷣ. Seruat. n. humorẽ acceptum.
Idẽ ⁊ i bethyca Gaditanus ab iſula oceani vbi plurim⁹ ex
cidiᷣ. Piperinus ſubalbidus cũ punctis nigris durus atqꝫ
fortiſſimus. Cõcleatius concleis lapilliſqꝫ ⁊ arena ↄcretus
aſperrimus ⁊ iterdũ fiſtuloſus. Colũbinus a colore auium
nuncupatus: natura vicinus gypſo: ⁊ mollitie ſimillimus.
Molaris in parietibus vtilis: quia ẽ quędam natura eius

Ayuntamiento de Madrid

pinguior duraq̄ʒ ⁊ aſpera:ex quo etiã ⁊ molę fiunt:vnde ⁊ nomen traxit:huius q̄ttuor genera:alb⁹:niger ꝑmixtus ac fiſtuloſus. Sfungia lapis creat⁹ ex aq̄ leuis ac fiſtuloſus ⁊ cameris apt⁹. Silex dur⁹ lapis ex cui⁹ genere nigri ſilices optimi q̄buſdã in locis ⁊ rubētes. Albi ſilices ꝯtra vetuſtatē:īcorrupti ꝑmanēt. Jidē ⁊ ī monumētis ſculpti:⁊ incorrupti ꝑmanēt:q̄b⁹ nec ignis q̄dē nocet. Nã ex his ēt formę fiūt ī quibus ęra fundunt̄. Uiridis ſilex vehemēter ⁊ ipſe igni reſiſtēs:ſʒ nuſq̄ʒ copioſus:⁊ vbi īuenit̄ lapis ñ ſaxũ eſt. Pallidus ī cemēto raro vtilis. Silbus ꝯtra iniurias fortis ⁊ ī ſtructuris īfidus:niſi fuerit m̄lta ſuffrenatōe deuictus. Fluuiatil' ſilex ſꝑ veluti madēs ē. Hic eſtate exhiberi oportet nec añ bienniũ īſerere ī ſtructuris domoꝝ. Fictiliũ operũ ad parietes ⁊ fundamēta:coctis laterculis ad tecta ī bricis tegulisq̄ʒ aptant̄. Tegulę vocatę ꝙ tegãt ędes ⁊ ībrices ꝙ accipiãt ībres. Tegulę ãt ꝑmę pōnis nomē: cuius diminutiuũ tigillũ. Laterculi v̄o vocati: ꝙ lati forment̄ circũactis vndiq̄ʒ q̄ttuor tabulis. Lateres aũt crudi ſunt: q̄ ⁊ ipſi ide noīati ꝙ lati ligneis formis efficiuntur:quorũ crates dicunt̄:in quibus lutũ ꝑ yſdē laterib⁹ crudis portare ſolēt. Sũt.n.cōnexiōes cannaꝝ dicti: απὸ τοῦ κρατεῖν.i. ꝙ ſeīuicē teneãt. Lutũ ãt vocatũ q̄dã ꝑ antiphraſin putãt ꝙ nō ſit mundũ. Nã oē lotũ mundũ ē. Calx viua dicta q̄r dũ ſit tactu frigida:ītus occultũ ꝯtinet ignē vñ ꝑfuſa aqua ſtatim latēs ignis erũpit. Nã ei⁹ mirũ aliq̄d fac̄. Poſtq̄ʒ.n. arſerit:aq̄s īcendit̄ q̄b⁹ ſolet ignis extīgui:oleo extinguit̄ q̊ ſolet ignis accēdi. Uſus ei⁹ ī ſtructuris fabricę neč̄ius. Nã lapis lapidi nō pōt adhęrere forti⁹ niſi calce ꝯiūct⁹. Gypſũ cognatũ calci ē:⁊ ē grecũ nomē. Plura ei⁹ gñã. Oiũ autē optimũ lapis ē ſpecularis. Eſt.n.īſignis ędificioꝝ ⁊ corōis gratiſſim⁹. Arena ab ariditate dicta:nō ab adhęrēdo in fabricis vt q̄dã volunt. Hui⁹ ꝓbatio:ſi manu īpreſſa ſtridet: aut ſi ī veſtē candidã ſparſa nihil ſordis relinq̄t. Columnę ꝓ lōgitudine ⁊ rotũditate vocatę:ī q̄b⁹ totius fabricę pōd⁹ erigit̄. Antiq̄ rō erat colũnaꝝ altitudinis tertia ꝑs latitudinũ. Gnã rotundaꝝ q̄ttuor:doricę:ionicę:tuſcanicę: corinthęę:mēſura groſſitudinis ⁊ altitudīs īter ſe diſtãtes. Quĩtũ genus ē eaꝝ q̄ vocant̄ atticę:q̄ternis ãgulis aut ãplius parib⁹ lateꝝ īteruallis. Baſes fulturę ſũt colũnaꝝ q̄ a fundamēto ꝯſurgũt:⁊ ſuppoſitę fabricę ſuſtinēt pōdus. Baſes ãt nomen petrę ē fortiſſimę ſyro ſmone. Capitella dicta ꝙ ſint colũnaꝝ capita q̄ſi ſuꝑ collũ caput. Epiſtylia ſũt q̄ ſuꝑ capitella colũnaꝝ ponũt̄:⁊ ē grecũ:idē ſuꝑmiſſa. Pauimēta originē opis a grecis hñt. Uocata ãt pauimēta:eo ꝙ pauiant̄.i. ędant̄:vñ ⁊ pauor q̄r cędit cor. Oſtrac⁹ ē pauimētũ teſtaceũ eo ꝙ fractis teſtis calce admixto feriatur. Teſta.n.greci oſtra dicũt. Rudos artifices appellant lapides ꝯtuſos:⁊ calce admixtos:quos ī pauimētis faciēdis ſuꝑfũdunt:vñ ⁊ rudera dicunt̄. Canalis ab eo ꝙ caua ſit ī modũ cannę. Sane canalē meli⁹ genere fęminio q̄ʒ maſculino ꝓferimus. Fiſtulę aq̄ꝝ ſunt dictę:ꝙ aq̄s fundãt ⁊ mittant. Nã grece ſtola mittere ē. Formę eaꝝ ꝓ magnitudīe aquę ⁊ capacitate fiũt:ꝑ q̄s aquę ꝑ modulos certos diuiduntur. E quibus eſt vncia ⁊ quinaria:digitus quadratus: digitus rotundus:⁊ cęteri modi cuiq̄ʒ cauſę.

De venuſtate. Cap. XI.

b Ueniſq̄ʒ ꝑtes ꝯſtructōis:ſeq̄t̄ de venuſtate ędificiorũ. Uenuſtas ē quicq̄d ornamēti ⁊ decoris cã ędificys addit̄:vt tectoꝝ auro diſticta laquearia:⁊ precioſi marmoris cruſtę:⁊ colorum pictura.

De laquearys. Cap. XII.

l Aquearia ſũt q̄ camerã ſubtegũt ⁊ ornãt:q̄ lacunaria dicunt̄:ꝙ lacus q̊ſdã quadratos vel rotũdos ligno v̄l gypſo:v̄l colorib⁹ hēat pictos cũ ſignis īter micãtibus. Principal'r aũt lacus d̄r:vt lucilius. Reſultant ędeſq̄ʒ lacuſq̄ʒ. Cuius diminutio lacunar facit:vt Horati⁹. Neq̄ʒ aureum mea renidet in domo lacunar. Jnde fit alia diminutio lacunarium:⁊ per antiſticon laqueariũ facit.

De cruſtis. Cap. XIII.

c Ruſtę ãt ſunt tabulę marmoris. Uñ ⁊ marmorati parietes ⁊ cruſtati dicunt̄. Qui ãt marmora ſecãdi in cruſtas excogitauerũt nō ꝯſtat. Fiunt ãt arena ⁊ ferro ſerraq̄ʒ in ꝑtenui linea premēte arenas tractuq̄ʒ ipſo ſecante:ſed craſſior arena plus erodit marmoris. Nã tenuis fabricis ⁊ polituris accomodata eſt.

De lithoſtratis. Cap. XIIII.

l Jthoſtrata ſũt elaborata arte picturę ꝑuul' cruſtis ac teſſellis tinctis ī varios colores. Teſſelli ãt a teſſeris nominati.i.quadratis lapillis ꝑ diminutōē.

De plaſtis. Cap. XV.

p Laſticen eſt parietũ ex gypſo effigies ſignaq̄ʒ exꝓmere:pingiq̄ʒ colorib⁹. Plaſticen ãt dictum grece q̄ð latine ē fingere terra vel gypſo ſilitudines. Nã impreſſa argilla formã aliquã facere plaſtis eſt. Unde ⁊ ꝓtoplaſtus eſt dictus homo:q̄ ex limo primus eſt conditus.

De pictura. Cap. XVI.

p Jctura autē eſt imago exꝓmēs ſpēm alicuius rei Quę dũ viſa fuerit:ad recordationē mentē reducit. Pictura ãt dicta:q̄ſi fictura. Eſt.n.imago ficta nō veritas. Hinc ⁊ fucata.i.ficto quodã colore illita: nihil fidei ⁊ v̄itatis hñtia. Uñ ⁊ ſunt q̄dã picturę q̄ corpora veritatis ſtudio coloris excedũt ⁊ fidē dũ augere ꝯtendũt: ad mēdaciũ ꝓueh́unt:ſic̄ q̄ chimerã tricipitē pingũt:vel ſcillã hoīē ſurſũ:caninis ãt capitib⁹ cintã deorſum. Picturam aũt ęgypty excogitauerunt primũ:vmbra hoīs lineis circunducta. Jtaq̄ʒ initio talis:ſecunda ſingulis coloribus:poſtea diuerſis:ſicq̄ʒ paulatim ſeſe ars ipſa diſtinxit ⁊ inuenit lumen:atq̄ʒ vmbras differētiaſq̄ʒ coloꝝ. Uñ ⁊ nunc pictores ꝓ̇us vmbras quaſdã ⁊ lineas futurę imaginis ducunt: deinde colorib⁹ cōplent tenētes ordinē inuentę artis.

De coloribus. Cap. XVII.

c Olores ãt dicti ſũt ꝙ calore ignis v̄l ſole ꝑficiunt̄: ſiue ꝙ ī initio colabant̄ vt ſũmę ſubtilitatis exiſterent. Colores ãt aut naſcunt̄ aut fiunt. Naſcuntur vt ſinopis:rubrica paritoniũ:melinũ:fretia.auripigmētũ. Cęteri fingunt̄ aut arte aut ꝑmixtiōe. Sinopis ꝑ̇mũ inuēta in pōto eſt. Jnde nomen a ſinope vrbe accepit. Species eius tres:rubra:⁊ minus rubēs ⁊ inter has media. Rubrica vocata ꝙ ſit rubra ⁊ ſanguineo ꝓxima. Hęc plurimis locis gignit̄:ſʒ optima pōto:vñ ⁊ pontica d̄r. Syricũ rubri coloris pigmentũ:ex quo ⁊ libroꝝ capita ſcribunt̄. Jpſũ eſt ⁊ phęniceũ:appellatũ ita eo ꝙ in ſyria colligat̄: in littorib⁹ rubri maris vbi phęnices inhabitant. Aliud eſt ſericũ:aliđ ſyricum. Nã ſericũ ꝑ e:lana eſt quã ſeres mittunt:ſyricũ vero per.y.pigmentũ q̄ð ſyri phęnices in rubri maris littoribus colligunt. Eſt aũt ⁊ inter facticios. Nã ſępe fit aut ſinopide aut ſandyce mixtus. Miniũ primi greci in ephesiorum ſolo inueniſſe tradunt̄. Cui⁹ pigmēti hiſpania cęteris regionib⁹ plus abundat:vñ ēt nomē ꝓꝑo flumini dedit. Huius diſtillatio argentũ liq̄dum gignit. Minium ãt hoc q̄dã dicunt eſſe cinnabarin. Cinnabarin a dracone ⁊ barro.i.elephanto cognominatũ: aiunt.n.draconũ eſſe ſanguinem dũ īplicant elephantes. Ruunt.n.bęluę ⁊ dracones obruunt̄:quoꝝ fuſus cruor terram inficit:fitq̄ʒ pigmentũ quicquid ſolo tīnxerit. Eſt autē puluis coloris rubri. Praſin.i.creta viridis:⁊ ſi in aliquibus terris promiſcue generetur:optima tamen in libya cyrenenſi. Chryſocolla colore praſina eſt dicta ꝙ vena eius habere aurum traditur. Hęc ⁊ ī armenia naſcitur:ſed ex macedonia probabilis venit. Foditur enim ex metallis ęris. Cuius inuentio argentũ atq̄ʒ indicium prodit. Nam venę eius cum his habēt naturę ſocietatē. Cypria ab īſula cypro vbi plurima reꝑit̄. San-

Ayuntamiento de Madrid

daraca in iſula rubri maris topazon naſcit̃ colore cinnabari: odore ſulphureo. Inuenit̃ aũt i aureis ⁊ argẽtarijs metallis: melior ꝗ̊ magis ruſa: quocꝫ magis virꝰ redolet: q̃cꝫ ⁊ ceruſa ſi torreat̃ i fornace ſandaracũ fac̃: vñ ⁊ colore ẽ flãmeus. Oꝛ ſi torreat̃: ęqua pte rubrica admixta ſandicẽ reddit. Arſenicũ qꝺ ob colorẽ auri: auripigmẽtũ vocãt: colligit̃ in põto ex auraria mã: vbi ẽt ſãdaraca. Optimũ ẽ qꝺ i aureũ colorẽ trãſit purum ⁊ fiſſile: gracili venaꝝ diſcurſu. Qꝺ vo pallidꝰ aut ſandarace ſil'e ẽ: deteriꝰ iudicat̃. Eſt ⁊ tertiũ genus ſq̃moſuꝫ: quo miſcet̃ aureꝰ color. Uis eoꝝ vt ſandaracę ſꝫ acrior. Ocra ⁊ ipſa i iſula maris rubri tapazon gignit̃: vbi ⁊ ſandaraca. Fit q̊ꝫ ⁊ ocra exuſta rubrica in ollis nouis luto circũlitis: q̃ q̃to magis i camio arſerit: tãto melior fit. Uenetũ: cęruleũ tẽperare pmũ alexãdria repperit. In italia ex arenę puluer̃ ⁊ niti flore idẽ faciũt. Sꝫ ſi cypriũ i fornace aduſtũ huic pmixtiõi addes: veſtoriani ſilitudo erit. Purpuriſſũ ex creta argẽtaria cũ purpuris piter tingit̃: bibetoꝫ eũ colorẽ celeriꝰ. Lanis pcipuum ẽ: tñ aliꝺ qꝺ adhuc vaſe rudibꝰ medicamẽtis inebriatũ, ꝑximũ ẽ: egeſto eo addita creta i vas idẽ: ⁊ quotiẽs id factũ eſt: eleuat̃ bonitas ꝓcioſiſſimę purpurę: cã ẽ qꝺ iſcino maxie ificit̃ rubeacꝫ. Indicũ in idicis iuenit̃ calamis ſpuma adhęrẽte limo. Eſt aũt coloris cianei mixturã purpurę cęruleicꝫ mirabilẽ reddẽs. Eſt alteꝝ genus i purpurarijs officinis ſpumę i ęreis cortinis innatãs: quã iſectores detrahẽtes ſiccãt. Atramẽtũ dc̃ꝫ ꝙ ſit atrũ: cuiꝰ ſpẽs ⁊ picturę: ⁊ quotidiano vſui nec̃ia ẽ: iſtꝺ iter facticios ẽ. Fit. n. ex fuligine pl'ibꝰ modis ſupardentes tedas reſina adiecta lacuſculo ędificata ꝙ fumũ retineat. Huic pictores cũ aq̃ admiſcẽt gluten: vt illuſtriꝰ reſplẽdeat. Ad feſtinationẽ aũt opis ẽt ſarmẽtoꝝ veteꝝ carbones cũ glutino triti iducẽdis parietibꝰ atramẽti ſpẽm reddunt. Sũt ⁊ q vini fecẽ ſiccatã excoquãt: affirmentcꝫ: ſi ex bono vino fex fuerit: idici ſpẽꝫ atramẽtũ id pbere. Sꝫ ⁊ ſarm̃tuꝫ vuę nigrę vino optimo tinctũ poſtea q̃ꝫ ſiccitate aruerit ſi exuras ⁊ ꝯteras: adiecto glute nitorem idici reddet vſtacꝫ pl'imũ nec̃ia ẽ: nl'ľo negocio ꝓueit. Nã ⁊ ſi glebã ſilicis hoc igne excoq̃s: ⁊ aceto acerrimo ſupfuſam extiguas madefacta ſpungia colorẽ purpureũ reddit. Eaꝫ vbi ꝯtriueris vſta erit. Oẽ aũt atramẽtũ ſole pficit̃. Oẽs colores calcis admixtiõe corrũpunt̃. Melinuꝫ dc̃m ꝙ eiꝰ metalli ferax ſit vna ex cycladibꝰ iſula: melos noie. Eſt. n. cãdidũ: nec vtunt̃ eo pictores pp nimiã pinguedinẽ. Anulare qꝺ vocãt cãdidũ: ẽ quo muliebres picturę luminãt̃. Fit ⁊ ipꝫ ex creta admixtis vitreis gẽmis. Ceruſa fit h mõ. In vaſe. n. aceto acerrimo ipleto ſarmẽta aminea i eodẽ vaſculo eiꝰ collocabis ac ſup ſarmẽta tabulas plũbi tenuiſſimas pones: deinde vas diligẽtiſſime claudis illiniſcꝫ ne aliquid ſpiraminis exeat. Poſt dies aũt. 30. vas aperit̃: ⁊ ex diſtillatiõe tabulaꝝ inata ceruſa iuenit̃. Qꝺ ablatũ ⁊ arefactuꝫ terit̃: atcꝫ iteꝝ aceto admixtũ in paſtillis diuidit̃ ⁊ i ſole ſiccat̃. Hac obſuãtia ſi laminas ęreas ſarmẽtis ſupponas: eruginẽ creãt. Calcantũ dc̃m q2 calcis ẽ thymũ. i. flos: vnde ⁊ apꝺ latios ęris flos appellatur.

De inſtrumẽtis ędificioꝝ. Cap. XVIII.

INſtructura aũt parietũ ad normã fieri ⁊ ad ppẽdiculũ reſpondere oportet. Norma dicta gręco vocabulo: ex̃ quã nihil rectũ fieri põt. Cõponit̃ aũt ex tribꝰ regulis ita: vt due ſint binũ pedũ: tercia hẽat pedes duos: vncias. x. q̃s ęq̃li craſſitudine politas extremis acuminibꝰ ſibi iũgit vt ſcemã trigoni faciãt: id erit norma. Regula dicta ꝙ ſit recta: q̃ſi rectula ⁊ ipedimẽtũ nõ hẽat. Perpẽdiculũ ẽ qꝺ ſp appẽdit̃. Deniqꝫ in fabrica niſi oia ad ppẽdiculũ ⁊ regulã certã fiãt: neceſſe ẽ vt cũcta mẽdoſa iſtruant̃: vt aliq̃ praua ſint: aliq̃ cubãtia ꝓna nõnulla: alia ſupia: ⁊ pp hoc vniuerſa ſũt ꝯſtructa. Linea a genere ſuo appellata: q2 ex lino fit. Trullę nomen factũ: eo ꝙ trudit ⁊ detrudit. i. icludit calce vl' luto lapides. Marcellus: mediocris malleus dictꝰ p diminutionẽ. Machines dicti a machinis i qbus inſiſtũt pp altitudinẽ parietum. Scalę a ſcandẽdo. i. aſcẽdẽdo vocatę: hęrent. n. parietibus. Scalę aũt dicunt̃: q̃ aut vnę ſunt aut plures: q2 nũeri tm̃ pluralis ẽ nomen: vt litterę q̃ epiſtolã ſignificant.

De lignarijs. Cap. XIX.

LIgnariꝰ gnãl'r ligni opifex appellat̃. Carpentarius ſpeciale nomẽ eſt. Carpẽtũ. n. ſolũ fac̃: ſicut municulariꝰ: q2 tm̃ nauiũ ẽ fabricator ⁊ artifex. Sarcitector dictꝰ ꝙ ex ml'tis hincinde ꝯiũctis tabulis vnũ tecti ſarciat corpꝰ. Idẽ ⁊ tignarius q2 tectoria lignis iduc̃. Lignũ vocat̃ gręca etymologia: q2 incẽſũ i lumen ꝯuertit̃ ⁊ i flãmã. Uñ ⁊ lychiniũ dr̃ ꝙ lumẽ det. Materia idẽ dr̃ oẽ lignuꝫ ꝙ ex ea aliqd efficiat̃: vel ſi ad ianuã referas vl' ad ſtatuã: mã erit. Ad aliqd. n. ſp materia accipiẽda ẽ: ſic̃ elemẽta mãꝫ reꝝ eſſe dicimꝰ: q2 ide ea q̃ ſunt facta videmꝰ: ⁊ mã q̃ſi mater dicta. Trabes vocatę ꝙ i trãſuerſo poſitę vtroſqꝫ parietes ꝯtieãt. Aliꝺ aũt ſũt tigna: aliꝺ trabes. Tigna. n. iũcta trabẽ faciũt. Trabes aũt ſunt cũ ſit dolatę. Tolꝰ ppe ẽ veluti ſcutũ breue: qꝺ i medio tecto ẽ i q̊ trabes coeũt. Cuplę vocatę ꝙ copulẽt i ſe luctãtes. Luctãtes dicunt̃ ꝙ erecti iuicẽ ſe teneãt more luctãtiũ. Agrãtes. R. Aſſeres ab aſſe dicti: q2 ſoli ponũt̃ neqꝫ ꝯiũcti. Scidulę eo ꝙ ſcindant̃. i. diuidant̃. Epigri ⁊ claui ſũt qbꝰ lignũ ligno adhęret. Claui aũt dicti q̃ſi chalybi: q2 ex chalybe fiũt. i. ferro. Chalybs. n. ferrũ ẽ. Tabulę a veteribꝰ tagulę vocabant̃: a tegẽdo. ſ. vñ ⁊ tegulę. Cõmiſſura dr̃ tabulaꝝ ꝯiũctõ. Sectio aũt dicta a ſeq̃ndo ea q̃ ceperit. Naꝫ ſecare ſectari ⁊ ſeq eſt. Serrę aũt nomẽ de ſono factũ ẽ. i. a ſtridore. Serrę circiniqꝫ vſũ perdices qdã adoleſcẽs iuenit: quẽ pueꝝ dędalus frater matris ſuę ſtudijs pdocẽdũ acceperat: Cuiꝰ pueri tãtum igeniuꝫ fert̃. vt duꝫ mãę diuidẽdę cõpendiũ quęreret: ſpinã piſcis imitatus de ferro laminã exaſperãs dentiuꝫ mordacitate armauit: quaꝫ ſerrã artifices nũcupant. Pro cuius artis inuẽtione dędalus magiſter eius iuidię liuore permotus precipitẽ puerum ex arce deiecit. Dehinc exulatus cretam abijt ibicꝫ aliquãdiu fuit vt fabulę ferũt ex creta pennis volauit ⁊ in ciliciã venit. Circinus dictꝰ ꝙ vergendo efficiat circuluꝫ. Huius modus duplicata linea fit: quę ſimplex per latitudinẽ extenſa fuerat. Punctus aũt in medio circini centruꝫ a gręcis dicitur: in cuiꝰ medio cuncta conuergunt. Securis vocat̃: eo ꝙ ea arbores ſuccidantur: quaſi ſucuris. Item ſecuris quaſi ſemicuris. Ex vna. n. parte acuta eſt: ex altera foſſoria. Hęc apud veteres pẽna vocabatur: vtrãqꝫ aũt habens aciẽ bipẽnis. Nam bipennis dicitur: ꝙ ex vtraqꝫ parte habeat acutã aciem quaſi duas pennas. Pennum autẽ antiq acutuꝫ dicebant: vnde ⁊ auiũ pennę q2 acutę. Et ecce nomen qꝺ reſeruauit antiquitateꝫ q2 veteres dicebant pennas: nõ pinnas. Hęc ⁊ dolabra: ꝙ habeat duo labra: nã ſecuris ſimplex eſt. Dextralis: dexterę habilis. Aſcia ab aſtulis dicta: quas a ligno eximit: cuius diminutiuum eſt aſciola. Eſt auteꝫ manubrio breui ex aduerſa parte referens vel ſimplicẽ malleum aut cauatũ vl' bicorne raſtrum. Scalprus dictus ꝙ ſcalpturis ⁊ foraminibus ſit aptus quaſi ſcalphorus: cuius diminutiuum ſcalpellus. Terebra vocata a verme ligni qui vocat̃ terebra: quẽ gręci teredonam vocant. Hinc terebra dicta ꝙ vt vermis terendo forat: quaſi terephora: vel quaſi tranſforans. Taratruꝫ q̃ſi teratrum. Scophina dicta ꝙ hęrendo ſcobẽ faciat. Canterium. Hallia. Huuia.

De inuentione lanificij. Cap. XX.

MIneruam quandam gentiles multis ingenijs prędicant. Hanc primam lanificij vſum monſtraſſe: hanc etiam telam ordiſſe: ⁊ coloraſſe lanas perhibent. Oliuę quoqꝫ hanc dicunt inuentricẽ: ⁊ fabricę: multarũqꝫ artiũ repertricẽ.

Ayuntamiento de Madrid

Ideoqꝫ illi vulgo opifices ſupplicāt. Sꝫ h̄ poetice fingitur.
Nō.n.minerua iſtaꝝ artiū pnceps ē:ſꝫ qꝛ ſapiā i capite eē
dr̄ hoīs ⁊ minerua de capite iouis nata fingit̄: hoc ē igeniū:
iōqꝫ ſenſus ſapiētis q̄ inuenit hęc oīa:i capite eſt: Jō ⁊ dea ar
tiū minerua dr̄:qꝛ nihil excellētius ē ingenio q̄ regunt̄ vni
uerſa.

De veſte ſacerdotali. Cap.XXI.

Octo ſunt i lege gnā ſacerdotaliū veſtimēto
rū. Poderis ē tunica ſacerdotal' linea: cor
pori aſtricta:⁊ vſqꝫ ad pedes dſcendēs: vñ ⁊
nūcupat̄. Podas.n.greci pedes dicūt. Hęc
vulgo camiſia vocat̄. Abaneth cigulū ſacer
dotale rotundū polymita arte ex cocco pur
pura hiacynthoqꝫ ꝯtextū:ita vt flores atqꝫ gēmę i eo vide
ant̄ eē diſtictę. Pilleuꝫ ē ex byſſo rotunduꝫ q̄ſi ſphęra me
dia:caput tegēs ſacerdotale ⁊ i occipitio vitta ꝯſtrictū.hoc
gręci ⁊ noſtri tiarā vl' galeā vocāt. Machil qđ ē tunica ta
laris tota hiacynthina hñs ad pedes.7z.titinabula:totidē
qꝫ itermixta ac depēdētia punica mala. Ephot qđ latine i
terptat̄ ſup idumētū. Erat.n.palliū ſuphumerale ex q̄ttuor
coloribus ⁊ auro ꝯtextū hñs i vtroqꝫ humero lapides du
os ſmaragdinos auro ꝯcluſos i qb⁹ ſculpta erāt noīa pr̄iar
chaꝝ. Logiū qđ latine dr̄ rōnale:pānus duplex:auro ⁊ q̄t
tuor textus colorib⁹ hñs magnitudinē palmi ꝑ q̄drū:cui i
texti erāt.iz.ꝓcioſiſſimi lapides. Hic pān⁹ ſuphumerali ꝯ
pectus pōtificis annectebat̄. Petalū:aurea lamina i frōte
pōtificis:q̄ nomē dei illđ ieffabile tetragrāmaton hebraicl
lr̄is hēbat ſcriptū. Batin:ſiue fęmialia.i.brachę linę vſqꝫ
ad genua ꝑtingētes:qbus verecūda ſacerdotis velabant̄.
Bat.n.hebraice linum dicitur.

De nominibus veſtium ceterarum. Cap.XXII.

Diuerſitas veſtimētoꝝ tegmen:tegumen: idumē
tuꝫ:veſtimentū ⁊ reliq̄. Tegmen dictū eo ꝙ te
gat mēbra:ſic̄ tegumē:tecta q̄ tegunt corpa. Jn
dumētū qđ itus ad corpus iduit̄:q̄ſi itumentū.
Amict⁹. Ueſtimētū vo ē qđ vſqꝫ ad veſtigiuꝫ ꝓ
tēdit̄:q̄ſi veſtigimētuꝫ:vt ē tunica talaris. Sꝫ ⁊ hęc ꝯſuetu
do ſmōes auctoꝝ ꝯfundit. Diſcernit̄ āt veſtit⁹ a cultu:qm̄
lauti⁹ itelligit̄ cultus. Jtē cultus ab habitu:nā habitus ad
nāꝫ ꝑtiet:cult⁹ ad hoīes. Plęręqꝫ āt veſtiū aut a tꝑe q̄ ma
xime i vſu ſunt appellāt̄:aut a locis vbi vl' pmū ꝯfectę vel
maxie vēdicant̄:aut a genere coloris:aut a noīe repertoꝝ.
Ueſtis antiq̄ſſima hoīuꝫ fuit pizomatū.i.ſuccintoriū:q̄ tm̄
genitalia ꝯtegunt̄. Hoc pmū pmi mortales e foliꝭ arboꝝ
ſibi fecerūt:qñ poſt ꝑuaricationeꝫ erubeſcētes pudēda ve
labāt. Cuius vſū q̄daꝫ barbarę gētes dū ſint nudę vſqꝫ ho
die tenēt. Hęc ⁊ cāpeſtria nūcupant̄:ꝓ eo ꝙ eiſdē iuuenes
q̄ nudi exercent̄ i cāpo pudēda opiunt. Tunica veſtis anti
q̄ſſima appellata qꝛ i motu icedētis ſonū fac̄. Tonus.n.ſo
nus ē. Primū āt fuere pellicęę tunicę:qb⁹ poſt offēſaꝫ ⁊ eie
ctionē de paradiſo adā ⁊ eua iduti ſūt. Talaris tunica dc̄a
eo ꝙ ad talos vſqꝫ dſcēdat ⁊ ad pedes defluat: ſic̄ pectoral'
q̄ apud antiq̄s breuis erat vt tm̄ pect⁹ opiret:lꝫ nūc ꝓfuſi
or ſit. Manicleata tunica.i.manicata:eo ꝙ hēat manicas:
quā chirodytā gręci vocāt. Dalmatica veſtis pmū i dalma
tia ꝓuītia gręcię texta ē: Tunica ſacerdotal' cādida cū cla
uis ex purpura. Ruſſata quā gręci phęniceā vocāt:nos coc
cineā repta ē a lacedęmoniꝭ ad celādū coloris ſil'itudinē:
ſanguinē quotiēs qs i acie vulneraret̄ ne ꝯtēplāti aduerſa
rio aīus augeſceret. Hac ſub ꝯſulib⁹ romāi vſi ſūt milites:
vñ ēt ruſſati vocabant̄. Solebāt.n.ꝑdie q̄ꝫ dimicandū eēt
añ pncipia ꝓponi:q̄ſi admōitio ⁊ idiciū futurę pugnę. La
cl'ata veſtis ē:q̄ lac⁹ q̄dratos quoſdā cū pictura hꝫ itextos:
aut additos acu. Hiacynthina veſtis ē aereo colore reſplē
dēs. Molocinia q̄ maluaꝝ ſtāine ꝯficit̄:quā aliꝭ melocinā
aliꝭ maloellā vocāt. Bombycina ē q̄ a bombyce vmiclo: q̄
lōgiſſima ex ſe fila gnāt:quoꝝ textura bombycinū dr̄: cōfi
citurqꝫ i inſula coo. Apocalama. Serica a ſerico dicta. vel
ꝙ eaꝫ ſeres pmi miſerūt. Oloſerica tota ſerica. Olo.n.totū
Tramoſerica ſtamie lineo:trama ex ſerico. Oloporphyra
tota ex purpura. Byſſina cādida ꝯfecta ex q̄dā genere lini
groſſioris. Sūt ⁊ q̄ gen⁹ quoddā lini byſſū eſſe exiſtiment.
Sabrina tramā a fibri lana hñs. Capna. Mena ꝙ ſit colo
re nigro. Gręci.n.melan nigrū vocāt. Maſticina ꝙ colorē
maſticis hēat. Linea q̄ ex ſolo lino fit. Linoſtema veſtis ē
ex lana linoqꝫ ꝯtexta. Et dicta linoſtema qꝛ i ſtamine linū
i trama lanā hꝫ. Recta dr̄ veſtis: quā ſurſū verſū ſtāteſqꝫ
texūt. Segmētata:ꝫonis quibuſdā ⁊ q̄ſi pciſamitis ornata.
Nā ⁊ ꝑticulas cuicūqꝫ māę abſciſas pſegmina vocāt. Le
uidēſis ꝙ raro filo ſit leuiterqꝫ denſata. Pauitēſis:ꝯria le
uidēſi:dc̄a ꝙ grauiter pſſa atqꝫ calcata ſit. Citroſa q̄ſi ꝯcril
pa ad ſil'itudinē citri. Neuius. Pulchrāqꝫ ex auro veſtēqꝫ
citroſā. Uelenēſis tunica ē q̄ affert̄ ex iſulis. Exotica veſtl
ē ꝑegrina de foris veniēs:vt i hiſpania a gręcis. Polymita
mlt̄i coloris:polymit⁹.n.text⁹ mltoꝝ coloꝝ ē. Acupicta ve
ſtis acu textil' vl' acu ornata. Eadē ⁊ phrygia. Hui⁹.n.artis
ꝑiti phrygiōes dicunt̄:ſiue qꝛ i phrygia iuenta. Uñ ⁊ artifi
ces q̄ id faciūt phrygiōes dicūt̄. Uirgili⁹: Phrygiāqꝫ chla
mydē. Trilicis a trib⁹ liciꝭ:qꝛ ē ſimplex ⁊ biplex. Ralla q̄
vulgo raſilis dr̄. Interpola veſtis illa vocat̄:q̄ dū ſit vetus
ad nouā ſpēm recurrat̄. Pānutia nūcupata ꝙ ſit diuerſis
pānis obſita. Colobiū dcm̄ qꝛ lōgū ē ⁊ ſine manicis. Antiq
.n.magis hoc vtebāt̄. Libitonariū ē colobiū ſine manicis:
q̄le monachi ęgyptiꝭ vtunt̄. Lūbare vocat̄ ꝙ lūbis relige
tur. vl' ꝙ lūbis hęreat. Hoc i ęgypto ⁊ i ſyria nō tm̄ fęmię
ſꝫ ⁊ viri vtunt̄. Uñ ⁊ hieremias tranſ euphraten tulit lūba
re ſuū:ibiqꝫ illđ i foramie petrę abſcōdit:⁊ poſtea ſciſſū rep
perit. Hoc a qbuſdā ⁊ renale dr̄:qꝛ renib⁹ alligat̄. Lim⁹ ē
veſtis:q̄ ab vmbilico vſqꝫ ad pedes ꝓducit̄. Hęc āt veſtis
hꝫ i extremo ſui purpurā limā.n.flexuoſā:ide ⁊ nomē acce
pit. Nā limū obliquū dicim⁹. Licinū vocatū:ꝙ textura ei⁹
ligata ſit i totū:q̄ſi diceret liginū c ꝓ g lr̄a cōmutata. Arme
lauſa vulgo vocata ꝙ añ ⁊ retro diuiſa atqꝫ apta ē:i armos
tm̄ clauſa:q̄ſi armiclauſa c lr̄a ablata. Camiſias vocamus:
ꝙ i his dormim⁹ i camis.i.i ſtratis nr̄is. Femoralia appel
lata:eo ꝙ femora tegāt. Jpa ⁊ brachę ꝙ ſint breues:⁊ vere
cūda corpis his velent̄. Tubrucos vocatos dicūt:ꝙ tibias
brachaſqꝫ tegāt. Tubraci ꝙ a brachis ad tibias vſqꝫ ꝑue
niant.

De veſtibus q̄rūdaꝫ gentiū. Cap.XXIII.

Quibuſdā āt natōib⁹ ſua cuiqꝫ ꝓpa veſtis eſt:vt
ꝑthis ſarabarę:gallis linę:germanis rhenones:
hiſpanis ſtriges:ſardis maſtruce. Sarabarę ſūt
fluxa ac ſinuoſa veſtimenta. De qb⁹ legit̄ i da
niele: Et ſarabarę eoꝝ nō ſūt imutatę. Et Pub
lius: Ut q̄d g̊ i ventre tuo parthi ſarabara ſuſpēderūt. Apō
quoſdā āt ſarabara q̄dā capitū tegmina nūcupant̄: q̄lia vi
demus in capite magoruꝫ picta. Linnę ſaga q̄dra ⁊ mollia
ſunt. De qb⁹ plautus. Linna coopta ē textrina gallia. Rhe
nones ſunt velamina humeroꝝ ⁊ pectoris: vſqꝫ vmbilicū:
atqꝫ in tortis villis adeo hiſpida: vt imbres reſpuāt:q̄s vul
go reptos vocāt:eo ꝙ longitudo villoꝝ quaſi reptat. De q̄
bus Saluſtius: Germani intectū rhenonibus corp⁹ tegūt.
Dicti āt rhenones a rheno germanię flumie: vbi his freq̄n
ter vtunt̄. Maſtruca veſtis germanica ex pellicul' ferarū.
De q̄ Cicero ꝓ ſcauro. Quē purpura regalis ñ cōmouit eū
ſardoꝝ maſtruca mutauit. Maſtruca āt dc̄a q̄ſi mōſtruo
ſa:eo ꝙ q̄ ea iduunt̄ q̄ſi i feraꝝ habitū trāſformant̄. Dino
ſcunt̄ ⁊ gentes ita habitu: ſic̄ ⁊ lingua diſcordes. Perſę bra
chia ⁊ crura liniamētis: caput tiara tegunt: eminēt apicib⁹
faſtigiatis alani: horrēt ⁊ malis tecti cū latrātibus linguis
ſcoti: ſagati ſunt alamani: linteati indi: gēmati pſę: ſericati
ſeres: pharetrati armeni. Nōnullę ēt gentes nō ſolū i veſti
bus ſꝫ ⁊ in corpore aliq̄ ſibi propria q̄ſi inſignia vēdicāt: vt

Ayuntamiento de Madrid

videm⁹ cirros germanoꝝ:granos ⁊ cinnabar gotthoꝝ:ſtig
mata britonū.Circūcidūt q̄z iudei ꝑputia:ꝑtundūt arabes
aures:flauēt capitib⁹ ītextis getę:nitēt albani albētib⁹ cri/
nibus:mauros hȝ tetra nox corpoꝝ:gallos cādida cutis: ſi
ne eqs inertes extāt alani:nec abeſt gens pictoꝝ: nomen a
corpore:qđ minutis opifex acus pūctis ⁊ exp̄ſſos natiui gra
minis ſucos icludit:vt has ad ſui ſpecimen cicatrices ferat
pictis artub⁹ macl'oſa nobilitas.Hȝ ⁊ ſex⁹ iſtitutā ſpēm ha
bit⁹:vt i viris tonſi capilli:i mulierib⁹ redūdātia criniū:qđ
maxie v̄ginib⁹ iſigne ē:q̄ꝝ ⁊ ornat⁹ ipſe ꝓp̄e ſic ē:vt ꝯcumu
lat⁹ i verticē ipſaꝝ capitis ſui arcē ambitu criniū cōtegat.

❡ De pallijs virorum. Cap.XXIIII.

PAlliū ē in q̄ miniſtrātiuȝ ſcapulę ꝯtegūt: vt
dū miniſtrāt expediti diſcurrāt.Plaut⁹:Si
gd factur⁹es appēde i humeris palliū:⁊ per
gat q̄ztū valet tuoꝝ pedū ꝑnicitas.Dictū āt
palliū a pellib⁹:q2 prius ſupindumēta pelli
cea veteres iduebāt: q̄ſi pellea:ſiue a palla
ꝑ d̄riuationē.Chlamys ē q̄ ex vna ꝑte iduit
neq̄ȝ conſuit:ſȝ fibula ifrenat.Hinc ⁊ grece nomē accepit.
Toga dicta ꝙ velamēto ſui corp⁹ tegat atq̄ȝ operiat.Eſt āt
palliū puꝝ forma rotūda ⁊ fuſiore ⁊ q̄ſi iundāte ſinu.⁊ ſub
dextro veniēs:ſupra humeꝝ ſiniſtrū ponit:cui⁹ ſilitudinē
i opimētis ſimulacroꝝ vl' picturaꝝ aſpicim⁹:eaſq̄ȝ ſtatuas
togatas vocam⁹.Toga āt romani i pace vtebātur: belli āt
tp̄e paludamētis.Mēſura togę iuſtę:ſi ſex vlnas hēat.To
ga āt palmata dicebat : quā merebant hi q̄ reportabāt de
hoſtib⁹ palmas.Ipſa vocabat ⁊ toga picta:eo ꝙ victorias
cū palmis itextas hr̄et.Toga cādida eadēq̄ȝ cretata:i q̄ cā/
didati.i.magiſtratuū potētes ambiebāt:addita creta q̄ cā/
didior iſigniorq̄ȝ eēt.Cicero i orōne quā hūit ꝯtra cōpetito
res:i toga cādida ſcripſit.Cinct⁹ gabinus ē:cū ita iponit to
ga:vt togę lacinia:q̄ poſt ſec⁹ reijcit:attrahit ad pect⁹ ita vt
ex vtroq̄ȝ latere ex humeris picturę pēdeāt vt ſacerdotes
gētiliū faciebāt:aut cingebant pretores.Trabea erat togę
ſpēs ex purpura ⁊ cocco q̄ opti romanoꝝ reges initio ꝓce/
debāt.Hāc p̄mū romulus adinueniſſe ꝑhibet ad diſcretio/
nē regij habit⁹.Trabea āt dicta ꝙ i maiori gl'ia hoīem trāſ
ueheret:h̄ ē vltra:⁊ i poſteꝝ āpliori dignitate honoris bea
tū faceret.Paludamētū erat iſigne palliū impatoꝝ cocco
purpuraq̄ȝ ⁊ auro diſtictū.De q̄ Saluſti⁹: Togā ingt palu
damēto mutauit.Erat.n.palliū bellicū:dictū vt qbuſdā vi
det ꝙ eo idut⁹ palā faceret ipator bellū futuruȝ.Circūtex
tū ē qđ grece cyclas dicit.De q̄ Virgili⁹:Et circūtextū cro
ceo velamen achanto.Circūtextū āt dictū:q2 ē rotundum
palliū.Diplois grecū nomē:ab eo ꝙ ſit duplex amict⁹.Ho
rati⁹:Cōtra quē duplici panno patiētia velat.Eſt āt veſtis
militaris:cui⁹ vſus gallicis p̄mū expeditionib⁹ cępit e p̄da
hoſtili.De q̄ vox illa ſenatui.Togis depoſitis grites ad ſa/
ga ꝯuerſi fuerūt.Sagū āt gallicū nomē ē. Dictū āt ſagū q̄
drū eo ꝙ apđ eos p̄mū q̄drat⁹ vl' q̄druplex eēt.Penula eſt
palliū cū fimbrijs lōgis.Lacerna palliū fimbriatū: q̄ olim
ſoli milites vtebant:vn̄ ⁊ i diſtinguēda caſtrēſi vrbanaq̄ȝ
turba hos togatos:illos lacernatos vocabāt.Inde āt lacer
nę:q̄ſi āputatis capitib⁹ fimbriaꝝ:neq̄ȝ ita laxis vt ſunt pe
nulaꝝ.Mātū hiſpani vocāt ꝙ man⁹ tergat tm̄. Eſt.n.bre/
ue amictū.Pretexta puerile palliū ē: quo vſq̄ȝ ad.16.ānos
pueri nobiles ſub diſciplię cultu vtebāt:vn̄ ⁊ p̄textati pue
ri appellati ſūt.Dicta āt p̄texta:q2 p̄texebat ei latior purpu
ra.Caſula ē veſtis cucullata:dicta ꝑ diminutionē a caſa ꝙ to
tū hoīeȝ tegat:q̄ſi minor caſa.Vn̄ ⁊ cucullā q̄ſi mior cella:
ſic ⁊ gręci.Planetas dictas volūt:q2 oris errātib⁹ euagāt.
Vn̄ ⁊ ſtellę planetę.i.vagę: eo ꝙ vagę ſuo errore motuq̄z
diſcurrūt.Birr⁹ a gręco vocabulū trahit:illi.n.birrū bibrū
dicūt.Melotes q̄ ēt pera vocat pellis ē caprīa:a collo ꝑen
dēs p̄cicta vſq̄z ad lūbos.Eſt.n.habit⁹ ꝓp̄e nec̄ius ad opis
exercitiū.Fiebat āt p̄us vt qdā eſtimāt:de pelliculis melo
nū:vn̄ ⁊ melotes vocatę ſūt.Fimbrię vocatę ora veſtimēto
ruȝ:h̄ ē fines:ex gręco vocabl'm trahūt.Gręci.n.terminuȝ
ορον vocāt.

❡ De pallijs fęminarum. Cap.XXV.

REgillū ē plantū reginaꝝ amiculū:vn̄ ⁊ appel
latū.Peplū matronale palliū:ex purpura ſi
gnatū:cui⁹ fimbrię aureis ſtaminis ſūmitate
reſplēdēt.Palla ē q̄drū palliū muliebris ve
ſtis deductū vſq̄z ad veſtigia:affixis i ordinē
gēmis.Et palla dicta απο υτο πολλειν.i.a
mobilitate q̄ ē circa finē h⁹ idumēti:ſiue ꝙ rugis vibranti
bus ſinuata criſpet.Stola matronale opimētū:ꝙ coop̄to
capite ⁊ ſcapula a dextro latere i lęuū humeꝝ mittit.Sto
la āt gręce vocata ꝙ ſupmittat.Eadē ⁊ riciniū latino noīe
appellatū:eo ꝙ dimidia ē ꝑs retro eijcit: qđ vulgo mauor
tē dicūt.Vocatā āt dicunt mauortē q̄ſi martē.Signuȝ.n.
maritalis dignitatis ⁊ poteſtatis in eo ē.Caput.n.mulieris
vir ē:ide ⁊ ſup caput mulieris ē.Amiculū ē meretricū pal/
liū lineū.Hoc apđ veteres matronę i adulterio dep̄hēſę i
duebāt:vt i tali amicl'o poti⁹ q̄ȝ i ſtola polluerēt pudicitiā
Erat.n.h̄ apđ veteres ſignū meretricię veſtis:nunc i hiſpa
nia hōeſtatis.Theriſtrū palliū muliebre dcm̄:⁊ i theri.i.in
ęſtu ⁊ caumate corpa mulieꝝ ꝓtegat:q̄ vſq̄z hodie arabię
⁊ meſopotamię ml'ieres velāt:qb⁹ i ęſtu tutiſſimo tegunt
vmbracl'o:de q̄ i Iſaia legit:Anaboladiū amictoriū lineū
fęmiaꝝ q̄ humeri opiunt:qđ greci ⁊ latini ſyndonē vocāt.

❡ De ſtratu ⁊ reliqs veſtib⁹ q̄ i vſu habent.Cap. XXVI.

STragulū veſtis ē diſcolor:qđ manu artifi
cis diuerſa varietate diſtiguit.Dictū āt ꝙ
i ſtratu ⁊ i amictu aptū ſit.De q̄ Salomon
Stragulatā veſtē fec̄ ſibi.Ludices a ludis
.i.theatris vocatas qdā exiſtimāt.Cum.n.
egrediebant de ludi ꝓſtibulo iuuenes ho
rū velamēto tegebāt caput ⁊ facieȝ:q2 ſole
bāt erubeſcere q̄ lupanar itroiſſēt. Fulcra ſunt ornamēta
lectoꝝ dicta ꝙ i his fulcimur.i.ſuſtinemur:vl' ꝙ thoros ful
ciāt:ſiue caput:q̄ reclinatoria vulg⁹ appellat.Ceruicalia āt
eo ꝙ ponant ſb̄ ceruice vl' cubito.Puluillus dict⁹ a puluīa
ri q̄ ē diuitū lect⁹.Culcitrę vocatę ꝙ calcēt.i.farciant plu/
ma ſiue tomēto q̄ molliores calidioreſq̄ȝ ſint.Tapeta dc̄a
ꝙ pedib⁹ p̄mū ſternerent:q̄ſi tapedia.Tapeta āt aut ſim/
pla ſūt:aut āphitapa Simpla tapeta ex vna ꝑte villoſa:q̄ſi
ſimpla.Amphitapa:ex vtraq̄z ꝑte villoſa tapeta.Lucili⁹.
Atq̄z āphitapa villis igētibus molles.Mātelia nūc ꝑ opi/
endis mēſis ſūt:q̄ vt nomē ipȝ idicat oliȝ tergēdis manib⁹
p̄bebant:ſiue mādelia a mandēdo.Mappe ꝯuiuij ⁊ epula
ruȝ appoſitaꝝ ſunt q̄ſi manupę:atq̄z ob id noīatę: cuius di
minutiuū mappella ē.Toralia:lōgę ꝑpetuęq̄z mappę a to
ro dc̄ę.Sabanū gręcuȝ nomē ē.Facitergiū ⁊ manutergiuȝ
a tergēdo faciē vl' māus vocata.Vela dc̄a:ꝙ obiectu ſuo i
teriora domoꝝ velēt.Aulea:vela picta ⁊ grādia:q̄ iđ aulea
dc̄a ſūt:ꝙ p̄muȝ i aula attali regis aſię:cui ſucceſſit ppl's ro
manus iuēta ſūt.Cortinę ſūt aulea.i.vela de pellibus: q̄lis
i exodo legunt:a qbus tabernacl'ȝ extriſecus tegebat.Dc̄ę
āt cortinę a corijs:eo ꝙ p̄us ex pellibus fuiſſēt factę.Vn̄ ⁊
i eodē tabernacl'o legis iubet cortinas fieri ex pellib⁹ arie
tū rubris:⁊ ex pellibus hiacynthinis.Cilicia arabes nūcu/
pāt velamēta pilis capraꝝ ꝯtexta:ex qbus ſibi tentoria fa
ciunt.

❡ De lanis. Cap.XXXVII.

LAna a laniēdo.i.a vellēdo dicta.Hinc ⁊ vellus
dictū ꝙ p̄us lanę vellerent:nō tōderent.Linū
ex terra ſpē nitēti orit deflexūq̄z nomē eius ex
gręco.Nā linū gręci liarin dicūt:ſiue ꝙ ſit mol/
le ⁊ lene.Stuppa v̄o canabi ē ſiue lini.Hęc ſm
antiquā ortographiā ſtuppa dr̄:ꝙ ex ea rimę nauiū ſtipen
tur.Vn̄ ⁊ ſtipatores dicunt q̄ in vallibus eam componunt

Ayuntamiento de Madrid

Tomentū appellatū: ꝙ aut in filo aut in telis tumeat: nec ſubtilitatē habeat. Canabū a ſilitudine cannę vocatū: ſiue a gręca ętymologia. Nā illi canabū canabin vocāt. Biſſuꝫ genus ē quoddaꝫ lini nimiū candidi ⁊ molliſſimi: qȯ gręci papatem vocāt. Fibrinū lana ē aīaliuꝫ quos fibros vocāt: ipſos ⁊ caſtores exiſtimāt: quos dū venatores ſequūt̄: ipſi ſibi teſticulos adimunt. Aranea vocata eo ꝙ aeris infuſione ī frōdibus nutriat̄. Sericū dictū qꝛ id ſeres primi miſerunt. Uermiculi enī ibi naſci ꝓhibent̄: a ꝗbus hęc circū arbores fila ducunt̄. Uermes āt ipſi grece bōbices noīant̄. Placiū eſt ſtuppa ⁊ q̄ſi craſſedo ſerici: ⁊ ē gręcū nomen.

De coloribus veſtium. Cap. XXVIII.

Tinctura vocata: qꝛ tingit̄ ⁊ ī aliā fucatā ſpeciē nitoris grā colorat̄. Coccū gręci: nos rubrū vel vermiculū dicimꝰ. Eſt.n. vermiculus ex ſilueſtribꝰ frōdibus. Cōchyliū dictū eo ꝙ ex ꝯculis marinis color eius colligit̄. Idē ⁊ oſtrū vocat̄. Oſtrū qȯ ꝓ colore purpurę tēperat̄: plurimis ꝗdeꝫ in locis: ſꝫ optimuꝫ ī inſula cypro gignit̄: ſiue ī his q̄s ꝓpꝛie ſolis curſus illuminat. Cōchylia āt ſunt maris: q̄ circunciſa ferro lachrymas purpurei coloris emittunt. His collectis color purpureus tēperat̄. Et oſtrū exinde appellatū dicunt: ꝙ ex teſte humore elicit̄. Purpura apud latinos a puritate lucis vocat̄: Apud gręcos āt purphyria dr̄ cū aſpiratōne. apud nos purpura ſine aſpiratione. Ferrugo ē color purpurę ſubnigrę q̄ fit ī hiſpania: vt ferrugine claro hibera. Dicta aūt ferrugo ꝙ oīs purpura ṗma tinctura eiuſmodi coloris exiſtat. Glaucus color ē ferrugineus ſubniger. Elbiduꝫ ab elbo colore vocatū. Elbuꝫ ē.n. medius color inter nigrū ⁊ album: ab albo deriuatū. Luteus color rubicūdus qȯ eſt crocꝰ. Nā crocus lutei coloris eſt: vt croceo mutata vellera luto. Menum ⁊ ſit colore nigro. Gręci.n. melan nigruꝫ dicunt. Maſticinū ꝙ colorē maſticis habeat. Blatteū Blauum. Meſtitiū. Oſtitium: qꝛ ex vſto eſt. Fit enim ex dependenti fuligine tectorum egeſta aſſiduis ignibus. Unde ⁊ color eiuſdem tincturę flammeus eſt.

De inſtrumentis veſtium. Cap. XXIX.

Tela pro longitudine ſtaminū dicta: cuiꝰ deriuatiuū eſt telaria. Inſubuli dicti: qꝛ ī̄fra ⁊ ſupra ſunt: vel qꝛ īſubulant̄. Radÿ dicti: qꝛ radendo fiūt. Pectines ꝙ pexa fila reddāt ⁊ imprimāt. Coluꝫ ꝙ ſit in lōgitudine ⁊ rotunditate q̄ſi colūna. Fuſuꝫ ꝙ ꝑ euꝫ fundatur qȯ netum ē. Alibrū ꝙ in eo librant̄ fila .i. ſoluant̄. Calathū: leue geſtamen ex ligno vl̄ cāna aut ex iunco factū: in q̄ vl̄ penſa ponunt̄ vl̄ legunt̄ flores. Cala.n. grece lignū ē: a q̊ deriuatū ē calathū. Nā latīe q̄ſillū dr̄. Cicero ī philippicis. Aut v̓o iter q̄ſilla pēdat̄ auꝝ. Penſū mulieꝝ a pēdēdo dictū. Uñ pēſa ⁊ īpēſa. Netū fila dicta: vl̄ qꝛ ex pilis aīaliū ſūt: vl̄ qꝛ lanificiū filis tenuibus ꝯſtat: ī modū piloꝝ.i. q̄ſi filoꝝ. Mataxa q̄ſi metaxa a circuitu.ſ. filoruꝫ. Nā meta circuitꝰ dr̄: vl̄ ꝙ trāſferat̄. Gubellū: corrupte a globo dictū ꝑ diminutionē: q̄ſi globelluꝫ. Panulię vl̄ panuclę ꝙ ex panni texant̄. Ipſę.n. diſcurrunt ꝑ telam. Stamen dictuꝫ qꝛ rectū ſtat. Trama ꝙ via recta trāſmittatur per telam. Eſt.n. filum inter ſtamen currens. Licia ſunt ꝗbus ſtamina ligantur: quaſi ligia. Ordire eſt texere.

De ornamentis. Cap. XXX.

Hactenus de veſte: ȯhinc ad cęteꝝ cultū veniamꝰ. Ornam̄ta dicta eo ꝙ eoꝝ cultu ora vultuſqꝫ decorent̄. Primū ornam̄tuꝫ corona īſigne victorię: ſiue regÿ honoris ſignū. Quę ideo ī capite regū ponit̄: ad ſignificandos circūfuſos ī orbe pp̄los: ꝗbꝰ accīctꝰ q̄ſi caput ſuū coronat̄. Hęc a lucilio corolla: ab homero ſtephane dicta ē. Huiꝰ ṗncipiū a libero q̄dā gentiles exiſtiant: ꝙ his ī potādo mota vino capita vicire faſciolis īſtituerit: iccirco oliꝫ linei ac lanei generis coronas fuiſſe: ſicͤ erat ī ſacerdotibꝰ gētiliū. Nomē coronę hac ex cā vocatū eo ꝙ in initio circū aras curreret̄: atqꝫ ad imaginē circuitꝰ vl̄ chori: ⁊ formatā ⁊ noīatā coronā. Impatores rōani ⁊ reges ꝗdā gētiū aureis coroīs vtunt̄. Perſę tiaras gerūt: ſꝫ reges rectas: ſatrape īcuruas. Repta aūt tiara a ſemiramide aſſyrioꝝ regina. Qȯ genꝰ ornam̄ti exinde vſqꝫ hodie gens ipſa retinet. Atheniēſes.n. cycladas aureas gerebāt: ꝑtim ī vertice: nōnulli ī frōte. Nō.n. eadē ſunt īſignia oiuꝫ regnoꝝ. Gentiliū vates īfula apice pilleo ſiue gallerio vtebant̄. Infula ē faſciola ſacerdotalis capitis alba ī modum diadematis a q̄ vittę ab vtraqꝫ ꝑte depēdent: q̄ īfulā vinciunt: vñ ⁊ vittę dictę ſūt ꝙ vinciāt. Infula aūt plerūqꝫ lata erat: plerūqꝫ tortilis ex albo ⁊ cocco. Apex ē pilleū ſubtile: q̊ ſacerdotes gētiles vtebant̄: appellatꝰ ab apiendo.i. alligādo. Nā virgula q̄ ī pilleo erat ꝯnectebat̄ filo: qȯ fiebat ex lana hoſtię. Galleriū pilleū ex pelle cęſę hoſtię factuꝫ. Pilleū autē dictū a pelle hoſtię vñ fiebat. Cydarim ⁊ ipꝫ ſacerdotū erat: qȯ a pleriſqꝫ mitra vocat̄. Ornamēta capitis fęminaꝝ: diadema: nimbū: capitulū: ⁊ mitra. Diadema ē ornamētū capitis matronaꝝ ex auro ⁊ gēmis ꝯtextū: qȯ ī ſe circūactis extremitatibꝰ retro aſtrigit̄: ⁊ exinde dictū gręce ꝙ ꝑ̇ligēt̄. Nimbꝰ ē faſciola trāſuerſa ex auro aſſuta ī linteo qȯ ē in frōte fęmiaꝝ. Plautꝰ: Quo magis eā aſpicio: tā magis nimbata ē. Nā ⁊ lumen qȯ circa āgeloꝝ capita pingit̄ nibꝰ vocat̄: lꝫ ⁊ nibus ſit dēſitas nubis. Capl̄ꝫ ē qȯ vulgo capitl̄are dnt̄. Idē ⁊ cappa: vl̄ ꝙ duos appices vt cappa lr̄a hēat: vl̄ qꝛ capitis ornam̄tū eſt. Mitra ē pilleū phrigiū caput ꝓtegēs: q̄le eſt ornam̄tū capitis deuotaꝝ. Sꝫ pilleū viroꝝ ē: mitrę āt fęminaꝝ. Redimicula āt ſūt ꝗbus mitrę alligant̄. Pilleū āt vt ꝑ̄diximꝰ a pelle erat. Nā mitra ex lana ē. Rigl̄a ē mitra v̓gialis capitis. Uittę āt ſūt q̄ crinibus īnectunt̄ ꝗbus fluētes religāt̄ capilli ⁊ vittę dictę ꝙ viciāt. Tenia āt ē vittaꝝ extrēitas depēdēs diuerſoꝝ coloꝝ. Itē vitta ē q̄ corōa vicit̄: tenia v̓o extrēa ꝑs vittę q̄ depēdēt coronę. Reticulū ē qȯ colligit comas: dcm̄ ab eo ꝙ retiēt crines ne effūdant̄. Diſcrimīalia capitis mulieꝝ ſunt: vocata ex eo ꝙ caput auro diſcernāt. Nā diſcrimiare diuidere dr̄. Ancię ſūt cincinni depēdētes ꝓpe auriculas: gręco vocabulo ab auribꝰ dictę. Acus ſūt ꝗbus ī fęminis ornādoꝝ criniū cōpago retinet̄: ne laxius fluāt ⁊ ſparſi diſſipent̄ capilli. Inaures ab auriū foraminibꝰ nūcupatę: ꝗbus ꝑ̄cioſa grana lapidū depēdēt. Haꝝ vſus ī gręcia puellę vtraqꝫ aure: pueri tm̄ dextra gerebāt. Torq̄s ſūt circuli aurei a collo ad pectꝰ vſqꝫ depēdētes. Torq̄s āt ⁊ bullę a viris gerunt̄: a fęminis v̓o monilia ⁊ catella. Dictę āt torq̄s ꝙ ſint tortę: ⁊ bullę ꝙ ſint ſil̄es rotūditate bullis: q̄ in aq̄ vēto īflant̄. Monile: ornam̄tū ex gēmis ē qȯ ſolet ex fęminaꝝ pēdere collo. dictū a mūere. Hoc ēt ⁊ ꝓ̄pētuꝫ dr̄: qȯ ꝯſtat ex āphorolis ꝗbuſdā aureis gēmiſqꝫ varÿs ī modū facturę: ꝓ̄pētis. Nōnuli hoc ⁊ ſegmēta: ⁊ lōgos habitꝰ: lꝫ ⁊ ſegmētatas veſtes dicamus: vt: ipſa ſegmētatis dormiſſet paruula cunis. Plęrūqꝫ aūt ⁊ ꝑ monile oīa ornamēta matronaꝝ ſignificant̄ quicq̇d illis mūere dat̄. Murena vulgo vocat̄. qȯ.ſ. auri metallo ī v̓gulis lenteſcente: q̄dā ordinis flexuoſi cathena ꝯtexit̄: ī ſilitudinē murenę ꝓ̄pētis: q̄ ad collū ornāduꝫ aptat̄: Hęc īterdū auri atqꝫ argēti texit̄ v̓gulis. Unde ⁊ ī cāticis dr̄ canticoꝝ. Murenulas aureas faciemꝰ tibi vermiculatas argēto. Catellę ſunt catenulę colli īuicē ſe cōprehēdentes ī modū catenę: vñ ⁊ appellatę. Dextras cōmunes ſunt viroꝝ ac fęminaꝝ: qꝛ vtriuſqꝫ ſexus dextrę ſunt: ampla ⁊ añ manicā portant̄: ⁊ poſſūt ibi iungi clauo vno. Armillę āt ꝓ̇pe virorum ſunt: collatę victorię cā militibus ob armoruꝫ virtutē. Uñ ⁊ quondam vulgo virilię dicebātur. Ab intellectu aūt cir-

Ayuntamiento de Madrid

culi armillę nomen diſcrepat:qꝛ ipſa quoqꝫ vbi ponit̃ am/ biẽdo ꝯſtringit:ſꝫ armilla latius extendit̃:circl'ſ rotundus fit. Fabulę ſunt qb⁹ pectus feminaꝝ ornat̃:vl' palliũ tenet̃ a viris ĩ humeris:ſeu cingulũ ĩ lũbis. Lunulę ſũt ornamenta mulieꝝ ĩ lunę ſilitudinẽ bullulę aureę depẽdẽtes. Specula dñr in qb⁹ feminę vl'tus ſuos intuent̃. Dcm̃ aũt ſpeculũ:vel ꝙ ex ſplẽdore reddat̃:vl' ꝙ ibi feminę ĩtuẽtes ꝯſiderent ſpecieꝫ ſui vultus:⁊ quicquid ornamẽti deeſſe viderit adyciant. Periſcelides ſunt ornamenta cruꝝ mulieꝝ ſiue armillę pedũ:qbus greſſus eaꝝ ornantur. Olfactoriola vaſcula ſunt muliebria in quibus odoramenta geſtantur.

℄ De anulis. Cap. XXXI.

PRimus ꝓmetheus fert̃ circulũ ferreũ incluſo lapide digito circũdediſſe. Qua ꝯſuetudine homines vſi anulos hr̃e cęperũt. Anuli aũt ꝑ diminutionẽ dicti a circul' ⁊ anis q ſunt circũ brachia ⁊ circũ crura. Vñ ⁊ ſigna eoꝝ ꝑ diminutionẽ ſigilla. Nã ſigna maiora ſunt:ſigilla vo q̃ſi minora ſigna. Anulos hoĩes ꝑmũ geſtare cęperũt quarto a pollice digito:ꝙ ea vena quędaꝫ ad cor vſqꝫ ꝑtingat:quã notãdaꝫ ornandãqꝫ aliquo ĩſigni veteres putauerũt. Apud romanos anuli de publico dabant̃:⁊ nõ ſine diſcrimine. Nam dignitate p̃cipuis viris gẽmati dabant̃:cęteris ſolidi. Anulũ aureũ neqꝫ ſuus neqꝫ libertinus geſtabat ĩ publico:ſꝫ anulo aureo liberi vtebant̃: libertini argenteo:ſui ferreo. Apud veteres vltra vnũ anulũ vti infame habitũ viro. Graccus in meuiũ. Cõſiderate qrites ſiniſtrã eius:en cuius auctoritatẽ ſegmini q ꝓpter mulieꝝ cupiditateꝫ vt mulier eſt ornatus. Craſſus q apud parthos perijt ĩ ſenectute duos habuit anulos:cauſaꝫ p̃ferens quo pecunia ei ĩmenſa creuiſſet. Multi etiã romanoꝝ pro grauitate anulũ geſtare in digito abſtinuerũt. Feminę non vſę ſunt anul':niſi quos virgini ſpõſus miſerat:neqꝫ ampli⁹ q̃ꝫ binos anulos aureos ĩ digitis hr̃e ſolebãt. At nũc prę auro nullũ feminis leue ẽ atqꝫ ĩmune mẽbꝝ. Inter genera anuloꝝ ſunt:vngulus:ſamotraci⁹:tyni⁹. Vngulus ẽ gẽmat⁹:vocatuſqꝫ hoc noĩe:qꝛ ſicut vngula carni:ita gẽma anuli auro accingit̃. Samotraci⁹ aureus ẽ qdẽ:ſꝫ capitulo ferreo:a loco ita vocat⁹. Tynius purus ẽ ꝑmũ in bithynia fabricatus: quã oliꝫ tynã vocabãt. Flaccus. Lugẽte mea vita nec ſmaragdus berilluſqꝫ mihi flaccę nec nitẽtes ꝑ cãdidã margaritã quęro:nec quos tynica lima poliuit anellos nec ĩaſpios lapillos.

℄ De cingulis. Cap. XXXII.

CInctus eſt lata çona:⁊ minus lata ſemicinctiũ:⁊ vtriſqꝫ minima cingulũ. Nã a cincto ꝑ diminutionẽ cingulũ noĩat̃. Cincto aũt iuuenes ĩ exercitatõe cãpeſtri verecũda velabãt: vñ ⁊ cãpeſtris dicebat̃. Balteus cingulũ militare ẽ dict⁹:pp ꝙ ex eo ſigna depẽdẽt:ad demõſtrãdaꝫ legiõis militaris ſummaꝫ.i.ſex miliũ ſexcẽtoꝝ:ex quo numero ⁊ ipſi ꝯſiſtũt. Vñ ⁊ balteus dr̃ nõ tm̃ quo cingit̃:ſꝫ etiã a quo arma depẽdẽt. Zona gręcũ ẽ:quã illi çonariũ:nos cingulũ nuncupamus. Strophiũ ẽ cĩgulũ aureũ cũ gẽmis. De quo ait cina. Strophio lactantes cincta papillas. Et prudẽtius. Nomẽ hoc gẽmę ſtrophio illigata ẽ. Limus ẽ cinct⁹ quẽ publice hñt ſui. Et dict⁹ limus: qꝛ trãſuerſas hꝫ purpuras.i.limas. Caltulũ cinguli genus a coacto loro dcm̃. Fibula gręcũ ẽ:quaꝫ illi fiblin dicunt ꝙ ligat. Subfibulũ ſubligaculũ. Redimiculũ ẽ qđ ſuccinctoriũ ſiue bracile nũcupamus: qđ deſcendens ꝑ ceruicẽ ⁊ a laterib⁹ colli diuiſuꝫ:vtrarũqꝫ alaꝝ ſinũ ambit atqꝫ hincinde ſuccĩgit vt ꝯſtringens latitudineꝫ veſtiat corp⁹:atqꝫ ꝯiungendo cõponat. Hoc vulgo bracile q̃ſi brachiale vocãt:q̃uis nunc nõ brachioꝝ ſꝫ renũ ſit cingulum. Succinctoriũ aũt vocatũ ꝙ vt dcm̃ ẽ ſub brachijs ductũ: alaꝝ ſinũ ambit:atqꝫ hincinde ſuccingit. Faſcia ẽ qua tegitur pect⁹:⁊ papillę cõprimunt̃:atqꝫ criſpante cingulo anguſti⁹ pect⁹ artat̃. Et dicta faſcia ꝙ ĩ modũ faſciculi corpus alliget. Hic ⁊ faſcidę qb⁹ vl'nera colligãt̃. Vitta dcã ꝙ ea pect⁹ vicit̃ iſtar vitl' ligãtis. Limb⁹ quẽ nos ornaturã dicim⁹: faſciola ẽ q̃ ambit extrẽitatẽ: veſtiũ aut ex fil' aut ex auro ꝯtexta:aſſutaqꝫ extriſec⁹ ĩ extrema ꝑte veſtimẽti vl' chlamydis. De q̃ Vir. dic̃. Sidõia picto chlamyde circũdata libo.

℄ De calciamẽtis. Cap. XXXIII.

SVtores nũcupati ſũt: ꝙ ĩſertis filo porcoꝝ ſetis ſuãt.i.ꝯſuãt:quaſi ſetores. Caligari⁹ vero nõ a callo pedũ:ſꝫ a calo.i.ligno vocat⁹:ſine quo ꝯſui calciamẽta nõ pñt:qđ gręci calopodion dicũt. Fiebãt autẽ p̃us ex ſalice tm̃. Hinc ⁊ calciamẽta dicta qđ ĩ calo.i.in ligno fiãt:vl' ꝙ calcent̃. Crepitas gręci añ reptas vſi ſũt. Eſt autẽ gen⁹ ſingl'ari forma:⁊ idẽ vtriqꝫ aptũ pedi:vel dextro vel ſiniſtro. Crepitas ãt dictas ꝙ cũ ſono ſtringãt̃:ſiue a pedum crepitu ĩ ambulãdũ. Calceis ręges vtebãt̃:⁊ cęſares forma eoꝝ. Patricios calceos romulus reꝑit q̃ttuor corrigiaꝝ: aſſutaqꝫ luna. His ſoli patricij vtebant̃. Luna aũt ĩ eis nõ ſideris formã:ſꝫ notã centenarij numeri ſignificabat: ꝙ initio patricij ſenatores centũ fuerit. Ocreę tibialia calciamẽta ſũt dicta ꝙ crura tegãt. Coturni ſũt qb⁹ calciabãt̃ tragędi:q ĩ theatro dicturi erãt ⁊ alta ĩtonãtiqꝫ voce carmia cantaturi. Eſt.n.calciamẽtũ ĩ modũ crepidaꝝ quo heroes vtebant̃:ſꝫ tale ẽ vt ĩ dextro ⁊ lęuo ꝯueniat pede. Baxea calciamẽtũ comędoꝝ erat:ſic̃ tragędoꝝ coturni. Quos qdã etiaꝫ calones appellãt:eo ꝙ ex ſalice fierẽt. Nã gręci vt dixim⁹ lignũ calo vocabãt. Talares calcei ſocci ſũt q ĩde noĩati videt̃:ꝙ ea figura ſint vt ꝯtingãt talũ:ſicut ſubtalares ꝙ ſub talo ſunt:q̃ſi ſubcalares. Obſtrigilli ſũt q ꝑ plãtas ꝯſuti ſũt: ⁊ ex ſuꝑiore ꝑte corrigia trahit̃ vt cõſtringãt̃: vñ ⁊ noiant̃. Oſas puto ab oſo ꝑmũ factas:⁊ q̃uis nũc ex alio genere:tm̃ nomẽ p̃ſtinũ retinẽt. Mullei ſimiles ſũt coturnoꝝ ſolo alto:ſuꝑiore aũt parte cũ oſſeis vel ęneis malleolis: ad quos lora deligabãt̃. Dicti aũt ſunt a colore rubro:q̃lis ẽ mulli piſcis. Solęę ſũt qb⁹ tm̃ pedũ plãtę tegũt̃:dictę a ſolo pedũ. Itẽ ſolęę materiales:ex materia corio ĩtexta. Socci:cui⁹ diminutiuũ ſoccelli appellati ĩde ꝙ ſoccũ habeãt:ĩ quo pars plãtę inijciat̃. Caligulę:caligę vel a callo pedũ dictę: vel qꝛ ligẽt̃. Nã ſocci nõ ligãt̃:ſꝫ tm̃ ĩtromittũt̃. Cernui ſocci ſũt ſine ſolo ligulati:q̊s nos foliatos vocam⁹. Clauati:q̃ſi calliuati eo ꝙ minutis clauis.i.acutis ſola calcis vinciãt̃. Perões ⁊ culponię:ruſtica calciamẽta ſunt. Baxęę calciamẽta mulieꝝ ſũt. Corrigię a corijs vocãt̃ vl' a colligatõe:q̃ſi colligię.

℄ Incipit liber viceſimus.

℄ De menſis. Capitulum. I.

PRimus deda lus mẽſas ⁊ ſellas fecit. Coquinę apparatũ apitius qdã ꝑm⁹ ꝯpoſuit:q ĩ eo abſũptis bõis morte volũtaria ꝑijt ⁊ merito: qꝛ is q gulę atqꝫ edacitati ſuit:⁊ aiaꝫ ⁊ cõp⁹ iterfic̃. Ab eſu ⁊ comeſu mẽſę factũ dr̃ vocabulũ. Nullũ.n.aliũ hꝫ vſuꝫ. Thor⁹ dr̃ a tortis hęrbis q̃ accũbẽtiũ hũeris ſupponũt̃. Stiphadiũ a ſtipitib⁹ dcm̃: q̃ſi ſtipadiũ:ſic.n.p̃us cęptũ ẽ. Accubitũ a cibo vocatuꝫ: q̃ſi accibitũ epularũ. Cõuiuiũ apud gręcos a cõpotatione συμπόσιον:apud nos vero a ꝯuictu rectius appellat̃: vel qꝛ vitę collocutionẽ habet. Item conuiuium dicit̃ a m'titudine cõueſcentium. Naꝫ priuata mẽſa victus ẽ: conuiuiũ non eſt. Cõuiuij triplex eſt modus: diſcũbendi edẽdi ⁊ bibendi. Diſcũbendi:vt thoris iuſſi diſcũbere pictis. Edendi ⁊ bibendi

vt poſtquā prima quies epulis menſę́qȝ remotę. Crateras
magnos ſtatuunt ⁊ vina coronant.

¶ De ęſcis. Cap. II.

Cibus dict⁹ qꝛ capit̄ oꝛe ſicuti ęſca: qꝛ eā os capit.
Uict⁹ ꝓpꝛie vocat̄: qꝛ vitā retinet: vn̄ ⁊ ad cibū
vocare iuitare dr̄. Alimonia dr̄ eo ꝙ ei⁹ ſumptu
coꝛp⁹ alat̄. Hāc iuuenes accipiūt ad icremētū:
ſenes ad pſeuerātiā. Necqȝ.n. ſubſtinere poterit caro niſi cō
foꝛtet̄ alimētis. Alimētū.n. ē quo alimur: alimoniū alendi
cura. Affluētia nūcupata q̄ſi rei nimiū exuberantis effuſio
vltra q̄ȝ ſatis ē: moduſqȝ nō ē. Opulētia ab ope dicta ē: quā
ſi diſcutias iuenies eā tenere modū. Nam quō opitulat̄ qđ
nimiū ē: cū incōmodi⁹ ſit ſępe q̄ȝ paꝝ. Epulę ab opulētia re
ruȝ dictę. Epulę aūt ſimplices ī duo neceſſaria diuidūt̄: pa
nē ⁊ vinū: ⁊ ī duo ſupflua q̄ terra ⁊ mari veſcēdi cā exgrūt̄.
Dapes āt regū ſunt: epulę ꝑuatoꝝ. Delitię nūcupare: ꝙ his
dlectēt̄ hoīes eaſqȝ ſuauiter appetāt. Pulmētū vocat̄ a pul
tę: ſiue eni ſola pultis: ſiue qd aliud ei⁹ ꝑmixtiōe ſumat̄: pul
mētū ꝓpꝛie dr̄. Satietas aūt ⁊ ſaturitas ſibi differūt. Nā ſa
tietas ex vno cibo dici pōt: ꝓ eo ꝙ ſatis ſit. Saturitas aūt a
ſaturo nomē accepit: qđ ē vario alimentoꝝ apparatu ꝯpoſi
tuȝ. Crapula ē imoderata voꝛacitas: q̄ſi cruda epula: cuius
cruditate grauat̄ coꝛ: ⁊ ſtomachus idigeſtus efficit̄. Immo
derata.n. voꝛacitas vitiū ē: ſȝ tantū id ſalutis ē: q̄ȝtū ſuſtēta
tioni naturęqȝ ſufficiat. Ianticulū eſt ꝑm⁹ cib⁹ quo ieiuniū
ſoluit̄ vn̄ ⁊ nūcupatū. Nigidi⁹. Nos ipſi ieiunia iantcul' le
uib⁹ ſoluim⁹. Prandiū ab apparatu edēdi dcm̄. Pꝛopꝛie āt
veteres prādiū vocabant oīuȝ militū cibū an̄ pugnā: vn̄ eſt
illud ducis alloquiū. Prādeamus tāq̄ȝ ad iferos cęnaturi.
Merēda eſt cib⁹ q declināte die ſumit̄: q̄ſi poſt meridiem
edēda ⁊ ꝓximo cęnę. Un̄ ⁊ antecęna a qbuſdā vocant̄. Itē
merēdare: q̄ſi meridie edere. Annona tractū ē a tpe quo ro
māi veteres ad cibos aduocabāt̄: ſic mātilis. Impat excel
ſos frāgere nona thoꝛos: qđ ⁊ vſqȝ hodie pſę faciūt. Cęnam
vocari a cōione veſcētiū. Cenō qppe gręci cōe dicunt. Un̄ ⁊
cōicantes ꝙ cōiter.i. pariter ꝯueniāt. Apud veteres.n. ſoli
tū erat ī ꝓpatulo veſci ⁊ cōiter epulari ne ſingularitas luxu
riā gigneret. Eſt aūt cęna veſꝑtin⁹ cib⁹: quā veſꝑtinā antiq
dicebāt. In vſu.n. nō erāt pꝛandia. Panis dict⁹ ꝙ cuȝ oī ci
bo apponat̄: vel ꝙ oē aīal eū appetat. Pan.n. gręce oē dici
tur. Cibari⁹ ē q ad cibū ſuis dat̄: nec delicat⁹. Fermētarius
fermētis ꝯfectus. Açim⁹ nō fermētat⁹. Nā açim⁹ ē ſine fer
mēto ſincer⁹. Acriçim⁹: leuiter fermētatus: q̄ſi acroaçim⁹.
Siligineus pāis a frumēti genere nūcupat̄. Siligo.n. gen⁹
ē tritici. Rubidus recoctus ⁊ rubefact⁹. Subcinericī⁹ cine
re coct⁹ ⁊ reuerſat⁹. Ipſe ē ⁊ focati⁹. Clibaniti⁹ ī teſta coct⁹.
Sfungia: pāis aq̄ diutiſſime laxat⁹: ſimilā modicā accipit:
⁊ fermētū modicū ⁊ hȝ humectatōes pluſq̄ȝ oīs panis: vn̄ ⁊
ſfungię nomē accepit. Placētę ſūt q̄ fiūt de farre: q̄s alij li
ba dicūt eo ꝙ libeāt ⁊ placeāt. Lagenū ē lat⁹ ⁊ tenuis pāis
q ꝑmū in aq̄ poſtea ī oleo frigitur. Dulcia ſunt genā piſtoꝝ
opis a ſapoꝛe dicta. Melle.n. aſꝑſo ſumunt̄. Cruſtula dimi
nutiuū ē a cruſta: panis oleo ꝯſperſus: ī medio ꝯcau⁹ ⁊ toꝛ
tus. Hęc ⁊ toꝛta panis. Cruſta āt ē ſupficies panis. Ipa ē ⁊
fragmēta: qꝛ diuidunt̄ vt fracta. Simila ſubtiliſſima ē fari
na. Amoluȝ flos farinę tenuiſſim⁹: ꝓ̄ę leuitate de mola ege
ſtū: vn̄ ⁊ appellatū quaſi a mola. Faria ⁊ furfures a farrę di
ctę: cui⁹ ſūt purgamēta. Pollen gen⁹ eſt farię cādidiſſime.
Fermētū a feruoꝛe nuncupatū: ꝙ plus vna hoꝛa nō pōt cō
tineri. Creſcēdo eni excedit. Carnes dictę: qꝛ carę ſunt: ſiue
a creādo: vn̄ ⁊ a gręcis creas vocant̄. Crudū ꝙ ſit cruentū:
eſt eniȝ cū ſanguine coctū. Sed ⁊ ml'ti tpis aliqd coctū vo
cat̄. Aſſuȝ ꝙ ardeat: quaſi arſuȝ. Elixū eo ꝙ ī aqua ſola de
coqtur. Lixa eni aqua dr̄: ab eo ꝙ ſit ſoluta: vn̄ ⁊ ſolutio li
bidinis lux⁹ ⁊ mēbꝛa loco mota luxa dicunt̄. Frixū a ſono
dcm̄: qn̄ ardet ī oleo. Salſuȝ q̄ſi ſale aſꝑſuȝ dēptis e medio
ſyllabis tribus. Rancidū ex vitio nuncupatum ꝙ raucos
efficiat. Succidia carnes in vſum repoſitę a ſuccidendo di
ctę. Lardus dicit̄ eo ꝙ ī domo repoſitus cōſeruat̄. Naȝ an
tiq domos lares dicebāt. Taxea lardus ē gallicę dictū. Un̄
dicit Afranius in roſa. Gallū ſaginatū: pingui paſtuȝ taxea.
Axungia: ab vnctione vocata. Sebuȝ a ſue dictuȝ quaſi ſu
ebum: qđ plus pinguedinis hoc aīal habeat. Offa eſt ꝓpꝛie
fruſtū dentiuȝ cui⁹ diminutiuū ofella facit. Un̄ ⁊ offarij co
ci: qꝛ ꝑticulatiȝ.i. offatiȝ excoquunt. Nūc offa ē latrātiū: qꝛ
ſi ī os canis iacit̄: ſatiat⁹ illico ꝯpeſcit̄ ⁊ ſileſcit. Fruſtuȝ vo
catuȝ ꝙ capiat̄ a frumie. Eſt eni frumē ſūma ps gulę. Pul
pa dicta: qꝛ cū pulte olīs ꝯmixta veſcebat̄. Un̄ ⁊ pulmētuȝ
⁊ pulmētariū dr̄. Pulpa āt ē caro ſine pinguedīe: dcā qꝛ pal
pitet: reſilit eni ſępe. Hāc plęriqȝ viſcū vocāt: eo ꝙ glutino
ſa ſit. Lucanicę dictę ꝙ ꝑus ī lucania factę ſūt. Farcimē ca
ro ꝯciſa ⁊ minuta: dcm̄ ꝙ eo inteſtinū farciat̄: hoc ē ipleat̄
cū aliaꝝ reꝝ cōmixtiōe. Minutal vocatū ꝙ fiat de piſcib⁹
⁊ iſicijs oleribuſqȝ minutatiȝ ꝯciſis. Afratuȝ qđ latine ſpu
meū vocat̄. Afro eni gręce ſpuma dr̄. Martiſia: ī moꝛtario
ex piſce fiunt: vn̄ ⁊ noīata. Iſocē piſcē quēdā dicunt: ex quo
ꝑmū iſicia facta ſūt: ⁊ q̄uis ex alio genere piſciuȝ fiāt: initiū
tn̄ piſcis vocabulum dedit. Galaticę a coloꝛe lacteo noīatę.
Gręci eni gala lac dicunt. Sphęras a rotunditate gręco vo
cabulo appellatas: qcqd eniȝ ī rotūdū foꝛmat̄ ſphęra a gręci
s dr̄. Ius: cognę magiſtri a iure nūcupauerunt: qꝛ ea ē lex
ꝯdimēti eius. Hāc gręci çemā vocāt. Caſe⁹ vocat̄ ꝙ careat
ſero: q̄ſi careū. Nā ſeꝝ ei oē deducit̄: vt ponderib⁹ arguat̄.
Coloſtꝝ lac nouū: qđ neutri generis ē. Lac a gręco ſmone
deriuatū ē ꝓ candoꝛe. Gręci eni albū gleucō dicūt. Lac vo
⁊ ſanguis qđ nutrit ⁊ qđ nutrit̄. Nā lacte nutrimur: viuim⁹
ſanguie. Quactū q̄ſi coactū: ⁊ quaſi coagulatū. Accepta eni
ſecū alia ſpē coagulat̄. Mel gręce appellatōis ē: qđ ab api
b⁹ nomē hr̄e ꝓbat̄. Nā apis gręce melleſe dr̄. Antea āt mel
la de roꝛe erāt: iueniebātur qȝ ī arundinū folijs: vn̄ ⁊ Uirg.
Hacten⁹ aerij mell' cęleſtia dōa. Siqdē hucuſqȝ ī īdia ⁊ ara
bia colligatū repit̄: ramis īherēs ī ſimilitudīe ſalis. Oē aūt
mel dulce dr̄. Sardū amaꝝ ē abſinthij cā: cui⁹ copia ei⁹ re
giōis apes nutriūt̄. Fauū vocari: qꝛ comedit̄ magis q̄ȝ bibi
tur. Fagere eni gręci comedere appellāt. Aiūt āt medici ⁊
q de humāoꝝ coꝛpoꝝ ſcripſere naturis ꝑcipueqȝ galien⁹ ī
libꝛis quoꝝ titulus ē   in quo pueroꝝ ⁊ iuue
nū ac ꝑfectę ętatis viroꝝ mulierūqȝ coꝛpa īſito caloꝛe fer
uere: ⁊ noxios eē his ętatibus cibos q caloꝛē augeāt: ſanita
tēqȝ ꝯducere frigida quęqȝ in eſuȝ ſumere: ſicuti ecōtrario
ſenib⁹ q pituita laboꝛāt ⁊ frigoꝛe: calidos cibos ⁊ vina vete
ra ꝓdeſſe.

¶ De potu. Cap. III.

Potio a gręca deriuatōe vocata. Hāc eni illi
potos dicunt. Aqua gnāl'r vocata: ꝙ ſupfici
es ei⁹ equal' ſit: hinc ⁊ ęquoꝛa. Hāc qdā recē
teȝ vocāt: qꝛ reijcit̄ noua: a fonte vl'a flumi
ne. Nā vet⁹ putreſcit: qꝛ nō ē vtil' vetuſta vt
vinū: ſȝ ſtatim ſublata de fluie fonte vel pu
teo: feteſcit eni vetuſta. Uinum ide dcm̄ ꝙ
ei⁹ pot⁹ venas ſanguie cito repleat. Hoc alij qđ nos cura ſol
uat: lieū appellāt. Ueteres vinū venenū vocabāt. Sȝ poſt
q̄ȝ inuētū ē vir⁹ lętiferi ſuci: hoc vinū vocatū eſt: illud vene
nū. Un̄ ⁊ Hiero. ī libꝛo quē de ꝟginitate ꝯſeruāda ſcripſit:
adoleſcētulas dixit ita vinū debere fugere vt venenū: ne ꝓ
ętatis caloꝛe feruēti bibāt ⁊ ꝑeāt. Inde ē ꝙ apō veteres ro
māos fęmię nō vtebāt̄ vino: niſi ſacroꝝ cā certl dieb⁹. Me
rū dicim⁹ cū vinū puꝝ ſignificam⁹. Nā meꝝ dicim⁹ qcqd
puꝝ atqȝ ſinceꝝ ē: ſic̄ ⁊ aquā merā: nulli vtiqȝ rei mixtam.
Hic ⁊ merēdā qđ ātiqt⁹ id tpis pueris oparijs qb⁹ pāis me
rus dabat̄: aut ꝙ meridiēt eodē tpe.i. ſoli ac ſeꝑatiȝ: nō vt ī
prādio aut ī cęna ad vnā mēſaȝ. Inde credim⁹ ēt illud tē
pus qđ poſt mediū diē ē meridiē appellari: ꝙ puꝝ ſit. Mu

Ayuntamiento de Madrid

ſtum eſt vinum e lacu ſtatim ſublatum. Dictū autē credit
muſtū ꝙ in ſe limū terrā hēat mixtā. Nā mus terra ē: vñ ꝛ
humus. Cuius ꝛ tāta vis feruoris ē: vt vaſa ꝗuis grādia ex
eo plena abſqȝ ſpiramine repleta illico diſrūpat. Roſeū vi
nū. i. cū rubore. Roſa. n. rubet. Aminiū vō q̄ſi ſine minio. i.
ſine rubore: nā albū ē. Sucinatiū ſucinę gēmę ſilis ē. i. fului
coloris. Limpidū vinū. i. pſpicuū: ab aq̄ ſpē dcm̄ q̄ſi lymphi
duȝ. Lympha. n. aqua ē. Turbidū q̄ſi terbidū. i. terra ꝯmix
tuȝ qđ ē fece. Phalernū vinū vocatū a phalerna regiōe cā
panię vbi optima vina naſcunt̄. Colatū vas ꝓpriū nūcupa
uit: i quo deportat̄. Saçetuȝ vō a regiōe vñ defert̄. Saça. n.
oppidū ē paleſtinę. Infertū vinū dr̄ qđ altario libat̄ atqȝ of
fert̄. Spurcum qđ offerri nō licet: aut cui aq̄ admixta ē: q̄ſi
ſpuriū: hoc ē imundū. Honorariū vinuȝ qđ regib⁹ ꝛ potēti
bus honoris grā offert̄. Cato de inocētia ſua. Cū eſſeȝ i ꝓui
cia legat⁹ ꝗ̄ plēs ad p̄tores ꝛ ꝯſules: vinuȝ honorarium da
bāt: nunq̄ȝ accepi nec ꝓuatus qdē. Crudū vinū ē iſuaue qđ
hui potāt. Acidū: vl' q2 acutū vl' q2 aqua mixtū. Uinū. n. aq̄
mixtuȝ cito i hunc ſaporē redigit̄. Uñ ꝛ acidū q̄ſi aqduȝ: q2
aq̄ lauāt̄ vuę i torculari poſt expſſuȝ vinū: eſt vil' pot⁹ huis
aptus. Cōditū vocatū ꝙ nō ſit ſimplex ſȝ ꝯmixtiōe pigmē
toꝝ ꝯpoſituȝ. Lactatuȝ ē potio e lacte. Mulſum ex melle
mixtū. Eſt. n. potō ex aq̄ ꝛ melle: qđ gręci mellicratū vocāt.
Inomellū muſtū melle admixtū vehemēter agitatuȝ atqȝ
cōmotū. Hydromellū ꝙ fiat ex aq̄ ꝛ mal' matiāis. Sacca
tuȝ liquor ē aq̄ feci vini admixt⁹: ſacco expſſus. Luxia. R.
Oximellū appellatuȝ ꝙ aceti ꝛ mell' ꝑmixta ꝯficit̄ mā: vñ
ꝛ dulcedinē retinet ꝛ acorē. Rodomellus dr̄ eo ꝙ i ſuco ro
ſę mel admiſceat̄. Mellicratū vinū melle mixtū. Medus
quaſi melus: q2 ex melle fit: ſic̄ calamitas ꝓ cadamitas. Fe
cula vua pinguis decocta vſqȝ ad craſſitudinē mell': ac refri
gerata vtil' ſtomacho. Paſſuȝ qcqd ex vua paſſa cōpreſſuȝ
effluxerit. Dr̄ āt paſſuȝ a patiēdo: nā ꝑcutit̄ vua ſiccior ꝛ de
cogt̄: ꝛ īde fit paſſuȝ. Defrutum dcm̄ ē ꝙ defrudet̄: ꝛ quaſi
fraudē patiat̄. Carenū eo ꝙ feruēdo pte careat. Tertia eni
pte muſti amiſſa: qđ remāſerit carenum ē. Cui ꝯria ſapa ē: q̄
feruēdo ad tertiā redacta deſcēderit. Sicera ē ois potio q̄
ex vinū iebriare p̄t. Cui⁹ licȝ nomē hebreū ſit: tñ latinū ſo
nat: ꝓ eo ꝙ ex ſuco frumēti vl' pomoꝝ ꝯficiat̄: aut palmaꝝ
fruct⁹ i liquorē exp̄māt̄: coctiſqȝ frugib⁹ aq̄ pinguior q̄ſi ſu
cus colat̄: ꝛ ipſa potio ſicera nuncupat̄. Ceruiſia a cerere. i.
fruge vocata. Eſt. n. potio ex ſeminib⁹ frumēti vario mō cō
fecta. Celia a calefaciendo appellata. Eſt. n. potio ex ſuco tri
tici ꝑ artē ꝯfecta. Suſcitat̄. n. igne illa vis germinis made
factę frugis: ac deīde ſiccat̄: ꝛ poſt i farinā redacta molli ſu
co admiſcet̄. Quo fermētato ſapor auſteritatis ꝛ calor ebrie
tatis adycit̄: q̄ fit i his ꝑtib⁹ hiſpāię: cui⁹ ferax vini loc⁹ nō
ē. Fex dicta ꝙ ſeſe vaſis emergēdo affigat. Gaꝝ ē liquor pi
ſciū ſalſus: q olīȝ ꝯficiebat̄ ex piſce: quē gręci garō vocabāt:
ꝛ ꝗuis nūc ex īfinito genere piſciū fiat: nomē tñ p̄ſtinū reti
net a q̄ initiū ſūpſit. Liq̄mē dcm̄ eo ꝙ ſoluti in ſalſamēto pi
ſcicl'i eūdē humorē liquāt. Cui⁹ liquor appellat̄ ſalſugo vel
muria. Proprie āt muria dr̄ aq̄ ſale ꝯmixta effectaqȝ guſtu
in modum maris. Sucus dicti ꝙ ſacco exprimant̄ tiſanę.
Tiſanę: çema: apoçima gręca vocabula ſunt.

¶ De vaſis eſcarys. Cap. IIII.

VAs dcm̄ a veſcēdo ꝙ i eo eſcę apponāt̄. Cui⁹ di
minutiuū vaſculū q̄ſi veſculū. Fictilia dicta ꝙ
fiāt ꝛ fingāt̄ ex terra. Fingere. n. ē facere: forma
re ꝛ pſalmare: vñ ꝛ figl'i dñr. Et vas fictile dr̄ nō
fictū i illud qđ mēdaciū ē: ſȝ qđ format̄ vt ſit ꝛ hēat aliquā
formā: vñ ꝛ apl's ait. Nunqd dr̄ figmentū ei q ſe finxit: qua
re ſic me feciſti? Fictilia vaſa i ſamo iſula ꝓus iuēta tradū
tur: facta ex creta ꝛ indurata igni: vñ ꝛ ſamia vaſa. Poſtea
inuentū ꝛ rubricā addere: ꝛ ex rubra creta fingere. Antiqo
rē aūt fuiſſe dicūt vſuȝ fictiliū vaſoꝝ ꝗ̄ fundendi ęris aut
argēti. Apud veteres. n. nec aurea nec argētea: ſȝ fictilia va
ſa habebāt̄: ſic̄ ad vina dolys excogitatis: ad aquas ampho
ris: hydrys ad balneas ac reliqs quę in vſibus hominū aut
rota fiūt: aut manu aptant̄. Argilla āt a terra excocta teſtę
vocabulū ſuſcepit: q2 duȝ mollis eēt efficit̄ teſta: nec cōicat
cuȝ vocabulo priſtini generis: q2 qđ fuit nō eſt. Aretina va
ſa ex aretio municipio italię dicunt̄ vbi fiunt: ſunt enim ru
bra. De qbus ſedulius. Rubra qđ appoſitū teſta miniſtrat
olus. Samia vaſa qdā putant ab oppido ſamo gręcię hēre
nomē. Aly dicūt cretā eē italię: quę nō longe a roma naſcit̄
quę ſamia appellat̄. Cęlata vaſa argētea vl' aurea ſūt ſignis
eminentiorib⁹ intus extraue expreſſa: a cęlo vocata: qđ eſt
gen⁹ feramēti: qđ vulgi cilioneȝ vocāt. Chryſen dicta vaſa
deaurata: gręcū eſt. Anaglypha: ꝙ ſuperi⁹ ſint ſculpta. Gręci
eniȝ ana ſurſum: glyphe ſculpturā dicūt: id eſt ſurſuȝ ſcul
pta. Diſcus antea ſcut⁹ vocabat̄ a ſpecie ſcuti: vnde ꝛ ſcutel
la ꝑ diminutionē. Eſt eniȝ eiuſdē ſimilis. Poſtea diſcus vo
cat⁹ eſt ꝙ det eſcas: id eſt apponat. A quo ꝛ diſcūbentes di
cti: ſiue απο του Δικεν. i. ꝙ iaciant. Miſſoriū vocatuȝ a
menſa per deriuationeȝ quaſi menſoriū. Parapſis quadrā
gulum ꝛ quadrilateꝝ vas: id eſt parib⁹ abſidis. Patena ꝙ
diſpanſis patentibuſqȝ ſit oris. Lancis. Gauata quaſi caua
ta g. ꝓ c. littera poſita. Hinc ꝛ concha: ſed illa cauata: iſta cō
caua: ſic ꝛ gręci hęc nuncupāt. Apophereta a gręcis: a feren
do poma vel aliqd nominata eſt enim plana. Salinuȝ vas
aptū ſalibus. Idē ꝛ ſulçica quaſi ſalçica. Aceptabuluȝ: qua
ſi acetafeꝝ: ꝙ acetū ferat. Cochlear ab vſu pri⁹ cochlearuȝ
dictū. Hinc eſt illud veteꝝ diſticon. Sū cochleis habilis ꝛ
nec min⁹ vtilis ouis. Nunqd ſcis potius cur cochleare vo
cor. Triſſiles gręce latine tripedes. Qui aūt q̄tuor pedibus
inſiſtūt abuſiue dicūt̄. In vaſcl'is aūt tria q̄rūt̄ q̄ placeant:
man⁹ artificis: pondus argēti: ꝛ ſplendor metalli.

¶ De vaſis potatorys. Cap. V.

POculū a potādo nominatū. Eſt eniȝ omne vas
in quo bibendi ē cōſuetudo. Phialę dictę ꝙ ex
vitro fiant. Uitrū enim gręce hyalin dicit̄. Pa
terę phialę ſunt dictę: vel ꝙ in ipſis potare ſole
mus: vel ꝙ patentes ſunt: diſpāſiſqȝ labris. Cra
tera calix eſt duas habens anſas: ꝛ ē gręcū nomē. Declinat̄
aūt apud eos hic crater. Nam latine hęc cratera dicitur: vn
de Perſius. Si tibi crateras argenti. Uirgilius. Crateras
magnos ſtatuūt ꝛ vina coronant. Fiebant autem primum
a cōnexionib⁹ virgularuȝ. Unde ꝛ dictę cratere: apo tu cra
tin: id eſt ꝙ inuicē ſe teneant. Cyathi quoqȝ cyphi: cymbia
ꝛ ipſa poculoꝝ ſunt genera. Ex quibus cymbia pocula ſunt
ex ſimilitudine cymbę nauis. Emiſtes ſpecies pocl'i quę du
ctim: id eſt vno ſpiritu bibit̄. Bachia primū a bacho qđ eſt
vinū nominata: poſtea in vſibus aquarys tranſyt. Calices
ꝛ calcati ꝛ ſcalę poculoꝝ genera antea ex ligno facta: inde ꝛ
vocata. Gręci eni omne lignū cala dicebant. Ampulla qua
ſi ampla bulla: ſimilis eſt eni rotūditate bullis: quę ex ſpu
mis aquaꝝ fiūt: atqȝ ita inflant̄ vento.

¶ De vaſis vinarys ꝛ aquarys. Cap. VI.

OEnophoꝝ vas ferēs vinū: οινοσ eni vinuȝ
eſt. De quo eſt illō. Uertit̄ gnophori fūdus
ſententia nobis. Flaſcę a gręco vocabl'o di
ctę. Hę ꝓ vehēdis ac recondendis phial' pri
mū factę ſūt: inde ꝛ nūcupatę. Poſtea i vſuȝ
vini trāſierunt manēte gręco vocabulo vn
de ſumpſerunt initiuȝ. Lagena ꝛ ſitula gręca nomina ſunt: inflexa ex parte vt fierent latina. Illi enim
laginos: nos lagena: illi ſitile: nos ſitulum dicimus. Canta
rus. Hydria gen⁹ vaſis aq̄tilis ꝑ deriuationē vocata. Ydor
eni gręci aquā dicūt. Situla ꝙ ſitiētib⁹ apta ſit ad bibēdū.
Qđ vas gręci cadū vocāt. Catinū vas fictile: quod melius
neutro genere dr̄ ꝗ̄ maſculino: ſic̄ ꝛ ſalinū dr̄ vas aptū ſali

Ayuntamiento de Madrid

bus.Oꝛca ē āphoꝛę ſpēs:cuius minoꝛe vocabulo vꝛceus:di
minutio vꝛceolꝰ ē.Cyphꝰ ī q̄ manꝰ lauamꝰ.Seriola ē oꝛca
rū oꝛdo directꝰ: vł vas fictile vini:apđ ſyriā ꝑmū excogita
tuꝫ:ſīc cilicíſes a cilitia nūcupatę vn̄ ꝑmū aduectę ſunt.Do
liū.ꝶ.Cupos ⁊ cupas:a capiēdo .i.accipiēdo aquas vł vinū
vocatas volūt:vn̄ ⁊ caupones.Utres ab vtero.Mulgariū
vas ī qđ mulgēt̄ pecoꝛa.Idē ⁊ mulcꝝ:ab eo ꝙ ī eo mulgea
tur lac.Labꝝ vocatū:eo ꝙ ī eo lauationē ſolitū ē fieri īfan
tuꝫ:cuiꝰ diminutiuū labellū.Idē ⁊ alueū:ꝙ in eo lauatōēꝫ
fieri ſolitū ſit.Pelues vocatę ꝙ pedes ibi lauent̄. Siphon
vas appellatū:ꝙ aq̄s ſufflādo fundat. Utunt̄.n hoc oꝛien
tales.Nā vbi ſenſerint domum ardere currunt cum ſipho
nibus plenis aq̄s:⁊ extinguunt incendia:ſed ⁊ cum eis aras
expꝛeſſis ad ſuperioꝛa aquis emundant.

❡ De vaſis olearijs. Cap. VII.

AMicadiū vas oleariis.Scoꝛtia vas oleariū di
ctū eo ꝙ ſit ex coꝛio.Alabaſtꝝ vas vnguētariū:
a lapide ſui genīs cognoiatū quē alabaſtritē vo
cāt:q īcoꝛꝛupta vnguēta ꝯſeruat.Pixides vaſcu
la vnguētaria ex buxo facta.Nā qđ nos buxuꝫ:gręci pixuꝫ
vocāt.Lenticula modicuꝫ vas ęneuꝫ vel argēteuꝫ:quadrā
gulum in latere apertuꝫ:qđ ⁊ lecbituꝫ.Eſt enī vas olei quo
reges ⁊ ſacerdotes vngebantur:a liniēdo dictum.

❡ De vaſis coquinarijs. Cap. VIII.

OMnia vaſa coquēdi cā parata cocula dn̄r.
Plautꝰ: ęneis loculł mibi excocta ē oīs mia.
Olla dcā ꝓ eo ꝙ eblłuat ī ea aq̄ igne ſbiecto:
vt altiꝰ vapoꝛ emittat̄. Un̄ ⁊ bulla dr̄ q̄ ī aq̄
vēti itꝰ ſpū ſuſtētat̄.Patella q̄ſi patła.Olla
ē.n.oꝛis patētibꝰ.Cacabus ⁊ cucuma a ſono feruoꝛis cogno
minant̄.Hęc ī gręcis ⁊ latinis cōia noīa hn̄t.Sꝫ vtꝝ latini
a gręcis:an gręci a latinis hęc vocabła mutuaſſent īcertū ē.
Lebetes eneę ſūt gręco ſmōe vocatę: ſūt.n.ollę minoꝛes ī
vſū coquēdi patę.Sartago a ſtrepitu ſoni vocata qn̄ ī ea ar
det oleū.Tripedes appellatę ꝙ tribꝰ pedibꝰ ꝯſtēt:has gręci tripodas vocant.Mola a rotūditate ſui vocata:vt mala
pomoꝝ:ſic ⁊ gręci.Cribꝝ dcm̄ ꝙ ibi currat frumtū q̄ſi cur
rifrugū.Rotabulū dcm̄ a pruēdo ſtercoꝛa ſiue ignē:panis
coquēdi grā.

❡ De vaſis repoſitorijs. Cap. IX.

GAçophylatiū arca ē vbi colligūt̄ ī tēplo ea q̄ ad
īdigētiā paupeꝝ mittūt̄.Cōpoſitū ē āt nomē de
līgua pſa ⁊ gręca.Gaça.n.līgua pſaꝝ theſaurus:
phylatiō gręce cuſtodia ītꝑ̄ptat̄.Arca dcā ꝙ ar
ceat viſū atq; ꝓhibeat.Hinc ⁊ arcinū: hic ⁊ arca
nū.i.ſecretū vn̄ cęteri arcent̄.Cibutū gręcū nomē ē:qđ nos
arcā dicimꝰ.Loculꝰ ad aliqd ponēdū ī terra factꝰ locꝰ ſeu
ad veſtes vł pecuniā cuſtodiēdā:vn̄ ⁊ ꝑ dimiutōēꝫ dr̄ Mo
çicia q̄ſi modicia:vn̄ ⁊ modicū ç.ꝓ d.ſicut ſolēt itali dicere
oçie ꝑ hodie.Scrinia.ꝶ.Saccꝰ a ſago dictꝰ ꝙ eo ꝯſuto effi
ciat̄ q̄ſi ſagꝰ.Marſupiū ſaccułs nūmoꝝ:quē gręci marſip
pa appellāt.Quędā.n.gręca noia ī latinū paululuꝫ īflectūt̄
ꝑꝑ romanū eloquꝫ.Sitarcię nautaꝝ ſt̄:ad eo ꝙ ſutę ſt̄. In
uolucꝝ dcm̄ ꝙ aliqd ī ſe teneat īuolutū.Fiſcus ſaccłs ē pu
blicꝰ:vn̄ ⁊ fiſcellę ⁊ fiſcinę dn̄r:hūc hn̄t exactoꝛes:⁊ ī eo mit
tūt debitū publicū qđ reddit̄ regibꝰ.Fiſcꝰ āt ꝑme poſitiōis
ē:deriuatiuū fiſcina:diminutiuū fiſcella.Cāiſtꝝ fiſſis cānis
ꝯtexit̄:vn̄ ⁊ nūcupatū:alij gręcū aſſerūt.Ciſtella a coſtis ex
cāna vł ligno qbꝰ ꝯtexit̄ noiata.Cophinꝰ ē ex virgultꝭ aptū
mundare ſtercoꝛa ⁊ terrā poꝛtare: de q̊ dic̄ pſalmiſta ꝓ iſrł.
Manꝰ eiꝰ ī cophio ſuierūt.Dictꝰ āt cophinꝰ q̄ſi couꝰ vł ca
uus.Coꝛbes dci qꝛ curuatis virgis ꝯtexūt̄.Spoꝛtula dimi
nutiuū a ſpoꝛta.Spoꝛta āt dcā qꝛ expoꝛtet aliqđ: vel qꝛ ex
ſparto fit.Spartꝰ v̊o ē frutex virgoſus ſine folijs:ab aſꝑita
te vocatus filis carici herbę:⁊ funes de eo ꝯficiuntur.

❡ De vaſis luminarium. Cap. X.

Colēdo ignē ⁊ ligna ātiq appellauerunt focū.Fos.n.
gręce latīe ignis ē:vn̄ ⁊ iuxta phiſophos q̊ſdā cūcta ꝓcreat̄.
Et reuera ſine caloꝛe nihil naſcit̄:adeo vt ꝺ ſeptētriōe dica
tur:ſterili non qcq̄ frigoꝛe gigni.Uarro āt focos ait dictos:
ꝙ foueant ignes.Nā ignis ipſa flāma ē:qcqd āt ignē fouet
focus vocat̄:ſeu ara ſit:ſiue qd aliud ī quo ignis fouet̄. Lu
cerna a lychno dcā ē:vn̄ ⁊ breuis ē lu:vt Perſius. Diſpoſitę
pinguē nebulā vomuere lucernę.Si.n.a luce diceret̄:n̄ ſta
ret vſus.Lychinꝰ āt q̄ſi lucinꝰ.Eſt.n.cicēdela lucernę Cā
delabꝝ a cādelis dcm̄ q̄ſi cādelafeꝝ ꝙ cādelā ferat.Cereꝰ
ꝑ deriuatiōēꝫ a cęra nomē hꝫ ex q̄ foꝛmat̄:de q̊ qdā. Hic ti
bi nocturnos ꝑ̄ſtabo cęreus ignes.Sbducta luce altera lux
tibi ſuꝫ.Cādela a cādēdo dr̄:eo ꝙ candēdo deleat̄.Lacūa
ria pēdētia ſūt luia:q̄ſi lucanaria.i.in aere lucētia. Funalia
ſūt q̄ ītra cęrā ſūt:dcā a funibꝰ quos an̄ vſuꝫ papyri cęra cir
cūdatos habuere maioꝛes:vn̄ ⁊ funera dn̄r.Funalia āt gręci ſcolaces dicūt ꝙ ſint ſcolię:ꝭ ē ītoꝛti.Hos romani funes
⁊ funalia noiabāt. Funalia cādelabꝛa apđ veteres extātes
ſtimulos hūerūt abuncos:qbus funicłi cęra vł huiuſcemōi
alimēto lumīs obliti figebāt̄.Idē itaq; ⁊ ſtimuli ꝑacuti fu
nalia dicebāt̄.Lāpas flāma ē ī vertice lucēs:dicta ꝙ lābē
tis motū oſ̄dere videat̄.Fax dcā ꝙ focos faciat:cuiꝰ dimi
nutiuū facula.Laterna dcā ꝙ lucē īterius habeat clauſaꝫ.
Fit.n.ex vitro recluſo ītus luīe:vt vēti flatꝰ adire nō poſſit:
⁊ ad ꝑ̄bēdū lumē facile vbiq; circūferat̄.Lucubꝝ vocatū
ꝙ luceat ī vmbꝛa.Eſt.n.modicꝰ ignis q ſolet ex tenui ſtup
pa cęraq; foꝛmari.Pyra ē q̄ in modū are ex lignis ꝯſtrui ſo
let vt ardeat.Pyro.n.ignis dr̄:ſꝫ pyra ē ipſa lignoꝝ ꝯgeries
cū nōdū ardet:rogus ē cū ardere cepit: buſtū v̊o iā exuſtus
vocat̄.Phaꝝ ē turris maxima quā gręci ac latini in cōe ex
ipſiꝰ rei vſu phaꝝ appellauerūt:eo ꝙ flāmaꝝ īdicio lōge vi
deat̄ a nauigātibꝰ ſic̄ ſupꝛa diximꝰ q̄lē ptolemeus iuxta ale
xādriā ꝯſtruxiſſe octingētis talētis tradit̄.Uſus eius ē no
cturno nauiū curſui ignes oſ̄dere ad ꝓnūcianda vada poꝛ
tuſq; ītroitꝰ:ne decepti tenebꝛis nauigātes in ſcopulos inci
dāt.Nā alexādria fallacibus vadis īſidioſos acceſſus hꝫ.
Hic igit̄ in poꝛticibus machinas ad ꝑ̄lucēdi miniſteriū fa
bꝛicatas pharos dicunt.Naꝫ phos lux ē:oꝛos viſio dicitur.
Unde ⁊ lucifer gręce phoſphoꝛus appellatur.

❡ De lecticis ⁊ ſellis. Cap XI.

LEcticę a lectis herbis vocatę. Stratus a ſternē
do dictus:q̄ſi ſtoꝛiatus. In his ſoł antiq ad doꝛ
miēdū accubabāt:nōdū laneis ſtramētis reptis.
Stoꝛia ꝙ ſit terra ſtrata.Cama ē breuis ⁊ circa
terrā.Gręci.n.cami breue dicūt. Cubile ē cubādi locꝰ.Gra
batū gręcū ē.Baionula ē lectus q ī itinere baiulat̄:a baiulā
do.i.depoꝛtādo. Puluinar lectus diuitū ē ide ⁊ puluillus.
Spingę ſūt lecticę in qbꝰ ſūt ſpingatę effigies:quos nos gri
ſos dicimus.Punicani lecti parui ⁊ humiles ꝑmū a cartha
gine aduecti:⁊ inde nominati.Lecticę ſiue plutei lecti : de
qbus ſatilius rufus de vita ſua pꝛima inqt cōtra cōſuetudi
neꝫ impatoꝝ ipſe ꝓ lectis lecticis vtebat̄.Spōda aūt exte
rioꝛ pars lecti:pluteus interioꝛ.Geniales lecti ꝓpꝛie ſunt q
ſternunt̄ puellis nubentibus:dicti a generādis liberis. Cu
nabula ſūt lectuli in quibus infantes iacere cōſueuerūt : di
cta ꝙ partui adhibeāt̄:quaſi cinabula.Nā cine ē gręce eni
ti.Pheretꝝ dicit̄ eo ꝙ in eo moꝛtui deferant̄:⁊ ē gręcū no
mē.Nā pheretron dr̄ apo tu phereſin.i.a ferēdo:nā latine
capulus dicit̄ ꝙ ſuꝑ capita hominū ferat̄ : ſic Plautus ait.
Capularis ſenex.i.vicinius caplo.Scamna ſūt quę altioꝛi
bus lectis apponūt̄:dicta a ſcādēdo.i.aſcēdēdo. Hinc ⁊ ſca
belli:q lectis paruis vł ſellł ob aſcēſū apponūt̄.Scabellum
aūt ⁊ ſuppedaneū dicit̄.Nā qđ dicūt gręci ippodion: dixe
rūt latini ſcabellū:⁊ alij dixerunt ſuppedaneuꝫ:ꝙ ſub pedi
bus ſit.Scāſilia gradus ſūt vbi honoꝛati in ſedibus herēt
Sedes dictę:qm̄ apud veteres romāos nō erat vſus accū
bendi:vnde ⁊ conſedere dicebantur. Poſtea vt Uarro ait

de vita ppl'i romani: viri diſcūbere ceperūt: mulieres ſede
re: q̄ turpis viſus ē ī muliere accubit⁹. Sedes ſingl'ari nūe
ro ꝓpe regni ē: qđ grece thron⁹ dr̄. Itē thronū greci dicūt:
nos ſoliū. Subſellia vo ceteroꝝ cathedre doctoꝝ. Soliū ī
q̄ reges ſedēt pp tutellā corpis ſui: ſꝫ quoſdam a ſoliditate
dictū q̄ſi ſolidū: ſꝫ alios p antiſticō q̄ſi ſediū a ſedēdo. Un̄
ꝛ ſella q̄ſi ſedda dicta ē ꝛ ſubſellia q̄ſi ſōſedia. Selle curu
les erāt ī qb⁹ magiſtrat⁹ ſedētes iura reddebāt. Dc̄e aūt cu
rules: q̄ apđ veteres ptores ꝛ cōſules pp itineris lōgingta
tē curru foꝝ ꝓuehebant̄: ſelle āt q̄ poſt eos vehebant̄ qb⁹
ſedētes dicere iura ſedebāt: a curru curules ſelle ſunt noīa
te. Tripodes ſcabelli ſunt: habentes tres pedes: ſed ꝛ cāde
labra tripoda ſunt: q̄ ſimiliter tres habent pedes.

¶ De vehiculis. Cap. XII.

Carrū a cardie rotaꝝ dictū. Un̄ ꝛ currus dicti ꝙ
rotas hr̄e vident̄. Rota aūt dc̄a ꝙ ruat: ꝛ rotun
dū a rota vocatū. Reda gen⁹ vehiculi q̄ttuor: ro
taꝝ: has antiq̄ retas dicebant: pp ꝙ haberēt ro
tas. Carpētū pōpaticū vehiculi gen⁹ ē: q̄ſi carrū
pōpaticū. Plauſtrū vehiculū duaꝝ rotaꝝ qb⁹ onera defe
runt̄. Et dictū plauſtrū: q̄ voluitur: q̄ſi diceret: pilaſtrū. Ca
racutiū vehiculū altiſſimaꝝ rotaꝝ q̄ſi carrū acutū. Capſ⁹
carruca vndiq̄ꝫ ꝯtexta: q̄ſi capſa. Pilētū vl' ptoriū ꝯtextuꝫ
q̄ttuor rotaꝝ vehiculū: qb⁹ matrone olim vtebant̄. Uirgi
li⁹: Pilētis matres mollib⁹: Horati⁹: Plures calones atq̄ꝫ
caballi paſcēdi ducēda ptoria. Erāt āt antea pilēta veneti
coloris nō vt nūc ſūt roſſati: qb⁹ niſi caſte matrone vti nō
poterāt ſic̄ nec vittis. Baſterna vehiculū itieris: q̄ſi vaſter
na mollibus ſtramētis cōpoſita: a duob⁹ aīalib⁹ deportat̄.

¶ De reliquis que in vſu habentur. Cap. XIII.

Baculus a bacho reptore vitis fert̄ iuētus: ī
quo hoīes moti vino inniterent̄: ſic̄ aūt a ba
cho bacul⁹: ita a bacl'o bacill⁹ p diminutōeꝫ
Fuſtes dicti ꝙ pfixi ī terrā ſtēt: quos palos
ruſtici vocāt: qb⁹ iuuenes p criminib⁹ feriū
tur. Uectes dicti ꝙ māib⁹ vectent̄: vn̄ ho
ſtia ſaxaq̄ꝫ euellūt̄. Forfices ſꝫ etymologiā
ſi a filo dicūt̄. f ponit̄ vt forfices q̄ ſūt ſartoꝝ. Si a pilo. p.
vt forpices q̄ ſūt tonſoꝝ. Si ab accipiēdo. c. vt forcipes: eo
ꝙ formū capiāt q̄ ſūt fabroꝝ. Formū. n. dixerūt antiq̄ cali
dū: vn̄ ꝛ formoſus. Nouacula ferrū ſubtile ſatiſq̄ꝫ acutum.
Dc̄a āt nouacula eo ꝙ inouet faciē. Pecten dict⁹ eo ꝙ pe
xos capillos faciat atq̄ꝫ cōpoſitos. Calamiſtrū eſt acus q̄ ca
lefacta ꝛ adhibita calefacit ꝛ itorq̄t capillos. Un̄ ꝛ calami
ſtrati appellāt̄: q̄ comā torq̄nt. Clauis dc̄a ꝙ claudat ꝛ ape
riat. Catenatuꝫ ꝙ capiēdo teneat. Horologiū: ꝙ ibi horas
legam⁹. i. colligamus. Eſt. n. in ſolarijs poſitū: vbi a clauo
p lineas currit vmbra: vt quācūq̄ꝫ diei horam oſtendat.

¶ De inſtrumentis ruſticis. Cap. XIIII.

Vomer ē dict⁹ ꝙ vi humū eruat: ſeu ab euomen
do terrā: de quo Lucreti⁹: Uncus aratri: ferre⁹
occulto decreſcit vomer ī aruis ſūpſitq̄ꝫ p detri
mēta fulgorē. Aratrū ab arādo terrā vocatū: q̄
ſi araterium. Buris ē curuamētū aratri: dictū q̄ſi
βουσουρα qđ ſit ī ſil'itudine caude bouis. Dentale ē ara
tri ps pma ī q̄ vomer iducit̄: q̄ſi dens. Cultelli a cultura di
cti: eo ꝙ ex ipſis putatōe veteres ī arbore vtebant̄ ꝛ vite p
uſq̄ꝫ falces eēnt repte. Falx ē q̄ arbores putāt̄ ꝛ vites. Dc̄a
āt falx ꝙ hac pmū milites herbā filicē ſolebant abſcidere:
vnde ē illđ: Pax me certa ducis placidos curuauit ī vſus.
Agricole nūc ſuꝫ: militis an̄ fui. Falcaſtrū a ſil'itudīe falcis
vocatū. Eſt āt ferramētū curuū cū manubrio lōgo ad dēſi
tatē vepriū ſuccidēdā. Hi ꝛ runcones dicti: qb⁹ vepres ſecā
tur: a rūcādo dcti. Serrula ē ptenuis lamina ferri dētium
mōdacitate reſecās arbores ſeu ramos. Raſtra quoq̄ꝫ aut
a radēdo terrā: aut a raritate dētiū dc̄a. Ligones ꝙ terraꝫ
leuēt: q̄ſi leuones. Scudicia dicta eo ꝙ circa caudicē terrā
aperiat. Et q̄uis ei⁹ vſus ī reliq̄s opib⁹ habeat̄: nomē tn̄ ex
caudice retinet. Hāc alij gnāl'r foſſoriū vocāt: ꝙ foueaꝫ fa
ciat: q̄ſi foueſſoriū. Sarculuꝫ ferrū foſſoꝝ ē: hn̄s duos den
tes a ſarriēdo. i. fodiendo dictū. Sunt aūt vel ſimplices vl'
bicornes. Paſtinatū vocāt agricole ferramētū bifurcū: quo
ſemina ſpargūt̄. Un̄ ēt repaſtinari dicte ſūt vinee veteres:
q̄ refodiunt̄. Cylindrus lapis ē teres ī modū colūne q̄ a vo
lubilitate nomē accepit. De quo Uirgilius. Area tn̄ pmū i
gēti equāda cylindro: ꝛ vertēda manu. Tribula genus ve
hiculi vn̄ terunt̄ frumēta: ꝛ ob ħ ita vocat̄. Pala q̄ vētila
brū vulgo dr̄ a ventilādis paleis noīata. Furcille dc̄e eo ꝙ
his frumēta cillent̄. i. mouent̄. Un̄ ꝛ oſcilla dc̄a ab eo ꝙ cil
leant̄: ħ ē moueant̄ ora. Nā cillere ē mouere. Teſſere ſunt
qb⁹ frumētoꝝ nūerus deſignat̄. Trapetuꝫ mola oliuaria.
Prelū trabes quo vua calcata pmit̄ a pmēdo vocatū: q̄ſi
pſſoriū. Lacus prelū quo pmit̄ oleū quo liquatus ꝓfluat:
ꝛ quo ab vuis vl' oliuis torq̄ndo oleū vinūq̄ꝫ exigit̄. Ueren
nes a vehere. i. portare noīare. Qualus corbes colaq̄ꝫ ploꝝ
p quē muſtuꝫ fluit: a colādo dictus. Fiſclum quaſi fiſculuꝫ
a colando oleum dictum vel quaſi fiſcella olei.

¶ De inſtrumentis hortoꝝ. Cap. XV.

Rota dicta ꝙ q̄ſi ruat. Eſt. n. machina de q̄ a
flumine aq̄ extrahit̄. Lucretius: In fluuio
verſare rotas atq̄ꝫ auſtra videmus. Auſtra
aūt. i. rota: ab hauriēdo aq̄s dicta. Hyrgill⁹
dictus ꝙ ī gyro vertat̄. Eſt. n. lignū in tranſ
uerſa pertica mobile ex quo funis cū ſitula
vel vtre in puteū dimittit̄: hauriēde aque
cā. Telonē hortulani vocāt lignū longū quo hauriūt aq̄s.
Et dictus telon a longitudine. Telon. n. dicitur iuxta gre
cos quicq̄d longuꝫ eſt. Unde ꝛ muſtela vocata quaſi mus
lōgus. Hoc īſtrumētū hiſpani ciconiā vocāt: pp ꝙ imitet̄
eiuſdē noīs auem: leuātis ac deponētis roſtrū duꝫ clangit.
Lupus q̄ ꝛ canicl'a ferre⁹ arpax: q̄ ſi q̄d ī puteū decidit: ra
pit ꝛ extrahit: vnde ꝛ nomen accepit. Arpax autem dictus:
q̄ arripit. Arpe enim grece rapere eſt.

¶ De inſtrumentis equorum. Cap. XVI.

Phalere ornamēta equoꝝ ſūt: ꝛ ē grecus ſermo.
Frena dc̄a ꝙ equos fremere cogāt: vl' ꝙ hec eq̄
frendāt. i. ipmāt dentib⁹ ꝛ obmordeāt. Un̄ ꝛ
nefrēdes dicti adhuc lactētes porculi: ꝙ nōduꝫ
aliq̄d frendāt. i. cōminuāt dentib⁹. Hinc ꝛ faba
freſa q̄ molita ē. Lupati ſūt freni aſperrimi. Dicti āt lupati
a lupinis dētib⁹ q̄ ineq̄les ſūt: vn̄ ēt coꝝ morſus vehemēter
obeſt. Chamus gen⁹ aſperi freni: quo caballi ſupbi coerce
ri ſolēt: dictus a curuitate. Chamos. n. greci curuū dicunt.
Habene ab habēdo dc̄e. ꝙ his equos hēam⁹: ħ ē teneam⁹
vn̄ ꝛ eq̄ habiles dicti. Hec ꝛ retiacl'a: a retinēdo lora. Capi
ſtrū a capite iumētoꝝ dictū. Sella a ſedēdo: q̄ſi ſedda. An
tella q̄ſi anteſella: ſic̄ ꝛ poſtella q̄ſi poſtſella. Cingulū hoīum
generis neutri ē: nā aīaliū genere femīnio dicimus has cin
gl'as. Sagma q̄ corrupte vulgo ſalma dr̄: a ſtratu ſagoꝝ vo
cat̄: vn̄ ꝛ caballus ſagmari⁹: mula ſagmaria. Capulū: funis
a capiēdo: ꝙ eo idomita iumēta ꝯphēdant̄. Calcaria dicta
q̄ ī calce hoīs ligant̄. i. in pedis poſteriore pte ad ſtimulan
dos equos: qbus aut pugnādū ē: aut currēdū pp pigriciam
aīaliū aut timorē. Naꝫ ex tiore ſtimuli nūcupati: lꝫ ſint ꝛ li
bidinis ſtimuli. Strigiles nūcupati: a tergēdo: ꝙ his eq̄ ter
gant̄. Character ē ferrū coloratū: quo note pecudib⁹ inurū
tur. Character āt grece latīe forma dr̄. Cauteriū dictuꝫ q̄ſi
cauturiū: ꝙ vrat ꝛ ꝓuida ſit in eū ſeueraq̄ꝫ cautio: vt dū vi
det̄ cuius ſit: auaricia refrenet̄. Qđ iterdū ꝓ ſigno: iterdū
pro cura adhibet̄: vt vis morbi ignis ardore ſiccetur.

¶ Finit liber etymologiarum
Iſidori hiſpalenſis epiſcopi.

Ayuntamiento de Madrid

Registrum in libros ętymologiarū ſancti Iſidori hiſpalenſis epiſcopi. Et primo capitula libri primi.

2 De diſciplina ⁊ arte Cap.1.
2 De ſepté libalibꝰ diſciplinis ca.2.
2 De litteris communibus cap.3.
3 De grammatica cap.4.
3 De partibus orationis cap.5.
3 De nomine cap.6.
3 De pronomine cap.7.
4 De verbo cap.8.
4 De aduerbio cap.9.
4 De participio cap.10.
4 De coniunctione cap.11.
4 De prępoſitione cap.12.
4 De interiectione cap.13.
4 De voce cap.14.
4 De ſyllaba cap.15.
4 De pedibus cap.16.
4 De accentibus cap.17.
4 De figuris accentuum cap.18.
5 De poſitura cap.19.
5 De notis ſententiarum cap.20.
5 De notis vulgaribus cap.21.
5 De notis iuridicis cap.22.
5 De notis militaribus cap.23.
5 De notis litterarum cap.24.
5 De notis digitorum cap.25.
5 De orthographia cap.26.
6 De analogia cap.27.
6 De ętymologia cap.28.
6 De gloſis cap.29.
6 De differentijs cap.30.
6 De barbariſmo cap.31.
6 De ſoloeciſmo cap.32.
6 De cęteris vitijs cap.33.
6 De metaplaſmis cap.34.
6 De ſchematibus cap.35.
6 De tropis cap.36.
7 De proſa cap.37.
7 De metris cap.38.
8 De fabula cap. 9.
8 De vocabulo hiſtorię cap.40.
8 De p̄mis auctoribꝰ hiſtōiaꝝ c.41.
8 De vtilitate hiſtorię cap.42.
8 De generibus hiſtorię cap.43.

Capitula libri ſecundi

8 De rhetorica ⁊ eius noīe Cap.1.
8 De iuētoribꝰ rhetoricę artis ca.2.
8 De nomine oratoris ⁊ partibus rhetoricę cap.3.
8 De tribꝰ generibꝰ cauſaꝝ cap.4.
8 De gemino ſtatu cauſaꝝ cap.5.
8 De tripartita ꝯtrouerſia cap.6.
8 De q̄ttuor ꝑtibus orōnis cap.7.
8 De qnqꝫ modis cauſaꝝ cap.8.
7 De ſyllogiſmis cap.9.
7 De lege cap.10.
7 De ſententia cap.11.
7 De cataſceua ⁊ anaſceua cap.12.
7 De proſopopęia cap.13.
7 De ethopęia cap.14.
7 De generibus queſtionū cap.15.
7 De elocutione cap.16.
7 De trimodo genere dicēdi cap.17.
7 De colo cōmate ⁊ ꝑiodis cap.18.
7 De vitijs litterarum ⁊ verborum ⁊ ſententiaꝝ cauēdis cap.19.
7 De iuncturis verboꝝ. cap.20.
7 De figuris v̄boꝝ ⁊ ſniaꝝ cap.21.
8 De dialectica cap.22.
8 De differentia dialecticę ⁊ rhetoricę artis cap.23.
8 De diffinitione ph̄ię cap.24.
8 Quid ſit philoſophia cap.25.
8 De iſagogis porphirij cap.26.
9 De cathegorijs ariſtotel. ca.27.
9 De ꝑihermenijs ariſtotel' ca.28.
9 De ſyllogiſmis dialecticis ca.29.
9 De diuiſiōe diffinitionū ex marij Victorini libro abbreuiata cap.30.
10 De topicis cap.31.
10 De oppoſitis cap.32.

Capitula libri tertij

10 De vocabulo arithmeticę diſciplinę Cap.1.
10 De auctoribus eius cap.2.
10 Quid ſit nūerꝰ ⁊ vn̄ dicat̄ cap.3.
10 Quid pręſtent numeri cap.4.
10 De prima diuiſione parium ⁊ imparium cap.5.
11 De ſc̄da diuiſiōe totiꝰ nūeri ca.6.
11 De 3ª diuiſiōe totiꝰ nūeri cap.7.
11 De differentia arithmeticę geometrię ⁊ muſicę cap.8.
11 Qꝛ nūeri īfiniti exiſtūt cap.9.
11 Quid ſit geometria: ⁊ de inuētoribus ⁊ vocabulo eius cap.10.
11 De quadripartita diuiſione geometrię cap.11.
11 De figuris geometrię cap.12.
11 De numeris ſm̄ geometriam quęrendis cap.13.
11 De muſica ⁊ eius noīe cap.14.
11 De inuentoribus eius cap.15.
12 Quid poſſit muſica cap.16.
12 De tribus partibꝰ muſicę cap.17.
12 De triformi muſicę diuiſione cap.18.
12 De prima diuiſione muſicę quę armonica dicitur cap.19.
12 De ſecunda diuiſione quę organica dicitur cap.20.
12 De tertia diuiſione quę rithmica nuncupatur cap.21.
12 De muſicis numeris cap.22.
12 De aſtronomia cap.23.
12 De inuentoribus eius cap.24.
12 De ſcriptoribꝰ aſtronomię ca.25.
12 De differentia aſtromię ⁊ aſtrologię cap.26.
12 De aſtronomię ratiōe cap.27.
12 De mundo ⁊ eius noīe cap.28.
12 De forma mundi cap.29.
12 De celo ⁊ eius nomine cap.30.
12 De ſitu ſphęrę cęleſtis cap.31.
12 De motu eiuſdem cap.32.
13 De curſu eiuſdem ſphęrę cap.33.
13 De celeritate cęli cap.34.
13 De axe cęli cap.35.
13 De cęleſtibus polis cap.36.
13 De cardinibus cęli cap.37.
13 De conuexis cęli cap.38.
13 De ianuis cęli cap.39.
13 De gemina cęli facię cap.40.
13 De quattuor partibꝰ cęli cap.41.
13 De hemiſphęrijs cap.42.
13 De quinqꝫ circulis cęli cap.43.
13 De zodiaco circulo cap.44.
13 De candido circulo cap.45.
13 De magnitudine ſolis cap.46.
13 De magnitudine lunę cap.47.
13 De natura ſolis cap.48.
13 De curſu ſolis cap.49.
13 De defectu ſolis cap.50.
13 De itinere ſolis cap.51.
13 De lumine lunę cap.52.
13 De formis lunę cap.53.
13 De interlunio lunę cap.54.
13 De curſu lunę cap.55.
13 De vicinitate lunę ad terras cap.56.
13 De eclipſi ſolis cap.57.
13 De eclipſi lunę. cap.58.
13 De differentia ſtellarum ſiderum ⁊ aſtrorum cap.59.
13 De lumine ſtellarum. cap.60.
13 De ſitu ſtellarum cap.61.
13 De curſu ſtellarum. cap.62.
13 De vario curſu ſtellaꝝ cap.63.
13 De interuallis ſtellaꝝ cap.64.
13 De numero circulari ſtellarum cap.65.
13 De ſtellis planetis cap.66.
13 De pręcedentia ⁊ antegradatione ſtellarum cap.67.
13 De remotione vel retrogradatione ſtellarum cap.68.
13 De ſtatu ſtellarum cap.69.
13 De noībꝰ ſtellarū qbus ex cauſis noīa acceperunt. cap.70.

Capitula libri quarti

14 De medicina Cap.1.
14 De nomine eius cap.2.
14 De inuentoribus eius cap.3.
14 De tribus hereſibus medicorum cap.4.
14 De quattuor humoribus corporum cap.5.
14 De acutis morbis cap.6.
14 De chronicis morbis cap.7.
15 De morbis qui in ſuperficie cutis videntur cap.8.
15 De remedijs ⁊ medicaminibus cap.9.
15 De libris medicinalibꝰ cap.10.
15 De iſtrumētis medicoꝝ cap.11.
15 De odoribꝰ ⁊ vnguētis cap.12.
15 De initio medicinę cap.13.

Capitula libri quinti.

Ayuntamiento de Madrid

16 De auctoribus legum Cap.i.
16 De legibus diuinis et hu/manis cap.2.
16 Quid differunt inter ſe ius leges et mores cap.3.
16 Quid ſit ius naturale cap.4.
16 Quid ſit ius ciuile cap.5.
16 Quid ſit ius gentium cap.6.
16 Quid ſit ius militare cap.7.
16 Quid ſit ius publicum cap.8.
16 Quid ſit ius quiritum cap.9.
16 Quid lex cap.10.
16 Quid ſcita plebium cap.11.
16 Quid ſenatus conſultũ cap.12.
16 Quid ꝯſtitutio et edictũ cap.13.
16 Quid reſpõſa prudentiũ cap.14.
16 De legibus conſularibus et tribunitijs cap.15.
16 De lege ſatyra cap.16.
16 De legibus rhodijs cap.17.
16 De priuilegijs cap.18.
16 Quid poſſit lex cap.19.
16 Quare lex facta ſit cap.20.
16 Qualis debeat fieri lex cap.21.
16 De cauſis cap.22.
16 De teſtibus cap.23.
16 De inſtrumẽtis legalib' cap.24.
16 De rebus cap.25.
17 De criminib' i lege ꝯſtitut' ca.26.
17 De pęnis i legib' ꝯſtitutis cap.27.
17 De chronicę vocabulo cap.28.
17 De momentis et horis cap.29.
17 De diebus cap.30.
18 De nocte cap.31.
18 De hebdomada cap.32.
18 De menſibus cap.33.
18 De ſolſticijs et ęquinoctijs cap.34.
18 De temporibus anni cap.35.
18 De annis cap.36.
18 De olympiadibus et lu/ſtris et iubileis cap.37.
18 De ſęculis et ętatibus cap.38.
18 Do diſcretione tempoꝝ cap. 39.

¶ Capitula libri ſexti

19 De veteri et nouo teſtamẽto Cap.i.
19 De ſcriptoribus et vocabulis ſan/ctorum librorum cap.2.
20 De bibliothecis cap.3.
20 De interpretibus cap.4.
20 De eo qui primum romam libros aduexit cap.5.
20 Qui apud nos bibliothecas inſtituerunt cap.6.
20 Qui multa ſcripſerunt cap.7.
20 De generibus opuſculoꝝ cap.8.
20 De ceris cap.9.
20 De chartis cap.10.
20 De pergamenis cap.11.
20 De libris conficiendis cap.12.
21 De librorum vocabulis cap.13.
21 De librarijs et eorum inſtrumentis cap.14.
21 De canonib' euangelioꝝ cap.15.
21 De canonibus ꝯcilioꝝ cap.16.
21 De cyclo paſcali cap.17.
22 De religs feſtiuitatibus cap.18.
22 De officijs cap.19.

¶ Capitula libri ſeptimi

23 De deo Cap.i.
24 De filio dei cap.2.
24 De ſpiritu ſancto cap.3.
25 De eadem trinitate cap.4.
25 De angelis cap.5.
25 De hominibus qui quodaꝫ pręſagio nomẽ acceperunt cap.6.
26 De patriarchis cap.7.
26 De prophetis cap.8.
27 De apoſtolis cap.9.
27 De reliquis in euangelio nominibus cap.10.
27 De martyribus cap.11.
27 De clericis cap.12.
27 De monachis cap.13.
27 De cęteris fideliũ nominib' cap.14.

¶ Capitula libri octaui

28 De eccleſia et ſynagoga Cap.i.
28 De religione et fide cap.2.
28 De hereſi et ſciſmate cap.3.
28 De hereſibus iudęorum cap.4.
28 De hereſibus xpianoꝝ cap.5.
29 De philoſophis gentium cap.6.
29 De poetis cap.7.
29 De ſibyllis cap.8.
29 De magis cap.9.
30 De paganis cap.10.
30 De dijs gentium cap.11.

¶ Capitula libri noni

31 De linguis gentium Cap.i.
32 De gentiũ vocabulis cap.2.
33 De regnis et militię vo/cabulis cap.3.
34 De ciuibus cap.4.
34 De affinitatib' et gradib' cap.5.
36 De agnatis et cognatis cap.6.
36 De coniugijs cap.7.

¶ Capitula libri decimi

36 Liber decim' tractat de qbuſdã vocabul' p alphabetũ diſtinctis.

¶ Capitula libri vndecimi

40 De hoĩe et partibus eius Cap.i.
42 De ętatibus hominis cap.2.
42 De portentis cap.3.
43 De tranſformatis cap.4.

¶ Capitula libri duodecimi

43 De pecoribus et iumẽtis Cap.i.
44 De beſtijs cap.2.
44 De minutis aĩantibus cap.3.
44 De ſerpentibus cap.4.
45 De vermibus cap.5.
45 De piſcibus cap.6.
46 De auibus cap.7.
47 De minutis volatilibus cap.8.

¶ Capitula libri tertijdecimi

48 De mundo Cap.i.
48 De atomis cap.2.
48 De elementis cap.3.
48 De cęlo cap.4.
48 De partibus cęli cap.5.
48 De circulis cęli cap.6.
48 De aere et nube cap.7.
48 De tonitruo cap.8.
48 De fulminibus cap.9.
49 De arcu et nubium effe/ctibus cap.10.
49 De ventis cap.11.
49 De aquis cap.12.
49 De diuerſitate aquaꝝ. cap.13.
49 De maris nomine cap.14.
49 De oceano cap.15.
49 De mediterraneo mari cap.16.
50 De finibus maris cap.17.
50 De ęſtibus et fretis cap.18.
50 De lacis et ſtagnis cap.19.
50 De abyſſo cap.20.
50 De fluminibus cap.21.
50 De diluuijs cap.22.

¶ Capitula libri quartidecimi

50 De terra cap.i.
50 De orbe cap.2.
51 De aſia et partibus eius cap.3.
52 De europa cap.4.
52 De libya cap.5.
53 De inſulis cap.6.
53 De promontorijs cap.7.
54 De montibus cęteriſq terrę vocabulis cap.8.
54 De inferioribus terrę cap.9.

¶ Capitula libri quintidecimi

54 De ciuitatibus Cap.i.
55 De ędificijs publicis cap.2.
56 De habitaculis cap.3.
56 De ędificijs ſacris cap.4.
56 De repoſitorijs cap.5.
56 De operarijs cap.6.
56 De aditibus cap.7.
57 De partibus ędificiorum cap.8.
57 De munitionibus cap.9.
57 De tentorijs cap.10.
57 De ſepulchris cap.11.
57 De ędificijs ruſticis cap.12.
57 De agris cap.13.
57 De finibus agrorum cap.14.
57 De menſuris agrorum cap.15.
57 De itineribus cap.16.

¶ Capitula libri ſextidecimi

58 De pulnerib' et glebis terrę Cap.i

Ayuntamiento de Madrid

58 De glebis et aqua cap.2.
58 De lapidibus vulgaribus cap.3.
58 De lapidibus insignioribus cap.4.
59 De marmoribus cap.5.
59 De gemmis cap.6.
59 De viridioribus gemmis cap.7.
59 De rubris gemmis cap.8.
58 De purpureis cap.9.
59 De candidis cap.10.
59 De nigris cap.11.
59 De varijs cap.12.
60 De cryſtallis cap.13.
60 De aureis cap.14.
60 De vitro cap.15.
60 De metallis cap.16.
60 De auro cap.17.
61 De argento cap.18.
61 De ęre cap.19.
61 De ferro cap.20.
61 De plumbo cap.21.
61 De ſtanno cap.22.
61 De electro cap.23.
61 De ponderibus cap.24.
61 De menſuris cap.25.
62 De ſignis cap.26.

Capitula libri decimiſeptimi.

62 De auctoribus rerum ruſticarum Cap.1.
62 De cultura agrorum cap.2.
62 De frumentis cap.3.
62 De leguminibus cap.4.
63 De vitibus cap.5.
63 De arboribus cap.6.
63 De proprijs nominibus arborum cap.7.
64 De arboribus aromaticis cap.8.
65 De herbis aromaticis ſiue communibus cap.9.
66 De oleribus cap.10.
66 De odoratis oleribus cap.11.

Capitula libri decimioctaui

66 De bellis Cap.1.
67 De triumphis cap.2.
67 De ſignis cap.3.
67 De buccinis cap.4.
67 De armis cap.5.
67 De gladijs cap.6.
67 De aſtis cap.7.
67 De ſagittis cap.8.
67 De pharetris cap.9.
67 De fundis cap.10.
67 De ariete cap.11.
67 De clypeis cap.12.
68 De loricis cap.13.
68 De galeis cap.14.
68 De foro cap.15.
68 De ſpectaculis cap.16.
68 De ludo gymnico cap.17.
68 De generibus gymnicorum cap.18.
68 De ſaltu cap.19.
68 De curſu cap.20.
68 De iactu cap.21.
68 De virtute cap.22.
68 De luctatione cap.23.
68 De palęſtra cap.24.
68 De agone cap.25.
68 De generibus agonum cap. 26.
68 De ludis circenſibus cap.27.
68 De circo cap.28.
68 De ornamentis cap.29.
68 De metis cap.30.
68 De obeliſco cap.31.
68 De carceribus cap.32.
68 De aurigis cap.33.
68 De quadrigis cap.34.
68 De curru cap.35.
68 De equis quibus currunt cap.36.
68 De ſeptem ſpacijs cap.37.
68 De equitibus cap.38.
68 De deſultoribus cap.39.
68 De peditibus cap.40.
68 De coloribus equorum cap.41.
68 De theatro cap.42.
69 De ſcęna cap.43.
69 De orciſtra cap.44.
69 De tragędijs cap.45.
69 De comędis cap.46.
69 De themelicis cap.47.
69 De hiſtrionibus cap.48.
69 De mimis cap.49.
69 De ſaltatoribus cap.50.
69 Quid pro patrono agat cap.51.
69 De amphitheatro cap.52.
69 De ludo equeſtri cap.53.
69 De retiarijs cap.54.
69 De ſecutoribus cap.55.
69 De laqueatoribus cap.56.
69 De velitibus cap.57.
69 De ferali certamine cap.58.
69 De horum execratione ludorum cap.59.
69 De alea cap.60.
69 De pirgis cap.61.
69 De calculis cap.62.
69 De teſſeris cap.63.
69 De figuris aleę cap.64.
69 De vocabulis teſſerarum cap.65.
69 De iactibus teſſerarum cap.66.
69 De calculorum motu cap.67.
69 De interdictione aleę cap.68.
69 De pila cap.69.

Capitula libri deciminoni

69 De nauibus Cap.1.
69 De partibus nauium et armamentis cap.2.
69 De velis cap.3.
70 De funibus cap.4.
70 De retibus cap.5.
70 De fabricis ſiue fornacibus cap.6.
70 De inſtrumentis fabrorum cap.7.
70 De fabricis parietum cap.8.
70 De diſpoſitione cap.9.
70 De conſtructione cap.10.
70 De venuſtate cap.11.
70 De laquearijs cap.12.
70 De cruſtis cap.13.
70 De lithoſtratis cap.14.
70 De plaſtis cap.15.
70 De pictura cap.16.
70 De coloribus cap.17.
71 De inſtrumentis edificiorum cap.18.
71 De lignarijs cap.19.
71 De inuentione lanificij cap.20.
71 De veſte ſacerdotali cap.21.
71 De nominibus veſtium ceterarum cap.22.
71 De veſtibus quarundam gentium cap.23.
72 De pallijs virorum cap.24.
72 De pallijs fęminarum cap.25.
72 De ſtratu et reliquis veſtibus quę in vſu habentur cap.26.
72 De lanis cap.27.
72 De coloribus veſtium cap.28.
72 De inſtrumentis veſtium cap.29.
72 De ornamentis cap.30.
73 De anulis cap.31.
73 De cingulis cap.32.
73 De calciamentis cap.33.

Capitula libri viceſimi et vltimi.

73 De menſis Cap.1.
73 De eſcis cap.2.
73 De potu cap.3.
74 De vaſis eſcarijs cap.4.
74 De vaſis potatorijs cap.5.
74 De vaſis vinarijs et aquarijs cap.6.
74 De vaſis olearijs cap.7.
74 De vaſis coquinarijs cap.8.
74 De vaſis repoſitorijs cap.9.
74 De vaſis luminarium cap.10.
74 De lecticis et ſellis cap.11.
75 De vehiculis cap.12.
75 De reliquis quę in vſu habentur cap.13.
75 De inſtrumentis ruſticis cap.14.
75 De inſtrumentis hortorum cap.15.
75 De inſtrumentis equorum cap.16.

Laus deo.

Ayuntamiento de Madrid

¶ In chriſti nomīe incipit liber pͥmus ſancti Iſidori hiſpa lenſis epiſcopi de ſummo bono.

¶ Qꝛ deus ſummus ⁊ incōmutabilis ſit. Cap. I.

SUmmū bonuꝫ deus eſt. qꝛ incōmutabilis ē ⁊ corrūpi omnino nō pt. Creatura vero bonū ſꝫ nō ſūmuꝫ ē.qꝛ mutabilis ē.Et duꝫ ſit qdē bonuꝫ: nō tñ eē pōt ſummuꝫ. Quid eſt dei imortalitas niſi eius incō/mutabilitas: Naꝫ ⁊ angeli ⁊ aīe imortales ſūt: ſꝫ imu/tabiles nō ſūt. Ideo ſolus deꝰ dicit̄ imortal̄: qꝛ ſolus icōmutabilis ē. Nā anima moritur dū deſerēte deo de bono i malū mutat̄.ſic ⁊ ange/lus ē mutatꝰ dū deſerto deo ē lapſus.Qđ materiā habꝫ:vñ exiſtat mutabile eſt:qꝛ de informi ad formā tranſit.Qđ vͦ nō habet materiaꝫ imutabile ē:ſicut deꝰ vtiqꝫ eſt. Bene ac ſubſtātialiter ſūt iſta in deo.i.incorruptio.imortalitas.icō/mutabilitas.ide ⁊ merito cuncte ꝑponit̄ creature. Opꝰ nō cōſiliū apud deū credimꝰ mutari:nec variari eū:qꝛ ꝑ varia tpa diuerſa precipit: ſed manens idē incōmutabilis ⁊ eter nus:qd cuiqꝫ ꝯgruū eſſet tpi ab ipſa eternitate in eius mā/ſit diſpoſitōe ꝯſilij. Nō vſu nr̄o aliud deū putari aliud pul chritudinē eiꝰ atqꝫ aliud magnitudinē ipſiꝰ: ſicut aliud eſt hō aliud pulchritudo eiꝰ:qꝛ deſiſtēte pulchritudine hō ma net.Ac ꝑ hoc q ita intelligit deū corporeū eſſe credit. dum pulchritudo ⁊ magnitudo dei ipſe deꝰ ſit. Ideo deus dicit̄ ſimplex.ſiue nō amittēdo qđ habet.ſeu qꝛ nō aliud.eſt ipe ⁊ aliđ qđ i ipſo eſt. Inordinate dici ſeu ꝯferri vitijs ea que ordinate i deo ſunt. vtpote ſimplicitas q̄ aliqñ dicit̄ ꝑ ſtul ticia ⁊ nō ē in deo. apud deū vero ſumma ſimplicitas ē. Iu xta hāc regulā ⁊ cetera exiſtimanda ſunt.

¶ Qꝛ imenſus ⁊ omnipotens ſit deus. Cap. II.

NOn ideo celum ⁊ terrā iplet deꝰ vt ꝯtineāt eū.ſꝫ vt ipſa potius ꝯtineāt ab'eo. Nec par ticulatiꝫ deus implet oīa:ſꝫ cū ſit idē vnus: vbiqꝫ tñ ē totus. Nec ita putādus eſt eē in omnibꝰ deus:vt vnaqueqꝫ res ꝑ magnitu/dine portiōis ſue capiat eū.i.maxima maiꝰ ⁊ minima minus: dū ſit potius ipſe totꝰ in omnibus ſiue oīa in ipſo.Omnipotētie diuine maieſtas cū cta poteſtatis ſue imenſitate ꝯcludit:nec euadendi poten tia eius qs aditū inuenire poterit: qꝛ ille oīa circūquaqꝫ cō ſtringit.Cuncta enī intra diuini iudicij omnipotentiā coar tant̄: ſiue q̄ ꝯtinenda ſunt vt ſalua ſint:ſiue q̄ amputanda ſunt:vt pereant. Nullatenus ergo dicimus poſſe effugere deum quēpiā.Qui enim eū nō habet placatū.nequaqꝫ eua det iratum. Immenſitas diuine magnitudinis iſta eſt vt intelligamus eum intra omnia:ſed non incluſuꝫ.extra om nia:ſꝫ nō excluſuꝫ.Et ideo interiorem vt omnia contineat. ideo exteriorē:vt incircūſcripte magnitudinis ſue imenſi/tate oīa cōcludat. Per id ergo qđ exterior eſt oſtendit̄ eſſe creator.ꝑ id vͦ qꝛ interior.gubernare oīa demonſtratur. Ac ne ea que creata ſunt ſine deo eſſent:deus intra oīa eſt. Uerꝫ ne extra deū eſſent:deus exterior eſt:vt omnia cōclu dant̄ ab eo.De ꝯſumatiōe alicuius facti dicit̄ ꝑfectio. deꝰ aūt q nō eſt factus.quō eſt ꝑfectus: Sed hunc ſermonē ḋ vſu noſtro ſumit humana iopia:ſicut ⁊ reliq̄ vba.quatenꝰ id qđ ineffabile ē vtcūqꝫ dici poſſit: qm̄ de deo nihil digne humanus ſermo dicit.Dū localis nō ſit deꝰ: localiter tñ in ſuis ambulat ſanctis.dū de loco i loco ꝑdicat̄ ab eis. Nam deꝰ:q nec loco mouet̄ nec tpe:i ſuis tñ ſuis ⁊ tpe ⁊ loco mo uet̄:quotiēs ab eiſdē localr̄ ꝑdicat̄.Dū de deo nec ſꝫ q̄ntita teꝫ: nec ſꝫ q̄litatē:nec ſꝫ ſitū nec ſꝫ hitū aut motū aliqđ di gne dicat̄:Ineſt tñ ei quodāmō latitudo charitatis q̄ nos: ⁊ ab errore colligit ⁊ ꝯtinet in veritate. Ineſt ei ⁊ lōgitudo qua nos lōganimiter malos portat donec emēdatos p̄ſie future reſtituat.Ineſt ei ⁊ altitudo ꝑ quam omnem ſenſuꝫ ſue ſcientie imenſitate exuperat.Ineſt ei ⁊ ꝓfundum quo dānādos inferius iuſta eq̄tate diſponens preordinat.

¶ Qꝛ inuiſibilis ſit deus. Cap. III.

CUm de deo loquēs ſcriptura plerūqꝫ dicit: ecce deꝰ.nō q̄ſi viſibilē oſtēdit:ſꝫ vbiqꝫ eſſe p̄ſentē ſignificat. Per id qđ dicit: ecce dñs vel qꝛ magnitudinē diuinitatis eiꝰ nullus poſ ſit ſenſus attingere etiā nec āgelicus: q̄uis vſqꝫ ad parilitatē angelicā humana poſt re ſurrectionē nā ꝓficiat:⁊ ad ꝯtemplandū deū indefeſſa con ſurgat.videre tñ eiꝰ eēntiā plene nō valet:quā nec ipſa ꝑfe ctio angelica i totū attingit ſcire.ſm aplm̄ q ait: Pax dei q̄ exuperat oēs ſenſuꝫ.vt ſubaudias etiā angeloꝝ.Sola eniꝫ trinitas ſibi integre nota ē.⁊ hūanitas a xp̄o ſuſcepta q̄ ter tia ē i trinitate pſona. Intelligibiliter quodā miro mō dei eēntia ſciri poteſt dū eſſe credit̄. Opus vͦ eius qđ vtiqꝫ eq̄ ri ei nō pōt ⁊ iudicia a nullo penitꝰ ſciunt̄.Dei ſecreta iudi/cia nō poſſe ſenſu penetrari vel angelico vel humano. ⁊ iō qꝛ occulta ſꝫ iuſta ſunt tantūdē venerari ea opus ē. ⁊ teme re nō diſcutere aut ingrere qs audeat.ſꝫ aplm̄ q̄ ait: Quis enī cognouit ſenſuꝫ dñi:aut qs ꝯſiliarius eius fuit:

¶ Qꝛ ex creature pulchritudīe cogſcit̄ creator. Ca. IIII.

SEpe ad icorporeā creatoris magnitudineꝫ creaturaꝝ corporea magnitudo ꝯparat̄. vt magna cōſiderent̄ ex paruis:⁊ ex viſibilibꝰ iuiſibilia eſtiment̄:atqꝫ ex pulchritudīe fa ctoꝝ effector opeꝝ agnoſcat̄.nō tñ parilita te ꝯſimili: ſꝫ ex q̄dā ſubdita ⁊ creata ſpē bo ni.Sicut opus vel ars in artificē retorquet laudē.ita rex creator ꝑ creaturā ſuā laudat̄. Et q̄to ſit ex/cellētior.ex ipſa opis ꝯditōe mōſtrat̄.Ex pulchritudine cir cūſcripte creature pulchritudinē ſuā q̄ circunſcribi neq̄t fa cit deꝰ itelligi: vt ipſis veſtigijs reuertat̄ hō ad deuꝫ:qbus auerſus ē:vt qꝛ ꝑ amorē pulchritudīs creature a creatoris forma ſe abſtulit:rurſuꝫ ꝑ creature decorē ad creatoris pul chritudinē reuertat̄.Quibuſdā gradibꝰ intelligētie ꝑ crea turā ꝓgredit̄ hō ad intelligendū deū creatorē.i.ab iſenſibi libꝰ ſurgēs ad ſenſibilia.a ſenſibilibꝰ ſurgēs ad rōnabilia.a rōnabilibꝰ ſurgēs ad creatorē. Intelligibilia ꝑ ſe collaudāt deū.irrōnabilia ⁊ iſenſibilia nō ꝑ ſe ſꝫ ꝑ nos dū ea ꝯſiderā/tes deū laudamꝰ.Sꝫ iō dicūt̄ laudare ipſa:qꝛ eādē laudeꝫ eaꝝ pturit cauſa.Dixerūt antiq̄ qꝛ nihil taꝫ hebes ſit qđ non ſenſū hēat i deū. Hic ē illđ qꝛ ex ſilice duro ſcitilla excutit̄. Et ſi ignis i ſaxo:vtiqꝫ ibi ſenſus ſentit̄ vbi ſeuita nō ſentit.

¶ Qꝛ ex nr̄o vſu q̄daꝫ ſpecies ad deū referant̄. Cap. V.

NOſtro vſu deus celare dicit̄ vel delere. Do ruꝫ enī motuū apud deū ꝑturbatio nulla ē. apud quē tranq̄llitas ſūma ē. Nō ita ē pre/cipitāda mētis ſentētia vt credamus poſſe deo furoris vel mutatōis accedere ꝑturba tionē:ſꝫ ipſam eq̄tatē iuſticie q̄ reos punit iracūdiā ſacra lectio noiauit:qm̄ qđ iudicā tis equū ē: furor eſt ⁊ idignatio patiētis. Ita ergo itelligere opꝰ ē ⁊ alias paſſiōes quas de affectōe hūana ducit ſcriptu ra ad deū:vt ⁊ iuxta ſe icōmutabilis ſit credēdus: ⁊ tñ pro cauſaꝝ effectibꝰ vt faciliꝰ intelligat̄ noſtre locutōis ⁊ mu/tabilitatis genere appellet̄.Tam clemēter deꝰ humane in firmitati ꝯſulit:vt qꝛ eū ſicut ē nō poſſumus agnoſcere: no ſtre locutōis more ſeipꝫ nob iſinuet. Uñ ⁊ mēbroꝝ nr̄oꝝ

Ayuntamiento de Madrid

qualitatem habere deſcribiť ⁊ paſſionũ indigna dici de ſe voluit: quatenus ad ſua per noſtra nos traheret: ⁊ dum cõdeſcendit nobis conſurgeremus ei.

¶ Qꝫ ex rerum inferiorũ ſimilitudine ⁊ humanis motibꝰ figuratur deus. Cap. VI.

MUltis modis deus ad ſignificãdũ ſe hominibꝰ: de inferioribus rebꝰ ſpecies ad ſe trahit: vt qꝛ oĩa videt dicať oculus: ⁊ ꝓpter ꝙ audit oĩa dicať auris: pro eo aũt ꝙ auertiť ambulat: ꝓ eo ꝙ expectat ſtat. Sic ⁊ ĩ ceteris hoꝝ ſimilibꝰ ab humanis motibus trahiť ſimilitudo ad deũ: ſicut ẽ obliuiſcens ⁊ memorãs. Hinc eſt qꝺ ꝓpheta dicit. Jurauit dñs exercituum ꝑ animam ſuã: nõ ꝙ deus animã habeat: ſꝫ hoc noſtro narrat affectu. Et alibi ſimili figura: ⁊ vermis ⁊ ſcarabeus ĩtelligiť. Nec miꝝ ſi vilibꝰ ſignificatiõibus figureť: q vſqꝫ ad noſtraꝝ paſſionũ ſeu carnis contumelias deſcẽdiſſe cognoſciť. Nã ⁊ xp̃s agnus nõ pro nã: ſꝫ ꝓ innocẽtia: ⁊ leo pro fortitudine nõ ꝓ nã: ⁊ ſerpens ꝓ morte ⁊ ſapiẽtia nõ pro nã ſcribiť. Nã ⁊ in ꝓpheta plauſtri portantis fenũ ſpecies duciť ad deũ. Et hec omnia iꝺ per figuraꝫ xp̃s: qꝛ nihil ẽ eoꝝ ad ꝓprietatẽ ſubſtãtie eiꝰ: quẽ reuera iuxta ꝓpriaꝫ ſubſtãtiam iuiſibilẽ eſſe ⁊ incorporeũ conſtat.

¶ Qꝫ nõ ſm̃ eſſentiã: ſꝫ ſm̃ ſimilitudinẽ ſpẽs dicũť ad deũ: neqꝫ ꝓ ſubſtãtie ꝓprietate: ſꝫ ꝓ efficiẽtys cauſaꝝ reꝝ ſpecies in ipſo deſcribuntur. Cap. VII.

PLerũqꝫ de corporibꝰ ad deũ ſumunť qualitatũ ſpecies: q̃ tamẽ in deo nõ ſunt: qꝛ ĩ ꝓpria nã incorporeus eſt ⁊ incircũſcriptꝰ. Sꝫ ꝓ efficiẽtys cauſaꝝ reꝝ in ipſo ſpecies ſcribunť: dum nõ ſm̃ eſſentiã: ſꝫ ſm̃ ſimilitudinem ſpecies dicũť ad deũ: neqꝫ pro ſubſtãtie ꝓprietate: ſꝫ ꝓ efficiẽtys cauſaꝝ. Uñ ⁊ crediť deũ nũqꝫ viſibiliter hoĩbꝰ apparuiſſe: niſi ꝑ aſſumptũ creaturaꝝ ſpeciem. Falluntť qdaꝫ ſtultoꝝ dum legũt ad imaginẽ dei factũ eſſe hominẽ: arbitrãtes deũ eſſe corporeũ. duꝫ nõ caro id eſt corpꝰ: ſꝫ aĩa .i. ſpiritꝰ dei imaginẽ habeat. Nõ ergo eẽ corporis formã in deo credamꝰ: q hominẽ ad imaginẽ ſuaꝫ fec: qꝛ mẽtẽ nõ carnẽ ad ſil'itudinẽ ſuã creauit. Cogita igiť q̃le corpus habeat veritas: ⁊ duꝫ nõ inueneris: hoc ẽ deus: Facies dei in ſcripturis ſanctis non caro: ſꝫ diuina cognitio intelligiť ea rõne qua per faciẽ conſpectã quiſqꝫ cognoſcitur. Hoc eniꝫ in oratõe diciť deo: Oſtẽde nobis faciẽ tuaꝫ: ac ſi dicať: da nobis cognitionẽ tuã. Os dei vnigenitus eiꝰ eſt. Nam ſicut ꝓ verbis que per linguã fiũt ſepe dicimus. illa ⁊ illa lingua. ita ⁊ pro verbo os dei poniť: qꝛ mos ẽ vt verba ore formenť. Et ſi volueris genere locutõis illo demonſtrare quo is q efficit per id qꝺ efficiť nominať: bene os pro verbo ponis ſicut linguã ꝓ verbis: ſicut manus pro litteris. Ueſtigia dei ſunt qbus nũc deus per ſpeculũ agnoſciť. Ad ꝑfectũ vero omnipotẽs reperiť: duꝫ ĩ futuro facie ad faciẽ qbus electis preſentabiť: vt ipſam ſpeciẽ contẽplẽtur: cuius nũc veſtigia comprehendere conanť: ⁊ hoc eſt ꝙ per ſpeculũ videri deus diciť: ſic ⁊ cetera.

¶ Qꝫ deo nulla tempoꝝ ſucceſſio aſcribať. Cap. VIII.

OMnia tẽpora p̃cedit diuina eternitas; nec ĩ deo p̃teritũ: p̃ſens: futuꝝ ve aliqꝺ crediť: ſꝫ oĩa preſentia in eo dicunť: qꝛ eternitate ſua cũcta complectiť. Alioqn mutabilis eſt ꝺs credendus ſi ei ſucceſſiones tempoꝝ aſcribunť. Si ſempꝛ aliqua eẽnt cũ deo tp̃a: non eẽt tempus: ſꝫ eſſet eternitas: nec mutarẽť tempora: ſꝫ ſtarẽt. Preſens preteritũ ⁊ futuꝝ: noſtroꝝ ẽ habere: nõ dei. Uerbi cauſa: dicimus ꝓ preſenti: teneo codicẽ: pro preterito tenui: ꝓ futuro tenebo. Uniuerſitatem vero deus tenꝫ: ⁊ pro tenuit ⁊ tenebit tenet diciť. Sꝫ nec ipſorũ angeloꝝ diſceſſio acceſſio ve ẽ tempoꝝ. Nam duas eſſe in creaturis res quibus viciſſitudo tempoꝝ non valet: angel' ſcilicꝫ ꝓpter qꝺ incõmutabili ĩherẽt creatori: ſiue materie illi informi p̃us q̃ꝫ ex ea omnia iſta que tp̃aliter iã voluntur formarentur: nec ipſi vtiqꝫ valebat tempus. Tempus igitur non ad eas creaturas que ſuper celos ſunt: ſꝫ ad eas que ſub celo ſunt pertinere cognoſciť. Non eniꝫ angelis accedunt tempora vel ſuccedunt: ſꝫ nobis qui ſub celo verſamur in hoc infimo mundo.

¶ De temporibus. Cap. IX.

NUlla ante p̃ĩcipiũ mũdi fuiſſe tp̃a manifeſtũ eſt: qꝛ dũ ſit ipꝫ tempus creatura. in principio cũ mundo fc̃m eſſe credendũ eſt. Jꝺ ergo principium diciť ꝙ ex ipſo cepit reꝝ vniuerſaꝝ exordiũ. Nullũ ſpaciũ corporaliter habẽt tp̃a: qꝛ ãte abſcedũt pene q̃ꝫ veniãt. Jdeoqꝫ in rebꝰ nullus ſtatꝰ ẽ tempoꝝ: qꝛ celeri creature motu mutanť. Nec centũ anni vnũ tempus ẽ: nec vnꝰ annus vnũ tempꝰ eſt: nec vnꝰ mẽſis vnũ tẽpus ẽ: nec dies nec hora: qꝛ dũ hec omnia ꝑticulis accedũt ſuis ⁊ decedũt: quõ vnũ dicendũ ẽ qꝺ nõ ſiml' eſt? Utꝝ ſit preteritũ futuꝝ ve tempus ſicut p̃ſens: q̃rendũ eſt. Et ſi ẽ: ſcire oportet q̃liter aut vbi eſt: ſꝫ aduerte ꝙ cũcta ⁊ futura ⁊ preterita ⁊ p̃ſentia in animo potiꝰ ſunt reqrẽda. Tria iſta preterita preſentia ⁊ futura ĩ animo tm̃ inuẽiri poſſunt: preterita reminiſcẽdo: preſentia cõtuendo: futura expectãdo. Speramꝰ. igiť aduenĩẽtia: intuemur p̃ſentia: recolimꝰ trãſeũtia. Hec nõ ita ĩ deo ſũt cui ſimul omnia adſunt.

¶ De mundo. Cap. X.

MUndus ex rebus viſibilibꝰ: ſꝫ tñ inueſtigabilibus conſtat. Homo aũt ex reꝝ vniuerſitate ꝯpoſitus: alter in breui quodãmõ creatus ẽ mũdus. Ratio mũdi de vno ꝯſiderãda eſt hoĩe. nã ſicut ꝑ dimẽſiones etatũ ad finẽ hõ vergit. ita ⁊ mũdus ꝑ hoc ꝙ diſtendiť tp̃e deficit: qꝛ vñ hõ atqꝫ mundus creſcere videť: inde vterqꝫ minuiť. Fruſtra diciť per tanta retro tp̃a deo vacanti nouã ꝓ mũdo faciẽdo ortã fuiſſe cogitatõeꝫ: qñ ĩ ſuo eterno mãerꝫ ꝯſilio hꝰ mũdi ꝯſtructio: nec tp̃s ante p̃ncipiũ: ſꝫ eternitas fuit. Tempus vero a ſubſtitutione creature: nõ creatura cepit a tp̃e. Quidã aiunt: Quid faciebat deꝰ anteq̃ꝫ celũ faceret? Cur noua volũtas in deo vt mũdũ ꝯderet orta ẽ? Sꝫ noua volũtas ĩ deo exorta non eſt: qꝛ ⁊ ſi in re mũdus nõ erat: ĩ eterna tñ rõne ⁊ ꝯſilio ſemper erat. Dicũt qdã: qd ſubito voluit deꝰ facere mũdũ quẽ ante nõ fecit? volũtatẽ dei ĩmutari arbitrantes q aliqñ voluit qꝺ aliqñ nõ voluit? Quibus rñdendũ eſt. Uolũtas dei deꝰ ẽ: qꝛ nõ ipſe aliud ẽ: aliꝺ voluntas eius: ſꝫ hoc eſt illi velle: qꝺ ipſe eſt. Et qꝺ ipſe ẽ: vtiqꝫ eternũ ⁊ icõmutabile ẽ: hoc eſt q̊ volũtas eius. Materies ex q̈ formatus ẽ mũdus: origine nõ tp̃e res a ſe factas p̃ceſſit: vt ſonus cantũ: prior enĩ eſt ſonus cantu: qꝛ ſuauitas cantilene ad ſonũ vocis: non ſonus ꝑtinet ad ſuauitatẽ: ac ꝑ hoc vtrũqꝫ ſimul ſũt: ſꝫ ille ad quẽ ꝑtinꝫ cantus p̃or ẽ .i. ſonus. Materia ex q̈ celũ terraqꝫ formata ẽ: iꝺ ĩformis vocata ẽ: qꝛ nõdũ ex ea formata erãt que formari reſtabant. Uerũ ipſa mã ex nihilo facta erat. Aliꝺ ẽ aliqd fieri poſſe: aliꝺ fieri neceſſe eẽ. Fieri neceẽ ẽ: qꝺ ꝺs naturis ĩſeruit. Fieri aũt poſſe ẽ: qꝺ extra curſuꝫ ĩditũ nãꝝ creator vt faceret qñ voluit ſibi reſeruauit: non ex hoc ſubſtãtiã habere credẽde ſũt tenebre: qꝛ dicit dñs ꝑ ꝓphetaꝫ. Ego dñs formãs lucẽ ⁊ creãs tenebras: ſꝫ qꝛ angelica natura que nõ ẽ p̃uaricata: lux diciť: illa aũt que p̃uaricata ẽ: tenebraꝝ noĩe nũcupať. Uñ ⁊ in p̃ncipio lux a tenebris diuidiť. Sꝫ qꝛ ⁊ hos ⁊ illos deus creauit. iꝺ diciť: Formãs lucẽ ⁊ creans tenebras. Uerũtñ bonos angelos nõ tm̃ creãs: ſꝫ etiã formãs: malos vero creãs: tm̃ non formans. Hoc ⁊ de

Ayuntamiento de Madrid

hominibus bonis maliſqꝫ accipiendū eſt. ❡Poſt annumeratã celi terreqꝫ creaturã. idõ nominatᷣ in Geneſi ſpiritus ſanctus: vt q2 ſupferri eū dici oportebat ante illa noiarē̄t: quorum creator ſpiritus ſanctus ſuperferri diceretᷣ: qđ ⁊ apl's indicat: duꝫ ſupeminentē viã charitatis demõſtrat. Jđ ſupferri aqs ſanctus dicitᷣ ſpiritus: q2 donū eſt dei: in quo ſubſiſtentes requieſcimus: atqꝫ ꝓtegēdo nos ſupfertᷣ nob. Unaqueqꝫ nã ſuo pondere nititᷣ. Jgnis aūt ⁊ oleū merito ſupiora ſemꝑ appetūt: q2 ꝑ ipoꝝ figurã ſupferri vniuerſe creature ſpiritus ſanctus ꝓbatᷣ. Dies prior factꝰ: angeli ſunt: quoꝝ ꝓpter vnitatē inſinuandã nõ dies pmus: ſꝫ dies dictꝰ eſt vnus. Et iccirco ipſe repetitᷣ ſemꝑ in executiõe creature. Quia dies hoc ē nã angeloꝝ qñ creaturã ipſam cõtēplabatᷣ quodãmõ veſperaſcebat: nõ aūt ꝑmanēdo i eius creature ꝯtuitu: ſꝫ laudē eius ad deū referens: eãqꝫ melius in diuina rõne conſpiciens ꝯtinuo mane fiebat. Si võ ꝑmãeret neglecto creatore i creature aſpectu: iã nõ veſꝑa: ſꝫ nox vtiqꝫ fierꝫ. Dū ſe creatura melius i deo qꝫ i ſeipa nouerit. ipſa ſui cognitio que maior in deo ē dies ⁊ lux dicitᷣ. Cognitio vero ſua in ſeipſa ad cõpenſationē cognitiõis illius q̄ ē i deo q2 lõge iferior ē veſꝑa noiatᷣ. Jdeoqꝫ poſt veſꝑaꝫ mane fiebat. Quia duꝫ ſuã in ſe cognitionē ſibi ſatiſfacere nõ agnoſceret: vt ſe plenius noſſe potuiſſet ad deū ſeſe referebat creatura i quo ſe dī ē agnoſcendo melius fieret. non ſic quēadmodū nos tranſitorie dicimus fiat aliqđ: ſic deꝰ dixit: Fiat celū in ꝑicipio. Jllud enī ſempiterne i verbo vnico dictū eſt. Si tranſitorie dictū ē a deo fiat: erat vtiqꝫ creatura aliqua: vñ iaꝫ talis fieret vox. Sꝫ q2 ãteqꝫ dicerꝫ fiat. nulla extitit creatura: ipſuꝫ fiat qđ dictū ē in eternitate verbi nõ in vocis ſono enunciatū eſt. Nõ ſepties a deo viſa ſeptieſqꝫ laudata ē creatura que anteqꝫ fieret perfecte ab illo eſt viſa: ſꝫ duꝫ nos ſingula vidētes laudamus: tanqꝫ ipſe videat laudetqꝫ per nos: ſicut illud: Nõ eſtis vos qui loquimini: ſꝫ ſpūs pr̄is vr̄i qui loqᷣtᷣ i vobis. Proide ſicᷣ ipe ꝑ nos loquitᷣ. ita videt ⁊ laudat ꝑ nos: ſꝫ ꝑ ſe ꝑenniter ac ſempiterne videt: ꝑ nos võ tēporaliter. Attēde vniuerſaliter creaturaꝫ in ꝑicipio valde bonã vocari: ſingulariter võ tm̄ bonã. Quia ⁊ mēbra corporis cū ſint ſingula bõa: maius tm̄ bonū faciunt duꝫ ſingula omnia valde bonū cõpus efficiūt. Decor elementoꝝ omniū in pulchro ⁊ apto ꝯſiſtit: ſꝫ pulchꝝ ē qđ ꝑ ſeipꝫ eſt pulchꝝ: vt hõ ex aia ⁊ mēbris oibus conſtãs. Aptū võ ē vt veſtimentuꝫ ⁊ victus. Jdeoqꝫ hoiem dici pulchrū ad ſe: q2 nõ veſtimēto ⁊ victui ē hõ neceſſarius: ſꝫ iſta homini. Jdeo aūt illa apta: q2 nõ ſibi ſicᷣ hõ pulchra: aut ad ſe: ſꝫ ad aliud. idē ad hominē accõmodata nõ ſibimet neceſſaria. Hoc ⁊ đ ceteris elemētoꝝ naturis dicēdū. Cūcta que ſunt ⁊ facta ſunt: mira valde ſunt: ſꝫ ꝯſuetudine viluerunt. Jđqꝫ ſic diuina ſcrutare oꝑa vt ſemꝑ ea cogites imēſa.

❡Unde malum. Cap. XI.

Maluꝫ a diabolo eſt nõ creatū: ſꝫ inuentum: ⁊ idõ nihil eſt malū: q2 ſine deo factū ē nihil. Deus aūt malum nõ fecit: nõ q2 alicubi aut aliqñ erat malū: vñ fieret diabolus: ſꝫ q2 vitiuꝫ ē: duꝫ eſſet angelus bonus: ſupbiēdo factus eſt malus: ⁊ idõ recte dicitᷣ ab eo inuentuꝫ malū. Nullã creaturã mali cõſtat: q2 natura ois aut incõmutabilis eſt vt deus: aut cõmutabilis eſt vt creatura. Malū vero ideo natura nulla ē: q2 accedēdo in bonã naturã efficit eã vitioſaꝫ. Quod duꝫ diſcedit: natura manet: ⁊ malū qđ inerat nuſqꝫ ē. Ex eo qđ vitium nocet nature agnoſcitᷣ vitiū naturã non eē: q2 nihil qđ naturale ē nocet. Duꝫ natura bona dãnatᷣ ꝓpter voluntatē malã: ipſa voluntas mala teſtis eſt nature bone: que itantū teſtatᷣ eã eſſe bonã: vt illã deus ꝓ malo nõ relinquat inultã. Creditᷣ ab hereticis menteꝫ a deo: vitia a diabolo fuiſſe creata: vñ ⁊ ab ipſis due nature bõa ⁊ mala putantᷣ. Sꝫ vitia natura nõ ſunt: ⁊ duꝫ vere a diabolo ſint: nõ tm̄ creata ſunt. Quam ob cauſaꝫ permiſerit deus mala oboriri ſtatiꝫ niſi vt ex cõtrarijs malis bone nature decor emineret. Modus iſte ēt in ṽbis eſſe ꝯperitur. Qui modus antitetha grece dicitᷣ: qđ latine oppoſitū vel cõtrapoſitū noiatᷣ. Et fit pulchra locutio qñ mox cõtraria ꝓſperis ꝓferuntᷣ. Jta ⁊ in rebus ꝑmixtuꝫ eſt malū: vt nature bonuꝫ ad cõparationē excelleret mali. Fecit deus oĩa valde bona: nihil ergo natura maluꝫ: qñ ⁊ ipſa que in creaturis videntᷣ eſſe penalia ſi bene vtantur ⁊ bõa ⁊ ꝓſpera ſunt: ſi male vtãtur nocēt. Jta ergo penſanda eſt creatura ex noſtro vſu nõ bona: nã ex ſua natura valde bona. Si radas ſupciliū hominis paruã rem demis: ſꝫ totius corporis ingeris feditatē. Jta ⁊ i vniuerſitate creature ē: ſi extremū vermiculū natura malū dixeris: vniuerſe creature iniuriã facis. Cuncta mala ꝑ peccatuꝫ primi hominis ꝑ pena ſunt trãſlata in vniuerſuꝫ genus humanuꝫ. Proinde quecunqꝫ videntur mala partiꝫ nobis ſeruiunt origine partiꝫ culpa. Mala dicūt multa i creaturis ꝑuerſi: vt ignē q2 vrit: vt ferꝝ q2 occidit: vt ferã q2 mordet: ſꝫ ꝯmoda ipſoꝝ nõ intendēs homo accuſat in illis qđ ſibi debꝫ potius imputare: cuiqꝫ ꝑ peccato iſta effecta ſunt noxia que illi omni ex parte fuerūt ante peccatum ſubiecta. Noſtro vitio nõ ſua natura nobis mala ſunt: ea que nobis nocēt. Nã lux cū ſit bona: ifirmis oculis noxia eſt: ⁊ tūc oculorum vitiuꝫ nõ lucis eſt: ſic ⁊ cetera. Cum creaturarū ſtimulis ⁊ elemētorū aduerſitatibus homo verberatur peccati hoc exigēte pena vt deo ſuperbiēs homo ea que infra ipſum ſunt patiatᷣ aduerſa. Uñ ⁊ i ſapiētia legitᷣ pro deo. Pugnabit cū eo orbis terraꝝ cõtra inſenſatos. Merito ergo peccatorū hoc actū eſt vt naturaliter proſpera mutentᷣ homini in aduerſa. Uñ ⁊ ſalomon dicit: Creatura exardeſcit i tormētuꝫ aduerſus iniuſtos: ⁊ lenior eſt ad benefaciēdū his q̄ in deo cõfidūt. Nõ erit caro ſubiecta anime nec vitia ratõi: ſi animus nõ eſt ſubditus cõditori. Tūc aūt recte ſubijciuntᷣ nobis oĩa que ſub nobis ſūt: ſi nos ſubijcimur ei a quo nobis illa ſubiecta ſunt. Nã ⁊ que vidētᷣ ſubiecta eſſe ei q̄ deo ſubiectus nõ ē: ille potius ſubijcitᷣ eis q̄ ſuã voluntatem ſubiugat amori eorū que ſibi eē ſubiecta exiſtimat.

❡De angelis. Cap. XII.

Angeloꝝ nomē officij eſt nõ nature. Nam ſꝫm naturam ſpiritus nūcupantᷣ. Quando eniꝫ de celis ad annūciandū hominibꝰ mittuntᷣ: ex ipſa annūciatõe angeli nominantᷣ. Natura enĩ ſpiritus ſūt. Tūc aūt angeli vocantᷣ: qñ mittūtᷣ. Natura angeloꝝ mutabilis eſt: q2 ineſt illis mutabilitas i natura: ſꝫ facit eos icorruptos charitas ſempiterna. Gratia dicimus nõ natura eſſe incõmutabiles angelos. Nã ſi nã incõmutabiles eēnt: diabolus nõ vtiqꝫ cecidiſſꝫ. Mutabilitati itaqꝫ nature ſuffragatᷣ in illis cõtēplatio creatoris: idē ⁊ ꝑuatus eſt apoſtata angelus dū fortitudinē ſuam non a deo: ſꝫ a ſe voluit cuſtodiri. Ante omnē creaturã angeli facti ſunt duꝫ dictū eſt fiat lux. De ipſis enim dicit ſcriptura: Prior omniū creata eſt ſapientia. Lux enim dicuntᷣ participando luci eterne. Sapiētia vero dicūtur: ingenite inherēdo ſapientie. Et duꝫ ſint mutabiles natura: nõ tamē ſinit eos cõtemplatio mutari diuina. Ante omnē creaturam mundi creati ſunt angeli. Et ante omnē creationē angelorum diabolus cõditus eſt: ſicut ſcriptum eſt. Jpſe eſt principium viarum dei. Unde ⁊ ad comparationē angeloꝝ archãgelus appellatus eſt. Prius enim creatus extitit ordinis prelatione nõ temporis quãtitate. Primatum habuiſſe iter angelos diabolus excellētia ꝑlatiõis: ex qua fiducia cecidit: ita vt ſine reparatõe laberetᷣ. Cuius prelatõis excellētiã ꝓpheta his verbis annūciat. Cedri nõ fuerūt altiores illo in paradiſo dei. Abietes nõ adeq̄uerūt ſummitatē illius. Omne lignū

Ayuntamiento de Madrid

paradiſi nõ eſt aſſimilatuʒ illi: q̄m ſpecioſiorem fecit eum
deus. Diſtat conditio angeli a conditione hominis: homo
enim ad dei ſimilitudinem conditus eſt: archāgelus vero
qui lapſus eſt: ſignaculū dei ſimilitudinis appellatus eſt: te
ſtante dño per Ezechielē: Tu ſignaculuʒ ſimilitudinis ple
nus ſapientia: pfectus decore in delitys paradiſi dei fuiſti.
Quanto eniʒ ſubtilior eſt eius natura: tāto plenius extitit
ad ſimilitudinē diuine virtutis expreſſa. Pri⁹ de celo ceci/
diſſe diabolū q̄ʒ homo cōderet̄. Naʒ mox vt factus eſt i ſu
perbiā erupit: ⁊ precipitatus de celo eſt. Nam iuxta verita/
tis teſtimoniū: ab initio mēdax fuit ⁊ in veritate nõ ſtetit:
q: ſtatiʒ vt factus eſt cecidit. Fuit qdem in veritate condi
tus: ſʒ nõ ſtando cōfeſtim a veritate eſt lapſus. Uno ſuper
bie lapſu dum deo per tumorē ſe cōferūt: ⁊ homo cecidit ⁊
diabolus. Sʒ homo reuerſus ad penitentiā deo ſe inferio
reʒ eſſe cognouit. Diabolus vero nõ ſolū in hoc contentus
ꝙ ſe deo equalem exiſtimans cecidit: inſuper etiā ſuperio/
reʒ deo ſe dicit: ſm apoſtoli dictū: q ait de antichriſto. Qui
aduerſat̄ ⁊ extollit̄ ſupra omne qđ dicit̄ de⁹ aut quod coli
tur. Diabolus ideo nõ petit veniaʒ: q: nõ compūgit̄ ad pe/
nitētiā. Membra vero eius ſepe per hypocryſim deprecā
tur: qđ tamē pro mala conſcientia adipiſci non merent̄. Di
ſcat humana miſeria ꝙ ea cauſa citius prouocet̄ deus pre/
ſtare veniam dum infirmo compatitur homini: quia ipſe
homo traxit ex parte inferiore infirmitatem peccandi: hoc
eſt ex carne: qua incluſa anima detinetur. Apoſtate vero
angeli: ideo veniam non habent: quia carnalis fragilitatis
nulla infirmitate grauati ſunt vt peccarent. Homines au/
teʒ poſt peccatum iccirco reuertuntur ad veniam: propter
ꝙ ex lutea materia pondus traxerūt infirmitatis. Ideoqʒ
pro iufirma carnis conditione reditus paret hòmini ad ſa
lutem: ſicut ⁊ pſalmus dicit: Ipſe ſcit figmentum noſtruʒ.
Memento domine ꝙ terra ſumus. Et iterum: memora/
re inquit que mea ſubſtantia. Poſtq̄ʒ apoſtate angeli ce
ciderunt: ceteri perſeuerantia eterne beatitudinis ſolida
ti ſunt. Unde ⁊ poſt celi creationem in principio repetitur.
fiat firmamētuʒ: Et vocatum eſt firmamētuʒ celum: nimi
rum oſtendens ꝙ poſt angeloruʒ ruinam hi qui permanſe
runt firmitatē meruerunt eterne perſeuerātie ⁊ beatitudi
nis quaʒ antea minus acceperāt. Unde oportet agnoſci ꝙ
malorū iniqtas ſanctorū ſeruiat vtilitati. Quia vnde mali
corruūt. inde boni proficiūt. Bonoꝝ angelorū numerus: q
poſt ruinam angelorum maloꝝ eſt diminutus: ex numero
electorum hominum ſupplebitur: q numerus ſoli deo eſt
cognitus. Inter angelos diſtātia poteſtatū eſt: ⁊ pro gradu
um dignitate miniſteria eiſdem ſunt diſtributa: alyq̄ʒ alys
preferūtur: taʒ culmine poteſtatis q̄ʒ ſciētia virtutis. Sub
miniſtrant. igitur aly alioꝝ preceptis atqʒ obediūt iuſſis.
Unde ⁊ ad prophetam Zachariam angelus angelum mit
tit: ⁊ quecūqʒ annūciare debeat precipit. Nouem eſſe diſti
ctões vel ordines angelorum ſacre ſcripture teſtant̄: id eſt
angeli: argchangeli: throni: dominationes: virtutes: princi/
patus: poteſtates: cherubin ⁊ ſeraphin. Horuʒ ordinum nu
merum etiam Ezechiel propheta deſcribit ſub totideʒ no
minibus lapidum cum de primatu apoſtate angeli loque/
retur. Omnis inquit lapis precioſus operimentum tuum:
Sardius ⁊ topaçius ⁊ iaſpis chryſolithus: ⁊ onyx ⁊ berill⁹:
ſaphirus: carbunculus ⁊ ſmaragdus: Quo numero lapidū
ipſi ordines deſignati ſunt angelorum: quos apoſtata ange
lus ante lapſum quaſi in veſtimento ornamenti ſui affixos
habuit: ad quorum comparationem dum ſe clariorem cun
ctis aſpexit confeſtim intumuit ⁊ cor ſuum ad ſuperbiaʒ
eleuauit. Angeli ſemper in deo gaudent non in ſe. Ma/
lus vero. ideo eſt diabolus: q: non que dei: ſed que ſua ſunt

requiſiuit. Nulla autem maior iniquitas q̄ʒ non in deo: ſed
in ſe velle quempiam gloriari. Angeli in verbo dei cogno
ſcunt omnia anteq̄ʒ in re fiant ⁊ que apud homines adhuc
futura ſunt: angeli iam reuelante deo nouerunt. Preuari/
catores angeli etiam ſanctitate amiſſa: non tamen amiſe/
runt viuacem nature angelice ſenſum. Triplici enim mo/
do ſcientie acumine vigent: id eſt ſubtilitate nature: expe/
rientia temporum: reuelatione ſuperioruʒ poteſtatū. Quo
tiens deus quocūqʒ flagello huic mundo iraſcitur: ad mi
niſterium vindicte apoſtate angeli mittuntur: qui tamen
diuina poteſtate coercentur ne tantum noceant quantum
cupiunt. Boni autem angeli ad miniſteriuʒ ſalutis huma/
ne deputati ſunt: vt curas adminiſtrent mundi ⁊ regant
omnia iuſſu dei: teſtante apoſtolo: Nonne omnes inquit
ſunt adminiſtratory ſpiritus in miniſterium miſſi: propter
eos qui hereditateʒ capiunt ſalutis. Angeli corpora in qui
bus hominibus apparent de ſuperno aere ſumūt: ſolidāq̄ʒ
ſpeciem ex celeſti elemento induunt per quam humanis
obtutibus manifeſtius demonſtrentur. Singule gentes
prepoſitos angelos habere creduntur: quod oſtenditur te
ſtimonio angeli danieli loquētis: Ego inquit veni vt nun/
ciareʒ tibi: ſed princeps regni perſaruʒ reſtitit mihi: ⁊ poſt
alia. Non eſt qui me adiuuet niſi Michael princeps no/
ſter. Item omnes homines angelos habere probantur: lo
quente domino in euangelio. Amen dico vobis: quia an/
geli eorum ſemper vident faciem patris mei qui eſt in ce/
lis. Unde ⁊ Petrus in actibus apoſtolorum cum pulſaret
ianuam: dixerunt intus apoſtoli: Non eſt petrus: ſed ange
lus eius eſt. Si deum angeli contuentur ⁊ vident cur pe
trus apoſtolus dicit: in quem deſiderant angeli dei conſpi
cere. Item ſi eum non contuentur nec vident: quomodo
iuxta ſententiam domini: angeli eorum ſemper vident fa/
ciem patris qui eſt in celis. Sed bene vtrunq̄ʒ eſt. Nam
veraciter credimus ꝙ deum angeli ⁊ vident ⁊ videre de/
ſiderant: ⁊ habent ⁊ habere feſtinant: ⁊ amant ⁊ amare ni
tuntur. Si enim ſic videre deſiderant vt effectu deſide/
ry non perfruantur: deſideriuʒ hoc neceſſitatem habet: ne
ceſſitas iſta penalis eſt: ſed beatis angelis omnis pena lon
ge eſt: quia nunq̄ʒ ſimul pena ⁊ beatitudo cōueniunt. Rur
ſum ſi eos dicimus dei viſione ſatiari: ſatietas faſtidium
habere ſolet: ⁊ ſcimus illos dei viſionem quam ⁊ deſiderāt
faſtidire non poſſe: quid ergo eſt niſi vt miro modo ſimul
vtrunqʒ credamus: quia ⁊ deſiderant ⁊ ſatiantur. Sed
deſiderant ſine labore: ⁊ ſatiantur ſine faſtidio. Ne enim
ſit in deſiderio neceſſitas: deſiderantes ſatiantur. Et ite/
rum ne ſit in ſatietate faſtidium ſatiati deſiderant. Uidēt
ergo angeli faciem patris per ſatietateʒ: ſed quia ſatietas
iſta faſtidium neſcit: angeli deſiderant eo proſpicere ſem/
per. Ubicunqʒ in ſcripturis ſanctis pro deo angelus poni
tur: non pater: non ſpiritus ſanctus: ſed pro incarnatio/
nis diſpenſatione ſolus filius intelligitur. Ante dominice
incarnationis aduentum diſcordia inter angelos ⁊ homi
nes fuit. Ueniens autem chriſtus pacem in ſe ⁊ angelis ⁊
hominibus fecit. Eo quippe nato clamauerunt angeli. In
terra pax hominib⁹ bone voluntatis. Per incarnationem
igitur chriſti non ſolū deo reconciliatus eſt homo: verum
etiam pax inter homines ⁊ angelos reformata eſt. Diſcor
dia igitur ante aduentum chriſti hominum ⁊ angelorum
fuiſſe per id maxime agnoſcitur: ꝙ ſalutati in veteri teſta
mento ab hominibus angeli: deſpiciunt ſe ſalutari ab eis:
quod in nouo teſtamento a ioanne factum: non ſolum re/
uerenter angelus ſuſcipit: verum etiam ne faciat interdi/
cit. Ob hoc homo in veteri teſtamento deſpicitur nec
reſalutatur ab angelo: Eo quod homo adhuc nondum

Ayuntamiento de Madrid

tranſiſſet in deuz. Suſcipitur aũt hõ a deo ⁊ reuerenter ſa
lutaẽ ab angelo. Nã ⁊ mariã angelus gabriel legiẽ ſalutaſ
ſe. ⁊ Joãni angelũ ſalutanti ab eodẽ angelo diciẽ. Uide ne
feceris: ꝯſeruus.n. tuus ſuz ⁊ fratrũ tuoꝝ. Per qð agnoſciẽ
per icarnation ẽ dñicaz pacẽ hoib⁹ fuiſſe ⁊ angelis redditã.

De homine. Cap. XIII.

OMnia ſub celo ꝓpter hominez facta ſunt:
hõ autẽ ꝓpter ſeipſuz. Jnde ⁊ oĩa per figu
ram ad eius ſimilitudinẽ referuntur. Cõia
homini oĩa nãlia eſſe cũ oĩbus reb⁹ q̃ ꝯſtãt.
⁊ in hoĩe oĩa ꝯtineri: atq̃ꝫ in eo oĩuz rerũ na
turã conſiſtere. Uniuerſitatis creature hõ
magna quedã portio eſt: tantoq̃ꝫ gradu eſt
ceteris excellẽtior quãto imagini diuine vicinior. Quãtuz
ceteris creaturis p̃ſtet hõ dignitate virtutis: ex ipſa reuerẽ
tia diſciẽ creatiõis: duz per oĩa dixit deus: fiat: ⁊ facta ſunt.
Creare vero hoĩem quadã eterni ꝯſilij deliberatione vo
luit: dicẽs. Faciam⁹ hoĩez ad imaginẽ ⁊ ſimilitudinẽ nr̃az.
Quia.n. boni ſumus nãliter ꝯditi: culpe quodãmõ merito
ꝯtra naturã mali ſumus effecti. Sicut p̃ſciuit deus hoĩem
peccaturũ: ita ⁊ p̃ſciuit q̃liter illũ per ſuã gratiã repararet:
qui ſuo arbitrio deꝑire potuiſſet. Originalr̃ adam ⁊ eua ſi
mul creati ſũt: ſpãliter ṽo poſtea mulier de latere viri for
mata eſt. Pariter g̊ ꝯditi ſunt vtriq̃ꝫ rõnis ordine: nõ par
ter tꝑis vnitate. Uir ad imaginẽ dei fact⁹ ẽ: mulier ad ima
ginẽ viri formata eſt. vñ ⁊ illi lege nature ſubiecta eſt. Jtẽ
vir ꝓpter ſemetipſuz factus eſt: mulier ad adiutoriuz viri
creata eſt. Hõ ꝓpter peccatuz tũc traditus eſt diabolo: qñ
audiuit: terra es ⁊ in terrã ibis. Tũc.n. dictum eſt diabolo:
terrã mãducabis. Uñ ⁊ propheta ait ſerpẽti: puluis panis
eius. Serpẽs.n. dyabolus eſt: puluis ipẏ: ⁊ ipi ſunt cib⁹ dia
boli. Qꝛ praua volũtate ad ima collabimur: recte ad bene
agendũ cũ labore ꝯſurgim⁹: qð nõ ita ẽẽt ſi delectatio fla
gitiũ p̃moꝝ hoĩuz nõ ꝑſuaſiſſet: q̃bus ad bene viuẽdũ tãtũ
velle ſufficeret ⁊ ſine difficultate ſtatiz actio obtẽperaret.
Diuiſio ⁊ pugna vt ſit in hoĩs aĩo pena pcĩ: ẽ ex p̃mo hoĩe ĩ
oẽs eius filios ꝓpagata: vt qui noluit cũ deo eẽ vnit⁹: eſſet
in ſeipſo diuiſus: ⁊ qui iperãti dñ̃o noluit eẽ ſubiect⁹: fieret
ſibimetipſi rebellis atq̃ꝫ ꝯ̃rius. Uñ nec ſibi poterit ſubiu
gari: ſi p̀us deo nõ fuerit ſubiugat⁹: ſibiq̃ꝫ ſeruiet nolẽs qui
deo noluit volẽs: Cũ varie ꝑ diuerſa humanũ defluxit ge
nus: dũ ſe ab vna ſtabili ſempq̃ꝫ manẽte diuinitatis ſolidi
tate ſubtraxit. Nã duz opus qðlibet appetit: quaſi ibi iam
regem mẽtis infigit. Sed duz ei nõ ſufficit: mutata inten
tione ad alias atq̃ꝫ alias actiones tranſit. dũq̃ꝫ per diuerſa
requiẽ ſolidam querit nec inuenit: in labore miſer et varie
tate viuit ⁊ vacuus a requie manet. Quãuis eadẽ mutabi
litas nõ ſit hoĩ cõcreata: ſed pro merito p̃me preuaricatio
nis illi acceſſerit: iam tamen naturalis facta eſt: qꝛ origina
liter a primo hoĩe ſicut ⁊ mors in omnes hoĩes tranſijt.

De anima ceteriſq̃ꝫ ſenſibus. Cap. XIIII.

VIta corporis aĩa. vita aĩe deus eſt. Et ſicut
corpus mortuũ eſt ſine anima: ita aĩa mor
tua eſt ſine deo. Anima hominis nõ eſt ho
mo: ſed corpus qð ex humo factũ eſt: id tñ
homo eſt. Jnhabitãdo aũt in corpore aĩa
ex ipſa participatiõe carnis hoĩs nomẽ ac
cepit. ſicut apoſtolus interiorẽ hominẽ diĉ
animã: non carnẽ cõditam eſſe ad dei imaginez. Male er
go a quibuſdã crediẽ animã hoĩs eſſe corpoream: que per
id ad dei imaginẽ facta eſt: vt ſi nõ incõmutabilis vt deus
eſſet: tamẽ incorporea vt deus exiſteret. Sicut angeli ita ⁊
anime. Habẽt enĩ initiũ: finẽ vero nullũ. Nã quedaz in re
bus tẽporalia ſunt: quedã perpetua: quedã vero ſempiter
na. Tẽporalia ſunt q̃bus ineſt ortus ⁊ obitus. Perpetua q̃
bus ortus: nõ termin⁹. Sempiterna q̃bus nec ort⁹ nec ter
minus. Animaz nõ eſſe partez diuine ſubſtantie vel natu
re: nec eſſe eã prius q̃ꝫ corpori miſceaẽ: ſed tunc eam creari
quãdo ⁊ corpus creaẽ: cui admiſci videẽ. Philoſophorum
ſentẽtie dicunt eſſe animã prius q̃ꝫ naſcatur in corpore. Qð
verũ eſſe nullis approbaẽ indicijs. Nã vtruz antea fuiſſe
mus: nec ipſi nouimus: nec q̃s hominũ dicat habem⁹. Nõ
eſt ergo querẽdũ: qð querẽdo magis eſt irridendũ. Genti
les ⁊ heretici de anima diſputare conanẽ: ſed quomõ de il
la aliquid recte ſentire poſſunt qui auctorem ad cuius ima
ginẽ facta eſt nõ nouerunt: Et ideo multa errore digna di
xerunt. Mutabilis eſt aĩa nõ localiter: ſed tẽporaliter ſuis
affectionibus. Corpus aũt ⁊ loco ⁊ tẽpore mutabile: qꝛ ⁊ tẽ
pore mutatur: ⁊ loco variatur. Qð eſt ad corpus mutatio
locorũ: hoc eſt ad animã mutabilitas cogitationũ. Que va
rietas male motionis tunc menti inheſit: quãdo ab exter
norum contẽplatione primus homo recedens in illo ſtare
noluit a quo male receſſit. Et iuſta dãnatione incõſtans ꝑ
rerũ raptus varietatẽ defluxit. Multũ ex ſua natura ſplẽ
dorem poſſidet anima: ſed fuſcaẽ cõmixtione carnis qua
retineẽ incluſa. Ex eius eniz parte vertiẽ ad peccãdi infir
mitatẽ: Salomõe dicẽte: Corp⁹ qð corrũpiẽ aggrauat ani
mã: ⁊ dep̃mit terrena inhabitatio ſenſuz multa cogitantẽ.

De ſenſibus carnis. Cap. XV.

NOn virtute: nõ ſenſu corporis: ſed rõne mẽ
tis excellimus animalib⁹ ceteris. Pro reb⁹
corporeis vtẽdis ſufficit ſenſus carnis: non
pro ſpiritalibus capiendis. Jllecti autẽ ho
mines vſu corporearũ rerũ nihil putant ali
ud eſſe: preter q̃ carnis ſenſu cõcipiunt. Si
cut precellũt ſibi corporei ſenſus diuerſita
te locorũ: ita ſibimet ⁊ virtute ſentiendi precellũt. Nã ſiĉ
preſtautior eſt odoratus ſapore ⁊ poſitione loci ⁊ ſentiendi
longinquitate: ſic auris odoratu. lõgius enĩ audim⁹ q̃ꝫ odo
ramus: ⁊ ſic oculi auribus. lõgius enĩ videmus q̃ꝫ audim⁹.
Animus autẽ ⁊ loco ⁊ merito his vniuerſis ſenſibus ſuper
fertur. Jn arce enim capitis ꝯſtitutus: qð illi corporaliter
nõ attingunt: iſte ĩtellectualiter cõtuetur. Amplius excel
lit oculoruz ſenſus ceteris ſenſibus: quando q̃dem que ad
alios pertinẽt ſenſus inde dicamus: veluti cũ dicimus: vi
de quõ ſonat: vide quõ ſapit: ſic ⁊c̃. Queãdmodum oculus:
ita ⁊ animus cetera videt ſeſe nõ intueẽ. Aliarũ eniz rerum
origines: ſpẽs ⁊ magnitudines perſpicit. de ſe autẽ tanta ve
ri ignorantia inficiẽ: vt in his omnib⁹ nihil certius contem
pletur. Homo qui miraris ſyderuz altitudinẽ ⁊ maris pro
funditatẽ: ⁊ animi tui abyſſuz ĩtra ⁊ mirare ſi potes. Mul
ta cogitantes ſine ſenſu carnis ⁊ ſine imaginibus viuis ani
mo tñ cernentes intuemur: memoriaq̃ꝫ mentis ibi eas fin
gente tenemus. Multa quoq̃ꝫ intelligimus ſenſu: que lin
gua explere non poſſumus. Jnnoxios eſſe infantes opere:
nõ eſſe innoxios cogitatione: qꝛ motũ quẽ gerunt mẽte: nõ
duz poſſunt explere opere: ac per hoc in illis etas eſt ĩbecil
lis: nõ animus. Ad nutuz enim voluntatis nõdum obtẽpe
rat illis fragilitas corporis: nec adeo opere nocere poſſint:
ſicut cogitatione monenẽ. Ex cauſa vocabuluz ſortita eſt
cogitatio. Cogẽdo enĩ animũ reminiſci qð memorie cõmẽ
datuz eſt: diciẽ cogitatio. Rerũ oĩum theſaurus memoria
eſt. Jpſa eſt enim cuſtos rebus inuẽtis: ipſa cogitatis: de q̃
ad liquidũ difficile eſt aliquẽ diſputare: qꝛ grãdis eius per
plexitas eſt: ⁊ animus ipſe eſt. Jmago a ſenſib⁹ corporis re
mota ſue ſpeciei ſimilitudinẽ relinq̃t in memoria. ſimilitu
dinem autẽ nõ per imagines ſicut cetera: ſed ſicut gaudiũ
ſine imagine reminiſcimur. Dũ obliuionez memoramus:
non per ſeipſaz adeſt. Qꝛ ſi per ſeipſaz adeſſet vtiq̃ꝫ nõ obli
uiſceremur. Cõmunẽ hoĩs animaliũq̃ꝫ eſſe memoriaz: nul
luz autẽ animalib⁹ irrõnabilibus ĩtellectũ ĩeſſe niſi homi
ni tñ predito ratione. Ceteris enim in ipſa qualitate conſi

Ayuntamiento de Madrid

derationis ſue:ſenſus carnis nõ intelligẽtia mentis eſt.
¶ De Chriſto filio dei. Cap. XVI.

FIly dei perfecta natiuitas nec cepit eẽ nec
deſiyt:ne preterita ſit ſi deſiyt ⁊ ne iperfecta
ſit ſi adhuc ſit. ſed ſic eterna ſit ⁊ ꝑfecta q̃
tenus in ea natiuitate eternitas ⁊ perfectio
habeaᷣ. Ex vtero virginis minoꝛ diciᷣ pr̃e
xp̃s:videlicet iuxta humanã aſſumptionẽ:
nõ iuxta diuinitatẽ. Chriſtus ⁊ in forma ſer
ui ſeruus:⁊ in forma ſerui nõ ſeruus. In forma quippe ſui
dñi ſeruus.⁊ in forma ſerui hominũ dñs. Xp̃s in forma ſer
ui ꝓpter cõceptionis excellẽtiã dñs eſt hoĩuꝫ: qꝛ ⁊ ſi ſuſce
pit carnẽ: nõ tñ ex carnis libidinoſa ꝯtagione. Mediatoꝛ
dei atq; hoĩuꝫ homo xp̃s ih̃s nequaq̃ alter in humanita
te alter in deitate eſt: ſed in vtraq; nã idem vnus eſt. Nec
purus hõ ꝯceptus eſt: nec purus homo editus eſt:nec po
ſtea meritũ vt deus eẽt accepit:ſꝫ deus verbũ manẽte icõ
mutabili eſſentia que illi cũ patre ⁊ ſpũ ſancto ẽ coeterna:
aſſumpſit carneꝫ pro ſalute humana: in qua et ipaſſibilis
pati ⁊ imoꝛtalis moꝛi:⁊ etern⁹ ante ſecula tꝑalis poſſet oſtẽ
di. Mediatoꝛ dei ⁊ hoĩuꝫ hõ xp̃s ih̃s q̃uis aliud ſit ex pr̃e:
aliud ex virgine:nõ tñ alius ex pr̃e alius ex virgine:ſed ip̃e
eternus ex patre:ipſe tꝑalis ex mr̃e: ipſe qui fecit: ipſe qui
factus eſt: ipſe de patre ſine matre: ipſe de matre ſine pr̃e:
ipſe ꝯditoꝛis tẽplũ:ipſe cõditoꝛ tẽpli:ipſe auctoꝛ operis:ip̃e
opus auctoꝛis manẽs vnus de vtroq; in vtraq; nã: nec nã
rum cõpulatione ꝯfuſus: nec nãrũ diſtinctione geminat⁹.
Ideo de⁹ in hoĩe venit: qꝛ per ſeipſuꝫ ab hoĩbus cognoſci
nõ potuit. Sꝫ vñ nobis ꝯſuluit:inde deſpectioneꝫ tulit: q̲a
infirmitatẽ quã pro nobis ſuſcepit: hõ ſuperbus deſpexit.
Ob hoc infirma ⁊ ſtulta mũdi elegit vt foꝛtioꝛa ⁊ ſapiẽtio
ra per que nõ cognoſcebaᷣ cõfunderet. Sicut cibũ foꝛteꝫ
inualidus infans capere nõ põt:niſi a matre prius editus in
lactis ſucũ vertaᷣ: vt qđ in cibo nõ potuit vti: ſuggẽdo po
tetur in lacte per carnẽ:ita ⁊ nos dũ eſſemus infirmi ad cõ
ſpiciendã verbi eternitatẽ: factuꝫ eſt ipſuꝫ verbuꝫ caro vt
enutriti per carnẽ foꝛtioꝛeſq; effecti:cibũ ſolidũ:ideſt ver
buꝫ dñi cũ patre ſempiternũ ꝯtẽplãdo vt angeli ſatiemur.
Prima dei dona eẽ q̲bus nos nobis reos eẽ oſtẽdit: qui dũ
iaceremꝰ ſub reatu culpe iuſtos nos eẽ credebamꝰ. Uenit
medicus:patefecit vulnus:compoſuit ſemetipſuꝫ.⁊ de ſua
moꝛte nobis medicinã aptauit:vt nõ eẽt oſtenſoꝛ tm̃ vul
neris ſed ⁊ ſanatoꝛ. Primũ ad iſrl̃ venit xp̃s ſicut ⁊ ipſe ait:
Non ſuꝫ miſſus niſi ad oues que ꝑierũt dom⁹ iſrael. Ad po
pulũ iſrael ꝑ̃us venit:ſꝫ ꝙ nõ eſſent credituri ꝓpheta non
tacuit:dicẽs: Prim⁹ ad ſyon dicet aſſum.⁊ irl̃m euãgeliſtã
dabo: ⁊ vidi ⁊ nõ erat.neq; extitit quiſq̃ qui iniret cõſiliũ:
⁊ interrogatus reſpõderet verbũ. Sꝫ qꝛ ad gẽtes trãſiuit.
ſequiᷣ. Ecce ſeruus meus:ſuſcipiã eũ:electus me⁹:cõplacu
it ſibi in illo aĩa mea:dedi ſpiritũ meũ ſuꝑ eũ:iudiciũ genti
b⁹ ꝓferet. Quãuis oꝛdinẽ noſtre liberationis neſcierit dya
bolus:ſciuit tñ ꝙ pro ſaluatione hoĩuꝫ xp̃s aduenit:ſed ꝙ
ſua idẽ nos moꝛte redimeret ignoꝛauit:vñ eũ occidit. Nã
ſi ille xp̃m per moꝛtẽ redimere humanũ gen⁹ ſciſſet nõ eũ
vtiq; ꝑmiſſet. Qꝛ nouerit dyabolus ꝓ ſalute humani gñis
xp̃ꝫ veniſſe:euãgelij teſtionio doceᷣ. quẽ vt vidit cognoſcẽ
do ꝑtimuit dicẽs: Quid nobis ⁊ tibi filij dei: Ueniſti ante
tẽpus ꝑdere nos. Xp̃s ſicut peccatũ qđ pena dignũ eſt non
admiſit:ita penã pcti noſtri ſuſcepit:vt per ĩdebitã penam
ſuã:debitã ablueret culpã noſtraꝫ: vt ꝑ hoc amitteret dya
bolus quos reos tenebat: duꝫ vnũ interfecit qui nihil pec
cati admiſerat. Ideoq; quos q̃ſi iuſte tenuit amiſit:qꝛ iniu
ſte redẽptoꝛẽ noſtruꝫ occidit. Illuſus eſt dyabolus moꝛte
dñi quaſi auis. Nã oſtenſa xp̃s ſue carnis moꝛtalitate quã
interimẽdã ille appetebat:abſcõdit diuinitatẽ: vt laqueũ:
quo eũ velut auẽ ĩpꝛouidã prudẽti irretiret decipula. Naꝫ
ſi inoxius xp̃s nõ occidereᷣ:hõ dyabolo addict⁹ per ꝑ̃uari
catione nõ abſolutereᷣ. Dyabolus dũ in xp̃o carnẽ humani
tatis impetit que patebat:quaſi hamo diuinitatis eius ca
ptus eſt qui latebat. Eſt enĩ in xp̃o ham⁹ diuinitas:eſca au
teꝫ caro:linea genealogia:que ex euãgelio recitaᷣ. Tenẽs
vero hãc lineã:deus pater eſt:de quo dicit apl̃s: Caput xp̃i
deus. Et lucas: Lineã gnãtionis xp̃i ab imis ad ſũma cõte
xens incboat a ioſeph ⁊ cõſũmat in deũ:duꝫ dicit: Qui fuit
hely.⁊ ꝑficiẽs lineã generis:dicit: qui fuit dei. Iccirco dñs
in ifernũ deſcẽdit:vt his qui ab eo nõ penaliter detineban
tur viã aperiret reuertẽdi ad celos:ſm̃ teſtimoniũ Eſaie ꝓ
phete dicẽtis: Poſuiſti ꝓfundũ maris viã vt tranſirent li
berati. Uiam quippe xp̃s in ꝓfundũ maris poſuit qñ in in
fernuꝫ deſcendẽs ſanctis iter ad celos reuertendi mõſtra
uit. Sãcti ex tꝑe reſurrectionis xp̃i ſtatiꝫ vt de coꝛꝑe exe
unt:mox ad celeſtẽ hitationẽ aſcẽdunt:qđ antiq̲s patribus
nõ dabaᷣ. Nã ante aduẽtuꝫ ſaluatoꝛis: q̃q̃ ſine pena ſup
plicij:tñ nõ in celo ſed in iferno ſanctoꝝ anime tenebanᷣ.
pro q̲bus abſoluẽdis:dñs in ifernũ deſcẽdit. Xp̃s in celum
aſcẽdens diſceſſit quidẽ carne:ſed ꝑ̃ſens eſt maieſtate:ſꝫ il
lud qđ ipſe ait. Ecce ego vobiſcũ ſuꝫ vſq; ad ꝯſũmationeꝫ
ſeculi. Sedet xp̃s ad dexterã pr̃is:nõ vt dexterã coꝛpoꝛeã
hẽat pater: ſed dextera pr̃is btitudo eſt:ſic̃ ſiniſtra miſia.
¶ De ſpiritu ſancto. Cap. XVII.

SPiritus ſanctus creatoꝛ eſt:ſicut pater ⁊ v̄
buꝫ:teſtãte ꝓpheta. Spũs dñi fecit me: et
ſpiraculũ oĩpotentis viuificauit me. Spũs
ſanct⁹ pr̃is ⁊ filij eſt:⁊ inde vnũ ſunt pater ⁊
filius:qꝛ nihil hꝫ pr̃ qđ nõ hꝫ filius. Nõ eniꝫ
res vna ⁊ duoꝝ cõſubſtãtialis poterit ſimlr̃
ab eis ꝓcedere:⁊ ſimul ineſſe: niſi vnũ fue
rit a q̲bus ꝓcedit. Spũs ſancti pignus accepit eccl̃ia: vt ꝑ
eũ i vno coꝛꝑe vnũ fierẽt credẽtes: ꝑ quẽ pater ⁊ fili⁹ vnũ
eẽntialr̃ ſint ipſo ſaluatoꝛe ad patrẽ dicente. Ut ſint vn⁹ ⁊
ſicut ⁊ nos vnũ ſumus. Xp̃s nõ tm̃ a pr̃e ſed etiaꝫ a ſpũ ſan
cto ſe miſſuꝫ teſtaᷣ:dicẽte ꝓpheta: Accedite ad me ⁊ audi
te. Nõ a principio in abſcõdito locutus ſuꝫ vobis: ex tẽpo
re anteq̃ fieret ibi eraꝫ:⁊ nũc dñs miſit me ⁊ ſpũs ei⁹. Spi
rit⁹ ſanct⁹ pro eo ꝙ cõſolatoꝛ ſit:paraclit⁹ nũcupaᷣ. Nã la
tine paracliſis cõſolatio diciᷣ. Et reuera dũ dona ſacramẽ
toꝝ diſtribuit:cõſolationẽ aĩe prebet. Credo equidẽ ꝙ ma
gnã leticiã ſentit qui aliq̲d reuelãte ſpũ dicit. Donũ ſancti
ſpũs in membꝛis eccleſie ſigillatiꝫ diuidiᷣ:⁊ in ſingulis ſin
gula dona tribuunᷣ. Xp̃s autẽ omnẽ plenitudinẽ gratiaꝝ
habuit:de quo ita legiᷣ: Plenus gratia ⁊ veritate. In xp̃o
ergo omnis plenitudo gratiarũ eſt:nã ſingulis electis ſin
gula dona tribuunᷣ. In ſpiritu ſancto omnis gratia dono
ruꝫ cõſiſtit. Ipſe eniꝫ ꝓut vult gratiarũ dona largiᷣ. alijs
dans ſermonẽ ſapientie:alijs ſciẽtie:alijs fideꝫ:atq; ita vni
cuiq; virtute ſpiritus ſancti diuiſio gratiarũ tribuitur. ⁊ in
omnib⁹ idem vnus habetur. Ipſe enim etiã ineffabilia do
cet que pꝛoferre humanus ſermo nõ poteſt. Ante aduẽtuꝫ
domini tm̃ ꝓphete ⁊ pauci ex omni populo iuſti donũ ſan
cti ſpũs merebãᷣ. poſt aduẽtũ autẽ domini ſpũs ſanct⁹ cũ
ctis eſt credẽtibus diſtribut⁹:iuxta quod per ꝓphetam do
minus loquitur dicens: Et erit in nouiſſimis diebus effun
dam de ſpiritu meo ſuper omnẽ carneꝫ: ⁊ pꝛophetabunt fi
lij veſtri ⁊ filie veſtre. Cunctis enim nunc gentibus gratia
ſancti ſpiritus tradita eſt.neq; in paucis aut in populo iſra
el:ſed in omni credentium multitudine ſpiritus ſancti gra
tia manet. Aliquando nõ dignis ⁊ repꝛobis dona ſancti ſpi
ritus conferuntur. ſicut ſaulo data eſt ꝓphetia ⁊ balaam.
Unde ⁊ multi in fine dicturi ſunt: domine virtutes in tuo
nomine fecimus:quibus dicturus eſt domin⁹: Neſcio vos
vnde eſtis. Xp̃i aduentuꝫ nõ tm̃ plebis iudee ſancti ꝓphe
tantes expectauerũt:ſed fuiſſe etiam in nationib⁹ pleroſq;

Ayuntamiento de Madrid

ſanctos viros prophetie donuꝫ habentes: quib⁹ per ſpiritũ ſanctum chriſtus reuelabatur ⁊ a quib⁹ eius expectabaꞇ̃ aduentus. ſicut Job. ſicut balaam qui xp̄i vtiq̃ꝫ predicauerunt aduentum. Conuerſio gentiũ veteri populo latebat. ſed tamẽ in cõſilio dei erat vt fieret. ⁊ iam tunc a ſanctis ꝓphetis occulte per ſpiritũ ſanctũ predicabaꞇ̃ aduent⁹ xp̄i. ſicut dicit propheta: Cũ appropinquauerint anni cognoſceris: dum aduenerit tempus oſtenderis. Nunc vero reuelatũ patet quod tunc carnalibus latebat: ſpiritualibus vero notum erat. nondum tamen manifeſte dicebatur: eo ꝙ tẽpus oſtenſionis non eſſet.

¶ De lege. Ca. XVIII.

Via per quã itur ad xp̄m lex eſt per quaꝫ vadunt iuſti ad deuꝫ. ⁊ vt eſt intelligunt eaꝫ. Sanctarũ ſcripturarũ altitudo quaſi montes paſcue ſunt: ad quos dũ quiſq̃ꝫ iuſtoꝝ conſcendit: ſe paſcue indeficientis refectionem inueniſſe congaudet. In ſcripturis ſanctis quaſi in mõtibus excelſis: ⁊ viri perfecti habent ſublimia intelligentie: quib⁹ greſſus cõtemplationis quaſi cerui erigant: ⁊ ſimplices quaſi parua animalia inueniunt modicos ĩtellectus: ad quos humiles ipſi refugiant. Scriptura ſacra infirmis ⁊ ſenſu paruulis ſm̄ hiſtoriam humilis videtur in verbis: cum excellentioribus autẽ viris altius incedit: dum eis ſua myſteria pãdit: ac ꝑ hoc vtriſq̃ꝫ manet cõis: ⁊ paruulis ⁊ ꝑfectis. Scriptura ſacra per vniuſcuiuſq̃ꝫ lectoris intelligẽtiã variaꞇ̃: ſicut mãna que populo veteri pro ſingulorum delectatione variuꝫ dabat ſaporem. Juxta ſenſuum capacitatem ſingulis ſermo dominicus cõgruit. Et ſingulis duꝫ ſit ꝓ vniuſcuiuſq̃ꝫ intellectu diuerſus: in ſe tamẽ ꝑmanet vnus. Ideo in libris ſanctis quedã obſcura: quedã aperta reperiunꞇ̃: vt intellectus lectoris ⁊ ſtudiũ augeatur. Nam ſi cuncta paterẽt: ſtatim intellecta vileſcerent. Rurſus ſi cuncta clauſa exiſterent: confeſtim diffidentiã gignerent. Ne ergo de obſcuris deſperatio fiat: ea que manifeſta ſunt ſciant: ⁊ ne de ĩtellectis faſtidiũ exiſtat: ea que clauſa ſunt deſiderium excitãt. Naꝫ pleraq̃ꝫ quãto magis latent: tãto magis deſideriũ prebent. In ſcripturis ſanctis ſepe ea que futura ſunt quaſi facta narrantur: ſicut eſt illud: Dederũt in eſcam meã fel. et potauerunt me aceto. Sed cur futura quaſi preterita ſcribuntur: niſi quia que adhuc faciẽda ſunt in opere: iaꝫ facta ſunt in diuina ꝑ̄deſtinatione: Nobis igitur tẽporaliter accidunt: que a cõditore oĩuꝫ ſine tp̄e ꝓuidentur. Proptera ꝓpheta rerũ futurarũ geſta preterita preſentibus miſcet rebus: vt ita credanꞇ̃ illa futura: queãdmodũ iſta cernuntur eſſe cõpleta. More eniꝫ ſuo per ꝑ̄ſentia de futuris loquiꞇ̃. ſicut in perſona ir̄lm de eccleſia: ⁊ ſicut in perſona effraim de hereticis. Pro factis diuinis plerũq̃ꝫ ⁊ dicta ponunꞇ̃: icirco q᷑ nõ operatiõe manuũ deus: ſed dicẽdi imperio operatur: ſicut ſcriptũ eſt: Dixit ⁊ facta ſunt: mandauit ⁊ creata ſunt. Cꝫ in ſcripturis ſacris vna bis repetiꞇ̃ ſentẽtia: aut cõfirmationis cauſa eſt: aut myſterij: ſicut lex ⁊ gratia: ſic̃ initium ⁊ perfectio: ſicut bonũ ⁊ melius. Lex diuina in trib⁹ diſtinguiꞇ̃ partibus. i. in hiſtoria: in preceptis: ⁊ in ꝓphetis. Hiſtoria eſt in his que geſta ſunt. precepta in his que iuſſa ſunt. ꝓphetia in his que futura ꝓnunciata ſunt. Lex diuĩa triplici ſentiẽda eſt mõ. Primo vt hiſtorice. ſecũdo vt tropologice. tertio vt myſtice intelligatur. Hiſtorice nãq̃ꝫ iuxta litterã: tropologice iuxta moralẽ ſententiã: myſtice iuxta ſpiritaleꝫ intelligentiã. Ergo ſic hiſtorice oportet fideꝫ tenere: vt eã ⁊ moraliter debeamus interpretari ⁊ ſpiritaliter intelligere. Tria ⁊ ſeptẽ: decẽ precepta ſunt: ſed tria ad amorẽ dei pertinent: ſeptẽ ad hoĩes. Jlla tria que ad amorem dei pertinent: in vna tabula ſcripta fuerũt: reliq̃ ſeptẽ in ſecũda. Jn prima tabula triũ mãdatoꝝ hoc primuꝫ eſt: Diliges dñꝫ deũ tuũ. Jn ſcd̄a. Honora patrẽ tuũ ⁊ matreꝫ. Hinc eſt qd̄ ⁊ ſaluator ſcribe ĩterrogãti qd̄ ꝑ̄ceptũ eſt p̄mũ in lege ait: Audi iſr̄l: dñs de⁹ tuus de⁹ vnus eſt hoc p̄mũ eſt. Secũdũ vero ſimile eſt huic. Diliges ꝓximũ tuũ ſicut teipſum. Unum nãq̃ꝫ preceptũ de prima tabula dixit qd̄ ad dei pertinet amorem. alterum vero de alia tabula: quod ad hominis pertinet dilectioneꝫ.

¶ De eccleſia ⁊ hereſibus. Cap. XIX.

Gemina eſt eccleſie pulchritudo. vna quã hic bene viuẽdo conſequiꞇ̃. altera per quã illic ex retributiõe glorificabiꞇ̃. Eccleſie ꝓpter xp̄m gemine tribulationes exiſtunt. i. ſiue q̃s a paganis ꝑtulit in martyrib⁹: ſiue quas ab hereticis ꝑfert in diuerſis ꝯcertatiõib⁹. Utraſq̃ꝫ aũt ꝑ gratiã dei exupat: partim ferendo: partim reſiſtẽdo. Sãcta eccl̃ia catholica ſicut male viuẽtes in ſe patiẽter tolerat: ita male credẽtes a ſe repellit. Sãcta eccl̃ia ꝯ gẽtiliũ atq̃ꝫ hereticoꝝ ꝑtinaciã ſũmope ſapiẽtiã ⁊ patientiã opponere ſtudet: ſꝫ exerceꞇ̃ eius ſapia cũ tentaꞇ̃ verbis: exerceꞇ̃ patiẽtia cũ tentaꞇ̃ gladijs. Nunc enĩ ꝑſecutionib⁹ appetiꞇ̃: nũc falſis aſſertionibus laceſſiꞇ̃. Cauſa prauitatis heretice doctrinis eſt ꝓpagata eccleſia. nã antea ſimplici tm̄ fide vigebat. Hereticoꝝ igiꞇ̃ occaſione ꝓpagati ſunt doctores in fide: ⁊ ꝑ acumina hereſum eccleſie magiſtri creuerunt. Nã tũc clarius manifeſtaꞇ̃ vitatis aſſertio qñ patuerit q̃libet diſſentio. Sãcta eccl̃ia ideo dr̃ catholica: ꝓ eo ꝙ vl̃r per omnẽ ſit mũdũ diffuſa. Nã hereticoꝝ eccleſie in partib⁹ mundi coartanꞇ̃: hec vero in toto orbe diffuſa expandiꞇ̃. paulo atteſtãte apl̃o: Gr̄as inquit ago deo meo ꝓ oĩbus vobis: q᷑ fides veſtra annũciatur in vniuerſo mundo. Hereſes aũt in aliquo angulo mũdi: aut in vna ꝓuincia inueniunꞇ̃ verſari. Eccleſia vero catholica ſicut ꝑ totũ mundũ extendiꞇ̃: ita ⁊ oĩuꝫ gentiliuꝫ ſocietate conſtruiꞇ̃. Qui ſunt heretici niſi qui relicta dei eccleſia priuatas elegerunt ſocietates: de quib⁹ dominus dicit: Duo mala fecit populus meus: me dereliquerũt fonteꝫ aque viue: ⁊ foderunt ſibi ciſternas diſſipatas que continere non valent aquas. Cauſa hereſis ob quaꝫ rem fit: Ad exercitationem fidei. Uis vero per quã fit: obſcuritas eſt diuinarũ ſcripturarũ in qua caligantes heretici aliud q̃ꝫ ſe res habeat intelligunt: nec eſſe poſſunt: q᷑ idipſuꝫ qd̄ exiſtunt hereſes iam nõ ſunt. Male enim ſentiẽdo eſſe iam deſierunt: ad nihilum enim tendunt. Heretici ingenti ſtudio mendacia ſua diſcunt: ⁊ labore vehementi ne in vnitateꝫ eccleſie veniant decertant: de quibus per prophetam cõgrue dicitur: Docuerunt linguaꝫ ſuaꝫ loqui mendaciuꝫ: ⁊ vt inique agerent laborauerunt. Dum viciſſim heretici mutuo ſe lacerant quãdo alterutrũ ſe in proprias ſectas inducũt: ſic tamen in inuicẽ ſeſe colligunt vt contra eccleſiã pari erroris ſpiritu decertent. Et qui ab inuicẽ ſunt diuiſi: in aduerſitate eccleſie ſimul exiſtunt vniti: eiſq̃ꝫ qui pro eo ꝙ tm̄ valeant hereſes videnꞇ̃ habere veritateꝫ: hoc reſpõdẽduꝫ eſt. Nõ ideo ſaluti preponẽdi ſunt morbi: q᷑ plerũq̃ꝫ ita generaliter mundum occupant vt paruũ ſaluti locũ relinquãt.

¶ De hereticis. Cap. XX.

Non poſſe hereticos habere veniaꝫ: niſi per ecceleſiaꝫ catholicaꝫ: ſicut ⁊ amici iob non per ſe placare deũ potuerũt: niſi pro eis iob ſacrificiũ obtuliſſet. Opera bona que heretici faciunt ⁊ iuſticia eoꝝ: nihil eis ꝓdeſt: teſtante dño per hieremiaꝫ: Quia mei oblitus es: ecce ego annũciabo iuſticiã tuam: ⁊ opera tua nõ ꝓderũt tibi. Heretici q̃ꝫuis legem ⁊ ꝓphetias adimpleãt. ex eo tm̄ ꝙ catholici nõ ſũt: nõ eſt de⁹ in eorum conuentibus: ipſo dño teſtante. Si ſteterint moyſes ⁊ ſamuel corã me: nõ ẽ aĩa mea ad ppl̃m iſtũ. Eyce eos a facie

Ayuntamiento de Madrid

mea ⁊ egrediant̄. Per moyſen quippe ⁊ ſamuel legeꝫ accipe ⁊ ꝓphetas: quos q̄uis heretici ope iplere cõtendãt: propter erroris tñ impietatẽ a vultu dei ꝓyciuntur: ⁊ a iuſtoꝝ conuentibus ſeparantur paganus ⁊ hereticus: ille qꝛ nunq̄ fuit cũ dei populo: iſte qꝛ receſſit a dei populo: vterq̄ recedẽtes a xp̄o: ad diaboli ptinẽt corpus. Qui ab idolatria ad iudaiſmũ vel hereſim trãſeũt: iuxta ꝓphetaꝫ: de malo ad malũ egreſſi ſunt: ⁊ dñm nõ cognouerũt: qꝛ de infidelitatis errore in errorẽ aliũ tranſierũt. Cuius doctrinã quiſq̄ ſequit̄: hui⁹ ⁊ filius nuncupat̄: ſicut ⁊ per ꝓphetã amorreũ patrẽ ⁊ cetheã matrẽ eẽ iſrl'o dñs dicit: Nõ vtiq̄ naſcẽdo ſꝫ imitãdo. Sic ⁊ in meliorẽ partẽ filij dei nuncupant̄: q precepta dei cuſtodiunt. Vñ ⁊ nos nõ natura: ſed optione clamamus deo dicẽtes: Pater noſter qui es in celis. Nõ ſolũ tñ natiuitate ſed etiã imitatiõe filios poſſe alicuius vocari. Nã iudei ſm carnẽ filij abrahe: ſm vo ꝯuerſationẽ filij dyaboli nuncupant̄: ac per hoc illi ſũt ſemẽ abrahe q eius imitant̄ fidẽ: nõ qui ex eius gnãti ſunt carne. De errore auctoris trahitur a quibuſdã ⁊ nomẽ ⁊ culpa: vt ipſius vocabulo cenſeat̄ cuius errorẽ ſequit̄: ſicut eccleſie pergami in apocalypſi dr̄. Hẽs tenẽtes dotrinã balaã ⁊ ieçabel. Doctrinã igit̄ balaã dr̄ hr̄e: pp imitationẽ nõ pp p̄ſentiã corporalẽ.

¶ De gentilibus philoſophis. Cap. XXI.

Philoſophi gẽtiũ nõ ſicut oꝫ deũ q̄rẽtes i angelos iciderũt p̄uaricatores factuſq̄ ẽ illis mediator dyabolus ad mortẽ: ſic̄ nobis xp̄s ad vitã. Multũ mũdi philoſophi p̄dicant̄ in dimẽſiõe tpoꝝ: curſuq̄ ſiderũ ac diſcuſſione elemẽtoꝝ. ⁊ tñ hoc nõ niſi a deo habuerunt. Volãdo. n. ſupbe vt aues aerẽ: ⁊ emergentes in ꝓfundũ vt piſces mare. ⁊ vt pecora gradiẽtes terram deſcripſerũt: verũtamẽ tota mẽte auctorẽ eoꝝ intelligere noluerũt. Quare nõ poſſunt aialia bruta interrogare: qꝛ neſciũt ratiocinari. Ideo nõ diſſimiles gẽtiles homines aialibus extiterunt: qui talia nõ ꝯſiderantes: ⁊ ipſa ampli⁹ diligẽtes vſq̄ ad eoꝝ cultũ euanuerũt. Via xp̄s eſt. Siqs in ea nõ gradit̄: nõ eſt quomõ veniat ad deũ. Philoſophi autẽ mundi vtiq̄ deũ cognouerũt: ſꝫ qꝛ diſplicuit illis humilitas xp̄i in inuio trãſierũt ⁊ nõ in via. Ideoq̄ euaneſcẽtes gloriã dei in mẽdaciũ mutauerũt. ⁊ rectitudinẽ vie relinquẽtes in anfractus iciderũt erroꝝ. Primũ vnicuiq̄ ẽ ſcire qd appetat. ſecũdũ vero ẽ vt id qđ appetit app̄hẽdat. Impfecta quippe ſapiẽtia eſt quo tẽdas ſcire. ⁊ neſcire iter per qđ expediat ire. Quid eniꝫ ꝓdeſt ſiqs famis tpe vbertatis regionẽ videat: ⁊ viã per quã ad illã pergat ignorat: Ecce patriã quiſq̄ querit: ſed viã pdidit: errãdo gradit̄: nõ ꝓficiẽdo: quãtoq̄ plus ambulat tãto magis ab eo qđ querit elongat̄. Qui viã regiã: hoc eſt xp̄m deſerit. ⁊ ſi videat veritatẽ a longe videt: qꝛ niſi per viã nõ eſt quomodo ad eã ꝓpinquet. Or ſi gradiens per deſertum leoneꝫ incurrerit: ſemetipſuꝫ redarguat dum in dyaboli faucibus heſerit.

¶ De differentia teſtamentoruꝫ. Cap. XXII.

Uidam ideo non recipiunt vetus teſtamẽtum pro eo q̄ aliud in tẽpore priſco aliud agatur in nouo. Nõ intelligẽtes q̄ deus qd cuiq̄ cognouerit tẽpori incognita quadam diſtributione cõceſſerit: ſicut in lege impat nuptias. in euãgelio virginitateꝫ cõmẽdat. in lege oculuꝫ pro oculo auferre: in euangelio alterã p̄bere percutiẽti maxillã. Sed illa pro tẽpore fragili populo: iſta vero pfecto. vtraq̄ tñ pro tẽpore ſua queq̄ cõueniẽtia comodãs. Et tñ ꝓ iſta mutatiõe nõ ẽ credẽdus deus mutabilis: ſꝫ potius inde admirabilis p̄dicandus ẽ: quia manẽs incõmutabilis quid cuiq̄ vt diximus tẽpori cũmoduꝫ fuit: magna cũ diſtributione cõceſſit. Sub veteri teſtamento minoris culpe erant peccata: quia in eo non ipſa veritas: ſed vmbra veritatis aderat. Nam in teſtamẽto nouo preceptis altioribus veritate manifeſta facta: quedam que in illo populo vmbre veritatis deſeruierant: deſerenda nobis precipiũtur. Illic enim fornicatio ⁊ retributio iniurie permiſſa ſunt: nec nocebant. In teſtamẽto autẽ nouo graui aiaduerſione dãnantur ſi admittantur.

¶ De ſymbolo ⁊ oratione. Cap. XXIII.

Idei ſymboluꝫ ⁊ dominica oratio pro tota lege paruulis eccleſie ad celoruꝫ regna ſufficit capeſſenda. Omnis enim latitudo ſcripturaruꝫ in eadem orõne dominica ⁊ ſymboli breuitate cõcluditur. Unde ⁊ ꝓpheta eſaias dicit: Abbreuiationeꝫ audiui a domino deo exercituũ ſuper vniuerſaꝫ terrã. Attendite ⁊ audite eloquium meũ. Sed hec abbreuiatio: aut illud intelligitur quod dominus dicit omnẽ legẽ ⁊ prophetas in duobus preceptis dilectionis dei ⁊ proximi pẽdere: aut pp ipſaꝫ orõnẽ dñicã vel ſymboli breuitatẽ in qbus vt predictũ eſt oẽ ſcripturarũ coartari cernimus latitudinẽ.

¶ De baptiſmo ⁊ cõmunione. Cap. XXIIII.

Olam eccleſiã catholicã habere baptiſmũ ad ſaluteꝫ Zacharias ꝓpheta teſtatur. In die iquit illa erit fons patẽs domus dauid ⁊ habitãtibus in hieruſaleꝫ in ablutionem peccatoris ⁊ mẽſtruate. Domus quippe dauid ⁊ hieruſaleꝫ xp̄i eccleſia eſt: in qua manat fons in ablutioneꝫ peccatoꝝ. Heretici autẽ id ſoluꝫ maginaria oſtẽtatione facũit: ideoq̄ illis baptiſmus nõ ad remiſſionẽ peccatoruꝫ: ſed ad ſupplicij teſtimoniuꝫ datur. Pro ſolo reatu originali luũt in inferno nuper nati infantuli penas ſi renouati per lauacrũ nõ fuerit. Proinde qua cauſa nuper natus dãnatur infans ſi non regeneratur: qꝛ originis noxietatate perimitur. Cur paruuli peccato originali carẽtes per baptiſmũ ⁊ nec duꝫ propriuꝫ habẽtes delictũ a beſtijs peniſq̄ ceteris laniant̄: Hec igit̄ cauſa eſt. Baptiſmũ eni a pena eterna nõ a preſentis vite ſupplicio liberat. Or ſi a pena p̄ſenti hoies liberarent̄ per baptiſmũ ipſuꝫ putarẽt baptiſmi p̄miũ: nõ illud eternum. Ergo ſoluto reatu peccati manet tñ quedã tpalis pena: vt illa vita feruẽtius requirat̄ que erit a penis oĩbus aliena. Nullus negat fideliũ etiã poſt baptiſmuꝫ quo peccata delent̄: quotidie q̄diu in iſto ſeculo ſumus ad deuꝫ nos debere cõuerti. Qđ q̄uis ſine intermiſſione ſit quotidie agendum: nõnunq̄ tñ feciſſe ſufficiet. Qui in maternis vteris ſunt: ideo cũ matre baptizari nõ poſſũt: qꝛ qui nat⁹ adhuc ſm adã nõ eſt: renaſci ſm xp̄m nõ põt. Neq̄ eniꝫ dici regeneratio in eo poterit: quẽ generatio nõ p̄ceſſit. Qui ĩtra eccleſiam: non ex dignitate eccleſie viuũt: ſed fidem quã verbo tenent opibus deſtruũt: de ipſis legitur: Multiplicati ſunt ſup numerũ: vt ſubaudias in regno predeſtinatoruꝫ. Qui ſcelerate viuũt in eccl'ia ⁊ cõicare nõ deſinũt: putãtes ſe tali cõione mũdari: diſcãt nihil ad emũdationẽ ſibi ꝓficere: dicente ꝓpheta. Quid eſt q̄ dilectus meus in domo mea fecit ſcelera ml'ta: Nũquid carnes ſancte auferẽt a te malicias tuas: Et apoſtolus. Probet inqt ſeipſuꝫ homo. ⁊ ſic de pane illo edat ⁊ de calice bibat.

¶ De ſeptẽ regulis. Cap. XXV.

Eptẽ eſſe inter cetera regulas locutionum ſanctaruꝫ ſcripturarũ quidã ſapiẽtes dixerunt. Prima regula eſt de dño ⁊ eius corpe que de vno aut ad vnuꝫ loquit̄ atq̄ in vna pſona: mõ caput: mõ corpus oſtendit: ſicut Eſaias ait: Induit me veſtimẽto ſalutari q̄ſi ſpõſuꝫ decoratũ corona. ⁊ q̄ſi ſpõſaꝫ ornatã monilib⁹ ſuis. In vna eni pſona duplici vocabulo noiata: ⁊ caput: id eſt ſpõſuꝫ: ⁊ eccleſiam. i. ſpõſaꝫ manifeſtauit.

Ayuntamiento de Madrid

Proinde notandū in ſcripturis:qñ ſpecialiter caput deſcri
bitur:quando ⁊ caput ⁊ corp⁹:aut qñ ex vtroq3 tranſeat ad
vtrūq3:aut ab altero ad alteru3:ſicq3 quid capiti quid cor
pori conueniat prudens lector intelligat. Secūda regula ē
de dñi corpore vero ⁊ permixto. Nam videnť queda3 vni
conuenire perſone:quod tamen non eſt vnius:vt eſt illud:
Puer me⁹ es tu iſrael:ecce deleui vt nube3 inigtates tuas:
⁊ ſicut nebulā peccata tua:cōuertere ad me ⁊ redimā te. B
ad vnū non ꝯgruit. Nā altera ps ē cui peccata deleuit: cui
dicͭ:puer me⁹ es tu:⁊ altera cui dicit: Cōuertere ad me ⁊ re
dimā te. Qui ſi ꝯuertanť:eoꝝ pctā deleñť. Per hanc enim
regulā ſic ad oēs loquitur ſcriptura:vt boni redarguātur
cū malis:⁊ mali laudenť cū bonis. Sʒ quid ad quem perti
neat:qui prudenter legerit diſcet. Tertia regula eſt de lit
tera ⁊ ſpiritu.i.de lege ⁊ gratia:lege:per quam precepta fa
cienda admnonemur. gratia per quam vt operemur iuua
mur:vel ꝙ lex non tm̄ hiſtorice:ſed etiam ſpiritaliter ſen
tienda ſit. Nāq3 ⁊ hiſtorice oportet fidem tenere ⁊ ſpirita
liter legem intelligere. Quarta regula eſt de ſpecie ⁊ gene
re:per quam pars pro toto:⁊ totum pro parte accipitur: ve
luti ſi vni populo vel ciuitati loquatur deus:⁊ tamen intel
ligatur omnem contingere mundum. Na3 licet aduerſus
vnam ciuitatem babyloniam per Eſaiam prophetam do
minus comminetur:tamen dum contra eccleſiam loqͭr
tranſit ad genus de ſpecie. ⁊ conuertit contra totum mun
dum ſermonem. Certe ſi non diceret aduerſus vniuerſu3
orbem:non adderet infra generaliter:⁊ diſperdam omnē
terram:⁊ viſitabo ſuper orbis mala:⁊ cetera que ſequunť
ad internitionem mundi pertinētia. Unde ⁊ adiecit: Hoc
eſt conſilium quod cogitaui ſuper omnem terram: ⁊ hec ē
manus eius extenſa ſuper omnes gentes. Item poſtq̄ ſub
perſona babylonie arguit vniuerſum mundum:rurſus ad
eandem quaſi de genere ad ſpecie3 reuertitur:dicens que
eidem ciuitati ſpecialiter contigerunt: Ecce ego ſuſcitabo
ſuper eos medos. Na3 regnante Baltbaſar:a medis ē ob
tenta babylonia. Sic ⁊ in onus egypti ex perſona eiuſdem
totum vult intelligere mundum:dicendo: Et concurrere
faciam egyptios aduerſus egyptios: regnum aduerſus re
gnum:cum egyptus non multa regna:ſed vnum habuiſſe
deſcribiť regnum. Quinta regula eſt de temporibus:p quā
aut pars maior temporis per partē minorem: aut pars mi
nor tēporis per partem maiorem inducitur:ſicut eſt de tri
duo dominice ſepulture:dum nec tribus plenis diebus ac
noctibus iacuerit in ſepulchro:ſed tm̄ a parte totu3 triduu3
accipitur. Uel ſicut illud:ꝙ quadringentis annis predixe
rat deus filios iſrael in egypto ſeruituros:⁊ ſic ide egreſſu
ros:qui tm̄ domināte Joſeph egypto dominati ſunt:nec ſta
tim poſt quadringentos annos egreſſi ſunt vt fuerat repro
miſſū ſed quadringētis triginta peractis ab egypto receſſe
runt. Eſt ⁊ illa de tēporibus figura:per quā queda3 que fu
tura ſunt quaſi ia3 geſta narranť:vt eſt illud: Foderūt ma
nus meas ⁊ pedes meos:dinumerauerūt omnia oſſa mea.
⁊ diuiſerūt ſibi veſtimenta mea:⁊ his ſimilia:in qbus futu
ra tanq̄ ſi ia3 facta ſint ita dicunť. Sed cur que adhuc fa
cienda erant iā facta narranť: Quia que nobis adhuc fu
tura ſunt:apud dei eternitatē iam facta ſunt. Qua propter
quando aliqd faciendu3 eſſe pronunciať:ſm nos dicitur:
quando vero que futura ſunt:ia3 facta dicunť:ſm dei eter
nitatem accipienda ſunt:apud quē iam omnia facta ſunt q̄
futura ſunt. Sexta regula eſt de recapitulatōe. Recapitu
latio eni3 eſt dum ſcriptura redit ad illud cuius narratio iā
tranſierat:ſicut cū filios filioru3 noe ſcriptura cōmemoraſ
ſet:dixit illos fuiſſe in linguis ⁊ gētibus ſuis:⁊ tm̄ poſtea q̄ſi
hoc etiam in hoc ordine temporu3 reqritur: Et erat inquit
omnis terra labiū vnū:⁊ vox vna omnibus erat. Quomo
do ergo ſm ſuas gentes ⁊ ſm ſuas linguas erant ſi vna lin
gua erat omnib⁹:niſi q2 ad illud quod iam tranſierat reca
pitulando eſt reuerſa narratio. Septima regula eſt de dia
bolo ⁊ ei⁹ corpore:q2 ſepe dicunť ipſius capitis:que ſuo ma
gis conueniūt corpori:ſepe vero eius videnť dicta mēbro
rum ⁊ non niſi capiti congruūt. Ex nomine qppe corporis
intelligiť caput:vt eſt illud in euangelio de 3i3anys tritico
admixtis:dicente domino: Inimicus homo hoc fecit: ho
mine3 ipſum diabolū vocans:⁊ ex nomine corporis caput
deſignans. Ite3 ex nomine capitis ſignificatur corpus: ſic
in euangelio dicitur: Duodecim vos elegi:ſed vnus ex vo
bis diabolus ē:iudam vtiq3 indicans:q2 diaboli corp⁹ fuit.
Apoſtata quippe angelus oīum caput eſt iniquoꝝ:⁊ huius
capitis corpus ſunt oēs iniq:ſicq3 cum membris ſuis vnit⁹
eſt:vt ſepe quod corpori ei⁹ dicit ad eū potius referať:rur
ſum qd̄ illi:ad membra iterū ipſius deriuetur.

¶ De martyrio. Cap. XXVI.

DEi ſeruus aduerſitate vlla non frangiť:ſed
pro veritatis defenſiōe vltro ſe certamini
offert:nec vnq̄ pro veritate diffidit. Sepe
ex diſcipulis ad martyriū eligunť:qui ſuos
doctores ad coronā precedūt:⁊ qui ſūt ordi
ne poſtremi:ſiūt nonnūq̄ in certamine pri
mi. Uir ſanct⁹ vltro ſe ī agone pro certami
ne debet offerre iuſticie:ſed tamen ſi agonis fructū videt
vberrimū:non debet declinare laboris periculū. Qr ſi ma
ior eſt labor q̄ animarū lucrū:declinādus eſt labor quem
minimū comitať augmentū. Utrūq3 eni3 fecit apoſtolus
q ⁊ periculis ſe vltro dedit vbi maximū animaꝝ lucrū vi
dit:⁊ ſapienter ſe periculo abſtulit in quo potiorē laborem
q̄ lucrū eſſe proſpexit. Ultro ſe Paulus apud epheſū peri
culis obtulit:q2 poti⁹ periculo lucrū vidit. Damaſci aute3
ideo a periculo ſubtraxit ſemetipſū q2 nullū periculi ipſi⁹
arbitrat⁹ ē fructū. Diſce quomodo ſe ad martyriū offerat
q̄ſq3 vltro:vel quomodo iuxta ſententiam dei cingať ab al
tero:⁊ quo non vult ipſe ducať:niſi ꝙ ⁊ propter gloria3 fu
tura3 de certamine iuſt⁹ gaudet:⁊ propter paſſionis violē
tia3 refugit ſubire qd̄ dolet. Accipe exemplū adeūdi ſb tre
pidatione martyrij:de vſu bellandi in quo exercitať q̄ſq3 ī
prelio ⁊ per audaciā certamen aggrediť: ⁊ p timorē cūcta
tione moueť. Itē accipe exemplū martyrij de reparatiōe
humani corporis ad ſalutem:dum quiſq3 ⁊ de ſpe repara
tōis gaudet:⁊ de inciſiōib⁹ ſeu amariſſimis poculis meret.

¶ De ſanctoru3 miraculis. Cap. XXVII.

ET ſi apoſtolis virtus data eſt ſignorum pro
pter fide3 gentiu3 nutrienda3:eccleſie tamē
data eſt virtus operu3 propter eandem fidē
ornandā. Et tamē ī ipſis apoſtolis pluserat
mirabilis virtus operu3 q̄ virtus ſignoru3.
Ita ⁊ nūc in eccleſia plus eſt bene viuere q̄
ſigna facere. Qr nunc eccleſia non ea miracula faciat que
ſub apoſtolis faciebat:ea cauſa eſt:quia tūc oportebat mū
dum miraculis credere: nunc vero iam credentem opor
tet bonis operibus coruſcare. Nam ideo tunc ſigna fiebāt
exterius:vt interius fides roboraretur. Ia3 in fide miracu
la quicunq3 requirit:vanam gloriam vt laudetur querit.
Scriptum eſt enim: Lingue in ſignum ſunt non fidelib⁹:
ſed infidelibus. Ecce ſignum non eſt fidelibus neceſſariū
qui iam crediderunt:ſed infidelibus vt conuertantur. Nā
paulus pro non credentium infidelitate patrem publij de
infirmitate febrium virtutibus curat. Infirmitatem ve
ro timotheum fidelem:non oratione:ſed medicinaliter tē
perat:vt noueris miracula pro incredulis non pro fideli
bus fieri. Anteq̄ antichriſtus appareat:virtutes ab eccle
ſia ⁊ ſigna ceſſabunt:quatenus eam quaſi abiectore3 pleq̄
tur audacius. Ob hanc vtilitatē ceſſabūt ſub antixpo ab
eccleſia miracula ⁊ vtutes:vt p hoc ſanctoꝝ clareat patiē

Ayuntamiento de Madrid

tia: ꝛ reprobozum qui ſcandalizabuntur leuitas oſtendatᷣ:
ꝛ perſequentium audacia fortioꝛ efficiatur.

¶ De antichꝛiſto ꝛ eius ſignis. Cap.XXVIII.

OMnis q̄ ſꝫ xpiane profeſſionis noꝛmā aut
non viuit: aut aliter docet: antixp̄s eſt. Ple
riq̄ꝫ autē antixp̄i tp̄a non viſuri ſunt: ꝛ tn̄ in
membꝛis antixp̄i iueniēdi ſunt. Anteq̄ꝫ ve
niat antixp̄s multa eius mēbꝛa preceſſerūt
ꝛ praue actionis merito caput ꝓpriū preue
nerunt. ſm apl̄i ſententiam qui iam inigtatis myſterium
opari illū affirmat ēt anteq̄ꝫ reueletur. Magnitudo ſigno
rū fiet ſub antixp̄o: vt electi ſi fieri pōt in errorē mittenᷣ.
Sꝫ ſi electi: quō ſunt in errorem mittendi? Ergo ibunt in
errorē titubationis ad modicū pro multitudine prodigio
rum: nō tn̄ deyciēdi ſunt a ſtabilitate ſua terroꝝ impulſu
atq̄ꝫ ſignoꝝ. Unde ꝛ ideo ponitur ſi fieri poteſt: qꝛ electi pe
rire non poſſunt: ſꝫ cito reſipiſcentes cordis errorem reli
gione coercebunt: ſcientes predictū a dn̄o eē: vt duꝫ hoc fe
cerint aduerſarij: non ꝯturbentur ſancti. Tam mira factu
rus eſt prodigia ꝛ ſigna dum venerit antixp̄s: vt ēt electis
quoddā cordis gignatur ſcrupulū: quod tn̄ cito exuperet i
illis ratio: per quā ſcient in deceptionē reproboꝝ ꝛ electoꝝ
probationē eadē fieri ſigna. Jn quo tēpore per patientiam
glorioſi erunt ſancti non per miracula: ſicut martyres fue
runt priores. Jlli. n. ꝛ perſecutores ſuſtinebunt: ꝛ faciētes
prodigia. Proinde ꝛ durius bellū ſuſtinebunt: qꝛ non ſolū
contra perſequentes: ſed ēt contra miraculis coruſcantes
dimicaturi ſunt. Grauius ſub antixp̄i tēporibus cōtra ec
cleſiā deſeuiet ſynagoga: q̄ꝫ in ip̄o aduentu ſaluatoris xp̄ia
nos eſt perſecuta. Duꝫ in martyres diabolus iaꝫ exercue
rit crudelitatē magnaꝫ etiā ligatus: crudelioꝛ erit tn̄ anti
chꝛiſti tp̄ibus: qn̄ etiā erit ſoluendus. Nā ſi tanta ligatꝰ fa
cere potuit: quanta ſolutus faciet? Quanto propinquius ſi
nem mundi diabolus videt: tanto crudelius ꝑſecutiones
exercet: vt qꝛ ſe continuo damnandū conſpicit: ſocios ſibi
mł'tiplicet cū q̄bus gehēne ignibus addicatur. Quāto bꝛe
ue tp̄s videt ſibi reſtare diabolus vt damnetᷣ: tanto in ma
gna perſecutionis ira mouetur: diuina iuſticia permittēte:
vt glorificentur electi: ſordidentur iniqui: ꝛ vt diabolo du
rioꝛ creſcat damnationis ſententia.

De reſurrectione. Cap.XXIX.

INchoatio pacis ſanctoꝝ eſt in hac vita: nō
perfectio. Tunc autē erit plenitudo pacis:
dum ad dei contēplationē abſorta carnis i
firmitate ꝯualuerit. Reſurrectio moꝛtuo
rum vt apl̄us ait: in viꝝ ꝑfectū in mēſuraꝫ
etatis plenitudinis xp̄i futura eſt: in etate
ſcilicet iuuentutis q̄ profectu nō indiget: ꝛ
abſq̄ꝫ inclinatione defectꝰ in ꝑfectiōe ex vtraq̄ꝫ parte ꝛ ple
na ē ꝛ robuſta. Quis nunc filioꝝ dei noīe hoīes fideles vo
centᷣ: tn̄ ex eo q̄ꝫ hanc ſeruitutē corruptōis patiunᷣ: adhuc
iugo ſeruitutis addicti ſunt: accepturi plenā dei filioꝛuꝫ li
bertatē: dum corruptibile h̄ īduerit incoꝛruptionē. Nunc
deꝰ p̄ ſpeculū agnoſcitᷣ: in futuro āt q̄ſq̄ꝫ electus facie ad fa
cieꝫ ꝑſentabitᷣ: vt ipſaꝫ ſpeciē ꝯtēpletur quā nūc p̄ ſpeculū
videre conatᷣ. Jn hac vita electoꝝ nūero ad dexterā perti
nentiū: ꝛ reproboꝝ q̄ ad ſiniſtrā ituri ſunt: eccleſiā dei com
pleri: in fine aūt ſeculi zizania a frumento diſiungi.

De iudicio. Cap.XXX.

IUdiciȷ diē nouit xp̄s: ſꝫ in euāgelio dicere
ꝛ ſcire diſcipulos voluit. Nā duꝫ dicat idē
dn̄s p̄ ꝓphetā: Dies vltionis in coꝛde meo:
indicat ſe non neſcire ſꝫ nolle indicare. De
domo dn̄i: ſicut ſcriptū eſt incipit iudiciū:
qn̄ electi. i. domꝰ dei hic p̄ flagella iudican
tur: impij vō illic ad dānationeꝫ iudicandi
ſunt. Un̄ ꝛ ſeqtur: Si aūt primū a nobis: q̄s finis eoꝝ q̄ nō
crediderunt? Ad diſtricti examen iudicis nec iuſticia iuſti
ſecura ē niſi pietate diuina: vt ꝛ ipſa iuſticia q̄ quiſq̄ꝫ iuſtꝰ
eſt deo iuſtificante iuſtificetᷣ. Alio quin apd̄ deū ꝛ ipſa pec
catū eſt. Jnde eſt qd̄ ait iob: Jnnocentē ꝛ impiū ipſe conſu
met. Cōſumitᷣ q̄ppe a deo innoxius: qn̄ ipſa inocentia liqui
dius regſita ꝛ diuine inocentie cōparata nihil efficitᷣ niſi ꝛ
ibi miſericoꝛdie pietate bō iuſtificetᷣ. Conſumitᷣ itē a deo
ipius: qn̄ examinis diuini ſubtilitate regritᷣ eiuſq̄ꝫ detecta
impietas: iudicata damnatᷣ. Cōſumitᷣ innoxius ꝛ ipius ſilᷣ
fine carnis: nō pena dānationis. Doctꝰ pariter ꝛ indoctus
moꝛiunᷣ: ſꝫ moꝛte carnis. non pena dānationis. Oia autē
pergunt ad vnū locuꝫ: dū moꝛte coꝛporali in terrā ꝛ iuſtꝰ ꝛ
ipius reuertunᷣ. Retributio aūt diſſimilis: ſicuti p̄ eundē
ſalomonē dicitᷣ: Quid pl̄s h̄ꝫ ſapiēs a ſtulto: niſi q̄ꝫ illuc per
git vbi vita eſt? Ergo oēs ī terrā pariter redeūt. Nā vbi vi
ta eſt nō pariter pergunt. Gemina punitᷣ ſentētia ipius: dū
aut hic pro ſuis meritis mētis cecitate ꝑcutitᷣ ne veritatē
videat: aut duꝫ in fine dānabitᷣ vt debitas penas exoluat.
Geminū eſt diuinū iudiciū. vnū quo ꝛ hic iudicanᷣ hoīes
ꝛ in futuro: alteꝝ quo ꝓpterea hic iudicanᷣ ne illic dānen
tur. Jdeoq̄ꝫ q̄buſdā ad purgationē tp̄alis ꝓficit pena: qui
buſdaꝫ vō hic inchoat dānatio ꝛ illic ꝑfecta ſperatᷣ ꝑditio.
Jn iudicio reprobi hūanitatē xp̄i in q̄ iudicatꝰ eſt videbūt
vt doleant: diuinitatē vō eius nō videbunt ne gaudeant.
Quibꝰ. n. diuinitas oſtenditᷣ: vtiq̄ꝫ ad gaudiū demōſtratᷣ.
Pro diuerſitate cōſcientiaꝝ ꝛ mitis apparebit in iudicio
xp̄s electis: ꝛ terribilis reprobis. Nā qualē q̄ſq̄ꝫ ꝯſcientiā
tulerit: talē ꝛ iudicē habebit: vt manente in ſua tranq̄llita
te xp̄o: illis ſolis terribilis appareat quos ꝯſcientia i malis
accuſat. Due ſunt differentie vel oꝛdines hoīuꝫ in iudicio
hoc eſt electoꝛū ꝛ reproboꝝ. q̄ tamē diuidunᷣ in quattuoꝛ.
Perfectoꝝ oꝛdo vnus eſt qui cum dn̄o iudicat: ꝛ alius qui
iudicatᷣ: vtriq̄ꝫ tamen cuꝫ xp̄o regnabūt. Silr̄ oꝛdo repro
boꝛum partitur in duobus: dum iniqui intra eccleſiā ſunt
mali iudicandi ſunt ꝛ damnandi: qui vero extra eccleſiam
inueniendi ſunt: non ſunt iudicandi: ſed tantū damnandi.
Primus igitur oꝛdo eoꝛum qui iudicantur ꝛ pereunt: op
ponitur illi oꝛdini bonoꝛum de quo ſunt qui iudicantur ꝛ
regnant. Secundus oꝛdo eoꝛum qui non iudicantur ꝛ pe
reunt: opponitur illi oꝛdini perfectoꝛuꝫ: in quo ſunt hi qui
non iudicantur ꝛ regnant. Tertius oꝛdo eoꝛum qui iudi
cantur ꝛ regnant: illi oꝛdini eſt contrarius de quo ſunt qui
iudicantur ꝛ pereunt. Quartus oꝛdo eoꝛum qui non iudi
cantur ꝛ regnant: opponitur illi contrario oꝛdini in quo il
li ſunt qui non iudicantur ꝛ pereunt.

¶ De gehenna. Cap.XXXI

DUplex damnatoꝛum pena eſt in gehenna:
quoꝛum ꝛ mentem vꝛit triſticia: ꝛ coꝛpus
flamma: iuſta viciſſitudine: vt qui mēte tra
ctauerunt quod perficerent coꝛpoꝛe: ſimul
ꝛ animo puniantur ꝛ coꝛpoꝛe. Jgnes geben
ne ad aliquid lumen habere ꝛ ad aliqd nō
habere: hoc eſt habere lumen ad damnatō
nem vt videant impij vnde doleant: ꝛ nō habere ad conſo
lationem: ne videant vnde gaudeāt. Apta fit comparatio
de camino trium pueroꝛum ad exemplum ignis gehenne.
Nam ſicut ille ignis non arſit ad trium pueroꝛum ſuppli
cium. ꝛ arſit ad comburenda ligamina vinculoꝛū: ita ignis
gehenne ꝛ lucebit miſeris ad augmentum penarum: vt vi
deant vnde doleant: ꝛ non lucebit ad conſolationem: ne
videant vnde gaudeant. Jnter huius vite ꝛ future infelici
tatis miſeriam multa diſcretio eſt. Jllic enim ꝛ miſeria eſt
propter cruciationem doloꝛum: ꝛ tenebꝛe propter lucis a
uerſionem: quoꝛum vnum in hac vita. i. miſeria eſt: aliud
non eſt: in inferno autem vtrūq̄ꝫ eſt.

Ayuntamiento de Madrid

¶ De penis impiorum. Cap. XXXII.

Sicut faſciculi lignoruꝫ ad cōbuſtionē de ſi
milibns colligantur: ita in iudicij die ſimi
lis culpe rei ſuis ſimilibus iungentur: vt ex
equo pena cōſtringat q̄ſi in faſciculū: quos
actio ſimiles fecit in malū. Sicut vnuſq̄ſq;
ſanctus in futuro iudicio pro quātitate vir
tutuꝫ glorificabit̄: ita ⁊ vnuſq̄ſqꝫ īpius pro
quātitate facinoꝝ ꝯdemnabit̄: nec deerit in ſupplicio futu
ro damnatiōis ordo: ſꝫ iuxta q̄litatē criminū diſcretio erit
penaꝝ: ꝓpheta firmāte: De charoꝝ quoqꝫ ſuoꝝ ſupplicijs
addit̄ etiā pena defunctis: ſicut apud inferos diuitis ſmo
p̄dicat euāgelicus: ſicut pro augendo inde ſupplicio: dic̄ ēt
pſalmus: Cōmotiōe moueant̄ filij eius ⁊ mendicēt. Impij
ex hoc durius in iudicio puniendi ſunt mētis dolore: ex q̊
viſuri ſunt iuſtos: glorie beatitudinē meruiſſe. Cunctis vi
dentib⁹ eſt p̄cipitandus diabolus: qn̄ ſub aſpectu oīuꝫ bo
noꝝ angeloꝝ ⁊ hoīum cū eis q̄ de parte ei⁹ erunt in ignem
eternū mittēdus eſt. Dū ſublatus fuerit diabolus vt dam
netur. multi electi q̄ in corpore ſunt inueniēdi: dn̄o ad iudi
ciū veniente metu ꝯcutiendi ſunt: vidētes tali ſentētia im
piū eſſe punitū: quo terrore purgādi ſunt: q̄r ſi q̄d eis ex cor
pore adhuc peccati remāſerit: metu ip̄o quo diabolū dam
nari ꝯſpiciunt purgabunt̄. Hinc eſt qđ ait iob: Cū ſublat⁹
fuerit timebūt angeli ⁊ territi purgabunt̄. Multos poſſe
perire ex eis in die iudicij: q̄ nunc electi eē vident̄ ⁊ ſancti:
dicente propheta: Uocabit dn̄s iudiciū ad igneꝫ ⁊ deuora
bit abyſſuꝫ multā ⁊ comedet parteꝫ domus. Pars quippe
domus deuorabit̄: q̄r illos ēt infernus abſorbebit q̄ nunc
ſe in p̄ceptis celeſtibus glorian̄t: de q̄bus dn̄s dicit. Mul
ti dicent mihi in illa die. Dn̄e dn̄e nonne in nomine tuo ꝓ
phetauimus: ⁊ in nomine tuo demonia eiecim⁹: ⁊ virtutes
multas fecimus: Tunc ꝯfitebor illis: q̄r nunq̄ꝫ noui vos.
Diſcedite a me q̄ operamini iniquitatē: neſcio qui eſtis.

¶ De gloria ſanctorum. Cap. XXXIII.

Non faciet in futurū cor miſerū iuſtorū ex cōpaſ
ſione damnatoꝝ cōdolendi affectio. vbi tn̄ erit
ſanctorū de dei cōtemplatione gaudium: vt tri
ſticie nullus tribuat̄ introit⁹. Sicut cōparatus
color cādidus nigro colori fit pulchrior: ita ⁊ ſan
ctorū reges cōparata dānatōi malorū glorioſior erit. Sic iu
ſticia iniuſticie: ſic virtus vitio. Creſcit ḡ ſanctoruꝫ gloria:
dū debita damnant̄ ip̄ij pena. Poſt reſurrectionē ſanctis
carne promiſſa eſt celorū aſcēſio: dicēte ad patrē xp̄o: Uo
lo vt vbi ſum ego: ⁊ ipſi ſint mecū. Si enim membra capi
tis ſumus: ⁊ vnus in ſe ⁊ in nobis eſt chriſtus: vtiqꝫ vbi ipſe
aſcendit: ⁊ nos aſcenſuri ſumus.

¶ Finit liber primus de ſummo bono
ſancti Iſidori Iſpalenſis epiſcopi.

¶ Incipit liber eiuſdem ſecundus.

De ſapientia. Cap. primum

Omnis qui ſecū
duꝫ deum ſapiens eſt: bea
tus ē. Beata vita cognitio
diuinitatis eſt. Cognitio di
uinitatis virtus boni op̄is
eſt. Uirtus boni operis fru
ctus eternitatis eſt. Nihus
aūt magis ſapiens q̄ꝫ queꝫ
docuerit deus. Excelſior ē
rebus oībus ſapientia: nec
eſſe p̄t vlla iuſticia ſine pru
dentia. Qui ſm ſeculuꝫ ſa
piens eſt: ſm deum ſtultus
eſt. Unde ⁊ propheta: Stultus inquit factus eſt oīs homo
a ſcientia ſua. Primum eſt ſcientie ſtudiū: querere deum:
deinde honeſtatem vite cum innocentie opere. Nullus ſa
pientiam dei plene recipit: niſi qui ſe ab omni abſtrahere
actionum cura contendit. Unde ⁊ ſcriptum eſt. Sapiētiaꝫ
ſcribe in tempore ocij: ⁊ qui minoratur actu ipſe percipiet
eam. Non ad parue intelligentie arcem peruenit: qui ſcit
ſecreta dei ſe penetrare non poſſe. Tunc aūt deuꝫ recte co
gnoſcimus: quando eū perfecte ſcire non denegamus. In
terdum quedaꝫ neſcire ꝯuenit. Nullus auteꝫ in culpa ma
ior eſt: q̄ꝫ ille qui deuꝫ neſcit. Inueſtigationeꝫ veri multo
ruꝫ eſt querere: ſed paucoꝝ eſt inuenire. Ea aūt que ſupra
hominis intelligentiā ſunt: ſcrutanda non ſunt. Quicquid
ſupra hominis intellectum eſt: querenduꝫ non eſt. Cōſilio
auteꝫ diuino ſeruandum eſt: vt hoc credatur eſſe iuſticia:
quod diuine placuerit voluntati. Non enim poterit eſſe in
iuſtum: quod iuſto complacet iudici. Omnis ſapientia ex
ſcientia ⁊ opinatione conſiſtit. melior eſt auteꝫ ex ſcientia
veniens q̄ꝫ ex opinatione ſententia. Naꝫ illa vera eſt: iſta
dubia. Ad maioris culpe cumulū ꝑtinet ſcire que q̄ꝫ quod
ſequi d̄beat: ⁊ ſequi nolle quod ſciat. Unde ⁊ dominus: ſer
uus inquit ſciens voluntatem domini ſui ⁊ non faciens: di
gne plagis vapulabit multis. Et iacobus: Scienti inquit
bonum ⁊ non facienti peccatuꝫ eſt. Simplicitateꝫ cū igna
uia vocari ſtulticiam. ſimplicitateꝫ vero cuꝫ prudentia vo
cari ſapientiam. Utile eſt multa ſcire ⁊ recte viuere. Quod ſi
vtrunq; non valemus: melius eſt vt bene viuendi ſtudiuꝫ
q̄ꝫ multa ſciendi ſequamur. Non pertinere ad beatitudi
nem conſequendam ſcientiaꝫ rerum: nec eſſe beatum mul
ta ſcire: ſed eſſe magnum beate viuere. Nihil prodeſſe ho
minem ſcire prudentiaꝫ cum ignorantia dei. ⁊ nihil obeſſe
ſcientibus deum: ignorontiaꝫ mundi. Perfecte auteꝫ ſcit
qui prius deum: ⁊ iſta non pro ſe: ſed pro deo ſcit. Nihil ob
eſſe cuiq̄ꝫ ſi per ſimplicitateꝫ aliqua de elementis indigne
ſentiat: dummodo de deo vera pronunciet. Nam q̄ꝫuis de
incorporeis corporeiſq; naturis nequeat quiſq; diſputare:
beatum tamen illum facit vita recta cum fide.

¶ De fide. Cap. II.

Non poſſe ad veram beatitudineꝫ perueni
re niſi per fidem. Beatū auteꝫ eſſe: qui ⁊ re
cte credendo bene viuit: ⁊ bene viuendo fi
dem rectam cuſtodit. Deus ſi creditur: me
rito inuocatur ⁊ queritur: ac per hoc tunc ꝑ
fecte laudatur: quando inuocatur ⁊ credi
tur. Non tn̄ id credendum eſt quod ſenſu
carnis dinoſcimus: ſꝫ magis ēt quod intellectu mentis cō
ſpicimus. i. deū. Sine fide nemo p̄t placere deo. Omne. n.
qđ nō eſt ex fide: peccatū eſt. Fides nequaq̄ꝫ vi ext orq̄tur:
ſꝫ rōne atq; exemplis ſuadet̄. A q̄bus aūt exigitur violēter
perſeuerare in eis non pōt: exēplo vt ait q̄dā nouelle arbo
ris: cuius ſi quis cacumen violenter impreſſerit ⁊ demum
duꝫ laxatur in id quod fuerat confeſtim reuertit̄: Sic hō
libero arbitrio conditus ſua ſponte diuertit a deo: ita ex ꝓ
pria mentis conuerſione credēdo recurrit ad deū: vt liber
tas agnoſcat̄ arbitrij per propriā voluntatē: ⁊ beneficium
gratie per acceptā fidei veritateꝫ. In corde reſpicit deus
fidem: vbi ſe non poſſunt hoīes excuſare: qui ore ſimulant
veritatis profeſſionē ⁊ corde retentant erroris īpietatem.
Sic̄ nihil ꝓficit fides q̄ ore retinet̄: ⁊ corde n̄ creditur: ita
nihil profutura ē fides q̄ corde tenetur ſi ore nō ꝓfiteatur.
De tali. n. fide ꝓpheta ita quoſdā obiurgat dicens. Perijt
fides: ablata ē de ore eoꝝ. Fides. n. q̄ corde credit̄: ꝯfeſſio
ne oris ad ſalutē ꝓfert̄. Uacuā eſſe ſine operib⁹ fidē: ⁊ fru
ſtra ſibi de ſola fide blandit̄: q̄ bonis op̄ib⁹ nō ornat̄. Qui
crucē portat: dꝫ ⁊ mundo mori: Nam ferre crucem ⁊ mori:
mortificare ſeipꝫ: ē ferre ⁊ nō mori: ſimulatio hypocritaruꝫ

Ayuntamiento de Madrid

eſt. Qui per fidem cognitionē dei hn̄t ⁊ operibus obſcurātur. exemplū balaam ſequuntur q cadens opere apertos oculos habuit per contemplationis fidem. Carnales. fidē non pro virtute animi: ſed pro cōmodo querere temporali. Unde ⁊ dominus dicit: Queritis me nō qꝛ vidiſtis ſigna: ſed qꝛ manducaſtis de panibus meis. Chriſtianus malus dum ſm̄ euangelij doctrinam non viuit: etiam ipſam fidē quā v̄bo colit oborta tentatiōe facile ꝑdit. Multi fide tm̄ xp̄iani ſunt. ope v̄o a xp̄iana doctrina diſſentiunt. Multi quoqꝫ fidē xp̄i ex corde non amāt. ſꝫ humano terrore eandem ꝑ hypocriſiꝫ tenere ſe ſimulāt. Et q eē nō poſſūt aperte mali ꝑ terrorē ficte boni noſcūť. Amatores mūdi repugnāt aliqn̄ ꝓ fide ⁊ alijs qdē ꝓficiūt. ipſi v̄o amore terrēo iplicati celeſtia nō regrunt: ſꝫ v̄bo tm̄ fidē defendūt. Quidaꝫ ꝓ fide ēt hereticos inſequunť. ſꝫ ꝑ arrogantiā eos q intra eccleſiā ſunt ꝯtemnūt. Aduerſarios qdeꝫ fidei cōfutāt pro infidelitate. ſed fideles premunt faſce ſuperbie.

¶ De charitate. Cap. III.

Quamuis nōnulli fide atqꝫ opib⁹ ſanctis eē videanť participes: tn̄ qꝛ ꝑuanť a charitate fraterne dilectiōis: nullū hn̄t incrementū v̄tutis. Nā ſic ait ap̄lus. Si tradidero corp⁹ meū ita vt ardeā charitatē aūt nō habuero nihil mihi ꝓdeſt. Sine amore charitatis q̄ꝫuis qſqꝫ recte credat: ad beatitudinē ꝑuenire nō pōt. qꝛ tāta eſt charitatis v̄tus: vt ēt ꝓphetia ⁊ martyriū ſine illa nihil eē credanť. Nullū premiū charitate penſatur. Charitas. n. v̄tutū oīum obtinet p̄ncipatū. Un̄ ⁊ vinculū ꝑfectionis charitas ab ap̄lo dicit: eo ꝙ vniuerſe v̄tutes eius vinculo religenť. Dilectio dei morti cōparať: dicēte ſalomōe. Ualida ē vt mors dilectio. iccirco qꝛ ſic mors violēter ſeparat aīam a corpore: ita ⁊ dilectio dei violēter ſegregat hoīeꝫ a mundano ⁊ carnali amore. Qui dei precepta ꝯtemnit: deū nō diligit. Neqꝫ. n. regē diligimus: ſi odio leges eius habemus. Tenenda eſt cū ſanctis viris vnitas charitatis. ⁊ q̄ꝫto ſe qſqꝫ ſubtrahit mundo: tāto opus eſt vt ſe aſſociet bonoꝝ ꝯſortio. Charitas in dilectione dei ⁊ ꝓximi ꝯſtat. Seruat āt in ſe dilectionē dei q a charitate nō diuiditur proximi. Qui a fraterna ſocietate ſecerniť a diuine charitatis participatione priuať. Nec poterit deū diligere q noſcitur i ꝓximi dilectōe errare. Xp̄s deus ē ⁊ hō. Totū ḡ xp̄m non diligit q hoīem odit. Bonorum diſcretio ē non odire perſonas: ſed culpas: ⁊ recta dicta pro falſis nō ſpernere: ſꝫ probare. Qui imperfecti ſunt in dei amore: ſepe ſe a vitijs ſeparare diſponunt: ſꝫ pondere vitioꝝ grauati: rurſus ad ea vitia: que optant relinquere reuoluuntur.

¶ De ſpe. Cap. IIII.

Qui male agere non deſiſtunt. vana ſpe. indulgentiā de dei pietate regrūt. Quā recte q̄rerent: ſi ab actione praua ceſſarent. Metuendū valde eſt vt neqꝫ ꝑ ſpeꝫ venie quā ꝓmittit ds̄ ꝑſeueranter peccemus. neqꝫ qꝛ iuſte peccata diſtringit veniā deſperem⁹. ſꝫ vtroqꝫ ꝑiculo euitato ⁊ a malo declinem⁹ ⁊ de pietate dei veniam ſperemus. Omnis quippe iuſtus ſpe ⁊ formidine nitet. quia nunc illū ad gaudiū ſpes erigit nunc ad formidinem terror gehenne adducit.

¶ De gratia. Cap. V.

Interdum peccantib⁹ nobis deus dona ſua non retrahit. vt ad ſpem diuine propitiationis mens humana ꝯſurgat. Nā non poteſt ꝯuerſuꝫ ſpernere: q peccātē ſuis beneficijs prouocat ad ſe redire. Confeſſionē hoīs nō eſſe humane v̄tutis. Nā ſi ꝯfeſſionem boni oꝑis nō in nobis de⁹ operať. cur ꝑ ꝓphetaꝫ dicit: ꝯfeſſio ⁊ magnificentia opus ei⁹: Ab illo. n. nobis oīa bona gr̄a preueniēte donanť. Nā nihil boni oꝑis dedim⁹: ꝑ qꝺ confeſſioneꝫ fidei accipere meremur. Profect⁹ hoīs donum dei eſt. Nec a ſe pōt quiſq̄ꝫ. ſꝫ a dn̄o corrigi. Nō. n. quicq̄ꝫ boni hꝫ ꝓpriū hō: cuius via non eſt eius: teſtante ꝓpheta: Scio dn̄e qꝛ non eſt hoīs via eius. nec viri eſt vt ambulet ⁊ dirigat greſſus ſuos. Sciant liberi arbitrij defenſores nihil poſſe hoīes in bonū ſua ꝑualere v̄tute: niſi diuine gratie ſuſtenteť iuuamine. Un̄ ⁊ ꝑ prophetam dn̄s dicit: Perditio tua iſrael. tm̄ in me auxiliū tuum: q̄ſi diceret: vt pereas tuo merito. vt ſalueris meo auxilio. Hoīs meritū ſuperna gratia. non vt veniat inuenit. ſꝫ poſtq̄ꝫ venerit facit: atqꝫ ad indignā mentē veniens facit in ea meritū qꝺ remuneret: q̄ ſolū īuenerat qꝺ puniret. Quid. n. ex ſe ille latro meruit q de faucibus iferni crucē aſcendit: de cruce paradiſū adijt: Reus qdē ille ⁊ fraterno ſanguine venit cruentus: ſꝫ diuina gr̄a in cruce mutat⁹. Sciēdū ꝙ ⁊ noſtra ſit iuſticia i his que recte agimus: ⁊ dei gratia eo ꝙ eā mereamur. Hec. n. ⁊ dantis dei ⁊ accipiētis eſt hoīs. ſicut ⁊ panē noſtrū dicimus. quē tn̄ a deo accipere poſtulamus. Spiritalis gratia non oībus diſtribuitur. ſꝫ tantūmodo electis donať. Non. n. oīuꝫ eſt fides quā qdē ⁊ ſi plurimi ſuſcipiūt opus tn̄ fidei non ꝯſequunť. In diuiſione donorū diuerſi ꝑcipiunt diuerſa dei munera: nō tn̄ ꝯceduť vni oīa: vt ſit pro humilitatis ſtudio ꝙ alter adiuueť in altero. Nā ꝙ i ezechiele aīalium ale altera ad alterā ꝑcutiunť v̄tutes deſignanť ſanctoꝝ: mutuo ſeſe affectu ꝓuocantiū: atqꝫ alterno exēplo inuicē ſeſe erudientium. Munera gratiaꝝ alia iſti: alia v̄o donanť illi. Nec danť ita habere vni: vt nō egeat alteri⁹. Poſſe fieri non ē dubiū: vt hi quos qdā virtutuꝫ excellētia antecedūt: dei repentina ꝑuenti gratia: quoſdā cōpendio ſanctitatis ꝑueniant. ⁊ dū ſint cōuerſione poſtremi. ſubito efficiunť v̄tutis culmine primi. Dū quiſqꝫ aliqꝺ donū accipit. nō appetat amplius q̄ꝫ qꝺ meruit. ne dū alterius mēbri officiū arripere tentat. id qꝺ meruit ꝑdat. Conturbat. n. corporis ordinē totū q nō ſuo ꝯtent⁹ officio ſubripit alienū. Mali dona ideo ad damnationē accipiūt. qꝛ illis non ad dei laudē ſꝫ ad ſuā vanitatē vtunť. Bonis male vtunť q ea q̄ a deo illis donata ſunt. i malos vſus aſſumūt ſicut ingeniū: ſic ⁊ cetera dei dona. Multis dei donis gaudemus: q̄ nos ab eo ꝑcepiſſe cognoſcimus. Nā qꝺ ſapiētes ſumus: ꝙ diuites: ꝙ potētes exiſtimus: nō alteri⁹: ſꝫ poti⁹ diuino mūere ſumus. Utamur ḡo optime diuinis bn̄ficijs. quatenus ⁊ deū non peniteat dediſſe: ⁊ nobis accepiſſe ſit vtile. Sicut auferre de⁹ dicit hoī donū aliqꝺ quod hō nō habuit. id ē qꝺ accipere non meruit. ſic ⁊ obdurare dr̄ de⁹ hoīem non eius faciendo duriciā. ſꝫ nō auferendo eā quā ſibi ipſe nutriuit. Nō aliter ⁊ obcecare dicit quoſdā deus nō vt in eis eandē ipſe cecitatē faciat. ſꝫ ꝙ ꝓ eoꝝ inutilib⁹ meritis cecitatē eoꝝ ab eis ipſe n̄ auferat. Pleriſqꝫ dei dona danť: ꝑſeuerantia v̄o doni nō datur. Et ide eſt ꝙ qdam principia hn̄t ꝯuerſiōis bona: fine v̄o malo claudunť. Electi v̄o ⁊ ꝯuerſionis dona accipiunt ⁊ ꝑſeuerantiā doni. Ea ergo cauſa eſt ꝙ quidam ⁊ bene incipiunt ⁊ bene finiunt.

¶ De predeſtinatione. Cap. VI.

Gemina eſt predeſtinatio: ſiue electorum ad requiē: ſiue reproboꝝ ad mortem. Utraqꝫ agit diuino iudicio vt ſemper electos ſuꝑna ⁊ īteriora ſeq faciat: ſemperqꝫ reprobos vt infima ⁊ exteriora delectenť deferēdo ꝑmittat. Sicut ignorat hō terminū lucis ⁊ tenebraꝝ vel vtriuſqꝫ rei quis finis ſit: ita plenius neſcit qs ante ſuū fineꝫ luce iuſticie preueniať. vel qs peccatoꝝ tenebris vſqꝫ i ſuū terminū obſcureť. aut qs poſt lapſū tenebraꝝ ꝯuerſus reſurgat ad lucē. Cuncta hec deo patēt: hoīb⁹ v̄o latēt. Cuius iuſtoꝝ ꝯuerſatio i hac vita probabilis ſit: incertū tamen hominibus eſſe ad queꝫ ſint

Ayuntamiento de Madrid

finē p̄deſtinati ſꝫ oīa reſeruari futuro examini. Mira diſpoſitio eſt ſupne diſtributiōis ꝑ quā hic iuſtus amplius iuſtificat̃: impius ampli⁹ ſordidat̃. malus ad bonū aliquādo ꝯuertit̃: ⁊ bonus ad malū aliqñ reflectit̃. Uult qs eē bon⁹ ⁊ nō valet: vult alter eē mal⁹ ⁊ nō ꝑmittit̃ iterire. Dat̃ ei ꝙ ſit malus q vult eē bon⁹. alius nec vult nec dat̃ ei vt ſit bonus. Iſte naſcit̃ in errore ⁊ morit̃: ille ī bono quo cepit vſqꝫ ad finē ꝑdurat. Tādiu in bono iſte ſtat quouſqꝫ cadat: ille male diu viuēdo ī fine ſaluat̃ reſpectuſqꝫ ꝯuertit̃. Uult ꝓdeſſe ī bono iuſtus: nec p̄ualet. vult nocere malus ⁊ p̄ualꝫ. Iſte vult deo vacare: ſed ſeculo īpeditur. ille negocijs implicari cupit nec ꝑficit. Dominat̃ malus bono. bon⁹ damnat̃ ꝓ impio. ipius honoratur ꝓ iuſto. Et in hac tāta obſcuritate nō valet homo diuinam ſcrutari diſpōnem: ⁊ occultum predeſtinationis perpendere ordinem.

¶ De conuerſis. Capi. VII.

NOn inchoantibus premium ꝓmittitur: ſed perſeuerantib⁹. Scriptum eſt eni. Qui perſeuerauerit vſqꝫ in finem hic ſaluus erit. Tunc enim placet deo noſtra ꝯuerſio: quando bonum qđ inchoam⁹ perſeueranti fine complem⁹. Nam ſicut ſcriptum ē. Ue his qui ſuſtinentiā perdiderunt ideſt opus bonum non conſumauerunt. Indulgentia peccatorum ſciendum. vbi: quādo vel qualib⁹ dat̃. Ubi quippe niſi intra eccl'iam catholicā? Quādo niſi ante venturi exitus diem? Qꝛ ecce nūc tēpus acceptabile. ecce nūc dies ſalutis. Qualibus niſi ꝯuerſis: q per humilitatem ad paruuloꝝ trāſeunt imitationē: de qbus dicit̃. Taliū eſt. n. regnū celorū. Nemo perpēdere pōt q̄ti ſit pōderis iniuſtitia vl' quāti fulgoris radio iuſtitia clareat: niſi qui prius toto mentis niſu ꝯuertat̃ ad deū. quatenus ipſo lumīe quo illuſtratur: ⁊ ſuā felicitatē agnoſcat. ⁊ lumē qđ ceco corde non intuebat̃ intelligat. Tūc aūt inattingibilē ītelligi poſſe iuſtitiā. dū eam quiſqꝫ ſequi conuerſus tentauerit. q. lux non intelligitur niſi cū videt̃. Iudiciū qđ in hoīs poteſtate ꝯſiſtit ꝯuerſionis eſt gratia ꝑ quā noſmetip̄os iudicam⁹ quādo flentes mala noſtra punimus: ⁊ bono quod ex deo nobis eſt ſolidius inherem⁹. Tripartitus deſcribitur eſſe vniuſcuiuſqꝫ conuerſi profectus: id eſt primus corrigendi a malo. ſecundus faciendi bonum. tertius ꝯſequēdi boni operis premium. Naꝫ quod ait ꝓpheta. Solue faſciculos deprimētes: mali eſt emendatio: quod vero adiecit. Frāge eſurienti panem tuuꝫ. operis boni eſt actio. In eo vero qđ ſubiungit: tunc erumpet quaſi mane lumen tuum: operis boni eſt retributio. Ergo nō ꝓficit facere bonuꝫ: niſi correctum fuerit malū. Nec poterit quiſqꝫ ad ꝯtēplationē dei proficere: niſi ſe prius in bonis ſtuduerit actibus exercere. Multis modis terret de⁹ hoīes: vt vel ſero ꝯuertantur: atqꝫ exinde magis erubeſcant: ꝙ tandiu expectati ſunt vt redirent. Nam nūc minis: nūc plagis: nūc reuelationibus quoſdam ꝯcutit: vt qui volūtate ꝯuerti deſpiciunt: commoti terroribus corrigantur. Pleriqꝫ ex ſola mentis deuotione conuertūt̃ ad deum. nōnulli vero coacti plagis conuertuntur q ex deuotione nō conuertebant̃. Iuxta capitulum pſalmi dicētis. In freno ⁊ chamo maxillas eoꝝ ꝯſtringe qui non approximant ad te. Pleriqꝫ aūt dū deuotione non conuertunt̃: plage ſtimulis feriūtur: q tamen nec ſub verbere ſentiunt vt aliquatenus corrigant̃: ſicut egypt⁹ cui ⁊ penas dedit ⁊ emēdare nequit. De talib⁹ enim ait ꝓpheta. Percuſſiſti eos ⁊ nō doluerūt. attriuiſti eos ⁊ non renuerunt ſuſcipere diſciplinā. Nōnulli viri ſeculares elatione mētis tumentes: poſtmodū conuerſi ad deum religioſa ſequunt̃ obediētia xp̄m. ⁊ qui antea celſitudine mūdiali tumebant: poſtea ipam elationē in ſtudio humilitatis ꝯmutant. Quidā ſūt qui iā ſecrete conuerſi ſunt: quorū conuerſio qꝛ nō ꝓcedit ad publicū: apud exiſtimationē humanaꝫ quales fuerūt tales adhuc eſſe putant̃. iaꝫ tamē in dei oculis ſurrexerūt. Itē qdam adhuc humano iudicio ſtare cernunt̃: iā tamē ī oculis dei ceciderunt. Multi apđ hoīes reprobi ſūt: ⁊ apud deū electi: atqꝫ itē multi apđ hoīes electi putant̃: ⁊ apđ deū reprobi exiſtunt. Salomone dicēte. Uidi inquit impios ſepultos qui cū adhuc viuerent ī loco ſancto erant: ⁊ laudabant̃ in ciuitate quaſi iuſtoꝝ opeꝝ. Nullus ergo ſe putet electū: ne forte iam apud deū ſit reprob⁹.

¶ De primordijs ꝯuerſorū. Capi. VIII

TRimodū genus ē ꝯuerſionis ad deū. i. choationis cū dulcedine: medietatis cū labore perfectiōis cū requie. Sed tamen plerūqꝫ alij īcipiūt a dulcedie. alij a tētationū amaritudine. oīs ꝯuerſus añ ex fletu īchoet peccatoꝝ ⁊ ſic tranſeat ad deſideriū ſupernoꝝ. prius enī lachrymis purgāda ſūt vitia que geſſimus ⁊ tūc mūdata mētis acie id qđ querimus mētis gaudio ꝯtēplemur: vt dū antea flendo peccati a nobis caligo detergit̃: mūdatis cordis oculis libere ſupna īſpiciantur. Añ neceſſe ē timore ꝯuerti ad deū. vt metu futurarū penarū carnales illecebre deuicāt̃. Deide oꝫ a biecto timore ad amorē vite eterne trāſire. Perfecta eniꝫ charitas foras mittit timorē. q aūt timet: penā hꝫ: ⁊ nō eſt perfect⁹. vñ ⁊ apoſtolus. Nō eni īquit accepiſtis ſp̄ūm ſeruitutis iteꝝ ī timore: ſed accepiſtis ſp̄ūm adoptiōis: ꝑ quē. ſ. iā nō peccati pena ſeruos ꝯprimit: ſed amor iuſtitie liberos reddit. neceſſe ē oī ꝯuerſo vt poſt timorē ꝯſurgere ad charitatē dei debeat quaſi filius: ne ſp̄ ſub timore iaceat quaſi ſeru⁹. tūc eni amorē noſtre ꝯuerſionis oñdim⁹ ſi denuo vt patrē diligimus quē prius ſeruili mēte vere vt dñum formidabam⁹. Primordia ꝯuerſorū blandis refouēda ſūt modis. ne ſi ab aſperitate īcipiāt exterriti: ad priores lapſus recurrant. Qui eni ꝯuerſū ſine leuitate erudit exaſperare potius q̄ꝫ corrigere nouit. Cōuerſus qſqꝫ antea ab ope corrigēdus ē: poſtea vero a cogitatiōe vt prius refrenet prauū actū: deide appetitū ac delictū: vt qđ iaī ope nō apparet in cogitatiōe nequaq̄ꝫ ꝑduret. oīs noua conuerſio adhuc priſtine vite habet ꝯmixtionē. ꝓpterea nequaq̄ꝫ ea virt⁹ procedere ad hoīum oculos debet: donec ꝯuerſatio vetus fūditus ab animo extirpetur. Quiſqs ex deteriore iam melior eſſe cepit: caueat de acceptis extolli v̓tutibus: ne graui⁹ per vanā gloriā corruat: q̄ꝫ p⁹ cū ꝑ lapſū vicioꝝ iacebat.

¶ De conflictu conuerſorum. Capi. IX.

QUiſqꝫ ꝯuerſus ſi mox oēs carnis ſtimulos calcare cupiat: ⁊ ſūma virtutū ſubire contēdat: ſi ad huc forte aliq̄ aduerſa de carnis moleſtijs tolerat. nō frangat̃: qꝛ diſpēſator bonoꝝ nouit aduerſitates reprimere vitiorū ſucceſſione virtutū. Tūc magis grauari ſe qſqꝫ īpulſu vitiorū agnoſcit dū ad cognitionem dei acceſſerit: ſicut pp'ls iſrl' grauiori onere ab egyptijs premit̃: dū per moyſen diuina illi cognitio aperit̃. Uicia eni añ ꝯuerſionē q̄ſi pacē in hoīe habēt. quando autē expellūt̃: acriori v̓tute conſurgūt. Fiūt aūt inimica ꝯuerſo q̄ peccatori ꝓſpere blandiebant̃: atqꝫ itē fiūt blāda conuerſo q̄ peccatori aduerſa extiterūt. Multos hꝫ ꝯflictus dei ſeruus ex recordatōe operū p̄teritoꝝ. multiqꝫ poſt ꝯuerſionē etiam nolētes motum libidinis ſuſtinēt. Qđ tñ ad dānationē non tolerāt: ſꝫ ad ꝓbationē. ſ. vt ſemꝑ habeant ꝓ excutienda inertia hoſtē cui reſiſtāt: dummodo nō conſentiant. Unde ⁊ nouerint ſerui dei ſe etiā a peccatis iā eē mūdatos: ſꝫ tñ cogitatōuꝫ turpiū adhuc īterpellatione pulſari. Añ ꝯuerſionē p̄cedit turba peccatoꝝ poſt ꝯuerſionem ſequit̃ turba tētationū: Illa ſe obijciūt ne ad deū ꝯuertamur. iſta ſe ingerūt ne liberi⁹ cordis oculis deū cernam⁹. Utriuſqꝫ tumultus inſolentiā nobis gignit: intentio-

Ayuntamiento de Madrid

nēq; noſtrā ſepe fraude mltimoda intercludit:vtile ē dei
ſeruo poſt ↄuerſionē tētari quaten⁹ a tepoꝛe negligērie ſol
licitātib⁹ vitÿs ad virtutes animuꝫ per exercitium prepa
ret meritoꝛum.

¶ De remiſſa conuerſione. Capi. X.

Ultos remiſſa cōuerſio i pꝛiſtinos erroꝛes
reducit.ac viuēdi tepoꝛe reſoluit.hoꝝ ergo
exēpla qſq; cōuerſus euita:ne dū timoꝛē d̄i
a tepoꝛe icipis rurſus mūdanis erroribus ī
mergatis. Tepidus i cōuerſiōe ocioſa v̄ba
et vanas cogitatiōes noxias eē nō cōſpicit
Oz ſi a torpe mētl euigilauerit.ea q̄ leuia ex
iſtimabat cōfeſtim quaſi hoꝛrēda atq; atrocia pertimeſcit.
Fraus ⁊ deſidia in omni bono opere foꝛmidāda ē.Fraus
dem facimus Deo quotiens de ipſius dons ⁊ muneribus
glīā pꝛopꝛiam.⁊ humanam laudem appetimus ⁊ de bono
opere noſtro noſmetipſos non deuꝫ laudamus:Deſidiam
vero agimus quotiē ꝑ torporē languide ea q̄ dei ſunt opa
mur:omnis ars ſeculi huꝰ ſtrenuos amatores hꝫ.⁊ ad exe
quēdū ꝓmptiſſimos.et hoc ꝓinde fit.qꝛ p̄ſentē hꝫ operis
ſui remunerationē.Ars vero diuini timoꝛis pleroſq; hꝫ ſe
ctatoꝛes languidos tepidos pigritie īertia cōgelatos;ſed h̄
ꝓinde ꝙ laboꝛ corū nō ꝓ p̄ſenti.ſed ꝓ futura remuneratio
ne differt.Jdq; dū eorū laborē mercedis retributio nō ſta
ti cōſequit ſpe ipſi pene diſſoluta langueſcūt. Unde ⁊ ma/
gna illoꝛū gloria p̄dicat q bone cōuerſionis pricipia aug
mēto ſolidioꝛe cōſumāt.atq; eo ad ꝓmerēdā retributionē
clarioꝛes p̄parātur:quo firmiꝰ duri itineris labores ⁊ icho
ant ⁊ cōſumāt.Quidā primo cōuerſionis caloꝛe ad v̄tutes
ſeſe accigūt:accedēte v̄o ꝓgreſſu dū imoderate terrenis re
bus icūbūt:puluere ifimi appetitus obſcurātur. vn̄ ⁊ dn̄s
de bonis ſeminibus ī ſpinis iactatis dicit. Qđ aūt cecidit ī
ſpinis: hi ſūt q audiūt verbū dei:⁊ a ſollicitudine ſeculi vel
fallatia diuitiaꝝ ſuffocāt verbū et ſine fructū efficiūt.Nu
per cōuerſi nequaq̄ debēt i curis exterioꝛibꝰ ꝓuehi.nā ſi i
plicētur cōfeſtim quaſi plātata arbuſcula ⁊ nec dū radice
p̄fixa cōcutiūtur pariter ⁊ areſcunt.Ualet iterdū cōuerſis
pro aīe ſalute mutatio loci.Plerūq; eni dū mutat locus.
mutat et mentis affectus:Cōgruū ē eni īde etiā coꝛpaliter
auelli vbi qſq; illecebris deſeruiuit:nā locus vbi praue qſ
q; vixit hoc in aſpectu mentis opponit:quod ſemper ibi
vel cogicauit vel geſſit.

¶ De exemplis ſanctoꝛuuı. Capi. II

Ad cōuerſionē ſeu coꝛrectionē moꝛtaliū mlt
tū ꝓſūt exēpla bonoꝝ.Moꝛes eni icohan
tiū nō q̄unt ꝓficere ad bn̄ viuēdū niſi ꝑfe
ctorū ifoꝛmētur exēplis patrum.Repꝛobi
aūt nō attēdūt documēta bonorū:q̄ imitēt
i melius ſed ꝓponūt ſibi exēpla maloꝛū q
bus ad ſuorū moꝛū ꝑuerſitatē vtāt ī peius.
ob hāc vtilitatē ſcribūt ſāctoꝝ ruine ⁊ repatiōes vt ſpem
faciāt ſalutis humane:ne quiſq; poſt lapſum penitēdo d̄ſpe
ret veniā:dū cōſpicit ſanctoꝛū reparationē fuiſſe ēt poſt rui
nā:ſciāt flagitio dediti ad quā vtilitatē eorū exēpla ponāt
ſāctorum.ſ.vt aut ſint quos imitentur ad reparationem
aut certe ex eorū cōpatiōe durius de inobedientia punian
tur.Propterea virtutes ſanctoꝛum ad exemplum noſtrū
deus propoſuit vt quanto de imitatione eoꝝ conferri poſ
ſunt nobis iuſticie premia:tanto de perſeuerātia mali ſint
grauioꝛa tormenta.Si enī ad boni incitamētū diuina qui
bus admoneremur precepta deeſſent pro lege nobis ſan
ctoꝛum exempla ſufficerēt.At ↄ dū ⁊ nos deꝰ p̄ceptis ſuis
admōeat et vite ſāctoꝝ bōi opis nob̄ exēpla ꝓpōat:nlla ē
iā d̄ reatu excuſatio:qꝛ ⁊ lex dei ad aures nr̄as q̄tidie pul
ſat:⁊ factoꝝ documēta bonoꝝ coꝛdis noſtri intima pꝛouo
cant.Et ſi pꝛauoꝝ ſepe ſecuti ſumꝰ exempla:cur nō imite
mur ſanctoꝛū digna ⁊ deo placita facta.Et ſi apti fuimus
imitari iniquos in malū:cur pigri ſumus imitari iuſtos ī bo
nū:Oꝛādus ē deꝰ vt virtutes quas pꝛeparauit ſanctis ad
coꝛonā:nobis ad ꝓfectū ſint poſite nō ad penaꝫ.Proficiēt
aūt ad ꝓfectū noſtrū ſi tot exempla voluerimꝰ imitari vir
tutū.Certe ſi ea potius auerſati q̄ imitati fuerimus ad dā
natōeꝫ noſtrā erūt q ea legendo implere neglexímꝰ.Mul
ti vitam ſanctoꝝ imitāt:⁊ de moꝛibꝰ alteriꝰ effigieꝫ v̄tutis
ſumūt:tanq̄ ſi ymago quelibet ītendat:⁊ de eius ſilitudīe
ſpecies picta foꝛmet:ſicq; fit ad imagineꝫ ſimilis ille q ad
ſimilitudinē viuit imaginis. Qui ſanctū virū imitat quaſi
exemplar aliqđ ītuet:ſeſeq; in illo quaſi in ſpeculo ꝓſpicit
vt adÿciat qđ deeſſe virtutis agnoſcit.Minus enim ſeipꝫ
homo ex ſemetipō conſiderat:ſed dum alterum intendit
id qđ minus eſt luminis adÿcit.Perfectorum eſt iā viroꝝ
non quenlibet ſanctorum imitando:ſed ipſam veritatem
intuendo ad cuius imaginem facti ſunt:iuſtitiam operari.
Et hoc indicat qđ ſcribitur.Faciamus hominem ad imagi
nē et ſimilitudinem noſtrā:qꝛ ipaꝫ intelligēdo imitatur di
uinitatem ad cuius factus eſt ſimilitudinē.Jſte ergo tantꝰ
eſt vt non egeat homine demonſtratoꝛe iuſticie: ſed ipam
comtemplando imitetur iuſticiam.Exempla ſanctoꝛum q
bus edificatur homo:varias faciūt cōſectari virtutes: hu
militatis:ex xp̄o deuotionis ex petro:charitatis ex ioanne:
obediētie de abꝛahā:patientie de yſaac:tolerātie de iacob:
caſtimonie de ioſeph.māſuetudinis de moyſe:conſtātie de
ioſue:benignitatis de ſamuel:miſericordie de dauid. abſti
nētie de daniele:ſic et cetera facta pꝛiorū quo labore:quo
moderamine:quaue intentione vel cōpunctione gerantur
vir ſanctus imi tando conſiderat.

¶ De compunctione cordis. Ca. XII

Compunctio cordis eſt humilitas mentis.
cū lachrymis exoriēs de recordatiōe pec
cati et tiore iudicÿ.Jlla ē ↄuerſis perfecti
or ↄpūctionis affectio:q̄ oēs a ſe carnaliuꝫ
deſiderioꝝ affectꝰ repellit:et ītētionē ſuā
toto mētis ſtudio ī dei contēplationē defi
git.Geminaꝫ eē cōpūctionem:q̄ꝓpter de
um aīa cuiuſq; electi afficitur.id eſt vl dū opeꝝ ſuoꝛū ma
la cōſiderat:vel dū deſiderio eterne vite ſuſpirat.Quattu
or eē qualitates affectionū qbus mēs iuſti tedio ſalubꝛi cō
pūgitur:h̄ ē:memoꝛia p̄teritorū facinorū:recordatio futu
rarū penarū:conſideratio ꝑegrinationis ſue in huius vite
longiqtate:deſideriū ſuꝑne patrie:q̄tenꝰ ad eā q̄totiꝰ va
leat peruenire.Quiſq; peccatoꝝ memoꝛia ↄpūgitur ad la
mēta tc d̄i ſe pn̄tia ſciat viſitari qn̄ id qđ ſe admiſiſſe reco
lit iteriꝰ erubeſcit ſuoq; iudicio pūiēdo iā pūit.nā tūc petrꝰ
fleuit qn̄ i eū xp̄s reſpexit.vn̄ ⁊ pſalmꝰ: Reſpexit igt ⁊ cō
mota ē ⁊ cōtremuit terra.Greſſus d̄i ſt ī corde hoīs iterio
ris qn̄ bōa d̄ſideria ſurgūt vt calcētur:mala:Qn̄ g° iſta ī coꝛ
de hoīs fiūt ſciēdū ē tūc eē deū ꝑ gratiā cordi hūano pn̄tē
vn̄ ſe tūc magis hō acuere ad cōpuctionē dꝫ qn̄ ſentit deū
iterius opantē:qūo mēs hoīs iuſti ex v̄a cōpūctiōe rapiat ⁊
qualiter īfirmata reuertat .d̄guſtate lucis magnitudine il
lū noſſe poſſe q iā aliqd exīde guſtauit.Sūt q nō ex v̄a cor
dis cōpūctiōe ſui accuſatores fiūt: ſed tm̄ ad h̄ eē ſe pctō
res aſſignāt vt ex ficta hūilitte ↄfeſſiōis locū īueiāt ſcitatis.

¶ De confeſſione peccatoꝛū ⁊ penitētia. Ca XIII.

Ex eo vnuſquiſq; iuſtus eſſe incipit: ex quo
ſui accuſatoꝛ extiterit.Multi autem econ
tra ſemetipos peccatoꝛes fatent:⁊ tamen
emetipos a peccato non ſubtrahunt.Ma
gna iam iuſtitie pars eſt ſeipm noſſe homo
ꝙ prauus eſt:vt ex eo diuine virtuti ſubda
tur humilius ex quo ſuā infirmitatē agno
ſcit.Bene ſe iudicat iuſtus in hac vita:ne iudicetur a deo
dānatione perpetua.Tunc autem iudicium de ſe quiſq; ſu

Ayuntamiento de Madrid

mit:quādo per dignam penitentiā ſua praua facta cōdem
nat. Amaritudo penitētie facit animuꝫ ⁊ ſua facta ſubtiliꝰ
diſcutere: ⁊ dona dei que contempſit flendo cōmemoꝛare.
Nihil āt peius q̄ꝫ culpā agnoſcere nec deflere. Duplicē ha
bere debet fletū in penitentia oīs peccatoꝛ: ſiue qꝛ ꝑ negli
gentiā bonū nō fecit: ſeu qꝛ malū ꝑ audaciā ꝑpetrauit. Qđ
enī opoꝛtuit nō geſſit: ⁊ geſſit qđ agere nō opoꝛtuit. Jlle pe
nitentiā digne agit ꝗ reatū ſuū ſatiſfactione legittima plan
git: cōdemnādo.ſ. ac deflendo q̄ geſſit: tāto inde ploꝛando
ꝓfuſius: q̄ꝫto extitit in peccato ꝓcliuius. Jlle penitentiā di
gne agit ꝗ ſic p̄terita mala deploꝛat: vt futura iterū nō cō/
mittat. Nam ꝗ plāgit peccatū: ⁊ iterū admittit peccatum:
quaſi ſi quis lauet laterem cruduꝫ: quē q̄ꝫtomagis eluerit
tanto amplius lutū facit. Quāuis ꝗſqꝫ ſit peccatoꝛ ⁊ impiꝰ
ſi ad penitentiā cōuertat̄: conſequi poſſe veniam creditur.
Nullus enī de bonitate dei dubitat: ſed ſola accipientium
prauitas cōferri ſibi indulgentiaꝫ abnegat. Jn hac vita tm̄
penitentie patet libertas: poſt moꝛteꝫ vero nullā coꝛrecti
onis eſſe lniam. Vn̄ ⁊ dn̄s dicit: Me opoꝛtet operari opa
eiꝰ ꝗ me miſit dōec dies ē. Ueniet āt nox quādo nemo po
teſt operari. Hinc ⁊ ꝓpheta. Date inquit domino deo nr̄o
gloꝛiam anteq̄ꝫ contenebreſcat.i. anteq̄ꝫ moꝛs eterna pre/
ueniat. Jn hac vita dum eſtis: deuꝫ per pniam gloꝛificate.
Adhuc in hoc ſeculo penitentiā operantibꝰ dei miſericoꝛ/
dia ſubuenit. Jn futuro aūt iam nō operamur: ſed rationē
noſtroꝝ operū ponimus. Per id deteriorant̄ pleruncqꝫ ini
qui ꝙ per patientiā dei ſpaciū accipiunt emēdandi: qꝛ illi
moꝛa viuendi nō vtunt̄ ad penitentiā: ſed ad peccādi vſur
pant audaciam. A malo aūt in deterius vadit ꝗ tempus ſi
bi ad penitendū indultū ad libertatem praui operis v̄tit.
Feſtinare debet ad deū penitendo vnuſqſqꝫ dum poteſt:
ne ſi dum pōt noluerit: cum tarde voluerit oīno nō poſſit.
Proinde ꝓpheta ait. Querite dn̄m dum inueniri poteſt:
inuocate eum dum pꝛope eſt. Et vbi inueniri poteſt niſi in
hac vita: inqua etiā ⁊ ꝓpe ē oībꝰ inuocantibus ſe? Nā tunc
iam longe erit quando dixerit. Jte in ignē eternū. Modo
aūt nō videtur ⁊ pꝛope eſt: tūc videbitur ⁊ ꝓpe nō erit: qꝛ ⁊
videri poterit ⁊ nō poterit īueniri. Si qn̄ ꝗſqꝫ peccare pōt
penitet: vitamqꝫ ſuam viuens ab omni crimine coꝛrigit: nō
dubiū ꝙ moꝛiens ad eternam tranſeat regem. Qui autem
praue viuendo penitentiaꝫ ī moꝛtis agit periculo: ſicut eiꝰ
dānatio īcerta ē: ſic remiſſio dubia. Qui ergo cupit certus
eſſe in moꝛte de indulgentia: ſanꝰ peniteat: ſanus perpetra/
ta facinoꝛa defleat. Sunt qui penitentibus ſecuritatē cito
pollicentur: quibus bene ꝑ ꝓphetam dicitur. Curabant cō
tritionē filie populi mei cū ignominia dicentes pax: ⁊ non
erat pax. Cū ignominia igitur curat cōtritionem: qui pec/
canti ⁊ non legittime penitenti ꝓmittit ſecuritateꝫ. Unde
⁊ ſequitur. Confuſi ſunt quia abhominationem fecerūt.i.
cōfuſi ſunt nō penitendo: ſꝫ penas luendo. Aliter.n. confū/
ditur coꝛam iudice reus dū plectit̄: atqꝫ al̄r ꝗ de malo ope
erubeſcēs coꝛrigit̄. Jlle enī qꝛ reprehenſus eſt confundit̄:
iſte qꝛ ſe malum feciſſe memoꝛat̄. Quāuis per penitentiā
ꝓpitiatio peccatoꝛum fit: ſine metu tamen homo eſſe non
debet: qꝛ penitentis ſatiſfactio diuino tm̄ penſatur iudicio
non humano. Proinde qꝛ miſeratio dei occulta eſt: ſine in
termiſſione flere neceſſe eſt. Neqꝫ enim vnq̄ꝫ opoꝛtet peni
tentem habere de peccatis ſecuritatem. Nam ſecuritas ne
gligentiam parit: negligentia autem ſepe incautum ad vi
tia tranſacta reducit. Dum per penitentiam expulſa fuerit
ab homine vitia: ſi foꝛte poſt hec intercedente ſecuritate q̄
libet culpa ſubrepſerit: cōfeſtim delectationes pꝛiſtine viti
oꝛum mentem auidius irrepunt: pulſanteſqꝫ hominem in
conſuetis operibus grauius pertrahunt: ita vt ſint nouiſſi
ma hominis illius peioꝛa pꝛioꝛibus.

De deſperatione peccantiū. Capi. XIIII.

NOn per locoꝛum ſpacia: ſed per affectum bonuꝫ
vel malum itur recediturue a deo. Neqꝫ enim
greſſu pedum: ſed greſſu operū vel moꝛū elōga
mus vel ꝓpinquamus ad deuꝫ. Perpetrare fla
gitium aliqđ moꝛs anime eſt: cōtemnere penitē
tiam ⁊ permanere in culpa: deſcēdere in infernū poſt moꝛ
tem eſt. Ergo peccare ad moꝛtē pertinet: deſperare vero in
infernū deſcēdere. Unde ⁊ ſcriptura ait. Jmpiꝰ dū in ꝓfun
dum maloꝛū venerit cōtēnit. Sepe diabolus eos quos cō
uerti ad penitentiā aſpicit īmanitate ſceleꝝ percuſſos ad
deſperatōem deducit: vt ſubtracta ſpe venie: trahat in diſ
fidentiā quos nō potuit retinere ꝑſeuerātes ī culpa. Sed
penitens ꝓuidere debet callidas cōtra ſe hoſtis īſidias: ſic
qꝫ dei iuſtitiam metuat: vt tamen q̄ꝫuis in magnis ſceleri
bus de miſericoꝛdia eius confidat. Ampliꝰ letatur deus de
anima deſperata ⁊ aliqn̄ conuerſa: q̄ꝫ de ea que nūq̄ꝫ extitit
perdita: ſicut de ꝓdigo filio qui moꝛtuus fuerat ⁊ reuixit:
perierat ⁊ inuentus eſt: de cuiꝰ regreſſu magnū fit gaudiū
patris. Non al̄r coꝛaꝫ deo ⁊ angelis copioſius eſt gaudiuꝫ
de eo qui a periculo liberatur: q̄ꝫ de eo qui nūq̄ꝫ nouit pcti
periculnm. Quāto enī contriſtat res perdita: tātomagis ſi
fuerit inuenta letificat: ſicut in euāgelio paſtoꝛ ille exultat
qui perditam ouem inuentam hūeris ſuis gaudens repoꝛ
tat. Nullus deſperare debet veniā: etiam ſi circa finem vi
te ad penitentiam conuertatur. Unūquēqꝫ enī deus đ ſuo
fine nō de vita pꝛeterita iudicat. Hoc ꝗppe ⁊ legis teſtimo
nio edocet̄: ꝙ homo de ſuo extremo iuſtificat̄ quādo deꝰ
ꝓ aſini p̄mogenito ouē iuſſit offerri. hoc eſt imūdiciam vi
te pꝛioꝛis mutandā ꝑ innocentiam boni finis. Unde ⁊ cau
da iubetur offerri in hoſtiam.i. vita extrema ī penitentiaꝫ.
Multi ſuperna reſperſi gratia in extremis ſuis ad deum
reuertuntur per penitentiam: ⁊ quecunqꝫ mala geſſerunt
quotidianis fletibus purgant: atqꝫ in bonis factis mala ge
ſta cōmutant: quibus iuſte totum quod deliquerant igno
ſcitur: quia ipſi qđ male geſſerūt penitēdo cognoſcunt. Jn
vita hoīs finis querendus eſt: quoniā deus nō reſpicit qua
les antea viximus: ſed quales circa finem vite erimus.

De his qui a deo deſeruntur. Capi. XV.

DEſerente deo nullū penitere: deo reſpicien
te ſua vnūquēqꝫ facta videre ⁊ plangere ⁊
vnde ceciderit cogitare. Nōnulli aūt ita de
ſpiciuntur a deo vt deploꝛare mala ſua non
poſſint etiā ſi velint. Conſilio imundoꝛum
ſpirituū hoc eſt: qꝛ ipſis negatū eſt poſt pre
uaricationem regredi ad iuſtitiam: obſera
re aditum penitentie hoībus cupiunt: ne vel ipſi reuertan
tur ad deum: eoſqꝫ ſocios in perditione habere cōtendūt:
quibuſcūqꝫ fraudibus inſiſtentes: vt aut deſerantur a deo:
aut flagelli īmanitate deſperent. Jngemiſcendū ē iugiter
⁊ poſtpoſita ſecuritate lugendū: ne dei ſecreto ⁊ iuſto iudi
cio deſeratur homo: ⁊ perdendus in poteſtate demonum
relinquatur. Nam reuera quē deꝰ deſerit: demones ſuſci
piunt. Dominici contemptoꝛes p̄cepti: ſtatim vt auertunt̄
a deo: a malignis ſpiritibus occupantur: a quibus etiam vt
mala faciant perſuadentur. Hinc eſt illud pꝛophe ticuꝫ. Jn
imicos dei perſequuntur tenebꝛe: que intelliguntur demo
nes. Unde ⁊ in pſalmo legitur. Jmmiſiones per angelos
malos. Quidam repꝛoboꝛum ī poteſtate demonum occul
to dei iudicio ⁊ iuſtiſſimo rediguntur: Eſaia teſtante. Jpſe
miſit eis ſoꝛtem: ⁊ manus eius diuiſit eis eam in menſura:
vſqꝫ in eternum poſſidebunt eam. Quidam electoꝛum di
mittuntur diuina iuſtitia incidere in erroꝛem peccati: ſed
tamen miſeratione eius reducti denuo conuertuntur. De
talibus enim per ꝓphetam dn̄s loquitur. Et dimiſi eum ⁊
reduxi eum ⁊ reddidi ei conſolationē. Nōnunq̄ꝫ etiam re
uertens deus ad hominem quē deſeruerat: rurſus affligēs

Ayuntamiento de Madrid

viſitat:⁊ per lamēta lachrymaꝝ ac penitētie afflictionem a peccatis expurgat:dicente Iob ad deū. Propter ſupbiā ingt,q̄ſi leenā capies me:reuerſuſq; mirabilr̄ me crucias. Reuertens eni deus hoīem cruciat:qn̄ quē peccantem de ſeruerat:flagellando iterum viſitat. Malis actibus cōtra nos ampli⁹celeſtē iracundiā nequaq̄ ꝓuocare debemus: quin potius ſi penitendo digna deo acta geſſerimus:ſeueri tatem ei⁹ in clementiam cōmutabimus. Nā ille q nos ma los tolerat:non dubiū eſt ꝙ cōuerſis clementer ignoſcat. Nam ꝙ ſeruat̄ nobis tps penitētie vt non ſimul moꝛte ob ruamur pcipiti:ſed det̄ locus ſatiſfactionis:hoc totum de dei pꝛocedit clementia:vt nos nō damnet crudeliter. ſed expectet ad penitentiam patienter.

De his q ad delictū p⁹ lachꝛymas reuertūt̄. Ca. XVI.

Irriſoꝛ eſt non penitens qui adhuc agit qđ penitet:nec videt̄ deum poſcere ſubditus: ſed ſubſannare ſupbus :canis reuerſus ad vomitum:⁊ penitens ad peccatum. Multi eni lachꝛymas indeſinēter fundūt: ⁊ pecca re nō deſinūt. Quoſdā accipere lachꝛymas ad penitentiā:⁊ effectū penitētie nō hr̄e: qꝛ incōſtantia mentis nūc recoꝛdatiōe peccati lachꝛymas fū dunt. nūc vero reuiuiſcente vſu ea q̄ fleuerunt iterādo cō mittunt. Qui ⁊ pꝛeterita vult plāgere:⁊ actionibus ſecula rib⁹ incubare:iſte iuſtā mundationem non hꝫ:qm̄ adhuc agit que penitēdo deflere poſſit. Eſaias peccatoꝛibus dicit: Lauamini mundi eſtote. Lauatur itaq; ⁊ mūdus eſt: q et p̄terita plangit:⁊ flenda iterum non cōmittit. Lauatur et nō eſt mundus q plangit que geſſit nec tn̄ deſerit:⁊ poſt la chꝛymas ea q̄ defleuerat repetit. Sic deniq; ⁊ alibi aīam penitentē atq; iteꝝ delinquentē ſermo diuinus icrepat di cens. Quā vilis facta es nimis iterans vias tuas. Quiſqs ergo culpas pꝛeteritas ploꝛat:hūc neceſſe ē modū tenecat: vt ſic admiſſa defleat:ne iteꝝ flēda cōmittat. Ue mihi mi ſero Iſidoro qui ⁊ penitere retro acta negligo ⁊ adhuc pe nitenda committo.

De peccato. Capi: XVII.

Duobus modis peccatū ꝯmittit̄.i.aut vi cu piditatis:aut metu timoꝛis:dū vl'q̄ſq; vult adipiſci qđ cupit:vl' timet ne icurrat qđ me tuit. Quatuoꝛ modis cōmittit̄ peccatum i coꝛde:quatuoꝛ ppetrat̄ ex opere. Admittit̄ coꝛde ſuggeſtiōe demonū:delectatiōe car nis:cōſenſione mentis:defenſione elatōis. Cōmittit̄ ope:nūc latenter:nūc palā:nūc cōſuetudine:nūc deſperatione. Iſtis ergo gradibus ⁊ coꝛde delingtur:⁊ ope malicia ppetratur. Trib⁹ modis peccatū gerit̄: hoc ē igno rantia:īfirmitate:īduſtria:periculo autē penarum diuerſo. Ignoꝛātie nāq; modo peccauit i paradiſo eua ſicut apoſto lus ait. Uir nō eſt ſeductus:mulier autē ſeducta in pꝛeua ricatione fuit. Ergo eua peccauit ignoꝛātia:adam vo indu ſtria:qꝛ non ſeductus ſed ſciens pꝛudenſq; peccauit. Qui vero ſeducit̄:qđ conſentiat euidenter ignoꝛat. De infirmi tate aūt petrus deliquit:quādo ad metū īterrogātis ancil le xp̄m negauit. vn̄ ⁊ poſt peccatū amariſſime fleuit. Graui us eſt infirmitate q̄ ignoꝛātia quēq̄ delinquere:grauiuſq; induſtria q̄ infirmitate peccare. Induſtria nanq; peccat q ſtudio ac deliberatōe mētis malū agit. infirmitate autē q caſu vel pcipitatione delinquit. Nequi⁹ autem ⁊ de idu ſtria peccant:q nō ſolum non bene viuūt:ſed adhuc ⁊ bene viuentes ſi poſſunt a v̄itate diuertūt. Sūt eni q ignoꝛanter peccant:⁊ ſunt qui ſcienter. Sūt etiam ⁊ qui pꝛo ignoꝛantie excuſatione ſcire nolunt:vt min⁹ culpabiles habeant̄: qui tamē ſeipſos nō muniunt:ſed magis decipiūt. Neſcire eni ſimpliciter ad ignoꝛantiā ptinet. noluiſſe vero ſcire ad cō tumacem ſupbiam. Uolūtatem qppe pꝛopꝛij dn̄i velle ne ſcire:qđ aliud eſt q̄ velle dn̄m ſupbiendo cōtemnere? Ne mo igit̄ ſe de ignoꝛātia excuſet:qꝛ deus nō ſolum eos iudi cat qui a cognitione ſua reuertunt̄ ſed etiā ⁊ illos qui neſci erunt:teſtante eodem domino per ꝓpham. Diſperdā ingt hoīes a facie terre ⁊ eos qui auertuntur poſt tergum domi ni:⁊ qui nō queſierunt dn̄m:nec iueſtigauerūt euꝫ. Et pſal mus. Effūde ingt irā tuā in gētes q̄ te nō nouerunt.

De leuioꝛibus peccatis. Capi. XVIII

Multi vitā ſine crimine hr̄e poſſunt ſine pec cato nō poſſunt. Nam q̄uis in hoc ſeculo magna iuſtitie quiſq; claritate reſplēdeat: nūq̄ tamē ad purū peccatoꝛum ſoꝛdib⁹ ca ret: Joanne apoſtolo atteſtante qui ait. Si dixerim⁹ qꝛ peccatū nō habem⁹:ipſi nos ſe ducimus:⁊ veritas i nobis nō ē. Quedā ſūt facta ſimilia peccatis:ſꝫ ſi bono aīo fiant:non ſūt peccata: vtpote poteſtas:ſi nō ſe vlciſcēdi cupiditate:ſꝫ magis coꝛ rigēdi ſtudio vlciſcat̄ in reū qui delinquit. Itē ſūt peccata leuia q̄ ab incipientibus quotidiana ſatiſfactiōe purgant̄: q̄ tn̄ a pfectis viris velut magna crimina euitant̄. Quid ār hoīes peccatoꝛes de magnis ſcelerib⁹ agere debēt:qn̄ etiā pfecti leuia queq; delicta quaſi grauiſſima lugent? Nō ſo lū grauia:ſed ⁊ leuia ſunt cauenda peccata. Multa enim leuia vnum grande efficiunt:ſicut ſolēt ex paruiſſimis gut tis imēſa flumina creſcere. Nūeroſitas eni i vnū coacta ex undantē efficit copiā. Peccata q̄ icipiētib⁹ leuia ſūt: perfe ctis viris grauia reputantur. Tāto enim maius cognoſcit̄ eſſe peccatum quāto maioꝛ qui peccat habetur. Creſcit.n. delicti cumulus iuxta oꝛdinem meritoꝛum: ⁊ ſepe qđ mi noꝛibus ignoſcitur maioꝛibus imputatur.

De grauioꝛibus peccatis. Capi. XIX.

Experimēto vel cōtēptu minoꝛū peccatoꝛū maioꝛa ꝯmitti peccata:vt durius feriant̄ p magnis ſcelerib⁹:qui de paruis coꝛrigi no luerunt. Judicio aūt diuino i reatū nequio rē labunt̄:q diſtrigere mioꝛa facta ſua ꝯtē nunt. Multi a crimine in crimē coꝛruūt:qꝛ dei cognitionē hn̄tes:timoꝛē ei⁹ neglīgūt:et quē nouerūt p ſciam:p actionē nō venerāt̄. Joq; cecantur diuino iudicio puniēda cōmittere:⁊ in penā cōmiſſi facino ris: facinus deterius addere. Sepe peccatuꝫ alterius pec cati cauſa eſt qđ cōmittitur cū aliud ex ipſo quaſi ſua ſobo les oꝛitur:ſicut fieri ſolet naſci libidinē ex nimia ventris ingluuie. Pena vero peccati peccatū admittitur:qn̄ ꝓ me rito cuiuſq; peccati:deo deſerente in aliō peccatū deterius itur:de quo amplius qui admiſerit ſoꝛdidetur. Ergo pꝛece dens peccatum cauſa eſt ſequentis peccati: ſequens vero peccatum pena eſt pꝛecedentis delicti. Pꝛecedentia itaq; peccata ſequentium ſunt criminū cauſa: vt illa que ſequū tur ſint pꝛecedentium pena. Pꝛecedentium peccatoꝛuꝫ pe na:ipſa vocatur induratio veniens de diuina iuſtitia. Dic eſt qđ ait ꝓpheta. Induraſti coꝛ noſtrū ne timeremus te. neq;.n.qcūq; iuſti ſunt a deo impellūtur vt mali fiant :ſed dum mali iam ſunt:indurantur vt deterioꝛes exiſtant: ſic̄ ⁊ apoſtolus dicit. Qm̄ veritatem dei nō receperūt vt ſalui fierent:imiſit illis deus ſpūm erroꝛis. Facit ergo de⁹ quoſ dam peccare:ſed in quibus talia iam peccata pceſſerint:vt iuſto iudicio eius mereant̄ in deterius ire. Alia quippe pec cata pcedentibus alijs peccatis ꝓlabuntur in penam quā peccata merent̄. Quedā de ira dei veniūt peccata: q̄ ꝓ me rito alioꝝ cōpenſant̄ peccatoꝛum. Unde ⁊ ꝓpha. Ecce in quit tu iratus es ⁊ non peccauim⁹:i ipis fuim⁹ ſemp:tanq̄ ſi diceret. Qꝛ ſemp i peccatis fuim⁹:iratus es vt deteri⁹pec carem⁹. Quid.n.ſit irā dei mereri:qđ vo ꝓuocare: pꝛudēs lectoꝛ debet ſcire. Grauioꝛ nāq; eſt ira que ꝓuocat̄ q̄ ea q̄ meret̄. Nā meremur qn̄ ignoꝛādo peccamus:ꝓuocam⁹qn̄

Ayuntamiento de Madrid

ſcimꝰ bonū facere nec volumꝰ. Nūc iram dei dū vivi ſu
mus vitare poſſumus. Timeamus ergo ne veniente illo
terrore iudicij: ſentiri poſſit: vitari nō poſſit.

¶ De manifeſtis occultiſq; peccatis. Capi. XX.

MAioris ē culpe manifeſte q̃ occulte peccare.
Dupl'r enī reus eſt q aperte delinquit: qr et
agit ⁊ docet. De talibus Eſaias dicit. Et pec
cata ſua q̃ſi ſodoma ꝑdicauerūt: nec abſcō
derūt. Multi enī publice delinquentes ſine
vllo pōdere ſua flagitia ꝑdicāt: nec vlla vtū
tur ſceleris verecūdia. Quedā enī iā iuſtitie
portio ē inigtatē ſuā hoī abſcōdere: ⁊ in ſemetipſo de pecca
tis ꝓprijs erubeſcere. Peccatū ꝑpetrare crimē eſt: peccatū
ꝑdicare clamorē. De quo etiā dic̄ apoſtolus: Et clamor au
ferat̄ a vobis cū oī malicia. i. cum ipſis peccatis. Ex eo ipō
quo quiſq; peccatū qđ agit nō abſcōdit: iudicij iā eſſe indi
cium: qr nō erubeſcit̄ niſi de conſcientie reatu. Ergo ⁊ hoc
ipſo quo quiſq; de facto ſuo erubeſcit: ipē ſibi iā iudex fit.

¶ De peccati amore. Capi. XXI.

ALiud eſt nō peccare amore dilectiōis dei:
aliud timore ſupplicij. Qui. n. amore chari
tatis dei nō peccat: horreſcit omne malum
amplectendo iuſtitie bonū: nec eū delectat
peccatū etiā ſi ſceleris ipunitas ꝑmittatur.
Qui vero ſola pena ſupplicij ī ſe vicia repri
mit: q̃uis nō expleat opus pctī: viuit tamē
in eo voluntas peccandi: doletq; ſibi illicitū: qđ lex ꝓhibe
re dinoſcitur. Ille ergo mercedē boni operis ꝑcipit q amā
do iuſtitiā facit: nō is qui eā ſolo metu penarū inuitus cuſto
dit. Quidā ⁊ diligūt peccatū ⁊ faciūt: qdam diligunt tn̄ et
nō faciūt: pleriq; vero faciūt tn̄ ⁊ nō diligūt. nōnulli pec
catū nō faciunt ⁊ tamē iuſtitiā odiunt. Grauiꝰ aūt peccat q
non ſolū peccatū diligit ſ; ⁊ facit: q̃ q nō facit ⁊ diligit: gra
uiuſq; interdū qui diligit ⁊ nō facit: q̃ q facit ⁊ odit. Grauiſ
ſimū eſt nō ſolū facere: ſed ⁊ diligere peccatū. Nam ſūt qui
dam q confeſti pacto flagitio cōfūdūt̄. ⁊ ſunt q nō ſolū nō
dolent geſſiſſe malū: ſed etiā de ipſo malo opere gloriant̄.
Sicq; ad cōparationē mali fit deteriꝰ: dū de vicijs gratulā
tes extolluntur in peius. De talibꝰ ait ſalomō. Qui letant̄
cū malefecerit ⁊ exultant in rebus peſſimis.

¶ De peccandi neceſſitate. Capi. XXII.

INterdū q̄ mali ſumus: neceſſitate potiꝰ nō
volūtate exiſtimus. Uertēda ē autē neceſſi
tas mali in voluntatem boni. Pleriq; non
volūtate ſed ſola neceſſitate peccant: perti
meſcētes tēporalē inopiā. Et dum ꝑſentis
ſeculi neceſſitatē refugiunt. a futuris bonis
priuant̄. Itē nōnulli peccatū volūtate non
neceſſitate cōmittūt: nullaq; coacti inopia exiſtunt iniqui:
ſed tn̄ gratis cupiūt eſſe mali. Neq;. n. ipſa; rem amāt quā
appetunt: ſed ipſa tn̄ peccati malicia delectantur.

¶ De peccandi cōſuetudine. Capi. XXIII.

MEliꝰ eſt peccatū cauere q̃ emēdare. Faciliꝰ
enī reſiſtimus hoſti a quo nondum victi ſu
mus: q̃ ei a quoniā ſupati ac deuicti cogno
ſcimur. Oē peccatū anq̃ admittat̄ ampliꝰ
ꝑtimeſcitur. Quāuis aūt graue ſit: dū ī vſu
venerit leue exiſtimat̄ ⁊ ſine vllo metu cō
mittit̄. Iſtis fomitibꝰ quaſi quibuſdā gradi
bus coaleſcit oē peccatū. Cogitatio nanq; praua delectati
onē parit: delectatio cōſenſionē: cōſenſio actionē: actio con
ſuetudinē: cōſuetudo neceſſitatē. ſicq; his viculis hō impli
catus quadā cathena viciorum tenetur aſtrictus: ita vt ab
ea euelli nequaq̃ valeat: niſi diuina gratia manū iacentis
apprehendat. Peccatū admittere cadere eſt ī puteū. cōſue
tudinē vero peccādi facere: os putei eſt coāguſtare: ne is q
cecidit valeat exire. Sȝ īterdū etiā tales deus liberat: dū
eoꝝ deſperationē ad cōuerſionē libertatis cōmutat. Ipſo
enī miſerante peccata dimittunt̄: quo ꝓtegente fit ne ī de
terius peccādo cadat̄. Nequiſſimū ē peccare: peiꝰ ē peccandi
cōſuetudinē facere. Ab illo facile: ab hoc cū magno labore
reſurgitur: dū male cōſuetudini repugnat̄. Male agēdi cō
ſuetudinē receſſū eē ꝓpħa aſſerit in ꝓfundū: cuiꝰ vſu q̃ſi q̃
dam lege hō tenet̄ aſtrictꝰ: vt etiā qn̄ nō vult peccatu; ad
mittat. A lapſu v̍o cito reſurgere: nō eſt in ꝓfūdū ire. Apo
ſtolus legē peccati dicit eē ī mēbris ſuis: q̄ lex cōſuetudo ē:
quā peccādo cōcipimus: ⁊ nō ab ea cū volumꝰ diſcedimꝰ:
qr iā neceſſitatis viculo ꝑ ꝯſuetudinē retinemur. Multu;
veri amor agit in hoīe: ſ; reſultat caro male ꝯſuetudinis le
ge. Bene āt audacter ꝓ bona ꝯſciētia exultat: q valēter ī
ſe reprimit qđ īſolēter īpugnat. Frequēter peccare cauēdū
eſt: nā hoc ipm q̄ de malo noſtro plerūq; deꝰ nobis ſalutē
opatur: q̃to mirabile eſt: tanto prarū eſt. Propterea metu
endū eſt confidere ita ſaluari: ne forte dū expectamus a vi
cijs ſanari: ⁊ vicia multiplicemꝰ: ⁊ ſalutē nō adipiſcamur.
Ergo ſtudeamus aut nō cadere: aut cito ꝯuerſi a lapſu cō
ſurgere. Oīo peccare cauēdū ē. Qr ſi hūana fragilitate pec
catū ſubrepſerit: ꝯfeſtī erit corrigēdū qđ neqter ſentit̄ com
miſſū. Cito enī corrigit̄ culpa q̄ cito cognoſcit̄. tardius aūt
ſanat̄ vulnꝰ: qđ iam putreſcētibus mēbris longo poſt tem
pore curationibus adhibetur. Iteratio peccati grauior eſt:
ſicut ē ſi morbus ſup morbū veniat: ſicut ſi imber ſup ībrē
occurrat. Mora peccādi īmanitatē facit ſceleris. Un̄ ⁊ ꝓ
pheta. Ue inquit q trahitis iniquitatē ī funiculis vanitat̄:
⁊ q̃ſi vinculū plauſtri peccatu;. Trahit. n. inigtatem vt fu
niculū: qui tardat ꝯuerti ad deū. Trahere. n. inigtatē: ē mo
ram facere in iniquitatibus. Un̄ ⁊ pſal. Prolongauerunt
inigtates ſuas: dn̄s iuſtꝰ cōcidet ceruices peccatorum.

¶ De peccati recordatione. Capi. XXIIII

BOnū ē hoī ſemꝑ an̄ oculos ꝓpria adhibere delicta.
ſcḋm pſal. ſniam. Et peccatū meū an̄ me ē ſemꝑ: Sic̄
enī nō oȝ reminiſci peccati affectū: ſic ſemꝑ neceē
vnūquēq; ſuū ī deflendo cōmemorare pctm̄. Apđ iuſtū re
cordatio peccati facit tediū animi. Qui aūt luxurie: ⁊ cupi
ditati ſubditi ſūt: cōtumaci ſupbia etiā de ipſo peccati ope
gloriant̄. Serui dei tāta recordatio eē dȝ peccati: vt ea que
geſſit ſemꝑ lachrymās ꝯfiteat̄. Un̄ ⁊ pſalmꝰ dicit. Cōuer
ſus ſū ī erūna dū cōfigitur ſpina. Peccatū meū cognitū ti
bi feci. dixi ꝓnūciabo aduerſū me iniuſtitias meas dn̄o. Su
pra enī dixerat: qm̄ tacui: hoc ē: nō ſum confeſſus: inuetera
uerūt oīa oſſa mea dū clamarē tota die. Quid ergo tacuiſ
ſe ſe penitet niſi cōfeſſionē peccatorū: Quid clamaſſe ſe do
let niſi defenſionem malorum. Qui ergo peccatorū ſuoꝝ
defenſor extiterit. neceſſe eſt vt penitēdo accuſet quod ſu
perbiens praue admiſit.

¶ De cogitatione. Capitulum XXV.

BIpartita ē cā peccādi id ē opis et cogitationis.
quorū vnū inigtas dicitur quod ope geritur: ali
ud iniuſticia qđ cogitatiōe admitit̄. Prius autē
actio reſecanda eſt poſtea cogitatio: Prius pra
ua opa poſtmodū deſideria viciſſim autem e:
a cogitatione opera ꝓcedant et ab opere cogitatio naſcit̄
q̃uis et ſi ab ope malo qſq; vacet ꝓ ſolius tn̄ praue cogi
tatiōis malicia non erit inocens: Un̄ et dominus ꝑ eſaiā
Auferte inquit malū cogitationū veſtrarū ab oculis meis
Nō enī ſolū factis ſed et cogitatiōibus deliquimus ſi eis
illicite occurētibus delectemur. Sicut vipera a filijs ī vte
ro poſitis lacerata perimitur ita nos cogitatiōes noſtre in
tra nos enutrite occidunt et cōcepto interius vipereo ve
neno conſumunt animamq; noſtram crudeli vulnere pe
rimunt. Non eſt arbitrij noſtri cogitationes praue ſugge
ſtionis preuenire. iacere autem in animo cogitationem:

Ayuntamiento de Madrid

noſtrę attinet volũtati. Illō ꝗ̃ ad culpã nõ redigit̃: iſtō cul
pe ꝓpꝛie iputatur. Nã cogitationes illicitas occurrere de
monũ eſt: cogitatõib⁹ oblectari perverſis: noſtrũ eſt. Ple
rũq; fieri ſolet vt imũde coꝛpoꝛaliũ rerũ ſpẽs quas vidici
mus: nr̃is mẽtibus opponant̃ ⁊ nolẽtes eas cogitem⁹: q̃ꝫtũ
qꝫ ab eis aciem mẽtis avertere nitimur: tãto ille ſe magis
aĩo ingerũt: obſcęniſqꝫ ĩ nobis motib⁹ obꝛepũt. Sꝫ fit h̃ ꝑ
cõditõe moꝛtali: quã meruit pꝛim⁹ hõ ĩ penam ſui peccati.
Dũ vnuſqſqꝫ diuia illumĩatõe ꝑuenit̃: ſtatiꝫ moleſtys tur
piũ cogitationũ pulſat̃. Sꝫ dei ſeru⁹ iudicio timoꝛis dei ea
rũ tentamenta a ſemetipo reycit: boniſqꝫ ↄtra obiectis co
gitatiõibus turpes a ſe repellit. Magna obſervantia circa
coꝛdis ẽ cuſtodiã adhibenda. qꝛ aut bonę aut malę rei ibi
ↄſiſtit oꝛigo. Nã ſicut ſcriptũ ẽ. Ex coꝛde exeũt cogitatões
malę. Iõqꝫ ſi pꝛi⁹ praue cogitatõi reſiſtim⁹: in lapſũ operis
nõ incurrim⁹. Nõ eſt timẽdũ ſi bona malaqꝫ ĩ cogitatione
veniant: ſꝫ magis gloꝛiãdũ ẽ: ſi mẽs mala a bonis ĩtellectu
rationis diſcernat. Item nihil iuuat q̈ inter bonuꝫ ⁊ ma
lum ſenſu pꝛudentioꝛi diſcernimus: niſi ope aut mala cogi
tata caueam⁹: aut bona intellecta faciamus.

De conſcientia. Capi. XXVI.

HUmana ↄditio dum diuerſis vicioſitatib⁹
mẽtem cõturbat: etiã añ pęnas gehẽne per
incõditũ aĩe appetitũ iã pęnas ↄſcie patit̃.
Oĩa fugere poterit hõ ꝑter coꝛ ſuũ. Nõ. n.
põt a ſe qſq; recedere. Ubicunqꝫ. n. abierit
reat⁹ ſui ↄſcia illũ nõ derelinqt. Quãuis hu
mana iudicia ſubterfugiat oĩs q mala agit:
iudiciũ tamẽ ↄſcię ſuę effugere non põt. Nã ⁊ ſi alys celat
qȯ agit: ſibi tñ celare ñ põt q plene nouit malũ eẽ qȯ geſſit.
Duplex fit ꝗ̃ ĩ eo iudiciũ: qꝛ ⁊ hic ſuę ↄſcię reatu punit̃: ⁊ il
lic ꝑpetuali pęna dãnat̃. Hoc eni ſignificat: abyſſus abyſ
ſũ inuocat ĩ voce cataractaꝝ. Abyſſus. n. abyſſũ ĩuocare: ẽ
de iudicio ſuę cõſciẽtię ire ad iudiciũ dãnatõis ꝑpetuę. In
voce cataractarũ. i. in pꝛedicatione ſanctoꝛum.

De intentione mentis. Capi. XXVII.

OCulus hoĩs: intẽtio opis eius ẽ. Si ergo in
tentio ei⁹ bona ẽ: ⁊ opus intẽtiõis ipſius bo
nũ eſt. Alioqn male intẽtionis ẽt ſi bonum
in factis opus appareat: bonũ tamẽ iã non
eſt: qm̃ ex ſua ĩtentione aut ꝓbat̃ bonũ: aut
repꝛobat̃ ĩdignũ. Bona ẽ ergo ĩtentio quę
ꝓpter deũ ẽ: mala vȯ q̃ ꝓ terreno lucro aut
vana glĩa eſt. Qui opus bonũ bona ĩtentõe nõ faciũt: ꝑ h̃
magis cęcãtur ope per qȯ illuminari potuerũt. Unuſqſq;
bonũ opus qȯ agit ĩtentõe bona agit: qm̃ ꝓ mala intentio
ne plęrũq; opus bonũ qȯ agim⁹ ꝑdimus ⁊ minus a culpa
vacamus. Sępe q̃ apd̃ hoĩum iudiciũ bona patent: apud
examen diligentiſſimi ⁊ acutiſſimi iudicis repꝛoba detegũ
tur. Iõqꝫ oĩs ſanctus veret̃ ne foꝛte bonum qȯ agit ꝓ ali
qua animi intentõe in oculis dei repꝛobum ſit.

De ſenſibus carnis. Capi. XXVIII.

PEr ſenſus carnis moꝛb⁹ irrepit menti: vñ ⁊
ꝑ ꝓphetam dñs dicit. Oẽs cogitatões ter
rę ab aqlone veniẽt: ⁊ ponet vnuſqſq; ſoliũ
ſuũ ĩ introitu poꝛtaꝝ ierl̃m. Regna aqui
lonis vicia ſũt: q̃ ſedes ſuas ĩ poꝛtis ponunt
quãdo per ſenſus carnis labem anime inge
runt: ideoq; in ipſis poꝛtis. i. in ipſis ſenſib⁹
regnant. Neq; enim aliunde peccamus niſi videndo: au
diendo: attrectando: guſtando atq; tangendo. Uñ ⁊ alias
dicitur. Intrauit moꝛs per feneſtras noſtras: ⁊ alibi. Et ex
tranei ingrediebantur per poꝛtas ei⁹: ⁊ ſuper ierl̃m mitte
bant ſoꝛtem. Extraneos qppe ĩmundos eſſe ſpũs: qui tãq̃
per poꝛtas ita per ſenſus carnis animam irrepunt: ⁊ eam il
lecebꝛando deuincunt.

De ſermone. Capi. XXIX.

DUm quedam parua vicioꝝ verba nõ evi
tamus: ĩ magno ligue ꝓlabimur crimine: ⁊
dũ facta q̃dã nõ grauia libere ac ſine metu
ↄmittim⁹: ad potioꝛa ſcelera ⁊ hoꝛrẽda pec
candi ↄſuetudĩe labimur. Sicut plerunqꝫ
multilogoꝝ ſtultitia repꝛehendit̃: ita rurſus
nimis tacenitũ vicia denotant̃. Illi eniꝫ ſa
tis laxãdo liuguã in leuitatis vicio defluũt: iſti nimis reti
cẽdo ab vtilitate toꝛpeſcũt. Imperiti ſicut loq neſciũt: ita ta
cere nõ poſſunt. Mẽte. n. ineruditi: oꝛe loquaces: verbis ꝑ
ſtrepunt: ſenſu nihil dicunt. Sicut falſitatis crimina a ꝓfi
cientib⁹ ꝑtimeſcũt̃: ita ocioſa verba a ꝑfectis viris vitãtur.
Nam ſicut ait qdam. Sicut ꝓ ocioſo v̈bo ratio ponitur: ita
ꝓ ſermone iniuſto pęna exoluitur. Unde ſmones ĩ oꝛe xp̃i
ani eſſe nõ debent. Nã ſicut mali moꝛes ĩ bono colloquio
coꝛriguntur: ita pꝛaua colloquia bonos moꝛes coꝛrũpunt.
Cuſtodia oꝛi ponit̃: dũ quiſq; nõ ſe iuſtũ: ſꝫ qȯ magis verũ
eſt peccatoꝛẽ fatet̃. Manum ſuꝑ os ponit q bonis opib⁹ li
guę exceſſũ operit. Manũ ſuꝑ os ponit: q malę locutionis
culpas bone actõis velamĩe tegit. Loquẽs q̃ ad dñm perti
nẽt nec faciẽs: ⁊ ſi ĩutilis ſibi ẽ: audiẽtib⁹ tñ ꝓdeſt. Qui ȯ ſa
piẽtia ſe laudari affectãt: loquẽtẽ ꝓph̃am attẽdant. Ue q
ſapiẽtes eſtis ĩ oculis vr̃is: ⁊ coꝛã vobiſmetipĩs pꝛudẽtes.
Recte ex ſnia dicit: qui veram ſapiãꝫ guſtu ĩterni ſapoꝛis
ſentit. A ſentiendo eniꝫ ſentẽtia dicit̃: ac per hoc arrogãtes
q ſine humilitate dicunt: de ſola ſcĩa dicunt nõ de ſentẽtia.
Ille eni ſapit qui recte ⁊ ſm deũ ſapit. In ſuã ducunt cõtu
meliã doctoꝛes: ſi dũ ſint ab eis dicta ſapiẽter: nimiũ tamẽ
eloquẽter. Hoꝛret. n. ſapĩa ſpumeũ v̈boꝝ ambituꝫ: ac fuco
mũdialis eloquẽtię inflatis ſmonib⁹ ꝑnatũ. Quidã curi
oſi delectant̃ audire quoſlꝫ ſapiẽtes: nõ vt v̈itateꝫ ab eis q̃
rant: ſꝫ vt facũdiã ſmonis eoꝝ agnoſcãt: moꝛe poetarũ: q
magis cõpõnẽ v̈boꝛũ q̃ꝫ ſnĩam v̈itatis ſequũt̃. Qui bonũ ſi
ne charitate dic̃: tãq̃ꝫ ęs aut cymbalũ ſonũ facit alys: ipe tñ
ſibi manet iſenſibilis. Quadrimoda ẽ dicẽdi ratio: q̃ pꝛeui
dendum eſt: quid: cui: quando: vel quomodo aliquid pꝛofe
ratur. Item quadrimoda eſt dicendi ratio: qua aut bene
ſentiendo quid bene pꝛoferatur: aut nil ſentiendo nil di
citur: aut parum loquendo loquacitas ſola oſtentatur: aut
optime ſentiendo non eleganter pꝛofertur quod intelligi
tur. Item quadripartita eſt loquendi ratio: qua vel bonuꝫ
bene vel malum male: ſeu bonum male: vel malum bene
pꝛofertur. Bonum quippe bene loquitur: qui ea quę recta
ſũt hũiliter annũciare videt̃. Malũ male loq̃t̃ q qȯlibet
flagitiũ pſuadere cõat̃. Bonũ male loq̃tur q qȯcũqꝫ rectũ
arroganter ꝑ̃dicare ſentit̃. Malũ bñ loq̃tur q aliqȯ narrã
do vitiũ deteſtat̃ vt ab eo hoĩes auertãtur. Coꝛde bñ loq
tur q charitatẽ nõ diſſimulat. Oꝛe bene loquitur qui veri
tatẽ ãnũciat. Factis bene loquitur qui alios bonis exẽplis
ędificat. Coꝛde male loq̃tur q interius cogitatiões noxias
meditatur: et cogitat. Lĩgua male loq̃t̃: qui ꝓ eo qȯ male
agit flagellat̃ ⁊ murmurat. Factis male loq̃t̃ q male viuẽ
do exẽplis ſuis alios ad praue viuẽdũ ĩformat. Semel be
ne loq̃tur q ſe pęnitendo redarguit. Bis bene loq̃tur: q bñ
viuẽdo ⁊ alios ĩſtruit. Semel male loq̃t̃ q poſt vitiũ cito
nõ coꝛrigit̃. Bis male loq̃t̃: qui male viuit ⁊ male docet.
Itẽ bis male loquit̃: qui ⁊ male cogitat ⁊ male refert co
gitata. Item bis male loquitur qui ⁊ bonuꝫ quod debuit
non egit ⁊ malum qȯ nõ oportebat admiſit: Mali mala
rñdent ꝓ bonis ⁊ aduerſa pꝛo optimis. Boni bona rñdẽt
ꝓ malis et pꝛoſpera pꝛo aduerſis. Aduerſus conuicium
lingue foꝛtitudo adhibenda eſt patientię. vt tentationis
verba que foꝛis impugnant tolerantię virtute deuicta
diſcedant. Nõ oĩs q patitur pꝛobꝛa iuſtus ẽ: ſed q pꝛo v̈ita
te ab alys ĩnocẽs patit̃: ille tantũmodo iuſtus ẽ. Inter vi

Ayuntamiento de Madrid

tuperationes linguę:ⁱ opprobria hominū inſto ſe remedio mēs iuſti corroborat:vt tāto ſolidiꝰ i deū figatur iteriꝰ:quā to exterius ab hūanis ſperniť ſenſibus.Qui illatas ſibi cō tumelias trāqllo aīo prodit:dolorē cordis apit:ⁱ ṽtus qđ feruet i animo facile reycit.Uulnera eni mentis aperta ci to exalāt:clauſa nimis exulcerāt.Qui dolorē iiu riç clauſo pectore tegit:quāto amplius per ſilentiū linguā premit:tā to acriorē dolorē itrinſecus nutrit.Unde ⁱ vere quidā poe tarū gentiliū dixit: Quoq; magis tegiť:tectus magis eſtu at ignis.Cęcus eni langor vehemēs ē ac nimiꝰ:quia tacitū viuit ſub pectore vulnus.

De mendacio. Cap. XXX.

Mendaces faciunt vt nec vera dicentibꝰ cre dať.Reddit eni ſepe hoīem multa falſitas etiā i veritate ſuſpectū.Sepe vera ꝓmittit ꝗ falſa dicturꝰ ē.vt cū primū acquiſierit fi dē:ad reliqua mēdacia audiētes credulos faciat.Multis videť vera eē quę falſa ſūt ⁱ ideo nō ex deo:ſed ex ſuo mēdacio loquū tur.Nonnūquā falſitas ṽilogo adiūgiť:ⁱ plerūq; a verita te icipit ꝗ falſa cōfingit.Latēt ſępe venena circūlita mel le verborū:ⁱ tā diu deceptor veritatem ſimulat quouſq; fallēdo decipiat.Nōnūq; peius eſt mendaciū meditari q̄ loqui.Nam interdū qſq; incautus ſolet ex p̄cipitatiōe loq mēdaciū:meditari aūt nō pōt niſi per ſtudiū.Grauiꝰ ergo ille ex ſtudio mētiri ꝓhibetur:q̄ is qui ex p̄cipitatiōe ſo/ la mētiť.Sūmope cauēdū ē oē mēdacium q̄uis nonnūq̄ ſit aliqđ mendacy genus culpę leuioris:ſi quiſq; pro ſalute hominū mentiať.Sed ſcriptum eſt:Os qđ mentitur occi dit animā.ⁱ perdes eos ꝗ loquunť mendaciū. Hoc quoq; mēdacy genus pfecti viri ſūmopere fugiunt:vt nec vita cu iuſlibet p eorum fallaciā defendatur:ne ſuę aię noceāt: dū pſtare alienę carni nituť:q̄q̄ hoc ipm peccati genus facil lime credamꝰ relaxari.Nā ſi qlibet culpa ſequenti merce de purgať:quāto magis hec facile abſtergitur quā merces ipa cōmittať.Multa mētiunť multaq; fingunt hoīes pro pter humanā laudē:ſicq; fit vt ⁱ iſti mētiēdo pereāt:ⁱ eos quos laudāt ad vane glorie ruinā ꝑducant.Sicut bene ſi bi cōſcius nō metuit alienę linguę cōuiciū:ita ⁱ qui lauda tur ab alio:non debet errorē aliene laudis attēdere: ſ; ma gis vnuſq; teſtimoniū cōſciētię ſuę q̄rat:cui plus ipe pēs eſt q̄ ille ꝗ eū laudat.Opus eni ſuum vnuſqſq; ꝓbet vt ait aplus:ⁱ tunc i ſeipo tm̄ qſq; gloriā habebit.i.occulte i ſua conſcientia nō palam i aliena lingua.Perfecti ꝗ alta radi ce fundati ſunt ⁱ ſi flamie laudis ac vituperatiōis vtcūq; q̄ ſi ventorum iterdū curuentur impulſu:funditus tamē nō deyciunť:ſed ꝓtinus firmitate radicis ad ſe redeūt.Bona mēs:ad malū nec pmys nec terroribꝰ vinciť.Naz inīg ter rorem blāditys miſcēt:vt aut oblectatione quēq; decipiāt aut terroribus frangant.Qui laudatur in auditorū amore inſeritur:ſed ſi veraciter ⁱ non ficte laudetur:hoc eſt ſi ṽa ſunt que de illo dicuntur.

De iuramento. Cap. XXXI.

Sicut mentiri non pōt qui non loquitur: ſic periurare non poterit qui iurare non appe tit.Cauendam igitur eſſe iuratiōnē: nec ea vtendum niſi i ſola neceſſitate. Non ē con tra dei preceptum iurare:ſed dum vſu; iu randi facimus:periury crimen incurrimꝰ. Nōnūq̄ ergo iuret:ꝗ periurare tiet.Mul ti dum loquunť:iurare ſemp delectanť:dum oporteat hoc tm̄ eē in ore:eſt ē:nō nō.Amplius enim q̄ eſt ⁱ non ē:a ma lo eſt.Multi vt fallant periurant:vt per fidem ſacramenti fidē faciāt verbi:ſicq; fallendo dū periurāt ⁱ mētiunť:ho minē icautū decipiūt.Interdu; ⁱ falſis lachrymis ſeducti decipimur:ⁱ crediť dū plorāt qbꝰ credendū non erat.Ple rūq; ſine iuramēto loq diſponimꝰ ſed icredulitate eorū ꝗ ñ credūt qđ dicimꝰ iurare cōpellimur:taliq; neceſſitate iu randi conſuetudinē facimꝰ.Sunt multi ad credēdū pigri: ꝗ nō mouentur ad fidē vbi.Grauiter aūt delinquunt ꝗ ſibi loquētes iurare cogunt.Quacūq; arte verbo; qſq; iuret. deus tñ ꝗ cōſciētię teſtis ē ita hoc accipit ſicut ille cui iura tur itelligit.Dupliciter aūt reus fit ꝗ ⁱ dei nomē iuanum aſſumit ⁱ ꝓximū dolo capit.Nō ē obſeruādū iuramentu; quo malū incaute ꝓmittiť:veluti ſi qſpiā adulterę ꝑpetuo cū ea permanēdi fidē polliceať.Tolerabiliꝰ ē eni nō iple re ſacramētū q̄ ꝑmanere in ſtupri flagitio.Iurare dei eſt illa ꝓuidētia qua ſtatuit nō cōuellere ſtatuta. Penitentia aūt dei re; mutatio ē:nō penitere āt:ſtatuta ñ reuocare:vt ē illđ.Iurauit dñs ⁱ nō penitebit eū.i.ꝗ ſtatuit ñ mutabit.

De vitys. Cap. XXXII.

Recedens homo a deo ſtatim vitio; tradiť poteſtati:vt dū patitur iſeſta vitia:reuertē do:vnde ceciderat reſipiſcat. Et ſi ſancti toti animi niſu ꝯtēdūt ſuparevitia nec exti guūt:qđ agūt hi ꝗ ñ ſolū ñ odiūt vitia: ſ; to to ea amore ſectātur:Satis delicate ſe pal pat ꝗ vult ſine labore vitia ſupare: dū pcti legē quā ſibi deſuiēdo vitys fecit.ſine violētia doloris re ſecare nō poſſit.Perfecte renūciat vitio qui occaſionē eui tat in perpetrādo peccato.nā ſi velis tātūdē nō peccare: ⁱ data occaſiōe peccaueris tu tibi et reus ⁱ iudex es:qui ⁱ cō miſſa dānas et dānata cōmittis.Se aūt iudice reus ē: qui vitia ⁱ accuſat et ꝑpetrat. Quedā vitia dū nō pfecte vitāť ſuos in ſe faciunt relabi auctores.Nā ſi vnū vitiū diſtricte viteť et alia negligātur:ianis labor eſt.Nō eni pōt i vnius obſeruatōe virtutis fortiter perdurare cuius alia vitia do minātur i corde. Nōnūquā hominē ſua vitia pſequūtur q; nimi; ꝗ prius volēdo ea ſibi fecit ſocia:poſtea ſētit etiā nolēs ſtimuloſa.Nōnulli nō antea i errorē vitio; labunť niſi ꝑus iterioris rōnis ꝑdiderit oculos: ſicuti ſāſon nō an tea ab allophilis ad erroris ligatus ē machinā niſi poſtq̄ ei ſūt lūina oculo; extīcta:Quidā vegetati mētis rōne vi tiorū ſuperātur icurſu: ſicq; deīde itētionē bono; operū ꝑdūt ſicut rex babylonis i oculis ſedechie prius filios ipſi us iterfecit et ſic poſtea oculos eius euulſit ac p h poſt ma lorū operū cōſuetudinē ⁱ iteremptionem bonorum perit quorumdam et ratio.

Quod ex vitys vitia:et ex virtutibus virtutes oriūtur: Capitulum XXXIII.

Sic gignūtur ex peccato peccata: vt dū nō euitanť parua:icidať in maximis:ⁱ dū de fendūtur admiſſa nec lamentanť ex flagi tio ad ſuperbiā itur.Unñ fit vt et duplicati ſit criminis reus ꝗ ⁱ admittit ſcelera p vo lūtatē ⁱ defēdit ea p ꝯtumacię tumorem: Sic vitio vitiū gignitur ſicut virtus ṽtute cōcipiť. Ex vitio eni gigniť vitiū ſicuti dauid: qui dū nō euitauit adulteriū:ꝑpetrauit et homicidiū.Itē virtus vir tute cōcipiť:ſicut p veritatē euangelicę predicatiōis vir tutē martyry apſi meruerūt.In cordibus ſeculariter viuē tiū inuicē ſibi ſuccedūt vitia:vt dū vnū abierit ſuccedat aliud iuxta iohel ꝓphetę teſtimoniū q ait.Reſiduū erucę comedit locuſta:ⁱ reſiduū locuſtę comedit brucus:ⁱ reſi duū bruci comedit rubigo.Per id ergo iſta ſub vitio; al/ legoria colligūtur.q; ſeqtur. Expergiſcimini ebry et flete Aliqñ vtiliter peccatur i minimis vitys:vt maiora vtiliꝰ caueātur.Lege paulū apoſtolū:minora ꝑmittētē peccata ne maiora ꝑpetrentur. Ueraciter aūt ſanātur vitia q̄ vir tutibus:et non vitys excludūtur.Quorundā autem quę/ dā latentia vitia tunc apparent:qñ ab alys vitys dēſinūt.

De male vſis virtutibus Capitulum XXXIIII

Ayuntamiento de Madrid

i Nterdū et male vſe v̄tutes ex ſe vitia gignunt: qđ fit ꝑ imoderatū aī appetitū cui nō ſufficit donū qđ meruit niſi inde aut laudes aut lucra damnanda q̄ſierit. Interdū virtutes vitia gignūt. du aliqn̄ ꝓ tempore opportuno minime relaxant̄: ſicqꝫ fit: vt que loco cōgruo virtutes ſunt: icongruo vitia deputentur: veluti ſi pro fratris aduentu canonicū nō ſoluat̄ ieiuniū. Uirtutum igitur diſcretiōeꝫ a paulo apoſtolo ſume: qui ad tempus egit ꝙ agendū eē oīno ꝓhibuit. Itē quedā virtutes duꝫ diſcretionem nō ſeruāt: i vitia tranſeunt. Nā ſepe iuſticia dum ſuuꝫ modum excedit: crudelitatis ſeuitiā gignit: ⁊ nimia pietas diſſolutionē diſcipline parturit ⁊ celi ſtudiū dum plus ē q̄ꝫ oꝫ in iracūdie vitiū trāſit: ⁊ multa māſnetudo: torporis ſegnitiem gignit. Prudētis autē viri diſcretio ſolerter ꝓſpicit: ne bonum itēperanter agat ⁊ de virtute i vitiuꝫ tranſeat. Item apud quoſdam ex virtute vitiū gignitur: dū qſqꝫ de caſtitatis ⁊ abſtinētie meritis gloriat̄. Nā ⁊ qui elemoſynam vane glorie cā ipartit: ex virtute vitium facit. Sꝫ ⁊ is qui de ſapientia arrogantiā habet: ⁊ qui pro iuſticia p̄miū appetit: ⁊ qui aliqđ donū dei qđ meruit i ſuā laudē cōuertit: aut i malos vſus aſſumit procul dubio virtutem in vitium trāſfert. Homines de virtutibus vitia nutriunt ex quibus pereant. Iterum deus arte potentiſſima ex noſtro vitio virtutes format: qbus nos ab iniqtate reformet.

¶ De ſimulatis virtutibus. Cap. XXXV.

QUedam vitia ſpecies virtutum preferunt. ideoqꝫ pernitioſius ſuos ſectatores decipiunt: qꝛ ſe ſub velamīe virtutū tegunt. Naꝫ vitia que ſtatim virtutibus cōtraria apparent: cito dum i palam venerint emendantur: propter qđ ſequaces eorum de talibꝰ criminibus erubeſcunt. Carnales autē plerūqꝫ per iſenſibilem mentis cecitatem non agnoſcunt vitium eſſe culpabile. qđ dignum videtur dānatione. Item quedam vitia ſpecies virtutuꝫ eſſe videntur: ſed tamē virtutes non ſunt. Nam interdum ſub pretextu iuſticie crudelitas agitur: ⁊ putatur eſſe virtus: qđ nimirum eſt vitium: ſicut ⁊ remiſſa ſegnities manſuetudo eē creditur: ⁊ qđ agit torpens negligentia: putatur agere idulgētia pietatis. Nōnūq̄ꝫ etiam virtutē largitatis imitatur vitium ꝓdige effuſionis: ⁊ virtutem parcitatis triſtis tenacitas imitatur: ⁊ vitium pertinacie abſconditur ſub virtute conſtantie. Item timor ſub ſpecie obedientie occultat̄. ⁊ dicit̄ virtus humilitatis: qđ tamen vitium eſt timoris. Sed ⁊ procacitas vocis pro veritatis libertate accipitur: ⁊ vitium pigritie quietis virtutem imitatur. Porro vitium iquietudinis virtutē ſe vult vocari ſollicitudinis: ⁊ precipitationis facilitas feruor boni ſtudiȷ credit̄: ⁊ bene agendi tarditas conſiliȷ mora eē videt̄: dum tamen iſta ſit virtus: illa vitium. Tali igitur exēplo vitia ſpecies virtutum imitantur: ⁊ tamen ſe nōnulli eē iuſtos confidunt: vnde maxime reprobant̄. Aptuꝫ exemplum vitiorum de latronis ſpecie ſumitur. Naꝫ ſicut ex inſidiȷs latro prodit: ſeq̄ꝫ iter agentibus iungit: fingēs ſe ſocium donec decipiat improuiſum: ⁊ dum ſubito eruperit ad exitum latro manifeſtus oſtenditur: ita ſe miſcent interdum pericoloſe virtutibus vitia: quouſq̄ꝫ omnē operis efficaciā in ſuis vſibus rapiant: vt aīa que ſibi erat placens de virtutibus deceptam ſe cōſpiciat vitiȷs dānabilibus.

¶ De appetitu virtutum. Cap. XXXVI.

AD virtutes difficile conſurgimus: ad vitia ſine labore dilabimur. Iſta eniꝫ prona: illa ardua ſunt. Grādes eni ſudores ꝑpetimur vt ad celū cōſcendere valeamꝰ. Quēadmodū ad virtutū tendētes culmen non a ſummis icboāt: ſed a modicis: vt ſenſim ad altiora ꝑtigāt: ita ⁊ q delabūt̄ ad vitia: nō ſtatiꝫ a magnis criminibꝰ icipiūt: ſed a modicis aſſueſcūt. ⁊ ſic in maximis proruūt ſicut paulati hō a minimis vitiȷs i maximis ꝓruit: ita a modicis virtutibꝰ gradatiꝫ ad ea que ſunt excelſa conſcendit. Qui autem inordinate virtutes comp̄hendere nititur: cito periclitatur. Hec eſt cauſa in reruꝫ natura vt quecūqꝫ velociter ad profectum tendunt: ſine dubio celeriter finiantur. ſicut herbe que tāto feſtinius pereunt quāto celerius creſcūt. At vero contra arbores alta radice fundate ideo ꝑdurāt diutius: qꝛ gradatiꝫ ad profectū perueniunt. Nihil prodeſt admixto malo agere aliquid bonum: ſed prius eſt cohibendum a malo: deinde exercendū bonum. Hoc enim indicat propheta cum dicit: Quieſcite agere peruerſe: diſcite benefacere. Prius vitia extirpanda ſunt in homine. deinde inſerende virtutes. Nam cohererere ⁊ coniungi non poteſt veritas cum mendacio: pudor cum petulantia: fdes cum perfidia: caſtitas cum luxuria. Quedam ſunt ſumme virtutes: quedā vero medie. Fides: ſpes ⁊ charitas ſumme virtutes ſunt. Naꝫ a quibus habentur: vtique veraciter habentur. Alie vero virtutes medie ſunt quia ⁊ ad vtilitatem ⁊ ad pernitiem poſſunt haberi: ſi de his arroganter quiſque tumuerit: vtpote doctrina: ieiuniū: caſtitas: ſcientia: ſiue temporales diuitie: de quibus ſciliꝫ ⁊ bene operari poſſumus ⁊ male. Quiſquis ex deteriore iā melior eē cepit: caueat ⁊ de acceptis extolli v̄tutibꝰ: ne grauiꝰ ꝑ v̄tutes corruat q̄ꝫ p̄us ex lapſu vitioꝝ iacebat. Quē ds̄ iuſtificat ne iterū ſe de v̄tutibꝰ erigat: q̄dā illi virtutū dona tribuit deus: quedam retrahit vt dum mens de hoc qđ hꝫ erigitur iterum de hoc qđ nequaquam habere cognoſcit̄ humilietur: Quiſqs dono celeſtis gratie inſpiratus ad virtutes erigitur ſi forte moderantis dei manu aliqua aduerſitate reprimitur ne de acceptis virtutibꝰ atollatur frangi non debet. quia ⁊ hoc ipſum ꝙ plagis humiliatur: equanimiter ferre procul dubio virtutis eſt magne.

¶ De pugna virtutū aduerſus vitia. Capitulū. XXXVI.

TUnc ſe viri ſcī veracius a vitiorū collutione detergunt dum ab eis contra ſingula vicia virtutes ſingule opponūtur: Interduꝫ vitia cū virtutibꝰ ad vtilitatē confligunt. vt ipſo certamine vel mēs exerceat̄: vel ab elationis cōcurſu animus reſtringatur. Aduerſus impetꝰ vitioꝝ cōtrariȷs virtutibus eſt pugnādum. Contra luxuriam enim cordis eſt adhibenda munditia: contra odium dilectio eſt preparanda. contra iracundiam patientia proponenda. Porro contra timoreꝫ fidutie adhibenda eſt virtꝰ: contra torporem celi preliū. Triſtitie quoqꝫ gaudiū: accidie fortitudo: auaricie largitas: ſuperbie humilitas opponēda eſt. ſicqꝫ ſingule virtutes: naſcentia cōtra ſe vitia reprimūt ac tentationū motus virtute diuine charitatis extinguūt. libidinē abſtinētia domat. Nam quantum corpus inedia frāgitur: tanto mens ab illicito appetitu reuocatur: Aduerſus iram tolerātia dimicat: ira aūt ſemetipam necat. ſuſtinendo autem patientia victoriam portat. Triſticie moreꝫ ſpes eterni gaudiȷ ſupat. ⁊ quē turbata mens de exterioribus afficit. dulcedo interioris tranquillitatis lenit. Aduerſus iuidiā preparet̄ charitas ⁊ aduerſus ire incendia manſuetudis adhibeat̄ tranqllitas: Superbiam autem diaboli imitantur ſupbi. aduerſus quam opponitur humilitas chriſti qua humiliātur elati. Principalium autem ſeptem vitiorum: regina et mater ſuperbia eſt: eademqꝫ ſeptem principalia multa de ſe parturiunt vitia. que ita ſibimet quadam cognatiōe iunguntur vt ex altero alterum oriatur. Sicut princeps ſeptem vitiorum ſuperbia nos eorum poteſtatibus ſubdit ita chriſtus ſeptiformi gratia plenus a dominatu vitiorū nos eruit. et quos illa addicit ſeptēplici vitio: iſte liberat ſeptiformis gratie dono.

Ayuntamiento de Madrid

¶ De ſuperbia. Cap. XXXVIII.

OMni vitio deteriorem eſſe ſuperbiam: ſeu
ꝓpter ꝙ a ſummis perſonis et primis aſ
ſumitur: ſeu ꝙ de opere iuſticie et virtutis
exoritur minuſqꝫ culpa eiꝰ ſentiť. Luxuria
vero carnis iõ notabilis oibus ẽ: quoniam
ſtatim per ſe turpis eſt. Et tamen penſante
deo ſuperbia minor eſt: Sed qui detineť
ſuperbia et nõ ſentitur: labitur carnis luxuria: vt ꝑ hãc hu
miliatus ⁊ a cõfeſſione ſurgat ⁊ a ſuperbia: Oīs peccans
ſuperbus eſt: eo ꝙ faciẽdo vitia cõtẽptui habeat diuina ꝑ
cepta: Recte ergo initiũ oīs peccati ſupbia: qꝛ niſi ꝓceſſe
rit mandatorum dei inobediẽtia trãſgreſſionis nõ ſequiť
culpa. Oīs ſuperbia tanto in imo iacet: quãto ĩ alto ſe eri
git: tantoqꝫ ꝓfundiꝰ labitur: quãto excelſius eleuať. Qui
enĩ ꝑ ꝓpriã attollitur ſupbiã ꝑ dei iuſticiã ĩclinatur. Qui ĩ
flantur ſuperbia: vẽto paſcuntur: vñ ⁊ ꝓpheta omnes ĩquit
paſtores tuos paſcet vẽtus hoc ẽ ſupbus ſpũs. Qui de ſu
is virtutibꝰ ſuperbiunt ex ĩpis iudicãdi ſũt operibus qui
bus pro virtutibus vtuntur. qꝛ rẽ bonam non bona volũ
tate faciũt. Eã reuera ſine humilitate virtus quelibet ⁊
ſine charitate ĩ vitio deputať. Merito ſupbie diabolus a
ſuperna beatitudĩe corruit. Qui ergo de virtutibꝰ attollũ
tur diabolũ imitãtur et exĩde grauius corruunt qꝛ de ex
celſo labũtur: Superbia ſicut origo ẽ omniũ criminũ: ita
ruina cũctaꝝ virtutũ: Jpa eſt enĩ ĩ peccato prĩa ipſa ĩ con
flictu poſtrema. Hec enĩ prima aut in exordio mẽtẽ ꝑ pec
catũ ꝓſternit: aut nouiſſime de virtutibꝰ eijcit. Jnde ⁊ om
nium peccatorum eſt maxima: qꝛ tam per virtutes ꝙꝫ per
vicia humanam mentem exterminat. Jbi cadit ſuperbia:
vbi ⁊ naſcitur: vt non ſit ſupbis aliud culpa aliud pena: ſed
ipſa culpa ſit illis ⁊ pena. De ſuperbia naſcitur arrogantia:
non de arrogantia naſciť ſuperbia. Nam niſi ꝓceſſerit occl
ta elatio mentis: nõ ſequitur aperta iactãtia laudis. Jta er
go in culpa preponitur ſupbia arrogantie: ſicut preferť ex
origine. Plerumqꝫ ad elationis emẽdationẽ ꝓuidentia dei
aliquo caſu nõnulli cadunt: ꝓ quo lapſu reprehẽſi a ſemet
ipſis humiliter ſapiant: ⁊ de muneribꝰ dei laudari nõ appe
tant: ſed laudent deũ a quo acceperunt vnde laudari ſe vo
lunt. Utilius eſt arroganti in quocũqꝫ vicio labi ⁊ humilẽ
poſt caſũ deo fieri: ꝙꝫ ꝑ elationẽ ſuperbire: grauioremqꝫ rui
nam ⁊ damnationem ꝑ ſuperbiam ſumere.

¶ De fornicatione. Capi. XXXIX

EX culpa ſupbie plerũqꝫ ĩ abhominandam
carnis imũdictiã itur. Nã alterũ pẽdet ex
altero. ſꝫ ſicut ꝑ ſupbiã mẽtis itur ĩ ꝓſtituti
onem libidinis: ita ꝑ humilitatẽ mentis ſal
ua fit caſtitas carnis. Deus aũt nonnũqꝫ de
ijcit occultam mẽtis ſupbiã ꝑ carnis mani
feſtam ruinã. Libidinis naſci ĩmunditiam
de animi occulta ſupbia: exẽplo primi hoīs ꝗ mox vt ꝑ ſup
biã cõtra deũ tumuit: ſtati carnis libidinẽ ſenſit ⁊ pudẽda
operuit. Quapꝑ vnuſqſqꝫ ſue deputet clꝑe ꝙ cecidit quoti
ens libidine vinciť: qꝛ niſi preceſſiſſet latens ſupbia: nõ ſeq̃
retur libidinis manifeſta ruina. Nõnũqꝫ gemino vicio xp̃i
anus a diabolo appetitur ⁊ occulto ꝑ elationẽ et publico ꝑ
libidinem: Sꝫ dum euitat qs libidinẽ: cadit in elationem:
Jtem dũ ĩcaute declinat elationẽ: cadit ĩ libidinẽ: ſicqꝫ ex
occulto vicio elationis itur ĩ apertũ libidinis: et de aperto
libidĩs itur ĩ occultũ elatiõis. Sꝫ dei ſeruꝰ diſcrete vtrũqꝫ
penſans: ſic cauet libidinẽ vt nõ incurrat elationẽ. et ſic ꝑ
mit elationẽ vt nõ reſoluat animũ ad libidinẽ. Luxurioſis
atqꝫ ſupbis demones plus fautores exiſtũt: dũqꝫ ĩ ceteris
vicijs ſpũs maligni deſeruiãt: his tamẽ maiori familiarita
te iunguntꝰ eiſqꝫ amplius iuxta eorũ deſideriũ famulantur.
Prĩcipes his duobꝰ vicijs diabolus hũano generi domina
tur. i. ſupbia mẽtis ⁊ luxuria carnis. Uñ et dñs in Job loq
tur de diabolo dicens. Sub vmbra dormit in ſecreto cala
mi ĩ locis humẽtibꝰ. Per calamũ .n. ĩanis ſupbia: ꝑ loca ħo
hũentia carnis demõſtratur luxuria. Per hec .n. duo vicia
diabolus hũanũ poſſidet genus: vel dũ mentẽ in ſupbiam
erigit: vel dũ per luxuriam carnẽ corrũpit. Multi luxurie
ſubdite ſũt ⁊ cõtumaci ſupbia de ipſo luxurie opere gloriã
tur: et inde magis elati ſũt vñ humiliari debuerant. Ad cõ
parationẽ mali fit deteriꝰ: qñ nõ ſolũ flagitia ꝯmittũť: ſed
etiã de ipſis flagitijs vanitate laudis ꝑditi extollũť: ſicut
ſcriptũ ẽ. Qm̃ laudať pctõr ĩ dſiderijs aĩe ſue. Quid .n. peiꝰ
ꝙꝫ ĩ flagitijs miſꝰos gaudere: de qbꝰ iam debent copioſius
deplorare. Libido tũc magis q̃ritur dũ videť. Nã ſic qdã
ſapiẽs ait. Prima fornicatõis oculoꝝ tela ſũt: 2ª ħboꝝ. Sꝫ
ꝗ nõ capiť oculis: ꝓt ħbis reſiſtere: Sufficit nã vbi adhuc
liber affectꝰ eſt. Qui delectationẽ refrenat libidioſe ſugge
ſtionis: nõ trãſit ad cõſenſuꝫ libidinis. Cito .n. reſiſtit opi: ꝗ
titillãti conſenſũ nõ accomodat delectatõi. Duriꝰ ĩpugnať
ꝗ vſqꝫ ad cõſenſionẽ ⁊ ſi nõ vſqꝫ ad ꝑpetrationẽ tentatur:
ꝙꝫ is qui ſola ſuggeſtiõe ꝓ cõditione carnis tẽtamẽtis ſolli
citatur. Stimuli carnis ꝗ ĩ paulo: excitãte ſathane angelo
inerãt: ex lege peccati erãt: q̃ ĩ mẽbris hoīum de neceſſita
te libidĩs habitat. Quã reluctãtẽ dũ in ſe expugnat ꝑficiť
virtus: et de infirmitate libidinoſe titillationis ħtutẽ ſuſci
pit glorioſi certaminis. Seruo dei multa certamia de ſua
carne mouenť. Nã ꝙuis ĩ amore dei eoꝝ ſit ĩcõcuſſa intẽ
tio: mẽs tñ in carne quã exteriꝰ geſtat interna ꝑlia tollerat.
Deus aũt qui hec ad probationẽ ꝑmittit gratia ꝓtegente
ſuos nõ deſerit: ideoqꝫ nõ nũquã electi lapſu carnali corru
unt vt a vitio ſupbie qua de virtutibꝰ tumẽt ſanẽtur: Et ꝗ
de virtutũ effectibus exiſtunt ſuperbi vt cadãt: carnis vi
tio humiliantur vt ſurgãt. Anteqꝫ ꝑficiať adulteriũ ĩ ope
re iam extat adulteriũ in cogitatione: Ex corde enim prim
fornicationes ſunt auferende: et non prorumpunt poſtea
in opere. Hic ẽ ꝙ per prophetam dicitur. Accingite lum
bos veſtros ſuper vbera veſtra. hoc eſt in corde libidines
reſecate: que ad lumbos pertinent. Naꝫ cor ſub vberibus
eſt nõ ĩ lũbis. Libidinis ĩmoderata licentia neſcit habere
modũ. Nã dum ſe vitioſus animus ĩ explẽda fornicatiõe
carne luxuriante laxauerit nihilominus ad alia nephan
da ſcelera ſuadẽtibus demonibus tranſit: dũqꝫ ĩmodera
te metas pudoris exceſſerit crimẽ criminibus adijcit pau
latimqꝫ ad deteriora ꝓcedit. Nõ ita ſuauis eſt amãtiũ im
mo amentiũ ĩcerta carnis libido ſicut experta: nec ita de
lectat fornicatio dũ primum cõmittiť. nã repetita maiorẽ
delectationẽ ĩgerit. Jã vero ſi in vſum venerit tanto perdi
tis dulcior ſit vt ſeparare difficile ſit. vnde et ſepe ex cõſu
etudine delinquendi quaſi captiui ad peccãdum cũ q̃daꝫ
violẽtia trahũtur ſenſuſqꝫ noſtros cõtra rectã volũtatem
in nobis rebellare ſentimus. Si plus oblectat mẽtem de
lectatio fornicationis quam amor caſtitatis: adhuc in ho
mine peccatum regnat. Certe ſi amplius delectat pulchri
tudo intime caſtitatis iam non regnat peccatũ ſed regnat
iuſticia. Nam non ſolum de commiſſa fornicatione pecca
tum regnat in homine ſed ſi adhuc delectatur: atqꝫ animũ
teneat procul dubio repugnat. Fornicatio carnis adulte
rium eſt fornicatio anime ſeruitus idolorum eſt: Eſt aũt
et ſpiritalis fornicatio ſecundum ꝙ dominus ait. Qui vi
derit mulierẽ ad concupiſcendum eam: iam mechatus eſt
eam in corde ſuo. Omnis immunda pollutio fornicatio di
citur: quamuis quiſqꝫ diuerſa turpitudinis voluptate ꝓ
ſtituatur: Ex delectatione enim fornicandi varia gignũ
tur flagitia: qbꝰ regnũ dĩ claudiť: ⁊ hõ a dõ ſepatur. Jnter
cetera ſeptẽ vitia fornicatio maximi ẽ ſceleris: qꝛ ꝑ carnis

Ayuntamiento de Madrid

immundiciam templum dei violat ⁊ tollens membrum
chriſti facit membrũ meretricis: Maxie ꝑ carnis luxuriã
humanum genus ſubditur diabolo quam per cetera vitia.
Cum eni ille varijs tẽtamẽtis illectos hoies conetur ꝑuerte
re magis tamẽ mechandi deſideriũ ſuggerit: qꝛ vtrũqꝫ ſe
xum in hoc vitio amplius egrotare itẽdit. Demões ſciẽtes
pulchritudinẽ eẽ aie caſtitatẽ: ⁊ per hanc hoiem angelicis
meritis e qbꝰ illi lapſi ſũt coequari: liuore ꝑcuſſi iuidie iij
ciunt ꝑ ſenſus corꝑis opꝰ deſideriũqꝫ libidinis quatenus a
celeſtibus deorſũ deiectã aiam ꝑtrahãt: ſecũqꝫ quos vice
rint gloriãtes ad tartara ducãt. Qñ ipulſu demonũ mens
ad delectatiõem fornicationis ipellitur diuini iudicij me
tꝰ et eterni tormẽta icẽdij añ oculos ꝓponat̃: qꝛ nimirum
ois pena grauioris ſupplicij formidine ſuꝑat̃. Sicut enim
clauus clauũ expellit: ita ſepe recordatio ardoris gehẽne
ardorẽ excludit luxurie. Quidã i iuuẽtute luxurioſe viuẽ
tes: i ſenectute cõtinẽtes fieri delectãtur: ⁊ tũc eligũt fuire
caſtitati qñ eos libido ſeruos habere cõtẽnit. nequaquam
i ſenectute continẽtes vocãdi ſũt: qui i iuuentute luxurio
ſa vixerũt. Tales nõ habẽt premiũ qꝛ laboris ñ habuerũt
certamẽ. Eos .n. expectat gloria: i quibus fuerint laborio
ſa certamina.

De cõtinentia. Cap. XI.

A Deo dat̃ cõtinẽtia: ſed petite iquit ⁊ accipi
etis: Tũc aũt tribuit̃ qñ deus gemitu inter
no pulſatur. Prelatã eſſe virignitatẽ nup
tijs. Illud eni bonũ: hoc optimũ. Cõiugiũ
cõceſſũ eſt: ṽginitas admõita tm̃ nõ iuſſa.
Sed iõ tantũ admonita: qꝛ nimis excelſa.
Geminũ ẽ bonũ ṽginitatis: qꝛ ⁊ i hoc mũdo
ſollicitudinẽ ſeculi amittit ⁊ i futuro eternũ caſtitatis pre
miũ percipit. Uirgines feliciores ſũt i vita eterna: Eſaia te
ſtante: Hec dicit dñs eunuchis: Dabo eis i domo mea ⁊ in
muris meis locũ: ⁊ nomẽ melius a filijs ⁊ filiabus: nomen
ſempiternũ dabo eis qđ nõ peribit. Nec dubiũ ꝙ q caſti ꝑ
ſeuerãt ⁊ virgines: angelis dei efficiũtur equales. Amãda ẽ
pulchritudo caſtitatis cuius deguſtata delectatio dulcior
inuenit̃ q̃ carnis. Caſtitas enĩ fructus ſuauitatis ẽ: ⁊ pul
chritudo iuiolata ſãctorũ. Caſtitas ſecuritas mẽtis: ſanitas
corꝑis ẽ. vnde ⁊ aliquos gẽtiliũ gymnicos legimus ꝑpetuã
veneris abſtinentiã exercuiſſe: ne virtutẽ libidie frãgerẽt.
Luxurioſa nãqꝫ vita carnẽ cito debilitat fractãqꝫ celeri
ter ducit ad ſenectutẽ. Omne peccatũ ꝑ pẽitẽtiã recipit vul
neris ſanitatẽ: virginitas autẽ ſi labit̃ nullatenus reparat̃.
Nã q̃uis pẽitẽꝰ vẽie fructũ ꝑcipiat: icõruptiõeꝫ tñ nllate
nꝰ recipit pſtinã: Uirgo carne ñ mẽte nullũ pmiũ hꝫ i repro
miſſiõe: Uñ ⁊ iſipiẽtibꝰ ṽginibꝰ ſaluator i iudicio vẽiẽs dic̃
Am̃ dico vobis neſcio vos. Ubi eni iudicãs mẽtẽ corruptã
inuenerit carnis proculdubio incorruptioneꝫ damnabit:
Nihil ꝓdeſt icorruptio carnis vbi nõ ẽ itegritas mẽtis. Ni
hilqꝫ valet mundũ eſſe corpore eum qui pollutꝰ eſt mente:
Multi ſũt reproborũ q carnalis icorruptele cõtagiũ neſci
unt qui ſicut iſecũdi ſũt corꝑe ita ſteriles manẽt ⁊ mente
operis boni fecũditate: qui recte de virginitate gauderẽt
ſi alijs prauis oꝑibus nõ iſeruirẽt. Qui cõtinẽtiã ꝓfitet̃: ⁊
ab alijs terrenis deſiderijs nõ ſubtrahit̃ quãuis hũc luxu
ria carnis nõ polluat diuerſa tamẽ mũdane conuerſatiõis
operatio maculat. Uirgines de ſuis meritis gloriãtes hypo
critis comparantur: qui gloriam boni operis foris appetũt
quam intra conſcientiã hũiles habere debuerunt. Tales
igitur ad promiſſa celeſtia non perueniunt: quia ipſi ſibi
ṽginitatis premium per elationis vitium auferunt: hoc eſt
enim in euangelio non habere virgines in vaſis oleum .i.
non ſeruare intra conſcientiam boni operis teſtimonium:
ſed in facie gloriari apud homines non in corde apud deũ.
Ruina adulterij excipitur de contemptu matrimonij:
Meliuſqꝫ eſt vxorem ducere quam per libidinis ardoreꝫ
perire. Quidam coniugale decus non pro gignendis filijs
delectãtur ſed hoc pro turbulenta carnis ⁊ libidinoſa con
ſuetudine appetunt: ſicqꝫ bono male vtuntur: Uitia ꝑ ſe
mala ſunt: coniugia vero ⁊ poteſtates per ſe quidem bona
ſunt: per ea vero que circa ea ſunt mala exiſtunt. Cõiugia
enim per id mala ſunt per quod dicit apoſtolus: qui auteꝫ
cum vxore eſt cogitat que mundi ſunt. Et ꝓpter fornicati
onem vnuſquiſqꝫ ſuam vxorem habeat: Sic ⁊ poteſtates
per elatiõem. per oppreſſionem: per iuſticie quoqꝫ ꝑuari
cationem male exiſtũt: nocent enim nuptie: nocent ⁊ pote
ſtates. ſed per id quod eius iuxta ponitur non per ſe: exem
plo i tineris recti iuxta quod ſpine naſcuntur que ſurgen
tes e latere nocent eis qui recto itinere gradiuntur.

De cupiditate. Capi. XII

NOn poſſe quempiam ſpiritalia bella ſuſci
pere niſi prius carnis edomauerit cupidi
tates. Non poteſt ad contemplandum deũ
mens eſſe libera que deſiderijs huius mũ
di et cupiditatibus inhiat. Neqꝫ enim al
ta conſpicere poterit oculus quem puluis
claudit: Omni peccato peior ẽ auaritia ⁊ amor pecuniaꝝ.
vnde ⁊ per ſolomonẽ dicit̃: Nihil eſt ſceleſtius q̃ amare
pecuniã: hic enim animam ſuam venalem facit quoniam
i vita ſua ꝓiecit intima ſua. Cupiditas oium criminũ mã
ẽ: Uñ ⁊ apoſtolus ait. Radix omniũ malorũ cupiditas eſt
quã quidam appetentes errauerũt a fide. Si ergo ſuccidi
tur radix criminũ nõ pullulant cetere ſoboles peccatorũ.
Multi cã cupiditatis terrene etiã ipſã fidẽ abnegauerũt.
Cupiditas enĩ chriſtũ vẽdidit: Nã et pleriſqꝫ tm̃ i rebus
alienis ẽ deſiderium. vt etiã homicidiũ perpetrare nõ ve
reantur ſicut Achab q appetitu cupiditatis ſue ſãguinis ex
pleuit effuſionẽ. Sepe iniqui mala que concupiſcũt aſſe
quuntur quatenus de affectu mali deſiderij fortius puniã
tur. Electos aũt ſuos deus non dimittit ire i deſideriorꝫ
maloꝝ perfectionẽ: ſed i dolorẽ mẽtẽ conuertit eorũ ꝓ eo
ꝙ i ſeculo nequiter appetũt: vt hac expientia reſipiſcant et
conuertantur ad deũ a quo mẽte receſſerunt: Deũ ergo ſi
bi ꝓpiciũ nouerit aduerſari: qui qđ tẽporaliter cõcupiſcit:
nõ permittitur adiplere. Secreto aũt dei iudicio fieri cre
ditur: vt durꝰ ꝑeãt hi quorũ cupiditate effectus ſtati ſeq
tur actiõis. Nũquã ſaciari nouit cupiditas: Semꝑ enĩ aua
rꝰ eget: q̃toqꝫ magis acquirit: tãto amplius q̃rit. nec ſolũ
deſiderio augẽdi excruciatur: ſed etiam amittẽdi metu af
ficit̃. Inopes naſcimur i hac vita: iopes receſſuri ſumꝰ de
hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus: cur
peritura tanto amore cupimus? Pleriqꝫ potentes tanta
cupiditatis rabie inflammantur vt de confinijs ſuis pauꝑ
es excludant nec habitare permittant: Quibus recte per
prophetam dicitur. Ue qui coniũgitis domum ad domuꝫ
et agrum ad agrum copulatis vſqꝫ ad terminum loci. Nũ
quid ſoli vos habitabitis in medio terre. Tales quip
pe homines infernum: ideſt diabolum rapere ad perditio
nem idem propheta conſequenter annunciat dicens. Pro
pterea dilatauit infernus animam ſuam ⁊ aperuit os ſuuꝫ
abſqꝫ vllo termino: et deſcendent fortes eius et ſublimes
glorioſiqꝫ eius ad eum. Nec mirum ꝙ morientes inferni
ignibus deputentur: qui viuentes flammam cupidita
tis ſue minie extinxerunt. Qui deſiderio cupiditatis ex
eſtuant flatu diabolice inſpiratiõis vtuntur: Accendit eniꝫ
mentem eue ſuperbia: vt de ligno vetito manducaret. Ac
cendit cayn mentem inuidia: vt fratrem occideret: Accen
dit ſolomonem luxurie facibus: vt per amorem libidinis
idola adoraret. Accẽdit achab cupiditate: vt homicidium
auaricie annecteret. His ergo inſpirationibus diabolus
corda hominum occultis deprauat cupiditatibus.

Ayuntamiento de Madrid

¶ De gula Ca. XLII.

P'Rima cõcupiſcentie ſuggeſtio panis ẽ: cui ſi minime cedit̃: diuerſa edacitatis deſideria cõprimunt̃. Unde ꝛ daniel panẽ inquit deſiderij non comedi. hoc ẽ eius cõcupiſcẽtiam nõ ĩpleui. Prima ẽ luxurie materies: ſaturitas panis. vñ ꝛ ꝓpheta ſodomam de ſatietate panis accuſat dicẽs. Hec fuit iniqtas ſodomoꝝ: ſupbia: ſaturitas panis ꝛ abundantia aque. Panẽ qppe ſodomite ĩmoderate ſumẽtes ĩ turpitudines deflixere flagitioꝝ: atqꝫ inde meruerũt comitãte ſupbia celeſtibus aduri ĩcẽdijs: ex quo modũ nõ tenuerunt edacitatis. Utile ẽ cauere gulã ciboꝝqꝫ cõcupiſcentiã. Quid.n. tam noxium qꝫ vt anim⁹ ſeruiat ventri ꝛ eſce: que ſunt deſtruenda teſtãte apoſtolo ac dicente: Deus autem ꝛ hũc ꝛ hãc deſtruet. Proxima ẽ ventri libido: ſicut loco ſic vitio. Ubi enim ventris cura ibi ꝛ eoꝝ que circa ventrẽ ſunt proxima. In ordine nãqꝫ mẽbroꝝ genitalia ventri iunguntur. Dũqꝫ vnũ ex his ĩmoderate reficitur: aliud ad luxuriaꝫ excitatur. Non ad luxuriam vel ad ſatietatem: ſed tantũmodo vt corpus ſuſtentetur: epulis eſt vtendum. Nam vt philoſophi dixerunt: cibandus eſt venter vt cõtineat aiam: nõ vt corrumpat. Qui nimium cibis vtuntur: quanto magis ventrem paſcunt: tanto amplius ſenſuꝫ mentis obtundũt. Nam greci dixerunt ex craſſo ventre ſubtilẽ ſenſum gigni non poſſe. Nam gule ſaturitas nimia aciem mentis obtundit: ingeniumqꝫ hebeſcere facit. Libidinis ignes ciborum fomite increſcunt. Corpus autem qȝ abſtinentia frãgit: tẽtatio non exurit: Unde ꝛ tres pueros abſtinẽtes flãma babilonij incendij ꝛ ſi tetigit non cõbuſſit: qꝛ nimirũ ꝛ ſi deſideriorum carnalium ignis abſtinentiũ mẽtes iflãmat vſqꝫ ad conſenſum tam ẽ cõcupiſcentie vł operis nõ exurit. Cui abũdantia ẽ epularum ardẽtis diuitis icẽdat ſuppliciũ: cuius tanta in inferno inter ignes erat ĩopia: quanta hic epularũ fuerat copia. In hoc.n. ſeculo eſurire ꝛ ſitire noluit: ꝓpea illic inter flãmas ſitiẽs: ſtillã aque qͣſiuit nec meruit. Cõſiderandum qꝫ vehemẽter arguantur cõmeſſatio ꝛ ſũptuoſa cõuiuia. Nã ꝑ ꝓphetã cõminat̃ dñs: ſe non hanc relaxare iniqtatẽ his q eã libenter ambiunt. Dicit.n.ꝑ Eſaiam prophetã. Ecce gaudiuꝫ ꝛ leticia occidere vitulos ꝛ iugulare arietes: comedere carnes ꝛ bibere vinũ. Si dimittet̃ iniqtas hec vobis donec moriamini. Sic oẽs carnales cupiditates ꝑ abſtinẽtiã reſecantur: ita oẽs aĩe virtutes edacitatis vitio deſtruunt̃. Inde ẽ ꝙ ꝛ princeps cocoꝝ muros hieruſalẽ ſubuertit: qꝛ ꝛ venter cui ſeruit̃ a cocis: v̄tutes aĩe deſtruit: Neqꝫ eni poſſe quẽpiã virtutũ ꝑfectionẽ attingere: niſi ꝓus vẽtris edomauerit igluuiẽ. Nemo põt dñari ceteris vitijs: niſi prius igluuiẽ ventris reſtrinxerit. Nec qͥſqꝫ facile poterit a ſemetipſo ſpũs ĩmũdos expellere: niſi ꝑ abſtinẽtiã gule. Tũc eni hoſtes q ex̃ nos ſunt a nobis fortius ſupant̃: qñ prius q̃ itra nos ſũt vitia extinguũt̃. Nã fruſtra foris agit bellũ: q intus hꝫ ꝑiculũ. Nõ qualitatem ciboruꝫ ſed eorũ cupiditatẽ cauendã. Naꝫ ſepe aaccuratius ꝓparata: ſine gule cõcupiſcentia deguſtant̃: ꝛ ſepe abiecta ꝛ vilia edẽdi cupiditate ſumunt̃. Sicqꝫ fit vt non ſit in culpa ciboruꝫ qualitas: ſed illud reputetur in vitium qȝ cũ deſiderio deguſtat̃. Quattuor ſunt genera diſtinctionũ in gule appetitu. id eſt qd: qñ: quãtũ: ꝛ qũo apppetat̃. Quid ad rem ĩpaꝫ pertinet q̃ apetitur. Quãdo: ſi ante legitimuꝫ tp̃s qd appetatur. Quantũ v̄o ad ĩmoderationem refertur. Quomodo ad ĩpatiẽtiam feſtinationis aſcribitur. Nullus hõini tam ĩportunus exactor eſt qꝫ venter: q quotidianã refectioneꝫ quotidiana famis exactiõe adiplet. Cũ ceteris eni vitijs: ꝛ ſi interdum naſcimur: interdum tñ cũ eis non moriemur. Cũ iſto aũt ꝛ naſcimur: cum iſto ꝛ morimur. plerũqꝫ voluptas veſcendi ita ſub obtentu neceſſitatis ſubrepit: vt dum putatur ſeruire neceſſitati: voluptatis deſiderio ſeruiatur: nec facile diſcernitur vtruꝫ qȝ accipiatur gule an indigentie deputetur

De ebrietate. Ca. XLIII

EST a crapulã: pot⁹ ebrietatẽ generat. Ebrietas ãt ꝑturbationẽ gignit mẽtis: furorẽ cordis: flãmam libidinis. Ebrietas ita mẽtem alienat: vt vbi ſit neſciat. Unde ẽt ꝛ maluꝫ non ſentitur qȝ ꝑ ebrietatẽ cõmittitur. Uerum ẽ ꝙ iuxta ꝓphetam fornicatio ꝛ ebrietas aufert cor. Fornicatio eni ſicut ait ſalomon infatuat ſapientem. Ebrietas ſicut in loth ſenſus ꝛ rationem captiuat. Unde in prouerbijs. Potẽtes inquit qui iracundi ſunt vinum non bibãt: ne cum biberint obliuiſcãtur ſapientiam. Pleriſqꝫ laus ẽ multum bibere ꝛ non iebriari. Audiant hi aduerſũ ſe dicentẽ prophetam: Ue qui potentes eſtis ad bibendum vinũ: ꝛ viri fortes ad miſcẽdaꝫ ebrietatem. Uino multo deditos ꝛ luxurioſe viuentes eſaias ſic arguit dicens: Ue qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandã ꝛ potandum vſqꝫ ad veſperuꝫ vt vino eſtuetis. De talib⁹ ꝛ alio loco dicit̃. Ue tibi ciuitas cuius rex iuuenis eſt: ꝛ cuius principes mane comedũt. Multi enim a mane. vſqꝫ ad ſolis occubitum ebrietati ꝛ gule voluptatib⁹ deſeruiunt nec intelligunt cur nati ſunt: ſed conſuetudine beluina detenti luxurie tm̃ tota die epuliſqꝫ inſeruiũt. Clamat iohel ꝓpheta his qui ebrietati deſeruiunt dicẽs. Expgiſſimini ebrij ꝛ flete: ꝛ vlulate omnes qui bibitis vinũ in dulcedine. Quo teſtimonio non ait tm̃: flete omnes qui bibitis vinum: vt bibere oĩno non liceat: ſed adiecit in dulcedine: qȝ ad voluptuoſam pertinet ꝛ prodigam effuſionem. Nam quantum ſatis ẽ neceſſitati edocet timotheũ bibere apoſtolus dicens. Uino modico vtere. Non ſolum ex vino iebriantur homines: ſed etiã ex ceteris potandi generibus q̃ vario mõ cõficiunt̃. Unde ꝛ naçareis q ſe ſanctificabant dño: preceptũ eſt vinum ꝛ ſiceram non bibere. Utraqꝫ enĩ ſtatum mentis euertunt ꝛ ebrios faciunt: luxuriam quoqꝫ carnis vtraqꝫ equaliter gignunt. Quidam continẽtes ſicut panem cum pondere edunt: ita ꝛ aquam cum menſura ſumunt: aſſerentes ad caſtimoniam carnis etiam aque abſtinentiam conuenire.

¶ De abſtinentia Ca. XLIIII.

HOc eſt perfectum ꝛ rationabile ieiunium. quando noſter homo exterior ieiunat ꝛ interior orat. Facilius per ieiuniuꝫ oratio penetrat celum. Tunc enim homo ſpiritalis effectus angelis coniungitur. deoqꝫ liberius copulatur. Per ieiunium etiam occulta myſteriorum celeſtiũ reuelantur. diuiniqꝫ ſacramẽti archana panduntur. Sic nãqꝫ daniel angelo reuelante myſterioruꝫ ſacramenta cognoſcere meruit. Hec enim virtus ꝛ angelorum manifeſtationes ꝛ eorum annũciationes oſtendit. Ieiunia fortia tella ſunt aduerſus tentamenta demoniorum. Cito enim per abſtinentiam deuincuntur. Unde etiam dominus et ſaluator noſter eorum incurſus ieiunijs et orationibus premonet ſuperare dicens. Hoc genus non eijcitur niſi per orationem et ieiuniũ. Immundi enĩ ſpũs ibi ſeſe magis inijciũt vbi plus viderit eſcã et potũ. Sãcti qꝫ diu in huius ſeculi vita habitãt: deſiderio ſuperni roris corpus ſuum aridum portant. Uñ et pſalm⁹ Sitiuit ingt in te anima mea qꝫ multipliciter et caro mea. Caro enim tunc deum ſitit: qñ per ieiuniuꝫ abſtinet et areſcit. Abſtinentia et viuificat et occidit: viuificat animam: corp⁹ necat. Sepe abſtinentia ſimulate agitur: ieiuniaque per hypocriſim exercentur. Quidam enim mira inedia corpus ſuum laniant exterminantes: ſicut ait euangelium facies ſuas: vt appareant hominibus ieiunantes. Ore nanque palleſcunt: corpore atteruntur: cordis alta

Ayuntamiento de Madrid

ſuſpiria ducunt. Ante mortē quoqꝫ mortiferis ſupplicijs
tradūt. tantūqꝫ miſeri laboris exercitiū nō ꝓ dei amore: ſꝫ
pro ſola humane laudis āmiratione ſectātur. Quidā icre/
dibiliter abſtinēt vt hōibus curioſis ſācti appareāt. ſꝫ hoc
bonū abſtinentie talibꝰ nō eſt virtus reputanda: ſed vitiū:
qꝛ bono male vtuntur. Jeiuniū ⁊ elemoſyna in abſcōdito
eē amant: vt ſolus deus qui īſpicit oīa: meritum operū bo
norum rependat. Nā qui ea ſub populari manifeſtatione
faciunt: nequaqꝫ a deo iuſtificātur. qꝛ iuxta ſermonē euan
gelicū: mercedē ſuam ab hoībus recipiunt. Jeiunia cuꝫ bo
nis opibꝰ deo acceptabilia ſūt. Qui aūt a cibis abſtinent ⁊
praue agunt: demones imitantur: quibus eſca non ē. ⁊ neq
tia ſemper ē. Jlle eniꝫ bene abſtinet a cibis qui ⁊ a malitie
actibus ⁊ a mundi ieiunat ambitionibus. Qui execratiōis
ſtudio non abſtinentie voto ab eſcis carnium ſe ſuſpendūt
hi potius execrādi ſunt: qꝛ dei creaturam vſibus humanis
conceſſā reijciūt. Nihil enim fidelibus īquinatum: nihilqꝫ
eē iudicatꝰ imundū. paulo atteſtāte apoſtolo: Oīa munda
mūdis. coinquinatis aūt ⁊ infidelibꝰ nihil eſt mūdū: ſꝫ pol
luta ſunt eorum ⁊ mens ⁊ cōſcientia. Spernitur ieiunium
qꝺ in veſperum delitioſa repletione ciboꝝ reficitur. Neqꝫ
enim reputanda ē abſtinētia. vbi fuerit ventris ſaturitas
ſubſecuta. Spernitꝰ ieiuniū qꝺ in veſperū delitijs cōpēſatꝰ.
dicente eſaia ꝓpheta: Ecce in die ieiunij veſtri inuenietur
voluptas vr̄a. Voluptas enī delitie intelliguntꝰ. Sicut enī
repetitio debiti ⁊ lites: ⁊ cōtentio: ⁊ ꝑcuſſio. ita ⁊ delitie im
probantur a ꝓpheta in ieiunio. Tota enim die epulās ī co
gitatione ruminat: qui ad explēdā gulaꝫ veſpere ſibi delici
as ꝑparat. Non eſt corpori adhibēda īmoderata abſtinen
tia. ne dū amplius grauatꝰ caro pondere iedie. maluꝫ agat
poſtea: nec bene facere incipiat. ⁊ que addicitꝰ: vt vſu mali
careat. ſimul ⁊ boni officiū. dum plus ꝑmitꝰ perdat. Solli
cita igitur diſcretiōe carnis eſt moderanda materies. ſ. ne
aut integre extinguatur: aut īmoderate laxetur. Jnfirmita
te carnis nimia preualēte ad ꝑfectionē ꝑtigere nemo pōt.
Nā qꝫuis ſanctitatis amorem quiſqꝫ habeat: exequi tamē
non valet operis meritum cui intentiōe cordis deſeruire
conatur. Corporis debilitas nimia etiam vires anime frā
git. mentis quoqꝫ ingeniū facit marceſcere: nec valet qcqꝫ
boni ꝑ imbecillitatem perficere ne dum quid nimis. Naꝫ
quicqd cum modo ⁊ temperamento fit. ſalutare eſt. qcqd
autem nimis ⁊ vltra modum eſt. pernitioſum fit. ſtudiūqꝫ
ſuum in cōtrarium vertit. Jn omni ergo opere modum ⁊
temperamentum oꝫ habere. Nam omne qꝺ excedit peri
culoſum eſt. Sicut aqua que ſi nimios imbres prebeat: nō
ſolum nullum vſum adhibet: ſed ēt ꝑiculū exhibet.

¶ Finit liber ſecundus de ſūmo bono ſancti Jſidori hiſpa
lenſis epiſcopi.

¶ Jncipit liber eiuſdem tertiꝰ de flagellis dei. a. I.

Diuine ſapientie ſubtili
tas. ſicut interiꝰ
vt teſtis ſcrutatꝰ conſciētias
ita exteriꝰ vt iudex irrogat
penas: vt veruꝫ ſit teſtimo
niū ꝓphete: qꝛ ipſe ē teſtis ⁊
iudex. Miſerē dñe Jſido/
ro indigna agenti ⁊ indigna
patienti. aſſidue peccanti ⁊
tua flagella q̊tidie ſuſtinen
ti. Ordinata ē miſeratio dī
q̄ prius hic hoīem ꝑ flagel
la a peccatis emendat. ⁊ po
ſtea ab eterno ſupplicio li
berat. Electus enim dei doloribꝰ vite huius atteritꝰ vt per
fectior vite future lucretur. Nequaqꝫ deus deliquēti par
cit. qm̄ peccatorē aut flagello tēporali ad purgationem ſe
rit: aut iudicio eterno puniendū relinqt. aut ipſe ī ſe homo
penitēdo punit qꝺ male admiſit. Ac ꝑinde ē ꝙ deus delin
quenti non parcit. Juſte tꝑalia flagella ad eterna ꝑficiunt
gaudia. ideoqꝫ ⁊ iuſtus ī penis gaudere debet ⁊ impius in
ꝓſperitatibus timere. Neqꝫ iuſto neqꝫ reprobo deus mi
ſericordiā ⁊ iuſticiā ſubtrahit. Nā ⁊ bonos hic ꝑ aflictionē
iudicat. ⁊ illic remunerat ꝑ miſerationē: ⁊ malos hic remu
nerat ꝑ temporalē clemētiā. ⁊ illic punit ꝑ eternā iuſticiā.
Jn hac enī vita deus parcit impijs: ⁊ tm̄ nō parcit electis: in il
la vita parcit electis: non tamen parcit impijs. Periculoſa
ē ſecuritas ī hac vita maloꝝ. ⁊ bonoꝝ dolor trāqllꝰ. Nā ini
quus poſt mortem ducitur cruciandus: iuſtus vō dormit
poſt laborē ſecurus. Non tm̄ de corporalibus paſſionibus:
ſed etiam de ſpiritalibus oportet intelligi: vt quanto qſqꝫ
aut in corpore aut in mente flagella ſuſtinet. tāto ſe in fine
remunerari ſperet. Sepe occulto dei iudicio extra flagelli
correptionē ſūt reprobi in hoc mundo: dūqꝫ multa dānabi
lia cōmiſiſſe videantꝰ: deſpecti tamē a deo nullo emendati
onis verbere feriuntꝰ. Plus corripitꝰ flagello ꝗ a deo diligi
tur ſi peccauerit. dicente ꝓpheta. Tantūmodo vos cogno
ui ex oībꝰ nationibus terre: iccirco viſitabo ſuper vos oēs
iniquitates veſtras. Quem enim diligit dominus corripit
flagellat autem omnem filiū quē recipit. Valde neceſſari
um eſt iuſtuꝫ in hac vita ⁊ vitijs tentari ⁊ verberari flagel
lo: vt dum vitijs pulſatur: de virtutibꝰ nō ſuꝑbiat. Dū vō
aut animi aut carnis dolore atteritur a mundi amore re
trahatꝰ. tentari aūt oꝫ iuſtū ſed tētatiōe plage nō tētatione
luxurie. Duriꝰ circa ſuos electos ī hac vita deus agit: vt dū
fortioribus flagelli ſtimulis feriūtur: nulla oblectamēta ꝑ
ſentis vite delectēt: ſed celeſtē patriā: vbi certā requies ex
pectatꝰ: īdeſinēter deſiderēt. Electos vite iſtius aduerſita
te ꝓbari vt ſm petrū iudiciū a domo dei īcipiat: dū in hac
vita electos ſuos deus iudicij flagello caſtigat.

¶ De gemina percuſſione dei. Capitulum. II

Gemina ꝑcuſſio ē diuina. Una ī bonā partē
qua ꝑcutimur ī carne vt emēdemur. Alte
ra qua vulneramur ī cōſcia ex charitate vt
deū ardētius diligamus. Gemino more deꝰ
reſpicit vel ad veniā vel ad vindictā. Ad
veniā ſicut petrū. ad vīdictā ſicut dū facta
ſodomorū ſe deſcenſuꝝ ⁊ viſuruꝫ teſtatur:
Trimoda rōne deus quos voluerit ꝑcutit id ē ad dānatio
nē reprobos. ad purgationē quos errare videt electos: ad
ꝓpagādā meritorū gloriā iuſtos. Primo nāqꝫ mō egyptꝰ
ceſa ē ad dānationē. Secūdo mō pauper lazarus ad purga
tionē. Tertio mō ꝑcuſſus ē Job ad ꝓbatōnē. Flagellatꝰ bō
plerūqꝫ a deo añ peccatū ne malus fiat. vt paulus ꝗ ſathāe
angelo īſtigāte carnis tolerabat ſtimulos. Flagellatꝰ etiā
⁊ poſt peccatū vt corrigatꝰ ſicut ille ī apoſtolo ꝗ traditꝰ eſt
ſathane ī iteritū carnis vt ſpūs ſaluꝰ eēt. Non tamē iuſte
murmurat ēt ꝗ neſcit cur vapulat. nā deꝰ iō plerūqꝫ iuſtū
flagellat: ne de iuſtitia ſuꝑbiēs cadat. Jn hac vita deꝰ tāto
magis ſtudet vt parcat quāto magis expectādo flagellat:
Sed alios feriēdo corrigit. alios vō feriendo īterficit feriē
do nāqꝫ corrigit dꝫ qbꝰ dicit: Ego quos amo arguo ⁊ caſtigo.
Alios feriendo perimit. quos īcorrigibiliter deliquētes aſ
picit: quoſqꝫ nō iā ſub diſciplina vt filios pater: ſed diſtricta
dānatiōe vt hoſtes ⁊ aduerſarios ꝑcutit. De qbus dicit fla
gello īimici ꝑcuſſi te caſtigatiōe crudeli. Et iterū: Quid cla
mas ad me ſuꝑ cōtritione tua: īſanabilis ē dolor tuus. Vñ
vnuſquiſqꝫ feſtinet ⁊ timeat ne ſimul feriatur vita eius cū
culpa. Flagellū nāqꝫ tūc delet culpā cū mutauerit vitam.
Nā cuius mores nō mutat actiones nō expiat. Oīs diuīa
ꝑcuſſio aut purgatio vite ꝑſentis ē: aut initiū pene ſequen
tis. Nā qbuſdā flagella ab hac vita īchoant ⁊ ī eterna per
cuſſione ꝑdurāt. Unde ꝑ moyſen dominꝰ dicit. Jgnis exar

Ayuntamiento de Madrid

ſit in ira mea τ ardebit vſq; ad iferos deorſu3. A quibuſdã dici ſolet: Nõ iudicat deus bis in idipſu3: qui tñ nõ attẽdũt illud qđ alias ſcriptũ eſt: Jeſus populũ de terra egypti liberans: ſecũdo eos q nõ crediderũt pdidit. Quãuis eni ſi vna culpa bis nõ pcutitur: vna tamẽ pcuſſio intelligit: que hic cepta illic pficitur: vt in his qui omnino nõ corrigunt: pcedentiũ pcuſſio flagellorum: ſequẽtiũ ſit initiũ tormẽtorum. Hic eſt qđ in pſalmo ſcribit: Operiantur ſicut diploide cõfuſione ſua. Diplois eni duplex veſtimentũ ẽ: quo figuraliter induunt qui τ tẽporali pena τ eterna damnant. Unde τ Hieremias ait: Contritio ſup cõtritionẽ.i.gemina damnatio: τ hic τ in futuro ſeculo. Et idem alibi: Duplici cõtritione contere eos.i.gemina pena: preſenti ſcilic3 τ futura. Quibuſdã ſecreto dei iudicio hic male eſt: illic bene: ſcilic3 vt du3 hic caſtigati corrigũtur: ab eterna dãnatõe liberẽt. Quibuſdã vero hic bene eſt: illic male: ſicut diuiti illi accidit: q hic potẽtie claritate conſpicuus: poſt mortẽ gehẽne incendijs traditur cruciandus. Porro qbuſdã τ hic male τ illic male ẽ: qr corrigi nolentes: τ flagellari in hac vita incipiũt: τ in eterna pcuſſiõe damnant. Jn tanto quoſdã imergi deſperationis profundo: vt nec p flagella valeãt emẽdari. De qbus recte per prophetã dñs dicit: Fruſtra percuſſi filios veſtros: diſciplinam nõ receperũt. Plerũq; iuſtus plangit: qr neſcit vtru3 pro omnibus ſuis peccatis preſentia patiatur flagella: an pro vno tñ: τ neſcit que ſit culpa illa pro qua meruit eiuſmõi pati ſupplicia: τ pro ipſo ambiguo maxime in merore verſat. Quãuis flagella preſentia iuſtũ a peccatis abſoluũt: adhuc tñ ſub metu vindicte turbat: ne inſtantes ei plage nõ ſufficiãt ad purgãda delicta. Proinde ergo dũ preſentia patit τ futura ptimeſcit: quodãmõ ſicut ait propheta: pro ſuis peccatis duplicia recipit.

¶ De infirmitate carnis. Cap. III.

Eſſe nonnullos eiuſdem qualitatis homines qui neſciant corrigi niſi alios viderint flagellari: ſicq; proficiunt comparatiõe malorum: dum ſibi id accidere timent in quo deperire alios vident. Quoſdam deus videns nolle proprio voto corrigi: aduerſitatum tangit ſtimulis: quoſdam etiam preſciens multum peccare poſſe: in ſalutem flagellat eos corporis infirmitate ne peccẽt: vt eis vtilius ſit frangi languoribus ad ſalutẽ anime: q̃ manere incolumes ad damnatõe3. Uiſitatio dei nec ſemp i bonũ accipitur: nec ſemper in malũ. Jn bonũ eni accipitur: ſicut eſt illud: Uiſita nos i ſalutari tuo. Jn malũ vero: iuxta illud: Jn tẽpore viſitationis ſue peribunt. Tribus ex cauſis ifirmitates accidunt corpori.i. ex peccato: ex tentatione: τ ex itẽperãtie paſſiõe ſ3 huic tñ nouiſſime humana poteſt medicia ſuccurrere: illis võ ſola pietas diuine miſericordie. Qui valentiores ſunt τ ſani: vtile eſt illis infirmari τ nõ peccare: ne p vigorem ſanitatis illicitis ſordidentur cupiditatum τ luxurie deſiderijs. Duritia que mentem premit nec ſentitur: vtiliter mutatur i carne vt ſentiatur atq; intellecta emendetur. Nam citius vulnera carnis ſentiuntur q̃ anime. ideoq; per carnis flagella errantes citius corriguntur. Hoc quippe indicant in pauli oculis ſquame infidelitatis: que dum mutate ſunt per increpationem i oculis carnis: cõfeſtim reſoluta eſt duritia mentis. Eſt pernitioſa ſanitas que ad inobedientiam homine3 perducit. Eſt τ ſalubris infirmitas que per diuinam correptionem mentem a duritia frangit. Languor anime: id eſt peccatorum infirmitas pernitioſa eſt: de qua etiam apoſtolus ait: Quis infirmatur τ ego non infirmor: Quis ſcandalizat τ ego non vror: Nam infirmitatem carnis vtilem eſſe idem apoſtolus approbat dicens: Quando infirmor tunc fortior ſum.

¶ De tolerantia diuine correptõis. Cap. IIII.

Murmurare in flagellis dei peccator homo nõ debet: qr maxime per hoc q corripitur emendatur. Unuſquiſq; aute3 tunc leuius portat quod patitur: ſi ſua diſcuſſerit mala pro quibus illi ifertur retributio iuſta. Diſcat nõ murmurare q mala patitur: etia3 ſi ignorat cur mala patiat: τ p hoc iuſte ſe pati arbitret p qđ ab illo iudicat: cuius nunq; iniuſta iudicia ſunt. Qui flagella ſuſtinet τ cõtra deũ murmurat: iuſticia3 iudicantis accuſat. Qui vero ſe cognoſcit a iuſto iudice pati qđ ſuſtinet: etiã ſi pro quo patitur ignoret: per hoc iam iuſtificatur: per qđ τ ſeipſu3 accuſat τ dei iuſticiã laudat. Du3 ex rebus pſperis vtilia iuſtus exempla preſtat hominibus: neceſſe eſt eũ iter3 τ aduerſitatibus tangi: quatenus eius patientia cõprobet: vt denuo fortitudinis documenta ex eo ſumant hij q proſperitatis eius temperantia3 agnouerunt. Qui paſſionibus anime iſidiante aduerſario cruciat: nõ iccirco ſe credat aliẽari a xpo: qr talia patit: ſ3 magis p hoc deo cõmendabilẽ ſe eſſe exiſtimet ſi dũ hec patitur laudet deũ potius nõ accuſet. Ad magnã vtilitatẽ diuino iudicio mẽs iuſti diuerſis paſſionũ tentationibus agitat: pro qbus ſi deo gras egerit: ſueq; culpe q talia dignus ſit deputauerit: hoc qđ ex paſſiõe tolerat: ei pro virtutibus reputabit: qr τ diuinã agnoſcit iuſticiam: τ ſuam culpã intelligit.

¶ De tentationibus diaboli. Cap. V.

Multis calamitatũ tentationibus mens iuſti in hac vita pulſat. Unũ τ optat ab hoc ſeculo funditus euelli quo τ erũnis careat: τ fixam illic ſecuritatem iueniat. Jnter eas penas quas iuſtus i corpore patit: atq; eas q̃s mẽte p fraudẽ diaboli tolerat multu3 intereſt. Nã grauius fert quas interius luget: q̃ eas quas exterius ſuſtinet. Has eni3 τ loco euitat τ tpe: illas vero nec loco nec tpe põt euitare. Nam amplius tentat electos diabolus q̃ dei voluntas pmittit. Tentãdo aũt ſcõrũ pfectibus ſeruit: τ ſi nolẽs: vtilitati tamẽ ſanctorum ſeruit diabolus: qñ eos tentatõib ſuis nõ decipit: ſ3 potius erudit. Nã tentatõẽs quas ille ad humanũ interitũ mouet: iterdũ xps ad exercitiũ virtutũ ſalubri vtilitate cõuertit. Jnſidie diaboli atq; aſtutie q̃uis huc atq; illuc querẽtes quẽ deuorẽt diffundant: a poteſtate tñ diuina nõ egrediũt ne tantũ noceãt quãtũ malicioſe contendũt. Nam quõ ſanctorum virtus tanta tolerare potuiſſet: ſi ſuperna diſpenſatio pio moderamine nequitiã demonũ nõ refrenaret: Et lic3 diabolus tẽtationẽ iuſtis ſemp inferre cupiat: tñ ſi a deo poteſtatẽ non accepit: nullatenus adipiſci põt quod appetit. Unũ τ oĩs voluntas diaboli iniuſta ẽ: τ tamen pmittẽte deo omnis poteſtas iuſta. Ex ſe eni tẽtare quoſlib3 iiuſte appetit: ſ3 eos qui tentandi ſunt: τ prout tentandi ſunt: non niſi tentari deus iuſte pmittit. Unde etia3 in libris regũ de diabolo ſcriptũ ẽ: qr ſpiritus dñi malus irruebat i ſaul: vbi iuſte querit: ſi domini: cur malus: ſi malus cur dñi dicat: S3 duobus verbis ɔprehenſa ẽ τ dei poteſtas iuſta: τ diaboli volũtas iniuſta. Nã ſpũs malus p neqſſimã volũtatẽ: τ idẽ ſpũs dñi p acceptã iuſtiſſimã poteſtatẽ. Diabolus nõ ẽ imiſſor: ſ3 icẽtor potius vitiorum. Neq; eni3 alibi cõcupiſcẽtie fomẽta ſuccendit: niſi vbi prius praue cogitatõis delectatõẽs aſpexerit: q ſi a nobis ſpernit: ſine dubio ille ɔfuſus abſcedit: ſtatimq; frãgunt iacula ɔcupiſcẽtie eius: cõtẽpteq; iacent: τ ſine luce faces illius. Sollicite hoſtis iſidias itelligere pariter τ cauere dei ſeruũ oꝫ: ſicq; inocẽtia vite exiſtere ſimplicẽ: vt tñ opõteat cũ ſimplicitate eẽ prudẽtẽ. Qui prudẽtia3 ſimplicitati nõ miſcet: iuxta pphetã colũba ẽ ſeducta nõ hñs cor. Sed iõ colũba: qr ſimplex. iõ aũt cor nõ hñs: qr ignara prudẽtie ẽ. Sepe fraus ſathane ſanctorum cordibus aperit: qñ p ſpecie3 boni angelũ ſe ſimulans lucis: dum nitit electos decipere.

Ayuntamiento de Madrid

detegiẗ atqꝫ cõtẽniẗ. Sic ⁊ verba fallacis doctrine deus
ſanctos ſuos facit intelligere:quatenus diabolicũ errorem
interiꝰ cognoſcãt ac ſollicite caueant. Diſcretio ſanctoꝝ tã
ta eſſe dꝫ vt inter bonum ⁊ malũ prediti rõne diiudicẽt:ne
eos diabolus ꝑ ſpeciẽ boni fallat. Hec eſt enim ꝑcunctatio
ioſue dicẽtis: Noſter es an aduerſarioꝝ: Propter hoc ⁊ hie
remie diciẗ: Si ſeparaueris precioſuꝫ a vili:quaſi os meuꝫ
eris. Tunc enim bene de ſe iudicant ſancti qñ ab eis deus
fallacia demonũ tentamẽta facit intelligi. Multi decipiũ
tur a diabolo:⁊ ignorãt ſe eẽ deceptos: Oſee prophete teſti
monio declarante:Comederũt ingt alieni robur eius ⁊ ipſe
ignorauit. Alieni nãqꝫ maligni ſpũs ſignificãẗ qui virtutes
mentis comedũt:ſꝫ hoc corda negligentiũ nõ intelligunt.
Tãqꝫ inermis diabolus vinciẗ:qñ de aperta iniquitate ho
minem deprauare conaẗ. Armatus vero tũc incedit:duꝫ ꝑ
ſpeciem ſanctitatis ⁊ virtutis ea que ſancta ſunt deſtruit:
qñ ⁊ qui decipiẗ ſua detrimenta non ſentit:ſed tãqꝫ ſint vir
tutes que ſunt vitia ſectaẗ ⁊ diligit. In oculis carnaliũ dia
bolus terribilis eſt:in electoꝝ oculis terror eius vilis ẽ. Ab
incredulis vt leo timeẗ:a fortibus in fide vt vermis contẽ
niẗ:atqꝫ ad momentũ oſtenſus repelliẗ. Qui ſuggeſtiones
diaboli nõ recipit:i eius inſidias minime tranſit. Nam faci
le in conſequenti opere repelliẗ:ſi ꝑma oblectamenta illiꝰ
reſpuanẗ. Diabolus enim ſerpens eſt lubricus: cuius ſi ca
piti:id eſt prime ſuggeſtioni non reſiſtiẗ:totus in iterna cor
dis dum non ſentiẗ illabiẗ. Tentationũ diabolicaꝝ initia
fragilia ſunt:que ſi non caueanẗ:ſꝫ per vſum i conſuetudi
neꝫ tranſeant:i nouiſſimis fortiter conualeſcunt. ita vt aut
nunqꝫ aut cuꝫ difficultate vincantur. Cuꝫ i tota vita diabo
lus hoiem preuaricari cupiat: amplius tamẽ i fine molitur
decipere. Hinc eſt quod i ꝑncipio cõtra prothoplaſtum ſer
penti eſt dictũ. Et tu iſidiaberis calcaneo eius:qꝛ nimirum
hoiem quẽ diabolus icurſu preterite vite non decepit:i no
uiſſimis ſupplantare diſponit. Proinde qꝫuis quiſqꝫ ſit iu
ſtus:nunqꝫ neceſſe eſt vt ſit i hac vita ſecurus: ſed ſemꝑ hu
milis caueat:ſemperqꝫ ne i fine corruat ſollicitus pertime
ſcat. Diabolus ſuis fautoribꝰ blanditur:dei vero ſeruis mo
litur tentamenta contraria:exemlo dñi:q ſe poſt baptiſmũ
paſſus eſt a diabolo tentari. Diabolus ſanctos omnes non
tenendo poſſidet:ſed tentando perſequiẗ. Nam: qꝛ non in
eis itrinſecus regnat:contra eos extriſecus pugnat. Et q in
trinſecus amiſit dominiũ: exterius ꝯmouet bellũ. Tũc cõ
tra eum quẽ poſſidet diabolus acrius ſeuit:quãdo ſe virtu
te diuina ab eo expellendũ cognoſcit. Unde immũdus ſpi
ritus tũc decerpſit grauius pueꝝ in quo habitabat: quãdo
ad xp̄i imperiũ exire ab eo coactus eſt. Quod factum ⁊ ad
iob verba reſpicit: vbi i nouiſſimis vehemoth caudã ſuam
qͣſi cedrus aſtringit. Plus contra eos diabolus diuerſis tẽ
tationibus iſiſtit qui poſſunt ⁊ alijs ſua vtilitate prodeſſe:
vt dum illi impediunẗ:nõ proficiant q docendi ſunt. Ma
lignus ſpũs hoc qđ intra nos mundare cupimus:ſine inter
miſſione tentat iteꝝ ſordidare. Sãcti aũt eoꝝ iſidias pre
ſago ſpũ precognoſcũt:⁊ qcqd i ſemetipſis terrenũ ſentiũt
ideſinẽter operibꝰ ſanctis exhauriũt:vt de intimis puri in
ueniantẗ. Eodẽ blandimẽto decipiunẗ nũc per diabolũ ho
mies:quo prothoplaſti i paradiſo ſũt decepti. Multis eniꝫ
vitioꝝ preſtigijs mentes reproboꝝ tentãdo deludit. Nũc
enim promiſſis decipit: nũc rebus tranſitorijs quaſi neceſ
ſarijs illicit:nũc ẽt ipſa iferni ſupplicia qͣſi leuia ⁊ trãſitoria
ſuggerit:qͣtenꝰ miſeꝝ corda in cupiditatẽ laſciuiãqꝫ diſſol
uat:ſecũqꝫ ad tartara ducat. Argumẽta machinationũ ma
larũqꝫ cogitationuꝫ ſemina que in cordibus hoium diabo
lus fundit:ita ſepe vndiqꝫ captã implicãt mentẽ: vt ex qua
parte euadere qſqꝫ tentauerit:ſine periculo exire nõ poſſit:
veluti ſi iures hoc facere:quod ſi feceris pecces:ſi non fece
ris reus piurij ſis. In tãto ergo mali diſcrimine vt euaden
di aditꝰ pateat:minora potius eligenda ſunt: vt maiora vi
tenẗ. Diabolus quãdo decipe queqꝫ querit:priꝰ naturã vni
uſcuiuſqꝫ intendit ⁊ inde ſe applicat: vnde aptũ hominẽ ad
peccandũ inſpexerit. Ex ea parte hoies diabolus tentat q̃
eos ꝓ excreſcente humore facile inclinari ad vitia ꝯſpicit:
vt ſm humoris ꝯſperſionẽ adhibeat ⁊ tẽtationẽ. Lege ba
laam q in figura diaboli contra populũ dei ex ea parte pre
cepit ꝑnicioſos pretendere laqueos: ex q̃ ſenſit eos faciliꝰ
eſſe lapſuros. Nam ⁊ qui aquaꝫ alicubi deducit: non eaꝫ ꝑ
aliã partẽ mittit niſi vbi ipetũ eius intenderit. Nullus cul
paꝫ exiſtimet quã ex conſperſione ꝓpria ſuſtinet: ſꝫ quan
tum valet contra id qđ tolerat pugnet. Nam ſi compaſſiõi
ceditur:tentatiõi vel vitio nequaqꝫ reſiſtiẗ. Ideo diabolus
in ſacris eloquijs vehemoth:id eſt animal dicitur:qꝛ de ce
lis lapſus ad terras cecidit: iuxta pſalmiſtam iumentis in
ſipientibꝰ comparatus. Ideo leuiathã: id eſt ſerpẽs de aqͣ
dicitur:qꝛ i huiꝰ ſeculi mari volubili verſatur aſtutia. Auis
vero propterea nominaẗ:qꝛ per ſupbiam ad alta ſuſtolliẗ.
Et recte his tribꝰ vocabulis appellatur:qꝛ ꝓ ſuo merito ae
reꝫ quaſi auis ꝓ carcere meruit: vehemoth terrã:qꝛ vt ani
mal brutuꝫ in imis delectaẗ. ſerpẽs eo ꝙ in huiꝰ ſeculi ma
ri inſana iacteẗ fluctuatiõe. Ex inde eniꝫ ꝙ ꝑ membra ſua
diabolus operaẗ: ſortitur vocabula: ita vt qđ ſinguli agũt
incitante illo ipſe nomineẗ ex eo. Quem enim non decipit
diabolus: vnde animal eſt: hoc eſt: per carnis luxuriam ten
tat: vnde ſerpens eſt: hoc eſt: cupiditatis ac nocẽdi malicia.
Quem autem nec ſic decipit: inſidiaẗ ei: vnde auis eſt: hoc
eſt: ſuperbie ruina. Undiqꝫ enim dolos preparat quouſqꝫ
inueniat viam per quam incautum decipiat. Aliud eſt in
trare mentẽ cuiuſqꝫ diabolũ: aliud vero ihabitare: naꝫ ⁊ in
cordibus ſanctoꝝ diabolus ingrediẗ dum malã ſuggeſtio
nem inſinuat: ſꝫ nõ habitat in eis: qꝛ in ſuo corpore non eos
tranſducit. Qui vero in corpore eiꝰ ſũt: ipos ihabitat: qꝛ ipi
ſunt templũ eiꝰ. Et ſi ſubripiat mentibꝰ electoꝝ diabolus:
nõ aũt i eis regeſcit ſic incordibꝰ reproboꝝ: nã calore fidei
mox excitatur vt exeat ab electis. Nonnulli quos iã auido
ore diabolus deuorauerat: rurſus diuini iudicij occulta mi
ſeratõe ab eiꝰ ore eripiunẗ ⁊ ſaluti reſtituũẗ. Nã ſepe mul
tos quos ãtiquus hoſtis luxurie voragine imerſos tenuit:
potentia diuina ꝑ penitentiam ab eius faucibꝰ traxit. Quo
modo bonoꝝ interituꝫ ꝓpheta electã dicit eẽ diaboli eſcã
duꝫ alibi ſcriptũ ſcit de illo: fenũ ſicut bos comedet: niſi ꝙ
in oculis dei fenũ ſunt q electus cibꝰ ſm hoies eſſe videnẗ.
Ac per hec q de bonoꝝ numero pereũt: apud hoies electi:
apud deũ fenũ exiſtũt. Eũ diabolus iã deglutiſſe diciẗ: quẽ
iaꝫ perfecto ſcelere deuorare videẗ. Eũ vero quẽ nõ deglu
tiuit operis ꝑfectiõe: ſꝫ tentationũ illecebris mordet vt de
uoret: adhuc quaſi in maxilla mandit. Unñ ⁊ paulus habet
ſtimulos carnis qbus humilieẗ: nõ hꝫ peccandi perfectõeꝫ
qua deglutiaẗ. Os diaboli verba eiꝰ ſunt. Uerba vero eiꝰ
inſpiratiões occulte ſunt: qbꝰ corda hoium alloquẽs occul
tis vrit cupiditatibus. Quidam ob incorrigibilẽ iniqtateꝫ:
qꝛ ſponte non corriguntur: immundis ſpiritibus vexandi
traduntur: vt arripiendi eos demones corporaliter hẽant
poteſtateꝫ: terroribuſqꝫ eoꝝ afflicti humilientur: peniteãt
⁊ ſaluentur. Sicut ⁊ apoſtolus corrinthijs ſcribẽs diĉ. Tra
dere hꝰ hominẽ ſathãe i interituꝫ carnis vt ſpũs ſaluus ſit
in die domini. Utile eſt enim quoſdam peccantes vt i ani
ma ſaluentur: ſathane corporaliter deputari: quatenus ex
preſenti correptione futurum iudicium timeant: ⁊ de cete
ro delinquere caueant. Quidam autem poteſtati demonũ
ad emendationem deputantur: quidam vero deſpecti ad
ſolam perditionem traduntur. Nunqꝫ vacat diabolus ad
uerſus hominem iuſtuꝫ. Aut enim tribulationes cordis il
li exaggerat: aut dolores corporis ſuſcitat. Hinc eſt qđ apo
ſtolus ait. Datus eſt mihi ſtimulus carnis mee angelus ſa

Ayuntamiento de Madrid

thane ꝗ me collaphiꝫet. Sepe mentē iuſti varijs vexatio
nū dolorib⁹ vis demonū cruciat: vñ ⁊ iterdū vſqꝫ ad deſpe
rationis anguſtiā coartatur. Permanēti aūt in dei amore
anime ⁊ ipſa talis anguſtia ad meritū proficit. Nam ſiue ī
animo ſiue in corpore ꝑ inſtinctū immundoꝝ ſpirituū que
libet aduerſa iuſtus patiat᷑: ex dei vtiqꝫ ꝑmiſſu id patitur.
Et ſi hoc ipſuꝫ ad dei gloriā humilis referat: ⁊ dicat qđ pro
corpꝭ paſſiōe iob dixit. Si bona ſuſcepim⁹ de manu domi
ni: mala aūt ꝗre nō ſuſtineamus: iſte qui ſic loquitur nō ſe
paratur a deo: ſed coniungitur: qualibet atroci anguſtia tor
queat᷑. Multa iuſt⁹ aduerſa in aīa patit᷑ inſtigatiōe demo
nuꝫ: ſꝫ talib⁹ tētamētis perire a vita eterna nō poteſt: quia
pius dñs ad dānationē culpe nō reputat qđ de ſue maieſta
tis ꝑmiſſu: nolēs ꝗ patit᷑ portat. Nam ibi peccamus vbi cu
piditate vel volūtate deflectimur. Ubi v̄o violenter addi
cimur ⁊ ſi facinus aut flagitiū nō eſt: miſeria tamē ⁊ ꝑ flagi
tio ⁊ facinore eſt. Sed qui deū pro irrogata laudat miſeria:
cōmiſſo procul dubio caret facinore.

¶ De tētamentis ſomnioꝝ. Cap. VI.

PLerūqꝫ demones in noctibus occurrentes
humanos ſenſus per viſiones cōturbāt: vt
formidoloſos ⁊ timidos faciāt. Aliquotiēs
etiā ex deſperatōe peccatoꝝ mentē cōuerſi
per ſaporē cōturbant horridaqꝫ gehēne ſup
plicia īmittūt. Nōnūqꝫ aūt ⁊ aperta īpugna
tione graſſantes humana corpora verberāt: qđ tñ deo per
mittēte mal' fit ad vindictā: iuſtis ad tolerātie gloriā. Ple
runqꝫ īmūdi ſpūs eos quos incūbere in ſeculi amore cōſpi
ciūt: dormiētes ꝗdā vana ſpei ꝓſperitate illudunt. Quoſdā
v̄o quos formidare aliqua aduerſa preſentiūt: dormientes
īnani terrore cōcutiūt. Sicqꝫ miſeroꝝ corda varijs illuſio
nibus tētantes mō vana proſperitate demulcent: mō ina
ni formidine terrēt. Qui aūt nullis aut raris cōſcij ſunt de
lictis: aut nūqꝫ aut raro terrorib⁹ fatigant᷑ nocturnis: ſꝫ pa
cato ſomno quieſcētes: interdū etiā ꝑ ſoporē quedaꝫ archa
na ⁊ myſtica cōtuent᷑ ac vident. Qui v̄o corda ſua grauiori
bus vitijs polluerūt: cōſciētie pauore illuſi ſpecies tremen
das aſpiciūt. Fallax eniꝫ imago mentes miſeroꝝ diuerſis
eludit imaginib⁹: ⁊ quos vigilātes in vitia traxit: dormien
tes fatigat: vt nūqꝫ ſecuros requieſcere ſinat. Nōnūqꝫ etiā
electoꝝ mentes horrēdis imaginib⁹ ſomnioꝝ ſpūs immū
di terrificare conant᷑: ⁊ quos vigilantes vitijs tentāt nec ſu
perant: acriter dormientes impugnant. Sancti aūt ⁊ ſi ad
momētū hꝰ viſionib⁹ cōmoueant᷑: mox tñ euigilantes illu
ſionū vanitates deſpiciūt: intētionēqꝫ ſuā protin⁹ ad deum
cōuertūt. Diuerſe qualitates ſūt ſomnioꝝ. Quedā eniꝫ ex
ſaturitate ſeu inanitione occrrūt: q̄ etiā per experientiā no
ta ſunt. Quedā vero ex propria cogitatione oriunt᷑. Naꝫ ſe
pe q̄ in die cogitamus: in noctib⁹ recognoſcimus. Nōnulle
aūt viſiones ſpirituū immūdoꝝ fiūt illuſiōe: ſalomōe pro
bante. Multos inq̄t errare fecerūt ſomnia ⁊ illuſiones va
ne. Porro ꝗdaꝫ iuſto fiūt mō: id eſt ſuperne reuelatōis my
ſterio: ſicut legit᷑ in lege de ioſeph filio iacob ꝗ per ſomnia
fratrib⁹ preferendus predicit᷑: vel ſicut in euangelio de io
ſeph ſponſo Marie ꝗ vt fugeret cū puero ī egyptū ſomnio
admonet᷑. Nonnūqꝫ ⁊ permixte accidūt viſiones. i. cogita
tiōne ſimul ⁊ illuſione: atqꝫ iteꝫ cogitatōe ⁊ reuelatōe. Da
niele dicente. Tu inq̄t rex cogitare cepiſti in ſtratu tuo q̄d
eſſet futuꝝ poſt hec: ⁊ ꝗ reuelat myſteria oſtēdit tibi q̄ futu
tura ſūt. Et idē ſepe ea in q̄b⁹ cogitationū noſtraꝝ ſenſum
porrigimus: quodā mentis exceſſu reuelant᷑ dū regeſcim⁹.
Quāuis nōnulla v̄a ſint ſomnia: facile tñ credi eis nō opus
eſt: q2 diuerſis imaginationū ꝗlitatib⁹ oriunt᷑: ⁊ vñ veniant
raro conſiderat᷑. Taꝫ facile igit᷑ ſomnijs fides habenda nō
eſt: ne forte ſathanas ī angelū lucis ſe tranſformans quēli
bet incautū fallat: ⁊ aliꝗ erroris fraude decipiat. Nōnūqꝫ
interdum demones deceptoria fraude ita quoſdam curio
ſos obſeruanteſqꝫ illudūt: vt quedā ſomnia non aliter eue
niant q̄ꝫ oſtendunt᷑. Ut eni in multis fallant: interdū ⁊ ve
ra pronūciāt. Sꝫ q̄uis ita accidāt: contēnenda ſunt ne for
te de illuſione procedāt: recolētes teſtimoniū ſcripture di
centis. Si dixerint vobis ⁊ ita euenerit non credatis. Sō
nia ſimilia ſunt augurijs: ⁊ ꝗ ea intendūt reuera auguriari
noſcūtur. Non eſſe vera ſomnia q̄ cogitans animus die no
ctuqꝫ ſibi imaginatur. Mentes eni noſtre nonnūqꝫ ipſa ſi
bi ſomnia fingunt. Sepe dum priora mala ꝑ triſteꝫ memo
riam ad mentem reducūt᷑: per hec gehenne vindictā in no
biſipſis recolendo imaginamur. Huiuſmodi mētis imagi
natōes que aut de preteritis admiſſis: aut de futuris ſuppli
cijs memoria vigilantibus fiunt: ⁊ per viſiōes ſomniaqꝫ oc
currūt: ⁊ cogitantiū mentes cōcutiūt. Nā vna vi memorie
fiūt vtraqꝫ: ſiue vigilantib⁹ ſiue dormientib⁹ nob. Tali eni
āmonitōe horribili pauore etiaꝫ per q̄etem ꝯcutimur: ⁊ q̄ꝫ
grauia ſunt q̄ cōmiſimus: ⁊ q̄ꝫ dura q̄ ꝯtimeſcimus: mentis
aſpectu etiaꝫ in ſomnio contēplamur. Non eſſe peccatum
quando nolentes imaginib⁹ nocturnis illudimur: ſed tūc
eſſe peccatum ſi anteq̄ꝫ illudamur cogitatōis affectib⁹ pre
ueniamur. Luxurie q̄ppe imagines quas in veritate geſſi
mus: ſepe dormientibus in animo apparent: ſꝫ īnoxie: ſi nō
concupiſcendo occurrant. Qui nocturna illuſione polluit᷑:
q̄uis ⁊ ſi extra memoriam turpiū cogitationū ſeſe perſen
tiat inquinatū: tñ hoc vt tentaret᷑ culpe ſue tribuat: ſuāqꝫ
immundiciā ſtatim fletibus tergat.

De oratione. Cap. VII.

HOc eſt remediuꝫ eius ꝗ vitioꝝ tentamētis
exeſtuat: vt quotiens quolibet tangit᷑ vitio
totiens ad orationē ſe ſubdat: quia frequēs
oratio vitiorum impugnationeꝫ extinguit.
Tamen perſeueranter intendere oportet
animū noſtꝝ orādo atqꝫ pulſando: quouſqꝫ
importunas deſiderioꝝ carnaliū ſuggeſtio
nes que noſtris obſtrepūt ſenſib⁹ fortiſſima intentōe ſupe
remus: ac tandiu inſiſtere: quouſqꝫ perſiſtendo vincamus.
Nā negligētes oratōes: nec ab ipſo noīe impetrare valent
qđ volūt. Qñ quiſqꝫ orat: ſanctū ad ſe ſpm̄ aduocat. At vbi
aduenerit: confeſtim tentamēta demonūꝝ que ſe mentib⁹
humanis īmergūt: preſentiā eius ferre nō ſuſtinentes effu
giūt. Oratio cordis eſt non labioꝝ. Neqꝫ eni verba depre
cantis de⁹ intendit: ſꝫ orātis cor aſpicit. Et ſi tacite cor oret
⁊ vox ſileat: q̄uis hoīes lateat: deū latere nō pōt ꝗ conſciē
tie preſens eſt. Melius eſt aūt cū ſilentio orare corde ſine
ſono vocis: q̄ꝫ ſolis verbis ſine intuitu mentis. Nūqꝫ eſt ſi
ne gemitu orādū. Nā peccatoꝝ recordatio merorē gignit.
Dū eni oramus: ad memoriā culpam reducimus: ⁊ magis
reos tunc nos eſſe cognoſcimus. Ideoqꝫ cuꝫ deo aſſiſtim⁹:
gemere ⁊ flere debemus: reminiſcentes q̄ꝫ grauia ſūt ſcele
ra que commiſimus q̄ꝫqꝫ dira inferni ſupplicia que time
mus. Mens qualem ſe in oratōe offert: taleꝫ poſt orationē
ſe cōſeruet. Nam nihil proficit oratio ſi denuo cōmittitur
vndē iam iterum venia poſtulet᷑. Ille enim precis deſide
ratum effectū ſine dubio percipit: qui qđ orando ablui po
ſtulat: delinquēdo nō iterat. Mēs noſtra celeſtis eſt ⁊ tūc
orādo deuꝫ bene cōtemplat᷑: quando nullis terrenis curis
aut erroribus impedit᷑. Apta eſt enim ad bonū in ſua natu
ra: in aliēa vero turbat᷑. Pura eſt oratio quā in ſuo tempo
re ſeculi non interueniūt cure: longe aūt eſt a deo animus
qui in oratione cogitationib⁹ ſeculi fuerit occupatus. Tūc
ergo veraciter oramus: quando aliūde nō cogitamus. Sꝫ
valde pauci ſunt qui tales orationes habeāt. Et licet in qui
buſdam ſint: difficile tamē eſt vt ſemper ſint. Mens q̄ an
te orationem vacans a deo in illicitis cogitationibus occu
patur: dum in orationem venerit: confeſtim illi imagines

reꝝ quas nuper cogitauit occurrũt:aditũqꝫ precis obſtru-
unt:ne ſe mens libera ad celeſte deſideriũ erigat. Purgan
dus eſt itaqꝫ ꝑmũ animus:atqꝫ a temporaliũ reꝝ cogitatõi
bus ſegregãdus:vt puta acies cordis ad deũ vere ⁊ ſimpli
citer dirigat̃. Nam reuera tũc impetrãda diuina munera
credimus:qñ ſimplici affectu aſſiſtimus cũ oramus. Mul
tis modis interrũpitur orationis intentio:dũ ſe ꝑ incuriaꝫ
vana mũdi ĩgerũt in cuiuſcũqꝫ orãtis animo. Tũc aũt ma
gis diabolus cogitationes curaꝝ ſeculariũ humanis men-
tibus ingerit:qñ orãtẽ aſpexerit. Duobus modis oĩo impe
dit̃ ne impetrare quiſqꝫ valeat poſtulata:hoc ẽ: ſi aut qſqꝫ
adhuc mala cõmittit: aut delinquẽti ſibi debita nõ dimit-
tit. Qð geminũ malũ dum qſqꝫ a ſemetipſo abſterſerit:pro
tinus ſecurus ſtudio oratiõis incũbit: ⁊ ad ea que impetra
re precibꝰ cupit mentẽ libere erigit. Qui ledit̃ non deſiſtat
orare pro ſe ledẽtibꝰ: alioquin iuxta dñi ſentẽtiaꝫ peccat q
pro inimicis nõ orat. Sicut nullũ ꝓficit in vulnere medica
mentũ ſi adhuc ferꝝ in ea ſit:ita nihil ꝓficit oratio illiꝰ cu
ius adhuc dolor in mẽte:vel odium manet in pectore. Tan
tus debet eſſe orãtis erga deũ affectus:vt nõ deſperet pre-
cis effectũ. Inaniter aũt oramus ſi ſpei fiduciam nõ habe-
mus. Petat ergo vt apl's ait vnuſqſqꝫ ĩ fide nihil dubitãs: naꝫ
q dubitat ſimilis eſt vnde maris que a vento fert̃ atqꝫ di-
ſpergit̃. Diffidẽtia naſcit̃ ĩpetrãdi orata: ſi ſe adhuc animꝰ
ſentiat circa peccãdi affectionem verſari. Nõ enim poteſt
habere precis certaꝫ fiduciam:q adhuc in preceptis dei pi
gritat ⁊ peccãdi recõdatione delectat̃. Qui a preceptis dei
auertit̃:qð in oratione poſtulat accipere non meretur: nec
impetrat ab illo bonuꝫ qð poſcit:cuius legi non obedit. Si
enim id qð deus precepit facimus:id qð petimꝰ ſine dubio
obtinemus. Nam ſicut ſcriptum eſt:Qui auertit aureꝫ ſuã
ne audiat legem:oratio eius execrabilis erit. Multũ apud
deũ vtraqꝫ ſibi neceſſario cõmendant̃:vt oratiõe operatio
⁊ opere fulciatur oratio. Unde etiam hieremias ait. Leue
mus corda noſtra cum manibus ad deũ. Cor enim cũ ma-
nibꝰ leuat:qui orationem cum opere ſubleuat. Naꝫ qcũqꝫ
orat ⁊ non operat̃:cor leuat ⁊ manus non leuat. Quiſqꝫ ve
ro operat̃ ⁊ nõ orat:leuat manus ⁊ cor nõ leuat. Sed quia
operari neceſſe eſt ⁊ orare:bene iuxta vtrũqꝫ dictuꝫ eſt:Le
uemus corda noſtra cũ manibus ad dominũ:ne de negligẽ
tia mandatoꝝ corde reprehendamur dum ſalutem noſtrã
obtinere aut ſola oratione aut ſola operatiõe cõtendimus.
Poſtq̃ꝫ bonũ opus agimus:lachryme orationũ fundãt̃: vt
merituꝫ actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter
manus ad deũ expandit:q facta ſua orãdo iactãter prodit:
ſicut phariſeus ĩ templo iactãter orabat:ſeqꝫ magis q̃ꝫ deũ
de operibus iuſtis laudari volebat. Quorundam oratio in
peccatũ conuertit̃:ſicut de iuda proditore ſcribit̃. Qui enĩ
iactanter orat laudem appetendo humanam:non ſolũ eiꝰ
oratio non delet peccatũ:ſꝫ etiam ipſa vertitur in peccatũ.
Sic iudei vel heretici qui licet ieiunare ⁊ orare videantur:
eoꝝ tamen oratio nõ delet peccatum:nec ad purgatõis ꝓfi
cit meritum:ſꝫ mutatur potius in peccatũ. Ideo interdum
oratio electoꝝ in preſſuris eorum differtur:vt impioꝝ per
uerſitas augeatur. Uerũ duꝫ iuſti temporaliter audiũtur:
pro eoꝝ fit ſalute qui eos affligunt:vt dum illis temporali
remedio ſubuenitur:prauorum oculi ad cõuerſionem ape
riantur. Unde ⁊ trium puerorum frigidus ignis fuit: vt na
buchodonoſor deum verum agnoſceret. Sicut ⁊ propheta
in pſalmis ait. Propter inimicos meos eripe me. Proinde
tardius exaudiunt̃ quorũdam orationes:vt dum differun
tur:fortius excitati maioribus premijs cumulẽtur: exem-
plo pruinaꝝ ⁊ repreſſione meſſiũ:in qbus quãto tardius ſa
ta ſemina exeũt:tãto ad frugẽ cumulatiꝰ creſcũt. Quotiẽs
orãtes nõ cito exaudimur:noſtra nobis facta in oculis pro
ponamus vt hocipſum qð differt̃ diuine reputet̃ iuſticie: ⁊
culpe noſtre. Interdũ ꝙ ꝑſeueranter orantes nõ cito exau
dimur:vtilitatis noſtre eſt nõ aduerſitatis. Sepe enĩ mul-
tos deus non exaudit ad voluntatem: vt exaudiat ad ſalu
tem. Multi orantes non exaudiũtur:quia ꝓuidendo illis
deus meliora q̃ꝫ petunt reſeruat:ſicut contingere ſolet par
uulis qui ne in ſcholis vapulent deum exorant: ſꝫ non dat̃
illis poſtulationis effectus: quia impedit̃ talis auditio ad
profectum. Non aliter quibuſdam contingit electis. Depꝛe-
cantur enim deum pro nonnullis vite huiꝰ commodis vel
aduerſis. Prouidentia vero diuina temporaliter eoruꝫ de
ſiderio minime conſulit:quia meliora illis in eternum pro
mittit. Oratio priuatis locis opportunis funditur:magiſqꝫ
obtentum impetrat:dum deo tm̃ teſte depromit̃. Propriũ
autem hypocritarum eſt offerre ſe in oratione videntibus:
quoꝝ fructus eſt non deo placere: ſꝫ gloriam ab hominibꝰ
cõparare. Non in multiloquio exaudiunt̃ homines a deo:
quaſi plurimis eũ verbis conent̃ inflectere. Neqꝫ enim cõ
ciliat eum multiplex orantis ſermo: ſꝫ pura ſinceraqꝫ orõ-
nis intentio. Bonum eſt corde ſemper orare:bonũ etiam ⁊
ſono vocis deũ ſpiritalibus hymnis glorificare. Nihil ẽ ſo
la voce canere ſine cordis intẽtione:ſꝫ ſicut ait apl's:cantã-
tes in cordibus veſtris:hoc eſt nõ ſolũ voce:ſꝫ ⁊ corde pſal-
lentes. Uñ ⁊ alibi. Pſallã ſpũ pſallã ⁊ mente. Sicut oratio
nibus regimur:ita pſalmoꝝ ſtudijs delectamur. Pſallẽdi
enim vtilitas triſtia corda conſolatur: gratiores mentes fa
cit:faſtidioſos obiectat:inertes exuſcitat: peccatores ad la
menta inuitat. Nam q̃uis dura ſint carnaliũ corda:ſtatim
vt pſalmi dulcedo inſonuerit:ad affectum pietatis animuꝫ
eorum inflectit. Dum chriſtianũ non vocis modulatio:ſed
tm̃ verba diuina que ibi dicuntur debeant cõmouere: ne-
ſcio tamen quo pacto modulatione canentis maior naſcit̃
cõpunctio cordis. Multi enim reperiuntur qui cantus ſua
uitate cõmoti ſua crimina plangũt: atqꝫ ex ea parte magis
flectunt̃ ad lachrimas: ex qua pſallentis inſonuerit dulce-
do ſuauiſſima. Oratio in preſenti tm̃ vita pro remedio pec
catoꝝ effundit̃:pſalmoꝝ aũt decantatio perpetuaꝫ dei lau
dem demonſtrat in gloriam ſempiternam; ſicut ſcriptum
eſt. Beati qui habitant in domo tua domine:in ſecula ſecu
loꝝ laudabũt te. Cuius opis miniſteriũ qcũqꝫ fideliter in-
tentaqꝫ mẽte exequit̃:quodãmõ angelis ſociat̃.

De lectione. Cap. VIII.

ORationibus mũdamur:lectiõibus inſtrua
mur: vtrũqꝫ bonuꝫ eſt: ſi liceat: ſi nõ liceat:
melius eſt orare q̃ꝫ legere. Qui vult cũ deo
ſemper eſſe:frequenter debet orare:frequẽ
ter ⁊ legere. Nam cum oramus ipſi cũ deo
loquimur: cum vero legimus: deus nobiſ-
cum loquitur. Omnis profectus ex lectione ⁊ meditatiõe
ꝓcedit. Que enim neſcimus lectione diſcimus: que aũt di
dicimus: meditationibus conſeruamus. Geminum con-
fert donum lectio ſanctarum ſcripturaruꝫ: ſiue quia intel
lectũ mentis erudit:ſeu ꝙ a mundi vanitatibꝰ abſtractuꝫ
hominẽ ad amorẽ dei perducit. Excitati eniꝫ ſepe illius ſer
mone:ſubtrahimur a deſiderio vite mundane: atqꝫ accẽſi
in amore ſapientie tanto vana ſpes mortalitatis huius no
bis vileſcit:quanto amplius legendo ſpes eterna clarucrit.
Geminum eſt lectionis ſtudium primũ:quomodo ſcriptu-
re intelligantur:ſecũduꝫ: qua vtilitate vel dignitate dican
tur. Erit enim antea qſqꝫ promptus ad intelligendũ que le
git: ſequenter idoneus ad proferendum que didicit. Le-
ctor ſtrenuus potius ad agendum que legit quã ad ſcien-
dum erit promptiſſimus. Minor enim pena eſt neſcire qd
appetas: quã ea que noueris non implere. Sicut enim
legendo ſcire concupiſcimus: ſic ſciendo recta que didi-
cimus implere debemus. Lex dei ⁊ premium habet ⁊
penam legentibus eam: Premium his qui eam bene

Ayuntamiento de Madrid

viuendo cuſtodiūt. penā vero in eis qui eā male viuendo
contēnūt. Oīs ꝗ a preceptis dei diſcedit opere: quotiēs ea
dem dei ꝑcepta legere vel audire potuerit: corde ſuo rep/
henſus cōfunditur: q̄ꝛ id quod nō agit memorat̃. ⁊ teſte cō
ſcientia interius accuſatur. Unde ⁊ Dauid ꝓpheta depca/
tur dicens: Tunc nō cōfundar duꝫ reſpicio in oīa manda/
ta tua. Grauiter nāqꝫ vnuſquiſqꝫ cōfunditur qñ mandata
dei vel legēdo vel audiēdo reſpicit: que viuēdo contēnit.
Corde enī reprehēditur dum mādatoꝝ meditatione doce
tur. q̄ꝛ nō impleuit opere qꝺ diuina didicit iuſſione.

¶ De aſſiduitate legendi. Cap. IX.

NEmo poteſt ſenſuꝫ ſcripture ſancte cogno/
ſcere: niſi legēdi familiaritate: ſicut eſt ſcri/
ptuꝫ: Ama illā ⁊ exaltabit te: glorificaberis
ab ea cū eā fueris amplexatus. Quāto ꝗſqꝫ
magis in ſacris eloquijs aſſiduus fuerit: tā/
to ex eis vberioreꝫ intelligētiā capit: ſic ter
ra que quāto amplius excolitur: tanto vbe
rius fructificat. Quāto amplius ad quālibet artē hō cōſcē/
dit: tāto magis ad hoīem ars ipſa deſcēdit: ſicut in lege ſcri
bitur: Moyſes aſcēdit in montē: ⁊ dñs deſcēdit. Ueruꝫ eſt
de ocio ſpiritali ꝙ ille tm̄ ſecreta diuinoꝝ ſcrutat̃ manda/
toꝝ: qui ab actione terrene cure reuocauerit animū ⁊ ſedu
la familiaritate ſcripturis ſanctis inheſerit. Nā ſicut cecus
⁊ vidēs pōt q̄dē vterqꝫ ambulare: ſed nō cōſimili liberta/
te: duꝫ cecus ꝑgens quo nō videt offendat. vidēs vͦ offen
dicula cauet: ⁊ quo ſit ꝑgenduꝫ agnoſcat. Sic ⁊ qui nubilo
terrene cure fuſcat̃: ſi tentet dei ſcrutari myſteria nō valꝫ:
q̄ꝛ caligine curarū nō videt. Qꝺ ille tantūdē efficere valet
qui ſeſe de exterioribus ſeculi curis abſtrahit: ⁊ totuꝫ ſe in
ſcripturaruꝫ meditatione defigit. Quidā habēt intelligen
tie ingeniū: ſed negligunt lectionis ſtudiū: ⁊ qꝺ legēdo ſcire
potuerūt: negligēdo contēnūt. Quidā vero amorē ſciendi
habēt: ſed tarditate ſenſus ꝑpediunt̃: qui tm̄ aſſidua lectio/
ne capiūt qꝺ ingenioſi per deſidiā nō nouerūt. Ingeniū tar
dius ⁊ ſi nō per naturā: per aſſiduitatē tm̄ lectionis augmē/
tatur. Naꝫ q̄ꝫuis ſenſus hebetudo ſit: frequēs tamē lectio
intelligētiā adhibet. Sicut qui tardus eſt ad capienduꝫ ꝑ
intētione tamē boni ſtudij premiū percipit: ita qui ꝑſtituꝫ
ſibi ex deo ingeniū intelligētie negligit: cōdēnatione reus
exiſtit: q̄ꝛ donū qꝺ accepit deſpicit: ⁊ per deſidiā derelinq̄t.
Quidā dei iudicio donū ſciētie qꝺ negligunt accipiunt: vt
durius de rebus creditis puniātur. Tardiores autē ideo
quod ſcire cupiūt difficiliter inueniunt: vt pro maximo ex
ercitio laboris maximū premiū habeant retributionis.

¶ De doctrina ſine gratia. Cap. X.

DOctrina ſine adiuuāte grā q̄ꝫuis iſūdat̃ au
rib9 ad cor nunq̄ꝫ deſcēdit: foris q̄deꝫ ꝑſtre
pit: ſꝫ interius nihil ꝓficit. Tūc autē dei ſer
mo infuſus aurib9 ad cordis vltima perue
nit: quādo dei gratia mētē interius vt intel
ligat tangit. Sicut enim quoſdā flāma cha
ritatis ſue deus illuminat vt vitaliter ſapi
ant: ita quoſdaꝫ frigidos torpēteſqꝫ deſerit: vt ſine ſenſu ꝑ
ſiſtant. Pleriqꝫ acumine intelligēdi viuaces exiſtunt: ſed
loquendi inopia anguſtantur. Quidam vero in vtriſqꝫ pol
lent quia ⁊ ſciendi copiaꝫ ⁊ dicendi efficaciam habent.

¶ De ſuperbis lectoribus. Cap. XI.

PLeriqꝫ ſcientia accepta ſcripturarū: nō ad
dei gloriā: ſed ad ſuā laudeꝫ vtunt̃: duꝫ et
ipſa ſciētia extollunt̃: ⁊ ibi peccāt vbi pctā
mundare debuerūt. Nunq̄ꝫ cōſequūtur le
gendo perfectā ſciētiaꝫ arrogātes. Nam q̄ꝫ
uis ſapientes in ſuperficie videant̃: medul
litus: tamē veritatis archana nō tangūt: q̄a
ſuperbie nube prepediunt̃. Senper eniꝫ ſuperbi legunt: q̄
runt ⁊ nunq̄ꝫ inueniunt. Diuine legis penetralia humilib9
⁊ bene ad deū intrantibus patēt: prauis auteꝫ atqꝫ ſuꝑbis
claudūtur. Naꝫ q̄ꝫuis diuina eloquia in lectione arrogāti/
bus ſint aperta: in myſterio tamē clauſa atqꝫ occulta ſunt.
Dū ſmo dei fidelib9 lux ſit: reprobis aūt ac ſuꝑbis quodā/
mō tenebreſcit: ⁊ vñ illi illuminātur: inde iſti excecantur.

¶ De carnalib9 lectorib9 ⁊ hereticis. Cap. XII.

NEquaq̄ꝫ legem intelligit qui carnaliter verba le
gis percurrit: ſed is qui eam ſenſu interioris itel
ligentie proſpicit. Nam qui ad litteram legis in
tēdūt: eius occulta penetrare nō poſſunt. Mul
ti enī nō intelligēdo ſpiritaliter ſcripturas: nec
eas recte ſentiēdo in hereſim deuoluti ſunt: atqꝫ in multis
errorib9 defluxerūt. In ſolis fidelibus religata eſt lex: te/
ſtāte dño ꝑ ꝓphetā: Signa teſtimoniū: ſigna legē in diſci/
pulis meis: ne eaꝫ aut iude9 ītelligat aut hereticus: q̄ꝛ nō ē
xp̄i diſcipulus. Unitatē quippe pacis quā xp̄s docuit nō ſe
quūtur: de qua idē dñs dicit: In hoc cognoſcēt oēs: q̄ꝛ mei
eſtis diſcipuli: ſi dilectionē inter vos habueritis. Scriptu/
ras heretici ſano ſenſu nō ſapiūt: ſed eas ad errorē praue ī/
telligētie ducūt: neqꝫ ſemetipſos earū ſenſibus ſubdūt: ſꝫ
eas ꝑuerſe ad errorē ꝓpriū ꝯtrāhūt. Doctores erroruꝫ pra
uis ꝑſuaſionib9 ita per argumēta fraudulētie illigant audi
tores ſuos vt eos quaſi in labyrinthū īplicent: a quo exire
vix valēt. Tāta eſt hereticoꝝ calliditas: vt falſa veris ma
laqꝫ bonis ꝑmiſceāt: ſalutaribuſqꝫ reb9 plerūqꝫ erroris ſui
virus interſerūt: q̄ facilius poſſint prauitatē ꝑuerſi dogma
tis ſub ſpecie ꝑſuadere veritatis. Plerūqꝫ ſub noīe catho/
licoꝝ doctoꝝ heretici ſua dicta ꝯſcribūt: vt indubitanter
lecta credant̃. Nōnunq̄ꝫ etiā blaſphemias ſuas latenti do/
lo in libris noſtroꝝ inſerunt: doctrināqꝫ verā adulterādo
corrūpūt. ſ. vel adijciēdo que impia ſunt: vel auferēdo que
pia ſunt. Caute meditanda: cautoqꝫ ſenſu ꝓbāda ſunt que
legunt̃: vt iuxta apoſtolica monita teneam9 que recta ſūt:
⁊ refutemus que cōtraria veritati exiſtunt: ſicqꝫ in bonis
inſtruamur vt a malis illeſi permaneamus.

¶ De libris gentilium. Cap. XIII.

POete ideo ī libris ſuis venerē īpudicā martēqꝫ
adulteruꝫ deuꝫ appellare voluerūt: vt ꝑſuade/
rent mentes hominū quaſi deus imitari malū:
vt libidinoſa ꝑſuaſione ad intentionē eoꝝ flagi
tia cōfidēter cōmittunt: nō quaſi hoīes ꝑditos: ſꝫ
quaſi celeſtes deos imitari videant̃. Ideo ꝓhibet̃ xp̄ianis
figmēta legere poetarū: q̄ꝛ per oblectamēta īaniuꝫ fabula
ruꝫ mēteꝫ excitāt ad īcentiua libidinū. Nō enim ſoluꝫ thu
ra offerēdo demonib9 īmolat̃: ſed etiaꝫ eoꝝ dicta libētius
capiēdo. Quidā plus medicari delecant̃ gentiliū dicta ꝓ
pter tumēteꝫ ⁊ ornatū ſermonē: q̄ꝫ ſcripturā ſanctaꝫ ꝓpter
eloquiū humile. Sed q̄d ꝓdeſt in mūdanis doctrinis pro/
ficere ⁊ ianeſcere in diuinis: caduca ſeq̄ figmenta ⁊ ad cele
ſtia faſtidire myſteria. Cauēdi ſunt igit̃ tales libri: ⁊ ꝓpter
amorē ſcārū ſcripturarū vitandi. Gentiliū dicta exteri9 ver
borū eloquentia nitent: īterius vacua virtutis ſapiētia ma
nent. Eloquia autē ſacra exterius īcompta verbis apparēt
ītrinſecus autē myſterioꝝ ſapientia fulgent. Unde ⁊ apo
ſtolus: Habemus īquit theſauruꝫ iſtuꝫ in vaſis fictilibus.
Sermo quippe dei occultū hꝫ fulgorē ſapiētie ⁊ veritatis
repoſitū in verboꝝ viliſſimis vaſculis. Iō libri ſancti ſim
plici ſermone ꝯſcripti ſunt: vt non in ſapientia verbi: ſed in
oſtēſione ſpūs hoīes ad fideꝫ ꝑducerent̃. Naꝫ ſi dialectici
acuminis verſutia: aut rhetorice artis eloquētia editi eēnt
nequaq̄ꝫ putaret fides xp̄i in dei virtute: ſed in eloquentie
humane argumētis conſiſtere: nec queq̄ꝫ crederemus ad
fideꝫ diuino īſpiramine prouocari: ſed potius verboꝝ calli
ditate ſeduci. Omnis ſecularis doctrina ſpumātibus ver
bis reſonans: ac ꝑ ſe eloquētie tumorē attollēs ꝑ doctrinā

Ayuntamiento de Madrid

ſimplicez ⁊ humilē xp̄i euacuata eſt: ſicut ſcriptū eſt: Nōne ſtultā fecit deus ſapiētiā huius mundi? Faſtidioſis atq̄ loquacibus ſcripture ſancte minus ꝓpter ſermonez ſimplicem placēt. Gentili enī eloquētie cōparata videt̄ illis indigna. Qꝛ ſi aīo humili myſteria eius intēdant: confeſtim aduertūt quātuz excelſa ſunt: que in illis deſpiciūt. In lectione nō verba: ſed veritas eſt amāda. Sepe aūt repitur ſimplicitas veridica: ⁊ cōpoſita falſitas: que hominē ſuis erroribus illicit: ⁊ per lingue ornamēta laqueos dulces aſꝑgit. Nihil aliud agit amor mūdane ſcientie: niſi extollere laudibus hominē. Nā quanto maiora fuerint litterature ſtudia: tanto animꝰ arrogātie faſtu īflatus: maiore ītumeſcit iactātia. Unde ⁊ bene pſalmus ait. Qꝛ non cognoui litteraturam ītroibo in potentias dn̄i. Simplicioribꝰ litteris nō eſt ꝑponēdus fucus grāmatice artis. Meliores ſunt enim cōmunes littere: qꝛ ſimpliciores: ⁊ ad ſolaz humilitatez legentiuz pertinētes: ille vero nequiores: qꝛ ingerūt hoībus pernitioſam mentis elationē. Meliores eē grāmaticos q̄ȝ hereticos: heretici eniz hauſtuz letiferi ſucci hoībꝰ perſuadendo propinant. grāmaticoꝝ autē doctrina pōt etiaz ꝓficere ad vitā: dum fuerit in meliores vſus aſſumpta.

¶ De collatione. Cāp. XIIII.

Cum ſit vtilis ad īſtruēdū lectio: adhibita aūt collatione maiorē intelligētiā prebet. Melíꝰ eſt enī cōferre q̄ȝ legere. Collatio autē docibilitatē facit. Nā propoſitis interrogationibus cunctatio rerū excludit̄: ⁊ ſepe obiectionibus latens veritas approbat̄. Qd̄ enī obſcurū aut dubiū eſt: cōferēdo cito ꝑſpicitur. Multū proſunt in collatione figure. Res enī que minus per ſe aduertunt̄: per cōparationē rerū facile capiunt̄. Nā ſepe ſub ſpecie alia ſpiritales cauſas ſcripture diuine īſinuant: ⁊ niſi per aliquā euidentez oſtenſionē vix apparēt occulta legis myſteria. Sic̄ inſtruere ſolet collatio ita contētio deſtruit. Hec eniz relicto ſenſu veritatis lites generat: ⁊ pugnādo verbis etiā in deum blaſphemiā ingerit. Inde ⁊ hereſes ⁊ ſciſmata: q̄bꝰ ſubuertit̄ fides. veritas corrūpitur: ſcindit̄ charitas. Cōtētioſoꝝ ſtudiū nō pro veritate: ſed pro appetitu laudis certat: tantaq̄ȝ eſt in his peruerſitas vt veritati cedere neſciant: ipſamq̄ȝ rectā doctrinā euacuare contēdant. In diſputatione īfideliū cauēda eſt ꝓpoſitionuz artificioſa ſubtilitas: que callidis obiectionibꝰ retia tēdit. Ita enī verſutis aſſertionibꝰ prouaꝝ diſputatio īnodat̄: vt recta eſſe ſimulent que ꝑuerſa perſuadēt. Lectio memorie auxilio eget. Qꝛ ſi fuerit naturaliter tardior: frequēti tamē meditatiōe acuit̄: ac legēdi aſſiduitate colligit̄. Sepe ꝓlixa lectio lōgitudinis cauſa memoriā legētis oblitterat. Qꝛ ſi breuis ſit ſubmotoq̄ȝ libro ſentētia retractet̄ in aīo: tūc ſine labore legit̄: ⁊ ea que lecta ſunt recolēdo memoria minime excidunt. Acceptabilior eſt ſenſibus lectio tacita q̄ȝ aꝑta. Amplius enim ītellectus īſtruitur quādo vox legētis quieſcit ⁊ ſub ſilētio lingua mouet̄. Nam clare legendo ⁊ corpus laſſatur ⁊ vocis acumen obtunditur.

¶ De cōtemplatione ⁊ actione. Cap. XV.

Actiua vita inocētia eſt operū bonoꝝ: cōtēplatiua ſpeculatio ſupnoꝝ. Illa cōis multoruz eſt: iſta vero paucoꝝ. Actiua vita mundanis rebus bn̄ vtit̄. ꝯtēplatiua vero mundo renuncians: ſoli deo viuere delectatur. Qui p̄us in actiua vita ꝓficit: ad contēplationē bene cōſcendit. Merito enī in iſta ſuſtollit̄: qꝛ in illa vtilis īuenit̄. Quicunq̄ȝ adhuc tꝑalez gloriā aut carnalē affectat ꝯcupiſcētiā: a cōtēplatione ꝓhibetur: vt poſitus in actualis vite operatiōe purget̄. In iſta. n. p̄us per exercitiū boni opis cūcta exhauriēda ſūt vitia: vt in illa iam pura mētis acie ad ꝯtēplandū deū quiſq̄ȝ ꝑtranſeat. Et lȝ ꝯuerſus ſtatim ad ꝯtēplationē ꝯſcēdere cupiat: tamē rōne cogit̄ vt p̄us in actiue vite opatione verſet̄. Exemplū enī actiue vite de Iacob ſume: qui dū ad rachel h̄ē ad viſuz p̄ncipiū deſtinaret: que ꝯtēplationē ſignificat: lya illi: hoc eſt laborioſa vita ſupponit̄ que actiuaz demōſtrat. Sicut ſepultus ab oī negocio terreno p̄uat̄ ita ⁊ cōtēplationi vacās ab oī occupatiōe actuali auertit̄. Et ſicut ab actuali vita ꝯſcēdētes i contēplatiōis q̄ete ſepeliunt̄: ita ab actione ſeculi recedētes eos vita actiua i ſe q̄ſi ſepeliēdo ſuſcipit: ac ꝑ hoc vite mūdane actiua vita: ⁊ vite actiue ꝯtēplatiua ſepulchrū eſt. Uiri ſancti ſicut a ſecreto ꝯtēplatiōis egrediunt̄ ad publicū actionis: ita rurſus ab actionis manifeſto ad ſecretū ꝯtēplatiōis ītime reuertunt̄: vt ītus deū laudēt vbi acceperūt: vn̄ ⁊ foris ad eius gloriā operant̄. Sicut aquile moris eſt ſemꝑ oculū i radiū ſolis ifigere: nec deflectere niſi eſce ſolius obtētu: ita ⁊ ſancti a ꝯtēplatiōe ad actualem vitā iterdū reflectunt̄: ꝯſiderātes illa ſūma ſic eſſe vtilia: vt tn̄ iſta humilia ſint paululū noſtre idigentie neceſſaria. In actiue vite genere humana itentio ꝑſeuerāter icedit: i cōtēplatiōe aūt ſeſe per iternalla reſumit: q̄a diuturnitate cōtēplādi laſſat̄. Uiſio aīaliū i Ezechiele: que ibant et nō reuertebant̄: ꝑtinet ad vite actiue ꝑſeuerātiā: ⁊ iterum ea aīalia que ibāt ⁊ reuertebātur ꝑtinēt ad ꝯtēplatiue vite menſurā: in qua dum q̄ſq̄ȝ itēderit: ſua reuerberatꝰ ifirmitate reflectit̄: atq̄ȝ iterū renouata itētione ad ea vn̄ deſcenderat rurſus erigit̄. Qd̄ fieri i actiua vita nō pōt: de qua ſi q̄ſq̄ȝ deflectat vel ad modicū: ſtatim vicioꝝ excipit̄ fluxu. Oculus dexter ſcandalizans quē euelli dn̄s p̄cepit: vita cōtēplatiua eſt. Duo oculi in facie: actiua vita ⁊ ꝯtēplatiua in hoīe. Qui igit̄ per ꝯtēplationē ceciderit in errorē: melíꝰ eſt ſi euellat cōtēplatiōis oculuz: ſeruās ſibi vnū vite actualis obtutū: vt ſit vtilíꝰ illi per ſimplicē actionē ire ad vitā: q̄ȝ ꝑ ꝯtēplatiōis errorē mitti in gehēnā. Sepe mēs ad ſūma ab imis erigit̄: ⁊ ſepe a ſūmis ad infima pōdere carnis inclinata reflectit̄. Multos deus ex carnalibꝰ ſua gratia viſitat: ⁊ ad contemplationis faſtigium eleuat. Multoſq̄ȝ a cōtēplatiōe iuſto iudicio deſerit: ⁊ lapſos i terrenis opibꝰ derelinq̄t.

¶ De cōtemptoribus mundi. Cap. XVI.

Ea que ſeculi amatoribus chara ſunt: ſancti velut aduerſa refugiūt. pluſq̄ȝ aduerſitatibus mūdi gaudēt q̄ȝ ꝓſperitatibus delectētur. Alienos eſſe a deo q̄bus hoc ſeculuz ad omne cōmodū ꝓſperat̄. Seruis autez dei cuncta huius mūdi cōtraria ſunt: vt dū iſta aduerſa ſentiūt: ad celeſte deſideriū ardentius excitent̄. Magna apud deuz refulget gratia qui huic mūdo ꝯtēptibilis fuerit. Nam reuera neceſſe eſt vt quez mūdus odit diligat̄ a deo. Sanctos viros i hoc ſeculo legimus ꝑegrinos eſſe ⁊ hoſpites: Un̄ ⁊ repħendit̄ Petrus q̄ꝛ tabernaculū i mōte fieri cogitauit: qꝛ ſanctis in hoc mūdo tabernaculū nō eſt: q̄bus patria ⁊ domꝰ in celo eſt. Sancti viri id̄ ꝯtēnere cupiūt mūdū: ⁊ motū mētis ad ſupna reuocare: vt ibi ſe recolligāt: vn̄ defluxerūt: ⁊ īde ſe ſubtrahant vbi diſꝑſi ſunt. Iuſti q̄ rebꝰ honoribuſq̄ȝ ac vite blādimentis renūciant: ꝓinde ſe ab oī terrena poſſeſſiōe mortificāt vt deo viuāt: idq̄ȝ ſeculi huius blāditias calcāt vt validiores ad vitā illā de huius vite mortificatiōe ꝯſurgāt: Cūcta quippe tꝑalia q̄ſi herbe virētes areſcūt ⁊ trāſeūt. idōq̄ȝ et pro eternis rebꝰ que nunq̄ȝ areſcūt: recte iſta dei ſeruus cōtēnit: qꝛ in eis ſtabilitatē nō aſpicit. Qui poſt enūciationez mūdi ad ſupnā patriā ſanctis deſiderijs inhiat: ab hac terrena intētione q̄ſi q̄buſdā pēnis ſubleuatꝰ erigit̄: ⁊ i quo lapſus erat: per gemitū ꝯſpicit: ⁊ vbi ꝑuenerit: cū gaudio magno ītendit. Qui vero a ꝯtēplatiōis rege reflexus in curis huius ſeculi īcidit ſi ad memoriā ſui reuertat̄: ꝓtinus īgemiſcit: quātūq̄ȝ fuerint trāq̄lla que ꝑdidit: ⁊ q̄ȝ cōfuſa ſint

Ayuntamiento de Madrid

in quibus cecidit:ex ipſa laboris ſui difficultate cognoſcit.
Quid.n.ī hac vita laborioſius ꝙ̃ terrenis deſiderijs eſtua
re:aut quid hic ſecuriꝰ ꝙ̃ huius ſeculi nihil appetere? Qui
enī hūc mūduꝫ diligūt:turbulētis eius curis ⁊ ſollicitudini
bus conturbanť. Qui aūt euꝫ odiūt nec ſequūtur interne
getis tranqllitate fruētes future pacis regeꝫ quaꝫ illic ex
pectāt:hic quodāmodo habere iaꝫ incboant.

De ſcis q ſe a ↄſortio ſeculi ſeparāt. Cap. XVII.

SAncti viri funditꝰ ſeculo renūciātes·ita hu
ic mūdo moriuntur:vt ſoli deo viuere dele
ctenť:quātoqꝫ ab huius ſeculi ↄuerſatione
ſe ſubtrahūt: tāto īterne mētis acie p̄ſentiā
dei ⁊ angelice ſocietatī frequētiā ↄtēplanť.
Maloꝝ taꝫ praua ſūt opa manifeſta: vt hi
qui ſupnā patriā deſiderāt:nō ſoluꝫ mores
eoꝝ:ſꝫ ⁊ ↄſortia fugiāt.Quidā etiā corpaliter ſeparari deſi
derāt ab iniqs:vt eoꝝ nō iuoluanť ðlictis. Nōnulli ⁊ ſi nō
corporali diſceſſu:ſpiritali tñ ab eis intētione recedūt: qui
⁊ ſi cōes ſunt ↄuerſatiōe:diſcreti tñ ſunt corde vel ope. Et
lꝫ ſepe in medio carnaliū vitā deꝰ ꝓtegat electoꝝ:tñ ſatis
rarū eſt vt qſqꝫ inter ſeculi voluptates poſitus a vitijs ma
neat illibatus:in quibus ⁊ ſi non cito implicet : aliqñ tñ at
trahiť. Neqꝫ enī diu tutꝰ eē poterit q periculo ꝓximꝰ fue
rit. Uia ſine offendiculo:vita monachi ſine cupiditatis et
timoris īpedimēto.Dū.n.qſqꝫ a ↄſortio mūdi abſtrahitur
nec cupiditas eū obligat ↄſentientē:nec cruciat ſentientē.
Bonū eſt corpaliter remotū eē a mūdo : ſed multo eſt me
lius volūtate : vtrūqꝫ vero pfecte. Ille ergo pfectus eſt q
huic ſeculo ⁊ corpe ⁊ corde diſcretꝰ eſt. Onager vt ait Job
cōtēnit ciuitatē: ⁊ monachꝰ cōeꝫ ſeculariū ciuiū ↄuerſatio
neꝫ. Hi aduerſa vite noſtre appetūt: pſpera ↄtēnūt:vt duꝫ
ab eis hec vita deſpicitur:futura inueniatur.

De p̄ceptis altioribꝰ monachoꝝ. Cap. XVIII.

ALia ſunt p̄cepta q̄ danť fidelibꝰ cōeꝫ vitā in ſe/
culo agētibꝰ: atqꝫ alia ſeculo huic renūciantibꝰ.
Illis.n.diciť vt ſua oīa bene gerant:iſtis vt ſua
oīa derelinquāt. Illi p̄ceptis gnālibus aſtringū
tur:iſti p̄cepta gnālia pfectiꝰ viuēdo trāſcēdūt.
Ad pfectū nō ſufficit niſi vt abnegatis oībus ſuis etiā ſeip/
ſuꝫ qſqꝫ abneget. Sed qd eſt ſeipſuꝫ abnegare: niſi volūta
tibus ꝓprijs renūciare? vt qui ſupbus erat ſit humilis:qui
iracūdꝰ eē ſtudeat māſuetꝰ. Nā ſi ita qſqꝫ renūciet q̄ poſſi/
det oībꝰ:vt ſuis nō renūciet moribꝰ : nō eſt xp̄i diſcipulus.
Qui eni renūciat oībus rebꝰ ſuis:ſua abnegat: qui v̄o renū
ciat moribus prauis:ſemetipſuꝫ.ſ.abnegat. Uñ ⁊ dñs:Qui
vult īquit poſt me venire:abneget ſemetipſum.

De tepore monachorum. Cap. XIX

QUi nō rigida intētione monachi ꝓfeſſionē
ſectanť:quāto ſupni amoris ꝓpoſitū diſſo/
lute appetūt: tāto ꝓcliuiꝰ ad mūdi amoreꝫ
denuo reducunť. Nā ꝓfeſſio nō pfecta pre
ſentis vite repetit deſideria:in qbꝰ ⁊ ſi nō/
dū ſe monachus alliget ope : iam tñ alligat
cogitationis amore. Lōge quippe a deo eſt
animus:cui hec adhuc vita dulcis ē. Iſte eni qd de ſupnis
appetat:quidue de infimis fugiat neſcit. Nā ſicut ſcriptuꝫ
eſt:Qui apponit ſciētiā apponit: ⁊ dolorē. Quantū eni qſqꝫ
potuerit ſupna ſcire que appetat:tāto de infimis acrius q/
bus īheret dolere dꝫ. Propter hoc.n. ⁊ Jacobus apl's dicit:
Miſeri eſtote:lugete ⁊ plorate:riſus veſter in luctū cōuer/
tať: ⁊ gaudiū in merorē. Hinc etiā dñs:Beati īquit qui lu/
gent:qm̄ ipſi cōſolabunť. Et rurſuꝫ:Ue vobis qui ridetis:
qm̄ flebitis. Qui ad hoc ↄuerſioneꝫ ſanctitatis ꝓtendit:vt
alijs qñqꝫ preeſſe deſideret:iſte nō diſcipulus xp̄i ſed pra/
uitatis ſectator exiſtit:qꝛ nō pro deo : ſed pro ſeculi honore
portare ſtudet crucis xp̄i laborem.

De humilitate monachi vel opere. Cap. XX.

SUmma virtus monachi humilitas:ſūmuꝫ
vitiū eius ſuperbia eſt. Tūc aūt ſe qſqꝫ mo
nachū iudicet:qñ ſe minimū exiſtimauerit:
etiā cū maiora virtutū opera geſſerit. Qui
mūduꝫ deſerunt : ⁊ tñ virtutes preceptoꝝ
ſine cordis humilitate ſequūť : iſti quaſi de
excelſo grauius corruūt : qꝛ deteriꝰ per vir/
tutū elationē dejciunť ꝙ̃ per vitia ꝓlabi potuerunt. Oīs
dei ſeruus de ſuis meritis nō dꝫ extolli:duꝫ poſſe videat ex
inferioribꝰ ſibi p̄latiores alios fieri. Nouerit aūt oīs ſan/
ctus ſe alterius nō p̄ponere ſanctitati. Semp enī ↄſcientia
ſerui dei humilis eſſe dꝫ: ⁊ triſtis.ſ. vt per humilitatē nō ſu/
perbiat: et per vtilē merorem cor ad laſciuiā nō diſſoluat.
Dei ſeruus dū bonū aliqđ opus agit:vtrū ei ad boni remu
nerationē ptineat que facit īcertꝰ eſt:ne forte diſcuſſiōe ce
leſtis iudicis reus penſeť: ⁊ in his que dei ſunt negligenter
aut ſupbe aliqd operaſſe īueniatur. Ideoqꝫ pro hocipſo tri
ſtis merēſqꝫ efficiť atqꝫ īdeſinēter turbať:reminiſcēs pro/
culdubio ſcriptū eſſe : Maledictꝰ qui facit opus dñi negli
gēter. Nā veraciter ↄdēnamur:ſi p torporem ea que bona
ſunt agimus. Dei ſeruū ſine ītermiſſiōe legere:orare: ⁊ ope
rari oportet:ne forte mētē ocio deditaꝫ ſpūs fornicationis
ſubripiat. Cedit eni labori voluptas: animū aūt vacanteꝫ
cito p̄occupat. Cōtuere ſalomonē per ociū multis fornica
tionibus imuolutum: ⁊ per fornicationis vitiū vſqꝫ in ido
latriam lapſuꝫ.

De monachis q curis ſeculi occupāť. Cap. XXI.

HI qui pro dei timore ſeculo renūcſant: et tñ
curis rerū familiariū implicāť : quāto ſe re
ruꝫ ſtudijs occupāt:tāto a charitate diuina
ſeipſos ſeparāt. Qui ſil' ⁊ terrenis parere cu
ris ⁊ diuinis exercere ſtudēt : vtrūqꝫ cōple
ctere ſimul nō valent. Nā duas curas pari
ter īeſſe pectori humano nō poſſe: ⁊ duobꝰ
ſeruiētē dñis vtriſqꝫ placere difficile eē. Niſi p̄us a ſecreti
oribꝰ cordis expellať īportuna ſeculariū multitudo curaꝝ
aīa q̄ ītrinſecus iacet nequaq̄ꝫ reſurgit. Nā dū ſe p īnume
ras ſeculi cogitatiōes ſpargit:ad ↄſiderationē ſui ſe nullate
nus colligit. Arguiť eoꝝ tepor q deo vacare volētes: ⁊ mū
do renunciant: ⁊ curas ꝓprias aſpnanť: ſed dū ꝓpinquoꝝ
vtilitates ꝓcurāt:a dei amore ſe ſeparāt. Uir ſpiritalis ita
ꝓdeſſe dꝫ ſue ꝓpinqtati:vt dū illis gratiā carnis p̄ſtare ſtu
det:ipſe a ſpiritali ꝓpoſito nequaq̄ꝫ declinet. Multi.n.mo
nachoꝝ amore parētuꝫ nō ſolū terrenis curis:ſed etiā forē
ſibus iurgijs inuoluūtur : ⁊ pro ſuoꝝ tpali ſalute ſuas aīas
pdiderūt. Interdū ordinata diſcretio eſt dū negať ꝓximo
qđ p̄ſtať extraneo:vt noueris nō ꝓhiberi pietatis officiuꝫ
ſed negari carnalitatis affectū. Parētibꝰ enim carnaliter
preſtatur qđ extraneis pie impendiť. Sicut noſtra nobis
nō odiēda eſt aīa:ſed eius carnales affectꝰ odio habere de
bemus:ita nec parētes odio a nobis habēdi ſunt: ſed eorū
impedimēta que nos ab itinere recto prepediūt:duꝫ tamē
dñs ita precipit a nobis parētes odire:ſicut ⁊ aīas noſtras.
Figurā ſanctoꝝ viroꝝ renūciātiū ſeculo vaccas deſignaſ
ſe allophiloꝝ archā dei geſtantes. Nam ſicut ille pignoꝝ
affectibus a recto itinere minime digreſſe ſunt: ita ⁊ vir
ſanctus mūdo renuncians parentele obtentu non debet a
bono impediri propoſito.

De his q a deo mūdi amore p̄pediunť. Cap. XXII.

MUlti cupiūt cōuolare ad gratiā dei : ſed timent
carere oblectamēta mūdi. Prouocat qdeꝫ eos
amor xp̄i:ſꝫ reuocat cupiditas ſeculi. Qui ꝓide
obliuiſcunť voti:qꝛ capiūť illecebris vanitatis.
Quecūqꝫ mens ꝓcell'mūdi hꝰ īuolueris:lignū
ↄſcēde crucis:vt a mari.i.tempeſtate huiꝰ ſeculi libereris.

Nã nullus te a lacu mortis humane ſaluabit niſi xp̃s erue
rit. Qui ſeculo renunciare diſpoſuit tranſgreſſionis reatu
aſtrigitur: ſi votuꝫ mutauerit. Atrociter enim in diſcuſſio
ne diui iudicij arguendi ſunt qui qđ profeſſione ſponde
rant: iplere opere contẽpſerunt. Mirabiliter comparatur
ſimilitudo a voluptatibus mundi conãti redire ad deuꝫ re
tinẽtibus euꝫ cupiditatibꝰ ſeculi: ei qui dormitans exurge
re conat̃ ⁊ ſapore ſomni dep̃mit̃. Ille eni ad bonuꝫ nouit
redire: ⁊ voluptatũ faſcibꝰ nõ finitur. Iſte melius elegit vi
gilare: ſed ſoporis torpore tenet̃. A bono in deteriꝰ lapſos
ſupra carbones frigidos fieri nigriores: q̃ per torporẽ mẽ
tis ab igne charitatis dei extincti ſunt: ⁊ per mundi appeti
tuꝫ a luce ſuperne illumiationis p̃uati nigredine peccatoꝝ
fuſcantur. Quidã intentionẽ bone operationis metu exti
guũt iopie: nec p̃mittuntur infirma mente deſiderata p̃fi
cere: ⁊ cuꝫ idigere in mundo metuũt: a gloria ſupna ſemet
ipſos abſcidunt. Multis cõſilioꝝ argumẽtis inſidiat̃ eis
dyabolus in acquirendo plurima: qui in paucis ⁊ modicis
nouerant eſſe cõtenti. Opponit igitur in eoruꝫ mẽtes futu
ras filioruꝫ egeſtates: p̃ſuadet habere plura vnde ſibi ege
niſq; ſufficiat: quatenus his blandimentis itentionẽ bone
deuotionis ſubuertat: atq; in terrenis lucris deceptã men
tem reducat. Multis argumẽtis iſidiatur dyabolus eis q
renunciant ſeculo: vt eius ſe iteruꝫ amori ſubſternant. Gra
uius autẽ illos in concupiſcentijs ſeculi ferit: quos poſt re
nunciationẽ ad mundi amorẽ reduxerit. Et maxime p̃ ce
nodoxiã ſubijcit ſibi dyabolus monachũ: vt quẽ per ſeculi
amoreꝫ retinere nõ potuit: ab humilitatis culmine ſubtra
hat: ⁊ ſuperbie tumore ſibi ſubditũ faciat. Dei ſeruus ſem
per fallẽtis dyaboli preuidere debet iſidias: ⁊ magis in bo
nis operibꝰ cordis debet adhibere cautelaꝫ: ne p̃ vanã glo
riam perdat ſemetipſum ac pereat: cũctaq; bona amittat
que recte agendo obtinuerat.

De iactantia. Cap. XXIII.

Tam in factis q̃ in dictis cauẽda eſt iactan
tia: flenda tamẽ eſt ruina ſibi quẽq̃ magis
q̃ deo placere: ⁊ laudeꝫ ab hoibus cõpara
re. Vanus ⁊ erroris eſt animus plenus: fa
maꝫ appetere: ⁊ ad capiendã terrenã laudẽ
ſtudiũ dare. Circũſpice temetipſuꝫ homo:
nihilq; tibi arroges de his que in te ſunt p̃
ter peccatuꝫ. Nõ declinat ad dexterã: qui nõ ſibi: ſed deo
tribuit bona que agit: neq; ad ſiniſtrã ſe vertit qui de diui
na indulgentia peccãdi licentiã nõ preſumit. Hoc eſt qđ p̃
pheta ait: Hec via ambulate in ea: neq; ad dexteram neq;
ad ſiniſtrã declinãtes. Verũ eſt qđ natura expetit delecta
ri in laudibus: ſed tũc recte ſi in deo nõ in ſe quiſq; laude
tur: ſicut ſcriptũ eſt: In dño laudabitur anima mea. Sepe
vanã gloriã contẽnendo: in aliudgenus elationis incidit̃.
duꝫ in ſe quiſq; gloriat̃ pro eo qđ contẽnat ab hoibus lau
deꝫ. Quibuſdã cõceſſuꝫ eſt tantũdẽ bene agere ⁊ fructum
boni operis nõ habere: qđ ipſi ſibi auferunt per ſtudiũ hu
mane iactantie. Semp̃ ſuã aſpiciãt feditatẽ qui vane glo
rie fauores diligũt: ⁊ perdidiſſe bonuꝫ opus doleant qđ p̃
humana oſtẽtatione fecerũt. Amator vane glorie vñ poſ
ſit ſemp̃ laudari agere nõ quieſcit: ⁊ ſubinde illi vires vani
tatis prauus appetitus auget. Boni operis inchoatio non
debet citius palam ad hominũ cognitionẽ venire: ne dum
boni inchoatio humanis oculis reſerat̃: a virtute perfecti
onis ianeſcat itẽtio ſanctitatis. Ante maturitatis eni tem
pus meſſes florentes cito pereunt: germinaq; iutilia fiunt.
Virtutes ſanctoꝝ per oſtẽtationis appetituꝫ dominio de
monũ imundoꝝ ſubijciũt̃: ſicut Ezechias rex qui diuitias
ſuas chaldeis per iactãtiã p̃didit: ⁊ p̃pterea pituras per p̃
phetã audiuit: vt ſignificaret dei ſeruũ virtutes ſuas dum
vane glorie ſtudio p̃diderit: ſtatim demones ſuoꝝ operuꝫ
dños facere: ſicut ille per oſtẽtationẽ chaldeos reꝝ ſuaruꝫ
dños fecit. Optima eſt illa diſcretio: vt ⁊ nota ſint opa no
ſtra ad dei agendã gloriã: ⁊ occulta pro elatione vitãda hu
mana. Ille aũt debet publicare bonũ qđ agit: qui perfecta
humilitate fundatus: nulla iam elatione contingit̃. Nam
is qui ſe intelligit adhuc amore laudis pulſari: facta bona
in occulto agat: ne forte qđ egerit perdat. Interdũ viri ſan
cti dũ cupiũt funditus ſuaꝫ mutabilitatẽ corrigere: aliquã
to tumore tangunt̃ elationis ſue conſcij actionis iuſticie: ſꝫ
ab huius ſubreptionis malo humilitatis cõpunctione pur
gantur. Viri ſancti nõnunq̃ quoſdã de ſe audiẽtes inſtru
unt: ⁊ tñ in his alta ſe cõſideratione cuſtodiunt: ne duꝫ ali
os a terrena intenſione erigunt: ipſi in terrene laudis appe
titu demergant̃. Quidã per icautã virtutũ iactãtiã relabũ
tur ad vitia: ⁊ quidã dũ vitioꝝ ipulſuꝫ frequẽter plãgũt: de
ipſa ifirmitate per humilitatẽ validiꝰ cõualeſcũt. Plerũq;
vtile eſt arrogãtibꝰ deſeri a deo: quatenus ſue infirmitatis
conſcij ad humilitatẽ redeant ⁊ humiles poſt caſuꝫ exiſtãt.
Nõnulli falſa opinione arrogãtie ſe eẽ p̃fectos exiſtimãt:
dum nõ ſint q oborti tentationibꝰ inoteſcant. Tanto q̃ſq;
fit veritati vicinior: quãto ſe eſſe longius ab ea fuerit arbi
tratus: Hoc enim humilitatis eſt que deo hoiem iũgit. Ce
terũ iactãtia oculos quibꝰ deꝰ videri poterat claudit. Si
cut ſolis radius dũ conſpicitur acies oculi hebetatur: ſic ⁊
qui imoderate altiora ſe ſcrutatur: ab itentione veri obtũ
dit̃. Sicut aqla ex alto ad eſcas collabit̃: ſic hõ de alto bo
ne cõuerſationis p̃ carnalẽ appetitũ ad iferiora demergit̃.

De hypocriſi. Cap. XXIIII.

Hypocrita verba ſanctoꝝ habet: vitã nõ ha
bet: ⁊ quos per ſermonẽ doctrine genuerit:
nõ fouet exẽplis ſed deſerit: q̃ quos verbo
edificat: vita ⁊ moribꝰ deſtruit. Hypocrite
ſimulatores dicunt̃: qui iuſti nõ eẽ querũt:
ſed tñ videri cupiũt. Hi mala agũt: ⁊ bona
p̃fitent̃. Per oſtẽtatiõeꝫ quippe boni appa
rent: per actionẽ vero mali exiſtunt. Oĩa poſſunt a ſimpli
cibꝰ vitia p̃petrari: ſimulatio vero ⁊ hypocriſis nõ cõmitti
tur: niſi a male aſtutis p̃ calliditatẽ valẽtibus vitia ſub ſpe
cie virtutũ celare ⁊ nõ verã ſanctitatẽ obijcere. Sãcti nõ
ſolũ gloriã ſupra modũ ſuũ oĩno nõ appetũt: ſꝫ etiã hoc ip
ſuꝫ videri refugiũt qđ eẽ meruerũt. Hypocrite auteꝫ mali
cie ſue occulta tegẽtes añ oculos hoiuꝫ q̃dã inocẽtie ſancti
tate ſe veſtiũt vt venerent̃. Quibꝰ bene diña voce dr̃. Ve
vobis hypocrite q̃ ſimiles facti eſtis ſepulcris dealbatis:
que foris quidẽ apparẽt hoibus ſpecioſa: intus vero plena
ſunt oſſibꝰ mortuoꝝ. Ita ⁊ vos q̃dẽ foris apparetis hoibꝰ
iuſti: intus vero pleni eſtis auaricia ⁊ iniq̃tate. Dupliciter
dãnãtur hypocrite: ſiue pro occulta iniq̃tate: ſiue pro aper
ta ſimulatione. Ex illo eni cõdẽnant̃: q̃ iniqui ſunt: ex iſto
q̃ oſtendunt qđ non ſunt. Nõ ſemp̃ latent hypocrite: naꝫ
⁊ ſi in p̃ncipio ſui quidã nõ pateant: p̃us tñ q̃ vita eoꝝ fini
atur q̃ ſimulate vixerint detegunt̃. Oẽ eni ſincerũ p̃ma
net: Nã que ſimulata ſũt diuturna eẽ nõ poſſũt. Nõ eoruꝫ
deſperãda ẽ ſalus: q adhuc aliq̃d terrenũ ſapiũt dũ poſſint
⁊ in occultis agere vñ iuſtificent̃. Hi eni meliores ſunt hy
pocritis eo q̃ mali ſint in aperto: ⁊ in occulto boni. Hypo
crite vero i occulto mali ſunt: ⁊ bonos ſe palã oſtẽdũt. Hy
pocritã iuſtus arguere p̃hibet̃ ne deterior caſtigatꝰ exiſtat
dicẽte ſalomone. Noli arguere deriſorẽ ne oderit te.

De inuidia. Cap. XXV.

Liuor alieni boni ſuũ punit auctorẽ. Nam vñ bo
nus p̃ficit: ide iuidus cõtabeſcit. Hoies praue vi
uẽtes ſic de bonoꝝ lapſibꝰ gratulant̃: ita de eoꝝ
recte factis boniq; p̃ſeuerãtia cõfundunt̃. Inui
dus mẽbrũ ẽ dyaboli: cuiꝰ iuidia mors itroiuit i
orbẽ terrarũ. Sic ⁊ ſup̃bus mẽbrũ ẽ dyaboli: de q̃ ſcriptuꝫ

Ayuntamiento de Madrid

eſt. Omne ſublime videt: Et ipſe eſt rex ſuꝑ omnes filios
ſuꝑbie. Nulla eſt v̄tus q̄ non habeat ꝯtrariū iuidie malū.
Sola miſeria caret inuidia: q̄ꝛ nemo inuidet miſero: cui re
uera non liuor obycit̄: ſꝫ ſola miſericordia adhibet̄. Mul
ti ⁊ bonos imitari volunt: ⁊ de bonoꝝ profectibus inuidie
liuore tabeſcūt. Quo fit vt nec illi corrigant̄ a malo ſuo: ſꝫ
ꝑ iuidentiā deteriorentur: ⁊ bonos a recto ſtudio quantū i
ipſis ē: ſi potuerit depꝛauare conent̄. Qn̄ malos boni ꝓfice
re vident: non ſcandalizent̄: ſꝫ quē ſint finē habituri maxi
me cogitent. Hoc oīs iuidus alienis v̄tutibꝰ pꝛeſtat: quod
beato iob ſathan pꝛeſtitit. Nā duꝫ emulat̄ pꝛoſperitatibꝰ:
cōmouit aduerſa. Sꝫ duꝫ credidit eū diabolus poſſe ꝓſter
nere: īde eiꝰ aucta ſunt merita: atq̄ꝫ īde claruerunt ꝓbabi
liora patientie documenta. Ita regrunt inuidi aditū male
fame: ꝑ quā bonorū vitā maculent: ſicut q̄rebant oſtiuꝫ ſo
domite: quo domū Loth nocituri ītroirent. Illi v̄o cecita
te erroris ꝑcuſſi parietes videbāt: oſtium non īueniebant.
Non aliter īuidi videndo velut parietē v̄tutes diſſimulāt
vitia v̄o pergrūt ꝑ que eorū ꝯſcientiā y̾rant.

De ſimulatione. Cap. XXVI.

Fraudulentie genus i modū pharetre ſub
tiliter īſidiarū ſagittas celat: vt falſā faciat
ſecuritatē decipiatq̄ꝫ callide eū cōtra quē
molitur occulte. Cauendus ē inimicus qui
manifeſtus eſt: ſꝫ magis ille q̄ videri nō pt.
Facile.n. vincimus q̄ videmꝰ: que aūt nō vi
demus difficile a nobis expellimus. Raro
nocet̄ hō ab extraneis: ſi ſui eū nō ledant. Magis.n. īſidijs
noſtroꝝ q̄ꝫ aliorum periclitamur. Latent ſepe venena cir
cūlita melle verborū: Et tamdiu deceptor bonitatē ſimu
lat quouſq̄ꝫ fallēdo decipiat.

De odio. Cap. XXVII.

Non hoīes ſꝫ vitia odio habēda ſunt. Flebi
liter aūt deplorādi ſunt: q̄ odio i fratrem ta
beſcunt ⁊ ꝯtra alios ꝑnitioſū animi dolum
ſeruāt. A regno.n. dei ſe ſeꝑāt: q̄ ſemetipos
a charitate diſſociāt. Sicut mater eccleſia
pꝛaue ab hoībus hereticis ꝑmit̄: ſed tn̄ eos
veniētes ad ſe benigna charitate āplectit̄:
ita ⁊ ſinguli noſtrū quoſcūq̄ꝫ inimicos ſuſtinemꝰ: reuerten
tes materna imitatōe amplecti ſtatiꝫ debemꝰ. Cito ē igno
ſcendū cuiq̄ꝫ duꝫ veniā poſtulat. Non poſſe peccata dimit
ti ei: q̄ i ſe peccāti debita non dimittit. Formā.n. nobis idul
gentie deus ex merito ꝯditionis noſtre ipoſuit: duꝫ ita ora
re nos ꝑcepit: Dimitte nobis debita noſtrā: ſic̄ ⁊ nos dimit
timus debitoribꝰ noſtris. Juſtū eſt.n. dei iudiciū: tantūq̄ꝫ
peccatori a ſe idulgeri oſtēdit: quantū alterutro vnuſq̄ſq̄ꝫ
i ſe offenſo idulget. Quidā de ſuis fidentes meritis pigre i
ſe delinq̄ntibꝰ veniā ꝑſtant: ſꝫ nihil ꝓficit eē illibatū a cul
pa: q̄ nō eſt paratus ad veniā: duꝫ potiꝰ hec magna ſit culpa
qn̄ tardiꝰ relaxant̄ fraterna delicta. Qui fratrē ſibi tardiꝰ
reconciliat: deū ſibi tardius placat. Fruſtra.n. ꝓpitiari ſibi
deū querit: qui cito placari in pꝛoximum negligit.

De dilectione. Cap. XXVIII.

Duo ſunt erga dilectionē ꝓximi ꝯſeruāda:
vnū ne malū q̄s iferat: alteꝝ vt bonū iten
dat. Pꝛimū vt caueat ledere: ſeq̄nter vt di
ſcat ꝑſtare. Amicitia eſt aīoꝝ ſocietas. Hec
q̄ppe a duobꝰ icipit. Nā minus q̄ꝫ iter duos
dilectio eē nō poterit. Antiq.n. dixerūt de
ſocietate duoꝝ vnā eē aīaꝫ in duobꝰ corpo
ribus ꝑꝑ vim.ſ. amoris: ſicut i Actibꝰ aplo̾ꝝ legimus: Erat
illis cor vnū ⁊ aīa vna: nō q̄ꝛ multa corpoꝛa vnā habebant
aīaꝫ: ſꝫ q̄ꝛ vinculo ⁊ igne charitatis ꝯiūcti: vnū oēs genera
liter ſine diſſenſione ſapiebāt. Amicitia ⁊ ꝓſperas res dul
ciores eē fac̄: ⁊ aduerſas cōmuniōe tēperat: leuioreſq̄ꝫ red
dit: q̄ꝛ dū in tribulatōe amici ꝯſolatio adiungit̄: nec frangi
tur animus nec cadere patit̄. Tunc vere amicꝰ amat̄: ſi nō
pro ſe ſꝫ ꝓ deo amet̄. Qui v̄o ꝑ ſe amicū diligit iſipienter
eū amplectit̄. Multū i terra dimerſus ē: q̄ carnal̄r hoīem
morituꝝ plus diligit q̄ꝫ opoꝛtet. Qui.n. itēperanter amicū
amat ꝓ ſe magis illū q̄ꝫ pꝛo deo amat. Quantū ḡ bonus eſt
q̄ pꝛo deo fratrē diligit: tantū ꝑnitioſus q̄ eū pꝛo ſeipſo am
plectit̄. Plerūq̄ꝫ diligit in alio hō q̄ꝺ odit in ſe: vtpote i in
fantibꝰ. Amamus.n. quandā eoꝝ ignauiā: ⁊ tn̄ odimus: q̄ꝛ
ignaui eē nolumus. Sic lapides: equos: ⁊ cetera quelibꝫ di
ligimus: ſed tn̄ nolumus hoc eſſe etiam ſi poſſumus.

De fictis amicis. Cap. XXIX.

Cito per aduerſa fraudulētus patet amicꝰ:
Nā i pꝛoſperitate incerta ē amicitia: nec ſci
tur vtrū ꝑſona an felicitas diligat̄. Sepe ꝑ
ſimulationē amicitia colitur: vt q̄ nō potu
it aperte decipe: decipiat fraudulēter. Tūc
q̄ſq̄ꝫ magis fit pietati iuſticieq̄ꝫ diuine con
trarius: qn̄ deſpicit amicū aliq̄ aduerſitate ꝑcuſſuꝫ. Qua
in re ⁊ ſibi occaſionē mercedis tollit: ⁊ erga ꝑcuſſionē ꝓxi
mi crudelis exiſtit: veluti actū eſt iter lazarū vlceroſū diui
tēq̄ꝫ ſuꝑbū. Per aduerſa igit̄ ⁊ pꝛoſpera cōpꝛobat̄: ſi vtiq̄ꝫ
vere diligat̄ deus ⁊ ꝓximꝰ: q̄ꝛ dū aduerſa ꝓcedūt: amicꝰ
fraudulētus detegit̄: ſtatimq̄ꝫ d̄ſpicit quē ſe diligere ſimu
lauit. Amicitia certa nulla vi excludit̄: nullo tpe aboletur.
Ubicūq̄ꝫ.n. ſe verterit tēpus: illa firma eſt. Rari ſūt ami
ci q̄ vſq̄ꝫ in finē exiſtant chari. Nā multos a charitate aut
aduerſitas tpis: aut ꝯtentio q̄libet actōis auertit. Sepe ⁊ ꝑ
honores quorundaꝫ mutantur ⁊ mores: ⁊ quos ante ꝯglu
tinatos charitate habuerūt: poſtq̄ꝫ ad culmen honoris ve
nerint: amicos habere deſpiciunt.

De amicitia munere orta. Cap. XXX.

Inter veros amicos amicitia ex beniuolen
tia orit̄: iter fictos benefico adiungit̄. Non
ſunt fideles i amicitia quos munꝰ non gr̄a
copulat. Nā cito deſerūt niſi ſꝑ acceperint.
Dilectio.n. q̄ munere glutinat̄: eodē ſuſpen
ſo diſſoluit̄. Illa v̄a ē amicitia q̄ nihil q̄rit
ex rebꝰ amici niſi ſolā beniuolētiā.ſ. vt gra
tis amet amātē. Plerūq̄ꝫ amicitia ex neceſſitate vel indi
gētia naſcit̄: vt ſit ꝑ quē quiſq̄ꝫ q̄ꝺ deſiderat ꝯſequat̄. Ille
aūt eā veraciter q̄rit: q̄ nihil egendo eā appetit. Nā illa ex
inopia breuis eſt ⁊ fucata: iſta pura atq̄ꝫ perpetua.

De concordia malorum. Cap. XXXI.

Amicitia i rebꝰ tm̄ bonis habēda ē. Nā q̄ ea i
malo vtunt̄: nō ſibi amici ſꝫ inimici exiſtūt.
Cōcordiā maloꝝ ꝯtrariaꝫ eſſe bonoꝝ. Et ſic̄
optandū ē vt boni pacē hēant iuicē: ſic optā
duꝫ ē vt mali iuicē ſint diſcordes. Unanimi
tatē q̄ppe maloꝝ bonoꝝ eē ꝯ̄riaꝫ Paulus apl̄us appꝛobat
q̄ malos ꝯtra ſe diuidit: quos i necē ſuā ꝯcordaſſe ꝯſpexit.
Inde ⁊ in lege: mare rubrū hoc eſt ꝯcordia malorū hoīuꝫ
diuidit̄: vt electoꝝ via tēdēs ad beatitudinē nō ipediatur.
Impedirēt iter bonoꝝ ſi mare: h̄ ē v̄itas n̄ diuidat̄ iniq̄ꝝ.

De correptione fraterna. Cap. XXXII.

Non dꝫ vitia aliēa corripere: q̄ adhuc vitio
rū ꝯtagionibꝰ ſeruit. Impꝛobū ē.n. arguere
quēq̄ꝫ i alio: q̄ꝺ adhuc ꝺꝑhedit i ſemetipo.
Qui v̄aciter fraternā vult corripere ac ſa
nare ifirmitatē: taleꝫ ſe ꝑſtare fraterne vti
litati ſtudeat: vt eū quē corripere cupit hu
mili corde āmōeat: ⁊ h̄ faciēs ex cōpaſſiōe
q̄ſi cōis ꝑiculi: ne forte ⁊ ipſe ſbyciat̄ tētatiōi. Sic̄ viri ſpūa
les aliēi pcti emēdatōeꝫ expectāt: ita ꝓterui d̄linq̄ntibꝰ deri
dēdo iſultāt: ⁊ quantū in ipſis eſt eos inſanabiles putant:
nec inclināt cor ad cōpatiendi miſericordiā: ſed ſuꝑbiētes
deteſtantur: atq̄ꝫ blaſphemant. Nōnunq̄ꝫ accidit vt intra

Ayuntamiento de Madrid

amicos aliqua redargutionis enutrita diſcordia: maiorem poſtea charitatē parturiat: vtpote dū corrigunt̄ ea q̄ diſplicere in amico videntur: ⁊ hoc quidē primū nō ſine quadā emulatione ammonitus ſuſcipit: ſʒ correptus poſtmoduʒ gratias agit. At ꝯtra multi pro parua leſione vim charitatis reſcindūt: ⁊ ab amore dilectionis ſeſe ꝑhenniter retrahunt. Pleriqʒ correptionē ſuā officiū charitatis exiſtimāt. pleriqʒ v̄o hoc ipʒ qđ ex charitate corripiunt̄ ad iniurie cōtumeliā trahunt. Vn̄ euenit vt ex eo deteriores efficiant̄: ꝑ qđ emendari obediēdo potuerūt. Salubriter accipiunt iuſti quotiēs de ſuis exceſſib⁹ arguunt̄. Supflua aūt ē humilitas eoꝝ: q ſe geſſiſſe accuſant q̄ non admiſerūt. Qui v̄o ſine arrogātia bona fcā ſua ꝓnūciat: ꝓcul dubio nequaq̄ʒ peccat. Eſt quorūdā excuſatio ꝑuerſoꝝ: q dū ꝓ ſuis facinorib⁹ arguunt̄: v̄ba iuſtoꝝ pro cenſura declināda abyciunt. ſeruātes ſe diuino iudicio quo puniēdi ſunt durius: dū tꝑaliter ꝯtemnūt iudicari ſeſe ab hoib⁹. Iniqs moleſta eſt veritas ⁊ amara diſciplina iuſticie: nec delectant̄ niſi placentia ꝓprie imbecillitatis: iniuſticie fecundi ⁊ ſteriles v̄itati: ceci ad ꝯtuendā lucē ⁊ oculati ad tenebraꝝ aſpiciendū errorē. Corda reꝓboꝝ lubrica ſunt ad malū ꝯſentiendū ⁊ fluxa: ad bonū v̄o ꝯſentiendū duriſſima. Probat ſalomon ⁊ iuſti emēdationē correpti: ⁊ ſtulti obſtinationē admoniti dicens: Doce iuſtū ⁊ feſtinabit accipere. De ſtulto autē ait. Qui erudit deriſorē: ipſe ſibi facit iniuriā. Nōnullos tante eſſe prauitatis hoies: q dū ipſi a malo corrigi negligunt: corripientiū vitā falſa criminatiōe detractāt ⁊ ad ſui ſceleris ſolatiū vſurpant ſi vel falſo cōpererint qđ ad infamiaʒ bonoꝝ obyciant: ſicut ē illud ex ſalomone: Bona in malū cōuertit impius: ⁊ in electis imponit maculā. Ve autēʒ illi q ⁊ ſuā renuit vitā corrigere: ⁊ bonoꝝ non deſinit detrahere fame. Pleriqʒ mali ſimiles ſibi ī malū defendunt ⁊ patrocinio ſuo prauos cōtra correptionē bonoꝝ ſuſcipiūt: ne vn̄ diſplicent emendent̄: adycientes in ſe aliena delicta: vt nō tn̄ de ſuis malis: ſed etiam de aliorum facinoribus puniātur quorum peccata defendunt.

De prepoſitis eccleſie. Cap. XXXIII.

Vir eccleſiaſticus ⁊ crucifigi mūdo ꝑ mortificationē ꝓprie carnis dʒ: ⁊ diſpenſationē eccleſiaſtici ordinis: ſi ex dei volūtate ꝑuenerit: nolens qdē ſʒ humilis gubernandaʒ ſuſcipiat. Multis intercipit ſathanas fraudibus eos q vite ⁊ ſenſus vtilitate preſtantes: preeſſe ⁊ prodeſſe alys nolunt: ⁊ dū eis regimē aiaꝝ imponit̄ renuunt: ꝯſultius arbitrātes ocioſā vitā agere q̄ʒ lucris aiaꝝ inſiſtere. Qđ tn̄ decepti agunt ꝑ argumētuʒ diaboli fallentis eos ꝑ ſpecieʒ boni: vt dū illos a paſtorali officio retrahit: nequaq̄ʒ proficiāt q eoꝝ verbis atqʒ exēplis inſtrui poterant. Sancti viri nequaq̄ʒ occupationū ſeculariū curas appetunt: ſʒ occulto ordine ſibi ſuꝑimpoſitas gemūt. Et q̄uis illas ꝑ meliorē intentionē fugiant: tn̄ ꝑ ſubditā mentē portant. Quas qdē ſūmope ſi liceat vitare feſtināt: ſʒ timentes occultā diſpenſationē dei ſuſcipiunt qđ refugiunt: exercent qđ vitare noſcunt̄. Intrāt .n. ad cor ⁊ ibi ꝯſulunt qd velit occulta volūtas dei: ſeſeqʒ ſubditos debere eē ſūmis ordinationib⁹ cognoſcentes humiliāt ceruicē cordis iugo diuine diſpenſationis.

De indignis prepoſitis. Cap. XXXIIII.

Non ſūt ꝓmouēdi ad regimē eccl'ie q adhuc vitys ſubiacēt. Hinc ē ꝙ p̄ceptū eſt dauid nō edificare viſibile tēplū qꝛ ſanguinū vir .i. belli freq̄ntia illi eſſet. Qua figura illi ſpiritaliter admonent̄ q vitioꝝ adhuc corruptioni ſunt dediti: ne tēplū edificēt: hoceſt: eccleſiā docere ne p̄ſumāt. Nō dʒ honoris ducatuʒ ſuſcipere q neſcit ſubiectis tramite vite melioris preire. Neqʒ .n. qſqʒ ad hoc tn̄ p̄ficit̄ vt ſubditoruʒ culpas corrigat ⁊ ipſe vitys ſeruiat. Qui non ſe dignū ad epiſcopatum exiſtimat locū eius q dignus ē nō preoccupet. Nā taʒ ſanctū eſt ſacerdotȳ nomē vt nulla vitiorū nota maculari ſe ſinat. Graui⁹ .n. ꝯdemnabit̄: q indign⁹ ſuſcipit qđ nō meret̄. Qui regimē ſacerdotȳ cōtendit appetere: ante in ſe diſcutiat: ſi vita honori ſit ꝯgrua. Qꝛ ſi nō diſcrepat: hūiliter ad id ad qđ vocat̄ accedat. Reatū qppe culpe geminat: ſi quiſq̄ʒ cū culpa ad ſacerdotale culmē aſpirat. Heu me miſerū inexplicabilib⁹ nodis aſtrictū. Si .n. ſuſceptū regimē eccleſiaſtici ordinis retineā criminis ꝯſcius timore concutior: ſi v̄o deſeram ne deterior ſit culpa ſuſceptū gregem relinquere ampli⁹ formido: vndiqʒ miſer metuo: ⁊ ī tanto rei diſcrimine qđ ſequar ignoro. Vniuſcuiuſqʒ caſus tāto maioris ē criminis: q̄ʒto ⁊ p̄us q̄ʒ caderet erat v̄tutis. Precedentiū nāqʒ magnitudo v̄tutuʒ: creſcit ad cumulū ſequentiū delictoꝝ. Pleriqʒ ſacerdotes ſue magis vtilitatis cauſa q̄ʒ gregis preeſſe deſiderāt: nec vt proſint p̄ſules fieri cupiunt: ſʒ magis vt diuites fiant ⁊ honorent̄. Suſcipiūt eni ſublimitatis culmen nō ꝓ paſtorali regimīe: ſʒ pro ſoli⁹ honoris ambitōe: atqʒ abiecto ope dignitatis: ſolā nois appetunt dignitatē. Duʒ mali ſacerdotes deo ignorāte nō fiāt: tn̄ ignorant̄ a deo: ipſo ꝑ ꝓphetaʒ teſtāte: Pricipes extiterunt: ſʒ nō cognoui: ſʒ hoc neſcire dei: reprobare eſt.

De indoctis prepoſitis. Cap. XXXV.

Sicut iniq ⁊ peccatores miniſteriū ſacerdotale aſſeq prohibent̄: ita idocti ⁊ impiti a tali officio retrahunt̄. Illi .n. exēplis ſuis vitā bonoꝝ corrumpunt: iſti v̄o ſua ignauia iniquos corrigere neſciunt. Quō docere poterunt: qđ ipſi nō didicerūt? Deſinat locū docendi ſuſcipere: q neſcit docere. Ignorātia qppe preſulū: vite nō ꝯgruit ſubiectoꝝ. Cecus .n. ſi ceco ducatū prebuerit: ambo ī foueā cadunt. Sacerdotes īdoctos ꝑ eſaiā ꝓphetā dn̄s īprobat dicens: Ipſi inqt paſtores ignorabant ītelligentiā. Et iterū: Speculatores ceci omnes .i. īperiti epiſcopi. Neſcierunt īquit vniuerſi canes muti non valentes latrare: hoc eſt plebes commiſſas non valentes reſiſtendo malis per verbum doctrine defendere.

De doctrina ⁊ exemplis prepoſitoruʒ. Cap. XXXVI.

Tam doctrina q̄ʒ vita clarere dʒ eccleſiaſticus doctor. Nā doctrīa ſine vita arrogātē reddit: vita ſine doctrina inutilē facit. Sacerdotis p̄dicatio operib⁹ ꝯfirmanda eſt: ita vt qđ docet verbo: inſtruat exēplo. Vera eſt illa doctrina: quā viuendi ſeqtur forma. Nā nihil turpius ē: q̄ʒ ſi bonuʒ qđ qſqʒ ſermone predicat: explere ope negligat. Tunc .n. vtiliter p̄dicatio ꝓfert̄: qn̄ efficaciter adimplet̄. Vnuſqſqʒ p̄dicator ⁊ bone actionis: ⁊ bone p̄dicationis habere debet ſtudiuʒ: nā alterū ſine altero non facit perfectū: ſʒ precedit iuſtum bene facere vt ſequēter bene poſſit docere. Ois vtilis doctor plebibus ſubiectis ita ſe preſtare debet atqʒ inſiſtere doctrīe: vt quanto claret verbo: tanto clareſcat ⁊ merito. Nā ꝙ apl'us timotheo precipit cū omni imperio docere: nō hortat̄ ad tumorē ſuꝑbie: ſed ad bonā actionē ⁊ vite auctoritatē: videlicet ne libertateʒ preberet peccādi: ſi bn̄ doceret ⁊ male viueret. Unde ⁊ dn̄s: Qui ſoluerit vnū d̄ mādatis iſtis minimis ⁊ ſic docuerit: minimus erit ī regno celorum. Uides ꝙ auctoritate magiſterȳ caret: qui quod docet non facit: Sicut in nūmiſmate metallum figura ⁊ pondus inquiritur: ita in omni doctore eccleſiaſtico: qd ſequatur: qnid doceat: quomodo viuat. Per qualitatem igit̄ metalli doctrina: per figuram ſimilitudo patrū: per pōdus humilitas deſignatur. Qui vero ab his tribus diſcrepauerit: non metallum: ſed terra erit.

Ayuntamiento de Madrid

¶ De his q̃ male docent ⁊ male viuunt. Cap. XXXVII.

INterdū doctoris vitio ēt ipſa vera doctrina vileſcit: q2 dū nō viuit ſicut docet: ipſā quā p̄dicat veritatē contēptibilē facit. Arc⁹ peruerſus ē lingua magiſtrorum docentiū bene ⁊ viuētiū male. Et ideo q̃ſi ex p̄uerſo arcu ſagittā emittūt: dū ſuā prauā vitā proprie lingue ictu cōfodiunt. Qui diuina predicant ⁊ ex eiuſdē p̄dicationis dignitate viuere min⁹ curāt habentes v̄bū dei i ore ⁊ in ope nō hn̄tes: multa bene docētes: nihil āt opantes: imitant̄ balaā ariolū: q̃ corruēs ope aptos habuit oculos ad ꝯtuendā lucē doctrine. Qui bene docet ⁊ male viuit: tanq̄ es aut cymbalū ſonū facit alijs: ipſe tn̄ ſibi manet inſenſualis. Qui bn̄ docet ⁊ male viuit: ꝙ docet bn̄ viuentib⁹ p̄ficit: ꝙ v̄o male viuit ſeip̄ occidit: ſicut ſacerdos q̃ ſi digne agit vt ſacerdotē decet: miniſterium ei⁹ ⁊ ipſi ⁊ alijs vtile eſt. Indigne aūt viuēs: alijs q̃dē vtilis ē loq̄ndo: ſe aūt interficit praue viuēdo: ac p̄ hoc qđ in illo mortuū eſt propriū ei⁹ eſt: qđ v̄o viuit in eo. i. ſacrum miniſteriū alienū eſt. Qui bn̄ docet ⁊ male viuit: equat̄ cereo: q̃ bonā q̃dē alijs lucē p̄ſtare: ſe v̄o i malis ſuis ꝯſumere videtur atq̄ extīguere. Qui bene docet ⁊ male viuit: videtur bonum malo coniungere: lucem tenebris commiſcere veritatem mendacio mutare.

¶ De exemplis prauorum ſacerdotum. Cap. XXXVIII.

SEpe p̄ quos iuſticia docet̄: p̄ ipſos peccati morb⁹ irrepit: ⁊ mors ad plebes ꝑtrāſit. ſ. vel dū mala docēt: vel dum praua faciunt. Plerīq̄ ſacerdotes ⁊ clerici praue viuētes forma ceteris in malū exiſtunt: q̃ in bonis exēplū eē debuerūt. Hi. n. quoſcūq̄ exemplo male ꝯuerſatiōis ſue p̄dūt: de illis rōē ſine dubio reddituri ſunt. Ex carnaliū p̄poſitorum exemplo plerūq̄ fit vita deterior ſubditorum: ⁊ plebis merito fiūt tales ſacerdotes: q̃ exēplo deteriore populū deſtruāt nō edificent. Ex merito. n. plebis nōnūq̄ epiſcopi d̄prauant̄: q̃tenus p̄cliuius corruāt q̃ ſequuntur. Capite languēte cetera corporis mēbra īficiunt̄. Vn̄ ⁊ ſcriptū eſt: Omne caput lāguidū ⁊ omne cor merens: a plāta pedis vſq̄ ad verticem nō eſt in eo ſanitas. Caput. n. languidū ē doctor agens peccatū: cui⁹ malū ad corpus peruenit: dū eo vel peccāte vel praue docēte peſtifer lāguor ad plebes ſubditas trāſit. Deteriores ſunt q̃ ſine doctrinis ſeu exēplis vitā moreſq̄ bonorū corrūpunt: his q̃ ſubſtātias aliorū p̄diaq̄ diripiūt: hi. n. ea q̄ extra nos ſūt ſ3 tn̄ noſtra auferūt: corruptores vero morū p̄prie noſipſos diripiunt quoniā diuitie iuſtorū mores eorum ſūt. Multū g̃ diſtant damna morum a damnis tēporaliū rerū: dum iſta extra nos ſunt: mores v̄o in nobis.

¶ De prepoſitis carnalibus. Cap. XXXIX.

PRouidentia plerūq̄ diuini ꝯſilij ordinant̄ p̄poſiti mūdana ⁊ exteriora ſectātes: vt dū tp̄alib⁹ rebus ſe totos ipendūt ſpiritales tutiorē vitā ꝯtēplationis exerceant. Q2 dure ſunt ge[re]te viuere volentiū ſarcine curarum epiſcopaliū: p̄uidet ſepe de⁹ curis deditos ſecularib⁹: ad ſuſceptionē regiminis: vt dū hi exteriora ſine tedio p̄curāt: ſpiritales reb⁹ interioribus ſine ipedimēto rerū terrenarū deſeruiāt. Dei g̃ ordinationē accuſant a q̄ inſtituunt̄ q̃ epiſcopos ꝯdēnant. dū minus ſpiritualia: ſ3 magis terrena ſectant̄. Ex diuini. n. tabernaculi diſpōne ob iniurias mūdi ferēdas ⁊ turbines: quoſdā inſtitui epiſcopos ſecularib⁹ curis īſiſtētes: vt hi q̃ interius ſup̄na deſiderāt nullo terreno obſiſtēte negocio liberius hoc qđ amant intendāt. Nō eſt itaq̄ iudicādus a plebe rector inordinat⁹: dū magis nouerint populi ſui fuiſſe meriti p̄uerſi regimē ſuſcepiſſe pontificis. Nā pro meritis plebiū diſponit̄ a deo vita rectorū. Exēplo dauid peccant ad cōparationē p̄ncipū: q̃ ex merito plebis preuaricant̄. Sentētia damnant̄ cham filij noe: q̃ ſuorum p̄poſitorū culpas in publico p̄dunt: ſicut cham q̃ patris pudenda nō operuit ſed deridēda mōſtrauit. Habituri ſunt ſem meritū ⁊ iapheth q̃ reuerenter operiunt q̄ patres ſuos exceſſiſſe cognoſcūt: ſi tn̄ patrū facta non diligāt: ſ3 tm̄ operiant nec imitētur. Nā ſunt q̃ p̄poſitos ſuos peruerſe iudicant: dū terrenis ſtudijs eos plus viderint eē intentos ſi vel parū iā ipſi de ſpiritalib⁹ cogitauerint. Rectores g̃ a deo iudicādi ſunt: a ſuis āt ſubditis nequaq̄ iudicandi ſunt: exēplo dn̄i: q̃ p̄ ſe vēdentes colūbas ⁊ nūmulariorum mēſas p̄prio euertit flagello ⁊ p̄iecit a tēplo: vel ēt ſicut dicit pſalmiſta: Deus ſtetit in ſynagoga deorū: in medio āt deos diſcernit. Qꝫ ſi a fide exorbitauerit rector: tunc erit arguēdus a ſubditis: pro morib⁹ v̄o reprobis tolerād⁹ magis q̄ diſtrīgēd⁹ a plebe ē.

¶ De iracundis doctoribus. Cap. XL.

IRacundi doctores p̄ rabiē furoris diſcipline modū ad īmanitatē crudelitatis cōuertunt: ⁊ vnde emendare ſubditos poterant: inde poti⁹ vulnerant. Ideo ſine mēſura vlciſcit̄ culpas p̄poſit⁹ iracundus: q2 cor eius diſperſū in rerū curis non colligit̄ in amorem vnius deitatis. Mens. n. ſolita in diuerſis: cathena charitatis non aſtringitur: ſed male laxata male ad omnem occaſionem mouetur.

¶ De ſuperbis doctoribus. Cap. XLI.

BOnus doctor ⁊ in hūilitate ſeruat diſciplinam: ⁊ p̄ diſciplinā non incurrit ſup̄biam. Elati aūt paſtores plebes tyrannice p̄mūt: nō regunt: quiq̄ nō dei ſ3 ſuā gloriā a ſubditis exigunt. Multi ſunt q̃ in v̄bo doctrine non hūiles ſ3 arrogantes exiſtūt: q̃ ⁊ ipſa recta que predicant: nō ſtudio correctionis ſ3 vitio elationis annūciant. Multi ſunt q̃ non ex conſultu edificandi: ſ3 ex tumore ſup̄biendi docēt. nec vt proſint ſapientes ſūt: ſ3 vt ſapientes videant̄ docere ſtudent. Eſtimatio praua arrogantiū ſacerdotū p̄ quā imitātur ſanctos rigore diſciplīe: ⁊ ſequi negligunt charitatis affectione: videri volunt rigida ſeueritate: ſed formā humilitatis preſtare nequeunt: vt magis terribiles q̄ mites aſpiciant̄. Sup̄bi doctores vulnerare potius q̄ emendare nouerunt: ſalomone teſtante: q̃ ait: In ore ſtulti virga ſup̄bie: q2 increpādo rigide feriūt: ⁊ compati humiliter neſciunt. Bene alieni peccati curāda vitia ſuſcipit: qui hoc ex cordis dilectione ⁊ humili cōſcientia facit. Ceterum qui delinquentē ſuperbo vel odioſo animo corripit: non emendat ſed percutit. Quicquid eni3 proteruus vel indignantis animus protulerit: obiurgantis furor eſt: non dilectio corrigentis.

¶ De humilitate prepoſitorum. Cap. XLII.

QUi preficit̄ ad regimem: taliter erga diſciplinā ſubiectorū preſtare ſe debet: vt nō ſolū auctoritate: verū ēt hūilitate clareſcat. S3 tn̄ ita erit in eo v̄tus humilitatis: ne diſſoluatur vita ſubditorū in vitijs: atq̄ ita auctoritas aderit poteſtatis: ne p̄ tumorē cordis ſeueritas exiſtat īmoderationis. Hec ē enim in dei ſacerdotibus vera diſcretio qua nec per libertatem ſuperbi: nec per humilitatem remiſſi ſint. Hinc eſt ꝙ ſancti cū magna conſtantia redarguerunt etiam principum vitia in quibus cū ſumma eſſet humilitas: loco tamē neceſſario libere tranſgreſſores iuſticie increpabant. Aliquando etiā ſubditis nos oportet animo eſſe humiliores: qm̄ facta ſubditorū iudicantur a nobis: noſtra vero deus iudicat. Agnoſcat ep̄us ſe eſſe conſeruum plebis: nō dominum: verum hoc charitas non conditio exigit.

Ayuntamiento de Madrid

De doctrine diſcretione. Cap.XLIII.

NOn oībus vna eadēqꝫ doctrina eſt adhibē da:ſed pro qualitate moꝝ diuerſa exhorta tio erit doctoꝝ. Naꝫ quoſdā increpatio du ra:quoſdā vero exhortatio corrigit blāda. Sic periti medici ad varios corporis mor bos diuerſo medicamine ſeruiunt:ita vt iu xta vulneruꝫ varietates medicina diuerſa ſit:ſic ⁊ doctor eccleſie ſingulis qbuſqꝫ hoībus cōgruū do ctrine remediū adhibebit:⁊ qd cuiqꝫ oporteat pro etate:ꝑ ſexu ac profeſſione annunciabit. Non oībus ea q̄ ſunt clau ſa aperienda ſunt. Multi ſunt.n.q capere non poſſūt:qbꝰ ſi indiſcrete manifeſtenꝰ:ſtatiꝫ aut detrahūt aut negligūt. Prima qppe prudentie virtꝰ eſt eaꝫ quā docere oporteat exiſtimare perſonā. Rudibus populis ſeu carnalibus pla na atqꝫ cōmunia:non ſūma atqꝫ ardua predicanda ſūt:ne imenſitate doctrine opprimanꝰ potius q̄ꝫ erudianꝰ. Uñ ⁊ Paulus apoſtolus ait: Nō potui vobis loq quaſi ſpiritali/bus:ſꝫ q̄ſi carnalibus:tāq̄ꝫ paruulis in chriſto lac vobis po tū dedi:non eſcā. Carnalibus qppe animis: nec alta nimis de celeſtibꝰ nec terrena conuenit predicare:ſed mediocri ter:vt initia eoꝝ moreſqꝫ deſiderant edoceri. Coruus duꝫ ſuos pullos viderit albi coloris:nullis eos cibis alit:ſed tā tūdem attēdit donec paterno colore nigreſcant:⁊ ſic illos freq̄nti cibo reficit. Ita ⁊ eccleſie doctor ſtrenuus niſi eos quos docet viderit ad ſuā ſimilitudinē penitentie confeſ/ſione nigreſcere:⁊ nitore ſeculi depoſito lamentationis ha bituꝫ de peccati recordatione induere vtpote adhuc exte/riorībꝰ:hoc eſt carnalibus:non aperit intelligētie ſpiritalis profundiora myſteria ne dū audita uon capiūt:prius inci/piant contemnere q̄ꝫ venerari mandata celeſtia. Aliter eſt agendū erga eos q noſtro cōmittunꝰ regimini ſi offendūt: atqꝫ aliter cū his q nobis cōmiſſi non ſunt:q ſi iuſti ſunt ve nerandi ſunt:ſi vero deliquūt pro ſola charitate vt locus eſt corripiendi ſunt:non tñ cum ea ſeueritate ſicut hi q no bis regendi cōmiſſi ſunt. Prius docendi ſunt ſeniores ple bis:vt per eos infra poſiti facilius doceantur. Unde ⁊ apo ſtolus:hec inqt cōmendo hoībus fidelibus q idonei ſunt ⁊ alios docere. Ingeniū boni doctoris eſt incipere a laudibꝰ eoꝝ quos ſalubriter obiurgatos corrigere cupit:ſicut apo/ſtolus ad corinthios facit quos a laudibus inchoat ⁊ incre pationibus probat. Sed erant apud corinthios q ⁊ laude ⁊ increpatione digni eſſent:ille v̄o indiſcrete loqtur:qui ſic vtraqꝫ oībus loqtur vt oībus vtraqꝫ conuenire videanꝰ.

De ſilentio doctorum. Cap.XLIIII.

PRo malo merito plebis auferꝰ doctrina ꝑ dicationis. Pro bono merito audientis tri buiꝰ ſermo doctoris. In poteſtate diuina cō ſiſtit cui velit deus doctrine verbū dare vl' cui auferre. ⁊ hoc aut pro dicentis aut ꝑ au diētis fit merito:vt modo pro culpa plebis auferaꝰ ſermo doctoris:modo vero pro vtilibꝰ meritis tri buatur. Naꝫ ⁊ bonus docet bonū:⁊ malus maluꝫ:⁊ bonus malū:⁊ malus bonuꝫ:quod tñ fit iuxta meritū populoruꝫ. Non oīa tēpora congruunt doctrine:ſꝫ ſalomonis ſenten tiā dicentis: Tēpus tacendi ⁊ tēpus loquendi. Non qdem per tumorē ſed per diſcretionē propter maloꝝ incorrigibi leꝫ iniquitatē:nonnūq̄ꝫ electos oportet a doctrina ceſſare. Interdū doctores eccleſie calore charitatis ardentes con ticeſcunt a docendo:qr non eſt q audiat:teſtante propheta q ait: Ciuitates auſtri clauſe ſunt ⁊ non ē q aperiat. Qui do cendi accepit officiū:interdū ad tēpus facta proximi tace/at:que ſtatim corrigere nequaq̄ꝫ exiſtimat. Nā ſi corrigere poteſt ⁊ diſſimulat:veruꝫ eſt q̄ conſenſuꝫ alieni erroris ha beat. Pleriqꝫ ſancti doctores pro mali pertinacia:qr iniq̊s emendare nequeūt his tacere diſponūt:ſed calorem ſpiri tus feruoris quo aguntur ferre non ſuſtinentes:iterum in increpationeꝫ proſiliunt iniquorum.

De ꝓbenda ſacerdotali ꝓtectiōe in plebe. Cap. XLV.

QUibus docendi forma cōmiſſa eſt:multuꝫ ſubeunt periculi ſi cōtradicentibus verita ti reſiſtere voluerint:duꝫ ꝓpheta doctoreꝫ eccleſie inſtruat:ad ſūmuꝫ vſqꝫ iuſticie per uenire:cū dicit: Super montē excelſū aſcē de tu q euangelizas ſyon. ſcilicet vt ita pre/emineat merito:ſicut ⁊ gradu. Sequenter ne forte debeat a docendo timore reſtringi audiat: Exalta in fortitudine vocē tuam ⁊ noli timere. Unde ⁊ hieremie ita dñs ait: Accinge lūbos tuos ⁊ ſurge loquere ad eos:ne formides a facie eoꝝ:nec.n.timere te faciā vultū eorum. vnde apparet:qr ⁊ non timere donū dei eſt. Qui ꝑſonā po tentis accipit:⁊ veritatē loqui ꝑtimeſcit:grauis culpe mul ctatur ſententia. Multi.n.ſacerdotes metu poteſtatis ve ritatē occultāt:⁊ habenꝰ rei q a bono opere vel a iuſticie ꝑ dicatione rei alicuiꝰ formidine aut poteſtate terrēte auer tunꝰ. Sꝫ heu proch dolor inde metuūt:qr vel amore rerū ſeculariū implicanꝰ:vel qr aliquo facinoris ope confundū tur. Multi preſules eccleſiaꝝ timentes ne amicitiā ſecula riū ꝑdant:⁊ moleſtiā odioꝝ incurrant:peccantes nō argu unt ⁊ corripere paupeꝝ oppreſſores verenꝰ:non ꝑtimeſcē tes q̄ de v̄itate ſint reddituri rationē:pro eo q̄ ꝯticeſcūt de plebibus ſibi cōmiſſis. Qñ a potentibꝰ pauperes oppri munꝰ:ad eripiendos eos boni ſacerdotes protectionis au xiliū ferunt:nec verenꝰ cuiuſq̄ꝫ inimicitiaꝝ moleſtias:ſed oppreſſores pauperū palaꝫ arguunt:increpant:excōmuni cant:minuſqꝫ metuūt eoꝝ nocēdi inſidias ēt ſi nocere va leant. Paſtor.n.bonus aīaꝫ ſuā ponit pro ouibꝰ. Sicut pui gil paſtor cōtra beſtias oues cuſtodire ſolet:ita ⁊ dei ſacer dos ſuper gregē chriſti ſollicitus eē dꝫ:ne inimicus vaſtet: ne perſecutor infeſtet:ne potentioris cuiuſqꝫ cupiditas vi tam paupeꝝ inquietet. Praui autē paſtores non habēt cu raꝫ de ouibus:ſed ſicut legitur in euangelio de mercenna rijs:vident lupū venientē ⁊ fugiunt. Tunc.n.fugiunt quā do potentibus tacent:⁊ malis reſiſtere metuunt.

De diſciplina ſacerdotis in his qui delinquunt. Cap.XLVI.

SAcerdotes pro populoꝝ iniqtate damnan tur:ſi eos aut ignorantes non erudiant:aut peccantes non arguant:teſtante dño ad ꝓ phetam: Speculatoreꝫ dedi te domui iſra el. Si nō fueris locutus vt ſe cuſtodiat im pius a via ſua:ille in iniquitate ſua morieꝰ ſanguinem autē eius de manu tua requiraꝫ. Sic.n.heli ſacerdos pro filioruꝫ iniquitate damnatus eſt: ⁊ licet eos delinquentes ammonuerit:ſed tñ non vt opor/tebat redarguit. Sacerdotes exquirere debēt peccata po pulorū ⁊ ſagaci ſollicitudine vnūquēqꝫ probare. iuxta teſti moniū dñi ad hieremiaꝫ loquentis: Probatorē inquit de/di te in populo meo robuſtuꝫ:⁊ ſcies ⁊ probabis vias eoꝝ. Sacerdotes ſtudio corrigendi facta ꝑſcrutari debēt ſubie ctoruꝫ:vt emendatos lucrifacere poſſint. Sicut aūt pecca torē conuenit argui:ita iuſtuꝫ non exulcerari. Sacerdotes curā debent habere de his qui pereūt:vt eorū redargutio ne aut corriganꝰ a peccatis:aut ſi incorrigibiles exiſtūt:ab eccleſia ſeparentur. Atrociter arguunꝰ:qui decipiēdo pec cantes non ſolū qr non arguunt pro peccato:ſed etiaꝫ adu lanter decipiunt:dicente propheta: Et erunt q beatificant populum iſtuꝫ ſeducentes ⁊ qui beatificantur precipitati. Atrociter iteꝝ arguuntur q peccantē non recipiunt:ſed de ſpiciunt:⁊ ſpernunt:nec alterius delictū tanq̄ꝫ propriuꝫ in gemiſcunt. De talibus ꝑ eſaiam dñs cōminans dicit: Qui dicunt recede a me:nō appropinques mihi qr imūdus es.

Ayuntamiento de Madrid

Iſti fumus erũt ĩ furore meo:ignis ardens tota die. Inde ē
q̄ ⁊ apl's oĩb⁹ oĩa fact⁹ ē:nõ imitatõe erroris: ſʒ cõpaſſionis
miſeratõe.ſ.vt ita vitia aliẽa fleret:queadmodũ ſi tali ⁊ ipe
ĩplicaret̃ errore. Boni paſtores ppl'i debẽt delicta deflere:
⁊ totos ſe plãctib⁹ tradere:imitãtes hieremiã ꝓphetã dicẽ
teʒ. Quis dabit capiti meo aquã:⁊ ocul'meis fonteʒ lachry
maꝝ:⁊ plorabo die ac nocte ĩterfectos ppl'i mei. Tanq̃ꝫ pro
pria igit̃ delicta:plebis pctã ſacerdos flere dʒ:ſʒ affectu ꝯpa
tiẽdi nõ accuſatõe cõmiſſi. Nõnulli p̃ſules gregis quoſdaʒ
ꝓ pctõ a cõione eyciũt:ſʒ q̃liter poſt viuere debeant:ad me
li⁹ exhortãdo nõ viſitãt. Quib⁹ ꝯgrue ſmo diuin⁹ ĩcrepãs
cõminat̃. Paſtores q paſcitis pplm meũ:vos diſpſiſtis gre
geʒ meũ:eieciſtis ⁊ non viſitaſtis eos:ecce ego viſitabo ſup
vos maliciã ſtudioꝝ veſtroꝝ. Bonoꝝ ſtudia ſacerdotũ mľ
ta diligẽtia ẽt praua plebiũ facta ꝑquirũt: vt dũ in minimis
ſubditoꝝ pctis ſe accerrimos p̃ſtãt:de maiorib⁹ malis cau
tos ſibi ſubiectoſq̃ꝫ ac ſollicitos faciant. Sicut medici mor
bos ĩminẽtes curãdos ſuſcipiũt:futuros v̾o ne irrepãt:me-
dicinę obiectu quadã p̃ſciẽtia antecedũt:ita ⁊ doctores bo
ni ſic ea q̃ male acta ſũt reſecãt:vt ea q̃ admitti poſſunt ne
ꝑpetrent̃ doctrina ſua ſuccurrẽte p̃ueniãt. Qui blãdo v̾bo
caſtigat⁹ nõ corrigit̃:acrius nec̃e ē vt arguat̃. Cũ dolore eni
abſcindẽda ſũt q̃ leuiter ſanari nõ pñt. Qui admonit⁹ ſecre
te de pctõ corrigi negligit:publice arguẽdus ē: vt vuln⁹ qđ
occulte ſanari neſcit mãifeſte debeat emẽdari. Manifeſta
pctã nõ ſũt occulta correptõe purgãda. Palã.n.ſunt arguẽ
di q palã nocẽt:vt dũ aperta obiurgatõe ſanãt̃: hi q eos imi
tãdo deliquerãt corrigãt̃. Dũ vn⁹ corripit̃ plurimi emẽdã
tur. Utilius ē.n.vt ꝓ multoꝝ ſaluatõe vnus ꝯdẽnet̃:q̃ꝫ per
vnius licẽtiã multi periclitent̃. Ita ꝯtra delinquẽtes ſmo
ē ꝓferẽdus:ſicut eius q corripit̃ expoſtulat ſalus. Et ſi op⁹
ē aliquã medicamẽti aſperitatẽ verboꝝ p̃dicatõe aſperge
re:lenitatẽ tñ corde op⁹ ē retinere. Doctores nõnũq̃ꝫ duri⁹
feriũt increpationibus ſubditos:qui tamẽ a charitate eoꝝ
quos corripiũt nõ recedũt. Sępe eccleſię cenſura arrogan
tib⁹ videt̃ eẽ ſupbia:⁊ qđ a bõis pie fit:crudeliter fieri puta
tur a prauis:q2 nõ diſcernũt recto oculo qđ a bõis recto fit
aĩo. Notãdũ ē vehemẽter ab oĩ põtifice:vt tãto cauti⁹ erga
cõmiſſos agat q̃ꝫto duri⁹ a xp̃o iudicari formidat. Nã ſicut
ſcriptũ eſt. In qua menſura menſi fueritis:in ipſa remetiet̃
vobis. Quotidie nãq̃ꝫ omnes delinquimus ⁊ in multis er-
roribus labimur. Qui enim in noſtris delictis clęmẽtes ſu
mus:in alieno peccato rigorem tenere nequaq̃ꝫ debemus.
Multi aliorum vitia cernunt:ſua non aſpiciunt. Et cũ ipſi
maximis criminibus obnoxii teneant̃:minora peccata fra
tribus non dimittunt. Hypocritę trabem in oculo ſuo con-
ſiſtentem non ſentiunt:⁊ herentem feſtucam in lumine fra
tris intendunt. Facilius reprehendimus vitia aliena q̃ꝫ no
ſtra. Naʒ ſępe quę peruerſa in aliis iudicamus:in nobis no
cibilia eſſe minus ſentimus:⁊ quod in aliis reprehendim⁹:
agere ipſi non erubeſcimus. Facilius vitia vniuſcuiuſq̃ꝫ q̃ꝫ
virtutes intendimus:nec qđ boni quiſq̃ꝫ geſſerit agnoſcere
cupimus ſed quid mali egerit perſcrutamur.

¶ De ſubditis. Cap. XLVII.

PRopter peccatum primi hominis humão
generi pęna diuinitus illata eſt ſeruitutis:
ita vt quibus aſpicit non congrue libertatẽ
his miſericordius irroget ſeruitutem. Et li
cet peccatum humãę originis per baptiſmi
gratiam cunctis fidelibus dimiſſum ſit: ta-
men ęquus deus ideo diſcreuit hominibus
vitam:alios ſeruos cõſtituens:alios dominos vt licẽtia ma
le agẽdi ſeruoꝝ:poteſtate dominantium reſtringat̃. Naʒ ſi
oẽs ſine metu fuiſſent:qs eẽt q a malis quẽpiaʒ ꝓhiberet?
Inde ⁊ in gentibus principes regeſq̃ꝫ electi ſunt: vt terrore
ſuo populos a malo cohercerent: atq̃ꝫ ad recte viuendum
legibus ſubderent. Quantũ attinet ad rationẽ:non eſt pſo
naꝝ acceptio apud deũ:q mũdi elegit ignobilia ⁊ ꝯtẽptibi
lia ⁊ q̃ non ſũt:vt ea q̃ ſũt deſtrueret:ne gloriet̃ oĩs caro: H
ē.carnalis potẽtia corã illo. Un⁹.n.dñs ęq̃liter ⁊ dñis fert
ꝯſultũ ⁊ ſeruis. Melior ē ſubiecta ſeruit⁹ q̃ꝫ elata libertas.
Multi.n.ĩueniunt̃ deo libere ſuiẽtes ſub dñis ꝯſtituti fla
gitioſis:q ⁊ ſi ſubiecti ſũt illis corpore:p̃lati tñ ſũt mente.

¶ De pręlatis Cap. XLVIII.

VIr iuſt⁹ aut oĩ poteſtate ſęculari exuit̃:aut ſi ali
qua cingit̃:nõ ſub illa curuat̃ vt ſupb⁹ tumeat:
ſʒ eaʒ ſibi ſubycit vt humilior ĩnoteſcat. Proba
tur aũt H aplĩco exẽplo q data ſibi poteſtate ẽt
nec ad hoc vſus ē qđ licebat:ſʒ dũ poſſet: vt illi-
cita abnuit: ſeſeq̃ꝫ vt paruulũ ĩ medio eoꝝ qb⁹ p̃erat oſten
dit. Qui ĩ appetẽdis honorib⁹ ſęculi aut ꝓſperitatibus mũ
di inſtãti deſudat labore:⁊ hic ⁊ in futuro vacuus ĩuenit̃ a
requie:tãtoq̃ꝫ ſarcinis pctõꝝ grauabit̃:quãto a bonis ope-
ribus extitit alienus. Quãto q̃ſq̃ꝫ ampli⁹ ſęcularis honoris
dignitate ſublimat̃:tãto grauius curaꝝ ponderibus aggra
uat̃:eiſq̃ꝫ magis mẽte ⁊ cogitatione ſubycit̃: qbus ſublimi
tatis gradu p̃ponit̃. Naʒ vt qdã patruʒ ait: Omne qđ ſup-
eminet:plus męroribus afficit̃:q̃ꝫ honoribus gaudet. Quã
to q̃ſq̃ꝫ curis mũdi maioribus occupat̃:tãto facilius vitiis
premit̃. Si.n.vix valet peccata aius deuitare getus:quãto
magis occupatõe ſęculari detentus? Nõ ſtatim vtile ē oẽ
poteſtatis ĩſigne:ſʒ tũc vere ē vtile ſi bene gerat̃. Tũc autẽ
bene gerit̃ qñ ſubiectis ꝓdeſt qbus terreno honore p̃fert̃.
Poteſtas bona ē qñ deo donante eſt:vt malũ timore coer
ceat:nõ vt temere malũ cõmittat. Nihil aũt peius eſt q̃ꝫ ꝑ
poteſtatẽ peccãdi libertatẽ habere: nihilq̃ꝫ ĩfęlicius male
agẽdi fęlicitate. Qui ĩ H ſęculo bene imperat:ſine fine ĩ per
petuũ regnat:⁊ de gloria ſęculi huius ad eternã tranſmeat
gloriã. Qui v̾o praue regnũ exercent:poſt veſtẽ fulgentẽ la
pilloruq̃ꝫ nitorẽ:nudi ⁊ miſeri ad ĩfernũ torquendi deſcen
dent. Reges a recte agẽdo vocati ſũt: ⁊ ideo ſicut recte fa
ciendo regiũ nomẽ obtinet̃:ita peccãdo amittit̃. Naʒ ⁊ vi
ros ſanctos proinde reges vocari in ſanctis eloquiis: eo q̃
recte agant:ſenſuſq̃ꝫ ꝓprios bene regant:⁊ motus reſiſten
tes ſibi rõnabili diſcretione cõponãt. Recte igit̃ illi reges
vocant̃:q tã ſemetipſos q̃ꝫ ſubiectos bene regendo modifi
care nouerũt. Quidã ipm nomẽ regiminis ad ĩmanitateʒ
tranſuertunt crudelitatis: dumq̃ꝫ ad culmẽ poteſtatis ve
nerint ĩ apoſtaſiã confeſtim labunt̃:tantoq̃ꝫ ſe tumore cor
dis extollunt vt cunctos ſubditos in ſui cõparatione deſpi
ciant:eoſq̃ꝫ quibus pręeſſe contingit non agnoſcant. Quos
congrue eccleſiaſtes admonet dicens: Ducem te conſtitue
runt:noli extolli:ſed eſto illis quaſi vnus ex ipſis. Duʒ mũ
di reges ſublimiores ſe cęteris ſentiunt: mortales tamẽ ſe
eſſe agnoſcant:nec regni gloriaʒ qua in hoc ſęculo ſublimã
tur aſpiciant:ſed opus quod ſecum ad inferos deportent
attendant. Si ergo amiſſuri ſunt huius temporis gloriaʒ:
illa agant quę poſt fineʒ momentaneũ ſine fine poſſideãt.
Dum apoſtolus dicat:nõ eſt poteſtas niſi a deo: quomodo
dominus per prophetam de quorundam principatu dicit:
ipſi regnauerunt:ſed non ex me? Quaſi diceret: non me ꝓ
pitio:ſed me irato. Unde ⁊ inferius per eundem prophetã
addidit: Dabo inquit tibi regem in furore meo. Quo mani
feſtius elucet bonam malamq̃ꝫ poteſtatem a deo ordinari
ſed bonam propitius malam iratus. Reges quando boni
ſunt:muneris eſt dei:quando vero mali: ſceleris eſt popu-
li. Secundum enim meritum plebium diſponitur vita re-
ctorum:teſtante iob: Qui regnare facit hypocritã propter
peccata populi. Iraſcente enim deo talem rectorem popu
li ſuſcipiunt:qualem pro peccato merentur. Nonnunq̃ꝫ ꝓ
malicia plebis etiam reges mutantur: ⁊ qui ante videban
tur eſſe boni:accepto regno fiunt mali.

Ayuntamiento de Madrid

⁋ De iuſticia principum. Cap. XLIX.

Qui recte vtit̃ regni p̄tāte: ita ſe p̄ſtare oībus dȝ vt q̄to magis honoris celſitudine claret tāto ſemetip̄m mente humiliet: pręponens ſibi exēpluȝ humilitatis dauid q̄ de ſuis meritis nō tumuit: ſȝ humil'r ſeſe deyciēs dixit. Vilis icedā: ⁊ vilior apparebo añ deū q̄ elegit me. Qui recte vtit̃ regni p̄tāte: formā iuſticię factis magis q̄ v̄bis īſtituit. Iſte nulla ꝓſperitate erigit̃: nulla aduerſitate turbat̃: nō initit̃ ꝓprys viribus: nec a dn̄o recedit cor ei⁹: regni faſtigio humili p̄ſidet aīo: nō eum delectat iniq̄tas: nō īflammat cupiditas: ſine defraudatōe alicui⁹ ex paupe diuitē facit: ⁊ qđ iuſta p̄tāte a pp̄l'is extorq̄re poterat: ſępe miſericordię clęmētia donat. Dedit de⁹ p̄ncipib⁹ p̄ſulatū ꝑ regimīe pp̄loꝝ: ⁊ ill' eos p̄eē voluit: cū q̄b⁹ vna ē eis naſcēdi moriēdiq̄ ꝯditio. Prodeſſe ḡ dȝ pp̄l'is p̄ncipat⁹ nō nocere: nec domināndo p̄mere: ſȝ ꝯdeſcēdēdo ꝯſulere: vt vere ſit vtile hoc p̄tātis īſigne: ⁊ dono dei ꝓ tuitiōe vtāt̃ mēbroꝝ xp̄i. Mēbra q̄ppe xp̄i fideles ſūt pp̄l'i: q̄s duȝ a p̄tāte quā accipiūt optime regūt: bonā vtiq̄ viciſſitudinē deo largitori repēdūt. Bon⁹ rex facili⁹ ad iuſticiā a delicto regredit̃: q̄ de iuſticia ad delictū trāſferat̃: vt noueris h̄ eē caſuȝ: illic ꝓpoſitū. In ꝓpoſito ei⁹ eē dȝ nūq̄ deuiare a vitate. Qđ ſi caſu titubare contigerit: mox reſurgere.

⁋ De patiētia p̄ncipū. Cap. L.

Plerūq̄ p̄nceps iuſt⁹ ēt maloꝝ errores diſſimulare nouit: nō q̄ iniq̄tati eoꝝ cōſentiat ſȝ q̄ aptū tp̄s correctōis expectet q̄ñ eoꝝ vitia vel emēdare valeat vel punire. M'lti aduerſus p̄ncipes ꝯiuratōis crimīe deteḡt̃: ſȝ probare volēs de⁹ clemētiā p̄ncipū: illos male machinare permittit: iſtos nō deſerit. De illoꝝ malo bene iſtis facit: dum culpas quas illi faciunt: iſti mira patientia idulgent. Reddere malū pro malo viciſſitudo iuſticię eſt: ſed qui clęmētiaȝ addit iuſticię: non malum pro malo c'lpātis reddit: ſed bonū pro malo offenſis impartit.

⁋ De delictis principuȝ ſiue exemplis. Cap. LI.

Difficile ē p̄ncipē regredi ad meli⁹ ſi fuerit vitys iplicat⁹. Pp̄l'i.n. peccantes iudiceȝ metuūt: ⁊ a malo ſuo legib⁹ coercēt̃. Reges āt niſi ſolo dei timore metuq̄ gehēnę coerceāt̃: libere i p̄ceps ꝓruūt ⁊ ꝑ abruptū licētię i oē facin⁹ vitioꝝ labūt̃. Quāto q̄ſq̄ i ſupiori ꝯſtitut⁹ ē loco: tāto i maiori verſat̃ piclo: ⁊ q̄to ſplēdoris honore celſior q̄ſq̄ ē: tāto ſi deliquat pctōr maior ē. Potētes.n. potēter tormēta patiēt̃. Cui eteni plus cōmittit̃: pl's ab eo exigit̃: etiā cū vſura pęnaꝝ. Reges vitā ſubditoꝝ facile exēplis ſuis vl' ędificāt vel ſubuertūt: iōq̄ p̄ncipē nō decet delinq̄re: ne formā peccādi faciat pctī eius īpunita licētia. Nā rex q̄ ruit ī vitys: cito viā oñdit erroris: ſic legit̃ de hieroboam q̄ peccauit ⁊ peccare fecit iſrael. Illi nāq̄ aſcribit̃ q̄cq̄d exēplo ei⁹ a ſubditis ꝑpetrat̃. Sicut nōnulli bonoꝝ p̄ncipū deo placita facta ſequūt̃: ita facile m'ti praua eoꝝ exēpla ſectāt̃. Pleriq̄ aūt apud iniquos p̄ncipes necītate magis q̄ voto mali exiſtūt: duȝ iperys eorum obediūt. Nōnulli aūt ſicut ꝓmpti ſunt ſeq̄ reges i malū: ſic pigri ſunt imitari illos i bonū. Sępe vñ mali reges peccāt: īde bōi iuſtificāt̃: dū p̄cedētiū cupiditatē ⁊ maliciam corrigūt. Nā reuera pctīs eoꝝ cōicāt: ſi qđ illi diripuerūt: iſti retētāt. Cui⁹ pctm̄ q̄ſq̄ ſeq̄t̃: neceē ē vt ei⁹ pęnā ꝯſeq̄t̃. Neq̄ eni impar erit ſupplicio: cui⁹ errori quiſq̄ par ē ac vitio.

⁋ Qꝫ p̄ncipes legib⁹ teneant̃. Cap. LII.

Iuſtū ē p̄ncipē legibus obtēperare ſuis. Tūc eni iura ſua ab oīb⁹ cuſtdienda exiſtimet: q̄ñ ⁊ ip̄e illis reuerentiaȝ p̄bet. Pricipes legib⁹ teneri ſuis: nec i ſe ꝯuenit fruſtrare iura: q̄ i ſubiectis ꝯſtituunt. Iuſta ē.n. vocis eoꝝ auctoritas: ſi qđ pp̄l'is ꝓhibēt: ſibi licere non patiant̃. Sub regiminis diſciplina ſęculi poteſtates ſubiectę ſunt: ⁊ q̄uis culmine regni ſint prędıti: vinculo tamen fidei tenent̃ aſtricti: vt ⁊ fideȝ xp̄i ſuis legibus prędicent: ⁊ ipſam fidei p̄dicationeȝ moribus bonis conſeruent.

⁋ De p̄tāte p̄ncipū i eccleſia. Cap. LIII.

Principes ſęculi nōnunq̄ itra eccleſiaȝ poteſtatis adeptę culmina tenēt: vt ꝑ eandē p̄tāteȝ diſciplinā eccl'iaſticā muniant. Cęteꝝ intra eccleſiaȝ p̄tātes neceſſarie nō eſſent: niſi vt qđ nō pręualet ſacerdos efficere ꝑ doctrinę ſmonem: poteſtas hoc impleat ꝑ diſciplinę terrorē. Sępe ꝑ regnū terrenū cęleſte regnum ꝓficit: vt qui itra eccleſiaȝ poſiti cōtra fidē ⁊ diſciplinaȝ eccl'ię agūt: rigore p̄ncipū ꝯterant̃: ipſamq̄ diſciplinam quaȝ eccl'ię humilitas exercere nō p̄ualet: ceruicib⁹ ſuꝑborum poteſtas p̄ncipal' imponat: ⁊ vt veneratōe mereat̃: virtute p̄tātis ipartiat. Cognoſcāt p̄ncipes ſecl'i deo debere ſe rōneȝ reddere ꝓpter eccleſiaȝ quā a xp̄o tuendā ſuſcipiūt. Nā ſiue augeat̃ pax ⁊ diſciplina eccl'ię ꝑ fideles p̄ncipes ſiue ſoluat̃: ille ab eis rōnē exigit q̄ eoꝝ p̄tāti ſuā eccleſiā credidit.

⁋ De iudicibus. Cap. LIIII.

Ad delictū ꝑtinet p̄ncipuȝ q̄ prauos iudices cōtra voluntatē dei populis fidelibus p̄ferūt. Nā ſicut pp̄l'i delictū ē: q̄ñ p̄ncipes mali ſūt: ſic p̄ncipis eſt pctm̄ q̄ñ iudices iniq̄ exiſtūt. Bonus iudex ſicut nocere cuilibet neſcit: ita ꝓdeſſe oībus nouit. Alys.n. p̄ſtat cēſurā iuſticię: alys bonitatē: q̄ iudicia ſine ꝑſonaꝝ acceptōe ſuſcipit: nō īfirmat iuſticiā auaricię flāma: nec ſtudet auferre alteri qđ cupiat ſibi. Boni iudices iuſticiaȝ ad ſolam obtinēdaȝ ſalutē ęternā ſuſcipiūt: nec eaȝ muneribus acceptis deſtruūt: vt duȝ de iuſto iudicio tp̄alia lucra nō appetunt: pręmio ęterno ditentur. Oīs q̄ recte iudicat ſtateram i manū geſtat: ⁊ in vtroq̄ penſo iuſticiaȝ ⁊ miſericordiam portat: ſed per iuſticiam reddit peccati ſententiaȝ: per miſericordiaȝ peccantis tēperat pęnam: vt iuſto libramine quędaȝ ꝑ ęquitateȝ corrigat: quędam vero ꝑ miſeratōeȝ idulgeat. Qui dei iudicia ocul' ſuis pręponit: ſemper timēs tremenſq̄ i oī negocio reformidat: ne de iuſticię tramite deuiās cadat: ⁊ vñ nō iuſtificat̃: īde poti⁹ cōdēnet̃.

⁋ De prauis iudicibus. Cap. LV.

Neminē ſtultoꝝ vel iprobóꝝ oportere iudiceȝ eſſe. Naȝ ſtultus ꝑ ignauiam ignorat iuſticiaȝ: iprobus aūt per cupiditateȝ corrumpit ip̄aȝ quā didicit veritatem. Grauis lacerant̃ pauperes a prauis iudicibus: q̄ a cruentiſſimis hoſtibus. Nullus.n. p̄do taȝ cupidus i aliēis: q̄ iudex iniqu⁹ i ſuis. Latrōes inaccenſis faucibus ac latebroſis latentes iſidias ponunt: iſti palam rapacitatis auaricia ſęuiunt. Hoſtes i alienoruȝ tm̄ ſanguinem itendunt: iudices quaſi crudeliſſimi carnifices ciuium: oppreſſione ſua ſubiectorum vitam extiguunt. Qui eni deſtruāt multi ſunt: rari ſūt aūt qui populos leguȝ moderamine regant. Plęrunq̄ ⁊ boni iudices ſunt: ſed miniſtros rapaces habent. Horum figura vt ait quidaȝ tanq̄ ſcylla pingitur atq̄ deſcribitur: ipſa quideȝ humana ſpecie: ſed capitibus caninis accincta circundata. Non aliter quibuſdam poteſtatibus accidit vt ipſorum humanitatem immanitas iniquorum ſocioruȝ perturbet. Sępe iudices praui cupiditatis cauſa aut differūt aut peruertūt iudicia: nec finiūt cępta negocia: quouſq̄ marſupia eoꝝ qui cauſantur exhauriāt.. Quādo.n. iudicant nō cauſaȝ ſȝ dona ꝯſiderāt: ⁊ ſicut negligētes ſunt in diſcuſſione cauſarū: ſic in eorum damno ſolliciti ſunt. Iudices praui iuxta ꝓphetę verbum quaſi lupi prędā veſpere non derelinquunt in mane: hoc ē

Ayuntamiento de Madrid

ꝙ de pręſentis vitę tm̄ cõmodis cogitant nõ de futuris. Uita enim iſta veſperꝝ: futura vera mane accipit̄. Et bene ait quaſi lupi: qꝛ luporum more cũcta diripiũt: ⁊ vix pauca pauperibus derelinquunt.

¶ De verboſis ⁊ elatis iudicibus. Cap. LVI.

VErboſi iudices ⁊ elati vt ſapiẽtes videant̄ nõ diſcutiũt cauſas: ſꝫ afferũt: ſicqꝫ ꝯturbãt iudicij ordinẽ dũ nõ ſuo ꝯtẽti officio aliena p̄ſumũt. Quidaꝫ.n. dum iudicare icipiũt iraſcant̄: ipſamqꝫ iudicij ſententiã in iſaniã vertũt. De qbus recte ꝑ ꝓphetã dicit̄. Qui ꝯuertũt in furore iudiciũ. Qui.n. irat⁹ iudicat: i furorẽ iudiciũ mutat: cũ ante ꝓfert ſententiã q̃ꝫ cognoſcat. Furor i iudice iueſtigationẽ veri nõ valet attingere: qꝛ mẽs ei⁹ turbata furore ab iueſtigatõe alienat̄ iuſticię. Iracũdus iudex iudicij examen plene ꝯſiderare nõ valet: qꝛ caligine furoris nõ videt. Qui autẽ repulſo furore diſcutit: facili⁹ ad cõtuendã veritatem mentis ſerenitate conſurgit: ⁊ ſine vlla perturbatõe ad ęqtatis intelligentiã ꝑuenit.

¶ De iudicib⁹ qui acceptione perſonaꝝ ⁊ cauſa amicorũ ſubuertunt iudicium. Cap. LVII.

NOn ẽ ꝑſona i iudicio obſeruãda ſed cã: ſic.n. ſcriptũ ẽ. Nõ accipias ꝑſonã i iudicio. Et iterꝝ. Non miſereberis paupis i iudicio. Qui.n. cõſanguinitatis vel amicitię fauore: ſiue inimicitiaꝝ odio iudiciũ ꝑuertũt: ſine dubio i xp̄ꝫ q ẽ veritas ⁊ iuſticia peccare noſcũt̄. Iniq iudices errãt i veritate ſentẽtię: dũ intendũt in q̃litateꝫ perſonę: ⁊ exulcerãt ſępe iuſtos dũ improbe defendũt iniquos: q ãt recte preſidere ſtudet: nec patrem palpare nouit: nec cohibere a iuſticia didicit.

¶ Quibus reb⁹ ſubuertitur iudiciũ. Cap. LVIII.

QUi recte iudicat ⁊ p̄miũ īde remunerationis expectat: fraudẽ i deũ perpetrat qꝛ iuſticiaꝫ quã gratis ipartiri debuit acceptõe pecunię vẽdit. Bõis male vtũt̄ q iuſte ꝓ tpali lucro iudicãt. Tales qppe ad veritateꝫ nõ iuſticię defenſio: ſed amor pecunię ꝓuocat. Quib⁹ ſi ſpes nũmi ſubtrahit̄: ꝯfeſtiꝫ a iuſticię defenſiõe recedũt. Acceptio muneꝝ p̄uaricatio veritatis ẽ. Uñ ⁊ ꝓ iuſto dicit̄. Qui excutit man⁹ ſuos ab oī munere: iſte i excelſis habitabit. Diues munerib⁹ cito corrũpit iudicẽ: pauper ãt dũ nõ hꝫ qd offerat: nõ ſolũ audiri cõtẽnit̄: ſꝫ etiaꝫ cõtra veritatẽ opprimit̄. Cito violat̄ auro iuſticia: nullãqꝫ re⁹ ꝑtimeſcit culpã: quã redimere nũmis exiſtimat. Plꝰ.n. obtinet mẽtẽ cẽſoris amor lucri q̃ꝫ eqtas iudicij. Tres ſũt muneꝝ acceptões qb⁹ ꝯtra iuſticiã humana vanitas militat. i. fauor amicitiaꝝ: adulatio laudis: ⁊ corporal' acceptio mũeris. Facili⁹ ãt ꝑuertit̄ anim⁹ rei corporę munere q̃ꝫ grę laudiſqꝫ fauore. Quattuor modis ꝑuertit̄ hũanũ iudiciũ: timore: cupiditate: odio: ⁊ amore. Timore: dũ metu ptãtis alicuius vitatẽ loq paueſcim⁹. Cupiditate: dũ p̄mio mũeris alic⁹ corrũpimur. Odio: dum ꝯtra quẽlibꝫ aduerſari molimur. Amore: dũ amico vel ꝓpinqs placere cõtẽdim⁹. His enim quatuor cauſis ſępe ęqtas violat̄: ſępe innocentia ledit̄.

¶ De falſo teſte. Cap. LIX.

ET ſi mẽdaciuꝫ gratis dr̄: quãto magis ſi venale q̄rat̄: Neqꝫ eni deerit multiplex cõuent⁹ falſorũ: ſi tm̄ p̄ſentia ſit nũmoꝝ. Teſtis falſidicus: tribus ẽ ꝑſonis obnoxi⁹. Primũ deo quẽ periurando cõtẽnit: ⁊ ſequẽter iudici quẽ mẽtiendo fallit: poſtremo īnocẽti quẽ falſo teſtimõio lędit. Teſtib⁹ falſis ꝯiũctis tarde mẽdacij falſitas reperit̄. Qꝛ ſi ſepati fuerint: examine iudicãtis cito mãifeſtãt̄. Nã ſicẽ i vnitate prauoꝝ grãdis ẽ fortitudo: ita i ſeparatõe maior īfirmitas. Fraudulẽtia cito reꝑhẽdit̄ cũ mẽdaciũ falſidicoꝝ ſibi cõuenit. Unuꝫ pene crimen habent: ⁊ q falſitatem promit ⁊ q ſupprimit veritateꝫ: quia ⁊ ille obeſſe vult: ⁊ iſte. Peior eſt autem teſtis qui lędit: q̃ꝫ q p̄ſtare nolit. Nã ille malign⁹ ẽ: iſte iutilis. Iniqu⁹ teſtis q̃uis ſua falſitate corpori rebuſqꝫ officiat: aię tñ nihil oberit: imo maximũ lucꝝ ꝯfert ſi ipetit⁹ ęq̄nimiter tulerit. Erit aũt ille apud deũ ꝯdẽnat⁹: q aduerſus inocẽtẽ falſum teſtimoniũ vel dicit: vel dicẽtib⁹ credit. Nã nõ ſolũ ille re⁹ ẽ q falſuꝫ de alio ꝓfert: ſꝫ ⁊ is q cito aurẽ crimib⁹ p̄bet. Qui metu poteſtatis veritatẽ occultat: eiuſdẽ veritatis iracũdiã ſibi cęlit⁹ ꝓuocat: qꝛ plꝰ ptimeſcit hoieꝫ q̃ꝫ diuinã trepidet idignationẽ. Btũs cui⁹ teſtimõio inocẽs ab ſcelere obiecto purgat̄: impi⁹ cui⁹ ꝓditõe etiã iniquus perimit̄. Neqꝫ.n. decet xp̄ianũ morti obnoxiũ ꝓdere ⁊ ad effundẽdũ ſanguinẽ infęliciũ voce teſtificatõis prębere ſermonẽ. Iuſti enim tm̄ ad miniſterium debent eſſe ſalutis: ira vero indignatiõis ⁊ tribulationes ⁊ immiſſiones per angelos malos.

¶ De cauſidicis. Cap LX.

NEgocioꝝ forẽſiũ ſectatores ꝓpter ꝓximi dilectõeꝫ ſęculare negociũ d̄ſerere debẽt: aut certe manente ꝓximi charitate negociuꝫ ſequant̄ terrenũ. Sꝫ qꝛ praꝝ ẽ vt iter iurgantes charitas maneat: poſtponẽda ẽ rei cauſatio: vt ꝑſeueret dilectio. Antiq forẽſeꝫ eloquẽtiaꝫ caninã facũdiã nũcupabãt: eo ꝙ cauſidici in certaminib⁹ cãrũ omiſſis quę agũt veluti canes alterutrum ſeſe lacerãt: iurgiaqꝫ cãrũ ad iniurias ſuas cõmutant.

¶ De oppreſſorib⁹ paupeꝝ. Cap. LXI.

PAupeꝝ oppreſſores tũc ſe ſciãt grauiori dignos ſentẽtia: q̃ꝫdo p̄ualuerit his qbus nocere voluerũt. Nã tãto atroci⁹ futuro ſupplicio cõdẽnãdi ſũt: q̃ꝫto hic forti⁹ ꝯtra miſeroꝝ vitã iualuerint. Audiãt iudices ⁊ q p̄ſunt ꝓplis: qꝛ ꝓ tpalibus moleſtijs q̃s plebib⁹ igerũt ęterno icẽdio cremabũt̄: teſtãte dño ꝑ eſaiã ꝓphetã. Irat⁹ iqt ſum ſuꝑ pplm̄ meũ: ⁊ dedi eos in manu tua: nõ poſuiſti eis miſericordiã: ſꝫ aggrauaſti iugũ tuuꝫ valde. Deſcẽde i puluere: ſede: tace ⁊ ītra i tenebras. Ueniet ſuper te malũ ⁊ neſcies ortũ ei⁹: ⁊ irruet ſuꝑ te calamitas quã nõ poteris expiare. Ueniet ſuper te repẽte miſeria quaꝫ neſcis. Magis mala faciẽtib⁹ q̃ꝫ mala patientib⁹ dolere debemus. Illi.n. praua faciẽdo i malũ ꝓficiũt: iſti patiẽdo a malo cõrigũt̄. De⁹ ãt ꝑ malas volũtates alioꝝ i alijs mlta opatur bõa. Malignãtiũ hoiuꝫ volũtas nequaq̃ꝫ põt ipleri: niſi de⁹ dederit poteſtatẽ. Nã dũ hoies deo ꝑmittẽte malũ qd cõcupiſcũt ꝑficiũt: ipſe dr̄ facere q permittit. Inde ẽ qd ſcriptũ ẽ ꝑ ꝓphaꝫ. Si erit malũ qd dñs ñ fec: Uerũtñ qd iniq mala expetũt volũtate: iccirco deus ꝑficiẽdi dat ptãtẽ ꝑ ſuam bonã volũtatẽ: qꝛ de nr̄o malo ipſe mlta bona operat̄. Quidã cũ dei volũtati reſiſtũt neſciẽtes ꝯſiliũ dei faciunt: quo noueris ſic deo ſubiecta eẽ oīa: vt ipſi q ei⁹ diſpoſitioni aduerſant̄ ei⁹ impleãt volũtatẽ. Propterea i hac vita boni iudicãt̄ a malis: vt iterꝝ i illa vita mali iudicent̄ a bõis: ſiue vt ẽt ſit hic bõis tpal' afflictio: ⁊ illic ęterna remũeratio. Iccirco ſũt nec̄ij mali: vt quotiẽs bõi offendũt flagellẽt̄ ab illis. Hic ẽ ꝙ aſſur virgã furoris ſui teſtat̄ dñs. Sꝫ quotiens ita fit: de dei idignatõe ꝓcedit: vt deus ꝑ illos i eos ſęuiat quos flagellando emẽdare deſiderat. Sꝫ ille iuſtiſſima voluntate: illi vero ſępe crudeli itentõe ſicut per ꝓphetaꝫ de eodẽ aſſur dr̄. Ipſe autẽ nõ ſic arbitratur: ſꝫ ad cõterenduꝫ paratum eſt cor eius. Atrocẽ ſuper eos diuinuꝫ furorẽ ventuꝝ q exiſtunt perſecutores ⁊ violẽti fidelib⁹. Cõſolãdo.n. per ꝓphetã de⁹ ſuos: ita iudicare ꝑmittit aduerſarios. Eos iqt q iudicauerunt te ego iudicabo: ⁊ cibabo hoſtes tuos carnibus ſuis: ⁊ q̃ſi a muſto ſanguine ſuo iebriabuntur. Habet aliquem vſum ⁊ malorum iniquitas: ꝙ electos dei ſuis moribus laniant: ac per hoc vita impiorum ſibi deperit: iuſtorum autem non perit ſed proficit: dum eos mali per tribulationis exercitiuꝫ: ad pręſentem odiendam vitam ⁊ futuram deſiderandã erudiunt. Interdũ eni ꝓdeſt ꝑuerſoꝝ

Ayuntamiento de Madrid

prauitas vtilitati iuſtoꝝ:dum eos malicia ſua erudiūt:⁊ ad
regna cęloꝝ regrēda:moleſtia tꝑali impellūt.Probaẽ hoc
exēplo iſraelitice plebis:quę tunc duri⁹ agebaẽ i ęgypto:qñ
oportebat eaꝫ ꝑ moyſen ad terrā repromiſſiōis vocari:⁊ ex
mal'quę in ęgypto patiebaẽ diſcedere:⁊ ad ꝓmiſſam patriā
feſtinare.Iniqui duꝫ cōſtantiaꝫ iuſti;i ꝑſecutiōib⁹ ſuis aſpi
ciunt:mentis confuſione tabeſcunt.Et dum aduerſa oſten
tant nec vincunt:tandē de ſuę ꝑuerſitatis inſania cōfundū
tur.Stulti cōtra bonos ſtudiū ſemper aſſumunt:ꝗb⁹ dum
ꝓſperitas elucet:iactāter de ſuis meritis gloriant ⁊ bonoꝝ
atqꝫ iuſtoꝝ afflictōib⁹ detrahunt:dūqꝫ eis aduerſa cōtige
rint mox ad blaſphemiā puſillaminitate animi cōuertunẽ.
Quidaꝫ ſimpliciū neſciētes diſpēſatōeꝫ dei:i maloꝝ ꝓfecti
bus ſcandaliçanẽ:dicētes iuxta ꝓphetaꝫ.Quare via impio
ruꝫ ꝓſperaẽ:bene ē oīb⁹ qui ꝑuaricanẽ ⁊ inique agunt:Qui
eniꝫ hoc dicūt:nō mirenẽ ꝙ prauoꝝ boīuꝫ temporalē ⁊ ca
ducam fęlicitatē aſpiciūt:ſꝫ magis nouiſſima eoꝝ intēdāt:
q̄ꝫta illis poſt hęc ęterna ſupplicia ꝑparenẽ:dicēte ꝓpheta.
Ducūt i bonis dies ſuos ⁊ ſubito ad iferna deſcēdūt.

¶ De tribulatōe iuſtoꝝ. Cap. LXII.

IUſtus i aduerſis probari ſe cognoſcat: non
deyci.Uiri ſcti pl's formidant ꝓſpera q̄ꝫ ad
uerſa:qꝛ dei ſeruos ꝓſpera deyciunt:aduer
ſa vō erudiūt.Ideoqꝫ ſci viri ꝯſtātia ita por
tare dꝫ aduerſa vt frāgi nō queat.Tūc ma
gis ſunt dei oculi ſuꝑ iuſtos:quādo eos affli
gi ab iniqs ꝓuidētia ſuꝑna ꝑmittit.Nā tūc
eis gaudia diſponunẽ ęterna:qñ ꝑſenti tribulatōe ꝓbātur.
Oēs vitę hui⁹ tribulatōes aqs ſimiles cōparanẽ prętereū
tib⁹:ꝓpterea qꝛ ſi quid in hac vita tribulatōis acciderit:nō
ſtat ſꝫ celeriter trāſit.Qui vitę futurę pręmia diligēter ex
cogitat:mala oīa vitę ꝑſentis ęquanimiter portat:qm̄ ex ill'
dulcedine hui⁹ amaritudinē tēperat:⁊ ex ęternitate illi⁹ bre
uitatē hui⁹ deſpicit tranſitoriā.Grauari diuerſo malo tꝑali
ꝓ vtilitate eoꝝ ē q vitę iſti⁹ mala ꝑferūt:qꝛ cuꝫ dolore gra
uanẽ:cupiditatis ⁊ luxurię vitiorūqꝫ cęteroꝝ mala non ap
petūt.Plus ꝓdeſſe ſaluti tētatōes ſęclī:q̄ꝫ ꝓſperitates.Nā
ex ꝓſperitate i deteri⁹ itur:ex tētatiōis dolore i meli⁹ ꝓfici
tur.Unuſqſqꝫ ad tētationē aīuꝫ ꝑparare dꝫ.Minus.n.duꝫ
ſperaẽ tentatio grauat:dure aūt premit ſi non ſperata adue
nerit.Sapiētis ē cōtra oīa aduerſa ante meditari:nec inue
niri caſus dꝫ quē nō conſilia eius pręueniant.

¶ De amatoribus mundi. Cap. LXIII.

MUndi amatores nō ſolū ex eo rei ſunt ꝙ ifi
ma ꝓ ſūmis appetūt:veꝝ etiā ⁊ miſer:per
hoc ꝙ graui erūna ad ipſa deſiderata ꝑtin
gūt.Graui⁹ torqueẽ impius mūdi exagerā
do cōmoda:q̄ꝫ iuſt⁹ tolerādo aduerſa.Qui
eni bona mundi diligit:velit nō velit timo
ris ⁊ doloris pęnę ſuccumbit.Quicꝫ plus q̄ꝫ
oportet res trāſitorias diligūt maiorē ſibi igerunt doloreꝫ
rei ablatę q̄ꝫ amorē parturiebāt poſſeſſe.Cuꝫ graui.n.dolo
re amittunẽ:q̄ cū magno amore habēẽ.Minus aūt carēdo
dolem⁹:q̄ min⁹ poſſidēdo diligim⁹.Sciāt ſęculi lucra ſectā
tes quātū ſint vana vl' aduerſa q̄ diligūt:quę etiā nec i hoc
ſęculo ſine ꝯtritione graui congruunt:⁊ ꝓ ꝗbus i futuro ſup
plicio pęnas dabunt.His q in volūtate ſęculariū deſiderio
ruꝫ ꝑſiſtūt:bene teſtimoniuꝫ ꝓphetę dr̄.Fact⁹ ē effraim pa
nis ſubcineritius:q nō reuerſaẽ.i.ita obruunẽ cęcitate ſęcu
laris amoris vt nūq̄ꝫ reſipiſcāt ad deū amorē retorq̄re mē
tis.Mltis mortuus ē mūdus:ipſi tñ viciſſiꝫ mūdo mortui
nō ſunt.Bona.n.ſęculi diligunt:⁊ tñ ipſa q̄ diligūt minime
conſequuntur:in vtroqꝫ vacui:qꝛ ⁊ futura ꝑdunt ⁊ ꝑſentia
nō acqrūt.Egeſtas ē electoꝝ ꝙ ꝑegrināẽ a bonis ſempiter
nis:⁊ i hoc exilio diuti⁹ remoranẽ.Egeſtas eſt reproboꝝ ꝙ
abūdāt vitys ⁊ virtutib⁹ vacuāẽ:ſeqꝫ eē iopes neſciūt.Qd

ꝓbaẽ ꝑ apocalipſiꝫ iohānis q ꝯ huius mūdi amatores ſic
ait.Dicis ꝙ diues ſuꝫ ⁊ locuples ⁊ nulli⁹ egeo:⁊ neſcis:qꝛ tu
es miſer ⁊ miſerabil' ⁊ pauꝑ ⁊ cęc⁹ ⁊ nudus.Glorię tꝑal' ſeq̄
ces ⁊ ſi nitidi ſunt foris fulgore potentię:iteri⁹ tñ vacui ſunt
elatōe ſuꝑbię:ſicuti calami exteri⁹ qdē nitēt:ſꝫ iteri⁹ vacu
anẽ.Ob hoc reprobi exteri⁹ vt calami nitidi:iterius vō va
cui:electi vō exteri⁹ quaſi arboꝝ cortices fędi:iteri⁹ vō ſoli
di.Qui ꝑcioſo cltu icedūt audiāt ꝓphetā:quēadmodū de
teſtaẽ eoꝝ corporalia ornamenta:⁊ quos ſucceſſus habeat
cultus ſecl'aris ꝯpoſitus ⁊ ornatus:hoc ē pro ſuaui odore fę
torē:⁊ ꝓ çona funiculuꝫ:⁊ cętera.Legant ꝓphetam diuites
quoꝝ ſpes opulentia eſt:⁊ audiāt euꝫ dicentē.Ue q opulen
ti eſtis.Quāto eni quiſcꝫ potētia maior ē:tāto magis liber
eſt ad peccandum.Nam patrimonium grāde:grandis ten
tatio ē.Plus veneranẽ hoīes in hoc ſęculo ꝓ tꝑali potētia
q̄ꝫ ꝓ reuerētia ſanctitatis.Suſcipiunt.n.ꝙ magis ſunt diui
tes:⁊ ꝙ hoīes ſunt oīno deſpiciunt.Sūt qdaꝫ iuſti q ſine le
ſiōe cuiuſq̄ꝫ ſuis rebus vtunẽ.Itē ſunt qdam diuites humi
les:quos nō iflat ſuꝑbia reꝝ:veluti plęriqꝫ fuerunt ſci vete
ris teſtamenti:q ⁊ affluebāt diuitys:⁊ tñ humilitate polle
bant.At cōtra quoſdam ſuꝑbos diuites reꝝ copia facit ela
tos:quoꝝ nō ſunt opes i vitio:ſꝫ voluntas.Naꝫ crimē in re
bus nō ē:ſꝫ i vſu agētis.Eſt elatio pauperꝝ quos nec diuitię
eleuant ⁊ voluntas ſola in eis ſuꝑba ē.His ⁊ ſi opes deſunt:
ꝓpter mētis tñ tumorē pluſq̄ꝫ ſuꝑbi diuites ꝯdēnanẽ.Se
cur⁹ vult eē diues:pauꝑ eē nō vult.Sꝫ quō erit diues ꝗet⁹
quē ſuis ſtimulis res ipſę ne careanẽ ſemper faciūt ingetū:
Et iō elegit cupiditas ingetuꝫ eē ⁊ timidū diuitē:q̄ꝫ ſecurū
pauco ſumptu ꝯtentuꝫ eē ⁊ pauperē.Bonis bñ vtunẽ q di
uitys ſibi ꝯceſſis in reb⁹ ſalutaribus ꝑfruunẽ.Bonis male
vtunẽ:q aut iuſte ꝓ tꝑali lucro iudicant:aut aliqd boī ꝓ va
nę glorię appetitu faciunt.Malis male vtunẽ q noxias co
gitatōes opib⁹ prauis ꝑficiunt.Bene malis vtūẽ q luxuri
am carnis ꝯiugali honeſtate reſtringunt.Sꝫ ſicut malo bñ
vti bonuꝫ ē ſic bono bene vti meli⁹ eſt.Et ſicut bono male
vti malū eſt:ſic malo male vti peſſimuꝫ eſt.

¶ De diuitys ⁊ elemoſyna. Cap. LXIIII.

GRauiter i deuꝫ delinquunt:q diuitys a deo
ꝯceſſis nō in reb⁹ ſalutarib⁹:ſꝫ in vſib⁹ pra
uis vtūẽ.Neſciunt.n.ipartire pauꝑib⁹:oppſ
ſis ſubuēire dſpiciūt:⁊ ide magis augēt deli
cta:vñ redimere debuerunt.Hoc hꝫ tm̄ bo
nū poſſeſſio ꝑſentiū reꝝ:ſi vitā reficiat miſe
roꝝ.Preter hoc tētatio ē mūdi lucꝝ:tātoqꝫ
maiora ſupplicia i futuꝝ dabūt:q̄ꝫto ⁊ ipſa maiora ſūt.Po
tētes.n.potēter tormēta patiūẽ.Terrēa oīa fuando amitti
m⁹:largiēdo fuam⁹.Patrimoīnū.n.retētū ꝑit:manet autē
erogatū.Diu.n.cū reb⁹ nr̄is durare nō poſſum⁹:qꝛ aut nos
illas moriēdo deſerim⁹:aut illę nos viuētes dſerūt.Pro di
uerſitate vſus aly de reb⁹ mūdāis ꝑeūt:q̄s cupidi⁹ rapiūt:
aly vō ſaluāẽ:dū i eoꝝ pulchritudīe ꝯditoris pulcherrimā
ꝓuidētiā laudātes mirāẽ:vl' dū ꝓ miſicordię opib⁹ ex eis
cęleſtia bōa mercāẽ.Mīa a ꝯpatiēdo alienę miſerię voca
bulū ſortita ē.Nulls āt i alio miſericors eē ꝑt q praue viuē
do i ſe miſericors nō ē.Qui.n.ſibi neq̄ꝫ ē:cui bon⁹ ē:Nulla
ſcelera elemoſynis poſſe redimi:ſi i pctis quiſqꝫ ꝑmāſerit.
Tūc autē tractu elemoſynaꝝ idulgētia ꝯſeqẽ qñ ab ſceleꝝ
ope deſiniẽ.Ueꝝ ē ꝙ pctā oīa mīę opib⁹ expurgāẽ:ſꝫ iā ca
ueat peccare q mīaꝫ ipartiẽ.Ceteꝝ nulla ē delicti venia qñ
ſic ꝓcedit mīa vt eā ſequāẽ pctā.Nō eſt elemoſyna q̄ glię
magis cā q̄ꝫ mīę ipartiẽ ituitu.Quali.n.itētōe ab vno quo
qꝫ largiẽ:tal'r ⁊ apud deū recipiẽ.Qui ġ hic de bono laudē
ꝑſentē appetit:ſpem ꝑdit ⁊ glīaꝫ mercedis i futuro nō reci
pit.Dū.n.cā iactātię pauꝑ paſciẽ:ēt ipꝫ mīę op⁹ i pctm̄ ꝯuer
tiẽ.In tātū elemoſynaꝝ opa pctā extinguunt:atqꝫ i tātuꝫ
ad regnuꝫ ſęculi futuri ꝓficiūt:vt etiā iudex cęleſtis i futu

Ayuntamiento de Madrid

ro iudicio veniēs:in dextera ꝯſiſtētibus dicat:Eſuriui ⁊ de
diſtis mihi māducare:ſitiui ⁊ dediſtis mihi bibere:hoſpes
eram ⁊ collegiſtis me:nudus eram ⁊ cooperuiſtis me.Qui
bus ēt bene ꝓmittit dicēs:Uenite bn̄dicti patris mei:pci/
pite pparatū vobis regnū.His āt quos nulla pcedētia ele
moſynaꝝ facta ſequunt̄:ęterni iudicis voce ſic dicit̄:Eſuri
ui.n.⁊ nō dediſtis mihi māducare:ſitiui ⁊ nō dediſtis mihi
bibere.Quib⁹ iuſte dr̄:Diſcedite a me maledicti i ignē ęter
nuꝫ q parat⁹ ē diabolo ⁊ angelis ei⁹.Qui hic miſericordiaꝫ
nō impartit:illic pietatis fructū nō īuenit:exēplo ardentis
diuitis q in īferno ad tenuiſſima petēda cōpulſus eſt:q hic
tenuiſſima negāda ſtuduit.Quid tribui ſubtilius:qd diſtri
cti⁹ petere poterat:Guttā aquę ardēs petyt q micas panis
negauit.Sero diues oculos aperuit qn̄ laçaꝝ pauperē re/
geſcentē vidit:quē iacentē an̄ ianuas videre deſpexit.Nō
ſolū q eſuriēti ⁊ ſitiēti ⁊ nudo beneficiū largitatis īpendit:
vel ſiqd aliud īdigēti largit̄:ſꝫ ⁊ q inimicū diligit: ⁊ q lugē/
ti affectū cōpaſſionis ⁊ ꝯſolatiōis īpartit:aut errātē fratrē
charitatiue porrigēdo ad viā v̄itatis reuocat: aut ī qbuſlꝫ
neceſſitatib⁹ ꝯſiliū adhibet:elemoſynaꝫ ꝓcul dubio facit.
Nā ⁊ doctrinę vel diſciplinę bonū elemoſyna ē: ⁊ mificor
dia carnali eminētior ē.Quicūq; egēs poſcit ēt ſi īdigenteꝫ
ſe ſimulet:ex toto illi corde commiſereri oportet.Et lꝫ ille
fortaſſe falſā indigētis ſpecieꝫ p̄ferat:is tn̄ q ſimplr̄ īpartit
fructū mificordię nō amittit.Quis qſq; ſit egēs nullus tn̄
vn̄ tribuat īdigēti excuſationē inopię pōt obtendere:qn̄ ex
pcepto ſaluatoris ēt calicē aquę frigidę pcipiamur īdigēti
p̄bere.Nā ſi aliud nō hn̄tes idipſū benigne tribuam⁹:mer
cedē ꝓcul dubio nō amittim⁹.Cęteꝝ ſi ampli⁹ poſſum⁹ ⁊
egeſtatē ſimulādo min⁹ largimur:nō egentē ſꝫ deū fallim⁹
cui ꝯſcientiā noſtrā abſcōdere nō poſſumus.Duę ſunt ele/
moſynę:vna corporalis.ſ.egēti dare qcqd potueris.Altera
ſpiritalis:dimittere a q̄ lęſus extiteris.Haꝝ p̄ma adhiben
da ē miſeris:ſecūda malis.Erit ḡ qd̄ ſp̄ impartias:⁊ ſi nō pe
cuniā ſaltē vel gratiā.Nō erit elemoſyna cū murmuratōe
p̄bēda:ne comitāte triſticia merces pereat diſpēſata.Tūc
aūt bn̄ tribuit̄:qn̄ cū mētis hilaritate p̄bet̄.Un̄ ⁊ aplu̇s:hi
larē inqt datorē diligit de⁹.Metuēdū eſt itaq; ne pauper
aut cū tędio nr̄a oblata ſuſcipiat:aut ne oīo p̄termiſſus mę
rens triſtiſq; recedat.De rapinis alienis elemoſynā facere
nō eſt officiū miſeratōis:ſꝫ emolumētum magnū ſceleris.
Un̄ ⁊ ſalomon:Qui offert inqt ſacrificiū de rapina paupe
rū:tāq; ſi qs victimet filiū i ꝯſpectu p̄ris ſui.Qui.n.īiuſte
tollit:iuſte nūq; diſtribuit:nec bn̄ alteri p̄bꝫ qd̄ ab alio ma
le extorquet.Magnū ſcelus ē:rē pauperū p̄ſtare diuitib⁹:
⁊ de ſūptib⁹ inopū acqrere fauores potentum:arenti terrę
aquā tollere:⁊ flumina q̄ nō indigēt irrigare.Nonnūq; lar
gitas diuitū ꝓdiga nō ad vtilitatē ſꝫ ad elationē effundit̄:
cōparati hypocritis q nō ad ędificationē docēt audientiū:
ſꝫ ad ſuę glorię exaggerandū coturnū.Rep̄hēſibilis ē ſup
flua effuſio largitatis.Nā q modū ſeruat: auar⁹ nulli ē: ſꝫ
oībus largus eſt.Diſpenſator non debet eſſe prodigus: ſed
diſcretus:largiri.n.debet quantū oportet:vt tenendo mē/
ſuram in vno ſufficiat pluribus.

Quod tn̄ in vita eſt licitū operari bonum. Cap.LXV.

Tantū.n.ī hac vita ē licitū opari bonū:illic nāq;
nō iaꝫ opatio expectat̄:ſꝫ retributio meritoruꝫ.
Hęc vita īpyis lōga ⁊ grata ē:in oculis āt iuſtoꝝ
amara ⁊ breuis.Et lꝫ vita iſta breuis ſit: moras
tn̄ ſibi fieri credit̄:qꝛ q̄ꝫtūlibet breue ſit tpis ſpa
ciū:tn̄ ⁊ ſi viuēti parū ē:nō amāti ꝓcul dubio longū ē.Qui
vitę p̄ſentis lōgitudinē nō de ſuo ſpacio:ſꝫ de ei⁹ fine ꝯſide
rat:q; ſit breuis ⁊ miſera ſatis vtilr̄ penſat.Uita.n.p̄ſens:
qꝛ ipſis ſuis īcremētis deficit breuis eſt.Suo.n.augmento
perit:dū id qd̄ videt̄ in futuro proficere:in p̄terito deficit.
Jtē ex ipſo eē breuis vita p̄ſens oſtēdit̄:ex quo nō ꝑmanet
ſꝫ finit̄.Tela.n.ꝯſumat̄ filis:⁊ vita hoīs explet̄ diebus ſin
gulis.Quod diu i hac vita viuit̄:q̄ritur vtrū augmentū:an re/
cti⁹ detrimētū dicat̄.Sꝫ quō poſſit recte dici augmētum:
qd̄ p dimēſiones ętatū ad mortis tēdit detrimētū:Qui vi
taꝫ longā q̄ris:ad eā tende vitā ꝓ qua xp̄ian⁹ es.i.ęternaꝫ:
nō ad iſtā de qua ad eruendū te deſcēdit vita ęterna.i.xp̄s
v̄bū carni ꝯiunctū.Hęc ē.n.vita vitalis:nā iſta mortalis ē.
Mori oportet hoīeꝫ ī carne mūdo:ne moriat̄ in aīa xp̄o.
Nā vere tūc viuere qſq; credit̄ ſi ꝫ ſęculū moriēs in ſolo
deo viuere delectet̄.De mora vitę iſti⁹ tędiū patit̄ iuſt⁹:eo
ꝙ ad deſideratā patriā tarde ꝑueniat:⁊ vitę p̄ſentis erūnā
ſegnius amittat.

De metu mortis Cap.LXVI.

Quamuis ſancti ab hui⁹ vitę erūnis libera/
ri ſe cupiāt:cito volētes exire de corpe: dei
tn̄ diſpēſatiōe plęrūq; diu i hac vita v̄ſant̄:
vt p lōga tolerātię expimēta ſolidi⁹ eoꝝ pa
tiētia roboret̄.Multi vitam odio hn̄t:⁊ tn̄
mori timēt:qd̄ plęriſq; i anguſtia ꝯtingere
ſolet:ſicq; ꝯrio affectu ⁊ viuēdi hn̄t tędiuꝫ:
⁊ moriēdi metū.Sollicite dꝫ vnuſqſq; viuere ⁊ ſp̄ terium
vitę ſuę ꝯſiderare:vt de ꝯtēplatōe illi⁹ aīus ſe ſp̄ ad alta ſu
ſtollat:⁊ hui⁹ ſęculi blāditias cū timore caueat.Scriptū eſt
enī.Jn oīb⁹ opib⁹ tuis memorare nouiſſima tua:⁊ i ęternū
nō peccabis.Uēturi exit⁹ ignorātia icerta ē:⁊ dū qſq; mori
nō exiſtimat tollit̄.Un̄ vnuſqſq; feſtinet: ne i iniqtatibus
ſuis rapiatur:ſimulq; finiat̄ vita cū culpa.Nā icentor dia
bolus eos quos viuētes accendit ad vitia:ſubito morien/
tes ꝑtrahere nitit̄ ad tormēta.Sępe diuites in hac falla/
ci vita duꝫ de potētię gloria vel reꝝ abundātia geſtiūt: ab
his repente hora q̄ neſciunt īprouiſo exitu rapiunt̄:atq; ab
ſorbente ꝓfundo cruciādi ęternis gehēnę īcendys deputā
tur.De qbus bene p ꝓphetā dr̄:Ducunt in bonis dies ſuos
⁊ ī puncto ad īferna deſcēdunt.Jniquus moriens q imita
tione ſua multos ad culpā traxerat delectatōe peccati: mł
tos a culpa reuocat terrore tormēti.Qd̄ ēt pſalmiſta teſta
tur dicēs:Letabit̄ iuſtus cū viderit vīdictaꝫ impioꝝ: ma/
nus ſuas lauabit ī ſanguine pctōꝝ.Jn peccatoꝝ.n.morien
tiū ſanguīe iuſti lauāt manus:qꝛ dū eoꝝ pęna ꝯſpicit̄: ꝯſpi
cientis vita mūdat̄.Cuius.n.talis tā crudelis exit⁹ cernit̄:
nō ſolū q viderit refugit:ſꝫ alios ēt ab imitatōe illius quan
ta valuerit exhortatōe compeſcit.Jn exitu vitę animę ele
ctorum nimio terrentur metu:īcerti vtrum ad pręmiū an
ad ſupplicium tranſeant.Quidaꝫ autē electi ī fine ſuo pur
gantur a leuibus qbuſdam peccatis:qdaꝫ vero ī ipſo exitu
ſuo hilareſcunt ex ęternoꝝ contemplatōe bonoꝝ.Quāuis
.n.qſq; ī hac vita ſit iuſtus:tn̄ dum ex corpore iſto egredit̄
pertimeſcit:ne dignus ſupplicio ſit.Nullus eſt.n.hō abſq;
pctō:nec qſq; pōt de dei ſecurus eſſe iudicio:cū ēt ⁊ de ocio
ſis v̄bis reddēda ſit ratio.Fineꝫ iuſtoꝝ optimum vocatio
tranqlla commēdat:vt ex eo ītelligantur ſanctoꝝ habere
conſortiū angeloꝝ:ex quo ab hoc corpore ſine vexatōe du
ra tolluntur.Prauos autē hoīes apoſtatę angeli excipiunt
morientes:vt eis ſint ipſi tortores ī pęnis q fuerunt ſuaſo
res ī vitys:⁊ ſi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat:
fides tn̄ ꝓ eis lugere vetat.Jlli.n.deplorandi ſūt in morte
quos miſeros īfernus ex hac vita recepit nō quos cęleſtis
aula xp̄i letificādos īcludit.Hic eſt.n.xp̄ianę miſatōis af/
fect⁹ vt pro vnoquoq; mortuo ſacrificiū deo offerat̄.Jnde
eſt qd̄ ſcriptū eſt:Et mortuo ne fraudes miſericordiā.

Finit liber tertius ⁊ vltimus de ſummo bono ſancti Jſi/
dori hyſpalenſis epi:Jmpreſſus Uenetys p Bonetū loca/
telluꝫ mandato ⁊ expenſis Nobilis viri Octauiani Scoti
Ciuis Modoetienſis.MCCCCXCIII.

Tertio Jdus Decembres.Cū dei ſumma laude.

Ayuntamiento de Madrid

Tabula

Rubricę libri pmi de summo bono 8
sancti Isidori hispalensis episcopi. 8

1 Qꝛ deus summus ⁊ incom- 8
mutabilis sit Cap.1. 8
1 Qꝛ immensus ⁊ omnipo- 8
tens sit deus cap.2. 9
1 Qꝛ inuisibilis sit deus cap.3.
1 Qꝛ ex creaturę pulchritudi- 9
ne cognoscitur creator cap.4. 9
1 Qꝛ ex nostro vsu quędam 9
species ad deum referant cap.5. 9
1 Qꝛ ex rerum inferiorum 9
similitudie ⁊ humanis 9
motibus figurat deus cap.6. 9
1 Qꝛ non sm essentiã sꝫ sm si 9
militudinẽ spẽs dicuntur 9
ad deũ: neqꝫ ꝑ substantię 10
ꝓprietate sꝫ ꝑ efficientijs 10
causarũ rerum species in 10
ipso describuntur cap.7. 10
1 Qꝛ deo nulla temporum
successio ascribatur cap.8. 10
1 De temporibus cap.9. 10
1 De mundo cap.10. 10
2 Unde malum cap.11. 10
2 De angelis cap.12.
3 De homine cap.13. 11
3 De aĩa cęterisqꝫ sensibus cap.14. 11
3 De sensibus carnis cap.15. 11
3 De christo filio dei cap.16. 11
3 De spiritu sancto cap.17. 12
4 De lege cap.18. 12
4 De ecclesia ⁊ heresibus cap.19. 12
4 De hereticis cap.20.
4 De gẽtilibus philosophis cap.21.
4 De differẽtia testamẽtoꝝ cap.22.
4 De symbolo ⁊ oratione cap.23. 12
4 De baptismo ⁊ cõmuniõe. cap.24. 12
4 De septem regulis cap.25. 13
5 De martyrio cap.26. 13
5 De sanctoꝝ miraculis cap.27.
5 De antixpo ⁊ eius signis cap.28. 13
5 De resurrectione cap.29. 14
5 De iudicio cap.30. 14
5 De gehenna cap.31. 14
6 De pęnis impiorum cap.32. 15
6 De gloria sanctorum cap.33. 15
15

Rubricę libri secundi 15

6 De sapientia Cap.1. 15
6 De fide cap.2. 15
6 De charitate cap.3. 15
6 De spe cap.4. 15
6 De gratia cap.5. 16
6 De prędestinatione cap.6.
7 De conuersis cap.7. 16
7 De primordijs conuersoꝝ cap.8.
7 De conflictu conuersoꝝ cap.9. 16
7 De remissa conuersione cap.10. 16
7 De exemplis sanctorum cap.11.
7 De compunctione cordis cap.12. 16
7 De confessione peccatorum
⁊ pęnitentia cap.13. 16
8 De desperatiõe peccantiũ cap.14.

De his q a deo deserunt cap.15. 16
De his q ad delictũ post 16
lachrymas reuertuntur cap.16. 16
De peccato cap.17. 17
De leuioribus peccatis cap.18. 17
De grauioribus peccatis cap.19. 17
De manifestis occultisqꝫ 17
peccatis cap.20. 17
De peccati amore cap.21. 17
De peccandi necessitate cap.22. 17
De peccandi cõsuetudine cap.23. 17
De peccati recordatione cap.24. 17
De cogitatione cap.25. 17
De conscientia cap.26. 17
De intentione mentis cap.27.
De sensibus carnis cap.28. 18
De sermone cap.29.
De mendacio cap.30. 18
De iuramento cap.31.
De vitijs cap.32. 18
Qꝛ ex vitijs vitia ⁊ ex vir- 18
tutibus virtutes oriunt cap.33. 18
De male vsis virtutibꝰ cap.34. 18
De simulatis virtutibus cap.35.
De appetitu virtutum cap.36. 18
De pugna virtutum aduer- 18
sus vitia cap.37. 18
De superbia cap.38.
De fornicatione cap.39. 18
De continentia cap.40.
De cupiditate cap.41. 19
De gula cap.42. 19
De ebrietate cap.43. 19
De abstinentia cap.44. 19
19

Rubricę libri tertij

19
De flagellis dei Cap.1. 19
De gemina ꝑcussione dei cap.2.
De infirmitate carnis cap.3. 19
De tolerantia diuinę 19
correptionis cap.4. 20
De tentationibꝰ diaboli cap.5. 20
De tentamẽtis somnioꝝ cap.6.
De oratione cap.7.
De lectione cap.8. 20
De assiduitate legendi cap.9.
De doctrina sine gratia cap.10. 20
De superbis lectoribus cap.11. 20
De carnalibus lectoribus 20
⁊ hereticis cap.12. 20
De libris gentilium cap.13. 20
De collatione cap.14. 20
De ɔtẽplatiõe ⁊ actiõe cap.15. 21
De ɔtẽptoribus mundi cap.16.
De sanctis q se a ɔsortio 21
sęculi separant cap.17.
De pręceptis altioribus
monachorum cap.18.
De tepore monachoꝝ cap.19.
De humilitate monachi
vel opere cap.20.
De monachis qui curis
sęculi occupantur cap.21.
De his q a deo mundi
amore pręꝑediuntur cap.22.

De iactantia cap.23.
De hypocrisi cap.24.
De inuidia cap.25.
De simulatione cap.26.
De odio cap.27.
De dilectione cap.28.
De fictis amicis cap.29.
De amicitia munere orta cap.30.
De concordia maloꝝ cap.31.
De correptiõe fraterna cap.32.
De prępositis ecclesię cap.33.
De indignis prępositis cap.34.
De indoctis prępositis cap.35.
De doctrina ⁊ exemplis
prępositorum cap.36.
De his qui bene docent
⁊ male viuunt cap.37.
De exemplis prauorum
sacerdotum cap.38.
De prępositis carnalibꝰ cap.39.
De iracũdis doctoribꝰ cap.40.
De supbis doctoribꝰ cap.41.
De humilitate pręposi-
torum. cap.42.
De doctrine discretione cap.43.
De silentio doctorum cap.44.
De pręhẽda sacerdotali
ꝓtectione in plebe cap.45.
De disciplina sacerdotis
in his qui delinquũt cap.46.
De subditis cap.47.
De pręlatis cap.48.
De iusticia principum cap.49.
De patiẽtia principum cap.50.
De delictis principum
siue exemplis cap.51.
Qꝛ pncipes legibꝰ teneant cap.52.
De potestate principum
in ecclesia cap.53.
De iudicibus cap.54.
De prauis iudicibus cap.55.
De vbosis ⁊ elatis iudicibꝰ cap.56.
De iudicibus q acceptione
ꝑsonaꝝ ⁊ causa amicoruꝫ
subuertũt iudiciũ cap.57.
Quibus rebus subuerti
tur iudicium cap.58.
De falso teste cap.59.
De causidicis cap.60.
De oppssoribꝰ paupeꝝ cap.61.
De tribulatiõe iustoꝝ cap.62.
De amatoribꝰ mundi cap.63.
De diuitijs ⁊ elemosyna cap.64.
Qꝛ tm̃ in vita est licitum
operari bonum cap.65.
De metu mortis cap.66.

Laus deo.

Ayuntamiento de Madrid

Regiſtrum

aa
Iſidorus ethimologiarum
¶ Incipit epiſtola
preſtent: vel ꝙ
pronomen eſt vt
bb
Species cauſarum
eo verbo quo
ta de proprio.
cc
dinem peragentibus
aut ventis alibi
ꝙ per lune curſum
dd
398i. Jairan. zz
creditur conſcripſiſſe
ſiaca vexi munera
ee
in principio
interpretatur: propter
Tertium autem genus
ff
tes ⁊ ementes

arbitrantur linguam
gentiles eos ex
gg.
Apparitor nominatus
victoribus. Gnarus
Nugas qui a lege
hh
Que illectos
piebant: quales
tinum vt draco
ii
cuntur: ſicut ſilentium
¶ De lacis ⁊ ſtagnis
¶ De aſia ⁊ partibus
kk
ꝗ̃ ab eis thanis
niſtretur. Pretorium
ris eatur. Poſtes
ll
nuncupabatur
appendens. Cotula
nec ita vt quater

mm
Poteſt enim inquit
clypeus. Eſt ⁊
¶ De ſcena
nn
culi armille nomen
ſtum eſt vinum
a
¶ In chriſti nomine
hominibus bonis
tranſiſſet in deum
b
finem predeſtinati
mit: quando per dignam
ſcimus bonum facere
c
ſit in ira mea
thane qui me
viuendo cuſtodiunt.
d
Iſti fumus
ꝙ de preſentis
FINIS

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid